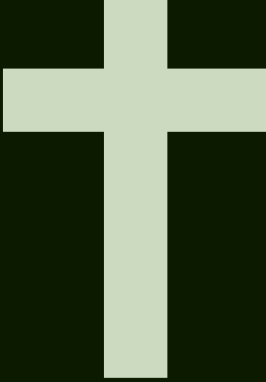

Ndose Kɔdɔ Laka, Buku 'ba Tisaki ni Tɔdɔ to Lɔmu

La'ja 'Ba Yɛsu Kurisitɔ Ɔjere Ze

Jur Modo: Ndose Kɔdɔ Laka, Buku 'ba Tisaki ni Tɔdɔ to Lɔmu

La'ja 'Ba Yɛsu Kurisitɔ Ɔjere Ze New Testament+

**Ndose Kɔdɔ Laka, Buku 'ba Tisaki ni Tɔdɔ to
Lömu La'ja 'Ba Yësu Kurisitö Nere Ze
Jur Modo: Ndose Kɔdɔ Laka, Buku 'ba Tisaki ni Tɔdɔ
to Lömu La'ja 'Ba Yësu Kurisitö Nere Ze New
Testament+**

copyright © 1998 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Jur Modo)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

4cdbc69b-5207-55d8-8df2-e743cha8dc07

Contents

Matayo	1
Marako	69
Luka	111
Yowani	179
Ndɔbɔ 'Ba Bɔ	
Laja	240
Romo	312
1 Korinito	341
2 Korinito	368
Galatiya	386
Epeso	397
Pilipöyi	406
Kɔlɔse	414
1 Tesalonika	420
2 Tesalonika	427
1 Timatiyo	431
2 Timatiyo	440
Tito	446
Pilemona	450
Ebere	452
Yakoba	473
1 Pitörö	482
2 Pitörö	491
1 Yowani	497
2 Yowani	505
3 Yowani	506
Yuda	507
Tileme	510

Laja Laka Ma MATAYO Kugu

*Yi Lijgi 'Ba Yesu Ga
(LK 3:23-38)*

^I Ame na ro moyi 'bu lobu 'ba Yesu Kurisitö kupö Dawidi kupö Abarayama.

^{II} Abarayama na köyö Yisika, Yisika na köyö Yakoba, Yakoba na köyö Yuda ni ti löndö bo ga.

^{III} Yuda na köyö Pereze ni ti Zera ame mönni na ro Tamara ne. Pereze na köyö Ezerona, Ezerona na köyö Rami.

^{IV} Rami na köyö Aminadaba, Aminadaba na köyö Nasona, Nasona na köyö Salamono. ^V Salamono na köyö Bowaza ame ma mo ro Raba ne. Bowaza na köyö Obede ame ma mo ro Ruta ne. Obede na köyö Yisayi.

^{VI} Yisayi na köyö Dawidi bo dolijo.

Dawidi na köyö Solomo ame ma mo ro makuru'bë pötö Uriya ne. ^{VII} Solomo

na köyö Rebama, Rebama na köyö Abiya, Abiya na köyö Asa. ^{VIII} Asa na köyö

Yesopata, Yesopata na köyö Yorama, Yorama na köyö Uzuya. ^{IX} Uzuya na köyö

Yotama, Yotama na köyö Aza, Aza na köyö Ezikiya.

^X Ezikiya na köyö Manase, Manase na köyö Amona, Amona na köyö Yosiya.

^{XI} Yosiya na köyö Yekoniya ni ti löndö bo ga mi kada 'ba tinda'ba bilaka kari Babele.

^{XII} Di pötö tinda'ba bilaka kari Babele na Yekoniya köyö Salatele, Salatele na köyö Zerobabele, ^{XIII} Zerobabele na köyö Abiyuda, Abiyuda na köyö Elekima, Elekima na köyö Azora, ^{XIV} Azora na köyö Zadoka, Zadoka na köyö Akimi, Akimi na köyö Eliyuda, ^{XV} Eliyuda na köyö Elezara, Elezara na köyö Matana, Matana na köyö Yakoba, ^{XVI} Yakoba na köyö Yesepa ame bo na ro më'dë 'ba Mariya ma 'ba Yesu ma kidëki ro Kurisitö ne.

^{XVII} Tine 'bu lobu ma kisaki di zi Abarayama nbö kömö zi Dawidi ëdi pili 'butë domosowo. Kina ma kisaki di zi Dawidi nbö kömö mi kada 'ba tinda'ba bilaka kari Babele ëdi pili 'butë domosowo. Kina ma kisaki di mi kada 'ba tinda'ba bilaka kari Babele nbö kömö zi Kurisitö ëdi gbi pili 'butë domosowo.

Töyö Yesu

(LK 2:1-7)

^{XVIII} Tine töyö Yesu Kurisitö na kozo a nime te. Odo kilibö ma bo Mariya 'deni 'do togbe mo zi Yesepa tine gba kinza lijë kodo'bo dönni de loko ari kikali röni loko omo 'deni ti tigo 'ba Nyi Koto Laka. ^{XIX} Tine më'dë ni Yesepa ro bo lende laka, kina bo o'doko de 'do tuburu loko komo bilaka ma konzi. Kina bo komeri ngi 'do tope loko lowo. ^{XX} Kina odo bo ko'do meri mo 'deni tara tine, Boko'ba i'di nyi ko'de ngi do bo kina malayika 'ba Boko'ba kilende zi bo, iya

te, "Yesepa kupö Dawidi, kinza kere dë di bi togba Mariya ziiyi liŋo ro 'ja 'bi. Römöyö kole nima minä ne Nyi Koto Laka na ki'di loko komo. ^{XXI} Loko ti köyö kole kina ti kidëki möyi mo ro Yësu. Römöyö bo na ti komo bilaka abo ga yaga di mi lende kënyë 'bënni ga."

^{XXII} Wa naga nime o'do rönni 'deni 'do këdi kozo wa ma tönë ga Boko'ba ki'di bo kumë lende abo ga kiya 'deni molo ne tara. Ame kiya te, ^{XXIII} "Nyiti moto gba ro yitö ti komo 'deni köyö kole. Kina ti kidëki möyi mo ro Imanuwëlë." Ame 'jo 'ba lende 'ba möyi nima iya te, "Boko'ba ëdi tize."

^{XXIV} Kina odo Yesepa konjo bi tine bo ogbe Mariya ngi kozo ma malayika 'ba Boko'ba kiya zi bo. ^{XXV} Tine Yesepa ni inda'ba dönni dë titi ti Mariya nbö loko köyö kole. Kina bo ki'di möyi mo ngi ro Yësu.

II

Tako 'Ba Bo Lende Kikali

^I Öyö Yësu 'deni Beteleme mi doyayi 'ba Yudayi mi kada 'ba Erode bo dolinjo. Kina bo lende kikali moto ga ako ra di bicä toro nbö komo Yerosalema. ^{II} Lijë ititi, tégë, "Kole nime köyö bine ro nere 'ba Yudayi ne, bo ëdi yala ga? Këlu abo do'ja 'deni di bicä toro, kina me dako tilëlu bo."

^{III} Kina odo Erode kuwö lende nime 'deni te tine, mi

bo ënyi kombi ngi kina bilaka 'ba Yerosalema moto ga yimo ombi 'deni gbï. ^{IV} Kina bo kari kidëki löbu 'ba bo akumu ni ti bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ngi pili go kako zi bo, kina bo kititi lijë, bo iya te, "Odo tara ne Kurisitö ame Boko'ba këdi koja kako di mitoro ne ëdi köyö bo yala ga ya?"

^V Lijë iya te, "Ëdi köyö Kurisitö mi Beteleme mi doyayi 'ba Yudayi bine. Römöyö bo kumë lende 'ba Boko'ba moto ugu lende nime 'deni molo ame kiya te, ^{VI} 'Ni, Beteleme, doyayi 'ba Yudayi nime, inza 'bëyi kulöwö wötä titiyi bëri di mi doyayi 'ba Yudayi nime. Bilaka ma löbu ti kodo 'deni di miyi ame go kokoko bilaka ma ga 'ba Yisarele.' "

^{VII} Kina Erode kidëki bo lende kikali tönë ga ngi lowo kako zi bo go lijë kiya kada 'ba todo 'ba këlu nima zi bo. ^{VIII} Kina bo kënyi koja lijë ngi kari, bo iya te, "Arike Beteleme toma go kole nima. Odo ko'jake bo 'deni ako kiyake lende mo zo go mari gbï tilëlu bo."

^{IX-X} Kina odo lijë kuwö lende kiya 'ba Erode nima 'deni tine lijë ënyi ngi tari. Kina lijë ko'ja këlu mo tönë lijë ko'ja molo di yibi ne ngi. Kina odo lijë ko'ja 'deni tara tine lijë ngi ti mi këyi ro mbëmbë.

Këlu nima öso nduwë dogba zinni nbö kari koro do bi ame kole Yësu këdi teyi ne. ^{XI} Kina lijë kodo ngi

kari ko'ja kole ni kēdi rō yayi ti ma mo. Kina lijē kolōdo ngī bēri tilēlu bo. Kina lijē kunyē kpa sandu 'bēnni ga ngī, lijē ki'di kpa kōzi ki'di 'bēnni ga zi kole nima. Kpa kōzi ki'di mo ga rō yamo kōbōkōbō, ti akato kele ti wōwō kele mōto kidēki mōyi mo rō muri.

^{XII} Tine na Boko'ba kiyandi lijē ngī ti nyi kinza lijē kileki dē kpe kebe dō Erode. Kina lijē kileki ngī kari dōyayi 'bēnni ti kōri ma lōwō mōto.

Tiriŋa Ti Yēsu Ezipeto

^{XIII} Kina odo ya naga nima kari 'deni tine, Boko'ba i'di nyi ko'de ngī dō Yesepa, kina malayika kiya zi bo, iya te, "Erode o'dōko toma gō kole nime 'dō bo kupō yaga. Ēnyī ti kole nime ti ma mo kirinja kari Ezipeto. Oloma yayi ŋbō ma na 'jaa ti miya ziyi gō kileki."

^{XIV} Kina Yesepa kēnyī ngī mi korōndo nima kirinja kari Ezipeto ti kole tōnē ti ma mo. ^{XV} Lijē ari 'dō toloma Ezipeto yayi ŋbō kōmō mi kada 'ba tōlē 'ba Erode.

Loma 'bēnni yayi nima ēdi 'deni kōzo lende 'ba Boko'ba ame tōnē bo kiya 'deni mōlo ti bō kumē lende abo mōto, kiya te, "Midēki kole ma 'deni kako di Ezipeto."

Tupō Kole Bōtōni Di Mi Beteleme

^{XVI} Kina odo Erode kikali 'deni bō lende kikali naga nima indēndē dō bo 'deni kōzo a nima tara tine, mi bo ēnyī kata ngī. Kina bo koja bō kanya abo ga ngī kari mi

dōlinjo pili 'ba Beteleme tupō kole titi ame ga pili rō bōtōni ne, ame kōmō kōo mo ga kēdi 'deni riyo ŋbō kōmō dō ame ga kōyō mi kōmō kōo mo nima ne. Tisaki mo di dō ame ga kōmō kōo mo ga kēdi 'deni riyo ne rōmōyi gō lende 'ba kada 'ba tōdo 'ba kēlu ame bo kuwō lende mo di zi bō lende kikali naga nima ne.

^{XVII} Tupō kole titi 'ba Beteleme naga nime ēdi 'deni kōzo lende 'ba Boko'ba ame bo kiya 'deni mōlo ne tara, ame Yeremaya kumē 'deni mōlo kiya te, ^{XVIII} "Birō ēdi kudu mi Rama, birō 'ba monō ni ti kuwu. Rayile na kēdi kudu gō kole 'ba kole 'bēnni ga. Lijē olē 'deni pili kina loko o'dōko dē kpe gō kunyē kōmōni."

Loma Mi Nazareta

^{XIX} Tine Yesepa ni ēdi 'deni koloma mi Ezipeto. Kina odo Erode kolē 'deni tine, na Boko'ba ki'di nyi ko'de ngī dō Yesepa, kina malayika kōdo ngī zi bo, ^{XX} kiya te, "Ēnyī di bine ti kole titi nime ti ma mo kileki kari mi dōyayi 'ba Yisarele. Bilaka ma tōnē ga yayi ko'dōko tupō kole nime ne lijē olē 'deni."

^{XI} Kina bo kēnyī ngī ti kole tōnē ti ma mo, bo kileki kari mi dōyayi 'ba Yisarele.

^{XXII} Tine bo ari kuwō 'bōwu tēgē kole 'ba Erode, ame kidēki mōyi mo rō Arokelawo ne, na 'deni rō ŋere 'ba Yudayi. Kina bo kere ngī di bi tari toloma mi Yudayi. Kina Boko'ba ki'di

nyí m̀to kò'de gbí d̀ bo, kiya zi bo g̀ bo kari koloma Galilaya. ^{XXIII} Kina ɔ̀d̀ bo k̀m̀m̀ 'deni yayi tine, bo ari koloma 'deni m̀ gawo m̀to k̀d̀k̀ r̀ Nazareta. Loma m̀ Nazareta nima ɛ̀d̀ 'deni k̀ɔ̀ lende 'ba B̀ko'ba ame bo kiya 'deni m̀lo ne tara, ame bilaka m̀to ga kumè lende mo 'deni, kiya te, "B̀ nima ti k̀d̀k̀ bo 'deni r̀ bilaka 'ba Nazareta."

III

Yowani B̀ Bapatisi

(MK 1:1-8; LK 3:1-18; YN 1:19-28)

^I M̀ kada naga nima yayi Yowani b̀ bapatisi ɔ̀d̀ 'deni yí m̀k̀ m̀ d̀yayi 'ba Yudayi. Kina bo kisaki 'deni tuẁẁ laja 'ba B̀ko'ba zi bilaka. ^{II} Iya te, "Òke d̀ye di m̀ lende k̀nyè 'be ga r̀m̀yí ñere l̀bu 'ba B̀ko'ba ɛ̀d̀ 'deni ñli."

^{III} Yowani nime na t̀nè Yesaya b̀ kumè lende 'ba B̀ko'ba kiya lende m̀lo g̀ k̀du mo, ame bo kiya te, "B̀ m̀to ɛ̀d̀ kuẁẁ d̀ bo di yí m̀k̀ kiya te, 'Ilenjoke k̀ri zi ñere. Òr̀ke g̀ k̀ri zi bo.'"

^{IV} B̀ng̀ 'ba r̀ Yowani o'd̀ di m̀ sunè gamele. Kina kilaka na bo kud̀du 'b̀mb̀ bo r̀ gasi. Akonyo abo ga r̀ m̀m̀ ni ti tagi 'ba m̀ 'b̀r̀. ^V Bilaka ɔ̀ 'deni kari zi bo di m̀ Yerosalema, di m̀ d̀l̀ng̀ 'ba Yudayi pili kina gbí di m̀ l̀ng̀ ame ga pili ñg̀si kpa ỳp̀ 'ba Yaradene ne. ^{VI} Lijè òd̀ kpènni g̀ lende k̀nyè 'bènni ga kina

bo kòd̀ mini 'ba bapatisi ñg̀ d̀nni m̀ ỳp̀ 'ba Yaradene.

^{VII} Tine ɔ̀d̀ bo k̀ng̀ ya ma k̀d̀k̀ r̀ Parosi ni ti Sadoke ma konzi 'deni k̀di kako zi bo m̀ bapatisi tine, bo iya te, "Kpe kole 'ba murè naga nime, yè na ku'b̀lu ye tiriña di kpa ya nime k̀di kako d̀ye ne? ^{VIII} O'd̀ke wa ame ga 'd̀ kileme òke d̀ye 'deni di m̀ lende k̀nyè 'be ga ne. ^{IX} Kinza kebeke dè tomeri mo ti k̀m̀ke di m̀ gom̀ nima g̀ ame kiyake te kpe kup̀ Abarayama na ne. R̀ ma laka miya ziye B̀ko'ba ti kikali ñg̀ togba d̀ku naga nime kò'd̀ r̀ kup̀ zi Abarayama. ^X Goroña ɛ̀d̀ 'deni nd̀ nd̀ ñg̀r̀ toga mo b̀ri ti ñgira'da mo. Ñg̀r̀ ame ga pili kana a ma laka dè ne ti koga b̀ri ku'du m̀ pa'do. ^{XI} M̀di mo'd̀ 'bama bapatisi ñge d̀ye ti mini 'd̀ kileme d̀ koto. Tine b̀ ma k̀di kako di p̀t̀ ma nime, bo na mbiri di d̀ma, pele r̀ tombi wari abo m̀'bo dè. Bo ti kò'd̀ 'ba bo bapatisi d̀ye ti Nyí K̀to Laka gbí ti pa'do. ^{XII} Bo ɛ̀d̀ ti kizèri abo 'd̀ tub̀ nỳnyu timo. Bo ti kotowa d̀kandilere abo, bo ki'di nỳnyu abo ga m̀ mata tine turu mo bo ti k̀ng̀ ya yaga ti pa'do ame kinza k̀lu dè ne."

Bapatisi 'Ba Yèsu

(MK 1:9-11; LK 3:21-22)

^{XIII} Kina Yèsu kako di Galilaya k̀m̀ kpa ỳp̀ 'ba Yaradene zi Yowani 'd̀ kò'd̀ bapatisi d̀ bo. ^{XIV} Tine

Yowani oma tota bo, iya te, "Ako za 'böwu zö, o'ja ma na 'do mari ziyi 'do ko'do bapatisi doma 'di?"

XV Tine Yësu ileki dōmo iya te, "I'di kēdi tōti tara. Rōmöyi ti to'do mo te na ti do'do ngi kozo ako'doko abo 'ba Boko'ba tara." Kina Yowani kuti ngi gōmo.

XVI Kina odo ko'do bapatisi 'deni do Yësu bo kēdi kodo yaga di mi mini tine na mitoro kurögö rōni ngi zi bo. Kina bo ko'ja Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba kēdi kako bēri do bo di mitoro kozo matukupuru tara. XVII Kina birō kudu ngi di mitoro kiya te, "Ame na rō kole ma. Mō'ō bo 'deni kulōwō. Ma ti mi keyi rō mbēmbē gō lende abo."

IV

*Akiyozo Ma Kōmō Zi Yësu
(MK 1:12-13; LK 4:1-13)*

I Kina Nyi Koto Laka koto Yësu ngi kari yi mōkō 'do Satani kiyozo bo. II Kina odo bo ko'do tō'dō 'deni do 'butē sowo bo konyo oto dē tine bo 'deni rō 'bō. III Kina Satani kako ngi zi bo kiya te, "Odo kēddi ngi rō kole 'ba Boko'ba ilende zi kulugbi dōku naga nime 'do kuyi rōnni rō maṅgolō'bo ziyi."

IV Tine Yësu ileki dōmo, iya te, "Ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Bilaka oloma dē nge koto gō akonyo tine ti lende ame ga pili kēdi kodo di kpa Boko'ba ne.' "

V Kina Satani koto Yësu ngi kari Yerosalema gawo koto laka nima, kina ki'di

bo ḡbö do kumu rō löbu 'ba Boko'ba, VI kina kiya zi bo, iya te, "Odo kēddi ngi rō kole 'ba Boko'ba ola rōyi bēri. Rōmöyi ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Bo ti ki'di lende zi malayika abo ga gō kō'du 'bi 'do lijē kikapo yi kinza koga ndiyi ra yōki dōku ma koto mōto.' "

VII Tine Yësu ileki dōmo iya te, "Ugu 'deni gbi iya te, 'Kinza kiyozo ḡere Boko'ba 'bi dē.' "

VIII Kina Satani koto bo 'böwu ḡbö do dōku ma kakpa rō do kiteli kina kileme dolijō nime ti tele mo ga pili zi bo, IX iya te, "Wa naga nime pili ti mi'di ziyi odo kolodo bēri zō kumōtu ma."

X Yësu ileki dōmo zi bo, iya te, "Ese yaga di rōma Satani. Rōmöyi ugu 'deni iya te, 'ḡere Boko'ba 'bi na ḡge koto 'do kumōtu kulōmu kpēyi teyi.' "

XI Kina Satani kola bo ngi na malayika kako ngi tokonyi bo.

*Tisaki Ndobo 'Ba Yësu
(MK 1:14-15; LK 4:14-15)*

XII Kina odo Yësu kuwō 'deni kiya te i'di Yowani 'deni mi maboso tine, na bo kēnyi ngi kari Galilaya. XIII Tine bo oloma dē Nazareta bo ari ngi nduwē Kaparanoma. Ame rō gawo ma kpa pōpō 'ba Galilaya mi dōyayi 'ba Zebolona ni ti Napatali. XIV O'do rōni 'deni 'do kēdi kozo ma tōnē Yesaya bo kumē lende 'ba Boko'ba kiya ne tara. Ame kiya te, XV "Ya ma mi dōyayi 'ba

Zebolona ni ti Napatali, ti ya ma kpa kori mini löbu ti ya ma gönyì yöpö 'ba Yaradene ti bilaka 'ba Galilaya döyayi ma ti bɔ löwö yimo, ^{XVI} lijè ame ga pili kèdì koloma mì bi kòlu ne o'ja bi kɔpɔ ma löbu 'deni. Bi kɔpɔ oyi rönì 'deni dɔ ya ma kèdì koloma mì mandölu 'ba tolè naga."

^{XVII} Mì kada nima yayi Yèsu isaki 'deni tuwöwö laja abo zi bilaka, iya te, "Otoke döyè di mì lende kënyè 'be ga römöyì nere löbu 'ba Boko'ba èdì 'deni noli."

Tösö 'Ba Atoyi Gɔ Yèsu
(MK 1:16-20; LK 5:1-11)

^{XVIII} Kina ɔdɔ Yèsu kèdì 'deni kilingere kebe kpa pöpö 'ba Galilaya tine, na bo kari ko'ja atoyi riyö mɔtɔ ga ngì, Simona ma kidèkì rɔ Pitörö ni ti löndö bo Andareya kèdì ga rɔ tugu kenze di mì pöpö ti duru. ^{XIX} Kina Yèsu kiya zinni, iya te, "Ösöke gɔma, ti mi'di ye rɔ atoyi 'ba to'de bilaka kako zi Boko'ba."

^{XX} Kina lijè kola duru 'bènnì ga ngì lijè kösö gɔ bo. ^{XXI} Kina ɔdɔ bo kari nduwè dɔgba di yayi tine bo ari ko'ja löndö ma riyö mɔtɔ ga gbì, Yakoba ni ti Yowani kole 'ba Zebedayo ga kèdì mì sorope ti 'bu nnì tilenjo duru 'bènnì. Kina ɔdɔ Yèsu kidèkì lijè tine, ^{XXII} lijè ènyì ngì kola sorope ti 'bu nnì yayi, lijè kösö gɔ Yèsu.

^{XXIII} Yèsu ilingere kote mì Galilaya toko tiyandi kɔmɔ bilaka mì rö 'ba mötu 'ba

Yudayi, tuwöwö laja laka 'ba nere löbu 'ba Boko'ba, gbì tilenjo bilaka ame ga pili kèdì ti dɔkomali rɔkɔ'ɔ mɔtɔ ga ne. ^{XXIV} Lèbì abo ote mì döyayi 'ba Suriya 'deni, kina bilaka koloma ngì rɔ to'de bɔ rɔkɔ'ɔ pili kako zi bo. Bilaka ame ga pili ti dɔkomali rɔkɔ'ɔ ma gege ti ya ma ti abèrì naga kpaki ti bɔ nökì ni ti ya ma kenme bèrì naga o'de 'deni pili kako zi bo kina bo kilenjo lijè 'deni pili. ^{XXV} Tindì ma konzi 'ba bilaka ösö 'deni gɔ bo di Galilaya ni ti Gawo 'Butè, gbì di Yerosalema gbì di mì Yudayi, kina gbì di mì döyayi ma gönyì Yaradene.

V

Akiyandi 'Ba Yèsu

^I Kina ɔdɔ Yèsu konjo tindì 'deni tara tine bo èkì ngì kari koloma dɔ doku tɔrɔ. Bɔ kösö gɔ bo ga ako zi bo ^{II} na bo koloma ngì rɔ tiyandi lijè kpaki ti tindì naga nima, kiya te,

^{III} "Lijè ame ga rɔ rumö na laka römöyì nere löbu 'ba Boko'ba nime na rɔ 'bènnì. ^{IV} Lijè ame ga ti monɔ na laka römöyì ti kiyèyì lijè 'deni. ^V Lijè ame ga ko'dɔ dɔ kombi dè na laka römöyì lijè ti ko'ja wa ma Boko'ba kulömu 'deni zi bilaka abo ga ne ngì. ^{VI} Lijè ame ga minni löbu gɔ to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba Boko'ba na laka römöyì Boko'ba ti ki'di 'deni ngì kɔ'bo lijè. ^{VII} Lijè ame ga rɔ bɔ mì konji na laka römöyì Boko'ba ti ko'dɔ mì

koŋmi gbī zīnnī. ^{VIII} Lijē ame ga dōkī'dī nni ŋge koto go lende 'ba Boko'ba na laka rōmōyī lijē ti ko'ja Boko'ba ŋgī. ^{IX} Lijē ame ga ro bo lata to'do lende kēyī mī lōngō bilaka na laka rōmōyī Boko'ba ti kīdēkī lijē 'deni ro kole abo ga. ^X Lijē ame ga bilaka kēdī ko'do kōzī kasi zīnnī go lende laka 'ba Boko'ba na laka rōmōyī ŋere lōbu 'ba Boko'ba na ro 'bēnnī.

^{XI} Kpe ame bilaka kēdī kiti'ja ye ko'do kōzī kasi ziye kiya kpa kēnyē roye ro mbēmbē rōmōyī kpe bo kōsō go ma ga na ne, kpe na laka. ^{XII} Kina olomake ro lōŋo ti mī kēyī rōmōyī Boko'ba ulu kpa kōzī ma lōbu 'deni koda ye mītoro. Bo kumē lende 'ba Boko'ba ma tōnē ga koloma dogba bine bilaka o'do kōzī kasi gbī teyi kozo 'beye te."

Tiko'do Ni Ti Bi Kopo
(MK 9:50; LK 14:34-35)

^{XIII} "Kpe 'beye ēddike kozo tiko'do tara zi bilaka lesi 'ba mī doyayi nime. Ne tine odo tiko'do kote tulōwu ma kiyoko 'bēnī 'deni ti ko'do 'bōwu kileki kiyoko totondo mo ga ya? Ele dē kpe ŋburu mī koto, tine 'deni ŋgī 'do tu'du mo mōkō tututu dōmo ti ndī. ^{XIV} Kina ēddike gbī kozo bi kopo 'ba dolīŋo nime. Gawo ame kubō 'deni do kurunḡu ne ikali dē kpe tusu dōmo. ^{XV} Kina bilaka i'di pa'do dē gbī do lamba kogba kutu'bō dōmo ti kete. Tine ēdī ki'di lamba ŋgī do a 'ba tidēyī mo 'do kiyopo go bi pili mī rō yayi. ^{XVI} Kina gbī tara 'do bi kopo 'be kiyopo go

bi komo bilaka go lijē ko'ja wa ma laka ame ga kēddī ko'doke ne. Rōmōyī 'do lijē kilēlu 'bu ye ame mītoro ne go kō'du mo."

Kō'du Ki'di

^{XVII} "Kinza komerike dē te mako 'deni tuburu kō'du ki'di 'ba Musa ni ti akiyandi 'ba bo kumē lende 'ba Boko'ba. Mako dē tuburu mo tine mako 'do to'do mo kēdī ŋgī kozo ame lijē kiya ne. ^{XVIII} I'dike lende nime kēdī doye, kozo mītoro ni ma ti doyayi ame kō'bō 'deni ŋburu ne tara, go bi ma titi 'deki mōto di mī kō'du ki'di nime inza kōlu koto te. Tine ŋbō ko'do rōnī ko kozo ame kiya rōnī ne.

^{XIX} Go kō'du mo na bilaka ame kuwō do kō'du ki'di nime dē ala pele ŋge ro kapa ma mbowa mo mōto, kina bo kutu ya mōto ga gbī to'do mo tara ne ti kīdēkī bo ŋgī wōtī titiyi di mī ŋere lōbu 'ba Boko'ba. Kina gbī tara, bo ame kuwō dōmo kina bo kutu ya mōto ga gbī to'do mo tara ne bo ti kēdī ŋgī ro lōbu mī ŋere lōbu 'ba Boko'ba. ^{XX} Kina me miya ziye inza ko'bōke todo mī ŋere lōbu 'ba Boko'ba odo kiya te kogbōke roye dē ŋgī laka kebe bo komo kiyandi 'ba kō'du ki'di ni ti Parosi ni bi to'do wa ame ga pili Boko'ba ko'doko ne."

'Diri

(LK 12:57-59)

^{XXI} "Uwōke 'deni tōnē molo bine, iya te, 'Kinza ko'do rōyī dē ro bo kōzī roma. Boto ame kupō bilaka ti koto ŋgī mī bi 'ba burē.'"

XXII Tine kina me miya ziye, bɔtɔ ame rɔ 'diri ti löndö mɔtɔ ti ko'de ngi mi gɔ bi 'ba burë. Bɔtɔ ame kiya zi löndö mɔtɔ kiya te, 'Ni wa yawa nime,' ti ko'de ngi kɔmɔ kitɪ 'ba burë ma löbu. Bɔtɔ ame kiya zi löndö mɔtɔ kiya te, 'Ni rumö yawa nime,' bo irasi lende 'deni 'dɔ tu'du bo mi pa'do 'ba Gehena.

XXIII Gɔ kö'du mo na ni bɔ mɔtɔ ɔdɔ keddɪ koto kpa közi 'bi 'deni ti'di mo dɔ bi 'ba akumu zi Bɔko'ba kina lende mo köyö miyi lende mɔtɔ kedi mbowa mi löngö ye ti löndö mɔtɔ, XXIV ola kpa közi 'bi tötɪ yayi kileki titi kari koteke lende nima yaga. Kina 'dɔ kako 'jaa ki'di kpa közi 'bi zi Bɔko'ba. XXV ɔdɔ bɔ mɔtɔ kinda'ba yi toto yi mi bi 'ba burë, ote lende nima welo yaga ti bo gba kota kinza kömö mi bi 'ba burë. Römöyi ɔdɔ kiya te kömö 'deni yayi bo edi ki'di yi ngi közi bɔ burë kina lijë kedi ki'di yi ngi közi bɔ kanya kina kedi koto yi ngi mi maboso. XXVI Kina ti koloma ngi yayi nbö kopi taripa 'ba karama ma kodɔ döyi nima ngi titi du. Rɔ ma laka medɪ miya ziye."

Kinza Ko'do Yeri Dë

XXVII "Uwöke 'deni iya te kinza ko'do yeri dë. XXVIII Tine kina me medɪ miya ziye, bɔtɔ mɔtɔ ame konɔ 'ja mɔtɔ pele nge ti kɔmɔ bo kina meri 'ba mi bo kiteri 'ja nima 'deni, bo o'do yeri 'deni ti 'ja nima ti mi bo.

XXIX Gɔ kö'du mo na, ɔdɔ kömöyi ma dori na ki'di yi ko'do lende kënyë, iyagba bo yaga ku'du mökö. Tu'du nge rɔ kapa yi ma kɔtɔ mökö edi laka rɔ dɔ kiteli di dɔ ame 'dɔ ku'du yi pili mi pa'do 'ba Gehena ne. XXX Kina ɔdɔ köziyi ma dori na ki'di yi ko'do lende kënyë, oke bo yaga ku'du mökö. Tu'du nge rɔ kapa yi ma kɔtɔ mökö edi laka rɔ dɔ kiteli di dɔ ame 'dɔ koto yi pili mi pa'do 'ba Gehena ne."

Toga 'Ja

(MT 19:9; MK 10:11-12; LK 16:18)

XXXI "Iya 'deni gbi te ɔdɔ bɔ mɔtɔ koga 'ja abo 'dɔ bo kugu waraga 'ba tÿyi ki'di teyi. XXXII Tine kina me miya ziye, ɔdɔ bɔtɔ mɔtɔ koga 'ja abo gɔ lende mɔtɔ 'beri di gɔ kɔmɔ kolɔlɔ 'ba tö'dö ti rɔ, bo irasi lende 'deni. Bo na ki'di 'ja nima 'deni 'dɔ ko'do yeri ɔdɔ loko kari kogbe m'edë mɔtɔ 'böwu. Kina m'edë mɔtɔ mo ame kari kogbe loko 'böwu ne o'do yeri 'deni gbi."

Kinza Kulömuke Røye Dë

XXXIII "Uwöke 'deni tönë molo bine, iya te, 'Kinza kiyëyi mi lömu 'bi dë. Tine o'do wa ame kulömu röyi 'deni zi Bɔko'ba 'dɔ to'do mo ne.' XXXIV Kina me medɪ miya ziye, ɔdɔ ki'dike kö'du 'ba a mɔtɔ kinza ko'doke lömu dë teyi. Kinza kulömuke røye dë ti mitɔrɔ römöyi kitɪ 'ba Bɔko'ba na. XXXV Kina kinza kulömuke røye dë ti döyayi römöyi bi tidëyi ndi bo na. Tine kinza

kulömuke roye dē gbī ti Yerosalema rōmōyī gawo 'ba Boko'ba bō dōlinḡ ma löbu na. XXXVI Kinza kulömuke roye dē gbī ti dōye ga rōmōyī inza kō'boke tuyī sunē ma kōto kaḡmi yaga ala kileki 'böwu kölu. XXXVII I'dike lende kiya 'be kō'bō ḡge rō, 'Yēē' ala 'Ee'. Wa mōto ame 'beri di ḡo ame ako di zi Satani."

Dokolo
(LK 6:29-30)

XXXVIII "Uwōke 'deni, iya te, 'Ḳo kitiko kōmō bō mōto 'dō kitiko kōmōyī gbī. Kina ḡḡo koto kpa bō mōto 'dō koto kpēyī gbī.' XXXIX Tine kina me mēdī miya ziye. Nī bō mōto, ḡḡo bōto mōto kirasi lende mōto zīyī kinza kopi dokolo mo dē. Ḳo bōto mōto kokōso l'bo yī ma kapa dōrī uyī kapa ma gali gbī zi bo 'dō bo kokōso. XL Ḳo bōto mōto koto yī zi bō burē 'dō kogba bōḡḡo 'ba rōyī i'di bo kogba ma kēdī kolo dōmo gbī. XLI Ḳo bō kanya ki'di yī tombi wa tari timo mayile kōto, tine ombi koto ḡbō mayile rīyō. XLII I'di wa zi bilaka ame ko'dōko wa di zīyī ne. Kina i'di gbī zi bō ma ko'dōko togba mo tōtī 'dō kileki 'jaa ne."

Akō'ḡ
(LK 6:27-28, 32-36)

XLIII "Uwōke 'deni iya te, 'Ḳo lēpī yī ga kina o'jī bō ya 'bī ga.' XLIV Tine kina me mēdī miya ziye, ḡ'oke bō ya 'be ga kina o'dōke mōtu ḡo ya ma kēdī ko'dō kōzī kasi

ziye naga. XLV Ḳo ko'dōke te ti kēddike ḡḡi rō kole 'ba 'bu ye ame mītōrō ne. Rōmōyī bo i'di kada abo 'deni keze dō bō lende kēnyē ni kpaki ti bō lende laka. Kina bo i'di tōrō ka'di 'deni zi bō ko'dō lende kēnyē ni kpaki ti bō ko'dō lende laka. XLVI Ne ḡḡo ko'oke ḡge rō ya ame ga kō'ḡ ye ne, 'dō Boko'ba ki'di kpa kōzī ziye ḡo wa'di? Bō kireke awada ni o'dō gbī tara. XLVII Ne ḡḡo löndō ye ga na ḡge kumōtōke rō ma laka, lende laka wa'di na ko'dōke kulōwō bine di dō 'ba ya ma laki? Ya ma kikali Boko'ba dē naga o'dō gbī tara.

XLVIII Kina me olomake ti mī kōto rō ma laka kōzo 'ba 'bu ye ame mītōrō ne tara."

VI

Aki'di

I "Ziye tikali mo laka, kinza kebeke dē to'dō lende laka 'be kōmō bilaka 'dō ko'ja. Ḳo ko'dōke tara inza ko'jake a mōto du te ḡomo di zi 'bu ye ame mītōrō ne.

II Tine ḡḡo nī mōto kēddī ki'di wa zi bō lisa kinza kome more dē dōmo kōzo 'ba bō kōmō kandi naga nima kēdī ko'dō mī rō 'ba mōtu ala ḡo kōri 'dō bilaka koro lījē ḡomo ne tara. Rō ma laka miya ziye kpa kōzī 'bēnnī na 'deni pili ma. III Tine ḡḡo kēddī ki'di wa zi bō lisa kinza ki'di bōto ame pele ḡḡosi ḡgila yī ne kikali ḡomo dē. IV Ne 'dō kēdī ḡḡi liwo. Kina 'bu yī Boko'ba ame ko'ja wa ma ko'dō liwo

nima ne ti ki'di kpa kōzimo ṅgī zīyī."

Mötu Ko'do
(LK 11:2-4)

V "Tine ɔɔ kēddi ko'doke mötu kinza kēddike dē kɔzo bɔ kɔmɔ kandi naga nima. Römöyī ako'dokɔ 'bēnni ma dɔ kiteli mo na rɔ tɔrɔ to'dɔ mötu mi rö 'ba mötu ala kpa dokoka kɔri 'dɔ bilaka ko'ja lijē. Rɔ ma laka miya ziye kpa kōzi 'bēnni na 'deni pili ma. VI Ne ɔɔ kēddi ko'dɔ mötu ɔɔ rö 'bī kurögö kpadōri teyi 'dɔ ko'dɔ mötu zi 'bu yī Boko'ba ame bɔtɔ ko'ja dē ne. Kina 'bu yī Boko'ba ame ko'ja wa ma ko'dɔ liwo nima ne ti ki'di kpa kōzimo ṅgī zīyī.

VII Kina ɔɔ kēddi ko'dɔ mötu kinza kebe dē tojolo lende ma kinza 'jo mo naga rɔ go kɔwɔ kɔzo 'ba ya ma kinza kikali Boko'ba dē naga. Römöyī lijē omeri 'bēnni tēgē ti kuwö lijē go lende konzi 'bēnni naga nima. VIII Kinza kēddike dē gbī kɔzo lijē römöyī 'bu ye Boko'ba ikali wa ma ko'dokoke nima 'deni molo gba kinza kititike dē. IX Tine na 'dɔ kumōtuke kɔzo a nime te,

"Bu ze nī ame mītɔrɔ ne, möyī yī kō'bō rɔ ma koro. X I'di ṅere löbu 'bī kako, ako'dokɔ 'bī ko'dɔ rōnī mī dɔlinɔ kɔzo ma kēdi ko'dɔ rōnī mītɔrɔ. XI Oja go akonyo 'ba mī kada ma tɔne zize. XII Ola ze go lende kirasi ze ga kɔzo ma dēdi dola lēpī ze ga ma kirasi lende zize naga tara. XIII Kinza koto ze dē mī

bi 'ba akiyɔzo. Tine olo ze di zi bo bɔ ma kēnyē nime.'

XIV Römöyī ɔɔ kolake bilaka go lende ame lijē kirasi ziye, 'bu ye ame mītɔrɔ ne ti kola ye gbī go lende kirasi 'be ga. XV Ne ɔɔ kolake bilaka dē go lende kēnyē 'bu ye ame mītɔrɔ ne inza kola ye gbī go lende kēnyē 'be ga."

Kpa Koro

XVI "ɔɔ kēddi koroke kp-eye kinza kebeke dē tirasi kɔmoye kɔzo 'ba bɔ kɔmɔ kandi naga nima. Lijē upu rōnni tulētulē 'dɔ laki pili kikali lijē ēdi rɔ toro kpēnni. Rɔ ma laka miya ziye kpa kōzi 'bēnni na 'deni pili ma. XVII Tine ɔɔ kēddi koroke kpeye, urögöke kɔmoye kosake 'bu, kujēke dɔye, XVIII kinza ya ma laki kikali ra ma kēddi koroke kpeye 'dɔ 'bu ye ame ko'ja kinē mo dē ne na ṅge kikali. Kina 'bu ye ame ko'ja wa ma ko'doke liwo nima ti ki'di kpa kōzimo ṅgī ziye."

Ulu Kpa Wa Ziyi Mītɔrɔ
(LK 12:33-34)

XIX "Kinza kuluke kpa wa dē ziye mī dɔlinɔ nime bine, ame madɔbōndi ni kēdi kirasi wa di teyi, kina gbī ame a mo ga kēdi koromaro ne, kina gbī ame bɔ 'bögö kēdi ku'bögö wa di teyi ne. XX Tine ma laka mo 'dɔ kuluke kpa wa ziye mītɔrɔ go bī ame madɔbōndi kirasi wa dē di teyi a mo ga koromaro dē bɔ 'bögö ku'bögö dē gbī ne. XXI Römöyī go bi ame

kulu kpa wa 'deni teyi ne na dōkī'di yī ti kō'bō ḡburu gōmo."

XXII "Kōmōyī na rō lamba 'ba rōyī. Ɔdō kōmōyī kēdi rekereke, yida rōyī pili ti kēdi ḡḡi mī bi kōpō ma lōbu. XXIII Ne ɔdō kōmōyī kele dē, yida rōyī pili ti kēdi ḡḡi mī bi kōlu. Tine ɔdō dōkī'di ame rō bi kōpō 'ba rō dīdī yī ne na kēdi 'deni za rō bi kōlu ti kēdi ḡḡi zīyī rō mandōlu ma kinza kiya."

Boko'ba Ni Ti Yamo
(LK 16:13; 12:22-31)

XXIV "Bilaka kōtō ikali dē 'dō kēdi rō bō laja zi ḡere riyō. Bo ti kō'ɔ ḡge rō ma kōtō tine bo ti kō'ji mōtō. Bo ti kōdō mī bo zi mōtō tine rō yōgō zi ma kōtō. Kina ḡbī tara, inza kō'bō toja laja zi Boko'ba ḡbī zi a 'ba dōliḡo nime.

XXV Gō kō'du mō na me mēdi miya ziye, kinza kolomake dē ti kōmō kilē'di gō kō'du 'ba akonyo ni ti akuwē ame rō a 'ba tulu yida rōye timo ne. Kina ḡbī kinza kolomake dē ti kōmō kilē'di gō kō'du 'ba bōḡgō tusu mō rōye. Ma komerike 'beye, dīdī na dē kebe akonyo? Kina ḡbī yida rō na dē kebe bōḡgō? XXVI Oḡḡoke yali ni te, liḡe orō'dō ɔtō dē ḡbī, kina liḡe umu ɔtō dē ḡbī ki'di mī mata. Tine pele tara 'bu ye ame mītorō ne na kēdi kulu liḡe. Ma komerike, kpe na dē kulōwō mbiri rō dō kiteli di dō yali? XXVII Bōtō mōtō ikali dē 'dō tiyese gō loma abo kōwō mbowa mī dōyayi

nime ti kōmō kilē'di 'ba gō wa.

XXVIII Tine ēddi kolomake ti kōmō kilē'di gō kō'du 'ba bōḡgō gō wa'di? Oḡḡoke dōwōru ni te, liḡe o'dō ndōbō dē ḡbī toma bōḡgō rōnni. XXIX Tine rō ma laka miya ziye, bō dōliḡo Solomo pele ti wa mbēmbē abo naga nima usu bōḡgō ma kele kebe dōwōru ni dē. XXX Ne ɔdō Boko'ba na kēdi kiyada mōli ni ame kēdi kō'ja tōne bine, tine tilēndō dayi kusu pa'do 'deni yīmo kilanma yaga ne bo ti kola ye kinza tusu bōḡgō rōye? Kpe bō kinza ki'dike dōye laka gō lende 'ba Boko'ba naga nime.

XXXI Kina me miya ziye, kinza kolomake dē ti kōmō kilē'di tiya mō te, 'Ti monyo tōne di yala?' ala, 'Ti muwē di yala? Kina ḡbī ti mō'ja bōḡgō di yala?' XXXII Wa naga nime na ya ma kinza kikali Boko'ba dē naga kēdi kulō dōnni ḡburu gōmo. 'Bu ye Boko'ba ame mītorō ne ikali 'deni ma kō'dōkōke wa naga nime pili. XXXIII Tine wa ma 'dō kulō dōyī rō mbēmbē toma kōri mō na rō ḡere lōbu 'ba Boko'ba nime ḡbī ti wa ma bo kō'dōkō di zīyī. Kina bo ti kōja gō wa mōtō naga nima ḡḡi pili zīyī. XXXIV Kina ḡbī kinza kolomake dē ti kōmō kilē'di gō wa 'ba tilēndō. Kōmō kilē'di ma tilēndō koloma ē'bēni ḡbī tōti koda bo yayi. Kinza kō'deke gōmō 'ba kada mōtō dē korake dō a ma kada nima kēdi kō'de ne."

VII

Ni Gbi Tara

(LK 6:37-38, 41-42)

I “Kinza ko'do burē 'ba bɔto mɔto dē. Ɔdo ko'do ti ko'do burē 'bi gbi. II Rōmōyī kōri ame kēddi ko'do burē 'ba bilaka timo ne na gbi Boko'ba ti ko'do burē 'bi timo. Ndi lende ame kēddi kodɔɔ rɔ bilaka ne na ti kodɔɔ 'bēyi gbi timo tara.

III Ne gɔ wa'di na kebe tonɔ pōri di kɔmɔ lēpi yi mɔto konyɔ lende 'ba kpa kulugbu ma lōbu nima kōmōyī ne dē? IV Ti kiya rɔ ma tondo zi lōndō nima, kiya te, 'I'di miyagba pōri nima yaga di kōmōyī,' ko'ja kēddi 'bēyi ti kpa kulugbu kōmōyī? V Ni bɔ kɔmɔ kandi nime, iyagba kpa kulugbu nima titi dɔgba yaga di kōmōyī 'dɔ ko'ja bi laka tiyagba pōri nima yaga di kɔmɔ lōndō yi mɔto.

VI Kina kinza ki'di laja ma kɔto laka dē zi bi, rōmōyī lijē ti kileki kuyi kpēnni kirica miyi yaga. Kinza ku'du wa ma kele 'bi dē bēri kɔmɔ ba'do, lijē ti kututu dɔmo ti ndinni kirasi yaga.”

Ɔdo Koma Ti Ko'ja Ngi

(LK 11:9-13)

VII “Ititi kina ti ki'di ngi ziyi. Oma kina ti ko'ja ngi. Ukōkō kina ti kurōgō kpadōri ngi ziyi. VIII Rōmōyī lijē ame ga pili kititi ne, i'di ngi teyi. Kina lijē ame ga pili koma ne, o'ja ngi. Kina zi ame ga kukōkō ne, urōgō ngi.

IX Yē na ɔdo kole abo kīdēki manɔolo'bo bo kēnyi kogba za rɔ kulugbi dōku ki'di teyi? X Ala mɔto ɔdo kole abo kīdēki kenze bo kogba za rɔ murē ki'di teyi? XI Ne ɔdo kpe ame rɔ bo lende kēnyē ne kikalike ti'di wa ma laka zi kole 'be ga tara, 'bu ye ame rɔ ma laka mītɔɔ ne ti ki'di wa ma laka rɔ dɔ kiteli ngi zinni lijē ame ga kititi di zi bo ne.

XII Wa ame ga ko'doko 'do lēpi yi ga ko'do ziyi ne o'do gbi zinni. Rōmōyī wa nime na kō'du ki'di ni kpaki ti bɔ kumē lende 'ba Boko'ba ni kɔɔ dɔmo.”

XIII “Arike tɔdo kebe kpadōri ma titiyi rōmōyī ma lōbu nima ari mi gɔ bi 'ba tōlē dɔ kote. Kina kōri mo gbi ngi rɔ ma kitēwu. Ya ma kēdi kari kebe gomo lijē rɔ ma konzi. XIV Tine kpadōri ma kēdi kari mi gɔ bi 'ba didi ma nɔburunɔburu nge titiyi, kina kōri mo gbi rɔ gomo. Ya ma ko'ja mo ga nge mbowa.”

I'dike Kōmoye Kandi Laka (LK 6:43-44)

XV “I'dike kōmoye kandi laka di zi bɔ kumē lende ma dɔ kindēndē naga nima. Rōmōyī lijē ēdi kako ziye kɔzɔ kamōlō di rōnni ma yaga, tine di minni lijē rɔ kuruku wōliwōli ma kēnyē. XVI Ti kikalike lijē di mi wa ma lijē kēdi ko'do. Rōmōyī kono ana maa dē, kina ngɔpɔlinga ana kēlu dē gbi. XVII Kina gbi tara, ngēri ma la'ja ana 'bēni gbi rɔ

döngëri ma laka. Kina ngëri ame rɔ götö ne ana 'bëni gbï rɔ döngëri ma kënyë. XVIII Ngëri ma la'ja ikali dë tana döngëri ma kënyë, kina ngëri ma götö ikali dë tana döngëri ma laka. XIX Ngëri ame ga pili kana döngëri ma laka ɔtɔ dë ne ti koga yaga ku'du mi pa'do. XX Kina me 'dɔ kikalike bɔ kumë lende ma dɔ kindëndë naga nima di mi wa ma lijë kedi ko'dɔ."

XXI "Bilaka ame ga kö'bö to'dɔ kpa korɔmi tidëki ma rɔ nɛre nɛre ne inza kömô kɔtɔ te mi nɛre löbu 'ba Boko'ba. Tine ya ame ga nge kedi ko'dɔ wa ame 'bu ma, ma mitɔrɔ nime ko'dɔkɔ ne na nge ti kömô yimo. XXII Mi kada 'ba burë nima bilaka ma konzi ti kiya 'deni zö te, 'Nere, nɛre, ze na dë tönë doloma tiya laja 'ba Boko'ba ti möyi yi ne ya? Kina ti möyi yi na dë gbï tönë doloma ti'di nöki ma konzi kita'ba yaga di dɔ bilaka, kina doloma gbï to'dɔ gɔ kɔtɔ ma löbu naga ya?"

XXIII Tine ti mileki miya zinni, miya te, 'Mikali ye dë kɔtɔ te, arike yaga di roma, kpe bɔ ko'dɔ lende kënyë naga nime.' "

*Rö Ko'ba Riyö
(LK 6:47-49)*

XXIV "Kina me 'deni, bɔ ame kuwö lende ma nime kina ko'dɔ ngi tara ti kedi kɔzɔ bɔ ma kandi ame ko'ba rö abo dɔ dökü ne. XXV Ame tɔrɔ ka'di mini koso, kina lili piwu kome kikëti roni

yoki rö nima, tine ulöru dë römöyi isaki to'ba gbondo mo 'deni di dɔ dökü. XXVI Ne bɔ ame kuwö lende ma nime tine ko'dɔ dë tara ne edi kɔzɔ bɔ rumö ame ko'ba rö abo dɔ yayi lida ne. XXVII Ame tɔrɔ ka'di mini koso, kina lili piwu kome kikëti roni yoki rö nima yɔ na kurö ngi. Tine tulöru mo ti kedi ngi rɔ ma kënyë rɔ dɔ kiteli."

XXVIII Kina ɔdɔ Yësu kote tiya lende naga nime 'deni tine tindi naga nima ɔtɔ ngi rɔ gönni rɔ mbëmbë gɔ kö'du 'ba akiyandi abo. XXIX Römöyi bɔ iyandi wa 'deni ngi kɔzɔ bɔ közi kakpa, tine inza kɔzɔ 'ba bɔ komo kiyandi ni tara.

VIII

*Yësu Ilenjo Bɔ Mönyu
(MK 1:40-45; LK 5:12-16)*

I Kina ɔdɔ Yësu këki 'deni bëri di dɔ dökü tine tindi ma konzi ösö ngi gɔ bo. II Kina bɔ mɔtɔ ame roma kila'ba 'deni romo ne kako ngi kolodɔ bëri komo Yësu, kiya te, "Nere, ɔdɔ ko'dɔkɔ ngi ti kilenjo ma ngi yaga rɔ ma kɔrɔ."

III Kina Yësu koja közi bo kosa rɔ bɔ nima, kiya te, "Mo'dɔkɔ 'deni ngi, ilenjo yi 'deni."

Kina rɔkɔ'ɔ tönë kola bɔ nima ngi welo. IV Kina Yësu kose zi bo, iya te, "Uwö te, kinza kari kiya lende nime dë zi bɔtɔ mɔtɔ, tine ari zi bɔ akumu 'dɔ bo kinyeli röyi. Kina 'dɔ ki'di kpa közi 'ba akilenjo kɔzɔ ame Musa ki'di

kö'du mo mɔlo ne tara. Ame 'dɔ kileme zi bilaka pili ileŋo yi 'deni."

Bɔ Laja 'Ba Bɔ Dɔ Bɔ Kanya

(LK 7:1-10)

^V Kina ɔdɔ Yɛsu kɔdɔ 'deni mi Kaparanoma bɔ dɔ bɔ kanya mɔtɔ 'ba Romo ako zi bo koma'jo rɔ bo zi Yɛsu, ^{VI} kiya te, "Nɛre, bɔ laja ma ɛdi rɔ rɔkɔ'ɔ dɔ sora liŋo ma 'dɛ yayi. Ɛdi ŋgi kilisa sowa, uyi rɔni dɛ gbi."

^{VII} Yɛsu iya te, "Ti mari tileŋo bo."

^{VIII} Tine bɔ dɔ bɔ kanya nime ileki dɔmo, iya te, "Nɛre, mɔ'bo dɛ 'dɔ ti'di yi kako mi gɔ bi 'ba loma ma. Tine iya ŋge ti kpɛyi kina ti kileŋo bɔ laja ma nima ŋgi. ^{IX} Rɔmɔyi mikali kɔzi kakpa 'bi ɛdi gbi kɔzɔ 'bama ame mɛdi bici kɔzi kakpa ti bɔ kanya ŋbanj kpa bicɔ ne. Ɔdɔ milende zi mɔtɔ, miya te, 'Ari,' kina kari ŋgi. Ɔdɔ milende zi mɔtɔ, miya te, 'Ako,' kina kako ŋgi. Kina gbi ɔdɔ milende zi bɔ laja ma, miya te, 'O'dɔ wa nime,' kina kɔ'dɔ ŋgi."

^X Kina ɔdɔ Yɛsu kuwɔ lende 'ba bɔ nime 'deni te tine, lende mo igayi bo ŋgi. Kina bo kiya zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga, iya te, "Rɔ ma laka miya ziye, mo'ja bɔtɔ dɛ di mi bilaka 'ba Yisarele ame ki'di dɔni gɔ lende ma kɔzɔ bɔ nime te. ^{XI} Rɔ ma laka mɛdi miya ziye, ma konzi ti kako di mi dɔyayi ma kapa yibi ti dɔ tɔrɔ kɔdɔ'bo rɔnni ti Abarayama ni ti Yisika ti

Yakoba mi lɔŋo 'ba ŋbele 'ba nɛre lɔbu 'ba Bɔko'ba. ^{XII} Tine ya ame ga mɔlo rɔ kole 'ba mi nɛre lɔbu nima ne ti ku'du 'deni ŋbɔ yaga mi gɔ bi kɔlu ame rɔ bi 'ba monɔ ni ti kpa kunyi."

^{XIII} Kina Yɛsu kileki kiya zi bɔ dɔ bɔ kanya tɔnɛ, iya te, "Ari liŋo, wa ame komeri 'deni miyi gɔ tigo ma ne ti kɔ'dɔ rɔni 'deni ŋgi tara ziyi."

Kina kileŋo bɔ laja 'ba bɔ dɔ bɔ kanya tɔnɛ ŋgi mi saa nima.

Yɛsu Ileno Bɔ Rɔkɔ'ɔ Ma Konzi

(MK 1:29-34; LK 4:38-41)

^{XIV} Kina ɔdɔ Yɛsu kari 'deni kɔdɔ rɔ 'ba Pitɔrɔ tine bo ari kɔ'ja mese 'ba Pitɔrɔ kɛdi kɔ'dɔ dɔ sora yayi ti zɛyi. ^{XV} Kina bo kosa kɔzimo yɔ na zɛyi nima kola ŋgi, na lɔko kɛnyi ŋgi kari toja laja zi bo.

^{XVI} Mi dɔkɔpiyari tine na kɔ'de ya ma konzi ame ga kɛdi ti nɔki ne ŋgi kako zi bo. Kina bo kamo ŋgi dɔ nɔki ni kita'ba yaga di dɔmo. Kina bo kileŋo ya ame ga pili rɔ rɔkɔ'ɔ ne ŋgi gbi. ^{XVII} Bo o'dɔ wa nime 'deni 'dɔ kɛdi kɔzɔ ma tɔnɛ Yesaya bɔ kumɛ lende 'ba Bɔko'ba kiya ne. Ame kiya te, "Bo gbagba bo na kombi rɔkɔ'ɔ ze ga 'deni kpaki yaga."

Gomɔ Mi Tɔsɔ Gɔ Yɛsu

(LK 9:57-62)

^{XVIII} Kina ɔdɔ Yɛsu konŋo tindɛ 'deni kɛdi kuru bo bɛri tara tine na bo kilende ŋgi zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga 'dɔ

kumu kari gönyī pöpö ma kapa mōto. ^{XIX} Kina bō kōmō kiyandi mōto 'ba kō'du ki'di kako ngī zi bo, kiya te, "Bō kōmō kiyandi, ti mōsō ngī nduwē göyī ḡbō bi tō ame kēddi kari pele teyi."

^{XX} Yēsu ileki dōmo, iya te, "Kiraba ni pele ēdī ti gō 'bēnni ga, kina yali ni gbī ēdī ti rō 'bēnni ga. Tine kole 'ba bilaka lesi inza 'ba bo ti bi mōto ame gō bo ko'ba dō bo teyi tindawo rō bo."

^{XXI} Bō mōto ame rō bō kōsō gō bo ne ako kiya te, "Löbu ma, i'di mileki titi tusu 'bu ma."

^{XXII} Yēsu iya te, "Ösō gōma, ola tōku ni kusu tōku lēpī nnī ga."

Yēsu Oga Pīwu

(MK 4:35-41; LK 8:22-25)

^{XXIII} Kina Yēsu ni kēkī ngī mī sorope ti bō kōsō gō bo ga tari rō dō mini.

^{XXIV} Mbowa yō na pīwu ki'di ngī tome kebe dō pöpö yayi. Lili pīwu nima i'di ngī tonḡbenḡbe sorope ko'dō 'dō kōnzu bēri. Tine Yēsu ēdī bi tō'dō. ^{XXV} Kina lijē kari ngī kindiḡi bo, kiya te, "Nere, okōnyī ze, dēdī 'deni dōlē."

^{XXVI} Tine bo iya te, "Ēddī kereke gō wa'di? Kpe bō kinza ki'dike dōye laka gō lende ma naga nime."

Kina bo kēnyī tōrō kamo dō lili ni ti mini kikagba nima 'dō kōrō. Kina kōrō ngī liwo. ^{XXVII} Kina lijē pili koto ngī rō gönni, iya te, "Bō nime, bo wa'di ga na? Lili ni ti mini löbu ni kpaki rō wa kuwō dō bo."

Nōki Ni Ti Ba'do (MK 5:1-20; LK 8:26-39)

^{XXVIII} Kina odo Yēsu kōmō 'deni kapa pöpö mōto mī dōyayi 'ba Gadara tine na ya mōto ga riyō rō bō nōki kondōso ngī ti bo di yayi. Ya riyō naga nima ēdī kako di kpa ti'bōrō 'ba tusu tōku. Ya naga nima nōki ila'ba 'deni dōmo koworo ngī rō ma kēnyē. Gō kō'du mo na bōto ilaḡa rōni dē kpe tudō kebe yayi. ^{XXIX} Kina lijē kulōri ngī rō ma kembe, iya te, "Nī kole 'ba Bōko'ba nime, wa'di na ko'dōkō di zize? Ako 'deni tote dōze tōti gba kinza kada mo kōmō?"

^{XXX} Tindī 'ba ba'do 'ba liḡo ēdī tonyo kpēnni ḡoli yayi, ^{XXXI} kina nōki naga nima koma'jo rōnni ngī zi Yēsu, iya te, "Odo kēddi koga ze yaga oja ze dari mī ba'do naga nime 'dē."

^{XXXII} Kina bo kiya zīnni, iya te, "Arike." Kina odo lijē kari kila'ba ngī dō ba'do tōnē ga yō, kina ba'do naga nima kēnyī ngī pili kiriḡa kari bi kulunḡi 'ba pöpö kila'ba mī mini kote dōnni pili yaga.

^{XXXIII} Bō koda ba'do naga nima iriḡa kari kiya kō'du mo mī gawo. Kina lijē kiyēti gō wa ma ko'dō rōni nima gbī pili ti lende 'ba bō nōki tōnē ga. ^{XXXIV} Kina bilaka 'ba mī gawo nima kōlō ngī pili kako tonḡo Yēsu. Kina odo lijē ko'ja bo 'deni tine lijē ititi bo 'dō bo kēnyī kari yaga di mī dōyayi 'bēnni.

IX

Yēsu Ilenjo Bɔ Kenme Bērī
Mɔto
(MK 2:1-12; LK 5:17-26)

I Kina Yēsu kēkī ngī mī sorope kumu dɔ pöpö kileki kari mī gawo 'bēnnī. II Di yayi na ya mɔto ga ko'de bɔ mɔto ame kenme 'deni bēri ne ngī kako zi bo. Bɔ nima rɔ ma kö'dö dɔ sora. Kina ɔdɔ Yēsu konḡɔ 'deni lijē kikali ngī bo ēdī ti tigo tileŋo bɔ nima tine, bo ilende zi bɔ nima, iya te, "Kole ma, ogbɔ dōkī'dī yī, ola yi 'deni gɔ lende kēnyē 'bī ga."

III Kina bɔ kɔmɔ kiyandi mɔto ga ame kēdī yayi ne kēnyē ngī tomeri mo ti mīnnī, iya te, "Bɔ nime ēdī kudöli Boko'ba."

IV Tine Yēsu ikali meri 'bēnnī nima ngī na bo kiya te, "Ēddī komerike lende ma kēnyē ma tara ga miye gɔ wa'di? V Ma yala na kitēwu 'dɔ tiya mo? 'Ola yi 'deni gɔ lende kēnyē 'bī, 'ala 'dɔ kiya te, 'Ēnyī kilingere'? VI Ne ziye tikali mo rɔ ma laka kole 'ba bilaka lesi ēdī ti tigo dɔliŋɔ bine tola bilaka gɔ lende kēnyē."

Kina bo kiya zi bɔ kenme bēri nima, iya te, "Ēnyī tɔrɔ kombi sora 'bī kari liŋɔ."

VII Kina bɔ tönē kēnyē ngī tɔrɔ kari liŋɔ. VIII Tine ɔdɔ tindi ko'ja bɔ nima 'deni tara tine lijē ngī rɔ tikere. Na lijē kebe ngī tilēlu Boko'ba gɔ ti'di közi kakpa ma kɔzɔ a nima tara zi bilaka lesi.

Bɔ Rɔkɔ'ɔ Na Nge
Ko'dɔkɔ Wɔwɔ
(MK 2:13-17; LK 5:27-32)

IX Kina ɔdɔ Yēsu kiteli 'deni di yayi na bo kari ko'ja Matayo bɔ kireke awada koloma 'deni mī gɔ bi 'ba tireke awada. Kina Yēsu kiya zi Matayo, iya te, "Ösö gɔma." Kina Matayo kēnyē ngī kösö gɔ Yēsu.

X Tine ɔdɔ Yēsu ni ti bɔ kösö gɔ bo ga koloma 'deni tonyo akonyo di liŋɔ 'ba Matayo yayi na bɔ kireke awada ma konzi ti bɔ lende kēnyē mɔto ga kotɔtɔ rōnnī ngī yayi kodɔ'bo rōnnī ti Yēsu ni. XI Kina ɔdɔ Parosi mɔto ga ko'ja 'deni tara tine lijē ititi bɔ kösö gɔ Yēsu ga, iya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi 'be nima ēdī konyo wa bi kɔtɔ ti bilaka ma tara ga gɔ wa'di?"

XII Tine ɔdɔ Yēsu kuwö lende 'bēnnī nima 'deni tara, bo iya te, "Bɔ rɔkɔ'ɔ na nge kari zi bɔ ki'di wɔwɔ. Ya ma kinza ti rɔkɔ'ɔ naga ari ē'bēnnī dē. XIII Ari konḡɔke 'jɔ 'ba lende nime kugu mī buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Mī kēyī na mo'dɔkɔ di zi bilaka, tine inza rɔ akumu.' Kina me ma mako dē tīdēki bɔ lende laka, mako gɔ bɔ lende kēnyē."

Lende 'Ba Kpa Koro
(MK 2:18-22; LK 5:33-39)

XIV Bɔ kösö gɔ Yowani bɔ bapatisi ga ako zi Yēsu kititi, kiya te, "Ze 'beze ti Parosi ni dēdī dorɔ kpeze nduwē, ne gɔ wa'di na bɔ kösö göyī ga koro 'bēnnī kpēnnī dē?"

XV Yēsu iya te, "Ma komerike 'beye, ŋba 'ba mī

gbe ti koloma rɔ meri ko'ja mē'dē 'ba nyiti kēdī gba tinnī? Tine inza tara, kada mo ti kōmō 'deni ame 'dɔ kogba mē'dē 'ba nyiti yaga di mī lōngō lījē. Kina lījē ti koro kpēnnī 'jaa mī kada mo nima.

XVI Kina gbī bɔtɔ mɔtɔ uru bɔngɔ ma la'ja dē yɔki bɔngɔ ma mɔlo. Rōmōyī bɔngɔ ma la'ja ti kosoŋi rōnī ngī kirica ma mɔlo nima ko'dɔ bi gbōngō ma lōbu. XVII Kina bɔtɔ mɔtɔ ɔdɔ layi ma la'ja dē gbī mī kilaka ma mɔlo 'ba layi. Rōmōyī kilaka ti kotopa ngī yaga layi nima kolɔdɔ mōkō. Kina kilaka mo kēdī kirasi rōnī ngī. Tine layi ma la'ja ēdī kodɔ gbī mī kilaka ma la'ja kina 'dɔ lījē pili koloma laka."

*Nyiti Titi Ti 'Ja Kosa Rɔ
Bɔngɔ 'Ba Yēsu
(MK 5:21-43; LK 8:40-56)*

XVIII Ko'ja Yēsu kēdī gba rɔ tiya lende nime na bɔ mɔtɔ rɔ turu 'ba Yudayi kako ngī zi bo kila'ba bēri kɔmɔ bo kilēlu bo, iya te, "Nyiti ma olē 'deni girī nime tine ako ki'di kōziyī rōnī na loko ti kīdīdī ngī 'bōwu."

XIX Kina Yēsu ni kēnyī ngī ti bɔ kōsɔ gɔ bo ga kari ti bɔ nima. XX Kina 'ja mɔtɔ ame roma kō'bō tolɔdɔ ngī di rɔmo kɔmɔ kɔɔ mo 'deni ŋbō 'butē dɔmoriyō ne kako ngī kosa kpa bɔngɔ 'ba rɔ Yēsu. XXI Rōmōyī loko omeri kiya ti minī te, "Ɔdɔ mosa pele nge rɔ kpa bɔngɔ 'ba rɔ bo, ti kileŋo ma ngī kɔpɔ."

XXII Kina Yēsu kuyī kɔmɔ bo ko'ja 'ja nima. Na bo kiya te, "Nyiti ma, ogbɔ dōki'dī yī. Ti'di dōyī gɔ tigo ma na kileŋo yi 'deni." Kina kileŋo 'ja nima ngī mī saa nima.

XXIII Kina ɔdɔ Yēsu kari kōmō mī liŋɔ 'ba turu tōnē, bo ari ko'ja bɔ kome more ni ti tīndī ma kēdī kome kuwu ni ti bɔ tonyo kōkō ni pili yayi. XXIV Kina bo kiya zīnnī, iya te, "Kpe nima pili ɔdɔke yaga, nyiti titi nime olē dē rɔ tolē tine loko ēdī bi tō'dō."

Tine lījē ɔgō bo ngī rɔ laŋa. XXV Kina ɔdɔ koga tīndī naga nima 'deni yaga tine, na Yēsu kodɔ ngī rō gɔ tōku nima kinda'ba kōzimo. Kina loko kēnyī ngī tɔrɔ.

XXVI Kina lēbī 'ba lende nime kiyēlē rōnī ngī kote mī dɔliŋɔ nima toko.

Yēsu Iyɔpɔ Kɔmɔ Kōlu

XXVII Kina ɔdɔ Yēsu kēnyī 'deni di yayi na bɔ kɔmɔ kōlu ma riyō mɔtɔ ga kōsɔ ngī gɔ bo ti tulōrī kiya te, "Kole 'ba Dawidi bɔ dɔliŋɔ, i'di miyī kpe kēyī rɔze."

XXVIII Kina ɔdɔ bo kari kodɔ 'deni rō tine na bɔ kɔmɔ kōlu tōnē ga kako ngī zi bo. Kina bo kititi lījē, bo iya te, "Ikalike ngī rɔ ma laka ti mɔ'bo tilenjo ye?"

Lījē iya te, "Yēē, ŋere."

XXIX Kina bo kosa kōmōnnī, bo kiya te, "Ko'dɔ rōnī ziye kɔzɔ ame ki'dike dɔye 'deni gɔmo ne tara."

XXX Kina kōmōnnī kɔpɔ ngī yaga. Tine Yēsu ose gɔmo kitigo zīnnī, iya te,

"Kinza kari kiyake lende nime dē zi bōtō mōtō."

^{XXXI} Tine lijē ari kiyēlē lēbī 'ba Yēsu ṅgī kote mī dōlīṅṅo nima toko.

Yēsu Ileṅo Bō Kpa Kudōdu

^{XXXII} Ko'ja ya tōnē ga kēdī kēnyī 'deni tari tine na ya mōtō ga ko'de bō nōkī mōtō ame kpamo kudōdu rōnī 'deni teyi ne ṅgī kako zi Yēsu. ^{XXXIII} Tine ɔdɔ koga nōkī nima 'deni yaga yɔ na bō tōnē ki'di tilende ṅgī. Kina kō'du mo kigayi tīndī naga nima ṅgī pili. Lijē iya te, "Do'ja a ma te dē mōlo mī dōyayi 'ba Yisarele."

^{XXXIV} Tine Parosi ni iya te, "Njere 'ba nōkī na ki'di kōzī kakpa nima zi bo toga nōkī timo."

^{XXXV} Yēsu ēnyī kilīngere pili toko kote mī gawo ti dōlīṅṅo ma titi naga tiyandi kōmō bilaka mī rō 'ba mōtu, kina gbī tuwōwō laja laka 'ba njere lōbu 'ba Bōko'ba. Bo ilēṅo ya ma kēdī ti dōkomali rōkō'ɔ ma konzi naga 'deni pili. ^{XXXVI} Kina ɔdɔ bo ko'ja tīndī 'deni tine meri 'ba lisa 'bēnnī ma bo kōṅṅo oso ṅgī lɔ dōkī'dī bo. Rōmōyī ilikō dōnnī 'deni ṅgī kinza bō kokōkō lijē kōzō kamōlō ame bō koda mo kinza ne tara. ^{XXXVII} Kina bo kiya zi bō kōsō gō bo ga, bo iya te, "Wa 'ba kpa dōlili nime ṅgī kpaya. Tine bō ndōbō 'ba rōmo ga onzi dē. ^{XXXVIII} Ititike bo njere bō dōmo 'dɔ bo koja bō ndōbō mī nyaka abo nime."

X

Bō Kōsō Gō Yēsu Ga
(MK 3:13-19; LK 6:12-16)

^I Yēsu idēki bō kōsō gō bo ga ma 'butē dōmorīyō naga nima bi kōtō. Kina bo ki'di kōzī kakpa zīnnī 'dɔ toga nōkī kita'ba yaga timo di dɔ bilaka, kina gbī 'dɔ tileṅo rōkō'ɔ ma konzi. ^{II} Bō laja ma 'butē dōmorīyō naga nime mōyī mo ga na me. Ma dōgba mo Simona ame kīdēki mōyī mo gbī rɔ Pītōrō ne, kina ti lōndō bo Andareya ti Yakoba kole 'ba Zebedayo ti lōndō bo Yowani. ^{III} Pīlīpō ni ti Batolimayo ti Tōma ti Matayo bō kireke awada ti Yakoba kole 'ba Alapayo ti Tadayo ^{IV} ti Simona bō ko'dɔ ya gō dōyayi 'bēnnī ti Yuda Isikarita ame kususū Yēsu ne.

Laja 'Ba Ya Ma 'Butē Dōmorīyō

(MK 6:7-13; LK 9:1-6)

^V Yēsu oja ya 'butē dōmorīyō naga nima kari ti ndose nime kiya te, "Kinza kōdōke dē mī dōlīṅṅo 'ba bō lōwō ma kinza rɔ Yudayi naga. Kina kinza kōdōke dē gbī mī gawo 'ba Somorona ni. ^{VI} Tine arike ṅge zi kamōlō 'ba Yisarele naga nime kōlu 'deni ne. ^{VII} Kina 'dɔ kari kuwōwōke zīnnī, kiya te, 'Njere lōbu 'ba Bōko'ba ēdī 'deni ṅṅosi.' ^{VIII} Kina 'dɔ kilējoke bō rōkō'ɔ kindījike tōku ni. Ileṅoke bō mōnyu ni, kina 'dɔ kogake nōkī gbī kita'ba yaga di dɔ bilaka. Ogbake 'deni di zō rɔ ma sari kinza

topi oto teyi, kina 'do kari ki'dike gbī rō ma sari kinza topi oto gomo. ^{IX} Kinza kogbake girīsī dē tiye. ^X Kina kinza kogbake mbo'da 'ba kpasi dē teyi. Kina kinza kogbake boṅṅo mōto ala wari mōto ala pērī adokotōni mōto dē tiye. Rōmōyī bō ndōbo pili ēdī ti bi gomō 'ba rōnnī.

^{XI} Odo kōmōke mī gawo ala liṅṅ mōto omake rō bilaka ame laka ko'doko tota ye rō ṅba ne. Kina 'do kolomake liṅṅ abo ṅbō kēnyike di gō bi nima. ^{XII} Tine odo kōmōke mī liṅṅ iyake te, 'Lende kēyī koloma tiye.' ^{XIII} Odo bilaka 'ba liṅṅ mo nima kota ye rō ṅba olake lende kēyī 'be nima koloma tinnī. Ne odo liṅṅ kota ye dē ogbake e'be yaga di zinnī. ^{XIV} Kina odo kōmōke mī gawo ala liṅṅ mōto ga ame bilaka mo ga koga ye ko'doko dē tuwō lende 'be ēnyike di teyi. Kina 'do kombake lupu mo yaga di ndiye rō lōmu rōnnī. ^{XV} Rō ma laka miya ziye mī kada 'ba burē mī Boko'ba ti kēyī rō mbēmbē rō bilaka 'ba Sodomo ni ti Gomora di do bilaka 'ba gō bi mo tō nima."

Gomō 'Ba Gō Laja 'Ba Boko'ba

(MK 13:9-13; LK 21:12-17)

^{XVI} "Uwōke te, mēdī moja ye nime kōzo kamōlō tara mī lōṅṅō wōlīwōlī ma konzi. Tine i'dike kōmōye kandi kōzo kōmō murē kina gbī liya rō rumō kōzo matukupuru. ^{XVII} Oṅṅoke

rōye laka rōmōyī ya mōto ga ēdī ame liṅṅ ti kinda'ba ye koto ye mī gō bi 'ba burē. Kina liṅṅ ti komba ye gbī di mī rō 'ba mōtu 'bēnnī ga. ^{XVIII} Ti kususū ye ko'de ye kōmō kitī 'ba bō dōliṅṅ ni ti turu ma lōbu naga gō lende ma kina ti kiyētike laja kōto laka ma nime zinnī kina gbī zi bō lōwō. ^{XIX} Tine odo ko'de ye mī gō bi 'ba burē kinza ki'dike kōmōye kilē'dī dē gō wa ma 'do kiyake ala kiyētike zinnī. Rōmōyī wa ame ga kēddī kiyake ne Boko'ba ti ki'di ṅgī ziye mī saa mo nima. ^{XX} Rōmōyī kpe na dē kēddī kilendeke tine Nyī Kōto Laka 'ba 'bu ye na kēdī ki'di lende ma kēddī kiyake mo ga kpeye.

^{XXI} Mī kada mo nima bilaka ti kebe togba lōndō liṅṅ ga ki'di mī tōlē. Kina 'bu ti ko'do gbī tara zi kole 'bēnnī ga. Kina kole ti kebe gbī tuyī kpēnnī do 'bu nni ga ti mōnnī ga ti'di mo mī tōlē. ^{XXII} Laki pili ti ko'ji ye gō kō'du ma. Ne bō ame ki'di mī bō kēddī teyi ṅbō kōmō mī kada 'ba tote mo ti kōmō ṅgī di mī tōlē. ^{XXIII} Kina odo liṅṅ kēdī ko'do kōzī kasi ziye di mī gawo mōto olōloke kirinake gbī karike mī gawo mōto. Rōmōyī rō ma laka miya ziye inza koteke mī gawo 'ba Yisarele pili gba kota kinza kole 'ba bilaka lesi kileki kako dōliṅṅ nime.

^{XXIV} Kina oṅṅoke, kole 'ba sukulu inza mbiri di do bō kōmō kiyandi abo, kina bō laja inza gbī mbiri di do bō ma rō bō do bo. ^{XXV} Kina

'do kole 'ba sukulu kēdī ti mī kēyī tēdī kɔzɔ bɔ kɔmɔ kiyandi abo, kina 'do bɔ laja gbī kɔzɔ bɔ ma rɔ bɔ do bo nima. Kina me ɔdo kiti'ja bɔ dɔliɲɔ 'deni kīdēkī rɔ Belezebola, tine bilaka 'ba liɲɔ abo ga ti kīdēkī ŋgī ti mōyī ma kēnyē rɔ do kiteli."

Ere Boko'ba
(LK 12:2-7)

XXVI "Kina kinza kereke bilaka dē. Wa ame ga pili rɔ ma kusu le'jete ne ti kiyagba 'deni ŋgī yaga. Kina wa ame ga pili rɔ mulugu ne ti kumō yīmo 'deni kikalī yaga. XXVII Wa ame ga mēdī miya liwo ziye ne ti kileki kiyake gɔmo 'deni yaga bi kɔpɔ. Kina wa ame ga kuwōke liwo ne ti kuwōwōke 'deni ŋgī di do rō tɔrɔ. XXVIII Kina me kinza kereke ya ma kēdī kupō ŋge rɔ yida rɔ kinza kupō dīdī naga nima dē. Tine Boko'ba ame kēdī kote 'ba bo do yida rɔ ni kpaki ti dīdī mī pa'do 'ba Gehena ne na ŋge 'do kereke.

XXIX Ne oŋgɔke, ndögö 'ba silɔ riyō ŋge ti taripa kɔtɔ. Tine pele silɔ ma kɔtɔ mɔtɔ ölu dē lowo kinza ma 'bu ye kikalī gɔmo. XXX Kina sunē 'ba dɔye gbī bo ikalī gɔmo me. XXXI Kinza kereke dē. Kpe na rɔ do kiteli zi bo kebe silɔ ma konzi."

XXXII "Lijē ame ga kiya yaga bi kɔpɔ, kiya te lijē 'bama na ne, ti mo'do gbī tara zīnnī kɔmɔ 'bu ma ame mitorɔ ne. XXXIII Ne lijē ame ga kilagi ma yaga bi kɔpɔ ne

ti milagi lijē gbī tara kɔmɔ 'bu ma ame mitorɔ ne."

Ya Na Yēsu Ko'de Mi Doliɲɔ

(LK 12:51-53; 14:26-27)

XXXIV "Kinza komerike dē te mako to'do lende kēyī mī doliɲɔ. Tine inza tara, mako dē to'de lende kēyī mī doliɲɔ tine ya na mo'de. XXXV Mako tososo kpa kole tēnyī rɔ 'dirī ti 'bu nnī ga, kina yītōtī gbī 'do kēnyī rɔ 'dirī ti mōnnī ga. Kina 'ja 'ba kole ni 'do kēnyī rɔ 'dirī ti mese lijē ga. XXXVI Bɔ ya ma kēnyē 'bēyī 'ba bɔ mɔtɔ ti kēdī aa rɔ bilaka 'ba mī liɲɔ 'bī. XXXVII Kina me bilaka ame kɔ'ɔ 'bu bo ni ti ma bo rɔ do kiteli di dɔma ne ɔ'bo dē tēdī rɔ bɔ kōsɔ gɔma. Kina gbī tara bɔ ame kɔ'ɔ kole abo ala nyiti abo rɔ do kiteli di dɔma ne ɔ'bo dē tēdī rɔ bɔ kōsɔ gɔma. XXXVIII Bɔ ame kɔ'dɔkɔ dē tilenɔ rɔ bo tölē gɔ lende ma ɔ'bo dē tēdī rɔ bɔ kōsɔ gɔma. XXXIX Bɔ ame kɔ'dɔkɔ tɔmɔ dīdī bo ti kiyölu dɔmo ŋgī yaga. Tine bɔ ma kiyölu do dīdī bo gɔ lende ma ti kɔmɔ ŋgī."

Kpa Kōzī
(MK 9:41)

XL "Bɔ ame kota ye rɔ ŋba ota ma 'deni gbī. Kina bɔ ame kota ma rɔ ŋba bo ota bɔ ame koja ma ne 'deni gbī. XLI Bɔ ame kota bɔ laja 'ba Boko'ba rɔ ŋba ne ti ko'ja kpa kōzīmo gbī kɔzɔ 'ba bɔ laja nima. Kina gbī bɔ ame kota bɔ lende laka rōmōyī bɔ nima ēdī rɔ ma laka ne ti ko'ja kpa kōzī mo gbī kɔzɔ

'ba bo lende laka. ^{XLII} Ti kikalike 'deni ngi ro ma laka bototo ame ki'di pele nge ro mini kuwe zi bo kosö goma ma titi ototo mototo romöyö bo bo kosö goma na ne ti ko'ja kpa közimo ngi."

XI

Akititi 'Ba Yowani (LK 7:18-23)

^I Kina ototo Yesu kote tosendose naga nime 'deni zi bo kosö go bo ga tine, na bo kënyö ngi di yayi kari tiyandi komoto bilaka gbi ti tuwöwö laja laka abo mi dolinjo ma ngosingosi yayi.

^{II} Ototo Yowani bo bapatisi kuwö wa ame ga Kurisito këdi ko'do ne 'deni tara di mi maboso yayi tine na bo koja bo laja abo ga ngi kari zi Yesu. ^{III} Kina lijë kititi Yesu, iya te, "Ni mo na ro bo ma tonë këdi kako di potö ma ne? Ala 'do doje komoze gba go bo mototo?"

^{IV} Yesu ileki domo zinni, iya te, "Ilekike zi Yowani kiyetike wa ame ga kuwöke kina ko'jake gbi ne zi bo kozo a nime te. ^V Iyopo komoto bo komoto kolu ni 'deni. Kina bo ka'bo ni ilingere 'deni. Ilenjo bo monyu ni 'deni yaga ro ma kopoto. Bo mbili ku'be ni uwö bi 'deni. Toku ni indinji 'deni kina laja laka uwöwö ronni 'deni zi bo lisa ni. ^{VI} Lijë ame ga lende ma kilikö de dönni ne na ti ye'yi."

Ye Na Mbiri? (LK 7:24-35)

^{VII} Di potö bo laja 'ba Yowani ga kari 'deni na

Yesu koloma tiya lende 'ba Yowani zi tindä naga nima. Bo iya te, "Me karike yi mökö zi Yowani ne wa'di na karike tonjo mo? Mbili molä ma këdi kudë döni di zi lili? ^{VIII} Wa'di na karike tonjo mo? Bo kusu bonjo kele? Tine bo kusu bonjo kele ni edä koloma 'benni mi linjo 'ba bo dolinjo. ^{IX} Ne arike tonjo wa'di? Bo kumë lende 'ba Boko'ba? Yeë, ro ma laka o'jake bo ame kebe bo kumë lende 'ba Boko'ba pili ne 'deni. ^X Romöyö Yowani na tonë kugu lende mo mi buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Boko'ba iya te, "Medi moja bo laja ma kari dogba komöyö tilenjo kori ziyi."

^{XI} Ro ma laka miya ziye, kole köyö 'ba 'ja mototo inza mbiri di do Yowani. Tine bo ame titiyi mi nere löbu 'ba Boko'ba ne na mbiri di do Yowani. ^{XII} Di mi kada ma Yowani kisaki tuwöwö lende 'ba Boko'ba nbö komö mi kada nime tone, ma konzi edä ko'do 'deni ngi ro ya 'do ototo mi nere löbu 'ba Boko'ba. Lijë edä ko'dokoto 'do tinda'ba mo 'deni ngi ro gbörökötö. ^{XIII} Kina molo nbö komö mi kada 'ba Yowani bo kumë lende 'ba Boko'ba ga pili ti kö'du ki'di 'ba Musa ileme lende 'ba nere löbu 'ba Boko'ba nime 'deni. ^{XIV} Ma këddi ko'dokoke ra ngi ti'di doye go lende 'benni, Yowani na ro Eliya bo kumë lende ame këdi kileki kako dogba ne. ^{XV} Bo ame këdi ti mbili ne i'dike bo kuwö lende nime.

^{XVI} Ti miyari ye kpe bi-

laka ma le'jete naga nime ti wa'di? Kpe ngi kɔɔ kole titi ame ga koloma mi go bi 'ba ndögö. Ame dɔtumu moto kulöri zi moto kiya te, ^{XVII} 'Domba dɔkole mbili pele ziye, odoweke goye de gbī yɔ. Kina me duci leri 'ba tolē pele ziye, uduke de gbī yɔ.' ^{XVIII} Römöyī Yowani ako bine koro kpa bo, kuwē a ma kata naga de, iyake te, 'Yowani bo nöki na.' ^{XIX} Kina me kole 'ba bilaka lesi kako konyo kpa bo kuwē wa iyake te, 'Onḡoke yayi, bo ngi ɔ bo kpa ḡbḡbḡ bo kuwē layi bo pɔri 'ba bo kireke awada ni ti bo lende kënyē moto ga.' Ne tine akikali 'ba Boko'ba ti kinda 'deni yaga di mi ndobo mo."

Bu'bu

(LK 10:13-15)

^{XX} Bilaka 'ba mi gawo naga nime Yesu ko'do go koto kulöwö yimo ne oto dönni de du te. Kina bo kënyī tose kpa gawo naga nima, ^{XXI} kiya te, "Bu'bu ziyi Korazina, kina bu'bu gbī ziyi Betesayida. Römöyī ma kiya te kedī ko'do go koto naga nime ko'do miyi ne ra mi Tura ni ti Sidona dene, bilaka mo ga oto dönni 'deni molo kolo bḡḡo 'ba mono rönni, kosa buruku rönni 'do kileme ma lijē koto dönni 'deni di mi lende kënyē 'benni ga. ^{XXII} ɔ ma laka miya ziye mi kada 'ba burē kada moto Boko'ba ti ki'di mi bo këyi ɔ mbembē ɔ Tura ni ti Sidona di dɔye.

^{XXIII} Ne ni 'beyi Kaparazona o'doko tombi röyi

'deni ḡbö mitɔɔ? Ne ti ku'du yi 'deni ngi bēri mi pa'do 'ba Gehena. Römöyī ma kiya te go koto naga nime ko'do miyi ne na kedī ko'do ra mi Sodomo dene Sodomo edi gba ko'ja kabate. ^{XXIV} Kina 'do kikali ɔ ma laka mi kada 'ba burē Boko'ba ti ki'di mi bo këyi ɔ mbembē ɔ Sodomo di döyi."

Akoke, Kina Ti Momo Ye Ngī

(LK 10:21-22)

^{XXV} Mi kada nima yayi Yesu iya te, "Milēlu yi 'bu ma, ḡere 'ba do mitɔɔ ni ti dɔyayi römöyī wa ame kusu domo di zi bo akikali ni ne ileme 'deni zi ma kinza kikali ɔto de naga. ^{XXVI} 'Bu ma, ɔ ma laka wa nime na ko'doko 'do ko'do rōni te."

^{XXVII} Kina bo kiya te zi bilaka naga nima, "'Bu ma i'di wa pili 'deni zō tine boto ikali ma kole de, 'bu ma na ḡge kikali. Kina boto ikali 'bu ma de gbī tine ma kole ma na ḡge mikali ti ya ame ga migeli 'deni 'do tileme bo teyi ne.

^{XXVIII} Kpe ame ga 'deni pili ɔ gomɔ di zi akirindi ne akoke zō. Kina ti momo ye ngi. ^{XXIX} Ombike kpa kulugbu ma mugu ye ame ɔ akiyandi ma ne. Römöyī dōki'di ma na liya ɔ rumo kinza do kombi. Kina ti ko'jake ɔ kindawo ngi. ^{XXX} Römöyī kpa kulugbu ma nime mi'di ziye ne embe de kina tombi mo ngi kinza gomɔ."

XII

*Kö'du Ki'di 'Ba Kada 'Ba
Ro Kindawo*
(MK 2:23-28; LK 6:1-5)

I Mbowa di pötö mo mi kada 'ba ro kindawo na Yësu ni kedi kilingere kebe mi nyaka 'ba nyönyu. Bo kösö go bo ga 'deni ro 'bö kina lijë ki'di ngi tomborozi do nyönyu tonyo 'jo mo. II Kina do Parosi ni ko'ja 'deni tara tine na lijë kebe ngi tititi Yësu, iya te, "Onjo te, wa nima bo kösö göyi ga kedi ko'do ne lijë edi ro tiyeyi mi kö'du ki'di 'ba kada 'ba ro kindawo."

III Bo ileki zinni, iya te, "Idëkike wa ma tonë Dawidi ko'do mi kada nima yayi ne de? Ame lijë ro 'bö ti bilaka abo ga ne. IV Bo ari ngi mi rö löbu 'ba Boko'ba kina lijë ti bilaka abo ga konyo mangolo'bo koro ame ki'di zi Boko'ba ne ngi di yayi. Wa nima inza ro ma laka zinni mi kö'du ki'di 'ba Boko'ba 'do tonyo mo. Tine bo akumu ni na nge 'do konyo. V Kina idëkike de gbi di mi kö'du ki'di 'ba Musa? Ame kiya te mi kada 'ba ro kindawo pili bo akumu ame mi rö löbu 'ba Boko'ba ne iyeyi kö'du ki'di 'ba kada 'ba ro kindawo. Tine pele inza ro lende kenyë zinni. VI Kina me medï miya ziye wa moto ma kebe rö löbu 'ba Boko'ba edi bine. VII Ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Mi keyi na mo'doko di zi bilaka tine inza ro akumu.' Ma keddi kikalike 'jo 'ba lende nime ra, dene inza kodoke

karama do bilaka ame kirasi do de ne. VIII Römöyi kole 'ba bilaka lesi na ro nere 'ba do kada 'ba ro kindawo."

*Bo Konyo Kenme Ro Ki-
lawo*
(MK 3:1-6; LK 6:6-11)

IX Yësu enyi 'deni di yayi kari mi rö 'ba motu moto. X Kina bo kari ko'ja bo moto közimo kenme 'deni ro kilawo ngi di yayi. Tine ya moto ga edi yayi ame kedi koma kori 'ba 'do tususu Yësu go tirasi wa moto. Kina lijë kititi bo, iya te, "Edi ngi ro ma laka mi kö'du ki'di ze 'do tilejo bilaka tone mi kada 'ba ro kindawo?"

XI Yësu ileki domo zinni iya te, "Do kamölö 'bi 'ba bo moto kila'ba mi gö ma kalo mi kada 'ba ro kindawo, ti kari de kinda'ba koto yaga di mi gö mi kada 'ba ro kindawo nima? XII Tine bilaka lesi ni ma ti kamölö, ye na mbiri? Do kedi 'deni tara kö'du ki'di ze i'di ze 'deni tokonyi bilaka mi kada 'ba ro kindawo."

XIII Kina bo kiya zi bo konyo kenme ro kilawo nima, bo iya te, "Oja go köziyi."

Kina bo nima koja ngi na kileki ngi ro ma laka kozo ma kapa ama. XIV Tine Parosi ni enyi ngi di yayi kari tususu kpenni 'do tupö Yësu.

*Yësu Na Boko'ba Koweli
'Deni*

XV Kina do Yësu kuwö 'deni kedi kususu kpa ro bo tara tine na bo kenyi ngi kari abo yaga di yayi.

Kina tindi ma konzi koso ngi go bo. Tine bo ilejo ya ame ga ti roko'o ne ngi pili. ^{XVI} Kina bo kose zinni kinza lijē kiyelē lende abo dē zi ya moto ga. ^{XVII} Bo o'do wa nime 'deni 'do kedi kozo wa ma tone Yesaya bo kumē lende 'ba Boko'ba kiya ne tara. ^{XVIII} Ame kiya te, "Bo na ro bo laja ma ame moweli 'deni ne. Bo na mo'o 'deni kulowo kina ma gbi ti mi keyi ro mbembē go ko'du abo. Ti mi'di Nyi Koto Laka ma koloma do bo kina bo ti kuwowo bure ma medi mo'do do, do kupō pili. ^{XIX} Bo inza ko'do kowasa ala kulori ro ma kembe. Boto inza kuwo mugu bo kedi kulori kebe go kori. ^{XX} Bo ti kiliya ro bo zi lijē ame ga pili ro rumo ne, mi keyi abo ti kedi zi lijē ame ga pili ro lisa ne. Bo ti ko'bō to'do mo nbō bo ko'de ako'doko kodoro 'ba Boko'ba nime ndimo keddi. ^{XXI} Kina bilaka pili 'ba dolijo nime ti ki'di komonni ngi do bo."

Yesu Ileno Bo Nokī

(MK 3:20-30; LK 11:14-23)

^{XXII} Kina ya moto ga ko'de bo noki komo kolu moto ame kpamo kudodu roni 'deni gbi teyi ne ngi zi Yesu. Kina Yesu kilejo bo nima ngi kpamo kope roni yaga tilende. Kina komo mo kopo ngi gbi yaga. ^{XXIII} Kina tindi naga nima pili koto ngi ro gonni go wa ame Yesu ko'do ne. Lijē ititi ronni ro go ronni, iya te, "Bo nima bo na ti kedi ro kupō Dawidi bo dolijo mo tone?"

^{XXIV} Tine odo Parosi ni kuwo 'deni tara tine, lijē iya te, "Bo oga noki naga nima yaga romoyi nere 'benni Bezebola na ki'di tigo mo zi bo to'do mo."

^{XXV} Yesu ikali wa nima lijē kedi komeri ne 'deni kina bo kiya te, "Dolijo ame koza mini 'deni riyō to'do ya ro go ronni ne igabi dē kpe edi kiyeyi roni ngi. Kina gawo ala lijo moto ame koza mini 'deni to'do ya ro go ronni ne edi kita'ba ngi. ^{XXVI} Kina me odo Satani na 'deni koga bo laja abo ga yaga di do bilaka bo oza ro bo 'deni to'do ya ti gbagba bo kina lijē kedi kita'ba ngi. ^{XXVII} Ne odo medi 'deni moga noki ti kōzi kakpa 'ba Bezebola tine, lepī ye naga nima edi koga 'benni ti wa'di? Nodobo 'benni nima na ti kodoro bici lende roye. ^{XXVIII} Tine odo moga noki 'deni ti tigo 'ba Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba, ro ma laka nere lobu abo ako 'deni mi doyayi.

^{XXIX} Ongoke te, bo moto ti kari kodo tondo mi ro 'ba bo tigo moto kolo wa mo ga? Ro ma laka odo bo kudodu bo nima dē titi dogba bo inza kolo wa mo.

^{XXX} Bo ame ko'doko ma dē edi ro ndo'ji tō. Kina bo ame kototo kpamo dē tō edi 'ba bo tuyeyi yimo. ^{XXXI} Go ko'du nime na 'do miya ziye, ti kola bilaka go ko'du kenyē pili, kina gbi go wa ma kenyē ame ga pili lijē kiya ne. Tine bo ame kiya kpa kenyē ro Nyi Koto Laka ne, inza kola du te go lende kenyē nime.

XXXII Bɔ ame kiya kpa bo go kole 'ba bilaka lesi ne ti kola go lende kɛnyɛ, tine bo ame kiya kpɛni go Nyi Kɔto Laka ne inza kola pele giri nime ala mi kada ma nɔburunburu."

Dɔngala 'Ba Dɔngɛri

(LK 6:43-45)

XXXIII "Onɔoke te, nɛgɛri ma la'ja ɛdi kana 'bɛni ro dɔngɛri ma laka, kina nɛgɛri ma gɔto ɛdi kana 'bɛni ro dɔngɛri ma kɛnyɛ. ɛdi kikali nɛgɛri go kinɛ ame bo kɛdi kana ne.

XXXIV Kpe kole 'ba murɛ naga nime, ti ko'boke tiya wa ma laka tondo ko'ja kɛddike ro wa kɛnyɛ? Rɔmɔyi kpa ɛdi koja 'bɛni wa ame koso 'deni mi dɔki'di ne. XXXV Bɔ lende laka ɛdi koja gbɛ ro wa ma laka di mi mata 'ba lende laka abo. Kina bo lende kɛnyɛ ɛdi koja 'bɛni gbɛ ro wa ma kɛnyɛ di mi mata 'ba lende kɛnyɛ abo.

XXXVI Ro ma laka miya ziye, mi kada 'ba burɛ ɛdi kititi kpa bilaka pili 'do kiyɛti go lende yawa ame ga pili lijɛ kiya ne. XXXVII Lende 'bi 'ba bo mɔto na ti kileme yi di mi burɛ nima ro ma laka ala ro ma kɛnyɛ."

Bɔ Titi Ma Le'jete

(MK 8:11-12; LK 11:29-32)

XXXVIII Kina bo kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ni ti Parosi mɔto ga kɛnyɛ kiya zi Yɛsu iya te, "Bo kɔmɔ kiyandi, do'dɔko 'do tonɔgo lende 'ba go koto ma kɛddi ko'do."

XXXIX Tine bo ileki domo iya te, "Kpe bo titi ma le'jete nime kpe nɛgi ro ma kɛnyɛ, ereke Boko'ba dɛ. Go wa'di na kiterike 'do to'ja go koto? Ne inza kileme du te ziye. Tine go koto ma 'do kileme ziye na nɛge tɔnɛ ro 'ba Yona bo kumɛ lende 'ba Boko'ba. XL Kɔzo ame Yona ko'do tɔ'do do mota mi kenze lobu ne, ti kole 'ba bilaka lesi ko'do tɔ'do gbɛ do mota tara bici yayi bɛri. XLI Mi kada 'ba burɛ bilaka 'ba Ninɛwɛ ti kɛnyɛ kɔro kɔmɔ kititi 'ba burɛ tususu ye kpe bo titi ma le'jete naga nime. Rɔmɔyi mi kada ma Yona kuwɔwɔ laja nima zinni lijɛ oto donni nɛgi di mi lende kɛnyɛ 'bɛnni ga. Kina me ro ma laka mɛdi miya ziye wa mɔto ɛdi bine ame kebe Yona.

XLII Mi kada 'ba burɛ 'ja bo dɔliɔ 'ba Seba tɔnɛ ti kɔro kɔmɔ kititi 'ba burɛ todoro bici lende roye kpe bo titi ma le'jete naga nime. Rɔmɔyi loko ako tɔnɛ nɔbo ro ma kɔwo di dɔliɔ 'bɛni tuwo akikali mbɛmbɛ 'ba Solomo. Kina me ro ma laka mɛdi miya ziye bo mɔto ɛdi bine ame kebe Solomo."

Tileki 'Ba Nɔki

(LK 11:24-26)

XLIII "ɔdo nɔki kita'ba 'deni di do bilaka ɛnyɛ kari mi gɔki toma bi 'ba ro kindawo zi bo. Tine ɔdo bo ko'ja dɛ yo, XLIV na bo kiya zi gbagba bo, iya te, "Ti mileki mari mi ro ma nime mɛnyɛ di yimo ne." Bo ileki kari ko'ja mi ro tɔnɛ 'deni ro ma sari kotowa yimo 'deni kɔro kiyija wa mo ga pili

ro ma laka. ^{XLV} Kina bo kileki ngi kari ko'de noki ma modomoriyö motö ga ame kënyë ngi ro dö kiteli kebe bo ne. Kina lijë kako koloma ngi yayi. Tine na kosö loma 'ba bo nima kedi kënyë ngi ro dö kiteli kebe ma dogba. Wa nime na kedi ko'do roni tara zi bilaka bo lende kënyë ma le'jete naga nime."

Yë Na Rö Iya?

(MK 3:31-35; LK 8:19-21)

^{XLVI} Yësu edi gba kilende na ma bo ni ti löndö bo ga kömö ngi. Lijë ɔro yaga koja laja go bo 'do bo kako kilende tinni. ^{XLVII} Kina bo motö yayi kiya zi Yësu, iya te, "Onɔ te, möyi ni ti löndö yi ga na me 'de yaga lijë o'dokö tilende tii."

^{XLVIII} Yësu ileki dōmo, iya te, "Yë na ro iya? Kina yë mo ga na ro löndö ma ga?"

^{XLIX} Kina bo kileme bo kosö go bo ga, na bo kiya te, "Iya ni ti löndö ma ga na ro ya naga nime. ^L Bo ame ko'do wa ame 'bu ma, ma mitɔro ko'dokö 'do bo ko'do ne na ro löndö ma ti lëmi ma ga gbi ro iya."

XIII

Dɔngala 'Ba Bɔ Kuli Kupö
(MK 4:1-9; LK 8:4-8)

^I Mi kada kotö mo nima na Yësu kënyi di liɔ kari kpa pöpö, bo koloma tiyandi bilaka di yayi. ^{II} Kina bilaka kototö rönni ngi zi bo yayi ro tindi ma kinza kiya. Na bo kari këki abo ngi koloma mi sorope dö mini. Tine na tindi naga nima koro 'benni

ngi yaga dö kpa götö. ^{III} Kina bo koloma ngi tiya wa ma konzi zinni ro dɔngala.

Bo iya te, "Bo motö ɔdo 'deni kari tuli kupö abo. ^{IV} Kina ɔdo bo kedi koto 'deni tuli mo tine kupö motö ga ila'ba ngi dö kpa kori. Kina yali kako kogö ngi yaga. ^V Motö ga ila'ba 'benni dö kirigoyö ame yayi mo kalo de ne. Kina kötu ngi welo römöyi yayi mo alo de. ^{VI} Tine ɔdo kada keze mbowa yo na konma ngi kututu yaga römöyi ngira'da mo alo de. ^{VII} Kupö motö ga ila'ba 'benni bicï kono. Kina ɔdo kono kiyöbu yo na kuböwu ngi. ^{VIII} Tine kupö motö ga ila'ba 'benni mi yayi ma laka, kina kiyöbu ngi kana. Motö ga ana nbanj, motö ga ana laka, motö ga ana mbowa.

^{IX} Bo ame kedi ti mbili ne i'dike bo kuwö lende nime."

'Jo 'Ba Dɔngala 'Ba Kupö
(MK 4:10-20; LK 8:9-15)

^X Kina bo kosö go bo ga kako zi bo kititi bo, iya te, "Eddi kiya lende ro dɔngala zi bilaka naga nime go wa'di?"

^{XI} Bo ileki dōmo zinni, iya te, "'Beye Boko'ba i'di akikali 'ba nere löbu abo ame ro ma kusu ne 'deni ziye. Tine 'benni i'di de zinni. ^{XII} Römöyi bo ame kedi pele timo Boko'ba ti ki'di gbi dōmo, 'do bo kedi timo ro mbembë. Tine bo ame kinza timo ne ti kogba yaga di teyi. ɔdo ma titi

moto kēdi pele yayi ti kopepe yaga di zi bo.

^{XIII} Wa nime 'do ki'di ma mēdi milende zīnni ro dɔŋgala ne, rōmōyi lende 'ba Boko'ba nime lijē oŋgo pele tine lijē o'ja dē, lijē uwō pele tine lijē uwō dē laka kina ɔdo dē gbī dōnni. ^{XIV} Ēdi 'deni kozo lende tōnē Yesaya kumē go kō'du 'bēnni ne tara. Ame kiya te, 'Bilaka naga nima ti kuwō ŋgi ro tuwō tine inza kodo du te dōnni. Lijē ti koŋgo ŋgi ro toŋgo tine lijē inza ko'ja du te. ^{XV} Rōmōyi kpa kori 'ba dōku dōnni idiri 'deni teyi. Mbili lijē u'bē 'deni, kina lijē otomo kōmōnni 'deni gbī teyi. Ma kiya te kinza tara dēne lijē ēdi ko'ja ti kōmōnni kuwō gbī ti mbili nni lende mo kodo dōnni go lijē koto dōnni kako zō 'do mileŋo lijē.'

^{XVI} Tine kpe 'beye na laka rōmōyi kōmōye o'ja 'deni kina mbili ye uwō 'deni gbī. ^{XVII} Ro ma laka miya ziye bo kumē lende 'ba Boko'ba ti bo lende laka ma konzi oloma 'deni ti kōmō ki'di 'do to'ja wa naga nime kēddi ko'jake ne, tine lijē o'ja dē du te. Kina lijē oloma 'deni gbī ti kōmō ki'di 'do tuwō mo kozo ame kēddi kuwōke ne, tine lijē uwō dē du te.

^{XVIII} Kina me ojeke mbili ye ti kuwōke 'jo 'ba dɔŋgala 'ba bo kuli kupō nime. ^{XIX} Bo ame kuwō lende 'ba ŋere lōbu 'ba Boko'ba pele tine kodo dē dōmo ne, bo na kozo kupō ame kila'ba do kpa kori ne. Kina Satani kako ŋgi

kolo lende nima yaga di mī dōki'di bo. ^{XX} Kupō ma kila'ba do kirigoyo na ro ya ame ga kinda'ba lende 'ba Boko'ba ŋgi ti mī kēyi di bi tuwō mo. ^{XXI} Tine ŋgira'da mo alo dē mīnni. Kina ki'di ŋgi kigabi dē. Kina ɔdo gomō ala kōzi kasi ma ko'do zīnni go laja nime kōmō yo, na lijē koga kpēnni ŋgi gomō. ^{XXII} Kina kupō ma kila'ba bīci kono na ro ya ame ga kuwō laja laka nime pele tine kōmō kilē'di 'ba go wa 'ba doliŋo nime ti to'bo mōri ko'do ubōwu ŋgi yaga di mīnni. Kina ki'di lijē ŋgi kana ɔto dē kpe. ^{XXIII} Kupō ma kuli mī yayi ma laka na ro ya ame ga kuwō laja nime ki'di kodo dōnni. Kina lijē kana ŋgi moto ga ro mbēmbē, moto ga ana laka, moto ga ana mbowa."

Dɔŋgala 'Ba Beli

^{XXIV} Yēsu iya dɔŋgala moto zīnni, iya te, "Ŋere lōbu 'ba Boko'ba ēdi kozo wa nime te. Bo moto ari kuli kupō nyōnyu ma laka mī nyaka abo. ^{XXV} Mī korondo 'deni tine na bo ya kako ŋgi kuli 'jo beli mī lōŋgō mo. Kina bo kari abo ŋgi. ^{XXVI} Kina ɔdo nyōnyu kiyōbu 'deni kēdi kōyō tine na beli kinda ŋgi ki'di gbī tōyō mī lōŋgō mo. ^{XXVII} Kina bo laja 'ba bo tōnē kako kiya zi bo, iya te, 'Kupō ma laka na tōnē kuli mī nyaka 'bi, ne beli naga nima ako di yala?'

^{XXVIII} Bo ileki dōmo, iya te, 'Bo ya na ko'do lende nima.'

Lijë ititi bo, iya te, 'O'doko 'do dari doto beli naga nima yaga?'

XXIX Bo iya te, 'Inza tara. ɔɔɔ kari kotɔke ëddi kotɔke nyönyu ma laka gbï timo. XXX Tine olake nyönyu ni ti beli naga nima kana kpaki bi kotɔ ɳbö kömö mi kada 'ba tumu wa di mi nyaka. Kina ti miya 'jaa zi bɔ kumu nyönyu 'do lijë kototo kpa beli naga nima titi dɔgba kudödu bi kotɔ rɔ dɔ koɳma yaga. Kina 'do lijë kumu nyönyu ma ki'di mi mata.' "

Dɔɳgala 'Ba 'Jo Titiyi
(MK 4:30-32; LK 13:18-19)

XXXI Yësu iya dɔɳgala mɔtɔ gbï zinni, iya te, "Nere löbu 'ba Boko'ba ëdi kɔzɔ 'jo 'ba ɳgëri mɔtɔ ame wötï titiyi ne tara tine ɔɔɔ bilaka kogba kari kulï mi nyaka XXXII na kiyöbu ɳgi rɔ ɳgëri ma löbu ame yali ni kako kubö rɔ 'bënni ga ɳgi dɔɳgila mo."

XXXIII Yësu iya dɔɳgala mɔtɔ gbï zinni, iya te, "Nere löbu 'ba Boko'ba ëdi kɔzɔ lanja ame 'ja kogba pele mbowa kuturö ti ruzu koso mi a ma mbiri ki'di ɳgi pili kö'bu ne."

XXXIV Wa naga nime pili Yësu oloma 'deni rɔ tiya mo rɔ dɔɳgala zi tindi naga nima. Bo iya a mɔtɔ dë zinni du te kinza dɔɳgala teyi. XXXV Bo o'do 'deni tara 'do këdi kɔzɔ wa ma tönë bɔ kumë lende 'ba Boko'ba kiya ne, "Ti milende zinni rɔ dɔɳgala. Wa ame ga kikali dë molo di bi tisaki

'ba dɔliɳɔ nime ne ti miya zinni."

'Jo 'Ba Dɔɳgala 'Ba Beli

XXXVI Kina ɔɔɔ Yësu kënyï 'deni di mi löngö tindi naga nima bo kari 'deni liɳɔ tine na bɔ kösö gɔ bo ga kako ɳgi zi bo kititi bo, iya te, "ÿyëti 'jo 'ba dɔɳgala 'ba beli 'ba mi nyaka nime te zize."

XXXVII Yësu ileki dɔmo, iya te, "Bɔ kulï kupö nima na rɔ kole 'ba bilaka lesi. XXXVIII Tine nyaka mo nima na rɔ dɔliɳɔ, kina kupö nyönyu mo nima na rɔ bilaka 'ba ɳere löbu 'ba Boko'ba, kina beli mo nima na rɔ bilaka 'ba Satani. XXXIX Kina bɔ ya ma kako kulï kupö beli mo nima na rɔ Satani. Kada 'ba tumu wa di mi nyaka na rɔ ɳburuɳburu 'ba dɔliɳɔ. Kina bɔ kumu nyönyu mo ga na rɔ malayika. XL Kina gbï kɔzɔ ame këdi kototo kpa beli koɳma yaga ne tara, ti këdi gbï kɔzɔ wa nima tara mi ɳburuɳburu 'ba dɔliɳɔ. XLI Kole 'ba bilaka lesi ti koja malayika abo ga kari kutö'du bɔ dɔ kirasi ni ti bɔ lende kënyë ni yaga di mi ɳere löbu abo. XLII Kina malayika ti ku'du lijë ɳgi mi pa'do 'ba tölë dɔ kote 'do lijë kudu kunyi kpënni yayi. XLIII Tine bɔ lende laka ni ti këdi rɔ löbu ma dɔ kiteli ame köbö kɔzɔ kada tara mi dɔliɳɔ 'ba 'bu nni. Bɔ ame këdi ti mbili ne i'dike bo kuwö lende nime."

Dɔɳgala 'Ba ɳere Löbu 'Ba Boko'ba

XLIV “Nere löbu 'ba Boko'ba ëdi kozo wa nime te. Boko'ba ari komo ngi do yamo adalamini sökowö kusu domo 'deni mi nyaka. Kina bo kitiri domo ngi toti teyi. Bo 'deni ngi ro lonjo na bo kari kugö wa ame ga bo kedä timo ne ngi me mökö, kina bo kileki ngi kari kugö nyaka tonë ti yamo yimo ne ro abo.

XLV Kina nere löbu 'ba Boko'ba ëdi gbi kozo wa nime te. Boko'ba ndögö moto i'di toma tiyi nyileki ma kele. XLVI Tine odo bo kari ko'ja ame kele ngi ro do kiteli ne 'deni tine, bo ari ngi kugö abo ga me mökö na bo kileki ngi kari kugö tiyi nyileki tonë.

XLVII Kina nere löbu 'ba Boko'ba ëdi gbi kozo wa nime te. Atoyi moto ga u'du duru 'benni mi mini na kunzo kenze ngi ro ma kenyë. XLVIII Kina odo koso 'deni yimo tine na lijë koto ngi yaga do kpa götö lijë koloma beri tigeli ma laka mo ga. Ma laka mo ga u'du mi kee tine ma kenyë mo ga u'du ngi mökö. XLIX Kina ti kedä gbi tara mi kada 'ba nburunburu 'ba dolinjo. Malayika ti kako kigeli bo lende kenyë yaga di mi longö bo lende laka. L Kina lijë ti ku'du bo lende kenyë ngi mi pa'do 'ba tolë do kote 'do lijë kudu kunyi kpenni yayi.”

LI Yësu ititi lijë, iya te, “Ikali ke wa naga nima ra?”

Lijë iya te, “Yëë.”

LII Kina bo kileki kiya zinni, bo iya te, “Bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ame ga pili kuyi rönni 'deni ro bo laja mi nere löbu 'ba Boko'ba ne ëdi kozo bo mori ame koja wa ma molo ni ti ma la'ja yaga di mi mata abo ne tara.”

Yësu Iyandi Wa Mi Doyayi 'Benni

(MK 6:1-6; LK 4:16-30)

LIII Kina odo Yësu kote tiya donjala naga nime 'deni tine na bo kenyi ngi di go bi nima LIV bo kileki kari Nazareta mi do yayi 'benni. Bo oloma tiyandi komo bilaka mi rö 'ba motu kina bilaka pili koto ngi ro gönni. Lijë iya te, “Bo nima o'ja akikali ma te di yala? Kina bo ikali to'do go koto löbu naga nime di yala? LV Bo nime bo na de ro kole 'ba bo kose ngeri tonë? Ma bo na de ro Mariya? Löndö bo ga na de ro Yakoba ni ti Yesepa ti Simona ti Yuda? LVI Lëmi bo ga na de me gbi kedä koloma tize bine ne? Ne bo o'ja wa naga nime te di yala?” LVII Kina lijë kilagi lende abo ngi.

Yësu ileki kiya zinni te, “Ro ma laka, bilaka 'ba mi go bi ma laki pili ro ma koro bo kumë lende. Tine bilaka 'ba do yayi abo ga ti ma wado abo ga oro bo de.”

LVIII Kina ngi bo o'do go koto ma konzi de kpe di yayi romöyö lijë i'di dönni de go lende abo.

XIV

Tupö Yowani Bɔ Bapatisi
(MK 6:14-29; LK 9:7-9)

I Mĩ kada nima yayi na Erode bɔ dɔliŋɔ 'ba Galilaya kuwö lëbi 'ba Yësu. II Kina bo kiya zi bɔ laja abo ga, iya te, "Yowani bɔ bapatisi na. Bo na kënyĩ 'deni 'böwu kɔdɔ yaga di mi tölë. Kina me ki'di bo kedi ko'do gɔ koto naga nime ne."

III Römöyĩ Erode bo na kinda'ba Yowani tönë molo bine ki'di kudödu ku'du mi maboso. Bo o'do gɔ kö'du 'ba Erodiya 'ja 'ba bɔ löndö bo Piliipö. IV Römöyĩ Yowani oloma tiya mo zi Erode, iya te, "Tuyĩ kɔmɔ 'ja 'ba löndö ele dë. Tiyeyĩ mi kö'du ki'di 'ba Boko'ba na."

V Bo o'dokɔ tupö Yowani yaga tine bo ere bilaka 'bënni ga 'ba Yudayi römöyĩ lijë iya Yowani rɔ bɔ kumë lende 'ba Boko'ba. VI Tine mi kada 'ba karama 'ba töyö Erode na nyiti 'ba Erodiya kari kusĩ ngala ngĩ kɔmɔ nba 'ba mi karama naga nima pili. Kina tusĩ ngala 'bëni ki'di Erode ngĩ kedi ti mi këyi rɔ mbembë. VII Gɔ kö'du mo na bo kulömu rɔ bo zini, iya te, "Mulömu roma 'deni, wa mɔto ame kititi ne ti mi'di ngĩ ziyi."

VIII Kina möni kiya ngĩ zini 'do loko kari kititi Erode, kiya te, "Do Yowani bɔ bapatisi na ki'di zö giri nime mi kita'ba."

IX Lende nime i'di Erode ngĩ rɔ meri. Tine gɔ lömu ame bo kulömu rɔ bo 'deni kɔmɔ nba abo ga pili ne,

na bo ki'di lende mo ngĩ 'do ko'do kɔzɔ wa ma loko ko'dokɔ nima tara. X Kina bo ki'di ngĩ kari koke do Yowani di mi maboso, XI kina ko'de ngĩ mi kita'ba ki'di zi nyiti tönë koto kari zi möni.

XII Kina bɔ kösö gɔ bo ga kako kombi töku bo ngĩ kari kusu. Na lijë kari kiya lende mo ngĩ zi Yësu.

Yësu I'di Akonyo Kɔ'bo Bilaka Kuluku 'Butë Bi 'Butë
(MK 6:30-44; LK 9:10-17; YN 6:1-14)

XIII Kina odo Yësu kuwö meri 'ba Erode nima bo kiya ne 'deni tara tine na lijë kënyĩ ngĩ di yayi këki mi sorope kari rɔ dönni mi gɔ bi ame bɔto kinza teyi ne. Tine odo bilaka kuwö lende abo 'deni tara na lijë kënyĩ ngĩ di mi liŋɔ kozi 'bënni ti ndinni kebe do kpa götö. XIV Kina odo Yësu këki 'deni yaga di mi sorope tine bo ongo bilaka edi 'deni ngĩ kako rɔ tindi. Kina odo bo kongɔ lisa 'bënni 'deni tara tine, na bo kileŋo ya ma rɔ rokɔ'o naga ngĩ pili.

XV Ko'ja kada kedi kösö 'deni tine na bɔ kösö gɔ bo ga kako zi bo kiya te, "Kada inza kpe, bi nime rɔ yi mökö. Oja bilaka naga nime kari mi liŋɔ mɔto ga ma ngosi bine 'do lijë kari kugö akonyo zinni di yayi."

XVI Bo iya te, "Lijë kari dë bi to, kpe na 'do ki'dike akonyo zinni."

XVII Lijë iya te, "Dinza ti odo bine tine nge rɔ mangolo'bo muyi ti kenze riyö."

XVIII Bo iya te, "O'deke kako zö dayi."

XIX Kina bo kiya ngi 'do bi-laka naga nima pili koloma bəri do moli. Kina bo kogba mangolo'bo muyi toné ngi ti kenze riyö mo naga nima, na bo konjo bi kari mitoro, bo kileki ye'e'di mo zi Boko'ba. Na bo konye yimo ki'di zi bo kosö go bo ga kari koza zi tindi toné ga. XX Kina lijé pili konyo ngi kitékpé lijé. Kina bo kosö go bo ga kari kut'du kosö ma kileke bəri mo ga ngi koso mi kee 'buté domoriyo. XXI Bilaka naga nima konyo ne botoni mo ga édi pili kuluku 'buté bi 'buté (5000). Kina 'ja édi gbi ti kole titi ame kitété dé yimo.

Yésu Ilingere Kebe Do Mini

(MK 6:45-52; YN 6:15-21)

XXII Yésu i'di bo kosö go bo ga kéki mi sorope 'do lijé kumu tötí kari dogba gönyí pöpö. Tine na bo kileke 'ba bo tötí tiyeyi tindi naga nima go lijé kari e'benni ti. XXIII Di pötö mo ko'ja bo kiyeyi tindi naga nima 'deni kari tine na bo kënyi ngi kari do doku ro do kutu bo tilende ti Boko'ba. Mi kpalila 'deni tine bo édi 'deni ngi nge kutu bo yayi. XXIV Kina sorope édi e'benni 'deni gbi nbö ro ma kowö mi zana mini lili kedí konbenbe ro ma kënyé. Römöyi lili nima édi kome kako di komo mo.

XXV Mi kano bi 'deni na Yésu kari komö ngi zinni yayi bo kedí kilingere kebe do mini. XXVI Tine odo lijé

ko'ja bo 'deni kedí kilingere kebe do mini tara tine na ko'de tikere ngi zinni. Kina lijé kulöri ro ma kembe ro komo 'ba tikere, kiya te, "Ségé na."

XXVII Kina Yésu kënyi kilende zinni, iya te, "Ogböke döki'di ye. Ma na. Kinza kereke dé."

XXVIII Kina Pitörö kënyi kiya zi bo, iya te, "Nere, odo kedí ngi ro ni na, idéki ma te milingere kebe do mini mari ziyi yayi."

XXIX Yésu iya te, "Ako."

Kina Pitörö kéki ngi di mi sorope ki'di tilingere kebe do mini kari zi Yésu. XXX Tine odo bo ko'ja lili 'deni tara na ko'de tikere ngi zi bo. Kina bo ki'di ngi tonzu kari bəri mi mini, na bo kulöri kopapa kiya te, "Nere, okonyi ma."

XXXI Kina Yésu koja közi bo ngi welo kikapo bo, kiya te, "Go wa'di na ki'di döyi dé gba laka go lende ma? Ikali dé ma medí momo yi?"

XXXII Kina odo lijé kéki 'deni mi sorope yo na lili toné korö ngi. XXXIII Kina ya ma mi sorope yayi naga nima koloma ngi tilélu bo, iya te, "Ro ma laka ni na ngi ro kole 'ba Boko'ba."

XXXIV Lijé umu do pöpö nima nbö lijé komö mi döyayi 'ba Genesareta. XXXV Kina bilaka mo ga kikali Yésu ngi, na lijé koja laja ngi go bo rökö'ö ame ga pili toko mi döyayi nima yayi ne 'do ko'de zi Yésu. XXXVI Lijé

oma'jo rōnni zi bo 'do ya ma ro rōko'ɔ naga kosa nge pele ro do kpa bōngɔ abo. Kina bo rōko'ɔ ma konzi ame ga kosa do kpa bōngɔ 'ba ro bo nima ne kileŋo nŋi pili di do rōko'ɔ mo ga.

XV

Dölēti 'Ba Yudayi (MK 7:1-13)

^I Parosi mato ga ti bo kōmo kiyandi 'ba kō'du ki'di ni ako di Yerosalema zi Yēsu kititi, iya te, ^{II} "Go wa'di na bo kōsō göyī ga koro akiyandi 'ba 'bu ze löbu ga dē? Rōmöyī lijē ēdi 'deni konyo akonyo nŋi tara kinza to'do dölēti 'ba kōzi kurögö."

^{III} Yēsu ileki dōmo zīnni, iya te, "Ne go wa'di na kiyēyike mī kō'du ki'di 'ba Boko'ba 'do to'do akiyandi 'ba gbagba ye ga? ^{IV} Rōmöyī Boko'ba iya te, 'Oro 'bu yī ni ti möyī,' kina mato gbī, 'Botɔ ame kumu kpa bo go 'bu bo ni ti ma bo ne kōlē yaga.' ^V Tine ebe kiyake te, odo bo mato kēdi ti wa ame 'do bo kokonyi ma bo ni ti 'bu bo timo kina odo bo kiya 'deni te, 'Wa nima mulōmu 'deni 'do ti'di mo zi Boko'ba,' ^{VI} bine iyandike bo 'deni za 'böwu 'do bo koro 'bu bo ni ti ma bo dē kpe tokonyi mo ti wa nima. A nime na kiyēyike mī kō'du ki'di 'ba Boko'ba 'deni 'do to'do kō'du ki'di 'ba gbagba ye ga.

^{VII} Kpe bo kōmo kandi naga nime, Yesaya umē lende nŋi ro ma laka go kō'du 'be ame kiya te, ^{VIII} 'Bilaka naga nime lijē

oro ma nere Boko'ba nge ti kpēnni tine mīnni nbo ro ma kōwo di zō. ^{IX} Mōtu 'bēnni ka ro a yawa, rōmöyī kō'du ki'di 'bēnni 'ba bilaka lesi na za lijē kebe tiyandi mo kiya ro lende ma 'ba Boko'ba.' "

A Ma Ro Ti'da (MK 7:14-23)

^X Kina Yēsu kīdēki tīndi naga nima nŋi kako zi bo kilende teyi, iya te, "Ojeke mbili ye kuwōke lende nime 'do kodo doye. ^{XI} Wa ma kēdi kari mī bilaka i'di bilaka dē kēdi ro ma kēnyē kōmo Boko'ba. Tine wa ma kēdi kodo di kpa bilaka na kēdi ki'di bilaka ro ma kēnyē di kōmo bo."

^{XII} Kina bo kōsō go bo ga kako zi bo, iya te, "Ikali ra? Lende nima kiya ne ila'ba nŋi ro ma kēnyē mī Parosi ni."

^{XIII} Bo ileki dōmo zīnni, iya te, "Ngeri ame ga pili kinza ro ma kīdiyē 'ba 'bu ma ame mitoro ne ti koto yaga. ^{XIV} Kinza kupōke roye dē go lende 'bēnni. Lijē 'bēnni nima bo kōmo kōlu ma kēdi kiteri tokoko bo kōmo kōlu lēpi nni ga na. Ne odo bo kōmo kōlu kebe tokoko bo kōmo kōlu mato, lijē nima kpaki riyō ti kila'ba nŋi mī gö."

^{XV} Kina Pītōrō kēnyī kītiti bo, iya te, "Iyēti 'jo 'ba dōngala nime kiya ne zize."

^{XVI} Yēsu ileki dōmo zīnni, iya te, "Kpe gba gbī tara ikalike oto dē? ^{XVII} Ikalike dē wa ame kodo kari di kpa bilaka ne ari nŋi mī tokpe kuwu rōni di yayi kiteli ē'bēni kodo

yaga di mi yida ro? XVIII Tine wa ame kedı kodo yaga di kpa bilaka ne odo 'beni kako di mi doki'di. Lije na ro wa ma kedı ki'di bilaka kedı ro ma kenyē koma Boko'ba. XIX Römöyü wa ma kedı kodo di mi doki'di na ro meri ma kenyē naga ti akupo ti yeri ti tö'dö ti ro ame ro ma kenyē ne ti 'bögo ti susu beti ti ti'ja. XX Wa naga nime na ro wa ma kedı ki'di bilaka kedı ro ma kenyē koma Boko'ba. Ne tonyo akonyo tara kinza turögö közi közo ame lije Parosi ni kiya ziye ne i'di bilaka de kedı koto te ro ma kenyē koma Boko'ba."

Nyiti 'Ba 'Ja Kanana Moto
(MK 7:24-30)

XXI Kina Yesu kenyi ngi di yayi kari mi go bi ma ngosi ngila gawo 'ba Tura ni ti Sidona. XXII Di yayi na 'ja moto ro bilaka 'ba Kanana ame kedı koloma mi doyayi nima yayi kako ngi zi bo ti tulöri, iya te, "Nere kole 'ba Dawidi, i'di miyi keyi roma. Nöki edi 'deni ngi konbenbe nyiti ma ro ma kenyē."

XXIII Tine Yesu ileki lende moto de kiya zini. Kina bo köso go bo ga kako kilende zi bo, iya te, "Oja 'ja nime kari yaga di roze. Loko edi kozi nduwē goze ti tulöri."

XXIV Bo ileki domo, iya te, "Oja ma nge mako mi dolingo nime go kamolo 'ba Yisarele ma kolu 'deni."

XXV Kina odo 'ja tonē kuwö 'deni tara na loko kako kila'ba ngi kolodo beri koma Yesu, kiya te, "Nere, okonyi ma."

XXVI Bo ileki domo zini, iya te, "Tu'du akonyo 'ba kole ziye bi ele de."

XXVII 'Ja tonē ileki domo, iya te, "Nere, ro ma laka, pele tara bi edi konyo ruzuru ma kedı kilayi beri di do tarabiza 'ba bo donni ga."

XXVIII Kina Yesu kileki domo zini, iya te, "Ja, i'di doyi 'deni ro ma laka go lende ma, ne ko'do roni ngi ziyi tara."

Kina kilejo nyiti 'beni tonē ngi mi saa nima.

Yesu I'di Akonyo Koba
Bilaka Kuluku 'Butē Bi
Modomota
(MK 8:1-10)

XXIX Yesu enyi di yayi kari nduwē kebe kpa popo 'ba Galilaya. Kina bo kari keki ngi do kurungu bo koloma beri. XXX Kina tindı ma kinza kiya kolo ngi kako zi bo. Lije o'de ya ma ro ka'bo naga ti bo koma kolu ni ti ya ma kenme beri naga ti bo kpa kudodu ni ti bo rokoko moto ga. Lije o'de pili ko'ba koma Yesu. Kina bo kilejo lije ngi pili. XXXI Kina odo bilaka naga nima konggo bo kpa kudodu ni kedı kilende 'deni, ya ma kenme beri naga 'deni laka, bo ka'bo ni kedı kilingere 'deni, bo koma kolu ni kedı ko'ja bi 'deni, lende mo igayi lije ngi. Kina lije kebe ngi tilölu Boko'ba 'ba Yisarele.

XXXII Kina Yesu kideki bo köso go bo ga kako zi bo, iya te, "Monggo lisa 'ba ro bilaka naga nime 'deni, lije o'do tö'dö 'deni do mota tö bine,

akonyo 'bënni ga ote rōni 'deni. Mo'doko dē toja lijē ngi kari tara ti 'bō kinza ma lijē konyo ɔto, rōmōyi kinza lijē kari kidaki gō kori."

XXXIII Bō kōsō gō bo ga ititi bo, iya te, "Ti do'ja akonyo di yala di yi mōkō nime ma 'dō kō'bo tindi 'ba bilaka naga nime?"

XXXIV Bo ileki kititi lijē, iya te, "Akonyo wa'di ga na kēddike timo bina?"

Lijē iya te, "Dēdi nge ti mangolo'bo modomoriyō, ti kole kenze titi to ne ga."

XXXV Kina Yēsu ki'di 'dō tindi naga nima koloma bēri. XXXVI Kina bo kogba mangolo'bo modomoriyō tōnē ga ngi ti kenze mo ga, bo kileki yēē'di mo zi Boko'ba. Kina bo konye yimo ngi ki'di zi bō kōsō gō bo ga kari ki'di zi bilaka tōnē ga. XXXVII Kina lijē pili konyo ngi kō'bo lijē. Kina bō kōsō gō bo ga kako ngi kototo kōso ma kileke mo ga koso mi kee modomoriyō. XXXVIII Bilaka naga nima konyo ne bōtōni mo ga ēdi pili kuluku 'butē bi modōmota (4000). Kina 'ja ēdi gbī ti kole titi ame kitētē dē yimo.

XXXIX Kina ɔdō Yēsu kiyēyi bilaka naga nima 'deni kari tine, na bo kēki ngi mi sorope kari mi dōyayi 'ba Magadana.

XVI

Bō Titi Ma Le'jete

(MK 8:11-13; LK 12:54-56)

¹ Parosi mōto ga ti Sadoke ako zi Yēsu 'dō to'ba bo.

Kina lijē kititi bo 'dō bo ko'dō gō koto ame 'dō kileme tigo 'ba Boko'ba di mitoro ne. ^{II} Tine Yēsu ileki dōmo zinni, iya te, "Kpe bilaka, ɔdō kada kēdi kōsō ē'bēni 'deni iyake te, 'Ma tilēndō kada ēdi keze rōmōyi mitoro ro ma kasi.' ^{III} Kina gbī molo mi dōnbo iyake te, 'Toro ēdi ka'di tōne rōmōyi mitoro 'deni ro ma kasi gbī ti poli kōlu.' Kina me 'deni ikalike tiyēti kōmō poli ma kēdi kuyi rōni tilēndō ro ma kasi ala ro ma kōlu. Tine inza kō'bōke tiyēti wa ma kēdi ko'dō rōni mi kada naga nime. ^{IV} Gō wa'di na kpe bō titi ma le'jete nime ngi ro ma kēnyē kereke Boko'ba dē te? Ebeke tititi ma 'dō to'dō gō koto ziye, tine minza mileme du te ziye. Gō koto ma 'dō kileme ziye na nge tōnē ro 'ba Yona bō kumē lende 'ba Boko'ba."

Kina Yēsu kēnyī ngi kari abo di ngila lijē.

Langga 'Ba Parosi Ni Ti Sadoke

(MK 8:14-21)

^V Kina ɔdō Yēsu ni kari 'deni kumu dō pōpō kōmō gönyī ma kapa mōto tine, bō kōsō gō bo ga ari konḡo dōnni udōlu 'deni di bi togba mangolo'bo kako timo. ^{VI} Yēsu iya zinni, iya te, "I'dike kōmōye kandi laka di zi langga 'ba Parosi ni ti Sadoke ni."

^{VII} Kina bō kōsō gō bo tōnē ga koloma ngi ro tiya mo ro gō rōnni, lijē iya te, "Bo ēdi kiya lende nima tara gō ame

dakoƙe dē ti maɗgolo'bo ne ya?"

VIII Tine Yēsu ikali wa nima lijē kēdi kiya ne 'deni molo. Kina bo kiya zinni, iya te, "Ƙpe bo kinza ki'dike dōye dē gba laka go lende ma naga nime. Go wa'di na kēddi kiyake lende 'ba maɗgolo'bo ame kakoke dē timo ne ro go roye go mo? IX Lende nime odo dē gba dōye? Omerike lende 'ba maɗgolo'bo muyi tōnē monye yimo ki'dike zi bilaka kuluku 'butē bi 'butē (5000) ne dē? Utō'duke koso mo koso mi kee ndō? X Kina gbi maɗgolo'bo modomoriyo tōnē ga mi'di zi bilaka kuluku 'butē bi modomota (4000) ne, utō'duke koso mo koso mi kee ndō? XI Ne go wa'di na ki'dike dē kēdi dōye, lende 'ba maɗgolo'bo na dē me mēdi miya ziye bine ne? I'dike komoye kandi laka di zi lanɗa 'ba Parosi ni ti Sadoke ni."

XII Kina lende mo kodo 'jaa dōnni Yēsu inza kiya zinni 'do lijē ki'di kōmōnni kandi laka di zi lanɗa 'ba go maɗgolo'bo, tine 'do lijē ki'di kōmōnni kandi laka di zi akiyandi 'ba Parosi ni ti Sadoke ni.

Kole 'Ba Bilaka Lesi Yē Na?

(MK 8:27-30; LK 9:18-21)

XIII Kina odo Yēsu ni kari 'deni mi dōyayi ma ngosi ngila gawo 'ba Kayisariya Pilipō, na bo kititi bo kōsō go bo ga, iya te, "Bilaka ēdi kiya kole 'ba bilaka lesi ro yē?"

XIV Lijē ileki dōmo, iya te, "Ya mōto ga iya te ni Yowani bo bapatisi na. Ya mōto ga iya te ni Eliya mo na, mōto ga iya te ni Yeremaya ala bo kumē lende 'ba Boko'ba ma koto mōto na."

XV Bo ileki kititi lijē, iya te, "Ne kpe 'beye iyake ma ro yē?"

XVI Simona Pītōrō ileki dōmo, iya te, "Ni na ro Kurisitō kole 'ba Boko'ba ame koja kako di mitoro ne."

XVII Yēsu ileki dōmo, iya te, "Yē'di kēdi ziyi Simona kole 'ba Yowani. Rōmōyi akicali kodoro nime bilaka lesi na dē ki'di ziyi, tine ako di zi 'bu ma ame mitoro ne. XVIII Pītōrō, ro ma laka miya ziyi, ni na ro dōku. Dōku nime na ti mo'ba kanisa ma dōmo ame pele ro tolē do kote inza kikali ta'da mo. XIX Ti mi'di kpadōri 'ba nere lōbu 'ba Boko'ba ziyi. Lende ame kēddi kudōdu zi bilaka 'ba mi dōyayi bine Boko'ba udōdu 'deni gbi molo di mitoro. Kina wa ame kodo kpamo di mi dōyayi bine, Boko'ba odo kpamo 'deni gbi molo di mitoro."

XX Tine Yēsu ose go mo zi bo kōsō go bo ga kinza lijē kari kiya dē zi boto ma koto mōto kiya te, bo na ro Kurisitō ame Boko'ba koja kako di mitoro ne.

Yēsu Iya Go Lende 'Ba Tōlē Abo

(MK 8:31-9:1; LK 9:22-27)

XXI Mi kada nima na Yēsu kisaki ngi tiya mo yaga bi koro zi bo kōsō go bo ga, kiya te, "Ti mari mi Yerosalema kina lōbu 'ba bilaka ni

ti 'ba bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi mo ga kpaki ti kodo gomɔ rɔma ɲbɔ lijɛ kupɔ ma. Tine mi tɔ'dɔ do mota Bɔko'ba ti ki'di ma mɛnyi modɔ yaga di mi tɔlɛ."

XXII Kina Pitɔrɔ kogba Yɛsu ɲgɪ kese timo sege yaga, bo kowasa lende nima yaga di kpa Yɛsu, iya te, "Nɛre, Bɔko'ba kitata yaga di rɔyi, ko'do rɔni dɛ ziyi."

XXIII Kina Yɛsu kuyi kɔmɔ bo do Pitɔrɔ, iya te, "Ni Sata ni nime, ese yaga di rɔma. Ni 'bɛyi wa 'ba turɔkpɔ rɔni go kori ma na. Meri 'bi nima 'ba bilaka lesi na, 'ba Bɔko'ba na dɛ."

XXIV Kina Yɛsu koloma ɲgɪ ro tiya mo zi bɔ kɔsɔ go bo ga, iya te, "Bɔto ame ko'dɔkɔ tɔsɔ gɔma ne, i'dike bo komba go bo zi gbagba bo, bo kombi gomɔ abo bo kɔsɔ gɔma pele ɲbɔ mi tɔlɛ."

XXV Rɔmɔyi bo ame kiteri tɔmɔ didi bo ne ti kupɔ ɲgɪ. Tine ame kupɔ didi bo go lende ma ne ti kɔmɔ ɲgɪ.

XXVI ɔdo bo mɔto komɔmi dolɔɲɔ lɔbu nime pele pili zi bo, tine bo kupɔ do didi bo, wa'di na bo ti ko'ja gɔmo? Bo inza ko'ja wa mɔto gɔmo. ɔdo bo kɔlɛ 'deni wa mɔto inza kpe ame 'do bo ki'di tutɛ go didi bo timo.

XXVII Tine kole 'ba bilaka lesi ti kako ti malayika abo ga mi tigɔ 'ba 'bu bo. Kina bo ti kopi ɲgɪ ziyi ni bɔ mɔto go ndɔbɔ 'bi ma ko'do.

XXVIII Rɔ ma laka miya ziye, ya mɔto ga ɛdi mi lɔngɔ ye bine ame tako 'ba kole 'ba bilaka lesi ame bo kɛdi kako

ro ɲere 'ba do wa pili ne, ti kako kota lijɛ gba kinza kinene wa mɔto mɔyi mo ro tɔlɛ."

XVII

Kinɛ Yɛsu Uyi Rɔni

(MK 9:2-13; LK 9:28-36)

I Mi tɔ'dɔ do modɔkɔto di pɔto mo na Yɛsu kɛnyi ɲgɪ kogba Pitɔrɔ ni ti Yakoba ti lɔndɔ bo Yowani, bo koto lijɛ kari do dɔku ma lɔbu ro dɔnni. II Kina ɲgɪ ko'ja lijɛ kɛdi kongɔ Yɛsu tine kinɛ bo uyi rɔni 'deni 'beri. Kɔmɔ bo ɔbɔ 'deni ɲgɪ kɔzo kada. Kina bɔngɔ 'ba ro bo anmi 'deni ɲgɪ kɔbɔ yaga kɔzo mandara. III Kina lijɛ ko'ja Musa ni ti Eliya kɔdo 'deni yayi kɛdi kilende ti bo. IV Kina Pitɔrɔ kɛnyi kilende kiya zi Yɛsu, iya te, "Nɛre, ele sowa ame dɛdi 'deni bine. ɔdo ko'dɔkɔ ɲgɪ, ti mubɔ ɲgɔngɔbɔ mota bine, kɔto ziyi kɔto zi Musa kina ma kɔto 'do kɛdi zi Eliya."

V Kota bo kɛdi gba tilende na poli mɔto ro ma kɔbɔ kako ɲgɪ kutu'bɔ lijɛ. Kina birɔ kudu ɲgɪ di mi poli nima, iya te, "Bo na ro kole ma ame mɔ'ɔ kulɔwɔ ne, ma ti mi kɛyi go lende abo. Uwɔke do bo."

VI Kina ɔdo bo kɔsɔ go Yɛsu naga nima kuwɔ birɔ nima 'deni tara ɔdo tikere ɲgɪ minni lijɛ kɛnyi kila'ba kutu'bɔ kɔmɔnni bɛri. VII Yɛsu ako kosa rɔnni, kiya te, "ɛnyike tɔro. Kinza kereke dɛ."

VIII Kina lijɛ kombi kɔmɔnni tɔro tine lijɛ o'ja

boṭo dē kpe, Yēsu na 'deni nge kutu bo yayi.

^{IX} Kina ɔdo lijē kēdī kēkī 'deni kako bēri di do dōku tine, Yēsu ose zinnī, iya te, "Kinza kari kiyake lende 'ba wa naga nime ko'jake ne dē titi zi boṭo ma koto moto. Tine 'do kiyake 'jaa ɔdo Boko'ba ki'di kole 'ba bilaka lesi 'deni 'bōwu kēnyī kodo yaga di mi tölē."

^X Lijē ititi bo, iya te, "Ne go wa'di na bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ni kiya te, Eliya na kēdī kako titi dogba kina 'jaa ti Kurisito kako?"

^{XI} Yēsu ileki domo zinnī, iya te, "Ro ma laka Eliya na kēdī kako titi dogba 'do bo kiyija wa pili ndō. ^{XII} Tine ro ma laka miya ziye, Eliya ako 'deni bine, tine bilaka ikali bo dē. Lijē o'do bo ngi kozo wa ma lijē ko'doko e'benni to'do mo tara. Kina lijē ti ko'do kole 'ba bilaka lesi gbī kilisa di kōzinnī tara."

^{XIII} Kina bo kōsō go bo tōnē ga kikali ngi Yowani bo baptisi na bo kēdī kiya lende mo.

*Kole Moto Ti Abēri Domo
(MK 9:14-29; LK 9:37-43)*

^{XIV} Kina ɔdo lijē kileki 'deni kako kōmō zi tindi naga nima na bo moto kako ngi kolodo bēri komo Yēsu, ^{XV} kiya te, "Nere, i'di miyi keyi ro kole ma. Kole ma edi ti abēri kēdī konma ngi ro ma kēnyē kebe mi pa'do ni, kebe mi mini ni. ^{XVI} Kina me mo'de bo kako zi bo kōsō göyi naga nime tine lijē o'bo dē tileño mo."

^{XVII} Yēsu ileki domo, iya te, "Kpe bilaka ma le'jete naga nime, kpe bo kinza ki'dike dōye dē go lende ma naga nime, kpe bo lende kēnyē naga nime. 'Do mö'bō tiye bine nbō nyanya? Kina 'do mogbo dōki'di ma di zi gomō 'be nime nbō nyanya? O'deke kole nima kako zō dayi."

^{XVIII} Kina Yēsu kamo ngi do nöki nima na kēnyī ngi di do kole tōnē. Kina kileño kole tōnē ngi mi saa nima. ^{XIX} Kina bo kōsō go Yēsu ga kako liya zi bo, kiya te, "Do'bo 'beze dē toga mo yaga go wa'di?"

^{XX-XXI} Yēsu ileki domo, iya te, "Römöyi i'dike dōye dē gba laka go lende ma. Ro ma laka miya ziye, ɔdo ki'dike dōye 'deni pele nge mbowa go lende ma ti kiyake ngi zi dōku nime, kiyake te, 'Ese di bine kari 'dē.' Kina dōku nime ti kese ngi. Kina gbī wa moto inza konya dōye kpe."

*Yēsu Iya Go Lende 'Ba
Tado Abo Di Mi Tölē
(MK 9:30-32; LK 9:43-45)*

^{XXII} Kina ɔdo bo kōsō go Yēsu ga kēdī 'deni pili bi koto Galilaya tine na Yēsu kiya zinnī, iya te, "Ti kususu kole 'ba bilaka lesi ki'di zi bilaka, ^{XXIII} kina lijē ti kupō bo ngi. Tine mi to'do do mota Boko'ba ti ki'di bo kēnyī kodo yaga di mi tölē."

Go kö'du mo na bo kōsō go bo ga ngi do meri ro komo tolo.

Yēsu Opi Awada 'Ba Rō Löbu 'Ba Boko'ba

^{XXIV} Kina ɔɔo Yēsu ni kōmō 'deni Kaparanoma, bɔ kireke awada 'ba rō löbu 'ba Boko'ba ako kititi Pītörö, iya te, “Bɔ dɔye nima bɔ kopi awada 'ba rō löbu 'ba Boko'ba na?”

^{XXV} Pītörö iya te, “Kina ngi tara.”

Kina ɔɔo Pītörö kɔɔo 'deni rō, tine na Yēsu kititi bo dɔgba, iya te, “Simona, meri 'bī tondo ga? Ēdi kireke awada 'ba bɔ dɔliŋɔ 'ba dɔyayi nime di zi yē mo ga? Di zi kole 'ba bɔ dɔliŋɔ ala di zi bɔ löwö?”

^{XXVI} Pītörö iya te, “Ēdi kireke di zi bɔ löwö.”

Yēsu iya te, “Tine kole 'ba bɔ dɔliŋɔ ireke ɔto dē di teyi. ^{XXVII} Ne do'dɔkɔ dē 'dɔ bilaka naga nime komeri lende kēnyē rɔze. Ari kpa pöpö ku'du jibada yīmo. Oto kenze ma dɔgba ame kinda'ba jibada ne yaga. Kina ɔɔo kobenye kpamo ēddi ko'ja yamo di kpamo. Kina 'dɔ kogba yamo nima kari timo kopi zinnī rɔ awada ze 'ba rō löbu 'ba Boko'ba.”

XVIII

Yē Na Rɔ Dɔ Kiteli?

(MK 9:33-37; LK 9:46-48)

^I Mī kada nima na bɔ kōsɔ gɔ Yēsu ga kako zi bo kititi bo, iya te, “Yē na rɔ dɔ kiteli mī nere löbu 'ba Boko'ba?”

^{II} Kina bo kidēki kole titi mɔto ngi ki'di kɔɔo kōmōnnī. ^{III} Kina bo kiya te, “Rɔ ma laka miya ziye, ɔɔo kilekike rɔye dē ngi kɔɔo

kole titi nime tɔɔo ziye mī nere löbu 'ba Boko'ba inza du te. ^{IV} Bɔ ame kileki rɔ bo 'deni titiyi kɔɔo kole titi nime ne na rɔ dɔ kiteli mī nere löbu 'ba Boko'ba. ^V Bɔ ame kota kole titi ma kɔɔo a nime te rɔ nba gɔ kō'du ma ne, ma na bo kota ma 'deni.

^{VI} Ne bɔ ame kēdi ki'di kole titi ma kɔɔo a nime te ame ga ki'di dōnnī 'deni gɔ lende ma ne kebe kila'ba mī lende kēnyē, ma laka mo dēne ɔ'bɔ 'dɔ kudödu toto kuwu ndöwu ma löbu mugu bɔ tɔ nima 'dɔ kitinī bo timo mī mini löbu ma kalo. ^{VII} Bu'bu ziye kpe bilaka 'ba dɔliŋɔ gɔ wa ma konzi ame ga kēdi ki'di bilaka kɔɔo yaga di mī kori ma nime ne. Ēdi ngi tara 'dɔ lijē wa naga nima kēdi bine. Tine bu'bu zi bɔ ame ki'di bilaka tɔɔo yaga ne. ^{VIII} ɔɔo kōziyi ala ndiyi na ki'di yi ko'dɔ lende kēnyē, oke yaga ku'du mökō. Ti kēdi rɔ ma laka ziyi 'dɔ kēddi ti didi ma nburunburu rɔ bɔ kōzi koto ala rɔ bɔ ndi koto di dɔ ame 'dɔ ku'du yi mī pa'do ma nburunburu kpaki ti kōziyi ga ti ndiyi ga ne. ^{IX} Kina ɔɔo kōmōyi na ki'di yi ko'dɔ lende kēnyē iyagba yaga ku'du mökō. Ti kēdi rɔ ma laka ziyi 'dɔ kēddi ti didi ma nburunburu rɔ bɔ kōmɔ koto di dɔ ame 'dɔ ku'du yi mī pa'do 'ba tölē dɔ kote ti kōmōyi ga kpaki riyo ne.”

Kamölö Koto ɔɔo Kolu
(LK 15:3-7)

^{X-XI} “Onɔoke laka kinza kudölike lijē wa titi naga nime dē. Rɔ ma laka miya

ziye malayika 'bënni ga ö'bö ngi nburu kómo 'bu ma Boko'ba di mitoro. ^{XII} Ti komerike tondo? Odo bo moto kedi ti kamolo kuluku riyö, kina ma koto moto kolu yaga di kómo mo, tara ne bo ti kola ma konzi naga nima de ngi mökö mi löwu yayi bo kari toma ma koto nima kolu ne ya? ^{XIII} Ro ma laka miya ziye, odo bo kari ko'ja 'deni, bo ti kedi ngi ti lonjo ro mbembë ro do kiteli gomo di do lonjo ma bo kedi timo go ma konzi naga nima kolu de ne. ^{XIV} Kina gbi tara 'bu ye ame mitoro ne o'doko de 'do lijë wa titi naga nime ma koto mo kolu yaga."

Tote Lende Ti Löndö

^{XV} "Odo löndö yi moto kirasi lende ziyi ari kiyeti go lende kirasi abo liya zi bo. Tine iyake nge doye riyö ti bo. Kina odo bo kuwö döyi 'deni omo bo 'deni di mi lende kirasi. ^{XVI} Ne odo bo kuwö döyi de ogba bo mota ala bilaka ma riyö mota ga ngila yi romöyi 'do bo kodoro bici lende mo kedi riyö ala mota, kozo ma buku 'ba Boko'ba kiya tara. ^{XVII} Tine odo bo kuwö dönni de gbi ari kiyeti gomo pili mi kanisa. Kina odo bo kuwö do kanisa de gbi tine o'do bo ngi nati kozo bo löwö kozo bo lende kënyë naga tara.

^{XVIII} Ro ma laka miya ziye lende ame keddi kudöduke di mi doyayi bine Boko'ba udödu 'deni gbi molo di mitoro. Kina gbi lende ame kodoke kpamo di mi doyayi bine Boko'ba odo kpamo

'deni gbi di mitoro. ^{XIX} Kina me medii miya gbi ziye, odo bilaka ma riyö di mi lönggö ye bine kuti 'deni go wa mota ame 'do kititike 'bu ma ame mitoro ne gomo bo ti ko'do ngi. ^{XX} Romöyi odo bilaka riyö ala mota kototo kpenni domöyi ma, ti medii ngi mi lönggö lijë."

Tola Löndö Go Lende Kirasi

^{XXI} Kina Pitöro kako zi Yesu kititi, iya te, "Nere, odo löndö mota kö'bö nduwë to'do lende kënyë zö, 'do mola bo gomo nbö mi ndö? Mi modomoriyö?"

^{XXII} Yesu iya te, "Inza tara, ola de nge mi modomoriyö, tine ola bo nduwë gomo nbö mi kuluku ma kinza kiya. ^{XXIII} Romöyi nere löbu 'ba Boko'ba edi kozo lende 'ba bo dolinjo mota ame ko'doko tonjo go akikeki 'ba bo laja abo ga ne. ^{XXIV} Kina odo bo kisaki to'do mo 'deni tara tine na ko'de bo mota ame konyo yamo 'deni ngi ame titete mo ngi ro kuluku ma kinza kiya ne. ^{XXV} Bo laja nima inza ti wa mota ma 'do ko'bo topi wali nima timo. Kina bo dolinjo nima ki'di lende mo ngi 'do tugö bo nima pili mökö ti 'ja mo ga ti kole mo ga kpaki ti wa mo ga 'do kopi kpa wali nima. ^{XXVI} Tine bo laja tone enyi kolodo beri kómo bo dolinjo nima, kiya te, 'Nere, i'di miyi kedi liya ro ma keyi roma. Ti mopi wa 'bi naga nima 'deni ngi pili ziyi.'

^{XXVII} Mi bo dolinjo eyi ngi ro bo laja nima kina kola

bo ngi go wali tonē kope bo kari abo. ^{XXVIII} Tine bo tonē ari kondoso ti bo laja lepī bo moto ame wali abo kedi gomo nge kuluku ndo tara. Kina bo kinda'ba ngongoro bo nima ngi, iya te, 'Opi wali ma tonē goyi ne.'

^{XXIX} Tine bo laja lepī bo nima olodo beri koma'jo ro bo zi bo tonē, iya te, 'Idi miyi kedi liya ro ma keyi roma. Ti mopi wa 'bi naga nime 'deni ngi pili ziyi.'

^{XXX} Pele bo upupu mi bo ngi beri bo koto bo tonē ku'du mi maboso, 'do koloma yayi nbō odo bo nima kopi wali nima pili.

^{XXXI} Kina odo bo laja moto ga ko'ja 'deni tara lijē ngi ro meri ro mbembē, kina lijē kari kiyeti gomo ngi pili zi bo dolingo tonē. ^{XXXII} Kina bo dolingo kidēki bo tonē ngi, iya te, 'Ni bo laja kényē kulowō nime, mola yi bine go wali tonē ga romoyi oma'jo royi zō. ^{XXXIII} Ne go wa'di na ki'di miyi dē keyi ro bo laja lepī yi nima kozo ame mi'di yimō keyi royi ne tara?'

^{XXXIV} Bo dolingo ngi ro 'diri ti bo kina ki'di lende ngi zi bo kanya 'ba go maboso 'do ku'du bo nima mi maboso komba nbō bo kopi wali nima kote."

^{XXXV} Kina Yēsu kileki zinni, iya te, "Wa nime na ti 'bu ma ame mitoro ne ko'do gbi tara ziye odo kolake lepī ye ga dē di mi doki'di ye."

XIX

Akititi 'Ba Toga 'Ja (MK 10:1-12)

^I Kina odo Yēsu kote tiya wa naga nime 'deni tine, na bo kényi ngi di Galilaya kari mi kapa doyayi 'ba Yuda yi ame gonyi yopo 'ba Yuradene ne. ^{II} Kina tindi 'ba bilaka kozi ngi go bo, na bo kilejo ya ma ti roko'o naga ngi di yayi.

^{III} Parosi moto ga ako zi bo tiyozo bo ti akititi, iya te, "Tara ne ko'du ki'di odo kpamo ngi 'do bo moto koga 'ja 'bi ngi go lende moto ga pili ya?"

^{IV} Yēsu ileki domo zinni, iya te, "Idēkike dē du di mi buku 'ba Boko'ba? Ame kiya te, di bi tisaki mo bo ma ko'ba lijē i'di lijē ro botoni ni ma ti 'ja. ^V Kina bo kiya te go ko'du nime, 'Botoni ti kololo di yoki 'bu bo ni ti ma bo, lijē kari kodo'bo rōnni ti 'ja abo. Kina lijē kpaki riyo 'deni ro akoto.' ^{VI} Lijē inza kpe riyo tine 'deni ro akoto. Kina wa ame Boko'ba kodo'bo 'deni ro akoto ne kinza bilaka kebe koza yimo dē kpe yaga."

^{VII} Parosi naga nima enyi kititi bo, iya te, "Ne go wa'di na Musa ki'di ko'du mo kiya te odo bo moto koga 'ja abo 'do bo kugu waraga 'ba teyi ki'di teyi?"

^{VIII} Yēsu iya te, "Musa odo kpamo ziye 'do kogake 'ja 'be ga yaga romoyi minyi 'be idari 'deni. Tine ma di bi tisaki mo inza tara. ^{IX} Ro ma laka miya ziye, bo ame koga

'ja abo gɔ lende mɔtɔ 'beri di gɔ kɔmɔ kolɔlɔ 'ba tɔ'dɔ ti rɔ ne o'dɔ yɛrɛ 'deni ɔɔɔ bo kebe kari kogbe 'ja mɔtɔ gbɛ."

X Kina bɔ kɔsɔ gɔ bo ga kititi bo, iya te, "Ne ɔɔɔ kɔ'du 'ba mɛ lɔngɔ 'ja ni ti bɔtɔni na 'deni tara tine, 'dɔ bilaka kogbe 'ja dɛ kpe ma?"

XI Yɛsu ileki dɔmɔ zɛnnɛ, iya te, "Akiyandi 'ba tɔ'bɔ kinza togbe 'ja nime iya rɔni dɛ zi bilaka pili rɔ buru, tine nge zi lijɛ ame ga Bɔko'ba ki'di 'deni zɛnnɛ ne. XII Rɔmɔyɛ kari 'ba lende mo ga ɛdi nbanjɛ ame ki'di bilaka kɛdi koloma kinza togbe 'ja ne. 'Ba ya mɔtɔ ga ɔyɔ lijɛ mɔlɔ tara. 'Ba ya mɔtɔ ga bilaka na ko'dɔ lijɛ tara. Kina ya mɔtɔ ga o'dɔkɔ 'bɛnnɛ togbe 'ja dɛ gɔ kɔ'du 'ba nɛrɛ lɔbu 'ba Bɔko'ba. Kina i'dike lijɛ ame ga kɔ'bo tuti gɔ akiyandi nime ne, ko'dɔ ngɛ tara."

Yɛsu O'dɔ Yɛyɛ Dɔ Kole Titi
(MK 10:13-16; LK 18:15-17)

XIII Bilaka mɔtɔ ga o'dɛ kole titi kako zi Yɛsu 'dɔ bo ki'di kɔzi bo dɔnnɛ, bo ko'dɔ mɔtu gɔ lende 'bɛnnɛ. Tine bɔ kɔsɔ gɔ bo ga ota bilaka naga nima. XIV Kina Yɛsu kiyɛ te, "Kinza kotake kole titi naga nime dɛ, olake lijɛ kako zɔ. Rɔmɔyɛ lijɛ ame ga kɔzɔ a nime te ne nɛrɛ lɔbu 'ba Bɔko'ba na rɔ 'bɛnnɛ."

XV Kina bo ki'di kɔzi bo ngɛ dɔnnɛ na bo kiteli ngɛ nduwɛ di yayi.

Bɔ Mɔri
(MK 10:17-31; LK 18:18-30)

XVI Kina bɔ mɔtɔ kako zi Yɛsu kititi, iya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, wa ma laka wa'di na gɔ mo'dɔ 'dɔ mo'ja didi ma nɔburunburu?"

XVII Yɛsu iya te, "Ititi ma gɔ wa ma laka gɔ wa'di? Bɔko'ba na nge kɔtɔ rɔ ma laka. ɔɔɔ ko'dɔkɔ tɛdi ti didi ma nɔburunburu oro kɔ'du ki'di abo."

XVIII Bɔ nima iya te, "Kɔ'du ki'di ma tondo mo ga?"

Yɛsu iya te, "Kinza ko'dɔ rɔyɛ dɛ rɔ bɔ kɔzi roma. Kinza ko'dɔ yɛrɛ dɛ. Kinza ko'dɔ 'bɔgɔ dɛ. Kinza kususɔ bɔtɔ mɔtɔ dɛ rɔ bɛti. XIX Kina oro 'bu yi ni ti mɔyɛ. Kina gbɛ ɔ'ɔ bilaka lesi lɛpi yi mɔtɔ kɔzɔ ame kɔ'ɔ yida rɔyɛ ne tara."

XX Yɔbi nima iya te, "Moro kɔ'du ki'di naga nima 'deni mɔlɔ kpaki rɔ gɔmɔ. Tine wa'di na kola gba zɔ 'dɔ mo'dɔ?"

XXI Yɛsu iya zi bo, iya te, "ɔɔɔ ko'dɔkɔ ngɛ 'dɔ kɛddi rɔ ma laka kinza a ma kɛnyɛ mɔtɔ miyi ari kugɔ wa 'bi ga me yaga 'dɔ koza girisi mo zi bɔ lisa. Kina ti kɛddi ngɛ ti wa rɔ mbɛmbɛ mi dɔyayi 'ba mitorɔ. Kina ti 'dɔ kako kɔsɔ gɔma."

XXII Kina ɔɔɔ yɔbi tɔnɛ kuwɔ lende nima 'deni tara tine, bo ɛnyɛ abo ngɛ kari ti meri, rɔmɔyɛ bo bɔ wa mbɛmbɛ na.

XXIII Kina Yɛsu kebe tiya mo zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga, bo iya te, "Rɔ ma laka miya

ziye, ti kēdī rō gomō zi bō wa gō kōdō mī nēre lōbu 'ba Boko'ba. ^{XXIV} Kina me mēdī mileki gbī miya gōmo ziye, tōdō mī nēre lōbu 'ba Boko'ba ti kēdī rō ma kitigō zi bō wa ni kōzō tōdō 'ba gamele di bi gbōṅō 'ba bīcī libira tara."

^{XXV} Kina ɔdō bō kōsō gō bo ga kuwō lende nime 'deni te tine, lende mo igayi lijē ṅgī sowa. Kina lijē kebe tititi mo, iya te, "Tine yē na ti kōmō ti di mī tōlē ya?"

^{XXVI} Yēsu oṅgō bi dōnnī, iya te, "Wa nime bilaka lesi ɔ'bo dē to'dō mo, tine Boko'ba na kō'bo to'dō wa pili."

^{XXVII} Kina Pītōrō kēnyī kileki dōmo, iya te, "Oṅgō te, ne ze 'beze nime dola wa pili 'deni dōsō gōyī. Tine wa'di na ti do'ja di gōmo?"

^{XXVIII} Yēsu ileki dōmo zinnī, iya te, "Kina me ziye 'dō kikalike laka, ɔdō kole 'ba bilaka lesi kari koloma 'deni dō kitī ma dō kiteli abo mī dōliṅō ma kilēṅō rō ma la'ja nime tine, kpe bō kōsō gōma ma 'butē dōmorīyō naga nime ti kolomake 'deni gbī dō kitī rō lōbu dō kpa goli ma 'butē dōmorīyō 'ba Yisarele. ^{XXIX} Kina ti lijē ame ga pili kola liṅō ala lōndō ala lēmī ala 'bu ni ti ma ala kole ala nyaka gō lende ma ne, ti ko'ja 'deni ṅgī rō mbēmbē kebe dō ame ga lijē kola ne. Kina lijē ti ko'ja kpa kōzimo 'deni ṅgī rō dīdī ma ṅburuṅburu. ^{XXX} Tine ame ga rō lōbu ne ti kileki 'deni

titiyi. Kina ame ga titiyi ne ti kēdī 'deni ṅgī rō lōbu."

XX

Dṅgala 'Ba Bō Ndōbō Mī Nyaka

^I "Nere lōbu 'ba Boko'ba ēdī kōzō lende 'ba bō nyaka mōtō ame kēnyī mōlo mī dōṅbō kari toma bilaka 'ba 'dō ko'dō ndōbō mī nyaka abo ne tara. ^{II} Kina ɔdō lijē kutī dō lende 'bēnnī 'deni bi kōtō ti bō ndōbō abo ga 'dō bo kopi yamo kuluku kōtōkōtō zinnī mī kada kōtō tine, bo oja lijē ṅgī kari bi ndōbō mī nyaka abo nima.

^{III} Kina bo kēnyī kari 'bōwu mī gō bi 'ba ndōgō ko'ja ndī kada kēdī 'deni modōmosowō. Kina bo kari ko'ja ya mōtō ga ṅgī kēdī kōrō le yayi rō ma sari kinza ndōbō. ^{IV} Kina bo kēnyī kilende zinnī, bo iya te, 'Kpe nime gbī, arike to'dō ndōbō mī nyaka ma 'dē yayi, ti mopi wa ma kō'bo gō kōmōye ṅgī ziye.' ^V Kina lijē kari ṅgī.

Kina mī zana kada 'deni bo ari ko'dō gbī tara. Mī kōmō kada 'deni bo ari ko'dō gbī tara. ^{VI} Kina ko'ja ndī kada kēdī 'deni kōzō muyī tara tine, na bo kari ko'ja ya mōtō ga gbī kēdī gba kōrō le rō ma sari mī gō bi 'ba ndōgō yayi. Kina bo kēnyī kilende zinnī, bo iya te, 'Eddi kōrōke kada kōsō dōye bine rō ma sari kinza ndōbō mo gō wa'di?'

^{VII} Lijē iya te, 'Bōtō i'di ndōbō dē du te zize.'

Bo iya te, 'Laka, arike gbì to'do ndoɔɔ mi nyaka ma.'

^{VIII} Kina ɔɔɔ kada kɔsɔ 'deni tine bɔ dɔ nyaka tɔnɛ ilende zi makunɔgu abo, iya te, 'Ari kidɛki bɔ ndoɔɔ naga nime 'dɛ 'dɔ kopi yamo 'bɛnni zinni. Isaki di dɔ ya ma ko'de di yi'bɔwu naga nima nɔbɔ kɔmɔ dɔ ya ma ko'de dɔgba naga nima.'

^X Ya ma tɔnɛ ga kisasi ndoɔɔ ko'ja ndi kada kɛdi 'deni muyi ne, inda'ba yamo kuluku kɔtɔkɔtɔ kpaki rɔ gɔnni. ^X Kina ɔɔɔ ya ma ko'de dɔgba tɔnɛ ga kɔmɔ 'deni tine, lijɛ omeri 'bɛnni tɛgɛ lijɛ ɛdi kunzɔ yamo tone rɔ ma kɛnyɛ. Tine lijɛ pili rɔ gɔnni inda'ba ga me kuluku kɔtɔkɔtɔ.

^{XI} Kina ɔɔɔ lijɛ kinda'ba yamo 'deni pili tine lijɛ ebe nɔgi toɔboro rɔnni zi bɔ dɔ nyaka tɔnɛ. ^{XII} Lijɛ iya te, 'Ya ma ko'de 'jaa di yi'bɔwu naga nime o'dɔ 'bɛnni ndoɔɔ nɔge saa kɔtɔ. Ne ze 'beze nime dupɔ rɔze timo loyi dɔ kada kata nime ebe kopi yamo 'bɛnni gbì aa koriya ti 'beze.'

^{XIII} Bɔ dɔ nyaka nima iya zi bɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mi lɔngɔ lijɛ yayi, iya te, 'Bɔ nɔba ma, uwɔ te. Mu'bɔlu ye dɛ rɔ tu'bɔlu. Kpe na kutike dɔ lende nime kɔtɔ tɔ 'dɔ ko'dɔke ndoɔɔ kada kɔsɔ dɔ yamo kuluku kɔtɔ.

^{XIV} Kina me 'deni, ogbake yamo 'be ga ma kinda'bake, karike liɔ. Ma na mo'dɔkɔ 'dɔ topi mo zi ya ma ko'de di yi'bɔwu naga nima gbì kɔzɔ 'beye. ^{XV} Mɛdi ti kɔzi kakpa

'dɔ to'dɔ wa ame mo'dɔkɔ to'dɔ mo ne ti yamo ma. Mi kɔnmi ma nime mo'dɔ ne na kɛnyɛ miye?' "

^{XVI} Yɛsu iya te, "Kina gbì tara, ame ga le'jete yi'bɔwu ne ti kɛdi 'deni dɔgba. Kina ame ga le'jete dɔgba ne ti kileki 'deni yi'bɔwu."

Yɛsu Iya Gɔ Lende 'Ba Tinda'ba Bo
(MK 10:32-34; LK 18:31-34)

^{XVII} Kina ɔɔɔ Yɛsu ni kɛdi kari 'deni Yerosalema tine, bo ogba bɔ kɔsɔ gɔ bo ga yaga 'beri rɔ dɔnni. Kina bo koloma rɔ tiya mo zinni di gɔ kɔri yayi, ^{XVIII} bo iya te, "Uwɔke te, dɛdi darike nime mi Yerosalema kina ti kinda'ba kole 'ba bilaka lesi ki'di zi lɔbu 'ba bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ni. Kina lijɛ ti kodɔ karama nɔgi dɔ bo rɔ tɔlɛ.

^{XIX} Kina lijɛ ti kogba bo nɔgi ki'di zi bɔ lɔwɔ todɔ laɔa rɔ bo komba bo kina ti kutɔti bo nɔgi. Tine mi tɔ'dɔ dɔ mota bo ti kɛnyɛ kodɔ 'deni nɔgi yaga di mi tɔlɛ."

Tileki Rɔ Bɛri
(MK 10:35-45)

^{XX} 'Ja 'ba Zebedayo ɛnyɛ kako ti kole riyo 'bɛni ga zi Yɛsu. Kina lɔko kolɔdɔ nɔgi bɛri koma'jo rɔni zi Yɛsu. ^{XXI} Yɛsu iya te, "Wa'di na ko'dɔkɔ?"

Lɔko iya te, "Rɔ ma laka ɔɔɔ kari koloma 'deni rɔ bɔ dɔliɔ, i'di kole riyo ma naga nime ma kɔtɔ koloma dɔ dɔri yi kina mɔtɔ dɔ gali yi."

^{XXII} Yɛsu ileki dɔmo zinni, iya te, "Wa nima kititike ne

ikalike dē. Ti kɔ'boke tuwē wa di mī kōsu 'ba gomɔ ame mēdi muwē wa di yimo ne?"

Lijē iya te, "Dēdi dɔ'bo."

XXIII Yēsu iya te, "Rɔ ma laka ti kuwēke wa ngi di mī kōsu ma. Tine ti'di wa toloma dɔ dōri ma ti dɔ gali ma nima ndɔɔ ma na dē, 'bu ma na kēdi ki'di ya ame ga bo kileŋo 'deni ne koloma teyi."

XXIV Kina ɔdɔ bɔ kōsɔ gɔ bo ma 'butē naga nima kuwō lende nime 'deni, lijē ēnyī ngi rɔ 'diri ti lōndō riyō naga nima. XXV Kina Yēsu kīdēki lijē ngi pili bi kɔtɔ, kina bo kiya te, "Ikalike 'deni laka lōbu ma 'ba bɔ lōwō ni o'dɔ ga rōnni ngi rɔ ŋere rɔ a lōbu dōnni. XXVI Ne ma 'beye inza tara. Bɔtɔ ame ko'dɔkɔ gɔ bo kēdi rɔ lōbu di mī lōngō ye ne, bo kileki rɔ bo yaga rɔ bɔ laja ziye.

XXVII Kina ɔdɔ bɔ ma kɔtɔ di mī lōngō ye ko'dɔkɔ 'dɔ bo na kēdi rɔ bɔ dɔye, ma laka na 'dɔ bo kēdi rɔ atoli ziye pili. XXVIII Kina 'dɔ kēdi gbī kɔzɔ tako nime kole 'ba bilaka lesi kako ne, bo ako dē 'dɔ bilaka koja laja zi bo, tine bo ako toja laja zi bilaka kina gbī 'dɔ ti'di dīdī bo 'dɔ tutē gɔ bilaka ma konzi timo di mī tōlē."

Bɔ Kɔmɔ Kōlu 'Ba Yereko (MK 10:46-52; LK 18:35-43)

XXIX Kina ɔdɔ Yēsu ni kēdi kēnyī 'deni ti bɔ kōsɔ gɔ bo ga di Yereko yayi tine, na tindi ma kinza kiya kōsɔ ngi gōnni. XXX Tine bɔ kɔmɔ kōlu ma riyō mɔtɔ ga ame

kēdi koloma kpa kōri yayi ne uwō 'deni Yēsu na ma kēdi kari ne. Kina lijē ki'di ngi tulōri rɔ ma kembe, kiya te, "Ŋere, kole 'ba Dawidi, i'di miyī kēyī rɔze."

XXXI Tine tindi naga nima amo dōnni gɔ lijē kudumō yaga. Tine pele na lijē kulōri ngi rɔ ma kembe rɔ dɔ kiteli, kiya te, "Ŋere, kole 'ba Dawidi, i'di miyī kēyī rɔze."

XXXII Kina Yēsu kōrɔ ngi kīdēki lijē, bo iya te, "O'dɔkɔke 'dɔ mo'dɔ wa'di ziye?"

XXXIII Lijē ileki dɔmo zi bo iya te, "Ŋere, do'dɔkɔ 'dɔ kiyɔpɔ kɔmɔze yaga."

XXXIV Yēsu oŋgɔ lisa 'ba rōnni kina bo kosa kōmōnni ngi, kina kōmōnni kɔpɔ ngi yaga ko'ja bi. Kina lijē kōsɔ ngi gɔ bo.

XXI

Tɔdɔ 'Ba Yēsu Mi Yeros-alema

(MK 11:1-11; LK 19:28-40; YN 12:12-19)

I Kina ɔdɔ Yēsu ni kōmō 'deni ŋgosi ŋgila Yeros-alema tine, na lijē kari ngi Betepage ame ŋgila dōku 'ba Bilaya ne. Di yayi na Yēsu koja ya ma riyō mɔtɔ ga di mī lōngō bɔ kōsɔ gɔ bo ga kari dɔgba II ti ndose nime, iya te, "Arike mī liŋɔ nime 'dē dɔgba kɔmɔye ne, ti kari ko'jake akaca kosi dɔmo 'deni bēri yayi ti kole mo ŋgila mo. Kina 'dɔ kopeke ko'deke kako zō bine. III Kina ɔdɔ bɔtɔ mɔtɔ kiya a mɔtɔ ziye gɔmo, iyake te, 'Ŋere

na ko'doko lijē.' Kina bo ti kola ngi karike timo."

^{IV} Wa nime o'do rōni 'deni 'do kēdi kozo lende ma tōnē bo kumē lende kiya ne. ^V Ame kiya te, "Iya te zi bilaka 'ba Yerosalema, 'Onḡoke te, bo doḡiḡo 'be na me 'dē kēdi ro tako ziye. Bo abo le liya, bo ēki 'deni do akaca. Bo oloma 'deni do kole akaca.'" "

^{VI} Kina ya tōnē ga Yēsu koja ne kari ko'do wa ame bo kiya zinni ne ngi. ^{VII} Lijē o'de akaca nima ti kole mo, lijē ko'ba boḡḡo 'bēnni ga ḡomo. Kina Yēsu kēki ngi koloma doḡo tari timo. ^{VIII} Tindi ma konzi o'ba boḡḡo kileḡo mi kori timo tine ya moḡo ga oga 'bēnni ro 'jowu ko'ba teyi. ^{IX} Kina tindi ame ga kōsō kebe ḡo Yēsu ti ya ma doḡba mo ga pili ulōri kiya te, "Yēē'di kēdi ziyi kole 'ba Dawidi. Yēyi kēdi do bo ame kako ti moyi nere Boko'ba ne. Akilēlu kēdi zi Boko'ba mitoro."

^X Kina doḡo Yēsu kēdi kodo 'deni mi Yerosalema tine, bilaka 'ba mi gawo yayi pili ēnyi kozo timo, iya te, "Yē mo na ya?"

^{XI} Tine tindi naga nima ileki doḡo, iya te, "Ame na ro Yēsu bo kumē lende di mi Nazareta 'ba Galilaya."

Yēsu Doḡo Mi Reki 'Ba Rō Löbu

(MK 11:15-19; LK 19:45-48; YN 2:13-22)

^{XII} Kina Yēsu kodo ngi mi reki 'ba rō löbu 'ba Boko'ba, na bo kēnyi ngi toga bilaka ame ga kēdi tugō wa yayi

ne me yaga. Bo kitinḡi do tarabiza 'ba bo kutē ḡirisī ni bēri, gbī ti gba'da 'ba bo kugō matukupuru ni. ^{XIII} Bo iya zinni, iya te, "Ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Rō löbu ma nime ti kideki ro rō 'ba mötu.' Ne kina kebe kuyike 'deni za ro bi 'ba bo 'böḡo."

^{XIV} Tine bo kōmo kōlu ni ti bo ka'bo ni ako zi bo mi reki 'ba rō löbu 'ba Boko'ba yayi, kina bo kileḡo lijē ngi.

^{XV} Kina doḡo löbu 'ba bo akumu ni ti bo kōmo kiyandi ni ko'ja ḡo koto naga nima bo ko'do ne 'deni tara tine, kina gbī ti ame kole titi kēdi kulōri 'deni timo di yayi, kiya te, "Yēē'di kēdi ziyi kole 'ba Dawidi," ne tine lende mo ēnye ngi minni. ^{XVI} Kina lijē kēnyi kititi bo, iya te, "Uwō wa nima lijē kēdi kiya ne ra?"

Yēsu iya te, "Yēē, muwō ra. Ne lende nime kugu mi buku 'ba Boko'ba ne idēkike dē su? Ame kiya te, 'Ni Boko'ba i'di akilēlu ma laka 'deni kodo di kpa kole titi ni ti kole kuru ame ga gba do mba ne.'" "

^{XVII} Kina Yēsu kēnyi ngi di ngila lijē yayi kari abo yaga di mi gawo nima. Bo ari Betaniya, bo kō'do yayi.

Yēsu Ulōmu Ngēri Kēlu

(MK 11:12-14, 20-24)

^{XVIII} Di bi tileki abo kako mi gawo ro mi doḡbo tine, bo 'deni ro 'bö. ^{XIX} Kina bo ko'ja ngēri kēlu do kpa kori yayi. Kina bo kozo ngi kari toḡḡo mo. Tine bo o'ja doḡo dē doḡo, nḡe ro mbili mo. Kina

bo kilende zi ngëri nima, bo iya te, "Ni, inza kana a mōto kpe dōyi bina." Kina ngi ngala te yō na ngëri tōnē kōlē ngi.

XX Bō kōsō gō bo ga o'ja lende nime kina lende mo kigayi lijē ngi. Lijē iya te, "Ngëri kēlu nime ututu ngi ngala te totondo mo ga?"

XXI Bō ileki dōmo zinnī, iya te, "Rō ma laka miya ziye, odo ki'dike dōye ngi rō ma laka gō lende ma kinza kilikōke dōye dē, ti kō'bōke ngi to'dō wa ame kebe ma kō'dō rōnī zi ngëri kēlu nime. Odo kiyake pele te zi dōku nime, 'Ni, ēnyī ku'du rōyī mī mini lōbu.' Rō ma laka, ti kō'dō rōnī ngi. XXII Odo ki'dike dōye 'deni ngi gō lende ma, wa ame ga pili kēddī kititike ti mōtu ti kō'jake ngi."

Kōzi Kakpa 'Ba Yēsu

(MK 11:27-33; LK 20:1-8)

XXIII Kina odo Yēsu kōdo 'deni mī reki 'ba rō lōbu 'ba Bōko'ba kēdī kiyandi kōmo bilaka tine, na lōbu 'ba bō akumu ni ti lōbu 'ba bilaka ni kako ngi zi bo. Lijē kititi bo iya te, "Kōzi kakpa 'ba yē na me kēddī kō'dō wa naga nime timo ne? Yē mo na ki'di kōzi kakpa nime ziyi?"

XXIV Bō iya te, "Ti mititi ye gbī ti akititi mōto kōto bine, odo kilekike dōmo 'deni zō ti miya gō kōzi kakpa 'ba bōto nime mēdī mo'dō wa naga nime timo ne 'jaa ziye."

XXV Kina bo kititi lijē, bo iya te, "Kōzi kakpa 'ba todo mini 'ba bapatisi dō bilaka

nime Yowani koloma to'dō mo ne ako di zi yē? Ako di zi Bōko'ba ala di zi bilaka lesi?"

Kina lijē koloma ngi rō towasa mo rō gō rōnnī, lijē iya te, "Odo diyake te ako di zi Bōko'ba, bo ti kiya te, 'Ne i'dike dōye dē gō lende abo gō wa'di?' XXVI Ne odo diyake te ako di zi bilaka lesi, ele dē gbī. Ze rō tikere di zi tindi konzi naga nime. Rōmōyī lijē pili omeri 'deni Yowani na rō bō kumē lende 'ba Bōko'ba." XXVII Kina lijē kileki ngi kiya zi Yēsu tēgē, "Dikali dē."

Kina bo kileki zinnī, bo iya te, "Ma gbī minza miya kōzi kakpa tō nime mēdī mo'dō wa naga nime timo ne ziye."

Kole Ma Kō'dō Ako'dōko 'Ba 'Bu

XXVIII "Kina me omerike dōngala nime te. Bō mōto ēdī ti kole abo ga riyō. Kina bo kēnyī kari zi kole abo ma lōbu mo bo kiya te, 'Kole ma, ari tōne to'dō ndōbo mī nyaka ze.'

XXIX Tine kole nima iya te, 'Mo'dōko ama dē.' Ne di pōtō mo 'bōwu bo ari komeri dō bo kina bo kēnyī ngi kari.

XXX Kina 'bu nni tōnē kēnyī kari kiya lende nima gbī tara zi kole ma titi mo. Bō iya te, 'Yēē, baba, mēdī mari.' Tine bo ebe kari abo dē du te.

XXXI Ma komerike 'beye di mī lōngō ya riyō naga nime kole ma yala na kō'dō ako'dōko 'ba 'bu nni?"

Lōbu tōnē ga iya te, "Kole ma dōgba nima."

Yēsu iya te, “Rɔ ma laka miya ziye, bɔ kireke awada ni ti 'ja bɔ rɔnyɔ ni na ti kɔɔ dɔgba di ziye mi ɲere löbu 'ba Bɔko'ba. XXXII Römöyī Yowani bɔ bapatisi ako 'deni kileme kɔri ma laka ziye 'dɔ kɔsɔke gɔmo. Tine i'dike e'be dɔye dē yɔ gɔ lende abo. Ne bɔ kireke awada ni ti 'ja bɔ rɔnyɔ ni i'di dönni 'deni gɔmo. Wa naga nime ko'jake pele tara otɔke dɔye dē yɔ ki'dike dɔye gɔ lende mo.”

Dɔngala 'Ba Bɔ Ndɔbɔ

(MK 12:1-12; LK 20:9-19)

XXXIII Yēsu iya te, “Uwōke dɔngala mɔtɔ tɔ ma. Bɔ mɔtɔ idiyē mɔwɔ kēdi ko'dɔ rɔ layi naga ɲgī rɔ nyaka. Kina bo kigaga reki kuru dɔmo toko, bo ko'dɔ bi 'ba tuzi layi mo yayi, bo kole kilanga 'ba toda mo, bo ki'di bɔ ndɔbɔ to'dɔ ndɔbɔ yimo yayi, bo kēnyī abo kari mi dɔyayi mɔtɔ. XXXIV Kina ɔɔɔ kada 'ba tite'de mo kōmō 'deni tine, bo oja bɔ laja abo ga kari 'dɔ ko'de dōngērī ma 'ba bo. XXXV Kina bɔ ndɔbɔ tōnē ga kinda'ba bɔ laja abo naga nima ɲgī komba ma kɔtɔ, kupō mɔtɔ kina ku'du ma kɔtɔ ti dōku. XXXVI Kina bo kēnyī koja bɔ laja mɔtɔ ga 'böwu konzi kiteli ma dɔgba tōnē. Kina bɔ ndɔbɔ naga nima ko'dɔ lijē ɲgī gbī tara. XXXVII Rɔ ɲburunburu mo na bo koja kole abo ɲgī kari zīnni, bo iya te, 'Ame kole ma na lijē ēdi koro.’

XXXVIII Tine ɔɔɔ bɔ ndɔbɔ naga nima lijē ko'ja kole nima 'deni, lijē iya rɔ gɔ

rōnni, iya te, 'Bɔ nime bo na kēdi koloma rɔ bɔ dɔ nyaka nime kada mɔtɔ di pōtō 'bu bo. Ako dupōke bo yaga 'dɔ nyaka nime kō'bō ɲgī ɲburu rɔ eze.' XXXIX Kina lijē kinda'ba bo ɲgī ku'du ɲbō yaga di mi nyaka nima na lijē kupō bo ɲgī.

XL Ma komerike 'beye ɔɔɔ bɔ dɔ nyaka kako wa'di na ti bo ko'dɔ zi ya naga nima?”

XLI Lijē iya te, “Bo ēdi kote dɔ bilaka dōki'di kēnyē naga nima ɲgī pili yaga. Kina bo ti kari ko'de bilaka mɔtɔ ga 'jaa 'dɔ kako ko'dɔ ndɔbɔ yimo. Ya ame ga 'dɔ kuti ti'di dōngērī ma 'ba bo ko mi kada mo ne.”

XLII Yēsu iya te, “Idēkike dē su di mi buku 'ba Bɔko'ba? Ame kiya te, 'Dōku tōnē bɔ ko'ba rō ni kilagi pa di rɔmo ne na kileki 'deni rɔ dōku ma laka rɔ dɔ kiteli mi gbɔndɔ 'ba rō. Ame wa ko'dɔ 'ba Bɔko'ba na. Dotɔke ɲgī rɔ gɔze.’ ”

XLIII-XLIV Kina Yēsu kileki gbī kiya zīnni, bo iya te, “Rɔ ma laka miya ziye, ti kogba ɲere löbu 'ba Bɔko'ba yaga di ziye ki'di zi bilaka ma laka ame ga kuti to'dɔ ako'dɔko mo ne.”

XLV Kina ɔɔɔ löbu 'ba bɔ akumu ni ti Parosi ni kuwō lende nime 'deni te tine, lijē ikali ɲgī Yēsu ēdi rɔ tiya lijē. XLVI Kina lijē ko'dɔko ɲgī tinda'ba bo, tine lijē ere tindi naga nima römöyī tindi naga nima pili iya Yēsu rɔ bɔ kumē lende 'ba Bɔko'ba.

XXII

Dɔŋgala 'Ba Karama 'Ba Gbe
(LK 14:15-24)

^I Yēsu ebe ŋɔi tilende zi bilaka naga nima rɔ dɔŋgala.

^{II} Bo iya te, “Nere löbu 'ba Boko'ba ëdi kɔzɔ a nime te. Mi kada ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ bɔ dɔliŋɔ mɔtɔ ëdi 'deni ko'dɔ karama 'ba gbe 'ba kole abo.

^{III} Kina bo koja bɔ laja abo ga ŋɔi kari tiya mo zi ŋba ame ga pili 'dɔ kako mi karama nima ne gɔ lijë kako. Tine lijë ilagi ë'bënni ŋɔi tako.

^{IV} Kina bo koja bɔ laja abo mɔtɔ ga 'böwu ti ndose nime, kiya te, 'Ari kiyake zi ŋba naga nima, milenjo rɔma 'deni ndö. Mumu ŋgulö 'deni gbï ti muruku ma konɔ naga. Wa pili ëdi 'deni ndö, lijë kako ti mi karama nime.'

^V Tine ŋba mo naga nima onyɔ lende abo nima dë kɔtɔ te, lijë usë ë'bënni za ti kɔri 'bënni ga. Mɔtɔ ari abo za mi nyaka abo, mɔtɔ ari abo za mi ndɔbɔ abo, ^{VI} kina yɔ ya mɔtɔ mo ga inda'ba 'bënni bɔ laja naga nima ŋɔi komba kupö yaga. ^{VII} Kina kata ŋɔi mi bɔ dɔliŋɔ bo koja bɔ kanya abo ga ŋɔi kari kote dɔ bɔ kupö wa naga nima konma gawo mo yaga. ^{VIII} Kina bo kidëki bɔ laja abo ga ŋɔi, bo kiya zïnni, bo iya te, 'Wa 'ba karama 'ba gbe ma ëdi 'deni ndö tine ŋba ma tönë ga kose ne ɔ'bo dë 'dɔ kɔdɔ yïmo. ^{IX} Arike kpa dɔkoka kɔri 'dɔ kototɔke ma konzi kako mi karama nime kɔzɔ ame ko'jake ne tara.'

^X Kina bɔ laja naga nima kari ŋɔi dɔkoka kɔri kototɔ bilaka ame ga pili lijë ko'ja ne, ma laka kpaki ti ma kënyë. Kina mi rɔ 'ba karama nima koso ŋɔi lɔ ti ŋba.

^{XI} Kina ɔdɔ bɔ dɔliŋɔ kari 'deni tonɔɔ ŋba abo naga nima tine bo ari ko'ja bɔ mɔtɔ yayi rɔ ma sari kinza bɔŋɔ 'ba gbe rɔ bo. ^{XII} Kina bo kititi bɔ nima iya te, 'Bo pɔri ma, ako 'bëyi di yala kɔdɔ bine kinza bɔŋɔ 'ba gbe røyi tara?'

Tine bɔ nima ileki dɔmo dë du te. ^{XIII} Kina bɔ dɔliŋɔ kiya ŋɔi zi bɔ laja abo ga, iya te, 'Inda'bake bo kudöduke közi bo ti ndi bo ku'duke bo yaga mi bi kölu 'dɔ bo kari kudu kunyi kpa bo yayi.'

^{XIV} Yēsu iya te, “Ti kidëki 'deni ŋɔi ŋbanjï tine ma ndö na nge ti kigeli di yïmo.”

Lende 'Ba Awada Kopi

(MK 12:13-17; LK 20:20-26)

^{XV} Parosi mɔtɔ ga ari kususu kpënni 'dɔ to'ba Yēsu ti akititi mɔtɔ ga. ^{XVI} Kina lijë koja bɔ kösö gönni mɔtɔ ga ti bilaka 'ba Erode ga ŋɔi kari zi bo. Kina lijë kari kiya te, “Bo kɔmɔ kiyandi, dikali ŋɔi ni na rɔ bɔ kiya lende ma kodɔrɔ. Kina ni na ŋɔi rɔ bɔ kiyandi kɔri 'ba lende 'ba Boko'ba nime rɔ ma kodɔrɔ zi bilaka, kugö kpëyi dë gbï zi bɔtɔ. Römöyi di ziyi bilaka pili rɔ ma koriya. ^{XVII} Kina me iya te zize, tara ne ëdi ŋɔi rɔ ma laka mi kɔri 'ba kö'du ki'di 'ba Boko'ba 'dɔ

topi awada zi bo doliṅṅo ma lōbu 'ba Romo, ala tondo?"

^{XXVIII} Tine Yēsu ikali dṅgala 'bēnni nima 'deni molo, kina bo kiya te, "Kpe bo kṁṁo kandi naga nime, ēddi kiyozoke ma go wa'di? ^{XXIX} Ilemeke gīrisi 'ba topi awada nime te zō."

Kina lijē ko'de kinē gīrisi mo ṅgī zi bo. ^{XX} Kina bo kititi lijē, iya te, "Kinē yē mo ti mōyi yē na me rṁmo ne?"

^{XXI} Lijē iya te, "Kinē ti mōyi bo doliṅṅo 'ba Romo na."

Yēsu iya te, "Kina me, wa ame ga rṁ 'ba bo doliṅṅo ne opike abo zi bo. Kina wa ame ga rṁ 'ba Boko'ba ne opike zi Boko'ba."

^{XXII} Kina odo lijē kuwō 'deni tara tine lijē oto ṅgī rṁ gōnni. Kina lijē kēnyi ṅgī kari di rṁ bo.

Lende 'Ba Tōdo 'Ba Tōku Di Mi Tōlē
(MK 12:18-27; LK 20:27-40)

^{XXIII} Mi kada kotṁ mo nima na Sadoke mṁto ga kako kiya zi Yēsu tēgē a mṁto rṁ tōdo 'ba tōku di mi tōlē inza.

^{XXIV} Kina lijē kititi bo, iya te, "Bo kṁṁo kiyandi, Musa ugu lende iya te, odo bo mṁto kolē ṅgī kinza kōyō kole dē, bo lōndō mo kṁṁo go 'ja mo nima 'do lijē kōyō kole pōtō bo ma kolē nima.

^{XXV} Ne oṅṅo te, ya mṁto ga modṁmoriyō rṁ lōndō kotṁ oloma pa bine. Kole ma dṁgba mo ogbe 'ja kina bo kolē ṅgī kola 'ja nima kinza kōyō kole. Kina bo kola makuru'bē abo tōnē ṅgī zi lōndō bo. ^{XXVI} Kina lende

kotṁ nime ko'do rōni ṅgī gbī tara zi lōndō bo ma mi riyō mo ṅbō kōmō zi ma mi modṁmoriyō mo. ^{XXVII} Kina di pōtō lijē nima pili na 'ja tōnē kolē ṅgī gbī. ^{XXVIII} Tine mi tōdo 'ba tōku di mi tōlē loko ti kēdi rṁ 'ja 'ba yē? Ame ya naga nime pili modṁmoriyō kogbe loko 'deni ne ya?"

^{XXIX} Yēsu ileki dṁmo zīnni, iya te, "Kpe oluke lende 'deni sowa. Rōmōyi ikalike buku 'ba Boko'ba dē kina tigṁ abo 'ba Boko'ba ikalike dē gbī. ^{XXX} Mi kada ame odo tōku ni kṁṁo 'deni di mi tōlē lijē ogbe 'ja dē kpe kina 'ja gbī ogbe mē'dē dē kpe. Lijē pili 'deni ṅgī kṁzo malayika 'ba mītorṁ. ^{XXXI} Idēkike lende nime Boko'ba kiya ziye go lende 'ba tōdo 'ba tōku ne dē du? Ame bo kiya te, ^{XXXII} 'Ma na rṁ Boko'ba 'ba Abarayama, Boko'ba 'ba Yisika kina gbī rṁ Boko'ba 'ba Yakoba.' Go kō'du mo na dikali ṅgī lijē inza kpe rṁ tōku Boko'ba ididi lijē 'deni."

^{XXXIII} Kina odo tīndi naga nima kuwō lende nime 'deni te tine lende 'ba akiyandi abo nima igayi lijē ṅgī.

Kō'du Ki'di Ma Rṁ Do Kiteli

(MK 12:28-34; LK 10:25-28)

^{XXXIV} Kina odo Parosi ni kuwō 'deni Yēsu ka'da Sadoke naga nima tara tine, na lijē kotṁ rōnni ṅgī. ^{XXXV} Kina bo ma kotṁ di mi lōṅṅo lijē ame bo na rṁ bo kṁṁo kiyandi 'ba kō'du ki'di

ne kari ngi tiyɔɔ Yēsu ti akititi. ^{XXXVI} Bo iya te, “Bo kɔmɔ kiyandi, kɔ'du ki'di 'ba Boko'ba ma yala na kulōwō rɔ dɔ kiteli?”

^{XXXVII} Yēsu iya te, “Ɔ'ɔ nɛrɛ Boko'ba 'bi ti miyī pili ti tigo 'bi pili kina gbī ti meri 'ba dōyī pili.’ ^{XXXVIII} Ame na rɔ kɔ'du ki'di ame kulōwō rɔ dɔ kiteli ne. ^{XXXIX} Kina kɔ'du ki'di mɔtɔ ma kulōwō ame rɔ ma mī riyō mo na me, ‘Ɔ'ɔ lēpī yī mɔtɔ kɔɔɔ ame kɔ'ɔ yida rōyī ne tara.’ ^{XL} Kɔ'du ki'di riyō naga nime na kɔ'du ki'di 'ba Musa ni pili ti akियandi 'ba bɔ kumē lende ni kɔrɔ dɔmo.”

Kurisitō Di Mī Kupō Dawidi
(MK 12:35-37; LK 20:41-44)

^{XLI} Kina ɔdɔ Parosi mɔtɔ ga kotɔtɔ rōnni 'deni bi kɔtɔ tine, Yēsu ititi lijē, ^{XLII} iya te, “Ma di mī meri 'be Kurisitō ame Boko'ba kēdī koja ne bo di mī kupō yē mo ga?”

Lijē iya te, “Bo di mī kupō Dawidi.”

^{XLIII} Yēsu ēnyī kileki zinni, iya te, “Ne ɔdɔ kēdī tara gɔ wa'di na Nyī Kɔtɔ Laka ki'di Dawidi 'bōwu kīdēkī bo rɔ nɛrɛ abo? Rōmōyī Dawidi iya te, ^{XLIV} ‘Nɛrɛ Boko'ba iya zi nɛrɛ ma, iya te, “Oloma dɔ dōrī ma bine n̄bō mi'di yi ka'da bɔ ya 'bi ga.”’ ^{XLV} Ne ɔdɔ Dawidi kebe kīdēkī bo 'deni 'bōwu rɔ nɛrɛ abo tine bo ti kileki 'bōwu rɔ kole zi Dawidi totondo mo ga?”

^{XLVI} Bɔtɔ mɔtɔ ɔ'bo dē kpe tileki dɔ lende nime zi Yēsu. Kina ngi di gɔmo pele bɔtɔ

mɔtɔ ilaɲa rōni dē kpe tititi kpa Yēsu.

XXIII

Kinza Kogbake Görö Dɔ Parosi Ni Dē
(MK 12:38-39; LK 11:43, 46; 20:45-46)

^I Kina Yēsu kilende zi tindi naga nima gbī ti bɔ kōsō gɔ bo ga. ^{II} Bo iya te, “Parosi ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ni na 'deni rɔ bɔ dɔ kɔ'du ki'di 'ba Musa. ^{III} Kina laka 'dɔ kuwōke dōnni ti, kōsōke gɔ wa ame ga pili lijē kēdī kiya ziye ne. Tine kinza kogbake görö 'ba wa ma lijē kēdī kɔ'dɔ naga nima dē. Rōmōyī lijē o'dɔ wa ame ga lijē kēdī kiyandi kɔmɔ bilaka timo ne dē kɔtɔ te.

^{IV} Lijē i'di akirindi ame ga bɔtɔ kɔ'bo dē tombi mo ne dɔ bilaka. Pele tara 'dɔ lijē koja dɔkole kōzinni ma kɔtɔ ra pele nɛrɛ kokonyi tombi mo timo ne inza yɔ. ^V Lijē ɔ'bō to'dɔ wa pili nɛrɛ 'dɔ bilaka kɔngɔ lijē gɔmo. Onɔgɔ ma lijē kɔ'dɔ dōkulē 'bēnni ga ame lijē kēdī kulōlī rɔ makpɔtɔ titi ame lende 'ba mī buku 'ba Boko'ba na kugu yimo ne kudō'bō te, gbī ti ma kudōdu kɔnyɔ mo ga. Kina onɔgɔ gbī bi nziya 'ba kpa bɔngɔ 'bēnni ga ma kidakpa te. ^{VI} Ako'dɔkɔ 'bēnni mī kada 'ba karama rɔ tikiti rōnni ngila bɔ dɔ karama 'dɔ bilaka koro lijē. Kina gbī di mī rō 'ba mōtu bi kɔ'dɔkɔ 'bēnni rɔ kiti ma laka naga nima dɔgba ne. ^{VII} Kina ɔdɔ lijē kēdī kilingere kebe mī bi 'ba ndōgɔ ako'dɔkɔ 'bēnni

'do bilaka pili kumötö lijë kɔɔɔ bɔ rɔ koro, kidëki lijë rɔ bɔ kɔmɔ kiyandi.

^{VIII} Kinza ki'dike dë bilaka kebe tidëki ye rɔ bɔ kɔmɔ kiyandi römöyï kpe pili rɔ löndö, kina bɔ kɔmɔ kiyandi 'be ëdi nge kɔɔ. ^{IX} Kina kinza kidëkike bɔɔ mɔɔ dë di dɔyayi bine rɔ baba. Römöyï ëddike nge ti 'bu kɔɔ kpöki mitorɔ. ^X Kinza ki'dike bɔɔ kidëki ye dë gbï rɔ löbu. Römöyï löbu 'be na nge kɔɔ kpöki rɔ Kurisitö ame Boko'ba këdi koja ne. ^{XI} Römöyï bɔ ame mbiri löbu di mi löngö ye ne bo na gɔ këdi rɔ bɔ laja ziye. ^{XII} Kina bɔ ma kö'bö to'dɔ rɔ bo rɔ wa löbu ti kileki 'deni bëri, kina bɔ ma kileki rɔ bo bëri ti kombi 'deni tɔɔ."

Parosi Ni Ti Bɔ Kɔmɔ Kiyandi

(MK 12:40; LK 11:39-42)

^{XIII-XIV} "Bu'bu ziye kpe bɔ kɔmɔ kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bɔ kɔmɔ kandi naga nime. U'bëke kpadöri 'ba dɔyayi 'ba mitorɔ ka le rɔ ma sari di zi bilaka kinza ma kɔɔke dë teyi yɔ. Kina me olake ya ma kɔ'dɔkɔ tɔɔ teyi naga dë kpe gbï yɔ 'dɔ kɔɔ.

^{XV} Bu'bu ziye kpe bɔ kɔmɔ kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bɔ kɔmɔ kandi naga nime. Ilakike kpaki kebe gönyï mini löbu kebe mi dɔyayi pili toma bilaka kɔɔ nge ame 'dɔ ki'di dönï gɔ lende 'be. Kina ɔɔ ko'jake 'deni kina ki'dike bo ngï kila'ba mi lende kënyë ame rɔ dɔ kiteli kebe 'beye ma 'dɔ ku'du ye

gɔmɔ mi pa'do 'ba Gehena ne.

^{XVI} Bu'bu ziye kpe bɔ kɔmɔ kölu kiterike tokɔkɔ lëpi ye naga nime. Mi akiyandi 'be iyake te ɔɔ bɔ mɔɔ kulömu rɔ bo ti rö löbu 'ba Boko'ba lömu nima o'dɔ ɔɔ dë. Ne ɔɔ bo kulömu rɔ bo ti yamo köbököbö 'ba mi rö löbu 'ba Boko'ba nima, lömu nima udödu bo 'deni. ^{XVII} Kpe bɔ kɔmɔ kölu rumö naga nime. Wa ma yala na kulöwö rɔ dɔ kiteli? Yamo köbököbö 'ba yimo ala rö löbu 'ba Boko'ba mo na ma ki'di yamo mo nima këdi kulöwö rɔ ma koro? ^{XVIII} Kina gbï iyake te ɔɔ bɔ mo kulömu rɔ bo ti bi 'ba akumu lömu abo nima o'dɔ ɔɔ dë. Ne ɔɔ bo kulömu rɔ bo ti kpa közi ma ki'di dɔmo mo, lömu nima udödu bo 'deni. ^{XIX} Kpe bɔ kɔmɔ kölu naga nime, wa ma yala na kulöwö rɔ dɔ kiteli? Kpa közi ma ki'di dɔmo, ala bi 'ba akumu mo na ma ki'di kpa közi ki'di mo këdi rɔ ma koro? ^{XX} Römöyï bɔ ame kulömu rɔ bo 'deni ti bi 'ba akumu, bo ulömu rɔ bo 'deni timo kpaki ti kpa közi ki'di ma dɔmo. ^{XXI} Kina gbï ɔɔ bo kulömu rɔ bo ti rö löbu 'ba Boko'ba, bo ulömu rɔ bo 'deni timo gbï ti Boko'ba ame bo na këdi koloma yimo yayi ne. ^{XXII} Kina gbï ɔɔ bɔ mo kulömu rɔ bo ti mitorɔ bo ulömu rɔ bo 'deni ti kitï löbu 'ba Boko'ba gbï ti bo Boko'ba mo ma këdi koloma dɔmo.

^{XXIII} Bu'bu ziye kpe bɔ kɔmɔ kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bɔ kɔmɔ kandi naga nime, dɔdoro ame ga pele

wōti ne i'dike kapa ma 'butē mo gbī zi Boko'ba. Tine akiyandi ma dō kiteli di mī kō'du ki'di ame rō to'dō burē rō ma kodōrō gbī ti mī koŋmi ti lende ko'dō laka ne na kolake za yaga. Wa naga nime na 'dō ko'dōke ra pili kinza tola mōtō mo. XXIV Kpe bō kōmō kōlu kiterike tokōkō lēpī ye naga nime. Kina ŋgī tara, ebeke toga koŋō na yaga di dō mini ziye tine gamele na kuwēke kindiyōke timo.

XXV Bu'bu ziye kpe bō kōmō kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bō kōmō kandi naga nime. Gō kōsu ti gō kita'ba 'be ga na ŋge kurōgōke rō ma kōpō, tine yīmo lō ti wa ame ga ko'deke ti kōzī kasi ti mī kututu 'be ga ne. XXVI Kpe Parosi kōmō kōlu naga nime, mī kōsu 'be ga na 'dō kurōgōke titi dōgba kina gōmo ti kēdi ŋgī gbī rō ma kōpō.

XXVII Bu'bu ziye bō kōmō kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bō kōmō kandi naga nime. Kpe ŋgī kōzō dōgō ma ko'ba kaŋmi kele naga tara. Ame kinda rō ma kele di yaga tine yīmo yayi lō ti kilinba tōku ma keŋme 'deni. XXVIII Kina gbī tara di rōye yaga indake rō bilaka ma laka tine mīye lō ti kōmō kandi ni ti lende kēnyē.

XXIX Bu'bu ziye bō kōmō kiyandi ni ti Parosi ni, kpe bō kōmō kandi naga nime. Ilenōke dōgō bō kumē lende 'ba Boko'ba kele rō dō kiteli, kina kiyōruke raba 'ba ya

ma rō bō lende laka naga ŋgī rō mbēmbē. XXX Kina gbī iyake te ma kēddike ra ti 'bu ye lōbu ga mī kada nima yayi dēne inza kodō'bōke rōye tinnī to'dō wa naga nime lijē ko'dō ne. Ame lijē kupō bō kumē lende naga nime ne. XXXI Kina me kilemeke rōye 'deni rō kole 'ba kole 'ba bō akupō tōnē ga. XXXII Kina ti oteke kōsō e'be ame 'bu ye lōbu ga kisaki bicī mo 'deni mōlo ziye ne.

XXXIII Kpe kole 'ba murē naga nime, rō ma tondo mo na 'dō kōmōke kinza ma kōdō karama 'ba Gehena dōye? XXXIV Ne kina me mēdi miya ziye, ti moja bō kumē lende ti bō kikali lende ti bō kōmō kiyandi mōtō ga kako ziye. Kina ti kupōke mōtō ga, kutōtike mōtō ga gbī kina ti kombake mōtō ga di mī rō 'ba mōtu kuwītike nduwē rō ma kolōlō di mī gawo. XXXV Kina gō kō'du mo roma bō lende laka pili ti kileki dōye, kisaki mōlo di rō roma Abele bō lende laka ŋbō kōmō mī roma Zakariya kole 'ba Barakiya ame kupōke mī lōngō rō lōbu 'ba Boko'ba ma ti bi 'ba akumu ne. XXXVI Rō ma laka miya ziye roma bō lende laka naga nime ti kileki dōye kpe bilaka ma le'jete naga nime."

*Ni Yerosalema
(LK 13:34-35)*

XXXVII "Bu'bu ziyī nī Yerosalema, Yerosalema, ote dō bō kumē lende ni 'deni ku'du bō laja 'ba Boko'ba ma koja ziyī naga ti dōku. Ti mopi

roma ngi nbö mi ndö göyi na 'jaa 'do mokoko kole 'bi naga nima yi soromo ma kozo 'ba töru ame kokoko kole 'beni ga ne tara? Tine ö'bö tu'döngi döyi mökö. XXXVIII Kina me ti kola rö 'bi 'deni ziyi rö roba. XXXIX Rö ma laka miya ziyi, inza ko'ja ma kpe nbö kiya te, 'Yeyi kedi do bo ame kako ti möyi nere Böko'ba ne.' "

XXIV

Loma Ti Bi Koda
(MK 13:1-13; LK 21:5-19)

^I Kina odo Yesu kodo 'deni yaga di mi reki 'ba rö löbu 'ba Böko'ba bo kedi kari 'deni tine, na bo köso go bo ga kebe ngi tubi go rö ko'ba nima zi bo. ^{II} Tine bo iya te, "Ongoke 'deni laka? Rö ma laka medä miya ziye, mi kada mo dayi doku ma koto inza kileke mi go bi 'beni. Bo ya ti kitinji 'doyi beri."

^{III} Kina odo Yesu kari 'deni do doku 'ba Bilaya tine na bo köso go bo ga kako zi bo rö dönni tititi bo. Lijë iya te, "Iyëti te zize, wa naga nime ti ko'do rönni nyanya ga? Kina wa'di mo ga na ti ko'do rönni ame 'do kedi rö akileme 'ba tako 'bi ame rö nburunburu 'ba dolinjo ne?"

^{IV} Yesu ileki domo zinni, iya te, "Olomake ti bi koda kinza ki'dike boto ku'bölu ye de. ^V Römöyi ma konzi ti kako ti möyi ma kiya te, 'Ma na rö Kurisitö.' Kina lijë ti ku'bölu ma konzi mato ga ngi. ^{VI} Ti kuwöke birö ya di ngosi kina gbi ti lebä mo ma di bi kowo. Tine kinza kereke de römöyi wa naga

nime pili ti ko'do rönni titi, tine nburunburu 'ba dolinjo na de gba. ^{VII} Römöyi bilaka ame ga rö kupö koto ne ti kënyi 'deni to'do ya ti bilaka mato. Kina dolinjo ti kënyi gbi to'do ya ti dolinjo mato. Kina seyä ti kizikizi ti kedi 'deni ngi mi go bi pili. ^{VIII} Wa naga nime pili ti ko'do rönni ngi tara rö tisaki 'ba gomo kozo tisaki 'ba to'ö 'ba kole.

^{IX} Kina lijë ti kebe tinda'ba ye koto zi bo burë ni 'do kodo karama doye kupö ye yaga. Laki pili ti ko'ji ye go lende ma. ^X Kina ma konzi mato ga di miye ti koga kpenni goma kebe tususu lepä nni ga ko'ji gbi. ^{XI} Kina bo kumë lende do kindendë ma konzi ti kënyi ngi ku'bölu ma konzi mato ga. ^{XII} Lende kënyë ti kita'ba 'deni kote go bi kina ti ako'ö 'ba ya ma konzi kölu ngi yaga. ^{XIII} Tine bo ame ki'di mi bo keddi teyi nbö kömö mi kada 'ba tote mo ti komo ngi di mi töle. ^{XIV} Kina laja laka 'ba nere löbu 'ba Böko'ba nime ti kiyelë roni 'deni ngi toko mi dolinjo nime, römöyi 'do boto ga pili kuwö, kina 'jaa ti nburunburu 'ba dolinjo nime kömö."

Kuruku Kënyë

(MK 13:14-23; LK 21:20-24)

^{XV} "Kina ti ko'jake kuruku kënyë tonë Danyebe bo kumë lende 'ba Böko'ba kiya kö'du mo ne 'deni. Bo ti kari koro mi rö löbu 'ba Böko'ba kirasi yaga. (Ame ugu zi bo kidëki mo ga 'do kikali.) ^{XVI} Kina

'do ya ame ga mi Yudayi ne kirija ti kusu donni mi doku. ^{XVII} Bo ame kedii yaga tindawo ro bo ne kinza do bo kilayi de kpe tado titi ro togba wa abo ga. ^{XVIII} Kinza bo ame kedii 'deni mi nyaka ne kileki de kpe kari lino togba bongu abo.

^{XIX} Ti kedii ro gomo ma lobu mi kada mo nima zi 'ja ame ga ro ma komo ne. Kina ti kedii gbi ro gomo ma lobu zi 'ja ame ga ti kole gba kedii kulu mba ne. ^{XX} Tine ititike Boko'ba kinza bo ki'di kada 'ba rija 'be nime de kedii mi kada 'ba bi keyi ame ro aliri ne. Kina kinza ki'di de gbi kedii mi kada 'ba ro kindawo. ^{XXI} Romoyi gomo 'ba mi kada mo nima ti kedii ngi ro do kiteli di do gomo moto ga ame pele kedii ko'do ronni bine molo di bi tisaki mo ne tara nbö komo mi kada nime tone. Kina a moto ma kozo ame te inza kpe nati. ^{XXII} Tine Boko'ba ileki go to'do mo 'deni nge mbowa. Ma kinza tara, dene boto inza komo. Tine Boko'ba ti kileki go to'do mo 'deni nge tara go ko'du 'ba ya ame ga bo kigeli 'deni ne.

^{XXIII} Kina odo boto kiya pele ziye, kiya te, 'Onjo te, Kurisitö na me,' ala 'Kina me 'de,' kinza ki'di doyi de gomo koto te. ^{XXIV} Romoyi ya moto ga ti kebe 'deni tidewo ronni tegë lijë na ro Kurisitö. Kina bo kumë lende do kindendë moto ga ti kenyi 'deni gbi, kina lijë ti ko'do go koto ma kinza kiya naga 'deni gbi ti wa ame ga ko'du mo ga kigayi bilaka ne,

romoyi 'do tiyozo tu'bölu ya ame ga pele ro ma Boko'ba kigeli 'deni ne timo. ^{XXV} Kina me uwöke laka medii miya ame 'deni ziye molo gba toti te.

^{XXVI} Kina 'do odo bilaka kedii kiya pele te, 'Bo edii yi mökö 'de yayi,' kinza karike e'be de. Ala kiya te, 'Bo edii rö bine,' kinza ki'dike e'be doye de gomo. ^{XXVII} Romoyi tako 'ba kole 'ba bilaka lesi edii kako kozo kpa toro kunyi ame köbö di yibi nbö kala do toro ne tara. ^{XXVIII} Bi ame ti toku teyi ranja ti kototo kpenni ngi teyi."

Tako 'Ba Kole 'Ba Bilaka Lesi

(MK 13:24-27; LK 21:25-28)

^{XXIX} "Tine welo di potö gomo 'ba mi kada mo naga nima na kada ti kuyi roni ngi ro ma kolu kina nyepe gbi anmi de kpe. Kina ti kiyaya keli ni 'deni kilayi beri di mitoro. ^{XXX} Kina kinë akileme 'ba tako 'ba kole 'ba bilaka lesi ti kinda ngi mitoro. Kina do kupö pili 'ba dolino nime ti ko'ja kinë kole 'ba bilaka lesi 'deni kedii kako ti poli 'ba mitoro mi tigo 'ba lobu do kiteli abo kina ti lijë kudu ngi. ^{XXXI} Biro tototi ma kembe ti kudu. Kina bo ti koja malayika abo ga mi do kumu sowo 'ba dolino nime tutö'du ya ame ga bo kigeli 'deni ne. Kina lijë ti kutö'du ngi di mi kapa dolino ma te nbö komo 'de."

Dongala 'Ba Ngëri Këlu
(MK 13:28-31; LK 21:29-33)

XXXII "I'dike ngëri këlu kiyandi ye. Ɔɔɔ koŋɔ rɔ dɔŋgila mo ga këdi köyö solɔɔ 'deni mbili mo këdi kunzi nima ikali ngi kpa dökikëri ɔwɔ dë kpe. XXXIII Kina gbï tara ɔɔ koŋɔke wa naga nime 'deni këdi ko'dɔ rɔnni nima ziye tikali mo ngi kada 'ba tako 'ba kole 'ba bilaka lesi ɔwɔ dë kpe.

XXXIV Rɔ ma laka mëdi miya ziye, wa naga nime ti ko'dɔ rɔnni gba kota bilaka ma le'jete naga nime kote dɔnni dë. XXXV Mitorɔ ni ti dɔliŋɔ ti kiteli tine lende ma inza kote rɔni du kɔɔ te."

Kada Mo Bɔɔ Ikali Dë
(MK 13:32-37; LK 17:26-30, 34-36)

XXXVI "Tako 'ba kada mo nima bɔɔ ma kɔɔ ikali dë. Malayika 'ba mitorɔ pele ikali dë. Kina kole 'ba Boko'ba pele ikali dë gbï. Bo Boko'ba 'bu na nge kikali abo. XXXVII Tako 'ba kole 'ba bilaka lesi ti këdi ngi kɔɔ wa ma ko'dɔ rɔni mi kada 'ba Nowa. XXXVIII Römöyï gba kinza mini koso kako dë dɔyayi, bilaka oloma 'deni rɔ tonyo kpënni tuwë wa gbï togbe rɔnni kala nɔbɔ kömɔ mi kada nima Nowa këki mi sorope ne. XXXIX Lijë ikali a mɔɔ ma këdi ko'dɔ rɔni dë nɔbɔ mini koso kudi lijë pili yaga. Kina ti këdi ngi gbï tara mi kada 'ba tako 'ba kole 'ba bilaka lesi.

XL Mi kada mo nima bilaka riyo ti këdi 'deni mi nyaka tine ti kogba mɔɔ kola ma kɔɔ. XLI Kina gbï tara 'ja

riyo ti këdi 'deni dɔ toto, tine ti kogba mɔɔ kola ma kɔɔ.

XLII Kina ti olomake ti bi koda römöyï ikalike kada ame nɔre 'be këdi kako yimo ne dë. XLIII Kina kɔɔ ma kikalike, ma kiya te bɔ dɔ liŋɔ këdi kikali kada ame bɔ 'bögö këdi kako yimo ne ra, dëne bo inza kö'dö. Bo ti koloma rɔ ma koŋɔ bi ti bi koda kinza bɔ 'bögö kodowe bi ra mi rɔ abo. XLIV Kina kpe gbï tara olomake ndö ti bi koda römöyï kole 'ba bilaka lesi ëdi kako mi kada ame komerike dë 'dɔ bo kako yimo ne."

Bɔ Laja Ma Rɔ Bɔ Lende Kikali
(LK 12:41-48)

XLV "Omerike lende 'ba bɔ laja ma laka rɔ bɔ lende kikali tɔ ma. Bo na rɔ bɔ ame bɔ dɔnni ki'di bo mbiri dɔ lëpi bo ga tonɔɔ gɔmo 'dɔ ti'di akonyo 'bënni zinni mi saa ma laka mo. XLVI Ti këdi rɔ lɔŋɔ ma löbu zi bɔ laja nima ɔɔ bɔ dɔnni kako ko'ja bo këdi to'dɔ mo tara. XLVII Rɔ ma laka miya ziye, bo ti ki'di bɔ laja nima ngi 'dɔ këdi mbiri dɔ wa 'ba mi liŋɔ abo ga pili. XLVIII Ne ɔɔ bɔ laja nima këdi rɔ bɔ laja ma kënyë bo ti kiya zi gbagba bo, bo kiya te, 'Aa, löbu ma ëdi kigabi yayi, bo inza kako ca.' XLIX Kina bo kebe ngi tomba bɔ laja lëpi bo naga nima, bo konyo kpa bo kari tuwë mo ti bɔ layi ni. L Kina löbu ti kömɔ ngi mi kada ame bo komeri dë 'dɔ löbu abo nima kömɔ yimo ne. LI Kina löbu abo nima

ti komba bo ngi ku'du bo mi
lõggõ bo koma kandi ni mi
bi 'ba monõ ni ti kpa kunyi."

XXV

Dõngala 'Ba Yitõti 'Butë

I Yësu iya te, "Mi kada mo
nima ñere lõbu 'ba Boko'ba
ti kedi kozo dõngala 'ba
yitõti 'butë motõ ga tara,
ame lijë kogba lamba 'benni
ga lijë kari turë dõ 'joko ne.
II Tine ma muyi ro rumõ, ma
muyi motõ ga na ro bo lende
kikali. III Ya ma ro rumõ naga
nime ogba lamba 'benni ga
tine ogba 'bu motõ dë teyi.
IV Tine ya ma ro bo lende
kikali mo ga ogba 'bu 'benni
ga teyi mi guru.

V Kina odo 'joko nima ki-
gabi 'deni kõmõ dë titi welo
tine, lijë pili i'di ga tinano
ngi, kina kõ'dõ ga ngi. VI Mi
zana bi 'deni tine na birõ
kudu ngi, iya te, "Joko õmõ
'deni. Dõke turë dõmo.'

VII Kina yitõti 'butë tõnë
ga kënyi ngi tileño lamba
'benni ga. VIII Kina ya ma
ro rumõ tõnë ga kënyi kiya
zi ya ma ro bo lende kikali
naga nima, iya te, 'I'dike
'bu 'beye motõ zize, römöyi
lamba 'beze ga edi 'deni
kõlu.'

IX Tine ya ma ro bo lende
kikali naga nima ileki dõmo,
iya te, 'Ame o'bo ze dë kpaki
tiye, ne laka arike zi bo
ndõgõ 'dõ kugõke zi gbagba
ye.'

X Kina yitõti ma rumõ tõnë
ga kënyi ngi kari tugõ 'bu.
Tine di põtõ lijë kari 'deni
yo na 'joko kõmõ ngi. Kina

yitõti ma muyi tõnë ga kedi
'benni 'deni ndõ ne kozo ngi
koto ti bo mi karama 'ba
gbe kina kurõgõ kpadõri ngi
teyi.

XI Mbowa 'deni tine na
yitõti ma tõnë ga kõmõ ngi
kina lijë kidëki, iya te, 'Ñere,
ñere, urõgõ kpadõri zize.'

XII 'Joko ileki dõmo, iya te,
'Mikali ye dë koto te.' "

XIII Yësu ileki gõmo, iya te,
'Kina ti olomake ti bi koda
römöyi kada 'ba tako 'ba
ñere 'be ikalike dë."

Dõngala 'Ba Bo Mõri Mõtõ (LK 19:11-27)

XIV "Mi kada mo nima ñere
lõbu 'ba Boko'ba ti kedi kozo
bo mõi motõ ame kënyi kari
dõ lingere ne tara. Di mi
tënyi abo bo idëki bo laja
abo ga kako zi bo. Kina
bo kose go wa abo ga ngi
pili zinni. XV Bo oza yamo
me zinni ro gege kozo ame
'dõ lijë k'bo tongo gõmo ne
tara. Bo i'di 'ba bo motõ kisi
'butë, 'ba bo motõ kisi sowõ
kina 'ba bo motõ kisi riyo.
Kina bo kënyi ngi kari dõ
lingere abo nima.

XVI Kina bo ma tõnë kogba
'ba bo kisi 'butë ne koloma
ngi to'dõ ndõbo nduwë timo
bo ki'di dõmo kõyõ teyi
'bõwu kisi 'butë. XVII Kina
bo ma kogba kisi sowõ tõnë
kõ'dõ gbì tara, bo i'di dõmo
kõyõ gbì teyi kisi sowõ.
XVIII Tine bo ma tõnë kogba
'ba bo kisi riyo ne, ari kole
gõ ngi na bo kusu yamo 'ba
ñere abo nima koloma le te
yimo yayi.

XIX Kina ko'ja gomo ki-gabi 'deni tara tine na bo dönni tönë kileki ngi kako tititi go yamo tönë ga di zinni. XX Kina bo laja ma tönë kogba kisi 'butë ne kako ngi komo bo, kina bo ko'de kisi 'butë moto ngi gbi ki'di domo, iya te, 'Nere ma, i'di yamo tönë zö kisi 'butë, ongo te kina me mi'di domo köyö 'deni teyi gbi kisi 'butë.'

XXI Nere abo iya te, 'Ele sowa, ni bo laja ndobo laka nime, oloma 'deni laka tonjo go wa mbowa nime, na laka ti mi'di yi keddi ti közi kakpa tonjo go wa ma mbiri. Ako koloma koto tö bine mi lonjo ma nime.'

XXII Kina bo laja ma tönë kogba kisi sowo ne kako ngi komo bo, iya te, 'Nere ma, i'di yamo tönë zö kisi sowo, ongo te kina me mi'di domo köyö 'deni teyi gbi kisi sowo.'

XXIII Nere abo iya te, 'Ele sowa, ni bo laja ko'do ndobo laka nime, oloma 'deni laka tonjo go wa ma mbowa nime, ne laka ti mi'di yi keddi ti közi kakpa tonjo go wa ma mbiri. Ako koloma koto tö bine mi lonjo ma nime.'

XXIV Kina bo laja ma tönë kogba kisi riyö ne kako ngi komo bo, iya te, 'Nere ma, mikali yi ni ro bo mi kata, go bi ame ga ni na de pele kuli kupö teyi ne, umu amo ga ngi ziyi. Wa ame ga ni na de pele kubö yimo ne omomi ngi ziyi. XXV Mere lende 'bi ga kina mari mole gö ngi

mikeki yamo 'bi tönë yimo. Kina me, e'bi na me ogba yayi.'

XXVI Tine nere abo ileki domo, iya te, 'Ni bo laja do kenyë bo tikëpi nime. Ikali ma mumu wa di go bi ame ga ma na de muli kupö mo ne? Kina ikali ma momomi wa ame ga ma na de mubö ne? XXVII Ne ma keddi tara oto yamo ma nime de go wa'di zi bo ndögö 'do bo kugö wa timo 'do mako mo'ja domo köyö 'deni mbowa teyi?' XXVIII Kina nere kilende ngi zi bo laja abo ga, iya te, 'Ogbake yamo nima yaga di zi bo 'do ki'dike zi bo nime ti kisi 'butë riyö ne. XXIX Römöyi bo ame keddi pele timo ro mbembë ti kogba gbi ki'di dorodo domo 'do bo keddi timo ro do kiteli. Ne bo ame kinza timo ma mbowa ame zi bo yayi ne ti kogba yaga. XXX Kina ogbake bo laja yawa nime ku'duke bo yaga mi bi kolu bi 'ba mono ni ti kpa kunyi.' "

Tako 'Ba Kole 'Ba Bilaka Lesi

XXXI "Kina me miya ziye, odo kole 'ba bilaka lesi keddi kako 'deni mi löbu abo ti malayika pili, bo ti koloma 'deni do kiti do kiteli abo. XXXII Kina ti kototo bilaka 'ba do kupö naga nime 'deni pili di mi do kumu sowo 'ba dolinjo nime ko'de kako komo bo. Kina bo ti koza lijë 'deni di ro lepini nni kozo bo koda wa ma keddi koza kamölö di ro banya tara. XXXIII Bo ti ki'di bo lende laka

do döri bo tine bo ti ki'di ama ga do gali bo.

XXXIV Kina bo ti kilende zi lijë ame ga do döri bo ne, iya te, 'Ako ke kpe ame 'bu ma Boko'ba ko'do yëyi 'deni doye ne. Ako kinda'bake do'liᅇo ame kileᅇo 'deni ziye molo di bi tisaki 'ba do'liᅇo nime ne. XXXV Römöyi ma

ro 'bö kpe na ki'dike akonyo zö. Ma ti koda mini kpe na ki'dike zö muwë. Ma ro bo löwö kpe na kotake ma ro ᅇba. XXXVI Ma ro ma sari ro go ᅇbululu kpe na kusuke boᅇgo roma. Kina mēdi do roko'co kpe na kakoke toᅇgo goma, mi maboso kpe na kakoke tori ma.'

XXXVII Tine bo lende laka naga nima ti kënyi kititi bo, iya te, 'Wu ᅇere, do'ja yi ro 'bö ala ti koda mini nyanya mo ga na di'di akonyo ziyi ala mini ziyi kuwë ya? XXXVIII Do'ja yi ro bo löwö nyanya mo ga na dota yi ro ᅇba liᅇo ze, ala ro ma sari ro go ᅇbululu na dusu boᅇgo röyi ya? XXXIX Do'ja yi do roko'co nyanya mo ga ala mi maboso na dako tori yi ya?'

XL Tine ᅇere ti kileki doᅇmo, iya te, 'Ro ma laka miya ziye, wa naga nime kolomake to'do mo pele zi löndö ma koto moto ame ga woti ro lisa ne ma na ko'doke 'deni zö.'

XLI Kina bo ti kënyi kilende zi ya ama ga do gali ne, iya te, 'Eᅇyike karike yaga di roma, kpe ame kulömu ye 'deni tari mi pa'do ma ᅇburuᅇburu ame kileᅇo 'deni zi Satani ni ti malayika

ma 'ba bo ga ne. XLII Römöyi mēdi pele ro 'bö i'dike oto de zö, ma ti koda mini i'dike de zö muwë. XLIII Ma ro bo löwö kina otake ma de yo ro ᅇba, ma ro ma sari ro go ᅇbululu usuke boᅇgo de roma. Ma do roko'co kina gbi mi maboso orike ma de.'

XLIV Tine lijë ti kititi gbi, iya te, 'Wu ᅇere, do'ja yi nyanya mo ga ro 'bö ala ti koda mini ala ro bo löwö ala ro ma sari ro go ᅇbululu ala do roko'co ala mi maboso kina dokonyi yi de ya?'

XLV Kina ᅇere ti kileki doᅇmo, iya te, 'Ro ma laka miya ziye, wa naga nime o'doke de du zi löndö ma koto moto ga ame woti ro lisa ne, ma na ko'doke de 'deni gbi zö.'

XLVI Kina lijë ti kari 'benni ᅇgi mi pa'do ma ᅇburuᅇburu, tine bo lende laka ni ti kari 'benni ᅇgi mi didi ma ᅇburuᅇburu."

XXVI

I Kina doᅇo Yësu kote tiyandi wa naga nime 'deni pili tine na bo kiya zi bo köso go bo ga, iya te, II "Kozo ma kikalike to'do 'ba karama 'ba Pasaka ola 'deni ᅇge do riyo. Kina ti ki'di kole 'ba bilaka lesi 'deni ᅇgi közi ya moto ga kutöti bo."

III Mi kada mo nima na löbu 'ba bo akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni kototo kpenni ᅇgi liᅇo 'ba Kayapa bo do bo akumu. IV Kina lijë kususu kpenni ᅇgi 'do tinda'ba Yësu lowo kupö yaga. V Tine lijë iya te, "Kinza do'doke de mi

kada 'ba karama nime kinza bilaka ko'do ayayi."

'Ja Moto Inzanza 'Bu Do Yesu

(MK 14:3-9; YN 12:1-8)

^{VI} Kina odo Yesu kedı 'deni Betaniya mi lijo 'ba bo moto kideki ro Simona Bo Monyu tine, ^{VII} na 'ja moto kako ngi ti kizaza ma kele 'ba 'bu ame ndogö kitigö kulowö naga. Kina loko kinzanza ngi do Yesu di kpa akonyo yayi. ^{VIII} Tine odo bo kosö go bo ga ko'ja tara lijë enyi ngi ro 'diri. Lijë iya te, "Irası wa nime te go wa'di? ^{IX} 'Bu nime o'ja dene 'do kugö ra mökö go ko'ja yamo timo ro mbembë 'do kokonyi bo lisa timo."

^X Tine Yesu ikali lende 'benni nima 'deni molo, kina bo kileki zinni, bo iya te, "Eddi konbenbeke 'ja nima go wa'di? Loko o'do wa ma kele ro mbembë 'deni zö. ^{XI} Römöyi bo lisa ni edi koloma nduwë tiye bine. Ne ma 'bama minza mö'bö tiye bine. ^{XII} Loko odo 'bu nime 'deni roma 'do kilejo roma ndö koda do tusu ma. ^{XIII} Ro ma laka medı miya ziye, go bi ame ga pili laja laka ma nime kedı kiyelë roni teyi mi dolijo nime ne, wa nime loko ko'do ne ti kiya 'deni nduwë tomeri göni timo."

Ti'di Közi Yesu

(MK 14:10-26; LK 22:3-23; YN 13:21-30)

^{XIV} Kina bo ma kotö di mi longö ya ma 'butë domoriyö tonë ga ame mo kideki möyi mo ro Yuda Isikarita ne kenyi ngi kari zi löbu 'ba

bo akumu ni. ^{XV} Bo iya te, "Wa'di ga na ti ki'dike zö odo mi'di közi Yesu ziye?"

Kina lijë kitetë girisi silinbi ngi 'butë mota ki'di zi bo. ^{XVI} Kina ngi mi saa mo nima na Yuda ki'di ngi toma kori ma laka ame 'do bo ki'di közi Yesu timo zinni ne.

Yida Ro Ti Roma Yesu

(MK 14:12-26; LK 22:7-23; YN 13:21-30; 1KT 11:23-25)

^{XVII} Kina mi kada ma dondende 'ba karama ma kedı konyo mangolo'bo mo kinza langa gomo nima na bo kosö go Yesu ga kako zi bo kiya te, "O'doko 'do dileno go bi 'ba tonyo karama nime ziyi yala?"

^{XVIII} Bo iya te, "Arike mi gawo yayi zi bo tonë 'do kiyake zi bo te, 'Bo komo kiyandi iya te, kada abo 'deni noli bo ti ko'do karama nime lijo 'bi ti bo kosö go bo ga."

^{XIX} Kina lijë kari ko'do ngi kozo lende ame bo kose gomo zinni ne tara. Lijë ileno a 'ba karama ngi yayi.

^{XX} Mi dokopiyari 'deni na Yesu ni koloma ngi beri kpa akonyo lijë ti bo kosö go bo ga ma 'butë domoriyö. ^{XXI} Kina odo lijë kedı 'deni kpa akonyo tine na bo kiya te, "Ro ma laka medı miya ziye, bo ma kotö moto di mi longö ye nima bina na kedı kari kusus ma."

^{XXII} Kina lijë ngi pili ro meri lijë kebe tititi bo me ro kotokoto, iya te, "Ma mo na de ngi oto ya, nere?"

XXIII Yēsu iya te, “Bɔ ame ŋgī kēdī kusu kōzī bo aa mī lebe kɔtɔ tō ne na ŋgī kēdī kususu ma. XXIV Kole 'ba bilaka lesi ēdī kōlē ŋgī kɔzɔ lende ma tōnē kugu mī buku 'ba Boko'ba gɔ kō'du abo ne tara. Tine bu'bu zi bɔ ma kususu bo nima. Ma laka mo dēne 'dɔ kōyō bo dē ka ndenji.”

XXV Kina Yuda bɔ ma kari kususu bo mo tōnē kēnyī kititi iya te, “Ma na dē ŋgī ɔtɔ ya, ɲere?”

Yēsu iya te, “Nī na kiya ē'bi tara.”

XXVI Kina ɔdɔ lījē kēdī 'deni kpa akonyo yayi tine, na Yēsu kogba maŋgolɔ'bo ŋgī kileki yēē'dī mo zi Boko'ba na bo konye ŋgī ki'di zi bɔ kōsɔ gɔ bo ga. Bo iya te, “Me, ogba konyo. Ame na rɔ yida rɔma.”

XXVII Kina bo kogba kōsu bo kileki yēē'dī mo. Kina bo ki'di zīnnī, bo iya te, “Rɔ gɔye pili uwēke di yīmo. XXVIII Rōmōyī ame na rɔ roma ma ame kulōwu 'deni gɔ ma konzi tola mo gɔ lende kēnyē. Ame kina lōmu 'ba Boko'ba kɔrɔ 'deni dɔmo ne. XXIX Minza muwē akuwē nime kpe, tine ti muwē ma la'ja 'jaa tiye mī kada mo di mī ɲere lōbu 'ba 'bu ma.”

Yēsu Iya Kpa Koga 'Ba Pītōrō

(MK 14:27-31; LK 22:31-34; YN 13:36-38)

XXX Kina ɔdɔ lījē koba ŋgala 'deni na lījē kari ŋgī dɔ dōku 'ba Bilaya. XXXI Kina Yēsu kiya zīnnī, iya te, “Mī korɔndɔ nime tɔne

ēddī kirinake me di rɔma. Rōmōyī ugu 'deni mɔlo mī buku 'ba Boko'ba iya te, “Ti mupō bɔ koda kamōlō yaga, kina dɔtumu 'ba kamōlō ti kita'ba ŋgī.” XXXII Ne ɔdɔ mēnyī mɔdɔ 'deni yaga di mī tōlē ti mari dɔgba kɔmɔye mī Galilaya.”

XXXIII Pītōrō ēnyī kiya zi bo, iya te, “Ma 'bama minza mola gōyī ɔdɔ ya ma laki pili kola gōyī pele.”

XXXIV Yēsu ileki dɔmo zi Pītōrō, iya te, “Rɔ ma laka mēdī miya zīyī, mī korɔndɔ nime tɔne gba kinza gɔŋgɔ kidapa dē, ēddī koga kpēyī gɔ lende ma ŋbō mī mota, kiya te ikali ma dē.”

XXXV Pītōrō iya te, “ɔdɔ ko'dɔkɔ pele tupō ma kɔtɔ tiyī minza moga kpama.”

Kina bɔ kōsɔ gɔ Yēsu mɔtɔ mo naga nima kiya gbī pili tara.

Yēsu Ititi Boko'ba Gɔ Gomo Ma Kēdī Kōmō Zi Bo
(MK 14:32-42; LK 22:39-46)

XXXVI Kina Yēsu kēnyī kari ŋgī tīnnī mī gɔ bi mɔtɔ kīdēkī rɔ Getesemane. Kina bo kiya zīnnī, bo iya te, “Olomake tōtī bine, mēdī mari mbowa dɔgba tilende zi Boko'ba.”

XXXVII Bo ogba Pītōrō ni ti kole rīyō 'ba Zebedayo ga kari timo. Kina meri ki'di toso ŋgī mī bo kumīkī bo. XXXVIII Kina bo kiya ŋgī zīnnī, bo iya te, “Meri oso 'deni ŋgī yīmō kɔzɔ ēdī kupō ma. Olomake bine ti bi koda kɔtɔ tō.”

XXXIX Kina bo kari mbowa dɔgba na bo kolɔɔɔ bəri kutu'bo kɔmɔ bo bəri tilende zi Boko'ba. Bo iya te, "Baba, ɔɔɔ 'dɔ ko'bo ŋɔi to'dɔ mo tara, iyese kɔsu 'ba gomɔ nime yaga di kɔmɔ ma. Tine kinza ko'dɔ dɛ go ako'dɔkɔ ma tine o'dɔ ŋge go ako'dɔkɔ 'bi."

XL Kina ɔɔɔ bo kileki kako zi bo kɔsɔ go bo tɔnɛ ga tine bo ako ko'ja lijɛ kɔ'dɔ 'deni. Kina bo kiya zi Pītōrō, bo iya te, "Kpe nime, go wa'di na ko'bɔke dɛ toda bi tō pele ŋge mī saa kɔto ya? XLI Olomake ti bi koda ti mōtu ko'dɔ kinza koto ye ra mī akiyɔɔɔ. Rɔ ma laka mī o'dɔkɔ ŋɔi tine yida rɔ tigo mo inza."

XLII Kina bo kari 'bōwu 'deni rɔ mī riyō mo nati tilende zi Boko'ba. Bo iya te, "Baba, ɔɔɔ kiya te tiyese kɔsu nima yaga ko'dɔ rōnī rɔ a ma kinza ne 'dɔ muwɛ ŋɔi titi du, i'di ako'dɔkɔ 'bi ko'dɔ rōnī."

XLIII Kina bo kileki 'bōwu kako ko'ja bo kɔsɔ go bo tɔnɛ ga kɛdī gbī bi tō'dɔ. Rōmōyī lijɛ ɛdī 'deni ŋɔi kinano rɔ tinano. XLIV Kina bo kɛnyī 'bōwu kari tilende zi Boko'ba 'deni rɔ mī mota mo nati, gbī tiya lende kɔtɔkɔtɔ tɔnɛ ga. XLV Kina bo kileki kako gbī zinnī, bo kiya te, "Ēddike gba bi tō'dɔ tindawo rɔye? Saa mo ɔ'bo 'deni ame 'dɔ ki'di kole 'ba bilaka lesi kōzī bo lende kɛnyɛ. XLVI Ēnyike tɔrɔ darike. Ōŋgɔke te, bo ma kususu ma mo tɔnɛ bo ɔmō 'deni."

Tinda'ba Yēsu
(MK 14:43-50; LK 22:47-53; YN 18:3-12)

XLVII Kina ɔɔɔ Yēsu kɛdī gba kilende te tine, na Yuda kōmō ŋɔi. Bo rɔ ma kɔto mɔto di mī lōŋgō ya ma 'butɛ dɔmoriyō naga nima. Bo ako ti tīndī 'ba bilaka ma konzi go bo, ya mɔto ga 'bēnnī ti mbele mɔto ga ti mɔbo. Ya naga nima lōbu 'ba bo akumu ni ti lōbu 'ba bilaka na koja lijɛ. XLVIII Yuda bo iya dɔŋgala mo ga 'deni molo zinnī te, "Bo ame ɔɔɔ kɔŋgɔke mari mome mbili mo nima bo na. Kina 'dɔ kinda'bake bo ŋɔi."

XLIX Kina bo kako zi Yēsu, bo kiya te, "Nere ma, mōtō ziyī." Kina bo kome mbili Yēsu ŋɔi.

L Yēsu iya te, "Bo pɔri ma, ako titi go wa'di?"

Kina lijɛ kako kinda'ba Yēsu ŋɔi nyowi. LI Kina bo mɔto ame kɛdī ti Yēsu yayi ne kɛnyī ŋɔi koto mbele abo koga dɔ bo laja mɔto 'ba bo dɔ bo akumu timo. Kina koke mbili mo ŋɔi yaga. LII Tine Yēsu iya te, "Ileki mbele 'bī go bi mo. Rōmōyī lijɛ ame ga pili kinda'ba mbele ti kōlɛ dɔ mbele. LIII Omeri 'bēyī iya te, ɔɔɔ mititi 'bu ma bo ti kokɔnyi ma dɛ? ɔɔɔ mititi, bo ɛdī koja tīndī 'ba malayika ma konzi ŋɔi kako welo zō. LIV Ne ɔɔɔ kɛdī 'deni tara 'bōwu dɛne ti ko'dɔ rōnī tondo kɔzɔ lende ame kugu mī buku 'ba Boko'ba ame kiya te 'dɔ ko'dɔ rōnī te ne?" LV Kina Yēsu kilende zi tīndī tɔnɛ ga, iya te, "Akoke

ti mbele ni ti mɔɔɔ tinda'ba ma kɔɔɔ bɔ 'böğö tara ya? Me moloma tiyandi bilaka rɔ kɔmɔ kada mi reki 'ba rɔ löbu 'ba Boko'ba ne inda'bake ma dɛ di yayi gɔ wa'di? ^{LVI} Ne ame o'do röni 'deni 'do kedi kɔɔɔ lende ma tönɛ bɔ kumɛ lende ni kugu mi buku 'ba Boko'ba ne."

Kina bɔ kösö gɔ bo ga kita'ba e'benni ngi kirija kola bo.

Oto Yësu Liŋɔ 'Ba Kayapa

(MK 14:53-65; LK 22:54-55, 63-71; YN 18:13-14, 19-24)

^{LVII} Bɔ kinda'ba Yësu naga nima oto bo kari liŋɔ 'ba Kayapa bɔ dɔ bɔ akumu. Gɔ bi nima na bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ti löbu 'ba bilaka ni kototo dönni 'deni teyi. ^{LVIII} Tine Pitorö ozi nduwɛ gɔ Yësu rɔ ma kɔwɔ ŋbɔ bo kɔdɔ mi liŋɔ 'ba bɔ dɔ bɔ akumu nima. Bo ɔdɔ mi liŋɔ koloma ngila bɔ kanya naga nima yayi tonŋɔ ŋburunburu 'ba lende nima.

^{LIX} Kina löbu 'ba bɔ akumu ni ti turu naga nima pili kotɔŋi rönni rɔ yayi ne koloma ngi toma lende bɛti mɔɔɔ ame 'do kodɔɔ bici lende timo rɔ Yësu ne, 'do kupö bo gomo. ^{LX} Tine bɔ kodɔɔ bici lende ma bɛti ma konzi mɔɔɔ ga ako pele lijɛ o'ja lende ma kodɔɔ ɔɔ mo dɛ du te. Kina rɔ ŋburunburu mo na ya ma riyo mɔɔɔ ga kako ^{LXI} kiya te, "Bɔ nime iya te, bo edi kɔ'bo tiyeyi rɔ löbu 'ba Boko'ba yaga kina bo ti kɔ'ba kileki teyi mi tö'dö dɔ mota."

^{LXII} Kina bɔ dɔ bɔ akumu nima kënyi kititi bo, iya te,

"Inza ti dɔ lende kileki mɔɔɔ gɔ susu nime ya naga nime kedi kɔ'do röyi ne?"

^{LXIII} Tine Yësu uti abo dɛ. Kina bɔ dɔ bɔ akumu nima kileki kiya zi bo, iya te, "Ulömu röyi di kɔmɔ ma bine ti möyi Boko'ba bɔ dɔ didi, kiya zize ɔdɔ ni na ngi rɔ Kurisitö kole 'ba Boko'ba ame koja di mitoro ne."

^{LXIV} Yësu iya te, "Ni na kiya e'bi tara. Ne rɔ ma laka mɛdi miya ziye, ti ko'jake kole 'ba bilaka lesi 'deni koloma kada mɔɔɔ dɔ döri Boko'ba tigo dɔ kiteli kedi kako bəri di mitoro ti poli."

^{LXV} Kina ɔdɔ bɔ dɔ bɔ akumu nima kuwö lende nime te yɔ na bo kirica bonŋɔ ngi yaga di rɔ bo, bo iya te, "Uwöke döli abo nima 'deni? Do'doko a mɔɔɔ rɔ bɔ kodɔɔ bici lende rɔ bo dɛ kpe. Kpe nime pili uwöke döli abo nima 'deni. ^{LXVI} Tine wa'di na komerike 'beye gomo?"

Lijɛ iya te, "Bo irasi lende 'deni, bo kölɛ ngi yaga." ^{LXVII} Kina lijɛ koto'bi woro ngi kɔmɔ bo kina komba bo ngi. Ya ma kokɔɔ bo naga nima ebe tiya mo tégɛ, ^{LXVIII} "Ni Kurisitö, umɛ te zize, yɛ na kokɔɔ yi?"

Kpa Koga 'Ba Pitorö

(MK 14:66-72; LK 22:56-62; YN 18:15-18, 25-27)

^{LXIX} Tine Pitorö edi gba mi liŋɔ yayi. Kina nyiti mɔɔɔ ame rɔ bɔ laja 'ba bɔ dɔ bɔ akumu ne kako kiya te, "O'ja ni gbɛ ti Yësu 'ba Galilaya 'di?"

^{LXX} Tine Pitorö andi gomo di kɔmɔ lijɛ pili, iya te,

"Mikali e'be tɔ nima keddī kiya ne dē."

LXXI Kina bo kēnyī kari yaga kpa reki. Kina nyiti motɔ ame gbī rɔ bɔ laja yayi ne kako gbī ko'ja bo. Kina loko kiya zi ya ama ga yayi ne tēgē, "Bɔ nime bo gbī ti Yēsu 'ba Nazareta."

LXXII Kina bo kileki dɔmo gbī kandi gɔmo kiya te, "Mulōmu rɔma, rɔ ma laka mikali bɔ nima dē."

LXXIII Kina mbowa 'bōwu na ya ma kēdī kɔrɔ yayi naga nima kako zi bo, iya te, "Rɔ ma laka nī lēpī 'ba bɔ nima na gbī rōmōyī kpa nima keddī kilende timo ne na kileme yi 'deni."

LXXIV Tine Pītōrō iya te, "Ece mītɔrɔ ne, mikali bɔ nima dē."

Kina gɔŋgɔ kidapa ŋgī. LXXV Kina Pītōrō komeri gɔ lende 'ba Yēsu tōnē ŋgī, ame bo kiya te, "Gba kinza gɔŋgɔ kidapa dē ti koga kpēyī gɔma mī mota." Kina bo kēnyī ŋgī kari kudu rɔ ma kēnyē.

XXVII

I Molo mī dɔŋbɔ mo nima na lōbu 'ba bɔ akumu ni ti lōbu 'ba bilaka nī kususu kpēnnī ŋgī rɔ Yēsu 'dɔ kupō yaga. II Kina lijē kudōdu bo ŋgī koto kari zi Pilato turu bɔ dɔliŋɔ 'bēnnī.

*Tölē 'Ba Yuda
(NDB 1:18-19)*

III Kina ɔdɔ Yuda bɔ susu tōnē kuwō 'deni kodɔ kpa Yēsu 'deni tupō mo tara tine, bo ɔtɔ dɔ bo ŋgī di mī lende kēnyē abo nima. Kina bo

kari ŋgī ti gīrīsī 'butē mota tōnē kileki zi lōbu 'ba bɔ akumu ni ti lōbu 'ba bilaka nī. IV Bo iya te, "Mo'dɔ lende kēnyē 'deni sowa ti tususu bɔ kinza kirasi ɔtɔ nime 'dɔ kupō yaga."

Lijē iya te, "Ama ndɔbɔ ze na dē kpe, 'bēyī na 'deni yayi."

V Kina Yuda kulī gīrīsī nima ŋgī bēri mī rō lōbu 'ba Bɔko'ba yayi. Kina bo kɔdɔ ŋgī kari kosi mugu bo yaga.

VI Lōbu 'ba bɔ akumu ni utō'du gīrīsī nima, tine lijē iya te, "Gīrīsī nime 'deni rɔ gīrīsī 'ba roma. Inza kpe rɔ ma laka mī kɔri 'ba kō'du ki'di ze 'dɔ ti'di mo mī yamo 'ba rō lōbu 'ba Bɔko'ba."

VII Kina ɔdɔ lijē kote lende mo 'deni kɔrɔ dɔmo tine, lijē ari kugō nyaka kēnyē 'ba bɔ la'ba motɔ ŋgī timo, 'dɔ kēdī rɔ bi 'ba tusu bɔ lōwō teyi. VIII Gɔ kō'du mo na 'dɔ kīdēkī nyaka nima rɔ nyaka 'ba roma nduwē ŋbō ko'ja kabate ne. IX Kina me o'dɔ rōnī 'deni 'dɔ kēdī kɔzɔ wa ma tōnē Yeremaya bɔ kumē lende 'ba Bɔko'ba kiya ne tara, ame kiya te, "Lijē ogba gīrīsī siliŋbi 'butē mota ko gɔ ndōgō ame bilaka mo ga Yisarele ni kɔrɔ 'deni dɔmo 'dɔ kugō bo timo ne. X Kina lijē ki'di kugō nyaka 'ba bɔ la'ba ŋgī timo kɔzɔ ame ŋgī Bɔko'ba ki'di kō'du mo zō ne."

*Yēsu Ɔrɔ Kɔmɔ Pilato
(MK 15:2-5; LK 23:3-5; YN 18:33-38)*

XI Tine Yēsu ɔrɔ 'deni kɔmɔ Pilato turu bɔ dɔliŋɔ yayi. Kina bo kēnyī kititi

Yësu, iya te, "Ni na rɔ ɲere bo dɔliɲɔ 'ba Yudayi?"

Yësu iya te, "Ni na kiya e'bi tara."

^{XII} Kina ɔɔɔ löbu 'ba bo akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni kebe pele tususu bo tine bo ileki dɔmo dë. ^{XIII} Kina Pilato kiya te, "Uwö lende naga nime kedi kususu yi timo ne dë?"

^{XIV} Tine Yësu ileki dɔ lende nima dë kotɔ te. Gɔ kö'du mo na lende mo kigayi Pilato ɲgi.

^{XV} Römöyï mi kada 'ba karama 'ba Pasaka pili turu bo dɔliɲɔ nima ö'bö nduwë tope bilaka kotɔ yaga di mi maboso rɔ bo ame bilaka kiteri 'dɔ koja ne. ^{XVI} Tine mi kada nima yayi bo maboso ma dɔ kilëbi mɔtɔ kidëki möyï mo rɔ Yësu Baraba edi mi maboso yayi. ^{XVII} Kina ɔɔɔ tindi kotɔtɔ rönni 'deni yayi Pilato ititi lijë, iya te, "Bo ma yala na ko'dokoke 'dɔ moja ziye? Yësu Baraba, ala Yësu ame kidëki rɔ Kurisitö ne?" ^{XVIII} Römöyï bo ikali rɔ ma laka löbu 'ba Yudayi ni ombi minni rɔ Yësu na ma lijë ki'di közimo zi bo ne.

^{XIX} Kina kota Pilato kedi gba dɔ kiti 'ba burë yayi tine na 'ja abo koja laja ɲgi zi bo, iya te, "Kinza ko'dɔ a ma kotɔ mɔtɔ te dë zi bo kinza kirasi ɔtɔ nima, römöyï ti korɔndɔ ene nyi onbenbe ma sowa gɔ kö'du abo."

^{XX} Tine löbu 'ba bo akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni ɔcɔ ɲgi zi tindi naga nima 'dɔ kititi Baraba na 'dɔ kope, tine 'dɔ kupö Yësu yaga. ^{XXI} Pilato ënyi kititi tindi

naga nima 'böwu gbi, iya te, "Di mi löngö ya riyö naga nime, bo ma yala na ko'dokoke 'dɔ mope ziye?"

Lijë iya te, "Baraba."

^{XXII} Pilato iya te, "Ne 'dɔ mo'dɔ wa'di zi Yësu ame kidëki rɔ Kurisitö ne ya?"

Lijë pili iya te, "Utöti bo."

^{XXIII} Tine Pilato ileki kititi, iya te, "Ne lende kënyë wa'di na bo kirasi ya?"

Tine lijë ulöri ɲgi rɔ ma kembe, iya te, "Utöti bo."

^{XXIV} Kina ɔɔɔ Pilato kongɔ lende nima 'deni ɲgi dɔmo kinza tara tine, za 'dɔ ko'de ayayi, kina bo kogba mini ɲgi kurögö közi bo timo di kɔmɔ tindi naga nima. Bo iya te, "Közö rɔ ma kɔpɔ di mi roma bo nime. Omake e'be rɔye timo."

^{XXV} Tindi naga nima pili ileki dɔmo, iya te, "Roma bo kɔrɔ ka ɲgi dɔze gbi dɔ kole ze ga."

^{XXVI} Kina Pilato kope Baraba ɲgi zinni. Tine bo i'di komba Yësu ɲgi ti nyɔ'bo, bo ki'di zi bo kanya 'dɔ kari kutöti.

Tögö Yësu

(MK 15:16-20; YN 19:2-3)

^{XXVII} Kina bo kanya naga nima koto Yësu ɲgi kari mi liɲɔ 'ba turu bo dɔliɲɔ nima. Kina dɔtumu 'ba bo kanya kotɔtɔ rönni ɲgi pili kuru dɔ bo yayi. ^{XXVIII} Kina lijë kolɔ bɔɲgɔ 'ba rɔ bo ɲgi yaga lijë kolɔ bɔɲgɔ kasi 'ba ɲere rɔ bo. ^{XXIX} Kina lijë ko'dɔ kono ɲgi kɔzɔ a 'ba dɔ ɲere tara kutu'bö dɔ bo. Kina lijë ki'di kulöru közi bo ma

döri. Kina lijë kolɔɔɔ bəri kɔmɔ bo tögö bo rɔ laɲa, kiya te, “Mötö ziyi, bɔ dɔliɲɔ 'ba Yudayi.”

XXX Lijë oto'bi woro rɔ bo lijë kogba kulöru nima komba dɔ bo timo. XXXI Kina ɔɔɔ lijë kote tögö bo 'deni rɔ laɲa tine, lijë olɔ bɔɲɔɔ tönë ngi yaga di rɔ bo na lijë kileki kolɔ bɔɲɔɔ ma mɔlo 'ba bo tönë ngi rɔ bo. Kina lijë kari ngi ti bo tutöti bo.

Tutöti Yësu

(MK 15:21-32; LK 23:26-43; YN 19:17-27)

XXXII Di gɔ kori na dönni kondɔɔɔ ngi ti bɔ mɔɔɔ di Kurënë möyi mo rɔ Simona. Kina bɔ kanya naga nima kutöri bo ngi tombi ngëri 'ba tari tutöti Yësu dɔmɔ nima. XXXIII Kina lijë kömö ngi gɔ bi mɔɔɔ ame kidëki rɔ Golɔgɔta, 'jɔ 'ba lende mo tégë, “Kulöɲbö dɔ.” XXXIV Kina lijë ki'di layi mɔɔɔ kudölö yimo ti wɔwɔ 'ba rɔ kidiki ngi kpa Yësu. Tine ɔɔɔ bo kinene 'deni tara bo uwë dë kpe. XXXV Kina lijë kutöti bo ngi, lijë koza bɔɲɔɔ abo ga rɔ gɔ rönni ti tu'du mo ti bödö. XXXVI Kina lijë koloma ngi yayi toda bo.

XXXVII Lijë i'di akugu ame rɔ susu 'ba rɔ bo ne bi dɔ bo dɔ ngëri tɔrɔ yayi, ame kugu 'deni, kiya te, “Yësu Nere Bɔ Dɔliɲɔ 'Ba Yudayi.” XXXVIII Ya mɔɔɔ ga riyö rɔ bɔ akolɔ utöti gbï ngila bo yayi. Mɔɔɔ dɔ döri bo kina mɔɔɔ dɔ gali bo.

XXXIX Bilaka ame ga pili kedi kudö kebe gɔ kori nima ne ombamba dönni zi bo kiti'ja bo, XL iya te, “Ni bɔ kiteri titikɔ rö löbu 'ba Boko'ba 'dɔ kubö kileki teyi mi tö'dö dɔ mota nime, ɔɔɔ keddï ngi rɔ kole 'ba Boko'ba olɔ röyi këki bəri di dɔ ngëri nima.”

XLI Kina löbu 'ba bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi ni ti löbu 'ba bilaka ni koloma gbï tögö bo rɔ laɲa tara. XLII Lijë iya te, “Bo ɔmɔ ya ma laki tine bo ikali dë tɔmɔ gbagba bo. Bo na dë rɔ bɔ dɔliɲɔ 'ba Yisarele mo tönë? ɔɔɔ bo këki 'deni bəri di dɔ ngëri nima ti di'di dɔze ngi pili gɔ lende abo. XLIII Bo i'di dɔ bo 'deni gɔ lende 'ba Boko'ba, bo kiya rɔ bo tégë bo kole 'ba Boko'ba na. Ne ti donɲoke tɔne ɔɔɔ Boko'ba ti kɔmɔ bo ya.”

XLIV Kina gbï tara bɔ akolɔ ame pele kutöti ngila bo yayi ne ënyi gbï kiti'ja bo kɔzɔ a nima tara.

Tölë 'Ba Yësu

(MK 15:33-41; LK 23:44-49; YN 19:28-30)

XLV Mi zana kada kodɔɔɔ 'deni tine na mandölu kutu'bö dɔliɲɔ ngi kömö ɲbö ndi kada mota. XLVI Kina ɔɔɔ ndi kada kömö 'deni mota rɔ mi dɔkɔpiyari tine, na Yësu kapi ngi rɔ ma kembe, tégë, “Eli, eli, lama sabakatani.” Ame 'jɔ 'ba lende mo tégë, “Boko'ba ma, Boko'ba ma, ola ma 'deni gɔ wa'di ga?”

XLVII Ya mɔɔɔ ga ame kedi kɔrɔ yayi ne uwö kö'du ko'dɔ nima, na lijë kiya te, “Bo ëdi kidëki Eliya.”

XLVIII Kina bo mato kirina ngi kogba lipa kusu mi layi ma ko'ba'ba, kogba kiraki do koloko ki'di kpa bo tegē 'do bo kunzulu. XLIX Tine ya mato ga iya te, "Oro te. Ti dongoke odo Eliya ti kako komo bo ya."

L Kina Yesu kapi ngi gbi ro ma kembe kina bo kuloku ngi. LI Kina bongwa ma koke mi ro lobu 'ba Boko'ba timo tone kotopa ngi di toro nbō komo beri. Doyayi iyaya roni kina doku ma konzi kitiko ngi. LII Dogo ni unye ronni ngi ro gbongō kina toku bilaka ma konzi ame ga ro bo ki'di donni go lende 'ba Boko'ba ne kenyi kodo ngi kididi yaga. LIII Lije odo yaga di mi dogo 'benni ga. Kina odo Yesu kodo 'deni di mi tole tine na lije kari ngi mi Yerosalema gawo koto laka tone, ame bilaka ma konzi ko'ja lije 'deni di yayi.

LIV Tine odo bo do bo kanya naga nima ti bo kanya abo ga ame kedī koda Yesu yayi ne ko'ja kiziki nima 'deni tara ti wa ame ga pili ko'do roni ne tine, lende mo o'de tikere ngi zinni. Lije iya te, "Ro ma laka bo nime ngi ro kole 'ba Boko'ba."

LV 'Ja ma konzi mato ga edi gbi yayi tongwa Yesu di bi kowa. Lije nima na ro ame ga kosō go bo di Galilaya koloma toja laja zi bo ne. LVI 'Ja mato mo ga na ro Mariya Magadala ti Mariya ma 'ba Yakoba ni ti Yesepa gbi ti 'ja mato ame ro ma 'ba kole 'ba Zebedayo ga ne.

Tusu Yesu
(MK 15:42-47; LK 23:50-56; YN 19:38-42)

LVI Mi dokopiyari 'deni na bo mōri mato di Arimataya komo ngi. Bo nima moyi bo ro Yesepa, bo gbi ro bo kosō go Yesu. LVIII Kina bo kari ngi zi Pilato tititi toku Yesu. Kina Pilato ki'di ko'du mo ngi 'do ki'di toku nima zi Yesepa kombi. LX Kina bo kogba ngi kolo mi bongwa kanmi ame ro ma la'ja ne. LX Kina bo koto ngi kari kusu mi ti'bōro 'ba tusu toku abo ame bo koga 'deni ro ma la'ja yoki doku ne. Kina bo kululu doku ma lobu ngi kpamo na bo kari abo ngi.

LXI Mariya Magadala ni ti Mariya mato mo tone edi ga koloma ro ma koriya ti kpa ti'bōro nima yayi.

LXII Kina odo komo 'deni mi bi kezē mato ame ro kada 'ba ro kindawo ne tine lobu 'ba bo akumu ni ti Parosi ni ototo ronni ngi zi Pilato. LXIII Lije iya te, "Nere, domeri tone bine bo beti nima kedī gba ti komo bo, bo iya te, 'Mi to'do do mota ti menyī mado 'bōwu di mi tole.' LXIV Kina me ma laka mo ziyi 'do ki'di ko'du mo go koda bi laka di ro dogo nima nbō komo di potō to'do do mota, rōmōyi kinza bo kosō go bo ga kari ku'bōgō toku bo ra yaga lije kebe tiya mo zi bilaka tegē, 'Bo odo 'deni di mi tole.' Kina odo ko'do roni ngi tara beti ma di yi'bōwu nime edi kenyē ngi kebe ma dogba tone."

LXV Pilato iya te, "Ogbake bo kanya kari ki'dike koda bi laka di ro dogo nima kozo ame kikalike tara."

LXVI Kina lijē kari ngi toda dogo nima laka gbi ti tora go doku 'ba kpamo teyi. Kina lijē ki'di bo kanya ngi gbi yayi toda bi.

XXVIII

Todo 'Ba Yesu Di Mi Tole
(MK 16:1-10; LK 24:1-12;
YN 20:1-10)

I Kina molo mi kano bi 'ba to'do ma dondende 'ba di potō kada 'ba ro kindawo nima na Mariya Magadala ni ti Mariya moto mo nima kari ga ngi tongo kpa ti'bōrō tōnē. II Kina tēgē me tondo te yo na kizikizi ma kinza kiya ki'di dōni ngi. Malayika 'ba Boko'ba ako bēri di mitoro, kina kululu doku tōnē kpa ti'bōrō nima ne ngi yaga bo koloma domo. III Kinē bo ngi ro ma kōbō kozo toro kunyi tara, kina bongo 'ba ro bo anmi ngi kozo paro. IV Tikere abo i'di bo kanya bo kēdi koda bi naga nima ngi romo ga kilē'di kila'ba bēri kozo tōku.

V Tine malayika nima ilende zi 'ja naga nima, iya te, "Kinza kereke dē rōmōyi mikali eddike ro toma Yesu tōnē kutōti ne. VI Bo inza kpe bine, bo ēnyi 'deni kodo yaga di mi tōlē ko kozo ma tōnē bo kiya 'deni molo ne tara. Ako kongoke go bi ame ko'ba tōku bo pa teyi ne. VII Kina arike welo kiyake zi bo kōsō go bo ga, iyake te, bo

ēnyi 'deni kodo yaga di mi tōlē. Kina me bo kēdi kari 'deni tōti dogba kōmōnni mi Galilaya, ti lijē kari ko'ja bo 'jaa yayi. Ame na ro wa ma 'do miya ziye."

VIII Kina lijē kēnyi ngi di kpa ti'bōrō yayi ro rikamba gbi ti tikere. Tine lijē lo ti lonjo na lijē kirija ngi tiya mo zi bo kōsō go bo ga. IX Kina tēgē me tondo te yo na Yesu kondoso ngi tinni di go kori yayi. Bo iya te, "Mōtō ziye."

Kina lijē kako kinda'ba ndi bo na lijē kilēlu bo ngi. X Tine bo iya te, "Kinza kereke dē. Ari kiyake zi lōndō ma ga 'do lijē kari Galilaya, kina lijē ti ko'ja ma ngi di yayi."

Tugō Komō Bo Kanya

XI Kina odo 'ja naga nima kari ē'bēnni 'deni tine na bo kanya ma tōnē ga kēdi koda bi yayi ne moto ga kēnyi ngi kari mi gawo kiyēti go wa naga nima pili ko'do rōni ne zi lōbu 'ba bo akumu ni. XII Kina lōbu 'ba bo akumu ni kototo rōnni ngi ti lōbu 'ba bilaka ni tususu kpēnni. Lijē odo girisi ngi ro mbēmbē zi bo kanya naga nima XIII kina lijē kusus kpa bo kanya naga nima, iya te, "Arike, odo botō kititi ye iyake te, bo kōsō go bo ga na kako ku'bōgō tōku bo ro mi korondo ko'ja to'do kinda'ba ye 'deni. XIV Kina odo kiya te lēbi mo kōmō kozo a nime te mbili Pilato, ti diyēyi kpa lende nima ngi ko'do oto dē kpe ziye."

XV Kina bo kanya naga nima kogba girisi tone ngi lije kari ko'do kozo ame kiya 'deni zinni ne tara. Go ko'du mo na lende nime kedı gba nduwe kilabi mi longo Yudaı ko'ja kabate ne.

*Yesu Ileme Ro Bo Zi Bo
Koso Go Bo Ga*

(MK 16:14-18; LK 24:36-49; YN 20:19-23; NDB 1:6-8)

XVI Kina bo koso go Yesu ma 'buto dokoto naga nima kanyi ngi kari do doku tone mi Galilaya go bi ma Yesu kiya zinni tari teı. XVII Kina odo lije ko'ja bo 'deni tine, lije ilolu bo ngi. Tine pele lende nima gba ro ma kiliko do ya moto ga. XVIII Kina Yesu kese ngosi kiya te, "Boko'ba i'di kosi kakpa pili 'ba mitoro ti 'ba doıyayi 'deni zo. XIX Kina arike ti ki'dike do kupo bilaka 'ba dolingo nime pili kedı ro bo koso goma. O'doke bapatisi donni mi moyi 'bu ma Boko'ba gbi ti kole ti Nyi Koto Laka. XX Iyandike lije tuwo do wa ame ga pili mose gomo 'deni ziye ne. Kina ti mo'bo ngi tiye nbö mi kada ma nburunburu 'ba dolingo."

Laja Laka Ma MARAKO Kugu

Yowani Bɔ Bapatisi

(MT 3:1-12; LK 3:1-18; YN 1:19-28)

^I Ame na rɔ tisaki 'ba laja laka 'ba Yēsu Kurisitō kole 'ba Boko'ba. ^{II} Kina kisasi kɔzɔ ma tōnē Yesaya bɔ kumē lende 'ba Boko'ba kugu ne tara. Ame tōnē Boko'ba kiya te, “Oŋgɔ, ti moja bɔ laja ma kari dɔgba kōmōyī tileŋo gɔ kɔri ziyī. ^{III} Bo na kēdī kuwōwō dɔ bo di yī mōkō kiya te, ‘Ileŋoke kɔri zi ŋere. Odɔrɔke gɔ kɔri zi bo.’”

^{IV} Kina Yowani kɔdɔ ŋgī yī mōkō tobapatisi bilaka, gbī tuwōwō mo zinnī gɔ lijē koto dōnnī di mī lende kēnyē 'bēnnī ga kobapatisi lijē gɔ Boko'ba kola lijē gɔmo. ^V Kina bilaka kɔlɔ ŋgī di Yudayi, pili di mī Yerosalema kari zi bo. Lijē ari kodɔ kpēnnī ŋgī pili gɔ lende kēnyē 'bēnnī ga na bo kobapatisi lijē ŋgī mī yōpō Yaradene.

^{VI} Yowani, bɔŋgɔ 'ba rɔ bo u'jō di mī sunē gamele, ti gasi 'bana bo koga 'bōmbō bo. Akonyo abo ga rɔ mōmī ni ti tagi 'ba mī 'bɔrɔ. ^{VII} Kina bo kiya zi bilaka naga nima te, “Bɔ mɔtɔ ēdī kozi kako di dɔma. Bo na mbiri lōbu di dɔma. Pele rɔ kabi 'ba wari ndī bo ma mɔ'bo dē tēdē bēri tope kpamo. ^{VIII} Mo'dɔ ma 'bama bapatisi 'deni dɔye ti

mini. Tine ma 'ba bo, bo ti kobapatisi ye ti Nyī Kɔtɔ Laka.”

Bapatisi 'Ba Yēsu

(MT 3:13-4:11; LK 3:21-22; 4:1-13)

^X Mī kada nima na Yēsu kako ŋgī di Nazareta di mī Galilaya zi Yowani, kina kobapatisi bo ŋgī mī yōpō Yaradene. ^X Tine ɔdɔ Yēsu kēdī kɔdɔ 'deni yaga di mī mini bo oja mītɔrɔ konye rōnī 'deni yaga rɔ gbōŋō, Nyī Kɔtɔ Laka kēdī kɔkɔ ŋgī kako dɔ bo kɔzɔ matukpuru tara. ^{XI} Kina birɔ kudu ŋgī kako di mītɔrɔ kiya te, “Nī na rɔ kole ma. Mɔ'ɔ yī 'deni kulōwō. Ma ti mī keyī rɔ mbēmbē gɔ lende 'bi.”

^{XII} Kina Nyī Kɔtɔ Laka koto Yēsu ŋgī kari yī mōkō, ^{XIII} bo ko'dɔ tō'ddɔ dɔ 'butē sowɔ yī mōkō yayi. Kina Satani koloma ŋgī rɔ tiyɔzɔ bo. Bo oloma ŋgī mī lōngō wa 'ba yī mōkō. Tine malayika na koloma rɔ toja laja zi bo tokɔnyi bo.

Tisaki Ndɔbɔ 'Ba Yēsu

(MT 4:12-22; LK 4:14-15; 5:1-11)

^{XIV} Kina di pōtō mo ko'ja ki'di Yowani 'deni mī ma-boso na Yēsu kako ŋgī mī Galilaya tuwōwō laja laka 'ba Boko'ba, ^{XV} kiya te, “Kada mo ɔmō 'deni. Kina ŋere lōbu 'ba Boko'ba ēdī 'deni ŋoli. Otɔke dɔye di mī lende kēnyē 'be ga ki'dike dɔye gɔ laja laka 'ba Boko'ba.”

^{XVI} Mī tudō abo kebe kpa pōpō 'ba Galilaya na bo kari

ko'ja Simona ni ngi yayi ti bo löndö bo Andareya kedi ga ro tu'du duru mi pöpö, römöyi lijë atoyi na. ^{XVII} Kina bo kilende zinni, iya te, "Ösöke göma, ti mi'di ye ro atoyi 'ba to'de bilaka kako zi Boko'ba." ^{XVIII} Kina lijë kola duru 'benni ga ngi yayi lijë kösö go bo.

^{XIX} Mi tari abo mbowa dogba di bina na bo kari ko'ja kole 'ba Zebedayo ga ngi, Yakoba ni ti bo löndö bo Yowani. Lijë oloma 'deni mi sorope kedi ga ro tilejo duru 'benni. ^{XX} Bo ideki lijë, na lijë kenyi kola 'bu nni Zebedayo ngi mi sorope yayi ti bo ndobo, lijë kösö ngi go bo.

Yesu Ni Ti Bo Nöki Mäto
(LK 4:31-37)

^{XXI} Yesu ni ari Kaparahoma. Mi kada 'ba ro kindawo na bo kari ngi kodö mi rö 'ba mötu bo ki'di tiyandi komo bilaka. ^{XXII} Tine lijë oto ngi ro gönni. Römöyi akiyandi abo ngi közo 'ba bo közi kakpa, inza közo ma 'ba bo komo kiyandi ni tara.

^{XXIII} Bo mäto ro bo nöki edi mi rö 'ba mötu yayi. Kina bo kenyi kulöri ngi ro ma kembe kiya te, ^{XXIV} "Wa'di 'bi tize, ni Yesu 'ba Nazareta nime? Ako 'deni tote döze nati? Mikali yi 'deni. Ni na ro bo laja ma kotö laka 'ba Boko'ba."

^{XXV} Yesu amo dö nöki nima, iya te, "Udumö yaga. Kina ita'ba yaga di dö bo nima." ^{XXVI} Kina nöki mo nima konma bo nima ngi kulöri ro ma kembe, kina

kodö ngi yaga di dömo. ^{XXVII} Kina lende mo kigayi lijë ngi pili ki'di lijë ngi kebe tititi rönni ro go rönni, kiya te, "Wa'di ga na te? Akiyandi la'ja nati? Bo nime ngi ti közi kakpa bo kamo dö nöki te yo kuwö dö bo ngi."

^{XXVIII} Tine na läbi 'ba lende 'ba Yesu kita'ba ngi welo kote mi döyayi 'ba Galilaya yayi.

Yesu Ilenjo Bo Röko'ö Ma Konzi

(MT 8:14-17; LK 4:38-41)

^{XXIX} Yesu ni dödo di mi rö 'ba mötu yayi ti Yakoba ni ti Yowani kari linjo 'ba Simona ni ti Andareya. ^{XXX} Tine lijë ömö yayi ko'ja mese 'ba Simona kedi ti zeyi kö'dö 'deni beri dö sora. Iya lende mo zi Yesu, ^{XXXI} kina bo kari ngi kinda'ba közimo kombi dömo töro. Kina zeyi nima kita'ba ngi yaga di röni löko kenyi toja laja zinni.

^{XXXII} Mi dokopiyari mo nima ko'ja kada kösö 'deni na ko'de bo röko'ö ngi pili kako zi bo kpaki ti bo nöki ni. ^{XXXIII} Bilaka pili 'ba mi tiri ototo rönni ngi linjo 'ba Simona yayi. ^{XXXIV} Kina Yesu kilenjo bilaka ame ga pili ti dokomali röko'ö ma gege ne ngi, bo ki'di nöki kita'ba ngi yaga di dö ma konzi ame ga ro bo nöki ne. Tine bo ota go lende di zi nöki ni römöyi lijë ikali bo.

Yesu Ilingere Kote Mi Galilaya

(LK 4:42-44)

^{XXXV} Mi bi kezë ma di gömo mölo mi kano bi na

bo kënyī ngī kari abo yi mökö rɔ dɔ kutu bo tumötu. XXXVI Kina Simona ni ti ya mɔtɔ mo naga nima koloma ngī rɔ toma bo. XXXVII Lijë ari ko'ja bo na lijë kiya zi bo te, "Bilaka pili ëdī rɔ toma göyī." XXXVIII Tine bo ileki dɔmo kiya zinnī te, "Darike mi lijɔ ma dɔgba naga 'dɔ mari muwöwö laja nime gbī yayi, römöyī kina rɔ ndɔbɔ ma mako dömöyī mo."

XXXIX Kina bo kilingere ngī kote mi dɔyayi 'ba Galilaya nima toko ti tuwöwö lende 'ba Boko'ba mi rö 'ba mötu 'bënnī ga pili, bo ki'di nöki kita'ba ngī yaga di dɔ bɔ nöki ma konzi.

Yësu Ilenjo Bɔ Mönyu
(MT 8:1-4; LK 5:12-16)

XL Kina bɔ mönyu mɔtɔ kako ngī zi Yësu kolɔdɔ bëri koma'jo rönī zi bo, iya te, "Ɖdɔ ko'dɔkɔ ngī ti kilenjo ma ngī yaga rɔ ma kɔpɔ."

XLI Yësu onjo lisa 'ba rɔ bɔ nima, na bo koja közi bo ngī kosa rɔmo, kiya te, "Mo'dɔkɔ 'deni ngī, ilenjo yi 'deni."

XLII Kina mönyu kilayi ngī di rɔ bɔ nima rɔmo kɔpɔ ngī yaga. XLIII Tine Yësu ose gɔmo kitigɔ zi bɔ nima koja kari, kiya te, XLIV "Kinza kari kiya lende nime dë zi bɔtɔ, ari kileme röyī zi bɔ akumu 'ba Boko'ba ni. Kina 'dɔ ki'di a 'ba akilenjo mo tönë Musa ki'di kö'du mo ne, 'dɔ kileme ilenjo yi 'deni kɔpɔ."

XLV Tine pele bɔ nima ari ngī koloma rɔ tÿyëtī mo, tÿyëlë lende 'ba Yësu. Kina ngī i'di bi 'ba tɔdɔ mi gawo

kari kele dë kpe zi Yësu. Kina bo koloma abo ngī kö'bö yaga mökö di mi gawo. Na bilaka koloma ngī rɔ tɔlɔ kari zi bo di mi gɔ bi pili.

II

Yësu Ilenjo Bɔ Kenjme Bëri
Mɔtɔ

(MT 9:1-8; LK 5:17-26)

I Mi tö'dö dɔ ndö tara di pötö mo na bo kileki ngī kari Kaparanoma. Kina lëbi mo kote gɔ bi nima ngī toko ma bo këdī 'deni lijɔ mɔtɔ yayi. II Kina bilaka kɔlɔ ngī rɔ tündi kako zi bɔ koso lɔ mi rö nima bi gbönjɔ ma titi te kari kinza kpe rɔ bo. Kina bo koloma ngī rɔ tuwöwö lende 'ba Boko'ba zinnī. III Na ko'de bɔ mɔtɔ ame kenjme 'deni mɔlɔ bëri ne ngī kako zi bo, bilaka sowɔ na kombi. IV Tine bilaka oso 'deni ngī bi gbönjɔ ma titi te inza kpe zinnī 'dɔ tɔdɔ timo toto bɔ nima kari ngɔsi zi Yësu. Kina lijë këki ngī dɔ rö tɔrɔ kiteje gɔ bi koja bɔ nima kebe teyi kpaki ti lanba ma kö'dö dɔmo mo ko'ba bëri te kɔmɔ Yësu. V Kina ɔdɔ Yësu konjo 'deni lijë ki'di dönni gɔ lende abo tara tine, na bo kilende ngī zi bɔ kenjme bëri nima, kiya te, "Kole ma, ola yi 'deni gɔ lende kënyë 'bi ga."

VI Dëmba tine bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kö'du ki'di mɔtɔ ga ëdī yayi, na lijë kebe ngī rɔ tomeri mo ti minni, kiya te, VII "Bɔ nime ilanɔ rɔ bo kiya lende tara gɔ wa'di zi Boko'ba? O'ja dölī na 'dī.

Boko'ba na nge koto ro bo tola wa go lende kenyē.”

^{VIII} Yēsu ikali meri 'bēnni nima ngi, na bo kiya zinni te, “Kpe, eddi komerike lende nima tara miye go wa'di? ^{IX} Ma yala na kitewu 'do tiya mo zi bo kenme beri nima? ‘Ola yi 'deni go lende kenyē 'bi,’ ala 'do kiya te, ‘Enyi kombi lanba 'bi kilingere.’ ^X Ne ziye tikali mo ro ma laka kole 'ba bilaka lesi edi ngi ti tigo dolingo bine tola bilaka go lende kenyē.” Kina bo kiya ngi te zi bo kenme beri nima, ^{XI} “Ni, milende ziyi, enyi kombi lanba 'bi kari lingo.”

^{XII} Kina bo nima kenyi ngi di komonni pili te kombi lanba abo kari timo. Lende mo igayi lijē ngi pili na lijē kebe ngi ro tilēlu Boko'ba, kiya te, “Wa ma te do'ja dē gba molo.”

Bo Rok'o'o Na Nge Ko'doko Wowa
(MT 9:9-13; LK 5:27-32)

^{XIII} Yēsu ileki 'bōwu kari kpa pōpō 'ba Galilaya, na tindi kototo rōnni ngi zi bo yayi. Na bo koloma ngi ro tiyandi lijē. ^{XIV} Kina odo bo kenyi 'deni tilingere kebe yayi tine na bo kari ko'ja bo kireke awada mato kidēki ro Lēwē kole 'ba Alapayo, koloma 'deni mi bi 'ba tireke awada. Bo iya te, “Osō goma.” Kina Lēwē kenyi ngi kōsō go bo.

^{XV} Kina lijē kari ngi tonyo kpenni lingo 'ba Lēwē. Bo kireke awada ma konzi ti

bo lende kenyē mato ga edi gbi yayi tonyo wa bi koto ti Yēsu ni ti bo kōsō go bo ga. Rōmōyi ma konzi 'bēnni osō 'deni go bo. ^{XVI} Kina odo bo komo kiyandi 'ba kō'du ki'di mato ga ame lijē gbi ro Parosi ne ko'ja Yēsu 'deni kēdi ro tonyo wa bi koto ti bo lende kenyē ni ti bo kireke awada tara tine, lijē enyi kititi bo kōsō go bo ga, kiya te, “Yēsu edi konyo wa bi koto ti bo lende kenyē ni ti bo kireke awada go wa'di?”

^{XVII} Yēsu uwō lende 'bēnni nima 'deni, na bo kileki zinni, kiya te, “Bo rok'o'o na nge kari zi bo ki'di wowa. Ya ma kinza ti rok'o'o naga ari 'bēnni dē. Kina me ma mako dē tidēki bo lende laka, mako go bo lende kenyē.”

Lende 'Ba Kpa Koro
(MT 9:14-17; LK 5:33-39)

^{XVIII} Bo kōsō go Yowani bo bapatisi ga ti Parosi ni edi koro kpenni. Kina ya mato ga kako zi Yēsu kititi bo, iya te, “Go wa'di na bo kōsō go Yowani ga ti bo kōsō go Parosi ni kēdi koro kpenni, tine ma 'beyi ga koro kpenni dē gomo?”

^{XIX} Yēsu ileki dōmo zinni, iya te, “Ma komerike 'beye nba 'ba mi karama 'ba gbe ti koro kpenni ko'ja mē'dē 'ba nyiti kēdi mi lōngō lijē? Inza tara. ^{XX} Tine kada mo ti kōmō 'deni ame go kinda'ba mē'dē 'ba nyiti yaga di mi lōngō lijē, kina ti lijē koro kpenni 'jaa.

XXI Rɔ ma laka bɔtɔ uru bɔŋgɔ ma la'ja dɛ yɔki bɔŋgɔ ma mɔlo. Ɔdɔ ko'dɔ tara ma la'ja nima ti kosɔŋi rɔnɪ kirica ma mɔlo mo ŋgɪ yaga ko'dɔ bi gbɔŋɔ ma lɔbu kulɔwɔ. XXII Kina bɔtɔ mɔtɔ oɔɔ layi ma la'ja dɛ gbɪ mɪ kilaka 'ba layi ame kɔndɛ 'deni ne. Ɔdɔ ko'dɔ tara layi ti kotopa kilaka kɔndɛ nima ŋgɪ, kina layi ni kpaki ti kilaka mo nima ti kirasi rɔnnɪ ŋgɪ yaga. Tine ma laka mo todɔ layi ma la'ja gbɪ mɪ kilaka ma la'ja 'ba layi."

Lende 'Ba Kada 'Ba Rɔ Kindawo
(MT 12:1-8; LK 6:1-5)

XXIII Mɪ kada 'ba rɔ kindawo ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ, Yɛsu ni kɛdɪ kudɔ ti bɔ kɔsɔ gɔ bo ga kebe mɪ nyaka 'ba nyɔnyu, na bɔ kɔsɔ gɔ bo ga koloma ŋgɪ rɔ tomborozi dɔ nyɔnyu ma kana kebe tonyo mo. XXIV Parosi ni ɛnyɪ kiya zi Yɛsu te, "Oŋgɔ te, gɔ wa'di na bɔ kɔsɔ gɔyɪ ga kɛdɪ ko'dɔ wa ame kari dɛ gɔ kɔ'du ki'di 'ba kada 'ba rɔ kindawo ne tara gɔmo?"

XXV Yɛsu ɛnyɪ kileki dɔmo zɪnnɪ iya te, "Kpe, wa tɔnɛ 'bu ze lɔbu Dawɪdi ko'dɔ mɪ kada ma lijɛ ti ya ma ti bo kɛdɪ rɔ 'bɔ ne, idɛkike dɛ? XXVI Ame tɔnɛ ko'dɔ rɔnɪ mɪ kada ma Abiyatara na kɛdɪ rɔ bɔ dɔ bɔ akumu ne. Maŋgolɔ'bɔ koro mo tɔnɛ ki'di 'deni zi Bɔko'ba, mɪ kɔ'du ki'di mo 'dɔ bɔ akumu na ŋge konyo, bilaka ma sari konyo dɛ ne, Dawidi ɔɔɔ ŋgɪ mɪ rɔ 'ba Bɔko'ba

konyo, kogba mɔtɔ ga ki'di gbɪ zi ya ma ti bo."

XXVII Kina Yɛsu kileki gɔmo gbɪ kiya zɪnnɪ te, "I'di kada 'ba rɔ kindawo rɔ a laka zi bilaka lesi. Tine i'di bilaka lesi dɛ gɔ kɔ'du 'ba kada 'ba rɔ kindawo. XXVIII Kina kole 'ba bilaka lesi na gbɪ rɔ ŋere 'ba dɔ kada 'ba rɔ kindawo."

III

Bɔ Konyɔ Keŋme Rɔ Kilawo Mɔtɔ
(MT 12:9-14; LK 6:6-11)

I Yɛsu ileki kari mɪ rɔ 'ba mɔtu. Tine bɔ mɔtɔ ɛdɪ yayi kɔzɪmo kɔlɛ 'deni rɔ kilawo. II Ya mɔtɔ ga ɛdɪ gbɪ yayi, lijɛ oloma 'deni ŋgɪ rɔ tonɔgɔ mo ɔɔɔ Yɛsu kileŋɔ bɔ nima mɪ kada 'ba rɔ kindawo nima gɔ lijɛ kari kususɔ bo timo. III Yɛsu idɛkɪ bɔ kɔzi kɔlɛ rɔ kilawo nima kiya teyi te, "Ako kɔrɔ kɔmɔze pili bine."

IV Kina bo kɛnyɪ kititi bilaka naga nima, bo iya te, "Ma yala na rɔ ma laka mɪ kɔ'du ki'di 'ba kada 'ba rɔ kindawo 'dɔ to'dɔ mo? To'dɔ lende laka ala to'dɔ a ma rɔ ma kɛnyɛ na teyi? Tɔmɔ didɪ, ala tupɔ mo yaga?" Tine lijɛ udumɔ ŋgɪ pili liwo.

V Kina bo kuyɪ kɔmɔ bo koŋgɔ dɔnnɪ pili toko, dɔki'di bo ga ata 'deni rɔnnɪ. Tine lende kinza kuwɔ 'bɛnnɪ nima i'di bo ŋgɪ kɛdɪ rɔ meri. Kina bo kilende ŋgɪ zi bɔ nima, iya te, "Oja gɔ kɔziyɪ." Bɔ nima oja yɔ na kileki ŋgɪ rɔ ma laka gɔ bi mo.

VI Kina Parosi ni kɔdɔ ŋgɪ di mɪ rɔ 'ba mɔtu yayi kari kotɔtɔ ga kpɛnnɪ ti bilaka 'ba

Erode ga toma k̄ori 'ba 'd̄o t̄up̄o Ȳesu t̄imo.

T̄ind̄i Ako Zi Ȳesu

^{VII} Ȳesu ̄enȳi nḡi ti b̄o k̄os̄o ḡo bo ga kari kpa p̄op̄o, na bilaka kol̄o nḡi r̄o t̄ind̄i kari z̄inn̄i yayi. L̄ij̄e ̄ol̄o kako di Galilaya yayi, di Yudayi, ^{VIII} di Yerosalema, di Edome, di ḡonȳi ȳop̄o 'ba Yaradene, ya m̄oto ga ako di m̄i d̄olin̄o 'ba Tura ni ti Sidona. L̄ij̄e ̄ol̄o kako zi bo ḡo l̄ebi 'ba wa ame l̄ij̄e kuw̄o bo k̄edi ko'd̄o ne.

^{IX} Bilaka nḡi r̄o t̄ind̄i ma kinza kiya. Na Ȳesu kiya nḡi zi b̄o k̄os̄o ḡo bo ga 'd̄o l̄ij̄e ko'de sorope ḡo bo k̄eki ȳimo kinza komoti bo ra. ^X R̄om̄oȳi bo ileŋo b̄o r̄ok̄o'̄o ma konzi nḡi, kina ma konzi m̄oto ga k̄edi gba nduw̄e komoti r̄onn̄i tari tosa r̄o bo. ^{XI} Kina ̄oɔo ya ma r̄o b̄o n̄oki ni ko'ja ma 'b̄enn̄i kin̄e bo te na kila'ba nḡi b̄eri k̄om̄o bo ti tul̄ori, kiya te, "N̄i na r̄o kole 'ba B̄oko'ba." ^{XII} Tine bo amo nḡi d̄onn̄i kinza l̄ij̄e kuw̄ow̄o ḡo bo d̄e yaga.

B̄o K̄os̄o Ḡo Ȳesu Ga
(*MT 10:1-4; LK 6:12-16*)

^{XIII} Ȳesu ̄enȳi nḡi k̄eki kari d̄o kurun̄gu t̄oro, na bo k̄id̄eki bilaka ma bo ko'd̄ok̄o naga nḡi kako zi bo. ^{XIV} Na bo koza ma 'but̄e d̄omor̄iȳo nḡi di ȳimo r̄o ame mo ga bo k̄id̄eki r̄o b̄o laja abo ne. Kina bo kiya zi l̄ij̄e te, "Kpe nime, moza ye 'deni 'd̄o k̄edd̄ike t̄o, 'd̄o moja ye gb̄i tari tuw̄ow̄o lende zi bilaka, ^{XV} mi'di k̄oz̄i kakpa ziye toga n̄oki t̄imo yaga." ^{XVI} L̄ij̄e ma 'but̄e d̄omor̄iȳo ma bo koza

mo ga na me, Simona ame Ȳesu ki'di m̄oȳi bo m̄oto gb̄i r̄o P̄it̄oro ne, ^{XVII} ti Yakoba ni ti l̄ond̄o bo Yowani kole 'ba Zebedayo ga. Ȳesu i'di m̄oȳi d̄onn̄i r̄o Bonerega, ame 'jo 'ba lende mo t̄eḡe, "B̄o t̄oro kapi." ^{XVIII} Kina ti Andareya ni ti P̄ilip̄o ti Batolimayo ti Matayo ti Toma ti Yakoba kole 'ba Alapayo ti Tadayo ti Simona b̄o ko'd̄o ya ḡo d̄oȳayi 'b̄enn̄i. ^{XIX} Kina ti Yuda Isikarita ame kina kari kusus̄u Ȳesu zi turu ne.

Ȳesu Ni Ti Bezebola
(*MT 12:22-32; LK 11:14-23*)

^{XX} Ȳesu ileki kari l̄in̄o, na t̄ind̄i ma kinza kiya kot̄oto r̄onn̄i nḡi gb̄i kako zi bo kola bi 'ba tonyo akonyo pele kari kinza kpe z̄inn̄i ti b̄o k̄os̄o ḡo bo ga. ^{XXI} Kina ̄oɔo l̄ebi mo kari k̄om̄o 'deni k̄ozo a nime te zi e'be ma bo ga tine, na l̄ij̄e k̄enȳi nḡi kako ḡo bo. R̄om̄oȳi bilaka ̄edi 'deni nḡi r̄o tiya mo te, "Rum̄o na kila'ba 'deni d̄o bo."

^{XXII} B̄o k̄om̄o kiyandi 'ba k̄o'du ki'di m̄oto ga ame kako di Yerosalema ne oloma nḡi r̄o tiya mo te, "Bezebola n̄ere 'ba n̄oki na kila'ba 'deni d̄o bo. N̄ere 'ba n̄oki ni na ki'di k̄oz̄i kakpa nima zi bo toga n̄oki ma laki t̄imo yaga."

^{XXIII} Kina Ȳesu k̄id̄eki bilaka naga nima nḡi kako zi bo, bo koloma r̄o tiya mo z̄inn̄i r̄o d̄on̄gala. Bo iya te, "Ti Satani kebe koga Satani l̄ep̄i bo m̄oto tondo ga? ^{XXIV} ̄oɔo d̄olin̄o k̄oto kebe koza m̄ini 'deni kebe to'd̄o

ya rɔ ɔ rɔnni dɔliɔ nima ɛdi kita'ba ŋɔi. ^{XXV} ɔdo kpa goli koto koza mini kebe to'do ya rɔ ɔ rɔnni, kpa goli nima ɛdi kita'ba ŋɔi. ^{XXVI} Kina gbi tara ɔdo Satani koza minni 'deni kebe to'do ya rɔ ɔ rɔnni, gɔmo inza kɔwɔ kpe dɔliɔ 'benni nima ɛdi kita'ba giri nime.

^{XXVII} Boto mɔto ikali de ma 'do kari kɔdo mi ro 'ba bo tigo mɔto kolo amo ga. Tine nge ɔdo kudodu bo tigo nima 'deni titi gba beri tine na 'jaa ti kolo amo ga.

^{XXVIII} Kpe omerike lende nime laka. Dokomali lende kɛnyɛ ma laki naga nima pili ti kola bilaka ŋɔi gɔmo kpaki ti kpa kɛnyɛ ma lijɛ ko'do. ^{XXIX} Ne boto ame kirasi lende kiya kpɛni rɔ ma kɛnyɛ ɔ Nyi Kɔto Laka ne, inza kola ŋɔi du lipo. Lende kɛnyɛ ma nburunburu na bo ko'do 'deni."

^{XXX} Yesu iya lende nime te romoyi lijɛ iya te nokɔ na kedɔ ko'do bo.

Yɛ Na Rɔ Iya?

(MT 12:46-50; LK 8:19-21)

^{XXXI} Kina ma 'ba Yesu ni ti londɔ bo ga komo ŋɔi. Lijɛ ɔro yaga koja laja kari ɔ bo. ^{XXXII} Tindi oloma 'deni kuru bo beri na kari kiya zi bo te, "Moyi ni ti londɔ yi ga ɛdi yaga 'de yayi, lijɛ o'doko yi 'do kari zinni."

^{XXXIII} Yesu ileki domo zinni iya te, "Ye ga na rɔ iya ni ma ti londɔ ma mo ga?"

^{XXXIV} Bo uyi kɔmɔ bo konɔ do bilaka naga nima koloma yayi ne, na bo kileki kiya te, "Lijɛ nime na rɔ

iya ni ma ti londɔ ma ga. ^{XXXV} Boto ame ko'do ako'doko 'ba Boko'ba ne na rɔ londɔ ma ga, rɔlemi ma ga gbi rɔ iya ma."

IV

Dɔngala 'Ba Bo Kulɔ Kupɔ
(MT 13:1-9; LK 8:4-8)

^I Yesu ako 'bowu gbi koloma rɔ tiyandi bilaka di kpa popo 'ba Galilaya. Bilaka ako ŋɔi zi bo rɔ tindi ma kinza kiya, kina bo kari keki koloma ŋɔi mi sorope mbowa mi zana mini. Tindi naga nima ɔro ŋɔi yaga kpa goto yayi, ^{II} kina bo koloma ŋɔi rɔ tiyandi lijɛ ti dɔngala ma konzi.

Mi akiyandi abo, bo iya te, ^{III} "Uwoke, bo kulɔ kupɔ mɔto ɔdo 'deni kari tuli kupɔ abo mi nyaka. ^{IV} Di bi tuli mo mɔto ga ila'ba ŋɔi do kpa kori, kina yali kako ŋɔi kogo yaga. ^V Kupɔ mɔto ga ila'ba ma 'benni do kirigoyɔ ame yayi mo kalo de laka ne. Kina kotu ŋɔi welo romoyi yayi mo alo de. ^{VI} Tine ɔdo kada keze yo na konma ŋɔi kututu yaga romoyi ngira'da mo alo de. ^{VII} Kupɔ mɔto ga ila'ba ma 'benni ŋɔi mi longo kono. Tine ɔdo kono kebe kiyebu yo na kubowu ŋɔi yaga ko'bo rɔ azurupu. ^{VIII} Kina kupɔ mɔto ga kila'ba ma 'benni ŋɔi mi yayi ma laka. Na kotu ŋɔi kiyebu laka nbɔ kana. Mɔto mo ga ana nge mbowa, mɔto ga ana laka tine mɔto ga ana ŋɔi kulowo."

IX Kina Yèsu kileki gomo kiya zinnì te, “Bò ame ti mbili ne i'dike bo kuwò lende nime.”

*'Jo 'Ba Dɔngala 'Ba Kupò
(MT 13:10-23; LK 8:9-15)*

X Di pòtò mo ko'ja Yèsu kèdì 'deni kutu bo tine, na ya mɔto ga ame kuwò lende nima ne ti bɔ kòsò gɔ bo ga kako ngì zi bo. Lijè ako kititi bo 'dɔ bo kiyèti mì 'jo 'ba dɔngala naga nima zinnì. XI Yèsu ileki dɔmo zinnì iya te, “Kpe, akikali 'ba a ma rɔ ma kusu mì nɛre lɔbu 'ba Bɔko'ba nime i'di 'deni ziye. Tine ma 'bènnì 'ba ya mɔto ga naga nima ti milende zinnì nduwè rɔ dɔngala. XII Ròmòyì kɔzɔ ma tònè kugu ne, 'Gɔ lijè kɔngɔ pele, tine lijè ko'ja dè. Lijè kuwò pele, tine lijè kikali dè. Ròmòyì kinza lijè kebe koto dònni ra lijè kileki kako zò ma nɛre Bɔko'ba, kinza mola lijè ra gɔ lende kènyè 'bènnì ga.”

XIII Kina Yèsu kititi lijè kiya te, “Kpe gbì ikalike mì 'jo 'ba dɔngala nime dè? Tine gɔ kikalike mì 'jo 'ba dɔngala mɔto mo ga 'jaa tondo mo ga? XIV Bò kulì kupò nima na rɔ bɔ kuwòwò lende 'ba Bɔko'ba. XV Kupò ma kila'ba dɔ kpa kòri na rɔ ya ame ga kuwò ngì tine, Satani ako ngì welo kogba yaga di mì dòkì'di mo ne. XVI Kupò ma kila'ba dɔ kirigoyɔ na rɔ ame ga kuwò yɔ kinda'ba ngì ti mì kèyì ne. XVII Tine ngira'da mo na kalo dè mìnni kina ngì gomo igabi dè. Ɔdɔ

gomo ni ti kòzì kasi 'ba gomo kòmò yɔ na lijè koga kpènnì ngì gomo. XVIII Kupò ma kila'ba mì lɔngò kono na rɔ ame ga kuwò ngì kinda'ba laka, XIX tine kòmò kilè'di 'ba gɔ wa 'ba dɔlɔɔ, mɔri ni ti mì lɔbu gɔ ama konzi mɔto ga kubòwu ngì yaga kana ɔto dè. XX Tine kupò ma kila'ba mì yayi ma laka na rɔ ame ga kuwò kuti ngì kinda'ba laka ne. Kina lijè na ma kana ngì, mɔto ga mbowa, mɔto ga laka, tine mɔto mo ga kulòwò.”

*Lamba Bìci Sora
(LK 8:16-18)*

XXI Kina Yèsu koloma ngì nduwè rɔ tiya mo zinnì te, “Me bɔto mɔto ebe kogba lamba ra kutu'bò dɔmo yaga teyi ti lò'di ala kusu bìci sora? Rɔ ma laka lamba èdì kutè dɔ a 'ba tidèyì mo. XXII Kina me 'deni ɔto ame yaga rɔ ma kusu ne ti koja ngì yaga bi kɔpɔ. Ɔto ame kutu'bò dɔmo teyi ne ti kombi dɔmo 'deni ngì yaga. XXIII Kina ti, bɔ ame ti mbili ne, i'dike bo kuwò lende nime.”

XXIV Bo ileki gbì kiya zinnì te, “Wa ame kèdì kiya ziye ne ojeke mbili ye laka gomo tuwò mo. Wa ma kèddì kiyarike timo na ti Bɔko'ba kiyari gbì timo ziye. Kina ti bo ki'di dɔmo 'deni ngì teyi ziye. XXV Ròmòyì bɔ ame kèdì timo ne ti ki'di gbì teyi. Kina bɔ ame kinza timo ne ma titi tɔ nima zi bo ne ti kopepe 'deni ngì yaga.”

Dɔŋgala 'Ba Tiyöbu 'Ba Kupö

XXVI Bo ileki gbī 'böwu kiya zinnī te, "Nere löbu 'ba Boko'ba ēdī kɔzɔ lende 'ba bɔ mɔto ame kulī kupö mī nyaka bo kari koloma abo ngī kō'dō nati ne. XXVII Tine kupö naga nima ötu ē'bēnnī ngī gɔ dönnī kiyöbu kinza ma bo kikali gɔmo. XXVIII Yayi na ngī koja ē'bēnī. Dɔgba mo ötu rɔ dɔ bitī kina kiyöbu ngī köyö kana dɔmo. XXIX Tine ɔdɔ bo konɔgɔ kandi 'deni yɔ na bo ki'di kulu ngī mugu mo römöyī bo ikali kada 'ba tumu mo na 'deni."

Dɔŋgala 'Ba 'Jo Titiyi

(*MT 13:31-32; LK 13:18-19*)

XXX Kina bo kileki kiya gbī te, "Nere löbu 'ba Boko'ba nime ti kiyari ngī ti wa'di ga? Dɔŋgala ma tondo mo ga na ngī gɔ kiyari timo? XXXI Ti kēdī ngī kɔzɔ 'jo 'ba a mɔto ame titiyi 'deki ne. Tine ɔdɔ kogba kulī mī yayi, XXXII na kebe kiyöbu ngī yaga rɔ ngērī ma löbu. Kina dɔŋgila mo ga konza ngī yali ni kako kubō rō 'bēnnī ga dɔ mbēli mo."

XXXIII Mi akiyandi 'ba Yēsu ga pili bo ilende zinnī ti dɔŋgala. Bo o'de dɔŋgala 'ba lende mo zinnī ti wa ma lijē kikali laka. XXXIV Zi ma laki naga nima bo iya wa pili zinnī rɔ dɔŋgala. Tine ɔdɔ lijē kēdī 'deni rɔ dönnī ti bɔ kōsɔ gɔ bo ga tine na bo kebe 'jaa tiyētī mī 'jo 'ba lende mo ga pili zinnī.

Yēsu Oga Pīwu

(*MT 8:23-27; LK 8:22-25*)

XXXV Mī dɔkɔpiyari mo nima na Yēsu kiya ngī te zi bɔ kōsɔ gɔ bo ga, "Ēnyīke, dumuke darike gönyī pöpö ma 'dē."

XXXVI Kina lijē kēnyī ngī kola tīndī naga nima yayi lijē kēkī gɔ bo mī sorope, tumu dɔ mini nima kari gönyī pöpö ma kapa mɔto. Sorope mɔto ga ari gbī tinnī yayi. XXXVII Kina lili ma kembe rɔ pīwu ki'di ngī tome, na mini ki'di ngī rɔ tikagba 'dɔ koso gönnī mī sorope. XXXVIII Yēsu ēdī kebe kapa sorope ma yī'böwu yayi kō'dō 'deni kitaka dɔ bo ti bɔŋgɔ. Kina bɔ kōsɔ gɔ bo ga kari kindinji bo ngī kiya zi bo te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, ma 'bēyī omeri lende ze dē kpe ɔdɔ dēdī pele dölēke nati?"

XXXIX Kina bo kindinji ngī yaga, bo kamo dɔ lili nima, bo kilende zi mini kikagba nima kiya te, "Ɔrɔ yaga." Kina lili ni ti mini kikagba nima kɔrɔ ngī bi ko'dɔ liwo. XL Bo ileki kiya zinnī te, "Kpe, ēddī kereke gɔ wa'di? Kpe gba i'dike dɔye dē gɔ lende ma?"

XLI Kina lijē ngī rɔ ma kere bo. Lijē ebe tititi rōnnī kiya te, "Bɔ nime bo wa'di ga na? Lili ni ti mini ni ngī kpaki rɔ akuwö dɔ bo?"

V

Nökī Ni Ti Ba'do

(*MT 8:28-34; LK 8:26-39*)

¹ Lijē umu ngī kari kōmō gönyī pöpö mī dɔyayi 'ba

Gerasa. ^{II} Kina ko'ja Yēsu kēdī kēkī di mī sorope kako yaga yɔ na dɔ bo kondɔsɔ ngī ti bɔ nōkī mɔtɔ kēdī rɔ tako di mī lōngō dōgō yayi. ^{III} Bɔ nima nōkī ila'ba 'deni ngī mɔlo dɔmo ki'di kēdī koloma 'deni ngī nburu kō'bō mī lōngō dōgō. Bɔtɔ mɔtɔ inza kpe ame 'dɔ kɔ'bo togbo bo bēri. Pele rɔ tudōdu bo ti zingiri onya dɔ 'deni. ^{IV} Rōmōyī pa oloma rɔ tudōdu kōzī bo ga komba zingiri ndī bo. Tine bo ō'bō ngī tūyēyī wa naga nima di rɔ bo, bo kodowe zingiri ni yaga di ndī bo. Kina ngī bɔtɔ mɔtɔ inza kpe ame 'dɔ kɔ'bo togbo bo bēri. ^V Kote kada lōbu nime kpaki ti korɔndɔ mo ga bo ō'bō ngī mī lōngō dōgō dɔ dōku tulōri, bo kore rɔ bo ga ti dōku.

^{VI} Tine ɔdɔ bo ko'ja Yēsu ngī n̄bō di bi kɔwɔ yɔ na bo kirina ngī kurē dɔmo bo kari kolɔdɔ bēri kɔmɔ Yēsu. ^{VII} Kina bo kulōri ngī rɔ ma kembe kiya te, "Wa'di 'bī na tō, nī Yēsu kole 'ba Boko'ba tigo dɔ kiteli? Moma'jo rɔma ziyi ti mōyī Boko'ba, kinza kodɔ gomɔ dē dɔma." ^{VIII} Bo iya tara rōmōyī Yēsu ilende zi nōkī nima iya te, "Nī nōkī nime ɔdɔ yaga di mī bɔ nime."

^{IX} Yēsu ititi bo iya te, "Nī, mōyī yī rɔ yē?" Bo iya te, "Mōyī ma rɔ Tindī. Ze rɔ ma konzi." ^X Kina nōkī naga nima kebe ngī toma'jo rōnni zi Yēsu kinza bo koga lijē dē yaga di mī dɔlinɔ nima.

^{XI} Tine tindī 'ba ba'do 'ba

linɔ ēdī rɔ tonyo kpēnni ndi dōku yayi. ^{XII} Kina nōkī naga nima koma'jo rōnni ngī zi Yēsu, iya te, "Oja ze dari dila'ba dɔ ba'do naga nime 'dē."

^{XIII} Yēsu uti dɔmo zinnī, iya te, "Ɔdɔke karike." Kina nōkī naga nima kɔdɔ ngī lijē kari kila'ba dɔ ba'do tōnē ga. Tumu 'ba ba'do nima tītētē mo ēdī pili kɔzɔ kuluku 'butē sowɔ tara (2000). Kina kēnyī kirina ngī di dɔ kulōngō kɔ'dɔ nima kari kila'ba mī pōpō kote dōnni ngī pili yaga.

^{XIV} Kina bɔ koda ba'do mo naga nima kirina ngī kari kiya lende mo mī gawo pili zi ya ma kebe gɔ nyaka naga. Kina bilaka kɔlɔ ngī kako tonɔgɔ wa ma kɔ'dɔ rōni nima. ^{XV} Lijē ako ngī ko'ja Yēsu ni ti bɔ tōnē pa ti tindī 'ba nōkī dɔmo ne koloma 'deni yayi ti bɔngɔ rōni dɔmo kele 'deni. Kina lende mo kɔ'de tikere ngī za zinnī. ^{XVI} Tine ya ame ga ko'ja ti kōmōnni ne na kebe 'jaa rɔ tūyētī wa ma kɔ'dɔ rōni zi bɔ nōkī nima gbī ti tindī 'ba ba'do naga nima zinnī. ^{XVII} Kina lijē koloma ngī rɔ toma'jo rōnni zi Yēsu 'dɔ bo kēnyī kari yaga di mī dɔyayi 'bēnni.

^{XVIII} Kina ɔdɔ bo kēdī kɔ'dɔ 'deni tari tēki mī sorope tine na bɔ nōkī tōnē kako ngī koma'jo rōni zi bo 'dɔ tari kɔtɔ tinnī. ^{XIX} Tine bo ileki kiya zi bɔ nima te, "Ari linɔ zi bilaka 'be ga, kina 'dɔ kiyētī gɔ wa ame ga n̄ere Boko'ba kɔ'dɔ ziyi ne zinnī,

gbī ti mī këyī ame bo ko'do 'deni zīyī ne."

XX Kina bō tōnē pa rō bō nōkī ne kari ngī koloma rō tūyētī wa ame Yēsu ko'do zi bo ne pili kote mī dōyayi nima kīdēkī mōyī mo rō Gawo 'Butē ne. Kina bilaka mo ga kotō ngī rō gōnnī.

*Nyiti Titi Ti 'Ja Kosa Rō
Bōngō 'Ba Yēsu
(MT 9:18-26; LK 8:40-56)*

XXI Kina odo Yēsu kumu 'deni kileki kako gōnyī pōpō ama tine na tīndī kototo rōnnī ngī zi bo kpa gōtō yayi. XXII Kina odo bō mōto mōyī mo rō Yayiro rō bō dō rō 'ba mōtu kako ko'ja Yēsu tine na bo kila'ba ngī bēri bi ndī Yēsu, XXIII koma'jo rōnī zi bo, kiya te, "Nyiti titi ma 'deni ngī ngōsi tōlē, ako tō kpe ki'di kōziyī rōmo 'dō kilejo nī, loko kōmō yaga di dō rōkō'ō nime."

XXIV Kina Yēsu kënyī ngī tari kotō ti bō nima. Tine tīndī ma kinza kiya ari ngī kotō tīnnī kēdī komoti bo. XXV 'Ja mōto ēdī yayi roma kō'bō tolodo ngī di rōmo kōmō kōo mo 'deni nbō 'butē dōmorīyō. XXVI Loko ilisa 'deni timo kulōwō kebe zi bō wowo ma konzi kote girīsī 'deni ngī di kōzīnī. Tine ma kotō mōto mo okōnyī nī dē du te, kina ko'do ngī konye. XXVII Loko uwō lēbī 'ba Yēsu 'deni na loko kako ngī kebe go bo rō mī lōngō bilaka konzi nima, na loko kosa kpa bōngō 'ba rō bo ngī. XXVIII Rōmōyī loko omeri 'deni kiya te, "Odo kiya te

mosa pele nge rō kpa bōngō 'ba rō bo ti kilejo ma ngī."

XXIX Mī tosa nima loko kosa kpa bōngō nima yo na roma 'bēnī tōnē koke kpēnī ngī, loko kikali gōmo di mī yida rōnī, ilejo nī 'deni. XXX Tine Yēsu ikali gōmo ngī ma tigo kodō di mī yida rō bo, kina bo kuyī kōmō bo ngī kititi bilaka konzi naga nima, kiya te, "Yē na kosa rō bōngō ma?"

XXXI Bō kōsō go bo ileki dōmo zi bo iya te, "Tīndī nime kuru yi ne ongo te, ne rō ma tondo mo ga na kēddī kititi ma 'bēyī 'bōwu kiya te, 'Yē na kosa rō bōngō ma?" "

XXXII Tine Yēsu ēdī nduwē gba rō tonjo bōto nima kosa rō bo ne. XXXIII 'Ja tōnē ikali go wa ma ko'do rōnī nime 'deni na loko kako ngī ti tikere ti rō kilē'di kila'ba bēri bi ndī Yēsu, loko kiyētī go wa ma ko'do rōnī zīnī. XXXIV Yēsu ileki zīnī iya te, "Nyiti ma, ti'di dōyī go tigo ma na kilejo yi 'deni. Ari ti, ti mī këyī rōkō'ō nima kola yi yaga."

XXXV Kota Yēsu kēdī gba rō tilende zi 'ja nima na bō laja kōmō ngī di lijo 'ba bō tōnē rō Yayiro ne. Lijē iya zi bo te, "A 'ba nyiti 'bī tōnē, bilaka ēnyē 'deni kinza koma'jo bō kōmō kiyandi dē ka kpe ndenī."

XXXVI Yēsu uyī mbili bo le mōkō di zi lende 'bēnnī nime. Bo ileki kiya zi Yayiro te, "Kinza kere dē, tigo ma na ki'di dōyī gōmo."

XXXVII Yësu ola bilaka ma konzi naga nima dë kpe kari tinnî, bo ogba nge rɔ Pïtörö ni ti Yakoba ni ti bo löndö bo Yowani. XXXVIII Lijë ari ngi kômö liɔ 'ba Yayiro bo dɔ rö 'ba mötu nima yayi kari ko'ja bilaka ngi kedi bi monɔ, lende konya ngi nbanji, kedi kome kuwu ni konyo kökö. XXXIX Kina odo Yësu kodo ngi 'deni mi liɔ yayi tine, bo iya zinni te, "Wa'di ga na lende konya ngi nbanji te gomo? Eddi kudoku gɔ wa'di? Nyiti titi nime öle dë rɔ tolë tine loko edi nge kö'dö."

XL Kina lijë kögö bo ngi rɔ laɲa. Bo oga lijë ngi pili kodo yaga. Kina bo kogba 'bu mo ni ti ma mo ti bo kösö gɔ bo ga ma mota mo tönë ga ngi lijë kodo rö gɔ töku nima yayi. XLI Bo inda'ba közimo kilende teyi te, "Talita kumi." Ame 'jo 'ba lende mo tégë, "Nyiti titi, milende ziiyi, enyi tɔrɔ."

XLII Kina töku tönë kindinji ngi kënyi tɔrɔ kebe tilingere. Komo koo 'bëni 'deni 'butë domoriyö. Kina lende mo kigayi bilaka ngi. XLIII Tine Yësu ose gomo kitigɔ zinni kinza lijë kiya lende mo dë zi bɔtɔ mɔtɔ. Kina bo kiya zi ma mo ni te, "T'dike akonyo zini loko konyo."

VI

*Bilaka 'Ba Nazareta Ilagi
Lende 'Ba Yësu
(MT 13:53-58; LK 4:16-30)*

I Yësu enyi di yayi kileki kari mi dɔyayi 'bënni. Tine bo kösö gɔ bo ga ozi ngi kɔtɔ kari ti bo. II Mi kada 'ba rɔ kindawo na bo koloma ngi rɔ tiyandi wa mi rö 'ba mötu yayi. Kina ma konzi ame ga pili kuwö ne koto ngi rɔ gönni. Lijë ebe rɔ tititi mo kiya te, "Bo nime bo o'ja a naga nime kulöwö te di yala? Bo o'ja akikali naga nime te di yala ga? Gɔ koto löbu naga nime bo edi kö'do ngi te totondo ga? III Tara ne bo na dë rɔ bo kose ngëri tönë kole 'ba Mariya? Löndö bo mɔtɔ mo ga na dë me rɔ Yakoba ni ti Yose ti Yuda ti Simona ne? Lëmi bo ga na dë me gbï tize bine ne?" Kina lijë kilagi lende abo ngi.

IV Yësu enyi kileki kiya zinni te, "Rɔ ma laka, bilaka 'ba mi gɔ bi ma laki pili rɔ ma koro bo kumë lende. Tine bilaka 'ba dɔyayi abo ga, ti ma wado abo ga oro bo dë."

V Kina ngi bo o'do gɔ koto ma löbu dë kpe kulöwö yayi, tine bo rɔkɔ'ɔ ma ndö te na nge bo ki'di közi bo rɔmo kileɲo. VI Lende 'bënni lijë ame ga rɔ 'ba bo ne ki'di dönni dë gɔ lende abo ne ebe kigayi bo ngi yaga.

*Laja 'Ba Ya ma 'Butë
Domoriyö*

(MT 10:5-15; LK 9:1-6)

Bo enyi ngi kari mi tiri mɔtɔ ga yayi koloma rɔ tiyandi komo bilaka. VII Kina bo kidëki lijë ma 'butë domoriyö mo tönë ga ngi bi kɔtɔ koja lijë kari rɔ riyöriyö

tuwöwö lende 'ba Boko'ba. Bo i'di tigö ngi zinni ta'da nöki ni timo. ^{VIII} Tine bo ose zinni kinza lijë kogba a mato dë kari timo mi lingere 'bënni nima. Tine lijë kogba nge rö peri. Kinza lijë kogba mangolo'bo dë tinni ala mbo'da 'ba kpati ala yamo kingali domo kpa böngö. ^{IX} Lijë kusu wari nge ndinni, kogba mato dë rö toti teyi.

^X Bo ose zinni te, "Lijö ame kolomake 'deni teyi, olomake yimo nbö kënyike di mi gawo nima. ^{XI} Tine gö bi ame ga ko'doko dë tuwö lende 'be kilagi ye koga ye ne, ënyike ombake lupu mo yaga di ndiye rö lömu rönni."

^{XII} Kina lijë kari ngi koloma rö tuwöwö mo zi bilaka 'do koto dönni di mi lende kënyë. ^{XIII} Lijë i'di nöki ngi kita'ba yaga di do ma konzi. Kina lijë kondi 'bu ngi kilenjo bö röko'ö ma konzi timo.

Tupö Yowani Bö Bapatisi
(MT 14:1-12; LK 9:7-9)

^{XIV} Kina bö dölijo Erode kuwö lende mo ngi gbi römöyi läbi 'ba Yësu ogba mi döyayi nima 'deni. Ya mato ga iya te, "Yowani bö bapatisi na kodo 'deni yaga di mi tölä, kina ma ki'di bo ngi këdi ti tigö kulöwö tara ne."

^{XV} Tine ya mato ga iya ma 'bënni te, "Eliya na." Kina ya mato ga iya ma 'bënni te, "Bö kumë lende 'ba Boko'ba ma közo ma dögba tönë ga mölo bine ne na."

^{XVI} Kina dö Erode kuwö lende mo 'deni tara tine, bo iya te, "Yowani ma tönë mi'di koke domo yaga ne bo na me ködo 'deni gbi."

^{XVII} Erode bo na tönë ki'di kinda'ba Yowani kudödu ku'du mi maboso ne. Erode bo o'do lende nima tara gö kö'du 'ba Erodiya 'ja 'ba bö löndö bo Piliöpö ame bo Erode kebe kuyi kömo mo 'deni yaga ne. ^{XVIII} Römöyi Yowani oloma rö tiya mo nduwë zi bo te, "Tuyi kömo 'ja 'ba löndö ele dë. Tiyëyi mi kö'du ki'di 'ba Boko'ba na."

^{XIX} Kina Erodiya mo tönë kinda'ba tiyeli ngi rö Yowani kiteri tupö mo yaga. Tine kori 'ba tupö bo löko o'ja dë, ^{XX} römöyi Erode gbi rö ma kere Yowani. Bo ikali ngi Yowani bö lende laka 'ba Boko'ba na. Kina bö kogba Yowani ngi nge ku'du tara mi maboso. Tine lende kiya 'ba Yowani ga këdi ki'di bo pele ngi rö meri, bo o'doko tuwö mo nduwë.

^{XXI} Tine kina kari ko'do röni ngi yaga rö gö kele zi Erodiya. Mi kada mo nima Erode oja karama 'ba kada 'ba töyö bo ngi kose bilaka ma rö löbu mi turu abo nima ngi pili ti bö do bö kanya ni ti bö möri ma mi Galilaya. ^{XXII} Kina nyiti 'ba Erodiya kako kusü ngala ngi kömo nba naga nima. Kina lende mo konji ngi sowa döki'di Erode ni pili ti nba abo naga nima. Kina bö dölijo Erode kënyë ngi kiya zi nyiti nima te, "Öto ame

ko'doko ne, idēki di zō, kina ti mi'di ngi ziyi." ^{XXIII} Bo o'do lömu ngi yimo zini kiya te, "oto ame kidēki di zō ti mi'di ngi ziyi. Ala edi pele ro kapa 'ba dolinjo ma nime na kidēki, ti mi'di ngi ziyi."

^{XXIV} Kina loko kari ngi kititi moni kiya te, "Do wa'di na midēki?"

Mōni iya te, "Do Yowani bo bapatisi na kari kidēki."

^{XXV} Kina loko kirinjo ngi welo kari kiya zi bo dolinjo Erode te, "Do Yowani bo bapatisi na ki'di zō giri nime bine mi kita'ba."

^{XXVI} Erode ngi ro meri go lende mo, tine go lömu ame bo ko'do 'deni komo nba abo ga ne bo o'bo de kpe tuyi yimo. ^{XXVII} Kina bo koja bo kanya ngi kari ko'de do Yowani. Bo kanya nima ari ngi mi maboso yayi koke do Yowani ^{XXVIII} ko'de mi kita'ba ki'di zi nyiti nima. Kina loko koto ngi kari zi moni.

^{XXIX} Tine odo bo kosō go Yowani ga kuwō lende mo 'deni tara yo na lijē kako ngi go tōku bo kombi kari kusu.

Yēsu I'di Akonyo Ko'bo Bilaka Kuluku 'Butē Bi 'Butē
(MT 14:13-21; LK 9:10-17; YN 6:1-14)

^{XXX} Bo laja tōnē ga ileki ngi kako kiyeti go wa ame ga pili lijē ko'do kiyandi gbi ne ngi zi Yēsu. ^{XXXI} Tine tindi o'bo ngi nburu nbanj tinni kedi kari moto ga kedi kako nduwē yimo, kola bi 'ba tonyo oto ga de kpe zi Yēsu ni ti bo kosō go bo ga. Kina bo kiya ngi zi bo kosō

go bo ga te, "Enyike, darike titi mbowa yaga bi moto ro doze go kindawoke roye."

^{XXXII} Kina lijē kēnyī ngi kēki mi sorope tari titi mbowa yaga ro dōnni. ^{XXXIII} Tine ma konzi o'ja lijē ngi kedi ro tari na kikali lijē ngi. Kina bilaka kēnyī ngi pili di mi gawo ma yayi naga nima kirinjo kurē dōnni komō ngi gba go bi ma lijē kedi kari teyi mo tōnē. ^{XXXIV} Kina odo Yēsu kēki di mi sorope tine bo o'ja bilaka 'deni ngi yayi ro tindi ma kinza kiya. Lende 'bēnni o'de lisa ngi komo bo rōmōyī lijē ngi kozo kamölō ame ga bo koda mo kinza ne tara. Na bo koloma ngi ro tiyandi lijē ti lende ma konzi.

^{XXXV} Kina odo kada kedi ko'do 'deni tōsō tine na bo kosō go bo ga kako ngi zi bo kiya te, "Onjo te, go bi nime bine ro yi mōkō, kada inza kpe. ^{XXXVI} Oja bilaka naga nima lijē kari mi linjo ti mi tiri ma ngosi bine go lijē kari kugō oto ga zinni tonyo mo."

^{XXXVII} Bo enyi kileki domo zinni te, "Kpe na ki'dike zinni lijē konyo."

Lijē ititi bo iya te, "O'doko go dari dugō akonyo ti kisi riyō ti'di mo zinni?"

^{XXXVIII} Bo ititi lijē iya te, "Eddike ti mangolo'bo ndō bina? Ari kongoke te."

Kina odo lijē kari kongō 'deni tine lijē ako kiya te, "Dedi timo muyi, ti kenze mo ga riyō teyi."

^{XXXIX} Bo iya zinni lijē kiyija bilaka naga nima koloma

bëri rɔ dɔtumu dɔ mɔli ma kunzi. ^{XL} Bilaka naga nima oloma ngi rɔ dɔtumu, mɔtɔ ga kuluku riyɔ mɔtɔ ga kuluku kɔtɔ. ^{XLI} Kina bo kogba maŋgolɔ'bo muyi tɔnɛ ga ngi ti kenze riyɔ mo tɔnɛ ga, bo koŋgɔ bi mitorɔ kileki yɛɛ'di zi Bɔko'ba. Kina bo konye yimo ngi bo ki'di zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga lijɛ kari koza zi bilaka naga nima. Kina bo koza kenze riyɔ mo tɔnɛ ga ngi gbɛ pili gɔmo. ^{XLII} Kina bilaka naga nima pili rɔ gɔmo konyo ngi kitɛkpɛ lijɛ. ^{XLIII} Bɔ kɔsɔ gɔ bo ga ari kutɔ'du kɔsɔ ma kileke bëri mo ga ngi koso mi kee 'butɛ dɔmoriyɔ. ^{XLIV} Bilaka naga nima konyo a nima ne titɛtɛ mo bɔtɔni mo ga ŋbɔ kuluku 'butɛ bi 'butɛ (5000).

Yɛsu Ilingere Kebe Dɔ Mini

(MT 14:22-33; YN 6:15-21)

^{XLV} Kina bo ki'di bɔ kɔsɔ gɔ bo ga ngi kɛki mi sorope 'dɔ lijɛ kari tɔti dɔgba gɔnyɛ pɔpɔ mi Betesayida. Bo ileke ma 'ba bo ngi titi ti'di bilaka naga nima gɔ kɔri. ^{XLVI} Di pɔtɔ lijɛ kari 'deni na bo kari ngi dɔ dɔku tumɔtu.

^{XLVII} Mi dɔkɔpiyari mo tine sorope 'deni ngi ŋbɔ mi zana mini, bo kɛdi ma 'ba bo gba kutu bo yi mɔkɔ. ^{XLVIII} Bo oŋgɔ lijɛ ɛdi ngi rɔ tilisa ti tugɛ sorope, rɔmɔyi lili ɛdi kome za kako di kɔmɔnni. Mi kano bi 'deni tine na bo ki'di tako ngi zinni bo kɛdi kilingere kebe dɔ mini. Bo iteri 'dɔ bo kiteli kebe ŋgila lijɛ. ^{XLIX} Tine lijɛ o'ja bo

ngi na lijɛ kembe ngi rɔ tulɔri, kiya te, "Sɛgɛ na." ^L Rɔmɔyi lijɛ nima pili o'ja bo na ko'de tikere ngi sowa zinni. Tine bo ɛnyi kileki zinni te, "Ogbɔke dɔki'di ye. Ma na. Kinza kereke dɛ."

^{LI} Bo ɛki ngi mi sorope gɔnni yayi na lili tɔnɛ kɔrɔ ngi. Kina lende mo kebe kigayi lijɛ ngi, ^{LII} rɔmɔyi minyi 'benni lende 'ba maŋgolɔ'bo nima pele dɔ dɛ dɔnni.

Yɛsu Ilenɔ Bɔ Rɔkɔ'ɔ Di Genesareta

(MT 14:34-36)

^{LIII} Di yayi na lijɛ kako kɔmɔ ngi kpa gɔtɔ mi dɔyayi 'ba Genesareta kudɔdu sorope yayi. ^{LIV} Ko'ja lijɛ kɛdi kɛki gba rɔ tɛki yaga di mi sorope te, na bilaka kikali Yɛsu ngi. ^{LV} Kina lɛbi abo kita'ba ngi kote mi gɔ bi nima, na koloma ngi rɔ tombi bɔ rɔkɔ'ɔ ni ti laŋba kɔlɔ kari timo bi ame kuwɔ 'deni bo kɛdi teyi ne. ^{LVI} Mi liŋɔ ti gawo ame ga pili bo kudɔ kebe teyi ne, o'de bɔ rɔkɔ'ɔ ngi ko'ba nduwɛ rɔ kpa kɔri. Lijɛ oma'jo rɔnni ngi zi bo 'dɔ bo ki'di lijɛ tɔ kpe kosa kpa bɔŋgɔ 'ba rɔ bo. Kina ame ga pili kosa kpa bɔŋgɔ 'ba rɔ bo ne, ilenɔ ngi di dɔ rɔkɔ'ɔ mo ga.

VII

Dɔlɛti 'Ba Yudayi

(MT 15:1-9)

^I Kina Parosi ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi mɔtɔ ga ame kako di Yerosalema ne kotɔtɔ ga rɔnni ngi ŋgila Yɛsu. ^{II} Lijɛ o'ja 'deni bɔ kɔsɔ gɔ bo mɔtɔ

ga kēdī konyo wa ṅgī tara kinza ma lijē ko'do dōlētī 'ba kōzī kurōgō dē. ^{III} Rōmōyī Parosi ni ti Yudayi pili onyo wa dē tara kinza ma kurōgō kōzī titi dōgba gō dōlētī mo ma mōlo tōnē. ^{IV} Wa ame ga pele kugō di mī bi 'ba ndōgō ne, urōgō titi dōgba na 'jaa konyo. Dōlētī ma konzi mōto ga ēdī gbī zīnnī ṅbanjī toro mo, kōzo 'ba turōgō rō kōsu ni ti kete ni ti gata.

^V Kina Parosi ni ti bō kōmō kiyandi naga nima kēnyī kititi Yēsu, kiya te, "Gō wa'di na bō kōsō gōyī ga koro dōlētī ma mōlo 'ba 'bu ze lōbu ga dē, lijē kēdī konyo wa ṅgī tara kinza ma lijē kurōgō kōzīnnī dē?"

^{VI} Yēsu ileki dōmo zīnnī, iya te, "Kpe bilaka bō kōmō kandi naga nime, Yesaya na ṅgī kikali tumē lende gō kō'du 'be. Ame tōnē bo kugu kiya te, 'Bilaka naga nime lijē oro ma ṅere Bōko'ba ṅge ti kpēnnī, tine mīnnī ṅbō rō ma kōwo di zō. ^{VII} Mōtu 'bēnnī ka rō a yawa, rōmōyī kō'du ki'di 'bēnnī 'ba bilaka lesi na za lijē kebe tiyandi mo kiya rō lende ma 'ba Bōko'ba na.' ^{VIII} Kpe ebe kolake kō'du ki'di 'ba Bōko'ba za yaga kōsōke gō dōlētī 'ba bilaka lesi.

^{IX} Kōmō kandi nima ziye ne, ebeke tilagi lende 'ba Bōko'ba le yaga rō ma kēyī, tine dōlētī 'be ga na kubike gōmo liki. ^X Rōmōyī Musa ugu 'deni mī kō'du ki'di iya te, 'Oro 'bu yī ni ti mōyī. Bōto ame kumu kpa bo gō 'bu bo ni ti ma bō

ne kōlē yaga.' ^{XI} Ne ma 'beye ebe kiyake te, odo nī mōto kēddī pele ti wa 'do kokōnyī 'bu yī ni ti mōyī timo, odo kiya 'deni te ēdī rō Korobano, ame 'jō 'ba lende mo tēgē 'deni rō 'ba Bōko'ba ne, ^{XII} i'di bo ṅgī dē kpe tokōnyī lijē. ^{XIII} Kina ki'di ye ṅgī kirasike mī lende 'ba Bōko'ba gō kō'du 'ba dōlētī 'be ga ti wa ma konya mōto ga ame kēddī ko'dōke ne."

A Ma Rō Ti'da (MT 15:10-20)

^{XIV} Kina Yēsu kīdēkī bilaka ma konzi ṅgī kako zi bo, bo kiya zīnnī te, "Kpe pili ojeke mbili ye kuwōke dōma laka. ^{XV-XVI} Wa ame ga pili kēdī kari di yaga mī bilaka ne i'di bōto dē kēdī rō ti'da di kōmō Bōko'ba. Tine wa ame ga kēdī kōdo kako yaga di mī bilaka ne na kēdī ki'di bilaka rō ti'da."

^{XVII} Kina odo bo kēnyī 'deni di mī lōngō tīndī naga nima bo kari kōdo 'deni rō tine, na bō kōsō gō bo ga kako ṅgī zi bo tititi bo gō 'jō 'ba dōngala nima. ^{XVIII} Bo ileki zīnnī iya te, "Kpe gbī gba tara ikalike lende dē kebe lijē ma laki mo naga nima? Ikalike dē su, wa ame kēdī kōdo di yaga kari mī bilaka ne i'di bōto dē rō ti'da di kōmō Bōko'ba. ^{XIX} Rōmōyī ari dē mī dōki'di, tine ari ṅge mī tokpe na koja ṅgī kōdo yaga di mī yida rō."

Mī lende kiya nime bine, Yēsu odōrō gōmo 'deni akonyo pili rō gōmo rō ma kele zi bilaka tonyo mo.

XX Kina bo koto nati ngi nduwē tiya mo zinni te, “Wa ame ga kēdi kōdō kako yaga di mi bilaka ne na kēdi ki'di bilaka rō ti'da di kōmō Bōko'ba. XXI Rōmōyi di mi dōki'di bilaka na meri kēnyē 'ba to'dō 'bōgō ni ti lōpō XXII ti yēri ti mi kombi ti dōkomali wa ma rō ti'da naga pili kēdi kōdō ti 'bōlu ni ti lende kinza rō kaya ti mi kututu ti kore ti dō kombi ni ti lende kō'dō dō rumō. XXIII Wa kēnyē naga nime pili ēdi kōdō di mi bilaka lesi, kina lijē na kēdi ki'di bilaka rō ti'da di kōmō Bōko'ba.”

*Nyiti 'Ba 'Ja Kanana Mōto
(MT 15:21-28)*

XXIV Kina Yēsu kēnyē ngi di yayi kari mi dōyayi 'ba Tura. Bo ari koloma liṅṅ mōto, tine bo o'dōkō dē gō bilaka ma konzi kikali ma bo kēdi yayi. Pele na lēbī abo kita'ba ngi welo.

XXV 'Ja mōto yayi nyiti mo rō nōki uwō lende 'ba Yēsu na lōko kako ngi kila'ba bēri bi ndi Yēsu. XXVI Lōko inza rō Yudayi, ōyō nī mi Pōnikē mi dōyayi 'ba Suriya. Lōko ako koma'jo rōni zi Yēsu 'dō koga nōki yaga di dō nyiti 'bēni. XXVII Tine Yēsu ileki dōmo zini iya te, “Ma laka mo zize ti'di akonyo gba zi kole titi. Inza rō ma laka togba akonyo 'ba kole titi tu'du mo zi bi.”

XXVIII Lōko ileki dōmo te, “Nere, pele rō ruruzu ame ga kēdi kilayi bēri di kpa kole titi ne ola ngi zi bi.”

XXIX Kina Yēsu kileki dōmo ngi zini iya te, “Rō ma laka gō dō lende kileki 'bi nima,

ari ti liṅṅ, nōki ita'ba 'deni di dō nyiti 'bi.”

XXX Lōko ari ko'ja nyiti 'bēni tōnē kō'dō 'deni dō bi 'ba tō'dō. Rō ma laka nōki mo tōnē ola 'deni.

Yēsu Ilenjo Bō Mbili Ku'bē

XXXI Yēsu ēnyē ngi di mi dōyayi 'ba Tura yayi kumu kebe mi Sidona kari nduwē kpa pōpō 'ba Galilaya. Bo ari ti kōri ame kudō te kebe mi dōyayi ma kidēki rō Gawo 'Butē ne. XXXII Ya mōto ga o'de bō mōto mbili mo ku'bē ē'bēni 'deni mōlo teyi kpamo kudōdu ngi kako zi Yēsu. Lijē oma'jo rōnni zi bo 'dō bo ki'di kōzi bo rōmo bo kilenjo. XXXIII Kina Yēsu kogba bō nima ngi kari timo mbowa yaga di mi lōngō tindi, bo ki'di dōkole kōzi bo mbili mo. Bo oto'bi woro kosa rō dōnde'de bō nima. XXXIV Kina bo kombi kōmō bo ngi mītōrō bo kawo rō ma kembe, bo kiya te, “Epata.” Ame 'jo 'ba lende mo tēgē, “Urōgō rōyi yaga rō gbōṅō.” XXXV Kina mbili bō tōnē kapi ngi kpamo kope rōni yaga, kebe ngi tilende rō ma laka.

XXXVI Tine Yēsu ose gōmo zinni kinza lijē kari kiya lende mo dē zi bōto mōto. Bo ose gōmo pele kitigo te nime, lijē ari kiyelē lende abo ngi kulōwō rō dō kiteli. XXXVII Kina lende mo kigayi lijē ame ga pili kuwō ne ngi rō mbēmbē. Kina lijē kebe ngi rō tiya mo te, “Yēsu o'dō lende kele sowa, bo i'di bō mbili ku'bē ni kuwō bi yaga, bō kpa kudōdu ni kilende.”

VIII

*Yësu I'di Akonyo Kɔ'bo
Bilaka Kuluku 'Butë Bi
Modɔɔmota
(MT 15:32-39)*

I Mĩ kada naga nima yayi 'böwu gbĩ na tĩndĩ ma kinza kiya kototo rɔnnĩ ngĩ kako zi Yësu. Kina ɔɔ ɔɔ kinza kpe zĩnnĩ tonyo mo tine na Yësu kĩdëkĩ bɔ kɔsɔ gɔ bo ga ngĩ kako zi bo. Na bo kiya zĩnnĩ te, II "Ma rɔ meri gɔ lende 'ba bilaka naga nime rɔmɔyĩ lijë o'dɔ tɔ'dɔ 'deni ɳbɔ dɔ mota tɔ bine, ɔɔ inza kpe zĩnnĩ tonyo mo. III ɔɔ kiya te moja lijë ngĩ kari tara ti 'bö mɔɔ ga ëdĩ kidaki gɔ kɔri. Ya mɔɔ ga di mĩ lɔngɔ lijë nima bina ako ɳbɔ di bi kɔwɔ."

IV Bɔ kɔsɔ gɔ bo ga ileki zi bo iya te, "Bi na me rɔ yĩ mɔkɔ, ti kɔ'ja akonyo di yala 'dɔ kɔ'bo bilaka konzi naga nime?"

V Bo ileki kititi lijë, iya te, "Ëddike ti maɳgolɔ'bo ndɔ bina?"

Lijë iya te, "Modɔmoriyö."

VI Kina bo kiya ngĩ zi bilaka naga nima 'dɔ koloma bërĩ. Kina bo kogba maɳgolɔ'bo modɔmoriyö mo tɔnë ga ngĩ, bo kileki yëë'dĩ mo zi Bɔko'ba, na bo konye yĩmo ngĩ ki'di zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga, lijë kari koza zi bilaka naga nima. Kina lijë kari koza ngĩ. VII Lijë ëdĩ gbĩ ti kole kenze mbowa yayi. Kina bo kogba ngĩ gbĩ kileki yëë'dĩ mo, na bo kiya gbĩ zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga

'dɔ lijë kari gbĩ timo koza zi bilaka naga nima.

VIII-IX Bilaka naga nima pili rɔ gɔmo onyo ngĩ kitëkpë. Tītētē mo ëdĩ pili kɔzɔ kuluku 'butë bi modɔmota (4000) tara. Kina bɔ kɔsɔ gɔ bo ga kari kutɔ'du kɔsɔ ma kileke bërĩ mo ga ngĩ koso mĩ kee modɔmoriyö. Yësu i'di bilaka naga nima ngĩ gɔ kɔri, X kina lijë ti bɔ kɔsɔ gɔ bo ga këkĩ ngĩ mĩ sorope tumu tari mĩ dɔyayi 'ba Dalamanota.

*Bɔ Titi Ma Le'jete
(MT 16:1-4)*

XI Kina Parosi ni kako ngĩ koloma rɔ to'dɔ kowasa ti Yësu, to'ba bo timo. Lijë iteri bo gɔ bo kɔ'dɔ gɔ kɔɔ ame gɔ kileme tigɔ 'ba Bɔko'ba di mĩtɔrɔ ne. XII Tine bo awo ngĩ rɔ ma kembe, bo kiya zĩnnĩ te, "Gɔ wa'di na dɔ kupɔ ma le'jete nime këdĩ kiteri ma 'bënnĩ gɔ kɔɔ di mĩ dɔyayi 'ba mĩtɔrɔ? Rɔ ma laka mëdĩ miya ziye, inza kileme du te zĩnnĩ, lijë bilaka naga nima." XIII Kina bo kënyĩ ngĩ këkĩ mĩ sorope lijë kileki gönyĩ pöpö ma kapa mɔɔ.

XIV Dɔ bɔ kɔsɔ gɔ bo ga udölu 'deni di bi togba maɳgolɔ'bo zĩnnĩ. Kɔsɔ mo ola 'deni nge kɔɔ mĩ sorope yayi. XV Bo iya zĩnnĩ te, "Kpe, i'dike kɔmɔye kandi laka di zi laɳga 'ba Parosi ni ti 'ba Erode."

XVI Kina lijë kebe ngĩ rɔ tiya mo rɔ gɔ rɔnnĩ te, "Bo ëdĩ kiya tara gɔ ame dinzake ti maɳgolɔ'bo ne?"

XVII Tine Yēsu ikali meri 'bēnni nima ngi. Na bo kiya zinni te, "Kpe nime, go wa'di na kēddi kiyake lende 'ba maṅgolo'bo ma kinza gomo? Kpe gba ikalike tigo ma de ki'dike doye gomo? Kpe ngi ro wa do kirindi to ne ga? XVIII Eddike ngi ti koma, tine o'jake de? Eddike ngi ti mbili, tine uwoke de? XIX Me tone monye mi maṅgolo'bo mui zi bilaka kuluku 'butē bi 'butē (5000) konyo ne lende mo udolu 'deni di doye? Utō'duke koso ma kileke mo ga koso mi kee ndō?"

Lijē iya te, "Kee 'butē domoriyo."

XX Bo iya te, "Kina me ma tone gbi monye mi maṅgolo'bo modomoriyo zi ma kuluku 'butē bi modomota (4000) tone ga ne, utō'duke koso mo koso mi kee ndō?"

Lijē iya te, "Kee modomoriyo."

XXI Kina bo kileki zinni te, "Pele te nime gba kpe i'dike doye de go tigo ma?"

Bo Koma Kolu 'Ba Betsayida

XXII Lijē ari komo Betsayida na ya moto ga yayi ko'de bo koma kolu moto ngi kako zi Yēsu. Lijē oma'jo rōnni zi bo 'do bo kosa ro bo nima kilejo. XXIII Tine bo inda'ba kōzi bo koma kolu nima ngi kokoko kari timo mbowa yaga di mi gawo. Bo oto'bi woro koma mo bo ki'di kōzi bo domo, na bo kititi kiya te, "O'ja oto?"

XXIV Bo nima urē koma bo konjo, na kiya te, "Yēē, mo'ja bilaka tine lijē inda ngi kozo ngeri naga tara kēdi kilingere."

XXV Yēsu ileki 'bōwu ki'di kōzi bo koma bo nima. Bo nima ulō koma bo ngi konjo go bi na koma mo koro ngi yaga. XXVI Yēsu oja bo kileki kari lijo kose gomo zi bo te, "Ni, kinza kileki de kari mi gawo nime."

Kole 'Ba Bilaka Lesi Yē Na?

(MT 16:13-20; LK 9:18-21)

XXVII Yēsu ni ti bo koso go bo ga enyi ngi tari mi doyayi 'ba Kayisariya Pilipo. Di go kori na bo koloma ngi ro tititi lijē kiya te, "Iyake zo te. Bilaka edi kiya ma ro ye?"

XXVIII Lijē iya te, "Ya moto ga iya te ni Yowani bo bap- atisi na. Ya moto ga iya te ni Eliya na. Tine ya moto ga iya ma 'bēnni te ni bo kume lende ma koto moto na."

XXIX Kina bo kileki kititi lijē kiya te, "Ne kpe ma 'beye iyake ma ro ye?"

Pitōrō enyi kileki domo ngi iya te, "Ni na ro Kurisito mo tone Boko'ba kēdi koja ne."

XXX Tine bo enyi kose gomo ngi kitigo zinni kinza lijē kari kiya lende mo de zi boto.

Yēsu Iya Go Lende 'Ba Tole Abo

(MT 16:21-28; LK 9:22-27)

XXXI Yēsu ebe ngi ro tiyandi bo koso go bo ga. Mi akiyandi abo, bo iya te, "Ro ma laka, kole 'ba bilaka lesi ti kombi gomo 'deni ngi ro

mbëmbë. Löbu 'ba bilaka ni ti bɔ dɔ bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kò'du ki'di ni ti kilagi 'deni ngi yaga di rɔ bo. Kina ti kupò bo ngi. Tine mi tò'dò dɔ mota bo ti kɔdɔ 'deni ngi yaga di mi tölè."

XXXII Lende nima bo iya ngi zinni yaga bi kɔpɔ kɔzɔ a nime te. Kina Pitörö kako kogba bo ngi kese ti bo mbowa yaga tileki lende zi bo. XXXIII Tine na bo kënyi kuyi kɔmɔ bo ngi bo konɔ dɔ bɔ kösö gɔ bo ga toko, na bo kamo ngi dɔ Pitörö, kiya te, "Ese yaga di rɔma, ni Satani. Meri 'bi nima 'ba bilaka lesi na, 'ba Boko'ba na dè."

XXXIV Bo idëki bɔ kösö gɔ bo ga ngi kako kɔtɔ zi bo kpaki ti tindi naga nima, na bo koloma ngi rɔ tiya mo zinni te, "Bɔtɔ ame ko'dakɔ tösö gɔma ne, i'dike bo komba gɔ bo zi gbagba bo, bo kombi gɔmɔ abo bo kösö gɔma pele nbö mi tölè. XXXV Römöyì bɔ ame kiteri tɔmɔ didi bo ne ti kupò ngi. Tine ame kupò didi bo gɔ lende ma gbì ti laja laka nime ne ti kɔmɔ ngi. XXXVI Wa'di na ti ni mɔtɔ ko'ja di gɔmɔ ɔdɔ kiya te komɔmi dɔliɔ löbu nime pele 'doyi tine kupò dɔ didi yi? XXXVII A mɔtɔ inza ame 'dɔ ni mɔtɔ ki'di topi gɔ didi yi timo.

XXXVIII Bɔtɔ ame rɔmo kaya ma mi kada 'ba bɔ lende kënyè kinza koro Boko'ba naga nime ne, ti rɔ kole 'ba bilaka lesi kaya gbì 'deni

tara di rɔmo mi kada ma bo këdi kako 'deni mi rɔ löbu 'ba 'bu bo ti malayika kɔtɔ laka abo ga."

IX

I Kina bo kileki kiya zinni te, "Rɔ ma laka mëdi miya ziye, ya mɔtɔ ga di mi löngö ye nima inza kinene a mɔtɔ rɔ tölè titi du gba kota kinza ma nɛre löbu 'ba Boko'ba kako ra ti tigo mo."

Kinë Yësu Uyi Rönì

(MT 17:1-13; LK 9:28-36)

II Di pötö tò'dò dɔ modɔkɔtɔ na Yësu kënyi kogba Pitörö ni ti Yakoba ti Yowani, lijè këki nge rɔ dönni nime kari dɔ doku tɔrɔ. Tine di yayi na ɔdɔ lijè konɔ Yësu tine, kinè bo uyi rönì 'deni ngi 'beri, III bɔngɔ 'ba rɔ bo kanmi ngi kòbò kebe akurögö 'ba bilaka 'ba dɔliɔ nime pili. IV Ya mota ma rɔ bɔ kösö gɔ bo naga nima o'ja Eliya ni ngi ti Musa këdi 'deni rɔ tilende ti Yësu. V Kina Pitörö kënyi kiya zi Yësu te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, ele sowa ame dëdi bine ne. I'di do'dɔ ngöngöbò mota, kɔtɔ ziyi, kɔtɔ zi Musa kina kɔtɔ zi Eliya." VI Lijè pili 'deni ngi rɔ tikere, lende naga nima bo këdi kiya pele ne bo ikali gɔmo dè.

VII Kina poli kako kutu'bö lijè ngi nbuku. Kina biro kudu ngi di mi poli nima, kiya te, "Ame na rɔ kole ma. Mɔ'ɔ bo kulöwö, uwöke dɔ bo."

VIII Tine ɔdɔ lijè kënyi kuyi kòmönni konɔ bi toko 'böwu yayi, bɔtɔ inza kpe,

Yësu na 'deni nge kola koto tinni yayi.

^{IX} Kina odo lijë kedi këki 'deni kako beri di do doku yayi, Yësu ose gomo kitigo zinni kinza lijë kari kiya lende nime lijë ko'ja ne de zi bototo ma koto mototo. Tine go lijë kiya 'jaa nbö odo kole 'ba bilaka lesi kodo 'deni yaga di mi tolë. ^X Kina lijë ki'di lende nime ngi kö'bö nge mi löngö lijë. Tine lijë oloma ro tititi mo ro go rönni, kiya te, "Wa'di ga na ro todo di mi tolë?"

^{XI} Lijë ititi Yësu, kiya te, "Go wa'di na bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ni kiya te Eliya na kedi kako titi dogba di zi Kurisitö ma Boko'ba kedi koja?"

^{XII} Yësu ileki domo zinni te, "Ro ma laka Eliya ako 'deni titi dogba tilenjo wa pili ndö. Kina me buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Kole 'ba bilaka lesi ti kombi gomo ro mbembë bilaka kilagi di romo.' ^{XIII} Ne ro ma laka ti miya ziye, Eliya ako 'deni tine bilaka o'do wa 'deni ngi zi bo kozo ma lijë ko'doko to'do mo, kozo ma tonë mo kugu ne tara."

Kole Mototo Ti Abëri Domo
(MT 17:14-21; LK 9:37-43)

^{XIV} Kina odo Yësu ni këki 'deni beri kako komo zi bo kosö go bo ma laki naga nima tine, lijë ako ko'ja tindi ma kinza kiya koso 'deni ngi yayi ti bo komo kiyandi ni kedi ko'do kowasa tinni. ^{XV} Bilaka naga nima lijë o'ja Yësu kedi kako na lijë koto ngi ro gönni kirinja kurë do bo tumötö bo. ^{XVI} Yësu

ititi bo kosö go bo ga iya te, "Wa'di na kedi ko'doke kowasa mo tinni?"

^{XVII} Bo mototo di mi löngö tindi naga nima enyi kileki kiya te, "Bo komo kiyandi, kole ma nime nöki udödu kpamo 'deni ngi teyi, kina me mo'de kako ziyi. ^{XVIII} Nöki nime odo kebe to'do bo, onma bo ngi beri koja surupu di kpa bo, bo konyo do tungu bo ngi teyi ndinindini, ro bo kitigo ngi yaga gbörökötö. Kina me mititi bo kosö göyi naga nime 'do lijë koga nöki nime yaga tine lijë o'bo de."

^{XIX} Yësu ileki kiya zinni te, "Kpe bilaka ma le'jete naga nime bo kinza kikali ti'di doye go lende ma nime. Go moloma ngi nbö nyanya ga tiye na? 'Do mogbo doki'di ma ngi nbö nyanya ga di ziye na? O'deke kole nima kako zö dayi."

^{XX} Lijë o'de kole nima kako zi bo. Kina nöki ko'ja kinë Yësu te, na konma kole nima ngi beri, kululu, surupu kö'bu di kpamo. ^{XXI} Yësu ititi 'bu 'ba kole nima, iya te, "Nöki nime isaki bo nyanya ga?"

Bo ileki domo tégë, "Molo gba ro do kole titi. ^{XXII} Mi kada mototo ga ebe tu'du bo mi pa'do, mototo ga onma bo ngi mi mini, 'do kupö bo ngi yaga. Ne odo ko'bo ngi to'do mo, ongo lisa 'ba roze kokonyi ze."

^{XXIII} Yësu ileki kiya zi bo te, "Go wa'di na kiya te odo mo'bo ngi? A mototo inza ame

'dɔ konya dɔ bilaka ame ga pili ki'di dɔnni 'deni gɔ tigo 'ba Bɔko'ba ne."

XXIV Kina 'bu 'ba kole nima kɛnyi ngi kulɔri rɔ ma kembe kiya te, "Ma mi'di dɔma 'deni ngi gɔmo, tine okɔnyi ma kogbɔ ma laka yimo."

XXV Yɛsu oŋgɔ bilaka ɛdi 'deni ngi kosɔji kulɔwɔ kako ngila lijɛ. Kina bo kamo ngi dɔ nɔki nima kiya te, "Ni nɔki ku'bɛ mbili kudɔdu kpa nima, moga yi, ɔdɔ yaga nɔburu mi kɔtɔ kinza kileki dɛ kpe dɔ bɔ nime."

XXVI Kina nɔki kɛnyi kapi ngi rɔ ma kembe koŋma bɔ nima ngi rɔ ma kɛnyɛ, kina kita'ba ngi yaga di dɔmo. Bɔ nima ɔ'dɔ ngi yayi kɔzɔ tɔku. Kina bilaka ama ga yayi ne kebe ngi rɔ tiya mo tɛgɛ, "Bo ɔlɛ 'deni."

XXVII Tine Yɛsu inda'ba kɔzi bo, na bo kɛnyi ngi tɔrɔ.

XXVIII Kina ɔdɔ Yɛsu ni kɛdi 'deni rɔ dɔnni rɔ ti bɔ kɔsɔ gɔ bo ga tine, na lijɛ kebe tititi bo iya te, "Gɔ wa'di na dɔ'bo ma 'beze dɛ toga nɔki yaga?"

XXIX Yɛsu ileki dɔmo zinni iya te, "A mɔtɔ inza ame 'dɔ kɔ'bo toga mo timo, tine nge kɔtɔ ti mɔtu."

Yɛsu Iya Lende 'Ba Tɔdɔ Abo Di Mi Tɔlɛ

(MT 17:22-23; LK 9:43-45)

XXX Lijɛ ɛnyi ngi di bi nima yayi kudɔ te kebe mi Galilaya. Yɛsu o'dɔkɔ dɛ 'dɔ bilaka kikali gɔ bi ma lijɛ kɛdi teyi, XXXI rɔmɔyi bo o'dɔkɔ tiyandi bɔ kɔsɔ gɔ bo

ga. Mi akiyandi abo zinni bo iya te, "Ti ki'di kɔzi kole 'ba bilaka lesi 'deni ngi zi bilaka mɔtɔ ga, kupɔ bo yaga. Tine mi tɔ'dɔ dɔ mɔta bo ti kɔdɔ ngi yaga di mi tɔlɛ."

XXXII Akiyandi abo nima bɔ kɔsɔ gɔ bo ga ikali mi 'jɔ 'ba lende mo dɛ. Tine lijɛ ere 'deni di bi tititi bo.

XXXIII Lijɛ ako kɔmɔ Ka-paranoma, kina ɔdɔ lijɛ kɛdi 'deni liŋɔ tine, Yɛsu ititi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga iya te, "Wa'di na kolomake rɔ to'dɔ kowasa mo di gɔ kɔri yayi ne?"

XXXIV Lijɛ ileki dɔmo dɛ rɔmɔyi pa di gɔ kɔri yayi lijɛ oloma rɔ towasa mo yɛ na rɔ lɔbu di mi lɔŋgɔ lijɛ nima bina.

XXXV Yɛsu oloma bɛri kidɛki ma 'butɛ dɔmoriyɔ naga nima kako zi bo. Kina bo kiya zinni te, "Bɔtɔ ame kɔ'dɔkɔ tɛdi rɔ lɔbu ne, i'dike bo kileki rɔ bo bɛri yaga rɔ bɔ laja zi ya ma laki."

XXXVI Bo ogba kole titi mɔtɔ ki'di kɔrɔ kɔmɔnni yayi, bo kinda'ba rɔmo na bo kiya zinni te, XXXVII "Bɔtɔ ame koja laja zi kole ma te dɔmɔyi ma ne, ma na bo koja laja 'deni zɔ. Kina bɔtɔ ame koja laja zɔ, bɔ ame koja ma ne na ma 'deni gbi bo koja laja teyi."

XXXVIII Yowani ɛnyi kiya zi bo te, "Do'ja bɔ mɔtɔ kɛdi koga nɔki ti mɔyi yi, kina dota gɔmo 'deni di zi bo diya te kinza bo kɔ'dɔ dɛ rɔmɔyi

bo inza rɔ ma kɔtɔ 'beze mɔtɔ."

XXXIX Yēsu iya te, "Kinza kotake gɔmo dē di zi bo. Römöyī bɔtɔ ame kēdī ko'dɔ gɔ kɔtɔ 'deni ti möyī ma ne inza kileki 'böwu kiya ma rɔ ma kēnyē. XL Bɔtɔ ame ko'ji ze dē ne kina rɔ 'beze. XLI Omerike gɔ lende nime laka. Bɔtɔ ame ki'di pele nge rɔ mini kuwē ziye römöyī kpe 'ba Kurīsītō na ne ti ko'ja kpa közi 'ba gɔmo nji.

XLII Bɔtɔ ame kebe ki'di a titi ma kɔzɔ a naga nime te ame ki'di dönni 'deni gɔ lende ma ne kebe kila'ba mi lende kēnyē, ma laka mo dēne gɔ kudödu rɔ toto kuwu ndöwu ma löbu mugu bɔ mo gɔ kitinji bo timo mi mini löbu.

XLIII-XLIV Ɔdɔ köziyi na ki'di yi ko'dɔ lende kēnyē, oke yaga. Ti kēdī rɔ ma laka rɔ dɔ kiteli ziyi tɔdɔ mi didi ma nburunburu ti közi kɔtɔ, di dɔ ame 'dɔ kari ku'du yi mi Gehena pa'do kinza kölu nima ti köziyi kēdī riyö ne. XLV-XLVI Ɔdɔ ndiyi na ki'di yi ko'dɔ lende kēnyē, oke yaga. Ti kēdī rɔ ma laka ziyi 'dɔ tɔdɔ mi didi ma nburunburu rɔ bɔ ndi kɔtɔ di dɔ ame 'dɔ kari ku'du yi mi Gehena ti ndiyi kēdī riyö ne. XLVII Ɔdɔ kömöyī na ki'di yi ko'dɔ lende kēnyē, iyagba yaga. Ti kēdī rɔ ma laka ziyi tɔdɔ mi nɛre löbu 'ba Boko'ba rɔ bɔ kɔmɔ kɔtɔ di dɔ ame 'dɔ kari ku'du yi mi Gehena ti kömöyī kēdī riyö ne. XLVIII Gɔ bi nime rɔ Gehena ne kuru ma kēdī

konyo bilaka mo ga öle dē kina pa'do mo ö'bö nburu tara kölu dē."

XLIX Kina bo kiya gbi te, "Ti kilejo bilaka pili 'deni nji ti pa'do gɔ kēdī laka kɔzɔ tikɔ'dɔ ame kēdī kilejo wa ne tara.

L Tikɔ'dɔ ele ma. Ne ɔdɔ tikɔ'dɔ kote tulöwu ma kiyokɔ mo 'deni ti kɔ'bo 'böwu ti'di mo kileki rɔ ma kiyokɔ tondo ga? Ni mɔtɔ i'di gbagba yi kēdī rɔ tikɔ'dɔ. Olomake ti mi kēyi rɔ gɔ rɔye."

X

Lende 'Ba Toga 'Ja

(MT 19:1-12; LK 16:18)

I Di yayi na bo kēnyī nji kari mi döyayi 'ba Yudayi. Bo umu kari gönyī yöpö 'ba Yaradene, na bilaka kɔlɔ nji rɔ tindi kako zi bo. Kina bo koloma nji rɔ tiyandi lijē kɔzɔ ma mɔlɔ tara. II Kina Parosi ni kako ma 'benni nji tititi bo to'ba bo timo. Lijē ititi bo, iya te, "Tara ne edī nji rɔ ma laka mi kö'du ki'di na 'dɔ toga 'ja?"

III Bo ileki kititi lijē te, "Wa'di na Musa kiya mi kö'du ki'di?"

IV Lijē iya te, "Musa odo kpamo zi bɔtɔni 'dɔ kugu waraga 'ba tēyi ki'di zi 'ja ame bo kēdī koga ne."

V Yēsu ileki dömo zinni te, "Musa ugu kö'du ki'di nima tara ziye, römöyī minyi 'be idari 'deni. VI Tine ma di bi tisaki mo inza tara. Ugu 'deni, iya te, 'Boko'ba o'ba lijē rɔ bɔtɔni ni ma ti 'ja. VII Gɔ kö'du mo na ki'di

botɔni kēdī kēnyī kololo di yɔki 'bu bo ni ti ma bo, lijē kari kodɔ'bo ga rōnni ti 'ja abo. ^{VIII} Kina lijē kpaki riyō 'deni rɔ akɔtɔ.' Lijē inza kpe riyō, tine 'deni yaga ngi rɔ akɔtɔ. ^{IX} Kina wa ame Boko'ba kodɔ'bo 'deni rɔ a kɔtɔ ne kinza botɔ mɔtɔ kebe koza yimo dē kpe yaga."

^X Kina ko'ja lijē kileki 'deni kari liɲɔ tine, na bɔ kōsɔ gɔ bo ga kēnyī kititi bo gɔ lende nima. ^{XI} Bo iya zīnni te, "Ni mɔtɔ ame koga 'ja 'bī kebe kari kogbe mɔtɔ ne, o'dɔ yēri 'deni. ^{XII} Kina gbī 'ja ame kēnyī di gɔ mē'dē nī kari kogbe mē'dē mɔtɔ ne, yēri na loko ko'dɔ 'deni."

Yēsu O'dɔ Yēyi Dɔ Kole Titi
(MT 19:13-15; LK 18:15-17)

^{XIII} Ya mɔtɔ ga o'de kole titi kako zi bo 'dɔ bo ki'di kōzī bo dɔmo. Tine bɔ kōsɔ gɔ bo ga ota gɔmo kinza ki'di lijē dē kako zi bo. ^{XIV} Kina ɔdɔ Yēsu ko'ja lende nima tara tine, bo ēnyī ngi rɔ 'dirī. Bo iya zi bɔ kōsɔ gɔ bo ga te, "Olake kole titi kako zō kinza kotake lijē dē, rōmōyī lijē ame ga te ne ɲere lōbu 'ba Boko'ba na rɔ 'bēnni. ^{XV} Rɔ ma laka miya ziye, botɔ ame kinda'ba ɲere lōbu 'ba Boko'ba dē kɔzɔ kole titi ne inza kɔdɔ du te yimo."

^{XVI} Kina bo kogba kole titi naga nima ngi bo ki'di kōzī bo dɔmo ko'dɔ yēyi zīnni.

Bɔ Mɔri Mɔtɔ
(MT 19:16-30; LK 18:18-30)

^{XVII} Tine ko'ja Yēsu ni kēdī ko'dɔ 'deni tōsɔ dɔmo tari yɔ, na bɔ mɔtɔ kako ngi rɔ riɲa kolodɔ bēri kɔmɔ bo te, koma'jo rōnī zi bo, kiya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi ma laka, wa'di na gɔ mo'dɔ 'dɔ mo'ja didi ma ɲburuɲburu?"

^{XVIII} Yēsu ileki kiya zi bo te, "Gɔ wa'di na kidēki ma rɔ ma laka? Botɔ mɔtɔ inza laka, tine Boko'ba na ɲge kɔtɔ kpōki laka. ^{XIX} Ikali kō'du ki'di 'deni, ame kiya te, 'Kinza ko'dɔ rōyī dē rɔ bɔ kōzī roma. Kinza ko'dɔ yēri dē. Kinza ko'dɔ 'bōgō dē. Kinza kususɔ botɔ dē rɔ bētī. Kinza ko'dɔ 'bōlu dē. Oro 'bu yi ni ti mōyi."

^{XX} Bɔ nima ileki dɔmo, iya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, wa naga nima pili mo'dɔ 'deni molo dɔ yɔbi ma."

^{XXI} Yēsu oɲgɔ dɔ bɔ nima, bɔ ɔ'ɔ bɔ nima. Na bo kileki kiya teyi te, "A mɔtɔ ēdi kɔtɔ ame kɔmɔ gba di ziyi 'dɔ to'dɔ mo. Ari kugō akonzi 'bī naga nima mōkō koza girisi mo ga zi bɔ lisa. Kina ti kulu kpamo 'deni ngi ziyi mitorɔ. Kina 'dɔ kako ti kōsɔ goma."

^{XXII} Lende nime bɔ nima kuwō kɔzɔ a nime te yɔ, na bo kuyi kɔmɔ ma lōwō ngi bo kari abo. Rōmōyī bɔ nima bo rɔ bɔ mɔri ti wa ɲbanɲi.

^{XXIII} Yēsu uyi kɔmɔ bo koɲgɔ dɔ bɔ kōsɔ gɔ bo ga, na bo kiya zīnni te, "Ti kēdī rɔ ma kitigɔ zi bɔ wa ni 'dɔ kɔdɔ mī ɲere lōbu 'ba Boko'ba."

^{XXIV} Lende nime igayi bɔ kōsɔ gɔ bo ga ngi. Tine Yēsu oto nduwē tiya mo zīnni te,

"Kole ma ga, tɔɔ mī ɲere lɔbu 'ba Boko'ba ti kēdī rɔ ma kitigɔ. ^{XXV} Tɔɔ mī ɲere lɔbu 'ba Boko'ba ti kēdī rɔ ma kitigɔ zi bɔ wa ni kebe tɔɔ 'ba gamele kebe mī bi gbɔŋɔ 'ba bicī libira."

^{XXVI} Lende nime igayi lijē ɲgī mī kɔtɔ, kina lijē kileki gɔmo kiya zi bo te, "Ne ma 'deni tara tine ne, yē ga na ti kɔmɔ di mī tɔlē?"

^{XXVII} Yēsu ɔŋgɔ dɔnnī kina bo kileki kiya zinnī te, "Wa naga nime ma di zi bilaka lesi na ɲge kinda rɔ a ma 'dɔ ko'dɔ rɔnī dē. Tine ma di zi Boko'ba embe dē rɔmɔyī bo na kɔ'bo to'dɔ wa pili."

^{XXVIII} Pitɔrɔ ēnyī kiya zi bo te, "Ŋgɔ te, ze 'beze nime dola wa pili 'deni me dɔsɔ gɔyī."

^{XXIX} Yēsu iya te, "Yēē, rɔ ma laka miya ziye, bɔtɔ ame kola liɲɔ, kola lɔndɔ, kola lēmī, kola ma bo ni ti 'bu bo, kola kole, kola nyaka dɔmɔyī ma gbī gɔ laja kɔtɔ laka nime ne, ^{XXX} ti ko'ja ɲgī mī kada ma gīrī naga nime rɔ dɔ kiteli. Bo ti ko'ja wa naga nime pili rɔ mbēmbē kebe dɔ ame gbī ti kɔzī kasi 'ba gɔmo. Kina mī kada ma kēdī kako nime 'dē bo ti kēdī ɲgī ti didī ma ɲburuɲburu. ^{XXXI} Tine ma konzi ame ga pa dɔgba ne ti kileki 'deni yī'bɔwu, kina ma yī'bɔwu na ti kēdī 'deni dɔgba."

Yēsu Iya Gɔ Lende 'Ba Tinda'ba Bo
(MT 20:17-19; LK 18:31-34)

^{XXXII} Di gɔ kɔri lijē kēdī 'deni rɔ tari Yerosalema, Yēsu na kɔsɔ ɲgī dɔgba. Kina lende mo kigayi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga ɲgī, ko'de tikere ɲgī pili zi bilaka ame ga kēdī kozi gɔ bo ne. Tine bo ari kogba lijē ma 'butē dɔmoriyɔ mo naga nima ɲgī 'beri yaga rɔ dɔnnī, bo koloma rɔ tiya gɔ wa ma kēdī kari ko'dɔ rɔnī zi bo zinnī, ^{XXXIII} bo iya zinnī te, "Kpe, uwōke tɔma. Dēdī darike nima ɲbɔ mī Yerosalema. Kina di yayi na ti ki'di kɔzī kole 'ba bilaka lesi ɲgī zi bɔ dɔ bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ni. Tine na ti lijē kɔdɔ karama mo ɲgī dɔ bo rɔ tɔlē. Lijē ti ki'di bo zi ma rɔ bɔ lɔwɔ mo ga ^{XXXIV} kɔdɔ laɲa rɔ bo, koto'bi woro rɔ bo, komba bo kupɔ bo yaga. Tine mī tɔ'dɔ dɔ mota bo ti kēnyī kɔdɔ 'deni ɲgī yaga di mī tɔlē."

^{XXXV} Yakoba ni ti Yowani, kole 'ba Zebedayo ga ako zi Yēsu kiya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, a mɔtɔ ēdī bine do'dɔkɔ yi 'dɔ ko'dɔ zize."

^{XXXVI} Yēsu iya te, "Wa'di na ko'dɔkɔke gɔ mo'dɔ ziye?"

^{XXXVII} Lijē iya te, "ɔdɔ kari koloma 'deni dɔ kitī mī ɲere lɔbu 'bī, do'dɔkɔ 'dɔ ki'di ze doloma tiyī, ma kɔtɔ dɔ dɔrī yī, ma kɔtɔ dɔ gali yī."

^{XXXVIII} Yēsu ileki zinnī te. "Wa nima kititike ne ikalike dē. Kpe, ti kɔ'boke tuwē wa di mī kɔsu 'ba gɔmɔ nime mēdī mari muwē ne?"

Ti kɔ'boke gɔ kobapatisi ye ti kɔri nime kobapatisi ma timo ne?"

^{XXXIX} Lijë iya te, "Ti dɔ'bo ŋgĩ."

Yësu iya te, "Rɔ ma laka kpe ti kuwëke ŋgĩ di mi kɔsu mo ma mēdi muwë di yimo, kina ti kobapatisi ye ŋgĩ kɔzɔ ma 'bama. ^{XL} Tine lende 'ba ti'di wa toloma dɔ dɔri ma ala dɔ gali ma nima, ndɔbɔ ma na dë. Bɔko'ba na kēdi ki'di gɔ bi nima zi bilaka mo ga ame bo kileŋo 'deni dōmōyī mo ne."

^{XLI} Kina ɔdɔ kɔsɔ ya ma 'butë naga nima kuwö lende nima 'deni tara tine, lijë ënyī ŋgĩ rɔ 'dirī ti Yakoba ni ti Yowani. ^{XLII} Kina Yësu kīdēkī lijë ŋgĩ pili kako bi kɔtɔ zi bo. Bo iya zīnnī te, "Ikalike 'deni laka, löbu ma 'ba bɔ löwö ni o'dɔ ga rōnnī ŋgĩ rɔ ŋere rɔ a löbu dōnnī. ^{XLIII} Tine ma 'beye inza tara. Bɔtɔ ame kɔ'dɔkɔ gɔ bo kēdi rɔ löbu di mī löŋgö ye ne, bo kileki rɔ bo yaga rɔ bɔ laja ziye. ^{XLIV} Kina bɔ ame kiteri 'dɔ bo na kēdi rɔ bɔ dɔye ne, bo kileki rɔ bo yaga rɔ atoli ziye pili. ^{XLV} Rōmōyī kole 'ba bilaka lesi pele ako dë 'dɔ koja laja teyi, tine bo na 'dɔ koja laja zi bilaka, kina gbī ti'di didī bo tutë gɔ ma konzi timo di mī tölë."

^{XLVI} Lijë ako kōmō Yereko. Tine kɔ'ja Yësu ni ti bɔ kōsö gɔ bo ga ti tīndī ma kēdi kari tīnnī naga nima kēdi kiteli 'deni kebe yayi tine, bɔ kōmɔ kōlu mɔtɔ yayi mōyī mo rɔ Batimayo kole 'ba Timayo,

ēdi kolo'bo kpa gɔ kɔri yayi tokpasi wa. ^{XLVII} Kina ɔdɔ bo kuwö 'deni kiya te, Yësu 'ba Nazareta na, kina bo kulōri ŋgĩ rɔ ma kembe, kiya te, "Yësu kole 'ba Dawidi, i'di miyī këyī rōma."

^{XLVIII} Bilaka ma konzi i'di tamo dɔ bo gɔ bo kudumö yaga. Tine na bo kulōri ŋgĩ kulöwö rɔ ma kembe, kiya te, "Yësu kole 'ba Dawidi, i'di miyī këyī rōma."

^{XLIX} Kina Yësu kɔrɔ ŋgĩ kiya te, "I'dike bo kako dayi."

Kina lijë kīdēkī bɔ kōmɔ kōlu tōnë ŋgĩ, iya te, "Ögö ti, ënyī tɔrɔ, bo ēdi kīdēkī yi."

^L Kina bɔ nima kogbagba ŋgĩ kuli bɔŋgɔ yaga di dɔ bo, kënyī kari zi Yësu. ^{LI} Yësu ititi bo iya te, "Wa'di na kɔ'dɔkɔ gɔ mo'dɔ ziyi?"

Bɔ kōmɔ kōlu nima iya te, "Bɔ kōmɔ kiyandi, ma mo'dɔkɔ to'ja gɔ bi."

^{LII} Yësu iya te, "Laka, ari ti, ti'di dōyī gɔ tigɔ ma ilenjo yi 'deni." Kina kōmɔ bɔ nima kɔrɔ ŋgĩ yaga, bo kōsö gɔ Yësu di gɔ kɔri yayi.

XI

Tɔdɔ 'Ba Yësu Mi Yeros-alema

(*MT 21:1-11; LK 19:28-40; YN 12:12-19*)

^I Kina ɔdɔ lijë kari 'deni kōmō ŋgɔsi ŋgila Yeros-alema mī gawo 'ba Betepage ni ti Betaniya tine, na lijë kari ŋgĩ dɔ dōku 'ba Bilaya. Yësu oja bɔ kōsö gɔ bo ga ma riyö ^{II} kari dɔgba ti ndose nime, kiya te, "Kpe arike mī

gawo nima dɔgba kɔmɔye ne. Di bi tɔmɔ 'be yayi ti kari ko'jake kole akaca kosi dɔmo 'deni bɛri, rɔ ame gba bɔtɔ kɛki dɛ dɔmo ne. Opeke ko'deke kako bine. ^{III} Ɔdɔ bɔtɔ kititi ye kiya te, 'Eddi kopeke gɔ wa'di?' Iyake te, 'Nere na ko'dɔkɔ, bo ɛdi kileki giri naga nime.' "

^{IV} Lijɛ ari ngi ko'ja kole akaca kosi dɔmo 'deni yaga kpa reki yayi. Kina ɔdɔ lijɛ kɛdi ko'dɔ tope mo tine, ^V ya mɔtɔ ga ame kɛdi kɔrɔ yayi ne ititi lijɛ iya te, "Wa'di na kɛddi ko'dɔke tara, kɛdi kopeke akaca nima?"

^{VI} Lijɛ ileki dɔmo ngi kɔzɔ ma tɔnɛ Yɛsu kose zinni ne tara. Kina bilaka naga nima kola ngi lijɛ kari timo.

^{VII} Lijɛ o'de akaca nima kako zi Yɛsu na lijɛ ko'ba bɔngɔ 'bɛnni ga ngi gɔmo. Kina Yɛsu kɛki ngi koloma dɔmo. ^{VIII} Tine bilaka ma konzi mɔtɔ ga o'ba bɔngɔ ma 'bɛnni ga mi gɔ kɔri, ya mɔtɔ ga oga ma 'bɛnni rɔ mbili mbirɔ ni di mi nyaka ko'ba gɔ kɔri. ^{IX} Kina bilaka konzi naga nima mɔtɔ ga kɔsɔ 'deni dɔgba mɔtɔ ga kebe gɔ bo yi'bɔwu ne ki'di ngi tulɔri timo rɔ ma kembe, kiya te, "Akilɛlu kɛdi zi Bɔko'ba. Yɛyi kɛdi dɔ bo ame kako ti mɔyi bo nɛre Bɔko'ba ne. ^X Yɛyi 'ba Bɔko'ba kɛdi dɔ nɛre lɔbu ame kɛdi kako ne kɔzɔ 'ba 'bu ze lɔbu Dawidi. Akilɛlu kɛdi zi bo Bɔko'ba."

^{XI} Yɛsu ɔdɔ Yerosalema na bo kiteli ngi kari mi reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba. Kina

ɔdɔ bo kɔngɔ wa mo naga nima 'deni pili tine, na bo kari ngi ti bɔ kɔsɔ gɔ bo ga ma 'butɛ dɔmoriyɔ naga nima mi Betaniya, rɔmɔyi kada inza kpe.

Yɛsu Ulomu Ngɛri Kɛlu
(MT 21:18-19)

^{XII} Mi bi kɛzɛ ma di gɔmo ko'ja lijɛ kɛdi kileki 'deni kako di Betaniya tine 'bɔ o'dɔ Yɛsu 'deni. ^{XIII} Bo o'ja ngɛri kɛlu kinda di bi kɔwo ti mbili dɔmo. Kina bo kɔzɔ ngi kari tɔngɔ mo, bo iya te mɔtɔga bo ti ko'ja ma kana mo. Tine bo ari ko'ja nge rɔ mbili na kutu ɛ'bɛnni rɔmɔyi kada 'ba tana 'ba kɛlu na dɛ gba. ^{XIV} Kina bo kiya ngi zi ngɛri kɛlu nima te, "Ni, bɔtɔ inza konyo ɔtɔ mɔtɔ kpe di dɔyi." Lende nima bo iya pili mbili bɔ kɔsɔ gɔ bo ga kuwɔ.

^{XV} Lijɛ ako kɔmɔ Yerosalema na bo kari ngi kɔdɔ mi reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba. Bo ari ko'ja bɔ ndɔgɔ koso 'deni yayi na bo koloma ngi rɔ toga lijɛ yaga, bo kitini dɔ tarabiza 'ba bɔ kutɛ girisi ni ti gba'da 'ba bɔ kugɔ matukpuru ni bɛri. ^{XVI} Bo embe ngi kola bɔtɔ dɛ kpe kombi wa dɔnni kudɔ timo kebe yayi. ^{XVII} Kina bo koloma ngi rɔ tiyandi lijɛ kiya zinni te, "Uwɔke dɛ me tɔnɛ kugu ne? Iya te, 'Rɔ lɔbu ma nime ti kidɛki rɔ rɔ 'ba mɔtu zi dɔ kupɔ pili.' Ne kina me 'bɔwu kpe kebe kuyike yaga rɔ ti'bɔrɔ 'ba bɔ 'bɔgɔ."

XVIII Bɔ dɔ bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi ni uwɔ lende mo na lijɛ ki'di ngi toma kori 'ba 'dɔ tupɔ Yɛsu timo. Tine lijɛ ere di rɔ bo rɔmɔyɛ akiyandi abo igayi ma konzi 'deni ngi pili.

XIX Mi dɔkɔpiyari 'deni na Yɛsu ni kɛnyɛ ngi di mi gawo yayi ti bɔ kɔsɔ gɔ bo ga lijɛ kileki kari.

Andi Di Gɔ Ngɛri Kɛlu
(MT 21:20-22)

XX Mɔlo mi dɔɗbɔ ma di pɔtɔ mo ko'ja lijɛ kɛdi kudɔ rɔ gɔ kori nima, lijɛ o'ja ngɛri kɛlu tɔnɛ kɔlɛ 'deni. XXI Pitɔrɔ omeri gɔ lende tɔnɛ ngi, na bo kiya zi Yɛsu te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, oɗgɔ te. Ngɛri kɛlu tɔnɛ kulɔmu ne ɔlɛ 'deni."

XXII Yɛsu ileki dɔmo zɛnni iya te, "Rɔ ma laka miya ziye, i'dike dɔye gɔ lende 'ba Bɔko'ba. XXIII Bɔtɔ ame kiya zi dɔku nime te, 'Ni, ɛnyɛ kari ku'du rɔyɛ mi mini lɔbu,' ɔdɔ kiya te dɔki'di bo kidaki dɛ bo ki'di dɔ bo ngi gɔmo, rɔ ma laka ti ko'dɔ rɔni ngi tara. XXIV Kina me mɛdi miya ziye, wa ame ɔdɔ kititike ti mɔtu ziye ti'di dɔye gɔmo, o'jake 'deni, kina ɛdi 'deni rɔ e'be. XXV-XXVI Kina ɔdɔ kɔrɔke 'deni kɛddi kumɔtuke, ɔlake lɛpi ye ga ame kirasi lende 'deni ziye, rɔmɔyɛ 'dɔ 'bu ye ame mitorɔ ne kola ye gbɛ gɔ lende kirasi 'be ga."

XXVII Lijɛ ako kɔmɔ mi Yerosalema, kina ko'ja Yɛsu kɛdi kilɛgere 'deni kebe mi reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba

yayi, na bɔ dɔ bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi ni ti lɔbu 'ba bilaka ni XXVIII kako kititi bo kiya te, "Kɔzi kakpa 'ba yɛ na me kɛddi ko'dɔ wa naga nime timo ne? Yɛ na ki'di kɔzi kakpa 'ba to'dɔ wa naga nime te ziyi?"

XXIX Yɛsu iya te, "I'dike miti ye nge kɔtɔ, ɔdɔ kilekike dɔmo 'deni zɔ na 'jaa ti mileki dɔ akititi 'be nima. XXX Iyake zɔ te, kɔzi kakpa 'ba bapatisi nime Yowani koloma tɔnɛ rɔ to'dɔ mo ne ako di yala? Yɛ na ki'di zi bo, Bɔko'ba na ki'di ala bilaka lesi na ki'di?"

XXXI Kina lijɛ koloma ngi rɔ towasa mo rɔ gɔ rɔnni. Lijɛ iya te, "ɔdɔ diyake te ako di zi Bɔko'ba bo ti kiya te, 'Ne gɔ wa'di na kpe ki'dike dɔye dɛ gɔ lende 'ba Yowani?' XXXII ɔdɔ diyake te ako di zi bilaka lesi ele dɛ gbɛ."

Lijɛ ɛdi kere di zi bilaka konzi naga nima rɔmɔyɛ lijɛ pili omeri ngi rɔ ma laka Yowani rɔ bɔ kumɛ lende 'ba Bɔko'ba. XXXIII Kina lijɛ kileki dɔmo ngi zi Yɛsu te, "Dikali dɛ."

Yɛsu iya zɛnni te, "Kina gbɛ ma minza miya ziye kɔzi kakpa 'ba yɛ na me mɛdi mo'dɔ wa naga nime timo."

XII

Dɔɗgala 'Ba Bɔ Ndɔbɔ
(MT 21:33-46; LK 20:9-19)

I Kina Yɛsu koloma ngi rɔ tilende zɛnni rɔ dɔɗgala, bo iya te, "Bɔ mɔtɔ idiyɛ mɔwɔ kɛdi ko'dɔ rɔ layi naga ngi rɔ nyaka, bo kigaga reki kuru dɔmo, bo kole gɔ 'ba tuzi

layi mo, bo kole kilanğa 'ba toda mo. Kina bo ko'de bɔ ndɔbɔ ngi ki'di yimo bo kényi kari dɔ gawo ma kɔwɔ.

^{II} Kina ɔɔɔ kada 'ba tite'de mo kómö 'deni tine, na bo koja bo laja abo mɔtɔ ngi kari 'dɔ ko'de ma 'ba bo.

^{III} Tine bɔ ndɔbɔ naga nima omba bɔ laja nima ngi koga kileki rɔ kızı sari. ^{IV} Bo oja bɔ laja mɔtɔ gbɪ kari. Kina bɔ ndɔbɔ naga nima komba ngi koga dɔmo ko'dɔ kénye kɔmɔ. ^V Bo oja mɔtɔ gbɪ kari. A ma tine lijë omba ngi kupö yaga. Kina lijë koloma ngi nduwë rɔ to'dɔ bɔ laja ma konzi mɔtɔ ga nduwë tara, mɔtɔ ga lijë omba rɔ tomba, mɔtɔ ga lijë upö ngi yaga.

^{VI} Rɔ nburunburu mo tine bɔtɔ mɔtɔ ari kinza kpe zi bo 'deni nge rɔ kole kɔtɔ abo ame bo kɔ'ɔ kulöwö ne, na bo koja ngi. Bo omeri, bo iya te, 'Ame rɔ kole ma ne lijë ëdi koro.' ^{VII} Tine bɔ ndɔbɔ naga nima iya ngi rɔ gɔ rönni te, 'Bɔ kedi kari koloma rɔ bɔ dɔ nyaka nime kada mɔtɔ di pötö 'bu bo mo tönë ne bo na me, ako dupöke bo yaga 'dɔ nyaka nime koloma ngi nburu rɔ eze.' ^{VIII} Kina lijë kinda'ba bo ngi kupö bo ku'du töku mo yaga di mi nyaka nima."

^{IX} Yësu ileki kititi bilaka naga nima yayi ne kiya te, "Ma komerike 'beye, wa'di na ti bɔ dɔ nyaka nima kari ko'dɔ? Rɔ ma laka bo ti kari ngi kote dɔ bɔ ndɔbɔ naga nima pili yaga, bo ko'de rɔ bilaka ma löwö na kako to'dɔ ndɔbɔ yimo.

^X İdëkike dë su me tönë kugu mi buku 'ba Bɔko'ba kiya te, 'Döku tönë bɔ ko'ba rɔ ni kilagi pa di rɔmo ne na kileki 'deni rɔ döku ma laka rɔ dɔ kiteli mi gbɔndɔ 'ba rɔ.' ^{XI} Ame wa ko'dɔ 'ba nere Bɔko'ba na. Dotöke ngi rɔ gɔze."

^{XII} Kina löbu 'ba Yudayi ni koloma ngi rɔ toma kori 'ba 'dɔ tupö bo timo. Römöyï lijë iyëni rönni tégë Yësu ëdi rɔ tiya dɔngala nima rönni. Tine lijë ere tindi naga nima yayi ne. Kina lijë kita'ba ngi yaga di ngila bo.

^{XIII} Kina lijë kari koja Parosi mɔtɔ ga ngi ti bilaka mɔtɔ ga 'ba Erode ngi kako zi bo tokɔ kpa bo. ^{XIV} Lijë ako kititi bo kiya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, dikali ngi ni lende 'bi ga na rɔ ma kodɔrɔ. Mi lende kiya 'bi zi bilaka ere bɔtɔ dë, lende 'bi ga pili rɔ ma koriya zi ma titi kpaki ti ma löbu mo ga. Kö'du 'ba Bɔko'ba na kedi kiyandi bilaka timo rɔ ma kodɔrɔ. Iya zize te, tara ne ëdi ngi rɔ ma laka mi kö'du ki'di 'ba Bɔko'ba 'dɔ topi awada zi bɔ dɔliɔ ma löbu 'ba Romo? Ala tondo?"

^{XV} Yësu ikali dɔngala 'bënni nima 'deni mɔlo na bo kileki kiya zinni te, "Kpe, ëddi ko'bake ma gɔ wa'di? O'deke girisi siliɔbi mo te dayi monɔ te."

^{XVI} Lijë o'de zi bo na bo kititi lijë iya te, "Kinë yë ti möyï yë na me kugu rɔmo ne?"

Lijë iya te, "Bɔ dɔliɔ 'ba Romo na."

XVII Bo iya zinni te, "Laka, wa ame rɔ 'ba bɔ dɔlinɔ ne opike zi bɔ dɔlinɔ. Tine ame rɔ 'ba Bɔko'ba ne opike zi Bɔko'ba." Kina lende abo kigayi lijɛ ngɛ.

Lende 'Ba Tɔɔ 'Ba Tɔku
(MT 22:23-33; LK 20:27-40)

XVIII Kina ya ma rɔ Sadoke ni lijɛ ma komeri 'bɛnni kiya te a mɔtɔ inza rɔ tɔɔ 'ba tɔku di mi tɔlɛ naga kako ngɛ zi Yɛsu. Lijɛ ititi bo iya te, XIX "Bɔ kɔmɔ kiyandi, Musa ugu iya te ɔɔɔ lɔndɔ yɛ mɔtɔ kɔlɛ kola 'ja abo kinza ti kole, inda'ba kɔzimo 'dɔ kɔyɔke bi dɔ lɔndɔ yɛ nima. XX Tine ya mɔtɔ ga pa bine rɔ lɔndɔ kɔtɔ modɔmoriyɔ. Bɔ ma lɔbu mo ogbe 'ja kina kɔlɛ ngɛ kola kinza ti kole. XXI Kole ma mi riyo mo inda'ba kɔzimo kina bɔ kɔlɛ ngɛ gbɛ kola ni kinza ti kole. Bɔ ma rɔ mi mota mo inda'ba kɔzimo, XXII kina ngɛ gbɛ tara nduwɛ rɔ gɔnni nima pili kpaki modɔmoriyɔ kinza ma kɔyɔ kole. Rɔ nburunburu mo na 'ja mo tɔnɛ kari kɔlɛ ngɛ gbɛ. XXIII Tine mi kada 'ba tɔɔ 'ba tɔku di mi tɔlɛ ti lɔko kɛdi rɔ 'ja 'ba yɛ, ya modɔmoriyɔ naga nima na ma 'deni pili rɔ mɛ'dɛ ni?"

XXIV Yɛsu ileki dɔmo zinni iya te, "Kpe, ɔluke lende 'deni ngɛ sowa. Buku 'ba Bɔko'ba ikalike dɛ. Ikalike a mɔtɔ rɔ tigɔ abo dɛ gbɛ yɔ. XXV Bilaka ame ga kɛdi kɔɔɔ di mi tɔlɛ ne a mɔtɔ inza kpe zinni rɔ, rɔ kogbe. Lijɛ 'deni ngɛ kɔzɔ malayika

'ba mi dɔyayi 'ba mitɔrɔ naga tara. XXVI Kina ma gɔ lende 'ba tɔɔ 'ba tɔku di mi tɔlɛ, kpe idɛkike dɛ su di mi akugu 'ba Musa ma tɔnɛ pa'do kɔbɔ zi bo dɔ morogo Bɔko'ba kiya zi bo te, 'Ma na rɔ Bɔko'ba 'ba Abarayama, Bɔko'ba 'ba Yisika, Bɔko'ba 'ba Yakoba.' XXVII Ne kina me dikali ngɛ lijɛ inza kpe rɔ tɔku, Bɔko'ba ididi lijɛ 'deni. Kpe ɔluke lende 'deni sowa."

Kɔ'du Ki'di Ma Rɔ Dɔ
Kiteli
(MT 22:34-40; LK 10:25-28)

XXVIII Bɔ kɔmɔ kiyandi mɔtɔ ame kɛdi yayi rɔ tuwɔ kowasa 'bɛnni nima ne, ɛnyi ngɛ kako ngɔsi. Kina ɔɔɔ bo kɔngɔ Yɛsu ngɛ kileki dɔ lende rɔ ma kɔɔrɔ zi ya naga nima kɔzɔ a nima tara tine, bo ɛnyi kititi Yɛsu iya te, "Kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba ma yala na kulɔwɔ rɔ dɔ kiteli?" XXIX Yɛsu ileki dɔmo te, "Kɔ'du ki'di ma kulɔwɔ rɔ dɔ kiteli mo na tɔnɛ kiya te, 'Kpe Yisarele, uwɔke. Nɛre Bɔko'ba ze na nge kɔtɔ rɔ Bɔko'ba. XXX Ziyɛ tɔ'ɔ nɛre Bɔko'ba 'be ti dɔki'di ye pili ti didi ye pili ti meri 'ba dɔye pili ti tigɔ 'be ga pili.' XXXI Ma rɔ mi riyo mo na me, 'Ziyɛ tɔ'ɔ lɛpi ye ga gbɛ kɔzɔ ma kɔ'ɔke yida rɔye ga tara.' Kɔ'du ki'di mɔtɔ ma kulɔwɔ rɔ dɔ kiteli di dɔ ame inza."

XXXII Bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di nima ɛnyi kileki dɔmo ngɛ zi Yɛsu iya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, ele sowa. Rɔ

ma laka kɔzɔ a kiya 'bī, ɲere Boko'ba ɲge kɔtɔ, Boko'ba 'beri mɔtɔ inza. ^{XXXIII} Kina gɔ ze bilaka lesi dɔ'ɔke Boko'ba ti dɔki'di ze pili, ti meri 'ba dɔze pili, ti tigo 'ba mize ga pili. Kina gɔ ni mɔtɔ kɔ'ɔ lɛpi yi gbī kɔzɔ ma kɔ'ɔ yida rɔyi tara. Kɔ'du ki'di riyo naga nime na rɔ dɔ kiteli kebe tumu roma ni pili zi Boko'ba."

^{XXXIV} Yɛsu ongo dɔ lende kileki 'ba bɔ nima ɲgi ti lende kikali mo kulowɔ. Na bo kɛnyi kiya zi bɔ nima te, "Ni, inza kpe gba ɲbɔ rɔ ma kɔwɔ di rɔ ɲere lɔbu 'ba Boko'ba." Di pɔtɔ lende nime bɔtɔ mɔtɔ ilaɲa rɔni dɛ kpe tititi Yɛsu.

Lende 'Ba Kurisito
(*MT 22:41-46; LK 20:41-44*)

^{XXXV} Kina ɔdɔ Yɛsu kɛdi 'deni rɔ tiyandi wa di mi reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Boko'ba tine, bo iya te, "Rɔ ma tondo mo ga na bɔ kɔmɔ kiyandi ni kɛdi kiya te Kurisito ame Boko'ba kɛdi koja ne di mi kupɔ Dawidi? ^{XXXVI} Dawidi na tɔnɛ kiya ti Nyi Kɔtɔ Laka teyi te, 'Nere Boko'ba iya zi ɲere ma te, "Oloma dɔ dɔri ma bine ɲbɔ mi'di yi ka'da bɔ ya 'bī ga." ' ^{XXXVII} Dawidi mo na me kideki bo 'deni rɔ ɲere. Ne rɔ ma tondo mo na 'dɔ ɲere 'ba Dawidi mo tɔnɛ kileki 'bɔwu rɔ kole zi bo?"

^{XXXVIII} Mi akiyandi abo zinni bo iya te, "Kpe i'dike kɔmɔye kandi laka di zi bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ni. Ako'dɔkɔ 'benni rɔ

tilingere ti bɔngɔ kidakpa 'benni naga nima rɔnni. Tumotɔ lijɛ kɔzɔ bɔ rɔ koro naga tara di mi bi 'ba ndogɔ na lende mo kɔ'ɔ rɔnni. ^{XXXIX} Akiteri 'benni rɔ kitɛ ma lɔbu naga di mi rɔ 'ba motu ti bi ma laka di mi ɲbele. ^{XL} Lijɛ bɔ kɛdi kodɔ gomɔ rɔ makuru'bɛ tote dɔ amo naga nima. Motu kɔ'dɔ 'benni rɔ gɔgɔ tileme rɔnni timo. Lijɛ nime, kada mɔtɔ karama ma kɛdi kodɔ dɔnni na rɔ dɔ kiteli."

^{XLI} Yɛsu ari koloma ɲgɔsi ɲgila sandu 'ba tu'du kpa kɔzi ki'di di mi reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Boko'ba yayi. Tindi kɛdi kɔlɔ rɔ tu'du kpa kɔzi ki'di 'benni ga ne bo ɛdi le rɔ tongo mo. Ma rɔ bɔ mɔri ma konzi ni ako ku'du yamo ɲgi ɲbanji. ^{XLII} Tine 'ja ma rɔ makuru'bɛ bɔ lisa mɔtɔ ako ku'du ma 'benni rɔ taripa riyo. ^{XLIII} Bo idɛki bɔ kɔsɔ gɔ bo ga kako zi bo, na bo kiya zinni te, "Rɔ ma laka miya ziye, makuru'bɛ, 'ja bɔ lisa nime, lɔko na ku'du kpa kɔzi ki'di kebe bilaka naga nime pili. ^{XLIV} Rɔmoyi lijɛ ma laki naga nima onye ɲge mbowa di rɔ wa mbembɛ 'benni ga. Ne ma 'benni inza tara, gɔ rɔmo na ma 'deni pili lɔko ku'du ne, mɔtɔ inza kpe."

XIII

Loma Ti Bi Koda
(*MT 24:1-14; LK 21:5-19*)

^I Kina ɔdɔ Yɛsu ni kɛdi kodɔ 'deni yaga di mi reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Boko'ba yayi tine, bɔ kɔsɔ gɔ bo ga

ma koto ako kiya zi bo te, "Bo koma kiyandi, ngo te. Ngo doku naga nime ma kiyija ko'ba kele te."

II Yesu ileki domo zinni iya te, "Ro lobu naga nima kedii kongoke ko'ba tara ne, kada mo odo komo 'deni dayi doku ma koto moto mo te inza kileke ro ma kudö'du do lepi ni. Bo ya edi kitiji 'doyi beri."

III Kina odo bo kari koloma 'deni beri do doku 'ba Bilaya ame kuyi komoni kari te do ro lobu 'ba Boko'ba ne tine, na Pitoro ni ti Yakoba ti Yowani ti Andareya kako ro donni kititi bo kiya te, IV "Iya zize. Kada nima ti kedii nyanya ga? Kina akileme mo ame go kinda timo kada mo edi 'deni ngosi na ro wa'di?"

V Yesu oloma ro tiya mo zinni te, "I'dike komoye kandi laka kinza boto moto ku'bölu ye ra. VI Ma konzi moto ga ti kako ti moyi ma kiya te, 'Ma na ro Kurisito.' Kina ti lijje ku'bölu ma konzi ngi. VII Tine odo kuwoke biro ya di ngosi ti lebi mo ma di bi kwo kinza kereke de. Wa naga nima pili edi ko'do ronni tine nburunburu 'ba dolijo na de gba. VIII Romoyi dayayi ti kenyi 'deni to'do ya ro go ronni, kina dolijo ti kenyi 'deni to'do ya ro go ronni. Kizikizi ti kedii 'deni mi go bi ma konzi. Kina 'bo ni ti seyi ti kedii 'deni. Wa naga nime pili te gba tisaki mo na kozo mi ko'o 'ba loyo naga tara.

IX Ne kpe i'dike komoye kandi laka. Ti kinda'ba ye

'deni koto ye koma kiti 'ba bure. Ti komba ye 'deni di mi ro 'ba motu. Kina ti lijje koto ye 'deni ki'di ye koro ke koma nere ni ti bo dolijo ni go ko'du ma, todoro bici lende 'ba laja laka nime. X Tine dogba mo laja laka na ti kuwowo roni titi toko. XI Kina odo lijje kinda'ba ye koto ye koma kiti 'ba bure, kinza ki'dike komoye kil'edi de go wa ma 'do kari kiyake. Wa ame ki'di roni ziye 'do tiya mo mi kada nima ne na kiyake. Romoyi wa ame kedii kari kiyake ne ti kedii pili ro ma kako di zi Nyi Koto Laka.

XII Bilaka ti ki'di londö nni ga 'deni tupö mo yaga. Kina ti 'bu ni ko'do 'deni gbi tara zi kole 'benni ga. Kina ti kole kebe kuyi kpenni 'deni gbi ro ma koyö lijje ga tupö mo yaga. XIII Laki pili ti ko'ji ye go lende ma. Tine bo ame ki'di mi bo keddi teyi nbö komo mi kada 'ba tote mo ti koma ngi di mi tole."

Kuruku Kenye

(MT 24:15-28; LK 21:20-24)

XIV "Kina odo kiya te kongoke kuruku kenyé toné kodo 'deni mi go bi ame molo kinza ro bi abo ne tine, (ame ugu zi bo kideki mo ga 'do kikali) i'dike lijje ame ga mi Yudayi ne kirija ti kusu donni mi doku. XV Kinza bo ame kedii yaga tindawo ro bo ne kiléyi do bo de kpe kodo titi ro togba abo ga. XVI Kinza bo ame kedii 'deni mi nyaka ne kileki de kpe kari lijje togba bonggo abo.

XVII Mī kada mo nima gomo 'ba 'ja ame ga rō ma kōmo ti ma kēdī ti kole dō kōzīnnī naga na ti kēnyē ma 'bēnnī ngī kulōwō. XVIII Umōtuke zi Boko'ba kinza bo ki'di ko'do rōnī dē mī kada 'ba bi kēyī ame rō alirī ne. XIX Rōmōyī gomo 'ba mī kada nima ti kēnyē 'bēnī 'deni ngī rō dō kiteli kebe gomo mōto ga ame pele kēdī ko'do rōnnī mī dōlīṅo nime bine mōlo kako di bi tisaki mo ḡbō kōmō mī kada nime tōne. Kina gomo mōto ma 'dō kēdī kōzo ame te inza kpe nati. XX Tine Boko'ba ileki gō kada mo 'deni ḡge mbowa. Ma kiya te kinza tara dēne bōto mōto inza kōmo. Bo ileki gō kada mo ḡge 'deni mbowa tara gō kō'du 'ba bilaka abo ga ame bo koweli 'deni ne.

XXI Kina odo kiya te bōto mōto kako kiya pele ziye te, 'Oḡḡo te, Kurīsītō na me bine,' ala 'Kina ma 'dē,' kinza ki'dike dōye dē gōmo. XXII Rōmōyī ya mōto ga ma kidewo rōnnī tēgē lījē rō Kurīsītō ti bō kumē lende ma dō kīndēndē mōto ga ti kōdo 'deni. Kina ti lījē ko'do gō koto ma kinza kiya naga ḡḡi tiyozo tu'bōlu ame ga pele Boko'ba koweli 'deni ne timo. XXIII Kpe, i'dike kōmōye kandi laka. Wa pili na me ga mīyētī gōmo 'deni mōlo ndō te ziye."

XXIV "Di pōtō kada 'ba gomo naga nima, kīnē kada ti kuyī rōnī 'deni ḡḡi yaga rō ma kōlu, kina nyepe gbī

inza kaḡmi kpe. XXV Kina ti kiyaya kēlu ni 'deni kīlayi kako bēri di mītoro. XXVI Kina ti kole 'ba bilaka lesi ti kōdo ḡḡi tako ti poli mī tigo 'ba lōbu dō kiteli abo. XXVII Kina ti bo koja malayika ḡḡi kari mī dō kumu sowo 'ba dōlīṅo nime tutō'du bilaka ame ga pili rō 'ba Boko'ba ne. Kina ti lījē kutō'du ḡḡi yaga 'doyi di mī dōlīṅo nime.

XXVIII I'dike ḡḡerī kēlu kiyandi ye. Odo koḡḡo rō dōḡḡila mo ga kēdī kōyō soloro 'deni, mbili mo kēdī kunzī nima ikali ḡḡi kpa dōkīkērī owo dē kpe. XXIX Kina gbī tara odo koḡḡoke wa naga nime 'deni kēdī ko'do rōnnī nima, ziye tikali mo ḡḡi kada 'ba tako 'ba kole 'ba bilaka lesi owo dē kpe. XXX Omerike lende nime laka. Wa naga nime ti ko'do rōnnī kota bilaka ma le'jete naga nime mōto ga kōlē dē gba. XXXI Mītoro ni ti dōlīṅo ti kiteli 'deni. Tine lende ma inza kiteli du ma koto te.

XXXII Tako 'ba kada mo nima bōto ma koto mōto ikali dē. Pele rō malayika 'ba mī dōyayi 'ba mītoro ikali dē. Kina kole 'ba Boko'ba pele ikali dē gbī. Bo Boko'ba 'bu na ḡge kikali abo. XXXIII Kina i'dike kōmōye kandi laka kolomake ti bi koda rōmōyī kada mo ikalike dē. XXXIV Ti kēdī kōzo lende 'ba bō mōto ame kēnyī ḡḡi kari dō ḡba ne tara. Mī tari abo bo ose gō līṅo zi bō laja abo ga. Bo oza

ndobo pili ro kotokoto zinni to'do mo, bo ki'di bo ma 'do koda go bi ngi toda bi laka di ro linjo. ^{XXXV} Kina ti, odate bi laka romoyi kada 'ba tako abo 'ba nere 'be ikalike de. Odo ti bo komo mi dokopiyari ala mi zana korondo, ala mi kano bi, ala ro mi donbo, kpe ikalike de. ^{XXXVI} Odate bi laka kinza bo kako komo ra ngi tugu'du kota ye keddike bi to'do. ^{XXXVII} Tine a ma mose ziye pili na me, olomake ti bi koda."

XIV

'Ja Moto Inzanza 'Bu Do Yesu

(MT 26:1-16; LK 22:1-6; YN 11:45-12:8)

^I Ame tine kada 'ba karama 'ba Pasaka mo tone ola to'do mo 'deni nge do riyö nati. Karama 'ba tonyo mangolobö kinza lanja gomo mo tone. Tine bo do bo akumu ni ti bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ni edi ro toma kori 'ba 'do tinda'ba Yesu ngi liwo kupö yaga. ^{II} Romoyi lijé omeri iya te, "Do'doke de mi kada 'ba karama kinza tindi kényi ra ko'do ayayi."

^{III} Kina odo bo kedí 'deni Betaniya linjo 'ba bo moto kidéki ro Simona Bö Mönnyu tine, lijé kedí 'deni kpa akonyo na 'ja moto kako ngi ti kizaza ma kele 'ba 'bu kato ndögö kitigö kulöwö naga. Loko itiko kpamo ngi yaga loko koloma ro tinzanza mo do Yesu. ^{IV} Tine ényé ngi mi ya moto ga yayi kebe tomeri mo te, "Loko edi kirasi 'bu

nima go wa'di? ^V Ma loko kedí kugö ra mökö o'ja dene edi ko'de yamo nbo kuluku modookoto gbi ti domo teyi 'di go loko kokonyi bo lisa ni timo." Kina lijé koloma ngi ro togba doki'di 'ja nima timo.

^{VI} Kina Yesu kileki zinni te, "Kpe, eddi kogbake doki'di 'ja nima go wa'di? Olake ni. A ma laka kulöwö na me loko ko'do 'deni zö. ^{VII} Bö lisa ni edi koloma nduwé tiye bine, odo ko'dokoke ti ko'doke lende laka 'deni ngi zinni. Ne ma 'bama minza mö'bö tiye bine. ^{VIII} Wa ame ngi loko ko'bo to'do mo ne na ma loko ko'do 'deni zö. Loko ileño yida roma 'deni molo ndö koda do tusu ma. ^{IX} Ne ro ma laka miya ziye, wa nime loko ko'do ne ti kiyélé roni 'deni ngi kote mi go bi ame ga pili laja laka ma nime kedí kuwöwö roni teyi ne tomeri göni timo."

^X Kina Yuda Isikarita ma koto di mi löngö ya ma 'buté domoriyo mo naga nima ne kényi ngi kari zi bo do bo akumu ni tususu Yesu zinni. ^{XI} Kina odo lijé kuwö lende ma bo kiya zinni tara tine na minni konmi ngi lijé kose 'do topi yamo zi bo. Kina Yuda koloma ngi nati ro toma kori ma laka ame go bo ki'di közi Yesu timo zinni ne.

Yesu O'do Karama Ti Bö Kösö Gö Bo Ga

(MT 26:17-19; LK 22:7-14)

^{XII} Mi kada ma dondende 'ba karama ma kedí konyo mangolobö mo kinza lanja gomo nima tine, mi kada ame 'deni ro 'ba tumu

kamölö mo ne, na bɔ kösö gɔ bo ga kako kititi bo, iya te, "O'dɔkɔ gɔ dari dileŋo gɔ bi 'ba tonyo karama ziyi yala?"

XIII Kina bo koja ya ma riyö di mi löngö lijë ngi kari ti ndose nime, bo iya te, "Arike mi gawo yayi, di bi tömö 'be dɔye ti kondɔsɔ ti bɔ mɔtɔ ti kete mini dönī. Ozike gɔ bo. XIV Liŋo ame bo kɔdɔ teyi ne ari kiyake zi bɔ dɔ liŋo mo te, 'Bɔ kɔmɔ kiyandi iya te, "Rö ma yala na 'dɔ dako donyo karama 'ba Pasaka nime yimo ti bɔ kösö gɔma ga?" ' XV Kina ti bo kileme rö tɔrɔ löbu ngi ziye ti jama mo ga kiyija 'deni ndö ziye kina gɔ kileŋoke gɔ bi zize yayi." XVI Kina bɔ kösö gɔ bo naga nima kari ngi mi gawo yayi ko'ja wa pili ngi kɔzɔ ma bo kose zinni. Kina lijë kileŋo bi 'ba tonyo karama ngi zinni yayi.

Akonyo 'Ba Nere

(MT 26:20-29; LK 22:14-20; YN 13:21-30; 1KT 11:23-25)

XVII Mi dɔkɔpiyari 'deni na Yësu ni ti bɔ kösö gɔ bo ga ma 'butë dɔmoriyö kako ngi yayi. XVIII Kina ɔdɔ lijë kedi 'deni kpa akonyo tine, bo iya zinni te, "Rɔ ma laka mēdi miya ziye, bɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mi löngö ye nima bina na kedi kari kususu ma. Bɔ ma kɔtɔ ame ngi kedi konyo wa bi kɔtɔ tö ne."

XIX Kina lijë ngi rɔ meri lijë kebe rɔ tititi bo pili rɔ gönni nima kiya te, "Ma mo na dē ngi ɔtɔ ya?"

XX Bo ileki dɔmo te, "Bɔ ma kɔtɔ mɔtɔ ngi di mi löngö ye kpe ma 'butë dɔmoriyö naga nime. Bɔ ma kɔtɔ mɔtɔ ame ngi kedi kusu közini mi lebe kɔtɔ tö ne. XXI Kole 'ba bilaka lesi edi köle ngi kɔzɔ lende ma tönē kugu mi buku 'ba Boko'ba gɔ kö'du abo ne tara. Tine bu'bu zi bɔ ma kususu bo nima. Ma laka mo dēne 'dɔ köyö bo dē ka ndeni."

XXII Kina ɔdɔ lijë kedi 'deni kpa akonyo yayi tine, na Yësu kogba mangolɔ'bo ngi bo kileki yēē'di mo zi Boko'ba bo konye yimo ki'di zi bɔ kösö gɔ bo ga. Bo iya te, "Me, ogba konyo. Ame na rɔ yida roma."

XXIII Kina bo kogba kösu gbī kileki yēē'di mo bo ki'di ngi zinni lijë pili kuwē di yimo. XXIV Bo ileki kiya zinni te, "Ame na rɔ roma ma ame kulöwu 'deni gɔ ma konzi, lömu 'ba Boko'ba kɔrɔ 'deni dɔmo ne. XXV Rɔ ma laka miya ziye akuwē nime minza muwē kpe titi tine 'jaa ŋbō rɔ ma la'ja di mi nere löbu 'ba Boko'ba."

Yësu Iya Kpa Koga 'Ba Pitörö

(MT 26:30-35; LK 22:31-34; YN 13:36-38)

XXVI Kina ɔdɔ lijë koba ŋgala 'deni tine na lijë kari ngi dɔ doku 'ba Bilaya. XXVII Yësu iya zinni te, "Kpe pili ti kirinake 'deni ngi kolake ma. Römöyi buku 'ba Boko'ba iya 'deni tönē molo bine te, 'Ti mupö bɔ koda kamölö mo yaga kina ti kamölö kita'ba ngi.'

XXVIII Tine ɔɔɔ mɔɔɔ 'deni yaga di mi tölē mēdi mari nduwē tōti dɔgba kɔmɔye mi Galilaya."

XXIX Pītörö iya te, "Ɔɔɔ kiya te ya ma laki kirinɔ pele pili, ma 'bama minza mola göyī."

XXX Yēsu ileki zi bo iya te, "Rɔ ma laka mēdi miya zīyī, nī mi korɔndɔ nime tɔne, gba kota gɔngɔ kidapa dē mi riyō ēddi koga kpēyī gɔma mi mota kiya te ikali ma dē."

XXXI Pītörö ileki gɔmo kiya rɔ ma kitigɔ te, "Ɔɔɔ kēdi pele rɔ tölē ti mōlē kɔɔ tīyī. Minza moga kpama göyī." Kina lijē kiya ngi pili kɔɔ a nima tara.

Yēsu Ititi Boko'ba Gɔ Gomo Ma Kēdi Kōmō Zi Bo
(MT 26:36-46; LK 22:39-46)

XXXII Kina lijē kako ngi kōmō gɔ bi mɔɔ kīdēki mōyī mo rɔ Getesemane. Yēsu iya zi bɔ kōsō gɔ bo ga te, "Kpe, olomake tōti bine mēdi mari to'dɔ mōtu."

XXXIII Bo ogba Pītörö ni ti Yakoba ti Yowani kari ti bo. Meri oso ngi mi bo kumiki bo. XXXIV Kina bo kiya zinni te, "Meri oso 'deni ngi lɔ mi dōki'di ma kɔɔ ēdi ko'dɔ 'deni ngi tupō ma yaga. Olomake tōti mbowa bine rɔ ma kɔngɔ bi ti bi koda."

XXXV Bo ari mbowa dɔgba na bo kolɔɔ ngi bēri tumōtu, dēne 'dɔ kiyese gomɔ nima ra yaga di zi bo. XXXVI Bo umōtu kiya te, "Baba, 'bu ma, nī na kɔ'bo wa pili. Kōsu nima ogba yaga di kōmɔ ma. Tine i'di

ko'dɔ rōnī gɔ ako'dɔkɔ 'bi, kinza gɔ ako'dɔkɔ ma."

XXXVII Bo ileki kako ko'ja bɔ kōsō gɔ bo ga ma mota mo tōnē ga kō'dō 'deni. Bo iya zi Pītörö te, "Simona, ēddi bi tō'dō? Ɔ'bo dē toda bi pele nge saa kɔɔ? XXXVIII Olomake ti bi koda ti mōtu ko'dɔ kinza koto ye ra mi akiyɔɔ. Rɔ ma laka mi o'dɔkɔ ngi tine yida rɔ tigo mo inza."

XXXIX Kina bo kileki ngi kari 'böwu gbī tumōtu gɔ lende kɔɔkɔɔ naga nima. XL Bo ileki kako ko'ja lijē kō'dō 'deni gbī rōmōyī lijē ēdi 'deni ngi kinano. Kina ngi lijē ikali dē kpe tileki dɔ lende zi bo. XLI Mi mota mo tine na bo kako kiya zinni te, "Kpe, ēddike e'be gba bi tō'dō tindawo rɔye? Ɔ'bo 'deni, kada mo ömō 'deni. Uşusu kole 'ba bilaka lesi 'deni ki'di kōzi bɔ lende kēnyē ni. XLII Ēnyike, darike. Oŋgɔke bɔ kususu ma mo tōnē ömō 'deni ngɔsi."

Tinda'ba Yēsu
(MT 26:47-56; LK 22:47-53; YN 18:3-12)

XLIII Gba kota Yēsu kēdi kilende te yɔ na Yuda kōmō ngi. Bo rɔ ma kɔɔ di mi lōngō ya ma 'butē dōmoriyō naga nima. Bo ako ti bilaka rɔ ma konzi gɔ bo, ya mɔɔ ga ti mbele, mɔɔ ga ti mɔbɔ. Bɔ dɔ bɔ akumu ni ti bɔ kōmɔ kiyandi ni ti löbu 'ba bilaka ni na koja lijē. XLIV Bɔ susu mo nima iya dɔngala 'ba tinda'ba Yēsu timo 'deni molo zinni te, "Bɔ ame ɔɔɔ kɔngɔke mari mome mbili

mo nima bo na. Kina 'do kinda'bake bo ngi karike ti bo yaga."

XLV Kina odo bo komo tinni yo na bo kilapo Yesu ngi, bo kiya te, "Nere ma." Kina bo kome mbili Yesu ngi. XLVI Kina bilaka abo naga nima kolodo ngi do Yesu kinda'ba ngi. XLVII Tine bo ma koto di mi longgo ya ama ga ti Yesu yayi ne oto mbele abo ngi koga do bo laja moto 'ba bo do bo akumu timo koke mbili mo ngi'bo yaga. XLVIII Yesu iya zinni te, "Kpe, go wa'di na kakoke tinda'ba ma kozo tinda'ba bo 'bogo tara gomo, ti mbele ni ti mabo? XLIX Ro komo kada lobu nime pili medii moloma tiye mi reki 'ba ro lobu 'ba Boko'ba yayi tiyandi komo bilaka ne, inda'bake ma de molo di yayi go wa'di? Ne o'do roni 'deni 'do kedii kozo ma tone kugu molo mi buku 'ba Boko'ba ne tara."

L Kina bo kosö go bo ga kita'ba ngi pili di ro bo kirina ga ebenni.

LI Bo moto gba ro yobi ti bonggo kinaki ro bo na nge kosö go Yesu yayi. Lije o'doko tinda'ba bo, LII na bo kolo ro bo ngi kirina ro go nbululu kola bonggo nima zinni yayi.

Oto Yesu Lijö 'Ba Kayapa
(MT 26:57-68; LK 22:54-55; YN 18:13-14)

LIII Kina koto Yesu ngi kari lijö 'ba bo do bo akumu. Na lobu 'ba bo akumu ni ti lobu 'ba bilaka ni ti bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di

ni kototo rönni ngi yayi. LIV Tine Pitöro ozi 'deni ro ma kowo nduwö nbö kari kodo gönni lijö 'ba bo do bo akumu nima yayi. Bo ari koloma 'deni kedii ro tubi ro bo komo pa'do ngila bo kanya mo naga nima yayi.

LV Bo do bo akumu ni ti do tumu 'benni nima pili oloma ga ngi ro toma kari 'ba wa ame go kodoro bici lende timo ro Yesu go kupö bo yaga gomo ne. Tine lije o'ja lende oto de di ro bo. LVI Ya ma konzi moto ga ako pele ti susu betii moto ga, tine lende 'benni pili oriya de. LVII Kina ya moto ga kenyi toro tususu bo ro betii kiya te, LVIII "Duwo bo koloma ro tiya mo te, 'Ro lobu 'ba Boko'ba nime ro ako'ba 'ba bilaka lesi ne ti mitiko yaga. Kina mi tö'do do mota ti mo'ba ngi kileki go bi mo ro ame kosi bilaka lesi na de ko'do." LIX Pele tara susu 'benni naga nima oriya de.

LX Kina bo do bo akumu mo nima kenyi ngi toro mi longgo lije yayi, bo ititi Yesu kiya te, "Ni inza ti lende moto tileki mo go susu nime kedii ko'do kulowo royi ne?"

LXI Tine Yesu udumö ngi le kileki do lende nima de. Bo do bo akumu nima ileki kititi bo bowu te, "Ni na ro Kurisitö kole 'ba Boko'ba bo yeyi mo tone ne?"

LXII Yesu ileki domo te, "Ma na. Kina ti kari ko'jake kole 'ba bilaka lesi 'deni koloma do dori Boko'ba tigo do kiteli. Ti ko'jake 'deni ma bo kedii kako beri ti poli di mitoro."

LXIII Kina bɔ dɔ bɔ akumu nima kirica bɔŋɔ ŋɔ yaga di rōni, kiya te, “Kpɛri wa'di mɔtɔ na 'dɔ koma kpe 'bɔwu di kpa bilaka mɔtɔ todɔrɔ bɛi lende timo rɔ bo? LXIV Kpe pili uwɔke lende dɔli abo nima 'deni. Meri 'be tondo?” Kina lijɛ pili kodɔ karama ŋɔ dɔ Yɛsu gɔ kupɔ yaga.

LXV Kina ya mɔtɔ mo ga kebe ŋɔ toto'bi woro rɔ Yɛsu, lijɛ kudɔdu kɔmɔ bo teyi, lijɛ komba bo, kititi kiya te, “Umɛ zize te, yɛ na komba yi?” Kina bɔ kanya mo ga kogba bo ŋɔ koloma rɔ tokɔsɔ bo.

Kpa Koga 'Ba Pɛtɔrɔ

(MT 26:69-75; LK 22:56-62; YN 18:15-18)

LXVI Pɛtɔrɔ ɛdi gba mi liŋɔ nima yayi. Nyiti bɔ laja 'ba bɔ dɔ bɔ akumu mo nima ako ko'ja Pɛtɔrɔ kɛdi rɔ tubi rɔ bo yayi. LXVII Lɔko ŋɔgɔ dɔ Pɛtɔrɔ, na lɔko kiya te, “O'ja kɔzɔ ni nime gbɛ rɔ bɔ kɔsɔ gɔ Yɛsu 'ba Nazareta nime 'di?”

LXVIII Pɛtɔrɔ andi gɔmo kiya te, “Lende 'bi tɔ nima kɛddi kiya ne mikali dɛ.” Na bo kɛnyi ŋɔ kari yaga kpa reki.

LXIX Nyiti mo tɔnɛ ako ko'ja bo kina lɔko kebe gbɛ rɔ tiya mo zi bɔ kanya ma kɛdi kɔrɔ yayi nima te, “Bɔ nime bo gbɛ rɔ ma kɔtɔ 'bɛnni mɔtɔ.”

LXX Kina Pɛtɔrɔ kandi ŋɔ gbɛ gɔmo. Mbowa 'bɔwu ya ma kɛdi kɔrɔ yayi mo nima, iya te, “Rɔ ma laka ni gbɛ rɔ

ma kɔtɔ mɔtɔ 'bɛnni rɔmɔyi ni di Galilaya.”

LXXI Kina Pɛtɔrɔ kɛnyi ŋɔ kulɔmu rɔ bo, kileki kiya te, “Ece mɛtɔrɔ ne, bɔtɔ 'bi tɔ nima kɛddi kiya lende mo ne mikali dɛ.”

LXXII Kina gɔŋgɔ kidapa ŋɔ rɔ mi riyɔ mo nati. Kina Pɛtɔrɔ komeri gɔ lende kiya 'ba Yɛsu tɔnɛ ŋɔ. Ame bo kiya te, “Gba kota gɔŋgɔ kidapa dɛ mi riyɔ ti koga kpɛyi gɔma mi mota.” Kina Pɛtɔrɔ koga mono ŋɔ bɛri.

XV

Yɛsu Ɔrɔ Kɔmɔ Pilato

(MT 27:1-2; LK 23:1-5; YN 18:28-38)

I Mɔlo mi dɔŋbɔ mo nima na lɔbu 'ba bɔ akumu ni ti lɔbu 'ba bilaka ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kɔ'du ki'di ni ti tumu 'bɛnni nima pili kotɔtɔ ga rɔnni ŋɔ yayi tudɔdu ndi lende bi kɔtɔ. Kina lijɛ ki'di kudɔdu Yɛsu ŋɔ kogba koto zi Pilato turu bɔ dɔliŋɔ. II Pilato ititi iya te, “Ni na rɔ ŋere bɔ dɔliŋɔ 'ba Yudayi nime ne?”

Tine Yɛsu ileki dɔmo te, “Ni na kiya ɛ'bi tara.”

III Kina bɔ dɔ bɔ akumu ni kako ŋɔ koloma rɔ tususu Yɛsu gɔ lende ma konzi. IV Pilato ɛnyi 'bɔwu kititi bo, iya te, “Inza ti lende mɔtɔ tileki mo? Ŋɔgɔ susu 'ba rɔyi ma konya te.”

V Tine Yɛsu udumɔ ŋɔ kileki dɔmo dɛ. Kina lende mo kigayi Pilato ŋɔ.

VI Mi kada 'ba karama 'ba Pasaka 'bɛnni nima nduwɛ

rɔ kɔmɔ kɔɔ Pilato oloma nduwɛ rɔ toja bilaka yaga kɔtɔ di mī maboso rɔ ame lijɛ kiteri 'dɔ bo kope ne. VII Mī kada nima bɔ mɔtɔ rɔ Baraba ɛdī mī maboso yayi. Lijɛ na koboso go to'dɔ ayayi tupɔ bilaka. VIII Kina ɔdɔ tindi kako 'deni kititi Pilato tope bɔ mɔtɔ zinni di mī maboso tara IX bo ititi lijɛ iya te, "Nere bɔ dɔliɲɔ 'ba Yudayi nime na ko'dɔkɔke go mope ziye?" X Pilato ikali rɔ ma laka bɔ dɔ bɔ akumu ni i'di Yɛsu zi bo tupɔ mo yaga rɔmɔyī mīnnī ombi rɔ Yɛsu.

XI Tine bɔ dɔ bɔ akumu ni ososo kpa ya ma konzi 'deni 'dɔ kititi Baraba na go kope yaga di mī maboso zinni. XII Pilato ileki 'bɔwu kititi tindi naga nima te, "Wa'di na ko'dɔkɔke go mo'dɔ zi bo ame kidɛkī rɔ nere bɔ dɔ liɲɔ 'ba Yudayi ne?"

XIII Kina lijɛ pili kulɔrī ngī timo rɔ ma kembe kiya te, "Utɔti bo yaga." XIV Pilato iya te, "Go wa'di? Lende kɛnyɛ wa'di na bo kirasi?"

Tine lijɛ ulɔrī ngī kozo timo rɔ ma kembe kiya te, "Utɔti bo yaga."

XV Pilato o'dɔkɔ 'dɔ mīnnī koŋmī rɔ bo, na bo kope Baraba ngī yaga zinni di mī maboso. Kina bo ki'di bɔ kanya ngī komba Yɛsu go lijɛ kari ti kutɔti bo.

Tɔgɔ Yɛsu

(MT 27:27-31; YN 19:2-3)

XVI Bɔ kanya naga nima ogba Yɛsu ngī kari timo mī liɲɔ 'ba turu bɔ dɔliɲɔ nima yayi. Kina lijɛ kidɛkī

dɔtumu 'ba bɔ kanya 'bɛnnī nima ngī pili kako. XVII Lijɛ ogba bɔŋgɔ kasi kolɔ rɔ bo, lijɛ ko'dɔ kono ngī kɔzɔ a 'ba dɔ nere tara kutu'bɔ dɔ bo. XVIII Kina lijɛ koloma ngī nati tumɔtɔ bo kiya te, "Mɔtɔ ziyi nere bɔ dɔliɲɔ 'ba Yudayi."

XIX Lijɛ omba dɔ bo ngī ti kolɔkɔ lijɛ koto'bi woro rɔ bo. Lijɛ olɔdɔ bɛrī kɔmɔ bo tilɛlu bo rɔ laɲa. XX Kina ɔdɔ lijɛ kote tɔgɔ bo 'deni rɔ laɲa tara tine, na lijɛ kolɔ bɔŋgɔ kasi nima ngī yaga di rɔ bo, kolɔ ma 'ba bo ma mɔlo mo kileki rɔ bo. Kina lijɛ kogba bo ngī tari ti bo tutɔti bo.

XXI Di go kɔri yayi na dɔnnī kondɔsɔ ngī ti bɔ mɔtɔ mɔyī mo rɔ Simona di Kurɛnɛ, kɛdī kako abo mī gawo di mī nyaka. Kina lijɛ ki'di bo ngī tombi ngɛrī 'ba tutɔti Yɛsu. Bo na rɔ 'bu 'ba Alesandoro ni ti Rupusa. XXII Kina lijɛ kari ngī ti Yɛsu kɔmɔ timo go bi kidɛkī rɔ Gɔlogɔta mo tɔnɛ ame 'jɔ 'ba lende mo tɛgɛ, "Kulɔŋbɔ dɔ" ne. XXIII Lijɛ ogba layi kudɔlɔ yimo ti wɔwɔ mɔtɔ kidɛkī rɔ murī ki'di kpa bo tuwɛ mo, tine bo uwɛ dɛ. XXIV Kina lijɛ kutɔti bo ngī lijɛ koza bɔŋgɔ abo ga rɔ go rɔnnī. Lijɛ oloma ngī rɔ tu'du mo ti bɔdɔ go kikali ɔdɔ yɛ na ti kidilī ama ya.

XXV Ote tutɔti bo ko'ja ndī kada kɔmɔ 'deni modɔmosowɔ. XXVI Ugu susu 'ba rɔ bo ki'di tɔrɔ yayi kɔzɔ a nime te, "Nere Bɔ Dɔliɲɔ 'Ba Yudayi." XXVII-XXVIII Utɔti

bo akolo mato ga gbi riyö 'do ngila bo yayi. Kato do döri bo tine ma kato do gali bo.

XXXIX Bilaka ame ga pili kedï kudö kebe yayi ne ombamba do zi bo kose do bo kiya te, "Ni bo kiteri titiko rö löbu 'ba Boko'ba go kubö kileki go bi mo mi tö'dö do mota tonë, ni na? XXX Ee, olo röyi këki bëri di do ngëri nima te."

XXXI Bo do bo akumu ni ti bo komo kiyandi ni oloma gbi ro tose do bo, kiya te, "Bo omo ya ma laki di mi töle tine bo ikali de tomo ro bo. XXXII I'dike Kurisitö nere bo dolingo 'ba Yudayi këki ti bëri giri nime di do ngëri nima, do'ja ti komoze go di'di doze ti nati go lende abo." Ya ma kutöti ngila bo yayi naga nima ebe gbi kiti'ja bo.

Tölë 'Ba Yësu

(MT 27:45-56; LK 23:44-49; YN 19:28-30)

XXXIII Mi zana kada kodoro 'deni tine na mandölu kutu'bo go bi ngi nbo komo kozo saa mota tara. XXXIV Kina odo ndi kada komo 'deni mota tine na Yësu kapi ngi ro ma kembe, tegë, "Eloyi, Eloyi, lama sabakatani." Ame 'jo 'ba lende mo tegë, "Boko'ba ma, Boko'ba ma, ola ma 'deni ngi go wa'di ga?"

XXXV Ya ma kedï koro yayi mo naga nima uwö, lijë iya te, "Bo ëdi kidëki Eliya."

XXXVI Kina bo mato kirinja ngi kogba lipö kusu mi layi ko'ba'ba, kiraki do koloko ki'di kpa bo tuwë mo, kiya te, "Ti dongoke odo Eliya ti

kako kombi bo bëri di bina ya?"

XXXVII Yësu api ngi ro ma kembe, kina bo kulöku ngi. XXXVIII Kina bongö ma koke mi rö löbu 'ba Boko'ba timo tonë kotopa ngi di toro nbo komo bëri.

XXXIX Kina odo bo do bo kanya ma kedï koro yayi mo nima kongö tulöku 'ba Yësu ngi tara tine, bo iya te, "Ro ma laka bo nime ngi ro kole 'ba Boko'ba."

XL 'Ja mato ga ëdi gbi koro ro ma koro mbowa yayi kedï ro tongö mo. 'Ja mato mo ga lijë na ro Mariya Magadala ni ti Salome ti Mariya ma 'ba Yakoba ma titi ni ti Yose. XLI Lijë ma tonë ga koso go bo di Galilaya koloma ro toja laja zi bo ne. 'Ja ma konzi mato ga ame kako ti bo Yerosalema ne ëdi gbi yayi.

Tusu Yësu

(MT 27:57-61; LK 23:50-56; YN 19:38-42)

XLII Mi dokopiyari mo nima ame kina ro kada 'ba ro kileño koda kada 'ba ro kindawo ne, XLIII Yesepa di Arimataya turu ma löbu mato, ame bo kedï gbi ti komo ki'di go nere löbu 'ba Boko'ba ne, bo ënyi ngi ti mi këddi kari zi Pilato kititi 'do kodo kpa töku Yësu zi bo tari tusu mo. XLIV Tine odo Pilato kuwö kiya te Yësu öle 'deni ngi welo tara tine, lende mo igayi bo ngi. Kina bo kidëki bo do bo kanya mo nima kititi, ma Yësu kolë 'deni ngi ro ma laka. XLV Kina odo bo kuwö 'deni di zi bo do bo kanya nima, Yësu kolë

'deni kina bo kodo kpa töku mo ngi zi Yesepa 'do kombi kari kusu. ^{XLVI} Yesepa ari ngi kugö böngö kañmi. Kina bo kombi töku Yësu ngi bëri di do ngëri ko'ba mi böngö kañmi nima kolo yimo, bo kari kusu mi ti'börö ame koga 'deni yoki döku yayi tusu töku teyi ne. Kina bo kululu döku mo ngi ki'di kpamo. ^{XLVII} Tine Mariya Magadala ni ti Mariya ma 'ba Yose ni lijë o'ja go bi nima kusu Yësu teyi ne 'deni.

XVI

Todo 'Ba Yësu Di Mi Tölë
(*MT 28:1-8; LK 24:1-12;*
YN 20:1-10)

^I Di pötö kada 'ba rö kin-dawo nima, na Mariya Magadala ni ti Salome ti Mariya ma 'ba Yakoba ni kugö akato kele ngi tari tosa mo rö töku. ^{II} Kina lijë kënyi ngi molo mi döngö mo nima kari ndi döngö yayi. Lijë ari kömö yayi gba ti kada këdi ki'di kpënni. ^{III} Di go kori lijë oloma rö tiya mo rö go rönni te, "Yë na ti kululu döku mo töne yaga di kpamo zize?"

^{IV} Tine odo lijë kombi kömönni koñgo tine, ululu döku löbu mo tönë 'deni yaga di kpamo. ^V Kina odo lijë kari kodo yayi lijë ari ngi ko'ja kole yobi moto koloma 'deni do kapa döri yayi ti böngö kañmi rö bo. Kina tikere kinda'ba lijë ngi. ^{VI} Bo iya zinni te, "Kinza kereke dë. Yësu 'ba Nazareta nime kutöti ne na këddi komake? Bo odo 'deni di mi tölë. Bo

inza kpe bine. Oñgoke bi ma lijë ko'ba bo pa teyi na me. ^{VII} Ari kiyake zi bo kösö go bo ga zi Pitörö ni te, bo ari 'deni tötö dögba kömönni mi Galilaya. Kina ti lijë kari ko'ja bo yayi kozo ma tönë bo kiya zinni ne."

^{VIII} Kina 'ja naga nima kodo ngi di mi ti'börö yayi, lijë kirija ngi nduwë kari. Römöyi rönni ëdi 'deni ngi kilë'di di zi tikere. Lijë iya lende mo dë kpe zi botö motö di zi tikere.

Yësu Ileme Rö Bo Zi
Mariya Magadala

(*MT 28:9-10; YN 20:11-18*)

^{IX} Mi todo 'ba Yësu di mi tölë mi tö'dö ma dögba mo nima, bo ileme rö bo titi dögba zi Mariya Magadala. Loko na tönë bo koga nöki modomoriyö kita'ba yaga di dömo ne. ^X Kina loko kari kiya ngi zi ya ma rö bo kösö go bo mo ga, ame lijë këdi 'deni ngi bi monö ne. ^{XI} Lijë uwö loko kiya pele te bo odo 'deni loko ko'ja ti kömönni nima, lijë i'di dönni dë gomo.

^{XII} Di pötö mo 'böwu na bo kodo ngi kileme rö bo 'böwu ti kinë ma 'beri motö zi ya ma riyö motö ga di go kori. ^{XIII} Ya naga nima ileki kiya zinni lijë motö mo naga nima, pele lijë i'di dönni dë gomo.

^{XIV} Rö nburunburu mo tine na bo kodo ngi kileme rö bo zinni lijë ma 'butë döokoto naga nima pili bi koto, ko'ja lijë këdi rö tonyo kpënni. Bo amo dönni go

ame lijë ki'di dönñi dë gɔ
 lende 'ba bilaka ame ga ko'ja
 bo kɔɔɔ 'deni di mi tölë
 pele kiya lende mo zinni ne.
^{XV} Bo iya zinni te, "Kpe arike
 mi doliŋɔ pili kuwöwöke
 laja laka 'ba Boko'ba zi do
 kupö pili. ^{XVI} Kina bɔɔɔ
 ame ga ki'di dönñi gɔmo
 kobapatisi ne ti kɔmɔ ŋɔi.
 Tine ame ga ki'di dönñi dë
 gɔmo ne ti kodo karama ŋɔi
 dɔmo. ^{XVII} Ma ki'di dönñi
 'deni gɔmo mo naga ti kedi
 'deni ŋɔi ti tigo. Lijë ti koga
 nöki ŋɔi yaga ti möyi ma.
 Lijë ti kilende ro kpa löwö.
^{XVIII} Lijë inda'ba murë pele,
 kono lijë pele, inza ko'do oɔɔ
 zinni. Odo lijë ki'di közinni
 ro bo roko'o ti kileŋo ŋɔi."

^{XIX} Kina odo ŋere Yësu
 kote tilende 'deni pili tinni
 kɔɔɔ a nime te tine, na
 kogba bo ŋɔi kari mitoro,
 kari koloma do dori Boko'ba.
^{XX} Kina bɔ kösö gɔ bo ga
 kari ŋɔi kuwöwö laja nime
 kote mi gɔ bi pili. Kina ŋere
 Yësu kö'bö ŋɔi tinni ki'di tigo
 zinni gɔ bilaka kikali ŋɔi lijë
 edi kiya lende ma laka.

Laja Laka Ma LUKA Kugu

^I Kina kɔzɔ ame ya ma konzi mɔtɔ ga kiyɔzɔ 'deni tugu wa ame ga ko'dɔ rɔnni mi lɔnggɔ ze bine ne tara ^{II} ame ngi 'deni kɔzɔ ma lijɛ bɔ ko'ja mo ti kɔmɔnni di bi tisaki mo ga kari kuwɔwɔ 'deni kiyɛti zize ne. ^{III} Kina kɔzɔ ame moloma 'deni mɔlo rɔ tinyeli mo pili rɔ gɔmo ne, moŋgɔ ma laka mo na 'deni gbɛ zɔ 'dɔ tugu mo miyija gɔmo ziyi, Tewopilo turu lɔbu, ^{IV} 'dɔ ki'di kikali wa naga nima kiyandi yi timo ne na rɔ ma laka.

Lende 'Ba Tɔyɔ Yowani Bɔ Bapatisi

^V Mi kada nima Erode kɛdi rɔ bɔ dɔliŋɔ 'ba Yudayi ne, bɔ mɔtɔ, mɔyi mo rɔ Zakariya, rɔ bɔ akumu 'ba Bɔko'ba ɛdi yayi. Bo di mi lɔnggɔ bɔ akumu ame ga rɔ dɔtumu 'ba Abiya ne. Kina 'ja abo Alizebete gbɛ di mi kupɔ Arona. ^{VI} Lijɛ kpaki riyo rɔ bɔ lende laka kɔmɔ Bɔko'ba. Kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba pili lijɛ o'dɔ 'deni ko'ba'ba dɔ 'bɔ mo. ^{VII} Tine lijɛ inza ti kole, rɔmɔyi Alizebete ɔrɔ 'deni rɔ kɔtɔ. Kina lijɛ kpaki riyo ɔndɛ ga 'deni ngi sowa.

^{VIII} Kina ɔdɔ kɔmɔ 'deni mi kada ame ndɔbɔ 'ba tɔŋma akumu kila'ba zi tumu ma 'ba Zakariya ni ne tine ^{IX} bo

na koza bo ngi gɔ dɔlɛti 'bɛnni 'ba bɔ akumu tari mi rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba tɔŋma akato kele.

^X Tine ɔdɔ kada 'ba tɔŋma mo kɔmɔ 'deni bɔ mɔtu ma laki pili ɔtɔŋi 'bɛnni rɔnni ngi yaga yayi bi mɔtu. ^{XI} Kina malayika 'ba Bɔko'ba kɔdɔ ngi zi bo di rɔ yayi kɔrɔ ngila bi 'ba tɔŋma akato kele nima dɔ kapa mo ma dɔri. ^{XII} Kina ɔdɔ bo ko'ja malayika nima 'deni tara tine ɛnyi ko'de tikere ngi mi bo. ^{XIII} Tine malayika nima ɛnyi kiya zi bo, iya te, "Zakariya, kinza kere dɛ, akititi 'bi Bɔko'ba uwɔ 'deni. 'Ja 'bi Alizebete ti kɔyɔ kole ziyi, 'dɔ ki'di mɔyi mo rɔ Yowani. ^{XIV} Ti kɛddi ngi 'deni ti mi kɛyi ti lɔŋɔ ma mbɛmbɛ. Kina ma konzi mɔtɔ ga ti kɛdi 'deni gbɛ rɔ lɔŋɔ gɔ tɔyɔ bo. ^{XV} Bo ti kɛdi rɔ lɔbu ma dɔ kiteli di kɔmɔ Bɔko'ba. A mɔtɔ rɔ layi ala a ma kata naga inza kudɔ kpa bo. Bo ti kɛdi lɔ ti Nyi Kɔtɔ Laka mɔlo di bi tɔyɔ bo. ^{XVI} Bo ti ko'de bilaka 'ba Yisarele ma konzi 'deni ngi kileki kako zi ɲere Bɔko'ba 'bɛnni. ^{XVII} Bo ti kari dɔgba kɔmɔ ɲere ti tigɔ 'ba Nyi Kɔtɔ Laka kɔzɔ 'ba Eliya, tileki dɔki'di 'bu ni todɔ'bo mo kɔtɔ ti kole, ma kinza kuwɔ dɔ Bɔko'ba naga tuyi dɔki'di mo kɛdi rɔ bɔ lende laka, tileŋɔ lijɛ ame ga rɔ 'ba ɲere ne ndɔ koda dɔ bo."

^{XVIII} Tine Zakariya ɛnyi kileki zi malayika nima, iya te, "Ti mikali tondo? Ma na

me 'deni rɔ ma kɔndɛ kina 'ja ma gbɛ ɔndɛ 'deni sowa."

^{XIX} Malayika nima iya te, "Ma na rɔ Gabɛrɛlɛ. Ma na rɔ bɔ tɔrɔ kɔmɔ Bɔko'ba, kina me koja ma ziɣi ti laja laka nime. ^{XX} Lende nime ti ko'dɔ rɔni nɣi ko tara mi kada mo yayi, ne kina me kilagi ti'di dɔyi gɔmo, kpɛyi ti kudɔdu rɔni teyi koloma tara kinza kilende dɛ nɣbɔ kɔmɔ mi kada mo ame kɛdi ko'dɔ rɔni yimo ne."

^{XI} Tine bɔ mɔtu ma laki ɛdi 'bɛnni kolɔ' bɔ yaga yayi toda Zakariya ti meri, iya te, "Wa'di ga na ko'dɔ rɔni 'deni zi bo di rɔ yayi ki'di bo kigabi kulɔwɔ te?"

^{XXII} Kina ɔdɔ bo kɔdɔ yaga tine bo ilende dɛ kpe gɔnni. Kina lijɛ kikali nɣi bo o'ja bikoro tɔ ne 'deni di mi rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba yayi. Rɔmɔyi bo oloma nɣi rɔ tilende zinni ti kɔzi bo, kpa bo ilende dɛ kpe.

^{XXIII} Kina ɔdɔ dɔ tɔ'dɔ 'ba ndɔbɔ abo kote rɔni 'deni tine bo ileki nɣi kari lijɔ abo. ^{XXIV} Di pɔtɔ mo yɔ na 'ja abo Alizebete kɔmɔ nɣi. Tine lɔko ɔ'bɔ tusu dɔni rɔ nɣbɔ nyepe muyi. Lɔko oloma tiya mo te, ^{XXV} "Bɔko'ba na ko'dɔ wa nime 'deni zɔ. Le'jete bo ileme mi kɔnmi abo 'deni zɔ bo kombi rɔ kaya tɔnɛ 'deni yaga di dɔma gɔ dɔma kɛdi ti rɔ ma kitɛwu mi lɔngɔ lɛpi ma ga."

Lende 'Ba Tɔyɔ Yɛsu

^{XXVI} Mi modɔkɔtɔ 'ba nyepe ma di pɔtɔ tɔmɔ 'ba Alizebete na Bɔko'ba koja

malayika Gabɛrɛlɛ nɣi kari Nazareta gawo mɔtɔ 'ba mi Galilaya. ^{XXVII} Oja bo kari zi nyiti mɔtɔ yayi mɔyi mo rɔ Mariya. Nyiti nime bɔ mɔtɔ rɔ Yesepa di mi kupɔ Dawidi na kilibɔ 'deni 'dɔ togbe mo rɔ 'ja. ^{XXVIII} Malayika nima ari kɔmɔ kiya zini, iya te, "Mɔtɔ ziɣi ni ame 'deni ti lende kɛyi ne. Bɔko'ba ɛdi tiyi."

^{XXIX} Lende nime o'de tikere nɣi zi Mariya, lɔko iya te, "Lende wa'di ga na te?"

^{XXX} Tine malayika ilende zini, iya te, "Mariya, kinza kere dɛ. Mi Bɔko'ba ɔnmi 'deni rɔyi. ^{XXXI} Ti kɔmɔ kɔyɔ kole bɔtɔni, kina ti ki'di mɔyi mo rɔ Yɛsu. ^{XXXII} Bo ti kɛdi rɔ lɔbu kina ti kidɛki bo rɔ kole 'ba Bɔko'ba tigo dɔ kiteli. Nɛre Bɔko'ba ti ki'di kɔzi kakpa 'ba 'bu bo lɔbu Dawidi 'deni nɣi zi bo. ^{XXXIII} Kina bo ti kɔ'bɔ rɔ bɔ dɔ kupɔ Yakoba rɔ nɣburunburu. Nɛre lɔbu abo ote rɔni dɛ."

^{XXXIV} Mariya ɛnyi kileki zi malayika nima, iya te, "A mo nime 'dɔ kɛdi tondo, ma ama ga mikali bɔtɔni dɛ ne?"

^{XXXV} Malayika nima iya te, "Nyɛ Kɔtɔ Laka ti kako dɔyi kina tigo 'ba Bɔko'ba ame rɔ dɔ kiteli ne ti kutu'bɔ yi 'deni nɣi. Kina kole kɔtɔ laka nime kɛdi kɔyɔ ne ti kidɛki nɣi rɔ kole 'ba Bɔko'ba. ^{XXXVI} ɔnɣɔ Alizebete 'ja lɔbu kɔndɛ wado 'bi tɔnɛ bilaka kiya lɔko rɔ kɔtɔ ne te, ɛdi 'deni ti nyepe modɔkɔtɔ rɔ ma kɔmɔ 'dɔ kɔyɔ kole. ^{XXXVII} Rɔmɔyi

a moto inza ame to'do mo konya do Boko'ba."

XXXVIII Mariya ileki domo, iya te, "Ma a 'ba kōzi Boko'ba na. Ko'do rōni ngi zo kozo a nima kiya ne."

Kina malayika nima kēnyi ngi kari di ngila ni yayi.

Mariya Ari Zi Alizebete

XXXIX Welo di pōto mo na Mariya kēnyi ngi kari mi gawo moto mi doyayi kurungu 'ba Yudayi. XL Loko ari kōmō liṅo 'ba Zakariya yayi kumōto Alizebete. XLI Kina do Alizebete kuwō akumōto 'ba Mariya tine kole okpe rōni ngi di mini. Alizebete ngi lo ti Nyi Koto Laka, XLII kina loko kapi ngi ro ma kembe, iya te, "Ni na ro 'ja ame ti yēyi laka 'ba Boko'ba di mi lōngō 'ja ma laki pili. Kina kole nima kedī kōyō ne ti kedī ngi ti yēyi laka. XLIII Ne oma'jo ma ka le go wa'di ki'di ma 'ba nere ma kako tonjo ma? XLIV Rōmōyi tuwō ame muwō mōto ko'do 'bi yo na kole kokpe rōni ngi di yimō ro lōṅo. XLV Ni ame ki'di dōyi go lende ma Boko'ba kiya zi'yi ko'do rōni ngi tara ne, ni na ti yēyi."

Ngala 'Ba Mariya

XLVI Mariya iya te, "Dōki'di ma ilēlu nere Boko'ba, XLVII kina didi ma iliya ngi rōmōyi Boko'ba omo ma 'deni. XLVIII Bo o'ba ṅalo ma, ma bo laja wōti ro lisa abo nime 'deni.

Di mi tōne nduwē kari doḡba bilaka pili ti kīdēki ma ro loko ame ti yēyi ne.

XLIX Rōmōyi Boko'ba tigo do kiteli o'do lende lōbu 'deni zo.

Mōyi bo na koto laka.

L Mi koṅmi abo ita'ba 'deni koloma ti do kupō ame ga pili kere bo ne nduwē ro ma kololo.

LI Ti tigo abo na me bo kileme ndobo do kiteli abo nime 'deni.

Bo iyēyi mi bo do kombi ni 'deni kita'ba ro kotokoto.

LII Bo oḡba nere ni 'deni yaga di do kitī, tine bo ombi ya ma wōti ro lisa naga 'deni toro.

LIII Bo i'di tēkpē ma laka 'deni zi bo 'bō ni, tine bo oga bo wa ni 'deni kari ro kōzi sari.

LIV-LV Bo okōnyi bilaka 'ba Yisarele bo laja abo ga 'deni.

Mi koṅmi abo bo ileme 'deni zi Abarayama

ti do kupō mo ga ro ṅburuṅburu

kozo ame bo kiya 'deni molo zi 'bu ze lōbu mo ga ne tara."

LVI Mariya oloma ko'do kozo nyepe mota tara titi ti Alizebete yayi tine na loko kēnyi kileki 'jaa ti kari liṅo 'bēnni.

Tōyō Yowani Bo Bapatisi

LVII Kina do kōmō 'deni mi kada 'ba lōyō 'ba Alizebete tine na loko kōyō ngi ro kole botoni. LVIII Ya ma mi tirī ti ma wado 'bēni ga pili uwō lēbi 'ba mi koṅmi nima

Boko'ba ko'do zini ne, kina lijë ngi gbi pili ro lono gomo.

LIX Mi tö'do do modoomota 'deni na lijë kako ngi to'do dölëti 'ba akilele ro kole nima. Lijë iteri 'bënni 'do möyi 'bu mo Zakariya na koyi domo. LX Tine ma bo ënyi kiya te, "Inza tara, i'di möyi bo ro Yowani."

LXI Lijë ënyi kileki kiya zini, iya te, "Möyi ma tara inza molo mi kupö ye."

LXII Kina lijë kilende zi 'bu mo ti közinni kititi bo go lende 'ba möyi kole nima, odo bo ti ko'doko 'ba bo 'do kidëki ro ye. LXIII Bo ileme 'do ko'de akugu wa zi bo, kina bo kugu ngi kiya te, "Möyi bo ro Yowani."

Kina lende mo kigayi bilaka naga nima ngi pili. LXIV Kina ngi yo na kpa bo kope roni ngi dande'de bo kebe tilende tilëlu Boko'ba.

LXV Kina tikere kinda'ba bilaka ame ga 'ba mi tiri ne ngi pili lende mo kiyële roni ngi kote mi dayayi kurungu 'ba Yudayi nima toko. LXVI Boto ame kuwö lende löbu nime ko'do roni ne ngi ti meri mo iya te, "Kole nime ti kedï tondo ga kada moto?" Römöyi ileme 'deni ngi ro ma laka tigo löbu 'ba Boko'ba ëdi do kole nime.

Ngala 'Ba Zakariya

LXVII 'Bu bo Zakariya ngi lo ti Nyi Koto Laka kina bo koloma ngi tumë lende 'ba Boko'ba kiya te,

LXVIII "Akilëlu kedï zi nere Boko'ba 'ba Yisarele

römöyi bo ako 'deni komo bilaka abo ga yaga.

LXIX Bo i'di bo konyi ma do kiteli 'deni zize di mi kupö bo laja abo Dawidi,

LXX kozo ame bo kiya 'deni molo tonë bine ti bo kumë lende abo ga ne.

LXXI Ame 'do bo komo ze di közi bo ya ze ga gbi di zi bo ndo'ji ze ga ne.

LXXII Bo iya te bo ti kileme mi konmi ngi zi 'bu ze löbu ga,

do bo inza kudölu di go lömu koro abo nime

LXXIII bo kulömu 'deni zi 'bu ze Abarayama ne.

LXXIV Bo ulömu 'deni 'do bo komo ze di zi bo ya ze ga

'do ki'di dojake laja zi bo ro do ngölö kinza tikere,

LXXV ro bo lende laka ro ma koro di komo bo mi kada 'ba loma ze ga pili.

LXXVI Tine ni 'bëyi kole ma, ti kidëki yi

ro bo kumë lende 'ba Boko'ba tigo do kiteli.

Römöyi ti kari 'bëyi dogba komo nere tileno kori teyi,

LXXVII tiya mo zi ya ame ga ro 'ba bo ne ma kedï komo lijë di mi tolë

kola lijë go lende kënyë 'bënni ga.

LXXVIII Nere Boko'ba ze ti ko'do ngi ti mi këyi abo.

Bo ori ze 'deni ti bi kɔpɔ abo
ame kiyɔpɔ bi 'deni
zize

kɔzɔ kada ame kɛdɪ
kɔdɔ rɔ mi dɔŋbɔ ne
tara,

LXXXIX 'dɔ kiyɔpɔ bi zi lijɛ ame
ga mi bi kɔlu 'ba tɔlɛ
ne,

kina gbɪ 'dɔ kokɔkɔ
ndize mi kɔri 'ba
lende kɛyɪ."

LXXX Kina kole nima
kiyɔbu ŋgɪ kɔmɔ mo kandi
'deni. Tine na bo kari
koloma ŋgɪ kɔ'bɔ yɪ mɔkɔ
ŋbɔ bo kɔdɔ 'jaa yaga bi
kɔpɔ zi bilaka 'ba Yisarele

II

Töyö Yésu

(*MT 1:18-25*)

I Mi kada mo naga nima
yayi na Kayisara Agusitɔ, bɔ
dɔliŋɔ ma löbu 'ba Romo,
ki'di lende ŋgɪ 'dɔ tugu möyɪ
bilaka 'ba mi dɔyayi abo ga
pili. II Ame na rɔ möyɪ kugu
ma dɔgba ame kɔ'dɔ rɔni mi
kada nima Kurinɔ kɛdɪ rɔ
turu bɔ dɔliŋɔ 'ba Suriya ne.
III Kina bilaka pili mɔtɔ ari
ŋgɪ mi gawo 'be tugu möyɪ
yɪ.

IV Kina Yesepa kɛnyɪ
ŋgɪ gbɪ di Nazareta di mi
Galilaya kari Beteleme gawo
'ba 'bu bo löbu Dawidi
bɔ dɔliŋɔ mi dɔyayi 'ba
Yudayi römöyɪ bo di mi
kupɔ Dawidi. V Lijɛ ari ti
Mariya mo tɔnɛ kilibɔ 'deni
zi bo rɔ 'ja ne. Tine loko
'deni rɔ ma kindasi. VI Ko'ja
lijɛ kɛdɪ 'deni yayi yɔ na
kada 'ba löyɔ 'bɛni kɔmɔ
ŋgɪ zini. VII Kina loko köyɔ

kole dɔndende 'bɛni ŋgɪ rɔ
bɔtɔni. Kina loko kolo ŋgɪ
mi bɔŋgɔ loko ko'ba mi bi
'ba tonyo akonyo 'ba yɛri
römöyɪ gɔ bi inza kpe zinni
mi rɔ 'ba ŋba.

*Malayika Ni Ti Bɔ Koda
Kamölö*

VIII Mi dɔyayi nima yayi
bɔ koda kamölö mɔtɔ ga
ɛdɪ 'bɛnni yɪ mɔkɔ tɔŋgɔ
gɔ kamölö 'bɛnni ga rɔ mi
korɔndɔ. IX Malayika 'ba
Bɔko'ba ako kɔdɔ zinni na
bi kɔpɔ 'ba Bɔko'ba kiyɔpɔ
bi ŋgɪ lɛwu yaga di rɔnni.
Kina lijɛ ŋgɪ rɔ tikere rɔ ma
kɛnyɛ. X Tine malayika nima
ɛnyɪ kilende zinni, iya te,
"Kinza kereke dɛ. Laja laka
'ba lɔŋɔ löbu nime kɛdɪ kako
zi bilaka pili ne na mo'de
ziye. XI Mi kada nime tɔne
öyɔ bɔ kɔnyɪ 'deni ziye mi
gawo 'ba Dawidi. Bo na rɔ
Kurisitɔ ŋere ze bɔ kɔnyɪ
mo tɔnɛ kɛdɪ koja kako di
mitɔrɔ ne. XII Ame na rɔ
akileme mo 'dɔ kikalike ŋgɪ
lende ma nime ɛdɪ rɔ ma
laka. Ti kari ko'jake kole
kuru kolo 'deni mi bɔŋgɔ
ko'ba 'deni mi bi 'ba akonyo
'ba yɛri."

XIII Kina ŋgɪ yɔ na tindi
'ba malayika ma konzi
'ba mitɔrɔ kɔdɔ ŋgɪ ŋgila
malayika ma tɔnɛ yayi tilɛlu
Bɔko'ba, iya te,

XIV "Rɔ löbu kɛdɪ
ŋbɔ zi Bɔko'ba mitɔrɔ.
Mi dɔyayi bɛri bine lende
kɛyɪ ɛdɪ 'deni
zi lijɛ ame ga mi bo
kɔŋmi rɔmo ne."

XV Kina ɔɔɔ malayika naga nima kënyî 'deni di rönni yayi kileki kari mitoro tine bo koda kamölö naga nima ënyî kiya ro go rönni, iya te, "Darike te Beteleme tonjo ɔto nime ko'do rönî nere Boko'ba kiya lende mo zize ne."

XVI Kina lijê kënyî ngî domo ro rikamba tari Beteleme. Tine lijê ari ko'ja Mariya ni ti Yesepa ngî yayi ti kole kuru kö'dö 'deni mi bi 'ba tonyo akonyo 'ba yeri.

XVII Kina ɔɔɔ lijê ko'ja bo 'deni tara tine na lijê kebe ngî nati tiyëti go lende ame ga malayika kiya zinni go kö'du 'ba kole nima ne.

XVIII Kina ya ame ga pili kuwö lende kiya 'ba bo koda kamölö naga nima ne koto ngî ro gönni. XIX Tine Mariya inda'ba 'bëni lende naga nima ngî kikeki kö'bö minî.

XX Bo koda kamölö tonë ga uyî dönni ngî ro lonjo ti tilëlu Boko'ba go wa ame ga pili lijê kuwö ko'ja gbî ngî te kozo ma kiya rönî zinni tara ne.

To'do Dölëti Mi Rö Löbu 'Ba Boko'ba

XXI Kina ɔɔɔ kömö 'deni mi tö'dö do modoomota 'ba kole nime 'do to'do dölëti 'ba akilele romo tine oyî möyî mo ngî ro Yësu, möyî molo tonë malayika ki'di do bo gba kinza komo bo de ne.

XXII Kina ɔɔɔ kada 'ba to'do dölëti 'bënnî mi rö löbu 'ba Boko'ba kozo go kö'du ki'di mo ame Musa kugu ne kömö 'deni tine Yesepa ni ti Mariya oto kole nima ngî kari Yerosalema 'do kulömu

zi Boko'ba. XXIII Lijê o'do kozo ame kugu 'deni molo mi kö'du ki'di 'ba Boko'ba, kiya te, "Kole botoni ame ga pili ro dandende ne kulömu zi Boko'ba." XXIV Kina gbî lijê ari ti kole matukpuru riyo 'do tonjma mo ro akumu zi Boko'ba kozo ame kö'du ki'di mo kiya ne.

XXV Tine bo mato kidëki möyî mo ro Simona ëdi Yerosalema yayi ro bo lende laka bo koro kö'du ki'di 'ba Boko'ba pili. Nyî Koto Laka ëdi do bo, bo kö'bö ti komo ki'di go konyi 'ba Boko'ba zi Yisarele. XXVI Kina Nyî Koto Laka ileme 'deni molo zi bo, bo inza kinene a mato ro tolë titi du tine 'jaa nbö ɔɔɔ bo ko'ja Kurisitö mo nime Boko'ba këdi koja zinni ne 'deni ngî du titi. XXVII Mi kada mo nima na Nyî Koto Laka ki'di bo ngî kari mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. Kina ɔɔɔ 'bu 'ba Yësu ni ti ma bo Mariya ko'de bo 'deni kako mi rö löbu 'ba Boko'ba 'do to'do wa ame ga kö'du ki'di ko'doko ne ro bo tine

XXVIII Simona ombi bo ngî közi bo kilëlu Boko'ba, iya te, XXIX "Nere ma, i'di bo laja 'bi 'deni

'do kari abo nati liya ti mi këyî kozo kö'du 'bi tara.

XXX Römöyî konyi 'bi mo'ja 'deni ti komo ma

XXXI ame kilenjo 'deni 'do komo bilaka 'ba dolinjo pili ko'ja ne,

XXXII bi kopo ma 'do kileme lende 'bi zi bo löwö gbî ti ro löbu 'ba bilaka 'bi ga Yisarele."

XXXIII Tine 'bu 'ba kole nima ti ma mo oto ngi ro gönni go lende nima kiya rōni tara ro kole nima ne. XXXIV Simona o'do yeyi ngi dönni. Tine bo ileki kiya zi Mariya, bo iya te, "Kole nime i'di 'deni 'do ma konzi di mi Yisarele kolokpo yaga timo kina 'do ma konzi moto ga kaya yaga timo. Bo na ti kedii ro akileme ma kako di zi Boko'ba go bilaka kiya kpenni romo. XXXV Meri ame ga ro ma kusu mi doki'di ma konzi ne ti kileme 'deni yaga. Ne ni, doki'di yi ti kuloro 'deni ti meri."

XXXVI 'Ja moto moyi mo ro Ana nyiti 'ba Panuwela di mi kupo Asera ro bo kume lende 'ba Boko'ba edi gbi yayi. Loko onde 'deni. Pa molo do yito 'beni ogbe loko ko'do nge komo koo modomoroyo ti mede ni yo na mede ni kole ngi. XXXVII Kina me loko o'do 'deni nbö komo koo kuluku koto kodo domo 'buté mota domosowo (84) ro makuru'be. Tine na loko kobö 'beni ngi nburu mi rö löbu 'ba Boko'ba. Loko obö ngi yayi kote kada kote korondo toja laja zi Boko'ba toro kpenni gbi tumötu. XXXVIII Loko omö do Yesepa ni mi saa nima na loko ko'do yee ma ngi zi Boko'ba. Kina loko koloma ngi tiya lende 'ba kole nima zi lijé ame ga pili kedii ti komo ki'di mo ma go Boko'ba komo bilaka 'ba Yisarele di mi tole ne.

XXXIX Kina odo Mariya ni ti Yesepa kote to'do doléti 'ba ro kole nima 'deni go kö'du

ki'di 'ba Boko'ba mo tine na lijé kileki ngi kari Galilaya mi gawo 'benni Nazareta. XL Kina kole toné kiyöbu ngi di yayi komo mo kandi yaga. Tine bo ngi lo ti akikali, yeyi 'ba Boko'ba edi do bo.

Yesu Ilike Mi Reki 'Ba Rö Löbu

XLi Ro go komo koo pili 'bu bo ni obö nduwé tari Yerosalema mi karama 'ba Pasaka. XLII Kina odo komo koo abo kedii 'deni 'buté domoroyo tine na lijé kényi ngi gbi kari mi karama nima koo ma molo tara. XLIII Tine ko'ja karama kote rōni 'deni 'bu bo ni ti ma bo kedii kileki kari lijo na kole mo toné ro Yesu ne kileke ngi mi Yerosalema yayi. Tine 'bu bo ni ti ma bo ikali ga gomo de. XLIV Lijé omeri 'benni tegé motoga bo ti kedii mi löngö bilaka konzi naga nima kedii kari koto tinni ne. Lijé ilingere 'deni nbö kada koso, na lijé ki'di ngi nati toma go bo kebe zi ma wado 'benni ga ti bo pori nni ga. XLV Kina odo lijé ko'ja bo de tine lijé uyi dönni ngi kileki toma bo di Yerosalema.

XLVI Mi tö'do do mota 'deni tine na lijé kari ko'ja bo mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba bo koloma 'deni mi löngö bo komo kiyandi ni tuwö lende 'benni ga gbi tititi lijé. XLVII Akikali abo ti do lende kileki abo igayi ya ame ga pili koloma ro tuwö mo ne ngi. XLVIII Kina odo 'bu bo ni ti ma bo ko'ja bo 'deni tara tine lijé oto ngi ro gönni. Kina ma bo kényi kilende zi bo, iya te, "Kole ma, o'do ze

te go wa'di? Ze ngi ro meri sowa ti 'bu yi, dedi toma goyi."

^{XLIX} Bo ileki domo zinni, iya te, "Eddi komake ma ro toma go wa'di? Ikalike de ma 'do medii mi ro 'ba 'bu ma?" ^L Tine lende nima bo kedii kiya zinni ne lijje ikali 'jo mo de.

^{LI} Kina bo kenyi ngi kari tinni Nazareta, bo koloma kuwo donni. Tine ma bo ikeki 'beni wa tone ga ngi ko'bo mini. ^{LII} Kina Yesu kiyöbu ngi ti akikali kpaki ti mi keyi 'ba Boko'ba gbi ti 'ba bilaka lesi.

III

Yowani Bo Bapatisi

(*MT 3:1-12; MK 1:1-8; YN 1:19-28*)

^I Mi kada ma Tiberiya ko'do 'deni komo koo 'buté döomu do kiti ro bo dolinjo ma löbu 'ba Romo, Pönitiyo Pilato na ro turu 'ba do Yuda yi. Erode na 'ba bo ro nere 'ba Galilaya kina bo löndö bo Pilipö na ro nere 'ba Ituriya ni ti Turakoniti, kina Lusaniya na ro nere 'ba Abilene, ^{II} tine Ana ni ti Kayapa na ro bo do bo akumu. Mi kada mo naga nima na Boko'ba ki'di lende abo ngi zi Yowani kole 'ba Zakariya di yi mökö. ^{III} Na bo kilaki ngi pili kote mi doyayi ame ga kpa yöpö 'ba Yaradene yayi ne toko tuwöwö laja 'ba bapatisi 'ba do koto go Boko'ba kola wa go lende kenyé.

^{IV} Eddi 'deni kozo lende ma tone kugu mi buku 'ba

Yesaya bo kumé lende 'ba Boko'ba ne tara, ame kiya te, "Bo moto edii kuwöwö do bo di yi mökö kiya te, 'Ilenjoke kori zi nere. Odoro ke go kori zi bo. ^V Gbögbö pili kidiri teyi. Kurungu ni ti doku ni koga domo me koriya yaga. Kori ma kanjo naga kodoro gomo yaga. Kori ma kinyawo naga ko'do gomo kopiyari yaga. ^{VI} Kina bilaka lesi pili ti ko'ja konyi 'deni ngi di zi Boko'ba.' "

^{VII} Yowani oloma ro tilende zi tindii naga nima kedii kako zi bo mi bapatisi ne, bo iya te, "Kpe kole 'ba muré naga nime, ye na ku'bölu ye tira di kpa ya löbu 'ba Boko'ba nime kedii kako doye ne? ^{VIII} O'doke wa ame ro 'ba do koto di mi lende kenyé ne. Kinza kebeke de tiya mo te, 'Abarayama na ro 'bu ze.' O'do oto de römöyi ro ma laka miya ziye, Boko'ba ti kikali to'do kulugbi doku naga nime ro kole zi Abarayama. ^{IX} Ongoke, goronja edii 'deni ndö ndii ngéri. Ngéri ame ga kana a ma laka de ne ti koga beri ku'du mi pa'do."

^X Bilaka naga nima enyi kititi bo, iya te, "Ne wa'di na go do'do nati?"

^{XI} Yowani ileki domo zinni, iya te, "Bo ame kedii ti bonjo kolo ro riyo kogba moto koto kokonyi bo ame kinza du ti oto ne timo. Kina 'do bo ame kedii ti akonyo ne ko'do gbi tara."

^{XII} Ya moto ga ame ro bo kireke awada ni ako gbi zi bo mi bapatisi. Kina lijje

kititi bo gbī, iya te, “Bo kɔmɔ kiyandi, wa'di ga na gɔ do'do?”

XIII Bo iya te, “Kinza kogba dē kebe dɔ ame kose zīyī ne.”

XIV Bɔ kanya mɔtɔ ga ako kititi bo, iya te, “Ne wa'di ga na gɔ do'do 'beze?”

Bo iya te, “Kinza kolɔ a 'ba bɔtɔ dē. Kina kinza kunzɔ bētī dē kpa bɔtɔ gɔ kopi wa zīyī. Bi gomɔ 'ba rōyī ma kēdī kopi zīyī i'di lende mo kɔ'bo yī.”

XV Bilaka ngī mī kada naga nima yayi pili ti kɔmɔ ki'di gbī ti meri mo iya te mɔtɔga Yowani na ti kēdī rɔ Kurisītɔ mo tōnē Bɔko'ba kēdī koja ne ɔtɔ. XVI Tine Yowani ɛnyī kileki dɔmo zīnnī pili rɔ gōnnī, iya te, “Mēdī mo'do 'bama bapatisi nge dɔye ti mini. Tine bɔ mɔtɔ ma ti tigo dɔ kiteli kebe ma ti kako 'deni. Ma pele mɔ'bo dē tope kpa kabī 'ba wari abo. Bo ti ko'do bapatisi dɔye ti Nyī Kɔtɔ Laka gbī ti pa'do. XVII Kizērī abo ɛdī kōzī bo. Bo ti kona di mī dɔkandilere abo bo kubō nyōnyu ma laka mo ki'di mī mata. Tine turu mo bo ti konjma yaga ti pa'do ame kō'bō ngī kinza kōlu dē ne.”

XVIII Yowani uwōwō laja laka zi bilaka naga nima ti kɔri 'ba lende ma konzi. XIX-XX Tine 'deni kɔwɔ yayi ɔdɔ Yowani kebe tileki lende zi nje Erode gɔ lende 'ba Erodiya 'ja 'ba lōndō bo, gbī gɔ lende kēnyē ma konzi mɔtɔ ga ame bo kēdī ko'do ne tine, bo odo'bo ndīmo ngī ti lende kēnyē abo nima

na bo ku'du Yowani ngī mī maboso.

Bapatisi 'Ba Yēsu

(MT 3:13-17; MK 1:9-11)

XXI Mī kada 'ba bapatisi nima Yowani koloma rɔ to'do mo dɔ bilaka konzi naga nima ne na kobapatisi Yēsu ngī gbī. Kina ko'ja Yēsu kēdī kumōtu yɔ na mītɔrɔ kurōgō rōnī ngī yaga rɔ gbōngō. XXII Kina Nyī Kɔtɔ Laka kɔkɔ ngī kako dɔ bo kinē mo kɔzɔ kinē matukpuru tara. Kina birɔ kudu ngī di mītɔrɔ, iya te, “Nī na rɔ kole ma. Mɔ'ɔ yī 'deni kulōwō. Ma ti mī kēyī rɔ mbēmbē gɔ lende 'bī.”

Yi Līngī 'Ba Yēsu

(MT 1:1-17)

XXIII Mī kada nima Yēsu kisaki ndɔbɔ 'ba laja laka ne kɔmɔ kɔɔ abo ɛdī 'deni 'butē mɔta. Kɔzɔ ma bilaka komeri bo rɔ kole 'ba Yesepa kole 'ba Eli XXIV kole 'ba Matata kole 'ba Lēwē kole 'ba Maleki kole 'ba Yanayi kole 'ba Yesepa XXV kole 'ba Matatiyo kole 'ba Amosa kole 'ba Numa kole 'ba Esili kole 'ba Nagayi XXVI kole 'ba Mata kole 'ba Matatiyo kole 'ba Semayini kole 'ba Yoseke kole 'ba Yoda XXVII kole 'ba Yowanana kole 'ba Resa kole 'ba Zerobabele kole 'ba Salatele kole 'ba Neri XXVIII kole 'ba Maleki kole 'ba Adi kole 'ba Kosama kole 'ba Elimada kole 'ba Ere XXIX kole 'ba Yēsuwa kole 'ba Elizara kole 'ba Yorima kole 'ba Matata kole 'ba Lēwē XXX kole 'ba Simona kole 'ba Yuda kole 'ba Yesepa kole 'ba Yonama kole 'ba Elekima XXXI kole 'ba

Meliya kole 'ba Mena kole 'ba Matata kole 'ba Natana kole 'ba Dawidi ^{XXXII} kole 'ba Yisayi kole 'ba Obede kole 'ba Bowaza kole 'ba Salomono kole 'ba Nasona ^{XXXIII} kole 'ba Aminadaba kole 'ba Rami kole 'ba Ezerona kole 'ba Pereze kole 'ba Yuda ^{XXXIV} kole 'ba Yakoba kole 'ba Yisika kole 'ba Abarayama kole 'ba Tera kole 'ba Nawura ^{XXXV} kole 'ba Seruga kole 'ba Ru kole 'ba Pelege kole 'ba Ebere kole 'ba Sela ^{XXXVI} kole 'ba Kayinana kole 'ba Arupakasada kole 'ba Seme kole 'ba Nowa kole 'ba Lemeke ^{XXXVII} kole 'ba Metosela kole 'ba Enoke kole 'ba Yarada kole 'ba Makalele kole 'ba Kayinana ^{XXXVIII} kole 'ba Enosa kole 'ba Sete kole 'ba Adama ma ro kole 'ba Boko'ba.

IV

Akiyozo Ma Komo Zi Yesu (MT 4:1-11; MK 1:12-13)

I Mi kada nima Yesu kileki kako di kpa Yaradene ne bo ngi lo ti Nyi Koto Laka. Kina Nyi Koto Laka koto bo ngi kari yi moko ^{II} na Satani koloma ngi ro tiyozo bo to'do mo nbö do 'buté sowo. Bo koloma ngi tara kinza tonyo oto. Kina ro nburunburu mo tine bo 'deni ro 'bö. ^{III} Kina Satani kako ngi kilende zi bo, iya te, "Odo keddä ngi ro kole 'ba Boko'ba ilende zi kulugbi doku nime kuyi roni ro mangolo'bo."

^{IV} Tine bo ileki domo, iya te, "Ugu 'deni mi buku 'ba

Boko'ba iya te, 'Bilaka oloma de nge koto go akonyo.' "

^V Satani oto bo kari kileme dolingo nime pili toko zi bo ^{VI} kilende zi bo, iya te, "Ti mi'di kosi kakpa mo ti amo ga ngi zii romoyi ama ga na. I'di 'deni zo kina ti mi'di zi boto ame mo'doko ti'di mo teyi ne. ^{VII} Kina me odo kumotu ma wa naga nime pili ti keddi ro e'bi."

^{VIII} Bo ileki domo iya te, "Ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Nere Boko'ba 'bi na nge koto 'do kumotu kulomu kpeyi teyi.' "

^{IX} Kina Satani koto bo 'bowu kari Yerosalema ki'di bo koro nbö toro do kumu ro lobu 'ba Boko'ba, kina kilende zi bo iya te, "Odo keddä ngi ro kole 'ba Boko'ba ola royi beri di bine. ^X Romoyi ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, 'Bo ti ki'di ko'du 'bi zi malayika abo ga 'do koda bi laka di royi.'

^{XI} Kina ugu 'deni gbi iya te, 'Lije ti kako kikapo yi ngi toro do kozinni kinza koga ndiyi ra yoki doku.' "

^{XII} Bo ileki domo iya te, "Iya 'deni te, 'Kinza kiyozo nere Boko'ba 'bi de.' "

^{XIII} Tine odo Satani kote tiyozo Yesu 'deni kozo a nime te tine bo ola Yesu ngi toti tara nati.

Tisaki Ndobö 'Ba Yesu (MT 4:12-17; 13:53-58; MK 1:14-15; 6:1-6)

^{XIV} Kina Yesu kileki ngi kari Galilaya lo ti Nyi Koto Laka na lebi abo kiyele roni ngi kote mi dayayi nima

toko. ^{XV} Bo oloma tiyandi wa di mi rö 'ba mötu 'bënni ga kina ma konzi kilëlu bo ngi.

^{XVI} Na bo kari ngi Nazareta gawo ma tönë kulu bo yimo ne. Mi kada 'ba rö kin-dawo na bo kari ngi mi rö 'ba mötu kozo ndobo abo ga nduwë tara. Bo ënyi toro tidëki wa ^{XVII} na kogba buku 'ba Yesaya bo kumë lende ngi ki'di zi bo. Na bo kitenye ngi ko'ja bi ma tönë kugu kiya te, ^{XVIII} "Nyï Koto Laka 'ba Boko'ba ëdi döma römöyi bo ondi 'deni zö tuwöwö laja koto laka zi bo lisa ni. Bo oja ma 'deni ti'di do ngölö zi bo mi maboso ni, kina gbi tiyopo komo bo komo kolu ni tope ya ma kedï koko rönni di zi kponi naga yaga rö do ngölö ^{XIX} kina gbi tuwöwö koo 'ba mi konmi 'ba nere Boko'ba."

^{XX} Kina bo kuköku mi buku mo nima ngi teyi bo kileki ki'di zi lëwi mo na bo koloma ngi bëri tiyandi wa. Kina bilaka pili 'ba mi rö 'ba mötu yayi kodo kömönni ngi do bo. ^{XXI} Kina bo kileki kiya zinni, iya te, "Wa nime kugu bine ne na me ko'do rönï 'deni tone kuwöke."

^{XXII} Lijë pili oloma ngi rö tiya lende abo rö ma laka, lende konmi ame ga kedï kodo di kpa bo ne i'di lijë ngi koto rö gönni. Lijë ebe tititi rönni, iya te, "Tara ne, odo bo na de rö kole 'ba Yesepa mo tönë ya?"

^{XXIII} Yësu ileki dömo zinni, iya te, "Rö ma laka ti ko'deke lende 'ba mumë nime roma, ame kiya te, 'Bo wowo, ileño

gbagba yi. Wa ame ga duwö koloma rö to'do mo Kapararoma ne o'do gbi mi döyayi ma 'bëyi bine.'" "

^{XXIV} Bo ileki gbi kiya zinni te, "Rö ma laka miya ziye, bilaka ame rö bo kumë lende ne ya ë'bënni ga oloma de toro mo. ^{XXV} Rö ma laka miya ziye, mi kada 'ba Eliya makuru'bë ëdi ngi nbanj mi Yisarele. Ne mi kada ame kora komo poli teyi ko'do nbö komo koo mota kodo dömo nyepe modokoto kinza toro ka'di de sëyi 'ba 'bö kila'ba mi döyayi nima pili ne, ^{XXVI} pele tara oja Eliya de kari zi makuru'bë 'ba Yisarele tine nge zi makuru'bë moto ame rö bo löwö kedï koloma Zarepata mi döyayi 'ba Sidona ne. ^{XXVII} Kina gbi tara mi kada 'ba Elisa bo kumë lende bo mönyu ëdi ngi nbanj mi döyayi 'bënni 'ba Yisarele tine pele tara ileño ma koto moto te de di mi löngö mo. Namana nbö rö bo löwö di Suriya na nge Elisa kileño."

^{XXVIII} Kina odo bilaka naga nima mi rö 'ba mötu yayi ne kuwö lende naga nime bo kiya ne 'deni tine, minni ënyi ngi pili kata rö bo. ^{XXIX} Kina lijë kënyi ngi titinji bo yaga di mi gawo. Lijë koto bo ngi kari bi kulinji 'ba döku nima ti gawo nima dömo ne 'do titinji bo bëri di bi kulinji nima. ^{XXX} Tine bo olo abo rö bo ngi di mi löngö tindï naga nima bo kari abo ngi nduwë yaga.

Bɔ Nökí
(MK 1:21-28)

XXXI Na bo kari ngi Ka-paranoma gawo mɔto gbí mí Galilaya yayi. Mí kada 'ba rɔ kindawo na bo ki'di ngi tiyandi bilaka XXXII tine lijé oto ngi rɔ gönni gɔ akiyandi abo römöyí bo iyandi wa ngi kɔzɔ bɔ közi kakpa tara. XXXIII Bɔ nöki mɔto édi mí rö 'ba mötu yayi. Kina nöki nima kënyí ngi kulöri rɔ ma kembe, iya te, XXXIV "Wa'di 'bí tize, ní Yésu 'ba Nazareta nime? Ako 'deni tote dɔze nati? Mikali yí 'deni. Ní na rɔ bɔ laja ma kɔto laka 'ba Bɔko'ba."

XXXV Tine Yésu ényí kamo dɔ nöki nima, iya te, "Udumö yaga. Kina ita'ba yaga di dɔ bɔ nima."

Nöki töné ényí ngi konjma bɔ nima bëri kömönni pili te kina kita'ba ngi yaga di dɔmo ko'dɔ ɔto dè teyi. XXXVI Kina lende mo kigayi bilaka naga nima ngi pili lijé kebe tiya mo rɔ gɔ rönni, iya te, "Akiyandi ma tondo mo ga na te? Bo amo le dɔ nöki ni ti közi kakpa ti tigo te na lijé kita'ba ngi yaga."

XXXVII Kina lëbi 'ba Yésu kiyélé röni ngi kote mí dɔyayi nima toko.

Yésu Ilenjo Bɔ Rɔkɔ'ɔ Ma Konzi

(MT 8:14-17; MK 1:29-39)

XXXVIII Yésu ényí di mí rö 'ba mötu yayi kari liɲɔ 'ba Simona. Tine mese 'ba Simona édi yayi ti zëyi ngi timo rɔ ma kututu. Kina lijé kiya lende mo zi Yésu 'dɔ

kokonyi. XXXIX Kina bo kari ngi kɔrɔ kpa langiri 'ba 'ja nima bo kilende zi zëyi nima 'dɔ kola loko yaga. Kina zëyi nima kola loko ngi, loko kënyí tɔrɔ koloma toja laja zinni.

XL Kina ɔdɔ kada kèdi kösö 'deni tine na bilaka ko'de bɔ rɔkɔ'ɔ ma konzi mɔto ga ame ti dɔkomali rɔkɔ'ɔ ma gege ne ngi kako zi Yésu. Kina bo koloma ngi ti'di közi bo rönni tileɲo lijé pili rɔ kɔtɔkɔtɔ. XLI Tine nöki ni ebe 'bënni tita'ba yaga di dɔ bilaka ti tulöri, kiya te, "Ní na rɔ kole 'ba Bɔko'ba."

Tine bo amo dönni kola lijé dè kilende römöyí lijé ikali bo rɔ Kurisitö ame kako di mitorɔ ne.

XLII Ko'ja bi kèdi kèzè 'deni na Yésu kënyí ngi kari abo kutu bo yí mökö. Bilaka ebe toma gɔ bo, tine ɔdɔ lijé kari ko'ja bo 'deni lijé oloma tota bo 'dɔ bo kari dè kpe bito di zinni bina. XLIII Ne tine bo iya te, "Médi mari tiya laja laka 'ba nɛre löbu 'ba Bɔko'ba nime gbí mí gawo mɔto ga römöyí lende mo na me koja ma gɔmo."

XLIV Kina bo kö'bö ngi nduwë rɔ tiyandi bilaka di mí rö 'ba mötu 'ba Yudayi ni.

V

Tösö 'Ba Simona Ni Gɔ Yésu

(MT 4:18-22; MK 1:16-20)

I Mí kada ma Yésu kèdi kɔrɔ kpa pöpö 'ba Gene-sareta tindi kuru bo 'deni toko bëri tuwö lende 'ba Bɔko'ba, II bo o'ba kɔmɔ bo ngi bo ko'ja sorope riyö

moto ga kedi 'deni kpa goto yayi, atoyi mo ga ari 'deni turogo ro duru 'benni ga. III Kina bo kari keki ngi mi ma koto ame ro 'ba Simona ne, bo iya zi Simona 'do koto sorope nima kari dogba mbowa yaga di do kpa goto. Kina bo koloma ngi beri mi sorope yayi tiyandi bilaka.

IV Kina odo bo kote tilende 'deni tine bo enyi kiya zi Simona, bo iya te, "Oto sorope kari mi zana mini ma kalo 'do ku'duke duru 'be tugu kenze."

V Tine Simona ileki domo, iya te, "Nere, dopi roze 'deni tu'du mo ti korondo ene nbö bi kezé doze ro yawa kinza ma do'ja ma koto te. Ne go lende kiya 'bi ti mu'du duru nima ngi."

VI Kina odo lijé ku'du yo na kilaka kenze ngi nbanji, duru koma tirica. VII Kina lijé ko'do közinni ngi zi lepí nni ama ga mi sorope moto yayi ne go kako tokonyi lijé. Kina lijé kope kenze ngi koza koso mi sorope naga nima kpaki riyö ki'di sorope pili koma za 'bowu tonzu beri.

VIII Tine odo Simona Pitörö kongo 'deni te bo ako ngi kolodo beri komo Yesu. Bo iya te, "Nere, ese yaga di roma. Ma bo lende kénye na." IX Römöyi kenze nima kilaka zinni ne na lende mo kigayi lijé 'deni ngi pili.

X Lende mo igayi lepí bo ama ga Yakoba ni ti Yowani kole 'ba Zebedayo ga 'deni gbi.

Kina Yesu kényi kileki kiya zi Simona, iya te, "Kinza kere de. Kisaki di mi kada

nime tone ti keddi ro atoyi 'ba to'de bilaka zi Boko'ba."

XI Kina lijé kilala sorope 'benni ga ngi yaga do kpa goto, lijé kola wa pili yayi lijé kosö ngi nati go Yesu.

Yesu Ileno Bo Mönnyu
(MT 8:1-4; MK 1:40-45)

XII Kina odo Yesu kedi 'deni mi gawo moto yayi tine na bo moto mönyu konyo romo ga 'deni ngi pili rowé ki'di doni ngi. Bo ako kila'ba ro kpa kutu'bö komo Yesu beri bo koma'jo ro bo, iya te, "Nere, odo ko'doko ngi ti kilenjo ma ngi yaga ro ma kopö."

XIII Yesu oja közi bo kosa ro bo nima, kiya te, "Mo'doko 'deni ngi, ilenjo yi 'deni."

Kina mönyu toné kola bo nima ngi. XIV Tine Yesu ose gomo zi bo, iya te, "Kinza kari kiya lende mo de titi zi botö tine ari kileme röyi zi bo akumu 'do bo kinyeli röyi go kileme ngi ilenjo yi 'deni ro ma kopö. Kina go ko'de akumu kozo ame Musa ki'di kö'du mo 'deni ne tara."

XV Ne pele lebí 'ba Yesu iyélé roni ngi nduwé ro mbembé. Kina bilaka koloma ngi ro tolo ro tindi kako tuwö akiyandi abo gbi 'do bo kilenjo lijé di do roko'ö 'benni ga. XVI Tine Yesu ö'bö tusu ro bo kari titi mbowa yi mökö ro do kutu bo to'do mötu.

Yesu Ileno Bo Kenje Beri
Moto
(MT 9:1-8; MK 2:1-12)

XVII Mi kada ma do koto moto ko'ja bo kedi ro tiyandi

bilaka Parosi ni ti bo koma kiyandi moto ga ame kako di mi gawo 'ba mi dayayi 'ba Galilaya ni ti Yudayi gbi di Yerosalema edi yayi. Tigo 'ba Boko'ba edi ti Yesu tilenjo bo rako'c timo. ^{XVIII} Kina ya moto ga ko'de bo kenme beri moto kedi kombi ti sora ngi. Lije o'doko toto bo nima kari ko'ba beri koma Yesu ro yayi. ^{XX} Tine odo lije ko'ja kori 'ba 'do to'do mo tara de kpe romoyi tindi oso 'deni ngi kola kori de kpe zinni, na lije kuyi ronni ngi keki toro do ro lije kumö bi koja bo nima di teyi kako beri mi zana tindi naga nima ko'ba koma Yesu.

^{XX} Kina odo Yesu konjo ya naga nima ki'di donni 'deni go tigo abo tara tine bo ilende ngi zi bo nima, bo iya te, "Bo pori ma, ola yi 'deni go lende kenyé 'bi ga."

^{XXI} Kina Parosi ni ti bo koma kiyandi mo tone ga koloma ngi ro tomeri mo ti minni, iya te, "Bo nime bo ye na bo kedi ko'do doli kiyari ro bo ti Boko'ba te? Boko'ba na nge koto ro bo tola bilaka go lende kenyé."

^{XXII} Meri 'benni ti akititi 'benni nima, Yesu ikali 'deni. Kina bo kileki kititi lije, bo iya te, "Eddi komerike wa naga nima tara mi doki'di ye go wa'di? ^{XXIII} Ma yala na kitewu 'do tiya mo? 'Ola yi 'deni go lende kenyé 'bi,' ala 'do kiya te, 'Enyi toro kilingere.' ^{XXIV} Ne ziye tikali mo ro ma laka kole 'ba bilaka lesi edi ti tigo mi dolijo

nime bine tola bilaka go lende kenyé."

Kina bo kenyi kiya zi bo kenme beri tone, bo iya te, "Milende ziyi, enyi toro kombi sora 'bi kari lino."

^{XXV} Kina bo tone kenyi ngi koro toro di komonni pili te, bo kombi sora abo tone bo koloma ro to'do domo ne bo kari ngi nduwe lino ti tilelu Boko'ba. ^{XXVI} Kina lende mo kigayi bilaka pili ngi ki'di yi ni bo moto kebe ngi tilelu Boko'ba. Lije ngi pili ro tikere na lije kebe ngi tiya mo te, "Do'ja a lobu 'deni tone."

*Bo Rako'c Na Nge
Ko'doko Wowa
(MT 9:9-13; MK 2:13-17)*

^{XXVII} Di gomo na Yesu kari ko'ja bo kireke awada moto kideki moyi mo ro Lewe koloma 'deni mi bi 'ba tireke awada. Kina Yesu kiya zi bo te, "Osö goma." ^{XXVIII} Kina Lewe kenyi kola wa pili ngi bo kosö go Yesu.

^{XXIX} Lewe o'do nbele ma lobu lino abo zi Yesu. Na bo kireke awada ma konzi ti ya moto ga koloma ngi ro tonyo kpenni ti Yesu ni yayi. ^{XXX} Tine na Parosi ni ti bo koma kiyandi 'benni ga koloma ngi ro tiya mo zi bo kosö go bo ga, iya te, "Eddi konyoke kpeye kuweke wa bi koto ti bo kireke awada ni ti bo lende kenyé naga nima go wa'di?"

^{XXXI} Tine Yesu ileki domo zinni, iya te, "Bo rako'c na nge kari zi bo ki'di wowa. Ya ma kinza ti rako'c naga

ari ë'bënni dë. ^{XXXII} Mako dë tîdëki bɔ lende laka, mako gɔ bɔ lende kënyë 'dɔ koto dönni."

Lende 'Ba Kpa Koro
(*MT 9:14-17; MK 2:18-22*)

^{XXXIII} Ya mɔto ga ënyï kititi bo, iya te, "Bɔ kôsɔ gɔ Yowani ga ti 'ba Parosi ni ö'bö rɔ toro kpënni to'dɔ mötu, ne ma 'bëyi ga oro 'bënni kpënni dë gɔ wa'di?"

^{XXXIV} Yësu ileki domo zïnni iya te, "Ma komerike 'beye ŋba ame kako mi karama 'ba gbe ne ti koro kpënni ko'ja më'dë 'ba nyiti këdi tinni? Inza tara, ^{XXXV} tine kada mo ti kömö 'jaa ame 'dɔ kogba më'dë 'ba nyiti yaga di mi löngö lijë kina lijë ti koro kpënni 'jaa mi kada mo nima."

^{XXXVI} Kina bo koloma ŋgï rɔ tiya döngala nime zïnni, iya te, "Bɔto irica kapa böngɔ ma la'ja dë kuru ma köndë timo. ɔdɔ bɔ mo ko'dɔ tara, ti kirasi ma la'ja nima, tine akuru ma di yɔki ma la'ja inza koriya ti ma molo nima. ^{XXXVII} Kina gbï tara, bɔto ɔdɔ layi ma la'ja dë mi kilaka layi ma köndë. ɔdɔ ko'dɔ tara layi la'ja ti kɔtopa kilaka layi köndë nima ŋgï yaga, kina layi ni kpaki ti kilaka mo nima këdi kirasi rönni ŋgï. ^{XXXVIII} Tine layi ma la'ja todo mo mi kilaka ma la'ja. ^{XXXIX} Kina gbï bɔto inza ko'dɔkɔ layi ma la'ja kpe ɔdɔ bo kuwë ma molo 'deni, römöyi bo ti kiya te, 'Ma molo nime na kele.' "

VI

Lende 'Ba Kada 'Ba Rɔ Kindawo
(*MT 12:1-14; MK 2:23-3:6*)

^I Mi kada 'ba rɔ kindawo ma dɔ koto mɔto Yësu ni ëdi kudö kebe mi nyaka 'ba nyönyu kina bɔ kôsɔ gɔ bo ga kebe ŋgï tomborozi dɔ nyönyu kinyanyi közinni lijë koloma rɔ tonyo mo. ^{II} Kina Parosi mɔto ga kënyï kititi, iya te, "Ëddi këyëyike mi kö'du ki'di 'ba kada 'ba rɔ kindawo gɔ wa'di?"

^{III} Tine Yësu ileki domo zïnni, iya te, "Ëdëkike wa tönë Dawidi ko'dɔ mi kada ma lijë këdi rɔ 'bö ti bilaka abo ga ne dë? ^{IV} Mi kada nima Dawidi ɔdɔ ŋgï mi rö löbu 'ba Boko'ba kogba mangolɔ'bɔ koro ame kö'du ki'di kota gomo di zi bilaka ma sari tine ŋge zi bɔ akumu ni na 'dɔ konyo ne. Dawidi onyo ki'di gbï zi bilaka abo ga."

^V Kina Yësu kileki kiya 'böwu zïnni, iya te, "Kole 'ba bilaka lesi na rɔ ŋere 'ba dɔ kada 'ba rɔ kindawo."

^{VI} Mi kada 'ba rɔ kindawo mɔto na bo kari ŋgï kɔdɔ mi rö 'ba mötu koloma tiyandi wa. Tine bɔ mɔto ëdi yayi közimo ma döri ölä 'deni rɔ kilawo. ^{VII} Kina Parosi ni ti bɔ komɔ kiyandi ni ëdi rɔ toma kori 'ba 'dɔ tususu Yësu. Gɔ lende mo na lijë këdi koje kömönni köngɔ ɔdɔ Yësu ti kilenɔ bɔ nima mi kada 'ba rɔ kindawo nima ya. ^{VIII} Tine Yësu ikali meri 'bënni nima 'deni na bo kiya zi bɔ közi kölä rɔ

kilawo tönë, bo iya te, “Ënyï tɔɔ kɔɔ kɔmɔze pili bine.” Kina bɔ nima kënyï ngï kɔɔ.

^{IX} Kina Yësu kiya zïnni te, “Mititi ye, ma yala na kuti dönï ti kô'du ki'di 'ba kada 'ba rɔ kindawo, to'dɔ lende laka zi bilaka ala to'dɔ lende kënyë na teyi, tɔmɔ didi ala tupö mo yaga?”

^X Bo uyï kɔmɔ bo konjo dönni pili na bo kilende zi bɔ nima, bo iya te, “Oja gɔ köziyi.”

Bo oja yɔ na közi bo tönë kilenjo rönï ngï rɔ ma laka. ^{XI} Tine lende mo ata ngï minni sowa na lijë koloma ngï rɔ tiya mo rɔ gɔ rönni, wa'di na gɔ lijë ko'dɔ ngï zi Yësu.

*Bɔ Kösö Gɔ Yësu Ga
(MT 10:1-4; MK 3:13-19)*

^{XII} Mi kada ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ na Yësu kënyï ngï kari dɔ döku tilende ti Boko'ba këzë dɔ bo. ^{XIII} Mi dɔnɔ mo 'deni tine na bo kidëki bɔ kösö gɔ bo ga ngï bo koza ya ma 'butë dɔmoriyö di mi löngö mo bo kidëki lijë rɔ bɔ laja. ^{XIV} Lijë na rɔ Simona ame bo kidëki rɔ Pitörö ne ti löndö bo Andareya ti Yakoba ti Yowani ti Pilipö ti Batolimayo ^{XV} ti Matayo ti Toma ti Yakoba kole 'ba Alapayo ti Simona ame kidëki rɔ Zelote (bɔ ko'dɔ ya gɔ dɔyayi 'bënni) ^{XVI} ti Yuda kole 'ba Yakoba ti Yuda Isikarita ame kebe kususu Yësu ne.

*Akiyandi 'Ba Yësu
(MT 4:23-5:12; 5:38-48)*

^{XVII} Bo ëki kari tinni bëri mi dɔyayi ma koriya na bo

kɔɔ ngï. Tindi ame ga rɔ bɔ kösö gɔ bo ne ti bilaka ma konzi ame ga di mi dɔyayi 'ba Yudayi pili ti Yerosalema gbï di mi gawo 'ba Tura ni ti Sidona ame ga kpa mini löbu ne ëdi kpaki yayi. ^{XVIII} Lijë ako tuwö lende abo gbï ti rɔkɔ'ɔ 'dɔ tilejo mo. Kina ngï ya ame ga nöki këdi kodo gomɔ rɔmo kulöwö naga ilenjo ngï gbï. ^{XIX} Bilaka naga nima pili o'dokɔ tosa rɔ bo römöyï tigo ëdi kodo di rɔ bo kilenjo lijë.

^{XX} Bo onjo dɔ bɔ kösö gɔ bo naga nima na bo kiya te, “Kpe ame ga rɔ lisa ne na laka römöyï ñere löbu 'ba Boko'ba na rɔ 'beye. ^{XXI} Kpe ame ga giri nime rɔ 'bö ne na laka römöyï ti kɔ'bo ye 'deni. Kpe ame ga rɔ monɔ giri nime ne na laka römöyï ti kögöke 'deni. ^{XXII} Kpe ame ga dɔ bilaka ko'ji ye kiti'ja ye kilagi ye kiya ye rɔ a ma kënyë gɔ lende 'ba kole 'ba bilaka lesi ne na laka. ^{XXIII} Iliyake mi kada mo nima köpuke rɔ lenjo römöyï kpa közi ma löbu ëdi ziye mitɔɔ. Ya naga nima 'bu nni löbu ga oloma gbï rɔ to'dɔ bɔ kumë lende 'ba Boko'ba tönë ga bine tara.

^{XXIV} Tine bu'bu ziye kpe bɔ wa ni, römöyï oteke rɔ kindawo ti lenjo ma 'beye 'deni molo giri nime. ^{XXV} Bu'bu ziye kpe ame ga rɔ tēkpë giri nime ne, ti këddike 'deni 'basi rɔ 'bö. Bu'bu ziye kpe ame ga rɔ tögö giri nime ne, ti kudoku 'deni. ^{XXVI} Bu'bu ziye kpe ame ga bilaka pili

kēdī kiya lende 'be rɔ ma laka ne rōmōyī kina 'bu nni lōbu ga ko'dɔ bɔ kumē lende dɔ kindēndē ni gbī tara bine.

XXVII Kina me mēdī miya ziye kpe ame ga kēddī kuwōke lende naga nime mēdī miya ne. ɔ'ɔ bɔ ya 'bī ga kina o'dɔ lende laka zi lijē ame ga ko'ji yi ne. XXVIII O'dɔ yēyī dɔ lijē ame ga kulōmu yi ne kina umōtu gɔ lijē ame ga kēdī ko'dɔ yi rɔ ma kēnyē ne. XXIX ɔdɔ bɔ mɔtɔ kokɔsɔ lɔ'bo yī, uyī kapa mɔtɔ gbī zi bo, bo kokɔsɔ. ɔdɔ bɔ mɔtɔ kogba gamīsī 'bī, i'di bo kogba pandila 'ba yīmo gbī. XXX I'di zinnī lijē ame ga kīdēkī wa di zīyī ne. Tine kinza ki'di dē kpe kopi zīyī. XXXI O'dɔ zi ya mɔtɔ ga gbī kɔzɔ ame ko'dɔkɔ 'dɔ ko'dɔ zīyī ne tara.

XXXII Ne ɔdɔ kɔ'ɔ nge rɔ ya ame ga kɔ'ɔ yi ne 'dɔ mī Boko'ba kēyī ka rōyī gɔmo gɔ wa'di? Bɔ lende kēnyē ni pele ɔ'ɔ ya ame ga kɔ'ɔ lijē ne gbī. XXXIII Ne ɔdɔ ko'dɔ laka nge zi ya ame ga ko'dɔ laka zīyī ne, 'dɔ mī Boko'ba kēyī ka rōyī gɔmo gɔ wa'di? Bɔ lende kēnyē ni pele o'dɔ gbī tara. XXXIV Ne ɔdɔ ki'di nge zi ya ame ga kiteri 'dɔ kileki bi mo teyi zīyī ne, 'dɔ mī Boko'ba kēyī ka rōyī gɔmo gɔ wa'di? Bɔ lende kēnyē ni i'di gbī zi bɔ lende kēnyē lēpī nni ga tara 'dɔ kopi te kileki teyi.

XXXV Tine ma laka mo, ɔ'ɔ bɔ ya 'bī ga, o'dɔ laka zinnī, kina i'di zinnī kinza titeri topi ɔtɔ teyi. Kina ti kpa

kōzī 'bī 'ba gɔmo kēdī nḡi rɔ mbēmbē, ti kēddī rɔ kole 'ba Boko'ba tigo dɔ kiteli, rōmōyī bo na ti mī kēyī rɔ bɔ mī kata ni ti bɔ dōkī'di kēnyē ni. XXXVI Oloma ti mī koḡmi zi bilaka kɔzɔ 'ba 'bu yī Boko'ba tara.

XXXVII Kinza ko'dɔ burē 'ba bɔtɔ dē, ɔdɔ ko'dɔ ti ko'dɔ 'bēyī gbī. Kinza kodɔ karama dē dɔ bɔtɔ, ɔdɔ ko'dɔ ti kodɔ gbī dōyī. Ola bilaka gɔ lende kirasi, kina ti kola yi gbī. XXXVIII I'di, kina ti ki'di gbī zīyī. Akiyari kele 'bī ame kēdī ko'dɔ zi bilaka, ki-yari kitanj gɔmo kiyaya koso kilayi bēri ne, ti komɔmi gbī tara dɔngɔ'do yī, rōmōyī wa ame kiyari ki'di ne na ti ki'di gbī zīyī."

Ni Gbī Tara

(MT 7:3-5, 24-27)

XXXIX Kina Yēsu kiya dɔngala nime gbī zinnī, iya te, "Bɔ kɔmɔ kōlu ti kokɔkɔ bɔ kɔmɔ kōlu lēpī bo mɔtɔ yɔ? Lijē ti kila'ba dē kpaki riyō mī gō? XL Kole 'ba sukulu inza mbiri di dɔ bɔ kɔmɔ kiyandi abo. Ne bɔ ame kote akiyandi abo pili laka ne ti kēdī gbī kɔzɔ bɔ kɔmɔ kiyandi abo.

XLI Gɔ wa'di na kebe tonḡo pōri di kɔmɔ lēpī yī mɔtɔ konyɔ lende 'ba kpa kulugbu ma lōbu nima kōmōyī ne dē? XLII Ti kiya rɔ ma tondo mo zi löndö nima kiya te, 'Bɔ löndö, i'di miyagba pōri nima yaga di kōmōyī,' ko'ja to'ja kpa kulugbu ame kōmōyī ne konya dōyī? Ni bɔ kɔmɔ kandi nime, ogba

kpa kulugbu nima titi dɔgba yaga di kɔmɔyɔ 'dɔ ko'ja bi laka togba pɔri yaga di kɔmo lɔndɔ yi.

XLIII Onɔoke te, nɔgɛri ma laka ana dɔngɛri ma kɛnyɛ dɛ, kina nɔgɛri ma kɛnyɛ ana dɔngɛri ma laka dɛ. XLIV Ēdi kikali nɔgɛri pili gɔ ma kana mo ga. Bɔto ite'de kɛlu dɛ di dɔ nɔɔpɔlinga, kina bɔto ite'de mɔwɔ dɛ gbɛ di dɔ rɔkɔ. XLV Bɔ lende laka ědi koja 'ba bo rɔ wa ma laka ame kulu dɔni 'deni mi dɔki'di bo ne. Kina bɔ lende kɛnyɛ oja 'ba bo gbɛ rɔ wa ma kɛnyɛ ame kulu dɔni 'deni mi dɔki'di bo ne. Rɔmɔyɔ wa ame koso mi dɔki'di ne na kpa kɛdi koja yaga.

XLVI Ēddi kidɛkike ma rɔ nɛre, rɔ nɛre, gɔ wa'di kinza ma ko'doke wa ma miya mo ga dɛ yɔ? XLVII Ti mileme ziye, lijɛ ame ga pili kako kuwɔ lende ma ko'dɔ nɔgɛri tara ne XLVIII ědi kɔzɔ bɔ ko'ba rɔ ame kole gɔ 'ba gbɔndɔ rɔ abo kalo kugɛ gbɔndɔ rɔ abo di dɔ dɔku ne tara. Kina mini koso kako kikɛti rɔni rɔ rɔ nima, tine iyaya rɔni dɛ, rɔmɔyɔ o'ba rɔni 'deni laka. XLIX Ne lijɛ ame ga kuwɔ lende ma ko'dɔ dɛ ne, ědi kɔzɔ bɔ ame ko'ba rɔ ma 'ba bo nɔgɛri tara kinza kole gbɔndɔ mo dɛ bɛri ne. Kina ɔdɔ mini koso kikɛti rɔni rɔ rɔ nima yɔ na kulɔru nɔgɛri. Tine la'ba mo nɔgɛri rɔ ma kɛnyɛ."

VII

Bɔ Laja 'Ba Bɔ Dɔ Bɔ

Kanya

(MT 8:5-13)

I Kina ɔdɔ Yɛsu kote tiya wa naga nime 'deni pili zi bilaka naga nima tine na bo kɛnyɛ nɔgɛri kari Kaparapoma. II Di yayi bɔ kɛlu 'ba bɔ kanya 'ba Romo mɔto ědi ti bɔ laja abo ame bo ko'ɔ kulɔwɔ ne. Tine bɔ laja nima ědi dɔ rɔkɔ'ɔ 'deni nɔgɛri 'dɔ kɔlɛ. III Kina ɔdɔ bɔ kɛlu nima bo kuwɔ lende 'ba Yɛsu 'deni tine bo oja lɔbu 'ba Yudayi mɔto ga nɔgɛri kari 'dɔ kititi Yɛsu gɔ kako kɔmo bɔ laja abo nima yaga. IV Ya naga nima ari kolo'ba rɔnni rɔ gɔgɔ zi Yɛsu, iya te, "Bɔ nime bo ɔ'ba nɔgɛri 'dɔ ko'dɔ kɔnyɛ teyi V rɔmɔyɔ bo ɔ'ɔ ze Yudayi kulɔwɔ bo ko'ba rɔ 'ba mɔtu zize." VI Kina Yɛsu kɛnyɛ nɔgɛri kari tinni.

Tine ɔdɔ Yɛsu kɔmɔ 'deni nɔgɛri nɔgila linɔ nima kola dɛ kpe kɔwɔ yɔ, na bɔ kɛlu mo tɔnɛ koja bilaka 'dɔ kari kiya zi Yɛsu te, "Nɛre, kinza kupɔ rɔyɛ dɛ. Mɔ'bo dɛ 'dɔ ti'di yi kɔdɔ linɔ ma. VII Ma gbagba ma monɔgɔ rɔma bine mɔ'bo dɛ 'dɔ tako ziyi. Tine iya nɔgɛri ti kpɛyɛ kina ti kilɛnɔ bɔ laja ma nime nɔgɛri. VIII Rɔmɔyɔ mikali kɔzi kakpa 'bi ědi gbɛ kɔzɔ 'bama ame mɛdi bicɛ kɔzi kakpa ti bɔ kanya nɔbanɛ kpa bicɔ ne. ɔdɔ milende zi ame, miya te, 'Ari,' kina kari nɔgɛri. Kina ɔdɔ milende zi ame 'dɛ, miya te, 'Ako,' kina kako nɔgɛri. ɔdɔ milende zi bɔ laja ma, miya te, 'O'dɔ wa nime,' kina ko'dɔ nɔgɛri."

IX Kina ɔdɔ Yɛsu kuwɔ

lende kiya 'ba bo nime 'deni te tine lende mo igayi bo ngi. Kina bo kuyi komo bo do tindii ama ga kedii kozi go bo ne, bo iya te, "Ro ma laka miya ziye, mo'ja boto mato ame ki'di doni ngi go lende ma kozo a nime te de koto te pele di miye kpe Yisarele."

X Kina ya tone ga koja ne kileki ngi kari ko'ja bo laja tone kilejo 'deni.

Yesu Indiji Toku

XI Kina di potö mo na Yesu kenyi ngi kari gawo mato kideki moyi mo ro Nayini. Bo kosö go bo ga ti tindii ma konzi mato ga ari gbi koto ti bo. XII Tine ko'ja lije komo 'deni ngosi kpa reki 'ba gawo nima tine na donni kondoso ngi ti toku kedii kombi kako timo. Kole koto kpoki 'ba 'ja makuru'be mato na ma kole 'deni. Kina bilaka 'ba mi gawo kototo ronni 'deni ngi ro tindii ti 'ja nima. XIII Tine odo Yesu ko'ja 'ja nima 'deni tara tine lende mo o'o ngi nbö kodo mi doki'di bo. Kina bo kiya zini te, "Kinza kudu de."

XIV Kina bo kari ngi kinda'ba kpa lanba nima di do bo kombi toku naga nima na lije koro ngi. Kina bo kilende, iya te, "Ni kole, milende ziyi enyi toro."

XV Kina toku tone kenyi ngi koloma toro kebe tilende. Kina Yesu kileki bo ngi zi ma mo. XVI Kina lije ngi pili ro tikere ro mbembé lije ki'di tilélu Boko'ba, kiya te, "Bo kumé lende ma lobu odo 'deni mi lonjo ze."

Lije iya gbi te, "Boko'ba na kako 'deni tokonyi bilaka abo ga."

XVII Kina lebi 'ba wa nime Yesu ko'do ne kogba mi doiyayi 'ba Yudayi ngi pili ti roni kala mi dolijo ame ga donjila Yudayi yayi ne toko.

Akititi 'Ba Yowani (MT 11:2-19)

XVIII Bo kosö go Yowani ga ari kiyeti lende naga nime pili te zi Yowani. XIX Kina bo kideki ma riyö ngi bo koja kari zi Yesu ti akititi nime, kiya te, "Ni mo na ro bo mo tone kedii kako ne, ala 'do doje komoze gba go bo mato 'beri?"

XX Kina ya riyö tone ga kako ngi zi Yesu kiya te, "Yowani bo bapatisi na koja ze ziyi tiya mo te, 'Ni mo na ro bo mo tone kedii kako ne, ala 'do doje komoze gba go bo mato 'beri?' "

XI Mi kada mo nima Yesu ilenjo ma konzi ame ga ti dokomali roko'o ma gege ti nöki ni kiyopo komo bo komo kölu ni 'deni gbi. XXII Kina bo kileki kiya zi bo laja naga nime, bo iya te, "Ilekike kari kiyetike wa naga nime ko'jake kuwoke gbi ne zi Yowani. Iyopo komo bo komo kölu ni 'deni. Bo ka'bo ni ilingere 'deni. Ilenjo bo monyu ni 'deni yaga ro ma kopo. Bo mbili ku'be ni uwö bi 'deni. Toku ni indiji 'deni kina laja laka uwowo roni 'deni zi bo lisa ni. XXIII Lije ame ga lende ma kiliko de donni ne na ti yei."

XXIV Di pötö bɔ laja 'ba Yowani naga nima kari 'deni na Yësu koloma rɔ tiya lende 'ba Yowani zi tindi naga nima. Bo iya te, "Me karike yi mökö zi Yowani ne wa'di na karike tonɔɔ mo? Mbili mɔli ma kedi kudë dönü di zi lili? XXV Ne ma kinza tara arike tonɔɔ wa'di? Bɔ kusu bɔnɔɔ kele? Inza tara, lijë ame ga kedi kusu bɔnɔɔ ma ndögö kitigɔ kulöwö naga nima dönü kola nge 'joyi di mi mɔri ne, bi 'benni liɔ 'ba nɛre. XXVI Ne arike tonɔɔ wa'di? Bɔ kumë lende 'ba Boko'ba? Yëë, rɔ ma laka o'jake bɔ ame kebe bɔ kumë lende 'ba Boko'ba pili ne 'deni. XXVII Bo na me kugu lende abo mi buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Mëdi moja bɔ laja ma kari dɔgba kömöyi tileɔ kɔri ziyi.' XXVIII Rɔ ma laka miya ziye, kole köyö 'ba 'ja mɔto inza mbiri di dɔ Yowani, tine bɔ ame titiyi mi nɛre löbu 'ba Boko'ba ne na mbiri di dɔ Yowani."

XXIX Bilaka ma laki naga nima ti bɔ kireke awada ni kpaki ɔdɔ lijë kuwö lende nime Yësu kiya ne 'deni tine ileme nɔgi zinni burë ko'dɔ 'ba Boko'ba rɔ ma kodɔ römöyi Yowani na ko'dɔ bapatisi 'deni dönü. XXX Tine Parosi ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ilagi ako'dɔko 'ba Boko'ba nɔgi gɔ dönü, lijë kilagi di zi Yowani di bi to'dɔ bapatisi dönü.

XXXI Yësu ileki kiya te, "Ti miyari ye kpe bɔ titi ma

le'jete nime ti wa'di? Kpe nɔgi kɔzɔ wa'di ga? XXXII Kpe nɔgi kɔzɔ kole titi ame kotɔni dönü mi bi 'ba ndögö tara, ame dɔtumu mɔto kulöri kiya zi ama ga, iya te, 'Domba dɔkole mbili pele ziye, odoweke gɔye dë yɔ. Kina me duci lëri 'ba tölë pele ziye, uduke dë yɔ.' XXXIII Yowani ako bine koro kpa bɔ kuwë a ma kata naga dë, iyake te, 'Bo bɔ nöki na.' XXXIV Kina me kole 'ba bilaka lesi kako konyo kpa bɔ kuwë wa, iyake te, 'Onɔoke yayi, bɔ nɔgi rɔ bɔ kpa nɔbɔnɔ bɔ layi bɔ pɔri 'ba bɔ kireke awada ni ti bɔ lende kënyë mɔto ga.' XXXV Ne tine akikali 'ba Boko'ba ti kinda 'deni yaga di mi ndɔbɔ 'ba kole mo ga."

Yësu Ni Ti Simona Ma Rɔ Parosi

XXXVI Parosi mɔto ose Yësu 'dɔ kari rɔ nɔba liɔ abo. Kina Yësu kari nɔgi lijë koloma tonyo akonyo bi kɔto ti Parosi nima. XXXVII Tine 'ja bɔ lende kënyë mɔto di mi gawo nima uwö 'deni Yësu ëdi liɔ 'ba Parosi nima. Kina loko kako nɔgi ti kizaza 'ba 'bu ma kato kele. XXXVIII Loko ɔrɔ nɔgi kebe gɔ Yësu di kpa akonyo yayi tudu, tɔlɔ kömöni kiya 'ji ndi Yësu. Kina loko kebe nɔgi tididi ndi Yësu ti sunë dönü loko kanzulu kinanza 'bu kato kele tönë teyi.

XXXIX Kina ɔdɔ Parosi mo nima ko'ja 'deni tara tine, bo ebe tiya mo ti mi bo te, "Bɔ nime ma bo kedi ra nɔgi rɔ bɔ kumë lende 'ba Boko'ba

dëne bo ëdī kikali ngī 'ja nime kēdī kosa ndī bo ne bō lende kēnyē ma dō kiteli na.”

XL Yēsu ënyī kilende zi Parosi nima, möyī mo rō Simona ne, iya te, “Simona, mëdī ti lende mōtō tiya mo zīyī.”

Simona ileki dōmo iya te, “Laka, bō kōmō kiyandi, iya zō.”

XLI Yēsu isaki kiya te, “Ya mōtō ga rīyō ogba yamo tōtī di zi bō mōtō 'dō lijē kopi 'jaa. Bō mōtō ogba 'ba bo kuluku 'butē, bō ama ogba 'ba bo kuluku kōtō. XLII Ya naga nime kpaki rīyō inza ga ti a mōtō 'dō topi wali nima timo. Na bō mo tōnē kola yamo naga nima ngī gbō pili zīnnī. Di mī ya rīyō naga nime bō ma yala na ti kō'ō bo kulōwō?”

XLIII Simona iya te, “Momeri 'bama bō ama wali mo mbiri ne na ti kō'ō bo kulōwō.”

Yēsu iya te, “Iya 'deni kō dōmo.”

XLIV Kina bo kuyī kōmō bo kileme 'ja nima zi Simona, iya te, “O'ja 'ja nime ra? Ma mako liṅṅ 'bī i'di mini dē yō zō turōgō ndō timo. Ne 'ja nime lōko urōgō ndō ti tōlō 'ba kōmōnī lōko kididi ti sunē dōnī. XLV Me mōdō bine ne iramo ma dē yō. Ne 'ja nime mōlo gō tōdō ma bine gō dē di bi tunzulu ndō. XLVI Inzanza 'bu dē yō dōma. Ne lōko inzanza 'bu kato kele ndō. XLVII Kina me miya zīyī lende kēnyē konzi 'bēnī naga nima ola lōko 'deni gbī gōmo kōzō akō'ō mbēmbē 'bēnī nime. Bō ame

kola nge mbowa ne ɔ'ɔ gbī nge mbowa.”

XLVIII Kina Yēsu kileki kiya zi 'ja nima, iya te, “Ola yi 'deni gō lende kēnyē 'bī ga.”

XLIX Kina nba mōtō ga ama ti bo yayi ne kebe ngī tiya mo rō gō rōnnī, iya te, “Bō nime bo yē na gō bo kola wa gō lende kēnyē?”

L Yēsu ileki kiya zi 'ja nima, iya te, “Ti'di dōyī gō lende ma na kōmō yi 'deni, ari ti, ti mī kēyī.”

VIII

Lingere Tuwōwō Laja Laka

I Di pōtō mo 'deni yayi tine na Yēsu koloma ngī rō tilingere kebe mī gawo ni ti dōliṅṅ ma titi naga ti tuwōwō laja laka 'ba nere lōbu 'ba Bōko'ba. Bō kōsō gō bo ga ma 'butē dōmorīyō mo tōnē ga ari ti bo mī lingere nima II gbī ti 'ja mōtō ga ame kileṅṅ 'deni di dō rōkō'ō ni ti nōkī ni ne. 'Ja mōtō mo naga nima lijē na rō Mariya ma kīdēkī möyī mo gbī rō Magadala ma tōnē nōkī modōmorīyō kita'ba yaga di dōmo ne III kina gbī ti Zowana 'ja 'ba Kuza makunṅu 'ba nere Erode kina Sosana ni ti 'ja ma konzi mōtō ga. 'Ja naga nime na koloma rō tokōnyī Yēsu ni ti bō laja abo ga ti yamo 'ba gbagba lijē ga.

Dongala 'Ba Bō Kuli Kupō
(MT 13:1-23; MK 4:1-25)

IV Kina tīndī ma kinza kiya ki'di totōtō rōnnī ngī zi Yēsu.

Bilaka oloma ngi ro tako di mi dolingo ma konzi mota ga. Kina bo koloma ngi ro tiya dongala nime zinni, iya te, V "Bo mota odo 'deni kari tuli kupo. Kina odo bo keddi kuli 'deni tine mota ga ila'ba ngi do kpa kori. Ututu domo ngi ti ndi na yali kako kogo ngi. VI Mota ga ila'ba 'benni do kirigoyo. Kina odo kotu 'deni tine ututu ngi romoyi yayi mo eyi de. VII Kupo mota ga ila'ba 'benni bici kono. Kina odo kono kiyobu 'deni koto timo tine ubowu ngi yaga. VIII Tine kupo mota ga ila'ba 'benni mi yayi ma laka. Kina kotu ngi kiyobu kana konzi kebe ma tone kuli ne."

Odo bo kiya 'deni kozo a nime te tine, bo enyi kuwowo, kiya te, "Bo ame keddi ti mbili tuwo lende ne i'dike bo kuwo lende nime."

IX Bo kosoo go bo ga ebe tititi bo go 'jo 'ba dongala nima. X Tine bo ileki zinni, bo iya te, "'Beye Boko'ba i'di akikali 'ba nere lobu abo ame ro ma kusu ne 'deni ziye. Ne 'benni lijje ya ma laki naga nima ti milende zinni ro dongala romoyi 'do odo lijje konggo pele lijje ko'ja de, lijje kuwo pele lijje kikali mi 'jo 'ba lende mo de. XI 'Jo 'ba dongala nima na te, kupo na ro lende 'ba Boko'ba. XII Ma kila'ba do kpa kori naga nima na ro ya ame ga kuwo laka tine Satani ako ngi kolo yaga di mi doki'di mo ne kinza lijje ki'di donni ra gomo koma lijje di mi tole. XIII Ma kila'ba

do kirigoyo na ro ya ma kindaba lende 'ba Boko'ba ngi ti mi keyi di bi tuwo mo. Tine ngira'da mo alo de minni. Lijje i'di donni nge mbowa gomo tine odo akiyari komo yo na lijje kila'ba ngi. XIV Kupo ma kila'ba bici kono na ro ya ame ga kuwo ngi tine 'deni yayi koma kilè'di 'ba go wa 'ba dolingo nime, mori ni ti lingo mo ubowu ngi yaga di minni. Kina ngi lijje iyobu de kpe. XV Tine kupo ma kila'ba mi yayi ma laka na ro ya ame ga kuwo lende nime kindaba ngi mi doki'di nni ti lende koro mo. Kina lijje kogbo ngi nbob lijje kana.

Dongala 'Ba Lamba (MK 4:21-25)

XVI Kozo ma kongoke boto i'di pa'do de do lamba kogba kutu'bo domo ti kete ala kusu bici sora. Tine eddi ki'di lamba do a 'ba tidayi mo 'do kiyogo bi zinni lijje ame ga pili keddi kodo ro yayi ne. XVII Kina me wa ame ga ro ma kusu ne ti koja yaga bi kogo. Kina lende ame ga kutu'bo kpamo beri ne ti kugbe'du gomo yaga. XVIII Ojeke mbili ye laka go lende nime tuwo mo. Bo ame keddi timo ti ki'di gbi doro'do domo. Tine bo ame kinza timo ne ma mbowa mo ame bo komeri bo keddi timo ne ti kogba yaga di zi bo."

Ye Na Ro Iya?

(MT 12:46-50; MK 3:31-35)

XIX Ma 'ba Yesu ni ti londoo bo ga ako tongo bo. Tine lijje o'bo de 'do tomoo ngosi

ngila bo römöyī tīndī uru bo 'deni. ^{XX} Kina bo mōto kari kiya zi bo, iya te, “Möyī ni ti löndö yī ga na me 'dē kēdī kōro yaga, lijē o'dōko tilende tūyī.”

^{XXI} Tine bo ēnyī kileki dōmo, iya te, “Iya ni ti löndö ma ga na ro ya naga nime lijē ame ga kuwō lende 'ba Bōko'ba kinda'ba ndōbo mo ne.”

Yēsu Oga Pīwu

(*MT 8:23-27; MK 4:35-41*)

^{XXII} Mī kada ma dō kōto mōto na Yēsu kēnyī kiya zi bo kōsō gō bo ga, bo iya te, “Ēnyīke dumuke gōnyī pōpō ma 'dē.” Kina lijē kēki ngī mī sorope tari.

^{XXIII} Di mī sorope 'deni yayi na tō'dō kinda'ba bo ngī. Tine na lili pīwu ki'di dōnī ngī mini ki'di toso gönnī mī sorope kinda ngī ro tölē zinnī. ^{XXIV} Kina bo kōsō gō bo ga kari kindiŋi bo, iya te, “Nere, nere, dēdī 'deni dölē.”

Kina bo kēnyī ngī tōro bo kamo dō lili ni ti mini kik-agba nima. Kina pīwu tōnē kōlu ngī me'de, bi ko'dō ngī liwo. ^{XXV} Kina bo kēnyī kititi bo kōsō gō bo ga, bo iya te, “Kpe nime gō wa'di na ki'dike dōye dē gō tigo ma?”

Tine lijē ngī pili ro tikere wa nima igayi lijē 'deni, na lijē kebe tititi rōnnī, iya te, “Bō nime wa'di ga na? Bo embe pele nge dō lili ni ti mini, uwō dō bo ngī.”

Nōki Ni Ti Ba'do

(*MT 8:28-34; MK 5:1-20*)

^{XXVI} Lijē umu ngī kōmō mī dōyayi 'ba bo löwō mī Gerasa ame kebe gōnyī pōpō nima ro ma koriya ti Galilaya ne. ^{XXVII} Kina dō Yēsu kēki ngī di mī sorope yō na dō bo kondōso ngī ti bo nōki mōto 'ba mī gawo nima. Bō nima olōma 'deni kōmō kōo konzi kinza kusu a mōto ro bōngō, kō'dō dē gbī rō. Bi loma mo nburu mī löngō dōgō. ^{XXVIII} Kina dō bo ko'ja Yēsu 'deni tine bo ako ngī kila'ba bēri ndī Yēsu bo kulōri ro ma kembe, kiya te, “Wa'di 'bi tō ni Yēsu kole 'ba Bōko'ba tigo dō kiteli nime? Moma'jo rōma zīyī, kinza kodō gomō dē rōma.”

^{XXIX} Bo iya tara römöyī Yēsu ilende 'deni zi nōki nima 'dō kita'ba yaga di dō bo. Pa mōlo nōki nima ēdī nduwē ro tonbenbe bo. Omba zingiri pele ndī bo ga ti kōzi bo 'dō kogbo bo bēri bo o'bō ngī tūyēyī wa naga nime yaga di ro bo. Kina nōki nima koto bo ngī toloma yī mōkō.

^{XXX} Yēsu ititi bo, iya te, “Möyī yī ro yē?”

Bo iya te, “Möyī ma ro tīndī.” Bo iya tara römöyī nōki nima kila'ba dō bo ne ro laki.

^{XXXI} Kina nōki naga nima kēnyī koma'jo rōnnī ngī zi Yēsu kinza bo koga lijē dē koto mī gō kalo kinza kota bīcī mo dē tōnē. ^{XXXII} Tīndī 'ba ba'do 'ba liŋo ma konzi ēdī tonyo kpēnnī ndī dōku yayi. Kina nōki koma'jo rōnnī ngī zi Yēsu 'dō koja lijē kari kila'ba dō ba'do naga

nima. Kina bo kodo kpamo ngi zinni. ^{XXXIII} Kina odo noki tone ga lije kita'ba 'deni di do bo nima tine lije ari kila'ba ngi do ba'do tone ga. Na dotumu tone kembe ngi pili do riya kuloru di bi kuliji 'ba doku nima kila'ba kote donni mi popo.

^{XXXIV} Kina odo bo koda ba'do naga nima konggo 'deni tara tine lije iriya ngi ti lende mo kari kiyele mi gawo kpaki kebe go nyaka. ^{XXXV} Kina bilaka kolo ngi kari tonggo oto nima ko'do roni ne. Kina odo lije kari komo 'deni zi Yesu yayi tine lije ari ko'ja bo tone noki kita'ba 'deni yaga di domo koloma 'deni bi ndi Yesu yayi kusu bonggo 'deni roni domo kele 'deni. Kina lije ngi ro tikere. ^{XXXVI} Lije ame ga ko'ja tilejo bo noki nima ne na kebe bi tiyeti gomo zinni. ^{XXXVII} Kina lije bilaka 'ba Gerasa mo naga nima kilende ngi zi Yesu 'do kenyi kari yaga di mi doyayi 'benni romoyi tikere abo a'da lije 'deni. Kina Yesu kenyi ngi keki mi sorope kari abo.

^{XXXVIII} Bo tone noki kita'ba di domo ne oma'jo roni zi Yesu tegé 'do Yesu ki'di bo kari tinni. Tine Yesu ileki bo, iya te, ^{XXXIX} "Ileki kari lijo 'be 'do kiyeti wa ame Boko'ba ko'do kulowo ziyi ne."

Kina bo tone kari ngi koloma ro tiyele wa ame Yesu ko'do kulowo zi bo ne kote mi gawo nima.

*Nyiti Titi Ti 'Ja Kosa Ro
Bonggo 'Ba Yesu*

(MT 9:18-26; MK 5:21-43)

^{XL} Kina odo Yesu kileki 'deni komo kapa popo ma tone tine tindi ama ga yayi ne ngi pili ti mi keyi ture do bo romoyi lije edi molo ro toda bo. ^{XLI} Kina bo moto ro Yayiro ro bo do ro 'ba motu kako ngi kila'ba beri bi ndi Yesu, koma'jo ro bo zi Yesu 'do kari ti bo lijo abo. ^{XLII} Romoyi nyiti koto kpoki abo 'deni mbiri ro doti komo koo mo 'deni kozo 'buté domoriyo tara doki'di mo edi ko'do 'deni ngi togba roni.

Di go kari 'deni yayi na tindi komomi roni ngi aa za 'do tidiri Yesu. ^{XLIII} Tine 'ja moto yayi roma o'bo ngi nburu tolo di romo komo koo mo 'deni 'buté domoriyo. Loko ote do yamo 'benni ga 'deni zi bo wowo ni tine ma koto moto mo ilejo ni de du te. ^{XLIV} Kina loko kako ngi kebe go Yesu loko kosa kpa bonggo 'ba ro bo. Kina roma 'benni tone ko'bo ngi nburu tolo di roni ne koke kpeni ngi. ^{XLV} Yesu ititi, iya te, "Ye na kosa roma?"

Lije pili andi gomo. Kina Pitoro kenyi kileki kiya zi Yesu, iya te, "Nere, bilaka na me komomi ronni kedii kitiri pili kari royi yayi, tine ti kititi 'bowu tara ro ma totondo mo ga?"

^{XLVI} Tine Yesu ileki domo iya te, "Boto to ne osa roma 'deni romoyi mikali go tigo ma kodo di mi yida roma."

XLVII Kina ɔɔɔ 'ja tönē konḡo 'deni loko inza kari ngi liwo tine na loko kako ngi ti rɔ kilē'di loko kila'ba bēri bi ndi Yēsu. Kina loko kiyēti ḡo ame loko kosa rɔ bonḡo 'ba Yēsu na kileḡo ni ne ngi pili zi bilaka konzi naga nima. XLVIII Kina Yēsu kileki kiya zini, iya te, "Nyiti ma, ti'di dōyi ḡo tigo ma na kileḡo yi 'deni. Ari ti, ti mi këyi."

XLIX Kota Yēsu kēdi gba tilende te tine na bo mɔto kōmō ngi di liḡo 'ba Yayiro bo dɔ rō 'ba mōtu tōnē, iya te, "A 'ba nyiti 'bi tōnē ēnyē 'deni. Kinza koma'jo bo kōmō kiyandi nime dē kpe."

L Kina ɔɔɔ Yēsu kuwō tara tine bo iya zi Yayiro, bo iya te, "Kinza kere dē, i'di dōyi ḡo tigo ma kina ti kindiḡi ni ngi."

LI Kina ɔɔɔ bo kari kōmō 'deni liḡo 'ba Yayiro yayi tine bo ola bɔto dē kɔɔɔ ti bo ḡo tōku nima, tine ḡe rɔ Pitōrō ni ti Yowani ti Yakoba ti 'bu 'ba nyiti mo nima ti ma mo. LII Bilaka ama ga pili yayi ne ēdi bi monɔ dɔ tōku tome kuwu ti kōkō. Yēsu ilende zinni iya te, "Udumōke, loko olē dē rɔ tōlē, tō'do na."

LIII Kina liḡe kōḡo bo ngi rɔ laḡa rōmōyi liḡe ikali loko olē 'deni rɔ tōlē. LIV Kina Yēsu kinda'ba kōzi tōku tōnē ngi kideki, kiya te, "Nyiti ma, ēnyi tɔrɔ." LV Kina didi ni kileki ngi loko kënyi tɔrɔ.

Yēsu iya zinni 'dɔ ki'di akonyo zi nyiti nima. LVI Tine 'bu mo ni ti ma

mo oto ngi rɔ ḡōnni. Kina Yēsu kose ḡōmo ngi zinni kinza liḡe kiya lende 'ba wa nime ko'dɔ rōni ne dē zi bɔto mɔto.

IX

Laja 'Ba Ya Ma 'Butē Dɔmoriyō

(MT 10:5-15; 14:1-12; MK 6:7-29)

I Yēsu idēki bo kōsō ḡo bo ga ma 'butē dɔmoriyō pili bi kɔto kina bo ki'di kōzi kakpa 'ba toga nōki ti tileḡo rɔkɔ'ɔ ngi zinni. II Kina bo koja liḡe ngi kari tuwōwō laja laka 'ba Boko'ba gbī tileḡo rɔkɔ'ɔ. III Bo ose zinni te, "Kinza kogbake ɔto dē tiye mi lingere nime. Ala bo rɔ pēri ala mbo'da 'ba kpati ala akonyo, ala ḡirisī ala bonḡo kolo mɔto kinza kogbake dē tiye. IV Liḡo mɔto ame kɔɔke 'deni teyi olo-make ḡe bina ḡbō kënyike di mi gawo mo to nima. V Gawo ame ga bilaka mo ga kilagi ye ne ɔɔke yaga kpa reki mo kombake lupu 'ba bi 'bēnni nima yaga di ndiye rɔ lōmu rōnni."

VI Kina bo kōsō ḡo bo naga nima kënyi ngi dɔmo tilingere rɔ ḡo liḡo tuwōwō laja laka gbī tileḡo rɔkɔ'ɔ.

VII Kina ɔɔɔ ḡere Erode kuwō lende nima kēdi ko'dɔ rōni ne 'deni tara tine lende mo ilikō ngi dɔ bo rōmōyi ya mɔto ga iya te Yowani na koja 'deni di mi tōlē. VIII Ya mɔto ga iya 'bēnni te Eliya na kɔɔɔ 'deni. Kina gbī ma konzi mɔto ga iya te bo kumē

lende 'ba Boko'ba ma molo tönë ga ma koto mato na ma kodo 'deni 'böwu di mi tölë. ^{IX} Tine Erode iya te, "Ma na mi'di koke do Yowani, ne bo ma yala mo na me 'böwu mēdi muwō lende mo ne?"

Tine bo ö'bō nduwē titeri 'do to'ja kinē Yēsu.

Yēsu I'di Akonyo Ko'bo Bilaka Kuluku 'Butē Bi 'Butē
(MT 14:13-21; MK 6:30-44; YN 6:1-14)

^X Kina odo bo kōsō go Yēsu ga kuyi dönni 'deni di mi lingere 'bēnni nima tine lijē oloma ngi ro tora go wa ame ga lijē ko'do ne zi bo. Kina bo kototo lijē nge ro dönni kari ti bo mi doyyai mato kideki ro Betesayida. ^{XI} Tine tindi naga nima ikali gomo ngi na lijē kēnyī kozi ngi kari gönni yayi. Bo urē dönni ti mi kēyī kina bo koloma ngi ro tiya lende 'ba nere löbu 'ba Boko'ba zinni. Kina bo kileŋo ya ame ga 'do kileŋo ne ngi.

^{XII} Mi dokopiyari 'deni na ya ma 'butē dōmoriyō ma 'ba bo mo tönë ga kako zi bo kiya te, "Oja bilaka naga nime kari 'do lijē kari koma akonyo gbi ti bi 'ba tö'dō zinni di mi liŋo mato ga ma ngosingosi bine rōmöyī ze dedike yi mökö."

^{XIII} Bo ileki dōmo zinni, bo iya te, "Kpe na 'do ki'dike oto ga zinni."

Lijē ileki dōmo zi bo, iya te, "Dēdi nge ti maŋgolō'bo muyi bine ti kenze riyo. O'doko go dari dugō akonyo zi tindi konzi naga nime?"

^{XIV} Bilaka naga nima yayi botoni 'beri ro dönni ēdi nbo kozo kuluku 'butē bi 'butē (5,000) tara.

Tine bo ēnyī kileki zi bo kōsō go bo naga nima, bo iya te, "I'dike lijē pili ro gönni koloma bēri ro dotumu, ro kuluku ro kuluku."

^{XV} Bo kōsō go bo ga o'do ngi tara na bilaka tönë ga koloma ngi pili bēri. ^{XVI} Kina bo kogba maŋgolō'bo muyi ti kenze riyo mo tönë ga ngi bo kombi komo bo mitoro, bo ko'do yē'di mo bo konye yimo ngi ki'di zinni 'do lijē kari koza zi bilaka naga nima. ^{XVII} Kina bilaka naga nima pili konyo ngi kitēkpē lijē. Kina bo kōsō go bo ga kari kutō'du koso ma kileke bēri mo ga ngi koso mi kee 'butē dōmoriyō.

Kole 'Ba Bilaka Lesi Yē Na?

(MT 16:13-28; MK 8:27-9:1)

^{XVIII} Mi kada ma do koto mato ko'ja Yēsu ni kēdi to'do motu ro dönni ti bo kōsō go bo ga na bo kēnyī kititi lijē, iya te, "Bilaka iya ma ro yē?"

^{XIX} Lijē iya te, "Ya mato ga iya yi ro Yowani bo bapatisi, mato ga iya yi ro Eliya, tine ma konzi mato ga iya te bo kumē lende 'ba Boko'ba ma molo tönë ma koto mato na kēnyī kodo 'deni di mi tölë."

^{XX} Bo iya te, "Ne kpe ma 'beye iyake ma ro yē?"

Pitōrō ileki dōmo iya te, "Ni na ro Kurisito mo tönë Boko'ba kēdi koja ne."

^{XXI} Tine bo ēnyī kose gomo kitigo zinni kinza lijē kiya dē

zi bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ. ^{XXII} Bo iya te, “Kole 'ba bilaka lesi ti kombi gomɔ rɔ mbëmbë, löbu ni ti bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ti kilagi di rɔ bo kupö bo. Tine mi tö'dö dɔ mota bo ti kënyī 'deni kɔdɔ yaga di mi tölë.”

^{XXIII} Kina bo kënyī kiya zi bilaka naga nima pili rɔ gɔmo, bo iya te, “Bɔtɔ ame kö'dɔkɔ tösö gɔma ne, i'dike bo komba gɔ bo zi gbagba bo, bo kombi gomɔ abo, bo kösö gɔma pele ŋbö mi tölë. ^{XXIV} Römöyī ame kiteri tɔmɔ didi bo ne ti kupö ŋgī. Tine ame kupö didi bo gɔ lende ma ne ti kɔmɔ ŋgī. ^{XXV} Wa'di na ti nī mɔtɔ ko'ja di gɔmo ɔdɔ komɔmi dɔlɔŋɔ löbu nime pele pili ziyī tine kupö didi yī? ^{XXVI} Bɔ ame koga kpëni gɔma gbī ti lende ma nime ne kole 'ba bilaka lesi ti koga kpa bo gbī tara gɔmo mi kada 'ba tako abo ame bo këdi kako 'deni ti tigɔ dɔ kiteli 'ba 'bu bo gbī ti 'ba malayika 'ba Boko'ba ne. ^{XXVII} Rɔ ma laka miya ziye, mɔtɔ ga di mi löngö ma këdi kɔrɔ naga nime inza kinene tölë titi gba kota kinza ma lijë ko'ja ŋere löbu 'ba Boko'ba nime dë ŋgī titi du ti kömönni.”

Kinë Yësu Uyī Rōni
(*MT 17:1-8; MK 9:2-8*)

^{XXVIII} Kɔzɔ tö'dö dɔ modɔɔmota 'deni tara di pötö lende nime bo kiya ne tine na bo kogba Pitörö ni ti Yowani ti Yakoba kari ti bo dɔ dökü tɔrɔ tilende ti Boko'ba. ^{XXIX} Ko'ja bo

këdi 'deni yayi na kɔmɔ bo kuyī rōni ŋgī bɔŋgɔ 'ba rɔ bo kaŋmi köbö yaga kɔzɔ tɔrɔ kunyī. ^{XXX-XXXI} Kina bilaka riyö mɔtɔ ga Musa ni ti Eliya kɔdɔ ŋgī ti bi kɔpɔ 'ba mitorɔ koloma rɔ tilende ti bo gɔ ako'dɔkɔ 'ba Boko'ba ame bo këdi kote 'deni ŋgī ko dɔ 'bö mo ti tölë abo mi Yerosalema.

^{XXXII} Pitörö ni ti lëpi bo ama ga ëdi 'deni bi tö'dö. Kina ɔdɔ lijë koŋgɔ bi tine lijë o'ja bo ŋgī këdi 'deni mi bi kɔpɔ abo ti bilaka riyö këdi kɔrɔ ŋgila bo. ^{XXXIII} Kina ɔdɔ ya naga nime këdi kö'dɔ 'deni tari kola ŋge rɔ Yësu na Pitörö kënyī kiya zi Yësu, iya te, “Nere, ele sowa ame dëdi 'deni bine ne. I'di dubö ŋgöŋgöbö mota, kɔtɔ ziyī kɔtɔ zi Musa kɔtɔ zi Eliya.” Tine wa nime bo këdi kiya ne bo ikali dë.

^{XXXIV} Kota bo këdi gba kilende yɔ na pɔli kutu'bö lijë ŋgī tine Pitörö ni ŋgī rɔ tikere. ^{XXXV} Birɔ udu di mi pɔli nima, iya te, “Ame na rɔ kole ma ame migeli 'deni, uwöke dɔ bo.”

^{XXXVI} Di pötö lende nime lijë o'ja Yësu na 'deni ŋge kola kutu bo yayi. Lijë ya mota naga nima usu dɔ lende nime kö'bö ŋge rɔ gɔ rönni. Lijë iyëti gɔ wa nime lijë ko'ja ne dë zi bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ mi kada naga nima yayi.

Kole Mɔtɔ Ti Nökü Dɔmo
(*MT 17:14-23; MK 9:14-32*)

^{XXXVII} Mi bi këzë ma di gɔmo lijë këki 'deni bëri

di dɔ dɔku nima na tindi ma konzi kako ngi zi bo. XXXVIII Kina bɔ mɔtɔ di mi lɔngɔ tindi naga nima kuwɔwɔ dɔ bo, kiya te, "Njere, moma'jo rɔma zi yi, onɔ kole ma nime rɔmɔyi bo na nje kɔtɔ kpɔki rɔ kole zɔ. XXXIX Nɔki ɔ'bɔ tonma bo ki'di bo kulɔri ku'du bo bɛri kɔtɔ bo, surupu kɔ'bu di kpa bo. Kina kɔ'bɔ 'deni ngi njuru ti bo kola bo dɛ yɔ kɛdi ko'dɔ 'deni ngi 'dɔ tiyɔlu bo. XL Kina me pa bine mititi bɔ kɔsɔ gɔyi ga 'dɔ koga yaga di dɔmo tine lijɛ ɔ'bo dɛ."

XLI Yɛsu iya te, "Kpe bɔ titi ma le'jete nime, kpe wa kinza ki'di dɔnni dɛ laka gɔ lende ma, bɔ lende kɛnyɛ naga nime, 'dɔ mɔ'bɔ njɔ tiye nyanya ga togbɔ dɔki'di ma di zi gomɔ 'be? O'de kole 'bi nima dayi te."

XLII Tine ko'ja kole mo nima kɛdi kako na nɔki mo ku'du ngi bɛri kɔtɔ. Kina Yɛsu kamo ngi dɔ nɔki nima kileɔ kole tɔnɛ ngi ki'di zi 'bu mo. XLIII Kina lijɛ pili kɔtɔ ngi rɔ gɔnni di zi tigɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba.

Ko'ja wa ame ga Yɛsu ko'dɔ ne lende mo kigayi bilaka naga nima 'deni gba tara tine, na bo kileki kiya zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga, bo iya te, XLIV "Lende nime mɛdi mo'dɔ tiya mo ziye ne uwɔke laka. Ti ki'di kole 'ba bilaka lesi kɔzi bilaka."

XLV Tine bɔ kɔsɔ gɔ bo ga ikali mi 'jo 'ba lende nime dɛ. Usu dɔmo 'deni di zinni kinza lijɛ kikali ra. Kina lijɛ

kere ngi tititi bo gɔ lende mo.

Yɛ Na Rɔ Dɔ Kiteli?

(MT 18:1-5; MK 9:33-40)

XLVI Kowasa u'du rɔni ngi mi lɔngɔ bɔ kɔsɔ gɔ Yɛsu ga gɔ lende 'ba yɛ na rɔ lɔbu di mi lɔngɔ lijɛ. XLVII Yɛsu ikali meri 'bɛnni nima na bo kogba kole titi mɔtɔ ngi ki'di kɔrɔ ngila bo, XLVIII na bo kiya zinni, bo iya te, "Bɔ ame kota kole ma titiyi kɔzɔ a nime te rɔ njba dɔmɔyi ma, ma na bo kota 'deni. Kina bɔ ame kota ma rɔ njba bɔ ma koja ma nime na ma 'deni gbɛ bo kota. Bɔ ame wɔti titiyi di mi lɔngɔ ye ne bo na rɔ lɔbu ma dɔ kiteli."

XLIX Yowani iya te, "Njere, do'ja bɔ mɔtɔ koloma toga nɔki ti mɔyi yi kina diya zi bo kinza bo ko'dɔ dɛ kpe rɔmɔyi bo inza rɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mi tumu ze nime."

L Yɛsu ileki dɔmo, iya te, "Kinza kotake gɔ to'dɔ mo dɛ di zi bo rɔmɔyi bɔ ame ko'ji ye dɛ ne bo na rɔ 'beye."

Somorona Ilagi Yɛsu

LI Kina ɔdɔ kada 'ba togba Yɛsu kari mitɔrɔ kɛdi 'deni ngɔsi tine na bo kinda'ba kɔri Yerosalema ngi. LII Bo oja bɔ laja kari dɔgba kɔmɔ bo mi dɔlinɔ mɔtɔ 'ba Somorona tileɔ bi ndɔ koda bo. LIII Tine bilaka mo ga o'dɔkɔ lende abo dɛ rɔmɔyi bo ɛdi kari Yerosalema.

LIV Kina ɔdɔ bɔ kɔsɔ gɔ bo ga Yakoba ni ti Yowani ko'ja lende nime te na lijɛ kititi bo, iya te, "Njere,

o'dokɔ zize gɔ didēki pa'do di mitɔɔ kote dōnni yaga?"

LV Tine Yēsu uyi kɔmɔ bo kamo dōnni, LVI kina Yēsu ni kari ngi nduwē mi dōlinɔ mɔɔ.

LVII Ko'ja lijē kēdi kilingere rɔ gɔ kɔri na bɔ mɔɔ kako kiya zi Yēsu, iya te, "Ti mōsō ngi nduwē gōyi nbō bi tɔ ame kēddi kari pele teyi."

LVIII Yēsu ileki dɔmo iya te, "Kiraba ni pele ēdi ti gō 'bēnni ga, kina yali ni gbī ēdi ti rō 'bēnni ga. Tine kole 'ba bilaka lesi inza 'ba bo ti bi mɔɔ ame gɔ bo ko'ba dɔ bo teyi tindawo rɔ bo."

LIX Bo iya zi bɔ mɔɔ te, "Ōsō goma."

Tine bɔ nima ileki dɔmo, iya te, "I'di mari musu 'bu ma titi."

LX Yēsu iya te, "Ola tōku ni kusu tōku lēpi nni ga, tine ni 'bēyi ari tuwōwō laja 'ba nɛre lōbu 'ba Boko'ba."

LXI Kina gbī bɔ mɔɔ ako kiya te, "Ti mōsō gōyi nɛre. Ne dɔgba mo i'di ma titi mileki tumōtō ya e'be ze ga."

LXII Yēsu ileki dɔmo zi bo, iya te, "Bɔ ame ki'di kōzi bo 'deni kumu kara kēnyi kebe 'bōwu kuyi kɔmɔ bo yi'bōwu ne ɔ'bo laja 'ba mi nɛre lōbu 'ba Boko'ba nime dē."

X

Laja Koja 'Ba Bɔ Laja

I Di pōtō mo na nɛre Yēsu kigeli ya mɔɔ ga kuluku kɔɔ kɔɔ dɔmo 'butē riyō. Kina bo koza lijē ngi koja kari rɔ riyōriyō dɔgba kɔmɔ

bo mi gawo ti gɔ bi ame ga pili bo kēdi ko'do tari teyi ne. II Bo iya te, "Wa 'ba kpa dɔlili nime ngi kpaya tine bɔ ndɔbɔ 'ba rɔmo ga onzi dē. Ititike bo nɛre bɔ dɔmo 'dɔ bo koja bɔ ndɔbɔ mi nyaka abo nime. III Arike, mēdi moja ye 'deni ngi tara kɔzɔ kamōlō mi lōngō wōliwōli. IV Kinza kog-bake makpɔɔ ala mbo'da 'ba kpasi ala wari dē teyi. Kina kinza kɔɔke dē dɔye kilēyi tumōtō bɔɔ di gɔ kɔri.

V Linɔ ame kēddi kɔɔke teyi, dɔgba mo iyake te, 'Lende kēyi kēdi mi linɔ nime.' VI Kina ɔɔɔ bɔ lende kēyi kēdi yayi lende kēyi 'be nima ti koloma dɔmo. Ne ɔɔɔ kinza e'be ti kileki ziye. VII Linɔ ma kɔɔ tɔ mo nima kɔɔke 'deni teyi ne na nɛge kolomake teyi, konyoke kuwēke ɔɔɔ ame ga lijē ki'di ziye. Rōmōyi bɔ ndɔbɔ ɔ'bo ngi to'ja bi goma 'ba rɔ bo. Ne kinza kebeke dē bi tololo rɔ gɔ linɔ.

VIII Gawo ame ga kɔɔke yimo ko'do ye laka ne, onyoke a ma lijē ko'de kɔmɔye. IX Kina ilenjoke bɔ rɔkɔ'ɔ ame ga kēdi yayi ne. Iyake te zinni, 'Nɛre lōbu 'ba Boko'ba ēdi 'deni ngosi tiye.' X Ne gawo ame ga kɔɔke yimo kilagi lende 'be, ɔɔke mi zana mo yayi kiyake te, XI 'Lupu 'ba mi gawo 'be nime ame pele kunzō rōni ndize ne ti domba yaga rɔ lōmu rɔye. Tine omerike, nɛre lōbu 'ba Boko'ba ēdi 'deni ngosi.'

XII Rɔ ma laka miya ziye, mi kada 'ba burē mi Boko'ba ti keyi rɔ mbembē rɔ Sodomo di dɔ 'ba gawo mo tɔ nima.

Bu'bu
(MT 11:20-24)

XIII Bu'bu ziyi Korazina, kina bu'bu gbi ziyi Betesayida. Ma kiya te gɔ koto naga nime ko'do miye ne na kedī ko'do ra mi Tura ni ti Sidona dene bilaka mo ga oto donni 'deni di mi lende kenyē kolo bɔngɔ 'ba monɔ koša buruku rōnni rɔ akileme 'ba dɔ koto. XIV Mi kada 'ba burē kada motɔ Tura ni ti Sidona na ti mi Boko'ba keyi romo rɔ mbembē di dɔye. XV Ne ni 'beyi Kaparanoma, o'doko 'deni tombi royi nbō mitoro? Inza du tara ti ku'du yi kileki bēri mi Gehena."

XVI Yēsu enyi 'bōwu gbi kiya zi bɔ kōsɔ gɔ bo ga, iya te, "Bɔ ame kuwō dɔye, uwō doma 'deni gbi. Bɔ ame kilagi lende 'be ilagi ma 'deni gbi. Kina bɔ ame kilagi ma ne ilagi bɔ ma koja ma nime 'deni gbi."

Tileki 'Ba Bɔ Laja

XVII Ya kuluku koto kodɔ domo 'butē riyō tōnē ga ileki ngi ti tiliya, iya te, "Nere, ti moyi yi noki ni kpaki uwō dɔze ngi."

XVIII Yēsu ileki domo zinni iya te, "Mo'ja Satani 'deni kedī kila'ba kako bēri di mitoro kozo toro kunyi. XIX Mi'di kōzi kakpa 'deni ziye tututu dɔ murē ni ti nyi, ta'da Satani bɔ ya kembe tōnē. A motɔ inza ko'do ye. XX Ne kinza kolomake dē rɔ

lɔɔ gɔ ame noki kuwō dɔye 'deni ne. Tine olomake rɔ lɔɔ gɔ ame kugu moyi ye 'deni mi dɔyayi 'ba mitoro ne."

XXI Mi kada mo nima Yēsu ngi lɔ rɔ lɔɔ ti Nyi Koto Laka kina bo kenyi kiya te, "Milēlu yi 'bu ma, nere 'ba dɔ mitoro ni ti dɔyayi rōmoyi wa ame kusu domo di zi bɔ akikali ni ne ileme 'deni zi ma kinza kikali ɔtɔ dē naga. Yēē, nere, o'do ē'bi 'deni tara gɔ mi keyi 'bi."

XXII Bo ileki zinni iya te, "Bu ma i'di a pili 'deni zɔ, tine bɔtɔ ikali ma kole dē, 'bu na nge koto kikali abo. Kina bɔtɔ ikali 'bu dē gbi tine kole na nge kikali abo ti ya ame ga bo kigeli 'deni tileme 'bu bo teyi ne."

XXIII Kina Yēsu kuyi komo bo kiya nge zi bɔ kōsɔ gɔ bo ga, bo iya te, "Kpe ame ga ko'jake wa naga nime kēddi kongoke ne kpe na ti yeyi. XXIV Rɔ ma laka miya ziye, bɔ kumē lende ma molo tōnē ga ti bɔ doliɔ ma konzi iteri 'dɔ to'ja wa naga nime kēddi kongoke ne tine lijē o'ja dē. Lijē iteri 'dɔ tuwō wa naga nime kēddi kuwōke ne, tine lijē uwō dē."

Akokonyi 'Ba Somorona

XXV Bɔ komo kiyandi 'ba kō'du ki'di ako ti akititi toko kpa Yēsu timo, iya te, "Bɔ komo kiyandi, wa'di na gɔ mo'do 'dɔ mēdi ti didi ma nburunburu?"

XXVI Yēsu ileki domo iya te, "Wa'di na kugu mi kō'du ki'di 'ba Boko'ba, kina idēki tondo?"

XXVII Bo iya te, “Ɔ’o ɲere Boko’ba ‘bi ti dōki’di yi pili ti didi yi pili ti tigo ‘bi pili ti meri ‘ba dōyi pili. Kina ɔ’o lēpi yi mato gbī kozo ame ko’o yida rōyi ne tara.”

XXVIII Yēsu iya te, “Ileki domo ‘deni laka ro ma kodoro. O’do kozo a nime te kina ti kididi ŋi ro ɲburuɲburu.”

XXIX Tine bo nima o’doko tileme ro bo ro bo lende laka, kina bo kēnyi kititi Yēsu ‘bōwu kiya te, “Yē na ro lēpi ma?”

XXX Kina Yēsu kēnyi kileki domo ti donjala nime, iya te, “Bo mato ēnyi di Yerosalema kēdi kari Yereko. Kina bo akolo mato ga kota kpa bo ŋi komba bo kolo boŋgo abo ga kola bo ro korobō bēri bina. XXXI Tine bo akumu mato ēdi kari gbī kebe go kari mo nima. Bo o’ja bo tōnē yayi na bo koga abo ŋi di romo kebe mōkō. XXXII Kina lēwi mato kako gbī kōmō bi nima ko’ja bo tōnē, kina bo koga abo ŋi gbī kebe mōkō. XXXIII Tine bo Somorona mato ame kēdi kudō kebe go kari nima na kako kōmō do bo tōnē. Kina ɔdo bo ko’ja bo nima ‘deni tara tine o’de lisa ŋi kōmō bo. XXXIV Kina bo kari ŋi kodō ‘bu ti wawo kōmō ‘bōŋo bo nima bo kolo kōmō mo teyi. Bo ogba bo nima ki’di do akaca abo bo koto kari ki’di mi rō ‘ba ɲba mato ma kpa kari nima yayi bo koŋgo gomo. XXXV Mi donjo mo ‘deni bo ēnyi kogba girisi kopi zi bo do rō ‘ba ɲba

nima. Bo iya te, ‘Ongo go bo nime laka, ɔdo mēdi mileki kebe bine ti mopi wa mato ame ga ko’do zi bo ne ŋi pili ziyi.’ ”

XXXVI Kina Yēsu kileki kiya zi bo kōmō kiyandi nima, iya te, “Ma komeri ‘bēyi di mi lōŋgō ya mota naga nime, bo ma yala na ro lēpi zi bo nima bo akolo komba ne?”

XXXVII Bo iya te, “Bo ama yimo kēyi ro bo ne.”

Yēsu ileki zi bo, iya te, “Ari ko’do gbī tara.”

Yēsu Ro ɲba Liŋo ‘Ba Marata Ni Ti Mariya

XXXVIII Kina ɔdo Yēsu ni kēdi kari ‘deni mi liŋgere ‘bēni ti bo kōsō go bo ga tine lijē ari kōmō ŋi liŋo mato na ‘ja mato yayi mōyi mo ro Marata kota lijē ŋi ro ɲba. XXXIX ‘Ja mo nima ēdi ti lēmi ni mōyi mo ro Mariya. Kina Mariya koloma ‘bēni ŋi kō’bō bi ndi Yēsu tuwō wa ame ga bo kēdi kiya ne. XL Tine Marata go do kulō ‘bēni ame ndobo ɲbanj dōni ne na loko kari ŋi kiya zi Yēsu, iya te, “ɲere, lende ko’do ‘ba lēmi ma nime loko kola ma kutu ma bi ndobo ne o’do ɔto dē ziyi? Oja loko dē kako tokonyi ma?”

XLI ɲere Yēsu ileki zini iya te, “Marata, Marata, ni ‘bēyi ŋi ti dōki’di kombi ro meri go wa ma konzi, XLII ne ongo wa koto na ŋge ko’doko di ziyi. Mariya na kigeli ‘bēni ‘deni ro ma laka mo kina inza kogba kpe yaga di zini.”

XI

Mötu Ko'do (MT 6:9-13; 7:7-11)

^I Mi kada ma do koto moto Yesu keddi ro to'do motu di bi moto yayi. Kina odo bo kote 'deni tine bo kosö go bo ma koto moto ako kiya zi bo, iya te, "Nere, iyandi ze ti to'do motu kozo 'ba Yowani ame kiyandi bo kosö go bo ga ti motu ne."

^{II} Bo enyi kileki kiya zinni, bo iya te, "Odo keddi kumotuke iyake te, "Bu ze moyi yi ko'bo ro ma koro. I'di nere lobu 'bi kako. ^{III} Oja go akonyo 'ba mi kada ma do koto nduwë zize. ^{IV} Ola ze go lende kenyë ze ga romöyi dola ya ma pili kirasi lende zize naga. Tine kinza koto ze de mi bi 'ba akiyozo.' "

^V Kina bo kenyi kiya donjala nime zinni, bo iya te, "Odo bo moto keddi ti bo pori bo kina bo kenyi kari teyi mi zana korondo kidëki kiya te, 'Bo pori ma, i'di mangolo'bo mota zo, ^{VI} nba ma moto omö 'deni roma 'de yayi. Kina me minza ti oto ti'di mo zi bo tonyo mo.' ^{VII} Kina bo ma tonë 'deni rö ne kenyi kileki domo, iya te, 'Kinza kogba doma de, ulöli kpadöri 'deni teyi dö'dö 'deni beri ti boyi ma ga. Menyë de kpe toro 'do ti'di oto ziyi.'

^{VIII} Ro ma laka miya ziye, odo bo kenyi de pele toro ti'di mangolo'bo go lende 'ba pori 'benni ma mi longö lijë, ne go ame bo nima keddi kidëki ngi nduwë ro atiri ne

bo ti kenyi ngi toro kogba ki'di zi bo ro mbembë kozo ma bo ko'doko tara.

^{IX} Kina me medii miya ziye, ititi kina ti ki'di ngi ziyi. Oma kina ti ko'ja ngi. Ukoko kina ti kurögö kpadöri ngi ziyi. ^X Romöyi lijë ame ga pili kititi ne i'di ngi teyi. Lijë ame ga pili koma ne o'ja ngi. Kina zi ame ga kukökö ne urögö ngi.

^{XI} Ni 'bu ma yala na odo kole 'bi kidëki kenze kenyi kogba za ro murë na ki'di teyi? ^{XII} Ala odo kole kidëki 'bö toru kenyi kogba za ro nyi na ki'di teyi? ^{XIII} Ne odo kpe ame ro bo lende kenyë ne kikalike ti'di a ma laka zi kole 'be ga kozo a nime te tine ro ma laka 'bu ye ame mitoro ne ti ki'di 'ba bo Nyi Koto Laka ngi zinni lijë ame ga kititi di zi bo ne."

Yesu Ni Ti Bezebola (MT 12:22-30, 43-45; MK 3:20-27)

^{XIV} Yesu edi toga nöki moto ame kudödu kpa bo mo 'deni teyi ne. Kina odo kita'ba 'deni yaga di domo tine na bo mo tonë kpamo kudödu pa teyi ne kenyi ngi tilende. Kina lende mo kigayi tindi naga nima ngi. ^{XV} Tine ya moto ga di mi longö tindi nima iya te, "Bo edi koga nöki naga nima ti közi kakpa 'ba Bezebola nere 'ba nöki ni."

^{XVI} Tine ya moto ga iyozo bo kititi bo to'do go koto ame 'do kileme Boko'ba na koja bo ne. ^{XVII} Yesu ikali meri 'benni nima 'deni molo na

bo kiya te, “Doliŋo ame koza mīni 'deni to'do ya ro go rōni ne ti kiyeyi rōni ngi. Kina kpa goli ame koza mīni to'do ya ro go rōni ne ēdi kita'ba ngi. ^{XVIII} Kina me odo Satani koza mīni 'deni to'do ya ti gbagba ni doliŋo 'benni ti koro tondo? Medī miya te romoyi iyake te moga noki ti kōzi kakpa 'ba Bezezebola. ^{XIX} Ne odo medī moga 'bama ti kōzi kakpa 'ba Bezezebola tine, lepī ye naga nima ēdi koga 'benni ti wa'di? Ndo bo 'benni nima na ti kodoro bici lende roye. ^{XX} Kina me odo medī moga noki ti kōzi kakpa 'ba Boko'ba ro ma laka n̄ere lōbu abo ako 'deni mi doyayi.

^{XXI} Koro ma kikalike bo tigo ame ti jama 'ba ya abo ga ndo toda bi timo di ro liŋo abo ne, abo ga oloma kō'bō te go bi mo. ^{XXII} Ne odo bo moto ame kembe kebe bo ne na kalo do bo ka'da bo kina ti kolo jama 'ba ya abo tōne ga bo kēdi koloma ro kōmo ne ngi koza abo tōne ga pili.

^{XXIII} Bo ame ko'doko ma de ēdi ro ndo'ji tō. Kina bo ame kototo kpamo de tō ēdi 'ba bo tiyeyi yimo.

^{XXIV} Odo noki kita'ba 'deni di do bilaka enyi kari mi goki toma bi 'ba ro kindawo zi bo. Kina odo bo ko'ja de tine na bo kēnyi kiya zi gbagba bo, bo iya te, “Ti mileki mari mi rō ma nime mēnyi di yimo ne.” ^{XXV} Kina odo bo kako ko'ja kona yimo 'deni kiyija a mo ga laka ^{XXVI} tine na bo kileki ngi kari ko'de noki ma modomoriyō moto ga ame

kēnye ngi ro do kiteli kebe bo ne. Kina lije kako koloma ngi yayi. Tine na koro loma 'ba bo nima kēdi kēnye ngi kulowō kiteli ma dogba.”

^{XXVII} Kina odo Yesu kiya lende nime 'deni te tine na 'ja moto kēnyi kilende di mi lōngō tindi naga nima, iya te, “Ma to nime kōyō yi ki'di mba kpēyi ne na ti yeyi.”

^{XXVIII} Bo ileki domo iya te, “Ma ro do kiteli mo lije ame ga kuwō lende 'ba Boko'ba lije ko'do ngi tara ne na ti yeyi.”

Bo Titi Ma Le'jete
(MT 12:38-42)

^{XXIX} Kina odo tindi naga nima kēdi kozoli rōnni 'deni nduwē teyi tine na Yesu kēnyi kiya zinni, iya te “Kpe bo titi ma le'jete naga nime ngi ro akēnye. Ebeke tititi akileme tine inza kileme du te ziye, ne nge koto ro ma tōne 'ba Yona. ^{XXX} Koro ame Yona ro akileme ma lōbu zi bilaka 'ba Ninewē ne, kole 'ba bilaka lesi ti kēdi gbī tara ziye kpe bo titi ma le'jete naga nime.

^{XXXI} Mi kada 'ba burē 'ja bo doliŋo 'ba Seba tōne ti koro kōmo kiti 'ba burē todoro bici lende roye kpe bo titi ma le'jete nime. Rōmoyi loko ako tōne nbō ro ma koro di mi doliŋo 'beni tuwō akikali mbembē 'ba Solomo. Kina me ro ma laka medī miya ziye bo moto ēdi bine ame kebe Solomo. ^{XXXII} Kina bilaka 'ba Ninewē ti kēnyi gbī koro todoro bici lende roye bo titi ma le'jete naga nime rōmoyi lije uwō do Yona lije

koto dönni. Kina me bo moto ame kebe Yona ne ëdi 'deni bine.

XXXIII Boto moto i'di pa'do de do lamba kënyï kogba ki'di mi go bi ame ro ma kusu ne ala kutu'bö dōmo teyi ti kete. Tine ëdi kidëyi lamba ngi do a 'ba tidëyi mo 'do kiyopo bi zi bilaka ame ga kedï kako yayi ne.

XXXIV Kōmōyi na ro lamba 'ba rōyi. Odo kōmōyi kedï laka yida rōyi pili ti kedï mi bi kopō. Ne odo kōmōyi kele de yida rōyi pili ti kedï mi mandōlu.

XXXV Kina ongo laka kinza dōki'di yi ame ro bi kopō 'ba didi yi ne kedï ra ro bi kōlu.

XXXVI Odo yida rōyi kedï 'deni pili mi bi kopō kapa moto kinza kpe mi mandōlu ti kedï 'deni ngi ro ma laka kozo bi ame lamba kiyopo ne tara."

Ako'doko 'Ba Parosi Ni
(MT 23:1-36; MK 12:38-40)

XXXVII Di pötō mo Yēsu kote tiya lende nime 'deni na Parosi moto kose Yēsu tari ro nba linjo abo. Kina bo kari ngi lijē koloma kpa tarabiza.

XXXVIII Kina odo Parosi nima bo kongō Yēsu ngi ko'do dōlētī 'ba kōzi kurōgō de titi dogba 'do konyo akonyo 'jaa tine lende mo igayi bo ngi.

XXXIX Kina nere Yēsu kileki kiya zi Parosi nima, iya te, "Kpe Parosi ni ti dōlētī 'be nima urōgōke go kōsu ti go gata na kopokopo tine miye lo ti mi kututu ni ti lende kënyē. XL Kpe a rumō naga nime, bo bo koto ko'ba go ma yaga nima na de gbī ko'ba

yimo ma miyō? XLI I'dike di yimo ti mi këyi zi bo lisa. Kina ti wa pili kedï ngi ro ma kopō ziye.

XLII Bu'bu ziye kpe Parosi ni, dōdoro 'ba wa 'ba mi nyaka 'be ga ame pele wōti ne kapa ma 'butē mo ö'bōke de di bi ti'di mo zi Boko'ba. Tine burē ma kodoro ti ako'ō 'ba Boko'ba mo ebe kolake za yaga. Wa naga nime dēne na 'do ko'doke ra kpaki ro gōmo kinza tola moto mo.

XLIII Bu'bu ziye kpe Parosi ni, akiteri 'be ro kitī ma löbu dogba naga di mi rō 'ba mötu. Kina gbī 'do kumötō ye kozo bo ro koro tara di mi bi 'ba ndögō.

XLIV Bu'bu ziye, kpe ngi kozo dōgō ame kinza kitaka de bilaka kedï kilingere ngi kebe dōmo kinza kikali de tine kebe tirasi bilaka ne."

XLV Bo kōmo kiyandi moto 'ba kō'du ki'di iya zi bo te, "Bo kōmo kiyandi, wa naga nima kiya ne ëddi 'deni gbī tiya ze."

XLVI Yēsu ileki dōmo, iya te, "Bu'bu ziye kpe bo kōmo kiyandi 'ba kō'du ki'di ni. I'dike akirindī ame boto ko'bo tombi mo de ne do bilaka tine 'do kojake dokole kōziye to nge tokonyi lijē ne inza yo. XLVII Bu'bu ziye, kpe ebeke to'ba dōgō bo kumē lende tōnē ga 'bu ye löbu ga kupō ne. XLVIII Ilemeke rōye 'deni ma kikalike go kōko 'ba 'bu ye löbu ga kutike 'deni gōmo. Lijē upō bo kumē lende ni 'deni kina me kebeke 'deni to'ba dōgō mo ga. XLIX Go kō'du mo na 'do

Boko'ba kiya ti akikali abo, kiya te, 'Ti moja bo kumē lende ni ti bo laja ma ga kari zinnī. Mōto mo ga lijē ti kupō yaga tine mōto ga lijē ti kodō rō gomō rōmo.'
 L-LI Kina ti roma bo kumē lende naga nime kupō mōlo bine kisaki di bi to'ba dōliṅṅo nime, di zi roma Abele ṅbō kōmō zi roma Zakariya ame kupō mī lōṅgō bi 'ba akumu ni ti rō lōbu 'ba Boko'ba ne ti kileki dōye kpe bo titi ma le'jete naga nime. Rō ma laka miya ziye, roma naga nime ti kileki dōye bo titi ma le'jete naga nime.

LII Bu'bu ziye kpe bo kōmō kiyandi 'ba kō'du ki'di ni, ulōlike kpadōrī 'ba akikali teyi kinza ma kpe mo kodōke dē teyi yō kirakpake kpa ya ame ga kēdī kodō ne."

LIII Kina odo Yēsu kēnyī 'deni di yayi tine bo kōmō kiyandi ni ti Parosi ni ebe ṅgī tiya kpa kēnyē rō bo, gbī tititi kpa bo gō lende ma konzi. LIV Rōmōyī lijē ēdī to'ba bo gō lijē kinda'ba bo odo bo kiya a mōto rō ma kēnyē.

XII

*Ere Boko'ba
 (MT 10:26-33)*

I Kina odo tīndī 'ba bilaka ame ṅgī rō kuluku ma kinza kiya ne komōmi rōnnī 'deni yayi kēdī kīdirī rō ṅgī rō ma kēnyē tine, na Yēsu kēnyī titi dōgba kiya zi bo kōsō gō bo ga, iya te, "I'dike kōmōye kandi laka di zi kōmō kandi 'ba Parosi ni laṅga 'ba 'bōlu

'bēnnī nima. II Wa pili ma kusu dōmo naga ti koja yaga. Kina gbī ame ga pili rō ma kusu ne ti kumō yīmo yaga. III Wa ame kiya mī bi kōlu ti kiyētī gōmo yaga mī bi kōpō. Wa ame kiya rō kore di rō ti kuwōwō 'deni yaga mī zana lala.

IV Kina me mēdī miya ziye bo pōrī ma ga kinza kereke dē di zinnī lijē ame ga kēdī kupō ṅge rō yida rō kō'bo to'do a mōto dē kpe di pōtō mo ne. V Ti mileme bo ame 'dō kereke ne ziye. Boko'ba ame di pōtō tupō yida rō kēdī gbī ti kōzī kakpa tu'du yi mī pa'do 'ba Gehena ne na rō ma laka miya ziye bo na 'dō kereke.

VI Oṅgōke te tara ne ndōgō 'ba silo muyī dē ṅge ti taripa riyō? Tine rō ma laka dō Boko'ba udōlu dē di gō ma kōto mōto mo. VII Ne kpe sunē 'ba dōye bo itētē gōmo kikali gōmo me rō kōtokōto. Kinza kereke dē. Kpe na rō dō kiteli zi bo kebe silo ma konzi.

VIII Rō ma laka miya ziye, bo ame kiya yaga bi kōpō, kiya te bo 'ba ma na ne kole 'ba bilaka lesi ti kō'do gbī tara zi bo di kōmō malayika 'ba Boko'ba. IX Ne bo ame kilagi ma yaga kōmō bilaka ne ti milagi gbī di rō bo tara di kōmō malayika 'ba Boko'ba. X Bōto ame kiya kpa bo gō kole 'ba bilaka lesi ne ti kola gō lende kēnyē nima. Ne bōto ame kiti'ja Nyī Kōto Laka inza kola du te gō lende kēnyē nima.

XI Ɔɔɔ koto ye kɔmɔ bo ɔɔ rɔ 'ba mɔtu ni ti turu kinza ki'dike kɔmɔye kilɛ'di dɛ gɔ wa ame 'ɔɔ kiyake ne XII rɔmɔyɛ Nyi Kɔɔ Laka na ti kiyandi ye mi kada mo nima ti wa ma 'ɔɔ kiyake."

Dɔŋgala 'Ba Bɔ Wa

XIII Bɔ mɔɔɔ di mi lɔŋgɔ tindi naga nima ɛnyɛ kilende zi Yɛsu, iya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, ilende zi bɔ lɔndɔ ma 'ɔɔ doza mi wa pɔtɔ 'bu ze rɔ ma koriya ti bo."

XIV Yɛsu ileki ɔmɔ zi bo, iya te, "Bɔne, yɛ na kɔ'ɔɔ ma rɔ ɲere tote burɛ 'ba mi lɔŋgɔ ye?"

XV Kina bo kebe ŋgi nati nduwɛ tiya mo zinni, bo iya te, "I'dike kɔmɔye kandi laka, olomake ti bi koda di zi kupɔ 'ba mi lɔbu gɔ wa. Didɛ 'ba bilaka lesi inza gɔ lende 'ba akonya ma ni mɔɔ kɛddi timo."

XVI Kina bo koloma ŋgi rɔ tiya dɔŋgala nime zinni, iya te, "Yayi 'ba bɔ wa ma kɔɔ mɔɔ oja wa 'deni konzi.

XVII Kina bo komeri rɔ bo, bo iya te, "Ti mɔ'ɔɔ tondo? Minza kpe ti bi mɔɔ ti'di a ma naga nime teyi." XVIII Tine bo iya te, 'Ne ti mɔ'ɔɔ te, ti miyɛyɛ mata ma nime yaga 'ɔɔ mubɔ lɔbu. Kina gɔ mikeki nyɔnyu ma ti jama ma ga pili yimo. XIX Kina 'ɔɔ miya zi yida rɔma, miya te, "Yida rɔ, ni 'deni ti wa ma laka rɔ mbɛmbɛ ulu 'deni 'ɔɔ kɔ'ɔɔ kɔmɔ kɔɔ konzi. Kinza kupɔ rɔyɛ dɛ kpe. Onyo, kuwɛ kina oloma ti lɔ ti lɔŋɔ." ' XX Tine Bɔko'ba

ilende zi bɔ nima, iya te, 'Ni rumɔ nime, mi korɔndɔ nime tɔne ɛdi kɔ'ɔɔɔ didi nima yaga di ziyi. Ne ɛ'bi naga nima kulu ziyi ne ti kola zi yɛ?" "

XXI Kina Yɛsu kileki kiya zinni, iya te, "Kina ti kɛdi te zi lijɛ ame ga kulu kpa wa zinni lijɛ rɔ bo mɔri tine kinza ti ɔɔ zi Bɔko'ba ne."

Kɔmɔ Kilɛ'di Gɔ Wa (MT 6:25-34)

XXII Kina Yɛsu kɛnyɛ kiya zi bo kɔsɔ gɔ bo ga, bo iya te, "Rɔ ma laka miya ziye, kinza kolomake dɛ ti kɔmɔ kilɛ'di gɔ akonyo 'ba 'ɔɔ tulu yida rɔye timo, ala gbɛ gɔ bɔŋgɔ ma 'ɔɔ koloke rɔye. XXIII Didɛ na rɔ ɔɔ kiteli di ɔɔ akonyo. Kina yida rɔ na rɔ ɔɔ kiteli di ɔɔ bɔŋgɔ. XXIV Oŋgɔke gora ni te, lijɛ orɔ'ɔɔ ɔɔ dɛ gbɛ yɔ ala kumu ɔɔ. Mata 'ba tikeki wa inza gbɛ yɔ zinni. Tine pele tara Bɔko'ba na kɛdi kulu lijɛ. Tara ne kpe na dɛ kulɔwɔ mbiri rɔ ɔɔ kiteli di ɔɔ yali?"

XXV Yɛ na ti kɔ'bo tiyese gɔ loma abo kɔwɔ mbowa mi dɔyayi nime ti kɔmɔ kilɛ'di 'ba gɔ wa? XXVI A ma mbowa ma kɔɔ a nime te ɔ'boke dɛ yɔ to'ɔɔ mo, ne ɛddi kupɔke rɔye ti kɔmɔ kilɛ'di gɔ a mɔɔ ga gɔ wa'di?"

XXVII Oŋgɔke dɔwɔru ni te, lijɛ o'ɔɔ ndɔbɔ dɛ gbɛ toma bɔŋgɔ rɔnni. Ne rɔ ma laka miya ziye, bɔ dɔliŋɔ Solomo pele ti wa mbɛmbɛ abo naga nima usu bɔŋgɔ ma kele kebe dɔwɔru ni dɛ. XXVIII Ne ɔɔ Bɔko'ba na kɛdi kiya da mɔli ni ame kɛdi

ko'ja tɔne bine tine tilëndö dayi kusu pa'do 'deni yimo kilaŋma yaga ne, bo ti kola ye kinza tusu bɔŋgɔ rɔye? Kpe wa kinza ki'di dönni laka gɔ lende 'ba Bɔko'ba naga nime.

XXXIX Kinza kombike dök'i'di ye dë gɔ wa ma 'dɔ konyoke ala kuwëke. Kinza kolo-make dë ti kɔmɔ kil'edi gɔmo. XXX Wa naga nime na ya ma kinza kikali Bɔko'ba dë naga kedi kulö 'bënni dönni gɔmo di mi doliŋɔ bine. Ne 'bu ye Bɔko'ba ikali 'deni ma ko'dɔkɔke wa naga nima. XXXI Tine kpe kɔri 'ba nɛre löbu abo na 'dɔ kulöke dɔye gɔmo toma mo kina ti ki'di wa naga nime 'deni gbï ziye.

XXXII Kinza kereke dë, kpe kamölö mbowa naga nime, römöyï mi 'bu ye Bɔko'ba oŋmi 'deni rɔye ti'di nɛre löbu abo ziye. XXXIII Ugöke wa 'ba gbagba ye ga mökö kozake girisï mo zi bɔ lisa ni. Kina 'dɔ makpɔɔ ame rɔ nɔburunɔburu kinza kikali tirica dë ne na ko'deke ziye. Uluke kpa mɔri ziye mitorɔ ame gɔ a mo ga koloma ngi kinza kindirimu dë bɔ 'bögö kömö dë gbï teyi madɔböndi ni konyo dë gbï kirasi yaga ne. XXXIV Römöyï bi ame kulu kpa ë'bi ga teyi ne na dök'i'di yi kö'bö nɔburu gɔmo.

Bɔ Laja Ma Rɔ Bɔ Lende Kikali

(MT 24:45-51; 10:34-36)

XXXV Obilike kpa bɔŋgɔ 'be ga ndö bi kabi ye toda dɔ ndɔbɔ. I'dike lamba 'be ga

kö'bö rɔ ma köbö XXXVI kɔzɔ bɔ laja ame kedi koda nɛre 'bënni ma kedi kileki kako di mi nɛbele 'ba gbe. ɔdɔ bo kömö kukökö yɔ na ti lijë kirinɔ ngi welo kurögö kpadöri zi bo. XXXVII Bɔ laja ame ga nɛre 'bënni kömö ko'ja lijë kedi ndö toda bi ne na ti ko'ja yeyi. Rɔ ma laka miya ziye, bo ti kolo bɔŋgɔ abo yaga bo kidëki lijë kako rɔ akonyo bo nɛre 'bënni kënyi koja laja koza zinni. XXXVIII ɔdɔ bo kömö pele mi zana korɔndɔ ala mi kano bi yeyi nima ti kedi ngi tinni ɔdɔ bo kako ko'ja lijë kedi rɔ ma kɔŋgɔ bi ti bi koda.

XXXIX Kina uwöke lende nime laka. Ma kiya te bɔ dɔ liŋɔ kedi kikali kada ame bɔ 'bögö kedi kako yimo ne ra dëne bo inza kënyi kola liŋɔ abo ku'bögö. XL Kina kpe gbï olomake ti bi koda römöyï kole 'ba bilaka lesi edi kömö mi kada ame komerike dë 'dɔ bo kömö yimo ne."

XLI Pitörö ënyi kititi bo, iya te, "Nɛre, dɔŋgala nime ëddi kiya nge zize ala zi bilaka pili rɔ buru?"

XLII Nɛre Yësu ileki dɔmo, iya te, "Bɔ laja ame kiliya röni ti mi këddi rɔ bɔ akikali ne bo na rɔ bɔ ame nɛre 'bënni ki'di bo rɔ bɔ dɔ lëpi bo ga tɔŋgɔ gönni toza akonyo 'bënni zinni mi saa mo kina bo ko'dɔ ngi ko tara ne. XLIII Ti kedi rɔ ma laka zi bɔ laja nime ɔdɔ kiya te nɛre 'bënni kako ko'ja bo ngi kedi rɔ to'dɔ mo kɔzɔ a nime te. XLIV Rɔ ma laka miya ziye, nɛre nima ti ki'di bɔ laja mo

nima ngi ro bo do abo ga pili. XLV Ne do bo laja nima kiya zi gbagba bo te, 'Nere ze edi kigabi yayi, inza kako ca,' kina bo kodowe ngi tomba bo laja ama ga, bo konyo kpa bo, bo kuwe nbö layi kupö bo, XLVI kina bo dönni nima ti kömö ngi tugu'du mi kada mo ame bo komeri de 'do kömö yimo ne. Kina ti nere komba bo ngi ku'du bo yaga mi löngö bo lende kënyë ni.

XLVII Bo laja ame kikali ako'doko 'ba nere abo tine bo kilejo ro bo de ndö to'do mo ne ti kodo karama ma kirindi domo ti nyo'bo. XLVIII Ne bo ame kikali de molo do ko'do pele koco ti komba nge mbowa. Bo ame ki'di mbiri teyi ti ko'doko gbi mbiri di teyi. Bo ame ki'di teyi kulöwö ti ko'doko gbi kulöwö di teyi.

XLIX Pa'do na mako 'deni tusu mo dolijo. Kina ame mo'doko ne öbö 'deni molo. L Mako 'deni tombi gomo 'do töle. Döki'di ma ro ma kombi go lende mo nbö do kote röni 'deni tine na 'jaa. LI Ma komerike 'beye tegë lende këyi na mako to'de mo mi dolijo? Ro ma laka miya ziye, inza tara, ro koza na mo'de. LII Kisaki di mi kada nime tone kpa goli ame ti bilaka mo ga muyi ne ti koza minni, ma mota kënyi to'ji ya ma riyö kina ma riyö mo naga nima ti kënyi to'ji lijë ma mota naga nima. LIII 'Bu ti ko'ji kole kina kole ti ko'ji 'bu. Ma ti ko'ji nyiti kina nyiti ti ko'ji ma. Mese ti ko'ji

'ja 'ba kole kina 'ja 'ba kole ti ko'ji mese."

Akikali 'Ba Doyayi
(MT 16:2-3; 5:25-26)

LIV Kina Yesu kileki 'böwu kiya zi bilaka naga nima, iya te, "Do ko'jake poli kombi 'deni di do toro iyake te toro edi kagba. Kina ka'di ngi ko ro ma laka. LV Do lili kedii kome kako di do ro'o, iyake te bi edi kututu. Kina bi kututu ngi ko ro ma laka. LVI Kpe bo komo kandi naga nime, do kongoke mi doayayi ni ti komo poli iyenike ma kedii kuyi röni mo ga ngi te domo. Ne go wa'di na kikalike de tiyeni wa ma le'jete naga nime?

LVII Go wa'di na kikalike de toza wa ma laka? LVIII Do bo moto kinda'ba yi toto yi komo bo bure ote lende nima yaga ti bo gba kota kinza kömö komo bure. Do kote de ti bo, bo ti koto yi ngi komo bo bure ki'di yi zi bo kanya mo ga koto yi ngi mi maboso. LIX Ro ma laka miya ziiyi, ti koloma yayi nbö kopi taripa 'ba karama nima kodo döyi ne pili."

XIII

Ndose 'Ba Do Koto

I Mi kada mo nima bilaka moto ga edi yayi lijë kedii ro tiya lende 'ba ya moto ga di Galilaya ame Pilato turu bo dönni ki'di kupö di bi 'ba to'do akumu 'benni ga zi Boko'ba ne. II Kina Yesu kileki domo zinni iya te, "Bilaka 'ba Galilaya naga

nima kupö tara ne, ma komerike 'beye lende kënyë ma 'bënni na kebe 'ba bilaka 'ba Galilaya ma laki 'deni pili? III Ró ma laka miya ziye, inza tara. Kpe gbï ódó kotoke dɔye dë éddi koteke dɔye pili tara. IV Kózo bilaka 'butë döömu döömota tönë ga rō toró kulōru dómo kupō di Siloma ne, ma komerike 'beye iyake te lijë na lende kënyë 'bënni kidari 'deni di dó 'ba bilaka 'ba Yerosalema ma laki? V Ró ma laka miya ziye, inza tara. Kpe gbï ódó kotoke dɔye dë éddi koteke dɔye pili tara."

VI Kina Yësu kiya dɔngala nime zinni, iya te, "Bó mótó édi ti ngëri këlu abo, bo ïdiyë 'deni mi nyaka. Kina ódó bo kari toma ma kana mo tine bo o'ja ótó dë. VII Kina bo kiya ngi zi bó konjɔ gɔ nyaka nima, bo iya te, 'Kómó kóó mo 'deni mota ame mö'bó nduwë tako tonjɔ këlu nime toma ma kana mo, tine mo'ja ótó dë du te. Oga bo bëri, éddi kola bo kirasi yayi nime ka le ró ma sari gɔ wa'di?' VIII Bó konjɔ gɔ nyaka nima iya te, 'Nere, ola bo ko'dó kómó kóó titi 'böwu kótó 'dó mole ndi bo nima toko mulu yöri teyi 'dó koló'bo. IX Kina tine ti kóó ódó bo kana ele, ne ódó bo kana dë oga bo ngi nati bëri.' "

Akileño Mi Kada 'Ba Ró Kindawo

X Mi kada 'ba ró kindawo mótó ko'ja Yësu këdi tiyandi wa mi rō 'ba mötu tine XI 'ja mótó ame nöki mo konjɔ

gómo kózo geli naga tara ne édi yayi. Wa nima édi 'deni tini kómó kóó 'butë döömu döömota. XII Kina ódó Yësu ko'ja ni tara yó na kideki ni ngi kako, kiya zini te, "Ja, ope yi 'deni di dó rókó'ó 'bi nime."

XIII Bó i'di közi bo rōni kina göni tönë kodoro ngi loko kilëlu Boko'ba. XIV Kina bó dó rō 'ba mötu nima ngi ró 'diri gɔ lende nima Yësu kileño 'ja nima mi kada 'ba ró kindawo ne. Bo ilende zi bilaka naga nima yayi ne, bo iya te, "Tö'dó édi 'do ziye dó modóokoto to'dó ndóbo yimo. Akoke mi kada naga nima 'dó kileño ye tine inza dë mi kada 'ba ró kindawo."

XV Yësu ileki dómo zi bo, iya te, "Kpe bó kómó kandi naga nime, ni mótó ebe tope nguló ala akaca 'bi di dó lösi mo koto kari tuwë mini mi kada 'ba ró kindawo. XVI Ne 'ja nime ró kupö Abarayama Satani kudödu 'deni bëri ñbö kómó kóó 'butë döömu döömota ne, gɔ wa'di na 'dó kope ni dë yaga gómo di dó gomó nime mi kada 'ba ró kindawo?"

XVII Lende 'ba Yësu nime ódó ró kaya ngi ró bó këdi kilende ró bo naga nima. Tine ya ame ga yayi ne ngi pili ró lonjɔ gɔ wa löbu naga nima bo këdi ko'dó ne.

Dɔngala 'Ba 'Jó Titiyi

(MT 13:31-33; MK 4:30-32)

XVIII Yësu ënyi kiya te, "Nere löbu 'ba Boko'ba ti miyari ngi ti wa'di? XIX Édi kózo 'jó 'ba a mótó titiyi 'deki ame ódó bilaka kogba

kidiyè kina kòtu ngi kiyöbu rò ngèri ma löbu yali ni kako kubò rò 'bènni ga dɔngila mo."

XX Bo ileki gbì kiya te, "Ti miyari nɛre löbu 'ba Boko'ba nime ngi gbì ti wa'di? XXI Èdì kɔzɔ langa ame 'ja kogba pele mbowa kuturò ti ruzu koso mi a ma mbiri ki'di ngi pili kò'bu ne."

Kpadòri Titiyi

(MT 7:13-14, 21-23)

XXII Yèsu ènyì kudò nduwè kebe mi gawo ni ti doliŋɔ ma titi naga ti akiyandi di kori 'ba tari abo Yerosalema. XXIII Kina bɔ mɔto kènyì kititi bo iya te, "Nere, tara ne bilaka ma ndò te na nge ti kɔmɔ di mi tölè ya?"

Yèsu iya te, XXIV "Ogbo røyi tɔdɔ kebe kpadòri titiyi nime. Rò ma laka miya ziyi, ma konzi ti kiteri ngi tɔdɔ kebe teyi, tine inza kò'bo tɔdɔ. XXV ɔdɔ bɔ dɔ rò na kènyì 'deni tɔrɔ kulöli kpadòri teyi, ti kɔrɔke yaga kukököke koma'joke rɔye kiyake te, 'Nere, urögö kpadòri zize.'

Tine bo ti kileki dɔmo kiya te, 'Mikali ye dè kɔtɔ te, ala akoke di yala?'

XXVI Kina ti kiyake te, 'Ze na tönè donyoke akonyo duwèke mini kɔtɔ tiye koloma rɔ tiyandi wa di mi gawo ze.'

XXVII Tine bo ti kileki 'böwu kiya te, 'Mikali ye dè kɔtɔ te, ala akoke di yala? ɔlɔke yaga di rɔma, kpe bɔ lende kènyè naga nime.'

XXVIII Kina ti mɔnɔ ni ti kpa kunyi kèdì ngi ziye yayi ɔdɔ ko'jake Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba ti bɔ kumè lende ni pili 'deni kèdì mi nɛre löbu 'ba Boko'ba, tine kpe 'beye ku'du ye 'deni yaga. XXIX Bilaka ti kɔlɔ kako di mi dɔ kumu sowɔ 'ba doliŋɔ nime tonyo nɛbele mi nɛre löbu 'ba Boko'ba. XXX Rò ma laka lijè mɔto ga ame le'jete yi'böwu ne ti kèdì 'deni dɔgba, kina ma dɔgba ti kileki 'deni nyati yi'böwu."

Ni Yerosalema

(MT 23:37-39)

XXXI Mi kada mo nima na Parosi mɔto ga kako zi Yèsu kiya te, "Ènyì è'bi yaga di bine kari bi mɔto römöyi nɛre Erode èdì ko'dɔkɔ tupò yi."

XXXII Yèsu ileki dɔmo iya te, "Ari kiyake zi kiraba nima, mèdì moga nöki milenɔ bilaka nge tɔne tilèndò, tilèndò mɔto dayi te mote ndɔbɔ ma 'deni. XXXIII Tine ako'dɔkɔ 'ba Boko'ba na 'dɔ moto tari nduwè timo nɛbò mömö Yerosalema, römöyi tara ne Yerosalema na dè rɔ bi 'ba tupò bɔ kumè lende ni teyi?"

XXXIV Bu'bu ziyi ni Yerosalema, Yerosalema, ote dɔ bɔ kumè lende ni 'deni ku'du bɔ laja 'ba Boko'ba ma koja ziyi naga ti doku. Ti mopi rɔma ngi nɛbò nyanya mo ga göyi na 'jaa 'dɔ mokoko kole 'bi naga nima yi soromo ma kɔzɔ 'ba törü ame kokoko kole 'bèni ga ne? Tine ö'bò tu'dönji döyi mökö. XXXV Ti

kola rö 'bī zīyī rō roba. Rō ma laka miya zīyī, inza ko'ja ma kpe n̄bō kiya te, 'Yēyī kēdī dō bō ame kako ti mōyī n̄ere Boko'ba ne.' "

XIV

Yēsu Ilen̄o Bō Rōkō'ō

I Mī kada 'ba rō kindawo ma dō koto mōto na ɔdō Yēsu kari 'deni tonyo akonyo lin̄o 'ba Parosi ma löbu mōto tine, kōmōnnī ngī pili dō Yēsu ton̄gō bo ɔdō wa'di na ti bo ko'dō. II Bō mōto ti rōkō'ō ma kirin̄a rō k̄p̄rōk̄p̄rō naga ēdī yayi. III Kina Yēsu kēnyī kititi Parosi naga nima ti bō kōmo kiyandi 'ba kō'du ki'di mo ga, iya te, "Tara ne ēdī ngī rō ma laka mī kō'du ki'di 'dō tilen̄o bilaka mī kada 'ba rō kindawo ya? Ala tondo?"

IV Tine lijē udumō ngī pili timo. Kina Yēsu kindabā bō tōnē ngī kilen̄o koja kari. V Kina bo kēnyī kititi lijē, bo iya te, "ɔdō nī mōto kole 'bī ala ngulō sa 'bī kila'ba mī gö mī kada 'ba rō kindawo ti kēnyī dē ngī koto yaga?" VI Tine lijē ileki ɔto dē gbī gōmo.

VII Kina ɔdō Yēsu bo kon̄gō 'deni n̄ba mōto naga nima kiteri 'bēnnī n̄buru rō kiti ma löbu naga tine, na bo kēnyī ngī tiya d̄ngala nime zinnī. VIII Bo iya te, "ɔdō nī mōto kose yi mī karama 'ba gbe kinza kari dē ngī koloma dō kiti ma löbu. Rōmōyī mōtōga bō mōto ame mbiri kebe yi ne ti kose 'deni gbī 'dō kako mī karama nima.

IX Ne ɔdō kēdī tara yō na ti bō dō karama n̄ima kako ngī zīyī, kiya te, 'Ēnyī di dō kiti nime kola zi bō nime 'dē.' Na ti kari koloma ngī za 'bōwu dō gba'da ma titiyi rōyī kaya nime. X Tine ɔdō kose yi tara ari koloma ē'bī dō a loma ma mbowa 'dō bo bō kose yi mo nima na 'jaa kako kiya zīyī te, 'Bō p̄ri ma, ēnyī kako koloma dō aloma ma laka nime bine.' Kina ti koyo rōyī ngī gōmo di kōmō n̄ba ma laki. XI Rōmōyī ame kombi rō bo löbu ti kileki 'deni ngī bēri. Tine ma kileki rōnī bēri Boko'ba ti kombi t̄rō."

XII Kina Yēsu kiya zi Parosi nima, iya te, "ɔdō nī mōto ko'dō karama kinza kose dē rō löndō yī nī ala bō p̄ri yī ala ma wado 'bī ga ala bō m̄ri lēpi yī ga, rōmōyī lijē ti kose yi gbī kada mōto yayi mī karama ma 'bēnnī ga. Dēmba wa tōnē ga ko'dō zinnī ne na ma kopi 'deni pili zīyī. XIII Tine ɔdō koja n̄bele 'bī bō lisa ni ti bō korō'bō ni ti bō kōmō kōlu ni na kose kako yīmo, XIV kina ti Boko'ba ko'dō yēyī ngī dōyī. Rōmōyī k̄zō ame lijē kō'bō topi ɔto dē pele zīyī ne tine ti Boko'ba kopi ngī 'deni zīyī mī kada 'ba t̄dō 'ba bō lende laka ni yaga di mī tölē."

D̄ngala 'Ba Karama 'Ba Gbe

(MT 22:1-10)

XV Kina ɔdō bō mōto di mī löngō ya ama ga ti bo kpa akonyo yayi ne kuwō 'deni te tine, bo iya te zi Yēsu, "Bō ame kēdī kari tonyo n̄bele

mī ɲere löbu 'ba Boko'ba ne na ti yëyi."

XVI Yësu ileki domo iya te, "Bɔ mɔto ileɲo rɔ bo to'do ɲbele ma löbu kose bilaka ɲbanji yimo. XVII Mī kada mo 'deni na bo koja bɔ laja abo kari gɔ bilaka ma tönë ga kose 'deni ne 'do kiya teyi te, 'Ako, wa pili ëdi 'deni ndö.'

XVIII Tine lijë pili rɔ kɔtɔkɔtɔ ebe tupë rönni. Bɔ ma dɔgba mo iya te, 'Mugö nyaka 'deni zö giri naga nime mo'dɔko tari tonɔɔ mo. Moma'jo rɔma ziyi, ola ma gbo.'

XIX Mɔto mo iya 'ba bo te, 'Mugö sa 'ba rɔ'do 'deni 'butë, mëdi mo'dɔko tari tiyɔzɔ mo. Moma'jo rɔma ziyi, ola ma gbo.'

XX Bɔ mɔto iya 'ba bo te, 'Mogbe 'ja la'ja ma 'deni giri nime, mɔ'bo dë kpe tömö ziye yayi.'

XXI Kina bɔ laja nima kileki ɲgi kiyëti gɔ wa tönë ga pili zi ɲere abo. Lende mo onma mī ɲere ɲgi sowa na bo kënyi kiya zi bɔ laja abo, bo iya te, 'Ari welo kpa dɔkoka kɔri 'ba mī gawo 'do ko'de bɔ lisa ni ti bɔ korɔ'bo ni ti bɔ kɔmɔ kolu ni.'

XXII Bɔ laja nima ileki kako kiya te, 'Nere, wa tönë kiya ne o'do 'deni tine bi ëdi gba.'

XXIII Nere iya te, 'Arike kpa kɔri dönɔbönɔbö ko'deke bilaka di yayi 'do rö ma koso. XXIV Rɔ ma laka miya ziye, bɔto ma kɔto mɔto di mī löngö ya ma dɔgba tönë ga mose lijë ne inza

kinene akonyo 'ba ɲbele ma nime.' "

Gomɔ 'Ba Bɔ Laja (MT 10:37-38)

XXV Mī kada mo nima yayi tindi ma kinza kiya na këdi kozi gɔ Yësu. Kina bo kuyi kɔmɔ bo dönni bo kiya zinni, iya te, XXVI "Bɔto ame kako zö ne odo ma na dë ɲgi bo kɔ'ɔ rɔ do kiteli di do 'bu bo ni ti ma bo ti 'ja abo ti kole abo ga ti löndö bo ga ti lëmi bo ga gbɪ rɔ do kiteli di do gbagba bo, inza du te rɔ bo kösö goma. XXVII Bɔto ame ko'dɔko dë ɲgi tilaɲa rɔ bo tölë gɔ tösö goma ne o'bo dë tedi rɔ 'bama.

XXVIII Me odo ni mɔto ko'dɔko to'ba rö ma löbu, ti koloma dë titi bëri konɔɔ yamo ma këddi timo, 'do kikali tara ne ti kɔ'bo to'ba rö nima ziyi ya? XXIX Odo ko'do dë te inza kikali tote rö 'bi nima rɔ kpa koriya. Mɔtoɔga ti kisasi gbɔndo mo yɔ na yamo ti kote roni ɲgi tötɪ kola rö gba rɔ cologaki. Kina bilaka ame ga pili ko'ja ne ti kebe ɲgi tögö yi, XXX kiya te, 'Nani nime isaki to'ba rö abo, tine 'böwu bo o'bo dë tote mo.'

XXXI Me odo kiya te ɲere mɔto këdi kari kpa ya bɔ kanya ma 'ba bo ga këdi ɲge kuluku 'butë bi 'butë riyo (10,000) tara ne bo ti koloma dë titi bëri bo komeri do bo gɔ ya nime bo këdi kari to'do mo ti ɲere mɔto ame bɔ kanya mo ga këdi ɲbö kuluku 'butë bi 'butë sowo (20,000) ne ya? XXXII Odo bo kɔ'bo dë bo ëdi koja bɔ

kpëri ngi kari tiiyëyi kpa lende nima kola ya ma laki kedi gba nbö rö ma köwö. XXXIII Kina gbi tara bötö ame komba gö bo dö zi abo ga ne ö'bo dö tedi rö bo kösö göma.

XXXIV Tikö'dö ele ma. Ne ödö tikö'dö kote tulöwu ma kiyökö 'bëni 'deni ikali dö kpe tileki mo rö ma kiyökö. XXXV Ele dö kpe lipo nati zi a mötö ala mi nyaka ala mi dotu'du rö bi kolö'bo. Tine ngi tu'du mo mökö.

Bo ame kedi ti mbili ne i'dike bo kuwö lende nime."

XV

Kamölö Köto Ödö Kölu (MT 18:12-14)

I Mi kada ma dö kötö mötö bo kireke awada ni ti bo lende kënyë ma konzi mötö ga otötö rönni ngila Yësu bi tuwö lende. II Tine na Parosi ni ti bo komo kiyandi ni kebe ngi tiya mo te, "Bo nime edi konyo kpa bo bi kötö ti bo lende kënyë ni gö wa'di?"

III Kina Yësu koloma ngi rö tiya döngala nime zinni, iya te, IV "Ödö ni mötö këddi ti kamölö 'bi kuluku riyö kina ma kötö kölu ngi, tara ne ti kola ma konzi naga nima dö ngi yayi kari toma ma kötö nima kölu ne ya? V-VI Kina ödö bo kö'ja 'deni tine bo ti kombi ngi dö mugu bo, bo kiliya kari lijö rö löjö. Kina ti bo kidëki lepï bo ga ti bilaka ma mi tirï kako bo kiya teyi te, 'Iliyake ti kötö tö römöyi kamölö ma tönë kölu ne mo'ja 'deni.' VII Kina me rö ma laka miya ziye, löjö ma löbu rö dö kiteli

ti kedi tara mitöwö gö bo lende kënyë ma kötö ame kötö döni ne kebe löjö 'ba gö bo lende laka ma konzi ame ga lijë kinza kpe ti lende kënyë mötö 'dö totö dönni di yimo ne.

VIII Ödö 'ja mötö kedi ti girisi siliñbi 'butë kina ma kötö kölu löko ti kö'dö tondo? Tara ne löko ti ki'di pa'do dö ngi dö lamba löko koma mi rö nima rokpe löko kona nbö löko kö'ja? IX Kina ödö kö'ja 'deni tine löko ti kidëki lepï ni ga ngi ti bilaka ma mi tirï kiya teyi te, 'Iliyake ti kötö tö römöyi mo'ja girisi ma tönë kölu ne 'deni.' X Kina me rö ma laka miya ziye, löjö ma löbu ti kedi gbi tara zi malayika 'ba Böko'ba gö bo lende kënyë ma kötö ame kötö döni ne."

Kole Kënyï Mökö

XI Kina Yësu kënyï kileki gbi kiya te, "Bo mötö edi ti kole riyö 'deni rö yöbi. XII Kina kole ma titi mo kënyï kiya zi 'bu nni, iya te, 'Baba, apötö yi ame ga 'dö kedi rö 'bama ne i'di zö.' Kina bo nima koza mi abo ga ngi zi kole riyö abo naga nima.

XIII Mbowa di pötö mo yö na kole ma titi mo tönë kötötö wa ma 'ba bo ga ngi bo kënyï kari koloma timo nbö mi döyayi ma köwö bo kote dö wa tönë ga ngi yayi mi lende yawa. XIV Tine di pötö abo naga nima kote rönni 'deni na sëyi ma kinza kiya kila'ba ngi mi döyayi nima. Tine ola bo 'deni ngi rö lisa. XV Kina bo kënyï

ngi kari toma ndobo di zi bo doyayi mo naga nima. Kina bo mato ki'di bo ngi toda ba'do 'ba lijo. ^{XVI} Bo omeri 'do bo kokonyi ro bo ti kano monzo ame ga keddi ki'di zi ba'do ne, tine boto i'di oto de du te zi bo.

^{XVII} Kina odo bo kenyi komeri do bo 'deni tine, bo iya te, 'Bo ndobo 'ba 'bu ma ga 'de ngi ti akonyo ro mbembē, ne ma na me ngi meddi mōlē 'deni bine ti 'bō? ^{XVIII} Ti mēnyi mari zi 'bu ma, miya te, "Baba, mirasi lende 'deni zi Boko'ba gbī ziyi ^{XIX} mo'bo de kpe 'do kidēki ma ro kole 'bi. I'di ma gbo meddi kozo bo ndobo 'bi ma koto mato tara." ^{XX} Kina bo kenyi ngi kileki kari zi 'bu bo.

Kota bo keddi gba mbowa ro ma kowo di ngila lijo na 'bu bo ko'ja bo ngi. Kina 'bu ngi lo ti mi keyi na kirina ngi kiramo kole abo kome mbili mo. ^{XXI} Tine kole iya te, 'Baba, mirasi lende 'deni zi Boko'ba gbī ziyi, mo'bo de kpe 'do kidēki ma ro kole 'bi.'

^{XXII} Tine 'bu enyi ngi kidēki bo laja abo ga kiya teyi, iya te, 'Irinake welo ti bonjo ma kele koloke romo usuke wa dokole kōzimo kusuke wari ndimo. ^{XXIII} Ari kujēke kole sa ma kono bēri go do'doke karama. ^{XXIV} Rōmōyi kole ma nime olē pa kina me kididi 'deni, olu pa kina me ko'ja 'deni.' Kina lijē ko'do karama mo ngi.

^{XXV} Tine kole ma lobu mo tonē edī gba mōkō mi nyaka. Kina odo bo kako 'deni kōmō ngosi ngila lijo tine na bo kuwō lēri ngi ti ngala. ^{XXVI} Kina bo kidēki bo laja ma koto bo kititi tara ne wa'di na kōmō zinni. ^{XXVII} Tine bo laja nima iya zi bo te, 'Lōndō yi tonē na kōmō 'deni kina me 'bu yi kujē kole sa ma kono 'deni bēri ro karama 'ba romo. Rōmōyi bo ileki 'deni kōmō laka kinza a ma kēnyē mato.'

^{XXVIII} Kina kole ma lobu nima ngi ro 'diri ko'doko de kpe tado lijo. Kina 'bu bo kari ngi tilende zi bo tiyēyi dōki'di bo. ^{XXIX} Tine bo enyi kileki domo zi 'bu bo, bo iya te, 'Onjo te, mi kōmo koo konzi naga nime pili mō'bō kozo atoli toja laja ziyi muwō dōyi. Tine pele 'do kogba to nge ro kole banya oto ga ki'di zo 'do momba bēri mo'do karama mbowa timo ti lepī ma ga ne inza yo. ^{XXX} Tine kole ayuru 'bi nime kōmō kirasi ē'bi ga 'deni me zi bo ronyo ne na kēnyi kujē kole sa ma kono teyi.'

^{XXXI} 'Bu bo iya te, 'Kole ma, ni 'bēyi eddi nduwē tō bine. A ma naga nima pili ē'bi ga na. ^{XXXII} Ne ele do'do karama ro ma laka ti lono ma lobu rōmōyi lōndō yi nime olē pa kina me kididi 'deni, olu pa kina me ko'ja 'deni.' "

XVI

Bo Laja Dōki'di Keyi

¹ Yēsu enyi kiya zi bo koso go bo ga, iya te, "Bo wa mato

ēdī ti maḵuṅgu abo. Tine ari kiya rōnī zi bɔ wa nima tēgē bɔ maḵuṅgu abo nima ēdī mɔlo rɔ tirasi gīrisī abo. II Kina bo kīdēkī bɔ nima ṅgī kititi, iya te, 'Wa'di na me muwō kiya rōnī ti mōyī yī ne ya? Wa ame ga pili tiyī ne itētē gɔmo yaga rōmōyī inza kpe zō rɔ maḵuṅgu ma.'

III Bɔ nima omeri iya te, 'Ti mɔ'dɔ tondo? Kina me kēdī koga ma 'deni yaga di mī ndɔbɔ. Mitigɔ dē gbī bi tɔ'bo toro'dɔ nyaka, rɔma rɔ ma kaya di bi tokpasi wa. IV Ne wa ma 'dɔ mɔ'dɔ mikali 'deni rōmōyī ɔdɔ koga ma pele yaga di mī ndɔbɔ ma nime gɔ mēdī ti bilaka ma 'dɔ kinda'ba ma laka.'

V Kina bo kīdēkī bilaka ame ga wali 'ba ṅere abo kēdī gɔmo ne ṅgī pili kako zi bo. Kina bo kēnyī kititi ma dɔgba mo, bo iya te, 'Wali 'ba ṅere ma ēdī ndō gōyī?'

Bo nima iya te, VI 'Wali abo ēdī gɔma 'bulu 'ba 'bu 'butē sowɔ.'

Bo iya te, 'Ele, wali 'bī ma kugu na te. Oloma welo bēri kugu ṅge 'butē riyō.'

VII Kina bo kēnyī kititi bɔ mɔtɔ gbī iya te, 'Wali 'ba ṅere ma ēdī ndō gōyī?'

Bɔ nima iya te, 'Ēdī gɔma luyu 'ba nyōnyu kuluku riyō.'

Bo iya te, 'Ele, wali 'bī ma kugu na te. Oloma welo bēri kugu ṅge kuluku kɔtɔ kɔdɔ dɔmo 'butē mota.'

VIII Gɔ kō'du mo na ṅere nima kubī gɔ maḵuṅgu kēnyē abo nima ṅgī gɔ

akikali laka abo nima bo ko'dɔ ne. Rōmōyī bilaka 'ba dɔliṅɔ nime akikali 'bēnnī rɔ mbēmbē mī tɔ'dɔ ē'bēnnī ga kebe 'ba bɔ lende laka.

IX Rɔ ma laka miya ziye, o'dɔke pɔri ziye ti a 'ba dɔliṅɔ nime mī kɔri ma laka mo. Rōmōyī ɔdɔ kote rōnī 'deni 'dɔ bo Bɔko'ba kinda'ba ye ti mī didī ma ṅburuṅburu.

X Bɔ ame koloma laka tonḡo gɔ a ma titi laka ne ti koṅḡo gɔ ma mbiri gbī tara. Kina bɔ ame koloma dē laka mī a ma titi ti ko'dɔ gbī tara mī a ma löbu. XI Ne ɔdɔ kikali yi dē rɔ bɔ tonḡo gɔ a 'ba dɔliṅɔ nime laka yē na ti ki'di mɔri ma laka nime ziyī tonḡo gɔmo? XII ɔdɔ koṅḡo gɔ a 'ba lēpī yī mɔtɔ dē laka yē na ti ki'di ma 'bēyī mo ziyī?

XIII Bilaka kɔtɔ ikali dē 'dɔ kēdī rɔ bɔ laja zi ṅere riyō. Bo ti kɔ'ɔ ṅge rɔ ma kɔtɔ tine bo ti ko'ji mɔtɔ. Bo ti kɔdɔ mī bo zi mɔtɔ tine rɔ yōgō zi ma kɔtɔ. Kina gbī tara inza kɔ'bo toja laja zi Bɔko'ba gbī zi a 'ba dɔliṅɔ nime."

Akiyandi Mɔtɔ Ga 'Ba Yēsu

(MT 11:12-13; 5:31-32; MK 10:11-12)

XIV Kina ɔdɔ Parosi ni kuwō lende nime 'deni te tine lijē ebe ṅgī bi tōgō Yēsu rɔ laja rōmōyī lijē Parosi ni rɔ bɔ tɔ'ɔ gīrisī. XV Kina Yēsu kēnyī kiya zīnnī, iya te, "Kpe, o'dɔke rɔye kindake laka di kɔmɔ bilaka ma laki, tine mī dōki'dī ye Bɔko'ba

na kikali. Römöyī wa ame ga bilaka kēdi kubī gōmo kulōwō tēgē rō a laka ne ma di kōmō Boko'ba ēnyē ngī kōzō oṭo.

^{XVI} Kō'du ki'di ni ti bō kumē lende ni na koloma 'deni rō tō'dō ndōbō bine ḡbō kōmō mī kada 'ba Yowani. Tine mī kada mo nima na laja laka 'ba ḡere lōbu 'ba Boko'ba kisaki tuwōwō rōnī, na me ma konzi kēdi kō'dō 'deni ngī rō ya tōdō yīmo. ^{XVII} Ne mītōrō ni ti dōyayi ti kiteli, tine bi titi mōtō di mī kō'du ki'di nime inza kōlu du te.

^{XVIII} Kina bōtō ame koga 'ja abo kēnyī 'bōwu kogbe 'ja mōtō ne o'dō yērī 'deni. Kina mē'dē tō mo nima kogbe 'ja kēyī nima ne o'dō yērī 'deni gbī.

Bō Mōri Ni Ti Lazara

^{XIX} Uwōke, bō mōtō rō bō mōri bōḡḡō kusu abo ḡburu rō bōḡḡō ma ndōgō kitigō kulōwō naga dō bo kola 'joyi di mī mōri. ^{XX} Tine bō lisa mōtō ēdī gbī yayi mōyī mo rō Lazara rōmo ga me rō 'bōḡō. Ēdī kō'de nduwē tolō'bō kpadōrī 'ba bō mōri nima ^{XXI} 'dō bo kutō'du kpa bo ti wa ma kēdi kilayi bēri bīcī tarabiza 'ba bō mōri nima. Tine bī ni ako 'bōwu kebe titene kōmō 'bōḡō mo.

^{XXII} Kina oḍo kada mo kari kōmō tine bō lisa tōnē olē ngī kina malayika kombi ngī mītōrō koto ḡgila Abarayama. Di pōtō mo na bō mōri tōnē kōlē ngī gbī kusu bo, ^{XXIII} na bo kari ngī mī Gehena mī gomō ma lōbu. Kina oḍo bo kōḡḡō bi

tine bo o'ja Abarayama ḡḡi ḡbō rō ma kōwō ti Lazara dōḡgila bo yayi. ^{XXIV} Kina bo kulōrī, iya te, 'Baba Abarayama, i'di miyī kēyī rōma. Oja Lazara kusu dōkole kōzi bo mī mini 'dō kako kiyēyī dōnde'de ma tō kpe timo. Mēdi 'deni mī gomō ma kinza kiya mī pa'do nime bine.'

^{XXV} Tine Abarayama ileki dōmo iya te, 'Kole, omeri tō ma, tōnē bine mī kada 'ba loma 'bī o'ja a ma laka 'bēyī ga 'deni pili, tine Lazara kēdi 'ba bo mī gomō. Kina me bo na 'deni 'bato mī lōḡḡō bine nī 'bēyī mī gomō. ^{XXVI} Kina gbī ḡō lōbu ēdī mī lōḡḡō nime bōtō mōtō umu dē di yayi kako zize bine ala di zize bine kari ziye yayi.'

^{XXVII-XXVIII} Bō nima iya te, 'Baba Abarayama, moma'jo rōma zīyī oja Lazara kari dōlīḡḡō zi kōsō lōndō ma ga ma muyī ame ga gba līḡḡō ze 'dē yayi ne 'dō bo kari kiyandi līḡḡō kinza līḡḡō kako ra gbī mī gomō mbēmbē nime.'

^{XXIX} Abarayama ileki dōmo iya te, 'Lende 'ba kpa Musa ni ti bō kumē lende ni ēdī yayi, lōndō yī mo naga nima kuwō dōmo.'

^{XXX} Bō nima iya te, 'Inza tara, baba Abarayama. O'dōkō ngī rō bilaka ame kōdō di mī tōlē ne na 'dō kari zinnī ḡō līḡḡō koto dōnnī.'

^{XXXI} Abarayama iya te, 'Oḍo līḡḡō kuwō dō Musa ni ti bō kumē lende ni dē bōtō ame kōdō pele di mī tōlē ne līḡḡō inza kuwō dōmo gbī.' "

XVII

Lende Kënyë

(MT 18:6-7, 21-22; MK 9:42)

^I Yësu ënyï kiya zi bɔ kɔsɔ gɔ bo ga iya te, "Akiyɔɔ 'ba ti'di bilaka kila'ba mi lende kënyë ëdi 'deni ngi nburu mi dɔyayi. Ne bu'bu zi bo bɔ ame ki'di 'dɔ wa naga nima ko'dɔ rɔnni ne. ^{II} Ma laka mo dëne ɔ'bo 'dɔ kudödu toto ndöwu ma löbu ra mugu bo gɔ kitinji bo timo mi mini löbu di dɔ ame 'dɔ bo ki'di wa titi naga nime kila'ba mi lende kënyë ne. ^{III} Ne i'dike kɔmɔye kandi laka.

Ɔdɔ löndö yi mɔtɔ kirasi lende amɔ dɔmɔ. Kina ɔdɔ bo kuwö döyi ola bo gɔ lende kënyë nima. ^{IV} Ɔdɔ bo koto pele tirasi lende ziiyi nbö mi modɔmoriyö mi kada kɔtɔ tine bo kɔ'bö nduwë tako tiya mo ziiyi te, 'Motɔ dɔma 'deni,' ola bo gɔmo."

^V Bɔ laja abo ga iya te, "Njere, ulu ze mi ti'di dɔze gɔ tigo 'bi."

^{VI} Bo ileki dɔmo zinni, bo iya te, "Ɔdɔ këddike pele nge ti ti'di dɔye gɔma titiyi 'deki miye na kiyake pele nge rɔ tiya zi ngëri kpëri nime te, 'Ni, unyë røyi kari kidëyi røyi mi mini löbu,' kina ti kuwö dɔye ngi.

^{VII} Me ɔdɔ ni mɔtɔ këddi ti bɔ laja 'bi bo këdi ko'dɔ ndɔbɔ mi nyaka ala toda kamölö, ɔdɔ bo kɔmö liɔ ti kiya zi bo te, 'Ako titi welo konyo kpëyi'? ^{VIII} Inza tara, ëddi kiya za te, 'Ileɔ akonyo zö ndö koja laja zö monyo kpama muwë titi tine

'dɔ kari konyo 'bëyi 'jaa.' ^{IX} Gɔ ame bɔ laja nima kuwö dɔ njere abo pele ne tine inza rɔ lende kembe zi njere abo 'dɔ kileki yëe'di gɔmo zi bo. ^X Kina kpe na gbï tara, ɔdɔ ko'dɔke wa ame Boko'ba kiya 'deni ziye to'dɔ mo ne, iyake e'be te, 'Ze eze nge rɔ bɔ laja ame wötï ne, do'dɔ eze nge rɔ ndɔbɔ.' "

Bɔ Mönnyu 'Butë

^{XI} Di gɔ kari kari Yerosalema na Yësu kënyï kudö kebe dɔ maga 'ba Somorona ni ti Galilaya. ^{XII} Ko'ja bo këdi ko'dɔ 'deni tɔdɔ tari mi liɔ tine na dɔ bo kondɔsɔ ngi ti ya ma 'butë mɔtɔ ga roma kila'ba 'deni rɔmo. Kina lijë kɔrɔ ngi nbö rɔ ma kɔwɔ ^{XIII} kulöri rɔ ma kembe, kiya te, "Njere Yësu, ongo lisa 'ba rɔze."

^{XIV} Kina ɔdɔ bo ko'ja lijë 'deni tara tine, bo iya te, "Arike kilemeke rɔye ma kɔpɔ 'deni zi bɔ akumu ni."

Di bi tari 'bënni tine rɔnni 'deni ngi rɔ ma kɔpɔ. ^{XV-XVI} Kina ɔdɔ bɔ ma kɔtɔ mɔtɔ ame bo rɔ Somorona ne bo kɔngɔ kileɔ bo 'deni tara tine bo ileki ngi ti tilëlu Boko'ba rɔ ma kembe bo kako kila'ba bëri bi ndi Yësu tileki yëe'di zi bo.

^{XVII} Yësu ënyï kititi iya te, "Ma modɔmosowɔ mɔtɔ ga ame kileɔ gbï ne ëdi yala? Tara ne ileɔ dë su 'butë ya? ^{XVIII} Bɔ löwö nime na nge kɔtɔ kpöki kileki kako to'dɔ yëe'di zi Boko'ba?" ^{XIX} Kina Yësu kileki kiya zi bɔ nima, iya te, "Ënyï tɔrɔ kari ë'bi

ti, ti'di döyī gō tigo ma na kileño yi 'deni."

Nere Löbu 'Ba Boko'ba
(MT 24:23-28, 37-41)

XX Parosi mōto ga änyī kititi Yēsu gō tako 'ba nere löbu 'ba Boko'ba. Kina bo kileki dōmo zinnī iya te, "Nere löbu 'ba Boko'ba inza kako ngī te ko'ja kinē mo ti kōmō. XXI Inza gbī rō wa ame 'dō bōto kiya te kina me bine, ala kina me 'dē. Tine nere löbu 'ba Boko'ba ēdī 'deni miye."

XXII Kina bo kënyī kiya zi bō kōsō gō bo ga, bo iya te, "Kada mo ti kōmō 'deni ame 'dō kiterike to'ja kada 'ba tileki 'ba kole 'ba bilaka lesi. Tine inza ko'jake. XXIII Kina bilaka ti kiya ziye te, 'Bo na me 'dē,' ala 'Bo na me.' Tine kinza kirinake dē gönnī. XXIV Kada ame mo rō 'ba tileki 'ba kole 'ba bilaka lesi ne ti kēdī kōzō kpa tōrō kunyī ame kunyī di yibi kiyōpō bi n̄bō dō tōrō ne. XXV Tine ma dōgba mo bo ti kombi gomō titi rō mbēmbē bilaka naga nime pili kilagi bo.

XXVI Kada 'ba tako 'ba kole 'ba bilaka lesi ti kēdī gbī kōzō kada 'ba Nowa XXVII ame bilaka koloma ngī rō tonyo kpēnnī tuwē mo togbe rōnnī n̄bō kōmō mī kada ma Nowa kēdī kēkī mī sorope. Tine yō na mini koso kako ngī kote dōnnī pili yaga.

XXVIII Kina ti kēdī gbī kōzō ma tōnē mī kada 'ba Lōto ne tara. Bilaka oto nduwē tonyo kpēnnī tuwē mo tugō

ndögō tüdiyē wa to'ba rō. XXIX Tine mī kada ma Lōto kōdō di Sodomo na kōdō pa'do ti kulugbī dōku ma kēdī kilañma ngī kako di mītorō kote dōnnī pili yaga. XXX Kina ti kada 'ba tileki 'ba kole 'ba bilaka lesi kēdī gbī tara.

XXXI Mī kada mo nima nī bō ame kēddī tilere yaga kpadōrī 'bī ne kinza döyī kilēyī dē kpe tōdō rō gō jama 'bī ga. Kina gbī tara nī bō ame 'deni mī nyaka kinza kileki dē kpe kari liño. XXXII Omerike 'ja 'ba Lōto te. XXXIII Bō ame kiteri tōmō didī bo ti kupō ngī. Tine bō ame kupō didī bo ne ti kōmō ngī. XXXIV Rō ma laka miya ziye, mī korōndō mo nima bilaka riyō ti kēdī 'deni dō sora kōtō, tine ti kogba mōto kola ma kōtō. XXXV 'Ja riyō ti kēdī 'deni dō toto bi kōtō, tine ti kogba mōto kola ma kōtō."

XXXVI-XXXVII Bō kōsō gō bo ga änyī kititi bo iya te, "Yala ga ya, nere?"

Yēsu ileki dōmo iya te, "Bi ame ti tōku teyi ran̄ga ti kotōto kpēnnī teyi."

XVIII

Mi Kēddi

I Yēsu änyī kiya dōngala mōto zi bō kōsō gō bo ga 'dō kileme zinnī kinza lijē kola gō tititi kōnyī dē di zi Boko'ba lijē kō'bō nduwē to'dō mo. II Bo iya te, "Nere bō ton̄gō burē mōto oloma pa dō gawo mōto yayi kere Boko'ba dē gbī ala komeri lende 'ba bōto. III Tine makuru'bē mōto ēdī gbī mī

gawo nima yayi. Kina loko kö'bö ngi nduwë rɔ tari zi bo nima toma'jo rönī teyi, iya te, 'Onḡo ndi lende ma laka zö rɔ bo ndo'ji ma.' ^{IV} Nere nima oloma titi pa rɔ tilagi lende 'ba 'ja nima. Tine rɔ ḡburunḡburu mo bo ënyī komeri, kiya te, 'Ne kɔzo ame ma mere Boko'ba dë momeri lende 'ba bɔto dë pele ^V ne kina me 'ja nime kö'bö 'deni ngi ḡburu togba dɔma, ti monḡo lende 'bëni nime mileḡo ndimo kinza tako lulu 'bëni nime kɔdo roma.'"

^{VI} Yësu iya te, "Uwöke a ma ḡere dök'i'di kënyë nima kiya tɔ ma. ^{VII} Ne tara bo Boko'ba ti ko'de lende këyi dë zinni lijë ame ga rɔ 'ba bo ne ya? Lijë ame ga këdi kudu zi bo kote kada kote korɔndo ne, bo ti kö'bö toga lijë yaga ya? ^{VIII} Rɔ ma laka miya ziye, bo ti ko'de lende këyi ngi welo zinni. Tara ne ti kole 'ba bilaka lesi kako ko'ja lijë ngi këdi rɔ ti'di dönni ḡomo mi kada 'ba tako abo na ya?"

Parosi Ni Ti Bɔ Kireke Awada

^{IX} Kina Yësu kënyī ḡbi tiya dɔḡgala nime zinni lijë ame ga kilëbë rönni rɔ bo lende laka, lijë kindiri ya ma laki ne. Bo iya te, ^X "Bilaka riyö mɔto ga ënyī kari mi rö löbu 'ba Boko'ba bi to'do mötu. Bɔ ma kɔto rɔ Parosi tine mɔto rɔ bo kireke awada. ^{XI} Bɔ ma rɔ Parosi mo nima ɔro ḡbö caki kumötu, kiya te, 'Boko'ba, mileki yë'e'di ziyi 'bama minza kɔzo 'ba

laki rɔ bo akolo rɔ bo lende kënyë rɔ bo yëri ala ḡbi kɔzo 'ba bo kireke awada nime. ^{XII} Moro kpama mi riyö 'do mi tö'dö dɔ modɔmoriyö, a ma ga pili rɔ ḡomo kapa ma 'butë mo mi'di ziyi.' ^{XIII} Tine bo ma rɔ bo kireke awada mo nima ɔro 'ba bo rɔ ma kɔwo yi'böwu kusu kɔmo bo bëri komba dɔḡgo'do bo iya te, 'Boko'ba, i'di miyi këyi roma ma bo lende kënyë nime.' ^{XIV} Rɔ ma laka miya ziye, bo kireke awada nime na ti kileki rɔ ma laka kɔmo Boko'ba inza rɔ Parosi nima. Römöyi bo ame ko'do rɔ bo rɔ löbu ne ti kileki 'deni bëri. Tine bo ma kileki rɔ bo bëri na ti Boko'ba kombi tɔro."

^{XV} Bilaka mɔto ga oloma to'de kole titi kako zi Yësu 'do bo ki'di közi bo dɔmo rɔ yëyi. Kina ɔdo bo kösö ḡo bo ga ko'ja tara tine lijë ebe ngi tota kole titi naga nima kinza kari dë zi Yësu.

^{XVI} Tine Yësu ënyī kidëki kole titi naga nima kako zi bo, iya te, "Olake kole titi kako zö kinza kotake lijë dë römöyi lijë ame ga te ne ḡere löbu 'ba Boko'ba na rɔ 'bënni. ^{XVII} Rɔ ma laka miya ziye, bɔto ame kinda'ba ḡere löbu 'ba Boko'ba dë kɔzo 'ba kole titi ne inza kɔdo du te yimo."

Bɔ Mɔri
(*MT 19:16-30; MK 10:17-31*)

^{XVIII} Turu 'ba Yudayi mɔto ako kititi Yësu, iya te, "Bɔ kɔmo kiyandi ma laka, wa'di na ḡo mo'do ḡo mo'ja didi ma ḡburunḡburu?"

XIX Yēsu iya te, “İdēki ma rɔ ma laka gɔ wa'di? Omeri 'deni ngi tara? Boto moto inza laka tine nge koto kpoki rɔ Boko'ba. XX İkali 'deni k'o'du ki'di iya te, 'Kinza ko'do yeri de, ko'do royi de rɔ bo kōzi roma, ko'do 'bögö de, kususu boto de gbi rɔ beti. Oro 'bu yi ni ti moyi.”

XXI Bo nima iya te, “Wa naga nime mo'do 'deni molo do yobi ma bine.”

XXII Kina odo Yēsu kuwo bo nima 'deni kiya tara tine, bo ileki domo iya te, “A moto ola gba koto ziyi to'do mo. Ari kugö e'bi ga me moko koza girisi mo zi bo lisa. Kina ti keddi ngi ti wa rɔ mbembē mi doyayi 'ba mitɔrɔ. Kina 'do kako ti koso goma.”

XXIII Kina odo bo nima kuwo lende nime 'deni te tine bo ngi rɔ meri romoyi bo bo mɔri na. XXIV-XXV Yēsu ongo do bo na kiya te, “Todo mi nere löbu 'ba Boko'ba zi bo mɔri ni ti keddi rɔ ma kitigo kebe todo zi gamele di bi gböngö 'ba bici libira.”

XXVI Ya ame ga pili kuwo ne enyi kititi, kiya te, “Ne odo keddi 'deni te tine ye na 'jaa ti komo di mi töle ti?”

XXVII Yēsu ileki domo, iya te, “Wa ame to'do mo konya do bilaka lesi ne ma di zi Boko'ba embe de.”

XXVIII Pitörö iya te, “Nere, dola wa pili 'deni go tösö göyi.”

XXIX Yēsu iya te, “Rɔ ma laka miya ziye, boto ame kola 'ja ala linjo ala löndö ala 'bu ni ti ma ala kole domoyi

nere löbu 'ba Boko'ba ne XXX ti ko'ja ngi rɔ mbembē rɔ do kiteli giri nime kina gbi mi kada ma keddi kako 'deni rɔ didi ma nburunburu.”

Yēsu Iya Gɔ Lende 'Ba Tölē Abo
(MT 20:17-19; MK 10:32-34)

XXXI Yēsu ogba bo koso go bo ga rɔ dönni kilende teyi iya te, “Dedi darike nime nbö Yerosalema. Kina wa tonē ga bo kumē lende ni kiya go k'o'du 'ba kole 'ba bilaka lesi ne ti ko'do rönni ngi 'deni ko tara. XXXII Ti kogba bo ki'di zi bo löwö. Kina ti lijē kögö bo ngi rɔ laja kiti'ja bo koto'bi woro rɔ bo. XXXIII Kina ti lijē komba bo kupö bo. Tine mi tö'dö do mota bo ti kenyi 'deni kodo yaga di mi töle.”

XXXIV Tine bo koso go bo ga ikali mi 'jo 'ba lende nime de du te. Romoyi usu do 'jo 'ba lende pili 'deni di zinni. Kina ngi ki'di lijē kikali wa nima Yēsu keddi rɔ tiya mo ne de.

Bo Komo Kölu 'Ba Yereko
(MT 20:29-34; MK 10:46-52)

XXXV Ko'ja Yēsu ni komo 'deni ngosi ngila Yereko tine bo komo kölu moto edi do kpa kori yayi bi kpası. XXXVI Kina odo bo kuwo 'deni bilaka keddi kolo 'deni ngi kebe yayi rɔ tindi tine na bo kenyi kititi, iya te, “Wa'di ga na?”

XXXVII Lijē iya te, “Yēsu 'ba Nazareta na keddi rɔ tari.”

XXXVIII Kina bo komo kölu tonē kenyi kulöri kiya te,

"Yësu kole 'ba Dawidi, ongo lisa 'ba roma."

^{XXXIX} Tine bilaka ma dogba naga nima amo do bo 'do bo kudumö yaga. Ne pele na bo kulöri ngi kulöwö ro ma kembe, kiya te, "Kole 'ba Dawidi, i'di miyi këyi roma."

^{XL} Kina Yësu koro ngi kidëki bo komo kölu nima 'do ko'de kako zi bo. Kina odo bo komo 'deni ngosi tine Yësu ënyi kititi bo, iya te, ^{XLI} "Wa'di na ko'doko go mo'do zi yi?"

Bo iya te, "Mo'doko to'ja go bi."

^{XLII} Yësu iya te, "Kömöyi koro yaga, ti'di döyi go tigo ma ilejo yi 'deni."

^{XLIII} Kina komo bo tone koro ngi bo kënyi kosö go Yësu ti tilëlu Boko'ba. Kina odo bilaka ma laki naga nima ko'ja 'deni tara tine, na lijë pili kebe ngi ro tilëlu Boko'ba.

XIX

Yësu Ni Ti Zakayo

^I Kina odo Yësu kari 'deni komo Yereko këdi ko'do titeli tine, ^{II} bo do bo kireke awada moto ëdi yayi ro bo mori möyi mo ro Zakayo. ^{III} Bo o'doko go bo ko'ja kinë Yësu tine bo ngi ro nyigbara, bo o'bo de 'do to'ja Yësu di mi löngö tindi konzi naga nima. ^{IV} Kina bo kirina ngi dogba kari këki do ngëri këlu 'do bo ko'ja kinë Yësu römöyi bo ëdi ro tako kebe go kori mo nima.

^V Kina odo Yësu kako 'deni komo yayi tine na bo kombi komo bo ngi toro kidëki kiya

te, "Zakayo, ëki welo bëri, laka tone mëdi mari moloma lijo 'bi."

^{VI} Kina bo këki ngi bëri kari ti Yësu ro nba lijo abo ti mi këyi. ^{VII} Kina bilaka ama ga pili ko'ja ne kebe ngi ro tokore mo iya te, "Bo ari ngi ro nba lijo 'ba bo lende kënyë nima?"

^{VIII} Tine di yayi na Zakayo kënyi toro kilende zi nere Yësu, iya te, "Ongo nere, tone ti mi'di kapa 'ba a ma ga zi bo lisa ni. Kina odo mu'bölu boto moto ra ti mopi kileki teyi mi sowo."

^{IX} Yësu iya te, "Ma tone konyi ömö 'deni mi lijo nime römöyi bo nime gbi ro kupö Abarayama ^X kina kole 'ba bilaka lesi ako toma ma kölu 'deni yaga naga nime tomo mo."

Dongala 'Ba Bo Mori Moto
(MT 25:14-30)

^{XI} Ko'ja bilaka naga nima këdi gba ro tuwö lende nima na Yësu kënyi ngi tiya dongala nime zinni römöyi bo 'deni ngosi ngila Yeros-alema tine lijë omeri 'bënni tégë nere löbu 'ba Boko'ba ömö 'deni nati. ^{XII} Bo iya te, "Turu löbu moto ënyi kari nbö ro ma kowo mi dolijo moto 'do kari ko'do bo ro nere bo dolijo di yayi go bo kileki 'jaa kako. ^{XIII} Kina bo kidëki bo laja abo ga ma 'butë ngi pili kako zi bo go koza yamo zinni koro a nime bo kose gomo zinni, iya te, 'Girisì naga nime mëdi mola

ziye ne i'dike dɔmo kɔyɔ teyi
 ɲbɔ mako.'

XIV Tine bilaka 'ba dɔliɲɔ
 'bɛnni rɔ ma ko'ji bo kina
 koja bilaka ɲgi ti lende 'ba
 kpɛnni kari kiya te, 'Do'dɔkɔ
 dɛ gɔ bɔ nima kɛdi rɔ bɔ
 dɔliɲɔ zize.'

XV Tine ari ko'dɔ bɔ tɔnɛ
 ɲgi rɔ bɔ dɔliɲɔ na bo kuyi
 dɔ bo ɲgi kako. Kina ɔdɔ
 bo kɔmɔ 'deni tine na bo
 koja laja ɲgi gɔ bɔ laja abo
 tɔnɛ ga bo koza girisi teyi ne,
 tɔɲgɔ mo ɔdɔ lijɛ i'di dɔmo
 ga 'deni kɔyɔ ndɔ. XVI Kina
 bɔ ma dɔgba mo kako kiya
 te, 'Nere, kisi kɔtɔ 'bi tɔnɛ,
 dɔmo ɔyɔ 'deni teyi 'butɛ.'

XVII Nere iya te, 'Laka
 bɔ laja ma, o'dɔ 'deni laka
 koloma tɔɲgɔ gɔ a ma titi
 nime liya ti mi kɛddi kina
 ti mo'dɔ yi ti rɔ bɔ dɔ gawo
 'butɛ 'do.'

XVIII Bɔ laja ma mi riyo mo
 ako kiya te, 'Nere, kisi kɔtɔ
 'bi tɔnɛ kola zɔ bine dɔmo
 ɔyɔ 'deni teyi muyi.'

XIX Nere ileki dɔmo iya te,
 'Ti mi'di yi koloma rɔ bɔ dɔ
 gawo muyi.'

XX Tine bɔ laja mɔtɔ
 ako ma 'ba bo kiya te,
 'Nere, girisi 'bi tɔnɛ na me.
 Mudɔdu ɛ'bi te kpa bɔɲgɔ
 musu mikeki tɔrɔ XXI rɔmɔyi
 mere lende 'bi ga ni rɔ bɔ
 mi kata. Iteri 'bɛyi togba
 mo kebe dɔ ma ki'di ɲgi rɔ
 mbɛmbɛ kina ame ga pele
 ni na dɛ kuli kupɔ mo ne
 omɔmi ɲgi ziyi rɔ ɛ'bi.'

XXII Kina nɛre kɛnyi ɲgi
 kileki zi bo, iya te, 'Lende 'bi
 naga nime na ti mo'dɔ burɛ

'bi timo. Ni bɔ laja kuruku
 nime, ikali ma rɔ bɔ mi kata
 mogba wa ma kinza rɔ ama
 naga ti ma kinza ma na muli
 kupɔ mo naga momɔmi rɔ
 ama? XXIII Ne ma kikali mɔlo
 tara oto yamo ma nime dɛ
 mɔlo zi bɔ ndɔgɔ gɔ wa'di
 'dɔ mako mo'ja dɔmo kɔyɔ
 'deni teyi?'

XXIV Kina bo kɛnyi ɲgi kiya
 zi ya ama ga kɛdi kɔrɔ yayi
 ne, iya te, 'Ogbake yaga di
 zi bo ki'dike zi bo ma ti kisi
 'butɛ nime.'

XXV Lijɛ iya te, 'Nere, bo
 ɛdi 'deni timo mɔlo kisi
 'butɛ.'

XXVI Tine bo ɛnyi kileki
 dɔmo zinni, iya te, 'Rɔ ma
 laka miya ziye, bɔ ame kɛdi
 timo ti ki'di gbɛ dorɔ'do
 dɔmo. Ne bɔ ame kinza
 timo, ame mo pele mbowa
 yayi ti kopepe yaga di
 teyi. XXVII Ne 'bɛnni lijɛ bɔ
 ko'dɔkɔ dɛ tɛgɛ gɔ mɛdi rɔ
 bɔ dɔnni naga nima, o'deke
 lijɛ kako dayi kupɔ lijɛ pili
 yaga di kɔmɔ ma bine.' "

Tɔdɔ 'Ba Yɛsu Mi Yeros-
alema

(MT 21:1-11; MK 11:1-11;
YN 12:12-19)

XXVIII Di pɔtɔ lende nime
 na Yɛsu kiteli ɲgi nduwɛ
 dɔmo 'dɔ tari Yerosalema.
 XXIX Kina ko'ja bo kɔmɔ 'deni
 ɲgɔsi ɲgila Betaniya ni ti
 Betepage dɔ dɔku 'ba Bi-
 laya tine na bo koja bɔ laja
 abo ga ma riyo ɲgi kari
 XXX ti ndose nime kiya te,
 "Arike mi liɲɔ nima kɔmɔye.
 Kina ɔdɔ kɛddi kɔdɔke 'deni
 yimo ti ko'jake kole akaca
 kosi dɔmo 'deni bɛri yayi

ame bɔtɔ kɛkɛ dɛ gba mi kɔtɔ dɔmo. Kina gɔ kopeke ko'deke bine. ^{XXXI} Tine ɔɔ bɔtɔ kititi ye kiya te, 'Eddi kopeke gɔ wa'di?' iyake te, 'Nere na ko'dɔko.' "

^{XXXII} Kina ya tɔnɛ ga koja ne kari ko'ja wa pili ngi kɔzɔ ame Yɛsu kiya zinni ne tara. ^{XXXIII} Kina ɔɔ lijɛ kɛdɛ ko'dɔ 'deni tope kole akaca nima tine na bɔ dɔmo ga kititi lijɛ iya te, "Eddi kopeke akaca nima gɔ wa'di?"

^{XXXIV} Lijɛ ileki dɔmo iya te, "Nere na ko'dɔko."

^{XXXV} Kina lijɛ ko'de ngi kako zi Yɛsu lijɛ ko'ba bɔngɔ 'bɛnni ga gɔmo lijɛ ki'di Yɛsu kɛkɛ koloma dɔmo tari timo.

^{XXXVI} Kina ɔɔ bo kɛdɛ kari 'deni tine bilaka ebe ngi to'ba bɔngɔ 'bɛnni ga zi bo bɛri mi gɔ kori. ^{XXXVII} Ko'ja bo kɔmɔ 'deni gɔ kori ame kɛdɛ kulunji 'deni kari bɛri di dɔ dɔku 'ba Bilaya ne tine na tindi ma kɔsɔ gɔ bo kɛnyi ngi pili tilɛlu Bɔko'ba rɔ ma kembe gɔ, gɔ kɔtɔ ame ga pili lijɛ ko'ja 'deni ne, iya te, ^{XXXVIII} "Yɛyi kɛdɛ dɔ nɛre ame kako ti mɔyi bo nɛre Bɔko'ba ne. Lende kɛyi ti rɔ lɔbu kɛdɛ nɔbɔ mitɔrɔ."

^{XXXIX} Tine ya mɔtɔ ga di mi lɔngɔ tindi naga nima ame mo ga rɔ Parosi ni ne ɛnyi kiya te, "Bɔ kɔmɔ kiyandi, amo dɔ bo kɔsɔ gɔyi naga nime."

^{XL} Tine Yɛsu ɛnyi kileki dɔmo zinni, iya te, "ɔɔ lijɛ kudumɔ pele, dɔku ni pili ti kebe tulɔri."

^{XLI} Kina ɔɔ bo kɔmɔ 'deni ngɔsi ngila Yerosalema dɔ gawo mo kinda 'deni tine na bo kudu ngi. ^{XLII} Bo iya te, "Ni, ma kɛddi kikali a ma ko'dɔko gɔ lende kɛyi ra kina me ngi tɔne. Ne usu dɔmo 'deni yaga di kɔmɔyi. ^{XLIII} Kada mo ti kɔmɔ 'deni ame 'dɔ bo ya 'bi ga kalo kidiri yayi kuru dɔyi kɔsonji yi di dɔ kumu pili. ^{XLIV} Kina lijɛ ti kupupu yi ti bɔ bɔyi ma mi reki 'bi ga pili ro'boro'bo mi lupu. Lijɛ inza kola dɔku 'bi ma kɔtɔ te kileke mi gɔ bi mo ma ko'ba teyi. Ti ko'dɔ rɔni tara ziyi rɔmɔyi ni ikali kada 'ba tako 'ba Bɔko'ba dɔyi dɛ."

Tɔdɔ 'Ba Yɛsu Mi Reki 'Ba Rɔ Lɔbu

(*MT 21:12-17; MK 11:15-19; YN 2:13-22*)

^{XLV} Kina ɔɔ Yɛsu kari kɔdɔ 'deni mi reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba tine, na bo koloma ngi rɔ toga ya ame ga kɛdɛ rɔ tugɔ ndɔgɔ yayi ne. ^{XLVI} Bo iya zinni te, "Ugu 'deni mi buku 'ba Bɔko'ba iya te, 'Rɔ lɔbu ma nime rɔ rɔ 'ba mɔtu,' ne kpe ebe kuyike 'deni za yaga rɔ bi 'ba bɔ 'bɔgɔ."

^{XLVII} Mi kada pili ma Yɛsu kɛdɛ tiyandi wa mi reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba, lɔbu 'ba bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi ni ti lɔbu 'ba bilaka ni ɛdi koma kori 'ba 'dɔ tupɔ bo, ^{XLVIII} tine pele tara lijɛ o'ja kori mo dɛ rɔmɔyi bilaka ɛdi komoti rɔnni nduwɛ tari tuwɔ lende abo.

XX

Közi Kakpa 'Ba Yësu

(MT 21:23-27; MK 11:27-33)

^I Mi kada ma do koto moto ko'ja Yësu kedi mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba tiyandi bilaka gbi tuwöwö laja laka abo tine na bo do bo akumu ni ti bo komo kiyandi 'ba kö'du ki'di ni ti löbu 'ba bilaka ni kako zi bo, ^{II} kiya te, "Ni, iya zize, közi kakpa 'ba ye na me keddi ko'do wa naga nime timo ne? Ye na ki'di közi kakpa to nime ziyi?"

^{III} Yësu ënyi kileki domo zinni, iya te, "Akititi 'bama edi gbi koto bine tititi ye timo. Kpe, iyake te zö, ^{IV} közi kakpa 'ba bapatisi tonë Yowani koloma ro to'do mo ne ako di zi ye? Di zi bilaka lesi ala di zi Boko'ba?"

^V Kina lijë koloma ngi ro towasa mo ro go rönni. Lijë iya te, "Go diyake tondo? Odo diyake te ako di zi Boko'ba bo ti kiya te, 'Ne i'dike doye de go lende abo go wa'di?' ^{VI} Ne odo diyake te ako di zi bilaka lesi bilaka naga nime pili ti kënyi ngi tu'du ze ti doku römöyë lijë pili omeri 'deni Yowani ro bo kumë lende 'ba Boko'ba."

^{VII} Kina lijë kileki domo iya te, "Dikali bi ma kako di teyi de."

^{VIII} Kina Yësu kileki gbi zinni iya te, "Ma gbi minza miya go közi kakpa to nime medï mo'do wa naga nime timo ne ziye."

Dongala 'Ba Bo Ndobo

(MT 21:33-46; MK 12:1-12)

^{IX} Kina bo kebe ngi nduwë nati tiya dongala nime zi tindï naga nima, iya te, "Bo moto idiyë mowo kedi ko'do ro layi naga ngi ro nyaka kina bo kogba bo ndobo ngi ki'di yimo bo kënyi abo kari koloma tara mi doyayi ma kowo. ^X Kina odo kada 'ba tite'de mo komo 'deni tine na bo kënyi koja bo laja abo ngi kari 'do ko'de dongeri ma 'ba bo di zi bo ndobo tonë ga. Tine bo ndobo naga nima inda'ba bo laja nima ngi komba koga kileki ro közi sari. ^{XI} Kina bo kënyi koja moto gbi 'böwu kari. Ama mo tine lijë omba ngi ko'do ro ma kënye koga kileki ro ma sari. ^{XII} Kina bo kënyi gbi koja ma ro mi mota mo kari. Kina lijë komba ngi ko'do wëtö romo ku'du nbö yaga.

^{XIII} Kina bo do nyaka tonë kënyi komeri, iya te, 'Ti mo'do tondo? Kole koto ma nime mo'ö kulöwö ne ti moja kari zinni motoga lijë ti koro bo.'

^{XIV} Ne odo bo ndobo tonë ga ko'ja 'deni ngi ro kole 'ba bo tonë tara tine, lijë iya te, 'Bo nime bo na ti kedi ro bo do nyaka nime kada moto di pötö 'bu bo. Dupöke bo yaga 'do nyaka nime kö'bö ngi nburu ro eze.' ^{XV} Kina lijë kinda'ba bo ngi ku'du yaga di mi nyaka nima kupö bo ngi.

Ma komerike 'beye wa'di na ti bo do nyaka nima

kako ko'do zi bo ndobo naga nima? ^{XVI} Bo ti kako kote donni pili yaga 'do bo ko'de bo ndobo ma la'ja 'jaa 'do kako to'do ndobo mi nyaka abo nima."

Kina odo bilaka naga nima kuwo 'deni tara tine, lijē iya te, "Ee, o'bo ko'do rōni dē to kpe tara."

^{XVII} Yēsu ongo donni kina bo kēnyī kititi lijē, iya te, "Ne 'jo 'ba lende nime kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tēgē tondo? Ame kugu yayi kiya te, 'Dōku tōnē bo ko'ba rō ni kilagi pa di rōmo ne na kileki 'deni rō dōku ma laka rō do kiteli mi gbondo 'ba rō.' ^{XVIII} Lijē ame ga pili kila'ba do dōku nime ne ti kodowe ngi ro'boro'bo yaga. Kina lijē ame ga dōku nime kila'ba donni ne ti kiyanyi lijē yaga rō lupu."

Awada Kopi

(*MT 22:15-22; MK 12:13-17*)

^{XIX} Kina bo kōmo kiyandi ni ti lōbu 'ba bo akumu ni ki'di ngi toma kori 'ba 'do tinda'ba Yēsu. Rōmōyī lijē ikali 'deni bo ēdī rō tiya dōngala nima rōnni. Tine lijē rō tikere di zi bilaka konzi naga nima yayi ^{XX} na lijē ki'di kōmōnni ngi kilegbe go Yēsu. Lijē oja bo kore 'bēnni mōto ga kari ko'do ga rōnni kozo bo lende laka 'ba Boko'ba naga tara. Lijē omeri 'do tinda'ba Yēsu go wa ame ga bo kēdi kiya ne, 'do lijē ki'di bo zi turu bo donni. ^{XXI} Kina lijē bo kore mo naga nima kēnyī

kititi Yēsu, iya te, "Bo kōmo kiyandi, dikali ngi rō ma laka akiyandi 'bi ti lende kiya 'bi ga na rō ma kodoro. Dikali yi ugō kpēyī dē zi boto, kō'du 'ba Boko'ba na kēddi kiyandi bilaka timo rō ma kodoro. ^{XXII} Ne iya zize te 'di, tara ne ēdī ngi zize rō ma laka mi kō'du ki'di 'ba Boko'ba 'do topi awada zi bo dōliṅo ma lōbu 'ba Romo?"

^{XXIII} Tine Yēsu ikali dōngala 'bēnni nima 'deni molo na bo kileki kiya zinni, bo iya te, ^{XXIV} "Ilemeke kinē girisi mo te zō. Kinē yē ti mōyī yē na me rōmo ne?"

Lijē iya te, "Kinē ti mōyī bo dōliṅo 'ba Romo na."

^{XXV} Yēsu iya te, "Laka. Wa ame ga rō 'ba bo dōliṅo ne opike abo zi bo. Kina wa ame ga rō 'ba Boko'ba ne opike zi Boko'ba."

^{XXVI} Kina ngi lijē o'bo dē kpe 'do toko kpa bo di kōmo bilaka konzi naga nima. Do lende kileki abo na kigayi lijē 'deni kina lijē kudumō ngi.

Todo 'Ba Toku Di Mi Tole
(*MT 22:23-23:36; MK 12:18-40*)

^{XXVII} Sadoke mōto ga lijē bo komeri 'bēnni kiya te a mōto rō todo 'ba tōku di mi tōlē inza naga ako zi Yēsu ^{XXVIII} ti akititi, iya te, "Bo kōmo kiyandi, tōnē bine Musa ugu zize iya te odo ni mōto kōlē kola 'ja 'bi kinza ti kole 'do lōndō yī mōto kinda'ba kōzi makuru'bē pōtō yī nima 'do kōyō timo rō bi dōyī ni ma kōlē nima. ^{XXIX} Ne ongo ya mōto ga lijē rō lōndō koto

modomoriyö. Bɔ ma dɔgba mo ogbe 'ja kina bo kölë ngi kola 'ja abo nima kinza ti kole. ^{XXX} Bɔ ma mi riyö mo inda'ba közi makuru'bë nima kina ko'do roni gbï tara zi bo. ^{XXXI} Bɔ ma mi mota mo inda'ba gbï kina kari ngi zinni pili tara rɔ gönni. ^{XXXII} Rɔ nburunburu mo tine na 'ja mo tönë kölë ngi. ^{XXXIII} Tine ɔdo kömô mi kada 'ba tɔdo 'ba töku ni di mi tolë kada mɔto dayi nati loko ti kedi rɔ 'ja 'ba ye? Ya naga nima pili modomoriyö ogbe loko 'deni tönë bine."

^{XXXIV} Tine Yësu ileki domo zinni iya te, "Bilaka ame ga mi dolinɔ bine ne lijë na kedi kogbe rönni. ^{XXXV} Ne lijë ame ga Boko'ba kedi ki'di kodɔ di mi tolë 'do toloma 'jaa mi dolinɔ ma kedi kako nime 'dë ne ogbe rönni dë ^{XXXVI} römöyi lijë öle dë gbï kpe, lijë 'deni kɔzo malayika. Lijë 'deni rɔ kole 'ba Boko'ba römöyi lijë ɔdo 'deni di mi tolë. ^{XXXVII} Tine Musa odɔɔ gomɔ 'deni molo bine ma a nima rɔ tɔdo 'ba töku di mi tolë ne kedi. Mi akugu abo gɔ pa'do köbö di do morogo ne, bo idëki Boko'ba 'deni rɔ Boko'ba 'ba Abarayama, Boko'ba 'ba Yisika, Boko'ba 'ba Yakoba. ^{XXXVIII} Gɔ kö'du mo na dikali ngi lijë inza kpe rɔ töku, Boko'ba ididi lijë 'deni römöyi bo na rɔ bo ki'di didi zi wa pili."

^{XXXIX} Kina bo kɔmɔ kiyandi 'ba kö'du ki'di mɔto ga kënyi kiya te, "Ele sowa nɛre." ^{XL} Kina ngi lijë ilaɲa rönni dë kpe tititi kpa bo.

^{XLI} Yësu ileki 'böwu kititi lijë iya te, "Rɔ ma tondo mo na kiya te Kurisitö ame Boko'ba kedi koja ne di mi kupö Dawidi? ^{XLII} Ko'ja Dawidi kiya bine mi buku 'ba Akilëlu te, 'Nere Boko'ba iya zi nɛre ma, iya te, "Oloma do dori ma bine ^{XLIII} nɔbö mi'di yi ka'da bo ya 'bi ga." ' ^{XLIV} Dawidi idëki bo 'deni tönë bine rɔ nɛre abo, ne rɔ ma tondo mo na 'do bo kileki 'böwu rɔ kole zi Dawidi?"

^{XLV} Ko'ja bilaka naga nima pili kedi rɔ tuwö lende abo 'deni na bo kënyi kiya zi bo kösö gɔ bo ga, bo iya te, ^{XLVI} "T'dike kɔmɔye kandi laka di zi bo kɔmɔ kiyandi 'ba kö'du ki'di ni. Ako'dokɔ 'bënni rɔ tilingere ti bɔngɔ kidakpa 'bënni naga nima rönni. Tumötö lijë kɔzo bo rɔ koro naga tara di mi bi 'ba ndögö na lende mo kɔ'ɔ rönni. Akiteri 'bënni rɔ kiti ma löbu naga di mi rö 'ba mötu ti bi ma laka naga di mi nɛbe. ^{XLVII} Lijë bo kedi kodɔ gomɔ rɔ makuru'bë tote do a mo naga nima. Mötu ko'do 'bënni rɔ gögö tileme rönni timo. Lijë nime, kada mɔto karama ma kedi kodɔ dönni na rɔ do kiteli."

XXI

*Kpa Közi Ki'di 'Ba Bɔ Lisa
(MK 12:41-44)*

I Yësu onɔ bilaka naga nima kedi kɔlo tu'du kpa közi ki'di 'bënni ga mi sandu 'ba rö löbu 'ba Boko'ba yayi ne. Bɔ mɔri ni ako ku'du yimo yayi. II Tine na makuru'bë bo lisa mɔto kako

'bēni ku'du nge ro taripa riyō yimo yayi. ^{III} Kina Yēsu kiya te, "Ro ma laka miya ziye, 'ja makuru'bē bo lisa nime loko na ku'du kpa kōzi 'deni kebe bilaka naga nime pili. ^{IV} Ya ma laki naga nima i'di 'bēnni nge mbowa di mi wa mbembē 'bēnni ga ma lijē kēdi timo. Ne 'bēni 'ba 'ja nime gomo na ma 'deni pili loko ku'du mōto inza kpe."

Loma Ti Bi Koda
(MT 24:1-31; MK 13:1-27)

^V Bo kōsō go bo mōto ga ebe tiya tele 'ba dōngala 'ba rō ko'ba nima kiyija dōku mo ga kiyōru rō lōbu 'ba Boko'ba timo ne gbī ti kpa kōzi ki'di mo ga ma romo yayi dōmōyi Boko'ba. ^{VI} Tine Yēsu iya zinni iya te, "Wa naga nime pili kēddi koṅṅoke ne kada mo ti kōmō 'deni ame 'dō dōku naga nima pili ma kōto mōto mo te kileke dē kpe mi go bi mo. Bo ya ti kitinji 'doyi bēri."

^{VII} Kina lijē kēnyī kititi bo, iya te, "Bo kōmō kiyandi, kada mo ti kōmō nyanya ga? Kina akileme mo ti kēdi ro wa'di ame go dikali timo kada mo ēdi 'deni ngosi?"

^{VIII} Bo iya te, "I'dike kōmōye kandi laka kinza bōto mōto ku'bōlu ye ra. Rōmōyi ma konzi ti kako ti mōyi ma kiya te, 'Ma na ro Kurisitō,' kina, 'Kada mo owo dē kpe.' Tine kinza kōsōke dē gōnni. ^{IX} Odo kuwōke biro ya, go bi kēdi ko'do pele kinzikinzi, kinza

kereke dē. Wa naga nima pili ēdi ko'do ga rōnni tōti dōgba tine nburunburu mo inza kōmō ngi nati titi. ^X Bilaka ti kēnyī to'do ya ti bilaka mōto kina dōliṅo gbī ti dōliṅo mōto, ^{XI} kizikizi ti kēdi, sēyi gbī ti toṅṅi mi go bi pili, sēgē ma kinza kiya ti kōdo mitoro.

^{XII} Tine dōgba mo gba kinza wa naga nime ko'do rōnni dē, ti kōdo gomo roye ko'do kōzi kasi ziye koto ye mi rō 'ba mōtu 'dō kōdoro bicī lende roye ku'du ye mi maboso ti ko'de ye kōmō ngeri ni ti turu pili go lende ma. ^{XIII} Ama tine laja laka ma na 'dō kiyake zinni. ^{XIV} Ne kinza ki'dike kōmōye kilē'di dē go wa ame ga 'dō kiyake zinni ne ^{XV} rōmōyi ti mi'di lende kpeye ti akikali ma 'dō lijē bōto bo ya 'be naga nima ko'bo dē tomba yimo mōkō. ^{XVI} 'Bu ye ga ti mōye ga ti lōndō ye ga ti ma wado 'be ga ti lēpi ye ga na ti kebe ti'di kōziye zi turu. Kina ti ki'di ya mōto ga di mi lōngō ye nima kupō yaga. ^{XVII} Laki pili ti ko'ji ye go lende ma. ^{XVIII} Ne kpe oto inza kosa roye sunē doye ma koto pele te oto inza kosa. ^{XIX} Oroke kitigo kina ti ko'jake didi ma laka ngi.

^{XX} Odo koṅṅoke bo ya kuru do Yerosalema 'deni toko nima kina go kikalike ngi ēdi kote dōni giri naga nime. ^{XXI} Kina 'dō lijē ame ga Yuda yi ne kirija ti mōkō kari mi dōku, lijē ame ga mi gawo ne kōdo yaga kina

kinza lijë ame ga 'deni yaga ne kileki dë kpe kari mi gawo. ^{XXII} Römöyï kada 'ba Boko'ba 'do todo karama dönni yïmo na 'deni 'do a tönë ga kugu mi buku abo ne ko'do rönni ngi ko tara.

^{XXIII} Ti kedi ro gomö ma löbu zinni lijë 'ja ame ga ro ma komö ne ti ma ti kole kedi gba kulu mba naga. Gomö ma löbu ti kedi mi döyayi nime ya 'ba Boko'ba ti kako dönni lijë bilaka naga nima. ^{XXIV} Ti kupö motö ga ti mbele tine motö ga ti kinda'ba kari timo ro 'boki mi döyayi pili ame ga ro 'ba bo löwö. Kina ma kinza koro Boko'ba dë naga nima ti kokpe möröki ngi mi Yerosalema nbö kada 'benni ko'bo.

^{XXV} Sëgë ti ko'do rönni komö kada ni ti nyepe ni ti këlu ni. Tine mi döliño bine bilaka ti kedi ro tikere ti komö kilë'di di zi birö 'ba mini löbu ni. ^{XXVI} Do bilaka ti kebe bi tulë di zi tikere 'ba wa ame ga lijë kedi ro toda domo 'do kako mi döliño nime pili ne römöyï këlu 'ba mitoro ni ti kiyaya 'deni. ^{XXVII} Mi kada mo nima na ti lijë ko'ja kole 'ba bilaka lesi ngi kedi kako ti poli ti tigo 'ba löbu do kiteli abo. ^{XXVIII} Kina ödo kongöke wa naga nime 'deni kedi ko'do rönni te tine öroke ti kombike komöyë toro römöyï bo konyi 'be 'deni ngösi."

Döngala 'Ba Ngëri Këlu
(MT 24:32-35; MK 13:28-31)

^{XXIX} Kina Yësu koloma ro tiya döngala nime zinni,

iya te, "Öngöke ngëri këlu ni ti ngëri motö ga te, ^{XXX} ödo kongö mbili mo 'deni kedi komo nima, ikali ngi kpa dökikëri öwo dë kpe. ^{XXXI} Kina gbi tara ödo kongöke wa naga nime 'deni kedi ko'do rönni nima 'do kikalike ngi nere löbu 'ba Boko'ba öwo dë kpe.

^{XXXII} Ziyë tikali mo laka wa naga nime edi ko'do rönni gba kota bilaka ma le'jete naga nime motö ga kedi gba ti komönni. ^{XXXIII} Mitoro ni ti döyayi ti kiteli tine lende ma inza kote rönni du kotö te.

^{XXXIV} Kina i'dike komöyë ti kandi laka kinza kodöke miyë dë ngi kulöwö go nbele mbëmbë ti layi kuwë ti komö kilë'di 'ba go wa 'ba döliño nime kinza kada mo nima kinda'ba ye ra ngi tugu'du közo ngöwo ma kilaka. ^{XXXV} Römöyï kada nima ti komö do bilaka pili 'ba döyayi nime. ^{XXXVI} Kina olomake ti bi koda ti tititi bo Boko'ba go tigo ziyë todo lowe di mi löngö wa naga nime pili kedi ko'do rönni ne 'do köroke komö kole 'ba bilaka lesi."

^{XXXVII} Ro komö lëndö pili na Yësu koloma ngi ro tiyandi bilaka di mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba, tine ro mi dököpiyari pili bo ö'bö abo nduwë tari tö'dö do döku 'ba Bilaya. ^{XXXVIII} Kina ro mi döngö mo ga nduwë bilaka ö'bö tölö kako zi bo mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba tuwö lende abo.

XXII

Ti'di Közi Yësu

(*MT 26:1-16; MK 14:1-11; YN 11:45-53*)

^I Kina ɔɔɔ kada 'ba karama ma kēdi konyo maŋgolo'bo mo kinza lanɗa go mo tōnē kola 'deni ŋɔsi tine ame kīdēki mōyī mo rɔ karama 'ba Pasaka ne, ^{II} bo dɔ bo akumu ni ti bo kɔmɔ kiyandi 'ba kō'du ki'di ni ēdi 'deni mɔlo rɔ toma kōri mɔɔ 'ba 'dɔ tupō Yësu timo rōmōyī lijē rɔ tikere di zi bilaka ma ti bo naga nima. ^{III} Kina Satani kɔɔɔ ŋgī mī Yuda ma tōnē kīdēki rɔ Isikarita ma kɔɔ mɔɔ di mī lōngō ya ma 'butē dōmorīyō naga nima. ^{IV} Kina Yuda kēnyī ŋgī kari zi lōbu 'ba bo akumu ni ti lōbu 'ba bo kanya 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba tiyoro kpa lende 'bēnnī gɔ wa ame 'dɔ bo kususu Yësu timo zīnnī ne. ^V Kina lijē ŋgī ti mī kēyī gomo lijē kose 'dɔ topi yamo 'jaa zi bo. ^{VI} Kina bo kuti ŋgī gomo na bo koloma ŋgī nati rɔ toma kada ame gɔ bo ki'di Yësu timo lowo zi ya naga nima kinza ma tīndi naga nima kēdi teyi.

Yësu Ari Mi Karama Ti Bo Kōsō Gɔ Bo Ga

(*MT 26:17-25; MK 14:12-21; YN 13:21-30*)

^{VII} Kina ɔɔɔ kōmō 'deni mī kada 'ba karama nima ame mo 'deni rɔ kada 'ba tumu kamōlō mo ga ne ^{VIII} tine na Yësu koja Pitōrō ni ti Yowani ŋgī kari ti ndose nime, iya te, "Ari kileŋoke akonyo 'ba karama ndō zize."

^{IX} Tine lijē ēnyī kititi bo, iya te, "O'dɔkɔ gɔ dari dilenɔ yala?"

^X Bo iya te, "ɔɔɔ kari kōmōke 'deni kēddi kɔɔke mī gawo dɔye ti kondɔɔ ti bo mɔɔ ti kete mini dɔ bo. Kina 'dɔ kōsōke ŋgī nduwē gɔ bo ŋbō kari kōmōke ti bo liŋɔ tɔ nima bo kēdi kɔɔ teyi ne. ^{XI} Kina 'dɔ kiyake te zi bo dɔ liŋɔ mo nima, 'Bo kɔmɔ kiyandi ze iya te, "Rō ma yala na gɔ dako donyo karama 'beze yīmo ti bo kōsō goma ga?" ' ^{XII} Kina ti bo kileme rō tɔrɔ lōbu mɔɔ ŋgī ziye ti jama mo ga ndō yīmo. Kina gɔ kileŋoke gɔ bi ŋgī zize yayi."

^{XIII} Kina lijē kari ko'ja wa pili ŋgī te kɔɔ ame Yësu kiya zīnnī ne tara. Kina lijē kileŋo wa 'ba karama ŋgī zīnnī yayi.

Akonyo 'Ba Nere

(*MT 26:26-35; MK 14:22-31; 1KT 11:23-25*)

^{XIV} Kina ɔɔɔ kada mo kōmō 'deni tine Yësu ni ti bo laja abo ga oloma ŋgī kiyija ga rōnnī kpa akonyo. ^{XV} Kina bo kēnyī kiya zīnnī, bo iya te, "Ma ti mī kombi gɔ 'dɔ tonyo karama nime titi tiye gba kinza mombi gomo ma dē. ^{XVI} Rɔ ma laka miya ziye, minza monyo karama nime kpe titi di gɔ ame tine 'jaa ŋbō ɔɔɔ 'jɔ mo kileme rōnī 'deni pili yaga di mī ŋere lōbu 'ba Boko'ba."

^{XVII} Kina bo kogba kōsu ŋgī bo kileki yēē'di mo na bo kiya te, "Me ogbake kuwēke pili rɔ gɔ rɔye. ^{XVIII} Rɔ

ma laka miya ziye, minza muwë akuwë nime kpe titi di go ame, tine 'jaa nbö odo nere löbu 'ba Boko'ba kömö 'deni."

^{XIX} Kina bo kogba mangolö'bo bo kileki yë'di mo na bo konye yimo ki'di zinni, bo iya te, "Ame na ro yida roma ame ki'di 'deni goye. Kina ti o'doke nduwë te tomeri ma timo."

^{XX} Kina gbì 'böwu di pötö akonyo 'deni na bo kogba kösu ngi, bo iya te, "Akuwë nime na ro lömu ma la'ja 'ba Boko'ba ma koro do roma ma ame kulöwu 'deni goye.

^{XXI} Ne bo ame kedì kari kususu ma ne közi bo edi aa mi lebe koto tö. ^{XXII} Kole 'ba bilaka lesi edi köle ngi koro ame bo Boko'ba ki'di abo 'deni molo 'do kedì tara ne. Ne bu'bu zi bo ma kususu bo mo nima."

^{XXIII} Kina lijë pili koloma ga ngi ro tititi rönni ro go rönni tara ne ye na ti ko'do wa nima.

^{XXIV} Kina kowasa kënyì ngi gbì mi löngö lijë go lende 'ba odo ye na ti kedì ro löbu mbiri dönni di mi löngö lijë nima. ^{XXV} Kina Yësu kileki kilende zinni, iya te, "Ba bo löwö ni nere 'benni mo ga o'do ga rönni ro a löbu dönni. Tine lijë ma ro löbu mo ga ebe ga tubi rönni ti möyi moto kidëki tégé, 'Bo ko'do lende laka zi bilaka.'

^{XXVI} Ne ma 'beye inza tara. Ma 'beye bo ma mbiri ro do kiteli di mi löngö ye nima bo mo na ko go kileki yaga ro ma titiyi mo. Bo ame bo ro löbu 'ba doye ro bo

közi kakpa ne, bo na go kedì koro bo laja tara. ^{XXVII} Yë na mbiri, bo ma koloma do kitì tonyo kpa bo ala bo kombi lebe? Bo ma koloma do kitì na mbiri. Ne ma mëdi 'bama mi löngö ye bine koro bo kombi lebe tara.

^{XXVIII} Kpe na ro ame ga kö'böke tö mi kada 'ba gomo ma kömö zö. ^{XXIX} Kina koro ame 'bu ma ki'di közi kakpa 'ba nere löbu abo zö ne tara ti mi'di gbì ziye ^{XXX} 'do konyoke kuwëke wa di do tarabiza ma di mi nere löbu ma kolomake do kitì to'do burë 'ba do kupö Yisarele kpa goli 'butë domoriyö tonë ga.

^{XXXI} Simona, Simona, Sātani ititi Boko'ba 'deni goye 'do bo kubö ye koro nyönyu ame kedì kubö ne tara. ^{XXXII} Ne mititi Boko'ba 'deni göyi ni Simona 'do kö'bö ti'di döyi go lende ma. Kina odo ni kileki kako zö, iyëddi mi löndö yi ga."

^{XXXIII} Tine Simona ënyì kileki domo, iya te, "Nere, ma 'deni ndö tari koto tiyi odo kedì pele ro maboso ala tolë."

^{XXXIV} Yësu iya te, "Pitörö, miya ziyi mi korondo nime tone gba kinza gonjo kidapa de ti koga kpëyi goma ni mota kiya te ikali ma de."

^{XXXV} Kina bo kënyì kititi bo kösö go bo ga, bo iya te, "Me tonë moja ye karike tilingere kinza makpoto kinza mbo'da ala wari ne, a moto ileri ye ya?"

Lijë iya te, "Dileri oto de."

XXXVI Bo iya te, "Ne ma giri nime ɔɔɔ nī mɔɔɔ keddī ti makpɔɔ 'bī ala mbo'da ogba tiyī. Bo ame kinza ti mbele ugō bɔŋgɔ 'ba rōyī mōkō 'dɔ kugō mbele timo ziyī. XXXVII Rɔ ma laka miya ziye, a nime na tōnē kugu mī buku 'ba Boko'ba kiya te, 'O'dɔ bo 'deni ŋgī kɔzɔ bɔ lende kirasi tōnē ga.' Rɔ ma laka mēdi miya ziye kina ti ko'dɔ rōnī ŋgī ko tara zō. Wa tōnē ga kugu gɔ lende ma ne ti kōmō ŋgī ko dɔma."

XXXVIII Bɔ kōsō gɔ bo ga iya zi bo te, "Nere, ɔŋgɔ tɔ ma, mbele na me riyō 'do."

Bo iya te, "O'bo 'deni tara."

Yēsu Ititi Boko'ba Gɔ Gomɔ Ma Kēdi Kōmō Zi Bo
(MT 26:36-46; MK 14:32-42)

XXXIX Yēsu ēnyī kari kɔzɔ ma mɔlo naga tara dɔ dōku 'ba Bilaya kina bɔ kōsō gɔ bo ga kozi ŋgī kari gɔ bo yayi. XL Kina ɔɔɔ lijē kari kōmō 'deni gɔ bi mo nima tine, bo iya te, "Umōtuke kinza akiyɔzɔ kōmō ziye."

XLI Kina bo kēnyī kese mbowa yaga di rōnnī kɔzɔ bi ame ɔɔɔ kogba dōku ku'du gɔ kileke nge teyi ne. Kina bo kolɔɔ ŋgī bēri to'dɔ mōtu, kiya te, XLII "'Bu ma, ɔɔɔ ko'dɔkɔ ŋgī ogba kōsu 'ba gomɔ nime yaga di kōmɔ ma. Ne dē gɔ ako'dɔkɔ ma tine ako'dɔkɔ 'bī na gɔ ko'dɔ rōnī."

XLIII Malayika 'ba mīɔɔɔ ɔɔɔ ŋgī zi bo di yayi ki'di tigo zi bo. XLIV Gɔ ame tɔ'ɔ mo kumō dōkī'dī bo 'deni ne na

bo kumōtu ŋgī rɔ mbēmbē tende 'ba rɔ bo kulōwu bēri kɔzɔ roma tara.

XLV Kina ɔɔɔ bo kēnyī di bi mōtu bo kari tɔŋgɔ bɔ kōsō gɔ bo ga tine bo ari ko'ja lijē pili kō'dō ga ē'bēnnī 'deni, meri iyenme lijē 'deni. XLVI Bo iya

te, "Eddi kō'dōke gɔ wa'di? Ēnyike tɔɔ kumōtuke kinza akiyɔzɔ kōmō ziye."

Tinda'ba Yēsu
(MT 26:47-56; MK 14:43-50; YN 18:3-11)

XLVII Kota Yēsu kēdi gba rɔ tilende yɔ na Yuda ma tōnē mo rɔ ma kɔɔ di mī lōŋgō ya ma 'butē dɔmoriyō tōnē ga kōmō ŋgī ti tindi gɔ bo. Bo ako kese ŋgɔsi rɔ Yēsu 'dɔ tome mbili mo. XLVIII Tine Yēsu ēnyī kilende zi bo, iya te, "Yuda, ususu kole 'ba bilaka lesi ti mbili kome?"

XLIX Kina ɔɔɔ bɔ kōsō gɔ Yēsu ga kɔŋgɔ wa nima 'deni kēdi ko'dɔ rōnī tara tine, lijē iya te, "Nere, 'dɔ mbele ze ga ko'dɔ ndɔbɔ ya?"

L Kina bɔ ma kɔɔ kēnyī ŋgī koga dɔ bɔ laja mɔɔ 'ba bɔ dɔ bɔ akumu koke mbili mo ma dōri ŋgī ŋgī'bo yaga.

LI Tine Yēsu iya te, "Inza kpe tara." Bo osa mbili bɔ nima yɔ na kilenɔ rōnī ŋgī kileki teyi.

LII Kina Yēsu kēnyī kiya zi bɔ dɔ bɔ akumu ni ti bɔ dɔ bɔ kanya 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba ni ti lōbu 'ba bilaka ame ga kako gɔ bo ne, bo iya te, "Ma bɔ 'bōgō na 'dɔ kakoke goma ti mbele ni ti mɔbɔ? LIII Mō'bō ŋburu

tönë tiye rɔ kɔmɔ lëndö mi reki 'ba rö löbu 'ba Bɔko'ba, ne tondo kosake köziye dë rɔma di yayi? Ne ame na 'deni rɔ kada 'be to'dɔ ndɔbɔ mi n̄ere abo 'ba bɔ dɔ bi kolu."

LIV Kina kinda'ba bo ngi koto kari liɲɔ 'ba bɔ dɔ bɔ akumu. Tine Pitörö ozi nduwë kari kebe yi'böwu rɔ ma kɔwɔ.

Kpa Koga 'Ba Pitörö

(MT 26:69-75; MK 14:66-72; YN 18:15-18, 25-27)

LV Kina ɔdɔ ya mo naga nima kari kulö'jɔ pa'do 'deni mi zana liɲɔ yayi kedi tubi rönni kɔmɔ mo tine, na Pitörö kako ngi koloma ngila lijë. LVI Nyiti bɔ laja mɔtɔ o'ja Pitörö di gɔ pa'do nima loko kinyeli laka na loko kënyi kiya te, "Bɔ nime bo gbɔ ti Yësu."

LVII Tine Pitörö ënyi ngi kandi gɔmo, iya te, "Ja a bɔtɔ, mikali bo dë."

LVIII Mbowa 'böwu bɔ mɔtɔ ari ko'ja bo gbɔ na kiya te, "Ni nime, ni gbɔ rɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mi ya naga nime."

Pitörö iya te, "Bɔne, minza tinni."

LX Kɔzɔ saa kɔtɔ 'deni tara di pötö mo na bɔ mɔtɔ kako koloma rɔ tutöri lende nima rɔ ma kitigɔ kpa Pitörö, iya te, "Rɔ ma laka bɔ nime bo gbɔ ti Yësu römöyi bo di mi Galilaya."

LX Tine Pitörö ileki dɔmo, iya te, "Bɔne, ɔtɔ 'bi nima këddi kiya ne mikali dë."

Kina ko'ja bo kedi kilende gba te yɔ na gɔngɔ kidapa ngi. LXI N̄ere Yësu uyɔ kɔmɔ

bo kɔngɔ dɔ Pitörö. Kina bo komeri gɔ lende töne Yësu koloma rɔ tiya mo zi bo ne ngi, ame kiya te, "Tone gba kinza gɔngɔ kidapa dë ti koga kpëyi goma mi mota kiya te ikali ma dë." LXII Kina bo kënyi ngi kɔdɔ yaga kari kudu rɔ ma kënyë.

LXIII Ya ma kedi koda bi rɔ Yësu mo naga nime ebe tose dɔ bo komba bo LXIV lijë kutu'bö kɔmɔ bo teyi, kiya te, "Umë te zize, yë na kokɔsɔ yi?"

LXV Kina lijë koloma ngi nduwë rɔ titi'ja bo ti lende ma konya mɔtɔ ga.

To'de Yësu Zi Bɔ Akumu Ni

(MT 26:59-66; MK 14:55-64; YN 18:19-38)

LXVI Mi bi këzë 'deni tine na löbu 'ba bilaka ni ti bɔ dɔ bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi ni kotɔtɔ kpënni ngi, na koto Yësu ngi kari ki'di kɔrɔ kömönni. LXVII Kina lijë kititi Yësu, iya te, "Iya zize te, ni na rɔ Kurisitö mo töne Bɔko'ba kedi koja ne?"

Yësu iya te, "ɔdɔ miya pele ziye inza ki'dike dɔye gɔ lende ma. LXVIII Kina ɔdɔ mititi ye 'böwu gɔmo inza kilekike dɔmo gbɔ. LXIX Ne kisasi di mi kada nime tone kole 'ba bilaka lesi ti koloma dɔ dori Bɔko'ba tigɔ dɔ kiteli."

LXX Kina lijë pili kënyi ngi tititi bo, iya te, "Dëmba ni rɔ kole 'ba Bɔko'ba?"

Bo iya te, "Kpe na kiyake e'be tara."

LXXI Lijë iya te, "Ne dëdi domake bɔ kodɔrɔ bicɔ lende

ro bo mɔtɔ ka le gɔ wa'di ko'ja duwöke 'deni di kpa bo?"

XXIII

I Kina lijë pili kënyī ngī koto Yësu kari zi Pilato. II Na lijë pili kebe ngī tususu bo, iya te, "Do'ja bo kēdī rɔ tirasi dɔ bilaka ze ga. Bo iya te kopi awada dē zi bɔ dɔliŋɔ ma löbu 'ba Romo, bo kiya rɔ bo rɔ Kurisitö bɔ dɔliŋɔ."

III Kina Pilato kënyī kititi bo, iya te, "Nī na rɔ ɲere bɔ dɔliŋɔ 'ba Yudayi?"

Yësu ileki dɔmo, iya te, "Nī na kiya ë'bi tara." IV Kina Pilato kilende zi bɔ dɔ bɔ akumu ni ti tindi naga nima iya te, "Mo'ja ɔto ma 'dɔ kodɔ karama dɔ bɔ nime gɔmo dē."

V Tine lijë oco ngī nduwë iya te, "Bɔ nime i'di bilaka pili 'deni kēdī ko'dɔ ayayi kote mi dɔyayi nime ti akiyandi abo tɔ nima. Bo isaki mɔlo di Galilaya bo kōmō 'deni timo me ɲbō bine."

VI Kina ɔdɔ Pilato kuwö 'deni tara tine bo ititi, iya te, "Bo di Galilaya?" VII Kina ɔdɔ bo kari kikalī 'deni Yësu di mi dɔyayi ma 'ba ɲere Erode tine, na bo koja Yësu ngī kari zi Erode rōmōyī mi kada mo nima gbī Erode ëdī Yerosalema yayi.

VIII Kina ɔdɔ Erode ko'ja 'deni rɔ Yësu tara tine bo ngī ti mi këyī rōmōyī bo ëdī mɔlo ti kɔmɔ ki'di 'dɔ to'ja Yësu. Gɔ lēbī 'ba wa ame ga bo kēdī kuwö ne bo o'dɔkɔ 'dɔ bo koŋgɔ gɔ koto ma

Yësu kēdī ko'dɔ. IX Bo oloma rɔ tititi Yësu gɔ lende konzi tine Yësu ileki dɔmo dē zi bo.

X Bɔ dɔ bɔ akumu ni ti bɔ kɔmɔ kiyandi ni ö'bō ngī tususu Yësu rɔ ma kitigɔ zi Erode. XI Kina Erode ni ti bɔ kanya abo ga kebe ngī rɔ topɔto Yësu kose dɔmo. Lijë ogba bɔŋgɔ ma kele kolɔ rɔ bo na lijë koja bo ngī kileki kari zi Pilato. XII Mī kada nima na Pilato ni ti Erode kind'a'ba porī ngī ko'ja mɔlo pa lijë koloma rɔ bɔ ndo'ji.

Titeri Tupö Yësu

(MT 27:15-26; MK 15:6-15; YN 18:39-19:16)

XIII Kina Pilato kēdēki bɔ dɔ bɔ akumu ni ti löbu 'ba bilaka ni pili ti bilaka ma laki 'dɔ kotɔtɔ rōnnī. XIV Kina bo kënyī ngī kilende zinnī, bo iya te, "Bɔ nime o'deke ngī zō kɔzɔ bɔ dɔ kirasi ame kēdī kirasi dɔ bilaka ne tara, ne kina me moŋgɔ ndī lende abo 'deni di kɔmoye pili bine, tine lende kirasi ɔto ma kɔzɔ ame ga kususuke bo timo ne mo'ja dē kɔtɔ te di rɔ bo. XV Kina Erode gbī tara o'ja lende kënyē ɔto dē di rɔ bo na me koja bo kileki kako zō bine. Bo o'dɔ a mɔtɔ dē du te ame kɔ'bo tölē. XVI-XVII Ne ti modɔ ɲge rɔ karama dɔ bo ti nyɔ'bo 'dɔ mope bo."

XVIII Tine bilaka naga nime ënyī kulörī ngī pili kɔzɔ timo rɔ ma kembe iya te, "Upö bo yaga, Baraba na kope zize." XIX Bɔ mo nima rɔ Baraba ne i'di bo 'deni mi maboso yayi gɔ ayayi ame kōmō pa mi gawo yayi gbī ti akupö ne.

XX Gɔ ame Pilato bo ko'dɔkɔ 'deni 'dɔ kope Yēsu ne na bo kēnyī ngī 'böwu kileki kititi bilaka naga nima, XXI tine lijē pili ö'bö ngī rɔ tulörī timo, iya te, "Utötī bo, utötī bo."

XXII Pilato ēnyī 'böwu kilende zīnnī 'deni rɔ mī mota mo, iya te, "Gɔ wa'di? Lende kēnyē wa'di na bo ko'dɔ? A mɔtɔ ame ngī 'dɔ kupö bo gomo ne mo'ja dē di rɔ bo. Ti mi'di nge kodɔ karama dɔ bo ti nyɔ'bö gɔ kope bo yaga."

XXIII Tine lijē ulörī ngī kulöwö nati rɔ ma kembe iya te, "Utötī bo yaga."

Na tulörī 'bēnnī ka'da Pilato ngī XXIV kina bo kodɔ kpa Yēsu ngī 'dɔ ko'dɔ kɔzɔ akītiti 'bēnnī nima tara. XXV Bɔ ma tönē koboso gɔ lende 'ba ayayi ti löpö ne na za Pilato kope ngī zīnnī kɔzɔ ma lijē kititi tine Yēsu na bo ki'di ko'dɔ zīnnī kɔzɔ ma lijē ko'dɔkɔ.

Tutötī Yēsu

(MT 27:32-44; MK 15:21-32; YN 19:17-27)

XXVI Kina ɔdɔ bɔ kanya naga nima kēdī 'deni rɔ tari ti Yēsu tine bɔ mɔtɔ rɔ Simona di Kurēnē ēdī abo rɔ tako di mökö 'dɔ tari mī gawo yayi na lijē kinda'ba bo ngī ki'di bo tombi ngērī tönē karī kutötī Yēsu dɔmo ne kozi timo.

XXVII Tīndī ma kinza kiya ösö 'deni gönñī ti 'ja mɔtɔ ga gbī kēdī kome kuwu. XXVIII Kina Yēsu kuyī kɔmɔ bo kiya zīnnī, iya te, "Yitötī 'ba Yerosalema, uduke ma

dē. Gbagba ye na 'dɔ kuduke ti kole 'be ga XXIX römöyī kada mo ti kōmō 'deni ame 'dɔ kiyake te, "Ja ame ga rɔ kɔtɔ ne, kōmbö ma kinza köyö ti mba ma kinza kole kulu dē naga na laka.' XXX Kina ti bilaka kiya zi dökü ni te, 'Ila'ba dɔze,' kina gbī zi kurungu ni tēgē, 'Utu'bö ze.' XXXI Ne kina me ɔdɔ kēdī ko'dɔ rōnī 'deni tötī kɔzɔ a nime te kota mbili ngērī ni kēdī gba rɔ ma ka'ji, ne ɔdɔ mbili ngērī ni kututu 'deni dayi ti kēdī 'jaa tondo?"

XXXII Ya mɔtɔ ga riyö rɔ bɔ akolɔ oto 'deni gbī kɔtɔ ti Yēsu yayi tutötī mo. XXXIII Kina ɔdɔ lijē kari 'deni kōmō gɔ bi mo ame kidēki rɔ "Kulönbö dɔ" ne tine, na lijē kutötī bo ngī yayi bi kɔtɔ ti bɔ akolɔ mo tönē ga, ma kɔtɔ dɔ dōrī bo tine mɔtɔ dɔ gali bo.

XXXIV Yēsu iya te, "Bu ma, ola lijē gɔ wa nime lijē ko'dɔ zö ne römöyī lijē ikali dē."

Kina lijē koza bɔngɔ abo ngī gbī ti bödö ku'du.

XXXV Tīndī 'ba bilaka ɔrɔ yayi tonngɔ bo, tine löbu 'ba Yudayi ni ebe tose dɔ bo, iya te, "Bo oloma tönē bine tomɔ ya mɔtɔ ga di mī tölē ne i'dike bo kɔmɔ rɔ bo di bina te ɔdɔ bo kēdī ngī rɔ Kurīsītö mo tönē Bɔko'ba kigeli 'deni koja kako mī dölīngɔ ne."

XXXVI-XXXVII Bɔ kanya mo ga ako gbī kose dɔ bo, iya te, "ɔdɔ kēddī ngī rɔ bɔ dölīngɔ 'ba Yudayi ɔmɔ röyī te di bina." Kina lijē kogba layi ko'ba'ba ngī ti'di mo kpa bo.

XXXVIII Akugu ëdi bi dɔ bo tɔɔ yayi iya te, "Nere Bɔ Dɔlinɔ 'Ba Yudayi."

XXXIX Bɔ akolɔ mɔtɔ ame kutɔti 'deni gbɪ yayi ne ënyi gbɪ kiti'ja Yësü kɔzɔ 'bënni, kiya te, "Ni Kurisütö na dë? Jmɔ röyi 'dɔ kɔmɔ ze gbɪ."

XL Tine bɔ mɔtɔ mo ënyi kembe dɔ bo, iya te, "Ni, ere Bɔko'ba dë? Gomɔ kɔtɔ nime këddi yimo ne na me gbɪ bo këdi yimo. XLI 'Beze dëdi dombi gomɔ nime gɔ kpa közize ma do'dɔ, ne 'ba bo, bo o'dɔ ɔtɔ dë gbɪ yɔ rɔ ma kënyë."

XLII Kina bo kileki kiya zi Yësü te, "Yësü, kinza ki'di lende ma dë kudölu di döyi ɔdɔ këddi 'deni rɔ bɔ dɔlinɔ kada mɔtɔ."

XLIII Yësü ileki dɔmo zi bo, iya te, "Rɔ ma laka miya zïyi, mi kada nime tone ti këddi kɔtɔ tö mitɔrɔ."

Tölë 'Ba Yësü
(MT 27:45-56; MK 15:33-41; YN 19:28-30)

XLIV Ame tine 'deni mi zana kada ma kodɔrɔ na mandölu kutu'bö bi ngi nbö kada kilege, XLV kinë kada kinda dë. Kina bɔngɔ ma koke mi rö löbu 'ba Bɔko'ba timo tönë kotopa ngi koza mini riyö. XLVI Kina Yësü kapi ngi rɔ ma kembe, iya te, "Bu ma, didi ma mi'di 'deni kɔmɔ köziyi." Kina ɔdɔ bo kilende 'deni te yɔ na bo kulöku ngi.

XLVII Bɔ dɔ bɔ kanya ame yayi ne o'ja lende nima na bo kilëlu Bɔko'ba ngi, iya te, "Rɔ ma laka bɔ nime bɔ lende laka na."

XLVIII Kina ɔdɔ lijë bilaka ame ga pili kotɔtɔ rönni yayi tonɔgɔ mo ne ko'ja wa nima 'deni ko'dɔ rönni tara tine na lijë pili kita'ba ga ngi di yayi ti tomba dɔngɔ'do nni. XLIX Tine ya mɔtɔ ga ame kikali bo ne ti 'ja mɔtɔ ga ma tönë ga kösö gɔ bo di Galilaya ne ɔrɔ ga 'bënni sege yaga tonɔgɔ wa nima.

Tusu Yësü
(MT 27:57-61; MK 15:42-47; YN 19:38-42)

L Tine mi kada nima yayi bɔ mɔtɔ möyi mo rɔ Yesepa na kari zi Pilato kititi töku Yësü 'dɔ kodɔ kpamo zi bo tusu mo. Bo rɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mi löngö löbu 'ba Yudayi ni. LI-LII Tine bo 'ba bo uti dë gɔ ako'dakɔ ma 'bënni ti kpa lende kiyari mo ga. Bo rɔ bilaka ma laka ti lende koro ti bi koda gɔ tako 'ba nere löbu 'ba Bɔko'ba. Bo di mi gawo 'ba Yudayi ame kidëki möyi mo rɔ Arimataya ne. LIII Kina bo kombi töku Yësü ngi bëri kolo mi bɔngɔ kanmi kari kusu mi ti'börö la'ja ame koga 'deni yoki döku kusu bɔtɔ dë gba yimo ne. LIV Mi kada mo nima tine tö'dö dɔ muyi na 'deni 'dɔ kězë ngi di gomo rɔ kada 'ba rɔ kindawo.

LV 'Ja mo tönë ga kako molo ti bo di Galilaya ne ozi nduwë gɔ Yesepa nbö lijë kari ko'ja dögö nima ti ma këdi ko'ba töku bo bëri yimo yayi. LVI Kina lijë kileki ngi linɔ kilenɔ ga rönni ngi tari ti 'bu ni ti a ma kato kele naga. Tine lijë oloma titi kindawo rönni dɔ kɔtɔ

mī kada 'ba rɔ kindawo gɔ dölēti 'ba lende koro mo.

XXIV

Tɔdɔ 'Ba Yēsu Di Mī Tölē
(*MT 28:1-10; MK 16:1-8;*
YN 20:1-10)

^I Mī kada ma dɔndende di pötö kada 'ba rɔ kindawo nima na 'ja tönē ga kēnyī ngī molo mī kano bi ti akato kele mo tönē ga kari timo ndī dögö. ^{II} Tine lijē ari ko'ja dōku 'ba kpamo kululu 'deni yaga. ^{III} Kina ɔdɔ lijē kɔdɔ yayi tine lijē ari ko'ja tōku nere Yēsu inza kpe yayi.

^{IV} Tine ko'ja lijē kēdi gba toro jōri yayi yɔ na bilaka riyō mɔtɔ ga bɔŋgɔ 'ba rɔmo kōbō kilaka kɔzɔ tɔrɔ kunyī tara kɔdɔ ngī kɔrɔ ngila lijē yayi. ^V Kina 'ja tönē ga ngī rɔ tikere kusu ga kōmōnnī bēri. Ya naga nima ēnyī kilende zinnī, iya te, “Gɔ wa'di na kēddi komake bɔ ame rɔ ma kididi ne di mī lōngö tōku gomo?” ^{VI} Bo inza kpe bine bo ēnyī 'deni kɔdɔ di mī tölē. Omerike gɔ lende tönē bo kiya ko'ja bo kēdi gba tiye di Galilaya ne, ame bo kiya te, ^{VII} “Ti ki'di kole 'ba bilaka lesi 'deni ngī kōzi bɔ lende kēnyē ni kutōti. Tine mī tō'dō dɔ mota bɔ ti kēnyī kɔdɔ 'deni 'bōwu.” ^{VIII} Kina lijē komeri gɔ lende abo nima ngī.

^{IX} Kina ɔdɔ lijē kileki 'deni kako di ndī dögö yayi tine, na lijē kebe ngī tūyētī gɔ wa naga nime pili zi ya ma 'butē dɔɔkɔtɔ mo tönē ga gbī ti ya mɔtɔ ga. ^X Mariya

Magadala ni ti Zowana ti Mariya ma 'ba Yakoba ni gbī ti 'ja mɔtɔ ga lijē na kiya lende nime zi bɔ laja. ^{XI} Tine lijē i'di dōnni dē gɔ lende 'ba 'ja naga nima rōmōyī inda ngī di zinnī kɔzɔ lende sari. ^{XII} Kina Pitörö kēnyī ngī kirija kari dɔ dögö kēdē kīngēngē yīmo. Tine bo o'ja bɔŋgɔ mo tönē kusu tōku timo ne na 'deni nge yayi. Kina bo kēnyī ngī kileki ti meri ɔdɔ wa'di na kōmō 'deni.

Tari Emawo
(*MK 16:12-13*)

^{XIII} Tine mī kada kɔtɔ mo nima bɔ kōsö gɔ Yēsu ma riyō mɔtɔ ga ēnyī 'deni kēdi kari mī dōliŋɔ ma mbowa mɔtɔ kidēki mōyī mo rɔ Emawo di ngila Yerosalema kɔzɔ mayile modɔmoriyō tara. ^{XIV} Lijē ēdi rɔ tiya lende 'ba wa ame ga ko'do rōni ne. ^{XV} Kina ko'ja lijē kēdi rɔ tiya mo na Yēsu kɔdɔ ngī ki'di tari kɔtɔ tinnī. ^{XVI} Tine amo i'di dē lijē kikali bo. ^{XVII} Kina bo kēnyī kititi lijē, iya te, “Wa'di ma 'beye na kēddike rɔ tiya mo di gɔ kōri?”

Kina lijē kɔrɔ ngī kusu kōmōnnī bēri rɔ meri. ^{XVIII} Kina bɔ mɔtɔ mo ame mōyī mo rɔ Kilepa ne kileki kiya te, “Ni na 'bēyī nge kɔtɔ di mī Yerosalema bine kuwō wa nime ko'do rōni yayi mī tō'dō dɔ ndō nime ne dē?”

^{XIX} Bo iya te, “Wa'di mo ga?”

Lijē iya te, “Wa nime ko'do rōni zi Yēsu 'ba Nazareta bɔ kumē lende ame Boko'ba gbī ti bilaka pili kikali bo rɔ bɔ

tigo dɔ kiteli mi wa pili ma bo kedi kiya gbi ti ma bo kedi ko'do ne. ^{XX} Kina me bo dɔ bo akumu ze ga ti lobu ni ki'di kodɔ karama dɔ bo kupɔ bo yaga, kutoti bo ngi. ^{XXI} Ze pili domeri 'deni bo na ro bo konyi 'ba Yisarele mo tonɛ. Ne ma ro dɔ kiteli mo to'do dɔ mota mo na me 'deni tone. ^{XXII} Kina gbi 'ja motɔ ga di mi longo ze bine ako kiya lende mo zize ki'di dotɔ ngi ro goze. Lije enyi molo ti donbo ene kari ndi dogo ^{XXIII} tine lije ari ko'ja toku bo kinza kpe. Kina lije kileki kako kiya zize tegɛ lije o'ja malayika kina malayika kiya zinni tegɛ bo ididi 'deni. ^{XXIV} Kina lepi ze motɔ ga kenyi kari dɔ dogo yayi kari ko'ja lende nima gbi kozo ma 'ja naga nime kiya. Tine bo mo na lije ko'ja kinɛ bo dɛ."

^{XXV} Bo iya te, "Kpe ngi ro rumo bo dɔ kirindi kinza kikali wa ame ga bo kume lende kiya ne. ^{XXVI} Ikalike dɛ ma Boko'ba kedi ki'di Kurisitɔ kombi gomo go bo kodɔ mi lobu dɔ kiteli abo?"

^{XXVII} Kina bo kisasi ngi tuyeti go wa ma kugu mi buku 'ba Boko'ba go lende abo molo kisasi di zi Musa nbɔ komo zi bo kume lende motɔ ga.

^{XXVIII} Kina odo lije kari komo 'deni ngosi ngila gawo mo nima lije kedi kari teyi ne tine Yesu o'do ro bo kozo bo edi kiteli nduwe kari dogba. ^{XXIX} Tine na lije koloma ngi ro tota bo, iya te, "Kada inza kpe, o'do zize

bine." Kina bo koloma ngi tinni yayi.

^{XXX} Di kpa akonyo 'deni na bo kogba mangolo'bo ngi ko'do ye'di domo bo konye ki'di zinni. ^{XXXI} Kina komonni koro ngi lije ki'di tikali bo tine na bo kolu ngi liwo di komonni.

^{XXXII} Kina lije kebe nati tititi ronni iya te, "Demba kina me di go kori yayi bo kedi kiyeti lende mi buku 'ba Boko'ba zize doki'di ze kenyi kilaka ngi ne."

^{XXXIII} Kina lije kenyi ngi domo kileki kari Yerosalema. Lije ari ko'ja ya ma 'butɛ dookoto tone ga kototo donni 'deni bi koto ti ya motɔ ga, ^{XXXIV} kedi kiya teyi, iya te, "Nere Yesu odo 'deni ngi ro ma laka di mi tole. Bo ileme ro bo 'deni zi Simona."

^{XXXV} Kina lije ya ma riyɔ mo tone ga kebe ngi tuyeti go wa ame ga ko'do roni zinni di go kori ti ma lije kari kikali Yesu 'jaa ko'ja bo kedi konye mi mangolo'bo ne.

Yesu Ileme Ro Bo Zi Bo Koso Go Bo Ga

(*MT 28:16-20; MK 16:14-18; YN 20:19-23; NDB 1:6-8*)

^{XXXVI} Ko'ja lije kedi gba ro tiya lende mo yo na Yesu kodɔ ngi koro mi longo lije yayi, kiya te, "Lende keyi koloma tiye."

^{XXXVII} Tine o'de tikere ngi zinni, lije iya te motoga segɛ na ti lije ko'ja 'deni. ^{XXXVIII} Bo iya te, "Eddi kupoke roye go wa'di? Lende mo iliko dɔye tondo? ^{XXXIX} Ongoke kozo ti ndo.

Ma na. Osake rɔma koŋɔke. Rɔ sɛgɛ ɛdɛ te ti yida rɔ gbɛ ti kilɪŋba kɔzɔ ame kɛddɛ koŋɔke ma ne?"

^{XL} Kina ɔdɔ bo kiya wa naga nime 'deni te tine na bo kileme kɔzɛ bo ti ndi bo ga ngi zinni. ^{XLI} Kina ko'ja dɔnni kɛdi gba rɔ ma kilikɔ ti tiliya ti loŋɔ tara tine na bo kɛnyi kititi lije, iya te, "Eddike ngi ti ɔtɔ ga bine tonyo mo na?"

^{XLII} Na lije ki'di kenze kilanma ngi zi bo, ^{XLIII} na bo kogba konyo ngi di komɔnni pili te.

^{XLIV} Bo iya te, "Wa tɔnɛ ga moloma pa rɔ tiya mo ziye ko'ja mɛdi gba tiye ne na 'deni me. Wa ame ga pili akugu 'ba Musa ni ti bo kumɛ lende ni ti Akilɛlu kiya dɔmɔyi ma ne ti ko'dɔ rɔnni ngi ko tara."

^{XLV} Kina bo kidinga dɔnni ngi tikali lende 'ba mi buku 'ba Boko'ba. ^{XLVI} Bo iya zinni te, "Ugu 'deni iya te, Kurisito ti kombi gomo tine bo ti kɔdɔ yaga di mi tolɛ mi tɔ'dɔ dɔ mota. ^{XLVII} Kina ti laja 'ba dɔ kotɔ ni ti akola go lende kɛnyɛ kuwɔwɔ rɔni ngi ti mɔyi bo zi dɔ kupɔ pili 'ba dɔliŋɔ nime kisasi di Yerosalema. ^{XLVIII} Kpe na rɔ bo ko'ja wa naga nime 'dɔ kiyetike gomo. ^{XLIX} Mɛdi moja a tɔnɛ 'bu ma ki'di kɔ'du mo 'deni ti'di mo ziye ne. Ne olomake titi Yerosalema bine nbo tigo kako ziye di mitɔrɔ."

Tileki 'Ba Yesu Mitɔrɔ
(MK 16:19-20; NDB 1:9-11)

^L Kina bo kɛnyi ngi kari tinni yaga di mi gawo nbo Betaniya. Di yayi na bo kombi kɔzɛ bo tɔrɔ bo ko'dɔ yeyi dɔnni. ^{LI} Tine ko'ja bo kɛdi 'deni rɔ to'dɔ yeyi dɔnni yo na bo kɛnyi ngi di ngila lije yayi na kogba bo ngi kari mitɔrɔ.

^{LII} Kina lije kileki ngi kari Yerosalema ti tumotu bo ti tiliya rɔ mbɛmbɛ. ^{LIII} Kina lije kɔ'bɔ ngi nburu mi reki 'ba rɔ lobu 'ba Boko'ba tilɛlu Boko'ba.

Laja Laka Ma YOWANI Kugu

Lende 'Ba Boko'ba

^I Mɔlo gba kinza ko'ba dɔliɔ nime dɛ lende 'ba Boko'ba ɛdɛ 'deni mɔlo. Bo ɛdɛ bi kɔto ti Boko'ba kina bo gbi rɔ Boko'ba. ^{II} Bo ɛdɛ mɔlo ti Boko'ba di bi 'ba tisaki bɛci dɔliɔ nime. ^{III} Bo na me Boko'ba ko'ba wa pili 'ba dɔliɔ naga nime ti bo. O'ba wa ma kɔto mɔto te dɛ du kinza bo teyi. ^{IV-V} Bo na rɔ ŋgira'da 'ba dɛdɛ ma laka. Dɛdɛ nima na 'deni rɔ bi kɔpɔ zi bilaka lesi ame kɛdɛ koyi bi 'deni mɛ gɔ bi kɔlu. Kina bi kɔlu ikali dɛ kpe tɔyɔlu mo yaga.

^{VI-VII} Boko'ba oja bo mɔto kɛdɛki mɔyɛ mo rɔ Yowani kako tiya lende 'ba bi kɔpɔ nima zi bilaka 'dɔ lijɛ pili ki'di dɔnnɛ gɔmo. ^{VIII} Yowani na dɛ rɔ bi kɔpɔ mo nima. Tine ndɔbɔ abo ŋge rɔ tiya lende mo zi bilaka. ^{IX} Omba bi kɔpɔ nima na rɔ bi kɔpɔ ma laka. Bi kɔpɔ nima ɛdɛ kako mɛ dɔliɔ nime 'dɔ kiyɔpɔ bi zi bilaka pili.

^X Tine lende 'ba Boko'ba ɛdɛ 'ba bo 'deni mɔlo mɛ dɔliɔ nime, ame Boko'ba ko'ba dɔliɔ 'deni pele ti bo tine bilaka mo ga oro bo dɛ. ^{XI} Bo ari mɛ dɔyayi abo tine bilaka abo ga o'dɔkɔ bo dɛ. ^{XII} Kina me bilaka ame ga ko'dɔkɔ bo ki'di dɔnnɛ gɔ lende abo ne, bo

i'di lijɛ 'deni rɔ kole 'ba Boko'ba. ^{XIII} Bilaka na dɛ kɔyɔ lijɛ mɔlo tara rɔ kole 'ba Boko'ba. Tine bo Boko'ba na ki'di lijɛ rɔ kole abo ga. ^{XIV} Lende mo tɔnɛ bo na ma kako 'deni rɔ bilaka lesi koloma mɛ lɔngɔ ze. Kina me do'jake bo 'deni ti lɔbu abo 'ba kole kɔto 'ba Boko'ba ame kako di zi 'bu bo tileme mɛ kɛyɛ ti lende ma kodɔrɔ mo.

^{XV} Bo na Yowani kiya lende abo te, "Bo tɔnɛ moloma tiya lende abo miya te bo ɛdɛ kozi kako di gɔma ne, bo na me ame miya te bo mbiri lɔbu di dɔma ne. Rɔmɔyɛ mɔlo gba kinza kɔyɔ ma dɛ bo ɛdɛ 'ba bo 'deni mɔlo."

^{XVI} Bo na me kɔ'bɔ 'deni nduwɛ ti'di yɛyɛ 'ba Boko'ba zize ti mɛ kɛyɛ abo. ^{XVII} Boko'ba i'di kɔ'du ki'di abo ti Musa. Tine mɛ kɛyɛ abo ti lende laka abo bo ileme ti Yɛsu Kurisitɔ. ^{XVIII} Bɔto mɔto inza ame ko'ja Boko'ba. Yɛsu bo na ŋge rɔ kole kɔto 'ba Boko'ba ame bo kɔ'bɔ ŋburu bi kɔto ti Boko'ba. Kina me bo ki'di ze 'deni dikalike Boko'ba.

Yowani Bɔ Bapatisi

(*MT 3:1-12; MK 1:1-8; LK 3:1-18*)

^{XIX} Lende ame ga Yowani kiya gɔ lende 'ba Yɛsu ne kina me. Mɛ kada ma dɔ kɔto mɔto na turu 'ba Yerosalema koja bo akumu ni ti lɛwɛ mɔto ga kari kititi Yowani ɔdɔ tara ne bo yɛ mo na. ^{XX} Kina ɔdɔ lijɛ kari 'deni kititi bo, tine bo andi dɛ gɔ rɔ bo di zɛnnɛ, bo iya te, "Ma Kurisitɔ ame Boko'ba kɛdɛ

koja kako dɔliɔ nime bine ne na dē.”

^{XXI} Kina lijë kënyī kititi bo, iya te, “Nī Eliya na?”

Bo iya te, “Ma Eliya na dē.”

Lijë iya te, “Nī na rɔ bɔ kumē lende 'ba Bɔko'ba mo tönē?”

Bo iya te, “Ee.”

^{XXII} Kina lijë kënyī kititi bo, iya te, “Ne tine nī yē mo na? Iya röyī zize 'dɔ dari diya zi ya ame ga koja ze ne.”

^{XXIII} Yowani ënyī kileki dɔmo zinnī, iya te, “Ēdi kɔzɔ akugu 'ba Yesaya ma tönē kiya te, 'Bɔ mɔtɔ ědi kuwöwö dɔ bo di yī mökö kiya te, “Ileɲoke kɔri zi ɲere,” ’ ne.”

^{XXIV} Kina ya mɔtɔ ga ame Parosi ni koja ne kititi Yowani, ^{XXV} iya te, “Ne me kiya te nī Kurisitö ame Bɔko'ba kēdi koja kako dɔliɔ nime ne na dē, nī Eliya na dē gbī kina nī bɔ kumē lende 'ba Bɔko'ba tönē na dē gbī, ne ěddī kodɔ mini 'ba bapatisi dɔ bilaka gɔ wa'di?”

^{XXVI} Bo iya te, “Ndɔbɔ ma na rɔ to'dɔ bapatisi dɔ bilaka ti mini. Ne bɔ mɔtɔ ědi le'jete tiye bine. Kpe ikalike bo dē. ^{XXVII} Bo ědi kako to'dɔ ndɔbɔ di pötö ma bine. Bo mbiri kebe ma. Ma 'bama mēdi titiyi. Wari abo pele mɔ'bo dē tope mo.”

^{XXVIII} Wa nime o'dɔ rönī di Betaniya kapa yöpö 'ba Yaradene ma kari yībī. Kina Yowani koloma rɔ todɔ mini 'ba bapatisi dɔ bilaka di yayi.

Kamölö 'Bɔ'bi 'Ba Bɔko'ba

^{XXIX} Mī bi kězē mɔtɔ na bo ko'ja Yēsu kēdi kako zi bo. Kina bo kënyī kiya zi bilaka naga nima, bo iya te, “Ongoke ti, kamölö 'bɔ'bi 'ba Bɔko'ba tönē kēdi kumu 'dɔ kombi lanɓa 'ba lende kënyē 'ba bilaka pili ne bo na me 'dē. ^{XXX} Bo na tönē moloma tiya lende abo, miya te bo ědi kozi kako di gɔma ne, bo na mbiri löbu rɔ dɔ kiteli di dɔma. Römöyī molo gba kinza köyö ma dē bo ědi 'deni molo. ^{XXXI} Ma gbī mikali bo dē molo ɔdɔ bo yē ga na. Kina me mako 'deni mo'dɔ bapatisi dɔ bilaka ti mini 'dɔ mileme bo zi bilaka ze ga 'ba Yisarele.”

^{XXXII-XXXIII} Kina Yowani kënyī ɲgī tūyētī gɔ wa ame ga ko'dɔ rönni ne kɔzɔ a nime te. Bo iya te, “Molo mikali bo dē ɔdɔ bo yē na. Tine Bɔko'ba bɔ koja ma tako to'dɔ bapatisi dɔ bilaka ti mini nime na kiya zö tēgē, ‘Ti ko'ja Nyī Kɔtɔ Laka 'deni ɲgī kēdi kako bēri di mītɔrɔ koloma dɔ bo. Bɔ nima bo na rɔ bɔ ame kēdi kako 'dɔ ko'dɔ bapatisi dɔ bilaka ti Nyī Kɔtɔ Laka ne.’ Kina me mo'ja Nyī Kɔtɔ Laka 'deni kēdi kako bēri di mītɔrɔ kɔzɔ matukpuru tara kako kō'bö ɲgī dɔ bɔ nime bine. ^{XXXIV} Mo'ja 'deni ti kɔmɔ ma. Kina me mēdi miya ziye bɔ nime bo na rɔ kole 'ba Bɔko'ba.”

Tisaki Tösö Gɔ Yēsu

^{XXXV} Mī bi kězē mɔtɔ 'böwu gbī ko'ja bo kēdi ti bɔ kösö gɔ bo ga ma riyo mɔtɔ ga, ^{XXXVI} na bo

ko'ja Yësu ngi kedi kilingere kebe yayi. Kina bo kiya zi bo kosö go bo naga nima, bo iya te, "Onḡoke to ma. Kamölo 'bo'bi tonë Boko'ba kedi kumu 'do kombi lanba 'ba lende kënyë 'ba bilaka pili ne, bo na me 'dë."

XXXVII Kina odo ya riyö tonë ga kuwö lende nime te yo, na lijë kënyë ngi kosö go Yësu.

XXXVIII Kina odo Yësu kuyi komo bo yi'böwu tine, bo o'ja ya riyö naga nima ngi kedi kozi go bo. Kina bo kititi lijë, bo iya te, "Tondo?"

Lijë ënyë kileki kiya zi bo tégë, "Rabi," ame 'jo 'ba lende mo tégë bo komo kiyandi, "Eddi koloma yala?"

XXXIX Bo iya te, "Ako konḡoke."

Bo iya tara romöyë go bi edi 'deni ro mi dokopiyari. Kina lijë kari ngi ko'ja bi ame bo kedi koloma teyi ne. Kina lijë kö'dö ngi yayi mi korondo mo nima.

XL Bo ma kotö di mi löngö ya riyö naga nima, möyë mo ro Andareya löndö 'ba Simona Pitörö ni. XLI Kina bo kënyë ngi kari zi bo löndö bo Simona, bo iya te, "Bo tonë Boko'ba koja 'do kako tokonyi ze bilaka abo ga ne, do'ja bo 'deni. Bo tonë 'bu ze löbu ga kidëki möyë bo ro Masiya ne." (Möyë kotö nime kina ma gbë kidëki ro Kurisitö ne.)

XLII Kina Andareya ko'de Simona ngi kako zi Yësu. Bo onḡo do Simona. Kina bo

kiya te, "Möyë yi ro Simona 'ba Yowani, ne ti mi'di möyë yi ro Kepa." (Möyë kotö nime kina ma gbë kidëki ro Pitörö ne ame 'jo 'ba lende mo tégë doku.)

Pilipö Ni Ti Natënële

XLIII Mi bi këzë motö na Yësu kënyë ngi kari Galilaya. Kina bo kari ko'ja Pilipö ngi di yayi. Bo iya te, "Ako kosö goma."

XLIV Pilipö di mi bilaka 'ba Betesayida doyyayi 'ba Andareya ni ti Pitörö. XLV Kina Pilipö kari ko'ja Natënële ngi, bo iya te, "Bo tonë Musa ni ti bo kumë lende 'ba Boko'ba motö ga ma dogba naga kiya lende abo ne, do'ja bo 'deni. Ugu lende 'deni molo mi buku 'ba Boko'ba go kö'du abo, kina me le'jete bo edi 'deni mi löngö ze. Bo na ro Yësu kole 'ba Yesepa di mi gawo 'ba Nazareta."

XLVI Natënële iya te, "Nazareta ni naga nima, lende laka wa'di ga na ti kodö di teyi?"

Pilipö ileki gomo, iya te, "Ee, ako konḡo titi ti komöyë."

XLVII Kina odo Yësu bo konḡo Natënële 'deni kedi kako zi bo, bo iya te, "Onḡoke, bo nime bo na ro kupö ma laka 'ba Yisarele. A motö ro beti inza ro bo."

XLVIII Natënële ititi bo, iya te, "Ikali ma tondo ga?"

Bo iya te, "Molo gba kinza Pilipö kidëki yi dë, mo'ja yi 'deni molo keddë koloma bicë ngëri këlu nima yayi."

XLIX Bo iya te, “Bo kɔmo kiyandi, nĩ na ŋgĩ rɔ kole 'ba Boko'ba. Nĩ na rɔ ŋere ze 'ba Yisarele.”

^L Bo iya te, “Wa'di mo ga na te? Lende nime miya ziyĩ bine, miya te, mo'ja yi 'deni molo keddĩ koloma bicĩ ŋgĩrĩ kɛlu ne, kina me kikali ma 'deni gɔmo rɔ kole 'ba Boko'ba? Lende 'bĩ ele sowa. Ne lende nime ko'ja tone ne, ma titi mo na gba. Ma lɔbu mo ga ɛdĩ gba ame ɔɔ ko'ja, lende mo ɛdĩ kigayi yi. ^{LI} Kina me mɛdĩ miya ziye, kada mɔtɔ ti ko'jake mĩtɔrɔ kurɔgɔ rɔnĩ 'deni yaga rɔ gbɔŋɔ. Kina ti koŋgɔke malayika 'ba Boko'ba 'deni kɛdĩ kĩlɛlɛ rɔnnĩ kari tɔrɔ kako bɛrĩ zi kole 'ba bilaka lesi. Lende ma naga nime mɛdĩ miya ne me rɔ lende ma laka.”

II

Karama 'Ba Gbe Mĩ Kana

^I Di pɔtɔ tɔ'dɔ dɔ riyɔ tine karama 'ba gbe ɛdĩ Kana mĩ dɔyayi 'ba Galilaya. Ma 'ba Yɛsu ni ɛdĩ bi 'ba gbe nima yayi. ^{II} Kina Yɛsu ni ɛdĩ gbĩ yayi ti bɔ kɔsɔ gɔ bo ga. ^{III} Kina layi kote rɔnĩ ŋgĩ, tine na ma 'ba Yɛsu ni kɛnyĩ kari kiya zi bo, iya te, “Oŋgɔ te, layi inza kpe.”

^{IV} Bo iya te, “Iya, nĩ na dɛ 'dɔ kiya ndɔbo zɔ. Kada 'ba tileme ma ɔmɔ dɛ gba.”

^V Ma bo iya zi ya ame ga kɛdĩ koja laja mĩ gɔ bi 'ba karama yayi ne, iya te, “O'dɔke wa pili ame ga bo kɛdĩ kiya ziye ne.”

^{VI} Dɔmirĩ 'ba kete mini ma lɔbulɔbu ɛdĩ modɔkɔtɔ yayi ame kose 'deni di mĩ dɔku ne. Dɔmirĩ naga nima ma kɔtɔ ɛdĩ koto sapiya ŋbɔ muyĩ. Kete naga nima na gɔ dɔlɛtĩ 'ba Yudayi ni rɔ a 'ba turɔgɔ rɔ wa. ^{VII} Kina Yɛsu kiya zi bɔ koja laja naga nima, iya te, “O'deke mini koso mĩ wa naga nime.”

Kina lĩjɛ ko'de mini ŋgĩ mĩ kete tɔnɛ ga koso koriya ti kpamo. ^{VIII} Kina bo kiya zĩnnĩ, bo iya te, “Unɔke di mĩ kete naga nima kotoke kari zi bɔ dɔ gbe nime 'dɛ.”

Kina lĩjɛ kunɔ ŋgĩ koto kari. ^{IX} Bɔ dɔ gbe nima inene mini tɔnɛ Yɛsu kuyĩ 'deni rɔ layi ne ŋgĩ, tine bo ikali dɛ unɔ di yala. Bɔ koja laja naga nima na ŋge kikali. Kina bɔ dɔ gbe nima kɛnyĩ kiya zi mɛ'dɛ 'ba nyiti, ^X iya te, “Bilaka pili ɛdĩ koja layi ma kata na titi dɔgba zi ŋba 'bɛnnĩ ga. Kina ɔɔ layi ka'da ŋba 'deni tine na 'jaa kɛdĩ koja sɪŋga ma kɛpĩ mo. Ne 'beye tɔ nime layi ma laka na za kusuke dɔmo ŋbɔ ko'ja kabate.”

^{XI} Yɛsu o'dɔ gɔ kɔtɔ ma dɔgba abo nime 'deni di Kana. Kina bɔ kɔsɔ gɔ bo ga kikali bo ŋgĩ gɔmo rɔ kole 'ba Boko'ba.

Tɔdɔ 'Ba Yɛsu Mĩ Reki 'Ba Rɔ Lɔbu

(*MT 21:12-13; MK 11:15-17; LK 19:45-46*)

^{XII} Di pɔtɔ lende nima na Yɛsu ni kɛnyĩ ŋgĩ ti ma bo ni ti lɔndɔ bo ga ti bɔ kɔsɔ gɔ

bo ga kari Kaparanoma. Lijë kari koloma mbowa yayi.

XIII Kina ɔɔɔ kada 'ba karama ma löbu 'ba Yudayi ni ame kideki möyi mo ɔɔ Pasaka ne kola 'deni ngosi tine, Yësu ni ënyi ngi kari Yerosalema. XIV Tine ɔɔɔ bo kömö 'deni yayi, bo iteli ngi kari mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. Bo ari ko'ja bo ndögö ni kototo rönni 'deni yayi kedï ga ɔɔ tugö sa ni ti kamölö ni ti matukpuru ni. Ya moto ga kedï 'bënni tutë girisi. XV Kina bo kogba kabi ngi koli ɔɔ nyo'bo bo kari koga lijë timo yaga di yayi ti kamölö ni ti sa 'bënni naga nima. Kina bo kitinji ɔɔ tarabiza 'ba bo kutë girisi ni ngi bëri. Girisi mo ga kolodo kiyëyi rönni mi yayi. XVI Bo iya zi ya ma kedï 'bënni ɔɔ tugö matukpuru naga nima, bo iya te, "Ënyike yaga ti e'be naga nima di bine. Rö 'ba 'bu ma nime kinza ko'doke dë kpe ɔɔ bi 'ba ndögö."

XVII Lende nime i'di bo kösö go bo ga ngi komeri lende ma tönë kugu 'deni molo mi buku 'ba Boko'ba ne, ame kiya te, "Lende 'ba go rö 'bi nime Boko'ba onma doki'di ma ngi kozo pa'do tara."

XVIII Kina turu 'ba Yudayi ni kënyi kititi bo, lijë iya te, "Ni, lende 'bi naga nime ko'do ne, wa'di ga na ti ko'do tane ame 'do dikali yi timo ɔɔ ma laka omba Boko'ba na ngi koja yi tako toga bilaka naga nime yaga?"

XIX Bo ënyi kileki kiya zinni, bo iya te, "Rö 'ba Boko'ba nime, ɔɔɔ kitikoke yaga, ti mo'do kileki teyi ɔɔ ma la'ja mi tö'dö ɔɔ mota."

XX Lijë iya te, "Rö nime to'ba mo oto bilaka nbö komo koo 'butë sowo döomu dookoto. Ti ko'bo to'ba mo kileki teyi ɔɔ ma la'ja nge mi tö'dö ɔɔ mota?"

XXI Dëmba lijë ikali 'jo 'ba lende abo nima dë. Bo ëdi za kiya yida ɔɔ bo. XXII Kina ɔɔɔ bo kënyi kodo 'deni yaga di mi tölë tine, kina 'jaa bo kösö go bo ga kënyi tomeri go lende tönë ga. Kina lijë kikali 'jaa omba lende nime ëdi 'deni ngi ɔɔ ma laka kozo lende ma tönë kugu mi buku 'ba Boko'ba ne.

XXIII Ko'ja bo kedï Yerosalema yayi mi kada 'ba karama 'ba Pasaka nima, bo oloma 'deni to'do lende moto ga ame lende mo kigayi bilaka ne, kina lijë kikali ngi bo ako di zi Boko'ba. XXIV Tine bo ikali lende 'bënni ga me ɔɔ kotokoto. Kina bo o'doko dë tiya lende abo ga pili zinni. XXV Bo ikali lende 'ba doki'di bilaka me ɔɔ kotokoto kinza ma boto kiya zi bo.

III

Yësu Ni Ti Nikuduma

I Bo Parosi moto kideki möyi mo ɔɔ Nikuduma ɔɔ ma koto mato di mi löngö turu 'ba Yudayi ënyi kako zi Yësu ɔɔ mi korondo. II Bo ilende zi Yësu, iya te, "Bo komo kiyandi, dikali ngi ɔɔ ma laka Boko'ba na me

koja yi kako tiyandi kómóze. Rómöyí ma kiya te Boko'ba kinza tiyí dēne inza kikali to'do lende naga nime."

III Yēsu iya te, "Ró ma laka miya ziyí, ɔɔɔ kiya te kileki köyö bilaka mo dē 'böwu ró ma la'ja to'ja n̄ere löbu 'ba Boko'ba nime zi bó mo inza du te."

IV Nikuduma iya te, "Bilaka ame 'deni mbiri ró bulöbu te ne ti kileki köyö 'böwu ró ma la'ja totondo mo ga? Bo ti kileki 'böwu tondo kɔɔɔ mi ma bo 'do kényí köyö bo 'böwu ró ma lölöwö? A mɔɔɔ inza kikali to'do róni tara."

V Yēsu iya te, "Ró ma laka miya ziyí, bóɔ mɔɔɔ inza kikali tɔɔɔ mi n̄ere löbu 'ba Boko'ba ɔɔɔ kiya te köyö bó mo dē 'böwu titi ti mini 'ba bapatisi gbí ti Nyí Kɔɔɔ Laka. VI Löyö 'ba bilaka lesi ró 'ba dɔlɔɔ nime, ne löyö ame ró 'ba Nyí Kɔɔɔ Laka 'ba Boko'ba i'di bilaka ró 'ba Boko'ba. VII Kina me mēdi miya 'deni ziye, kpe pili o'dɔkɔ 'do ki'dike köyö ye ró ma la'ja. Lende nime igayi yi totondo? VIII Lende 'ba töyö wa ró ma la'ja ti Nyí Kɔɔɔ Laka nime ēdi kɔɔɔ lende 'ba lili ame kēdi kome ne tara. Uwö biró mo ngí laka, ne gɔ bi ame kisaki tome di teyi ne, ikali dē. Ikali dē gbí ɔɔɔ ako di yala kina ēdi kari yala."

IX Nikuduma iya te, "Töyö bilaka ró ma la'ja nime, 'do ko'do lende mo tondo?"

X Yēsu ileki kiya zi bo, iya te, "Lende nime dēne 'do kikali 'deni molo. Ne o'ja n̄i

ngí ró bó kómɔ kiyandi ma löbu 'ba bilaka 'ba Yisarele 'di? XI Ró ma laka miya ziyí, wa ame ga do'ja ti kómóze dikali 'deni gbí laka ne, na me dēdi diya ziye. Ne kpe ebeke kilagike 'böwu yaga di rómo. XII Wa ame ga ró 'ba dɔlɔɔ nime, ɔɔɔ miya lende mo pele ziye, ilagike aa yaga di rómo. Ne ɔɔɔ mēnyí miya lende 'ba wa 'ba dɔyayi 'ba mitoró ziye inza kilagike gbí di rómo? XIII Bɔɔɔ ma kɔɔɔ mɔɔɔ ari dē mitoró ame 'do ko'de lende mo kako bine. Kole 'ba bilaka lesi na n̄ge kɔɔɔ kako di mitoró.

XIV On̄gɔke, kɔɔɔ mi kada ma molo tōnē ga ame 'bu ze löbu ga kēdi mi mökö ne, Musa o'bo'bi 'bilēn̄i ró murē kowe do ngērī tɔɔɔ 'do ɔɔɔ bilaka ame kēdi kölē ne kɔngɔ kinē mo 'deni, 'do kómɔ ngí yaga. Kole 'ba bilaka lesi ēdi gbí tara. Ti kutōti bo 'deni do ngērī tɔɔɔ XV 'do ya ame ga pili ki'di dōnni 'deni gɔ lende abo ne kēdi ti didi ma n̄burun̄buru.

XVI On̄gɔke akɔ'ɔ 'ba Boko'ba te, rómöyí Boko'ba ɔ'ɔ bilaka ró mbēmbē. Kina me bo koja kole kɔɔɔ abo 'deni kako kölē bine, 'do lijē ame ga pili ki'di dōnni 'deni gɔ lende abo ne kölē dē kpe tine gɔ kēdi ti didi ma n̄burun̄buru. XVII Boko'ba oja kole abo nime dē kako dɔlɔɔ bine tɔɔɔ karama do bilaka 'ba dɔlɔɔ. Tine bo oja kako tɔmɔ bilaka di mi tölē. XVIII Bilaka ame ga ki'di dōnni 'deni ngí ró ma laka gɔ lende abo, ɔɔɔ karama

dē kpe dōmo. Ne ya ame ga ko'dokɔ dē ti'di dōnni gɔ lende abo ne, odo karama 'deni molo dōmo gɔ ame lijē kilagi lende 'ba kole kɔto abo nime ne.

^{XIX} Boko'ba odo karama 'deni do bilaka kɔzo a nime te. Bo i'di bi kɔpo abo 'deni 'do koyi bi doliŋo nime. Ne bilaka ebe ē'bēnni za to'do lende kēnyē, ko'dokɔ bi kɔpo nime dē. Bi kōlu na za lijē ko'dokɔ. ^{XX} Bilaka ame ga ro bo ko'do lende kēnyē ne o'dokɔ dē 'do kileme lende kēnyē 'bēnni ga yaga gɔ bi kɔpo. Kina ki'di lijē ko'ji bi kɔpo ngi sowa. Lijē o'dokɔ dē tako gɔ bi ame bi kɔpo kēdi koyi rōni teyi ne. ^{XXI} Bilaka ame ga ro bo ko'do lende laka 'ba Boko'ba ne, lijē na kako 'bēnni 'deni gɔ bi kɔpo 'do kileme omba ama lijē kēdi ko'do naga nima lende laka 'ba Boko'ba na."

Yēsu Ni Ti Yowani

^{XXII} Yēsu ni ēnyī ti bo kōsō gɔ bo ga kari mi kapa dɔyayi 'ba Yudayi. Na bo kari koloma mbowa tinni yayi to'do bapatisi.

^{XXIII-XXIV} Mi kada mo nima Yowani ēdi gbī ro to'do bapatisi do bilaka di Ayinona ame ngosi dɔngila Salima ne, rōmōyī bi mo nima na ti mini teyi ro mbēmbē. (Ko'ja turu ki'di Yowani dē gba mi maboso.) Na bilaka koloma ngi ro tolo kari zi bo yayi mi bapatisi.

^{XXV} Turu mɔto 'ba Yudayi ēnyī to'do kowasa ti bo kōsō gɔ Yowani ga gɔ lende 'ba

dōlētī 'ba akurōgō ame 'do ki'di bilaka kēdi ro ma kɔpo kɔmɔ Boko'ba ne. ^{XXVI} Kina lijē kēnyī ngi kari zi Yowani, lijē iya te, "Bo kɔmɔ kiyandi ze, ne ro ma tondo na bo nime 'dē gōnyī pōpō ma kapa ma 'dē yayi ne tōnē koloma ro tiya lende abo zize ne, bo kēnyī 'deni to'do bapatisi? Kina me bilaka kēnyī 'deni pili kēdi kolo kari zi bo."

^{XXVII} Yowani ileki zinni, iya te, "Boto ma koto moto ikali dē to'do ndobo moto odo kiya te Boko'ba na dē ngi ki'di zi bo. ^{XXVIII} Uwōke lende ma tōnē moloma tiya mo ziye ne, miya te ma Kurisitō ame Boko'ba kēdi koja ne na dē. Kina miya 'deni tōnē gbī ziye bine, miya te Boko'ba oja ma tōti dɔgba 'do bo nima kozi 'jaa kebe goma. ^{XXIX} Ndobo ma ēdi kozo gbe tara. Mē'dē 'ba nyiti na nge kēdi kogbe nyiti tine 'joko ēdi gbī ti mi kēyī di bi tongo lonjo 'ba bo lōndō bo. Mi kēyī ma ēdi gbī tara gɔ wa nime Kurisitō kēdi ko'do ne. ^{XXX} Kurisitō bo na ti kēdi mbiri di doma tine ti mēdi 'bama nge mbowa. ^{XXXI} Rōmōyī bo ame kako di mitoro ne, bo na mbiri di do bilaka pili. Ne bo ame ro kole kōyō 'ba doliŋo nime kako dē di mitoro ne, ikali 'ba bo nge tiya lende 'ba wa 'ba doliŋo nime. Bo ame kako di mitoro ro lobu 'ba do bilaka ne, ^{XXXII} bo iya 'ba bo ro lende ame ga bo ko'ja kina bo kuwō gbī di mitoro ne. Tine bilaka ēnyī ngi

kilagi lende abo. ^{XXXIII} Lende kodɔɔ 'ba Boko'ba ileme rōnī 'deni ti ya ame ga kuti dɔmo ne.

^{XXXIV} Bɔ nime Boko'ba koja kako doliŋɔ bine ne, Boko'ba i'di Nyi Koto Laka abo 'deni pili zi bo. Lende 'ba Boko'ba na me ŋgī bo kēdi kiya. ^{XXXV} Boko'ba ɔ'ɔ kole abo nima rɔ mbēmbē. Kina me bo ki'di kōzi kakpa 'ba dɔ wa pili 'deni teyi. ^{XXXVI} Bilaka ame ga ki'di dōnni gɔ lende abo ne, lijë ti kēdi ŋgī ti didi ma ŋburunburu. Ne ya ame ga koro lende abo dē ne, lijë inza ko'ja didi ma ŋburunburu. Ya löbu 'ba Boko'ba nime ēdi kako dōnni."

IV

Yēsu, Mini 'Ba Didi

I-II Parosi ni uwō lende mo tēgē bilaka ma kēdi kari mī bapatisi zi Yēsu na konzi 'deni ŋgī rɔ mbēmbē kebe ma kēdi kari zi Yowani. Dēmba tine Yēsu o'dɔ bapatisi ɔtɔ dē du te dɔ bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ. Tine bɔ kōsɔ gɔ bo ga na ŋge kēdi ko'dɔ.

Kina ɔdɔ Yēsu bɔ kikali 'deni Parosi ni uwō lende nime 'deni te tine, ^{III} bo ēnyi ŋgī di Yudayi yayi tileki tari Galilaya. ^{IV} Bo ari kebe gɔ kəri ma kudō kebe mī dɔyayi 'ba Somorona. ^V Bo ari kōmō mī doliŋɔ mɔtɔ 'ba Somorona kīdēki mōyī mo rɔ Sukara ŋɔli ŋgila nyaka ma tōnē Yakoba ki'di mɔlo zi kole abo Yesepa ne. ^{VI} Daa 'ba Yakoba ēdi yayi.

Kina ɔdɔ lijë kōmō 'deni kpa daa nima yayi Yēsu 'deni rɔ gomo di zi lingere. Kina bo koloma ŋgī bēri kpa daa yayi. ^{VII-VIII} Mī zana kada ko'ja bɔ kōsɔ gɔ bo ga kari 'deni mī gawo tugō akonyo zinnī, na 'ja mɔtɔ rɔ Somorona kōmō ŋgī yayi tunō mini. Kina bo kiya zi 'ja nima tēgē, "I'di mini zō."

^{IX} 'Ja nima ēnyi kiya zi bo, iya te, "Owa, ma rɔ Somorona. Nī Yudayi nime ebe kīdēki mini di zō rɔ ma totondo?" Loko iya tara rōmōyī Yudayi ɔdɔ'bo rōnni dē gɔ kpa kilali kɔtɔ ti Somorona.

^X Kina bo kileki kiya zi 'ja nima, bo iya te, "Ikali wa ame Boko'ba ko'dɔkɔ ti'di mo ziyi ne dē. Kina ma gbī ikali ma dē, ma bɔ mīdēki mini di ziyi nime. Dēne 'dɔ kēddi kititi ma ra gɔ mi'di mini 'ba didi ma laka ziyi."

^{XI} Loko iya te, "Daa kalo nime, kina inza gbī ti a 'ba tunō mini yɔ. Ti kunō mini mo totondo? ^{XII} O'dɔkɔ to'dɔ rōyī, iya te nī na kebe 'bu ze löbu Yakoba ame kole daa nime zize ne? Lijë oloma tuwē mini di teyi bine ti kole abo ga kpaki ti kamölö abo ga."

^{XIII} Bo iya te, "Bɔ ame kuwē mini daa nime koda mini ēdi gba ko'dɔ kada mɔtɔ. ^{XIV} Ne bɔ ame kēdi kuwē mini mɔtɔ ame mēdi mi'di ne, koda mini inza kikali kpe to'dɔ mo. Mini nima ti koloma kō'bō minni kɔzɔ daa ame kēdi kulōwu ne tara, 'dɔ ki'di didi ma ŋburunburu zinnī."

XV Loko iya te, "Baba, i'di mini 'bī tō nima tō kpe zō 'di kinza koda mini ko'dō ma ra 'dō mindawo rōma di bi 'ba tako gō mini nime bine?"

XVI Bo iya te, "Ari gō mē'dē yī 'dō kakoke kpe ti bo zō bine."

XVII Loko iya te, "Minza ti mē'dē."

Bo iya te, "Lende 'bī rō ma laka, XVIII rōmōyī ogbe mē'dē 'deni ḡbō muyī. Kina bō ame kēddi koloma timo le'jete nime inza gbī rō mē'dē yī. Lende 'bī nima kiya ne bēti na dē."

XIX Loko iya te, "Ee baba, mikali yī 'deni rō ma laka nī bō kumē lende 'ba Boko'ba na. XX Onḡo, 'bu ze lōbu ga 'ba Somorona oloma tumōtu Boko'ba di dō dōku nime bine. Ne kpe Yudayi iyake 'beye te Yerosalema na ḡge kōtō rō bi 'ba to'dō mōtu di teyi zi Boko'ba. Odo gō lende wa'di ga ya?"

XXI Bo iya te, "Lende nime na ki'di dōyī gōmo, kada mo owo dē kpe ame 'dō dōku nima ti Yerosalema kinza kpe rō bi 'ba to'dō mōtu di teyi zi Boko'ba 'bu ze. XXII Kpe Somorona, ēddi ko'dōke 'beye mōtu ḡgī zi Boko'ba kinza ma kikalike bo dē yō. Ne 'beze 'ba Yudayi dēdi do'dō mōtu zi bo dikali bo gbī laka, rōmōyī lende 'ba tōmō wa di mī tōlē nime, Boko'ba iya zize. XXIII Kada mo owo dē kpe kina me 'deni tone, ame 'dō Nyī Kōtō Laka ki'di bilaka kumōtu Boko'ba rō ma laka. Ame na rō mōtu ame Boko'ba ko'dōko ne.

XXIV Boko'ba bo ēdī rō akōtō ti Nyī Kōtō Laka abo. Kina bōtō inza kikalī to'dō mōtu zi bo rō ma kodōrō odo kiya te Nyī Kōtō Laka na dē ḡgī kokonyi lijē."

XXV 'Ja nima iya te, "Mikali tēgē bilaka mōtō ēdī kako 'dō kiya lende 'ba Boko'ba zize pili. Mōyī mo rō Masiya ame kidēki bo gbī rō Kurisītō ne."

XXVI Yēsu iya te, "Ma mo na ḡgī me mēdi milende tiyī ne."

XXVII Kina mbowa te yō na bō kōsō gō bo ga kōmō ḡgī di mī gawo. Kina odo lijē kōmō ko'ja bo 'deni kēdi kilende za ti 'ja tine, lende mo igayi lijē ḡgī. Tine lijē ititi 'ja nima dē kpe odo wa'di na loko ko'dōko di zi Yēsu. Kina lijē ititi bo dē kpe gbī odo bo ēdī kilende zi 'ja nima gō wa'di.

XXVIII Kina 'ja tōnē kēnyī ḡgī kola kete mini 'bēni yayi. Loko kileki kari mī gawo kari kiya zi bilaka tēgē, XXIX "Akoke yōyī. Bilaka mōtō ēdī 'dē yayi. Wa ame ga mo'dō mōlo ne, bo iyēti gōmo ḡgī pili zō. Mikali dē odo bo na rō Kurisītō mo tōnē Boko'ba kēdi koja ne ya?"

XXX Kina bilaka kēnyī ḡgī di mī gawo kōlo kari zi Yēsu.

XXXI Kina odo bilaka kēdi 'deni kōlo kari zi bo tara tine, bō kōsō gō bo ga iya zi bo tēgē, "Bō kōmō kiyandi, ako tonyo akonyo."

XXXII Tine bo iya te, "Mēdi ti akonyo ma, ne kpe ikalike kōri mo dē."

XXXIII Lijë ënyî tiya mo rɔ ɔ rɔnnî, lijë iya te, “Yë na ko'de akonyo kako zi bo di pötö ze bine?”

XXXIV Yësu iya te, “Akonyo ma na rɔ ndɔbɔ ame Boko'ba koja ma rɔ dɔ möyî mo ne, 'dɔ mo'dɔ kɔzɔ ako'dɔkɔ abo tara ŋbö mote. XXXV Ne oŋɔ, bilaka iya te, ‘Nyepe 'ba tumu nyönyu di mî nyaka ola 'deni sowɔ.’ Kina me mëdî miya ziye, oŋɔke nyaka mo naga nima laka, römöyî le'jete nyönyu andi 'deni, ëdî 'deni ndö koda dɔ tumu mo 'dɔ kotɔtɔ tɔne ko'de pili kako liŋɔ. XXXVI Bɔ ame kotɔtɔ kpamo ko'de kako mî didî ma ŋburunburu ne ti këdî ŋgî ti bi gomɔ 'ba rönî. Kina bɔ ma kuli mo ti bɔ ma kotɔtɔ kpamo ti këdî 'deni ŋgî kpaki ti mî këyî. XXXVII Oŋɔke lende kiya 'ba bilaka ëdî ŋgî rɔ ma laka, ame kiya te, ‘Bɔ mɔtɔ ulî 'bëni ŋge rɔ tuli kina bɔ mɔtɔ kari 'ba bo 'jaa kumu, kotɔtɔ nyönyu mo ga ko'de kako liŋɔ.’ XXXVIII Kina me moja ye 'deni 'dɔ karike totɔtɔ wa 'ba mî nyaka nima. Molo o'dɔke ndɔbɔ dë yayi, ya mɔtɔ ga na koloma 'deni to'dɔ mo. Kina 'dɔ kari ko'jake kpa kôzimo kɔtɔ tinnî.” Yësu iya lende 'deni zi bɔ kôsö ɔ bo ga kɔzɔ a nime te.

XXXIX Tine ɔ lende 'ba 'ja tönë, kiya te, “Bɔ nime 'dë iyëtî ɔ lende 'ba wa ame ga mo'dɔ molo ne ŋgî me zö,” ne na Somorona ma konzi ki'di dönnî ŋgî ɔ lende 'ba

Yësu. XL Lijë ako kiya zi bo 'dɔ bo koloma titi mbowa tinnî yayi. Kina bo ko'dɔ tö'dö ŋgî dɔ riyö tinnî yayi.

XLI Kina bilaka ma konzi ame ga kuwö lende kiya abo ne ki'di dönnî ŋgî ɔ lende abo. XLII Bilaka naga nima iya zi 'ja nima, iya te, “Di'di dɔze 'deni ɔmo. Ne tine inza ŋge ɔ lende kiya 'bî römöyî duwö lende kiya abo 'deni ti mbili ze. Kina me dikali 'deni ŋgî omba bo na rɔ bɔ ame këdî kako tɔmo bilaka pili di mî tölë ne.”

XLIII Kina ɔdɔ bo ko'dɔ tö'dö 'deni dɔ riyö yayi tine, na bo kiteli ŋgî kari Galilaya. XLIV Römöyî bo iya 'deni molo, bo iya te, “Bilaka ame rɔ bɔ kumë lende 'ba Boko'ba ne, bilaka 'ba doliŋɔ 'bënnî ga oro bo dë.” XLV Kina ɔdɔ bo kômö 'deni Galilaya yayi tine, bilaka mo ga ari ra pa mî karama Yerosalema. Kina lijë o'ja wa ame ga pili bo ko'dɔ ne 'deni di yayi. Kina di bi tömö abo bilaka pili ënyî ŋgî kurë dɔ bo ti mî këyî.

Akileŋo Di Kaparanoma

XLVI Yësu ari Kana, bi tönë bo kuyî mini pa rɔ layi di teyi ne. Tine bɔ mɔtɔ rɔ bilaka 'ba kpa bicî ŋere ëdî yayi. Bo ëdî ti kole abo mî Kaparanoma rɔ rɔkɔ'ɔ 'deni ŋɔsi 'dɔ kölë. XLVII Kina ɔdɔ bo nima kuwö 'deni tégë Yësu ako 'deni di Yudayi kômö Galilaya yayi tine, bo ënyî ŋgî kari kititi Yësu 'dɔ kako kileŋo kole abo di dɔ rɔkɔ'ɔ nima. XLVIII Yësu iya te, “Kpe

bilaka, ɔɔɔ mo'do go koto de inza ki'dike doye go lende ma."

^{XLIX} Bo nima iya te, "Baba, ako titi konjo kole ma nime gba kinza kole de."

^L Yesu iya te, "Ari e'bi. Kole 'bi, rok'o mo ola 'deni."

Bo nima i'di do bo ngi go lende nima Yesu kiya ne. Kina bo kenyi ngi kari. ^{LI} Tine do bo ondo ngi ti bo laja abo ga go kari. Lije iya te, "Rok'o 'ba kole 'bi ola 'deni."

^{LII} Bo iya te, "Ola nyanya ga?" Lije iya te, "Zeyi nima ola bo tipiyara ene mi zana kada ma kata."

^{LIII} Kina bo nima komeri ngi di go lende tone Yesu kiya zi bo ne, ame kiya te, "Rok'o 'ba kole 'bi ola 'deni," ne. Lende nima Yesu iya zi bo mi zana kada ma kata. Kina bo nima ti bilaka 'ba lijo abo ga pili ki'di donni ngi go lende 'ba Yesu.

^{LIV} Ame na ro go koto ma mi riyö ma Yesu ko'do mi Galilaya gbi kozo ma tone bo ko'do di potö tileki abo di Yudayi ne.

V

Yesu Ilenjo Bo Lisa Di Betezata

^I Di potö mo 'deni yayi tine na Yesu kenyi ngi kari Yerosalema mi karama 'ba Yudayi.

^{II} Daa ma löbu motö edi yayi kideki moyi mo ro kpa Yudayi ro Betezata ngosi kpa reki 'ba Yerosalema ame kideki moyi mo ro Kpa

Kamolö ne. Dede edi muyi yayi ^{III-IV} ame bo rok'o kedii ko'do yimo. Bo komo kolu ni ti bo ka'bo ni ti ya ame ga kenme beri ne ototo ronni 'deni yayi.

^V Tine bo motö edi yayi rok'o mo oto 'deni njo komo koo 'butö mota döomu döomota. ^{VI} Yesu ömö yayi ko'ja bo nima kedii ko'do beri. Na bo kikali ngi bo nima rok'o mo igabi 'deni sowa. Bo ititi bo nima, bo iya te, "O'doko 'do kilenjo yi?"

^{VII} Bo rok'o tone iya te, "Baba, botö motö ame 'do kokonyi ma kululu ma mi mini nime ne inza. ɔɔɔ kiya te mini kenyi kikagba roni bo motö na kenyi ku'du roni ngi dogba yimo di zö."

^{VIII} Yesu iya te, "Enyi toro kombi sora 'bi kari e'bi."

^{IX} Kina rok'o kola bo nima ngi, kina bo kombi sora abo ngi kenyi kari. Kada nima edi ro kada 'ba ro kindawo 'ba Yudayi.

^X Kina löbu 'ba Yudayi ni kenyi kititi bo nima, iya te, "Eddi kombi sora beyi mi kada 'ba ro kindawo nime tone go wa'di? I'di ko'du mo 'deni molo, iya te kinza bilaka kombi wa de mi kada 'ba ro kindawo."

^{XI} Bo nima iya te, "Bo nime kilenjo ma ne, bo na kiya te 'do mombi sora ma mari ama."

^{XII} Lije iya te, "Ye mo to ne na kiya lende nima ziyi tara?"

^{XIII} Bo nima ikali moyi Yesu de. Yesu ölu 'deni di

kómó bo mī lōngō tīndī 'ba bilaka ame ga kēdī yayi ne.

XIV Kina ɔdɔ Yēsu kari 'deni mī reki 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba tine, bo ari ko'ja bɔ tōnē ngī di yayi. Kina bo kiya te, "Uwō lende ma nime laka, kina ma kileŋo yi 'deni kinza kari ko'do lende kēnyē mɔtɔ dē kpe. ɔdɔ kō'bō nduwē rɔ bɔ ko'do lende kēnyē, ēddī kari ko'ja gomɔ ame rɔ dɔ kiteli di dɔ ame ne."

XV Bɔ tōnē ari kileki dɔmo zi turu naga nima, iya te, "Yēsu na kileŋo ma."

Yēsu Kole 'Ba Boko'ba

XVI Kina lōbu 'ba Yudayi naga nima koloma ngī rɔ todɔ gomɔ rɔ Yēsu gɔ lende 'ba wa nima bo ko'do mī kada 'ba rɔ kindawo ne. XVII Bo ēnyī kiya zi lōbu naga nima, bo iya te, "Bu ma ēdī nduwē to'do ndɔbɔ abo kina me ma gbī mēdī mo'do ndɔbɔ nduwē mī kada nime tone."

XVIII Kina lōbu 'ba Yudayi naga nima kututu ngī tususu kpēnnī rɔ Yēsu 'do tupō mo yaga gɔ lende 'ba wa nima bo ko'do mī kada 'ba rɔ kindawo ne, kina gbī gɔ ame bo kiya te Boko'ba na rɔ 'bu bo ne. Rōmōyī di mī lende kiya abo nima, bo iyari rɔ bo 'deni ti Boko'ba.

XIX Tine bo ēnyī kiya zīnnī, bo iya te, "Lende ame ma kole 'ba Boko'ba mēdī miya ziye ne kina me. Mo'do a mɔtɔ dē gɔ dɔma. Wa ame ga mo'ja 'bu ma kēdī ko'do ne kina nge mēdī mo'do. Wa ame ga pili 'bu ma kēdī ko'do ne kina me mēdī mo'do

gbī kɔzɔ 'ba 'bu ma tara. XX Rōmōyī 'bu ma ɔ'ɔ ma rɔ mbēmbē kina me bo kileme wa ame ga bo kēdī ko'do ne 'deni pili zō to'do mo. Bo ti kileme wa mɔtɔ ga ame rɔ dɔ kiteli di dɔ ame ga kēddī kōngɔke ne 'deni zō, ame ɔdɔ ko'jake kinē mo ga lende mo ēdī kigayi ye. XXI Gbī kɔzɔ ame 'bu ma kēdī kīdīdī tōku nī kindiŋi yaga ne tara ma kole abo ti mīdīdī ya ame ga mo'dɔkɔ ne gbī. XXII 'Bu ma o'do burē 'ba bilaka dē. Ma na bo ki'di ma 'deni rɔ bɔ to'do burē 'ba bilaka pili. XXIII Kina 'do lijē koro ma gbī kɔzɔ ame lijē koro 'bu ma ne tara. Bilaka ame koro ma dē oro 'bu ma ame koja ma ne dē gbī.

XXIV Rɔ ma laka miya ziye, bilaka ame ga kuwō lende ma nime ki'di dōnnī ngī rɔ ma laka gɔ lende 'ba Boko'ba ame koja ma kako ti lende nime ne, lijē ti kēdī ngī ti dīdī ma ŋburuŋburu. Minza mo'do burē 'bēnnī kpe, rōmōyī lijē ɔdɔ 'deni yaga di mī tōlē. Kina lijē idīdī 'deni gbī rɔ ma lōlōwō. XXV Rɔ ma laka miya ziye, kada mo ɔwɔ dē kpe kina me 'deni tōne, ame ɔdɔ ya ma kinza ti dīdī ma ŋburuŋburu mīnnī naga kuwō birɔ kole 'ba Boko'ba 'deni, 'do kēnyī ngī kīdīdī rɔ ma lōlōwō. XXVI 'Bu ma na ki'di dīdī mī bilaka. Kina me bo ki'di ma 'deni gbī 'do mīdīdī bilaka. XXVII Bo i'di kōzī kakpa 'deni gbī zō, ma kole abo, 'do mo'do burē 'ba bilaka, rōmōyī ma kole 'ba bilaka

lesi na. ^{XXVIII-XXIX} Kada mo ti kōmō 'deni ame 'dō tōku ni ame ga kōlè 'deni mōlo ne kuwō birō ma, kina gō lijè kënyī kōdō yaga di mī gō. Lende nime igayi ye to-
tondo? Omerike gōmo laka. Tōku bō lende laka ti kënyī kōdō 'deni kari koloma rō ḡburunḡburu. Tine tōku ame ga rō 'ba bō lende kënyē ni ne ti kodō karama 'deni dōmo.

^{XXX} Lende naga nime mēdi mo'dō ne, minza mo'dō gō dōma. Burē 'ba bilaka naga nime mēdi mo'dō ne, 'bu ma na kiya zō 'dō mo'dō. Minza mo'dō wa naga nima gō ako'dōkō ma, ne mēdi mo'dō gō ako'dōkō 'ba 'bu ma ame koja ma kako bine ne. Kina burē 'ba bilaka naga nima mēdi mo'dō ne pili rō ma kodōrō.

^{XXXI} Ma kiya te ma na ḡge mēdi miya lende ma nime dēne ti kēdi ka ḡḡi rō lende sari. ^{XXXII} Ne bō mōtō ēdi ḡbī ame bo kiya lende 'deni mōlo gō lende ma, bo mo na rō Bōko'ba. Kina mikali 'deni ḡḡi lende kiya abo ēdi rō ma laka. ^{XXXIII} Kōzō ma tōnē kojake bilaka 'be mōtō ga kari zi Yowani ne, bo iya lende 'deni ḡbī kodōrō ziye gō kō'du ma. ^{XXXIV} Ne ma di zō bine, lende 'ba Yowani nima inda dē rō a ma kembe. Lende 'ba bilaka lesi na. Kina me mīyētī gōmo 'deni ziye 'dō ki'di kikalike tōmō rōye di mī tōlè. ^{XXXV} Yowani ēdi kōzō pa'do ame kēdi kōbō kiyōpō gō bi ne tara. Tine kpe na ḡge ti mī këyī

mbowa gō lende 'ba bi kōpō nima.

^{XXXVI} Ne ḡḡō mēdi ti lende mōtō bine ame rō dō kiteli di dō lende kiya 'ba Yowani. Ndose ame ga 'bu ma kose zō ne na me ga pili mēdi mo'dō, kina me le'jete ileme ma 'deni rō ma laka, omba 'bu ma na ḡḡi koja ma. ^{XXXVII} Kina 'bu ma ame koja ma ne iya lende 'deni ḡbī gō lende ma. Uwōke mugu bo dē. Kina o'jake kinē bo dē ḡbī. ^{XXXVIII} Kina lende abo inza ḡbī mīye rōmōyī i'dike dōye dē gō lende ma ame bo koja ma ne. ^{XXXIX} Ö'bōke nduwē tīdēki buku ma mōlo 'ba Bōko'ba. Omerike, iyake te ti ko'jake dīdī ma ḡburunḡburu gō akīdēki 'be naga nima? Lende ma na ma ga 'dō kugu pili mī buku naga nima. ^{XL} Ne wa'di na ko'dōkōke dē tako tōsō gōma 'dō mī'di dīdī nima ziye gōmo?

^{XLI} 'Bama dōdō kiya te bilaka lesi na kiya te ma na mbiri, o'dō dō dē zō. ^{XLII} Ne kpe 'beye mikali ye dō'oke Bōko'ba dē du te. ^{XLIII} Bōko'ba bo na rō 'bu ma. Bo na me koja ma kako dōlīḡō nime ti kōzī kakpa abo. Kina me 'bōwu ilagike lende ma za yaga. Kina me le'jete, dōdō kiya te ko'jake e'be bilaka mōtō kako abo za ti lende 'ba kōzī kakpa 'ba bilaka lesi kina kebe kutike gō lende mo. ^{XLIV} Kpe 'beye o'dōkōke 'dō lēpī ye ga kō'bō tiya mo, kiya te nani nime bo na mbiri. Kina kele ziye. Ne o'dōkōke dē yō to'dō wa ame

ga 'do Boko'ba ame nge koto mitoro ne kubī goye timo. Tine ti ki'dike dōye go lende ma totondo?

^{XLV} Omerike, iyake te ti mari mususu ye zi 'bu ma Boko'ba? Inza du tara. 'Bu ye löbu Musa nima komerike kiyake te bo na ti kokonyi ye ne, bo na kēdi kari kususu ye zi Boko'ba. ^{XLVI} Ma kiya te kēddi ki'dike dōye ra go lende kiya 'ba Musa ga, dēne ēddi ki'dike dōye gbī go lende ma. Lende ma ga na ma pili bo kugu mi buku abo naga nima. ^{XLVII} Ne kina me ki'dike dōye dē go akugu abo ga ne, ti ki'dike dōye go lende ma totondo?"

VI

Yēsu I'di Akonyo Kō'bo Bilaka Konzi
(MT 14:13-21; MK 6:30-44; LK 9:10-17)

^I Di pötö mo 'deni yayi di Galilaya na Yēsu ni kēnyī ngī kumu kari gönyī pöpö 'ba Galilaya ame kīdēki möyī mo gbī rō pöpö 'ba Tiberiya ne. ^{II} Bilaka ma konzi ɔɔ kari go bo yayi tonjo go koto ma bo kēdi ko'do ti tilejo bo rōkō'ɔ ame 'do kileme bo rō kole 'ba Boko'ba ne. ^{III-IV} Tine mi kada mo nima yayi, kada 'ba karama 'ba Yudayi ni ame kīdēki rō Pasaka ne, ɔwɔ dē kpe.

Yēsu ni ari 'deni toloma do kurungu ti bo kōsō go bo ga. ^V Tine bo onjo bilaka ɔɔ 'deni ngī kako zi bo rō tīndi. Na bo kēnyī kititi Pīlipō, bo iya te, "Ti do'jake akonyo

tone di yala 'do kō'bo bilaka konzi naga nime?"

^{VI} Dēmba Yēsu bo ikali wa ame bo kēdi ko'do ne 'deni. Kina ma bo kēdi kiyɔɔ meri 'ba Pīlipō ɔɔ bo ikali tigo abo 'ba kole 'ba Boko'ba ra ngī na ya. ^{VII} Pīlipō iya te, "Ugō maŋgolo'bo pele ti kīsi riyō 'do koza zīnni mbowambowa, inza gbī kō'bo."

^{VIII} Kina bo kōsō go bo mōto ame möyī mo rō Andareya löndö 'ba Simona Pītörö ni ne kako ngī kiya zi bo tēgē, ^{IX} "Kole mōto ēdi bine ti maŋgolo'bo kēnyē tō ne ga muyi ti kole kenze kututu titititi tō ne ga riyō ngila mo. Tine ɔɔ di'dike pele zi bilaka konzi naga nima, inza ko'do ɔɔ gbī zīnni."

^X Bo iya te, "I'dike lījē koloma bēri." Go bi mo nima rō löwu. Kina bilaka konzi tōnē ga koloma ngī bēri. Bōtōni mo ga 'beri rō dönni ēdi n̄bō kōɔɔ kuluku 'butē bi 'butē (5,000) tara. ^{XI} Kina bo kogba maŋgolo'bo tōnē ngī, bo ki'di yē'ēdi mo ngī zi Boko'ba. Kina bo ki'di ngī kari koza zīnni. Kina bo kogba kenze mo tōnē ga, bo ko'do gbī tara. Kina bilaka konzi naga nima me rō gōmo konyo ngī kitēkpē.

^{XII} Kina ɔɔ bilaka naga nima konyo kpēnni 'deni pili kitēkpē tine, na bo kiya zi bo kōsō go bo ga, bo iya te, "Ari kutō'duke kōsɔ mo ga ma kileke yaga kinza kirasi rōni."

^{XIII} Kina lījē kari kutō'du kōsɔ maŋgolo'bo muyi tōnē

ga ma kola bəri ngi koso nbö mi kee 'butë dömoriyö.

XIV Ɔdo bilaka naga nima ko'ja lende nime Yësu ko'do ne 'deni tine, lijë iya te, "Ro ma laka bo kumë lende tönë Boko'ba kiya te bo ëdi koja kako dolinjo nime ne tine, bo na me."

XV Yësu ikali ya naga nima ëdi ko'doko 'do tinda'ba bo ki'di ro nere ro gbörökötö. Kina bo kënyï abo ngi kutu bo kari do kurunju.

Yësu Ilingere Kebe Do Mini
(MT 14:22-33; MK 6:45-52)

XVI Kina ɔdo kömö 'deni ro mi dokopiyari tine, na bo kösö go Yësu ga kënyï ngi kari kpa pöpö. XVII Kina lijë këki ngi mi sorope tumu do pöpö tari Kaparanoma. Kina ɔdo go bi kölu 'deni, gba kinza Yësu kömö dë zinni, XVIII na lili ki'di ngi tome ro ma kembe kebe do mini. Kina ki'di mini kënyï ngi tikagba ro ma kënyë.

XIX Kina ɔdo lijë kujë sorope 'deni kari nbö kozo mayile mota ala sowo tara tine, lijë o'ja Yësu 'deni këdi kilingere kebe do mini këdi kako zinni. Kina lijë kënyï ngi ro tikere. XX Tine bo iya te, "Ma na. Kinza kereke dë."

XXI Na doki'di lijë kolodo ngi bəri. Lijë ki'di bo ngi këki mi sorope. Kina lijë kömö ngi welo do kpa götö go bi mo tönë lijë këdi ko'doko tari teyi ne.

Yësu, Akonyo 'Ba Didï

XXII Kina ɔdo bi këzë 'deni tine bilaka ma konzi ma tönë ga kileke gönyï pöpö ma kapa moto ne, ënyï tititi rönni ro go rönni, iya te, "Yësu ëdi yala?" Römöyï lijë ikali sorope oloma nge koto yayi, kina me bo kösö go Yësu ga këki 'deni yimo kumu kari timo gönyï pöpö ma kapa moto, tine Yësu ëki dë su kari tinni. XXIII Sorope moto ga ako di Tiberiya kömö noli ngila bi tönë pa Yësu ko'do yë'di zi Boko'ba do mangolo'bo tönë ga bo ki'di zi bilaka konyo ne. XXIV Bilaka naga nima lijë ikali Yësu ni inza kpe yayi. Kina lijë këki ngi mi sorope naga nima. Lijë kari Kaparanoma tari toma bo di yayi.

XXV Kina ɔdo lijë kumu do pöpö 'deni kömö yayi tine, lijë ari ko'ja Yësu 'deni këdi molo yayi. Lijë ititi bo, iya te, "Bo komo kiyandi, ömö nyanya bine?"

XXVI Bo iya te, "Eddi ko-make ma go wa'di? Ro ma laka miya ziye, eddi ko-make goma ka go lende 'ba mangolo'bo nime konyoke kitëkpë ye ne. Inza du go lende 'ba tikali 'jo 'ba lende 'ba go koto naga nime mo'do ne. XXVII Kinza kö'böke dë to'do ndobo nge go akonyo ame këdi kenme ë'benni yaga ne. Akonyo ma laka ame 'do ko'doke ndobo gomo ne na ro ame këdi ki'di didi ma nburunburu ne. Kina kole 'ba bilaka lesi ti ki'di akonyo nima ngi ziye. Kole 'ba bilaka lesi

na tönë Boko'ba ki'di közi kakpa 'deni teyi ne."

XXVIII Bilaka naga nima ënyï kititi bo, iya te, "Boko'ba o'doko ze tégë gɔ do'do wa'di?"

XXIX Bo iya te, "Boko'ba o'doko ziye gɔ kikalike bo ame bo koja 'deni kako dolinjɔ nime bine ne."

XXX Lijë iya te, "Kina tine, wa'di na ti ko'do ame gɔ kileme zize omba lende 'bi naga nima ëdi ngi ro ma laka? Ndobo wa'di na koloma to'do mo? XXXI Molo tönë mi kada 'ba Musa, ko'ja 'bu ze löbu ga kedi mi mökö, lijë oloma tonyo akonyo ame kako di mitoro ne kozo ame kugu lende mo mi buku ne tara, ame kiya te, 'Bo i'di manjolo'bo kako zinni di mitoro gɔ lijë konyo.' "

XXXII Yësu iya te, "Ro ma laka miya ziye, manjolo'bo nima koloma tako di mitoro ne, Musa na dë ki'di. Manjolo'bo ame ro ma laka ne, 'bu ma na kedi ki'di kako ziye di mitoro. XXXIII Manjolo'bo ame Boko'ba ki'di ne kina ro bo ame kako bëri di mitoro ne, gɔ bo kididi bilaka 'ba dolinjɔ nime yaga ro ma lölöwö."

XXXIV Bilaka tönë ga iya te, "Nere, i'di kinë manjolo'bo nima nduwë zize."

XXXV Yësu iya te, "Ma na ro manjolo'bo 'ba didi. Lijë ame ga pili ki'di dönni gɔ lende ma ne, 'bö ni ti koda mini inza kupö lijë kpe. XXXVI Ne onjɔ kina kozo ma tönë miya ziye ne, o'jake ma pele kina ikalike ma dë

gbï yo. XXXVII Bilaka ame ga 'bu ma ki'di 'deni zö ne ti kedi ngi pili ro 'ba ma ga. Kina minza milagi gbï di bi tuti do mato ga ame ko'doko tako zö gɔ lijë kedi ro 'bama ne. XXXVIII Römöyi ndobo nime mako bëri bine di mitoro to'do mo ne inza ro to'do ako'doko 'ba gbagba ma. Ne ro to'do ako'doko 'ba bo ame koja ma kako bëri bine ne. XXXIX Ako'doko 'ba 'bu ma ame koja ma ne kina me, tégë kinza mola ma koto mato kölu dë di mi löngö bilaka naga nime bo ki'di 'deni zö ne. Tine 'do mi'di lijë pili kënyï kodo yaga di mi tölë mi kada ame 'deni ro njburunburu 'ba dolinjɔ nime ne. XL Römöyi bo o'doko bilaka ame ga pili ko'ja ma kole 'deni kina ki'di dönni 'deni gbï gɔ lende ma ne, gɔ kedi ti didi ma njburunburu. Kina ti mi'di lijë 'deni ngi kënyï kodo yaga di mi tölë mi kada ame 'deni ro njburunburu 'ba dolinjɔ nime ne."

XLI Kina bilaka naga nima kënyï ngi tilende ro bo njgurunguru gɔ a nime bo kiya te, "Ma na ro manjolo'bo ame kako di mitoro ne." XLII Lijë iya te, "Bo nime, bo ro Yësu kole 'ba Yesepa. Ame dikali 'bu bo ni pili ti ma bo ni. Ro ma totondo mo ga na bo kebe kiya tégë bo ako di mitoro?"

XLIII Kina bo kënyï kilende zinni, bo iya te, "Orake titi mbowa te di mi lende 'be nima. XLIV Boto mato inza kikali tako zö, doo kiya te

'bu ma mo nime koja ma kako di mitoro ne na de ngi ko'de bo mo zo. Kina ti mi'di bo mo ngi kodo yaga di mi tole mi kada ame ro nburunburu 'ba dolinjo nime ne. ^{XLV} Lende nime edi 'deni ro ma koriya ti ma tone ga bo kume lende 'ba Boko'ba ma molo naga kugu mi buku 'benni ga ne tara, ame kiya te, 'Boko'ba ti kiyandi lijē 'deni pili.' Kina me 'deni tone, ya ame ga lijē kuwo lende 'ba 'bu ma 'deni lijē kicali 'deni gbi laka ne, lijē ti kedī ngi ro 'ba ma ga. ^{XLVI} Boto moto o'ja 'bu ma Boko'ba de. Ma ame mako di zi bo ne, ma na nge koto mo'ja bo.

^{XLVII} Kina lende ma laka na me medi miya ziye, bilaka ame ga ki'di donni 'deni ngi go lende ma lijē edi 'deni ngi ti didi ma nburunburu. ^{XLVIII} Ma na ro mangolo'bo 'ba didi. ^{XLIX} Akonyo ma tone pa koloma ro tako zi 'bu ye lobu ga di mitoro mi kada ma lijē kedī mi moko ne, lijē onyo pele tine lijē edi gba kole kada moto. ^L Ne mangolo'bo ame medi miya lende mo tone ziye ame kako di mitoro ne, ya ame ga pili konyo ne inza kole kpe. ^{LI} Ma na ro mangolo'bo ame kako beri di mitoro ame go kididi bilaka yaga ro ma lolowo. Bilaka ame ga konyo mangolo'bo nime ti kididi 'deni koloma ro nburunburu. Mangolo'bo ame medi mi'di ne na ro yida roma. Medi mi'di 'do bilaka 'ba dolinjo nime kididi

yaga ro ma lolowo."

^{LII} Kina bilaka naga nima kenyi ngi ro 'diri. Lije ebe tiya mo ro go ronni, lijē iya te, "Bo nima, yida ro bo mo go bo ki'di zize donyoke ro ma totondo mo ga?"

^{LIII} Bo iya te, "Ro ma laka miya ziye, odo kiya te konyoke yida ro kole 'ba bilaka lesi de ngi, kina kuweke roma mo de gbi, inza kididike yaga ro ma lolowo. ^{LIV} Bo ame konyo yida roma, kina kuwe roma ma gbi ne, bo ti kedī ngi ti didi ma nburunburu. Kina ti mi'di bo ngi kenyi kodo yaga di mi tole mi kada ame 'deni ro nburunburu 'ba dolinjo nime ne. ^{LV} Yida roma ti roma ma edi kozo akonyo ni ma ti wa kuwe ame kedī kogbo bilaka koloma ro ma kididi dolinjo nime bine ne, kina yida roma ti roma ma ti ki'di bilaka kididi 'deni gbi ro ma lolowo. ^{LVI} Ya ame ga konyo yida roma 'deni kina kuwe roma ma 'deni gbi ne, ti medi ngi ro akoto tinni. Kina lijē ti kedī gbi ro akoto to. ^{LVII} 'Bu ma Boko'ba na me kedī kididi bilaka kina me bo koja ma mako dolinjo bine. Bo na me gbi kedī kididi ma. Kina gbi tara bilaka ame ga konyo yida roma 'deni, ti mididi lijē gbi.

^{LVIII} Lende kiya ma na me, mangolo'bo ame kako beri di mitoro ne kina ro yida roma. Inza kozo mangolo'bo ma tone pa 'bu ye lobu ga koloma tonyo mo ne.

Maṅgolo'bo nima lijë onyo pele tine lijë ëdi gba kölë kada mato. Ne bo ame konyo maṅgolo'bo ame ne ti kidiḍi ṅgi koloma ro ṅburuṅburu."

LIX Lende nime Yësu iya di Kaparanoma ko'ja bo kedi ro tiyandi komo bilaka di mi ro 'ba motu.

Laja 'Ba Didī

LX Bilaka ma konzi ame ga kedi kosö go Yësu ne, odo lijë kuwö lende nime 'deni te tine ma konzi mato ga ënyi kiya te, "Lende nime itigo 'deni sowa. Yë na ti kuti domo?"

LXI Yësu ikali lende ṅguruṅguru 'benni nima 'deni molo ti mi bo. Kina bo kiya zinni, bo iya te, "Lende nime na ko'dokoke 'deni ṅgi toga kpeye goma teyi?"

LXII Omerike gomo to ma, odo kiya te keddi kongoke kole 'ba bilaka lesi 'deni kedi kileki kari toro go bi abo ma molo ame bo koloma pa teyi ne kada mato ti ko'doke roye 'jaa tondo? LXIII Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba na kedi ki'di bilaka kidiḍi ro ma lolowo. Yida ro bilaka ikali de 'do ki'di bilaka kidiḍi ro ma lolowo. Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba ame kedi ki'di bilaka kidiḍi ro ma lolowo ne, kina me mo'de 'deni kako ziye ti lende nima miya ziye ne. LXIV Ne ongo, kina ma pele 'deni tara ya 'beye mato ga o'doko de gbi ti'di donni go lende ma."

Yësu iya lende nime te romoyi bo ikali 'deni molo bilaka ma yala ga na ki'di donni de go lende abo nime.

Kina bo ikali bilaka ame kedi ko'doko tari tususu bo zi turu ne 'deni gbi molo.

LXV Kina bo kiya te, "Ko'du go lende naga nime kina ma ki'di go miya te, bilaka ma koto mato inza kikali go kako zo. 'Bu ma na nge ti ko'de bilaka mo go kako zo."

LXVI Bilaka ma konzi ënyi ṅgi toga kpenni go Yësu romoyi lende abo itigo 'deni sowa. Lijë o'doko de kpe tosö go bo.

LXVII Kina bo kënyi kiya zi bo laja abo ga ma 'butë domoriyo naga nima, bo iya te, "Kpe gbi o'dokoke toga kpeye goma yo?"

LXVIII Simona Pitöro iya te, "Nere, ze 'beze nime, bilaka mato inza ame go dari teyi. Lende 'bi na me kedi ki'di didi ma ṅburuṅburu zize le'jete. LXIX Kina di'di doze 'deni ṅgi goyi dikali 'deni ro ma laka ni na nge koto ro ma laka ro bo ame kako di zi Boko'ba ne."

LXX Yësu iya te, "Kpe ya ma 'butë domoriyo naga nime, ma na migeli ye ne tine pele bo ma koto mato di mi longgo ye nima bina edi 'ba bo ro 'ba Satani."

LXXI Lende kiya 'ba Yësu nime, bo edi ro tiya Yuda kole 'ba Simona Isikarita ame bo pele di mi longgo ya ma 'butë domoriyo naga nima bo na kedi kari kusus Yësu zi turu ne.

VII

Yësu Ni Ti Löndö Bo Ga
I Di potö mo na Yësu kënyi kari tilingere kebe mi

Galilaya. Bo o'dokɔ də kpe tari tilingere kebe mi liɲɔ ame ga ngila Yerosalema ne, römöyɪ turu mo ga ɛdi ko'dokɔ 'deni 'do tupö bo.

II Tine mi kada mo nima yayi tö'dö 'ba karama mɔtɔ 'ba Yudayi ame rɔ karama 'ba loma bɪci ngöngöbö ne ɔwɔ də kpe. III Kina löndö 'ba Yësu ga kako ngi kiya zi bo, iya te, "Ari to'do karama Yudayi 'do ki'di ya ame ga yayi këdi kösö göyɪ ne ko'ja lende ame ga këddi ko'do ne. IV Römöyɪ bɔ ame ko'dokɔ ngi 'do bilaka pili kikali bo ne, bo o'do lende abo ga də rɔ kusu. Ne oɲgɔ, kina kɔzɔ 'bëyi nime, lende löbu naga nime këddi ko'do ne o'dokɔ ziyi gɔ kari kileme röyɪ zi bilaka pili."

V Ya naga nima lijë pele rɔ löndö 'ba Yësu ga tine lijë i'di dönni də gɔ lende abo. Kina ma ki'di lijë kiya lende nima tara ne.

VI Bo iya te, "Kada 'ba tari ma yayi ne də gba. 'Beye kada pili ɛdi rɔ ma laka ziye. VII Bilaka 'ba doliɲɔ nime inza ko'ji ye. Ne 'bama nime mö'bö nduwë tileme gɔ lende kirasi 'bënni ga zinni ne, kina me lijë këdi ko'ji ma gɔmo. VIII Arike mi karama nima. Ne ma 'bama mari də, römöyɪ kada 'ba tari ma yayi na də gba."

IX Yësu iya lende nime te zi löndö bo ga. Kina bo kileke abo ngi töti mbowa Galilaya.

X Kina ɔdɔ löndö bo ga kënyɪ kari 'deni to'do karama nima Yudayi tine,

bo ɛnyɪ gbi kozi kari yayi. Tine bo ari də kileme rɔ bo yaga bi kɔpɔ. Bo ari abo ngi lowo. XI Turu 'ba Yudayi ni ɛdi rɔ toma gɔ bo di mi löngö bilaka konzi 'ba karama naga nima. Lijë këdi rɔ tititi bo di zi bilaka, iya te, "Bo nime bo ɛdi yala?"

XII Gɔ kö'du mo na bilaka pili këdi 'deni ngi rɔ tiya lende abo rɔ kore. Ya mɔtɔ ga iya te, "Bo nime bilaka laka na."

Ya mɔtɔ ga iya te, "Aa, bo ɛdi ka kindëndë bilaka ti lende abo naga nima rɔ tündëndë."

XIII Tine bilaka naga nima iya lende nima də yaga bi kɔpɔ, römöyɪ lijë ere turu 'bënni ga.

Yësu Iyandi Wa Mi Reki 'Ba Rö Löbu

XIV Kina ɔdɔ kömö 'deni mi zana 'ba karama nima tine, na Yësu kënyɪ ngi kari mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. Kina bo ki'di ngi tiyandi kɔmɔ bilaka di yayi. XV Lende ame ga bo kiya ne igayi turu 'ba Yudayi ni 'deni. Kina lijë kiya te, "Bo nime bo ikali lende naga nime totondo ga? Ne bɔ kɔmɔ kiyandi ze naga nime iyandi bo də yɔ 'di?"

XVI Kina bo kënyɪ kiya zinni, bo iya te, "Lende naga nime mëdi miyandi ne, lende ma na də. Lende 'ba Boko'ba na. Bo na me koja ma kako doliɲɔ nime bine. XVII Bilaka ame ga ko'dokɔ to'do ako'dokɔ 'ba Boko'ba ne na 'jaa ti kikali akiyandi nime. Ala lende ma

na ya, ala 'ba Boko'ba mo na ngi ya lijē na ti kikali 'jaa. ^{XVIII} Römöyī bilaka ame kēdi kiyandi kōmō bilaka bo kebe tiya mo, bo kiya te, akiyandi nime lende abo na, ziye ngi 'dō tikali mo rō ma laka bōtō nima o'dōkō abo ka 'dō bilaka kiya te bo na rō bilaka ma löbu. Ne bō ame kako 'ba bo kiya te, bilaka mōtō na koja bo ti akiyandi laka nime ne, ziye tikali mo rō ma laka bo na rō bō lende kodōrō kina lende kēnyē inza gbī mī bo. ^{XIX} Kōzō ma konjōke, Musa na me kugu kō'du ki'di 'ba Boko'ba ziye, ne bōtō ma kōtō mōtō ame 'dō kō'bō ngi toro kō'du ki'di nime di mī löngō ye bina ne inza yō. Ne ēddi komake gōma 'dō tupō ma yaga gō wa'di?"

^{XX} Bilaka ma konzi ame ga kēdi yayi ne ēnyī kiya zi Yēsu, iya te, "Rumō na kēdi ko'dō yi. Yē mo na kēdi koma göyī mo 'dō tupō yi?"

^{XXI} Yēsu iya te, "Tōnē mo'dō 'bama wa nge dō kōtō mī kada 'ba rō kindawo ne, i'dike lende mo kebe kilikō dōye pili gō wa'di? ^{XXII} Ne kpe 'bōwu, ebeke tilele kole kuru 'be ga mī kada 'ba rō kindawo. Kōzō lende mo ame Musa kiya ne tara. Ne dikalike 'deni ngi rō ma laka, akilele nima lende 'ba Musa na dē römöyī bulōbu ma mōlo naga tōnē bine oloma gbī to'dō mo tara. ^{XXIII} Kina me kēddi kileleke kole titi mī kada 'ba rō kindawo 'dō kileme lende koro 'ba kō'du ki'di ame Musa kugu ziye

ne. Ne gō wa'di na kēnyīke rō 'dirī tō gō ako'dō 'bama ame mileņo yida rō bilaka pili mī kada 'ba rō kindawo ne ya? ^{XXIV} Kinza kodōrōke bīci lende dē ngi rōma gō wa ame ga kēddi ko'jake ti kōmōye ne. Ziye 'dō kodōrōke bīci lende ti lende laka mo."

^{XXV} Kina bilaka mōtō ga 'ba Yerosalema kēnyī ngi tilende rō bo, iya te, "Dēmba bō tōnē turu ze ga kēdi rō toma gō bo 'dō tupō bo ne, bo na me ne ya? ^{XXVI} Ne onjōke yayi bine bo ēdi kilende ngi rō dō ngölō. Turu iya a mōtō dē gbī zi bo yō. Ala mōtōga lijē ti komeri 'deni, kiya te bo na rō Kurisītō mo ame Boko'ba kēdi koja kako di mītōrō ne o'tō? ^{XXVII} Tine Kurisītō mo ame kēdi kako di mītōrō ne, bōtō inza kikali dōliņō mo. Ne 'ba Yēsu mo nime, tondo ze pili dikali dōliņō abo?"

^{XXVIII} Kina o'dō Yēsu kēdi 'deni tiyandi kōmō bilaka di mī reki 'ba rō löbu 'ba Boko'ba tine, bo ēnyī ngi kiya rō ma kembe, bo iya te, "Kpe nima, ikalike ma ra? Dōliņō ma ame mako di teyi ne, ikalike ra ngi? Tako nime mako bine ne, mako dē gō dōma. Boko'ba ame kōtō kpōki mītōrō ne na koja ma. Ne ikalike bo dē yō. ^{XXIX} Ma 'bama mikali bo 'deni, bo na me koja ma 'dō ki'di ma mako bine ne."

^{XXX} Kina lijē ko'dōkō ngi 'dō tinda'ba bo gō lende nime. Ne tine bōtō mōtō osa kōzini dē rō bo römöyī

kada abo ame Boko'ba ki'di 'do bilaka kinda'ba bo teyi ne ömö dë gba. ^{XXXI} Bilaka ma konzi mōto ga i'di dönñi 'deni ngi go lende abo. Kina lijë koloma ngi ro tiya mo, iya te, "Yësu nime na ngi ti kedi ro Kurisito mo tonë Boko'ba kedi koja kako di mitoro ne, romoyi a mōto inza kpe ame go bo mōto kako ko'do kulowo ro do kiteli di do ame ga bo ko'do ne."

^{XXXII} Kina do Parosi mōto ga kuwo lende nima bilaka naga nima kiya ne 'deni te tine, lijë enyi ngi kari tususu kpenni ti lobu 'ba bo akumu ni. Kina lijë kenyi ngi koja bo kanya 'benni ga kari tinda'ba Yësu.

^{XXXIII} Yësu oloma ro tiya mo zi bilaka naga nima yayi, bo iya te, "Medi moloma nge tiye bine mbowa tine medi muyi ama doma, mileki mari zi bo ame koja ma kako bine ne. ^{XXXIV} Kina ti kebeke 'deni ngi toma goma, ne inza ko'jake ma kpe romoyi inza kikalike tari tomö nbö mi go bi ame medi teyi ne."

^{XXXV} Kina turu mōto ga kenyi ngi tiya mo ro go ronni, lijë iya te, "Wa'di mo ga na bo kedi kiya 'ba bo tara? Bo edi kari nbö kulowo te yala ga kina bo kiya te dinza do'jake bo? Ala bo edi ko'doko tari toloma zi bilaka ze ame ga kedi koloma mi dayayi 'ba bo lowo ne oto. Motoga bo edi ko'doko tari tiyandi komo bo lowo naga nima di yayi. ^{XXXVI} Ne ma kinza tara yo

dëne bo ti kiya te do do make bo pele dinza do'jake bo? Lende kiya wa'di mo ga na bo kebe kiya 'ba bo, bo kiya te go bi ame bo kedi kari teyi ne, dinza dikalike 'beze tomö teyi?"

Yësu Mini 'Ba Didì

^{XXXVII} Kina do komö 'deni mi to'do 'ba tote karama nima ame ro kada ma lobu 'ba karama mo ne tine, Yësu enyi koro toro komo bilaka naga nima. Kina bo kuwowo do bo ro ma kembe, bo iya te, "Ya ame ga kedi ti koda mini ne, i'dike lijë kako zo tuwe mo. ^{XXXVIII} Lende nime edi 'deni kozo ma tonë kugu mi buku 'ba Boko'ba ne, ame kiya te, 'Ya ame ga ki'di dönñi 'deni ngi ro ma laka go lende ma ne, mini 'ba didi ti kolo 'deni di minni kozo yopo tara.'"

^{XXXIX} Dongala nime, Yësu edi kiya go lende 'ba Nyi Koto Laka ame Boko'ba kedi ko'doko ti'di mo zi ya ame ga ki'di dönñi go lende 'ba Yësu ne. Mi kada nima yayi Boko'ba i'di Nyi Koto Laka dë gba zi bilaka romoyi Yësu ileki dë gba kari mitoro.

^{XL} Lende nime Yësu kiya ne, do ya mōto ga kuwo 'deni tine lijë enyi ngi kiya te, "Ro ma laka bo nime, bo na ngi ro bo kumë lende mo tonë Boko'ba kedi koja ne."

^{XLI} Ya mōto ga iya te, "Bo nime na ro Kurisito."

Ya mōto ga iya te, "Bo nime Kurisito na dë romoyi Kurisito inza ro bilaka 'ba Galilaya. ^{XLII} Romoyi ugu 'deni molo mi buku 'ba

Boko'ba, iya te, Kurisito edi kodo di mi kupö nje Dawidi. Kina go köyö bo Beteleme mi dolinjo 'ba Dawidi."

XLIII Lende kiya 'ba bilaka naga nima oza mini 'deni kozo a nima tara. XLIV Kina ya moto ga ko'doko ngi tinda'ba Yesu, ne tine boto moto osa kozini de du te ro bo.

Ndo'ji 'Ba Parosi Ni

XLV Kina odo bo kanya naga nima kenyi kileki 'deni kari zi Parosi ni ti lobu 'ba bo akumu naga nima tine, lijé enyi kititi bo kanya naga nima, iya te, "O'deke Yesu mo de kako zize bine go wa'di?"

XLVI Bo kanya naga nima iya te, "Wowo, do'ja boto moto de gba ame kiya lende kozo lende kiya 'ba bo nime."

XLVII Lijé iya te, "I'dike bo ku'bölu ye 'deni gbi. XLVIII Uwöke ra ze Parosi ni ti lobu 'be moto ga diya lende abo naga nima ro lende laka? XLIX Ya ma yawa naga na nje ma kedí kuti go lende abo naga nima ne romöyí lijé ikali ko'du ki'di 'ba Boko'ba de. Kada moto Boko'ba edi ku'du lijé mi pa'do 'ba Gehena."

L Kina Parosi ma tone kidéki möyí mo ro Nikuduma bo kako pa molo zi Yesu ne kenyi ngi toro tiya lende zinni, LI bo iya te, "Ongoke te, inza ro ma laka mi ko'du ki'di ze ame Boko'ba ki'di zize ne 'do todo karama ngi do bo moto tara

kinza ma kuwö lende 'ba kpamo titi konjo ndi lende mo."

LII Lijé ileki zi Nikuduma, iya te, "Ni 'deni gbi ro bilaka 'ba Galilaya moto? Ari kidéki buku 'ba Boko'ba te, ti ko'ja kugu yayi, iya te, bo kumé lende 'ba Boko'ba inza kodo di mi Galilaya."

LIII Kina lijé pili kenyi kiyeyi ronní ngi kari linjo 'benni ga ro kotokoto.

VIII

I Yesu odo ngi di mi ro lobu 'ba Boko'ba bo kari do doku 'ba Bilaya.

Yesu Ni Ti Kö'du Ki'di

II Molo mi donjo na Yesu kileki ngi kari mi reki 'ba ro lobu 'ba Boko'ba. Kina bilaka kototo ronní ngi nbanji zi bo yayi. Kina bo koloma ngi beri tiyandi lijé.

III Kina bo komo kiyandi moto ga ti Parosi ni kako ngi zi bo. Lijé o'de 'ja moto ame kinda'ba 'deni di bi 'ba to'do yeri. Lijé i'di 'ja nima koro komo bilaka konzi naga nima. IV Kina lijé kenyi kititi Yesu, iya te, "Bo komo kiyandi, 'ja nime dinda'ba loko di bi 'ba to'do yeri. V Kina kozo ame kugu 'deni molo mi ko'du ki'di 'ba Boko'ba ma Musa kugu zize ne, iya te, 'ja ma ko'do yeri kozo a nime te 'do ku'du ti kulugbi doku kole yaga. Ne ma 'beyi iya tondo?"

VI Akititi nime lijé edi koma kpa Yesu timo ro toma romöyí odo kiya te bo kiya lende moto ro ma kenye go lijé kari kusus bo timo zi

turu. Tine bo ileki abo dɔmo dɛ. Bo odi abo dɔ bo ŋgɛ le bɛrɛ tugu dɔ yayi ti dɔkole kɔzɛ bo. ^{VII} Kina lijɛ koloma ŋgɛ nduwɛ rɔ tititi bo rɔ aliri. Kina bo kombi dɔ bo ŋgɛ tɔrɔ, bo kɛnyɛ kileki zɛnnɛ, iya te, “Ɔdɔ kiya te bɔ mɔtɔ di mɛ lɔŋgɔ ye nima bina, bo kikalɛ rɔ bo, bo ko'dɔ lende kɛnyɛ mɔtɔ dɛ, bo kɛnyɛ dɔgba ku'du 'ja nima ti dɔku.”

^{VIII} Kina bo kodi dɔ bo ŋgɛ gbɛ bɛrɛ tugu dɔ yayi ti dɔkole kɔzɛ bo.

^{IX} Kina ɔdɔ bɔ kɔmɔ kiyandi naga nima kuwɔ lende nime 'deni kɔzɔ a nime te tine, lijɛ ɛnyɛ ŋgɛ tu'bɔgɔ rɔnnɛ rɔ kɔtɔkɔtɔ kita'ba yaga di ŋgɛla bo. Ya ma lɔbu rɔ dɔ kiteli mo ga tɔnɛ lijɛ na kisaki tɔdɔ dɔgba yaga. Kina rɔ ŋburuŋburu mo tine Yɛsu ni na kola 'deni ŋgɛ ŋge riyo yayi ti 'ja tɔnɛ kɔmɔ tɛndɛ naga nima. ^X Bo ombi dɔ bo tɔrɔ kina bo kititi 'ja nima, bo iya te, “Lijɛ ɛdi yala? Bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ ɔdɔ karama dɛ du te dɔyɛ?”

^{XI} Lɔko iya te, “Nɛre, bɔtɔ mɔtɔ inza.”

Bo ileki kiya zi 'ja nima, bo iya te, “Kina ma gbɛ, minza modɔ karama dɔyɛ. Ari ɛ'bi, ne kisaki di mɛ kada nime tɔne kinza kari ko'dɔ lende kɛnyɛ mɔtɔ dɛ kpe.”

Yɛsu, Bi Kɔpɔ 'Ba Dɔliŋɔ

^{XII} Di pɔtɔ mo 'deni yayi tine na Yɛsu kɛnyɛ kiya zi Parosi ni, bo iya te, “Ma na rɔ bi kɔpɔ zi dɔliŋɔ nime. Ya ame ga pili kɔsɔ 'deni gɔma ne iliŋgere dɛ kpe mɛ

bi kɔlu. Bi kɔpɔ nime ti kididi lijɛ 'deni ŋgɛ yaga rɔ ma lɔlɔwɔ.”

^{XIII} Parosi naga nima ɛnyɛ kileki kiya zi bo, iya te, “Lende yawa 'bi naga nima dɔŋgɔ 'deni, nɛ ɛ'bi ŋgɛ ka kɔzɔ bilaka ame kɛdi kodɔrɔ bɛci lende abo gɔ dɔ bo ne.”

^{XIV} Bo ileki dɔmo zɛnnɛ, bo iya te, “Lende yawa na dɛ. Ne ɔdɔ kiyake pele te mɛdi miya lende naga nime dɔmɔyɛ lende 'ba gbagba ma, ele gbɛ. Rɔmɔyɛ ma bɔ mo, ma na mikali gɔ bi ame mako di teyi ne, kina ma na gbɛ mikali gɔ bi ame mɛdi mari teyi ne. Kpe nima bina, ikalike dɛ mako di yala, ala mɛdi mari yala. ^{XV} Kpe 'beye ɛddi ko'dɔke burɛ 'ba rɔma ŋgɛ kɔzɔ burɛ ko'dɔ 'ba bilaka lesi tara, ne 'bama minza mo'dɔ burɛ 'ba bɔtɔ. ^{XVI} Ne ɔdɔ kiya te mo'dɔ burɛ 'ba bilaka pele, burɛ ko'dɔ ma ti kɛdi ŋgɛ rɔ ma kodɔrɔ rɔmɔyɛ minza mo'dɔ gɔ dɔma. Dɛdi do'dɔ ze ti 'bu ma ame koja ma kako di mɛtɔrɔ ne. ^{XVII} Ne ɔŋgɔ, lende nime ugu 'deni mɔlo mɛ kɔ'du ki'di ame ki'di ziye ne, iya te, ɔdɔ bɔ kodɔrɔ bɛci lende riyo kiya pili rɔ lende kɔtɔkɔtɔ nima, lende nima ɛdi ŋgɛ rɔ ma laka. ^{XVIII} Kina me ma rɔ bɔ kodɔrɔ bɛci lende ma kina 'bu ma ame koja ma kako bine ne, bo gbɛ rɔ bɔ kodɔrɔ bɛci lende ma.”

^{XIX} Parosi naga nima ɛnyɛ kiya zi bo, iya te, “Bu yi mo ɛdi yala?”

Bo iya te, “Kpe ikalike 'bu ma dɛ. Kina gbɛ ikalike

ma dë. Römöyî ɔɔɔ kiya te kikalike ma 'deni, ti kikalike 'bu ma gbî."

XX Lende nime Yësu iya di mî reki 'ba rō löbu 'ba Boko'ba ko'ja bo kēdî rō tiyandi kômɔ bilaka di gɔ bi ame bilaka kēdî ki'di kpa kōzî ki'di 'bēnnî ga zi Boko'ba di teyi ne. Mî kada nima yayî turu inda'ba bo dë römöyî kada abo ame Boko'ba ki'di 'dɔ bilaka kinda'ba bo yîmo ne ömō dë gba.

XXI Di pötö mo na Yësu kënyî kiya zi turu löbu naga nima, bo iya te, "Mēdî mari ama kada mɔɔ kina ti kënyîke 'deni ngî toma gɔma, ne inza kikalike tari tōmō gɔ bi ame mēdî mari teyi ne. Ti kō'bōke mî lende kënyē 'be ga n̄bō mî tölē."

XXII Turu naga nima iya te, "Lende abo nima, bo kiya te dinza dikalike tari gɔ bi ame bo kēdî kari teyi ne, bo ēdî ko'dɔkɔ tari tupō rō bo yaga?"

XXIII Bo iya te, "Kpe 'beye rō 'ba dōlɔnɔ nime. Ne ma 'bama mako di dɔyayi 'ba m̄tɔrɔ. Kpe 'beye di mî dōlɔnɔ nime. Ne ma 'bama minza di mî dōlɔnɔ nime. XXIV Gɔ kō'du mo kina ma 'dɔ ki'di miya te ti kō'bōke mî lende kënyē 'be ga n̄bō mî tölē. ɔɔɔ kiya te ki'dike dɔye dë ngî gomo rō ma laka ma na rō bɔ ame rō ma mo ne, ti kō'bōke mî lende kënyē 'be ga n̄bō mî tölē."

XXV Lijē ënyî kititi bo, iya te, "Nî yē mo na?"

Bo iya te, "Ma na rō bɔ ma tōnē miya lende mo pa ziye bine ne. XXVI Mēdî ti lende n̄banjî 'dɔ tiya mo gɔ lende 'be. Kina mēdî gbî ti lende mɔɔ ga n̄banjî ame gɔ mo'dɔ burē 'be timo. Bɔ ame koja ma kako dōlɔnɔ nime bine ne, lende abo rō ma kodɔrɔ. Kina lende ame ga n̄ge muwō di kpa bo ne, kina me mēdî miya ziye kpe bilaka 'ba dōlɔnɔ nime."

XXVII Lende nime Yësu kiya ne, turu naga nima ikali dë ma bo kēdî rō tiya lende 'ba 'bu bo Boko'ba.

XXVIII Kina bo kiya zînnî, bo iya te, "Ma kole 'ba bilaka lesi, ti kutötike ma 'deni dɔ ngērî tɔrɔ kupōke ma. Ne tine ti kikalike ma ngî 'jaa rō bɔ ame rō ma mo ne, kina ti kikalike gbî 'jaa omba wa naga nime mēdî mo'dɔ ne, minza mo'dɔ gɔ dɔma. Kina ti kikalike ngî rō ma laka wa ame ga n̄ge 'bu ma kiya zō ne na ma ga mēdî miya zi bilaka ne. XXIX Bo na koja ma kina bo ö'bō tō bi kɔɔ, bo ola ma dë kutu ma römöyî lende ame ga mēdî mo'dɔ ne, kina kiyēyî dōki'di bo."

XXX Lende nime Yësu kiya ne i'di bilaka ma konzi mɔɔ ga ngî ki'di dōnnî gɔ lende abo.

Kupō Ma Laka 'Ba Abarayama

XXXI Yësu ënyî kiya zi Yudayi naga nima ki'di dōnnî 'deni gɔ lende abo ne, bo iya te, "ɔɔɔ kiya te ko'dɔke wa pili ngî kɔzɔ ame mēdî miyandi ye timo ne, ti

këddike ngi ro ma laka ro bo koso goma ga. ^{XXXII} Kina gbi ti kikalike lende laka 'ba Boko'ba ngi. Kina lende laka 'ba Boko'ba ti ki'di ye ngi kolomake ro do ngolo. Kinza këddike ra kpe ro atoli."

^{XXXIII} Bilaka naga nima iya te, "Ze kupö Abarayama ga na. Molo kako di zi 'bu ze löbu ga boto inda'ba ze de ro atoli. Go wa'di na kiya te ti doloma ro do ngolo?"

^{XXXIV} Bo iya te, "Ro ma laka miya ziye, bilaka pili ame ga ro bo ko'do lende kënyë ne, lende kënyë inda'ba 'deni ro 'boki. Kina lende kënyë na 'deni le'jete ro bo dönni. ^{XXXV} Kozo ma kikalike atoli oloma de kö'bö nburu ro kole 'ba lijo. Ne kole 'ba bo do lijo na ti koloma ngi nburu kö'bö kpa döbösi 'ba 'bu bo nima. ^{XXXVI} Kina odo kiya te kole 'ba Boko'ba na kutë goye 'deni di zi bo ame kinda'ba ye ne, boto moto inza kpe ame 'do këdi ro bo doye. ^{XXXVII} Mikali ye 'deni ngi ro kupö Abarayama ga. Ne ëddi komake kori 'ba tupö ma go wa'di? Lende kiya ma naga nime na konji de döki'di ye? ^{XXXVIII} Lende naga nime mëdi miya ne na ro ame 'bu ma kileme zö. Kina 'beye ndobo ame ga gbi 'bu ye kileme ziye ne na ma ga gbi këddi ko'doke."

^{XXXIX} Lijë iya te, "Abarayama na ro 'bu ze."

Kina bo kënyë kileki domo zinni, bo iya te, "Inza tara. Ma kiya te këddike ra ngi ro kole 'ba Abarayama ga

dëne ëddi ko'doke gbi kozo 'ba Abarayama. ^{XL} Ne le'jete ëddike e'be za ro toma kori ame 'do kupöke ma timo, ma mo tönë mëdi miyëti lende ma laka ame ga muwö di kpa Boko'ba ziye ne. Lende ko'do 'ba Abarayama inza tara. ^{XLI} Ndobö ko'do do 'bu ye na ma këddike ro to'do mo ne."

Lijë iya te, "Ze kole köyö mi manba na de. Boko'ba na nge koto ro 'bu ze."

^{XLII} Bo iya te, "Ma kiya te Boko'ba na këdi ra ro 'bu ye dëne ëddi ko'doke ma römöyï tako nime mako ziye bine ne, mako di zi Boko'ba. Mako de go doma. Boko'ba na koja ma. ^{XLIII} Ne kpe bilaka o'dokoke de tuwö lende naga nime mëdi miya ne go wa'di? Lende ma laka kozo a nime te na ko'jike? ^{XLIV} Ne ongo, 'bu ye na ro Satani römöyï wa ame ga bo ko'doko ne kina ko'dokoke to'do mo. Bo 'ba bo 'deni molo ro bo a kupö. Bo o'doko abo de to'do lende laka 'ba Boko'ba römöyï bo ilagi lende laka 'ba Boko'ba 'deni molo pili. Wa 'ba bo ma bo kö'bö to'do mo na ro tunzö bëti römöyï bo bo bëti na. Kina bo 'deni ro nere 'ba bëti.

^{XLV} Ne 'bama nime, mëdi miya lende laka 'ba Boko'ba ziye ne na me ki'di kilagike ti'di doye go lende ma ne. ^{XLVI} Ongoke lende naga nima mëdi mo'do ne te. Ma kënyë mo ga ëdi? Odo këdi, iyake zö. Ne odo lende ma naga nima

kēdī me rō ma laka ne, o'dōkōke dē ti'di dōye gōmo gō wa'di? XLVII Ya ame ga rō kole 'ba Bōko'ba ne ēdī kuwō lende 'ba Bōko'ba. Ne kpe 'beye nime inzake rō kole 'ba Bōko'ba rōmōyī ilagike lende abo 'deni."

XLVIII Lijē iya te, "Ni nime, nī na dē ngī rō ma laka rō bō rumō 'ba Somorona kōzō ma tōnē diya bine ne?"

XLIX Bo iya te, "Ma bō rumō na dē. 'Bama rō toro 'bu ma. Ne kpe ebeke 'beye za titi'ja ma. L Wa naga nime mēdī mo'dō ne minza mo'dō 'dō bilaka koro ma gōmo, kiya ma rō bilaka ma lōbu. Bō mōtō ēdī ame bo ko'dōkō 'dō bilaka koro ma ne. Bo na rō bō ame kēdī kodōrō bīcī lende ma rō ma kodōrō ne. LI Rō ma laka miya ziye, ya ame ga kēdī ko'dō lende pili ngī kōzō wa ame ga mēdī miya ne, a mōtō rō tōlē inza kikali du te tōmō dōnnī."

LII Lijē iya te, "Ni bō nime, dikali yi 'deni rō ma laka. Nī bō rumō na. Iya te bilaka ame ga ko'dō lende kōzō kō'du kiya 'bī naga nima inza kōlē kpe. 'Bu ze lōbu Abarayama ni olē 'deni pili ti bō kumē lende ma lōbu 'ba Bōko'ba tōnē ga. LIII Gō wa'di na kebe kiya 'bēyī rōyī mbiri lōbu di dō 'bu ze lōbu Abarayama ni ma ti bō kumē lende ma lōbu 'ba Bōko'ba ame ga kōlē ne? O'dōkō to'dō rōyī rō wa'di?"

LIV Bo iya te, "Ma 'bama nime, miya rōma dē te mēdī mbiri. Dō kiya te miya kōzō a nima tara, lende ma inza kpe ko'dō o'tō. 'Bu ma nima

kēddī kīdēkike mōyī mo rō Bōko'ba kēddī koroke ne, bo na nge kiya te mēdī mbiri. LV Ne kpe 'beye ikalike bo dē. Ma na nge mikali bo. Ne o'dō miya te mikali bo dē, ma 'deni gbī rō bō bēti kōzō 'beye. Ne ongo, kina me mikali Bōko'ba, wa pili ame ga bo kiya zō ne, kina me ga mēdī rō to'dō mo. LVI 'Bu ye lōbu Abarayama ēdī ti mī kēyī rōmōyī mī kada nima yayi Bōko'ba iya zi bo, iya te, ti ko'ja kada ma ame mēdī mako timo dōlino nime ne 'deni ngī. Kina me bo o'ja 'deni ngī. Gō kō'du mo bo 'deni ti mī kēyī."

LVII Lijē iya te, "Ni nime kōmō kōzō 'bī omō dē gba kuluku kōtō yō. Rō ma tondo mo ga na kebe kiya te o'ja Abarayama?"

LVIII Bo ileki dōmo zi ya naga nima, bo iya te, "Rō ma laka miya ziye gba kinza kōyō Abarayama dē, mēdī 'deni mōlo rō bō ame rō ma mo ne."

LIX Kina lijē kēnyī ngī totōto kulugbī dōku 'dō tu'du bo timo tupō bo yaga. Kina bo kēnyī kolo abo rō bo ngī, bo kōdō yaga di mī reki 'ba rō lōbu 'ba Bōko'ba yayi.

IX

Yēsu Ni Ti Bō Kōmō Kōlu

I Kina o'dō Yēsu kēdī 'deni kilingere tine, dō bo ondōso ngī ti bō kōmō kōlu mōtō ame kōyō 'deni mōlo rō kōmō kōlu ne. II Kina bō kōsō gō bo ga kēnyī kititi bo, lijē iya te, "Bō kōmō kiyandi,

lende kënyë 'ba yë na me ki'di 'dɔ köyö bɔ nime rɔ kɔmɔ kölu ne? Lende kënyë abo na ala lende kënyë ko'do 'ba 'bu bo ni na?"

III Yësu iya te, "Töyö nime köyö bɔ nime rɔ kɔmɔ kölu ne inza gɔ lende kënyë abo ala gbï gɔ lende kënyë ko'do 'ba 'bu bo ni. Tine öyö bɔ nime rɔ kɔmɔ kölu 'dɔ ki'di Boko'ba kileme tigɔ abo tɔ zi bilaka mï tileŋo bɔ nime.

IV Ndɔbɔ ame Boko'ba koja ma dömöyï mo ne, mëdi mo'do giri nime ko'ja gɔ bi këdi gba rɔ mï kada. Römöyï korɔndɔ ɔwɔ də kpe, ame bilaka lesi inza kikali kpe to'do a mɔɔ. V Ne ame mëdi 'deni dɔlinɔ bine ne, ma na 'deni rɔ bi kɔpɔ zi dɔlinɔ."

VI Kina bo koto'bi woro ngï bërï, bo konyɔpi mandɔ'do mo ngï kosa kɔmɔ bɔ kɔmɔ kölu tönë. VII Kina bo kiya te, "Ari kurögö kômöyï mï daa 'ba Siloma." Ame 'jo 'ba möyï mo nima tégë "Oja 'deni."

Kina bɔ tönë kari kurögö kɔmɔ bo ngï. Na kɔmɔ bo kɔpɔ ngï bo kileki ngï kari liŋɔ rɔ bɔ kɔmɔ kɔpɔ.

VIII Kina ɔdɔ bɔ nima këdi 'deni liŋɔ tine, bilaka ma mï tiri ma ngɔsingɔsi naga ti ya mɔɔ ga ame kikali bo 'deni mɔlo tönë pa bine rɔ bɔ kpasi ne, ako ngï tonɔgɔ bo, lijë iya te, "Wa, bɔ nime na də tönë këdi koloma pa kpa kɔri 'də yayi tokpasi wa ne?"

IX Ya mɔɔ ga iya te, "Yëë, bo na."

Tine ya mɔɔ ga ënyï 'bënni kiya te, "Bɔ nima na

dë. Bɔ nime o'de rönï ka rɔ to'de ti bo."

Kina bo kënyï ngï kiya zinnï, bo iya te, "Ma na ngï nime."

X Ya naga nima iya te, "Kömöyï ënyï kɔpɔ ko'ja gɔ bi totondo?"

XI Bo iya te, "Bɔ nima kidëki möyï mo rɔ Yësu ne na konyɔpi mandɔ'do ti woro, bo kosa kɔmɔ ma, na bo kiya zö gɔ mari murögö kɔmɔ ma mï daa 'ba Siloma. Kina me mari murögö kɔmɔ ma yɔ, na kɔmɔ ma kɔpɔ ngï."

XII Lijë iya te, "Yësu mo ëdi yala?"

Bo iya te, "Mikali də."

XIII Di pötö lende nime na ya mɔɔ ga kënyï koto bɔ tönë ngï kari zi Parosi ni.

XIV Kada nima Yësu konyɔpi mandɔ'do ti woro kosa kɔmɔ bɔ nima 'dɔ kɔpɔ ngï yaga yimo ne, kada 'ba rɔ kindawo na. XV Parosi ni ebe gbï tititi bɔ nima gɔ lende 'ba kɔmɔ bo ame kënyï kɔpɔ 'böwu yaga ko'ja gɔ bi ne. Tine bo ileki kiya zinnï, bo iya te, "Yësu na ko'do mandɔ'do kɔmɔ ma. Kina mari murögö yɔ. Kina me kɔmɔ ma kɔpɔ ngï."

XVI Parosi mɔɔ ga iya te, "Bɔ nime ako də du te di zi Boko'ba, ma bo këdi kako ra ngï di zi Boko'ba dëne bo ëdi koro kada 'ba rɔ kindawo."

Ya mɔɔ ga iya te, "Ne ma bo këdi ra rɔ bɔ lende kënyë tara dëne ndɔbɔ löbu naga nime, bo ti kikali to'do mo totondo ga?"

Parosi tönë ga oza mïnni 'deni kɔzɔ a nime te.

XVII Kina lijë kënyì 'böwu kititi bɔ tönë, lijë iya te, "Wa'di na komeri 'bëyi gɔ lende 'ba Yësu nima bo ki'di kômöyì kɔpɔ 'deni yaga ne?"

Bɔ nima iya te, "Bo bɔ kumë lende 'ba Bɔko'ba na."

XVIII Parosi ni i'di dönni dë gba gɔ lende nima kiya te bɔ nima kɔmɔ mo pa rɔ ma kölu kina ma kënyì 'böwu kɔpɔ yaga ne, lijë iya te bëti na ka. Kina lijë kidëki 'bu 'ba bɔ nima ti ma mo ngi kako zinni. XIX Kina lijë kititi e'be 'bu mo naga nima, lijë iya te, "Kole 'be nime kiyake te öyö molo rɔ kɔmɔ kölu ne, bo na me? Ne kɔmɔ bo ënyì kɔpɔ 'böwu yaga tone rɔ ma totondo?"

XX Lijë iya te, "Dikali ngi rɔ ma laka bo kole ze na. Kina dikali 'deni gbì laka öyö bo molo rɔ kɔmɔ kölu. XXI Ne ɔtɔ abo tɔ nima kiyɔpɔ kɔmɔ bo tone ne, dikali dë. Bɔtɔ abo tɔ nima kiyɔpɔ kɔmɔ bo ne, dikali eze dë gbì. Ititike bo. Bo na ma, bo inza gbì gba rɔ kole titi. Bo na ti kikali tÿyëti lende abo nima."

XXII 'Bu bo ni iya tara römöyì lijë ere turu 'ba Yuda'yì naga nima. Römöyì turu naga nima iya lende mɔtɔ 'deni molo yayi, iya te, bilaka ame ga pili kiya te Yësu na rɔ Kurisitö ame Bɔko'ba koja kako di mitɔrɔ ne, 'dɔ ko'jɔɔɔ nɓuru yaga di bi tɔdɔ mi rɔ 'ba mötu. XXIII Lende nima na ma 'dɔ ki'di 'bu bo ni kiya te, "Bo na ma, bo inza gba rɔ kole titi. Ititike bo."

XXIV Parosi ni ënyì 'böwu gbì kidëki bɔ tönë kako

zinni. Kina lijë kiya zi bo, lijë iya te, "Ulömu röyì ti möyì löbu 'ba Bɔko'ba nime. Dikali 'deni bɔ nima bo kileɔo yi ne bo bɔ lende kënyë na."

XXV Bɔ tönë iya te, "Mikali dë ala bo bɔ lende kënyë na ya? Wa 'bama ame mikali ne na nge rɔ ame ma pa molo rɔ bɔ kɔmɔ kölu. Kina me tɔne kɔmɔ ma kɔpɔ 'deni yaga ko'ja gɔ bi."

XXVI Lijë iya te, "Wa'di na Yësu mo nima ko'dɔ zÿyi? Bo o'dɔ tondo kina ma 'dɔ ki'di kômöyì kënyì kɔpɔ yaga ne?"

XXVII Bo iya te, "Ne o'ja miyëti lende naga nime 'deni gbì dɔgba ziye bine 'di, uwöke dë. Gɔ wa'di na ko'dɔkɔke 'böwu 'dɔ mënyì gbì tÿyëti mo ziye teyi? O'dɔkɔke 'deni gbì tösö gɔ bo?"

XXVIII Kina lijë kënyì ngi titi'ja bɔ tönë, lijë iya te, "Ni 'bëyi na rɔ bɔ kösö gɔ Yësu. Ne ze 'beze rɔ bɔ kösö gɔ 'bu ze löbu Musa. XXIX Römöyì Musa na dikali nge Bɔko'ba koloma rɔ tilende teyi bine. Ne bɔtɔ tɔ nima rɔ Yësu ne, dikali dë bo ako di yala."

XXX Bɔ nima iya te, "Lende 'be igayi ma 'deni. Yësu na me kiyɔpɔ kɔmɔ ma 'deni yaga. Tine kpe ikalike bi ame bo kako di teyi ne dë yɔ. XXXI Dikali 'deni molo rɔ ma laka Bɔko'ba oloma dë tuwö dɔ bɔ lende kënyë. Tine lijë ame ga koro bo ko'dɔ ako'dɔkɔ abo ga ne, na nge bo kuwö dɔmo. XXXII Bɔtɔ mɔtɔ uwö dë molo kako di

bi tisaki bīcī dōliṅɔ nime ma bɔ mɔtɔ kiyɔpɔ kɔmɔ bilaka ame kōyō 'deni molo rɔ kɔmɔ kōlu kɔzɔ a nime te. XXXIII Ma kiya te bɔ nime rɔ Yēsu ne, bo kako dē ṅgī di zi Boko'ba dēne bo inza kikali to'do a mɔtɔ."

XXXIV Parosi naga nima iya te, "Nī ame kōyō yi molo di mī rɔ bɔ lende kēnyē ne, nī na ko'dokɔ 'dɔ kēnyī tiyandi ze?"

Kina lijē koga bɔ nima ṅgī yaga.

XXXV Tine ɔdɔ Yēsu kuwō 'deni, tēgē Parosi ni oga bɔ tōnē 'deni yaga na bo kari ṅgī tonḡɔ mo. Kina bo kititi bɔ nima, bo iya te, "I'di dōyi ra gɔ lende 'ba kole 'ba bilaka lesi?"

XXXVI Bɔ nima iya te, "Nere, iya zō te 'di bo yē na, 'dɔ mi'di dɔma gɔ lende abo."

XXXVII Yēsu iya te, "O'ja bo 'deni molo. Ma mo nime ṅgī mēdī milende zīyi ne, ma na ṅgī rɔ kole 'ba bilaka lesi mo."

XXXVIII Kina bɔ nima kileki ṅgī kiya zi Yēsu, iya te, "Nere ma, mikali yi 'deni ṅgī tōne rɔ ma laka rɔ kole 'ba Boko'ba."

Kina bo kolɔdɔ ṅgī bēri tilēlu Yēsu.

XXXIX Yēsu iya te, "Mako 'deni dōliṅɔ bine 'dɔ toza mī bilaka 'dɔ ki'di ya ame ga rɔ bɔ kɔmɔ kōlu ne ko'ja bi, kina gɔ ya ame ga rɔ bɔ kɔmɔ kɔpɔ ne, gɔ kɔmɔ mo kebe kōlu yaga."

XL Parosi mɔtɔ ga ēdī gbī ti Yēsu ni yayi. Kina ɔdɔ lijē kuwō lende nima 'deni tara

tine, lijē ēnyī kiya zi Yēsu, lijē iya te, "Lende kiya 'bī nima iya te ze bɔ kɔmɔ kōlu na gbī?"

XLI Bo iya te, "ɔdɔ kiyake te ēddike rɔ kɔmɔ kōlu, inzake ti lende kēnyē. Ne iyake rɔye rɔ bɔ kɔmɔ kɔpɔ. Kina ma lende kēnyē 'be ga ti kulōmō kō'bō tiye."

X

Dɔṅgala 'Ba Bɔ Koda Kamölö

I Yēsu iya te, "Rɔ ma laka miya ziye, ɔdɔ kɔṅgɔke bilaka mo kēdī kari kpa jɔlɔ 'ba kamölö tine bo kēnyī kēki za kebe dɔ reki kinza bo kari dē kebe kpa dōri nima, ikalike bo laka bo bɔ 'bögö na. Bo ako tu'bögö kamölö naga nima. II Ne bɔ ame ɔdɔ kɔṅgɔke kēdī kari kpa jɔlɔ kɔdɔ ṅgī kebe kpa dōri nima, bo na rɔ bɔ koda kamölö naga nima. III Bo na ti bɔ koda kpa dōri 'ba jɔlɔ nima kurögö kpa dōri zi bo. Kina ɔdɔ bɔ kīdēki kamölö abo naga nima ti mōyi mo ga rɔ kɔtɔkɔtɔ, kina lijē kēdī kuwō dɔ bo ṅgī. Kina bo ti koja lijē yaga di mī jɔlɔ. IV Kina ɔdɔ bo koja lijē 'deni pili yaga tine, bo ti kōsö ṅgī dɔgba zinnī bo kari toda lijē. Kamölö abo ga ikali mugu bo, na kōsö ṅgī gɔ bo. V ɔdɔ bɔ lōwö mɔtɔ ame 'beri lijē kikali mugu mo dē ne na kako kīdēki lijē, lijē inza kōsö gɔmo. Lijē pili ēdī kirinɔ ē'bēnnī mōkō."

VI Yēsu iya lende nime rɔ dɔṅgala zi Parosi naga nima

kɔzɔ a nime te. Kina tine lijē ikali 'jɔ mo dē.

VII Kina bo kēnyī kiya zinnī, bo iya te, “Rɔ ma laka miya ziye, ma na rɔ kpa dōrī 'ba jɔlɔ. VIII Ya naga nime kako dɔgba di zō ne bɔ akolɔ ni ma ti bɔ 'bɔgō ni na. Kina kamölö inza kikali tari tösö gönñī. IX Ma na rɔ kpa dōrī. Ya ame ga pili kēdī kɔdɔ kebe zō ne lijē ɔmɔ 'deni di mī tölē kina lijē ti kilēlē rōnnī 'deni ngī nduwē kebe teyi gbī kinza lisa 'ba a mɔtɔ. X Römöyī bɔ 'bɔgō naga nima, akikali 'bēnnī nge rɔ tu'bɔgō mo ti tupō mo kina gbī ti tirasi mo. Ne ndɔbɔ 'bama ame mako ɔmɔ ne na rɔ ti'di didī ti tigo zi bilaka ma ga.

XI Ma na rɔ bɔ koda kamölö ma laka, ame kilaja rōnī 'deni 'dɔ kōlē ɔ kamölö abo ga. XII-XIII Bilaka mɔtɔ ame ɔdɔ kiya te bo kinza rɔ bɔ dɔ kamölö, bo kēdī koda abo kamölö mɔ tɔ naga nima nge dōmōyī lende 'ba girīsī, bo omeri abo lende 'ba kamölö naga nima dē. Kina ɔdɔ bo ko'ja kuruku kēdī kako, bo ēdī kirija abo ngī yaga. Bo kola kamölö naga nima zi kuruku kinda'ba mɔtɔ ga kiyēyī mī kɔzɔ mo ga ngī rɔ kɔtɔkɔtɔ. Bo irija abo yaga römōyī kamölö abo ga na dē. XIV Ne ma 'bama na rɔ bɔ koda kamölö ma laka. Mikali kamölö ma ga me rɔ kɔtɔkɔtɔ. Kina lijē me ikali ma gbī. XV Kɔzɔ 'bu ma ame kikali ma kina mikali bo gbī ne tara. Kina me

milaja rɔma 'deni 'dɔ mölē ɔ kamölö ma ga.

XVI Kina mēdī gbī ti kamölö mɔtɔ ga ame kinza gba mī jɔlɔ nime bine ne. Ndɔbɔ ma na gbī rɔ to'de mo kako bine. Lijē ti kuwō dēkī 'ba dɔma 'deni. Kina kamölö pili ti kēdī 'deni ngī rɔ dɔtumu kɔtɔ. Kina bɔ koda mo ti kēdī 'deni ngī le kɔtɔ.

XVII Onɔoke, kina me mi'di rɔma 'deni zi bilaka lesi 'dɔ kupō ma ɔ mēnyī mididī 'jaa rɔ ma lölöwō. ɔ lende mo na ma ki'di 'bu ma Boko'ba ko'ɔ ma kulöwō ne. XVIII Ne bilaka inza kikali tupō ma ɔ dōnnī. Ma na mēdī mi'di rɔma zinnī 'dɔ ɔ lijē kupō ma. Mēdī ti tigo 'ba ti'di rɔma zi bilaka ɔ kupō ma. Kina mēdī gbī ti tigo 'ba tēnyī tididī 'böwu di pötö tölē. To'dɔ wa naga nime, Boko'ba 'bu ma ose ɔmɔ 'deni pili zō.”

XIX Lende naga nime Yēsu kiya te ne i'di turu 'ba Yudayi naga nima ngī koza minnī. XX Ya ma konzi mɔtɔ ga di mī lōngō lijē yayi iya te, “Bɔ nime, nöki ēdī dɔmo. Bɔ rumō na. Eddī kuwōke lende abo naga nima ɔ wa'di?”

XXI Tine ya mɔtɔ ga iya te, “Lende kiya 'ba bɔ nime, lende 'ba bɔ nöki na dē. Bɔ nöki ti kikali tiyɔpɔ kɔmɔ bɔ kɔmɔ kōlu?”

Yudayi Ilagi Lende 'Ba Yēsu

XXII Kina ɔdɔ kōmō 'deni mī kada 'ba karama 'ba tomeri ɔ tulōmu rō löbu ame mī Yerosalema ne zi Boko'ba tine kada 'ba bi

këyi ame kulöwö ne na 'deni. ^{XXIII} Kina ɔɔɔ Yësu këdi kilingere 'deni kebe mi dëdë ame ga n̄ere Solomo ko'ba mi reki 'ba rō löbu 'ba Boko'ba yayi ne, ^{XXIV} tine turu m̄oto ga ototo rōnni ngi kako zi bo, lijë iya te, "Ni nime, lende 'bi ilikö d̄oze sowa. Ni mo na ngi rō Kurisitö ame Boko'ba këdi koja kako d̄olin̄o nime bine ne ala ni mo na dë? Iya lende yaga bi k̄oɔ zize kinza kilikö d̄oze dë."

^{XXV} Bo iya te, "Lende nime miya 'deni m̄olo ziye. Tine kpe na ko'dokoke e'be dë ti'di d̄oye ḡo lende ma. Kina me gb̄i nd̄oɔɔ pili naga nime mëdi mo'do ti közi kakpa 'ba 'bu ma Boko'ba ne ileme ma 'deni gb̄i laka ziye. ^{XXVI} Ne kpe ebe kilagike ti'di d̄oye ḡomo römöyi kpe kamölö ma ga na dë. ^{XXVII} Kamölö ame ga rō 'bama ne uwö d̄oma pili laka. Kina mikali lijë 'deni gb̄i. Kina me lijë pili ösö 'deni ḡoma. ^{XXVIII} Kina mi'di didi ma n̄burun̄buru 'deni zinni kinza b̄oto m̄oto kirasi lijë ra. B̄oto m̄oto ikali dë kpe 'do kako kolö lijë di zö. ^{XXIX} Römöyi 'bu ma na ki'di lijë 'deni zö. Kina b̄oto m̄oto inza mi d̄olin̄o nime bine ame këdi ti tigo rō d̄o kiteli di d̄o 'bu ma. Kina me 'deni b̄oto m̄oto inza kpe ame 'do kikali tako tolö lijë di zi bo. ^{XXX} Römöyi ze ti 'bu ma rō ak̄oto."

^{XXXI} Kina ɔɔɔ bilaka naga nima lijë kuwö Yësu kiya 'deni te bo rō ak̄oto ti

Boko'ba tine, lijë ënyi ngi tototo kulugbi döku 'do tu'du bo timo 'do lijë kupö bo yaga ḡo lende kiya abo nima. ^{XXXII} Tine bo ënyi kileki kiya zinni, bo iya te, "O'jake nd̄oɔɔ naga nime mëdi mo'do ne dë? Wa ame ga mo'do ti közi kakpa 'ba 'bu ma ne, pili rō ma laka. Ne ëddi ko'dokoke tupö ma ḡo wa'di?"

^{XXXIII} Lijë iya te, "Dinza dupö yi ḡo lende laka ko'do 'bi. Dëdi do'dokö tupö yi ḡo d̄öli 'bi ame kudöli Boko'ba ne. Ni ame rō bilaka lesi ne ebe tombi döyi kiya röyi n̄bo rō Boko'ba."

^{XXXIV} Bo ileki kiya zi bilaka naga nima, bo iya te, "Kpe on̄goke t̄o ma, lende m̄oto ugu 'deni m̄olo mi buku 'ba Boko'ba, iya te, 'Kpe bilaka lesi, kpe gb̄i rō Boko'ba.' ^{XXXV} Kina k̄ozo ame dika-like 'deni lende 'ba Boko'ba ö'bö nduwë rō ma kod̄oro. Kina me k̄ozo duwöke bine Boko'ba bo iya zi bilaka naga nima bo kilende teyi ne, bo iya te lijë gb̄i rō Boko'ba. ^{XXXVI} Ne 'bama nime miya te ma kole 'ba Boko'ba na ne, ebe kiyake za 'böwu rō tudöli Boko'ba totondo ga? Ma na n̄ge rō b̄o ame 'bu ma kigeli koja kako d̄olin̄o nime bine rō b̄o laja abo. ^{XXXVII} Kina ɔɔɔ kiya te kongoke wa naga nime mëdi mo'do ne kinza 'deni ngi du rō lende 'ba Boko'ba tine, omba kina ti kikalike ma 'jaa ngi rō ma laka minza rō kole abo. ^{XXXVIII} Ne ɔɔɔ ki'dike d̄oye dë pele ḡo lende kiya ma naga nime, lende

'ba Boko'ba ame ga ko'jake ma mēdi mo'do ne na ti ki'di ye kikalike ma ngi ro ma laka ro kole abo. Kina ti kikalike 'deni ngi omba ma ngi ro akoto ti 'bu ma. Kina 'bu ma bo gbi ro akoto to."

XXXIX Kina lijē ko'doko ngi gbi tinda'ba Yēsu go lende nime, ne tine Yēsu ēnyi kolo abo ro bo ngi yaga di zinni.

XL Bo ēnyi di Yerosalema yayi, bo kari kumu gōnyi yōpō 'ba Yaradene. Bo kari koloma go bi ma tōnē pa Yowani koloma ro to'do bapatisi do bilaka di teyi ne. XLI Kina bilaka kolo ngi kari zi bo yayi. Tine bilaka naga nima oloma tiya mo ro go rōnni, lijē iya te, "Yowani o'do lende ame ga kigayi bilaka ne dē tine bo iya lende 'ba bo nime ro Yēsu ne. Kina me bo kako 'deni ngi te kozo lende kiya 'ba Yowani tōnē."

XLII Kina ma konzi ki'di dōnni ngi go lende 'ba Yēsu di yayi.

XI

Tölē 'Ba Lazara

I-II Bo mōto ro Lazara ēdi koloma Betaniya. Kina lēmi bo ga Mariya ni ti Marata ēdi gbi koloma yayi. Mariya mo na tōnē 'do ko'de 'bu kato kele kulōwō mōto kinzanza ro Yēsu, loko kosa gbi ndi Yēsu ti sunē dōni ne.

Kina odo rōko'ō kinda'ba bo tōnē ro Lazara ne 'deni, III lēmi bo ga tōnē ēnyi koja laja go Yēsu, iya te, "Nere, ako, bo murē yi ēdi do rōko'ō."

IV Kina odo Yēsu kuwō 'deni tara tine, bo iya te,

"Rōko'ō 'ba Lazara nime ḡburunḡburu mo inza ro tölē. Tine rōko'ō nime i'di rōni 'deni 'do Boko'ba kileme tigo abo timo zi bilaka, kina gbi 'do bo kileme tigo ma 'ba kole abo timo."

V Tine kozo ame Yēsu bo ko'ō Mariya ni ti Marata ti löndō lijē Lazara nima pele ro mbēmbē ne, VI bo oloma titi ko'do tō'dō do riyō bi nima laja 'ba rōko'ō 'ba Lazara ko'ja bo teyi ne. VII Kina bo kēnyi kiya zi bo kōsō go bo ga, bo iya te, "Ēnyike dilekike darike Betaniya."

VIII Lijē iya te, "Bo kōmo kiyandi, ya naga nima o'doko tōnē 'do tu'du yi ti dōku kupō yi yaga giri naga nime di yayi. Ēddi ko'doko gbi tari 'bōwu yayi go wa'di?"

IX Bo iya te, "Laka. Onḡoke kada te. Odo kada kodo 'deni ro mi dōnbo ēdi keze ḡbō kōmō mi dōkōpiyari. Bilaka ame kēdi kilingere ro mi kada ne ikali dē ma 'do kila'ba mi gō ma titi ame ga mi kori ne, rōmōyi go bi ēdi ro ma kōpō. X Ne odo kiya te bilaka mōto kēnyi bi lingere ro mi korōndo, bo ēdi kila'ba mi gō, rōmōyi bi kōpō inza."

XI Kina bo kiya gbi 'bōwu zinni, bo iya te, "Bo murē ze Lazara o'dō 'deni, ne tine mēdi mari mindinji bo yaga."

XII Lijē iya te, "Yēē, nere. Odo bo kēdi bi tō'dō, na laka, 'do do bo kitēwu di pōtō rōko'ō nima."

XIII Dēmba bo ēdi ro tiya lende 'ba tölē 'ba Lazara,

tine lijë omeri 'bënni tégë bo ëdi rɔ tiya lende 'ba tɔ'do ma laka.

^{XIV} Kina bo kumö mi 'jo 'ba lende nima zinni, bo iya te, "Lazara ölä 'deni rɔ tölë.

^{XV} Ne mëdi ti mi këyi römöyi minza ti bo yayi. Ne lende nime ti ki'di ye 'deni ngi ki'dike dɔye rɔ ma laka gɔ lende ma. Ënyike darike tongɔ bo."

^{XVI} Tɔma ame bilaka këdi kidëki möyi bo mɔto gbi rɔ Roja ne, ɔdo bo konɔgo Yësu kiya lende 'deni kɔzo a nima tara tine, bo ënyi ngi tɔro, bo kiya zi lëpi bo naga nima, bo iya te, "Darike 'do dölëke bi kɔto ti nɛre ze."

^{XVII} Kina ɔdo Yësu ni kari 'deni kômö Betaniya tine, bilaka iya zi bo tégë tɔku nima o'do 'deni do sowo mi gö.

^{XVIII} Gawo mo nima ɔwo dë di ngila Yerosalema. ^{XIX} Kina bilaka ma konzi mɔto ga ako 'deni di yayi tuyë kɔmo Mariya ni ti Marata di pötö tölë 'ba löndö nni nima.

^{XX} Marata uwö lende 'ba tako 'ba Yësu nima 'deni. Kina loko kënyi ngi kari turë do Yësu gɔ kori. Mariya na kileke 'bëni liɔ. ^{XXI} Marata iya gbo zi Yësu, iya te, "Yö, nɛre, ma kiya te këddi ra tize bine dëne löndö ma nime inza kölä kɔzo a nime te. ^{XXII} Ne pele mikali 'deni Boko'ba ti ko'do wa ame ga pili kititi di zi bo ne ngi."

^{XXIII} Yësu iya te, "Löndö yi ëdi kënyi kididi kɔdo yaga di mi tölë nime."

^{XXIV} Marata iya te, "Mikali 'deni ngi tara rɔ ma laka bo

ti kënyi ngi kɔdo yaga di mi tölë kɔto ti tɔku ma laki mɔto ga mi kada ame 'deni rɔ nburunburu 'ba doliɔo nime ne."

^{XXV} Yësu iya te, "Ma na rɔ bo tididi bilaka yaga. Ma na rɔ bo ti'di tɔku kënyi kɔdo yaga. Ya ame ga pili ki'di dönni 'deni gɔ lende ma ne, ɔdo lijë kölä pele, ti kënyi kididi 'deni. ^{XXVI} Ya ame ga pili ki'di dönni 'deni gɔ lende ma lijë kënyi kididi 'deni ne, lijë inza kölä kpe. I'di döyi 'deni ngi gɔ lende nime?"

^{XXVII} Marata iya te, "Nɛre, mi'di doma 'deni ngi rɔ ma laka gomo ni na rɔ Kurisitö ame Boko'ba këdi koja kako doliɔo nime ne. Kina mi'di doma 'deni gbi gomo ni na rɔ kole 'ba Boko'ba."

^{XXVIII} Kina loko kënyi ngi kari kidëki Mariya. Loko kugu gomo liwo zini, iya te, "Bo kɔmo kiyandi ze ömö 'deni yaga 'dë yayi. Bo ëdi kidëki yi."

^{XXIX} Kina ɔdo Mariya kuwö lende nima 'deni kɔzo a nima tara tine, loko ënyi kobari roni ngi welo di bëri kari turë do Yësu. ^{XXX} Tine Yësu ömö dë gba liɔ. Bo ëdi gba gɔ kori gɔ bi ma tönë Marata kurë do bo teyi ne. ^{XXXI} Kina ɔdo bilaka ma tönë ga këdi rɔ tuyë kɔmo Mariya yayi ne konɔgo loko 'deni ngi kobari roni welo kɔdo yaga kɔzo a nima tara tine, lijë ënyi 'deni kozi göni. Römöyi lijë omeri 'bënni, lijë iya te mɔtoga loko ëdi kari bi monɔ kpa ti'börö nime kusu löndö ni Lazara teyi ne.

XXXII Kina ɔɔɔ Mariya kɔmɔ 'deni ko'ja kɔmɔ Yɛsu tine, lɔko olɔɔɔ ŋgɛ bɛrɛ tilɛlu bo, lɔko iya te, "Yɔ, ŋere, ma kiya te kɛddi ra tize bine dɛne lɔndɔ ma nime inza kɔlɛ kɔzɔ a nime te."

XXXIII Kina ɔɔɔ Yɛsu bo koŋgɔ Mariya ni ti bilaka pili ame ga ŋgila ni yayi ne kɛdi 'deni pili kudu kɔzɔ a nima tara tine, lende mo ɔ'ɔ 'deni ŋgɛ rɔ bo ŋbɔ kɔɔɔ dɔki'di bo, XXXIV bo iya te, "Usuke tɔku nime yala?"

Lijɛ iya te, "Ŋere, ako koŋgɔ gɔ bi ame dusu teyi ne."

XXXV Kina tɔlɔ ki'di tolɔɔɔ ŋgɛ di kɔmɔ Yɛsu. XXXVI Bilaka naga nima yayi ɛnyɛ tiya mo rɔ gɔ rɔnni, lijɛ iya te, "Oŋgɔke tɔ ma, lende 'ba Lazara ɔ'ɔ 'deni rɔ bo sowa."

XXXVII Ya mɔtɔ ga iya te, "Bo ikali tiyɔpɔ kɔmɔ bo kɔmɔ kɔlu. Ne gɔ wa'di na bo kokɔnyi Lazara dɛ kinza kɔlɛ?"

Tɔɔɔ 'Ba Lazara Di Mi Tɔlɛ

XXXVIII Kina ɔɔɔ Yɛsu bo kari kɔmɔ 'deni gɔ bi ame kusu Lazara teyi ne, tine lende mo ɔ'ɔ 'deni gbɛ kɔɔɔ dɔki'di bo. Tɔku nima usu 'deni mi ti'bɔrɔ kina ulɔli kpamo 'deni teyi ti kulugbɛ dɔku ma lɔbu. XXXIX Yɛsu iya te, "Ululuke dɔku nima yaga."

Marata ma tɔnɛ rɔ lɛmi 'ba Lazara mo ne iya te, "Ŋere, bo ɔlɛ 'deni ko'dɔ tɔ'dɔ dɔ sowa. Yida rɔ bo ti kato 'deni."

XL Bo iya te, "Omeri gɔ lende ma tɔnɛ miya ziiyi ne, ɔɔɔ ki'di dɔyi 'deni ŋgɛ rɔ ma laka gomo, ti ko'ja tigo 'ba Bɔko'ba ŋgɛ."

XLI Bilaka naga nima ululu dɔku tɔnɛ yaga. Kina Yɛsu kombi kɔmɔ bo ŋgɛ mitɔrɔ, bo iya te, "'Bu ma, mo'dɔ yɛɛ'di ziiyi rɔ mbɛmbɛ gɔ ame kɛddi kuwɔ dɔma ne. XLII Mikali 'deni ŋgɛ rɔ ma laka ɛddi nduwɛ kuwɔ dɔma. Ne mɛdi miya tara 'dɔ ki'di bilaka naga nime bine ne ki'di dɔnni ŋgɛ gomo ni na koja ma kako dɔliŋɔ nime bine."

XLIII Kina bo kɛdɛki ŋgɛ rɔ ma kembe, bo iya te, "Bɔ ne, Lazara, ɔɔɔ yaga."

XLIV Kina Lazara tɔnɛ 'deni rɔ tɔku ne, kɛnyɛ ŋgɛ kɔɔɔ yaga di mi ti'bɔrɔ. Bo ɔɔɔ 'deni pili ti koŋgɔ 'ba tusu tɔku ame kusu bo timo ne rɔ bo ti koŋgɔ ma mbowa mɔtɔ ame kudɔdu kɔmɔ bo timo ne. Yɛsu iya zi ya naga nima, iya te, "Opeke bo yaga 'dɔ bo kari abo."

To'ji Yɛsu

(MT 26:1-5; MK 14:1-2; LK 22:1-2)

XLV Bilaka ma tɔnɛ ga kako toŋgɔ Mariya ni ne, o'ja lende lɔbu nima Yɛsu ko'dɔ, bo ki'di Lazara kɛnyɛ kindiŋi kɔɔɔ yaga di mi tɔlɛ ne 'deni. Kina ya ma konzi mɔtɔ ga ki'di dɔnni ŋgɛ gɔ lende 'ba Yɛsu mi kada nima.

XLVI Ya mɔtɔ ga ɛnyɛ 'bɛnni kari kiya lende mo zi Parosi ni. XLVII Kina Parosi ni kɛnyɛ kɔɔɔ'bo rɔnni ŋgɛ ti lɔbu 'ba bo akumu ni. Kina lijɛ kotɔɔ

kpënni ngi bi koto ti bo bure ni, lijë iya te, "Wa'di ga na go do'doke ngi zi bo nime ro Yësu ne? Bo ö'bö 'ba bo za to'do go koto ma kozo wa naga nime te. XLVIII Odo dolake bo nduwë kö'bö to'do lende abo naga nime kozo a nime te, bilaka pili edi ki'di dönni ngi me go lende abo kina lijë kedï koso ngi pili go bo, kina turu 'ba Romo kedï kalo ya ngi doze, kirasi dolingo ze nime, kitiko rö löbu 'ba Boko'ba ze nime ngi yaga."

XLIX Bo moto ro Kayapa, ame bo na mbiri ro bo do bo akumu mi komo koo mo nima ne, bo enyi toro tilende zinni. Bo iya te, "Kpe nime, ikalike oto de du te. L Omerike to ma, ma laka na ziye ngi 'do ti'di bo koto nima na 'do kole di do ame 'do bilaka löbu nime kole kpaki kote dönni yaga ne."

LI Lende nime Kayapa kiya ne, lende 'ba ti do bo na de. Kayapa bo na ro bo do bo akumu mi komo koo nima. Kina ma lende nime, bo üme 'deni di zi Boko'ba ame kiya te Yësu na nge go kole ame 'do kutë go bilaka 'ba Yudayi pili di mi tole ne. LII Tine de nge tutë go Yudayi ni koto, ne gbi tutë go bo löwö ame ga ro kole 'ba Boko'ba ne todobö mo pili ro akoto.

LIII Mi kada nima yayi na löbu 'ba Yudayi naga nima kususu kpënni ngi nati ro Yësu 'do tupö mo.

LIV Kina odo Yësu bo konjo 'deni tara tine, bo ilingere de kpe kileme ro bo bi kopö

mi gawo 'ba Yerosalema. Bo enyi kari mi dolingo ma mbowa moto kidëki möyi mo ro Eporima ngosi ti yi mökö. Kina lijë kari koloma ngi yayi ti bo koso go bo ga.

LV Kina odo tö'dö 'ba karama 'ba Pasaka kola 'deni ngosi tine, bilaka 'ba mi dolingo ma titi naga ototo rönni 'deni kari Yerosalema. Lijë ari molo gba di komo kada 'ba karama tari to'do dolëti 'benni ame 'do ki'di lijë kedï ro ma kopö komo Boko'ba ne.

LVI Kina ya moto ga ki'di ngi toma go Yësu di yayi. Lijë ototo dönni mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. Lijë koloma ro tiya mo, iya te, "Omerike 'deni tondo? Bo ti kako mi karama nime?"

LVII Lijë iya lende nima tara römöyi ya ame ga ro löbu 'ba bo akumu ni ne ti Parosi ni i'di lende mo 'deni zi bilaka naga nima pili di yayi tegë, odo bilaka moto kikali go bi ame Yësu kedï teyi ne, go bo mo kako kiya zinni 'do lijë kari kinda'ba Yësu.

XII

Ondi 'Bu Ro Yësu Di Betaniya

(MT 26:6-13; MK 14:3-9)

I Mi tö'dö do modokoto gba di komo kada 'ba karama 'ba Pasaka, na Yësu kënyi ngi kileki kari Betaniya lingo 'ba Lazara ma tonë bo kindini yaga di mi tole ne.

II Kina ko'do akonyo ngi zinni di yayi bi koto ti

Lazara. Tine Marata na koloma rɔ toja laja zinni. III Mariya ɛnyi 'bɛni kari ko'de rɔ 'bu ma kato kele kulɔwɔ mɔtɔ ame ndɔgɔ mo kitigɔ kulɔwɔ ne. Kina lɔko kinzanza nɔgi gɔ ndi Yɛsu. Kina lɔko koloma nɔgi rɔ tosa gɔmo ti sunɛ dɔni. Tato 'ba 'bu nima ogba mi rɔ ame lijɛ kɛdi yimo ne 'deni nɔgi ti rɔni.

IV 'Bu nima Mariya kinzanza rɔ Yɛsu ne lɛnde mo ɛnyi kɛnyɛ nɔgi mi Yuda Isikarita ma tɔnɛ rɔ bɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mi lɔngɔ bɔ kɔsɔ gɔ Yɛsu ga ne. Bo na rɔ bɔ ame kɛdi kari kusus Yɛsu zi turu kada mɔtɔ ne. V Bo iya te, "Ja nime lɔko kɛdi kugɔ 'bu 'bɛni nime ra mɔkɔ dɛne lɔko ɛdi kora mi girisi nɔgi rɔ ma kɛnyɛ kɔzɔ girisi ame bɔ ndɔbɔ kɛdi ko'ja mi kɔmɔ kɔzɔ kɔtɔ ne tara, 'dɔ lɔko kokɔnyi bɔ lisa timo."

VI Lende nima Yuda kiya kɔzɔ a nima ne, bo omeri dɛ gɔ lende 'ba bɔ lisa. Tine bo iya tara rɔmɔyi bo bɔ 'bɔgɔ na. Bo na rɔ bɔ kikeki girisi ame bilaka kɛdi ki'di zi bɔ kɔsɔ gɔ Yɛsu ga ne. Kina mi kada mɔtɔ ga bo ɛdi nduwɛ ko'bali mɔtɔ ga zi bo.

VII Yɛsu iya te, "Kinza konɔbenɔbe lɔko dɛ. Wa nime lɔko ko'dɔ ne ɛdi rɔ ma laka. Lɔko ikeki 'bu nime 'deni 'dɔ lɔko kɔsa rɔma kɔzɔ a nime te 'dɔ kileɔo yida rɔma mɔlo ndɔ koda dɔ tɔlɛ ma ame mɛdi mɔlɛ ne. VIII Bɔ lisa naga nima lijɛ ɛdi kɔ'bɔ tiye bine. Ne ma 'bama minza mɔ'bɔ tiye bine."

Titeri Tupɔ Lazara

X Mi kada nima yayi bilaka ma konzi uwɔ lɛbi 'ba Yɛsu ame bo kɛdi Betaniya ne 'deni. Kina lijɛ kɔlɔ nɔgi kari zi bo yayi kina gbɛ 'dɔ tari tonɔgɔ Lazara ma tɔnɛ Yɛsu ki'di kindiɔi yaga di mi tɔlɛ ne. X Kina lɔbu 'ba bɔ akumu ni kusus kɔpɛnni nɔgi gbɛ rɔ Lazara 'dɔ tupɔ mo yaga, XI rɔmɔyi kɔ'du gɔ lende abo na me ki'di bilaka pili kilagi lende 'bɛnni 'deni ki'di dɔnni 'deni me gɔ lende 'ba Yɛsu.

Tɔdɔ 'Ba Yɛsu Mi Yerosalema
(MT 21:1-11; MK 11:1-11; LK 19:28-40)

XII Mi bi kɛzɛ mɔtɔ 'bɔwu bilaka ma konzi ame ga kɔlɔ 'deni kari to'dɔ karama 'ba Pasaka mi Yerosalema ne uwɔ tɛgɛ Yɛsu ɛdi ko'dɔkɔ tako tɔdɔ mi gawo. XIII Kina lijɛ koga mbili mbirɔ nɔgi kɔzinni. Lijɛ kari turɛ dɔ bo timo gɔ kɔri tilɛlu bo ti towawa dɔ mbili mbirɔ 'bɛnni naga nima. Lijɛ ulɔri timo rɔ ma kembe tɛgɛ, "Dilɛluke Bɔko'ba. Yɛyi kɛdi dɔ bɔ ame kako ti mɔyi bo ɔere Bɔko'ba ne. Bɔko'ba ko'dɔ yɛyi dɔ ɔere 'ba Yisarele."

XIV Yɛsu o'ja akaca 'deni kina bo kɛki 'deni dɔmo kɛdi kako timo mi Yerosalema. ɛdi 'deni kɔzɔ lende ma tɔnɛ kugu mɔlo mi buku 'ba Bɔko'ba ne tara. Ame kiya te, XV "Kpe bilaka 'ba Yerosalema, kinza kereke dɛ kpe. ɔere 'be na me 'dɛ kɛdi 'deni liya rɔ tako. Bo ɛki 'deni dɔ kole akaca."

XVI Bo kösö gɔ Yēsu ga ikali 'jo 'ba lende nima dē gba. Kina ɔɔ Yēsu kēnyī kɔɔɔ 'deni yaga di mī tölē tine, kina 'jaa lijē koloma rɔ tomeri mo dēmba lende nime ugu rɔ dōmōyī Yēsu kina me bilaka ko'dɔ 'deni ŋī tara zi bo.

XVII-XVIII Mi kada nima Yēsu kēdī kako Yerosalema ne, bilaka ma konzi ari turē dɔ bo gɔ kori gɔ kō'du 'ba Lazara. Rōmōyī lijē uwō lende mo 'deni di zi ya ame ga tōnē kēdī ti Yēsu ni yayi mī kada nima bo kindiŋi Lazara, bo kīdēkī kɔɔɔ yaga di mī tī'börō yīmo ne. XIX Kina ɔɔ Parosi ni koŋgɔ 'deni bilaka kēdī kɔɔ kari turē dɔ Yēsu gɔ kori kɔɔɔ a nima tara tine, na lijē kebe ŋī rɔ tiya mo rɔ gɔ rōnnī lijē iya te, "Oŋgɔke te, ze 'beze do'dɔke ɔtɔ dē kpe, bilaka ona 'deni ŋī 'doyi kari gɔ bɔ nime 'dē."

Bɔ Löwö Ako Zi Yēsu

XX Mi kada nima yayi bɔ löwö mɔtɔ ga ako 'deni gbī mī Yerosalema yayi bi to'dɔ mōtu zi Boko'ba. XXI Kina lijē kako ŋī kilende zi Pilipō rōmōyī bo di mī bilaka 'ba Betesayida ame di mī dɔyayi 'ba Galilaya ne. Lijē iya te, "Do'dɔkɔ tilende ti Yēsu."

XXII Kina Pilipō kēnyī kari kiya ŋī zi Andareya. Kina lijē kari kiya lende tōnē ŋī zi Yēsu. XXIII Bo iya te, "Kada ame 'dɔ bilaka ko'ja tigo 'ba kole 'ba bilaka lesi timo ne ömō 'deni. XXIV Rɔ ma laka mēdī miya ziye, lende nime ēdī kɔɔɔ 'jo nyönyu tara.

'Jo nyönyu kɔtɔ ɔɔɔ kiya te kikeki, ēdī kō'bō le 'biri kɔtɔ gɔ bi mo nima. Ne ɔɔɔ kiya te kīdīyē 'jo nima 'deni mī yayi, keŋme 'deni yaga, ēdī kōtu ŋī kīyöbu kari tɔrɔ ŋbō kana ŋbaŋi dōmo. XXV Kina ēdī gbī tara, ya ame ga ko'dɔkɔ toloma tō'bō mī dɔliŋɔ nime bine ne, lijē ti kōlē 'deni ŋī. Ne ya ame ga ko'dɔkɔ dē 'dɔ toloma tō'bō dɔliŋɔ nime bine ne, lijē na ŋī ti kēdī ti dīdī ma ŋburuŋburu. XXVI Ya ame ga lijē ko'dɔkɔ toja laja zō ne i'dike lijē kösö gɔma 'dɔ lijē ame ga rɔ bɔ laja ma ga ne kēdī nduwē bi kɔtɔ tō. Kina 'bu ma ti ki'di kōzi kakpa 'ba löbu abo 'deni ŋī zīnnī.

XXVII Kina me le'jete ma 'deni ŋī ti meri rɔ mbēmbē, mikali dē ɔɔɔ 'dɔ miya tondo mo ga. 'Dɔ mititi 'bu ma gɔ bo kiyese ma yaga di zi gomɔ 'ba mī kada ma tōne nime? Ne ɔɔɔ kiya te miya tara, ele dē. Rōmōyī lende 'ba 'dɔ tɔɔɔ mī gomɔ nime kina me mako gɔmo dɔliŋɔ nime bine ne. XXVIII Tine ti miya te, "Bu ma, ileme löbu 'bī zi bilaka."

Kina gɔ lende nime Yēsu kiya kɔɔɔ a nime te ne yɔ, kina birɔ kudu ŋī kako di mītɔrɔ tēgē, "Mileme löbu ma 'deni mɔlo zi bilaka, ne ti mileme gbī 'böwu rɔ ma lölöwö."

XXIX Bilaka ma konzi ame ga kēdī kɔrɔ yayi ne, uwō birɔ nima kudu ne 'deni. Ya mɔtɔ ga iya rɔ tɔrɔ kapi, tine ya mɔtɔ ga iya te malayika 'ba Boko'ba na kēdī kilende

zi Yësu. ^{XXX} Kina bo kileki kiya zinni, bo iya te, "Birɔ nime udu dë dömöyî ma. Udu gɔ lende 'be. ^{XXXI} Kada ame Boko'ba ko'doko to'do burë 'ba doliŋɔ nime yimo ne kina me 'deni tɔne. Kina kada ame 'do Boko'ba koga Satani ame ko'do roni 'deni ro nere 'ba do doliŋɔ nime timo yaga ne, kina me 'deni gbî tɔne. ^{XXXII} Kina ɔdo bilaka kogba ma 'deni kutoti ma do ngëri tɔro tine, ti mo'de bilaka pili 'deni ngi kako zö."

^{XXXIII} Lende nime, bo iya te 'do bilaka kikali lende 'ba tolë abo nime kedi kako ne. ^{XXXIV} Tine bilaka naga nima enyi kiya zi bo, iya te, "Ugu 'deni molo mi buku 'ba Boko'ba iya te Kurisitö ame Boko'ba kedi koja kako doliŋɔ nime bine ne edi kako koloma ko'bö ro nburunburu. Ne ro ma tondo mo ga na kebe kiya 'böwu, kiya te Boko'ba o'doko 'do bilaka kogba kole 'ba bilaka lesi kutoti do ngëri tɔro? Ye mo na ro kole 'ba bilaka lesi mo?"

^{XXXV} Bo iya te, "Bi kɔpɔ 'ba doliŋɔ nime edi koloma nge tiye mbowa. Ne kina laka 'do kilingereke ko'ja bi kɔpɔ nima kedi gba tiye, kinza mandölu kutu'bö ye ra di gɔ kori. Ya ame ga kedi kilingere 'benni mi mandölu ne, lijë ikali kori ame lijë kedi kari teyi ne dë. ^{XXXVI} Ne tine ɔdo kiya te bi kɔpɔ nime kedi gba kɔzɔ a nime te, i'dike dɔye gɔ lende mo 'do keddike ro kole 'ba bi kɔpɔ."

Kina ɔdo Yësu kote tiya lende naga nime 'deni kɔzɔ a nima tara tine, bo enyi kari kusu abo do bo ngi titi mbowa yaga bi mɔto di zi tindi 'ba bilaka naga nima. ^{XXXVII} Bilaka naga nima lijë o'ja Yësu pele ngi kedi ko'do lende ame ga ko'du mo ga kigayi bilaka pili ne, lijë i'di donni dë gɔ lende abo. ^{XXXVIII} Edi 'deni kɔzɔ lende ma tonë Yesaya kugu mi buku 'ba Boko'ba, kiya te, "Nere, lijë o'ja tigo 'bi pele tine bɔto mɔto i'di doni dë gɔ lende ze nime."

^{XXXIX} Kina ma ki'di bilaka naga nima ko'doko dë ti'di donni gɔ lende 'ba Yësu, römöyî Yesaya ugu lende mɔto 'deni gbî yayi, iya te, ^{XL} "Boko'ba iya te, 'Miyölu kömönni 'deni yaga, kina midiri kpa kori ma kari mi doku 'ba donni 'deni gbî teyi. Kinza lijë konɔo ra ti kömönni, kina kinza kɔdo ra gbî mi doku 'ba donni. Kinza lijë koto donni ra di mi lende kënyë 'benni ga lijë kileki zö milenjo lijë.'" "

^{XLI} Yesaya iya lende nime te gɔ ko'du 'ba Yësu römöyî bo o'ja löbu 'ba Yësu 'deni molo.

^{XLII} Dëmba ya ma konzi mɔto ga di mi löngö bilaka löbu 'ba Yudayi naga nima i'di donni 'deni ro ma laka gɔ lende 'ba Yësu. Tine lijë ro tikere di zi Parosi ni kinza ko'jɔŋɔ lijë ra yaga di bi tɔdo mi rö 'ba mötu. Kina ki'di lijë kedi koloma ngi kinza tumö mi lende nima yaga.

XLIII Römöyī tūyēyī dōkī'dī bi-laka lesi na za lijē ki'di kō'du mo kō'ɔ rōnnī rɔ dɔ kiteli di dɔ tūyēyī dōkī'dī Boko'ba.

XLIV Mī kada mɔtɔ 'bōwu na Yēsu kēnyī kiya rɔ ma kembe, iya te, "Ya ame ga ki'di dōnnī 'deni ngī rɔ ma laka gɔ lende ma ne, 'bu ma ame koja ma kako dōliŋɔ nime bine ne kina ma 'deni gbī lijē ki'di dōnnī gɔmo. XLV Bilaka ame ga ko'ja ma 'deni 'bu ma na ma 'deni gbī lijē ko'ja. XLVI Mako 'deni dōliŋɔ nime bine rɔ bi kɔpɔ 'dɔ ki'di ya ame ga ki'di dōnnī gɔ lende ma ne koloma dē kpe mī mandōlu. XLVII Ne ya ame ga lijē kuwō lende ma nime pele, lijē ko'dɔkɔ dē to'dɔ mo ne, ma na dē mēdī mo'dɔ burē 'bēnnī. Römöyī mako dē dōliŋɔ nime bine bi to'dɔ burē 'ba bilaka lesi. Mako tɔmɔ bilaka di mī tölē. XLVIII Ya ame ga ko'ji ma ko'dɔkɔ lende ma dē ne, lende naga nime mēdī miya ne na kēdī kiya burē 'ba rōnnī kada mɔtɔ mī kada ame 'deni rɔ ŋburuŋburu 'ba dōliŋɔ nime ne. XLIX Lende naga nime mēdī miya ne, minza miya ti kōzī kakpa 'ba gbagba ma. 'Bu ma ame koja ma kako dōliŋɔ nime bine ne, bo na ki'di lende naga nime zō pili rɔ kɔtɔkɔtɔ 'dɔ miya. L Kina mikali ngī rɔ ma laka toro kō'du ki'di abo na kēdī ki'di bilaka kēdī ti didī ma ŋburuŋburu. Kina lende ame ga 'bu ma kiya zō ne, kina ma ga ngī mēdī miya

koko ziye kɔzɔ ame bo kiya zō ne tara."

XIII

Yēsu Urögö Ndi Bɔ Laja

I Kina ɔdɔ kōmō 'deni mī tō'dō ma dɔndende di kɔmɔ kada 'ba karama 'ba Pasaka tine, Yēsu ikali 'deni molo kada 'ba tileki abo di dōliŋɔ nime bine 'dɔ tari zi 'bu bo ɔwɔ dē kpe. Ne bilaka abo ga ame bo kō'ɔ di mī dōliŋɔ nime bine ne, bo ti kileme ŋburuŋburu 'ba akō'ɔ abo ngī teyi.

II Mī kada nima yayi Yēsu ni otɔtɔ dōnnī 'deni tī bɔ kōsō gɔ bo ga mī dɔkɔpiyari tonyo akonyo. Tine Sātani i'di meri mo 'deni molo mī Yuda kole 'ba Simona Isikarita 'dɔ bo kari kususu Yēsu zi turu.

III Yēsu ikali 'deni 'bu bo Boko'ba i'di tigo 'ba wa pili 'deni zi bo. Kina bo ikali 'deni gbī bo ako di zi Boko'ba kina me bo kēdī kileki 'deni gbī kari zi Boko'ba. IV Kina bo kēnyī ngī tɔrɔ, bo kolo bɔŋgɔ ma löbu yaga di rɔ bo. Kina bo kogba bɔŋgɔ 'ba tididi rɔ ngī, bo kudōdu 'bömbö bo. V Kina bo kunö mini ngī mī lebe. Kina bo ki'di ngī turögö ndi bɔ kōsō gɔ bo ga. Kina bo koloma ngī nduwē tididi mo ti bɔŋgɔ mo nima.

VI Kina ɔdɔ bo kōmō 'deni dɔ Simona Pitörö tine, Pitörö ēnyī kiya zi bo, iya te, "Nere, nī na 'dɔ kurögö ndö?"

VII Bo iya te, "Wa nime mēdī mo'dɔ ne, ikali 'jɔ mo dē, ne ti kikali 'jɔ mo 'jaa kada mɔtɔ."

VIII Pītörö iya te, “A mōto ngī rō ndō 'dō kurögō, inza du te.”

Bo iya te, “Ɔdō kiya te murögō ndiyi dē, inza kpe rō 'bama.”

X Pītörö iya te, “Njere, ne ɔdō kēdi tara, kinza kurögō dē nge rō ndō. Tine urögō rōma pili kala n̄bō dōma t̄rō kpaki ti k̄nyō ma ga.”

X Bo iya te, “Bilaka ame kurögō rōni 'deni rōmo 'deni mōlo rō ma k̄pō. Tine ndi bo na nge kola 'dō turögō mo. Kpe nime bine me rō ma k̄pō. Ne bō ma k̄tō di mī lōngō ye na nge kinza rō ma k̄pō.”

XI Lende 'ba bō ma k̄tō ma kinza rō ma k̄pō nima bo kiya ne, bo ikali bō ame kēdi ko'dōko tari tususu bo zi turu ne 'deni.

XII Kina ɔdō bo kote turögō ndi bō kōsō gō bo ga 'deni pili tine, bo olō b̄n̄gō ma lōbu abo tōnē ngī rō bo. Kina bo koloma ngī b̄ri. Bo iya te, “Lende nime mo'dō ziye ne, ikalike 'jō mo ra?

XIII Kina k̄zō ame kō'bōke nduwē tidēki ma rō bō k̄mō kiyandi, kina gbī rō njere tara ne, ele, rōmōyi ma ngī rō ma laka rō bō k̄mō kiyandi 'be gbī rō njere 'be.

XIV Ne kina me ma mo tōnē rō bō k̄mō kiyandi 'be gbī rō njere 'be ne, na me moja laja 'deni ziye k̄zō a nime te. Kina laka 'dō kari kōjake laja gbī tara rō gō rōye.

XV Lende nime mo'dō 'deni 'dō ko'dōke gbī k̄zō ame mo'dō ziye ne tara. XVI Rō

ma laka miya ziye, bō ndōbo inza mbiri di dō bō dō ndōbo. Kina bō laja inza gbī mbiri di dō bō ame koja bo ne. XVII Lende naga nime ikalike laka, ɔdō ko'dōke k̄zō a nima tara, ti kēddike ngī ti mī kēyi.

XVIII Ne mī kēyi nime miya lende mo ne, miya dē ziye pili rō gōye. Kpe ame ga migeli ye ne, mikali ye 'deni laka. Kina me mēdi miya 'deni rō ma laka ziye, ti kēdi 'deni ngī k̄zō lende tōnē kugu mī buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Bō ma tōnē ngī kusu kōzi bo mī lebe k̄tō tō ne kina me kēnyi kuyi dō giliti kuruku 'deni zō.' XIX Kina me mēdi miya 'deni mōlo te ziye gba kinza ko'dō rōni dē. Rōmōyi ɔdō kiya te ko'dō rōni yayi 'dō kikalike ngī omba ma na rō Boko'ba ame kēdi rō n̄burun̄buru ne. XX Ne kina gbī me mēdi miya ziye rō ma laka, bilaka ame ga lijē ki'di dōnni gō lende 'ba bō laja ma ga ne, lende ma na 'deni gbī lijē ki'di dōnni gōmo. Kina gbī bilaka ame ga lijē ki'di dōnni gō lende ma ne rō ma laka lende 'ba Boko'ba ame koja ma ne na 'deni gbī lijē ki'di dōnni gōmo.”

Yēsu Iya Gō Tususu Bo
(MT 26:20-25; MK 14:17-21; LK 22:21-23)

XI Kina ɔdō Yēsu bo kote tiya lende naga nime 'deni k̄zō a nime te tine, meri oso 'deni ngī mī bo. Kina bo kēnyi kiya zi bō kōsō gō bo ga, bo iya te, “Rō ma laka

mëdi miya ziye, bo ma koto moto di mi löngö ye nima bina na këdi kari kususuma.”

XXII Lijë ikali dë bo ëdi ro tiya yë. Kina lijë koloma ngi ro tongo dönni. XXIII Bo ame Yësu k'o ro do kiteli ne ëdi koloma ngosi ngila Yësu yayi. XXIV Kina Simona Pitörö kilende ngi teyi ti komo bo, iya te, “Ititi bo te, yë na bo këdi ro tiya mo.”

XXV Kina bo kese ngi ngosi ngila Yësu. Bo iya te, “Yë mo na ya, nere?”

XXVI Yësu iya te, “Bo ame odo kongo monye mangolo'bo musu do möku mi'di teyi nima, omba bo nati.”

Kina bo konye mangolo'bo ngi, bo kusu do möku. Kina bo ki'di ngi zi Yuda kole 'ba Simona Isikarita. XXVII Kina odo Yuda konyo mangolo'bo tönë yo, na Satani kodo ngi mi bo. Kina Yësu kënyi kiya ngi zi bo, iya te, “Ënyi ti kari welo to'do ndobo 'bi.”

XXVIII Bo koso go bo moto ga ame yayi ne ikali 'jo 'ba lende nima Yësu kiya zi Yuda ne dë. XXIX Römöyi Yuda na ro bo kikeki girisi 'bënni, go k'o'du mo na ya moto naga nima komeri 'bënni, iya te, motoga Yësu ëdi koja Yuda kari tugö wa ame ga lijë ko'doko mi kada 'ba karama ne. Ala motoga Yësu ëdi koja bo kari ti'di girisi zi bo lisa moto.

XXX Kina odo Yuda konyo mangolo'bo nima Yësu ki'di zi bo ne 'deni tine, bo ënyi

ngi kodo yaga. Kina bo 'deni ngi mi bi kolu.

Kö'du Ki'di Ma La'ja

XXXI Di pötö Yuda kari 'deni na Yësu kënyi kiya zi bo koso go bo ga, bo iya te, “Kada 'ba tongo löbu 'ba kole 'ba bilaka lesi ömö 'deni ngi zi bilaka. Kina go lende mo lijë ti kongo löbu 'ba Boko'ba 'deni gbi. XXXII Kina odo kileme löbu abo 'ba Boko'ba 'deni bo ti kileme löbu abo ngi gbi welo koto ti löbu 'ba kole 'ba bilaka lesi.

XXXIII Kole ma ga, minza moloma kpe tiye bine gomo kowo. Kina ti kebeke 'deni ngi tomeri goma yayi tine ti këdi ngi ziye kozo lende tönë miya zi löbu 'ba bilaka tönë ga ne, ame miya te, ‘Go bi nime mëdi mari teyi ne inza kikalike tari tömö teyi.’ XXXIV Ne ongo kina me mëdi mose k'o'du ki'di ma la'ja 'deni ziye 'do k'o'oke roye ro go roye. Mëdi mose ziye 'do k'o'oke lëpi ye ga gbi kozo ame mo'ö ye ne tara. XXXV Odo k'o'oke lëpi ye ga 'deni ngi kozo a nime te na bilaka ti ki'di dönni ngi gomo ro ma laka kpe bo koso goma ga na.”

XXXVI Simona Pitörö iya te, “Nere, ëddi kari 'bëyi yala ga ya?”

Bo iya te, “Bi nime mëdi mari teyi ne, inza kicali tozi tone tari teyi. Ne ti kari 'jaa kada moto.”

XXXVII Pitörö iya te, “Nere, go wa'di na 'do mozi dë mari tiyi tone gbi teyi ya?”

Mo'doko ngi 'do mölë go lende 'bi."

XXXVIII Bo iya te, "Ti ko'bo ngi 'do tolë go lende ma? Ro ma laka mēdi miya ziyi, mi korondo nime tone gba kinza gonggo kidapa dē, ēddi koga kpēyi n̄bō mi mota kiya zi bilaka, kiya te, ikali ma dē."

XIV

Yēsu, Kōri Ma Kari Zi 'Bu

I Yēsu ēnyī kiya zi bo kōsō go bo ga te, "Kinza ki'dike dōki'di ye kombi dē. Otoke nduwē ti'di dōye go lende 'ba Boko'ba. Kina 'do kotoke gbi nduwē ti'di dōye go lende ma. II Mēdi mari nime tilenjo go bi ziye. Mi linjo 'ba 'bu ma Boko'ba 'dē yayi rō ēdi n̄ban̄i. Ma kiya te kinza tara dēne minza miya lende mo ziye. III Kina odo milenjo go bi 'deni kote tine ti mileki 'jaa mako gōye bine 'do moto ye kari teyi go dari dolomake bi koto tiye. IV Go bi nime mēdi mari teyi ne kori mo ikalike 'deni."

V Kina Toma kēnyī kititi bo, iya te, "Nere, go bi nime kēddi kari teyi ne dikali dē. Tine 'do dikali kori ma kari teyi totondo mo ga?"

VI Yēsu iya te, "Ma na ro kori, ro lende ma kodoro, gbi ro didi. Boto moto ikali dē ma 'do kōmō zi 'bu ma Boko'ba tine n̄ge koto tō. VII Ikalike ma 'deni kina ti kikalike 'bu ma Boko'ba gbi. Kina me le'jete ro ma laka o'jake bo 'deni kina ikalike bo 'deni gbi."

VIII Pīlipō iya te, "Nere, ileme 'bu yi mo nime zize 'do lende mo kodo laka dōze."

IX Yēsu iya te, "Pīlipō, ma nime mēdi moloma molo tiye bine ne, ikali ma dē gba? Bo ame ko'ja ma 'deni, bo o'ja 'bu ma 'deni gbi. Ne go wa'di na kebe kititi ma 'bōwu kiya te 'do mileme 'bu ma ziye? X Ze ti 'bu ma kpaki riyo ro akoto. I'di dōyi dē gba go lende nime? Kina ongo gbi kozo lende naga nima mēdi miya ziye ne, lende 'ba gbagba ma ga na dē. Lende 'ba 'bu ma ame dō'bō n̄buru ti bo ro akoto ne na, ndobo abo ga na ma ne. XI Lende nime miya ziye, miya te ze ti 'bu ma ro akoto ne, i'dike lende mo kodo laka dōye. Odo kiya te lende mo kodo dē gba laka dōye, omerike go ndobo ame ga mo'do ne kina ti kikalike ngi ro ma laka. XII Ro ma laka miya ziye, kpe ame ga ki'dike dōye 'deni ngi ro ma laka go lende ma ne, ti ko'doke ndobo naga nime 'deni gbi kozo 'bama, kina gbi ro do kiteli. Rōmōyi mēdi mari nime tari toloma ti 'bu ma. XIII Kina me kpe ame ga ro 'ba ma ne, odo kititike Boko'ba go wa moto ti mo'do ngi ziye 'do kileme ngi zi bilaka ro ma laka 'bu ma na ro löbu 'ba do wa pili. XIV Kpe ame ga 'deni ro 'bama ne, wa pili ame ga kēddi kititike di zō ne, ti mi'di ngi ziye.

Ndose 'Ba Nyi Koto Laka

XV Ne kina me ko'oke ma 'deni o'doke kö'du ki'di naga nime mose ziye ne. XVI Ti mari mititi 'bu ma ngi go lende 'be 'do bo koja bo konyi moto kako ziye. Bo konyi nima ti kako koloma kö'bö nburu tiye bine, XVII ame bo na ro Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba ne. Kina bo ti ki'di ye 'deni ngi kikalike lende laka 'ba Boko'ba pili. Bilaka 'ba dolinjo nime inza ko'ja kiné bo, kina lijé inza kikali bo gbi. Kina bo inza kako gbi koloma tinni. Tine kpe na nge ti kikalike bo romöyi bo edi kako koloma tiye, bo kö'bö gbi miye.

XVIII Tari ma nime medi mari ne, minza mari go mola ye ro kiri'bala. Medi muyi doma 'jaa kada moto mako ziye. XIX Kina me le'jete tö'dö mo owö de kpe ame 'do bilaka 'ba dolinjo nime kikali de kpe to'ja kiné ma. Ne kpe 'beye ti ko'jake ma 'deni ngi gbi romöyi medi ti didi ma nburunburu kina kpe gbi ti keddike 'deni gbi ti didi ma nburunburu.

XX Kina odo Nyi Koto Laka kako 'deni ziye tine, ti kikalike 'deni ngi omba ze ro akoto ti 'bu ma. Kina kpe 'deni gbi ro akoto tö. XXI Ni ame kuwö kö'du ki'di ma nime ko'do ngi ne, ni na ro bo ame ko'ö ma 'deni kina ni na gbi ti 'bu ma ko'ö yi. Kina ti mo'ö yi gbi mileme roma ziyi."

XXII Kina bo kosö go bo moto ame kidéki möyi mo ro

Yuda ne kënyi ngi kititi bo. Yuda ame 'beri, inza ro Yuda Isikarita. Bo iya te, "Nere, ro ma totondo mo ga na 'do kileme röyi nge zize 'do ze na nge do'ja yi kinza bilaka ma laki ko'ja yi de?"

XXIII Yesu ileki domo zinni, iya te, "Ya ame ga pili ko'ö ma ne, ti ko'do lende ma 'deni ngi kina 'bu ma ti ko'ö lijé 'deni gbi. Kina ze ti 'bu ma, ti dako doloma 'deni ngi tinni. XXIV Ne ya ame ga ko'ö ma de ne, lijé inza ko'bo to'do lende ma. Lende nime keddi kuwöke ne, lende ma na de. Lende 'ba 'bu ma ame koja ma kako dolinjo nime bine ne na.

XXV Kina me medi miya lende naga nime 'deni molo te ziye ko'ja medi gba tiye bine, XXVI ne tine 'bu ma ti koja Nyi Koto Laka 'deni 'do kako ro bo konyi ziye. Ti bo koja 'deni ngi 'do kako ziye ti közi kakpa ma. Nyi Koto Laka na ti kako kiyandi ye ti wa pili. Kina bo ti ki'di lende 'ba wa ame ga miya ziye ne 'deni ngi köyö miye. XXVII Kina me medi 'deni mari ama, tine ti miyeyi doki'di ye 'deni ngi. Doki'di kiyeyi 'bama inza kozo 'ba bilaka 'ba dolinjo nime ame lijé keddi kiyeyi doki'di lepi nni ga timo ne tara. Medi miyeyi doki'di ye kolomake gbi kozo 'bama ti mi keyi, kinza kolomake ra ro tikere. XXVIII Uwöke lende toné miya ziye ne 'deni, ame miya te, 'Medi 'deni mari kina ti mileki 'jaa mako ziye.' Odo ko'oke ma ngi ro ma laka, ti

këddike rɔ lɔŋɔ ɔɔ tari ma ame mëdi mari zi 'bu ma ne, rɔmɔyɪ bo na mbiri di dɔma.

^{XXIX} Mëdi miya lende naga nime mɔlo te ziye gba kinza ko'dɔ rɔni. Rɔmɔyɪ ɔɔ ko'dɔ rɔni kada mɔto 'dɔ ki'dike dɔye ŋɔi ɔɔ lende ma. ^{XXX} Ne minza moloma kpe ɔɔmo kɔwɔ bi tiya lende ŋbanji ziye, rɔmɔyɪ Satani ame rɔ ŋere 'ba dɔ dɔliŋɔ nime ne ëdi 'deni kako ɔɔma. Satani inza ti tigo 'ba 'dɔ ta'da ma timo, ^{XXXI} ne mëdi mo'dɔ kɔzɔ ame 'bu ma kose zɔ ne tara 'dɔ bilaka 'ba dɔliŋɔ nime kikali ŋɔi rɔ ma laka omba mɔ'ɔ 'bu ma. Kina 'deni ënyike darike yaga di ɔɔ bi nime."

XV

Yësu, Ŋɔrɪ 'Ba Didi

^I Yësu iya te, "Ma na rɔ mowɔ ma kidiyë, kina 'bu ma Boko'ba na rɔ bo dɔmo. ^{II} Dɔŋgila mo ga ame këdi koloma 'bënni kinza ko'dɔkɔ tana dë ne, bo ti kokpekpe 'deni ŋɔi pili ku'du mɔkɔ. Tine dɔŋgila ame ga këdi kana ne, bo ti kileŋɔ 'deni ŋɔi 'dɔ kana laka. ^{III} Kpe 'beye, lende naga nime mëdi miya ne ileŋɔ ye 'deni mɔlo rɔ ma laka. ^{IV} Kina ti olo-make rɔ akɔto tɔ kina ti moloma gbɪ rɔ akɔto tiye.

Ɔɔ dɔŋgila ŋɔrɪ koza rɔni 'beri kutu ni yaga di rɔ bititini, inza kikali kpe tana ɔɔ dɔni. Kina kpe na gbɪ tara, inza kikalike to'dɔ a mɔto ɔɔ kiya te kɔ'bɔke dë ŋɔi rɔ akɔto tɔ. ^V Ma na rɔ ŋɔrɪ nima kina kpe na

rɔ dɔŋgila mo ga. Bo ame koloma 'bëni kɔ'bɔ rɔ akɔto tɔ kina ma gbɪ rɔ akɔto ti bo ne, bo ti këdi 'ba bo 'deni ŋɔi kɔzɔ dɔŋgila ŋɔrɪ ame këdi kana rɔ mbëmbë ne tara. Rɔmɔyɪ inza kɔ'bɔke to'dɔ a mɔto ɔɔ kiya te ma na dë ŋɔi mokɔnyi ye. ^{VI} Bo ame kɔ'bɔ dë rɔ akɔto tɔ ne ëdi 'ba bo kɔzɔ dɔŋgila ŋɔrɪ ame koke 'deni ku'du mɔkɔ kina kututu ŋɔi ne tara. Bilaka ti kaɔo 'deni kɔtɔto dɔŋgila ŋɔrɪ ma kututu naga nima kulu dɔmo rɔ kurugumu kusu pa'do yimo kilanma yaga.

^{VII} Ne ɔɔ kɔ'bɔke rɔ akɔto tɔ ki'dike lende ma gbɪ koloma kɔ'bɔ tiye, ɔɔ kititike Boko'ba ɔɔ wa ame ga ko'dɔkɔke ne bo ti ki'di ŋɔi ziye. ^{VIII} Kpe ame ga 'deni rɔ bo kɔsɔ ɔɔma ne ɔɔ këddike 'deni ŋɔi kɔzɔ dɔŋgila ŋɔrɪ ame ga këdi kana rɔ mbëmbë ne tara ti kileme löbu 'ba Boko'ba 'deni ŋɔi zi bilaka. ^{IX} Mɔ'ɔ ye 'deni ŋɔi rɔ ma laka kɔzɔ ame 'bu ma kɔ'ɔ ma gbɪ ne tara. Kina 'dɔ kɔ'bɔke mi kori 'ba akɔ'ɔ ma nime. ^X Ɔɔ ko'dɔke kɔ'du ki'di ma ame ga mose ziye ne ti kikalike ŋɔi tɔ'bɔ rɔ ma laka mi kori 'ba akɔ'ɔ ma, kɔzɔ 'bama ame mo'dɔ kɔ'du ki'di 'ba 'bu ma Boko'ba 'dɔ ki'di ma me mɔ'bɔ mi kori 'ba akɔ'ɔ abo ne. ^{XI} Kina me mose 'deni ziye 'dɔ ki'di mëdi rɔ lɔŋɔ ɔɔ lende 'be kina 'dɔ këddike gbɪ ti lɔŋɔ ma löbu.

^{XII} Kɔ'du ki'di nime mëdi mose ziye 'dɔ kɔ'ɔke lëpi ye ga gbɪ kɔzɔ ame mɔ'ɔ ye ne

tara. ^{XIII} Ako'ɔ ame kulōwō rɔ dɔ kiteli ne na rɔ ti'di yida rɔ tōlē tutē gɔ lēpi mɔɔ. ^{XIV} Kpe ame ga ko'dɔke kō'du ki'di ma 'deni ne kpe 'deni rɔ lēpi ma ga, ^{XV} mīdēkī ye dē kpe rɔ atoli, rōmōyī atoli ikali bīci lende 'ba bɔ dɔ roba dē. Kina me mēdi mīdēkī ye 'deni le'jete rɔ lēpi ma ga rōmōyī mīyētī gɔ lende ame ga muwō di kpa 'bu ma Boko'ba ne 'deni pili ziye. ^{XVI} Kpe na dē kigelike ma rɔ lēpi ye, ma na migeli ye 'dɔ kēddike rɔ lēpi ma ga 'dɔ moja ye tari to'dɔ ndɔbɔ ma rɔ ma laka. Kina 'dɔ kēddike kɔzɔ dɔngila ngērī ame ga kana rɔ mbēmbē ne tara, ame 'dɔ dɔngērī ma kana mo ga kō'bō ngī rɔ ŋburuŋburu. Kina gɔ kō'du mo kpe ame ga rɔ 'bama ne, Boko'ba ti ki'di wa ame ga kēddī kititike di zi bo ne 'deni ngī ziye.

^{XVII} Kō'du ki'di ame mēdi mose ziye ne na me, ɔ'ɔke lēpi ye ga. ^{XVIII} Bilaka 'ba dɔliŋɔ nime ti kēnyī 'deni bi to'ji ye tine 'dɔ komerike ngī di gɔ ndo'ji 'bēnnī ma tōnē lijē ko'ji ma 'deni molo ne. ^{XIX} Ne ma kēddike ra gba rɔ 'ba dɔliŋɔ nime dēne dɔliŋɔ ti kɔ'ɔ ye gbī rōmōyī kpe gba rɔ lēpi nnī ga. Ne kina me le'jete migeli ye 'deni di mī lōngō lijē. Kinzake kpe rɔ akɔɔ tinnī. Kina ma 'deni lijē kēdi ko'ji ye gɔmo. ^{XX} Omerike gɔ lende tōnē miya ziye ne. Bɔ ndɔbɔ inza mbiri di dɔ bɔ dɔ ndɔbɔ. Kina me ya mɔɔ ga ti kodo gomɔ ngī rɔye gbī kɔzɔ ame

lijē kēdi kodo gomɔ rɔma ne tara. Tine ya mɔɔ ga ti ki'di dōnnī 'deni ngī gbī gɔ lende 'be kɔzɔ ame lijē ki'di dōnnī gɔ 'bama ne tara. ^{XXI} Bilaka naga nima lijē ikali Boko'ba ame koja ma ne dē, kina ti lijē ko'dɔ lende naga nime 'deni ngī pili ziye rōmōyī kpe 'bama ga na. ^{XXII} Bilaka naga nima ma kiya te mako dē dɔliŋɔ nime bine 'dɔ milende zinnī kɔzɔ a nime te dēne lijē inza kikali gɔ lende 'bēnnī naga nima rɔ lende kēnyē. Ne kina me mako milende 'deni zinnī, lende kēnyē 'bēnnī ga 'deni rɔ wali rōnnī. ^{XXIII} Ya ame ga ko'ji ma ne, 'bu ma Boko'ba na ma gbī lijē ko'ji 'deni. ^{XXIV} Ma kiya te lijē ko'ja ma dē ngī mo'dɔ wa ame ga bɔɔ ko'dɔ dē molo ne dēne lende kēnyē 'bēnnī ga inza rɔ wali rōnnī. Ne kina me lijē ko'ja ndɔbɔ naga nime mo'dɔ ne 'deni, kina lijē kēnyī ko'ji ze 'deni ngī kpaki riyō ti 'bu ma. ^{XXV} Lende 'bēnnī ēdi 'deni kɔzɔ lende tōnē ga kugu molo mī buku 'ba Boko'ba ne tara. Ame kugu 'deni kiya te, 'Lijē o'ji ma ngī rɔ ma sari kinza yī lende mo.' ^{XXVI} Ne Nyī Koto Laka ti kako 'deni ngī 'basi ziye rɔ bɔ konyi. Ti moja bo kako ziye di zi 'bu ma Boko'ba 'dɔ bo kiya lende ma nime rɔ ma kodɔɔ ziye. ^{XXVII} Kina 'dɔ kari kiyake lende ma gbī zi bilaka rōmōyī kpe na molo tō di bi tisaki mo."

XVI

Ndɔɔ 'Ba Nyi Kɔɔ Laka

^I “Kina me miya lende mo 'deni ziye kinza kɛnyike ra toga kpeye goma kada mɔɔ ɔɔɔ kada 'ba gomɔ mo kɔmɔ 'deni. ^{II} Mi kada mo naga nima yayi lijɛ ti kebe toga ye yaga di mi rɔ 'ba mɔtu. Kina ya ame ga kɛdi kupɔ ye ne ti kɛnyi 'deni gbɛ tiya mo tɛgɛ laja 'bɛnni ma lijɛ koja zi Boko'ba na ma rɔ lɔpɔ nima lijɛ kupɔ ye ne. ^{III} Lijɛ ti ko'dɔ lende naga nime 'deni ngi te rɔmɔyi lijɛ ikali ma dɛ, kina lijɛ ikali ɛ'bɛnni 'bu ma Boko'ba dɛ gbɛ.

^{IV} Tine mɛdi miya 'deni molo te ziye 'dɔ ɔɔɔ kɛdi ko'dɔ rɔni ziye dayi 'dɔ komerike ngi di gɔ lende naga nime miya ne. Molo misaki ndɔɔ 'ba akiyandi ma nime mo'dɔkɔ dɛ tiya lende naga nime ziye rɔmɔyi mɛdi gba moloma tiye bine. ^V Ne kina me le'jete mɛdi 'deni mo'dɔkɔ 'dɔ tileki tari zi bɔ ame koja ma ne. Tine bɔɔɔ ma kɔɔɔ mɔɔɔ 'dɔ kɛnyi kititi ma ngi di mi lɔngɔ ye nima kiya te, ‘Eddi kari yala?’ ne inza yɔ. ^{VI} Kpe 'deni ngi za ti meri rɔ mbɛmbɛ gɔ lende naga nime miya ziye ne. ^{VII} Rɔ ma laka mɛdi miya ziye, tari ma nime ti kɛdi 'deni ngi rɔ lende laka ziye. Rɔmɔyi ɔɔɔ kiya te mari dɛ, bɔ kɔnyi nima inza kikali tako ziye bine. Ne ɔɔɔ mari 'deni ti moja bo kako ziye.

^{VIII} Kina ɔɔɔ bo kako 'deni bine tine, bo ti ki'di bilaka 'deni ngi kikali gɔ meri ame

ga lijɛ kɔɔɔ 'deni timo ne. Bo ti ki'di lijɛ 'deni kikali gɔ meri ame ga lijɛ kɔɔɔ 'deni timo gɔ kɔ'du 'ba lende kɛnyɛ ne gbɛ ti ame ga lijɛ kɔɔɔ 'deni timo kiya te ma bɔ lende laka na dɛ ne. Bo ti ki'di lijɛ 'deni ngi kikali rɔ ma laka meri 'bɛnni ga ame lijɛ komeri gɔ lende 'ba burɛ lɔbu 'ba Boko'ba nime ne ɔɔɔ 'deni gbɛ. ^{IX} Lijɛ ti kikali gɔ meri ame ga lijɛ kɔɔɔ 'deni timo gɔ kɔ'du 'ba lende kɛnyɛ ne 'deni ngi, rɔmɔyi lijɛ i'di dɔnni dɛ gɔ lende ma. ^X Lijɛ ti kikali gɔ meri ame ga lijɛ kɔɔɔ 'deni gbɛ timo kiya te ma bɔ lende laka na dɛ ne, rɔmɔyi mɛdi 'deni mileki mari zi 'bu ma. Kina inza ko'jake kinɛ ma kpe. ^{XI} Lijɛ ti kikali gɔ meri ame ga lijɛ kɔɔɔ 'deni timo gɔ lende 'ba burɛ lɔbu 'ba Boko'ba nime ne 'deni gbɛ, rɔmɔyi Boko'ba ɔɔɔ karama 'deni molo dɔ Satani ame 'deni rɔ bɔ dɔ dɔlinɔ nime ne.

^{XII} Mɛdi ti lende mɔɔɔ ga nbanji ame mo'dɔkɔ gɔ miya ziye giri nime, ne ɔ'bɔke dɛ gba tikali mo laka. ^{XIII} Ne Nyi Kɔɔ Laka ame bo na rɔ bɔ kileme gɔ lende laka 'ba Boko'ba zi bilaka ne ti kako 'deni 'basi. Bo ti ki'di ye 'deni ngi kikalike gɔ lende laka 'ba Boko'ba me. Bo inza kiya lende mɔɔɔ gɔ dɔ bo, lende ame ga bo kuwɔ ne na nge bo kɛdi kiya. Kina bo ti kiya lende 'ba wa ame ga ko'dɔ rɔnni dɛ gba ne 'deni gbɛ ziye. ^{XIV} Lende ame ga bo kuwɔ di zɔ ne na nge bo kɛdi

kako kiya ziye 'do bo kileme löbu ma ziye. ^{XV} Wa pili ame ga ro 'ba 'bu ma ne, ma na ro bo domo. Kina me miya 'deni ziye lende ame ga Nyi Koto Laka keddi kuwo di zo ne na bo keddi kako kiya pili ziye.

^{XVI} Kada mo owo de kpe ame 'do kikalike de kpe to'ja kiné ma. Tine di potö mo mbowa yayi ti ko'jake ma 'deni gbi 'bowu."

Kada Mo Owo De Kpe

^{XVII} Kina bo kosö go bo motö ga kényi ngi tititi rönni ro go rönni, lijé iya te, "Lende abo to nime bo keddi konyonyo kiya 'ba bo tegé, 'Kada mo owo de kpe ame 'do kikalike de kpe to'ja kiné ma, tine di potö mo mbowa yayi ti ko'jake ma 'deni gbi 'bowu,' kina lende kiya abo motö ga gbi tegé, 'Römöyi medii mileki mari zi 'bu ma,' 'jo 'ba lende abo naga nime tegé totondo mo ga? ^{XVIII} Kada 'ba wa'di mo ga na bo keddi kiya 'ba bo tegé ola 'deni mbowa? Lende abo to naga nime ilikö za do bilaka."

^{XIX} Yesu ikali 'deni lijé o'doko 'do tititi bo go 'jo 'ba lende naga nima bo kiya ne. Kina bo kiya zinni, bo iya te, "Lende nime miya ziye miya te, 'Kada mo owo de kpe ame 'do kikalike de kpe to'ja kiné ma. Tine di potö mo mbowa yayi ti ko'jake ma 'deni gbi 'bowu,' ne kina keddiike ro tititi roye go lende mo? ^{XX} Ro ma laka miya ziye, eddi kudoku 'beye

kada motö, konyoke kökö, tine bilaka 'ba dolijo nime ti keddi 'beni 'deni ngi ro lono. Ti kolomake 'deni gbi do meri kina meri 'be ti kuyi roni 'deni ro lono ziye di potö mo. ^{XXI} Ti keddi 'deni ziye kozo kada 'ba löyö 'ba 'ja tara. Odo mi 'ja keddi 'deni ko'o, loko ngi ro meri römöyi loko ikali kada 'ba gomo omö 'deni. Ne odo loko köyö kole 'beni nima 'deni tine, doni udölu ngi me yaga di go gomo 'beni toné ga, römöyi loko öyö bilaka lesi 'beni 'deni doyayi nime. Kina loko ngi ro lono go lende mo. ^{XXII} Kina ti keddi gbi ziye tara yayi. Ti keddiike ro meri giri nime. Ne odo kiya te mileki 'deni mako 'bowu ziye bine kada motö ti keddiike 'deni gbi ro lono. Kina boto motö inza kpe ame go kako ka'da ye di mi lono 'be nima. ^{XXIII} Kina mi kada mo naga nima yayi inza kititike ma kpe ro tititi. Ro ma laka miya ziye, kpe ame ga 'deni ro 'bama ne, wa ame ga pili keddi kititike di zi 'bu ma Boko'ba ne, bo ti ki'di ngi ziye. ^{XXIV} Römöyi molo di bi tisaki mo nbö kömö mi kada nime tone, kpe ame ga ro 'bama ga ne ititike wa motö de gba di zi bo. Kina me miya 'deni ziye, ititike wa di zi Boko'ba kina bo ti ki'di ngi ziye ame 'do ki'di lono 'be keddi ro do kiteli.

^{XXV} Lende naga nime kina me miya 'deni me ziye ro donjala. Ne odo kömö 'deni

mī kada mo dayi kada mōto, minza miya lende kpe ziye rō dōngala. Mēdī mīyēti gō lende 'ba 'bu ma Boko'ba pili yaga ziye bi kōpō. ^{XXVI} Kina mī kada mo naga nima yayi kpe ame ga rō 'bama ne ti kititike wa 'deni ngī di zi Boko'ba, rōmōyī bo ɔ'ɔ ye 'deni mōlo. A mōto inza kpe ame 'dō ma na mititi bo gō lende 'be. ^{XXVII} Bo ɔ'ɔ ye 'deni gō lende nime kō'oke ma ki'dike dōye gbī gō tako ma ame mako di zi bo ne. ^{XXVIII} Tako ma nime mī dōliᅇ bine ne mako di zi 'bu ma Boko'ba. Kina me le'jete mēdī mēnyī 'deni mola dōliᅇ nime mileki mari zi bo."

Aka'da 'Ba Yēsu

^{XXIX} Kina bō kōsō gō bo ga kēnyī kiya zi bo, iya te, "Nere, ma le'jete ēddī 'deni ngī kiya 'jō 'ba lende yaga bi kōpō zize. Iya dē kpe rō dōngala kōzō ma dōgba. ^{XXX} Le'jete dikali yi 'deni nī na rō bō kikali 'jō 'ba lende pili. Lende ame ga bilaka kēdī komeri ti mīnnī 'dō lījē kititi yi timo ne, ikali ngī mōlo gba kota kinza lījē kititi dē. Lende naga nime i'di ze 'deni ngī le'jete dikali yi rō ma laka rō bō ame ngī kako di zi Boko'ba ne."

^{XXXI} Bo ileki dōmo zīnnī, bo iya te, "I'dike dōye 'deni laka gō lende nime? ^{XXXII} Kada tōnē mēdī miya te ti kōmō 'deni ne, bo na me 'deni tōne, ame 'dō kita'bake me di rōma rō kōtōkōtō, kolake ma rō dō kutu ma.

Ne tine, minza rō dō kutu ma. 'Bu ma Boko'ba ēdī tō.

^{XXXIII} Lende naga nime miya 'deni ziye 'dō ki'di ye kēddike rō akōtō tō, kina 'dō kēddike gbī ti dōki'di kēyī. Gomo 'ba dōliᅇ nime ti kōdō rōye, tine ogbōke rōye laka kpamo rōmōyī ma'da dōliᅇ 'deni."

XVII

Yēsu Umōtu Gō Bō Laja

^I Kina ɔdō Yēsu kote tiya lende naga nime 'deni zi bō kōsō gō bo ga kōzō a nime te tine, na bo kombi kōmo bo ngī kari mītorō, bo kiya te, "Bu ma, kada 'ba tōlē ma ōmō 'deni. Kina i'di ti 'dō bilaka kikali ma kole 'bī rō lōbu 'ba dō wa pili. Kina 'dō mileme zīnnī rō ma laka, nī na gbī rō lōbu 'ba dō wa naga nime pili. ^{II} I'di kōzi kakpa 'ba dō bilaka pili 'deni zō, kina 'dō mi'di didi ma ᅇburuᅇburu ti zi ya ame ga ki'di 'deni zō ne. ^{III} Didi ma ᅇburuᅇburu nime na rō tikali yi, nī Boko'ba gbī tō ma Yēsu Kurisitō. Nī Boko'ba na ᅇge kōtō 'dō bilaka koro yi. Kina ma na rō bō ame koja 'deni kako dōliᅇ nime bine ne.

^{IV} 'Bu ma, ndōbō 'bī ame ga koja ma to'dō mo ne, mote 'deni. Mileme yi 'deni zi bilaka 'ba dōliᅇ nime rō lōbu 'ba dō wa pili. ^V Kina me mēdī mititi yi 'dō ki'di ma ti mileki mari ngila yi yayi rō lōbu 'ba dō wa pili, kōzō ma tōnē moloma pa mōlo rō lōbu 'ba dō wa pili gba kinza kō'ba dōliᅇ nime

dë ne. ^{VI} Bilaka ame ga ki'di 'deni zö di mi löngö bilaka 'ba doliño nime ne, mi'di lijë 'deni kikali yi. Lijë ë'bi ga na, ni na ki'di lijë zö. Kina me le'jete lijë i'di dönni 'deni ro ma laka go lende 'bi ti döki'di koto. ^{VII} Kina lijë ikali 'deni gbi wa pili naga nime, ni na ki'di zö. ^{VIII} Lende tönë ga kose zö ne, miyëti 'deni pili zinni, lijë kuwö. Kina lijë ikali 'deni ngi ro ma laka mako di ziyi. Kina me le'jete lijë i'di dönni 'deni ngi ro ma laka gomo ni na koja ma. ^{IX} Mititi yi de 'do kokonyi bilaka 'ba doliño nime pili. Mititi yi nge go ya ame ga ki'di 'deni zö ne na 'do kokonyi, romöyi lijë 'deni ro 'beyi. ^X Wa pili ame ga ro 'bama ne, ë'bi na. Kina wa pili ame ga 'deni ro 'beyi ne, ama ga na 'deni gbi. Go lende mo na me lijë kileme löbu ma 'deni.

^{XI} Kina me medii mo'doko 'deni tileki tari ziyi yayi. Minza kpe tinni mi doliño nime. Ne lijë 'benni na me gba mi doliño nime bine. 'Bu ma, ni ame koto laka ne, ongo go bilaka naga nime ti tigo 'bi ame ki'di 'deni gbi zö ne. Ongo gönni 'do ki'di lijë kedii ro akoto kozo ame ze ma ze tyi ro akoto ne tara. ^{XII} Mi kada ame ga medii tinni bine ne, moloma 'deni tongo gönni ti tigo 'bi ame ki'di zö ne. Kina mitata lijë 'deni pili laka. Ma koto moto ölu de du te di mi löngö lijë. Bo ma kölu di mi löngö lijë na nge koto ro bo ame bo

na ko'doko abo 'do bo kölu ne. Kina me bo ölu 'deni kozo lende tönë kugu molo mi buku 'bi go lende abo ne tara.

^{XIII} Kina me le'jete medii 'deni mari ziyi, na me medii mose lende naga nime 'deni mi doliño bine 'do lijë koloma gbi ti lono ma löbu kozo 'bama. ^{XIV} Miyandi lijë 'deni laka ti kori 'ba lende 'bi kina me le'jete bilaka 'ba doliño kënyi 'deni to'ji lijë romöyi lijë inza kpe ro 'ba doliño gbi kozo 'bama ame minza kpe ro 'ba doliño nime ne. ^{XV} Ne mititi yi de 'do kogba lijë yaga di mi doliño nime. Medii mititi yi nge go kitata lijë di zi Satani ame bo na ro nere 'ba lende kënye ne. ^{XVI} Bilaka naga nime inza kpe ro 'ba doliño nime gbi kozo 'bama ame minza kpe ro 'ba doliño nime ne. ^{XVII} Kina me mititi yi 'deni 'do ki'di lijë koloma ro ë'bi ga ti tigo 'ba lende laka 'bi nime. Lende laka na ro ë'bi. ^{XVIII} Medii moja lijë kari toja laja mi doliño nime kozo ame gbi koja ma mako toja laja mi doliño nime bine ne tara.

^{XIX} Kina me mi'di roma 'deni köziyi go lende 'benni 'do lijë kedii ngi kada moto ro ma laka ro ë'bi ga. ^{XX} Mititi yi de nge koto gönni tine gbi go bilaka ame ga kedii kuwö dönni ki'di dönni ngi go lende ma nime ne. ^{XXI} Mititi yi 'do kodo'bo lijë pili kedii ro akoto, 'do ki'di lijë kedii gbi ro akoto tize gbi kozo ame ze ma ze tyi, 'bu ma, ro akoto

ne tara. 'Do ki'di bilaka 'ba doliŋo nime ki'di dönñi ngi go mo ro ma laka ni na koja ma. ^{XXII} Lijë bilaka ma 'bama mo naga nime mi'di lijë 'deni 'do kedi ro löbu gbi kozo ame ki'di ma ro löbu ne tara. 'Do lijë pili kedi gbi ro akoto kozo ame ze ma ze tiyi ro akoto ne tara. ^{XXIII} Kina gbi 'do lijë kedi ro akoto tize 'do ki'di bilaka 'ba doliŋo nime kikali ngi go lende mo ni na me koja ma, kina me ko'c ya naga nime 'deni gbi kozo ame ko'c ma ne tara.

^{XXIV} 'Bu ma, ni na me ki'di bilaka naga nime zo. Mititi yi 'do ki'di lijë pili kedi bi koto tö 'do lijë kikali ngi c'c ma 'deni molo gba kinza ko'ba doliŋo nime de, kina me ki'di ma 'deni ro löbu 'ba do wa pili.

^{XXV} 'Bu ma, ni na ro bo lende laka. Tine bilaka 'ba doliŋo ikali yi de, ne ma 'bama mikali yi 'deni laka, kina me le'jete bilaka naga nime lijë ikali 'deni ngi ro ma laka ni na me koja ma kako doliŋo nime bine ne. ^{XXVI} Mileme yi 'deni zinni kina ti mö'bö gbi nduwë tileme yi zinni kozo a nima tara 'do ki'di lijë pili kedi ro akoto tö 'do lijë ko'c lepï nni ga gbi kozo ame ko'c ma ne tara."

XVIII

Tinda'ba Yësu
(*MT 26:47-56; MK 14:43-50; LK 22:47-53*)

¹ Di pötö mo na Yësu ni kënyi ngi ti bo kösö go bo ga kudö kebe mi gbögbö

'ba Kidirona kari mi nyaka moto. ^{II} Yuda bo kususu Yësu zi turu tönë, bo ikali go bi nima 'deni molo römöyi Yësu ni oloma nduwënduwë ro tototo dönñi yayi ti bo kösö go bo ga. ^{III} Kina Yuda kënyi ngi ti bo kanya 'ba Romo gbi ti bo kanya ame ga löbu 'ba bo akumu ni ti Parosi ni koja ne, lijë kari yayi. Lijë olo ti mee 'benni ga ti lamba gbi ti pa'do do kali. ^{IV} Yësu ikali wa ame ga pili kedi ko'doko to'do roni zi bo ne 'deni molo, kina bo kari ngi zinni, bo kiya te, "Yë na këddike ro toma mo?"

^V Lijë iya te, "Yësu 'ba Nazareta na dedï doma."

Bo iya te, "Ma mo na me."

Yuda bo susu mo tönë, bo edi gbi yayi ti bo kanya naga nima. ^{VI} Kina odo lijë kuwö Yësu 'deni kiya te, "Ma mo na me," tine lijë enyi kilipetë ngi kileki ti gönñi yi'böwu. ^{VII} Kina Yësu kënyi kileki kiya zinni, iya te, "Yë mo na këddike ro toma mo?"

Lijë iya te, "Yësu 'ba Nazareta na dedï ro toma mo."

^{VIII} Bo iya te, "Kina me miya ziye ma mo na ngi nime. Odo kiya te ma mo na ngi këddike ro toma mo, olake bo kösö goma naga nime kari e'benni."

^{IX} Bo iya lende nima 'deni tara 'do ko'do roni kozo lende ma tönë bo kiya 'deni molo bo kiya te, "'Bu ma, bilaka naga nime ki'di zo ne, mola ma koto de du te kolu di mi löngö lijë."

^X Simona Pītōrō ēdī yayi ti kulu abo, kina bo koto ṅgī yaga di mī poka mo kina bo koga bo laja 'ba bo ame ro löbu 'ba do bo akumu ne ṅgī timo. Möyī bo laja mo nima ro Maluku. Kina kulu koke mbili Maluku ma kapa dōri ṅgī yaga. ^{XI} Yēsu iya te, "Pītōrō, usu kulu 'bī kileki mī poka mo. Omeri 'bēyī iya te gomō nime 'bu ma ki'di zō ne ti milagi di rōmo?"

^{XII} Kina bo kanya 'ba Romo naga nima ti bo dönnī mo ti bo kanya ma 'ba Yundayi ni kinda'ba Yēsu ṅgī, lijē kudōdu kōzimo ṅgī teyi. ^{XIII} Kina lijē koto bo ṅgī titi doḡba kari liṅo 'ba turu ma löbu mōto kidēki möyī mo ro Ana, bo lanzo 'ba Kayapa bo do bo akumu ma mī kōmo kōo nima. ^{XIV} Kayapa nime na tōnē kiya zi löbu 'ba Yundayi mōto ga, kiya te, ma laka na 'do bilaka koto na ṅge 'do kōlē di do ame 'do bilaka pili kote dönnī ne.

Kpa Koga 'Ba Pītōrō

(*MT 26:69-70; MK 14:66-68; LK 22:55-57*)

^{XV} Kina doḡ lijē koto Yēsu 'deni kari liṅo 'ba turu löbu nima tine, Simona Pītōrō ni ti bo kōsō ḡo Yēsu mōto ozi ṅgī kari yayi. Bo kōsō ḡo Yēsu mōto mo nima, lijē ikali rōnnī 'deni mōlo ti turu löbu nima koto Yēsu kari liṅo mo ne. Kina bo kōdo 'ba bo ṅgī kari liṅo ḡo Yēsu yayi. ^{XVI} Tine Pītōrō oḡo 'ba bo kileke kpa reki yaga. Bo kōsō ḡo Yēsu mōto mo nima ari kiya zi nyiti bo koda kpa reki nima, kina ko'de

Pītōrō ṅgī. ^{XVII} Tine na nyiti mo tōnē kititi Pītōrō, iya te, "O'ja, nī bo kōsō ḡo Yēsu na gbī 'di?"

Pītōrō iya te, "Ee, ma bo kōsō ḡo bo na dē."

^{XVIII} Bo laja 'ba turu löbu nima ti bo kanya mo ga ulō'jō pa'do 'deni mī kirikēli yayi, lijē kēdi ro tubī rōnnī kōmo mo di zi bi kēyī. Kina Pītōrō kari ṅgī kōro ṅgila lijē yayi tubī ro bo.

Tititi Kpa Yēsu

(*MT 26:59-66; MK 14:55-64; LK 22:66-71*)

^{XIX} Turu löbu nima oloma ro tititi kpa Yēsu, iya te, "Bo kōsō ḡoyī ga ēdī ndō? Kina lende ma kēddi kiyandi mo ga tēḡ tondo?"

^{XX} Yēsu iya te, "Miya lende 'deni nduwē ro kōmo kada bi kōpo zi bilaka. Miyandi bilaka 'deni di mī rō 'ba mōtu kina gbī di mī reki 'ba rō löbu 'ba Boko'ba, bi ame ga bilaka kēdi kototo dönnī teyi ne. Miya lende mōto dē ro kusu, ^{XXI} ne ḡo wa'di na kēddi kititi ma ḡo lende 'ba akiyandi ame ga moloma ro tiyandi mo ne? Ititi bilaka ame ga koloma ro tuwō mo ne. Lijē na kikali lende ma miyandi."

^{XXII} Kina bo kanya mōto kēnyī ṅgī kokōso Yēsu, iya te, "Eddi kilende zi turu löbu nime tara ḡo wa'di 'bī to ne?"

^{XXIII} Yēsu iya te, "Doḡ miya lende mōto ro ma kēnyē iya yaga, ne doḡ kiya te lende ma kēdi ro ma laka kinza komba ma dē."

XXIV Kina Ana koja Yēsu ngī 'bato kari zi Kayapa bɔ ɔ bɔ akumu. Kōzī Yēsu gba rɔ ma kudōdu teyi.

XXV Pītōrō ēdī yayi bi tubī rɔ bo kɔmɔ pa'do. Kina ya mɔtɔ ga kako kititi bo, iya te, "O'ja nī bɔ kōsō gɔ Yēsu na gbī 'di?"

Pītōrō andi gomo, iya te, "Ee, ma bɔ kōsō gɔ bo na dē."

XXVI Bɔ mɔtɔ ēdī gbī yayi rɔ bɔ laja 'ba bɔ ɔ bɔ akumu nima. Bɔ nima löndö bo na tönē Pītōrō koke mbili mo ne. Kina bo kako gbī kititi Pītōrō, iya te, "O'ja kɔzɔ mo'ja yi gbī di mī nyaka 'dē yayi ti Yēsu 'di?"

XXVII Pītōrō ēnyī gbī kandi gomo, kina mbowa te yɔ na gɔngɔ kidapa ngī.

Yēsu Ɔrɔ Kɔmɔ Pilato
(MT 27:1-2; MK 15:1-5; LK 23:1-5)

XXVIII Kina ɔɔ kōmō 'deni mī kano bi tine, lijē ogba Yēsu ngī di liɲɔ 'ba Kayapa koto kari liɲɔ 'ba turu ma löbu 'ba Romo ame rɔ bɔ dōnnī mo ne. Tine lijē ari dē ɲbō kɔɔ mī liɲɔ mo yayi rōmōyī dōlētī 'bēnnī 'ba Yūdaiyī o'jɔɲɔ ya ame ga kɔɔ mī liɲɔ 'ba bɔ lɔwō ne 'deni di bi tari mī karama mī kada mo nima. XXXIX Kina turu 'ba dōnnī mo nima kidēki möyī mo rɔ Pilato ne kɔɔ ngī kako zinnī yaga, bo kiya te, "Lende kēnyē wa'di na kiyake te bo o'dɔ?"

XXX Lijē iya te, "Ma kiya te bo kinza rɔ bɔ ko'dɔ lende

kēnyē dēne dinza do'de bo kako ziyī bine."

XXXI Pilato iya te, "Ne ɔɔ kēdī tara ari ko'dɔke e'be burē abo gɔ dōlētī 'be 'ba Yūdaiyī."

Lijē iya te, "Kpe Romo o'jɔɲɔke gɔ tupō bilaka ame ga do'ja ko'dɔ lende kēnyē ne 'deni di zize."

XXXII Lende nime o'dɔ rōnī 'deni te 'dɔ ki'di kori 'ba tölē 'ba Yēsu kēdī kɔzɔ lende 'ba tölē abo ame bo kiyētī kori mo 'deni molo ne tara.

XXXIII Kina Pilato kileki ngī kari liɲɔ kina bo kidēki Yēsu ngī kari zi bo yayi. Kina bo kititi Yēsu, iya te, "Nī na rɔ ɲere bɔ dōliɲɔ 'ba Yūdaiyī?"

XXXIV Yēsu iya te, "Lende 'bī nima kititi ma timo ne, nī na komeri ē'bī ti dōyī, ala bilaka mɔtɔ ga na kiya lende ma ziyī?"

XXXV Pilato iya te, "Ma Yūdaiyī na dē. Bilaka 'bī ga ti löbu 'bī mɔtɔ ga na me ko'de yi kako zō. Wa'di ga na ko'dɔ?"

XXXVI Yēsu iya te, "Nere 'bama inza kɔzɔ ɲere 'beye 'ba bilaka 'ba dōliɲɔ bine. Ma ɲere 'bama kēdī ra kɔzɔ ɲere 'beye 'ba bilaka 'ba dōliɲɔ nime dēne bɔ kōsō goma ga o'dɔ ya 'deni molo ti bɔ kanya 'ba löbu 'ba bɔ akumu naga nima dēne lijē inza kinda'ba ma. Ne ɲere 'bama inza rɔ ɲere 'ba dōliɲɔ nime."

XXXVII Pilato iya te, "Dēmba nī ɲere na ya?"

Yēsu iya te, "Nī na kiya ē'bī tara. 'Bama, öyö ma dōliɲɔ bine ɲge gɔ lende

ƙoƙo ƙpöki. Lende ma mako dömöyi mo na ro tiya lende laka zi bilaka. Kina ya ame ga ko'doko lende laka ne lije uwö doma 'deni."

XXXVIII Pilato iya te, "Wa'di mo ga na ro lende laka?"

Di pötö mo na Pilato kënyi ƙoƙo ngi gbi kileki kari yaga zi bilaka konzi naga nima. Bo iya te, "Mo'ja lende oƙo de di ro bo nime ame 'do modö karama do bo gomo. XXXIX Ne ƙoƙo mi kada 'ba karama nime molo nduwë ro komo ƙoƙo eđi koja bilaka ƙoƙo yaga ziye di mi ma-boso. Tine ma töne nere 'ba Yudayi nime na 'do ki'dike moja ziye ya?"

XL Lije pili enyi kulöri kiya ro ma kembe tegë, "Do'doko bo nima de, do'doko eze ro Baraba."

Baraba mo nima ro bo akolo.

XIX

Tose Do Yesu
(MT 27:15-31; MK 15:6-20;
LK 23:13-25)

I Pilato oja bo kanya kari tomba Yesu ti korobayi. II Kina lije ko'do kono ngi ƙoƙo a 'ba do nere tara ki'di do Yesu. Kina lije kogba bonjo ma kasi kele moto ngi kolo ro bo. III Kina lije koloma ngi ro tose do bo tegë, "Ye'e'di kedı ro mbembë zıyi, nere 'ba Yudayi."

Kina lije koloma ngi ro tokoso bo.

IV Pilato enyi 'bowu ƙoƙo kari yaga zi bilaka naga nima, bo iya te, "Kpe uwöke

doma. Medı mo'de bo kako yaga ziye bine 'do kikalike mo'ja lende oƙo de di ro bo ame 'do modö karama do bo gomo."

V Kina Yesu ƙoƙo ngi yaga ti kono tönë do bo ti bonjo kasi mo tönë kolo ro bo ne. Kina Pilato kiya zi bilaka naga nima, iya te, "Bo na 'deni me."

VI Kina odo löbu 'ba bo akumu ni ti bo kanya 'benni ga, lije ko'ja kinë Yesu 'deni ƙoƙo a nima tara tine, lije enyi ngi pili kulöri ro ma kembe, iya te, "Upö bo yaga. Ari kutöti bo do ngeri, bo köle yaga."

Pilato iya te, "Kina ogbake e'be bo tiya kari kutötike. 'Bama mo'ja lende oƙo de di ro bo ame 'do ki'di modö karama do bo gomo."

VII Lije iya te, "I'di kö'du ki'di 'deni molo zize, kina 'do kupö bo go lende mo römöyi bo ebe kiya ro bo ro kole 'ba Boko'ba."

VIII Kina odo Pilato kuwö lende nima 'deni tara tine i'di bo ngi kulöwö ro tikere. IX Kina bo kënyi ngi kileki kari linjo abo ti Yesu tititi mo. Bo iya te, "Ni nime ako di yala ga?"

Tine Yesu ileki domo de kpe zi bo. X Kina bo kiya zi Yesu bo iya te, "O'doko de tileki do lende ma go wa'di? Ikali de iya te medı ti közi kakpa 'do tope yi? Kina ikali de gbi medı ti közi kakpa 'do tutöti yi?"

XI Yesu iya te, "Boko'ba na ki'di közi kakpa 'ba doma zıyi. Ma kiya te Boko'ba na

dē ki'di kōzī kakpa nima zīyī dēne inza kikali 'dō kēddī ti kōzī kakpa dōma. Ne bō ame ko'de ma kako zīyī ne lende kēnyē ma 'ba bo na 'deni rō dō kiteli."

^{XII} Lende nime i'di Pilato ngī ki'di toma kōri 'ba lende mōtō ame 'dō bo kope Yēsu timo ne. Tine tīndī ame ga kēdī yayi ne ulōrī ngī kōzō timo rō ma kembe tēgē, "Dō kope bō nima kola kari, inza kpe lipo rō bō gō ɲere 'be 'ba Romo ame rō bō dō dōyayi ze nime ne. Rōmōyī bilaka ame kiya rōnī rō ɲere kōzō a nime te ne na kēdī kēnyī konyo burutu ndī ɲere ma lōbu 'ba Romo."

^{XIII} Kina ɔdō Pilato kuwō lende 'bēnnī nima 'deni kōzō a nima tara tine, bo o'de Yēsu ngī kako yaga di rō. Kina bo kari koloma ngī dō kitī 'ba burē. Gō bi 'ba to'dō burē mo nima idēkī mōyī mo rō "Dō dōku kopi-yari." Rō kpa Yudayi idēkī rō Gabata. ^{XIV} Kada 'ba karama mo nima na gbī rō kada ame Yudayi ni kēdī kilenjo wa pili ndō yīmo gō lende 'ba kada 'ba rō kindawo ne.

Kina ko'ja kada kodōrō 'deni tine, Pilato ēnyī kiya zi bilaka naga nima tēgē, "Ongōke te, ɲere 'be na me."

^{XV} Tine lijē ēnyī kulōrī ngī kōzō timo rō ma kembe, iya te, "Upō bo yaga. Upō bo yaga. Ari kutōtī bo yaga."

Pilato iya te, "O'dōkōke 'deni 'dō mupō ɲere 'be yaga?"

Lōbu 'ba bō akumu ni iya te, "Nere ze ma dikali kina

ngē kōtō rō ɲere ma lōbu 'be 'ba Romo."

Tutōtī Yēsu
(*MT 27:32-56; MK 15:21-41; LK 23:26-49*)

^{XVI} Gō lende 'bēnnī nime na Pilato ki'di Yēsu ngī zīnnī 'dō lijē kari kutōtī. ^{XVII} Kina lijē kogba Yēsu ngī di mī gawo kari timo gō bi mōtō kidēkī mōyī mo rō "Kulōɲbō dō," ame kidēkī rō kpa Yudayi rō Gōlogōta ne. Lijē i'di Yēsu na kombi ngērī abo ame kēdī kari kutōtī bo dōmo ne teyi. ^{XVIII} Kina lijē kari kutōtī bo ngī di yayi yōki ngērī nima kina lijē kidēyī dōmo ngī kōrō ti bo tōrō. Utōtī ya ma riyō mōtō ga 'deni gbī dō ngērī mōtō ga yayi. Mōtō dō dōrī bo kina mōtō 'bēnī kebe dō gali bo. Bo na 'ba bo zana.

^{XIX} Pilato i'di 'deni kugu lende mōtō ga dō wa ma kō'bō mōtō tēgē, "Yēsu 'Ba Nazareta, Nere Bō Dōlīɲō 'Ba Yudayi." Kina bo ki'di kari kutōtī wa nima ngī tōrō bi dō Yēsu dō ngērī yayi. ^{XX} Bilaka ma konzi mōtō ga idēkī lende nima kugu ne 'deni, rōmōyī gō bi mo nima kutōtī Yēsu teyi ne ɔwō dē di dō ngila gawo. Lende nima ugu gbī rō kpa Yudayi, gbī rō kpa Romo kina gbī rō kpa Giriki. ^{XXI} Kina lōbu 'ba bō akumu ni kēnyī ngī kari zi Pilato, lijē iya te, "Lende nima dēne 'dō kugu dē kōzō a nima tara kiya te, 'Nere bō dōlīɲō 'ba Yudayi.' Dēne 'dō kugu ra kiya te, 'Bō nime iya

rɔ bo tɛgɛ bo na rɔ ɲere bo dɔliɲɔ 'ba Yudayi.' "

XXII Pilato iya te, "Wa ame mugu 'deni ne koloma ɲgi tara."

XXIII Kina ɔɔ bo kanya naga nima lijɛ kutɔti Yɛsu 'deni tine, lijɛ irica mi bɔɲgɔ abo ɲgi mi sowɔ, 'ɔ bo mɔɔ kogba kapa mɔɔ, bo mɔɔ kogba kapa mɔɔ. Tine bɔɲgɔ abo mɔɔ rɔ ma kɔ'bɔ lobu, ku'jɔ ɲgi kɔɔ rɔ ma kakpa. XXIV Lijɛ iya te, "Diricake yimo dɛ, du'duke ti bɔdɔ 'ɔ kikalɔ ɔɔ yɛ na ti kidili."

Lende nime o'dɔ rɔni 'deni te 'ɔ kɛdi kɔɔ lende ma tɔnɛ kugu mi buku 'ba Bɔko'ba mɔlo kiya te, "Lijɛ oza bɔɲgɔ ma ga 'deni pili rɔ gɔ rɔnni, kina lijɛ u'du ma kɔɔ 'deni mi bɔdɔ."

XXV Kina ma bo kanya naga nima ko'dɔ 'deni tara. Ma 'ba Yɛsu ni ti lɛni bo ni ti Mariya 'ja 'ba Kelopa ni ti Mariya Magadala ni ɛdi gbɔ kɔɔ ɲgɔsi ɲgila ɲgɛri nima kutɔti Yɛsu dɔmo ne yayi. XXVI Kina ɔɔ bo ko'ja ma bo ni 'deni kɛdi kɔɔ yayi ti bo laja abo ma tɔnɛ bo kɔ'ɔ kulɔwɔ ne tine, bo iya te, "Iya, kole 'bi na 'deni ma."

XXVII Kina bo kileki gbɔ kiya zi bo nima, bo iya te, "Mɔyi na 'deni ma."

Mi kada mo nima na bo nima kogba ma 'ba Yɛsu ni ɲgi kari timo ki'di koloma liɲɔ abo.

XXVIII Di pɔtɔ lende nime tine Yɛsu bo ikali bo ote ndɔɔ abo 'deni. Kina bo

kɛnyi kiya te, "Koda mini o'dɔ ma."

Bo iya tara 'ɔ ko'dɔ rɔni kɔɔ lende ma tɔnɛ kugu mɔlo mi buku 'ba Bɔko'ba ne. XXIX Kete mɔɔ ɛdi yayi ti layi ko'ba'ba yimo. Kina bo mɔɔ kari kogba lipɔ ɲgi kusu yimo kiraki ɔ kolɔko koja ɲgi kari kpa Yɛsu. XXX Kina ɔɔ Yɛsu bo kuwɛ 'deni tine, bo iya te, "Mote ndɔɔ ma 'deni."

Kina bo kodi ɔ bo ɲgi bɛri kina bo kulɔku ɲgi.

Tujɛ Yɔki Yɛsu

XXXI Kada nima na rɔ kada 'ba rɔ kileɲɔ 'ba Yudayi koda kada 'ba rɔ kindawo. Gɔ kɔ'du mo na lobu 'ba Yudayi ni o'dɔkɔ dɛ 'ɔ tɔku Yɛsu ni koloma ɔ ɲgɛri tɔɔ ɲbɔ kɔmɔ mi kada 'ba rɔ kindawo rɔmɔyi kada ma lobu rɔ ɔ kiteli 'bɛnni na. Kina lijɛ kɛnyi ɲgi kari zi Pilato kari kititi bo 'ɔ ki'di kari koke ndi Yɛsu ni kupɔ welo yaga 'ɔ kombi tɔku mo ga bɛri.

XXXII Kina bo kanya mɔɔ ga kari ɲgi koke ndi bo mɔɔ ame kutɔti ɔ ɲgila Yɛsu yayi ne. Kina lijɛ kuyi rɔnni ɲgi gbɔ koke ndi bo mɔɔ ame kebe ɔ kapa Yɛsu mɔɔ ne. XXXIII Kina ɔɔ lijɛ kolɔlo 'deni kari tonɲgɔ Yɛsu tine, lijɛ ari ko'ja bo kolɛ 'deni mɔlo. Kina ɲgi lijɛ oke ndi bo dɛ kpe. XXXIV Bo kanya mɔɔ na ɲge kɛnyi kujɛ yɔki Yɛsu ti mee kina roma ni ti mini kolɔ ɲgi yaga.

XXXV Bo nime ko'ja lende naga nime ne, bo na me kɛdi kiya lende naga nime,

kina 'dɔ ki'dike dɔye gɔmo rɔ ma laka rɔmɔyɪ bo iya bɛtɪ dɛ. Bo ikali lende naga nime pili bo kɛdɪ kiya ne lende laka na. ^{XXXVI} Lende naga nima o'dɔ rɔnnɪ 'deni tara 'dɔ kɛdɪ kɔzɔ lende ma tɔnɛ ga kugu mɔlo mɪ buku 'ba Bɔko'ba kiya te, "Kilɪŋba bo ma kɔto mɔto te inza kodowe." ^{XXXVII} Kina lende mɔto ugu 'deni gbɪ, iya te, "Bilaka ti kodɔ kɔmɔnnɪ 'deni tɔŋɔ bo ame lɪjɛ kujɛ yɔki mo ne."

Tusu Yɛsu
(MT 27:57-61; MK 15:42-47; LK 23:50-56)

^{XXXVIII} Di pɔtɔ mo na Yesepa mɔto di Arimataya kɛnyɪ ŋgɪ kari kititi Pilato 'dɔ kodɔ kpa tɔku Yɛsu zi bo 'dɔ bo kari kusu. Yesepa mo nima bo gbɪ rɔ bo kɔsɔ gɔ Yɛsu, tine bo oloma 'ba bo tɔsɔ gɔ Yɛsu rɔ kusu rɔmɔyɪ bo ere turu 'ba Yudayi. Kina Pilato kodɔ kpa tɔku Yɛsu ŋgɪ zi bo kina bo kari ŋgɪ tombi mo. ^{XXXIX} Nikuduma ma tɔnɛ kari pa zi Yɛsu rɔ mɪ korɔndɔ ne ɛnyɪ gbɪ kari ti Yesepa 'dɔ lɪjɛ kari kombi tɔku nima. Bo ogba wɔwɔ ma kato kele mɔto ga kari timo ame tirɪndɪ mo kɔzɔ kilɔ 'butɛ mota tara ne. Wɔwɔ nima o'dɔ di mɪ ŋgɛrɪ mɔto ga ame kidɛkɪ mɔyɪ mo rɔ murɪ ni ti alowa ne. ^{XL} Kina Yesepa ni ti Nikuduma kombi tɔku Yɛsu ŋgɪ kolo mɪ bɔŋɔ ti wɔwɔ nima. Rɔmɔyɪ dɔlɛtɪ 'ba tusu tɔku 'bɛnnɪ 'ba Yudayi na mɔlo tara.

^{XLI} Nyaka mɔto ɛdɪ ŋgɔsi yayi ŋgila gɔ bi nima kutɔtɪ Yɛsu teyi ne ti ti'bɔrɔ 'ba tusu tɔku yɪmo ame koga 'deni gba rɔ ma la'ja, kina usu tɔku mɔto dɛ gba yɪmo. ^{XLII} Kina Yesepa ni kari kusu Yɛsu yayi rɔmɔyɪ ti'bɔrɔ nima na ŋgɔsi. Kina gbɪ rɔmɔyɪ kada ame bilaka kɛdɪ kileŋo rɔnnɪ ndɔ yɪmo koda kada 'ba rɔ kindawo ne na.

XX

Tɔdɔ 'Ba Yɛsu Di Mi Tɔlɛ
(MT 28:1-10; MK 16:1-11; LK 24:1-12)

^I Mɪ bi kɛzɛ ma di pɔtɔ kada 'ba rɔ kindawo nima na Mariya Magadala kɛnyɪ ŋgɪ mɔlo mɪ kano bi kari kpa ti'bɔrɔ nima kusu Yɛsu yɪmo ne. Lɔko ari kɔmɔ yayi gba ti bi nyunyuru. Tine lɔko o'ja kulugbɪ dɔku mo tɔnɛ kululu 'deni yaga di kpamo. ^{II} Kina lɔko kɛnyɪ kirɪŋa ŋgɪ kari zi Simona Pɪtɔrɔ ni ti bo kɔsɔ gɔ Yɛsu mɔto ame Yɛsu kɔ'ɔ kulɔwɔ ne. Lɔko ari kiya zɪnnɪ tɛgɛ, "Ombi tɔku ŋere ze 'deni di mɪ ti'bɔrɔ koto bitɔ tɔ ne, kina gɔ bi ame koto kari teyi ne dikali dɛ."

^{III} Kina Pɪtɔrɔ ni ti bo kɔsɔ gɔ Yɛsu mɔto mo nima kɛnyɪ ŋgɪ tirɪŋa kari kpa ti'bɔrɔ nima. ^{IV} Lɪjɛ ɛnyɪ kpaki rɪyɔ rɔ rɪŋa, tine bo kɔsɔ gɔ Yɛsu mɔto mo nima ndɪmo olɔlɔ Pɪtɔrɔ ŋgɪ. Kina bo kari kɔmɔ ŋgɪ dɔgba kpa ti'bɔrɔ yayi. ^V Tine bo udɛ dɔ bo kɪŋgɛŋgɛ mɪ ti'bɔrɔ. Bo o'ja bɔŋɔ ame kolo tɔku Yɛsu

yimo ne yayi, tine bo ɔɔɔ də mi ti'borō.

^{VI} Kina ɔɔɔ Simona Pītōrō kōmō 'ba bo di yi'bōwu tine bo ɔɔɔ ŋgī mi ti'borō nima. Bo ari ko'ja bɔŋgɔ nima 'deni yayi ^{VII} ti bɔŋgɔ ma mbowa mɔɔɔ ame kudōdu kɔmɔ Yēsu timo ne kukōku rōnī 'deni teyi caki yaga.

^{VIII} Kina bɔ ma kōmō dɔgba mo tōnē kɔɔɔ ŋgī gbī kari mi ti'borō yayi. Wa naga nima bo ko'ja tine na 'jaa bo ki'di dɔ bo laka gɔ tɔɔɔ 'ba Yēsu yaga di mi tōlē.

^{IX} Rōmōyī lījē ikali 'jo 'ba lende ame kugu mɔlo mi buku 'ba Boko'ba gɔ tɔɔɔ 'ba Kurisītō yaga di mi tōlē ne dē.

^X Kina lījē kuyī dōnnī ŋgī kileki kari liŋɔ. ^{XI} Mariya Magadala ileke 'bēnī kɔɔɔ ŋgɔsi kpa ti'borō yayi tome kuwu. Kina ɔɔɔ loko kēnyī kudē dōnī 'deni 'bōwu kīŋgēŋgē mi ti'borō nima tine, ^{XII} loko o'ja malayika 'ba mītɔɔɔ riyō 'deni koloma yayi. Lījē oloma 'deni gɔ bi ame ko'ba tōku Yēsu pa teyi ne. Mɔɔɔ oloma kebe bi dɔ bo kina mɔɔɔ oloma 'bēnī kebe bi ndī bo. Lījē pili riyō ti bɔŋgɔ ma kaŋmi ŋbōwō rōnnī. ^{XIII} Malayika naga nima ititi loko, iya te, "Ēddī kudu gɔ wa'di?"

Loko iya te, "Tōku ŋere ma inza kpe bine 'di. Lījē ombi 'deni koto kari bitɔ tɔ ne. Kina gɔ bi ame lījē koto 'deni teyi ne mikali dē."

^{XIV} Kina ɔɔɔ loko kēnyī kuyī kōmōnī 'deni loko koŋgɔ bi gōnī, tine loko o'ja

Yēsu 'deni kēdī kɔɔɔ yayi. Ne tine loko ikali bo dē kpe rɔ Yēsu. ^{XV} Kina bo kēnyī kititi loko, iya te, "Ēddī kudu gɔ wa'di? Yē na kēddī rɔ toma gɔmɔ?"

Loko omeri 'bēnī tēgē, mɔɔɔga bɔ dɔ nyaka nima na ma ti kēdī kilende zīnī ne. Loko iya te, "Baba, ɔɔɔ kiya te nī na kombi tōku nime yaga di bine, ileme gɔ bi ame koto teyi ne zō 'dɔ mari gɔmɔ."

^{XVI} Kina bo kīdēkī mōyī nī ŋgī tēgē, "Mariya."

Kina loko kuyī kōmōnī ŋgī, loko ko'ja rɔ Yēsu. Kina loko kopapa bo ŋgī rɔ kpa Yudayi tēgē, "Raboni," ame 'jo 'ba lende mo tēgē, "Bo kōmɔ kiyandi."

^{XVII} Bo iya te, "Kinza kinda'ba yida roma dē rōmōyī mileki dē gba mari tɔɔɔ zi 'bu ma. Ari zi bɔ kōsō gɔma ga. Ari kiya zīnnī yayi, iya te, mēdī mari mītɔɔɔ zi Boko'ba. Boko'ba na rɔ 'bu ma, kina bo na gbī rɔ 'bu nni. Bo na rɔ bɔ ame moro ne, kina bo na ma gbī 'deni lījē koro."

^{XVIII} Kina loko kari ŋgī zi bɔ kōsō gɔ Yēsu ga, loko iya te, "Wu, mo'ja ŋere ze 'deni." Kina loko kiyētī gɔ lende ma tōnē ga bo kiya zīnī ne ŋgī zi lījē.

Yēsu Ileme Rɔ Bo Zi Bɔ Kōsō Gɔ Bo Ga

(*MT 28:16-20; MK 16:14-18; LK 24:36-49*)

^{XIX} Kada mo nima na 'deni rɔ bi kēzē mɔɔɔ ame di pōtō kada 'ba rɔ kindawo 'ba Yudayi ni ne. Bɔ kōsō

gɔ Yēsu ga lijē ototo dönñi 'deni rɔ mi dokɔpiyari mi rɔ mɔto, lijē kulōli kpadōri dönñi 'deni teyi, römōyi lijē ēdi rɔ tere turu 'ba Yudayi. Kina Yēsu kako kɔdo ngi kɔrɔ mi lɔngō lijē di rɔ yayi. Kina bo kiya zinni, bo iya te, "Lende këyi koloma tiye."

^{XX} Kina bo kileme kōzi bo ga ti yoki bo ma tōnē kujē ne ngi zinni. Kina lijē ngi pili rɔ lɔɔ gɔ to'ja nime lijē ko'ja kinē ɲere 'bēnni 'deni ne. ^{XXI} Kina bo kënyi kileki kiya 'böwu zinni, bo iya te, "Lende këyi koloma tiye. Mēdi moja ye gbī karike zi bilaka 'ba dɔliɔ nime kɔzo ame 'bu ma Boko'ba koja ma kako dɔliɔ nime bine ne tara."

^{XXII} Kina bo kawo ngi rɔ ma kembe dönñi, bo iya te, "Mēdi 'deni mi'di Nyi Kɔto Laka 'ba Boko'ba ziye, ^{XXIII} 'do ɔdo kolake bilaka ame ga ko'do lende kënyē ne gɔ lende kënyē ko'do 'bēnni ga, Boko'ba ti kola lijē gbī. Ne ɔdo kiya te kolake lijē dē gɔ lende kënyē 'bēnni ga, Boko'ba inza kola lijē gbī."

^{XXIV} Mi kada nima Yēsu kɔdo kileme rɔ bo zi bo kōsō gɔ bo ga ne, Tɔma inza tinni yayi. Tɔma bo gbī rɔ bo ma kɔto mɔto di mi lɔngō ya ma 'butē dɔmoriyō naga nima ame lijē kidēki möyi bo mɔto gbī rɔ Roja ne. ^{XXV} Kina ɔdo bo kako 'deni tine lēpi bo naga nima iya zi bo tēgē, "Do'ja kinē ɲere ze Yēsu 'deni."

Bo iya te, "ɔdo kiya te mo'ja kpa mbero 'ba masi-

mari ame ga kutōti kōzi bo timo ne dē ngi ti kɔmɔ ma 'do mi'di dokole kōzō kpa mbero mo ga, kina ɔdo momo kpa mbero 'ba yoki bo dē ngi gbī ti kōzō nime, minza mi'di dɔma du te gɔ lende 'be naga nima."

^{XXVI} Kina ɔdo kōmō 'deni mi tō'dō dɔ modɔmoriyō tine, bo kōsō gɔ Yēsu ga ototo dönñi 'deni gbī mi rɔ, mi kada ama tine Tɔma ēdi 'deni gbī yayi. Lijē ulōli kpadōri dönñi 'deni teyi. Kina Yēsu kɔdo kɔrɔ ngi mi lɔngō lijē. Kina bo kiya zinni, bo iya te, "Lende këyi koloma tiye."

^{XXVII} Kina bo kidēki Tɔma, iya te, "Tɔma, i'di dokole kōziyi kpa mbero 'ba kōzō bine, oɲgɔ kōzō kina omomo kpa yoki ma. Kinza ki'di lende nime dē kpe kilikō dōyi. I'di dōyi ti gɔmo rɔ ma laka ma na."

^{XXVIII} Tɔma iya te, "Nere ma, mi'di dɔma 'deni ngi gɔmo rɔ ma laka ni na rɔ ɲere Boko'ba ma."

^{XXIX} Bo iya te, "Tɔma, to'ja nime ko'ja kinē ma ne na 'jaa ki'di dōyi gɔ lende ma? Ne ya ame ga ko'ja ma dē pele ki'di dönñi ngi gɔ lende ma ne, lijē na Boko'ba ti ko'do yēyi ma laka dönñi rɔ mbēmbē."

^{XXX} Yēsu o'do wa ma konzi mɔto ga ame 'do kileme bo rɔ kole 'ba Boko'ba ne 'deni di kɔmɔ bo kōsō gɔ bo ga ame kugu dē du te mi buku nime bine. ^{XXXI} Ame ga kugu bine ne ugu 'deni 'do ki'dike dōye gɔmo Yēsu na

ro ma laka ro Kurisitö kole 'ba Boko'ba ame bo kedi koja kako doliŋo nime bine ne, kina gbi 'do ti'di doye gomo ki'di ye ro 'ba bo ga go kididi ye yaga ro ma lolöwö.

XXI

Tileki Mi Atoyi

I Yësu ënyi kodo 'böwu gbi di pötö mo zi bo kösö go bo ga di kpa pöpö 'ba Tiberiya. Bo odo kileme ro bo zinni kozo a nime te.

II Mi kada mo nima Simona Pitörö ni edi yayi ti Toma ame kideki möyi mo moto gbi ro Roŋa ne, ti Natinelë ame di Kana Galilaya ne. Kole riyö 'ba Zebedayo ga edi gbi tinni yayi ti bo kösö go Yësu ma riyö moto ga. III Kina Simona Pitörö kënyi ngi kiya zinni, tégë, "Medi mari ama 'deni tugu kenze."

Lijë pili ënyi kiya te, "Dedi dari gbi koto tiyi."

Kina lijë kënyi këki ngi mi sorope lijë kari nduwë ro go pöpö bi tugu kenze. Ne mi korondo mo nima lijë upö kenze ma koto de du te.

IV Kina odo bi kezë 'deni na Yësu kako ngi korö do kpa götö tine lijë ikali bo de.

V Kina bo kititi lijë bo iya te, "Kpe yobi naga nima, o'jake kenze 'be ra?"

Lijë iya te, "Dupö kenze ma koto te de."

VI Bo iya te, "U'duke duru 'be nima kileki do kapa sorope ma dori kina keddi ko'jake kenze tone."

Kina odo lijë ku'du duru 'benni tonë ngi kileki do

kapa sorope ma dori yo na kunzö kenze ngi ro ma kënyë bi 'ba toto mo kileki mi sorope konya dönni. VII Kina bo ma tonë Yësu ko'ö kulöwö ne kënyi kopapa Pitörö ngi, iya te, "Nere ze Yësu na."

Kina odo Simona Pitörö kuwö 'deni kiya te nere 'benni Yësu na, kina bo kënyi ngi kogba bonjo abo bo kudödu go bo romöyi bo edi nge yayi ti bonjo ma mbowa moto go bo. Kina bo ku'du ro bo ngi mi mini tumu tari zi Yësu. VIII Kina ya moto mo naga nima kujë 'benni sorope ngi nduwë kari timo do kpa götö. Lijë kilala kenze konzi tonë ga ngi nduwë ti duru mo lijë kari timo. Romöyi lijë edi 'deni ngosi do kpa götö, (ma kedi ra ro lingere ti ndi 'do kombi ndi ngi mi kuluku riyö 'do komö do kpa götö).

IX Kina odo lijë kodo këki 'deni kari yaga do kulöngö pöpö tine, lijë ari ko'ja pa'do kurö'bö 'deni molo yayi ti kenze domo ti mangolo'bo ngila mo. X Yësu iya te, "Kenze naga nime kuguke giri nime ne o'deke moto ga kako dayi."

XI Kina Simona Pitörö kileki ngi kari mi sorope, bo kari kilala duru tonë yaga do kpa götö. Kenze ma löbu na 'do kilaka koso mi duru nima. Kenze naga nima edi pili kuluku mota kodo domo mota (153). Kenze naga nima koso pele mi duru nima kozo a nima tara ne duru ö'bö ë'benni ngi te go bi

mo, irica dē gbī yɔ. ^{XII} Kina bo kiya zīnnī tēgē, “Akoke tonyo mo.”

Tine lijē ilaṅa rōnnī dē kpe tititi bo, kiya te, “Nī yē mo na?” Rōmōyī lijē ikali bo 'deni rɔ ɲere 'bēnnī Yēsu. ^{XIII} Kina bo kogba maṅgolo'bo mo tōnē ga ṅgī koza zīnnī gbī ti kenze mo ga.

^{XIV} Ame ɲa rɔ tɔɔ 'ba Yēsu ma mī mota ame bo koloma rɔ tɔɔ tileme rɔ bo zi bɔ kōsō gɔ bo ga di pōtō tɔɔ abo ame bo kēnyī kɔɔ yaga di mī tōlē ne.

Yēsu Ni Ti Simona Pītōrō

^{XV} Kina ɔɔ lijē konyo kpēnnī 'deni pili tine, Yēsu ēnyī kititi Simona Pītōrō, bo iya te, “Simona kole 'ba Yowani, nī nime ɔ'ɔ ma ṅgī rɔ dɔ kiteli di dɔ tɔ'ɔ nime lēpī yī ga kɔ'ɔ ma ne ya?”

Pītōrō iya te, “Nere, rɔ ma laka ikali 'deni ṅgī mɔ'ɔ yi.”

Bo iya te, “Laka, oṅgɔ gɔ kamölö ma naga nime.”

^{XVI} Kina bo kēnyī kititi Pītōrō gbī 'böwu, bo iya te, “Simona kole 'ba Yowani, nī nime ɔ'ɔ ma ṅgī?”

Pītōrō ileki dɔmo zi bo, iya te, “Nere, rɔ ma laka ikali 'deni ṅgī mɔ'ɔ yi.”

Bo iya te, “Laka, oṅgɔ gɔ kamölö ma naga nime.”

^{XVII} Kina bo kileki kititi Pītōrō 'böwu gbī 'deni rɔ mī mota mo, bo iya te, “Simona kole 'ba Yowani, nī nime ɔ'ɔ ma ṅgī?”

Pītōrō 'deni rɔ meri gɔ lende 'ba akititi nime Yēsu kileki kititi bo ɲbö mī mota ti akititi kɔtɔkɔtɔ nime ne. Bo

iya te, “Nere, ikali wa pili 'deni mɔlo, kina ikali 'deni ṅgī rɔ ma laka mɔ'ɔ yi.”

Yēsu iya te, “Laka, oṅgɔ gɔ kamölö ma naga nime. ^{XVIII} Rɔ ma laka miya zīyī, tōnē kēddī gba dɔ yɔbi 'bī bine ne, oloma rɔ tusu bɔṅgɔ 'bī rōyī, kēnyī kari ē'bī gɔ bi ame ko'dɔkɔ tari teyi. Ne ɔɔ kiya te kōndē 'deni, ti koloma 'deni toja kōzīyī, kina bɔ mɔtɔ ti kako 'deni ṅgī kudōdu yi koto yi kari gɔ bi ame ko'dɔkɔ ē'bī dē tari teyi ne.” ^{XIX} Dɔṅgala nime Yēsu kēdī rɔ tiya mo ne, bo ēdī kiya tōlē ame kēdī kōmō dɔ Pītōrō kada mɔtɔ ame 'dɔ kileme lōbu 'ba Boko'ba ne.

Kina bo kēnyī kiya zi Pītōrō, bo iya te, “Ösö goma.”

^{XX} Kina ɔɔ Pītōrō kuyī kɔmɔ bo kileki yī'bōwu tine, bo o'ja bɔ mɔtɔ 'deni gbī kēdī kozi gōnnī. Bɔ ma tōnē Yēsu kɔ'ɔ kulōwō ne, bo na ma gbī kēnyī kōsō gōnnī ne. Bo na tōnē kese ṅgɔsi ṅgila Yēsu mī kada ma tōnē lijē kēdī rɔ tonyo kpēnnī ne 'dɔ bo kititi Yēsu, bo kiya te, “Yē mo na kēdī kari kususy yī zi turu ya, ɲere?”

^{XXI} Kina ɔɔ Pītōrō ko'ja bɔ nima 'deni kɔzɔ a nima tara tine, bo iya te, “Nere, bɔ nime wa'di na ti ko'dɔ rōnī zi bo?”

^{XXII} Yēsu iya te, “ɔɔ kiya te mɔ'dɔkɔ pele 'dɔ bo koloma ɲbö koda kada ma ame mēdī mileki mako timo dɔliṅɔ nime bine ne ndɔbɔ

'bī inza teyi. Nī 'bēyī ösö gōma."

^{XXIII} Gō lende nime Yēsu kiya kōzō a nime te ne na bō kōsō gō bo ga koloma rō tiya mo, lijē iya te bō nima inza kōlē kpe. Ne tine, lende nima Yēsu iya dē te, bō nima inza kōlē kpe. Lende ma bo kiya, bo iya te, "Ɔdō mo'dōkō pele 'dō bo koloma ŋbō koda kada ma ame mēdi mileki mako timo dōliŋō nime bine ne ndōbō 'bī inza teyi."

^{XXIV} Bō mo nima bo na me kēdi kiya lende naga nime ne, kina bo na me gbī ki'di 'dō kugu. Kina dikali ŋgī lende abo naga nime ēdi rō ma laka.

^{XXV} Gō rō lende ma na me, ne lende mōtō ga ame Yēsu ko'dō ne ēdi ŋbaŋi ame kugu dē su bine. Ɔdō kiya te ki'di rō, rō tugu mo rō kōtōkōtō mī waraga, bi inza rōmo mī dōliŋō bine.

NDABɔ 'BA Bɔ LAJA 'Ba Kurisütö Ga

^I Ziyi Tewopilo, lende ma tönë ga mugu mi buku ma dɔndende tönë ne, kina rɔ lende 'ba wa ame ga Yësu kisaki to'dɔ mo gbɪ ti wa ame ga pili bo kisaki tiyandi bilaka timo ^{II} n̄bɔ kɔmɔ mi kada ame Boko'ba kogba bo kari mitorɔ ne. Gba kinza bo kari dɛ mitorɔ bo oloma 'deni rɔ tose gɔmo zinni bɔ laja abo ga ame bo kigeli 'deni molo ne ti tigo 'ba Nyi Kɔtɔ Laka. ^{III} Bo oloma 'deni tɔ'dɔ mo dɔ 'butɛ sowɔ di pötö tölɛ abo bi tileme rɔ bo zinni nduwɛnduwɛ 'dɔ ki'di lijɛ kikali ngi rɔ ma laka bo ididi 'deni. Lijɛ o'ja bo 'deni, kina bo oloma 'deni gbɪ rɔ tilende zinni gɔ lende 'ba n̄ere löbu 'ba Boko'ba. ^{IV} Mi kada ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ ko'ja bo kedi tinni, bo ose 'deni zinni, bo iya te, "Kinza kɛnyike dɛ di mi Yerosalema bine. Olomake bine koda dɔ wa tönë 'bu ma kiya ti'di mo ziye kina gbɪ tönë miya lende mo ziye ne. ^V Kɔzɔ ma Yowani ko'dɔ bapatisi 'deni tönë bine dɔ bilaka ti mini ne, ti kobapatisi ye 'deni ti Nyi Kɔtɔ Laka giri naga nime."

Tileki 'Ba Yësu Mitorɔ

^{VI} Kina dɔ bɔ laja 'ba Yësu ga kɔtɔ dɔnni 'deni gbɪ mi kada mɔtɔ bi kɔtɔ tine, na lijɛ kititi bo, iya te, "N̄ere,

ti kileki dɔlinɔ ze 'ba Yisarele nime giri naga nime mi kɔmɔ kɔzize ya?"

^{VII} Bo iya te, "'Bu ma na n̄ge kɔtɔ ti kɔzi kakpa 'ba 'dɔ toza kada ame wa naga nima kedi ko'dɔ rɔnni yimo ne. Lende ma 'dɔ kikalike na dɛ. ^{VIII} Ne Nyi Kɔtɔ Laka 'ba Boko'ba ti kako 'deni dɔye 'dɔ ki'di tigo ziye. Kina ti kari kiyetike lende ma 'deni ngi zi bilaka mi Yerosalema bine gbɪ kebe mi dɔyayi 'ba Yudayi pili ti 'ba Somorona gbɪ zi bilaka 'ba dɔyayi pili."

^{IX} Kina dɔ Yësu kote tiya lende naga nime 'deni te tine, Boko'ba ogba bo ngi kari mitorɔ di kɔmɔ bɔ laja abo ga. Kina poli kiyölu gɔ bo ngi di kɔmɔnni.

^X Tine ko'ja lijɛ kedi kɔrɔ gba yayi tonɔ bi kari mitorɔ di pötö bo yɔ na ya mɔtɔ ga riyö ti bonɔ kanmi rɔnni kɔdɔ ngi tugu'du te kɔrɔ ngila lijɛ. ^{XI} Ya naga nima iya te, "Kpe bilaka 'ba Galilaya, wa'di na keddi kɔrɔke kombike kɔmɔye kɔ'bɔ mitorɔ gɔmo? Yësu nime kogba 'deni di ziye kedi kari mitorɔ ne, ti kileki gbɪ kako dɔlinɔ nime bine kada mɔtɔ kɔzɔ ame keddi kɔnɔke bo kedi kari ne tara."

Bɔ Ndabɔ Pötö Yuda

^{XII} Lende nime o'dɔ rɔnni di dɔ dɔku 'ba Bilaya ame mbowa ngɔsi ngila Yerosalema ne. Kina bɔ laja 'ba Yësu ga kɛnyɪ ngi di yayi kileki kari mi gawo 'ba Yerosalema, ^{XIII} lijɛ kari mi

rö toro 'bënni ame lijë kedi koloma yimo ne. Lijë mo ga na ro Pitörö ni ti Yowani ti Yakoba ti Andareya ti Pilipö ti Töma ti Batolimayo ti Matayo ti Yakoba 'ba Alapayo ti Simona bo ko'do ya go doyayi 'bënni, ti Yuda 'ba Yakoba. XIV Lijë pili ö'bö nduwë tototo dönni bi to'do mötu ti 'ja moto ga ti Mariya ma 'ba Yësu ni ti löndö 'ba Yësu ga.

XV Kina odo lijë ame ga ki'di dönni 'deni go lende 'ba Yësu ne kënyi kototo dönni pili bi koto tine, lijë edi 'deni nbö kozo kuluku riyö kodo domo 'butë riyö (120) tara. Kina Pitörö kënyi toro tilende zinni, bo iya te, XVI "Löndö ma ga, Boko'ba o'doko 'deni 'do lende tonë ga kugu molo mi buku abo ne ko'do rönni. Nyi Koto Laka i'di Dawidi 'deni kiya lende tonë ga molo bine go lende 'ba wa ame 'do ko'do röni zi Yuda ame ko'de bo kako kinda'ba Yësu ne. XVII Yuda gbï ro lepï ze ma koto moto ame Yësu kigeli 'do ko'do ndobo nime koto tize."

XVIII Pitörö iya lende nime te römöyi mi kada nima Yuda ko'ja girisi ti lende kënyë ko'do abo nima ne, bo ari kugö nyaka moto timo kina bo kari kolë ngi yayi. Kina bo kila'ba ngi bëri, mi bo kapi, wa 'ba mi bo ga kolo pili yaga. XIX Bilaka ame ga pili koloma Yerosalema ne uwö lende 'ba tolë 'ba Yuda nima kina lijë ki'di möyi nyaka nime ngi ro "Akele

Dama" ro kpënni. 'Jo 'ba lende mo tégë, "Nyaka 'ba roma."

XX Pitörö oto nduwë tiya lende nime kari timo, bo iya te, "Lende nime ugu 'deni molo mi buku 'ba Akilëlu, iya te, 'Rö abo ti koloma ro ma sari, kinza bototo moto koloma de kpe yimo.' Ugu mototo 'deni gbï yayi, iya te, 'Bo mototo ti kinda'ba ndobo 'ba potö bo.' XXI-XXII Kina me ma laka mo go dongoke bo mototo ame ko'ja todo 'ba Yësu di mi tolë ne 'do kedi ro bo tiyëti mo koto tize. Bo kedi ro bo ame molo tize mi lingere pili 'ba Yësu ma tonë kisaki di mi kada ma Yowani ko'do bapatisi do Yësu ne nbö kömö mi kada 'ba togba bo kari mitoro."

XXIII Kina bilaka naga nima kototo dönni yayi ne kigeli möyi bilaka ma riyö mototo ga ngi, Matiyo ni ti Yesepa ame kidëki möyi bo mototo gbï ro Yoseto Barasaba ne. XXIV Kina lijë kititi Boko'ba ngi go lende mo, lijë iya te, "Nere, ni na kicali doki'di bilaka pili. Ileme bo ame kigeli 'deni di mi löngö ya riyö naga nime, XXV 'do kinda'ba ndobo 'ba laja nime Yuda kola 'deni bo kari abo mi go bi ame ro 'ba bo ne."

XXVI Kina lijë ku'du bödö 'ba bilaka riyö naga nima ngi. Kina bödö kigeli Matiyo ngi, kina bo kodo'bo ro bo ngi ti bo laja ma 'butë dookoto naga nima.

II

Tako 'Ba Nyi Koto Laka

^I Kina ɔɔ kɔmɔ 'deni mi kada 'ba karama 'ba Penitiksi tine, ya ame ga ki'di dɔnni 'deni go lende 'ba Yesu ne ototo dɔnni 'deni pili bi koto. ^{II} Kina biro kudu ngi welo kako di mitoro kozo biro lili ma kembe naga tara kudu ngi pili kote mi ro nima lijɛ kedɛ yimo ne. ^{III} Tine na lijɛ ko'ja a mato ga ngi kozo dɔnde'de pa'do kobɔ tara koza rɔnni 'deni koloma pili dɔnni ro kotokoto. ^{IV} Kina lijɛ ngi pili lo ti Nyi Koto Laka ki'di lijɛ pili ro kotokoto kebe ngi tilende ro kpa lowo.

^V Yudayi ma konzi mato ga ame kako di mi dolinɔ mato ga ne edi mi Yerosalema yayi bi to'do motu zi Boko'ba. ^{VI} Kina ɔɔ lijɛ kuwo biro nima 'deni tine, lijɛ ototo rɔnni ngi ro tindi kari tonɔ mo. Lijɛ pili ari kuwo bo ki'di dɔnni go lende 'ba Yesu naga nima kedɛ kilende kpenni ga ame pili ro gege ne. ^{VII} Kina kigayi lijɛ koto ngi ro gonni. Lijɛ iya te, "Lende wa'di mo ga na te? Bilaka naga nime kedɛ kilende ne lijɛ pili ro bilaka 'ba Galilaya. ^{VIII} Ne ro ma totondo mo ga na duwo lijɛ za 'bowu kedɛ kilende ro kpa bilaka 'ba dolinɔ ze ga ame pili ro 'beri'beri ne? ^{IX} Ze di Parotiya di Mada di Elama. Ya mato ga di mi longo ze nime bine di mi bilaka 'ba Mesopotamiya, ya mato ga di Yudayi, ya mato ga di Kapadokiya, di Pɔnito, di Asiya, ^X di Parugiya, di Pambuliya,

di Ezipeto, ya mato ga di do kapa Libiya ame ngosi ngila gawo 'ba Kurene ne. Ya mato ga di mi longo ze nime bine ro Yudayi ame ga kedɛ koloma Romo ne gbi ti bilaka 'ba Romo ame ga koro Boko'ba 'deni ne. ^{XI} Ya mato ga ro bilaka 'ba Kurete, mato ga ro Arabi. Ze bilaka 'ba dolinɔ konzi naga nime pili ro gege ne, duwo lijɛ ngi kedɛ kiya ndobo lobu 'ba Boko'ba nime ro kpeze ga."

^{XII} Lende nime igayi tindi naga nima ngi pili ki'di lijɛ kebe bi tititi rɔnni ro go rɔnni, lijɛ iya te, "Wa'di mo ga na te?"

^{XIII} Tine ya mato ga di mi longo tindi naga nima yayi ogɔ lijɛ, iya te, "Layi na kupo lijɛ 'deni."

Pitoro Ilende Zi Tindi

^{XIV} Kina Pitoro kanyi ngi koro toro mi longo bo laja ma 'butɛ dɔkoto naga nima tilende zi tindi naga nima. Bo iya te, "Kpe bilaka 'beze ga 'ba Yudayi tiye kpe ya ame ga kedɛ kolomake mi Yerosalema bine ne, uwoke doma 'do modoro bici lende nime ziye. ^{XV} Ya naga nime layi na de kupo. Go bi na me e'bɛni gba te ro mi dɔnbo, layi upo bilaka mo kabate yo? Inza tara. ^{XVI} Lende nime edi 'deni kozo ko'du tonɛ Yowe kumɛ mo bine ne tara. ^{XVII} Ame kiya te, 'Boko'ba iya te, "Mi kada ame 'deni ro nburunburu 'ba dolinɔ nime ne ti moja Nyi Koto Laka ma kako kila'ba do bilaka pili. Kole

'be ga kpaki ti yītōtī 'be ga ti kumē lende ma 'deni. Kina ti mi'di nyī 'deni ko'de dɔ yɔbi 'be ga gbī dɔ bulōbu 'be ga. ^{XVIII} Mī kada mo nima ti moja Nyī Kɔtɔ Laka ma kako kila'ba dɔ ya ame ga pili kēdī koja laja ma ne. Mēdī mi'di kila'ba dɔ bɔtoni ni kpaki ti 'ja 'dɔ ki'di lijē pili kumē lende ma. ^{XIX} Kina ti mi'di sēgē mɔtɔ ga 'deni ko'dɔ rōnnī mītɔɔ gbī mī dɔyayi bine. Roma ti kēdī 'deni ti pa'do ti kōtu ame kēdī kanyo kɔzɔ kōtu 'ba līndī tara ne. ^{XX} Kada ti kuyī rōnī 'deni yaga rɔ ma kōlu, kina nyepe ti kasi 'deni yaga kɔzɔ roma tara. Wa naga nime ēdī ko'dɔ rōnnī titi dɔgba, kina 'jaa kada lōbu ma ame mēdī mako yīmo ne kēdī kōmō. ^{XXI} Mī kada mo nima yayi lijē ame ga pili kēdī kīdēkī ma 'dɔ mokɔnyi lijē ne, ti mɔmɔ lijē 'deni ngī yaga di mī tōlē."'

^{XXII} Uwōke dɔma kpe bilaka 'beze ga 'ba Yisarele. Yēsu 'ba Nazareta na tōnē Bɔko'ba koja kako ziye. Kina me Bɔko'ba i'di bo 'deni ko'dɔ akileme ma lōbu ame ga lende mo kigayi bilaka ne 'dɔ kikalike ngī oja bo rɔ ma laka. Bo o'dɔ wa naga nime 'deni mī lōngō ye bine kikalike ngī rɔ ma laka. ^{XXIII} Ne tine Bɔko'ba bo ikali wa ame ga 'dɔ ko'dɔke zi Yēsu ne 'deni mɔlo kina me bo kola ye 'deni ko'dɔke tara. Bo i'di Yēsu 'deni kōziye kupōke yaga ki'dike bɔ lende kēnyē kutōtī bo yōki ngērī. ^{XXIV} Ne tine Bɔko'ba olɔ bo 'deni di

mī tɔ'ɔ 'ba tōlē ki'di bo kēnyī kɔdɔ yaga di mī tōlē, rōmōyī tōlē ikali dē ma 'dɔ ka'da bo. ^{XXV} Ēdī 'deni kɔzɔ lende tōnē bɔ dɔlīɔ Dawidi kiya mɔlo bine gɔ lende 'ba Yēsu ne tara. Ame bo kiya te, 'Mɔngɔ 'deni ngī ɲere ma ēdī nduwē tō. Bo ēdī ngɔsi dɔngila ma, bɔtɔ mɔtɔ inza kpe ma 'dɔ kɔɲbenbe ma. ^{XXVI} Ma 'deni ti mī kēyī rɔ mbēmbē gɔ kō'du mo. Mī lende ma ga mēdī miliya ngī ti lɔɲɔ. Ma rɔ yida 'ba yayi ne mikali 'deni ngī a ma kēnyē mɔtɔ inza kōmō kpe yida rɔma, ^{XXVII} rōmōyī nī Bɔko'ba inza kola ma mī tōlē. Inza kola bɔ laja 'bī nime ki'di dōnī 'deni gɔ lende 'bī ne keɲme mī gō. ^{XXVIII} Kina me kileme kɔri 'ba dīdī 'deni zō, ma 'deni ngī rɔ lɔɲɔ mēdī miliya gɔ lende mo, rōmōyī ēddi tō.'

^{XXIX} Lōndō ma ga, ma tɔne mēdī miya lende 'ba 'bu ze lōbu Dawidi rɔ dɔ ngōlō ziye. Bo olē 'deni mɔlo tōnē ga bine kusu bo, ne dōgō bo na me 'biri gba mī lōngō ze bine. ^{XXX} Kina me dikalike 'deni rɔ ma laka lende naga nima bo kiya ne, bo iya 'deni rɔ lende ame bo kumē di zi Bɔko'ba. Bo ikali wa ame ga Bɔko'ba kulōmu 'dɔ ko'dɔ zi bo ne 'deni mɔlo. Bɔko'ba ulōmu 'deni mɔlo iya te, 'Ti mi'di bilaka ma kɔtɔ mɔtɔ di mī kupō yī ga gɔ kēdī gbī rɔ bɔ dɔlīɔ ma lōbu kɔzɔ nī te.'

^{XXXI} Kina me dikalike 'deni lende nima Dawidi kiya te, Bɔko'ba inza kola bo mī tōlē, kina inza kola bo gbī keɲme

mī gō ne, bo ēdī rɔ tiya tɔdɔ 'ba Kurisitō di mī tōlē.

XXXII Yēsu na Boko'ba ki'di 'deni kēnyī kɔdɔ yaga di mī tōlē, kina ze do'ja bo 'deni gbī ti kɔmɔze. XXXIII Kina me ogba bo 'deni mītɔrɔ kari koloma dɔ dōrī Boko'ba, ki'di Nyī Kɔtɔ Laka 'deni zi bo kɔzɔ ame tōnē kiya lende mo 'deni mɔlo bine ne. Kina me bo ki'di Nyī Kɔtɔ Laka 'deni kila'ba dɔze tɔne kɔzɔ ame kēddī kɔngɔke kina kuwōke gbī ne tara.

XXXIV Dikalike 'deni rɔ ma laka Dawīdi na dē kari mītɔrɔ, rōmōyī bo iya te, 'Nere Boko'ba iya zi nere ma, tēgē, "Oloma dɔ dōrī ma bine XXXV 'dɔ mi'di yi ka'da bɔ ya 'bī ga.' "

XXXVI Ne tine kina laka 'dɔ kpe bilaka 'ba Yisarele pili kuwōke lende nime laka. Yēsu tōnē kutōtike dɔ ngērī bine kōlē ne, bo na me Boko'ba ki'di bo 'deni 'dɔ kēdī rɔ nere 'ba dɔ dɔlɔnɔ nime pili gbī rɔ Kurisitō ame 'dɔ bo koja kako tokɔnyi bilaka abo ga ne."

Laja 'Ba Dɔ Kɔtɔ

XXXVII Kina ɔdɔ tīndī naga nima kuwō Pītōrō kiya lende 'deni kɔzɔ a nima tara tine, lijē ngī ti mī kombi rɔ meri gɔ lende mo. Lijē iya te zi Pītōrō ni, "Lōndō ze ga, gɔ do'dɔ tondo?"

XXXVIII Pītōrō iya te, "Otoke dɔye di mī lende kēnyē 'be ga, i'dike dodɔ mini 'ba bapatisi dɔye 'dɔ kēddike rɔ 'ba Yēsu Kurisitō ga. Kina Boko'ba ti kola ye 'deni ngī gɔ lende kēnyē 'be ga bo

ki'di Nyī Kɔtɔ Laka abo ziye. XXXIX Rōmōyī bo iya 'deni mɔlo ti'di mo ziye, gbī zi kupō ye ga, kina gbī zi ya ame ga kēdī koloma n̄bō rɔ ma kɔwɔ ne. Lende nime ti kēdī 'deni ngī pili zi ya ame ga n̄ere ze Boko'ba kīdēkī 'deni ne."

XL Kina Pītōrō kiya lende ma konzi mɔtɔ ga ngī gbī zīnnī gɔ lende 'ba Boko'ba. Bo ileki kiya zīnnī bo iya te, "Oloke rɔye yaga di mī lōngō bɔ lende kēnyē 'ba dɔlɔnɔ nime."

XLI Ya ma konzi mɔtɔ ga di mī lōngō tīndī naga nima uwō lende nime kina lijē ki'di ngī kɔdɔ mini 'ba bapatisi dōnnī. Mī kada nima yayi bilaka ma konzi kɔzɔ kuluku 'butē bi modɔkɔtɔ (3000) tara i'di dōnnī 'deni gɔ lende 'ba Yēsu. Kina lijē kɔdɔ'bɔ rōnnī ngī ti ya ma mɔlo naga nima. XLII Kina bɔ laja 'ba Yēsu ga koloma ngī rɔ tiyandi lijē. Kina lijē kō'bō ngī nduwē bi tɔdɔ'bɔ dōnnī bi kɔtɔ tonyo akonyo ti to'dɔ mōtu zi Boko'ba.

Loma 'Ba Bɔ Ki'di Dōnnī Gɔ Lende 'Ba Yēsu

XLIII Mī kada naga nima yayi Boko'ba i'di bɔ laja 'ba Yēsu ga 'deni koloma rɔ to'dɔ wa ma konzi mɔtɔ ga ame lende mo kigayi bilaka ne. Kina bilaka ma laki ngī pili rɔ ma kere lijē. XLIV Kina lijē ya ame ga pili ki'di dōnnī 'deni gɔ lende 'ba Yēsu ne kō'bō ngī nduwē tɔdɔ'bɔ dōnnī bi kɔtɔ tokɔnyi rōnnī rɔ gɔ rōnnī ti wa ame ga pili lijē kēdī tīmo

ne. XLV Lijë ugö wa 'bënni mɔto ga mökö koza girisì mo ga zi ya ame ga kedi ro leri mo ne 'do ki'di lijë pili ko'ja wa ame ga leri mo ko'do lijë ne. XLVI Kina lijë kö'bö ngi nduwë ro tototo dönni ro go bi kezë pili mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba gbi bi tonyo akonyo bi koto mi lijo 'bënni ga ti lono ro do ngölö. XLVII Kina lijë koloma ngi ro to'do yee'di zi Boko'ba. Bilaka ma laki pili oloma 'deni ngi ro tiya lende 'bënni ro ma laka. Kina ro komo lendö Boko'ba ki'di ya ame ga bo kedi kokonyi ne kö'bö ngi nduwë todo'bo rönni tinni.

III

Gɔ Koto

I Mi kada ma do koto mɔto Pitörö ni ti Yowani enyi mi komo kada kari mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba mi saa 'ba mötu. II Kina odo lijë kari komo 'deni kpa reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba ame kidëki möyi mo ro Kpa Reki ma Kele ne tine, dönni ondoso ngi ti ya mɔto ga kedi kombi bo mɔto ame ndimo kenme 'deni ro kilawo kpaki riyo molo di bi töyö mo ne. Bo nima, edi kombi bo nduwë molomolo tara ki'di bo koloma kpa reki nima bi tokpasi girisì di zi bilaka ame ga kedi kari mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba ne. III Kina odo bo konjo Pitörö ni 'deni kedi ko'do toto mi reki nima tine, bo okpasi girisì ngi di zinni. IV Kina lijë koro ngi bi tidayi bo nima. Pitörö iya te, "Onjo bi te doze yöyi."

V Kina bo tonë kombi komoni ngi toro tonjo Pitörö ni. Bo omeri 'ba bo tégë mɔto ga lijë ti kedi ki'di girisì zi bo. VI Ne tine Pitörö ileki kiya te, "Minza ti girisì. Ne wa ame medì timo ne ti mi'di ziyi. Milende ziyi ti közi kakpa 'ba Yësu Kurisitö 'ba Nazareta, Enyi toro kilingere."

VII Kina bo kinda'ba közi bo tonë ma dori ngi bo kokonyi kënyi toro. Kina ndimo ga ti dokilinjbi mo ga kidinga ngi kitigo yaga, bo köpu ngi kisasi tilingere. VIII Kina bo kodo ngi koto ti Pitörö ni mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba tilingere nduwë ti töpu tilëlu Boko'ba. IX Bilaka ma konzi ame ga yayi ne o'ja bo nima 'deni kedi kilingere ti tilëlu Boko'ba. X Kina lijë kikali bo ngi ro bo kpasi tonë molo kedi koloma kpa reki yayi tokpasi girisì di zi bilaka ne. Kina lende 'ba wa nima ko'do rönni zi bo nima ne kigayi lijë ngi yaga.

Pitörö Iyandi Wa Mi Reki 'Ba Rö Löbu

XI Bo nima oloma ngi ko'ba'ba ro bo ngila Pitörö ni ti Yowani di mi dedë ame kidëki möyi mo ro Dëdë 'ba Nere Solomo ne yayi. Kina odo bilaka naga nima ko'ja 'deni tara na lijë kirinja ngi kototo rönni ngila ya naga nima yayi römöyi lende mo igayi lijë 'deni. XII Kina odo Pitörö konjo tindi naga nima 'deni kedi kidayi lijë

tara tine, bo iya te, "Kpe bilaka 'beze ga 'ba Yisarele, go wa'di na ki'dike lende nime kigayi ye keddì kidayike ze tara gomo? Omerike 'beye iyake te ze na di'di bo nime kilingere ti tigo ze ala gbì ti tigo 'ba mötu ze? ^{XIII} Inza tara, ame na ro lende 'ba Yèsu bo laja 'ba Boko'ba ame koloma ro tonjo go Abarayama ni ti Yisika ti Yakoba gbì ti 'bu ze löbu mato ga bine ne. Boko'ba i'di ro löbu 'deni zi Yèsu, ne kpe i'dike bo 'deni toné zi turu. Pilato o'doko pele tope bo yaga, ususuke bo nduwè. ^{XIV} Bo ame koto laka ro bo ko'do lende laka 'ba Boko'ba ne ebe kususuke zi turu. Ititike za ro bo ame ro bo akupò ne na 'do kope yaga ziye, ^{XV} tine bo ame ro bo tidi'di wa ne na kupoke ngi yaga. Ne Boko'ba i'di bo 'deni kënyì kodo yaga di mi tolè do'ja kinè bo ti komoze. ^{XVI} Tigo 'ba Yèsu na me kilenjo bo nime keddì konjoke kikalike gbì ne. Römöyì bo i'di do bo 'deni go lende 'ba Yèsu, kina me ki'di tigo 'deni me zi bo di komoye 'do bo kilingere ti.

^{XVII} Löndö ma ga, wa nima ko'doke kpe ti bulöbu 'be ga zi Yèsu ne mikali 'deni o'doke e'be ngi kinza lende kikali mo. ^{XVIII} Ne tine Boko'ba i'di bo kumè lende abo 'deni pili molo kuwöwö lende 'ba gomo 'ba Kurisito nime. Kina me bo ki'di 'deni ko'do roni tara. ^{XIX-XX} Kina ti, otake doye kilekike zi Boko'ba 'do bo kupupu lende

kënyè 'be yaga. Römöyì 'do odo kada mo komò 'deni go bo ko'do yeyi ma laka doye bo koja Yèsu ame bo ki'di lende mo 'deni molo go kedì ro Kurisito ne. ^{XXI} Bo o'doko 'do Yèsu koloma mitoro nbö komò mi kada abo ame bo kedì ki'di wa pili 'deni 'do kedì ro ma la'ja ne. Bo i'di bo kumè lende ni 'deni molo kiya lende naga nime. ^{XXII} Musa na kiya te, 'Nere 'be Boko'ba ti ki'di bilaka ma koto mato 'deni di mi löngö ye nima kedì ro bo kumè lende kozo 'bama. Uwöke lende ame ga pili bo kedì kiya ne, ^{XXIII} römöyì lijè ame ga pili kuwö do bo de ne inza kpe ro 'ba Boko'ba ti kote dönni pili yaga.'

^{XXIV} Ame na ro lende kiya 'ba Musa. Kina Samölè ni gbì ti bo kumè lende mato ga ame tonè koloma ro tiya laja 'ba Boko'ba ne iya lende naga nima 'deni tara go kö'du 'ba mi kada 'beze ma le'jete nime. ^{XXV} Kina me lende 'ba bo kumè lende 'ba Boko'ba ma dogba tonè ga bine ne iya roni 'deni gbì go lende 'be. Lömu tonè Boko'ba ko'do molo bine ti 'bu ye löbu ga ne kina me 'deni gbì tiye. Bo iya te zi Abarayama, 'Ti kupö yi ga na ti mo'do yeyi ma laka ngi do bilaka pili 'ba dolinjo nime.' ^{XXVI} Kina me medì miya 'deni ziye, Yèsu na Boko'ba kigeli 'deni ro bo laja abo. Kina me bo koja 'deni dogba kako ziye 'do ko'do yeyi ma laka doye go ki'di ye kolake go lende

kɛnyɛ 'be ga yaga."

IV

Burɛ Rɔ Pītörö Ni Ti Yowani

^I Ko'ja Pītörö ni ti Yowani kɛdi gba rɔ tiya lende nime zi bilaka naga nima kina bo akumu mɔto ga kɔmɔ ngi ti Sadoke mɔto ga ti bo do bo kanya 'ba rö löbu 'ba Boko'ba. ^{II} Lijɛ ngi rɔ 'diri go lende nime Pītörö ni kɛdi kiyandi bilaka kiya te, Yɛsu ɛnyɛ kɔdo 'deni yaga di mi tölɛ ne, römöyɛ lende nima ileme 'deni tɔdo 'ba töku di mi tölɛ ɛdi rɔ ma laka. ^{III} Kina lijɛ kinda 'ba Pītörö ni ngi koto kari ki'di kɔ'dö mi maboso römöyɛ go bi 'deni rɔ mi dokɔpiyari.

^{IV} Bilaka ma konzi ame ga kuwö lende kiya 'ba Pītörö ni nima ne i'di dönni 'deni go lende 'ba Yɛsu. Kina ya ma ki'di dönni go lende 'ba Yɛsu kɔdo'bo rönni ngi pili kuluku 'butɛ bi 'butɛ (5000).

^V Mi bi kɛzɛ ma di gɔmo na löbu 'ba Yudayi ni kototo kpɛnni ngi mi Yerosalema ti bo kɔmɔ kiyandi 'benni ga. ^{VI} Ana ma tönɛ rɔ bo do bo akumu 'ba Boko'ba ne ɛdi gbɛ mi löngö lijɛ yayi ti Kayapa ti Yowani ni ti Alesandoro gbɛ ti bilaka mɔto ga 'ba Ana. ^{VII} Kina lijɛ ki'di Pītörö ni ngi kɔrɔ kɔmönni yayi. Lijɛ iya te, "Kpe, ilɛnoke bo nime ti wa'di? Közi kakpa 'ba yɛ na me kɔ'doke lende nime timo?"

^{VIII} Pītörö ngi lo ti Nyi Kɔto Laka 'ba Boko'ba ɛnyɛ kileki kiya zinni, iya te,

"Kpe turu ze ga ti bulöbu ze ga, ^{IX} ndɔbo laka nime do'do dilɛno bo rɔko'o nime ne kina me kɛddi kititike ze gomo ne ya? ^X Ne ongo, ti miya ziye pili ti bilaka 'ba Yisarele. Tigo 'ba Yɛsu Kurisito 'ba Nazareta na me kilenjo bo nime kɛdi kɔrɔ mi kada nime tone kɔmɔye rɔ bilaka ma laka ne. Utötike Yɛsu Kurisito 'deni tönɛ bine, ne Boko'ba i'di bo 'deni kɛnyɛ kɔdo yaga di mi tölɛ. ^{XI} Kö'du go lende abo na tönɛ kugu mi buku 'ba Boko'ba kiya te, 'Doku nime u'du pa mökö, kpe bo ko'ba rö ti döku ni ilagike 'deni di rɔmo. Ne le'jete bo na 'deni 'böwu rɔ döku ma laka rɔ do kiteli mi gbondo 'ba rö.' ^{XII} Bo na nge koto kpöki rɔ bo tɔmɔ bilaka di mi tölɛ römöyɛ Boko'ba i'di közi kakpa mo dɛ zi boto mɔto tine nge zi bo."

^{XIII} Do ngölö 'ba Pītörö ni ti Yowani igayi bilaka naga nima kototo dönni yayi ne ngi, römöyɛ lijɛ ikali ya naga nima rɔ bilaka ma sari, tine uwö lijɛ kiya lende ngi rɔ do kitɛwu kɔzo bo kikali waraga tara. Kina lijɛ kikali ya naga nima ngi rɔ bo kösö go Yɛsu ga. ^{XIV} Bo mo tönɛ kilenjo ne ɛdi gbɛ kɔrɔ tinni yayi kina ngi i'di lijɛ kikali dɛ kpe tiya lende ma kɛnyɛ mɔto zinni. ^{XV} Kina lijɛ koja Pītörö ni ngi titi yaga di mi löngö lijɛ yayi. Kina lijɛ koloma ngi rɔ to'do burɛ mo, ^{XVI} lijɛ iya te, "Wa'di ga na go do'doke zi ya naga nime? Bilaka ame ga pili

kɛdɛ koloma mɛ Yerosalema bine ne ikali lende 'ba ɔ koto nime lijɛ ko'dɔ ne 'deni pili. Kina dinza dikalike gbɛ tandi ɔmo. ^{XVII} Ne ma laka mo ɔ diyake zɛnnɛ kinza lijɛ kari kiya lende 'ba Yɛsu dɛ kpe zi bɔto ma koto mɔto. Kinza bilaka ma konzi mɔto ga kuwɔ lɛbɛ 'ba lende nima ra."

^{XVIII} Kina lijɛ kɛdɛkɛ Pɛtɔrɔ ni ngɛ 'bɔwu kako kiya teyi kinza lijɛ kari kiya lende 'ba Yɛsu dɛ kpe, kina kinza lijɛ kiyandi bilaka dɛ kpe timo. ^{XIX} Ne tine Pɛtɔrɔ ni ti Yowani ɛnyɛ kileki dɔmo zɛnnɛ, iya te, "Omerike lende nime te, kpe na ɔ duwɔ dɔye ala Boko'ba na ɔ duwɔ dɔmo? ^{XX} Ne 'beze wa ame do'ja 'deni kina duwɔ 'deni gbɛ ne a mɔto ngɛ ɔ dola ɔ tiya mo du te inza."

^{XXI} Kina ngɛ bilaka naga nima ikali dɛ kpe ma 'dɔ kodɔ karama dɔ Pɛtɔrɔ ni rɔmɔyɛ bilaka pili ɛdɛ 'deni ngɛ kilɛlu Boko'ba ɔ lende 'ba tilɛɔ nima kilɛɔ bɔ nima ne. Tine lijɛ ose ɔ lende 'bɛnnɛ nima nduwɛ rɔ ma kitigɔ zi Pɛtɔrɔ ni kina lijɛ kope ngɛ. ^{XXII} Bɔ mo nima kilɛɔ ne kɔmɔ kɔɔ mo ɛdɛ 'deni kɔzɔ 'butɛ sowɔ gbɛ ti dɔmo teyi tara.

Mɔtu ɔ Tigo

^{XXIII} Kina ɔdɔ kope Pɛtɔrɔ ni 'deni ti Yowani kɔzɔ a nima tara tine, lijɛ ileki ngɛ kari zi lɛpɛ nnɛ ga kiyɛti ɔ lende naga nima lɔbu 'ba bɔ akumu ni ti bulɔbu ni kiya zɛnnɛ ne. ^{XXIV} Kina lijɛ pili

koloma ngɛ rɔ tilɛlu Boko'ba bi koto kiya te, "Nɛre ze, nɛ na me ko'ba mɛtɔrɔ ni ti dɔyayi ti yɔpɔ ni pili ti wa ame ga pili kɛdɛ koloma yɛmo ne. ^{XXV} Nɛ na me kilende ti Nyɛ Koto Laka mɛ 'bu ze lɔbu Dawidi bɔ laja 'bɛ ame 'dɔ ki'di bo kiya te, 'Gɔ wa'di na bɔ lɔwɔ ni kɛnyɛ ngɛ rɔ ya, kina bilaka kebe ngɛ tususu kpɛnnɛ rɔ yawa ɔmo? ^{XXVI} Nɛre 'ba dɔliɔ pili ilɛɔ rɔnnɛ 'deni ndɔ bi to'dɔ ya, kina bɔ dɔliɔ 'bɛnnɛ ga kototo rɔnnɛ ngɛ tususu kpɛnnɛ rɔ nɛre Boko'ba gbɛ rɔ Kurɛsitɔ abo ame bo koja kako dɔliɔ nime bine ne.' ^{XXVII} Kina me lende tɔnɛ ga Dawidi kiya ne o'dɔ rɔnnɛ 'deni ngɛ tara. Nɛre Erode ni ti bɔ dɔliɔ Pɔnitiyo Pilato ususu kpɛnnɛ 'deni tɔnɛ di mɛ gawo nime bine ti bɔ lɔwɔ ni ti bilaka 'ba Yɛsarele rɔ Yɛsu ame rɔ bɔ laja 'bɛ koja kako dɔliɔ nime bine ne. ^{XXVIII} Lijɛ ususu kpɛnnɛ 'deni 'dɔ to'dɔ wa tɔnɛ ga kiya te ɛdɛ ko'dɔ rɔnnɛ ne. Iya 'deni te wa naga nime ɛdɛ ko'dɔ rɔnnɛ rɔmɔyɛ ako'dɔkɔ 'bɛ na kina ɛddɛ gbɛ ti tigo mo.

^{XXIX} Nɛre Boko'ba ze, uwɔ kpa kose 'ba bulɔbu naga nime kose kpɛnnɛ rɔze ne. Ze bɔ laja 'bɛ ga na, i'di tigo zize ɔ duwɔwɔ lende 'bɛ rɔ dɔ ngɔlɔ zi bilaka. ^{XXX} Ileme tigo 'bɛ zi bilaka ti ti'di ze dilɛɔ bɔ rɔkɔ'ɔ. Kina i'di ze ti do'dɔ ɔ koto ame ga lende mo kigayi bilaka ne ti kɔzi kakpa 'ba bɔ laja 'bɛ Yɛsu."

XXXI Kina ɔɔɔ lijɛ kote tititi Boko'ba 'deni kɔzɔ a nima yɔ, kina gɔ bi nima kiyaya rɔni ŋgɛ kɔzɔ kizikizɛ tara. Kina lijɛ ŋgɛ pili lɔ ti Nyi Kɔtɔ Laka ki'di lijɛ ŋgɛ bi tiya lende 'ba Boko'ba zi bilaka rɔ dɔ ŋgɔlɔ.

Kɔnyi 'Ba Bɔ Ki'di Dɔnni Gɔ Lende 'Ba Yɛsu

XXXII Mɛ kada naga nima yayi bɔ ki'di dɔnni gɔ lende 'ba Yɛsu ga oloma ŋgɛ pili ti meri kɔtɔ gbɛ ti dɔki'di kɔtɔ. Bɔ mɔtɔ iya dɛ te, "Ama naga nime wa 'ba gbagba ma na." Tine lijɛ pili oloma ga ŋgɛ tokɔnyi rɔnni ti wa ame ga lijɛ kɛdi timo ne. XXXIII Bɔ laja 'ba Yɛsu ga ɔ'bɔ ŋgɛ ŋburu ti tigo bi tuwɔwɔ tɔɔ 'ba Yɛsu yaga di mɛ tɔlɛ. Kina Boko'ba kɔ'bɔ ŋgɛ nduwɛ to'dɔ yɛyɛ dɔnni rɔ mbɛmbɛ. XXXIV-XXXV Ya mɔtɔ ga ame di mɛ lɔngɔ lijɛ yayi kɛdi ti nyaka ni ti rɔ rɔ ma konzi ne, ari kugɔ mɔtɔ ga ŋgɛ mɔkɔ ko'de girisi mo ga kako zi bɔ laja. Kina koza ŋgɛ kɔzɔ ame lijɛ kɛdi rɔ leri mo ne tara. Bɔtɔ mɔtɔ inza kpe rɔ leri 'ba wa mɔtɔ di mɛ lɔngɔ lijɛ nima yayi.

XXXVI Bɔ mɔtɔ rɔ Yesepa o'dɔ gbɛ tara. Bo di mɛ kupɔ bilaka 'ba Lɛwɛ, ɔyɔ bo mɛ dɔyayi 'ba Kupuriyɔ. Bɔ laja 'ba Yɛsu ga i'di mɔyɛ bo rɔ Baranaba ame 'jɔ 'ba lende mo tɛgɛ, "Bɔ toɔ mɛ kɛddi." XXXVII Bɔ ugɔ nyaka abo mɔtɔ mɔkɔ bo ko'de girisi mo ŋgɛ ki'di zi bɔ laja.

V

Ananiya Ni Ti Sapira

I-II Bɔ mɔtɔ kidɛki mɔyɛ mo rɔ Ananiya lijɛ ti 'ja abo Sapira, lijɛ ugɔ nyaka 'bɛnni mɔtɔ mɔkɔ kina bo kogba girisi mo ŋgɛ rɔ ɛ'bɛnni kɔzɔ ma ndɔ te na ŋge bo ko'de ki'di zi bɔ laja. 'Ja abo Sapira ikali gɔ lende nima gbɛ. III Pitɔrɔ iya te, "Ananiya, gɔ wa'di na ki'di Satani ka'da yi ki'di yi kebe kunzɔ bɛti zi Nyi Kɔtɔ Laka 'ba Boko'ba gɔ lende 'ba girisi nima kogba 'deni rɔ ɛ'bi ne gɔmo? IV Nyaka rɔ nyaka 'bi, kina me kugɔ mɔkɔ girisi mo gbɛ rɔ ɛ'bi. Ne gɔ wa'di na kebe komeri to'dɔ lende nima tara gɔmo? Bɛti nime o'dɔ dɛ zi bilaka, ne Boko'ba na me 'deni ko'dɔ bɛti teyi."

V Kina Ananiya kuwɔ lende nime Pitɔrɔ kiya ne yɔ, na bo kila'ba ŋgɛ bɛri rɔ tɔku. Bilaka ame ga kuwɔ lende 'ba tɔlɛ abo nima ne ŋgɛ pili rɔ tikere. VI Kina yɔbi ndende mɔtɔ ga kako kolo tɔku bo ŋgɛ mɛ bɔngɔ kombi kari kusu.

VII Tɛgɛ me mbowa kɔzɔ saa mota tara di pɔtɔ mo na 'ja mo kɔmɔ ŋgɛ. Lɔko ikali dɛ te mɛ'dɛ ni ɔlɛ 'deni. VIII Pitɔrɔ ititi lɔko, iya te, "Iya zɔ rɔ ma laka girisi 'ba nyaka nime kugɔke ne gɔ rɔmo na ŋge me ne?"

Lɔko iya te, "Yɛɛ, kina ma pili ne."

IX Pitɔrɔ iya te, "Gɔ wa'di na kpe ti mɛ'dɛ yɛ kususuke kpeye bi to'dɔ bɛti zi Nyi

Kɔtɔ Laka 'ba Bɔko'ba gɔmo? Onɔɔ bi 'dɛ te, bilaka ame ga kusu mɛ'dɛ yɛ ne na me 'dɛ gba kɛdɛ kɔrɔ kpadɔrɛ. Lijɛ ɛdɛ kombi tɔku yɛ tɔne girɛ nime kari kusu."

^X Kina lɔko kila'ba nɔgɛ rɔ tɔku bɛrɛ kɔmɔ Pitɔrɔ. Yɔbi ndende tɔnɛ ga ako ko'ja loko kɔlɛ 'deni gbɛ, kina lijɛ kombi tɔku nɛ nɔgɛ yaga kari kusu nɔgila mɛ'dɛ nɛ. ^{XI} Kina bilaka 'ba kanisa pili ti ya ame ga kuwɔ lende mo mɛ kada nima yayi ne nɔgɛ pili rɔ tikere gɔ kɔ'du mo.

Gɔ Kɔtɔ Ma Konzi

^{XII} Mɛ kada naga nima bɔ laja 'ba Yɛsu ga oloma nɔgɛ to'dɔ gɔ kɔtɔ ma konzi ame ga lende mo kigayi bilaka ne yayi. Kina bilaka ame ga pili rɔ 'ba kanisa ne kɔ'bɔ nɔgɛ nduwɛ bi totɔtɔ dɔnnɛ mɛ dɛdɛ 'ba nɛre Solomo ame mɛ reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba ne. ^{XIII} Ya ame ga ki'di dɔnnɛ dɛ gɔ lende 'ba Yɛsu ne ilaɔa rɔnnɛ dɛ tari todɔ'bɔ dɔnnɛ ti ya naga nima. Ne tine bilaka pili ɔ'bɔ nɔgɛ tiya lende 'bɛnnɛ rɔ ma laka. ^{XIV} Kina ki'di bilaka ma konzi mɔtɔ ga bɔtɔni gbɛ ti 'ja kɔ'bɔ ti'di dɔnnɛ nɔgɛ gɔ lende 'ba nɛre Yɛsu lijɛ kodɔ'bɔ rɔnnɛ ti bilaka 'ba kanisa. ^{XV} Kina bilaka koloma nɔgɛ rɔ tombi bɔ rɔkɔ'ɔ ma konzi ko'ba kpa kɔrɛ dɔ laɔgiri ni ti sora ni 'dɔ ɔdɔ kiya te Pitɔrɔ kudɔ kebe yayi gɔ dɔ mbɛlɛ bɔ kudɔ kebe dɔnnɛ. ^{XVI} Bilaka ma konzi ɔlɔ kako di mɛ dɔlɔnɔ ame ga nɔgila Yerosalema yayi ne ti bɔ rɔkɔ'ɔ

ma konzi ti bɔ nɔkɛ ni ko'de kako zi Pitɔrɔ ni, kina kilɛnɔ lijɛ nɔgɛ pili.

Gomɔ 'Ba Bɔ Laja

^{XVII} Kina bɔ dɔ bɔ akumu ni ti ya ame ga rɔ 'ba bɔ kɛdɛkɛ mɔyɛ dɔmo rɔ Sadoke ne nɔgɛ lɔ ti mɛ kombi rɔ bɔ laja naga nima. ^{XVIII} Kina lijɛ kinda'ba bɔ laja naga nima nɔgɛ ki'di mɛ maboso.

^{XIX} Kina ɔdɔ kɔmɔ 'deni mɛ korɔndɔ tine, malayika 'ba Bɔko'ba ako nɔgɛ kurɔgɔ kpadɔrɛ 'ba maboso nima yaga, kina ko'de lijɛ nɔgɛ yaga, iya te, ^{XX} "Arike mɛ reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba gɔ kari kiyake kɔrɛ 'ba didɛ nime zi bilaka."

^{XXI} Kina ɔdɔ bɔ laja naga nima kuwɔ lende nime 'deni te tine, lijɛ ɛnyɛ nɔgɛ mɛ bi kɛzɛ mo kari mɛ reki 'ba rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba kisaki nɔgɛ tiyandi kɔmɔ bilaka.

Mɛ dɔnɔbɔ mo nima na bɔ dɔ bɔ akumu ni ti bilaka abo ga kɛdɛkɛ bilaka ma lɔbu 'ba Yudayi nɔgɛ pili kotɔtɔ rɔnnɛ mɛ gɔ bi 'ba tiya burɛ. Kina lijɛ koja bɔ kanya nɔgɛ 'dɔ ko'de bɔ koja laja naga nima kako zinnɛ di mɛ maboso. ^{XXII} Kina ɔdɔ bɔ kanya naga nima kari kɔmɔ yayi tine, lijɛ o'ja bɔ laja tɔnɛ ga inza kpe mɛ maboso yayi. Lijɛ ileki kako kiya lende mo zi bilaka lɔbu naga nima, tɛgɛ, ^{XXIII} "Dari do'ja kpadɔrɛ 'ba maboso laka rɔ ma kopi teyi ti bɔ kanya bɔ koda bi mo ga kɛdɛ kɔrɔ kɔpamo yayi. Tine dopi kɔpamo yaga dɔdɔ rɔ yayi do'ja lijɛ dɛ du te."

XXIV Kina ɔɔɔ bo do bo kanya 'ba rö löbu 'ba Boko'ba ni ti löbu 'ba bo akumu ni kuwö lende nima 'deni tara tine, lende mo ilikö ngi dönni. Lijë ikali de wa'di na ko'do röni zi ya naga nima. XXV Tine bo mɔɔɔ ako kiya zinni, tégë, "Ya tönë ga ki'dike mi maboso ne lijë edi mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba 'de yayi bi tiyandi bilaka."

XXVI Kina bo do bo kanya nima kënyi ngi ti bo kanya abo ga kari go bo laja tönë ga. Ne tine lijë itinjï ya naga nima de ro ya, römöyï lijë ere kinza bilaka naga nima yayi ne kënyi ra ro ya tinni tu'du lijë ti döku. XXVII Lijë o'de bo laja naga nima ki'di kɔɔɔ kɔɔɔ bilaka löbu naga nima mi bi 'ba burë yayi ne. Bo do bo akumu nima ënyi kiya zi bo laja naga nima bo iya te, XXVIII "Kpe, dota go tiyandi bilaka ti lende 'ba Yësu nima 'deni tönë molo di ziye bine. Ne ebe ki'dike lende 'ba akiyandi 'be nime 'deni ngi le'jete kita'ba kote mi Yerosalema nime pili. O'dokoke 'deni ngi 'do ze na dinda ro bo kupö Yësu."

XXIX Pitörö ni ënyi kileki dömo zinni iya te, "Ma do kiteli mo Boko'ba na go duwö dömo, inza de ro kpe bilaka lesi na go duwö döye. XXX Bo na ro bo ame 'bu ze löbu ga koro ne. Kina me bo i'di Yësu 'deni gbï kënyi kɔɔɔ yaga di mi tölë. Kpe 'beye upöke Yësu 'deni tönë ti tutötï mo do ngëri.

XXXI Ne Boko'ba i'di Yësu 'deni koloma do döri bo mitɔɔ ro nere gbï ro bo tɔɔɔ wa di mi tölë, 'do ki'di bilaka 'ba Yisarele koto dönni di mi lende kënye 'bënni ga go bo kola lijë.

XXXII Wa naga nime ze do'ja 'deni ti kɔɔɔze, kina me dedï 'deni ro tiya mo zi bilaka. Kina Nyi Koto Laka ti ki'di lijë 'deni ngi kikali lende naga nime, römöyï Boko'ba i'di Nyi Koto Laka abo 'deni zi ya ame ga koro bo ne."

XXXIII Lende nime i'di bo burë naga nima ngi kënyi ro 'diri ko'dokɔ 'do tupö ya naga nima. XXXIV Tine bo mɔɔɔ ro Gamalele ënyi tɔɔɔ kilende zi bilaka naga nima mi bi 'ba burë yayi ne. Bo ro Parosi ame kedï kiyandi bilaka ti kö'du ki'di 'ba Boko'ba, kina bilaka ngi me ro ma koro bo. Bo i'di bo kanya koto bo laja naga nima titi kari mbowa yaga. XXXV Kina bo kiya zi bilaka 'ba burë naga nima bo iya te, "Kpe löndö ma ga bilaka 'ba Yisarele, omerike döye titi go lende nime ko'dokoke to'do mo zi ya naga nime ne. XXXVI Omerike lende 'ba Tuda ma tönë kënyi ko'do ro bo pa mi döyayi nime bine ro wa löbu, bilaka kösö kulöwö go bo nbö kɔɔɔ kuluku modɔɔmota (400) tara ne te. Ne me tönë kupö bo ne wa'di na ko'do röni? Ya ame ga pili ki'di dönni go lende abo ne ita'ba ngi këyëyi rönni ro kɔɔkɔɔ lende nima kilikö ngi yaga ro yawa. XXXVII Di pötö mo Yuda di Galilaya

enyi gbī mī kada ma tōnē kēdī kugu mōyī bilaka ne ki'di bilaka ma konzi mōto ga kōsō gō bo. Ne me tōnē kupō bo gbī ne wa'di na ko'do rōnī? Ya ame ga ki'di dōnnī gō lende abo ne ita'ba ngī gbī kiyēyī rōnnī rō kotokoto. ^{XXXVIII} Ne kina me gbī kōzo lende 'ba ya naga nime kinza ko'doke wa mōto dē zīnnī. I'dike lījē kari ē'bēnnī. Meri 'bēnnī ti ndobo 'bēnnī nima ɔdo kiya te kēdī rō 'ba bilaka lesi ēdī kote rōnī ka gīrī naga nime. ^{XXXIX} Ne ɔdo kiya te kēdī rō 'ba Boko'ba inza kō'bōke ta'da mo. Mōtoga ti kēddike e'be za rō to'do ya ti Boko'ba."

^{XL} Kina bilaka 'ba burē naga nima pili kōro ngī gō lende kiya 'ba Gamalele nima. Kina lījē kīdēkī bō laja naga nima ngī kako ki'di komba nge ti korobayi. Lījē ose gōmo gbī rō ma kitigō zīnnī kinza lījē kari kiya lende 'ba Yēsu dē kpe. Kina lījē kope bō laja naga nima ngī ki'di kari. ^{XLI} Tine bō laja naga nima di bi tōdo 'bēnnī di mī bi 'ba burē nima lījē ngī lo ti lōṅṅō, rōmōyī Boko'ba oza lījē 'deni laka tombi gomō gō lende 'ba Yēsu.

^{XLII} Tine di pōtō mo bō laja naga nima oloma ngī nduwē tiyandi bilaka di mī reki 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba gbī kebe mī liṅṅō. Lījē ō'bō ngī nduwē tiyētī mo Yēsu na rō Kurisītō ame Boko'ba koja kako dōliṅṅō nime ne.

VI

Bō Kokonyi Ndobo

^I Kina ɔdo bō kōsō gō Yēsu ga konzi 'deni kōzo a nima tara mī kada naga nima yayi tine, ya ame ga mī lōṅṅō lījē yayi kilende rō kpa Giriki ne ebe ngī togba kpēnnī ti ya ma kilende 'bēnnī rō kpa Yūdai. Ya ma kilende 'bēnnī rō kpa Giriki naga nima iya te, makuru'bē ma 'bēnnī ga o'ja a 'ba kōnyi ame kēdī koza nduwē rō gō bi kēzē pili ne dē. ^{II} Kina bō laja ma 'butē dōmoriyō naga nima kīdēkī bō kōsō gō Yēsu ga ngī pili kototo rōnnī bi kotō. Lījē iya te, "Ma kele mo na rō wa'di? Ndobo 'ba tuwōwō lende 'ba Boko'ba na gō dola bēri dari mī ndobo 'ba toza a 'ba kōnyi zi bilaka? ^{III} Lōndō ze ga, ma laka mo o'doko ziye 'dō kigelike bilaka mōto ga modōmoriyō di mī lōṅṅō ye bina rō ya ame ga kikalike kēdī lo ti Nyī Kōto Laka ki'di 'deni kikali lende ne, 'dō di'dike lījē na kēdī rō bō kōṅṅō gō ndobo nime, ^{IV} gō ndobo 'beze kēdī nge rō to'do mōtu ti tuwōwō lende 'ba Boko'ba zi bilaka."

^V Kina bilaka naga nima pili kuti ngī gō lende nima. Kina lījē kigeli Setepano ame lo ti Nyī Kōto Laka ki'di dōnī 'deni gō lende 'ba Yēsu Kurisītō ti dōkī'dī kotō ne ngī. Tine lījē igeli Pilipō ni gbī ti Purōkōrō ti Nikanora ti Timono ti Peremona ti Nikolawo ame rō bilaka 'ba Anitōkiya bō ko'do rō bo 'deni rō Yūdai ne. ^{VI} Lījē

o'de ya modɔmoriyɔ naga nima kako zi bɔ laja 'ba Yɛsu ga. Kina bɔ laja ki'di kɔzinni ŋgɛ dɔnni kumɔtu gɔ Bɔko'ba kokonyi lijɛ mi ndabɔ nima.

^{VII} Mi kada naga nima yayi bilaka ma konzi i'di dɔnni 'deni gɔ lende 'ba Bɔko'ba, kina bɔ kɔsɔ gɔ Yɛsu ga konzi ŋgɛ rɔ ma kɛnyɛ mi Yerosalema. Bɔ akumu ma konzi mɔtɔ ga i'di dɔnni 'deni gbɛ gɔ lende 'ba Yɛsu Kurisitɔ.

Tinda'ba Setepano

^{VIII} Tine Bɔko'ba ɔ'bɔ ŋgɛ to'dɔ yɛyɛ dɔ Setepano ki'di tigo zi bo koloma rɔ to'dɔ gɔ kɔtɔ ma konzi mɔtɔ ga ame lende mo kigayi bilaka ne yayi. ^{IX} Tine bilaka mɔtɔ ga ɛnyɛ ŋgɛ bi to'dɔ kowasa ti bo. Ya naga nima, lijɛ rɔ bilaka 'ba Kurɛnɛ ti Alesandora ame ga kɛdi ko'dɔ mɔtu mi rɔ 'ba mɔtu ame kidɛki mɔyɛ mo rɔ, "Rɔ 'ba bɔ dɔ ŋgɔlɔ" ne. Lijɛ ɛnyɛ ŋgɛ kodɔ'bɔ rɔnni ti bilaka mɔtɔ ga 'ba Kilikiya ni ti Asiya. ^X Ne tine Nyɛ Kɔtɔ Laka 'ba Bɔko'ba i'di Setepano ŋgɛ kikali lende rɔ ma kɛnyɛ kinza bilaka naga nima ka'da bo ra ti lende. ^{XI} Kina lijɛ kari kɔcɔ ŋgɛ zi ya mɔtɔ ga 'dɔ kiya te, "Duwɔ bɔ nime koloma rɔ titi'ja Bɔko'ba gbɛ ti 'bu ze lɔbu Musa."

^{XII} Lende nime i'di bilaka 'ba Yerosalema ŋgɛ pili ti bulɔbu 'bɛnni ga kpaki ti bɔ kɔmɔ kiyandi ni kɛnyɛ rɔ 'diri ti Setepano. Kina lijɛ kolɔdɔ ŋgɛ dɔ bo kinda'ba

bo koto kari mi bi 'ba burɛ. ^{XIII} Lijɛ i'di ya mɔtɔ ga koloma tususu bo rɔ bɛti, kiya te, "Bɔ nima oloma rɔ tiya kpa kɛnyɛ rɔ rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba gbɛ ti kɔ'du ki'di mo ŋbɔ me. ^{XIV} Duwɔ bo koloma tiya mo tɛgɛ bɔ nima rɔ Yɛsu 'ba Nazareta ne ti kiyɛyɛ rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba yaga kada mɔtɔ kuyɛ mi dɔlɛti ame ga Musa kose gɔmo zize ne."

^{XV} Bilaka naga nima pili mi bi 'ba burɛ yayi ne ɔdɔ kɔmɔnni ŋgɛ dɔ Setepano, tine lijɛ o'ja kɔmɔ bo uyi rɔnni 'deni ŋgɛ yaga kɔzɔ kɔmɔ malayika.

VII

Lende 'Ba Setepano

^I Kina bɔ dɔ bɔ akumu nima kɛnyɛ kititi Setepano, iya te, "Lende nime rɔ ma laka?"

^{II} Setepano ileki dɔmo, iya te, "Kpɛ lɔndɔ ma ga kpaki ti bulɔbu mo ga, uwɔke dɔma. Mi kada ma mɔlo tɔnɛ ga bine Bɔko'ba ame rɔ bɔ dɔ wa pili ne ɔdɔ 'deni kileme rɔnni zi 'bu ze lɔbu Abarayama. Mi kada nima yayi Abarayama ɛdi koloma mi dɔyayi 'ba Mesopotamiya gba kinza bo kari dɛ Arana. ^{III} Bɔko'ba iya te, 'ɛnyɛ di dɔyayi nime di mi lɔngɔ e'be 'bu yi ga kari mi dɔyayi ame mɛdi mileme ziyɛ ne.'

^{IV} Abarayama ɛnyɛ 'deni mi kada nima di mi dɔyayi 'ba Kalidaya yayi kari koloma Arana. Di pɔtɔ tɔlɛ 'ba 'bu bo na me bo kɛnyɛ di Arana kako mi dɔyayi

nime dēdī dolomake teyi.
^V Ne mī kada naga nima yayi Boko'ba i'di bi titi 'ba dōyayi nime mōto dē zi Abarayama. Tine Boko'ba iya 'deni 'dō ti'di mo zi Abarayama kada mōto 'dō kēdī rō yayi abo gbī ti kupō bo ga. Boko'ba iya 'deni kōzō a nima tara pele ko'ja Abarayama kinza ti kole. ^{VI} Boko'ba iya te, 'Kupō yī ga ti koloma 'deni rō atōli mī dōyayi 'ba bō lōwō. Kina bilaka 'ba dōyayi nima ti ki'di lijē 'deni ngī koloma rō to'dō ndobo zinnī kodō gomō rōnnī ṅbō kōmō kōō kuluku modōomota(400). ^{VII} Ne tine ti mako 'deni ngī modō karama dō bilaka mo naga nima. Kina kupō yī ga ti kōdō 'deni ngī yaga di yayi kako to'dō mōtu zō mī dōyayi nime bine.'

^{VIII} Boko'ba iya zi Abarayama gō ko'dō dōlētī 'ba akilele zi bilaka abo ga ame rō bōtōni ne 'dō kēdī rō kinē 'ba lōmu abo 'ba Boko'ba. Kina odo Abarayama kōyō Yisika 'deni tine bo ilele ngī mī tō'dō dō modōomota. Yisika öyō Yakoba kina bo ko'dō gbī tara teyi. Yakoba öyō kole 'butē dōmoriyō abo ga kina bo kilele lijē gbī tara, ame lijē na rō yī līngī 'ba kpa goli ze ga ma le'jete nime ne.

^{IX} Ne kole 'ba Yakoba ga ebe 'böwu kombi minnī rō löndō nnī Yesepa, lijē kugō bo mōkō zi bilaka mōto ga koto kari Ezipeto rō atōli. Ne tine Boko'ba oloma 'deni nduwē ti Yesepa ^X kolō bo di mī gomō abo ga pili, i'di

bo 'deni kikali lende 'dō dōkī'di bō dōlīṅō 'ba Ezipeto nima kēyī rō bo. Bō dōlīṅō Paro i'di Yesepa koloma rō turu ma löbu dō Ezipeto gbī tōṅgō gō wa 'ba mī līṅō abo ga.

^{XI} Tine sēyī ebe kila'ba ngī mī dōyayi 'ba Ezipeto ni ti Kanana ki'di bilaka koloma rō gomō. 'Bu ze löbu ga ame kēdī koloma mī Kanana ne o'ja wa mōto dē gō lijē konyo. ^{XII} Ne tine Yakoba uwō lēbī mo tēgē nyönyu ēdī Ezipeto, kina bo koja kole abo ga 'bu ze löbu ga ngī kari tugō mo. ^{XIII} Mī riyō 'ba tileki 'bēnnī na Yesepa kileme rō bo zinnī rō löndō. Kina bō dōlīṅō 'ba Ezipeto nima gbī kikali lijē ngī rō bilaka 'ba Yesepa ga.

^{XIV} Mī kada nima yayi Yesepa oja laja 'deni gō 'bu bo Yakoba 'dō kako Ezipeto pili ti bilaka abo ga ma kuluku kōto kōdō dōmō 'butē riyō dōōmu (75). ^{XV} Yakoba ni ēnyī kari koloma Ezipeto ṅbō bo kōlē yayi ti kole abo ga. ^{XVI} Kina di gōmo tine na bilaka kombi tōku lijē 'jaa kileki timo Sekeme kari kusu mī gō bi ma tōnē Abarayama kugō ti girīsī di zi bilaka 'ba Amora ne.

^{XVII} Kina odo kada 'ba wa ma tōnē ga Boko'ba kiya lende mo zi Abarayama ne kola 'deni ngōsi tine, 'bu ze löbu ga ara 'deni rō ma kēnyē mī dōyayi 'ba Ezipeto. ^{XVIII} Mī kada mo naga nima yayi bō dōlīṅō mōto ame kinza kikali Yesepa dē ne na 'deni dō dōyayi 'ba

Ezipeto. XIX Bo doliṅṅo nima uyi dṅgala mṅto zi 'bu ze löbu ga koloma rṅ todo gomo rṅmo. Bo i'di lijḗ koloma rṅ tu'du kole kuru 'benni ga mökö kölä yaga.

XX Mi kada 'ba lende nima na köyö Musa ṅgi rṅ kole ame kele kulöwö ne. Ulu bo nyepe mota mi rö 'ba 'bu bo, XXI di gomo tine na kari kusu dṅ bo ṅgi mökö. Nyiti 'ba bṅ doliṅṅo Paro na kari kömö dṅ bo di mökö yayi kogba bo kari timo kulu rṅ kole 'benni. XXII Kina kiyandi bo ṅgi pili ti akikali 'ba Ezipeto, bo koloma ṅgi rṅ bṅ kpa kitigo gbḗ rṅ bṅ riri.

XXIII Kina oḅo kṅmo kṅo abo këdi 'deni 'butḗ sowṅ tara tine, bo enyi komeri lende 'ba 'dṅ tari tonḅṅ löndö bo ga bilaka 'ba Yisarele. XXIV Kina bo kari ko'ja bṅ Ezipeto mṅto ṅgi këdi rṅ tomba bṅ Yisarele mṅto. Bo ari kokonyi lepḗ bo nima, bo kupö bṅ Ezipeto nima ṅgi yaga kpa dṅkolo mo. XXV Bo omeri 'ba bo, bo iya te bilaka 'benni ga ti kikali ṅgi bo na Boko'ba ko'doko 'deni 'dṅ kolo lijḗ di mi gomo nima. Ne tine lijḗ ikali ma tara dḗ.

XXVI Mi bi kezḗ mṅto 'böwu bo ari ko'ja ya ma riyö 'benni mṅto ga 'ba Yisarele këdi rṅ tomba rönni. Kina bo kari tota lata mo, bo iya te, 'Uwöke dṅma te, kpe rṅ löndö kṅto eddi kombake roye go wa'di?'

XXVII Tine bṅ ma koma 'diri mo nima enyi kitinji Musa yaga kileki kiya te, 'Ni, yḗ na ki'di yi rṅ bṅ dṅze bi to'dṅ

burḗ ze? XXVIII Eddi ko'doko tupö ma gbḗ kṅzo ame kupö bṅ Ezipeto tönḗ tipiyara ene ne?'

XXIX Lende nime i'di Musa ṅgi rṅ tikere kënyi di Ezipeto kirinḅa kari koloma rṅ bṅ löwö mi dṅyayi 'ba Midiyana. Bo ari köyö kole riyö di yayi.

XXX Kina oḅo Musa ko'dṅ kṅmo kṅo 'deni 'butḗ sowṅ yayi tine, mi kada ma dṅ kṅto mṅto ko'ja bo këdi mi mökö dṅ dṅku 'ba Sinayi, na malayika 'ba Boko'ba kṅdṅ kileme rönni ṅgi zi bo mi pa'do köbö dṅ morogo. XXXI Lende 'ba wa nima igayi Musa ṅgi ki'di bo kese ṅḅosi tonḅṅ mo. Tine bo uwö Boko'ba kilende zi bo iya te, XXXII 'Ma na rṅ Boko'ba ame koloma rṅ tonḅṅ go 'bu yi löbu Abarayama ni ti Yisika ni ti Yakoba ne.'

Lende nime i'di rṅ Musa ṅgi kilḗ'di kilanḅa rṅ bo dḗ kpe tonḅṅ mo. XXXIII Boko'ba iya te, 'Oto wari yaga di ndiyi. Go bi nima këdi kṅro teyi ne go bi ma 'ba Boko'ba na. XXXIV Mo'ja lisa 'ba bilaka ma ga 'deni di Ezipeto kina muwö tileri 'benni 'deni gbḗ. Kina me mako 'deni doliṅṅo nime 'dṅ tolo lijḗ di mi gomo 'benni ga. Enyi tṅro, mëdi moja yi kileki kari mi dṅyayi 'ba Ezipeto.'

XXXV Kina me mëdi miya ziye löndö ma ga, Musa tönḗ bilaka kilagi, kiya te, 'Yḗ na ki'di yi rṅ bṅ dṅze bi to'dṅ burḗ ze?' ne, bo na Boko'ba koja kari koloma rṅ

bo dönñi kolo lijë yaga di mi gomö 'bënni ga. Boko'ba i'di malayika nima Musa ko'ja di mi pa'do 'ba dö morogo nima ne kose go lende naga nima zi bo. XXXVI Musa oja bilaka 'ba Yisarele 'deni yaga di mi döyayi 'ba Ezipeto ti to'do wa ma konzi mōto ga ame lende mo kigayi bilaka ne mi döyayi nima yayi gbi di mi yöpö löbu ame kidëki rö Yöpö Kasi ne. Bo oloma 'deni nduwë rö to'do lende 'ba go kōto di mi mökö yayi nbö komo kōo 'butë sowo. XXXVII Bo na tönë kose zi bilaka 'ba Yisarele, kiya te, 'Boko'ba ti ki'di bo mōto 'deni ngi di mi löngö ye nima kedi rö bo kumë lende kōzo 'bama.'

XXXVIII Musa nime bo na gbi tönë koloma ti bilaka 'ba Yisarele mi kada ma tönë lijë kototo dönñi di mi mökö. Mi kada nima yayi malayika 'ba Boko'ba ilende zi bo bi kōto ti 'bu ze löbu ga. Kina ki'di kö'du ki'di 'ba Boko'ba ame 'do kö'bö rö nburunburu ne ngi zi bo 'do bo ki'di gbi zize.

XXXIX Di pötö mo 'böwu 'bu ze löbu ga ebe kilagi lende 'ba Musa kitinjä yaga, lijë ko'dōko 'böwu tileki Ezipeto. XL Lijë ari kiya zi Arona, iya te, 'Uku akoro zize 'do kileki ze Ezipeto, römöyi Musa bo koja ze yaga di mi döyayi 'ba Ezipeto nime dikali dë wa'di na ko'do rōni 'deni zi bo di bito yayi.'

XLI Mi kada nima yayi lijë i'di Arona kuku yamo zinni rö kole sa 'do kedi rö akoro zinni. Kina lijë kumu roma ngi teyi lijë ko'do karama

'ba akoro 'bënni ame lijë na ko'do ti közinni ne. XLII Go kö'du mo na Boko'ba kënyi ngi rö ya tinni ki'di lijë koloma rö tulömu kpenni zi kada ni ti nyepe ni ti këlu 'ba mitoro. Lende nime o'do rōni kōzo kö'du tönë bo kumë lende 'ba Boko'ba kugu kiya te, 'Kpe bilaka 'ba Yisarele, mi komo kōo 'butë sowo ma tönë këddike mi mökö ne, akumu 'be ame ga pili kolomake rö tumu mo ne umuke dë go lende ma. XLIII Tine kilaka 'ba tubö mo rö mbëli 'ba dö akoro 'be ame kidëki möyi mo rö Mōloke ne na za kolomake rö tombi mo tilaki timo. Kina kolomake ngi gbi tombi akoro 'be ame kidëki möyi mo rö Rapana kukuke kōzo këlu tara ne. Wa ame ga ko'dōke ti köziye ne na za kolomake tulömu kpeye teyi. Go kö'du mo ti moga ye nbö kari kolomake gönyi Babele.'

XLIV Mi kada ame 'bu ze löbu ga kedi mi mökö ne, kilaka na lijë kubö rö mbëli 'ba to'do mötu zi Boko'ba di yimo 'do lijë kikali ngi bo edi tinni. Boko'ba i'di Musa 'deni kubö rö kilaka nima kōzo kinë ti tiyöbu mo ame bo kileme ne. XLV 'Bu ze löbu ga i'di rö kilaka nima 'deni zi kole 'bënni ga koloma rö tombi mo di pötö nni mi kada ma lijë kedi kari ti Yësuwa. Kina me 'do lijë kako koloma mi döyayi nime Boko'ba koga bo döyayi mo ga di dōmo zinni ne. Rö kilaka nima oloma 'deni ti 'bu ze löbu ga nbö komö mi kada 'ba Dawidi. XLVI Boko'ba ngi ti

mī këyī gɔ lende 'ba Dawidi kina me Dawidi kititi Boko'ba 'dɔ ki'di bo ko'ba rɔ zi Boko'ba ma kɔŋgɔ gɔ Yisarele. ^{XLVII} Ne tine Boko'ba i'di Solomo kole 'ba Dawidi na 'jaa ko'ba rɔ zi bo.

^{XLVIII} Ne rɔ ma laka miya ziye, Boko'ba ame bo na rɔ bo tigo dɔ kiteli ne, bo oloma dē mī rɔ ame ga bilaka lesi na ko'dɔ ti kɔzinni ne. Kina kɔzɔ lende abo ma tɔnē bo kumē lende kumē molo bine kiya te, ^{XLIX} 'Mitoro na rɔ kitī ma, tine dɔyayi na rɔ gara 'ba ndö. Ne rɔ ma tondo mo ga na 'dɔ kpe bilaka lesi ko'bake rɔ zö?' 'Dɔ ko'doke bi 'ba rɔ kindawo zö totondo mo ga? ^L Ma na mo'ba wa pili.'

^{LI} Löndö ma ga, o'doke minyi kulöwö. O'doke rɔye za kɔzɔ bo löwö ame ga kinza kikali Boko'ba dē, kuwö lende mo dē gbī ne tara. Ö'böke rɔ tilagi Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba molo kako di zi 'bu ye löbu ga. ^{LII} 'Bu ye löbu ga odo gomɔ rɔ bo kumē lende 'ba Boko'ba pili rɔ gomo. Kina lijē kupö ya ame ga koloma rɔ tuwöwö mo kiya te Boko'ba edī koja bilaka ma laka mɔto kidēki rɔ Kurisitö kako dɔliŋɔ nime bine ne ngi yaga. Kina me Kurisitö ako 'deni dɔliŋɔ nime bine, ne kina me kususuke kpeye ngi rɔ bo kupöke yaga. ^{LIII} Kö'du ki'di 'ba Boko'ba ame malayika kose zi 'bu ye löbu ga ne, ikalike pele o'dokoke dē to'do mo yɔ."

Tu'du Setepano

^{LIV} Kina ɔdɔ bilaka bo burē naga nima kuwö Setepano kiya lende nima 'deni tara tine, lijē pili enyi ngi rɔ 'diri konyo dɔ tunɔu nni rɔ bo. ^{LV} Ne tine Setepano ngi lo ti Nyi Koto Laka kina bo kombi komo bo ngi mitoro bo ko'ja bi koro 'ba Boko'ba ti Yesu kedī koro dɔ dori Boko'ba yayi. ^{LVI} Bo iya te, "Ongoke, mo'ja kpadori 'ba mitoro kurögö 'deni yaga rɔ gböŋö, kina kole 'ba bilaka lesi na me 'dē gbī kedī koro dɔ dori Boko'ba."

^{LVII} Ne tine bo burē naga nima ulöri ngi rɔ ma kembe gɔ lende nime lijē kuwö bo kiya kɔzɔ a nima tara ne. Lijē u'bē mbili nni teyi ti kɔzinni. Kina lijē pili kënyi kolodo ngi dɔ bo ^{LVIII} kinda'ba bo kari timo yaga di mī gawo. Kina lijē kari ku'du bo ngi di yayi ti döku tupö bo yaga. Bo ku'du döku naga nima olo bɔŋgɔ 'ba rönni ga pili ki'di zi kole yobi mɔto kidēki rɔ Solo tonɔu gomo.

^{LIX} Kina ɔdɔ bilaka naga nima kedī ku'du Setepano 'deni ti döku tara tine, bo ulöri ngi rɔ ma kembe kiya te, "Nere ma Yesu, ogba didi ma ziyi yayi."

^{LX} Kina bo kolodo ngi bēri, bo iya te, "Nere Yesu, ola bilaka naga nime gɔ lende kënyē 'benni."

ɔdɔ bo kiya nburunburu 'ba lende abo nime 'deni kɔzɔ a nime te tine, na bo köle ngi.

VIII

I Tine Solo uti ngi go löpö nima.

Ya 'Ba Solo Ti Kanisa

Mi kada nima kupö Setepano ne na közi kasi ma kinza kiya kisaki to'do röni zi bilaka 'ba kanisa di mi Yerosalema. Kina lijë pili kita'ba ngi kiyeyi rönni mi doliŋɔ ma titi 'ba Yudayi ti Somorona kola bo laja na nge ro dönni mi Yerosalema.

II Ya mɔto ga ame ki'di rönni 'deni ro toro Boko'ba ne na kari kusu Setepano kudu bo ngi ro mbembë.

III Kina Solo kënyi ki'di ro bo ngi ro tinda'ba bilaka 'ba kanisa. Bo oloma ngi ro tozi gönni kebe mi liŋɔ 'bënni ga tinda'ba botoni pili ti 'ja koto mi maboso.

Laja Mi Somorona

IV Bilaka 'ba kanisa naga nima kiyeyi rönni mi doliŋɔ titi naga nima oloma ga ngi nduwë ro tuwöwö laja laka 'ba Yësu. V Pilipö ari koloma 'ba bo mi gawo mɔto 'ba Somorona, kina bo kö'bö ngi ro tuwöwö mo zi bilaka ma yayi, Yësu na ro Kurisito ame Boko'ba koja kako di mitoro ne. VI Bilaka ma konzi uwö lende naga nima Pilipö koloma ro tiya mo ne 'deni laka. Kina lijë o'ja wa ame ga bo ko'do kö'du mo kigayi lijë ne 'deni gbï laka.

VII Bo i'di nöki ma konzi 'deni kita'ba di do bilaka ti birɔ ma kembe, kina bo ileŋɔ ya ma konzi mɔto ga ame ndimo ga keŋme 'deni ro kilawo ne ti bo ka'bo ma konzi

mɔto ga 'deni gbï. VIII Kina bilaka 'ba mi gawo nima ngi pili ti mi këyi go kö'du mo.

IX Ne tine bo kata mɔto ëdi mi gawo nima yayi kidëki möyi mo ro Simona. Bo ëdi molo yayi ti'di lende 'ba tata abo nima kigayi bilaka naga nima. Kina bo ko'do ro bo ngi ro wa löbu. X Bilaka 'ba mi gawo nima pili o'bö tuwö lende abo ro ma laka kiya te, "Bo nime na ro Mitoro, möyi bo ro Tigö Do Kiteli."

XI Lijë o'bö tuwö lende abo go tata mbembë abo nima bo këdi ko'do mi löngö lijë ne. XII Kina odo Pilipö kako kuwöwö laja laka 'ba nere löbu 'ba Boko'ba ti lende 'ba Yësu Kurisito 'deni tine, botoni 'ba mi gawo nima pili ti 'ja mo ga i'di dönni ngi ro ma laka gomo. Kina kodo mini 'ba bapatisi ngi dönni. XIII Simona bo kata tonë i'di do bo gbï gomo, na kodo mini 'ba bapatisi ngi do bo. Na bo kënyi ngi köso go Pilipö, tine wa löbu ame ga Pilipö këdi ko'do ne lende mo igayi bo ngi.

XIV Kina odo bo laja ame ga mi Yerosalema ne kuwö lende mo 'deni kiya te bilaka 'ba Somorona i'di dönni 'deni go lende 'ba Boko'ba tine, lijë oja Pitörö ni ngi ti Yowani kari yayi. XV-XVI Lijë ari kömö yayi ko'ja kobapatisi bilaka naga nima 'deni ti möyi nere Yësu Kurisito, tine Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba inza gba dönni. Kina Pitörö ni kititi Boko'ba ngi 'do ki'di Nyi Koto Laka zi ya naga nima. XVII Lijë i'di

közinni do ya naga nima, na Nyi Koto Laka kila'ba ngi dönni pili.

^{XXVIII} Kina odo bo tonë ro Simona konjo 'deni Nyi Koto Laka kila'ba ngi do bilaka naga nima go közi ki'di 'ba Pitörö ni ti Yowani tara tine, bo ako ngi zinni ti girisi. ^{XXIX} Bo iya te, "I'dike tigo nima gbi zo 'do odo mi'di közo do bilaka 'do Nyi Koto Laka kila'ba gbi dönni."

^{XX} Pitörö iya te, "Ni ee, ti kari koto ti girisi 'bi nima mi pa'do 'ba Gehena. Go wa'di na komeri 'do tugö wa ame Boko'ba ki'di ne ti girisi gomo? ^{XXI} 'bo oto de mi ndobo nime romöyi meri 'bi odoro de komo Boko'ba. ^{XXII} Oto döyi di mi lende kënyë 'bi nime kititi Boko'ba 'do mi bo këyi röyi bo kola yi go meri kënyë 'bi ga, ^{XXIII} romöyi mikali 'deni ni ngi ro bo mi kombi kina lende kënyë 'bi na 'deni ngi döyi."

^{XXIV} Simona ënyi koma'jo roni zi Pitörö ni ti Yowani, iya te "Ititike Boko'ba kinza bo ki'di wa naga nime kiyake ne de ko'do rönni tara zo."

^{XXV} Kina odo Pitörö ni ti Yowani kote tiya lende 'ba nere Yesu 'deni zi bilaka naga nima tine lijë ileki ngi kari Yerosalema nduwë ti tiya laja laka 'ba Kurisito kebe mi lijö ma konzi moto ga 'ba Somorona.

Pilipö Ni Ti Bo Moto Di Kusa

^{XXVI} Di pötö mo na malayika 'ba Boko'ba kako

kiya zi Pilipö tégë, "Ënyi kari kapa do ro'ö 'de go kori ame kako di Yerosalema kari Gaza ne." (Kori mo nime boto ilingere de kpe kebe gomo le'jete.)

^{XXVII} Pilipö ënyi kari na do bo kondoso ngi ti bo moto ro bilaka 'ba Kusa di yayi. Bo nima ro bo koja laja ma löbu 'ba 'ja bo dolinjö 'ba Kusa. Bo na ro bo do ndobo 'ba tikeki girisi 'ba 'ja nima. ^{XXVIII} Bo ari to'do mötu zi Boko'ba mi Yerosalema kina bo këdi 'deni ro tileki ti aribiya abo ame kosani na këdi koto ne. Tine bo edi ro tidëki lende 'ba Boko'ba ma Yesaya kugu. ^{XXIX} Kina Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba kilende ngi zi Pilipö, iya te, "Ënyi kari ngosi ngila aribiya nime 'de."

^{XXX} Kina odo Pilipö kënyi kirija kari ngila aribiya nima tine, bo ari kuwö bo nima ngi këdi ro tidëki wa kugu 'ba Yesaya. Pilipö ititi bo, iya te, "Lende naga nima këddi këdëki ne, ikali 'jo 'ba lende mo ga?"

^{XXXI} Bo nima iya te, "'Do mikali 'jo 'ba lende mo kinza ma boto këyëti gomo zo to-tondo mo ga?"

Kina bo këdëki Pilipö ngi këki koloma ngila bo mi aribiya nima yayi 'do lijë kari koto ti bo. ^{XXXII} Lende mo naga nima bo koloma ro tidëki mo di mi buku 'ba Boko'ba ne kina me ga, "Bo ngi kozo kamölö ame bilaka këdi kari tumu mo ne tara. Bo ngi kozo kole kamölö ame këdi kumu sunë mo pele kudu de ne tara. Kina

pele tara bo ilende abo ga dɛ gbɛ. XXXIII Bilaka ose dɔ bo, ne tine bɔtɔ o'dɔ burɛ abo dɛ du te rɔ ma kodɔrɔ. Kole abo tɔ inza gbɛ ma 'dɔ kilɛbɛ dɔ bo rɔmɔyɛ bilaka upɔ bo ngɛ ki'di bo kola dɔyayi nime."

XXXIV Bɔ nima ileki kititi Pilipɔ, iya te, "Yɛ mo na me Yesaya kugu lende naga nime gɔ kɔ'du mo ne? Bo ɛdɛ kiya rɔ bo ala bo ɛdɛ rɔ tiya bilaka mɔtɔ 'beri?"

XXXV Kina Pilipɔ koloma ngɛ rɔ tɔyɛtɛ 'jɔ 'ba lende nima Yesaya kugu ne zi bo. Tine na Pilipɔ kiya lende 'ba laja laka 'ba Yɛsu ngɛ pili zi bɔ nima. XXXVI-XXXVII Kina ɔdɔ lijɛ kari kɔmɔ 'deni kpa mini mɔtɔ tine, bɔ nima iya te, "Mini na me 'deni, ne tine wa'di na ti kota yi di bi to'dɔ bapatisi dɔma di bine?"

XXXVIII Kina bo ki'di kosani 'ba tilala aribiya abo nima ngɛ kɔrɔ. Lijɛ ɛkɛ bɛrɛ ti Pilipɔ kari mɛ mini nima. Kina Pilipɔ kodɔ mini 'ba bapatisi ngɛ dɔ bo di yayi.

XXXIX Kina ɔdɔ lijɛ kodɔ 'deni yaga di mɛ mini tine, Nyɛ Kɔtɔ Laka oto Pilipɔ ngɛ yaga di ngila bo. Kina ngɛ bo o'ja kinɛ Pilipɔ dɛ kpe. Ne tine bo ari ngɛ nduwɛ mɛ lingere abo nima rɔ lɔŋɔ. XL Pilipɔ ari ko'ja 'ba bo rɔ bo ŋbɔ mɛ gawo 'ba Azoto. Kina bo kilingere ngɛ pili kote mɛ dɔlɔŋɔ ame ga yayi ne ti tiya lende 'ba laja laka 'ba Yɛsu. Rɔ ŋburuŋburu mo tine, na bo kako Kayis-ariya.

IX

Dɔ Kɔtɔ 'Ba Solo
(NDB 22:6-16; 26:12-18)

I Tine Solo ututu 'deni ngɛ nduwɛ ti todɔ gomɔ rɔ bilaka ame ga ki'di dɔnnɛ 'deni gɔ lende 'ba Yɛsu ne, ti to'dɔ kɔzɛ kasi teyi. II Kina bo kari kititi bɔ dɔ bɔ akumu ngɛ 'dɔ kugu waraga zi bɔ dɔ rɔ 'ba mɔtu ame ga mɛ Damaseke ne, rɔmɔyɛ gɔ bo kɛdɛ ti kɔzɛ kakpa 'ba 'dɔ tari tinda'ba bɔtonɛ kpaki ti 'ja ame ga bo ko'ja kɔsɔ 'deni gɔ kɔrɛ 'ba lende 'ba Yɛsu nime di mɛ Damaseke yayi 'dɔ bo kudɔdu ko'de lijɛ pili kako Yerosalema.

III Kina ɔdɔ bo kari kɔmɔ 'deni ngɔsi ngila Damaseke yayi tine yɔ, na bi kɔpɔ kunyɛ ngɛ kako di mitɔrɔ kiyɔpɔ gɔ bi ame bo kɛdɛ teyi ne yaga. IV Kina bo kɛnyɛ kila'ba ngɛ bɛrɛ. Tine bo uwɔ birɔ kilende zi bo, iya te, "Solo, Solo, wa'di na kɛddɛ koworo kulɔwɔ todɔ gomɔ rɔma te gɔmɔ?"

V Solo iya te, "Nere, nɛ yɛ mo na?"

Birɔ nima udu kileki kiya zi bo, iya te, "Ma na rɔ Yɛsu ame kɛddɛ koworo kulɔwɔ timo ne. VI ɛnyɛ tɔrɔ kari mɛ Damaseke. Wa ame ga 'dɔ ko'dɔ ne ti kiya 'deni ngɛ zɔyɛ pili di yayi."

VII Ya ame ga ti Solo yayi ne ɔrɔ 'deni liwo, lijɛ uwɔ birɔ nima kudu ne tine lijɛ o'ja kinɛ bɔtɔ mo dɛ. VIII Kina ɔdɔ Solo kɛnyɛ tɔrɔ kɔŋgɔ bi tine kɔmɔ bo o'ja gɔ bi dɛ kpe. Kina lijɛ kinda'ba kɔzɛ bo ngɛ kokɔkɔ bo kari timo

mī Damaseke. ^{IX} Bo ari ko'do ḡbō dō mota yayi rō kōmō kōlu kosa a mōto rō akonyo ala akuwē dē gbī kpa bo.

^X Bō mōto ēdī mī Damaseke yayi kīdēkī mōyī mo rō Ananiya, na ḡere Yēsu ki'di nyī ko'de dōmo kīdēkī bo, kiya te, "Ananiya."

Bo iya te, "Ma na me, ḡere."

^{XI} Yēsu iya te, "Ēnyī kari mī tīrī nime kīdēkī mōyī mo rō Kōri Kodōrō ne. Bō mōto di Taraseso kīdēkī mōyī mo rō Solo ēdī yayi. Ari kōḡḡ bo. Bo ēdī liḡḡ 'ba Yuda yayi to'dō mōtu zō. ^{XII} Mī'di nyī 'deni ko'de dō bo, bo ko'ja bō mōto rō Ananiya kako kōdō ḡḡ bo ki'di kōzī bo dō bo kiyōḡḡ kōmō bo yaga."

^{XIII} Ananiya ileki dōmo, iya te, "ḡere, bō nima muwō lēbī abo di zi bilaka ma konzi, iya te, bo na kēdī kōdō gomō kulōwō rō bilaka 'bī ga di mī Yerosalema, ^{XIV} kina me lōbu 'ba bō akumu ni koja bo 'deni ti kōzī kakpa 'dō tinda'ba ya ame ga pili bine kēdī kīdēkī mōyī yī mī mōtu ne."

^{XV} Yēsu iya te, "Ari, bō nima ma na migeli 'deni 'dō kiya lende ma zi bō lōwō ni kpaki ti ḡere mo ga gbī ti bilaka 'ba Yisarele. ^{XVI} Ma na 'jaa ti mileme gomō ame 'dō ko'ja bo ḡḡ lende ma ne zi bo."

^{XVII} Kina Ananiya kēnyī ḡḡ kari kōdō ḡḡ Solo rō yayi ki'di kōzī bo dō Solo. Bo iya te, "Bō lōndō ma Solo, ḡere Yēsu tōnē kileme rō bo ziyī di ḡḡ kōri yayi ne bo na me

koja ma ziyī tiyōḡḡ kōmōyī 'dō ki'di kēddi lō ti Nyī Kōto Laka."

^{XVIII} Kina wa mōto kōzō yōkō kenze tara kila'ba ḡḡ di kōmō Solo na kōmō bo kōḡḡ ḡḡ yaga. Kina bo kēnyī ḡḡ tōrō kōdō mini 'ba bapatisi dō bo. ^{XIX} Kina bo konyo akonyo ḡḡ, rō bo kitigō yaga.

Solo Isaki Laja Di Damaseke

Solo oloma ko'dō tō'dō tīti kōzō dō ndō tara mī Damaseke yayi ti bō kōsō ḡḡ Yēsu ga ame yayi ne. ^{XX} Kina bo koloma ḡḡ nduwē rō tari mī rō 'ba mōtu tīyētī mo zi bilaka, kiya te Yēsu na rō kole 'ba Bōko'ba. ^{XXI} Lende abo igayi bilaka naga nima yayi ne ḡḡ ki'di lijē koloma rō tiya mo rō ḡḡ rōnnī, kiya te, "Bō nime, bo na dē tōnē koloma rō tupō bilaka ame ga mī Yerosalema kēdī kīdēkī mōyī Yēsu mī mōtu ne ya? Ḳdō tara ne bo ako dē 'deni gbī tinda'ba ya ame ga bine ne toto mo kari zi lōbu 'ba bō akumu ya?"

^{XXII} Tine Solo ō'bō ḡḡ rō tiya lende 'ba laja laka 'ba Yēsu rō mbēmbē, kina bilaka ma konzi ki'di dōnnī ḡḡ ḡḡ lende abo. Bo oloma 'deni rō tīyētī mo zi Yūdai ame ga mī Damaseke yayi ne, kiya te, Yēsu na rō Kurisītō ame Bōko'ba koja kako doliḡḡ nime bine ne, kina ḡḡ lijē ō'bo dē ta'da bo ti kowasa mo.

^{XXIII} Kina ḡḡ Solo ko'dō tō'dō 'deni dō konzi mī Damaseke yayi tine, Yudayi

naga nima ususu kpënni ro bo 'do tupö mo yaga. ^{XXIV} Ne tine bo uwö lende mo ngi molo. Lijë ëdi ro toda do bo kpa reki 'ba gawo nima kote kada, kote koröndo 'do ödö ko'ja bo go kupö yaga. ^{XXV} Kina ya motö ga ame ki'di dönni 'deni go lende abo ne kari kokönyi bo ngi mi koröndo motö. Lijë i'di bo mi kee koja ti kowe kebe do reki nima kari gönyi mo.

Solo Mi Yerosalema

^{XXVI} Kina ödö bo kari kömö 'deni Yerosalema tine bo o'dökö 'do toda'bo ro bo ti bo kösö go Yësu ga ama yayi. Ne tine lijë i'di dönni dë go lende nima kiya te bo 'deni gbï ro bo kösö go Yësu ne. Kina ki'di lijë pili ngi koloma kö'bö ro ma kere di zi bo. ^{XXVII} Baranaba na 'jaa kari kokönyi Solo kogba kari timo zi bo laja kiyëti go lende 'ba Yësu ame kileme röni kilende zi Solo di go kori ne. Kina Baranaba kiyëti go lende 'ba Yësu ame Solo koloma ro tiya mo ngi ro do ngölö zi bilaka di Damaseke ne ngi gbï zinni.

^{XXVIII} Kina Solo koda'bo ro bo ngi ti bo laja tilingere kote mi Yerosalema ^{XXIX} tiya lende 'ba Yësu yaga ro do ngölö. Bo oloma 'deni gbï ro tilende zi Yudayi ame ga kilende 'bënni ro kpa Giriki ne, bo kö'bö nduwë ro to'do kowasa tinni. Kina lijë kusususu kpënni ngi ro bo 'do tupö mo yaga. ^{XXX} Ne tine bilaka 'ba kanisa uwö lende nime ngi molo. Kina lijë koja Solo ngi kari Kayisariya

ki'di këki mi sorope ma löbu di yayi nduwë kari mi gawo 'bënni Taraseso.

^{XXXI} Mi kada naga nima yayi bilaka 'ba kanisa ame ga pili këdi koloma mi döyayi 'ba Yudayi ti Galilaya gbï ti Somorona ne oloma ngi ro do kilëyi kinza gomö motö. Kina Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba kokönyi lijë ki'di bilaka ma konzi motö ga ngi ki'di dönni go lende 'ba Yësu, kina ki'di lijë kikali lende 'ba Yësu ngi laka lijë kö'bö nburu toro Boko'ba mi loma 'bënni ga pili.

Pitörö, Bo Laja

^{XXXII} Kina ödö Pitörö këdi 'deni bi lingere ro mi dolinö tine, mi kada motö na bo kari tonjö bilaka 'ba Boko'ba ame ga mi Luda ne. ^{XXXIII} Bo ari ko'ja bo motö ro Ayineya di yayi. Bo nima enjme 'deni bëri ko'do njobö komö köö modöomota kö'bö ngi ro tö'dö nbanjiyi mi sora. ^{XXXIV} Pitörö ilende zi bo, iya te, "Ayineya, Yësu Kurisito ilejö yi 'deni. Enyi toro kuköku sora 'bi."

Kina bo nima kënyi ngi korö toro. ^{XXXV} Kina ödö bilaka 'ba Luda ti bilaka ame ga këdi koloma kpa gbögbö 'ba Sarona ne ko'ja bo nima 'deni këdi kilingere tara tine, lijë pili i'di dönni ngi go lende 'ba njere Yësu.

^{XXXVI} Ne tine 'ja motö ro bo kösö go Yësu ëdi Yapö, kidëki möyi mo ro Tabita. Möyi nima idëki ro kpa Giriki ro Doroka, 'jo 'ba lende mo tégë, "Gole."

'Ja nima rɔ bɔ ko'dɔ lende laka gbɛ rɔ bɔ tokɔnyi bɔ lisa. XXXVII Mɛ kada ma Pɛtɔrɔ kɛdɛ Luda na rɔkɔ'ɔ kinda'ba 'ja nima ŋgɛ. Kina ɔɔɔ lɔko kɔlɛ 'deni tine, urɔgɔ rɔ tɔku nɛ ŋgɛ ki'di mɛ rɔ tɔrɔ. XXXVIII Gɔ bi mo nima rɔ Yapɔ ne ɔwɔ dɛ di ŋgɛla Luda. Kina bɔ kɔsɔ gɔ Yɛsu ga ame yayi ne koja ya ma riyo mɔtɔ ga ŋgɛ kirɛŋa kari zi Pɛtɔrɔ, rɔmɔyi lijɛ uwɔ lende mo bo ɛdɛ Luda. Ya riyo naga nima ari kiya zi Pɛtɔrɔ, tɛgɛ, "ɛnyi titi welo kako mɛ liŋɔ ze."

XXXIX Pɛtɔrɔ ɛnyi di yayi kari Yapɔ. Kina ɔɔɔ bo kari kɔmɔ 'deni yayi tine ya naga nima oto bo ŋgɛ mɛ rɔ tɔrɔ nima. Kina makuru'bɛ komɔmi rɔnnɛ ŋgɛ koso ŋgɛla bo yayi bi monɔ tileme bɔŋgɔ ame ga Tabita ko'dɔ zɛnnɛ ko'ja lɔko kɛdɛ gba ti kɔmɔnɛ ne. XL Pɛtɔrɔ oga bilaka naga nima pili kɔɔɔ yaga di rɔ yayi, na bo kolɔɔɔ bɛrɛ to'dɔ mɔtu zi Bɔko'ba. Bo uyi kɔmɔ bo dɔ tɔku nima bo kɛdɛki, kiya te, "Tabita, ɛnyi tɔrɔ."

Kina lɔko kobɛnye kɔmɔnɛ ŋgɛ lɔko ko'ja Pɛtɔrɔ na lɔko kɛnyi ŋgɛ koloma tɔrɔ. XLI Pɛtɔrɔ inda'ba kɔzɛnɛ ki'di lɔko kɛnyi tɔrɔ. Kina bo kɛdɛki makuru'bɛ tɔnɛ ga ŋgɛ kako ti bilaka 'ba kanisa mɔtɔ ga, bo kileme lɔko zɛnnɛ 'deni ti kɔmɔnɛ.

XLII Bilaka 'ba Yapɔ pili uwɔ lende nime na ya ma konzi mɔtɔ ga ki'di dɔnnɛ ŋgɛ gɔ lende 'ba ŋere Yɛsu.

XLIII Tine Pɛtɔrɔ oloma ko'dɔ tɔ'dɔ titi dɔ konzi tɛnnɛ yayi mɛ liŋɔ 'ba bɔ kinyanyi kilaka mɔtɔ kɛdɛki mɔyi mo rɔ Simona.

X

Pɛtɔrɔ Ni Ti Koroneliyo

I Mɛ kada naga nima yayi bɔ mɔtɔ kɛdɛki mɔyi mo rɔ Koroneliyo ɛdɛ koloma mɛ gawo 'ba Kayisariya. Bo rɔ bɔ dɔ bɔ kanya 'ba Romo ma kuluku riyo mɔtɔ ga di mɛ lɔŋgɔ ya ame ga kɛdɛki mɔyi mo rɔ "Bɔ kanya 'ba Italiya" ne. II Tine bo rɔ bɔ koro Bɔko'ba kina bilaka 'ba liŋɔ abo ga gbɛ pili rɔ ma koro Bɔko'ba. Bo ɔ'bɔ nduwɛ rɔ tokɔnyi bɔ lisa 'ba Yudayi gbɛ to'dɔ mɔtu zi Bɔko'ba. III Kina mɛ kada ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ tine, na malayika 'ba Bɔko'ba kɔɔɔ ŋgɛ mɛ kɔmɔ kada 'deni kileme rɔnɛ zi bo. Malayika nima idɛki bo, iya te, "Koroneliyo."

IV Kina tikere kinda'ba bo ŋgɛ kɔɔɔ rɔ bi kɔŋgɔ zi bo dɔ malayika nima. Bo iya te, "Ŋere, wa'di na ko'dɔkɔ?"

Malayika nima iya zi bo, tɛgɛ, "Bɔko'ba ɛdɛ ti mɛ kɛyi rɔ mbɛmbɛ gɔ mɔtu ko'dɔ 'bɛ gbɛ ti kɔnyi 'bɛ ame ga kɛddɛ ko'dɔ zi bɔ lisa ne. V ɛnyi tɔrɔ koja bo laja 'bɛ ga kari Yapɔ gɔ bɔ mɔtɔ yayi kɛdɛki mɔyi mo rɔ Simona Pɛtɔrɔ 'dɔ bo kako zɛyi. VI Bo ɛdɛ koloma liŋɔ 'ba bɔ mɔtɔ yayi rɔ Simona bɔ kinyanyi kilaka liŋɔ mo ŋgɔsi kpa yɔpɔ."

VII Di pɔtɔ malayika nima kari 'deni tine, Koroneliyo

idēki bɔ laja abo ga ma riyö kako zi bo ti bɔ kanya ma kɔtɔ mɔtɔ ame kēdi ko'do ndabɔ zi bo gbɪ rɔ bɔ koro Bɔko'ba ne. ^{VIII} Kina bo kiyēti gɔ lende 'ba malayika nima ngi zinni, bo koja lijē kari Yapo.

Nyi 'Ba Pitörö

^{IX} Mi bi kēzē mo nima 'do ya naga nima kōmō 'deni ngɔsi ngila Yapo yayi ne, Pitörö ēnyi 'deni mi zana kada kēki tɔrɔ do rö nima to'do mötu. ^X Tine bo 'deni ngi rɔ 'bö bo ko'dokɔ wa mɔtɔ gɔ bo konyo. Kina ɔdo kēdi 'deni gba rɔ to'do akonyo zi bo tine na ko'de ngi do bo rɔ nyi. ^{XI} Bo o'ja mitorɔ kurögö rōni 'deni yaga rɔ gbōngö kina a mɔtɔ kɔzɔ bɔngɔ löbu tara ki'di ngi tako bēri doyayi di mitorɔ. A mo nima inda ngi kɔzɔ inda'ba do kumu mo ga 'deni kpaki sowɔ na kēdi koja kako bēri. ^{XII} Dokomali yēri pili ti wa ame ga kēdi kele kebe bēri ne ti yali ni na yimo. ^{XIII} Kina birɔ kudu ngi, kiya te, "Pitörö, ēnyi tɔrɔ kupö konyo."

^{XIV} Pitörö iya te, "Bu'bu nere, mo'do wa ma tara dē. Monyo wa ame ga kö'du ki'di 'ba Bɔko'ba kiya rɔ ti'da ne dē molo."

^{XV} Kina birɔ nima kudu ngi 'böwu kileki kiya zi bo, iya te, "Wa ame ga Bɔko'ba kiya 'deni rɔ ma kɔpɔ ne kinza kiya dē te ēdi rɔ ti'da."

^{XVI} Lende nime o'do rōni kɔzɔ a nime te nbö mi mota 'do na wa nima kēnyi ngi

kileki kari mitorɔ. ^{XVII} Kina Pitörö kēnyi ngi tɔrɔ koloma rɔ tomeri 'jo 'ba lende 'ba nyi nima ko'de do bo ne.

Kina ɔdo bo kēdi gba yayi bi tomeri gɔ lende nima tine, bilaka tönē ga Koroneliyo koja ne o'ja liɔ 'ba Simona nima 'deni kēdi kɔrɔ yaga kpa reki yayi. ^{XVIII} Lijē ititi, iya te, "Nba mɔtɔ kidēki möyi mo rɔ Simona Pitörö ēdi koloma liɔ nime bine ya?"

^{XIX} Tine Pitörö ēdi gba tɔrɔ do rö tomeri gɔ lende nima. Kina Nyi Kɔtɔ Laka 'ba Bɔko'ba kilende ngi zi bo, iya te, "Uwö te, bilaka mota mɔtɔ ga ömō 'deni kēdi rɔ toma göyi. ^{XX} Ēnyi kēki bēri 'do kari tinni. Ma na moja lijē kako göyi. Kinza kere dē di bi tari tinni."

^{XXI} Kina Pitörö kari kileme rɔ bo ngi zi ya naga nima, bo iya te, "Ma bɔ kēddi komake goma mo ne, ma na me. Akeke goma gɔ wa'di?"

^{XXII} Lijē iya te, "Koroneliyo na koja ze. Bo rɔ bɔ do bɔ kanya ne tine Yuda yi pili ikali gɔ bo rɔ bilaka laka kina bo gbɪ rɔ bɔ koro Bɔko'ba. Malayika 'ba Bɔko'ba na me kako kilende zi bo ki'di 'do bo koja ze göyi gɔ kari liɔ abo 'do bo kuwö lende kiya 'bi."

^{XXIII} Kina Pitörö kota lijē ngi yayi koloma tuyē kōmōnni rɔ nba.

Pitörö Mi Löngö Bɔ Löwö

Mi bi kēzē mɔtɔ tine na Pitörö kēnyi ngi tari ti ya naga nima. Bilaka mɔtɔ ga

'ba kanisa ënyï gbï di Yapo yayi kodo'bo rönni kari koto ti Pitörö ni. ^{XXIV} Lijë ari kömô mi Kayisariya ñbö mi bi kězë motô. Koroneliyo ëdi ti kömô ki'di tidabi lijë. Bo ototô bilaka abo ga kpaki ti lëpi bo ga 'deni pili bi koto ti bo yayi. ^{XXV} Kina ödô Pitörö ni kari kömô 'deni liño 'ba bo nima rô Koroneliyo ne yayi tine, bo ënyï ngï kurë dö Pitörö, bo kolodô kömô Pitörö tilëlu mo. ^{XXVI} Tine Pitörö i'di bo kënyï tötô kilende zi bo, iya te, "Ënyï tötô, ma gbï ñge rô bilaka lesi közo ni tara."

^{XXVII} Pitörö i'di nduwë tilende zi Koroneliyo ñbö lijë kari kodô rô. Kina ödô bo kari ko'ja bilaka naga nima kototô rönni 'deni yayi közo a nima tara tine, ^{XXVIII} bo iya zinni, bo iya te, "Ikalike kö'du ki'di ze 'ba Yudayi ota gô todô'bo döze tiye bo löwö gbï ti tódô mi liño 'be ga 'deni di zize. Ne tine Boko'ba ileme 'deni zö bo löwö inza rô ma kënyë di kömô bo. ^{XXIX} Gô kö'du mo na me bo laja 'be ga kititi ma tako tinni 'dô ki'di mënyï ngï rô tënyï kinza milagi dë ne. Ne tine mo'dokô tikali lende ame koja laja goma teyi ne."

^{XXX} Koroneliyo iya te, "Lende nime tö'dô mo iteli 'deni dö mota. Mëdi bi tö'dô mötu mi kömô kada 'deni közo a nime te, na bo motô bönço 'ba rômô ga rô ma köbö kodô ngï kileme rönï zö. ^{XXXI} Bo iya te, 'Koroneliyo, Boko'ba uwö mötu 'bï 'deni, bo ëdi ti mi

këyï rô mbëmbë gô konyi 'bï nime këddi ko'dô zi bo lisa ne. ^{XXXII} Oja bo laja 'bï motô ga kari Yapo gô bo motô rô Simona Pitörö 'dô kako ziyi. Bo ëdi koloma liño 'ba bo motô yayi rô Simona bo kinyanyi kilaka liño mo ñgosi kpa yöpö.' ^{XXXIII} Kina ma 'dô mënyï ngï di pötô mo moja bo koja laja ma ga kari göyï ne. Kina me dök'i'di yi këyï 'deni gbï röze kako mi löngö ze közo a nime te. Ze na me dototô röze 'deni pili bine, Boko'ba bo ëdi gbï koto tize, do'dokô tuwö lende ame ga pili ñere Boko'ba ki'di 'deni ziyi ne."

^{XXXIV} Pitörö ileki kiya zinni, iya te, "Rô ma laka mikali 'deni Boko'ba bo o'dô geli dë du te zi bilaka ma koto motô. ^{XXXV} Bo ëdi ti mi këyï rô mbëmbë rô ya ame ga di mi kupö pili koro bo 'deni gbï rô bo ko'dô lende laka ne. ^{XXXVI} Ikalike lende laka nime Boko'ba koja zi bilaka 'ba Yisarele ne 'deni 'dô ki'di dikalike Boko'ba o'dô lende këyï 'deni zize gô kö'du 'ba Yësu Kurisitö. Bo na rô ñere 'ba dö bilaka pili. ^{XXXVII} Ikalike wa ma tönë ga Yësu 'ba Nazareta koloma rô tö'dô mo pili kote mi döyayi 'ba Yudayi bine ne 'deni gbï. Bo isaki tö'dô wa naga nime di Galilaya mi kada ma Yowani këdi rô tuwöwö mo zi bilaka tako mi bapatisi. ^{XXXVIII} Kina me ikalike lende laka 'ba Boko'ba ame bo ki'di tigô abo ti Nyi Koto Laka zi Yësu ne 'deni. Ame ki'di bo ngï koloma rô tilaki tö'dô lende laka zi bilaka bi

tilenjo ya ame ga pili Satani ka'da 'deni ne. Boko'ba èdì ti bo kina ma 'dò ki'di bo kò'dò wa naga nima. ^{XXXIX} Ze ame ga rò bò laja abo ga ne do'ja wa ame ga pili bo kò'dò mì dɔyayi 'ba Yudayi ti gawo 'ba Yerosalema ne 'deni. Kina me bilaka upò bo 'deni ti tutòti bo dɔ ngèrì tɔrɔ. ^{XL} Ne tine mì tò'dò dɔ mota Boko'ba i'di bo kényi kòdɔ yaga di mì tölè, ki'di kò'ja kinè bo. ^{XLI} Bilaka ma laki na dè pili kò'ja kinè bo, ze ame ga Boko'ba kigeli 'deni molo 'dò diya lende abo nime ne, ze na nge do'ja kinè bo, donyo akonyo, duwè wa gbì bi kòtɔ ti bo di pòtò tɔdɔ abo di mì tölè. ^{XLII} Bo ose gomo 'deni zize gɔ diya lende abo zi bilaka 'dò ki'di bilaka kikali ngi bo na rò bò ame Boko'ba kigeli 'deni 'dò kiya burè 'ba bilaka pili ame ga gba rò ma kídidi ne gbì ti ya ame ga kölè 'deni ne. ^{XLIII} Bò kumè lende ni oloma 'deni tönè rò tiya lende gɔ kò'du abo bine, iya te, ya ame ga pili ki'di dönni gɔ lende abo ne ti kò'ja akola gɔ lende kényè ngi ti möyi bo."

Boko'ba Odo Nyi Koto Laka Do Bò Löwö

^{XLIV} Kò'ja Pìtörò kèdì gba rò tiya lende naga nime na Nyi Kòtɔ Laka 'ba Boko'ba kila'ba ngi pili dɔ ya ame ga kèdì rò tuwò mo ne. ^{XLV} Kina Yudayi ma tönè ga rò bilaka 'ba kanisa kako ti Pìtörò ni di Yapo ne kòtɔ ngi rò gönni gɔ lende 'ba Nyi Kòtɔ Laka ame Boko'ba ki'di gbì

zi ya ame ga kinza rò Yudayi ne. ^{XLVI} Lijè uwò bò löwö naga nima pili koloma ngi rò tilende rò kpa löwö mɔtɔ ga gbì to'dò yèè'di zi Boko'ba. Tine Pìtörò iya te, ^{XLVII} "Nyi Kòtɔ Laka ila'ba 'deni gbì dɔ ya naga nime kòzɔ ma tönè kila'ba dɔze ne tara. Ɔtɔ mɔtɔ inza kpe 'dò kota ze di bi todɔ mini 'ba bapatisi dönni."

^{XLVIII} Kina bo ki'di ngi 'dò kòdɔ mini 'ba bapatisi dɔ ya naga nima 'dò lijè kèdì rò 'ba Yèsu Kurisitò ga. Tine lijè ititi bo 'dò bo koloma titi kò'dò tò'dò dɔ ndò tara tinni yayi.

XI

Konyi 'Ba Bò Löwö

^I Kina lèbì 'ba lende 'ba bò löwö naga nima ki'di dönni 'deni gɔ lende 'ba Boko'ba ne kómò ngi mbili bò laja 'ba Yèsu ga gbì ti bilaka mɔtɔ ga 'ba kanisa ame ga mì dɔyayi 'ba Yudayi ne. ^{II} Kina ɔdɔ Pìtörò ni kileki 'deni kari Yerosalema tine, ya ame ga kèdì konyò 'bènni ti lende 'ba tilele bò löwö ne oloma ngi rò tamo ti bo. ^{III} Lijè iya te, "Gɔ wa'di na kari koloma ngi rò nba mì linjo 'ba ya ma kinza kilele dè naga tonyo akonyo bi kòtɔ tinni gomo?"

^{IV} Kina Pìtörò kényi ngi bi tìyèti gɔ wa ame ga kò'dò rönni zi bo ne di bi tisaki mo. ^V Bo iya te, "Mì kada ma dɔ kòtɔ mɔtɔ kò'ja mèdì rò to'dò mötu di Yapo kina nyi kò'de ngi dɔma. Mo'ja wa mɔtɔ kèdì kako bèrì di mìtɔrɔ kòzɔ bɔngɔ ma löbu

tara. Wa nima oloma ngi ro tako kozo iya te edi ro tombi mo di do kumu mo ga kpaki sowo, kina kako ngi ngosi ngila ma. VI Kina moloma ngi ro tinyeli mo tine wa ma mo'ja yimo yayi ro dokomali yeri 'ba yi mokö kpaki ti 'ba lijo ti wa ame ga kedä keke bebe beri ne ti yali ni. VII Tine muwo biro kudu ngi kako di mitoro kiya te, 'Pitoro enyi toro kupö wa naga nime konyo.'

VIII Miya te, 'Bu'bu nere, minza mo'do tara. Monyo wa ame ga kö'du ki'di 'ba Boko'ba kiya ro wa ma kenyë ne de molo.'

IX Kina biro kudu ngi 'bowu kako di mitoro, iya te, 'Wa ame ga Boko'ba kiya 'deni ro ma laka ne kinza kiya de te edi ro ma kenyë.'

X Lende nime o'do roni nbö mi mota kina wa nima kileki ngi kari mitoro. XI Mbowa di potö mo yo na bilaka mota moto ga komö ngi lijo nima medä teyi yayi ne. Bo moto na koja lijë di Kayisariya kako goma. XII Nyi Koto Laka iya zö kinza mere de di bi tari ti ya naga nima. Kina menyä ngi mari tinni. Löndö ze ma modokoto naga nime enyi gbi kari koto tö. Na dari domö lijo 'ba Koroneliyo yayi.

XIII Tine Koroneliyo oloma ro tiyëti mo zize, tégë bo o'ja malayika kodo koro mi rö abo. Kina malayika nima kiya zi bo, iya te, 'Oja bo laja 'bi ga kari Yapo go bo moto

ro Simona Pitörö XIV 'do bo kako kiya kori 'ba konyi ame 'do kolo ye pili ti bilaka 'bi ga di mi tolë ne ziyi.'

XV Kina misaki tiya lende ngi zinni. Tine ko'ja medä gba ro tiya lende yo na Nyi Koto Laka kila'ba ngi donni gbi kozo ma tonë kila'ba doze ne. XVI Kina momeri go lende 'ba nere Yesu tonë ngi ame bo kiya te, 'Yowani o'do bapatisi 'deni tonë bine do bilaka ti mini, ne ti kobapatisi ye 'deni ti Nyi Koto Laka.' XVII Kina me do'ja 'deni ma Boko'ba ki'di Nyi Koto Laka abo zi bo löwö naga nima gbi ro ma koriya kozo ma tonë bo ki'di zize mi kada ame di'dike doze go lende 'ba nere Yesu Kurisito ne. Ne ma ye na 'do mota go ndabö 'ba Boko'ba?'

XVIII Kina odo lijë kuwö lende naga nime Pitörö kiya ne 'deni tine lijë oro ngi di bi tamo ti bo. Lijë pili i'di ngi tilëlu Boko'ba, iya te, "Dikali 'deni Boko'ba i'di kori 'ba do koto 'deni gbi zi bo löwö tomö mo mi didi."

Kanisa Ma Anitokiya

XIX Mi kada naga nima yayi bilaka ma konzi 'ba kanisa ita'ba 'deni di mi Yerosalema kiyeyi rönni di zi gomo ame kedä kodo kulöwö rönni di potö tolë 'ba Setepano ne. Ya moto ga ala 'benni nbö Pönikë, moto ga mi Kupuriyö, moto ga mi Anitokiya. Di mi go bi naga nima yayi lijë oloma nge ro tiya lende 'ba Yesu zi bilaka ame ga ro Yudayi ne. XX Tine bilaka 'ba kanisa moto ga

ame di Kupuriyö ni ti Kurënë kirija kari Anitokiya yayi ne, iya 'bënni laja laka 'ba nɛre Yësu ngi zi bilaka kpaki ti ya ma kinza rɔ Yudayi. ^{XXI} Boko'ba i'di tigɔ mo ngi zinni. Na bɔ löwö ma konzi ki'di dönni ngi rɔ ma laka gɔ lende 'ba nɛre Yësu.

^{XXII} Lëbi 'ba lende nime ari kömɔ zi bilaka 'ba kanisa ame ga mi Yerosalema ne. Kina lijë koja Baranaba ngi kari Anitokiya yayi tonɔ lende nima. ^{XXIII-XXIV} Bo rɔ bilaka ma laka lɔ ti Nyi Kɔtɔ Laka bo ki'di dɔ bo 'deni gɔ lende 'ba Yësu ti dök'i'di kɔtɔ. ^{XXV} Dɔ bo kari ko'ja Boko'ba ko'do yëyi 'deni zi bilaka 'ba kanisa di Anitokiya tara tine, bo ngi rɔ lonɔ gɔ lende mo. Kina bo koloma ngi rɔ tiyija gɔ wa ame ga 'dɔ ki'di lijë kedi rɔ 'ba nɛre Yësu ti mi kedd'i ne zinni. Kina ya ma konzi mɔtɔ ga ki'di dönni ngi gɔ lende 'ba nɛre Yësu.

^{XXV} Baranaba ënyi di Anitokiya yayi kari Taraseso toma gɔ Solo. ^{XXVI} Bo ari ko'ja Solo di yayi bo kogba kari timo Anitokiya. Kina lijë kari kodɔ'bo rönni ngi ti bilaka 'ba kanisa ama ga yayi ne tiyandi bilaka ma konzi mɔtɔ ga nbö kɔmɔ kɔɔ kɔtɔ. Di Anitokiya yayi na bilaka kisaki dɔgba tidëki bɔ kösö gɔ Yësu ga rɔ 'ba Kurisitö ga.

^{XXVII} Mi kada naga nima yayi bɔ kumë lende 'ba Boko'ba mɔtɔ ga ako di Yerosalema mi Anitokiya yayi. ^{XXVIII} Kina Nyi Kɔtɔ

Laka ki'di bɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mi löngö lijë, möyi mo rɔ Agabo, ngi kënyi tɔrɔ tiya lende. Bo iya te, sëyi ma löbu ëdi kako kila'ba mi dɔyayi pili. (Sëyi mo nime na kila'ba 'jaa tönë mi kada ma Kolawodiyo kedi rɔ bɔ dɔlinɔ 'ba Romo ne.) ^{XXIX} Kina ɔdɔ bilaka 'ba kanisa ame ga Anitokiya yayi ne kuwö lende nima Agabo kiya ne 'deni tara tine, lijë pili rɔ kɔtɔkɔtɔ i'di girisi ngi kɔzɔ ame lijë kedi timo ne tara 'dɔ tokonyi löndö nni ame ga mi dɔyayi 'ba Yudayi ne timo. ^{XXX} Lijë ireke girisi nima ki'di közi Baranaba ni tine, na Baranaba ni ti Solo koto ngi kari zi löbu 'ba kanisa ma mi Yerosalema.

XII

Erode Odo Gomo Rɔ Bilaka 'Ba Kanisa

^I Mi kada naga nima na nɛre Erode ki'di rɔ bo ngi todɔ gomɔ rɔ bilaka 'ba kanisa. ^{II} Bo i'di kupö Yakoba löndö 'ba Yowani ni ti mbele. ^{III} Kina ɔdɔ bo konɔ lende nime konmi 'deni dök'i'di löbu 'ba Yudayi ni tine, bo ololɔ ngi nduwë to'dɔ mo rɔ ma kënyë. Bo i'di bɔ kanya abo ga ngi kinda'ba Pitörö. Lende nima o'dɔ rönni mi kada 'ba karama 'ba Pasaka. ^{IV} Kina ki'di Pitörö ngi mi ma-boso, bɔ kanya 'butë döömu dɔkɔtɔ koloma rɔ toda mo rɔ sowɔ sowɔ. Erode o'dɔkɔ 'dɔ bo kodɔ karama dɔ Pitörö kɔmɔ bilaka pili di pötö kada 'ba Pasaka nima, ^V na bo ki'di Pitörö ngi 'dɔ

koloma mi maboso. Tine bilaka 'ba kanisa edi nduwɛ ro tititi Boko'ba 'do kokonyi Pitoro.

VI Mi korondo ame gba di komo bi kezɛ 'ba kada nima Erode kiteri todo karama do bo yimo ne, 'di bo ko'do 'deni mi maboso yayi mi longo bo kanya riyɔ. Udodu bo ti zingiri riyɔ 'do, ki'di bo kanya korɔ pili ro go kpadori 'ba maboso mo nima. VII Tine yo na malayika 'ba Boko'ba kodo ngi zi bo di mi maboso yayi, kina bi korɔ koyi mi ro 'ba maboso nima ngi pili yaga. Malayika nima okoso dokonyo bo kindini bo yaga, iya te, "Enyi welo toro."

Kina zingiri tone ga kilayi ngi go donni yaga di kosi bo. VIII Malayika nima iya te, "Udodu gasi 'ba go bongɔ 'bi kusu wari 'bi ndiyi."

Kina do Pitoro ko'do wa naga nima 'deni pili tara tine, malayika nima iya te, "Olo bongɔ ma lobu 'bi royi kosɔ goma."

IX Kina Pitoro kosɔ ngi go malayika nima kodo kari yaga di mi maboso. Tine bo ikali lende nima malayika ko'do ne de laka, inda za zi bo korɔ nyi na kedɛ ko'de do bo. X Kina lijɛ kiteli bo kanya ma dogba mo ngi, lijɛ kiteli ma di gomo 'bowu, lijɛ kari komo kpa reki 'ba maboso ame 'do kari ngi mi gawo ne. Kpadori yamo nima urogo roni ngi yaga go doni, lijɛ kodo nduwɛ kari ro go kori 'ba mi gawo. Di yayi na

malayika nima kari e'bɛni ngi kola Pitoro.

XI Tine na 'jaa Pitoro kikali go wa nima ko'do roni zi bo ne. Bo iya te, "Ro ma laka mikali 'deni ngi Boko'ba na me koja malayika 'bɛni kako komo ma di kosi Erode, gbi di zi gomo ame bilaka lobu 'ba Yudayi ko'doko to'do mo zo ne."

XII Kina do bo kikali go bi 'deni di yayi tara tine, bo ari ngi lino 'ba Mariya ma 'ba Yowani ame kideki moyi bo moto gbi ro Marako ne. Bilaka 'ba kanisa ma konzi ototo ronnɛ 'deni yayi kedɛ ro tititi Boko'ba 'do kokonyi Pitoro. XIII Bo ukoko kpadori 'ba reki 'ba ro lino nima. Kina nyiti moto ame kedɛ ko'do ndabɔ mi lino nima yayi, moyi mo ro Roda, kari ngi tongo mo. XIV Tine loko ari kuwo ngi ro mugu Pitoro. Kina do loko kikali 'deni ro mugu bo tara tine, loko ngi ro lono ro mbembɛ go ko'du mo. Kina loko kirina ngi titi kileki tiya mo zi ya ma laki naga nima gba kinza loko kurogo kpadori yaga. Loko iya te, "Pitoro na me 'de yaga 'de yayi."

XV Lije iya zini tɛge, "Rumo na kosɔ 'deni doyi."

Loko iya te, "Ro ma laka bo edi yayi."

Lije iya te, "Moto ga malayika 'ba tongo go bo na."

XVI Tine Pitoro edi gba ro tukoko kpadori 'ba reki nima. Kina lijɛ kari kurogo kpadori ngi ko'ja ro bo, na

lende mo kigayi lijë ngi.
 XVII Bo ombi közi bo zinni 'do
 lijë kudumö titi yaga. Na
 bo kiyeti go wa ame Boko'ba
 ko'do zi bo koja bo yaga di
 mi maboso ne. Bo iya te,
 "Ari kiyake lende nime zi
 Yakoba gbi ti löndö ze moto
 ga."

Kina bo kënyi ngi kari
 nduwë bito to ne ga.

XVIII Kina odo kömö 'deni
 mi kano bi tine, komo lisa
 ma löbu ti ro kilë'di ila'ba
 ngi zi bo kanya tonë ga kpa
 maboso ne. Lijë ikali de
 wa'di na ko'do roni 'deni zi
 Pitörö. XIX Kina Erode ki'di
 lijë ngi 'do toma Pitörö, ne
 tine lijë o'ja bo de du te. Go
 kö'du mo na bo koloma ngi
 ro tititi kpenni ki'di 'do kupö
 lijë yaga.

Tölë 'Ba Erode

Tënyi 'ba Erode di døyayi
 'ba Yudayi yayi na bo kari
 koloma Kayisariya. XX Odo
 bo kedï 'deni ro ndo'ji ti
 bilaka 'ba Tura ni ti Sidona
 na lijë koja bilaka 'benni
 moto ga ngi kari tilende ti
 bo. Dogba mo lijë i'di bo
 moto ro Bolaseto ro bo do
 rö 'ba nere na titi kokonyi
 lijë. Tine na lijë kari kilende
 zi Erode 'do ki'di mi bo këyi
 ronnï, römöyi bilaka 'benni
 ga oloma ro tugö nyönyu
 di døyayi abo. XXI Kina bo
 kuwöwö lende mo ngi 'do
 bilaka kototo ronnï mi kada
 nima mi kpa kototo. Kina bo
 kolobongö abo 'ba nere ngi,
 bo kari koloma do kitï abo
 kilende zi bilaka naga nima
 pili. XXII Tine na lijë pili kënyi
 ngi kulöri kozo timo, iya te

"Ame bilaka lesi na de kpe
 kedï kilende, Boko'ba na."

XXIII Kina malayika 'ba
 Boko'ba kako kodö roko'ö
 ngi do bo, römöyi bo i'di
 bilaka 'deni kebe za tilëlu
 bo kola Boko'ba. Kina kuru
 konyo wa 'ba mi bo ngi, bo
 köle yaga.

XXIV Mi kada naga nima
 na bilaka ma konzi kinda'ba
 lende 'ba Boko'ba ngi. Kina
 bilaka 'ba kanisa konzi ngi
 ro ma kënyë. XXV Tine
 Baranaba ni ti Solo ote
 ndobo 'benni 'deni di mi
 Yerosalema na lijë kileki ngi
 kari Anitokiya. Lijë ogba
 Yowani tonë kidëki möyi mo
 moto gbi ro Marako ne ngi
 kari tinni.

XIII

Toja Baranaba Ni Ti Solo

I Bo kumë lende 'ba
 Boko'ba moto ga ti bo
 komo kiyandi ni edi gbi mi
 löngö bilaka 'ba kanisa mi
 Anitokiya yayi. Lijë na ro
 Baranaba ni ti Simona ame
 möyi bo moto gbi ro Bo Kölu
 ne, ti Lukiyö di Kurënë, ti
 Manaya ame ro bo murë ma
 kiyöbu bi koto ti bo dolinjo
 Erode ma dogba tonë bine
 ne ti Solo. II Kina odo lijë
 kebe ngi mi kada moto to'do
 motu zi nere Boko'ba gbi
 toro kpenni tine, Nyi Koto
 Laka iya zinni, tégë, "Ozake
 Baranaba ni ti Solo zö 'do lijë
 kari to'do ndobo ame migeli
 lijë dömöyi mo ne."

III Kina bilaka 'ba kanisa
 naga nima koloma ngi ro
 toro kpenni ti motu ko'do.
 Kina lijë ki'di közinni ngi do

Baranaba ni ti Solo koja go kori.

Kupuriyö

^{IV} Kina ɔɔ Nyi Koto Laka koja Baranaba ni 'deni ti Solo kari tara tine, lijë ari ngi Selokiya ame ngosi kpa mini löbu ne. Di yayi tine, na lijë këki ngi mi sorope kari mi dɔyayi 'ba Kupuriyö. ^V Lijë ari kömö mi gawo 'ba Salami. Kina lijë kari ngi tiya lende 'ba Boko'ba mi rö 'ba mötu 'ba Yudayi ame ga yayi ne. Tine Yowani Marako na koloma rö toja laja zinni.

^{VI} Lijë ënyi di yayi kari nduwë rö mi dɔyayi 'ba Kupuriyö nbö kömö mi gawo 'ba Papo. Di yayi na lijë kari kondoso ngi ti bö kata mɔto ko'do röni rö bö kumë lende 'ba Boko'ba. Bo rö Yudayi kidëki möyi bo rö Barayësu, möyi bo mɔto gbï rö Eliyama, 'jo 'ba lende mo tégë bö kata. ^{VII} Bo ëdi koloma liŋo 'ba turu ma löbu 'ba Romo ame rö bö doliŋo nima ne. Turu löbu nima möyi mo rö Serogiya Pölo ne ngi rö bö dö kitëwu 'ba tikali lende. Kina bö kose Baranaba ni ti Solo ngi kako zi bo römöyi bo o'doko tuwö lende 'ba Boko'ba. ^{VIII} Ne tine bö kata nima ö'bö ngi yayi tamo dönni römöyi bo o'doko dë 'dö turu bö doliŋo nima ki'di döni go lende 'ba Yësu. ^{IX} Solo ame kidëki möyi mo mɔto gbï rö Pölo ne ngi lö ti Nyi Koto Laka kina ki'di bo ngi kuyi kɔmo bo konŋo dö bö kata nima.

^X Bo iya te, "Ni kole 'ba Satani, ni 'bëyi rö bö 'bölu gbï rö bö dö kindëndë. Ö'bö to'do ya ti bilaka ame ga rö bö lende laka ne kebe tuyi mi lende 'ba Boko'ba kiya yaga rö bëti. ^{XI} Kina me miya ziyi, nere Boko'ba kodö karama mo döyi giri nime. Bo ki'di kömöyi nima kölu yaga kinza ko'ja wa mɔto ra titi mi tö'dö dö ndö nime."

Kina go bi kuyi röni ngi rö mandölu zi bö kata nima. Bo koloma ngi rö tomomo go bi toma bɔto mɔto ame 'dö kokoko bo. ^{XII} Lende nime i'di turu bö doliŋo nima ngi ki'di döni go lende 'ba nere Yësu. Kö'du 'ba akiyandi nima iyagi bo 'deni.

Anitokiya Ma Pisidiya

^{XIII} Kina Pölo ni kënyi ngi di Papo yayi. Lijë ëki mi sorope tumu dö mini löbu kari Peroga ame rö gawo mɔto mi dɔyayi 'ba Pambuliya ne. Kina Yowani Marako kola lijë ngi yayi kileki kari Yerosalema. ^{XIV} Lijë ënyi di Peroga kari nduwë nbö kömö Anitokiya mi dɔyayi 'ba Pisidiya. Mi kada 'ba rö kindawo 'ba Yudayi na lijë kari mi rö 'ba mötu kari koloma bëri yayi. ^{XV} Kina ɔɔ kidëki kö'du ki'di ma Musa kugu 'deni gbï ti buku 'ba bö kumë lende 'ba Boko'ba tine, bö dö rö 'ba mötu naga nima oja laja kari zinni. Lijë iya te, "Löndö ze ga, ɔɔ këddike ti lende ame rö 'ba ti'di mi këddi zi bilaka ko'dokoke tiya mo, iyake."

XVI Kina Polo kënyī ngī tɔɔ kiyeyī dɔ kōzī bo bi tiya lende. Bo iya te, “Kpe bilaka 'beze ga 'ba Yisarele gbī tiye kpe bɔ lōwō ma koro Boko'ba naga nime, uwōke dɔma. XVII Boko'ba ame bilaka 'ba Yisarele pili koro ne igeli lijē 'deni rɔ 'ba bo ga. Mi kada ma lijē kēdī rɔ atoli mī Ezipeto bo i'di lijē konzi rɔ mbēmbē. Bo oja lijē 'deni kɔɔ yaga di mī Ezipeto ti tigɔ abo, XVIII bo koloma rɔ tonɔɔ gōnnī mī kɔmɔ kɔɔ 'butē sowɔ ame ga lijē ko'dɔ mī mōkō ne.

XIX Bo i'di lijē ka'da bilaka dɔ'be modɔmoriyō ame ga kēdī koloma mī Kanana ne ngī bo ki'di yayi nima zinnī. XX Lende naga nime o'dɔ rōnnī 'deni pili mī kɔmɔ kɔɔ kuluku modɔmosowɔ (450).

Tine Boko'ba i'di bɔ ko'dɔ burē na koloma rɔ bɔ dōnnī ŋbō kōmō mī kada 'ba bɔ kumē lende abo Samōlē. XXI Tine lijē ititi Boko'ba 'dɔ ki'di ŋere rɔ bɔ doliŋɔ zinnī. Kina bo ki'di Solo kole 'ba Kisi di mī goli 'ba Benyimona ngī rɔ ŋere ma lōbu 'ba dōnnī ŋbō kɔmɔ kɔɔ 'butē sowɔ. XXII Di gɔmo na Boko'ba kiyese Solo yaga ki'di Dawidi rɔ bɔ doliŋɔ. Boko'ba iya lende 'deni gɔ kō'du 'ba Dawidi kɔɔ a nime te, 'Ma ti mī këyī rɔ mbēmbē gɔ lende 'ba Dawidi kole 'ba Yisayi rōmōyī bo o'dɔ wa ame ga pili mo'doko ne 'deni.'

XXIII Yēsu di mī kupō Dawidi, bo na Boko'ba ki'di 'deni 'dɔ kɔmɔ bilaka 'ba Yisarele di mī tōlē kɔɔ ame bo kiya

'deni molo ne tara. XXIV Tine gba kinza Yēsu kisaki ndobo abo dē, Yowani oloma 'deni rɔ tuwōwō mo zi bilaka 'ba Yisarele 'dɔ lijē koto dōnnī di mī lende kënyē 'bēnnī ga gɔ bo kodo mini 'ba bapatisi dōnnī. XXV Kina ko'ja Yowani kēdī ko'dɔ 'deni kɔɔ dɔ tote ndobo 'ba bo, bo iya zi bilaka, tēgē, 'Ma na dē rɔ bɔ ame komerike rɔ ma ne. Bɔ mɔɔ ēdī kako to'dɔ ndobo di pōtō ma bine. Bo na lōbu mbiri di dɔma, ma 'bama mēdī titiyi. Wari 'ba ndī bo pele minza mɔ'bo tope mo.'

XXVI Kina me mēdī miya ziye kpe lōndō ame ga rɔ kupō Abarayama ne gbī tiye kpe bɔ lōwō ame ga koroke Boko'ba 'deni ne, ze na me Boko'ba koja laja 'ba tɔmɔ wa di mī tōlē nime 'deni zize. XXVII Tine bilaka 'ba Yerusalem kpa ki ti bulōbu 'bēnnī ga ikali Yēsu dē rɔ Kurisītō ame Boko'ba koja kako doliŋɔ bine ne. Lijē ikali 'jɔ 'ba lende ame ga bɔ kumē lende 'ba Boko'ba kugu molo bine lijē kō'bō tidēki mo mī kada 'ba rɔ kindawo ne dē. Lijē odo karama dɔ Yēsu kupō yaga, kina me ki'di lende 'ba bɔ kumē lende tōnē ga ko'dɔ rōnī 'deni ngī rɔ ma laka. XXVIII Lijē o'ja lende mɔɔ ame 'dɔ kodo karama 'ba tōlē dɔ bo gɔmo ne dē pele di rɔ bo, lijē oɔ bo ngī nduwē zi turu bɔ dɔ yayi Pilato kupō bo yaga. XXIX Kina lijē ko'dɔ ngī pili kɔɔ lende ma tōnē ga kugu molo gɔ kō'du abo ne tara. Lijē utōti

bo do ngëri kogba töku bo bëri di pötö mo kari kusu mi ti'börö 'ba töku. ^{XXX} Ne tine Boko'ba i'di bo 'deni ngi kodo yaga di mi tolë. ^{XXXI} Ya ame ga koloma ro tilingere ti bo di Galilaya kala Yerosalema ne o'ja kinë bo 'deni mi tö'dö do konzi. Kina me lijë kedi 'deni ro tiya lende mo zi bilaka 'ba Yisarele le'jete.

^{XXXII} Kina me dako 'deni tiya lende 'ba laja laka 'ba Boko'ba ziye 'do kikalike ngi wa tonë Boko'ba kiya zi 'bu ze löbu ga kiya te bo edi ko'do ne, ^{XXXIII} kina me bo ko'do 'deni zize ame ro kupö 'ba minni ga ne. Bo i'di Yësu 'deni kodo di mi tolë. Lende nime na tonë kugu mi Akilëlu ma mi riyö, kiya te, 'Ni na ro kole ma. Tone ma na 'deni ro 'bu yi.'

^{XXXIV} Lende go tado 'ba Yësu di mi tolë nime kinza yida ro bo kenme de mi gö ne na Boko'ba kiya bine, kiya te, 'Ro ma laka ti mo'do yeyi doye ti wa kele tonë ga miya lende mo zi Dawidi ne.'

^{XXXV} Go kö'du mo na me gbi 'do ki'di Dawidi kiya te, 'Inza kola yida ro bo laja 'bi kenme mi gö.'

^{XXXVI} Kina me dikalike 'deni Dawidi o'do ako'doko 'ba Boko'ba mi kada 'ba loma abo ga, kina odo bo kolë tine usu bo ngi ngila 'bu bo löbu nni yida ro bo kenme yayi. ^{XXXVII} Ne tine Yësu na Boko'ba ki'di 'deni kodo di mi tolë, bo na yida ro bo kenme de.

^{XXXVIII} Uwöke lende nime laka, löndö ma ga. Kö'du go

lende 'ba Yësu na me ki'di 'do medï miya ziye miya te, Boko'ba o'doko tola ye go lende kënyë 'be ga ne. ^{XXXIX} Molo tonë bine kö'du ki'di 'ba Musa i'di ye de këddike ro do ngölö di mi lanba 'ba lende kënyë 'be ga. Ne bo ame ki'di doni 'deni ngi go lende 'ba Yësu ne 'deni ro do ngölö di mi lanba 'ba lende kënyë abo ga pili. ^{XL} Kina me medï miya ziye, i'dike komoye kandi laka kinza lende tonë ga bo kumë lende 'ba Boko'ba kiya molo bine ga ne ko'do rönni ra ziye. Ame kiya te, ^{XLI} 'Kpe bo kose doma tonë ga, ongoke ti. Medï mo'do lende ame kigayi ye ne, kina ti kolëke ngi yaga, römöyi wa naga nime mo'do mi kada ma 'beye nime, odo kiya te kiya pele ziye o'dokoke de yo ti'di doye gomo.' "

Ma Konzi Uwö Laja Laka

^{XLII} Kina odo Pölo ni kodo 'deni yaga di mi rö 'ba mötu di pötö lende naga nime tine, ya naga nima ititi lijë 'do kako kiya lende nima gbi mi kada 'ba ro kindawo ma di go ama. ^{XLIII} Di bi tita'ba 'bënni 'deni di mi rö 'ba mötu tine, Yudayi ma konzi moto ga ti bo löwö ma konzi ame ga koro Boko'ba 'deni ko'do rönni ro Yudayi ne ari ngi koto ti Pölo ni, kina Pölo ni kiya lende ngi zinni 'do lijë kö'bö ti'di dönni go mi këyi 'ba Boko'ba.

^{XLIV} Mi kada 'ba ro kindawo ma di go ama na bilaka 'ba mi gawo nima kolo ngi pili tuwö lende 'ba Boko'ba.

XLV Kina ɔɔɔ Yudayi ko'ja bilaka 'deni kɔɔɔ rɔ ma konzi tara tine, lende mo ɛnyɛ ngi minni lijɛ kebe to'dɔ kowasa tiya kpa kɛnyɛ rɔ Pɔlo. XLVI Tine Baranaba ni ti Pɔlo iya lende ngi rɔ dɔ ngɔlɔ zi Yudayi naga nima, kiya te, "Bɔko'ba o'dɔkɔ gɔ diya lende abo titi dɔgba ziye. Ne kina me kilagike e'be 'deni ko'dɔkɔke dɛ 'dɔ kɛddike ti didi ma nburunburu. Olo-make, ti dari eze zi bɔ lɔwɔ. XLVII Nere Bɔko'ba ose lende nime 'deni mɔlo zize, iya te, 'Mi'di yi 'deni rɔ bi kɔpɔ zi bɔ lɔwɔ 'dɔ tileme kari 'ba didi zi bilaka pili 'ba dɔyayi nime.' "

XLVIII Kina ɔɔɔ bɔ lɔwɔ naga nima kuwɔ lende 'ba Pɔlo nime 'deni te tine, lijɛ ngi rɔ lɔɔɔ kebe bi to'dɔ yɛɛ'di zi Bɔko'ba gɔ kɔ'du mo. Ya ame ga Bɔko'ba ko'dɔkɔ 'dɔ kɛdi ti didi ma nburunburu ne i'di dɔnni ngi rɔ ma laka gɔ lende 'ba Yɛsu. XLIX Kina lende 'ba nere Yɛsu kita'ba ngi kogba mi dɔyayi nima.

L Tine Yudayi ni ɛnyɛ kari kɔɔɔ zi 'ja bɔ wa ma koro Bɔko'ba naga gbɛ ti bilaka ma lɔbu 'ba mi gawo nima 'dɔ ko'dɔ wa kɛnyɛ zi Pɔlo ni koga yaga di mi dɔyayi 'bɛnni nima. LI Kina Pɔlo ni komba lupu 'ba ndinni ngi rɔ lɔmu rɔ ya naga nima, lijɛ kari ɛ'bɛnni Ikoniya. LII Ne tine bɔ kɔsɔ gɔ Yɛsu ga ma mi Anitɔkiya yayi 'deni ngi rɔ lɔɔɔ lɔ ti Nyi Kɔtɔ Laka.

Ikoniya

I Di Ikoniya yayi lende o'dɔ rɔni gbɛ zi Pɔlo ni kɔɔɔ ma ko'dɔ rɔni di Anitɔkiya. Lijɛ ari kiya lende 'ba Bɔko'ba gbɛ mi rɔ 'ba mɔtu 'ba Yudayi di yayi. Kina Yudayi ma konzi mɔto ga ti bɔ lɔwɔ ni ki'di dɔnni ngi gɔ lende 'ba Yɛsu. II Ne tine Yudayi ame ga kilagi lende 'ba Yɛsu ne ari ki'di bilaka 'ba dɔliɔ nima ngi gbɛ kɛnyɛ rɔ 'diri ti Pɔlo ni. III Ne pele tara Pɔlo ni oloma titi kigabi yayi tiya lende 'ba nere Yɛsu ngi rɔ dɔ ngɔlɔ kinza tikere. Kina Yɛsu ki'di lijɛ ngi koloma rɔ to'dɔ wa ma konzi ame ga lende mo kigayi bilaka ne 'dɔ kileme ngi omba lende 'ba mi kɛyɛ abo ɛdi rɔ ma laka. IV Gɔ kɔ'du mo na ki'di bilaka 'ba mi gawo nima koza minni ngi, ya mɔto ga rɔ ma ko'dɔkɔ lende 'ba Yudayi ni mɔto ga rɔ ma ko'dɔkɔ lende 'ba Pɔlo ni.

V Kina Yudayi ni kari kususu kpɛnni ngi ti bilaka 'ba dɔliɔ nima kpaki ti lɔbu 'bɛnni ga 'dɔ to'dɔ kɔzi kasi zi Pɔlo ni ku'du ti dɔku kupɔ yaga. VI Ne tine Pɔlo ni uwɔ lende mo ngi mɔlo kina lijɛ kɛnyɛ ngi di Ikoniya yayi kirinɔ kari Lusɛtura ni ti Darobe ame mi dɔyayi 'ba Lukoniya ne. Kina lijɛ kilingere ngi gbɛ kebe mi dɔliɔ ame ga ngɔsingɔsi yayi ne VII tiya laja laka 'ba Bɔko'ba zi bilaka.

XIV

Pɔlo Ilenɔ Bɔ Mɔto Di Lusɛtura

VIII Bɔ mɔtɔ ɛdɪ mɪ Lusɛtura yayi ndɪmo ga enjme ngɪ kpaki rɪyɔ kɔ'bɔ rɔ kurutu bɛrɪ mɔlo gɔ tɔyɔ mo. IX Kina ɔɔɔ bo kɛdɪ 'deni rɔ tuwɔ lende ame Pɔlo kɛdɪ kiya ne tine, Pɔlo onjɔ kɔmɔ bo na ko'ja ngɪ bo i'di dɔ bo 'deni rɔ ma laka gɔ lende 'ba Yɛsu 'dɔ Bɔko'ba kilejɔ bo. X Pɔlo ilende zi bo rɔ ma kembe, iya te, "ɛnyɪ kɔrɔ kodɔrɔ gɔyɪ tɔrɔ."

Kina bɔ nima kogɔri ngɪ di bɛrɪ kisaki tilingere di yayi. XI Kina ɔɔɔ tɪndɪ 'ba bilaka naga nima ko'ja lende nima Pɔlo ni ko'dɔ ne 'deni tine, lijɛ pili ɛnyɪ ngɪ kɔzɔ timo rɔ ma kembe rɔ kpɛnnɪ Lukɔniya, kiya te, "Akoro uyɪ rɔnnɪ 'deni rɔ bilaka mɪ lɔngɔ ze."

XII Kina lijɛ ki'di mɔyɪ akoro mɔtɔ ame kidɛki rɔ Zɛyu ne ngɪ dɔ Baranaba, mɔtɔ ame kidɛki rɔ Erome ne ngɪ dɔ Pɔlo rɔmɔyɪ bo na rɔ bɔ kiya lende.

XIII Bɔ dɔ akoro Zɛyu nima lijɔ mo ɛdɪ gɔnyɪ reki 'ba gawo nima. Kina bo ko'de ngulɔ sa ngɪ kosi kpa reki yayi ti dɔwɔru. Lijɛ o'dɔkɔ tumu ngulɔ sa naga nima rɔ roma zi Pɔlo ni. XIV Kina ɔɔɔ Pɔlo ni ti Baranaba kuwɔ lende nima ya naga nima ko'dɔkɔ to'dɔ mo ne 'deni tara tine, meri mo i'di lijɛ ngɪ kirica bɔnjɔ di rɔnnɪ. Lijɛ iriɲa kari mɪ lɔngɔ tɪndɪ 'ba bilaka naga nima ti tulɔrɪ, kiya te, XV "Kpe bilaka naga nime, wa'di ga na kɛddɪ ko'dɔke te? Ze gbɪ rɔ bilaka lesi kɔzɔ kpe

te. Dako nime tiya lende 'ba laja laka 'ba Bɔko'ba ziye 'dɔ ki'di kolake gɔ toro wa ma yawa naga nime yaga koroke rɔ Bɔko'ba ame ti didɪ ne. Bo na me ko'ba mɪtɔrɔ ni ti dɔyayi gbɪ ti yɔpɔ ti wa ame ga pili kɛdɪ koloma yɪmo ne. XVI Mɔlo tɔnɛ bine bo ola bilaka 'ba dɔyayi nime 'deni koloma rɔ to'dɔ wa ame ga pili lijɛ ko'dɔkɔ to'dɔ mo ne. XVII Tine bo ɔ'bɔ tileme rɔ bo nduwɛ zi bilaka ti wa ma kele ma bo kɛdɪ ko'dɔ. Bo i'di tɔrɔ ka'di ziye ki'di wa 'ba mɪ nyaka 'be ga kana 'dɔ kɛddike rɔ lɔnjɔ ti akonyo."

XVIII Lende naga nime Pɔlo ni kiya pele kɔzɔ a nime te ne, o'dɔ rɔ gbege na 'jaa kota ya naga nima di bi tumu roma zɪnnɪ.

XIX Mɪ kada dɔ kɔtɔ mɔtɔ na Yudayi mɔtɔ ga kako di Anitɔkiya ame mɪ dɔyayi 'ba Pisidiya ne gbɪ di Ikoniya. Kina lijɛ kɔcɔ ngɪ zi tɪndɪ ma konzi kari ku'du Pɔlo ti dɔku. Kina lijɛ kilala bo ngɪ yaga di mɪ gawo nima. Lijɛ omeri 'bɛnnɪ tɛgɛ bo ti kɔlɛ 'deni. XX Di pɔtɔ mo tine, bilaka 'ba kanisa ari tori bo kɔrɔ ngila bo yayi, kina bo kindɪɲi ngɪ kɛnyɪ 'bɔwu kileki kari mɪ gawo nima.

Tileki Anitɔkiya Ma Suriya

Mɪ bi kɛzɛ mɔtɔ na lijɛ kɛnyɪ ti Baranaba kari Darobe. XXI Lijɛ ari kiya laja laka 'ba Bɔko'ba mɪ Darobe yayi kina lende kiya 'bɛnnɪ ki'di bilaka ma konzi ngɪ kɛdɪ rɔ bɔ kɔsɔ

gɔ Yēsu. Di yayi tine na lijē kileki ngi kari Lusētura ti Ikoniya ti Anitokiya mi Pisidiya. ^{XXII} Lijē ilingere ngi nduwē ti tiyandi bɔ kōsɔ gɔ Yēsu ga kebe mi gɔ bi naga nima tiya mo zinni 'dɔ lijē kō'bō ti'di dōnni gɔ lende 'ba Yēsu ti mi kēddi, iya te, "Ze pili dēdi dombike gomɔ titi rɔ ma kēnyē gba kinza do'jake ɲere lōbu 'ba Boko'ba nime."

^{XXIII} Lijē i'di ya mɔtɔ ga rɔ lōbu 'ba kanisa mi gɔ bi naga nima pili. Kina lijē koloma ngi rɔ to'dɔ mōtu tinni toro kpenni gbī tititi Boko'ba 'dɔ konjɔ gōnni rōmōyi lijē i'di dōnni 'deni gɔ lende abo. ^{XXIV} Kina lijē kēnyē ngi kilingere nduwē kebe mi dɔyayi 'ba Pisidiya ɲbō kōmō mi dɔyayi 'ba Pambuliya. ^{XXV} Lijē ari kiya lende 'ba Boko'ba mi gawo 'ba Peroga, na lijē kiteli ngi kari Ataliya.

^{XXVI} Di yayi na lijē kēki mi sorope kileki Anitokiya. Gɔ bi nima na tōnē bilaka 'ba kanisa koja lijē di teyi kari to'dɔ ndɔbɔ nime ti mi kēyi 'ba Boko'ba ne. Kina me ndɔbɔ mo tōnē lijē ote 'deni. ^{XXVII} Kina ɔdɔ lijē kōmō 'deni yayi tine lijē otɔtɔ dɔ bilaka 'ba kanisa ngi, lijē kiyēti gɔ wa ame ga pili Boko'ba ko'dɔ zinni, gbī ti ame Boko'ba kumō kori 'deni zi bɔ lōwō ame ga kinza rɔ Yudayi ne ti'di dōnni gɔ lende 'ba Yēsu. ^{XXVIII} Kina lijē koloma ngi kigabi yayi ti bɔ kōsɔ gɔ Yēsu ga ama yayi ne.

XXV

Kpa Kotɔtɔ 'Ba Bɔ Laja Mi Yerosalema

^I Ya mɔtɔ ga ako di Yudayi mi Anitokiya yayi koloma rɔ tiyandi bilaka 'ba kanisa, iya te, a mɔtɔ ngi rɔ tɔmɔ di mi tōlē zinni inza kɔtɔ te tine ɲge ɔdɔ kilele lijē gɔ kō'du ki'di 'ba Musa. ^{II} Kina lende nime ko'de kowasa ma lōbu ngi mi lōngɔ Pɔlo ni ti ya naga nima. Kina bilaka 'ba kanisa koja Pɔlo ni ngi ti Baranaba ti ya mɔtɔ ga di mi lōngɔ lijē yayi kari Yerosalema, rōmōyi 'dɔ lijē kari kiya ndi lende nime ti bɔ laja 'ba Yēsu ga gbī ti lōbu 'ba kanisa mɔtɔ ga.

^{III} Kina ɔdɔ bilaka 'ba kanisa 'ba Anitokiya koja lijē 'deni gɔ kori tara tine, lijē udō ngi kebe mi dɔyayi 'ba Pōnikē ti Somorona. Di mi gɔ bi naga nime pili lijē ilingere nduwē ti tiya lende 'ba bɔ lōwō ame ki'di dōnni 'deni gɔ lende 'ba Boko'ba ne. Gɔ kō'du mo na bilaka 'ba kanisa ngi pili rɔ lɔɲɔ.

^{IV} Kina ɔdɔ lijē kōmō Yerosalema tine, bilaka 'ba kanisa ti ya ma lōbu mo ga ti bɔ laja 'ba Yēsu ga ota lijē ngi rɔ ɲba. Kina lijē koloma ngi rɔ tūyēti gɔ wa ame ga Boko'ba ki'di lijē ko'dɔ ne. ^V Tine Parosi mɔtɔ ga ame ki'di dōnni 'deni gɔ lende 'ba Yēsu ne, iya te, "I'dike kilele bɔ lōwō naga nima, 'dɔ kiyake gbī zinni gɔ lijē ko'dɔ kō'du ki'di ame ga pili Musa kugu ne."

^{VI} Kina bɔ laja 'ba Yēsu ga kotɔtɔ dōnni ngi ti bilaka

ma löbu 'ba kanisa tiya kori 'ba lende nime. ^{VII} Kina ɔɔɔ lijë kiya lende nime 'deni ngi kari timo rɔ gɔ kɔwɔ tine, Pitörö ënyi tɔrɔ kilende zinni, iya te, "Löndö ma ga, ikalike 'deni tönë molo bine, Boko'ba igeli ma di mi löngö ye ki'di 'dɔ bɔ löwö kuwö lende 'ba laja laka abo di zö 'dɔ lijë ki'di dönni gomo. ^{VIII} Bo na rɔ bɔ kikali lende 'ba mi bilaka pili rɔ kɔtɔkɔtɔ. Kina me bo i'di Nyi Kɔtɔ Laka abo 'deni gbï zinni kɔzɔ ma tönë bo ki'di zize ne tara, gɔ kö'du mo 'dɔ kileme lijë 'deni rɔ 'ba bo ga. ^{IX} Bo o'dɔ geli dë zinni. Bo ikali lijë i'di dönni 'deni gɔ lende nime, kina me bo ki'di lijë 'deni rɔ ma kɔpɔ di mi lende kënyë 'bënni ga. ^X Ne gɔ wa'di na këddi ko'dɔkɔke tiyɔzɔ Boko'ba gomo? Gɔ wa'di na ko'dɔkɔke ti'di ya naga nima 'dɔ ko'dɔ kö'du ki'di ma kitigɔ ame 'bu ze löbu ga kɔ'bo dë to'dɔ mo kina ze gbï dɔ'bɔke dë to'dɔ mo ne gomo? Kinza ko'dɔke dë tara. ^{XI} Nere ze Yësu o'dɔ mi këyi 'deni zize Yudayi 'dɔ di'dike dɔze gɔ lende abo 'dɔ bo kɔmɔ ze yaga di mi tölë. Kina me bo ko'dɔ 'deni gbï ko tara zinni ya ame ga kinza rɔ Yudayi ne."

^{XII} Di pötö lende 'ba Pitörö nime na bilaka naga nima kudumö ngi pili. Kina Baranaba ni ti Pɔlo kebe ngi tiyëti gɔ lende 'ba gɔ kɔtɔ ame ga Boko'ba ki'di lijë ko'dɔ mi löngö bɔ löwö ne.

^{XIII} Kina ɔɔɔ Baranaba ni

ti Pɔlo kote tiya lende ma 'bënni 'deni tine, Yakoba ënyi tɔrɔ tilende, bo iya te, "Löndö ma ga, uwöke dɔma. ^{XIV} Simona iyëti lende 'ba konyi nime Boko'ba ko'dɔ zi bɔ löwö ne 'deni tönë molo bine, ame Boko'ba ki'di bɔ löwö mɔtɔ ga 'deni rɔ 'ba bo ne. ^{XV} Lende 'ba Boko'ba ma tönë ga bɔ kumë lende kugu bine ne iya kö'du nime gbï kɔzɔ a nime te. Bo iya te, ^{XVI} 'Mëdi mileki mako kada mɔtɔ. Kina ti mubö liɔ 'ba Dawidi 'deni ngi rɔ ma lölöwö. Itiko 'deni yaga, ne tine ti mo'ba ngi kitigɔ kileki teyi. ^{XVII} Ti mo'dɔ tara 'dɔ bɔ dɔ'be mɔtɔ ga kikali ma rɔ nere 'ba dönni. Kina bɔ löwö ame ga pili mi'di 'deni rɔ 'bama ga ne ti kako 'deni ngi zö. ^{XVIII} Ame na rɔ lende 'ba Boko'ba.' Ze dikalike 'deni tönë molo bine.

^{XIX} Ne 'bama miya te kinza di'dike lende ma kirindi ma tara dë zi bɔ löwö naga nima ki'di dönni 'deni gɔ lende 'ba Boko'ba ne. ^{XX} Waraga na gɔ duguke zinni kiya te, kinza lijë konyo yida ame ga kumu zi akoro ne dë, kinza lijë ko'dɔ yëri dë, yida ame ga kumu ngöngörö mo dë ne kinza lijë konyo dë gbï, kinza lijë kuwë roma dë. ^{XXI} Lende ma mbowa nime na nge 'dɔ doseke zinni, römöyi kö'du ki'di ame Musa kugu ne ota gɔ to'dɔ wa naga nime 'deni pili di zize. Ze Yudayi dɔ'bɔke tönë molo bine nduwë rɔ tidëki kö'du ki'di naga nime mi kada 'ba rɔ kindawo mi rö 'ba mötu ze

ga. Mī gawo ame ga pili bilaka ze ga kēdī yīmo ne, oloma nduwē rō tūyētī kō'du ki'di naga nime zize.”

Ndose 'Ba Bo Löwö

^{XXII} Kina bō laja 'ba Yēsu ga ti bilaka 'ba kanisa pili ti ya ma löbu mo ga kigeli ya mōto ga ngī di mī löngö lijē yayi 'dō koja kari Anitōkiya ti Pōlo ni ti Baranaba. Kina lijē kigeli ya ma löbu mōto ga ngī riyō di mī löngö lijē rō Sila ni ti Yuda ame kīdēkī mōyī mo mōto gbī rō Barasaba ne. ^{XXIII} Kina lijē kugu waraga ngī ki'di zi ya naga nima 'dō kari timo. Lende ma kugu mī waraga mo na me, “Ze bō laja 'ba Yēsu ga gbī ti bilaka ma löbu 'ba kanisa, ze rō löndö ziye. Kina me dēdī dugu waraga nime ziye kpe löndö ma mī Anitōkiya ti Suriya ti Kilikiya kpe ame kinzake rō Yudayi ne. Dumötō ye pili laka. ^{XXIV} Duwö kō'du mo tēgē bōto mōto tō ne ga ari di bine ziye kari kogba dōye konḅenḅe ye ti lende kiya 'bēnnī ga. Bōto naga nima ze na dē doja lijē. ^{XXV} Gō kō'du mo na me dotōto dōze digeli ya naga nime 'dō doja kari ziye yayi ti Baranaba ni ti Pōlo ame dō'ō lijē kulōwō ne. ^{XXVI} Lijē na gbī rō ya ame ga kilanja gō didī nnī 'deni to'dō lende 'ba ḅere ze Yēsu ne. ^{XXVII} Kina me dēdī doja Yuda ni ti Sila kari ziye. Lijē ēdī kari kiya lende naga nime gbī ti kpēnnī ziye kōzō ame dugu mī waraga nime ne tara. ^{XXVIII} Lende

ze ti lende ame ga Nyī Kōto Laka 'ba Bōko'ba kiya zize ne na me. Kinza di'di lende ma kīrīndī kulōwō dē ziye. Wa ame ga 'dō ko'dōke ne kina ḅge me. ^{XXIX} Kinza konyoke wa ame ga kumu zi akoro ne dē, yida ame ga kumu ḅgōḅgōrō mo dē ne kinza konyoke dē gbī, kinza kuwēke roma dē, kina kinza ko'dōke yērī dē. Ǿdō kiya te kolake gō wa naga nime 'deni pili kina laka. Ame na rō gō rō lende 'ba waraga ze nime.”

Lōḅo 'Ba Bo Löwö

^{XXX} Kina bilaka 'ba kanisa koja ya naga nima ngī kari kōto ti waraga nima. Lijē ari nduwē mī kari 'bēnnī nima ḅbō lijē kōmō Anitōkiya. Kina Ǿdō lijē kōmō 'deni yayi tine, lijē otōto dō bilaka 'ba kanisa ngī pili bi kōto ki'di waraga nima teyi. ^{XXXI} Ya naga nima idēkī waraga tōnē na lijē ngī pili rō lōḅo gō kō'du mo, rōmōyī lende mo ga okōnyī lijē 'deni. ^{XXXII} Tine Yuda ni ti Sila oloma titi kigabi tinnī yayi. Lijē rō bō kumē lende 'ba Bōko'ba kina lijē koloma ngī rō tokōnyī ya naga nima ti lende ame ga 'dō ki'di lijē kēdī ti mī kēddī ne. ^{XXXIII-XXXIV} Tine di pōtō mo na ya naga nima koja lijē ngī gō kari, iya te. “Arike ti mī kēyī.” Kina lijē kileki ngī kari mī Yerosalema zi ya ame ga koja lijē ne.

^{XXXV} Tine Pōlo ni ti Baranaba oloma 'bēnnī titi kigabi Anitōkiya yayi. Lijē oloma

ngi nduwē ti ya mɔto ga rɔ tiyandi bilaka gbi tiya lende 'ba laja laka 'ba nɛre Yēsu. XXXVI Kina ɔdo lijē koloma 'deni kigabi yayi tine, Pɔlo iya zi Baranaba, iya te, “Dari tori bilaka 'ba kanisa ame ga mi doliŋɔ ma tōnē ga diya lende 'ba laja 'ba nɛre Yēsu teyi ne gɔ dari donjɔ ɔdo lijē ēdi tondo ga?”

XXXVII Baranaba o'dɔko 'do Yowani Marako kari tinni. XXXVIII Ne tine Pɔlo iya te inza rɔ ma laka zi bɔ nima 'do kari tinni, rōmōyi tōnē pa bine bo ola lijē Pambuliya kinza ma bo kari dē nduwē tinni tote ndɔbo nima yɔ. XXXIX Kina lijē kamo ngi gɔ lende nime, lijē koza gōnni ngi. Baranaba ogba Marako ti bo, lijē kari mi dɔyayi 'ba Kupuriyō.

XL Tine Pɔlo igeli 'ba bo rɔ Sila na gɔ kari ti bo. Bilaka 'ba kanisa ititi Boko'ba 'do koŋɔ gōnni. Kina lijē kari ngi. XLI Lijē ilingere kebe mi dɔyayi 'ba Suriya ti dɔyayi 'ba Kilikiya. Kina lijē koloma ngi nduwē rɔ tiyandi bilaka 'ba kanisa di yayi 'do lijē kō'bō ti mi kēddi.

XVI

Tösö 'Ba Timatiyo

I Pɔlo ni ari kōmō Darobe lijē kala nbō Lusētura. Bi mo nima bɔ mɔto möyi mo rɔ Timatiyo rɔ bɔ kōsō gɔ Yēsu ēdi teyi. Ma bo rɔ Yudayi ma ki'di dōni 'deni gɔ lende 'ba Yēsu, tine 'bu bo rɔ Giriki. II Bɔ nime rɔ Timatiyo ne bilaka 'ba kanisa ame ga

Lusētura ni ti Ikoniya ne iya lende abo pili rɔ ma laka. III Gɔ kō'du mo na Pɔlo o'dɔko togba Timatiyo ti bo mi lingere nima. Ne tine Yudayi ame ga kēdi koloma mi dɔyayi nima yayi ne ikali 'bu 'ba Timatiyo rɔ Giriki. Kina Pɔlo kilele bo ngi 'do ki'di bo kēdi rɔ Yudayi.

IV Kina lijē kilingere ngi nduwē kebe mi dɔ gawo 'ba dɔyayi nima ti tiya ndose tōnē bɔ laja 'ba Yēsu ga ti löbu ma mi Yerosalema kose zi bilaka 'ba kanisa to'do mo ne. V Kina bilaka 'ba kanisa kō'bō ngi ti'di dōnni gɔ lende 'ba Yēsu ti mi kēddi. Kina bilaka ma konzi mɔto ga ki'di dōnni ngi gbi gɔ lende 'ba Yēsu kozoli rōnni ti bilaka 'ba kanisa.

Nyi 'Ba Pɔlo Di Torowa

VI Tine Nyi Kɔto Laka ota gɔ Pɔlo ni ngi di bi tari tiya lende 'ba Boko'ba mi dɔyayi 'ba Asiya. Kina lijē kari ngi kebe mi dɔyayi 'ba Parugiya ni ti Galatiya. VII Lijē ari kōmō dɔ maga 'ba Musiya. Lijē o'dɔko 'do tari tilingere kebe mi dɔyayi 'ba Bituniyō. Ne tine Nyi Kɔto Laka 'ba Yēsu ota gōnni ngi di bi tari. VIII Kina lijē kari ngi nduwē kebe mi Musiya nbō kōmō mi gawo 'ba Torowa ame ngɔsi kpa mini löbu ne. IX Mi korɔndɔ mo nima na nyi kō'de ngi dɔ Pɔlo kileme bɔ mɔto di mi dɔyayi 'ba Makedoniya kēdi kɔɔ yayi koma'jo rōni zi bo, iya te, “Ako tokɔnyi ze di mi Makedoniya bine.”

X Di pötö nyi 'ba Pɔlo nime na dɛnyi ŋɔi dɔmo tari Makedoniya. Römöyɔ dikali 'deni di gɔ nyi nima Bɔko'ba o'dɔkɔ ze gɔ dari diya laja laka abo zi ya naga nima.

Ludiya Di Pilipöyɔ

XI Kina dɛki ŋɔi mi sorope di Torowa yayi dumu dari mi döotu mɔtɔ kidɛki möyɔ mo rɔ Samotorake. Mi bi kɛzɛ ma di pötö mo na dari nduwɛ ti sorope dömö mi gawo mɔtɔ kidɛki möyɔ mo rɔ Napoli. XII Di yayi na dilingere ŋɔi ti ndize dari Pilipöyɔ gawo mɔtɔ ma löbu 'ba Makedoniya. Tine bilaka mo ga me rɔ Romo. Kina doloma ŋɔi do'dɔ tö'dö titi dɔ ndö tara yayi.

XIII Mi kada 'ba rɔ kindawo na dɛnyi ŋɔi di mi gawo dari kpa yöpö. Domeri 'beze diya te mɔtɔga bi 'ba mötu 'ba Yudayi ti kɛdi yayi. Kina dari doloma ŋɔi rɔ tiya lende zi 'ja ame ga kotɔtɔ dönni yayi ne. XIV Tine 'ja mɔtɔ rɔ Ludiya ɛdi mi löngö lijɛ yayi. Loko di Towatira rɔ bɔ ndögö 'ba bɔŋgɔ kasi, ne loko rɔ bɔ koro Bɔko'ba. Kina ɔdɔ loko kuwö lende ame ga Pɔlo kiya ne 'deni tine, Bɔko'ba omba dökɔ'di ni ŋɔi loko ki'di döni gomo. XV Kina dodɔ mini 'ba bapatisi ŋɔi döni gbɔi ti bilaka 'ba mi liŋɔ 'bɛni ga. Loko oma'jo rɔni zize kiya te, "Ɔdɔ komerike mi'di dɔma 'deni ŋɔi rɔ ma laka gɔ lende 'ba ŋere Yɛsu, ako kolomake liŋɔ ma."

Kina loko ko'dɔ atiri ŋɔi gɔze dari liŋɔ 'bɛni rɔ ŋba.

I'di Pɔlo Ni Mi Maboso Di Pilipöyɔ

XVI Mi kada ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ ko'ja dɛdi dari mi bi 'ba mötu kina dɔze kondɔsɔ ŋɔi ti nyiti nöki mɔtɔ. Nöki 'bɛni mo i'di loko koloma rɔ tumɛ lende. Loko rɔ atoli 'ba ya mɔtɔ ga, na lijɛ kö'bö ŋɔi nduwɛ to'ja girisi rɔ mbɛmbɛ gɔ tumɛ lende 'bɛni nima. XVII Kina loko kebe ŋɔi rɔ tozi gɔze, ze ti Pɔlo ni, ti tulöri tuwöwö mo kiya zi bilaka tɛgɛ, "Ya naga nime lijɛ na rɔ bɔ laja 'ba Bɔko'ba ame mitorɔ ne. Lijɛ ti kiya kori 'ba didi ŋɔi ziye."

XVIII Loko oto to'dɔ lende 'bɛni nime kɔzɔ a nime te nduwɛ ŋbö mi kada dɔ konzi. Kina kata ŋɔi dökɔ'di Pɔlo kɛnyi kamo dɔ nöki nima, kiya te, "Milende ziyi ti közi kakpa 'ba Yɛsu Kurisitö, ɛnyi yaga di dɔ nyiti nime."

Kina nöki tönɛ kola nyiti nima ŋɔi. XIX Kina ɔdɔ bɔ döni ga kikali 'deni loko inza ko'de yamo kpe zinni tine, lijɛ ari ŋɔi kinda'ba Pɔlo ni ti Sila kilala koto kari zi turu 'ba dönni ga mi bi 'ba burɛ. XX Lijɛ ari kiya zi turu naga nima yayi tɛgɛ, "Ya naga nime lijɛ rɔ Yudayi. Lijɛ ɛdi rɔ tirasi dɔ bilaka 'ba mi gawo ze nime. XXI Lijɛ ebe tiyandi bilaka ti dölɛti ame ga kö'du ki'di ze 'ba Romo kota gomo 'deni ne."

XXII Kina tindi 'ba bilaka naga nima kolodɔ ŋɔi dɔ Pɔlo ni ti Sila. Tine turu

mo ga i'di bɔ kanya ngi kirica bɔngɔ yaga di rɔ Pɔlo ni koloma rɔ tomba mo ti nyɔ'bo. ^{XXIII} Bɔ kanya naga nima omba Pɔlo ni ngi rɔ ma kɛnyɛ koto ki'di mi maboso. Turu naga nima ose gɔmo kitigɔ zi bɔ dɔ maboso nima 'dɔ kɔngɔ gɔ Pɔlo ni laka kinza kusu rɔnni ra. ^{XXIV} Bɔ nima oro kɔ'du 'ba turu naga nima. Gɔ kɔ'du mo na bo ki'di Pɔlo ni ngi mi rɔ ame nɔbɔ zana maboso ne kudɔdu ndimo mi lɔngɔ kpa kulugbu ma kirindi.

^{XXV} Mi zana korɔndɔ 'deni tine na lijɛ koloma ngi rɔ to'dɔ mɔtu toba ngala zi Bɔko'ba. Kina bilaka ma laki ame ga mi maboso yayi ne koloma ngi rɔ tuwɔ dɔnni. ^{XXVI} Mbowa yɔ na kizikizi ma lɔbu ki'di dɔni ngi. Mi maboso nima ebe ngi pili tiyaya rɔni, kpadɔri mo ga kurɔgɔ rɔnni pili yaga. Kina zingiri ame ga kudɔdu kɔzi bilaka 'ba maboso timo ne kope rɔnni ngi pili yaga gɔ dɔnni. ^{XXVII} Bɔ dɔ maboso nima onɔgɔ bi di bi tɔ'dɔ o'ja kpadɔri pili kurɔgɔ rɔnni 'deni yaga. Bo omeri 'ba bo tɛgɛ bɔ maboso ti kirija 'deni. Kina bo koto mbele abo ngi 'dɔ tupɔ rɔ bo timo yaga. ^{XXVIII} Tine Pɔlo ulɔri rɔ ma kembe kilende zi bo, iya te, "Kinza kupɔ rɔyi dɛ, ze na me pili bine."

^{XXIX} Bo idɛki bɔ mɔtɔ kɔ'de pa'do zi bo. Kina bo kirija ngi kari rɔ ame Pɔlo ni ti Sila kɛdi yimo ne, bo kari kolɔdɔ kɔmɔnni ti tikere ngi ti rɔ kilɛ'di rɔ mbɛmbɛ. ^{XXX} Kina

bo koja lijɛ ngi yaga di yayi, bo ititi lijɛ, bo iya te, "Nere ma ga, wa'di na gɔ mo'dɔ 'dɔ ki'di kɔmɔ ma yaga di mi tɔlɛ?"

^{XXXI} Pɔlo iya te, "I'di dɔyi rɔ ma laka gɔ lende 'ba nɛre Yɛsu, kina bo ti kɔmɔ yi ngi pili ti bilaka 'ba mi liɔ 'bi ga di mi tɔlɛ."

^{XXXII} Kina lijɛ kiyɛti lende 'ba nɛre Yɛsu ngi zi bɔ nima pili ti bilaka 'ba liɔ abo ga. ^{XXXIII} Bɔ nima urɔgɔ kɔmɔ 'bɔngɔ 'ba nyɔ'bo ame ga mi yida rɔnni ne ngi pili mi korɔndɔ nima. Kina lijɛ kodɔ mini 'ba bapatisi ngi dɔ bo pili ti bilaka 'ba liɔ abo. ^{XXXIV} Bo oto lijɛ kari rɔ abo ki'di akonyo zinni. Gɔ kɔ'du mo na bilaka 'ba liɔ abo ga ngi pili rɔ lɔɔ rɔmɔyi lijɛ i'di dɔnni 'deni gɔ lende 'ba Bɔko'ba.

^{XXXV} Mi bi kɛzɛ mo nima na turu koja bɔ kanya kari kiya zi bɔ dɔ maboso nima iya te, "I'di ya naga nima kari ɛ'bɛnni."

^{XXXVI} Bɔ nima ari kiyɛti zi Pɔlo ni tɛgɛ, "Laja ako zɔ bine di zi turu ma lɔbu, iya te, 'dɔ karike ɛ'be. Kina arike ti, ti mi kɛyi."

^{XXXVII} Pɔlo ileki kiya zi bɔ kanya naga nima, iya te, "Turu 'be naga nima lijɛ i'di komba ze kɔmɔ bilaka kinza ma kititi biɔi lende ze dɛ yɔ. Ze ame aa rɔ bilaka 'ba Romo ne, lijɛ i'di koboso ze bine rɔ ma sari. Kina me tɛgɛ lijɛ kɛdi kɔ'dɔkɔ 'dɔ toja ze gbɛ lowo yaga. Lende nima ele dɛ. Gbagba lijɛ mo

na ngi go kako bine koja ze yaga go dari.”

XXXVIII Kina bɔ kanya naga nima kileki ngi kari kiyeti kpa Pɔlo nime zi turu naga nima. Kina ɔɔ lijɛ kuwɔ 'deni kiya te Pɔlo ni ti Sila rɔ bilaka 'ba Romo tine, lijɛ ngi rɔ tikere go kɔ'du mo. XXXIX Kina lijɛ kari ngi mi maboso yayi tileki kpenni zi Pɔlo ni 'dɔ kola lijɛ go lende nima. Lijɛ oja Pɔlo ni yaga di yayi kiya teyi 'dɔ kenyi kari yaga di mi gawo 'benni nima. XL Kina Pɔlo ni kenyi ngi di mi maboso yayi kari liɲɔ 'ba Ludiya tori bilaka 'ba kanisa. Lijɛ ari kiya lende zi bilaka naga nima 'dɔ koloma ti mi keddi. Kina lijɛ kari e'benni ngi di mi gawo nima.

XVII

Tesalonika

I Lijɛ ari nduwɛ mi lingere 'benni nima kebe mi gawo 'ba Ambipoli ni ti Apoloniya komo Tesalonika. Ro 'ba motu 'ba Yudayi edi yayi. II Kina Pɔlo kari ngi yimo mi longo bilaka ame ga kototo donni yayi ne, kɔzɔ ma bo keddi ko'do molomolo naga tara. Bo oloma rɔ to'do kowasa tinni mi kada 'ba rɔ kindawo ma do mota 'do, III tiyeti go lende 'ba mi buku 'ba Boko'ba zinni, tegɛ lende naga nima kugu ne ileme 'deni Boko'ba iteri 'deni molo 'dɔ gomɔ ko'do Kurisitɔ ame bo koja kako dolinɔ nime ne go kenyi kɔɔ yaga di mi tole. Pɔlo iya te, “Yesu nime medii

miya lende mo ziye ne, bo na rɔ Kurisitɔ.”

IV Kina bilaka naga nima motɔ ga kuti ngi go lende 'ba Pɔlo, kodo'bo ronni ngi tinni lijɛ ti Sila. Kina Giriki ma konzi motɔ ga ame ga koro Boko'ba 'deni ne kodo'bo ronni ngi gbi tinni ti 'ja ma rɔ koro ma konzi motɔ ga. V Tine na lende nime kenyi ngi mi Yudayi motɔ ga. Kina lijɛ kari kototo ya ma keddi kulɛ 'benni rɔ yawa mi go bi 'ba ndogo naga ngi koco teyi 'dɔ kenyi rɔ 'diri ti Pɔlo ni. Ya naga nima omomi ronni ngi ti tulori rɔ mi gawo kari kolodo do liɲɔ 'ba bɔ motɔ rɔ Yasona. Lijɛ o'doko tinda'ba Pɔlo ni 'dɔ ki'di bilaka pili ko'do bure mo mi kpa kototo 'benni nima. VI Ne tine lijɛ o'ja Pɔlo ni de, kina lijɛ kinda'ba Yasona ngi pili ti bilaka 'ba kanisa motɔ ga kilala koto zi bɔ kiya bure 'benni ga. Lijɛ pili ulori kozo timo tɛgɛ, “Ya tone ga keddi kirasi do bilaka konzi 'ba dolinɔ naga nime ne, lijɛ na me kako 'deni bine. VII Kina me bɔ nime rɔ Yasona kota lijɛ ngi ki'di koloma liɲɔ abo rɔ nba. Ya naga nime lijɛ oro kɔ'du ki'di 'ba bɔ dolinɔ ma lobu 'ba Romo de. Lijɛ iya te bɔ motɔ tɔ ne kideki moyi mo rɔ Yesu na rɔ bɔ dolinɔ ma lobu.”

VIII Lende nime i'di bɔ kiya bure ni ti bilaka motɔ ga ngi pili ti mi kombi. IX Kina lijɛ ki'di Yasona ni ngi titi kopi girisi, tine na 'jaa lijɛ kope kola kari.

Beriya

^X Mi korɔndɔ mo nima na bilaka 'ba kanisa koja Pɔlo ni ti Sila ngi kari Beriya. Kina ɔɔɔ lijɛ kɔmɔ 'deni yayi tine lijɛ ari ngi mi rɔ 'ba mɔtu 'ba Yudayi. ^{XI} Yudayi ama ga yayi ne ilagi lende 'ba Pɔlo ni dɛ kɔzɔ ma di Tesalonika. Lijɛ ngi ti mi kɛyi tuwɔ mo gbɛ tidɛki buku 'ba Bɔko'ba mi kada pili tongɔ mo ɔɔɔ dɔ lende mo ga uti gɔ 'ba Pɔlo. ^{XII} Kina Yudayi ma konzi gbɛ ti Giriki ma rɔ bɔtɔni ti 'ja ma konzi ame ga rɔ bɔ wa ne ki'di dɔnni ngi gɔ lende 'ba Yɛsu.

^{XIII} Kina ɔɔɔ Yudayi ma mi Tesalonika kuwɔ lende mo 'deni kiya te, Pɔlo ɛdi 'deni gbɛ rɔ tiya lende 'ba Bɔko'ba mi Beriya tine, lijɛ ari kɔɔ ngi zi tindɛ 'ba bilaka kɛnyi rɔ 'diri ti Pɔlo. ^{XIV} Kina bilaka 'ba kanisa koja bo ngi di mi gawo kari kpa mini lɔbu. Tine Sila ni ti Timatiyo ileke 'benni mi gawo yayi. ^{XV} Bilaka 'ba Beriya ame ga koto gɔ Pɔlo ne ɛki ngi kɔɔ ti bo mi sorope kari nbɔ mi gawo 'ba Ateniya. Bo oja ya naga nima kileki Beriya 'dɔ kari kiya zi Sila ni ti Timatiyo kako welo zi bo.

Ateniya

^{XVI} Ko'ja bo kedi gba Ateniya yayi tidabi Sila ni ti Timatiyo, tine bo ngi rɔ meri kulɔwɔ di zi akoro ma konzi ame ga kɔmɔ bo kedi ko'ja di mi gawo nima ne. ^{XVII} Kina bo kɔ'bɔ ngi nduwɛ tari mi rɔ 'ba mɔtu 'ba Yudayi to'dɔ kowasa ti

Yudayi gbɛ ti bɔ lɔwɔ ame ga koro Bɔko'ba 'deni ne. Bo oloma gbɛ nduwɛ tari mi bi 'ba ndɔgɔ mi kada pili to'dɔ kowasa ti bilaka ma kako yayi. ^{XVIII} Bɔ kɔmɔ kiyandi mɔto ga ame kidɛki mɔyi mo rɔ ɛpikurɔ ti ya ame ga kidɛki rɔ Sitowa ne, oloma gbɛ rɔ to'dɔ kowasa ti bo di yayi. Ne tine ya mɔto ga iya te, "Wa'di na bɔ ngɔngɔ nima kedi ko'dɔkɔ tiya mo?"

Ya mɔto ga iya te, "Mɔto ga lende 'ba akoro mɔto ga 'ba bɔ lɔwɔ na ti bo kedi kiya." Lijɛ iya lende nima tara rɔmɔyi bo ɛdi rɔ tiya lende 'ba Yɛsu ti lende 'ba tɛnyi tɔdɔ di mi tɔlɛ.

^{XIX} Kina lijɛ koto bo ngi kari mi bi 'ba burɛ 'benni dɔ dɔku mɔto kidɛki mɔyi mo rɔ Ariyɔpago. Lijɛ iya te, "Do'dɔkɔ tuwɔ lende 'ba akiyandi la'ja nime. ^{XX} Wa mɔto ga ame keddi kiya ne duwɔ lende mo ga dɛ mɔlo. Do'dɔkɔ tikali mi 'jo 'ba lende mo ga."

^{XXI} Lijɛ iya tara rɔmɔyi bilaka 'ba Ateniya naga nima ti ya mɔto ga ame kedi koloma mi lɔngɔ lijɛ yayi ne, wa ma ko'dɔkɔ 'benni ma kulɔwɔ mo na rɔ tiya lende ma la'ja gbɛ ti tuwɔ mo.

^{XXII-XXIII} Kina Pɔlo kɛnyi ngi tɔrɔ kɔrɔ kɔmɔ bilaka 'ba burɛ naga nima kiya te, "Kpe bilaka 'ba Ateniya, milingere 'deni pili kote mi gawo 'be mo'ja akoro konzi 'be naga nima. Kina mikali 'deni kpe ngi rɔ bɔ koro akoro rɔ mbɛmbɛ. Mo'ja

gɔ bi 'ba tumu wa zi akoro 'be mɔto gb̄i kugu lende teyi kiya te, 'Bi 'ba akoro ma kinza kikali.' Wa nima kedd̄i koroke nḡi kinza kikalike d̄e ne kina me mako 'deni tiya lende mo ziye. ^{XXIV} Boko'ba na. Bo na me ko'ba m̄itoro ni ti d̄oyayi ti wa ame ga pili kedd̄i koloma m̄i bi naga nime. Bo na rɔ bo d̄o m̄itoro ni ti d̄oyayi. Tine bo oloma d̄e m̄i r̄o 'ba akoro ame ga bilaka na kub̄o ti k̄ozinn̄i ne. ^{XXV} Bo na me ki'di d̄id̄i zi bilaka lesi ni kpaki ti ȳeri 'ba ȳi m̄ok̄o 'd̄o kedd̄i koloma. Bo na koja gɔ wa pili zinn̄i. Bo inza rɔ leri 'ba wa mɔto 'd̄o bilaka lesi ki'di zi bo. ^{XXVI} Bilaka k̄oto na t̄on̄e bo ko'ba 'd̄o kedd̄i rɔ ȳi linḡi 'ba bilaka lesi pili. Kina me bo ki'di bilaka kote m̄i d̄olin̄o nime 'deni nḡi pili. Gba kinza bo ko'ba lij̄e d̄e bo oza gɔ bi 'benn̄i ga ti kada mo ga 'deni me rɔ k̄otok̄oto. ^{XXVII} Bo o'do tara 'd̄o odo kiya te bilaka m̄oto ga kedd̄i koma bo 'd̄o lij̄e komomo bi tara kari k̄om̄o zi bo, r̄om̄oȳi bo owo d̄e di r̄oze pili rɔ k̄otok̄oto. ^{XXVIII} Lende nime kina me t̄on̄e bo m̄oto kiya te, 'Bo na me kidid̄i ze, ki'di ze doloma tilingere m̄i d̄oyayi nime.' Ēd̄i gb̄i k̄ozo lende 'ba ngala 'be ma t̄on̄e kiya te, 'Ze pili rɔ kole abo ga.'

^{XXIX} Ne odo d̄ed̄ike 'deni rɔ kole 'ba Boko'ba tara tine, inza rɔ ma laka 'd̄o domerike diyake te bo ěd̄i k̄ozo wa m̄oto ga ame bilaka ma miri ko'do di m̄i yamo ala kose di m̄i d̄oku ne tara. ^{XXX} Tine lende 'ba kada ma m̄olo t̄on̄e

ga gba kinza bilaka kikali bo d̄e ne, bo ola 'deni pili. Ne kina me bo kedd̄i kose 'deni zi bilaka 'ba gɔ bi naga nime pili 'd̄o koto d̄onn̄i di m̄i lende k̄enȳe. ^{XXXI} Bo igeli kada ame 'd̄o bo ko'do bur̄e 'ba bilaka 'ba d̄olin̄o nime pili rɔ ma kodoro ȳimo ne 'deni. M̄i kada mo nima bo ti ki'di bo ame bo kigeli 'deni ne tiya bur̄e 'ba bilaka. Bo ileme 'deni zi bilaka pili rɔ ma laka bo ěd̄i ko'do tara ti ti'di bo nima k̄enȳi k̄odo di m̄i t̄ol̄e."

^{XXXII} Kina odo bo bur̄e naga nima kuw̄o Polo kiya lende 'ba t̄enȳi t̄odo 'ba bilaka yaga di m̄i t̄ol̄e k̄ozo a nima tara tine, ya m̄oto ga ōḡo bo nḡi rɔ laja. Tine ya m̄oto ga iya te, "Do'doko 'd̄o kako kiya lende nime gb̄i zize kada m̄oto."

^{XXXIII} Kina odo Polo k̄odo 'deni yaga tine, ^{XXXIV} ya m̄oto ga odo'bo r̄onn̄i nḡi ti bo ki'di d̄onn̄i gɔ lende 'ba Ȳesu. Bo ma k̄oto di m̄i l̄onḡo lij̄e nima na rɔ D̄iȳonusiȳo bo kiya bur̄e m̄i Ariȳopago ti 'ja m̄oto kid̄eki rɔ Damari gb̄i ti ya m̄oto ga.

XVIII

Korinito

^I Di p̄ot̄o mo na Polo k̄enȳi di Ateniya kari Korinito. ^{II} Di yayi na bo kari kondoso ti bo m̄oto rɔ Akowila. Bo nima rɔ Yudayi tine ōȳo bo P̄onito. Bo ěd̄i m̄olo koloma Romo, tine bo d̄olin̄o 'ba Romo ame kid̄eki m̄oȳi mo rɔ Kolawodiyo ne i'di k̄o'du 'deni 'd̄o Yudayi pili

kɛnyī yaga di Romo. Gɔ kɔ'du mo na ki'di Akowila ni kɛnyī di Italiya yayi ti 'ja abo Purisikila kako gba rɔ ma la'ja Korinito. III Pɔlo ari tonɔɔ lijɛ koloma tinni yayi turu kilaka, rɔmɔyī lijɛ pili rɔ bɔ kuru kilaka. IV Kina bo kɔ'bɔ ngi nduwɛ rɔ tari mī rɔ 'ba mɔtu mī kada 'ba rɔ kindawo pili tilende ti ya ame ga yayi rɔ Yudayi kpaki ti Giriki ni toco mo zinni gɔ lijɛ ki'di dɔnni gɔ lende 'ba Yɛsu.

V Kina ɔɔɔ Sila ni kɔmɔ 'deni ti Timatiyo di Make-doniya tine Pɔlo ola ndɔbɔ 'ba turu kilaka ngi kɔɔ rɔ bo nge gɔ tiya lende 'ba Bɔko'ba gbī todɔɔ gɔmo zi Yudayi ni, Yɛsu na rɔ Kurisitɔ ame Bɔko'ba koja kako dɔlinɔ nime bine ne. VI Tine Yudayi oloma ngi to'dɔ kowasa ti bo tiya kpa kɛnyɛ rɔ bo. Gɔ kɔ'du mo na bo komba lupu ngi yaga di rɔ bɔnɔɔ abo 'dɔ kileme Bɔko'ba ilagi 'deni di rɔnni. Bo iya te, "Ɔɔɔ kɔcɔke pele 'bɔwu yaga di mī kɔri 'ba didi nime ama 'beye na, ma 'bama miyandi ye 'deni. Kɔsaki di mī kada nime tɔne mɛdi mari a ma tiya lende 'ba Bɔko'ba zi bɔ lɔwɔ."

VII Kina bo kola rɔ 'ba mɔtu nima ngi bo kari tuwɔwɔ lende 'ba Bɔko'ba zi bilaka di linɔ 'ba bɔ lɔwɔ mɔto kidɛki mɔyī mo rɔ Titiyɔ Yoseto rɔ bɔ koro Bɔko'ba. Bɔ nima linɔ mo ngila rɔ 'ba mɔtu. VIII Kina bɔ dɔ rɔ 'ba mɔtu nima kidɛki mɔyī mo rɔ Kurisipɔ

ne ti bilaka 'ba linɔ abo ga pili ki'di dɔnni ngi gɔ lende 'ba nɛre Yɛsu. Ya ma konzi mɔto ga ame kuwɔ lende 'ba Yɛsu di Korinito yayi ne i'di dɔnni ngi gbī gɔmo, kina kɔɔ mini 'ba bapatisi ngi dɔnni.

X Mī korɔndɔ ma dɔ kɔto mɔto na nɛre Yɛsu kilende ngi zi Pɔlo ti nyi, iya te, "Kinza kere dɛ. Iya lende ma nduwɛ kinza kola gɔmo dɛ. X Mɛdi tiyi, bɔto mɔto inza kɔ'dɔ yi. Mɛdi ti bilaka rɔ ma konzi mī gawo nime."

XI Kina Pɔlo koloma ngi yayi kɔmɔ kɔɔ kɔto kɔɔ dɔmo nyepe modɔɔkɔto tiyandi bilaka ti lende 'ba Bɔko'ba.

XII Kina ɔɔɔ bɔ mɔto rɔ Galiyo na 'deni rɔ turu 'ba dɔyayi 'ba Giriki nima tine, Yudayi otɔto rɔnni ngi kolɔɔ dɔ Pɔlo kɔto koto mī gɔ bi 'ba burɛ. XIII Lijɛ iya te, "Bɔ nime ɛdi rɔ tiya mo zi bilaka 'dɔ koro Bɔko'ba ti to'dɔ wa ame ga kɔ'du ki'di kota gɔmo 'deni ne."

XIV Pɔlo o'dɔkɔ tilende, ne tine Galiyo na kɔke dɔmo ngi dɔgba kiya zinni te, "Kpe bilaka 'ba Yudayi, ɔɔɔ kiya te kɔ'deke bɔ nime bine gɔ lende kɛnyɛ kɔ'dɔ mɔto ala gɔ 'bɔlu abo, kina nge ti muwɔ lende 'be. XV Ne ame za rɔ lende 'ba kɔ'du tɔ ne ga ti mɔyī ti kɔ'du ki'di 'be 'ba Yudayi ne, kpe na kɔ'dɔke e'be burɛ mo. Ma 'bama mɔ'dɔ burɛ 'ba wa ma tara dɛ."

XVI Kina bo ki'di ngi koga lijɛ yaga di mī gɔ bi 'ba burɛ.

XVII Tine na lijë kolodö ngi dö Sösetene bö dö rö 'ba mötu tomba mo di mi gö bi 'ba burë yayi. Ne pele Galiyo onyo abo lende mo dë.

Pölo Opö Dö Bo Yaga

XVIII Pölo oloma titi ko'dö tö'dö dö konzi ti bilaka 'ba kanisa yayi. Kina bo ko'dö mötö gbo ngi zinni bo kari Kenjoriya 'dö tēki mi sorope di yayi tari mi döyayi 'ba Suriya. Di Kenjoriya yayi na bo kopö dö bo ngi yaga römöyi bo ulömu rö bo 'deni zi Böko'ba. Kina bo këki ngi mi sorope köto ti Purisikila ni ti Akowila. XIX Ne ödö lijë kömö 'deni Epeso tine, lijë ari dë kpe nduwë ti bo.

Bo ari mi rö 'ba mötu 'ba Yudayi di Epeso yayi tilende ti bilaka ame ga yayi ne. XX Ya naga nima ititi bo 'dö toloma titi mbowa tinni yayi. Ne tine bo o'dökö dë. XXI Kina bo ko'dö mötö gbo ngi zinni. Bo iya te, "Ödö Böko'ba ko'dökö zö ti mako 'jaa ziye bine kada mötö."

Kina bo këki ngi mi sorope di yayi kari nduwë. XXII Kina ödö bo kömö 'deni Kayisariya tine, bo ëki ngi di mi sorope kari mi Yerosalema tumötö bilaka 'ba kanisa. Tine na bo kari ngi Anitokiya XXIII kari koloma titi ko'dö tö'dö dö ndö tara yayi.

Di pötö mo na bo kënyi di Anitokiya yayi kari kebe mi döyayi 'ba Galatiya ni ti Parugiya ti'di mi këddi zi bilaka 'ba kanisa.

Apolo

XXIV Mi kada mo nima yayi Yudayi mötö kidëki möyi mo rö Apolo ako Epeso. Bo nima öyö bo mi Alesandora. Bo rö bö kpa kikali lende ma kikali lende 'ba mi buku 'ba Böko'ba 'doyi. XXV Bo uwö lende 'ba nere Yësu 'deni laka, bo këdi kiyandi bilaka timo rö ma kodöro ti dök'i'di köto. Tine bapatisi ma bo kikali na nge rö bapatisi ame Yowani ko'dö dö bilaka ne. XXVI Purisikila ni ti Akowila ari kuwö bo ngi koloma rö tiya lende 'ba Böko'ba rö dö ngölö di mi rö 'ba mötu. Kina lijë kogba bo ngi kari timo lijo 'bënni kiyëti lende 'ba Böko'ba zi bo rö ma kodöro.

XXVII Mi kada mötö yayi tine Apolo o'dökö tari Giriki. Kina bilaka 'ba Epeso yayi kokonyi bo ngi kugu waraga zi bö kösö gö Yësu ga ma Giriki 'dö ko'dö nba rö bo laka.

Kina ödö bo kömö 'deni Giriki yayi tine, bo ö'bö ngi tokonyi ya ame ga lende këyi 'ba Böko'ba ki'di 'deni ki'di dönni 'deni gö lende 'ba Yësu ne. XXVIII Yudayi mötö ga oloma tö'dö kowasa ti bo di kömö bilaka ma konzi. Tine bo a'da lijë ngi ti kpa kitigö 'ba lende kikali abo. Bo iyëti lende 'ba mi buku 'ba Böko'ba ngi zinni ame kileme Yësu rö Kurisitö ame Böko'ba koja kako dölijo nime bine ne.

XIX

Pölo Ari Epeso

^I Mī kada ma Apolo kēdi Korinito Pɔlo ēdī 'ba bo tilingere kebe mī dɔyayi ame ga rɔ ma kɔwɔ di kpa mini lɔbu ne. Di gɔmo na bo kako ngi Epeso. Di yayi na bo kari ko'ja bo kɔsɔ gɔ Yēsu mɔto ga. ^{II} Bo ititi lijē, bo iya te, “Mī kada ame ki'dike dɔye gɔ lende 'ba Yēsu ne Nyi Kɔto Laka ako ra dɔye?”

Lijē iya te, “Duwɔ lende mo dē kiya te Nyi Kɔto Laka 'ba Boko'ba ēdī.”

^{III} Bo iya te, “Ne o'do bapatisi dɔye totondo?”

Lijē iya te, “Bapatisi ma ko'do dɔze nge kɔzo ame Yowani koloma rɔ to'do mo ne tara.”

^{IV} Bo iya te, “Bapatisi nima Yowani ko'do dɔ bilaka ne ēdī rɔ lende kileme 'ba dɔ koto di mī lende kēnyē. Yowani iya gbī tɔnē zi bilaka 'ba Yisarele 'dɔ ki'di dōnni gɔ lende 'ba bo ame kēdi kako di pɔtɔ bo bine ne. Kina me 'deni rɔ Yēsu.”

^V Kina ɔdo ya naga nima kuwɔ lende 'ba Pɔlo nima 'deni, i'di ngi ko'do bapatisi dōnni 'dɔ lijē kēdi rɔ 'ba nɛre Yēsu. ^{VI} Kina Pɔlo ki'di kōzi bo ngi dōnni na Nyi Kɔto Laka kila'ba ngi dōnni pili ki'di lijē tilende rɔ kpa lɔwɔ tumē lende 'ba Boko'ba. ^{VII} Ya naga nima lijē ēdī pili kɔzo 'butē dɔmoriyɔ tara.

Pɔlo Iyandi Wa Mī Rō 'Ba Mōtu

^{VIII} Mī nyepe mota Pɔlo ɔ'bɔ ngi nduwē rɔ tilingere mī rō 'ba mōtu tiya lende rɔ dɔ ngölö zi bilaka gbī

tilende tinnī 'dɔ lijē ki'di dōnni gɔ lende 'ba nɛre lɔbu 'ba Boko'ba nime. ^{IX} Ne tine ya ma mbili minyi mɔto ga ame kilagi lende abo ne ēdī gbī yayi. Lijē ebe ngi tiya kpa kēnyē zi bilaka ma konzi gɔ kō'du 'ba kɔri 'ba lende 'ba Yēsu nime. Kina Pɔlo kēnyē ngi di mī lōngö lijē yayi kogba bo kɔsɔ gɔ Yēsu ga ti bo. Kina bo koloma ngi nduwē tilende ti bilaka gɔ lende 'ba Boko'ba kote kada pili di mī sukulu 'ba bo mɔto kidēki rɔ Torano. ^X Bo oloma nduwē to'do lende nime te nɔbɔ kɔmɔ kɔɔ riyɔ. Kina ki'di bilaka 'ba Yudayi ame ga pili kēdi koloma mī dɔyayi 'ba Asiya ne kpaki ti Giriki mo ga ngi kuwɔ lende 'ba nɛre Yēsu.

^{XI} Mī kada naga nima yayi Boko'ba i'di Pɔlo ngi koloma rɔ to'do lende 'ba gɔ koto ma konzi mɔto ga. ^{XII} Bɔngɔ ame rɔ 'ba tolo mo dɔ bo ne kpaki ti ma bo kēdi kudödu 'bömbö bo timo, bilaka oloma ngi rɔ toto mo zi bo rɔkɔ'ɔ kina rɔkɔ'ɔ mo ga kola ngi. Nōki ni kpaki ita'ba ngi yaga.

^{XIII} Yudayi mɔto ga ēdī gbī mī dɔyayi nima yayi ko'do rōnni tilingere toga nōki yaga di dɔ bilaka. Lijē iyɔzo 'dɔ toga nōki yaga di dɔ bilaka ti möyi nɛre Yēsu ti tiya lende teyi, kiya te, “Milende ziye ti kōzi kakpa 'ba Yēsu ame Pɔlo kēdi kiya lende mo ne 'dɔ kēnyike yaga di dɔ bo nime.”

XIV Bo ko'do lende naga nime moto mo ga na ro kole modomoriyō 'ba bo akumu ma löbu 'ba Yudayi ame kidēki möyi mo ro Sikiwa ne. XV Mi kada ma do koto moto na nöki kileki domo ngi zinni, iya te, "Mikali Yēsu, kina mikali lende 'ba Polo gbi. Ne kpe 'beye yē mo ga na?"

XVI Kina bo nöki nima kulöru ngi dönni kinyanyi lijē kirica bonjo pili yaga di rönni nbō lijē kirija yaga di mi rö abo ti wētō rönni.

XVII Lende nime ömō ngi mbili Yudayi kpaki ti Giriki ame ga kēdi koloma mi Epeso yayi ne. Kina ki'di lijē ngi ro tikere, lijē koloma tubi go möyi nere Yēsu ro mbembē. XVIII Ya ma konzi ame ga ki'di dönni 'deni go lende 'ba Yēsu ne ari kodo kpēnni ngi go lende kēnyē 'bēnni ga bi kopō. XIX Ya ma kata naga o'de buku 'ba tata 'bēnni ga ngi konjma yaga di komo bilaka pili. Buku naga nima ndögō mo ga ma kodo'bo pili bi koto ti yamo kisi kuluku 'butē. XX Tigō mbembē 'ba ndobo naga nime i'di bilaka ma konzi ngi ki'di dönni go lende 'ba nere Yēsu, kina ki'di bilaka 'ba kanisa ngi pili kēdi ti mi kēddi.

Ayayi Di Epeso

XXI Di pötō mo Polo ēnyi kiteri ngi ti tigō 'ba Nyi Koto Laka tari tilingere kebe mi Makedoniya ti Giriki 'do tari ro nburunburu mo mi Yerosalema. Bo iya te, "Odo

mömō Yerosalema, mēdi mari tonjo Romo."

XXII Kina bo koja Timatiyo ni ti Eraseto ame kēdi koja laja zi bo ne ngi kari Make-doniya. Ne tine bo oloma 'ba bo titi mbowa mi doyyayi 'ba Asiya.

XXIII Mi kada naga nima yayi kina bilaka 'ba Epeso kebe ngi to'do ayayi ma löbu ro kori 'ba lende 'ba Yēsu. XXIV Bo moto ēdi yayi möyi mo ro Demetoriyo ro bo kuku rö titi 'ba akoro Aritemisi di mi sitēri. Ya ame ga pili kēdi ko'do ndobo ti bo ne o'ja girisi ngi ro ma kēnyē go ndobo nima. XXV Kina bo kari kototo bo ndobo abo naga nima ngi kpaki ti lepni nni ga. Bo iya te, "Kpe nime pili ikalike wa 'ba to'ja girisi ze na ro ndobo nime. XXVI Kina me o'jake wa nima bo nima ro Polo kēdi ko'do ne 'deni kuwōke gbi ti mbili ye. Bo iya te wa ame ga bilaka lesi kilejo ti közinni ne na dē ro wa ma 'do bilaka koro. Kina me bo ki'di bilaka ma konzi 'ba Epeso ti bilaka 'ba mi doyyayi 'ba Asiya nime 'deni ngi pili ki'di dönni go lende abo. XXVII Motoga kö'du abo ti ki'di bilaka kiya wa naga nime dēdi dilenoke ne ngi ro wa ma yawa. Rö löbu 'ba Aritemisi nime pele motoga bilaka ti kiya ngi kada moto ro wa ma yawa. Kina lijē kēdi kuburu bi 'ba akoro löbu nime bilaka 'ba Asiya kpaki ti 'ba doyyayi moto ga pili koro 'deni ne ngi."

XXVIII Lende nime i'di bi-

laka naga nima ngi kënyi rɔ 'diri kebe tulori kozo timo rɔ ma kembe, kiya te, "Aritemisi, akoro 'ba Epeso na rɔ dɔ kiteli."

XXXIX Kina bilaka 'ba mi gawo pili kembe ngi mi ayayi kari kinda'ba Gayo ni ti Aritaroko ame ga rɔ bilaka 'ba Makedoniya kedii koloma ti Polo ne ngi. Kina lijɛ kolɔ ngi nduwɛ kari ti ya naga nima mi gɔ bi 'ba kpa kotɔtɔ. XXX Polo o'dokɔ 'dɔ tari tilende zi tindii naga nima komomi ronnii yayi ne. Tine bɔ kɔsɔ gɔ Yɛsu ga ota gɔ bo ngi di bi tari. XXXI Turu 'ba dɔ gawo nima mɔtɔ ga ame rɔ bɔ pɔri bo ga ne oja laja gbii kiya zi bo kinza bo kudumu dɛ yayi.

XXXII Tindii naga nima pili oloma ngi tozɔ ti lende nima rɔ 'beri'beri. Ya ma konzi mɔtɔ ga di mi lɔngɔ lijɛ yayi ikali dɛ wa'di na lijɛ kotɔtɔ ronnii bina gomo.

XXXIII Kina Yudayi ni ki'di bɔ mɔtɔ rɔ Alesandoro ngi kari kɔrɔ komɔ tindii naga nima. Bilaka naga nima pili o'dokɔ bo 'dɔ kilende. Kina bo kiyeyi dɔ kɔzi bo ngi zinni 'dɔ lijɛ kudumɔ, 'dɔ bo kiyeti kɔ'du nima zinni.

XXXIV Ne tine bilaka naga nima ikali bo ngi rɔ Yudayi. Kina lijɛ pili kebe ngi tulori timo nbɔ saa riyɔ, kiya te, "Aritemisi, akoro 'ba Epeso na rɔ dɔ kiteli."

XXXV Rɔ nburunburu mo na makunɔ 'ba mi gawo nima kako ki'di lijɛ 'jaa kudumɔ. Bo iya te, "Kpe bilaka 'ba Epeso, laki pili ikali

ze rɔ bɔ konɔ gɔ rɔ lɔbu 'ba Aritemisi gbii ti doku nime kila'ba di mitɔrɔ ne. XXXVI Lende nime ikali dɛ ma 'dɔ kandi gomo. Udumoke, kinza kulɔgbɔke dɛ ngi rɔ yawa tara. XXXVII Ya riyɔ naga nime u'bɔgɔ ɔtɔ dɛ yɔ di mi rɔ 'ba akoro, lijɛ iti'ja akoro ze Aritemisi dɛ gbii. Kina me kinda'bake lijɛ ngi ko'deke kako bine. XXXVIII ɔdɔ kiya te Demetoriyo ni ti bilaka abo naga nima kedii ti lende 'ba rɔ bilaka mɔtɔ, ma laka mo 'dɔ lijɛ kari kiyeti 'jaa zi turu mi kada 'ba burɛ 'benni. XXXIX Ne ɔdɔ kiya te kpe nima pili ko'dokɔke to'dɔ wa mɔtɔ tɔ ne 'beri, ma laka mo 'dɔ didɛki bilaka 'ba mi gawo nime pili kotɔtɔ ronnii 'dɔ kote lende mo laka yaga. XL Ayayi nime ko'doke tɔne ne lende mo aga 'deni za rɔma dayi, mɔtɔga bɔ mɔtɔ ti kari kususuzɛ ngi gomo zi turu 'ba Romo. 'Jɔ 'ba lende 'ba ayayi nime inza du te, kina dinza dikalike gbii tiyeti ndimo laka."

XLI Di pɔtɔ makunɔ nima kote tiya lende 'deni kɔzɔ a nima tara tine, na bo kiyeyi bilaka naga nima ngi pili.

XX

Polo Ari Makedoniya

I Kina ɔdɔ kpa ayayi 'ba bilaka 'ba Epeso naga nima kɔrɔ 'deni tine, Polo ɔtɔtɔ dɔ bɔ kɔsɔ gɔ Yɛsu ga ngi kose gomo zinni 'dɔ lijɛ koloma kɔ'bɔ ti mi keddi. Kina bo ko'dɔ mɔtɔ gbɔ ngi zinni bo kënyi kari Makedoniya.

II Bo ari kilingere kebe mi Makedoniya yayi pili toco mi keddi zi bilaka 'ba kanisa ti lende ma konzi. Di yayi na bo kari ngi mi doyayi 'ba Giriki III kari koloma yayi nyepe mota. Bo o'doko 'do tileki di yayi tari mi doyayi 'ba Suriya. Ne tine bo uwö lende mo Yudayi edi ro tususu kpenni ro bo 'do tupö bo yaga. Kina bo kényi ngi koga kebe mi doyayi 'ba Makedoniya. IV Ya mota ga ame kari ti bo ne na ro Sopatara kole 'ba Pura di Beriya, ljjé ti Aritaroko ni ti Sekondo di Tesalonika ti Gayo di Darobe ti Timatiyo ti ya mota ga di Asiya ro Tukikö ni ti Turöpimö.

V Ya naga nime ari nduwé dogba tidabi ze ti Pölo mi Torowa. VI Di pötö karama 'ba Pasaka na dényi di mi gawo 'ba Pilipöyi yayi dëki mi sorope do'do tö'dö nbö do muyi na 'jaa dondoso ti ya ma töné ga di Torowa. Kina dari doloma ngi titi yayi kozo tö'dö do modomoriyö tara.

Tari 'Ba Pölo Di Torowa

VII Mi dokopiyari 'ba kada ma dogba di pötö kada 'ba ro kindawo 'ba Yudayi na dodobö raze ngi ti bilaka 'ba kanisa tonyo mangolobö. Kina Pölo koloma ngi ro tiya lende 'ba Boko'ba zi bilaka. Bo iteri 'deni 'do tényi di yayi mi bi kèzè ma di pötö ama, go kö'du mo na bo koto tilende ngi nbö kömö mi zana korondo. VIII Mi ro kodobö ze nima dedü mi rö toro ti lamba ma köbö

nbani yayi. IX Kole yöbi mota kidëki möyi mo ro Yutuku oloma 'ba bo ngosi kpa bi gbönö 'ba rö. Kina bo ki'di tinano ngi ko'ja Pölo kedü 'deni ro tiya lende ro mbembë. Ro nburunburu mo tine na tö'dö kinda'ba bo ngi. Kina bo komo ngi pilisi di bi gbönö 'ba rö nima kila'ba nbö kömö mi yayi bëri. Bilaka ëki kari tombi bo, tine ari ko'ja bo 'deni ngi ro töku. X Kina Pölo këki ngi kari kutu'bö ro bo do bo nima kiramo. Bo iya te zi ya naga nima, "Öroke di bi monö, bo edi ti kömöni."

XI Tine na Pölo këki kileki toro tonyo mangolobö ti bilaka ama ga. Kina bo koto tilende ngi nduwé ro gögö nbö kömö mi kano bi yo na bo kényi kari ngi. XII Tine bilaka naga nima oto kole yöbi töné ngi kari linjo 'deni ro ma kididi na ljjé ngi pili ro lonjo.

Pölo Ari Mileto

XIII Pölo iya zize 'do dëki mi sorope dari nduwé töti dogba römöyi bo edi ko'doko 'ba bo tilingere ti ndi bo. Kina dëki ngi mi sorope dari Aso turé do bo yayi. XIV Di yayi tine na bo këki ngi mi sorope koto tize kari nduwé Mitolene. XV Mi bi kèzè ma di gomo na dari ngi nduwé ti sorope nbö dömö ngosi ngila doyayi 'ba Kiyö. Di gomo 'böwu na dari nduwé ti sorope dömö mi doyayi 'ba Samo. Mi bi kèzè ma di go ama tine na dari ngi gbü nduwé ti sorope dömö

mī gawo 'ba Mileto. ^{XVI} Pɔlo o'dɔko 'dɔ toke rɔ ma kodɔrɔ kari Mileto kɔzɔ a nima tara kugögö dē kpe kebe Epeso kinza bo kigabi ra titi mī dɔyayi 'ba Asiya. Bo o'dɔko tari welo tara ɔdɔ kēdi laka 'dɔ bo kari kōmō Yerosalema mī kada 'ba Penitikosi.

^{XVII} Gɔ kō'du mo na bo koja laja ngī kari zi löbu 'ba kanisa ame ga Epeso ne 'dɔ kurē dɔ bo Mileto. ^{XVIII} Kina ɔdɔ lijē kōmō 'deni yayi tine, bo ēnyī tiya mo zinnī, bo iya te, "Kpe pili ikalike loma tōnē moloma mī löngö ye molo gɔ tako ma mī dɔyayi 'ba Asiya bine ne 'deni. ^{XIX} Mileki rɔma titiyi bēri mī laja 'ba Yēsu mö'bö ngī rɔ meri rɔ kōmɔ tolo gɔ lende 'be gbī mī aki-yari löbu 'ba Yudayi ma kēdi kususu kpēnnī rɔma. ^{XX} Ne pele mö'bö ngī tiya lende 'ba Boko'ba ziye gbī tiyandi kōmɔye di bi 'ba bilaka konzi gbī kebe mī linɔ 'be ga. Laja laka ame ga 'dɔ kokɔnyi ye ne, musu dɔmo dē du kɔtɔ te di ziye. ^{XXI} Miya lende pili 'deni yaga zi Yudayi ni kpaki ti bɔ löwö. Miya 'deni zinnī 'dɔ lijē kɔtɔ dönni di mī lende kēnyē 'bēnnī ga lijē kuwö dɔ Boko'ba gɔ lijē ki'di dönni gbī gɔ lende 'ba ɲere ze Yēsu.

^{XXII} Kina me miya ziye, Nyi Kɔtɔ Laka na me 'deni koja ma mēdi mari Yerosalema. Wa ame ga kēdi kari kō'dɔ rōnni zö di yayi ne mikali dē. ^{XXIII} Di mī gawo ame ga pili moloma teyi ne Nyi Kɔtɔ Laka ö'bö ngī rɔ tiyandi ma

timo, iya te bilaka ti koboso ma kada mɔtɔ kodɔ gomo rɔma. ^{XXIV} Ne 'bama lende mo ɔ'ɔ dē kpe rɔma, ɔdɔ mōmɔ ala mölē. Wa ame ɲge lende mo kɔ'ɔ rɔma ne na rɔ tote ndabɔ nime ɲere Yēsu ki'di zö to'dɔ mo ne. Ame rɔ tiyētī laja laka 'ba mī kēyī 'ba Boko'ba ne.

^{XXV} Kina me miya ziye, kɔzɔ ma tōnē pele moloma 'deni rɔ tiya lende 'ba ɲere löbu 'ba Boko'ba ziye ne, ma tone mikali 'deni kpe pili inza ko'jake kinē ma kpe di gɔ ame. ^{XXVI-XXVII} Wa ame ga Boko'ba ko'dɔko 'dɔ to'dɔ mo ziye ne miya 'deni pili ziye. Musu dɔ ama kɔtɔ mɔtɔ te dē du di ziye. Kina me mēdi miya 'deni ziye tone, ɔdɔ kebe kɔcɔke 'böwu gbī yaga di mī kori 'ba didi nime lende ma inza kpe teyi.

^{XXVIII} Kina 'deni ongoke gɔ yida rɔye ti laka gbī ti kamölö naga nime Nyi Kɔtɔ Laka ki'di ye 'deni rɔ bo dɔmo ne, rōmöyī lijē na rɔ kanisa 'ba Boko'ba. Tölē 'ba kole abo na me 'deni ki'di lijē rɔ 'ba bo ga. ^{XXIX} Mikali 'deni wöliwöli ma kēnyē mɔtɔ ga ēdi kako di pötö ma mī löngö ye bine kinda'ba kamölö naga nime. ^{XXX} Ya mɔtɔ ga di mī löngö ye nima ti kēnyī gbī tiya bēti 'dɔ ki'di bɔ kōsö gɔ Yēsu ga kōsö gönni. ^{XXXI} Tine olomake ti bi koda. Omerike gɔ kōmɔ kɔɔ mota nima mo'dɔ bine tiyandi ye pili rɔ kɔtɔkɔtɔ kote kada kote korɔndɔ pili ne. Gomo ö'bö nduwē to'ja ma gɔ lende 'be.

XXXII Kina me mi'di ye 'deni zi Boko'ba mi lende keyi abo tonē miya 'deni ziye ne. Lende nima na ti ki'di dōki'di ye kēddi 'do ko'jake yēyi nime Boko'ba ko'doko ti'di mo zi bilaka abo ga ne.

XXXIII Tōnē moloma bine miteri wa ma kozo girisi ni ti boṅgo dē di zi boto 'beye ma koto mōto. XXXIV Ikalike 'deni mo'do ndɔbo ma ti kōzō to'ja wa ma dēdi ro leri mo ti bilaka ma ga. XXXV Kina me mileme 'deni ziye 'do ki'dike kōziye kitigo laka to'do ndɔbo 'do tokonyi bo lisa. Omerike lende tonē ḡere ze Yēsu kiya te, 'Bo ma ki'di wa na ti kēdi ro loṅo ro do kiteli di do bo ma kogba mo.' "

XXXVI Kina odo Polo kote tiya lende naga nime 'deni te tine, lijē olodo ḡi pili bēri ti löbu 'ba kanisa naga nima to'do mötu zi Boko'ba. XXXVII Kina lijē pili kiramo bo ḡi to'do mötö ḡbo zi bo ti mono ro mbembē. XXXVIII Lijē pili ro meri rōmöyi bo iya te lijē inza ko'ja kinē bo kpe. Kina lijē koto ḡo bo ḡi kēki mi sorope.

XXI

Tari 'Ba Polo Yerosalema

I Kina do'do mötö ḡbo ḡi zinni dēki mi sorope dari ro ma kodoro dōmö mi dōyayi 'ba Kōsa. Mi bi kēzē ma di ḡomo na dari ḡi di yayi Rodo dala 'böwu nduwē di yayi Patara. II Di yayi tine na do'ja bo sorope mōto ga kēdi kari mi dōyayi 'ba Pōnikē. Kina dēki ḡi mi

sorope ma 'bēnni nima dari nduwē tinni. III Dari ḡbo do'ja dōyayi 'ba Kupuriyō kinda di bi kōwo. Kina dari ḡi nduwē ti dōyayi nima kēdi kinda kebe do kapa gali ze ḡbo dōmö mi dōyayi 'ba Suriya. Dari dēki bēri mi gawo 'ba Tura, rōmöyi bo sorope naga nima o'doko tope wa ame ga yimo ne kola bina. IV Tine na dari do'ja bo kōsō ḡo Yēsu ga ama yayi ne ḡi kina doloma titi tinni yayi do'do tö'dö do modomoriyō. Tine Nyi Koto Laka i'di lijē ḡi koloma ro tumē lende ḡo kö'du 'ba Polo. ḡo lende mo na lijē kiya zi Polo kinza bo kiteli dē kpe nduwē kari mi Yerosalema.

V Ne odo kada ze ko'bo 'deni tine dēnyi ḡi dōmo tari. Kina lijē kēnyi ḡi pili ti 'ja 'bēnni ga kpaki ti kole titi 'bēnni ga koto ḡoze ḡbo kōdo yaga di mi gawo ti'di ze ḡo kori. Kina dolodo ḡi bēri pili tinni di kpa götö 'ba mini löbu nima yayi to'do mötu zi Boko'ba. Kina do'do mötö ḡbo ḡi zinni VI dēki mi sorope. Tine na lijē kileki 'bēnni ḡi kari liṅo 'bēnni ga.

VII Kina dari ḡi nduwē ti sorope di Tura ḡbo dōmö Pitolemayi. Dari dumötö bilaka 'ba kanisa ama ga yayi ne do'do tö'dö do koto tinni yayi. VIII Mi bi kēzē ma di ḡomo na dari ḡi nduwē dōmö Kayisariya. Dari doloma liṅo 'ba Pilipō bo kiya laja laka 'ba Yēsu. Bo di mi löṅgo ya ma modomoriyō

tönē ga bilaka 'ba kanisa kigeli di Yerosalema 'do to'do ndabɔ 'ba kanisa ne. IX Bo ēdī ti yītōtī sowo kpaki rɔ bɔ kumē lende 'ba Boko'ba.

X Doloma do'do tō'dō titi kɔzɔ dɔ ndō tara tinnī yayi. Bɔ kumē lende 'ba Boko'ba mɔtɔ ako di dɔyayi 'ba Yudayi yayi, möyī mo rɔ Agabo. XI Kina bo kako ngi kope gasi 'ba Pɔlo bo kudōdu kōzī bo ga ti ndī bo ga timo. Bo iya te, "Ame na rɔ lende kiya 'ba Nyī Kɔtɔ Laka, 'Yudayi ēdī kari kudōdu bɔ dɔ gasi nime te di Yerosalema ki'di kōzimo zi bɔ lōwō." "

XII Gɔ lende nime duwō te ne, ze pili ti ya ame ga yayi doma'jo rɔze zi Pɔlo kinza bo kari dē kpe Yerosalema. XIII Ne tine bo ileki dɔmo zize, bo iya te, "Ēddī kudoku tara gɔ wa'di? Ēddī kupōke ma ti meri gɔ wa'di? Ma 'bama mere wa mɔtɔ rɔ tari tudōdu ma di Yerosalema dē. Kina mere wa mɔtɔ dē gbī gɔ 'do tari tōlē yayi dōmōyī lende 'ba ɲere ze Yēsu."

XIV Tine dɔ'bo dē kpe toco bo. Kina dɔrɔ ngi di gɔ lende nima, diya te, "Boko'ba ko'do ako'doko abo."

XV Doloma titi mbowa yayi. Di gomo tine na dileŋo akombi ze ga ngi dēnyī dari Yerosalema. XVI Bɔ kōsō gɔ Yēsu mɔtɔ ga di Kayisariya ari kɔtɔ tize. Kina lijē koto ze ngi kari liŋɔ 'ba bɔ mɔtɔ rɔ Minasona 'do doloma yayi. Bo di mī bilaka 'ba Kupuriyō rɔ bɔ kanisa 'deni kɔmɔ kɔɔ konzi.

Pɔlo Ni Ti Yakoba

XVII Kina dɔdɔ dōmō 'deni Yerosalema tine, bilaka 'ba kanisa ako ngi tumōtō ze ti kōzī riŋyō. XVIII Mī bi kēzē ma di gomo na dēnyī ti Pɔlo ni dari toŋgɔ Yakoba. Kina lōbu 'ba kanisa kɔtɔtɔ rōnnī ngi pili tize yayi. XIX Kina Pɔlo kumōtō lijē ngi kiyētī gɔ wa ame ga Boko'ba ko'do mī lōngō bɔ lōwō mī laja koja abo ne pili rɔ kɔtɔkɔtɔ. XX Gɔ kō'du mo na Yakoba ni kileki yēē'di ngi zi Boko'ba.

Tine lijē iya zi Pɔlo, iya te, "Bɔ lōndō ze Pɔlo, oŋgɔ tīndī 'ba Yudayi ma kinza kiya i'di dōnnī 'deni gɔ lende 'ba Yēsu, kina gbī lijē pili rɔ bɔ koro kō'du ki'di 'ba Musa rɔ mbēmbē. XXI Ya naga nime lijē uwō kore mo tēgē oloma tiyandi Yudayi ame ga mī lōngō bɔ lōwō ne 'do koro kō'du ki'di naga nime dē kpe, kinza lijē kilele kole 'bēnnī ga dē, lijē ko'do dōlētī ma mɔlo 'ba bilaka ze ga dē kpe. XXII Ne tine gɔ do'doke tondo? Rōmōyī lijē ēdī kuwō lende mo ōmō 'deni bine. XXIII Ma laka mo zīyī 'do ko'do wa naga nime dēdī diya zīyī ne. Ya ma sowo mɔtɔ ga ēdī mī lōngō ze bine ame kulōmu rōnnī 'deni zi Boko'ba. XXIV Ari tinnī ko'do dōlētī 'ba ti'di yi rɔ ma kɔpɔ mī rō lōbu 'ba Boko'ba. Kina 'do kopi girisī 'ba dōlētī nima pili zinnī rɔ gɔ rōnnī 'do ki'di lijē kote to'do dōlētī nima ti topɔ dōnnī yaga. Kina ti ki'di bilaka pili kikali omba kore 'ba rōyī nima ka rɔ bētī, nī gba rɔ ma koro

kö'du ki'di 'ba Musa. ^{XXV} Ne 'ba bɔ löwö naga nima ki'di dönni 'deni gɔ lende 'ba Yësu ne, dugu waraga 'deni tönë mɔlo zinni. Dose zinni kinza lijë konyo yida ame ga kumu zi akoro ne dë, yëri ma kumu mugu mo dë naga kinza lijë konyo dë. Kinza lijë kuwë roma dë kina kinza lijë ko'do yëri dë gbï."

^{XXVI} Mi bi kězë ma di pötö mo na Pɔlo kari ngi ti ya sowɔ naga nima to'do dölëti 'ba ti'di rönni rɔ ma kɔpɔ kɔmɔ Bɔko'ba. Kina bo kari ngi mi reki 'ba rö löbu 'ba Bɔko'ba kose gɔ kada ame 'do bo ko'de yëri pili 'ba tumu mo rönni tote dölëti nima timo yaga ne zi bɔ akumu.

Tinda'ba Pɔlo

^{XXVII} Tine ko'ja tö'dö do modɔmoriyö 'ba dölëti nima kedi ko'do 'deni tote röni, Yudayi mɔto ga ame kako di Asiya ne o'ja Pɔlo di mi reki 'ba rö löbu 'ba Bɔko'ba yayi kina lijë ki'di tindi naga nima yayi ne ngi kpaki kënyi rɔ ya ti bo. Lijë inda'ba bo ^{XXVIII} kebe tulöri timo, kiya te, "Kpe bilaka 'ba Yisarele okɔnyike ze. Bɔ tönë koloma rɔ tiyandi bilaka kebe yala pili kiya bilaka ze ga rɔ wa yawa ti kö'du ki'di 'ba Musa kpaki ti rö löbu 'ba Bɔko'ba nime ne bo na me. Bo ako 'deni ti bɔ löwö ko'de mi rö löbu 'ba Bɔko'ba nime 'do tirasi mo."

^{XXIX} Lijë iya tara römöyi lijë o'ja Turöpimö bɔ Epeso ne pa ti Pɔlo di mi gawo yayi, lijë omeri 'bënni tęgë

mɔtɔga Pɔlo ti ko'de bo 'deni mi rö löbu 'ba Bɔko'ba.

^{XXX} Kina bilaka 'ba mi gawo kebe ngi pili mi ayayi komɔmi rönni kari kinda'ba Pɔlo kilala yaga di mi reki 'ba rö löbu 'ba Bɔko'ba. Kina kurögö kpa reki mo ngi teyi.

^{XXXI} Lijë o'dokɔ 'deni 'do tupö Pɔlo, ne tine bɔ mɔto ari kiya zi bɔ do bɔ kanya 'ba Romo tęgë bilaka 'ba Yerosalema edi to'do ayayi. ^{XXXII} Kina bo kënyi ngi welo ti bɔ kanya abo ga kpaki ti bɔ këlu mo ga kirinɔ kari mi löngö tindi naga nima.

Kina ɔdo tindi naga nima ko'ja bɔ do bɔ kanya 'ba Romo nima kömö 'deni ti bɔ kanya abo ga tara tine, lijë ɔrɔ ngi di bi tomba Pɔlo. ^{XXXIII} Bɔ nima ari nbö kömö rɔ Pɔlo kinda'ba kose gɔmo zi bɔ kanya abo ga 'do kudödu ti zingiri riyö 'do. Bo ititi ya naga nima, bo iya te Pɔlo yë na kina lende kënyë wa'di na bo ko'do. ^{XXXIV} Tine ya mɔto ga iya 'bënni 'beri ya ama iya 'bënni 'böwu 'beri. Kina ngi do kudu nima i'di bo dë kikali lende ma kodɔrɔ mo. Kina bo ki'di Pɔlo ngi közi bɔ kanya abo ga 'do koto kari mi bi 'ba loma 'bënni. ^{XXXV} Bɔ kanya naga nima ari ti Pɔlo kömö timo kpa bi 'ba tēki tari mi bi 'ba loma 'bënni ame do döku ne, tine bilaka naga nima o'do tolo Pɔlo. Kina bɔ kanya kombi bo ngi tɔrɔ. ^{XXXVI} Bilaka naga nima lijë oloma nduwë rɔ tozi ti tulöri timo kiya te, "Upöke bo yaga."

Pɔlo Odɔɔ Bici Lende Abo

XXXVII Kina ɔɔɔ bɔ kanya naga nima kɛdɛ ko'dɔ 'deni 'dɔ toja Pɔlo mɛ reki 'bɛnnɛ tine, bo iya zi bɔ dɔnnɛ nima, bo iya te, "Moma'jo rɔma zɛyɛ, i'di miya wa mɔɔɔ."

Bɔ nima iya te, "Dɛmba ikali kpa Giriki? XXXVIII Nɛ na dɛ rɔ bɔ Ezipeto ma tɔnɛ ko'dɔ ya ti turu kɛnyɛ mɔkɔ ti bɔ akupɔ kuluku 'butɛ bi modɔɔmota (4000) ne?"

XXXIX Pɔlo iya te, "Ma rɔ Yudayi di Taraseso ame rɔ gawo ma dɔ kilɛbi 'ba dɔyayi 'ba Kilikiya ne. Moma'jo rɔma zɛyɛ, i'di ma milende zi bilaka naga nime."

XL Bɔ nima utɛ dɔmo ηγɛ kɔɔɔ a nima tara zi bo. Kina bo kɔɔɔ ηγɛ dɔ bi tɛkɛ nima bo kɛyɛyɛ dɔ kɔzɛ bo zi bilaka naga nima 'dɔ kudumɔ. Kina ɔɔɔ lijɛ kudumɔ 'deni tine, bo ebe ηγɛ tilende zɛnnɛ rɔ kpɛnnɛ Yudayi.

XXII

I Bo ilende zi tɛndɛ naga nima, bo iya te, "'Bu ma ga ti lɔndɔ ma ga, uwɔke mɛdɛ modɔɔɔ bici lende ma nime ziye."

II Kina ɔɔɔ lijɛ kuwɔ Pɔlo 'deni kilende zɛnnɛ rɔ kpɛnnɛ Yudayi tara tine, lijɛ udumɔ ηγɛ pili. Bo iya te, III "Ma rɔ Yudayi, ɔyɔ ma Taraseso ame rɔ gawo 'ba Kilikiya ne. Ulu ma mɛ Yerosalema bine. Gamalele na kiyandi ma ti toro kɔ'du ki'di ame ki'di mɔlo zi 'bu ze lɔbu ga ne laka. Mɔ'bɔ gbɛ to'dɔkɔ to'dɔ lende 'ba Bɔko'ba rɔ

mbɛmbɛ kɔɔɔ ama kpe pili kɛddike rɔ to'dɔ mo tɔne ne. IV Moloma todɔ gomɔ rɔ bilaka gɔ kɔ'du 'ba kɔri 'ba Yɛsu nime mi'di kupɔ mɔɔ ga yaga. Ya mɔɔ ga 'bɛnnɛ ame ga rɔ bɔtɔni ni kpaki ti 'ja moloma tinda'ba mo ti'di mo mɛ maboso. V Bɔ dɔ bɔ akumu ni ti bilaka ma lɔbu ze ga pili ti kiya gbɛ ziye lende ma nime rɔ ma laka. Lijɛ na tɔnɛ kugu waraga zɔ koja ma timo zi ya ma 'beze ame ga mɛ Damaseke ne 'dɔ tinda'ba ya ame ga rɔ 'ba Yɛsu ne di yayi kudɔdu ko'de kako bine todɔ karama dɔmo.

VI Kina ɔɔɔ mari mɔmɔ 'deni ηγɔsi ηγila Damaseke tine, mɛ zana kada yɔ na bi kɔɔɔ ma rɔ dɔ kiteli kunyɛ ηγɛ di mitɔɔ kiyɔɔ gɔ bi toko yaga di yida rɔma. VII Kina mila'ba ηγɛ bɛrɛ, tine muwɔ birɔ kilende zɔ iya te, 'Solo, Solo, gɔ wa'di na kɛddɛ koworo kulɔwɔ todɔ gomɔ rɔma te teyi?"

VIII Miya te, 'Nɛre, nɛ yɛ mo na?"

Birɔ nima ileki zɔ, iya te, 'Ma na rɔ Yɛsu 'ba Nazareta ame kɛddɛ koworo kulɔwɔ timo ne.'

IX Ya ame ga tɔ yayi ne o'ja bi kɔɔɔ nima, tine lijɛ uwɔ lende nima kiya rɔnɛ zɔ ne dɛ. X Miya te, 'Wa'di na gɔ mo'do ya, ηɛre?"

Nɛre Yɛsu ilende zɔ iya te, 'ɛnyɛ kari mɛ Damaseke, bɔ mɔɔ ɛdɛ yayi bo ti kiya wa ame ga pili Bɔko'ba kiyija 'deni zɛyɛ to'dɔ mo ne.'

XI Bi kɔpɔ kulöwö nima iyölu kɔmɔ ma 'deni, ya ame ga tö yayi ne na kind'a'ba közö kokoko ma kari Damaseke.

XII Bo mɔtɔ di Damaseke yayi rɔ Ananiya. Bo ö'bö nduwë toro Boko'ba gbï ti kö'du ki'di mo ga. Yudayi ame ga pili kedi koloma yayi ne iya lende abo pili rɔ ma laka. XIII Kina bo kako ngi kɔrɔ ngila ma, bo iya te, 'Bo löndö ma Solo, o'ja bi ti.'

Kina kɔmɔ ma kɔpɔ ngi monɔɔ bi dɔ bo. XIV Bo iya te, 'Boko'ba ame 'bu ze löbu ga koro ne igeli yi 'deni tikali ako'doko abo gbï to'ja kole kɔtɔ laka abo gɔ kuwö mugu mo XV 'dɔ ki'di kiyeti wa nime ko'ja kina kuwö gbï ne zi bilaka 'ba dɔyayi pili. XVI Kinza döyï kilëyi dë kpe, ënyi ki'di kodo mini 'ba bapatisi döyï. Kina ititi Boko'ba 'dɔ kola yi gɔ lende kënyë 'bi.'

XVII-XVIII Kina ko'ja mileki 'deni Yerusalemə bine mari to'do mötu mi reki 'ba rö löbu 'ba Boko'ba na kinë nɛre Yësu kileme rönï ngi zö. Bo iya te, 'Bilaka 'ba mi gawo nime inza ki'di dönni gɔ wa ama ga këddi kiya dömyöi ma. Enyi welo di bine kari.'

XIX Miya te, 'Nere, bilaka naga nima ikali ma moloma rɔ tilaki tinda'ba ya ame ga ki'di dönni gɔ lende 'bi ne di mi rö 'ba mötu ma konzi pili moloma tomba mo. XX Mi kada ma kedi kupö Setepano bo kiyeti lende 'bi medï gbï teyi yayi tuti gɔ löpö nima

tonɔɔ gɔ bɔnɔɔ 'ba ya ma kupö bo naga nima.'

XXI Yësu ileki zö, iya te, 'Enyi kari, medï moja yi zi bo löwö ame ga kedi koloma ngbö rɔ ma kowö ne.' "

Tudödu Pölo

XXII Lende ma Pölo kedi rɔ tiya mo zi tündi naga nima na kɔzɔ a nime te. Kina dɔdɔ lijë kuwö lende nima bo kiya gɔ kö'du 'ba bo löwö ne 'deni tara tine, lijë oke dɔmo ngi kulöri timo rɔ ma kembe kiya te, "Upö bo yaga. Bilaka ma tara ola dë 'biri koloma."

XXIII Kina lijë kebe ngi tulöri rɔ ma kembe kozo timo rɔ ya towawa bɔnɔɔ 'bënni ga ti tuli yayi. XXIV Kina bo dɔ bo kanya nima ki'di bo kanya abo ga ngi koto Pölo kari mi gɔ bi 'ba loma 'bënni 'dɔ komba ti korobayi 'dɔ bo kiyeti lende tɔ nima bilaka kedi kulöri dɔ bo gɔmo ne. XXV Kina dɔdɔ bo kanya kudödu Pölo 'deni 'dɔ tomba mo tine, Pölo iya zi bo këlu ame yayi ne, iya te, "Kö'du ki'di 'ba Romo ota gɔ tomba bilaka 'ba Romo ame ko'do burë mo dë gba ne dë su di ziye?"

XXVI Bo këlu nima ari kiya zi bo dɔ bo kanya nima, iya te, "Ti ko'do tondo? Bo nime 'dë bilaka 'ba Romo na."

XXVII Kina bo löbu nima kari ngi tititi Pölo. Bo iya te, "Iya zö, ni ngi rɔ ma laka rɔ bilaka 'ba Romo?"

Pölo iya te, "Ma ngi rɔ ma laka."

XXVIII Bo iya te, "Ma gbagba ma mopi girisi rɔ ma kënyë to'do rɔma rɔ Romo."

Pɔlo iya te, “Bama öyö ma molo rɔ Romo.”

^{XXIX} Gɔ kö'du nime na bɔ ki'di 'dɔ komba bo naga nima kilipëtë ngi yaga di rɔ Pɔlo. Bɔ ma löbu mo nima ngi rɔ tikere römöyɔ bo i'di 'deni kudödu Pɔlo ame rɔ bilaka 'ba Romo ne.

Burë Rɔ Pɔlo

^{XXX} Mi bi kězë ma di pötö mo bo o'dokɔ gba tikali lende tɔ nima Yudayi kususu Pɔlo gɔmo ne. Kina bo kope Pɔlo ngi yaga bo ki'di löbu 'ba bɔ akumu ni ti bilaka ma löbu 'ba Yudayi pili kototo rönni. Kina bo koto Pɔlo ngi ki'di kɔrɔ kömöni.

XXIII

^I Pɔlo onɔ bi toko dɔ bilaka naga nima kototo rönni yayi ne. Bo iya te, “Löndö ma ga, mikali 'deni di yimö ma rɔ ma kele kɔmɔ Bɔko'ba mi loma ma nbö kömö mi kada nime tɔne.”

^{II} Gɔ kö'du mo na Ananiya ame rɔ bɔ dɔ bɔ akumu ki'di ya ma kedi kɔrɔ ngila Pɔlo yayi ngi gɔ kokɔsɔ kpamo.

^{III} Pɔlo iya te, “Ni, Bɔko'ba ti kokɔsɔ yi 'deni gbɔ tara. Ni bɔ kɔmɔ kandi nime, ni ngi kɔzɔ teli ngɔrɔ ame kora kɔmɔ mo kele kulöwö ne. Oloma yayi bi to'dɔ burë ma ti kö'du ki'di 'ba Bɔko'ba kinza ma ko'dɔ dë yɔ kebe aa ki'di bilaka 'dɔ komba ma.”

^{IV} Ya ame ga pili yayi ne iya te, “Eddi kiti'ja bɔ ame Bɔko'ba ki'di 'deni rɔ bɔ dɔ bɔ akumu abo ga ne tara gɔ wa'di?”

^V Pɔlo iya te, “Wu, löndö ma ga, mikali bo dë rɔ bɔ

dɔ bɔ akumu 'ba Bɔko'ba. Römöyɔ ugu mi buku 'ba Bɔko'ba iya te, ‘Kinza kiya kpa kënyë dë rɔ bɔ ame mbiri dɔ bilaka 'be ga ne.’ ”

^{VI} Pɔlo ikali ya mɔtɔ ga di mi lönggö bɔ kototo rönni naga nima rɔ Sadoke, mɔtɔ ga rɔ Parosi. Kina bo kilende zinni rɔ ma kembe, bo iya te, “Löndö ma ga, ma rɔ Parosi molo kako di zi 'bu ma löbu ga. Ne kina me kedi 'deni ko'dɔ burë ma tɔne gɔ kö'du 'ba tɔdɔ 'ba töku di mi tölë nime mikali kedi rɔ ma laka ne.”

^{VII} Gɔ lende nime bo kiya te ne, na ya ame ga rɔ Parosi ne kebe ngi togba kpenni ti ya ma rɔ Sadoke. Kina bilaka naga nima kototo dönni yayi ne koza minni ngi. ^{VIII} Ya ame ga rɔ Sadoke ne iyeni 'benni wa mɔtɔ inza rɔ tɔdɔ 'ba töku di mi tölë, malayika ni ti wa mɔtɔ kidëki rɔ marinyi inza gbɔ. Tine Parosi ni i'di 'benni dönni pili gɔ lende 'ba wa naga nime. ^{IX} Kina ko'de lamo ma löbu ngi ti dɔ kudu. Bɔ kɔmɔ kiyandi mɔtɔ ga ame rɔ Parosi ne enyi ngi rɔ 'diri ti Sadoke ni kiya te, “Do'ja wa ma kënyë mɔtɔ dë di rɔ bɔ nime. Mɔtɔga malayika ala marinyi na ti kilende 'deni zi bo.”

^X Bilaka naga nima ngi pili rɔ 'diri kina kaga ngi rɔ bɔ dɔ bɔ kanya nima mɔtɔga ya naga nima ti kotɔ Pɔlo ngi mi lönggö lijë kupö yaga. Gɔ kö'du mo na bo ki'di bɔ kanya abo ga ngi kari mi lönggö bilaka naga nima

kinda'ba Pɔlo kari timo mi bi 'ba loma 'benni.

XI Mi korɔndɔ mo nima na nɛre Yɛsu kileme rɔni zi Pɔlo, iya te, "Oloma ti mi kɛddi. Iya lende ma 'deni zi bilaka mi Yerosalema bine, kina gbɛ tara mɛdi mi'di yi kari kiya lende ma zi bilaka mi gawo 'ba Romo."

Titeri Pɔlo

XII Mi bi kɛzɛ ma di pɔtɔ mo na Yudayi mɔtɔ ga kotɔtɔ dɔnni ngi toyɔ lende rɔ bo. Lijɛ ulɔmu rɔnni 'dɔ tonyo wa mɔtɔ dɛ, tuwɛ wa mɔtɔ dɛ gbɛ ɔdɔ kiya te lijɛ kupɔ Pɔlo dɛ ngi du titi yaga. XIII Bɔ kulɔmu rɔnni naga nima ɛdi nbɔ kɔzɔ 'butɛ sowɔ ti dɔmo teyi tara. XIV Kina lijɛ kari ngi zi bɔ dɔ bɔ akumu ti ya ma lɔbu naga, kiya te, "Dulɔmu rɔze 'deni 'dɔ tonyo wa mɔtɔ dɛ, tuwɛ wa mɔtɔ dɛ gbɛ ɔdɔ kiya te dupɔ Pɔlo dɛ ngi du titi. XV Kina me 'deni kpe ti ya ma lɔbu mɔtɔ ga 'dɔ kojake laja kari zi bɔ dɔ bɔ kanya 'ba Romo nima kiyake te o'dɔkɔke toma kɔri 'ba lende 'ba Pɔlo nima laka, bɔ koja kako ziye. Tine dɛdi dari toda dɔ bɔ kɔri 'dɔ dupɔ bo yaga gba kinza bo kɔmɔ ziye bine."

XVI Ne tine kole 'ba lɛmi 'ba Pɔlo ni uwɔ lende nime 'deni. Kina bɔ kari ngi mi gɔ bi 'ba bɔ kanya naga nima yayi kiya lende mo zi Pɔlo. XVII Kina Pɔlo kidɛki bɔ kɛlu mɔtɔ ngi kiya teyi, iya te, "Kole nime ɛdi ti lende mɔtɔ 'dɔ tiya mo, oto bɔ kari zi bɔ dɔye ma lɔbu nima."

XVIII Bɔ kɛlu nima oto kole tɔnɛ kari zi bɔ ma lɔbu 'ba dɔnni nima, kiya te, "Bɔ maboso nime 'dɛ kidɛki rɔ Pɔlo ne idɛki ma mari zi bɔ tine bɔ iya te kole nime ɛdi ti lende tiya mo 'dɔ mo'de ziyi."

XIX Kina bɔ lɔbu tɔnɛ kinda'ba kɔzi kole nima ngi kari timo 'beri yaga tititi kpamo. Bo iya te, "Lende wa'di na kako timo 'dɔ tiya mo zɔ?"

XX Kole nima iya te, "Yudayi mɔtɔ ga ususu kpɛnni 'deni 'dɔ tititi yi toja Pɔlo zinni tilɛndɔ mi kpa kotɔtɔ 'benni kɔzɔ 'dɔ toma kɔri 'ba lende mo laka tara. XXI Ne kinza kuti dɛ gɔ lende 'benni nima. Ya 'benni mɔtɔ ga ma 'butɛ sowɔ ti dɔmo teyi ɛdi rɔ toda dɔ bɔ kɔri. Lijɛ ulɔmu rɔnni 'deni 'dɔ tonyo wa dɛ kuwɛ wa mɔtɔ dɛ gbɛ ɔdɔ kiya te lijɛ kupɔ Pɔlo dɛ ngi du titi. Kina me lijɛ kɛdi 'deni rɔ tidabi dɔ lende ma kileki 'bɛyi."

XXII Bɔ lɔbu nima ileki kiya zi kole tɔnɛ, iya te, "Kinza kari kiya dɛ zi bɔtɔ mɔtɔ, kiya te iyɛti gɔ lende nime 'deni zɔ."

Bo oja kole nima kari ɛ'bɛni. XXIII Kina bɔ kidɛki bɔ kɛlu ma riyo kako zi bo kiya zinni, iya te, "I'dike bɔ kanya ma kuluku sowɔ 'be ga kɛdi ndɔ dɔ ndinni ti worota 'ba dɔ kosani kuluku kɔtɔ kɔdɔ dɔmo 'butɛ riyo ti bɔ mee kuluku sowɔ 'dɔ lijɛ kɛnyi ti ndi kada kɔmɔ 'deni modɔmosowɔ mi korɔndɔ nime kari Kayisariya. XXIV I'dike kosani

moto ga kēdi ndö zi Pólo ni 'dó kēki dómo 'dó karike pili tinni laka zi Pelika turu bó dōyayi nime."

XXV Kina bó kugu waraga ngi kozo a nime te, XXVI "Ma Kolawodiyo Lusīya mēdi ti mī kēyi tugu waraga ma nime ziyi nēre ma Pelika, mumötö yi. XXVII Bó nime Yudayi inda'ba ko'doko tupö mo, ne tine mari mikali bó ngi ró Romo. Gó kö'du mo na mari ti bó kanya ma ga momo bó yaga di zinni. XXVIII Mo'doko tikali lende to nime lijē kususu bó gomo ne. Kina moto bó kari mī kpa kototo 'bēnni. XXIX Tine mari mikali lende mo lijē ususu bó gó kö'du ki'di 'bēnni moto ga. Inza ró lende ma mbiri ma 'dó kupö bó ala ti'di bó mī maboso gomo. XXX Muwö lende mo di zi bó moto tēgē ya naga nima ususu kpēnni 'deni ró bó nime 'dó tupö mo. Kina me mēdi moja bó ngi kari ziyi yayi. Miya 'deni gbī zi bó kususu bó naga nima 'dó lijē kari 'jaa tiya susu 'bēnni nima ziyi."

Rija Ti Pólo

XXXI Kina bó kanya naga nima ko'dó ngi kozo ame kiya zinni ne tara. Lijē ogba Pólo mī korondo nima kari timo nbö kōmō mī gawo 'ba Andipatori. XXXII Mī bi kēzē ma di gōmo tine na ya ma ti ndinni mo ga kuyi 'bēnni dönni ngi kileki mī gó bi 'ba loma 'bēnni mī Yerosalema. Ya ma dó kosani naga nima na kari nduwē ti Pólo XXXIII kōmō Kayisariya. Kina

lijē kari ki'di waraga tōnē ngi zi turu bó dōyayi Pelika koto ti Pólo.

XXXIV Pelika idēki waraga nima kina bó kititi Pólo, bó iya te, "Öyö yi mī dōyayi ma yala?"

Pólo iya te, "Öyö ma mī dōyayi 'ba Kilikiya."

XXXV Tine Pelika iya te, "Dó bó kususu yi naga nima kōmō 'deni na 'jaa ti moma kōri 'ba lende 'bi."

Kina bó ki'di bó kanya ngi koloma toda bi ró Pólo di mī ró ame bó dōlino Erode kubö 'deni molo ne.

XXIV

Yudayi Ususu Pólo

I Di pötö tö'dó dó muyi tine na bó dó bó akumu Ananiya ni ti ya ma löbu moto ga kozi ngi kari Kayisariya ti bó kpa kitigo 'ba burē moto kidēki möyi mo ró Tērutulö. Lijē ari kususu Pólo zi turu bó dōyayi nima ró Pelika ne. II Kina odo ko'de Pólo 'deni tine na Tērutulö kebe ngi tiyēti gó susu 'ba ró Pólo zinni, iya te, "Nere ze, akikali 'bi ró mbēmbē, ame laka ko'dó 'bi ko'de loma dó kilēyi 'deni zize nbö kōmō koo konzi. III Ze nburu ti mī kēyi gó nēre ko'dó 'bi ame ko'de lende laka 'deni kulowö zize ne. Dileki yē'di ziyi ró mbēmbē. IV Ne kinza mirasi kada 'bi dē kulowö. Moma'jo róma ziyi 'dó kuwö lende mbowa ze nime ti mī kēyi. V Bó nime dikali bó ró bó dó kirasi. Bó i'di bilaka ze ga 'ba Yudayi ko'dó ayayi 'deni pili kote mī

dɔyayi. Kina bo na gbɛ rɔ bɔ dɔ ya ma tɔnɛ ga didɛkike rɔ bilaka 'ba Nazareta ne. ^{VI-VII} Bɔ o'dɔkɔ tirasi rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba ame mi Yerosalema ne. Gɔ kɔ'du mo na me dinda'ba bo. ^{VIII} Ɔdɔ kititi kpa bo nɛ ɛddi kikali ngɛ gbɛ wa naga nime dususu bo gɔmo ne pili rɔ ma laka."

^{IX} Lende nime Tɛrutulɔ kɛdi kiya te ne na Yudayi ma laki kuti ngɛ pili gɔmo kiya te, "Ngɛ rɔ ma laka."

^X Kina Pelika ki'di Pɔlo ngɛ kɛnyɛ tɔrɔ 'dɔ kilende. Pɔlo iya te, "Nere ma, mikali yi rɔ bɔ dɔ kitɛ 'ba burɛ mbiri dɔ bilaka ze ga mi kɔmɔ kɔɔ konzi. Ma tone ti mi kɛyɛ tɛyɛti gɔ lende ma zɛyɛ. ^{XI} Ɔdɔ kititi bilaka pele gɔ lende ma lijɛ ti kiya gbɛ zɛyɛ kɔzɔ a nime te, tɔ'dɔ 'ba kada ame mari yimo to'dɔ mɔtu zi Bɔko'ba mi Yerosalema ne gba nge dɔ 'butɛ dɔmorɛyɔ. ^{XII} Ya naga nime lijɛ o'ja ma dɛ du te to'dɔ kowasa ti bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ di mi rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba. Kina lijɛ o'ja ma dɛ gbɛ ti'di bilaka ko'dɔ ayayi di mi rɔ 'ba mɔtu mɔtɔ ala di mi gawo. ^{XIII} Ɔtɔ mɔtɔ ame ngɛ gɔ kileme susu 'bɛnnɛ nima rɔ ma laka ne inza du te. ^{XIV} Lende ma kodɔrɔ mo na nge me. Mɛdi moja laja 'ba Bɔko'ba ma 'bu ze lɔbu ga 'ba Yudayi pili koro ti tɔsɔ gɔ kɔri 'ba Yɛsu. Kina me lijɛ ya naga nima iya te kɔri nime rɔ ma kɛnyɛ. Ne ma 'bama mi'di dɔma 'deni pili gɔ lende ame ga kugu mi buku 'ba kɔ'du ki'di 'ba Bɔko'ba gbɛ ti buku

'ba bɔ kumɛ lende abo ga. ^{XV} Kina me mɛdi 'deni rɔ toda dɔ kada 'ba tako 'ba Bɔko'ba toja bɔ lende laka ni kpaki ti bɔ lende kɛnyɛ yaga di mi tɔlɛ, gbɛ kɔzɔ ame lijɛ ya naga nime kɛdi rɔ toda dɔmo ne. ^{XVI} Gɔ kɔ'du mo na mogbɔ rɔma 'deni mɔ'bɔ tɛdi rɔ ma laka kɔmɔ Bɔko'ba gbɛ kɔmɔ bilaka lesi.

^{XVII} Di pɔtɔ kɔmɔ kɔɔ konzi ame ga mo'dɔ nɔbɔ rɔ ma kɔwɔ di rɔ Yerosalema ne na me mileki to'de girisi zi bɔ lisa ze ga gbɛ ti'di kpa kɔzi mi rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba. ^{XVIII} Kina me ya naga nima kari ko'ja ma di yayi ko'ja mo'dɔ dɔlɛti 'ba ti'di rɔma rɔ ma kɔpɔ kɔmɔ Bɔko'ba 'deni. Tine tindi 'ba bilaka ɔtɔ inza du te tɔ yayi, kina ayayi ɔtɔ inza gbɛ. Yudayi mɔtɔ ga ame di Asiya ne ɛdi gbɛ yayi. ^{XIX} Ne ɔdɔ kiya te lijɛ ko'dɔkɔ tususu ma i'di lijɛ kako kususu ma kɔmɔyɛ bine. ^{XX} Ne ɔdɔ kinza tara lijɛ ame ga bine ne ti kiya zɛyɛ ɔdɔ kiya te lijɛ ko'ja ama kɛnyɛ mɔtɔ ra di mi lende ma ame lijɛ koloma rɔ toma kɔri mo di mi kpa kotɔtɔ 'bɛnnɛ ga ne. ^{XXI} Mɔtɔga lende kɔtɔ nime na ti lijɛ kususu ma gɔmo zɛyɛ, ame miya te, 'Ɛddi ko'dɔke burɛ ma tone gɔ lende nime mikali tɔdɔ 'ba tɔku di mi tɔlɛ kɛdi rɔ ma laka ne."

^{XXII} Tine Pelika uwɔ kɔri 'ba lende 'ba Yɛsu 'deni mɔlo laka. Kina bo kɛnyɛ ngɛ tɔrɔ kɛyɛyɛ lijɛ gba kinza kodɔrɔ bɛci lende nima. Bo iya te, "Ɔdɔ Lusɛya bɔ dɔ bɔ kanya

nima kɔmɔ tine na 'jaa ti monɔɔ lende nime.”

XXIII Kina bo ki'di bo kɛlu ngi 'do konɔɔ go Pɔlo, tine kola koloma rɔ do ngɔlɔ kinza kota go lɛpi bo ga dɛ di bi tako tori bo.

Pɔlo ɔɔ Kɔmɔ Pelika Ni Ti Durusila

XXIV Di pɔtɔ tɔ'dɔ do ndɔ tara na Pelika ni kari ngi ti 'ja abo Durusila ame rɔ Yudayi ne koja laja go Pɔlo 'do kako zinni. Bo oje mbili bo go ma Pɔlo kɛdi kiya lende 'ba ti'di do go kɔ'du 'ba Yɛsu. XXV Kina Pɔlo koloma ngi rɔ tɛyɛti lende 'ba tɛdi rɔ ma laka kɔmɔ Bɔko'ba ti togbo do yida rɔ gbɛ ti lende 'ba tako 'ba Bɔko'ba bi to'do burɛ 'ba dɔlinɔ nime kada mɔɔ. Lende nime i'di Pelika ngi kɛdi rɔ tikere. Bo iya te, “Ari tɔti, ti moja laja 'jaa gɔyi tako tilende tɔ ɔdo kiya te mɛdi le.”

XXVI Bo omeri 'ba bo tɛgɛ mɔɔga Pɔlo ti kugɔ kɔmɔ bo ti girisi. Kina bo koloma ngi nduwɛ toja laja go Pɔlo tako tilende ti bo.

XXVII Mi riyo 'ba kɔɔ ma di pɔtɔ lende nime na bo mɔɔ kidɛki rɔ Pɔrokiyo Peseto kinda'ba kiti 'ba turu 'ba dɔyayi nima ngi 'bato di pɔtɔ Pelika. Tine Pelika o'dɔkɔ 'do Yudayi kɛdi ti mi kɛyi rɔ bo. Go kɔ'du mo na ki'di bo ngi kola Pɔlo kinza tope mo yaga mi kada nima.

XXV

Pɔlo Iteri Tonɔɔ Turu Ma Lɔbu

I Di pɔtɔ tɔ'dɔ do mota 'ba tɔmɔ abo 'ba Peseto mi dɔyayi nima na bo kɛnyi di Kayisariya yayi kari Yerosalema. II Kina lɔbu 'ba bo akumu ni ti ya ma lɔbu 'ba Yudayi mɔɔ ga kari ngi tususu Pɔlo zi bo. III Lijɛ olo'ba rɔnni zi bo 'do bo ki'di mi bo kɛyi rɔnni bo koja Pɔlo kari zinni Yerosalema. Lijɛ iya tara rɔmɔyi lijɛ ususu kpɛnni 'deni 'do tupɔ Pɔlo di go kori. IV Tine Peseto iya te, “Eɛdi rɔ toda bi rɔ Pɔlo mi Kayisariya, kina me ma gbɛ mɛdi mo'do tari yayi. V ɔdo bo kirasi lende mɔɔ i'dike lɔbu 'ba dɔye ga kari tɔ 'do kusus bo zɔ di yayi.”

VI Ne tine bo oloma titi ko'do tɔ'dɔ kɔzɔ do modɔɔmota gbɛ aa kɔzɔ do 'butɛ ni tara kina 'jaa bo kileki Kayisariya. Mi bi kɛzɛ ma di gɔmo na bo kari koloma ngi mi bi 'ba burɛ kidɛki Pɔlo 'do ko'de kako zi bo. VII Kina ɔdo Pɔlo kɔmɔ 'deni tine lɔbu 'ba Yudayi ame ga kako di Yerosalema ne ɛnyi kɔrɔ ngi kuru bo tususu bo ti lende konya ame ga rɔ ma kɛnyɛ ne. Tine lijɛ ikali dɛ ma 'do ti'di susu 'benni naga nima kɛdi rɔ ma kodɔɔ. VIII Kina Pɔlo kɛnyi ngi tɛyɛti go kɔ'du ma 'ba bo. Bo iya te, “Moro kɔ'du ki'di 'ba Yudayi pili kinza to'do wa ma kɛnyɛ mɔɔ. Mirasi rɔ lɔbu 'ba Bɔko'ba dɛ gbɛ, kina mo'do ya tɔ dɛ gbɛ ti bo dɔlinɔ ma lɔbu 'ba Romo.”

IX Peseto o'dɔkɔ 'do mi Yudayi kɛyi rɔ bo. Go kɔ'du mo na bo kileki kiya zi Pɔlo,

bo iya te, “Ti kuti do tari Yerusalem a 'do mari mo'do burē 'bi di yayi?”

X Pɔlo iya te, “Go bi 'ba burē 'ba bo doliŋɔ ma löbu 'ba Romo na me, o'do burē ma ŋgī bine. Ikali gbī laka mirasi wa ma kɔto mɔto te dē du zi Yudayi. XI Ne ma kiya te mēdi mirasi wa mɔto ame 'do kupō ma gɔmo ne ra dēne minza moma'jo rɔma ziyi 'do tɔmɔ ma di mī tölē nime. Wa naga nime lijē kususu ma gɔmo ne, ɔdo kiya te kinza rɔ ma laka kinza bɔto ki'di ma dē zinni. Moma'jo rɔma zi bo doliŋɔ ma löbu 'ba Romo na 'do kodɔɔ biçi lende ma nime.”

XII Kina Peseto ni koloma ŋgī rɔ tilende gɔ kö'du mo ti ya ma kēdi ki'di lende zi bo naga. Bo ileki kiya zi Pɔlo, bo iya te, “Ele, nī na me koma'jo rōyi 'deni 'do bo doliŋɔ ma löbu 'ba Romo kodɔɔ biçi lende 'bi. Ti kari gbɔ zi bo.”

Burē Rɔ Pɔlo

XIII Mī tō'dō do konzi di pötō lende nime na nere Agoripa ni ti lēmī bo Bērūnikē kako Kayisariya yayi tumötō Peseto. XIV Kina ɔdo lijē koloma 'deni kigabi yayi tine, Peseto iyēti gɔ lende 'ba Pɔlo zi Agoripa. Bo iya te, “Bo mɔto Pelika ki'di mɔlo mī maboso ēdi gba bine. XV Tōnē mari Yerusalem ne löbu 'ba bo akumu ni ti 'ba Yudayi ni ususu bo zō tēgē 'do modɔ karama do bo. XVI Tine mileki dɔmo zinni miya te dölēti 'beze 'ba Romo o'dɔkɔ

bilaka mo kēdi bi kɔto ti bo susu 'ba rɔ bo 'do bo kiyēti lende ma 'ba bo gbī. Kina gbī di'di bilaka mo dē titi rɔ yawa zi bo kususu bo naga nima kinza ma ko'do titi kɔzɔ a nime. XVII Kina me mileki mako bine micayi dē kpe, mī bi kēzē ma di pötō mo na mari ŋgī moloma mī bi 'ba burē mīdēki 'do ko'de bo nima kako zō. XVIII Momeri 'bama miya te mɔtoɔga bo susu 'ba rɔ bo naga nima ti kususu bo gɔ lende kēnyē ma bo ko'do. Tine lijē o'do dē yɔ. XIX Lijē oloma za rɔ togba kpēnni gɔ lende abo gɔ kö'du 'ba mötu ko'do 'bēnni tɔ ne ga ti lende 'ba bo mɔto rɔ Yēsu kōlē 'deni mɔlo, tine Pɔlo iya te ēdi gba rɔ ma kīdīdi. XX Bi 'ba tikali lende mo ilikō za dɔma. Mititi bo miya te ɔdo bo ti kuti do tari Yerusalem 'do mari mo'do burē abo di yayi. XXI Ne tine bo ititi ma 'do mi'di bo kanya koda bi rɔ bo ŋbō 'do bo doliŋɔ ma löbu ze 'ba Romo na gɔ kodɔɔ biçi lende abo nime. Kina me mi'di bo kanya 'deni kēdi rɔ toda bi rɔ bo koda kada mo 'do moja bo kari zi bo doliŋɔ ma löbu.”

XXII Agoripa iya te, “Ma gbagba ma mo'dɔkɔ tuwō kpa bo.”

Peseto iya te, “Eddi kuwō kpa bo 'deni 'basi tilēndō.”

To'de Pɔlo Kɔmɔ Agoripa

XXIII Mī bi kēzē ma di gɔmo na nere Agoripa ni ti Bērūnikē kēnyi ŋgī tari mī bi 'ba burē. Tine na bilaka kebe ŋgī pili tilēlu

lijɛ. Kina lijɛ kari ngi ti bo do bo kanya ni ti turu 'ba do gawo ni kodo mi ro 'ba kpa kototo. Kina Peseto ki'di ngi 'do ko'de Pɔlo kako koro komonni yayi. ^{XXIV} Bo iya te, "Nere Agoripa kpaki tiye kpe ya ame ga tize bine ne, ongoke bo nime. Bo na Yudayi ame ga pili mi Yerosalema ti ame ga bine ne konyo monda mo zo. Kina lijɛ pili kulori ngi timo, tegɛ ola bo de kpe konyo kpa bo. ^{XXV} Ne 'bama mo'ja wa moto ame ngi bo ko'do 'do kupo bo gomo ne de. Kina me bo oma'jo ro bo 'deni 'do bo dolingo ma lobu ze 'ba Romo na go kodoro bici lende mo. Miteri toja bo kari, ^{XXVI} ne lende 'ba ro bo moto ame ngi mo'ja 'do mugu mi waraga zi bo dolingo ma lobu ne inza du te. Kina me mo'de bo 'deni tone kako komoye. Tine ma do kiteli mo mo'de bo komoyi, nere Agoripa, 'do toma kori 'ba lende abo laka 'do ki'di mikali wa ame go mugu mi waraga zi bo dolingo ma lobu ne. ^{XXVII} Go meri 'bama bine toja bo maboso kari ro ma sari kinza wa ma kiyeti go susu 'ba romo ele de."

XXVI

Lende 'Ba Pɔlo

^I Agoripa iya zi Pɔlo 'do kiyeti lende ma 'ba bo. Kina Pɔlo kenyi ngi toro kiyeyi do kosi bo kiya te, ^{II} "Nere Agoripa, ma tone ti mi keyi romoyi ni na me 'deni mede miyeti go ko'du nime Yudayi

naga nime kusus ma gomo ne ziyi. ^{III} Ni na ro bo kikali doloti ze 'ba Yudayi pili ti kowasa mo ga. Moma'jo roma ziyi tuwo lende ma nime ti mi keyi.

^{IV} Yudayi pili ikali go loma ma ame moloma tone mi longo bilaka ma ga ko'ja mede gba mbowa kina gbi mi Yerosalema ne. ^V Do lijɛ ko'doko pele tiya mo ziyi lijɛ ti kiya gbi te, lijɛ ikali ma moloma mo'bo ro Parosi, kina ze Parosi ni na gbi ro bo to'bo togbo roze kinza tiyeyi mi ko'du ki'di 'ba Boko'ba ro do kiteli di do bilaka ma laki. ^{VI} Mi'di doma nburu ko'bo go wa tone Boko'ba kiya to'do mo zi 'bu ze lobu ga ne. Go ko'du mo na me 'do ki'di ko'de ma tone mi go bi 'ba bure nime. ^{VII} Ro ma laka bilaka pili 'ba do goli 'butɛ domoriyo ze naga nime ogbo ronni 'deni tumotu Boko'ba ro go bi kezɛ pili 'do lijɛ ko'ja wa ame bo kedi ko'do ne kada moto. Ko'du 'ba wa naga nima na Yudayi naga nime kebe kusus ma gomo. ^{VIII} Kpe bilaka lesi, go wa'di na ko'dokoke de ti'di doye go lende 'ba Boko'ba nime bo ki'di toku kenyi kodo yaga di mi tole ne?

^{IX} Ma tone molo bine meri miya te ma laka mo na zo 'do moworo ti bo ki'di donni go lende 'ba Yesu 'ba Nazareta. ^X Kina moworo 'deni tone tinni tonbenbe lijɛ di mi Yerosalema. Bo do bo akumu i'di kosi kakpa mo zo moloma tobošo bilaka ma konzi 'ba kanisa. Mi kada ma kodo karama 'ba tole donni naga mede gbi teyi

yayi tuti gomo. ^{XI} Mō'bō nduwē todo gomo rōnni di mī rō 'ba mōtu pili 'dɔ ki'di lijē kola gɔ ti'di dōnni gɔ lende 'ba Yēsu. Yimō ata ngi rōnni rɔ mbēmbē moloma tozi gōnni kpaki kebe mī gawo ma lōwō naga tinda'ba lijē.

^{XII} Gɔ kō'du mo tine bɔ dɔ bɔ akumu ni i'di kōzi kakpa zō 'dɔ tari to'dɔ mo gbī tara di Damaseke. ^{XIII} Tine di gɔ kōri yayi 'deni mī zana kada na mo'ja bi kɔpɔ ame kōbō kiteli kada ne ngi kunyi kako di mitoro kiyɔpɔ bi toko yaga di rɔze ti ya ame ga tō ne. ^{XIV} Kina dila'ba ngi pili bēri. Tine muwō birɔ kilende zō rɔ kpa Yudayi kiya te, 'Solo, Solo, gɔ wa'di na kēddi koworo kulōwō todo gomo rɔma teyi? Gɔ wa'di na ni kēdi kodo gomo rōyi ngi kɔzɔ sa ame kirērī rōni kēdi komba pele ko'dɔkɔ tari dē ne tara.'

^{XV} Miya te, 'Nere, ni yē mo na?'

Bo iya te, 'Ma na rɔ Yēsu ame kēdi koworo kulōwō timo ne. ^{XVI} Tine ēnyi kɔrɔ tɔrɔ, mileme rɔma 'deni ziyi tone ti'di yi rɔ bɔ laja bɔ tiyētī wa naga nime ko'ja ne zi bilaka gbī ti wa ma mēdi mileme ziyi. ^{XVII} Ti mɔmɔ yi di zi ya e'be ye ga gbī di zi bɔ lōwō. Mēdi moja yi kari zīnni ^{XVIII} tiyɔpɔ kōmōnni, tileki lijē di mī bi kōlu 'ba Satani kako mī bi kɔpɔ 'ba Boko'ba. Lijē ti ki'di dōnni 'deni ngi gɔ lende ma. Kina Boko'ba ti

kola lijē ngi gɔ lende kēnyē 'bēnni ga kodo'bo lijē ti ya mɔto ga ame bo kigeli 'deni rɔ 'ba gbagba bo ne.'

^{XIX} Nere Agoripa, wa nima kileme rōni zō di mitoro ne milagi dē tuwō dōmo. ^{XX} Mari ngi misaki tiya lende 'ba Boko'ba titi dɔgba mī Damaseke kebe mī Yerosalema gbī kote mī dɔyayi 'ba Yudayi pili gbī zi bɔ lōwō. Miya 'deni zi bilaka pili 'dɔ koto dōnni di mī lende kēnyē 'bēnni ga kako kuwō dɔ Boko'ba, kina gbī 'dɔ to'dɔ wa ame ga gɔ kileme dɔ koto 'bēnni ga di mī lende kēnyē ma molo. ^{XXI} Gɔ kō'du mo na me Yudayi kinda'ba ma di mī reki 'ba rō lōbu 'ba Boko'ba ko'dɔkɔ tupō ma. ^{XXII} Ne Boko'ba na me kokonyi ma n̄bō kōmō mī kada nime tōne ki'di ma tiya lende abo zi ya ame ga rɔ lōbu ni ne kpaki ti bilaka ma laki. Lende nime inza 'beri di gɔ ma tōnē Musa ni ti bɔ kumē lende 'ba Boko'ba ma molo naga kiya te ēdi ko'do rōnni ne. ^{XXIII} Ame kiya te Kurisitō ame Boko'ba koja kako doliɔ nime bine ne ēdi kombi gomo. Kina bo na ti kēdi rɔ dɔndende 'ba todo 'ba tōku di mī tōlē 'dɔ koyi kōri 'ba didi zi Yudayi pili ti bɔ lōwō."

Peseto Embe Dɔ Pɔlo

^{XXIV} Gɔ lende nime Pɔlo kiya te ne na Peseto kēnyi kembe ngi dɔ bo, iya te, "Pɔlo, nī 'deni rɔ rumō. Tīdēki waraga kulōwō uyī yi 'deni."

XXVII*Tari 'Ba Pɔlo Romo*

XXV Pɔlo iya te, “Nere ma, minza rɔ rumö. Lende nime mēdi miya ne lende 'ba rumö na dē, lende ma laka na. XXVI Nere Agoripa pele ikali kō'du mo gbī kina me mēdi miya 'deni zi bo rɔ dɔ ngölö. Mikali ngī bo uwö lende mo ga 'deni pili römöyī o'do rōnī dē kebe gɔ ngolɔ'bo. XXVII Nere Agoripa, nī nime i'di dōyī ngī gɔ kō'du 'ba bɔ kumē lende 'ba Boko'ba ma dɔgba tōnē ga na? Rɔ ma laka mikali ngī i'di dōyī gɔmo.”

XXVIII Agoripa iya te, “Pɔlo omeri 'bēyī iya te ti koco ma ngī welo mēdi rɔ 'ba Kurisitö?”

XXIX Pɔlo iya te, “Mititi Boko'ba 'dɔ pele nge welo ala ndɔ yayi bo ki'di yi kpaki ti bilaka naga nima kēdi kuwö lende ma tone ne kēdi rɔ 'ba Kurisitö gbī kɔzɔ 'bama te, tine nge kinza zinjiri nime.”

XXX Kina Agoripa ni kēnyī ngī tɔrɔ ti Peseto ti Bērunikē ti ya ame ga tinnī yayi ne tɔdɔ yaga. XXXI Bilaka naga nima pili oloma rɔ tiya mo rɔ gɔ rōnnī, iya te, “Bɔ nime o'do wa mɔtɔ ame ngī 'dɔ kupö bo ala koboso bo gɔmo ne dē.”

XXXII Tine Agoripa ileki kiya zi Peseto, iya te, “Ma kiya te Pɔlo koma'jo rɔ bo dē 'dɔ bɔ dɔlinɔ ma löbu 'ba Romo na gɔ kodɔrɔ bīci lende abo nime dēne 'dɔ kope bo ka ngī yaga.”

I Kina ɔdɔ Peseto ko'dɔkɔ 'deni 'dɔ toja ze kari Romo tine, bo i'di Pɔlo ni ti bɔ maboso mɔtɔ ga ngī zi bɔ kēlu mɔtɔ kīdēkī rɔ Yuliyö 'dɔ ki'di kēkī mī sorope ma löbu koto Italiya. Bɔ nima na rɔ bɔ dɔtumu 'ba bɔ kanya ma kīdēkī rɔ “Bɔ kanya 'ba Bɔ Dɔlinɔ ma Löbu.” II Bo o'ja bɔ sorope mɔtɔ ga 'ba Adaramota kēdi ko'do tari mī gawo mɔtɔ ga ma mī dɔyayi 'ba Asiya. Kina bo ki'di ze ngī dēkī mī sorope 'bēnnī nima. Aritaroko bɔ Makedoniya di mī gawo 'ba Tesalonika ne ēdi gbī tize yayi.

Dēnyī ti sorope di mī dɔyayi 'ba Yudayi yayi. III Mī bi kēzē mɔtɔ na dari dōmō ngī Sidona. Tine Yuliyö ti mī kēyī abo ola Pɔlo ngī kari zi pɔri bo ga ame yayi ne gɔ kokɔnyi bo ti wa ma bo kēdi rɔ leri mo naga. IV Kina dēnyī ngī di Sidona yayi ti sorope nima tine lili i'di tome ngī rɔ ma kusē kako di kɔmɔze. Gɔ kō'du mo na dopa ngī kebe ngila Kupuriyö. V Di yayi na dari rɔ mī zana minī löbu diteli dɔyayi 'ba Kilikiya ni ti Pambuliya, dari dōmō mī gawo 'ba Mura mī dɔyayi 'ba Lukiya. VI Di Mura yayi tine na Yuliyö ko'ja bɔ sorope mɔtɔ ga kako di Alesandora kēdi kari Italiya, kina bo ki'di ze ngī dēkī mī sorope nima.

VII Kina dēnyī ngī di yayi ti sorope nima tine lili oloma

ngi rɔ tome rɔ ma kusɛ kako di kɔmɔze. Kina dari ngi nduwɛ ndɔ do'dɔ tɔ'dɔ dɔ konzi ɲbɔ dɔmɔ ɲɔsi ɲgila dɔlinɔ 'ba Kinido. Lili nima ola bi 'ba tari dɔgba dɛ kpe zize, na dugɔgɔ ɲgi diteli gɔ bi mɔtɔ kidɛki rɔ Salomone dari nduwɛ kebe dɔ kapa dɔyayi 'ba Kurɛtɛ. VIII Dokɔkɔ rɔze ɲgi nduwɛ rɔ gomɔ ɲɔsi kebe dɔ kpa gɔtɔ ɲbɔ dɔmɔ gɔ bi mɔtɔ kidɛki rɔ "Kpabɔɲi ma Laka," ɲɔsi ɲgila dɔlinɔ 'ba Laseya.

X Kina doloma digabi ɲgi yayi. Kada 'ba kpa koro 'ba Yudayi kote rɔni, kina nyepe 'ba lili ma kɛnyɛ 'ba ɲingere ti sorope na 'deni. Pɔlo iya zi bilaka naga nima mi sorope yayi ne, iya te, X "Rɔ ma laka gomɔ ma lɔbu ɛdi ko'dɔ rɔni mi ɲingere ze 'ba tari dɔgba di bine. Akombi 'ba mi sorope pili ɛdi kirasi rɔnni. Sorope ti kotopa 'deni kina tɔlɛ ti kɛdi gbɛ bi mo zize."

XI Ne tine bɔ dɔ sorope nima ti bɔ kugɛ mo oɔ ɲgi nduwɛ zi Yuliyɔ 'dɔ ki'di ɲjɛ kari kinza bɔ ki'di dɔ bɔ dɛ gɔ lende 'ba Pɔlo nima. XII Kpabɔɲi mo nima inza rɔ gɔ bi ma laka ame 'dɔ sorope ma lɔbu koloma teyi mi kpa dɔlili. Ya ma konzi mɔtɔ ga o'dɔkɔ tɛnyɛ di yayi tari ti sorope nima kina kiyɔzɔ ɲgi tokɔkɔ mo 'dɔ kari Pɔnikisi gɔ koloma yayi mi kpa dɔlili nima. Pɔnikisi na ti kpabɔɲi 'ba sorope ma lɔbu mɔtɔ 'ba dɔyayi 'ba Kurɛtɛ teyi, kapa

kari dɔ tɔrɔ.

Piwu Ti Mini Kikagba

XIII Kpa lili ma kembe nima oke rɔni 'deni kola ɲge rɔ tome dɔziliwawa kako di dɔ rɔ'ɔ. Kina bɔ sorope naga nima omeri tɛgɛ mɔtɔga ti dari dɔmɔ timo ɲbɔ Pɔnikisi. Kina ɲjɛ kɔtɔ yamo kirindi ma kosi sorope rɔmo nima ɲgi tɔrɔ. Dɛnyɛ di yayi dari nduwɛ ɲɔsi kebe dɔ kpa gɔtɔ. XIV Ne mbowa tine yɔ na lili ma kɛnyɛ rɔ dɔ kiteli ki'di ɲgi tome kako di dɔyayi. Ama na 'deni rɔ lili ma tɔnɛ kidɛki mɔyi mo rɔ Yurakulɔ ne. XV Iyaya sorope ɲgi ki'di dikali dɛ kpe todɔrɔ kpamo, kina dola ɲgi gbɔ zi lili kukpiri timo.

XVI Dari dɔmɔ ɲɔsi ɲgila dɔɔtu 'ba Kawoda tine na kikɛti lili 'jaa mbowa di rɔze. Kina doloma ɲgi rɔ topi rɔze gɔ sorope ma titi ame kosi bicɛ sorope ma lɔbu nima ne totɔ mo tɔrɔ. XVII Kina dɔtɔ ɲgi tɔrɔ mi sorope ma lɔbu kinza kɔnzu ra mi mini. Bɔ sorope naga nima olo yɔki sorope lɔbu nima ti kabi 'dɔ ki'di kitigɔ. Tine ɲjɛ ere kinza lili kitinɲi sorope nima ra kari ku'bɛ rɔni yɔki tunɲulu 'ba yayi lida ame ga mi mini ɲɔsi ɲgila dɔyayi 'ba Libiya ne. Gɔ kɔ'du mo na ɲjɛ kurɔbɔ bɔɲgɔ ɲgi dɔ sorope lɔbu nima 'dɔ lili kitinɲi kuyi kpamo timo. Kina sorope nima kiyɔkɔ ɲgi nduwɛ kari tara.

XVIII Tine lili nima ɔ'bɔ ɲgi nduwɛ tome rɔ ma kɛnyɛ

kuwiti sorope. Mi bi kezē ma di gɔmo na bo sorope naga nima kasaki ngi ro tu'du akombi mɔto ga gɔ mini. ^{XXIX} Mi bi kezē ma di gɔ ama tine, na lijē koloma ngi tu'du wa ame ga pele ro 'ba to'do ndɔbo 'ba sorope timo ne gɔ mini.

^{XX} Do'do tō'dō 'deni do konzi kinza ma do'ja kinē kada ni ti kēlu. Lili o'bō ngi nduwē tome ro ma kembe, domeri 'beze diya te dinza dɔmɔ kpe di kōzi tōlē 'ba mini nima.

^{XXI} Kina ɔdo bilaka 'ba mi sorope korɔ rōnni 'deni nbō kɔzo tō'dō do ndō tara kinza tonyo ɔto tine, Pɔlo ɛnyi tɔro kiya zinni, iya te, "Ma kiya te kēddi kuwōke dɔma ra 'do dolomake tōti Kurētē dēne gomɔ ma kɔzo a nime te inza ko'ja ze, dēne gbī wa 'ba mi sorope inza kikali tari gɔ mini. ^{XXII} Ne mi'di ame ziye 'do kolomake ti mi kēddi. Ro ma laka bɔto ma kɔto mɔto di mi lōngō ye nima bina inza kōlē mi mini nime. Sorope na nge ti kotopa ɛ'bēni. ^{XXIII} Rōmōyi ma bo laja abo 'ba Boko'ba na kina bo na gbī mēdi mo'do mōtu zi bo, na me malayika abo kako kileme rōni zō ti korɔndo ene kilende zō, ^{XXIV} iya te, 'Pɔlo, kinza kere dē kpe. Boko'ba ɛdi ki'di yi kiyēti lende 'bi kɔmɔ bo dɔliɔ ma lōbu 'ba Romo. Bo Boko'ba ti ki'di mini kēyi rōyi kpaki ti ya ame ga pili mi sorope tiyi bine ne, ki'di ye kɔmɔke di kōzi tōlē 'ba mini nima.'

^{XXV} Kina me miya 'deni ziye, olomake ti mi kēddi. Mikali ngi ro ma laka lende 'ba Boko'ba ɛdi ko'do rōni kɔzo ame kiya rōni zō ne tara. ^{XXVI} Tine lili ti kome sorope ze nime ku'bē rōni yoki dōotu kotopa yaga."

^{XXVII} Kina ɔdo lili kuwiti ze 'deni nbō tō'dō do 'butē dɔmosowɔ mi zana mini lōbu tine, mi zana korɔndo 'deni bo sorope naga nima omeri tēgē ti dōmō 'deni ngɔsi ngila dɔyayi mɔto ga. ^{XXVIII} Kina lijē kosi kabi yoki kulugbī dōku ku'du tiyari mini timo. Tine lijē o'ja talo mo ɛdi nbō kɔzo dɔkɔmɔ kumōgu 'butē sowɔ tara. Di pōtō mo ko'ja dari 'deni mbowa lijē o'do gbī tara. Tine lijē o'ja talo 'ba mini ola 'deni dɔkɔmɔ kumōgu 'butē mota. ^{XXIX} Gɔ kō'du mo na lijē ngi ro tikere mɔto ga sorope ti kari ku'bē rōni yoki dōku. Kina lijē kosi kabi ame ga kudōdu bīci sorope ne ngi yoki yamo kīrīndi mɔto ga sowɔ 'do ku'du mi mini 'do kogbo sorope nima kinza kari. Lijē oloma ro tulōmu kpēnni zi akoro 'bēnni ga 'do ki'di bi kezē welo.

^{XXX} Ya mɔto ga ame kēdi ko'do ndɔbo mi sorope yayi ne o'dɔko tu'bōgō rōnni tiraɲa yaga. Lijē ope sorope ma titi tōnē kudōdu do ma lōbu 'beze nima yayi ne koja ti kowe kari bēri mi mini tīndēndē rōnni timo 'do kiya te lijē ɛdi ro tosi yamo ma kīrīndi kano sorope nima togbɔ mo bēri. ^{XXXI} Tine Pɔlo

enyi kiya zi bo kanya naga nima ti bo kēlu 'ba dōnni, iya te, "Ɔdo ya naga nima koloma dē tize mi sorope bine dinza dōmōke di kōzi tōlē 'ba mini nime."

XXXII Kina bo kanya naga nima koke kabi 'ba sorope ma titi nima ŋgi kola kari go mini.

Sorope Kotopa

XXXIII Mi kano go bi 'deni tine na Pōlo kebe ŋgi ro toco mi kēddi zi bilaka 'ba mi sorope naga nima pili 'do konyo kpenni. Bo iya te, "Tō'dō mo 'deni ŋbō do 'butē dōmosowō ame kō'bōke ŋgi ro meri kinza tonyo ɔto. XXXIV Milende ziye tōne, i'dike miye kēddi konyoke kpeye 'do kōmōke roye di kpa kōzi tōlē 'ba mini nime. Ro ma laka miya ziye bōto ma kōto mōto inza kōlē mi mini nime."

XXXV Kina bo kogba maŋgolō'bo ŋgi bo ko'do yēē'di mo zi Boko'ba di kōmō bilaka naga nima pili. Bo onye maŋgolō'bo nima, bo konyo. XXXVI Kina dōki'di bilaka naga nima kolōdo 'jaa ti bēri tonyo akonyo. XXXVII Dēdi pili kuluku muyi kōdo dōmo 'butē riyō dōōmu dōkōto (276) mi sorope nima yayi. XXXVIII Di pōtō lijē konyo kpenni 'deni kitēkpē tine, na lijē koloma ro titiŋi nyōnyu ame ga sorope lōbu nima kombi ne go mini 'do ki'di kitēwu kiyōkō mbowa tōro do mini.

XXXIX Kina ɔdo go bi kēdi kēzē 'deni tine bo sorope naga nima o'ja kpa gōtō

kinda, ne tine lijē ikali dē ala dōyayi ma yala ga na. Lijē o'ja bi kugō 'ba mini lōbu kinda ti do yayi lida teyi. Kina lijē ko'dōko 'do toto sorope lōbu nima kari kīdēyi yayi. XL Kina lijē koke kabi 'ba yamo kīrīndi tōnē ga kogbo sorope timo bēri ne ŋgi kola kōnzu bito mi mini yayi. Lijē ileŋo rōnni ŋgi ndō ti ŋgēri 'ba tukpōtu sorope 'do tuyi kpamo timo. Kina lijē kurōbō bōŋgo ŋgi tōro do kano sorope nima 'do lili kitīŋi gōmo kari kpa gōtō. XLI Tine sorope nima ari kilaka ŋgi do yayi lida mōto mi zana mini. Kano mo usu rōni mi yayi lida kola bi 'ba tari dē kpe teyi. Kina tīrīndi 'ba mini ma kēdi kik-agba kotopa do kapa sorope ma yi'bōwu ŋgi.

XLII Bo kanya naga nima o'dōko 'do tupō bo maboso me yaga kinza mōto ga kele ra kari do kpa gōtō kirīŋa. XLIII Tine Yuliyō bo dōnni mo nima o'dōko dē 'do Pōlo kōlē. Go kō'du mo na bo kota bo kanya naga nima ŋgi di bi tupō bo maboso naga nima. Bo i'di kō'du mo 'do ya ame ga kicali tele ne ku'du rōnni kele dōgba kari do kpa gōtō, XLIV kina 'do ya ma laki naga nima kulōli 'bēnni rōnni go pōri ti ŋgēri ma kotopa di yōki sorope nima kozi 'jaa kari. Go kō'du mo na ki'di ze dōmō ŋgi pili laka do kpa gōtō.

XXVIII

Tōmō Melita

^I Kina ɔɔɔ dari dɔmɔ 'deni laka dɔ kpa gɔtɔ tine, dikali gɔ bi nima idɛki mɔyɔ mo rɔ Melita. ^{II} Bilaka 'ba dɔyayi mo nima o'dɔ kɔmɔ kele ngɔ dɔze rɔ mbɛmbɛ. Tɔrɔ ɛdi rɔ ta'di ti bi kɛyɔ rɔ ma kɛnyɛ na lijɛ kulɔ'jɔ pa'do ngɔ rɔze koŋgɔ gɔze laka. ^{III} Pɔlo ari tunzɔ kpadɔndɔ todo mo kɔmɔ pa'do, kina murɛ kɔdɔ ngɔ di mi kpadɔndɔ nima di zi bi kututu 'ba pa'do koga kɔzi bo ngɔ kɔ'bɔ teyi.

^{IV} Kina ɔɔɔ bilaka naga nima lijɛ koŋgɔ murɛ 'deni kɛkilɔ rɔni kɔ'bɔ kɔzi Pɔlo tara tine, lijɛ iya rɔ gɔ rɔnni, tɛgɛ, "Dɛmba bɔ nime ngɔ rɔ ma laka rɔ bɔ akupɔ ya? Bo ɔmɔ di kpa tɔlɛ 'ba mini nime, kina me akoro kɛdi 'deni rɔ topi dɔkolo mo di rɔ bo, inza kola bo kpe kɔmɔ."

^V Pɔlo iyaya murɛ nima ngɔ di kɔzi bo kila'ba mi pa'do ko'dɔ wɛtɔ ma titi mɔtɔ te dɛ gbɔ yɔ rɔ bo. ^{VI} Tine ya naga nima ɛdi gba toje kɔmɔnni gɔ ma 'dɔ rɔ bo kɔ'bu ala mɔtɔga ti bo kila'ba ngɔ bɛri rɔ tɔku. Ne tine lijɛ oje kɔmɔnni ngɔ tara wa ma kɛnyɛ mɔtɔ o'dɔ rɔni dɛ zi Pɔlo. Gɔ kɔ'du mo na lijɛ kuyɔ tiya lende abo 'bɔwu kiya bo rɔ sɛgɛ tɔ ne ga.

^{VII} Wɔkilɔ 'ba dɔyayi mo nima kɛdɛki mɔyɔ mo rɔ Pubuliyɔ ɛdi ti nyaka ngɔsi ngila gɔ bi nima yayi. Kina bo kota ze ngɔ doloma rɔ nba liŋɔ abo nɔbɔ kada dɔ mota, bo ko'dɔ kɔmɔ kele dɔze sowa. ^{VIII} Tine 'bu bo ɛdi bɛri dɔ rɔkɔ'ɔ 'ba zɛyɔ gbɔ ti

mi kɔ'ɔ kɛdi koti. Pɔlo ari kɔdɔ gɔmo rɔ yayi ki'di kɔzi bo rɔmo kititi Bɔko'ba 'dɔ kileŋɔ, kina kileŋɔ bo ngɔ. ^{IX} Gɔ kɔ'du mo na bɔ rɔkɔ'ɔ ma konzi 'ba mi dɔyayi nima koloma ngɔ rɔ tɔlɔ pili kako zize, kina kileŋɔ lijɛ ngɔ pili. ^X Lijɛ i'di kpa kɔzi zize rɔ ma kɛnyɛ. Mi kada ame dɛdi do'dɔkɔ 'deni tɛnyɔ di yayi tari yimo ne na lijɛ ki'di wa ame ga dɛdi rɔ leri mo di mi liŋgere ze nima ne ngɔ gbɔ zize.

Tɛnyɔ Di Melita Tari Romo

^{XI} Dari dondɔsɔ ti bilaka 'ba Alesandora mɔtɔ ga kɛdi koloma tote kpa dɔlili nima mi dɔyayi nima yayi. Kina ɔɔɔ doloma 'deni do'dɔ nyepe mota yayi tine, na dɛki ngɔ tinni kɔtɔ mi sorope 'bɛnni mo kɛdɛki mɔyɔ mo rɔ "Roŋa." ^{XII} Kina dari ngɔ ti sorope nima nɔbɔ dɔmɔ mi gawo 'ba Sarakosa dari do'dɔ tɔ'dɔ dɔ mota yayi. ^{XIII} Di yayi na dɛnyɔ ti sorope dari mi gawo 'ba Regiyo. Mi bi kɛzɛ ma di gɔmo na lili kisasi ngɔ tome rɔ ma laka kako di dɔ ro'ɔ kitɛŋi gɔze do'dɔ tɔ'dɔ dɔ riyɔ na dɔmɔ Putiyɔli.

^{XIV} Di mi gawo nima yayi na do'ja bilaka 'ba kanisa mɔtɔ ga. Kina lijɛ kota ze ngɔ rɔ nba do'dɔ tɔ'dɔ dɔ modɔmoriyɔ liŋɔ 'bɛnni. Di yayi na dɛnyɔ ti ndize tari nati tɔmɔ Romo. ^{XV} Kina ɔɔɔ bilaka 'ba kanisa ame ga Romo ne kuwɔ kɔ'du mo 'deni kiya te dɛdi rɔ tako tine, lijɛ ari ngɔ turɛ

dɔze gɔ kɔri. Ya mɔto ga ondɔso tize mi bi 'ba ndɔgɔ 'ba Apiyo, tine ya mɔto ga ondɔso 'bɛnni tize di gɔ bi mɔto kidɛki mɔyi mo rɔ "Rɔ Mota 'ba Nba." To'ja kinɛ ya naga nima i'di mi kɛddi ngi zi Pɔlo, na bo ko'do yɛɛ'di zi Bɔko'ba. ^{XVI} Kina ɔdo dɔmɔ 'deni Romo tine turu i'di Pɔlo ngi koloma gɔ bi ma 'ba bo 'beri ti bɔ kanya 'ba tonɔgɔ gɔ bo kɔto.

Pɔlo Ni Ti Yudayi Ma Romo

^{XVII} Mi tɔ'dɔ do mota ma bo ko'do yayi na bo kose bilaka ma lɔbu 'ba Yudayi ama ga yayi ne 'do kotɔto rɔnni kako zi bo. Kina ɔdo lijɛ kotɔto rɔnni 'deni zi bo yayi tine, bo iya te, "Lɔndɔ ma ga, mo'do wa ma kɛnyɛ mɔto dɛ pele zi bilaka ze ga, mirasi dɔlɛti ɔto 'ba 'bu ze lɔbu ga dɛ gbɛ yɔ, kina me bilaka 'ba Yerɔsalema kinda'ba ma 'deni ngi ki'di zi turu 'ba Romo. ^{XVIII} Mi kada ma turu naga nime konɔgo ndi lende ma lijɛ o'ja mo'do wa ma kɛnyɛ mɔto dɛ 'do kupɔ ma gɔmo. Lijɛ o'dɔko 'do tope ma yaga, ^{XIX} ne tine Yudayi naga nime 'dɛ iya te kope ma dɛ. Tine wa mɔto inza kpe ma 'do mo'do. Gɔ kɔ'du mo na me ki'di 'do moma'jo rɔma 'do bɔ dɔliɔ ma lɔbu 'ba Romo na kodɔro biɛi lende ma. Ne mo'dɔko dɛ tususu bilaka ze ga 'ba Yudayi zi bo. ^{XX} Gɔ kɔ'du mo na me mose ye 'do ki'di mo'ja ye milende ziye. Onɔke zinjiri ma kudɔdu ma 'deni te. Wa tɔnɛ ga

Yisarele pili kɛdi ti kɔmo ki'di gɔmo ne na me ko'do ma 'deni te gɔmo."

^{XXI} Yudayi naga nima iya te, "Do'ja waraga ɔto ma kako di mi dɔyayi 'ba Yudayi dɔmɔyi lende 'bi dɛ. Bɔto ze ma kako di yayi ki'di kɔ'du mo zize ala kiya lende 'ba rɔyi rɔ ma kɛnyɛ zize inza gbɛ. ^{XXII} Wa ma dikali na nge rɔ ma bilaka 'ba dɔyayi pili kɛdi kiya lende 'be 'ba bilaka 'ba kanisa rɔ ma kɛnyɛ. Do'dɔko yi 'do kiyɛti gɔ lende 'bi zize."

^{XXIII} Kina lijɛ kose do tɔ'dɔ 'ba kada ma 'do lijɛ kako 'bɔwu zi bo teyi mo ngi. Mi kada mo nima na lijɛ kako ngi rɔ ma konzi mi gɔ bi nima bo kɛdi koloma teyi ne yayi. Kina mɔlo mi kada nɔbɔ kɔmɔ mi korɔndo bo oloma ngi tiyɛti lende 'ba nɔre lɔbu 'ba Bɔko'ba zinni. Bo i'di lijɛ komeri gɔ kɔ'du ki'di 'ba Musa gbɛ ti akugu 'ba bɔ kumɛ lende ma mɔlo tɔnɛ ga 'do lijɛ kikali lende 'ba Yɛsu laka. ^{XXIV} Kina ya mɔto ga ki'di dɔnni ngi gɔ lende abo nima, tine ya mɔto ga i'di ɛ'bɛnni dɔnni dɛ.

^{XXV} Di bi tita'ba 'bɛnni di yayi lende 'bɛnni ga oza mini ngi. Tine Pɔlo ileki kiya gbɔ zinni te, "Rɔ ma laka lende nime ɛdi 'deni kɔzo kɔ'du tɔnɛ Nyi Kɔto Laka 'ba Bɔko'ba kiya zi Yesaya gɔ kɔ'du 'ba 'bu ye lɔbu ga ne, ame kiya te, ^{XXVI} 'ɛnyi kari kiya zi bilaka naga nima, "Ti kuwɔke lende ma rɔ tuwɔ, tine inza

kikalike 'jɔ 'ba lende mo. Ti konɔke rɔ tonɔ, tine inza ko'jake wa ma mēdi mo'dɔ." ^{XXVII} Iya zinnī tara rōmōyī kpa kōri 'ba dōku dōnnī idiri 'deni teyi. Mbili lijē u'bē 'deni kina lijē otomo kōmōnnī 'deni gbī teyi. Ma kiya te kinza tara dēne lijē ēdī ko'ja ti kōmōnnī, kuwō gbī ti mbili nnī, lende mo kɔdɔ dōnnī ɔ lijē kɔtɔ dōnnī kako zō 'dɔ milenɔ lijē.' "

^{XXVIII-XXIX} Pɔlo iya zi bilaka löbu 'ba Yudayi naga nima, bo iya te, "Mo'dɔkɔ ziye 'dɔ kikalike Bɔko'ba i'di lende 'ba kōri 'ba didi nime 'deni kuwōwō rōnī gbī zi bɔ löwō, kina lijē na ti ki'di dōnnī ɔmo."

^{XXX} Pɔlo oloma ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ ŋbō riyō 'dɔ mī rō 'ba topi ɔmo ti yamo. Bo ö'bō nduwē tuyē kɔmɔ bilaka ame ga pili kako rɔ ŋba rɔ bo ne ^{XXXI} gbī tūyēti lende 'ba ŋere löbu 'ba Bɔko'ba zinnī, tiyandi kōmōnnī gbī ti lende 'ba ŋere Yēsu Kurisitō. Mī loma abo nima bo iya wa naga nime pili rɔ dɔ ŋgölö bɔtɔ ota ɔmo dē.

Akugu 'Ba Polo Zi Kanisa Ma ROMO

^I Ma Polo bo ndobo 'ba Yësu Kurisitö ma Boko'ba kidëki 'deni koweli yaga ro bo laja tuwöwö laja laka abo nime.

^{II} Laja laka abo nime na tönë bo kiya molo ti bo kumë lende abo ga bine kugu 'deni mi buku abo ne. ^{III-IV} Iya rönï 'deni go lende 'ba Yësu Kurisitö kole abo nere ze. Bo ro bilaka lesi di mi kupö Dawidi. Tine bo gbï koto laka römöyï ileme bo 'deni yaga ti tigo do kiteli ro kole 'ba Boko'ba mi tado abo yaga di mi tolë. ^V Ti bo Kurisitö na me mo'ja mi keyi 'ba Boko'ba 'deni. Bo i'di ma 'deni ro bo laja 'ba Kurisitö 'do bilaka 'ba dolinjo nime pili ki'di dönni go lende abo kuwö do bo. ^{VI} Kpe na me kodobö ye 'deni gbï yimo bine ro ma Boko'ba kidëki 'deni ro 'ba Yësu Kurisitö.

^{VII} Kina me mëdi mugu waraga nime ziye kpe ame ga pili mi Romo, Boko'ba koto ye kidëki ye 'deni ro bilaka abo ga ne. Lende keyi ti yeyi 'ba Boko'ba 'bu ze ti 'ba nere Yësu Kurisitö koloma koto tiye.

Tileki Yëe'di

^{VIII} Ma dogba mo ti mileki yëe'di titi zi Boko'ba ni ti Yësu Kurisitö nere ze goye kpe pili römöyï le'jete dolinjo pili uwö lebï 'be ma ki'dike

doye go lende abo 'deni. ^{IX} Midëki bo Boko'ba ame mo'do ndobo mo ti doki'di koto mi tuwöwö laja laka 'ba kole abo nime ne bo kodoro bici lende ma ame miya te mi motu ma pili mö'bö nburu tititi bo goye ne. ^X Mi akititi ma zi bo Boko'ba dene ti mi konmi abo bo ki'di ma to kpe mari ziye yayi. ^{XI} Römöyï ma ngi bine ti meri mo ro mbembë 'do mo'ja kinë ye 'do mi'di yeyi 'ba Nyi Koto Laka ziye titigo ye. ^{XII} Omba kina ro ame go kulu ze koto kitigo ro do riya mi ti'di doze go lende 'ba Boko'ba.

^{XIII} Ziye tikali mo laka, kpe löndö, mëdi molo nime ro titeri 'do tari ziye yayi mi konzi tine amo to ne ö'bö nburu ro tota ma di bi tari. Mo'doko 'do tototo domo zi Boko'ba di mi löngö ye yayi gbï kozo ma mototo di mi löngö bo löwö ma konzi. ^{XIV} Römöyï ma mëdi ti möri 'ba ndobo nime goma tote mo mi löngö bo mi gawo ni ti ma kinza mi gawo kedï yi mökö, mi löngö bo akikali ni ti ma kinza kiyandi naga. ^{XV} Go kö'du mo na mëdi mo'do teri mo kulöwö bine go muwöwö laja laka nime gbï ziye kpe ya ma Romo.

^{XVI} Laja laka nime ma 'bama lende mo aya de roma römöyï kina ro tigo 'ba Boko'ba ro akomo wa di mi tolë zi ma ki'di dönni 'deni gomo naga, dogba mo 'deni zi Yudayi, kina me 'deni gbï zi bo löwö ni. ^{XVII} Römöyï timo na kileme ma Boko'ba ki'di bilaka lesi 'deni kedï

laka kɔmɔ bo. Tine bo o'do 'deni nge gɔ ti'di dɔnni gɔ lende 'ba Yɛsu Kurisitɔ, inza gɔ a mɔɔ 'beri. Kina kɔzɔ ma tɔnɛ kugu mi buku 'ba Bɔko'ba ne tara, ame kiya te, "Lijɛ ame ga rɔ ma laka kɔmɔ Bɔko'ba gɔ ti'di dɔnni gɔ lende abo ne lijɛ na ti kɛdi ti didi ma laka."

Lende Kirasi 'Ba Bilaka Lesi

^{XVIII} Ileme ya 'ba Bɔko'ba 'deni di mitɔrɔ ma kɛdi kako dɔ bilaka. Rɔmɔyi lende kirasi ni ti lende kɛnyɛ 'bɛnni idimu dɔ lende kodɔrɔ abo nime 'deni. ^{XIX-XX} Kɔri mɔɔ inza kpe zinni tupɛ rɔnni timo di yimo rɔmɔyi wa ame ga 'dɔ tikali mo dɔmɔyi bo Bɔko'ba ne bo ileme 'deni yaga bi kɔpɔ zinni. Mɔlo di bi tisaki 'ba dolinɔ nime wa mo tɔnɛ ga gbɛ ti tigo abo ame ko'ja kinɛ mo dɛ ne ileme 'deni yaga mi kinɛ ti wa ame ga bo ko'ba pili ne. ^{XXI} Lijɛ ikali bo Bɔko'ba ngi, tine lende koro ame 'dɔ lijɛ ki'di kɛdi zi bo ala kileki yɛɛ'di zi bo ne na kinza 'bɔwu. Tine meri 'bɛnni ngi lipo yaga rɔ wa ma yawa, mi dɔki'di rumɔ 'bɛnni mo naga ngi lɔ ti a 'ba bi kɔlu. ^{XXII} Ma di zinni tɛgɛ lijɛ bɔ lende kikali na, dɛmba wa ga ka ngi rɔ rumɔ. ^{XXIII} Bɔko'ba ma nburunburu nime gɔ lijɛ kilɛlu ne lijɛ ola za, akoro ma kɔsɛ ko'dɔ kɔzɔ kinɛ bilaka lesi kɔzɔ kinɛ yali naga kɔzɔ ngoro ne na za lijɛ kebe tulɔmu kpɛnni teyi.

^{XXIV} Gɔ lende dɔ rumɔ 'bɛnni nime na ma Bɔko'ba

kodɔ kpɛnni 'deni to'do lende kɛnyɛ nime ndɔrɔ mo koso kulɔwɔ dɔnni ne gɔ lijɛ kodɔ laɲa mi yida rɔnni rɔ gɔ rɔnni. ^{XXV} Lende kodɔrɔ 'ba Bɔko'ba lijɛ ebe kutɛ za yaga ti bɛti. Wa ma Bɔko'ba ko'ba naga na za lijɛ kebe toja laja teyi tulɔmu kpɛnni teyi kola bo bɔ ko'ba mo tɔnɛ ame 'dɔ bo na kilɛlu bo rɔ nburunburu ne. Amini.

^{XXVI} Gɔ lende ko'do 'bɛnni nime na me Bɔko'ba kodɔ kpɛnni 'deni to'do laɲa rɔnni to'do a nima ndɔrɔ mo koso kulɔwɔ dɔnni ne. 'Ja 'bɛnni ga ola tɔ'dɔ ma laka mo tɔnɛ ti bɔtɔni ne za kari to'do lende ma dɔ kilikɔ naga. ^{XXVII} Bɔtɔni mo ga 'deni gbɛ tara, ola 'ja yaga kebe za to'do ndɔrɔ gɔ bɔtɔni lɛpi. Bɔtɔni kebe za to'do laɲa rɔnni gɔ lɛpi nni mɔɔ ga, kina ma kodɔ karama mo 'deni ngi dɔnni kɔzɔ ma lijɛ ko'do tara.

^{XXVIII} Lijɛ bilaka ebe kola ti'di lende laka 'ba Bɔko'ba na gɔ kɛdi dɔnni za yaga. Kina ma bo kodɔ kpɛnni 'deni mi dɔ kirasi 'bɛnni mo tɔnɛ to'do wa ame ga dɛne 'dɔ ko'do dɛ ne. ^{XXX} Minni 'deni ngi lɔ ti dɔkomali lende kɛnyɛ naga nime, mi kɔlu ni ti mi lɔbu ti mi kombi ti kɔzi kasi ti 'diri ti 'bɔlu ti tuburu wa ti kore. ^{XXXI} Lijɛ ngi rɔ bɔ dɔkosi rɔ bɔ ti'ja to'ji Bɔko'ba rɔ bɔ rɔ lɛbɛ bɔ dɔ kombi, bɔ dɔli, meri 'ba to'do lende kɛnyɛ na koso ngi lɔ minni lijɛ kuwɔ dɔ bɔ kɔyɔ lijɛ ga dɛ yɔ. ^{XXXI} Lijɛ ngi rɔ bɔ lende kɛnyɛ ma kinza kiya,

lijë kikali dë kpe yɔ tɔrɔ gɔ kò'du ki'di 'bënni, lende 'ba bɔtɔ o'de lisa dë kòmónni ma titi te yɔ. ^{XXXII} Lijë ikali ngi kò'du ki'di 'ba Bɔko'ba iya 'deni te bilaka ame ga pili loma mo tara ne ɔ'bo ngi 'do kólë yaga. Tine lijë önyö dë nge gɔ to'do wa naga nime, lijë ebe toco ya ame ga pili kedi ko'do gbï tara ne ngi yimo rɔ mbëmbë.

II

Ya 'Ba Bɔko'ba

^I Ni nima keddï ko'do 'bëyi burë 'ba lëpi yi ga ngi tara ne ti kupë ma 'bëyi röyi tondo? Wa naga nime pili lijë kedi ko'do ne na ma dë gbï ni keddï rɔ to'do mo ne? Burë 'ba röyi na ma 'deni gbï keddï rɔ to'do mo. ^{II} Ze dikalike 'deni Bɔko'ba edi ko'do burë 'ba bilaka pili rɔ ma kodɔrɔ gɔ a ma kɔzɔ a nima tara. ^{III} Ne ni ma 'bëyi nime ko'do a nima gbï kebe 'böwu to'do burë 'ba lëpi yi ga gomo ne, ma komeri tégë ti kokpe di kpa ya 'ba Bɔko'ba? ^{IV} Mi koŋmi löbu abo nime ti laka abo nime bo kö'bö nburu liya ne na kindiri? Ikali dë bo Bɔko'ba o'do mi koŋmi abo nima ziyi 'do koto yi mi dɔ koto?

^V Ne gɔ dökï'di keddï ti minyi 'bi nima otɔtɔ kpa ya 'ba Bɔko'ba 'deni röyi mi kada mo ma bo kedi kako to'do burë 'ba bilaka rɔ ma kodɔrɔ. ^{VI} Mi kada mo nima na Bɔko'ba kedi kopi bi gomɔ rɔ, mɔtɔ 'bëyi ngi ziyi kɔzɔ ma ko'do tara. ^{VII} Ya mɔtɔ ga ame kö'bö

to'do lende laka toma rɔ löbu ti lende koro ti didi abo 'ba Bɔko'ba ne, bo ti ki'di didi ma nburunburu ngi teyi. ^{VIII} Ne 'bënni 'ba bɔtɔ lijë bo mi kombi kilagi lende laka ako'dɔkɔ 'bënni rɔ lende kirasi naga nima ya abo 'ba Bɔko'ba na ti kodɔ dönni. ^{IX} Gomɔ ti tɔ'ɔ 'ba yida rɔ na ti kedi zinni lijë bo lende kënyë naga nima, dɔgba mo dɔ Yudayi kina gbï dɔ bo löwö mo ga. ^X Tine Bɔko'ba ti ki'di rɔ löbu ti lende koro ti yëyi zi bo lende laka pili, dɔgba zi Yudayi mo ga kina gbï zi ma rɔ bo löwö ni. ^{XI} Römöyi bo Bɔko'ba o'do geli dë mi löngö bilaka lesi.

^{XII} Lijë ame ga pili ko'do lende kënyë kinza kikali kò'du ki'di 'ba Bɔko'ba dë ne lijë ti kënyë ma 'bënni gbï ngi tara kinza ma ko'do gɔ kò'du ki'di abo. Tine lijë ame ga ko'do ma 'bënni kò'du kënyë ngi di mi kò'du ki'di nime lijë kikali ra pili ne, ti ko'do burë ma 'bënni gbï gɔ kò'du ki'di nime. ^{XIII} Römöyi bo kuwö kò'du ki'di ni na dë rɔ bo lende laka kɔmɔ Bɔko'ba, tine nge rɔ ya ma ko'do mo ga. ^{XIV} Wa ame ga kò'du ki'di kose ne ɔdɔ lijë bo löwö ni na koro ngi gɔ dönni kinza ma kiya rönni zinni kina kileki ngi yaga rɔ lömu zinni. ^{XV} Omba ileme wa ame ga kò'du ki'di kose ne ugu 'deni molo mi dökï'di nni. Römöyi meri 'bënni ileme 'deni zinni lende ko'do 'bënni ma yala ga na rɔ ma laka kina ma yala ga na rɔ ma kënyë. ^{XVI} Kina ti

kēdī ṅgī tara mī kada mo nima Boko'ba kēdī ki'di Yēsu Kurisitō ko'do burē 'ba bilaka 'doyi teyi pele go meri ma kusu naga ne. Kina ro laja mo ame tōnē mēdi muwōwō ne.

Kō'du Ki'di

^{XVII} Ne nī 'bēyī ma kiya rōyī ro Yudayi mo nima kēddī koloma ro kōmō kō'du ki'di 'ba Boko'ba kēddī kubī gōyī kulōwō, kiya rōyī 'deni ro 'ba Boko'ba, ^{XVIII} kikali ako'dokō abo, kō'du ki'di abo kiyandi yi 'deni toza a ma laka di ro ma kēnyē ne. ^{XIX} Iya rōyī ro bō tokokō bō kōmō kōlu, ro bi kōpō zi ma mī bi kōlu naga, ^{XX} ro bō kodōro go lende zi ma rumō naga, ro bō kōmō kiyandi 'ba kole titi. Iya rōyī te nī 'deni mī kō'du ki'di kikali wa pili ti lende kodōro 'ba Boko'ba 'deni. ^{XXI} Nī bō kēddī kiyandi lēpī yī naga nima, ēddī kiyandi yi? Iya te lēpī yī ga ko'do 'bōgō dē, ne nī mo ēddī ko'do 'bōgō? ^{XXII} Nī bō kiya te ko'do yēri dē mo tōnē, ne nī ma 'bēyī o'do yēri? Nī bō ko'ji akoro nima, ēddī kolō a 'ba mī rō mo ga? ^{XXIII} Nī bō kubī gōyī kulōwō ro bō toro kō'du ki'di mo tōnē, ebe kirasī mī kō'du ki'di mo tōnē 'bōwu kuburu Boko'ba? ^{XXIV} Kina kōzō ma tōnē kugu mī buku 'ba Boko'ba ne tara, ame kiya te, "Mōyī Boko'ba uburu rōnī 'deni mī lōṅgō bō lōwō go lende ko'do 'be."

^{XXV} Tine nī mo nima o'do dōlētī 'ba akilele 'deni zīyī? Odo koro kō'du ki'di 'ba Boko'ba akilele 'bī nima ti

kēdī ṅgī zīyī ro ma laka, ne odo koro dē nī ē'bī ka ṅgī ro ma kinza kilele. ^{XXVI} Odo bō ame kinza kilele dē ne na ko'do kō'du ki'di bo na ti kēdī ro ma kilele kōmō Boko'ba. ^{XXVII} Kina ti lijē ma kinza dōlētī 'ba akilele mī yida rōnnī tine lijē na ko'do kō'du ki'di mo naga nima kileme ye kpe ma kugu ziye mo kebe kirasike yīmo naga ṅgī ro bō lende kēnyē.

^{XXVIII} Tēdi ro Yudayi ma laka mo inza di mī yida ro ma yaga nime ala go dōlētī 'ba akilele, ^{XXIX} tine ṅge di mī dōkī'di ti meri laka mo ame ro ako'do 'ba Nyī Kōtō Laka ne. Inza ro 'ba kō'du ki'di. Kina akilēlu mo ako dē di zi bilaka lesi tine di zi Boko'ba.

III

Yudayi Na Kulōwō Ro Wa'di?

^I Tine tēdi ro Yudayi na kulōwō ro wa'di? Kina wa'di ga na kēdī kulōwō te go akilele? ^{II} Omba a ma kulōwō ro do kiteli mo Boko'ba i'di lende abo zīnnī lijē Yudayi.

^{III} Tine mōto mo ga inda 'ba ga ē'bēnnī lende 'ba Boko'ba mo dē. Tine ma tara ne Boko'ba ti kēnyī kebe kuyī mī lōmu abo gbī go lende 'bēnnī? ^{IV} Inza du tara. Odo kiya te bilaka lesi pili ko'do rōnnī pele ro bō bētī lende abo 'ba Boko'ba ēdī kō'bō ṅburu ro ma kodōro. Kina kōzō ma tōnē kugu mī buku abo ne tara, ame kiya te, "Lende kiya 'bī na ti kileme laka 'bī. Kina mī burē 'ba rōyī ti ko'ja yi nī na laka."

^V Ne ɔɔɔ lende kirasi ze na ki'di lende laka 'ba Boko'ba kinda yaga ti diyake tondo? Gɔ diyake te ya abo nime bo kodɔ dɔze ne na 'deni yaga rɔ lende kɛnyɛ? Mɛdi miya nime gɔ kpa bilaka lesi. ^{VI} Tine inza tara. Ma lende abo 'ba Boko'ba kinza rɔ ma kodɔɔ dɛne bo ti ko'dɔ burɛ 'ba bilaka 'ba dɔliɔ nime tondo?

^{VII} Ni mɔtɔ ti kiya te, "Bɛti ma i'di lende kodɔɔ 'ba Boko'ba kinda yaga ko'de akilɛlu zi bo, ne ti kodɔ karama mo gɔ wa'di dɔma?" ^{VIII} Ne ma kɛdi tara diyake dɛ gbɔ te, "Dirasike eze lende 'dɔ ko'de kɔ'du laka"? Kina gbɛ kɔzɔ ma tɔnɛ ya mɔtɔ ga kiti'ja ma kiya te ma na miya ne. Boko'ba na ti kodɔ karama mo 'jaa dɔnni rɔ ma kodɔɔ.

Bɔtɔ Mɔtɔ Inza Rɔ Ma Laka

^{IX} Ne tine ze Yudayi na 'deni kulɔwɔ laka kɔmɔ Boko'ba di dɔ bilaka ma laki? Inza du tara. Kina kɔzɔ ma tɔnɛ miyɛti 'deni bine ne tara, Yudayi ti bɔ lɔwɔ 'bɛnni pili bicɛ lende kɛnyɛ.

^X Kina gbɛ kɔzɔ ma tɔnɛ kugu mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "Bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ te inza rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba. ^{XI} Bɔtɔ ma kɔtɔ te ikali lende abo dɛ. Bɔtɔ ma kɔtɔ te o'dɔkɔ dɛ du tako zi bo. ^{XII} Lijɛ pili ilagi Boko'ba 'deni, lijɛ kirasi rɔnni 'deni ngi yaga. Bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ te o'dɔ lende laka dɛ. ^{XIII} Kpɛnni ngi rɔ gbɔɔɔ kɔzɔ kpa gɔ 'ba tusu tɔku. Lijɛ i'di 'bɔlu na ngi kɔbɔ dɔ kpɛnni. Lijɛ i'di lɔ'bɔ nni ngi koso

lɔ ti wɔwɔ ma kata kɔzɔ woro kpa murɛ naga tara. ^{XIV} Kpɛnni ngi lɔ ti gbɔki ni ti lende ma kata naga. ^{XV} Ndɛnni ngi rɔ ma kitɛwu bi tari to'dɔ kɔzi kasi tupɔ lɔpɔ. ^{XVI} Mi gɔ bi pili ma lijɛ kudɔ kebe teyi akirasi ni ti gomɔ na lijɛ kola ngi jowo rɔ gɔmo. ^{XVII} Lijɛ ikali ɔtɔ dɛ lipo te gɔ kɔri 'ba lende kɛyi. ^{XVIII} Tere Boko'ba inza ma titi te dɔ kɔmɔnni."

^{XIX} Kina me le'jete ze dika-like 'deni wa tɔnɛ ga pili kɔ'du ki'di 'ba Boko'ba kiya ne, iya rɔnni zinni lijɛ bɔ ki'di zinni mo naga nima. Rɔmɔyi 'dɔ a mɔtɔ rɔ, rɔ kupɛ kinza kpe zize bilaka lesi gɔ bo Boko'ba ko'de bilaka 'ba mi dɔliɔ lɔbu nime pili kako zi bo kɔmɔ kitɛ abo 'ba burɛ. ^{XX} Kina bɔtɔ mɔtɔ inza ame gɔ kɛdi ngi rɔ ma laka kɔmɔ bo Boko'ba mi to'dɔ kɔ'du ki'di abo nime. Tine ndɔbɔ 'ba kɔ'du ki'di na nge rɔ ti'di bilaka lesi tikali gɔ lende kɛnyɛ 'bɛnni ga.

Laka Kɔmɔ Boko'ba

^{XXI} Kina me le'jete Boko'ba ileme kɔri 'ba ti'di bilaka kɛdi laka kɔmɔ bo 'deni yaga inza gɔ to'dɔ kɔ'du ki'di abo. Ma tɔnɛ pa bine ne bɔ kumɛ lende ni ti kɔ'du ki'di na koloma rɔ tiya lende mo. ^{XXII} Ame ti'di dɔ gɔ lende 'ba Yɛsu Kurisitɔ na ki'di wa rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba ne. Kina me bo ko'dɔ 'deni zi ame ga pili ki'di dɔnni gɔ lende 'ba Yɛsu Kurisitɔ ne. Geli inza kpe mi lɔngɔ Yudayi ni ma ti

bo löwö. ^{XXIII} Römöyī bi-laka pili 'deni ro bo lende kényē. Ma koto mo te inza kōmō mī ro löbu abo 'ba Boko'ba. ^{XXIV} Tine bo i'di lijē pili 'deni ngi kēdi laka kōmō bo ti mī kēyī abo ro ma sari go, go kutē nime Yēsu Kurīsītō kako ko'do 'deni ne. ^{XXV-XXVI} Boko'ba oja bo 'deni dolinjō bine kumu ro roma 'do tola wa timo go lende kényē do ki'di do go lende abo. Boko'ba o'do a nime te tileme lende kodoro abo timo. Römöyī pa tōnē bine bo oloma ngi liya to'ba'bo go lende kényē ko'do 'ba bilaka lesi. Tine ma le'jete bo ēdi 'deni kileme lende kodoro abo, bo na ki'di ma ki'di dōnni go lende 'ba Yēsu naga 'deni kēdi ro ma laka kōmō bo.

^{XXVII} Ne me tine wa'di na kola kpe 'bōwu zize tubi goze timo? Oto inza kpe lipo te. Ne tine oro 'deni do wa'di? Go to'do kō'du ki'di? Inza du te gomo, 'deni nge go ti'di doze go lende 'ba Kurīsītō. ^{XXVIII} Römöyī dikalike 'deni Boko'ba i'di bilaka kēdi nge laka kōmō bo go ti'di do go lende 'ba Kurīsītō tine inza go to'do kō'du ki'di abo. ^{XXIX} Ne ma tara ne Boko'ba mo 'deni nge nati koto ro Boko'ba 'ba Yudayi? Bo na dē kpe gbī ro Boko'ba 'ba bo löwō ni? Ro ma laka inza tara. Bo na gbī ro Boko'ba 'ba bo löwō ni. ^{XXX} Römöyī bo Boko'ba nge koto. Kina bo ti ki'di Yudayi nge kēdi laka kōmō bo go ti'di dōnni go lende 'ba Kurīsītō kina ti bo ki'di bo löwō ni gbī kēdi nge laka

kōmō bo go ma lijē ki'di dōnni gomo. ^{XXXI} Tine ze duburuke kō'du ki'di 'deni go lende 'ba ti'di do? Inza du tara. Tine ndimo na disiki 'deni kitigo.

IV

Meri 'Ba Abarayama

^I Wa'di na ti diya nati go ama ko'do rōni zi 'bu ze löbu Abarayama yī lingi ze mo tōnē? ^{II} Ma ndobo ko'do na kēdi ki'di bo ra ro ma laka, dēne bo ēdi ti wa ma 'do kubi go bo timo. Tine bo inza kikali tubi go bo kōmō Boko'ba. ^{III} Römöyī akugu iya 'deni te, "Abarayama i'di do bo go lende 'ba Boko'ba kina me ki'di Boko'ba kīdēki bo ro bo lende laka."

^{IV} Kina gbī kozo ame bo ndobo bi gomo 'ba rōmo itētē dē ro kpa kōzi ki'di, itētē ro mōri. ^V Tine bo ame ki'di dōni go lende 'ba Boko'ba ma bo ki'di bo lende kényē ro ma laka kōmō bo ne, bo na ti Boko'ba kīdēki ngi ro bo lende laka kinza ndobo 'ba gomo. ^{VI} Kina kozo ma tōnē Dawidi kiya go laka 'ba ya ma Boko'ba ki'di ngi ro bo lende laka kinza ma lijē ko'do ndobo mo dē yo ne tara. Ame tōnē bo kiya te, ^{VII} "Lijē ame ga Boko'ba kola 'deni go lende kirasi ne na laka, lijē ame ga bo kora do lende kényē mo 'deni teyi ne. ^{VIII} Lijē ame ga nere Boko'ba komeri lende kényē 'bēnni ga dē kpe na laka."

^{IX} Tine ma kiya go kō'du 'ba laka mo nime ne, iya nge go lende 'bēnni lijē

Yudayi ma kilele mo naga nima? Inza tara. Iya rönni gbī gō lende 'ba ya ma laki. Kina kōzo ma tōnē diya gōmo bine ne tara, "Abarayama i'di dō bo gō lende 'ba Boko'ba kina me ki'di Boko'ba kīdēki bo rō bo lende laka." ^X Tine o'do rōni nyanya ga? Di pōtō akilele ala gba kota kinza kilele bo dē? Rō ma laka o'do rōni gba kota kinza kilele Abarayama dē. ^{XI} Di pōtō mo na ma ki'di dōlētī 'ba akilele nima 'jaa zi bo rō akileme 'ba lende laka abo nime kudu 'deni dō bo gō ti'di dō bo gō lende 'ba Boko'ba ne. Omba kina ma 'dō ki'di bo ngī kēdī rō yī līngī 'ba ma kinza kilele dē naga lījē ma Boko'ba ki'di 'deni tēdī rō ma laka kōmo bo gō ti'di dōnnī gō lende abo ne. ^{XII} Abarayama na gbī rō yī līngī 'ba ya ma kilele odo kiya te lījē kōrō dē nge gō akilele, tine ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na lījē kinda'ba mī loma 'bēnnī gbī kōzo ma 'ba bo tōnē bo ko'do bine gba kinza kilele bo dē ne.

Abarayama Yi Līngī 'Ba Bo Meri

^{XIII} Yēyī nima Boko'ba kiya to'do mo zi Abarayama ti dō kupō bo ga gō lījē kinda'ba dōlīngō nime pili ne, inza gō to'do kō'du ki'di tine gō ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba tēdī rō ma laka kōmo bo. ^{XIV} Ne ma odo Boko'ba kēdī ki'di yēyī abo mo 'deni nge gō toro kō'du ki'di, ti'di dō gō lende abo 'deni ngī rō wa sari nati ma? Ndose abo mo tōnē inza kpe rō odo ma?

^{XV} Tine kō'du ki'di o'de ma 'bēnī ngī rō ya 'ba Boko'ba na dō bilaka. Rōmōyī gō bi ame kinza kō'du ki'di teyī, a mōto rō tirasi mī kō'du ki'di inza gbī teyī.

^{XVI} Kina me ndose mo tōnē odo 'deni gō ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba. Kina 'dō ko'do rōni gō lende kēyī 'ba Boko'ba zi dō kupō Abarayama ga pili. Inza nge zi ma ko'do kō'du ki'di abo 'ba Boko'ba tine gbī zi ma ki'di dōnnī gō lende abo kōzo 'ba Abarayama tara. Rōmōyī bo na rō yī līngī ze pili. ^{XVII} Kina kōzo ma tōnē kugu mī buku 'ba Boko'ba ne tara ame kiya te, "Mo'do yi 'deni rō 'bu lōbu zi dō'be ma konzi." Kina ti bo Boko'ba mo tōnē Abarayama ki'di dō bo gōmo ne ko'do ngī tara rōmōyī bo bo kīdīdī tōku ni ti bo ko'ba wa ma mōlo kinza naga mo tōnē ne na.

^{XVIII} Abarayama i'di dō bo gōmo bo kiyēnī ngī di mī wa ame 'dō kiyēnī dē ne. Kina ko'do rōni ngī zi bo kōzo ma kiya zi bo tōnē tara, ame kiya te, "Kupō yī ga na ti konzi tara." ^{XIX} Kōmo kōo 'ba Abarayama 'deni kōzo kuluku rīyō, tine pele bo idaki dē di bi ti'di dō bo gō lende nime. Di mī ame yida rō bo ko'bo odo dē kpe pele ne mī meri abo bo idaki dē, di mī ame ngī pele 'ja abo Sara kōrō 'deni rō kōto ne. ^{XX} Bo o'bō nburu mī ti'di dō bo gō ndose 'ba Boko'ba nima kina ki'di bo ngī kōrō kitigō tīlēlu Boko'ba. ^{XXI} Bo inda'ba lende mo kitigō Boko'ba o'bo

to'do ndose nima ngi ko tara.
^{XXII} Kina me 'do ki'di Boko'ba
 kidēki bo ro bo lende laka
 ne go ti'di do bo go lende
 'ba Boko'ba. ^{XXIII} Tine kö'du
 'ba tēdi ro bo lende laka
 kōmo Boko'ba nima ugu dē
 nge go lende 'ba Abarayama.
^{XXIV} Ugu 'deni gbī go lende ze
 ame ga ze 'deni pili ro ma
 laka kōmo Boko'ba go ti'di
 dōze go lende abo 'ba bo koja
 nere ze Yēsu Kurisitō yaga
 di mī tōlē nime ne. ^{XXV} Bo
 na kupō 'deni go lende kēnyē
 ze ga. Kina me koja bo 'deni
 yaga di mī tōlē ti'di ze ro ma
 laka kōmo Boko'ba.

V

Lende Kēyī Ti Boko'ba

^I Kina go ame ki'di ze 'deni
 ro ma laka kōmo Boko'ba go
 ti'di do ne ze 'deni mī lende
 kēyī ti bo Boko'ba dōmōyī
 nere ze Yēsu Kurisitō. ^{II} Bo
 na ko'de ze 'deni go ti'di
 dōze go lende abo kako zi
 Boko'ba mī lende kēyī nime
 dēdi 'deni yimo ne. Kina
 i'di diliyake nati go kōmo
 ki'di 'ba tari todō'bo ro ti
 bo mī ro lōbu do kiteli abo.
^{III} Tine ma ro do kiteli mo
 i'di diliyake gbī ti mī gomō ze
 ga. Rōmōyī ze dikalike 'deni
 gomō na kēdi ko'de mī kēddi
 zize. ^{IV} Kina mī kēddi na ti
 kileme dinda'bake lende 'ba
 Kurisitō 'deni laka. Kina odo
 kēdi 'deni tara ti ki'di ze ngi
 dēdike ti kōmo ki'di go yēyī
 'ba Boko'ba. ^V Kōmo ki'di
 nime inza ro a ma kilikō
 ro yawa. Rōmōyī ako'c 'ba
 Boko'ba na kodō 'deni lo mī
 dōki'di ze ti Nyī Koto Laka
 nime bo ki'di zize ne.

^{VI} Di mī ame ko'ja dēdike
 gba kinza tigo oto ne, na
 Kurisitō kako 'deni ngi kōlē
 goze bo lende kēnyē mī kada
 ma laka mo ame Boko'ba
 koza 'deni ne. ^{VII} Me yē
 na kilaṇa dīdī nī ra tōlē go
 kö'du 'ba botō ame pele ro
 bo lende kodoro ne? Ala odo
 bo kēdi pele ro bo ame kinza
 kirasi oto dē ne, yē na kilaṇa
 rōnī ra tōlē go kö'du abo?
^{VIII} Ne ongoke te, Boko'ba
 ileme ako'c abo ngi zize di
 mī ame ze pele ro bo lende
 kēnyē ne Kurisitō ako ngi
 kōlē goze.

^{IX} Kina kozo ame roma bo
 ki'di ze 'deni ro ma laka
 kōmo Boko'ba ne omba ma
 ro do kiteli mo bo ti kōmo
 ze ngi yaga di mī ya 'ba
 Boko'ba. ^X Tōnē pele pa bine
 ze ro bo ya ti bo Boko'ba
 ne, na me bo kusī kōmoze
 'deni yaga ti tōlē 'ba kole
 abo. Kina go ame bo kole mo
 tōnē kidīdi 'deni omba ma ro
 do kiteli mo ti bo kōmo ze
 ngi nati di mī tōlē. ^{XI} Tine
 inza nge go ama, diliyake mī
 Boko'ba go ame nere ze Yēsu
 Kurisitō ko'do ze 'deni ro bo
 pōri zi Boko'ba ne.

Adama Ni Ti Kurisitō

^{XII} Bilaka koto na me ko'de
 lende kēnyē kako mī dōliṇo
 bine. Kina lende kēnyē ko'de
 tōlē ngi tīnī. Kina tōlē
 kita'ba ngi kote go do kupō
 bilaka lesi pili rōmōyī bilaka
 lesi pili o'do lende kēnyē
 'deni. ^{XIII} Lende kēnyē na
 'deni molo mī dōliṇo bine
 gba kinza ki'di kö'du ki'di dē
 zi Musa. Tine tōnē gba kota
 kinza ki'di kö'du ki'di dē ne,

Boko'ba itētē bo lende kēnyē dē. ^{XIV} Tine tölē isaki 'deni molo mī kada 'ba Adama nduwē kōmō mī kada 'ba Musa. Bilaka ame ga pili lende kirasi mo kinza pele kōzo 'ba Adama tōnē ne, tölē na ngī rō bō dōmo pili.

Dēmba tine Adama na rō kinē 'ba bō ma kēdī kako mo nime, ame kina rō Kurisitō ne. ^{XV} Tine aki'di rō ma sari 'ba Boko'ba nime inza rō ma koriya ti lende kēnyē 'ba Adama. Ma konzi ölē 'deni ngī gō lende kēnyē abo 'ba bō kōto nima. Tine mī kēyī abo 'ba Boko'ba na rō dō kiteli gbī ti aki'di rō ma sari abo nime bo ki'di 'deni zi ma konzi ti mī kēyī 'ba bō kōto kpōkī mo tōnē ame kina rō Yēsu Kurisitō ne. ^{XVI} Aki'di rō ma sari nime inza ma 'bēnī kōzo lende kēnyē 'ba bō ma tōnē mo ne tara. Lende kēnyē 'ba bō kōto nima na me ko'de wali 'ba Boko'ba ngī 'deni dō bilaka lesi. Tine aki'di rō ma sari abo nime kako di pōtō lende kēnyē ma konzi ko'dō rōnnī 'deni ne na ki'di wa 'deni rō ma laka kōmō bo. ^{XVII} Kina me gō lende kēnyē 'ba bō kōto na tölē kako ngī rō bō dō bilaka löbu nime pili. Kina ti kōnyi 'ba bō ma kōto mo ame kina rō Yēsu Kurisitō ne kēdī gbī tara, tine ti kēdī ngī rō dō kiteli. Rōmöyī lijē ame mo ga ngī kinda'ba lende kēyī löbu mo nime laka ti aki'di rō ma sari mo nima ne ti kēdī rō ma laka kōmō bo kari toloma rō bō dō wa pili mī didī ma ḡburunḡburu.

^{XVIII} Kina kōzo ame lende kēnyē kōto na ko'de wali

dō bilaka lesi pili ne tara, kina 'deni gbī tara lende laka kōto na ko'de didī ma ḡburunḡburu 'deni zi bilaka lesi pili ki'di rō bō lende laka. ^{XIX} Kina kōzo ame ko'dō bilaka lesi ngī pili rō bō lende kēnyē gō lende 'ba bō kōto ma kuwō dō Boko'ba dē ne tara, kina ti kēdī gbī tara ti ki'di bilaka lesi ngī pili kēdī rō ma laka gō lende 'ba bō ma kōto ame kuwō dō Boko'ba laka ne.

^{XX} Kō'du ki'di 'ba Boko'ba ako ma 'bēnī di pōtō lende kēnyē ti'di mo kōmbō. Tine odo lende kēnyē kōmbō 'deni tara tine na lende kēyī 'ba Boko'ba kako kōmbō ma 'ba bo ngī yaga rō dō kiteli. ^{XXI} Kina kōzo ame tölē na kileme tigo 'ba lende kēnyē ne, kina gbī tara tigo 'ba lende kēyī ti kinda mī ti'di bilaka rō bō lende laka kōmō Boko'ba mī didī ma ḡburunḡburu ti ḡere ze Yēsu Kurisitō.

VI

Dīdī Ti Yēsu

^I Tine ame gō diyake tondo nati? Gō dō'bōke gbō nduwē to'dō lende kēnyē 'dō lende kēyī 'ba Boko'ba kōmbō nduwē? ^{II} Inza du te tara. Ze ma dölēke 'deni kope ze rō dō ḡgölō di mī lende kēnyē nime gō dō'bōke nduwē toloma yīmo 'bōwu tondo ga? ^{III} Kpe ikalike dē du ze ame ga pili kobapatisi ze 'deni mī möyī Yēsu Kurisitō ne obapatisi ze 'deni mī tölē abo? ^{IV} Mī bapatisi dölēke 'deni kusu ze kōto ti bo 'dō kōzo ame

ro löbu 'ba Boko'ba 'bu ki'di bo Kurisitö kodo yaga di mi töle ne tara kina go ze gbi dididike yaga mi loma ma la'ja.

^V Römöyï odo dedike 'deni ro akoto ti bo mi töle kina ti dedike gbi ro akoto ti bo tara mi tado abo. ^{VI} Dikalike 'deni didi ma molo ze mo tonë na ma kutoti 'deni kole ti bo do ngeri 'do yida ro ma 'ba lende kënyë ze nima kenme yaga yayi nati kinza dedike ra kpe 'böwu ro atoli zi lende kënyë. ^{VII} Römöyï bo ame kole 'deni ne ope 'deni yaga ro do ngölo di mi lende kënyë.

^{VIII} Ne di'dike doze 'deni gomo odo dolëke 'deni ngi koto ti Kurisitö ti dolomake ngi koto ti bo. ^{IX} Römöyï dikalike toja nime koja Kurisitö yaga di mi töle ne bo ole de kpe. A moto ro töle inza kpe ti kosi kakpa do bo. ^X Tole nime bo kole ne 'da lende kënyë ngi mi koto. Tine kina me bo kididi 'deni yaga bi koto ti Boko'ba.

^{XI} Kina gbi tara, kpe omerike roye yaga ro toku zi lende kënyë, tine ro ma kididi zi Boko'ba ro akoto ti Yesu Kurisitö. ^{XII} Kina me kinza kolake lende kënyë na de kedï mbiri do yida roye kebe ki'di ye to'do ako'doko kënyë 'ba yida ro naga nima. ^{XIII} Ni moto kinza kebe kola yida royi de kedï yaga ro jama abo 'ba lende kënyë tirasi wa timo. Tine ni ame mo kodo 'deni yaga di mi töle ne, i'di yida royi kedï ro jama 'ba to'do ndobo laka abo 'ba Boko'ba. ^{XIV} Römöyï

kodo ame kpe e'be bici lende keyi 'ba Boko'ba kinzake e'be bici ko'du ki'di mo ne, lende kënyë ikali de kpe ma 'do kedï ti kosi kakpa doye.

Atoli 'Ba Lende Kënyë

^{XV} Tine 'deni tondo nati? Go do'doke eze lende kënyë gbo nduwë nati römöyï dinzake bici ko'du ki'di go ame ze 'deni bici lende keyi 'ba Boko'ba ne? Inza du te tara. ^{XVI} Ikalike 'deni odo ni moto ki'di royi yaga ro atoli zi bo moto tuwo do bo ni 'deni ngi yaga ro ma laka ro atoli abo. Kina odo ni keddi 'deni ro atoli 'ba lende kënyë ti koto yi ngi mi töle. Tine odo keddi 'deni ro atoli abo 'ba Boko'ba kuwo do bo ti ki'di yi ngi ro ma laka koma bo. ^{XVII} Tine yeedi kedï zi Boko'ba römöyï kpe ame mo tonë ga pa ro atoli 'ba lende kënyë ne kpe na kinda'bake lende abo ame kiyandi ye timo ne 'deni ngi ti doki'di koto. ^{XVIII} Ute goye 'deni yaga ro do ngölo di mi lende kënyë ko'de ye ro atoli 'ba lende laka.

^{XIX} Medï milende ziye ti dangala 'ba atoli nime römöyï doye gba ro ma kirindi. Pa tonë bine kpe i'dike roye ngi lipo ro atoli zi wa ma kënyë ro do kiteli naga bi to'do wa ma ti'da naga. Kina 'do ki'dike roye gbi lipo tara ro atoli 'ba lende laka le'jete to'do wa ame ga ko go ako'doko 'ba Boko'ba ne. ^{XX} Ma tonë mo pa kpe gba ro atoli 'ba lende kënyë ne inzake bici lende laka. ^{XXI} Ne wa'di na ko'jake

ra kulöwö te gɔ to'dɔ wa mo naga nime lende mo kēdi kaya 'deni za yaga rɔye ma le'jete ne? Lijē wa naga nima kpa kōzi 'bēnni na ŋgi rɔ tölē.

^{XXII} Tine ma le'jete utē goye 'deni ŋgi yaga rɔ dɔ ŋgölö di mi lende kēnyē kpe 'deni rɔ atoli 'ba Boko'ba. Kina kpa kōzi ma 'beye 'deni rɔ loma ame mo ko gɔ ako'doko abo ne. Tine wa ma 'dɔ ko'jake gomo na rɔ didi ma ŋburunburu. ^{XXIII} Römöyī bi gomo 'ba rɔ gɔ lende kēnyē na rɔ tölē. Tine kpa kōzi ki'di ma 'ba Boko'ba na rɔ didi ma ŋburunburu rɔ akoto ti Yēsu Kurisitö jere ze.

VII

Töku Zi Kö'du Ki'di

^I Löndö ma ga, kpe ikalike kö'du ki'di 'deni laka. Ika-like 'deni bilaka ame kēdi gba ti kōmōni te ne na ŋge bīci kö'du ki'di. ^{II} Kina kɔzɔ ame ɔdɔ mē'dē kēdi gba ti kōmōni kö'du ki'di kudödu 'ja ŋgi zi mē'dē nī ŋburu tara ne. Tine ɔdɔ mē'dē mo nima kōlē 'deni mi kö'du ki'di ope nī 'deni yaga rɔ dɔ ŋgölö. ^{III} ɔdɔ loko kebe kinda'ba dönī ti bɔ mɔɔ ko'ja mē'dē nī kēdi gba ti kōmōni ti kīdēki loko ŋgi rɔ bɔ yērī. Ne ɔdɔ mē'dē kōlē 'deni loko inza kpe bīci kö'du ki'di. Bɔɔ ame kogbe nī pele inza kpe zīnī rɔ yērī nati.

^{IV} Kina gbī ziye tara löndö ma ga, ma di zi kö'du ki'di kpe ölēke e'be 'deni. Römöyī kpe rɔ akoto ti yida rɔ bo

Kurisitö mo tönē kōlē 'deni ne. Kina me le'jete kpe 'deni rɔ 'ba bo bɔ koja di mi tölē mo tönē. Kina gɔ ze do'doke wa ma laka mo ŋgi nati zi Boko'ba. ^V Ame ze gba mi loma 'ba yida rɔ ne kö'du ki'di na koco ze to'doko lende kēnyē kina lende kēnyē ko'de tölē ŋgi. ^{VI} Kina me le'jete ope ze 'deni yaga di mi kö'du ki'di. Dölēke eze 'deni yaga di teyi. Dinzake kpe rɔ 'boki teyi nati. Dinzake kpe rɔ atoli 'ba kö'du ki'di ma ki'di kugu mo tönē, tine ze 'deni rɔ bɔ laja 'ba Boko'ba mi kori ma la'ja 'ba Nyi Koto Laka.

Dɔ Ngölö Di Mi Kö'du Ki'di

^{VII} Tine ame gɔ diyake tondo nati? Kö'du ki'di mo tönē 'deni yaga rɔ lende kēnyē? Inza du te tara. Tine bɔ kö'du ki'di mo na me ki'di ma mikali wa nima rɔ lende kēnyē ne. Ma kiya te bo kö'du ki'di kiya dē dēne minza mikali a mɔɔ kīdēki rɔ mi kombi. Kina tönē kugu kiya te, "Kinza kombi miyī dē." ^{VIII} Kina lende kēnyē ko'ja gɔ kele abo ŋgi ti kö'du ki'di nima kina kodo mi kombi ŋgi lɔ yīmō. Ma kiya te kö'du ki'di kinza dēne lende kēnyē ŋgi rɔ töku. ^{IX} Tönē pa bine ma ŋgi rɔ ma kīdīdi kinza bo kö'du ki'di mo nima ne. Tine ame mikali kö'du ki'di yɔ na lende kēnyē kindiŋi ŋgi yaga yīmō, na mölē ŋgi. ^X Kö'du ki'di mo tönē Boko'ba ki'di 'dɔ kēdi rɔ didi zō ne na kebe kusu kpama ŋgi 'böwu mi

tölë. ^{XI} Römöyî gɔ kele nime bo lende kënyë ko'ja ti kö'du ki'di ne na bo ku'bölu ma ngî timo kupö ma yaga.

^{XII} Kina me mëdi miya, kö'du ki'di 'ba Boko'ba rɔ ma koro kɔtɔ laka, kina ndose naga nime rɔ ma kodɔɔ gbî rɔ ma laka. ^{XIII} Tine 'dɔ bo wa laka mo tönë na kebe 'böwu ko'de tölë zö? Inza du te tara. Lende kënyë na ko'de tölë zö. Bo ebe kupö ma ngî ti wa ma laka mo tönë 'dɔ ki'di gbagba bo mo kinda ngî siliŋbi yaga rɔ lende kënyë mo gɔ bi mo. Kina ame kpe ti kö'du ki'di ne tine na bo ngî yaga rɔ lende kënyë ma kinza kiya mo nati.

^{XIV} Dikalike kö'du ki'di nima rɔ 'ba mitɔɔ. Tine ma 'bama rɔ bilaka lesi 'ba dɔliŋɔ nime, atoli 'ba lende kënyë. ^{XV} Wa ame ga moŋgɔ mëdi mo'dɔ ne ilikö za dɔma. Römöyî wa ma kinza mo'dɔkɔ naga na ngî mëdi mo'dɔ tine ma mo'dɔkɔ mo naga mo'dɔ dë 'böwu. ^{XVI} Rɔ ma laka ileme 'deni ngî zö omba kö'du ki'di 'ba Boko'ba na laka. ^{XVII} Kina me ngî wa naga nime pili ma na dë mëdi mo'dɔ, bo lende kënyë mo tönë koloma 'deni mi dökî'di ma ne bo na këdi ko'dɔ abo. ^{XVIII} Römöyî ma mikali, mi yida rɔma lende laka ɔtɔ inza du te yimö. Miteri wa ma laka naga pele tine mo'bo dë to'dɔ mo. ^{XIX} Römöyî lende laka mo tönë mo'dɔkɔ ne mo'dɔ dë yɔ. Tine lende kënyë ma kinza mo'dɔkɔ dë mo tönë na za 'böwu mebe mo'dɔ. ^{XX} Ne kina me ɔɔ

mëdi 'deni rɔ to'dɔ wa ma kinza mo'dɔkɔ dë naga tara, ma mo na dë kpe ngî lipo ma? Lende kënyë mo tönë bo koloma 'deni yimö ne bo na këdi ko'dɔ abo ngî 'deni nati.

^{XXI} Wa naga nime lijë na kinda ngî yaga zö. ɔɔ mo'dɔkɔ pele 'dɔ to'dɔ lende laka bo lende kënyë na ngî ndö zö. ^{XXII} Ma gbagba ma mo ngî rɔ lɔŋɔ di yimö gɔ kö'du ki'di 'ba Boko'ba. ^{XXIII} Tine moŋgɔ 'deni mi yida rɔma kö'du ki'di ma 'beri mɔtɔ tɔne na za rɔ bo dɔmo. Bo kö'du ki'di mɔtɔ 'ba lende kënyë mo nima ëdi ngî rɔ to'dɔ ya ti ma 'ba Boko'ba ame kina 'deni mi meri ma ne kina kinda'ba ma 'deni rɔ 'boki mo. ^{XXIV} Bu'bu, rɔ kata wa'di na kulöwö zö te? Yë na ti kako kɔtɔ ma ngî tɔ kpe yaga di mi yida rɔ 'ba tölë nime? ^{XXV} Yë'di këdi zi bo Boko'ba gɔ toja Yësu Kurisitö nɛre ze kako toto ma yaga.

Kina me mëdi miya 'deni ziye, ma 'bama mi meri ndɔbo 'ba kö'du ki'di abo 'ba Boko'ba na mo'dɔ. Tine mi yida rɔ, ndɔbo 'ba kö'du ki'di abo 'ba lende kënyë na mo'dɔ.

VIII

Akɔtɔ Ti Kurisitö

^I Lijë ame ga 'deni pili rɔ akɔtɔ ti Kurisitö ne Boko'ba inza kodɔ karama kpe dɔmo. ^{II} Römöyî közi kakpa 'ba Nyî Kɔtɔ Laka ame kididi ze 'deni ti Yësu Kurisitö ne ope ma 'deni yaga rɔ dɔ ngölö di mi közi kakpa 'ba lende

kënyë ame ngi rɔ tölë ne.
^{III} Gɔ tikenme ze na ki'di
 kö'du ki'di 'ba Boko'ba kɔ'bo
 dë todo karama dɔ lende
 kënyë ze ga. Tine na me bo
 Boko'ba kodo karama 'deni
 dɔmo ti toja kole abo kako
 mi yida rɔ kɔzɔ ze te rɔ
 akumu gɔ lende kënyë ze ga.
^{IV} Bo odo karama 'deni dɔ
 lende kënyë di mi yida rɔze
 'dɔ kileme kö'du ki'di abo
 pili rɔ ma laka mize ame
 ga dösöke 'deni gɔ Nyi Kɔto
 Laka dinzake kpe rɔ to'dɔ
 ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ ne.

^V Römöyï lijë ame mo ga
 pili kedi koloma gɔ ako'dɔkɔ
 'ba yida rɔ ne meri 'benni
 pili gɔ ako'dɔkɔ 'ba yida
 rɔ. Kina ya ma kedi koloma
 'deni gɔ ako'dɔkɔ 'ba Nyi
 Kɔto Laka naga meri ma
 'benni pili gɔ ako'dɔkɔ 'ba
 Nyi Kɔto Laka. ^{VI} Ti'di
 meri gɔ ako'dɔkɔ 'ba yida
 rɔ omba kina ngi rɔ tölë.
 Tine ti'di meri gɔ ako'dɔkɔ
 'ba Nyi Kɔto Laka na rɔ didi
 ti lende këyi. ^{VII} Lijë ame ga
 meri 'benni gɔ ako'dɔkɔ 'ba
 yida rɔ ne lijë ngi rɔ bo ya
 'ba Boko'ba. Lijë o'dɔ kö'du
 ki'di abo dë römöyï lijë inza
 ti tigɔ 'ba to'dɔ mo. ^{VIII} Kina
 ngi tara lijë ame ga rɔ bo
 to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ ne
 o'bo dë to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba
 Boko'ba.

^{IX} Tine kpe ma 'beye in-
 zake kpe to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba
 yida rɔ, kpe 'deni rɔ bo to'dɔ
 ako'dɔkɔ 'ba Nyi Kɔto Laka
 odo kiya te bo Nyi Kɔto Laka
 'ba Boko'ba mo kedi 'deni
 ngi miye. Bo ame 'benni ngi
 tara kinza ti Nyi Kɔto Laka

'ba Kurisitö ne inza rɔ 'ba
 bo. ^X Ne odo Kurisitö na kedi
 'deni ngi miyi odo köle pele
 mi yida rɔ gɔ lende kënyë
 Nyi Kɔto Laka ti kididi yi ngi
 gɔ ame ni rɔ ma laka kɔmo
 Boko'ba ne. ^{XI} Odo kiya te
 Nyi Kɔto Laka abo 'ba bo
 koja Yësu yaga di mi tölë
 nime kedi 'deni ngi miyi bo
 ti ki'di didi ngi mi yida rɔ
 'ba yayi 'bi nime ti Nyi Kɔto
 Laka abo mo nime kedi 'deni
 miyi ne.

^{XII} Kina me 'deni ti löndö
 ze ga, wali ma kedi gɔze
 inza rɔ 'ba to'dɔ ako'dɔkɔ
 'ba yida rɔ. ^{XIII} Römöyï odo
 ni koloma to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba
 yida rɔ ti köle ngi. Ne
 odo ki'di Nyi Kɔto Laka kupö
 ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ 'deni
 yaga ti kedi ngi yaga ziyi rɔ
 didi ma laka. ^{XIV} Römöyï lijë
 ame ga pili Nyi Kɔto Laka
 abo 'ba Boko'ba kedi kokoko
 ne 'deni rɔ kole abo ga.

^{XV} Gɔ wa'di na ki'di Nyi
 Kɔto Laka zize? I'di dë gɔ
 dedike 'böwu rɔ atoli tikere
 kudödu ze bëri. Tine 'dɔ
 dedike rɔ kole 'ba Boko'ba
 'dɔ duduke te, "Baba, 'bu
 ze." ^{XVI} Kina Nyi Kɔto
 Laka abo 'ba Boko'ba kuti dɔ
 lende ngi bi kɔto ti dökidi
 ze ma ze rɔ kole 'ba Boko'ba.
^{XVII} Kina ame ze 'deni rɔ kole
 ne ti dinda 'bake yeyi abo mo
 tönë bo kikeki 'deni koda
 bilaka abo ga ne ngi. Ti
 do'jake yeyi nima gbï kɔto ti
 Kurisitö. Römöyï odo dom-
 bike gomo 'deni kɔto ti bo
 Kurisitö ti do'jake rɔ löbu
 mo gbï kɔto ti bo.

XVIII Miya ma 'bama gomo ma giri nime ne oriya de ti ro lobu mo nime kedı kari ki'di zize yayi ne. XIX Römöyı kina me wa pili 'ba dolıno nime koloma 'deni ndo ti komo ki'di toda tileme ze ro kole 'ba Boko'ba mo. XX Wa pili 'ba dolıno nime 'deni ngı tonė bine ro a sari. Tine inza go ako'doko 'benni. Boko'ba na ko'do tara. XXI Römöyı bo iteri tope lije ngı yaga kada moto di mi tedı ro atoli 'boki 'ba tole nime 'do lije kedı ngı ro do ngolo mi ro lobu ze 'ba kole abo ga.

XXII Ze dikalike 'deni nbö komo mi kada nime tone wa pili 'ba dolıno nime edı kileri ngı kozo 'ja ame 'deni do löyo ne tara. XXIII Tine wa 'ba dolıno nime na de nge kedı kileri, ze ma 'deni ti Nyı Koto Laka ro dandende 'ba kpa kızı ki'di abo mo nime dedı dilerike gbı tara römöyı dedike ro toda domo ma 'do Boko'ba ko'do ze ro kole abo, kina 'do bo kutė go yida roze yaga di mi tole. XXIV Römöyı ti komo ki'di gomo na me bo komo ze 'deni. Tine ma dedı do'jake kinė mo ra 'deni ti komoze dene dinzake kpe ti komo ki'di gomo. Me ni ye na ti koloma ti komo ki'di go wa ame keddi ko'ja kinė mo ti komoyı ne? XXV Tine odo ni keddi 'beyı ti komo ki'di toda wa ma kinza ko'ja kinė mo de gba nime, oda ti mi keddi.

XXVI Kina me gbı kozo ame Nyı Koto Laka kako 'deni tokonyi ze wa kinza tigo naga nime ne tara. Gbagba ze mo dikalike de gbı yo

tumotu zi bo Boko'ba kozo ma bo ko'doko. Tine bo Nyı Koto Laka na ro bo kpėri goze komo Boko'ba ti tileri ame ngı ro ma kinza kiya ne. XXVII Kina bo Boko'ba bo tikali mi doki'di pili ikali wa ame mi meri 'ba Nyı Koto Laka goze ne 'deni. Römöyı kpėri nime Nyı Koto Laka o'do 'deni ko go ako'doko abo 'ba Boko'ba go ko'du ze 'ba bilaka abo ga.

Ako'c 'Ba Boko'ba
XXVIII Dikalike 'deni Boko'ba edı ki'di a ma ko'do ronni kedı pili ro ma laka zi ma ko'c bo naga, lije ame mo ga pili bo na kidėki 'deni ko go akiteri abo ne. XXIX Lije ame ga bo koza 'deni molo ne omba bo oweli lije 'deni 'beri yaga 'do lije kedı ko ro ma laka kozo 'ba kole abo tara. Römöyı 'do kole abo na kedı ti ro kole dandende mi longo lije ma konzi naga nima pili. XXX Kina me bo kidėki bilaka abo ga ma bo koweli yaga mo ga 'deni. Ame mo ga ngı bo kidėki ne bo i'di 'deni kedı yaga ro ma laka zi bo. Kina lije ame mo ga bo ki'di 'deni kedı yaga ro ma laka zi bo ne na 'deni ti ro lobu abo.

XXXI Tine ame go diyake tondo nati? Me odo bo Boko'ba na kedı 'deni tize ye na kpe ti ka'da ze? XXXII Boko'ba ota go kole abo de, bo oja ngı kako kole go lende ze. Ne ma tara bo ti ki'di wa pili de ngı zize ti bo kole mo? XXXIII Ye na ti ko'bo ti'di mugu ni ro bilaka 'ba Boko'ba ame ga bo koweli

abo 'deni ne. Bo Boko'ba mo na me ki'di abo ga 'deni kedi laka zi bo. ^{XXXIV} Ye na 'bowu 'do kodo karama domo? Kurisitö Yesu na me kole 'deni koja di mi tole kari 'deni toro do dori Boko'ba, kina bo na me kari ko'do kperi 'deni goze zi Boko'ba. ^{XXXV} Tine 'do ye moto na ko'bo kpe 'bowu toza ze yaga di mi ako'c 'ba Kurisitö? 'Do kedi gbo ro gomo ala lisa ala seyi ala kosi kasi ala leri 'ba bonjo ala tole ni ti kulu na gbo 'do koza ze yaga di yimo? ^{XXXVI} Romoyi edi 'deni kozo ma tone buku 'ba Boko'ba kiya ne ame kiya te, "Go ko'du 'bi nere, kina me kedi kupö ze 'deni ngi ro komo kada lobu nime pili. Ze 'deni ngi kozo kamolo ma kedi kumu."

^{XXXVII} Tine ze na ti da'dake gomo naga nime pili ti tigo abo 'ba bo ko'c ze mo nime. ^{XXXVIII} Romoyi ro ma laka mikali ngi, a ma koto moto inza kpe ma 'do ko'bo tolo ako'c 'ba Boko'ba nime yaga di zize, pele ro tole ala didi ala malayika ala pele ro lijé tigo lobu ma mitoro ni ala wa ma giri naga nime ala ma kedi kako ala tigo ^{XXXIX} ala wa ma mitoro ala ma beri bine. A moto inza ngi du te mi longo lijé wa pili naga nime bo ko'ba ne ma 'do ko'bo tolo ako'c 'ba Boko'ba nime Yesu Kurisitö nere ze ko'de 'deni ne yaga.

IX

Bilaka 'Ba Boko'ba

^I Ame medi miya ne ngi ro ma laka. Ma ro 'ba

Kurisitö, mo'do beti de. Nyi Koto Laka ame kina yimo ne na kileme 'deni ^{II} ma ngi ro meri ro mbembé gönni lijé bilaka ma ga 'ba Yudayi. Lende 'benni lijé ma ngi ro 'bama di mi roma ma naga nime kpamo o'c ngi zo kodo mi doki'di ma kulowo. ^{III} Go ko'du 'benni miteri ngi miya te dene 'do Boko'ba kusono ma gbo ngi yaga minza kpe ro 'ba Kurisitö. ^{IV} Romoyi lijé na ro kupö Yisarele ame mo ga Boko'ba koza 'deni ro kole zi bo ne. Lijé na ro ame mo ga Boko'ba kileme bi nzari 'ba bi koro abo zinni bo ko'do lomu 'deni tinni, bo ki'di ko'du ki'di abo 'deni zinni. Lijé na ro bo kumotu bo ro ma kodoro mo tone ga. Lijé na bo kulomu 'deni 'do to'do yei donni. ^V Lijé na ro kupö ma kodo kako di yi lingi ze mo tone. Ma ro go 'ba bilaka lesi Kurisitö odo di mi do kupö lijé. Akilelu kedi zi bo Boko'ba lobu 'ba do wa pili nime ro nburunburu. Amini.

^{VI} Tine wa naga nime medi miya ne inza go ame kiya 'deni te lomu 'ba Boko'ba mo tone iliko 'deni ro yawa. ^{VII} Romoyi do kupö Yisarele pili na de ro ma bo koza 'deni ro 'ba bo mo ga. Pele ro do kupö Abarayama ga inza pili ro gomo ro kole 'ba Boko'ba. Romoyi Boko'ba na kiya tone bine zi Abarayama te, "Yisika na ti koja do kupö yi yaga."

^{VIII} Omba bine ileme ngi kole 'ba Abarayama ama ga koyö nge go 'ba yida

rɔ ne inza rɔ 'ba Bɔko'ba. Tine ame mo ga kɔyɔ gɔ kpa bo Bɔko'ba ne na rɔ 'ba bo ga rɔ kupɔ ma laka 'ba Abarayama mo ga. IX Rɔmɔyɔ bo Bɔko'ba ulɔmu 'deni mɔlo kiya te, "Mɛdɛ mileki mako kabate kina Sara ti kɔyɔ kole ŋgɛ."

X Tine gɔmo na dɛ ŋge nima. Kole riyɔ tɔnɛ ga Rebeka kɔyɔ ne 'bu mo ŋge kɔtɔ ame bo na rɔ 'bu ze lɔbu Yisika ne. XI-XII Tine Bɔko'ba iya mɔlo zi Rebeka te, "Bɔ ma lɔbu mo ti koja laja zi ma titi mo." Lende nime Bɔko'ba iya 'deni te gba kota kinza kɔyɔ lijɛ dɛ, gbɛ gba kota kinza ma lijɛ ko'dɔ ɔtɔ mɔtɔ ma laka ala ma kɛnyɛ. Bo iya 'deni mɔlo tara 'dɔ kileme bɔ ma bo koweli 'deni mo. Bo o'dɔ te gɔ ako'dɔkɔ abo 'dɔ kileme yɛyɛ abo ma kɛdɛ dɔ ma kɔtɔ mo nima gɔ dɛkɛ abo, tine inza gɔ a ma kole nima ko'dɔ. XIII Ɛdɛ 'deni kɔzɔ ma tɔnɛ kugu mɛ buku 'ba Bɔko'ba ne tara, ame kiya te, "Yakoba na mɔ'ɔ. Milagi 'deni di rɔ Esawu."

XIV Ne tine wa'di na gɔ diyake nati? Gɔ diyake te Bɔko'ba na kirasi lende zi ma kɔtɔ mo nima? Inza du te tara. XV Rɔmɔyɔ bo iya zi Musa te, "Ma, ti mileme mɛ koŋmi ma ti mɛ kɛyɛ ma zɛnnɛ lijɛ ame ga migeli 'deni ne."

XVI Omba akoweli nime inza kpe gɔ ako'dɔ ala gɔ ako'dɔkɔ ze 'ba bilaka lesi, tine 'deni ŋge gɔ mɛ kɛyɛ 'ba Bɔko'ba. XVII Rɔmɔyɔ mɛ buku 'ba Bɔko'ba iya 'deni

tɔnɛ zi bɔ dɔliŋɔ 'ba Ezipeto te, "Mo'dɔ yi 'deni rɔ bɔ dɔliŋɔ 'dɔ mileme tigo dɔ kiteli ma tiyɛ. Kina 'dɔ mɔyɛ ma kilɛbɛ ti timo kote mɛ dɔyayi nime pili." XVIII Gɔ ako'dɔkɔ abo 'ba Bɔko'ba na me bo kɛdɛ ko'dɔ abo mɛ kɛyɛ 'deni zi ame ga bo kigeli ne. Kina gɔ ako'dɔkɔ abo na ma gbɛ bo kɛdɛ ki'di ama ga kɛdɛ yaga rɔ minyi.

Ya Ti Tigo

XIX Tine mɔtɔga nɛ mɔtɔ ti kebe kiya zɔ te, "Ne ma kɛdɛ tara yɔ bo Bɔko'ba ɛdɛ ko'ja bi ŋgɔrɔ gba 'bɔwu di rɔ bilaka rɔ ma totondo ga? Yɛ na ti ka'da ako'dɔkɔ abo?" XX Ne nɛ bɔ pɔri ma, ti miya zɛyɛ, "Nɛ yɛ na 'dɔ kileki dɔ lende tara zi Bɔko'ba? Kete ebe ra kititi bɔ ko'ba nɛ kiya te, 'O'ba ma te gɔ wa'di?' " XXI Bɔ la'ba mo na ko'ba ɛ'bɛnɛ kɔzɔ ma bo ko'dɔkɔ. Mɔtɔga di mɛ korɔ'bo konzɔ kɔtɔ nima na bo ko'ba kete ŋgɛ riyɔ, mɔtɔ rɔ kete 'ba wa ma kondi tine mɔtɔ rɔ 'ba wa ma yawa naga.

XXII Kina gbɛ tara mɛ ako'dɔkɔ 'ba Bɔko'ba. Ya ti tigo abo nime bo ko'dɔkɔ pele tileme mo zi bilaka ne tine bo ogbɔ rɔ bo 'deni le tɔtɛ liya zɛnnɛ lijɛ ma bo kɛdɛ kote dɔnnɛ ti ya abo mo tɔnɛ ga. XXIII Kina mɔtɔ gbɛ rɔ lɔbu abo nime na bo ko'dɔkɔ tileme mɔri mo ame bo kodɔ 'deni dɔze ma rɔ a 'ba mɛ kɛyɛ abo mo ga ne. Ze ma bo kileŋɔ 'deni 'dɔ do'jake rɔ lɔbu abo mo tɔnɛ ne. XXIV Rɔmɔyɔ ze na rɔ ma bo kɛdɛ 'deni mo ga.

Tine bo idēki dē nge koto di mi lōngō Yudayi, gbī di mi lōngō bo lōwō ni. ^{XXV} Kina kozo ma tōnē Boko'ba kiya mi akugu 'ba Oseya ne tara, ame kiya te, "Bilaka ame ga pele kinza ro 'bama ne ti midēki 'deni ro 'bama. Do kupō ame ga pele mo'ɔ dē ne ti midēki 'deni ro ma mo'ɔ. ^{XXVI} Kina gbī bi koto mo nima na tōnē kiya te, 'Kpe ma 'bama ga na dē,' tine ti kidēki lijē 'deni ro kole 'ba Boko'ba bo didi."

^{XXVII} Kina gbī kozo ma tōnē bine Yesaya kiya te, "Yisarele nima konzi pele kulōwō kozo yayi lida 'ba kpa mini lōbu ne, kozo ma ndō te mo ga na nge ti komo. ^{XXVIII} Rōmōyī bo nere Boko'ba ti kote todo karama abo ngi welo dōnni lijē bilaka 'ba doyayi nime." ^{XXIX} Kina gbī kozo ma tōnē bo Yesaya kiya molo bine ne tara, ame kiya te, "Ma kiya te bo Boko'ba tigo do kiteli kola kozo do kupō ze ga dē, dēne ze 'deni ngi kozo Sodomoni ma ti Gomora."

^{XXX} Tine ame go diyake tondo nati? Dēmba tine lijē bo lōwō mo tōnē ga koloma kinza ro bo toma go tēdi ro ma laka komo Boko'ba ne le'jete lijē na ki'di dōnni go lende abo kina lijē na 'deni ro ma laka komo bo. ^{XXXI} Tine lijē Yisarele mo tōnē ga kēdi koma ga go 'bēnni tēdi ro ma laka ti to'do kō'du ki'di abo ne ɔ'bo ga dē kpe to'ja mo. ^{XXXII} Rōmōyī lijē oma ngi tara kinza ma lijē ki'di

dōnni go lende mo, lijē oma ē'bēnni nge ti ako'do 'bēnni. Kina dōku mo tōnē buku 'ba Boko'ba kiya lende mo ne kokpe ndōnni ngi. ^{XXXIII} Ame tōnē kiya rōni go kō'du 'ba Kurisitō te, "Ongoke te, midēyi dōku 'deni mi Yerosalema tokpe ndōnni lijē bilaka. Dōku ame 'do konjma lijē ne. Tine lijē ame ga ki'di dōnni 'deni go lende abo ne kō'du mo inza kaya kpe rōnni."

X

Mōtu 'Ba Polo Go Yudayi

^I Lōndō ma ga, akiteri ame mi dōki'di ma bine ti mōtu ma gōnni lijē Yudayi bilaka ma ga dēne 'do komo lijē to kpe yaga. ^{II} Mikali ngi ro ma laka lijē mōnni lōbu go ndobo 'ba Boko'ba, tine akikali mo na kinza. ^{III} Kōri 'ba lende laka abo 'ba Boko'ba lijē ikali dē yɔ, ma go dōnni na za lijē kebe to'do mo. Kina ngi kōri 'ba 'do ti'di wa kēdi ro ma laka komo Boko'ba mo tōnē lijē ebe kola 'deni za yaga. ^{IV} Rōmōyī kō'du ki'di u'bē kpēni 'deni pili ro Kurisitō 'do ame ga ki'di dōnni ngi go lende abo ne na kēdi ti ro ma laka komo Boko'ba.

^V Kina tōnē 'do Musa kiya bine go lende 'ba tēdi ro ma laka komo Boko'ba go toro kō'du ki'di ne. Ame bo kiya te, "Bo ame kō'do kō'du ki'di naga nime ne ti kididi ngi yaga." ^{VI} Tine ma kugu mi buku 'ba Boko'ba go tēdi ro ma laka komo bo go ti'di do go lende abo mo

na me te, “Ni, kinza kebe kiya dē ti miyi te, ‘Yē na ti kari kōmō ḡbō mitoro to'de Kurisitō mo kako bēri bine? VII Yē na ti kōdo ḡbō kari mi maliti toja Kurisitō mo kōdo yaga di mi tōlē?’ ” VIII Kina ugu 'deni gbī iya te, “Ni mōto lende 'ba Boko'ba 'deni ḡoli te do ḡgila yi, do dōnde'de yi, kina gbī 'deni mi dōki'di yi.” Omba gogo 'jo 'ba ti'di do ḡo lende 'ba Kurisitō mo tōnē na ma duwōwō 'deni ziye ne. IX Kina me odo ni na ḡḡi kiya te ti kpēyi Kurisitō na ro ḡere, ki'di dōyi ḡḡi ḡomo Boko'ba oja bo 'deni yaga di mi tōlē, ti kōmō yi ḡḡi.

X Rōmōyi odo ze di'dike dōze ḡḡi ḡomo ti dōki'di kōto na ti ki'di ze ḡḡi ro ma laka kōmō Boko'ba. Kina odo diyake ḡḡi yaga ti kpeze kina ti kōmō ze ḡḡi. XI Mi buku 'ba Boko'ba iya 'deni te, “Lijē ame ga pili ki'di dōnni 'deni ḡo lende abo ne kō'du mo inza kaya kpe rōnni.” XII Tine iya rōni 'deni zi bilaka pili. Rōmōyi le'jete geli inza kpe mi lōḡḡo Yudayi ni ma ti bo lōwō. Boko'ba na ro ḡere 'ba bilaka nime pili. Yēyi lōbu abo nime 'deni pili ro ma koriya do ame ga kēdi kīdēki bo ne. XIII Kina tōnē gbī kugu mi buku 'ba Boko'ba kiya te, “Lijē ame ga pili kīdēki bo ḡere Boko'ba tokonyi lijē ne, bo ti kōmō ḡḡi.”

XIV Tine ti lijē kīdēki bo totondo odo lijē ki'di dōnni dē ḡo lende abo? Kina ti

lijē ki'di dōnni ḡomo tondo ga odo lijē kuwō lende abo dē? Kina ti lijē kuwō tondo mo ga odo kuwōwō dē zīnni? XV Kina ti kuwōwō rōni tondo ga odo koja bo laja dē? Kina tōnē buku 'ba Boko'ba kiya bine te, “Tako 'ba bo ko'de laja laka naga nime ele te ḡo wa'di?”

XVI Tine pele tara bilaka mo ga pili na dē 'bōwu kuti ḡo lende mo. Rōmōyi Yesaya mo na tōnē kiya te, “ḡere, yē na ki'di dōni ra ḡo lende ze?” XVII Kina me ti'di do ḡomo ako di mi tuwō lende mo. Tine tuwō mo ako di mi laja 'ba Boko'ba mo tōnē kuwōwō ne.

XVIII Ne i'dike mititi te, “Lijē Yudayi mo ga na kuwō ma 'bēnni dē?” Ro ma laka lijē uwō rōmōyi kōzo ma tōnē kugu mi buku 'ba Boko'ba bine kiya te, “Dōnni lijē bo laja ma ga udu ḡḡi kogba mi dōliḡo. Lende 'bēnni ote mi dōyayi nime ḡḡi pili.” XIX Kina i'dike mititi gbī te, “Tara ne lijē Yis-arele ikali 'jo 'ba lende nime dē?” Musa na dōḡba kileme ma lijē kikali 'deni. Ame bo kiya tōnē te Boko'ba iya te, “Ti mi'di miye ḡḡi kombi ro bilaka ame ga kinza du ro oto ne. Kina ti mi'di lijē bo rumō naga nima koma kpeye ḡo ko'dōke 'diri.”

XX Kina Yesaya na kilaja ro bo 'deni tōnē kiya te, “Boko'ba iya te, 'Bilaka ame ga pele koma ma dē ne na za 'bōwu ko'ja ma. Bilaka ame ga kīdēki ma dē ne na

za mileme rōma 'deni teyi.' ”
 XXI Ma gō lende 'ba Yisarele
 na bo kiya tōnē te, “Mōrō
 'deni ḡgī kada kōsō dōma
 rō yawa tīdēki lijē wa kinza
 kuwō dōma bō lende kusē
 naga nime.”

XI

Kupō Yisarele Ma Laka

I Kina i'dike mititi te,
 “Bo Bōko'ba ebe kilagi 'deni
 'bōwu yaga di rō bilaka abo
 mo tōnē ga?” Inza du
 te tara. Ma gbagba ma
 mo nime rō Yisarele di mī
 kupō Abarayama, kpa goli
 'ba Benyimona. II Bōko'ba
 ilagi dē du te yaga di rō
 bilaka abo ga ame bo koza
 'deni molo di bi tisaki mo
 ne. Ikalike ma tōnē kugu
 mī buku 'ba Bōko'ba ne
 dē? Ame Eliya koloma rō
 toma'jo rō bo zi Bōko'ba rō
 wali rōnnī Yisarele kiya te,
 III “Nere, bilaka naga nime
 lijē ote dō bō kumē lende
 'bī ga 'deni 'doyi yaga. Bi
 'ba toṅma akumu 'bī ga lijē
 icaca dōmo 'deni ḡgī 'doyi
 yaga. Ma na ḡge me kola
 ma 'deni kōtō kpōki. Kina
 me lijē kēdī 'deni rō toma
 gōma 'dō tupō ma gbī yaga.”
 IV Tine Bōko'ba ileki dōmo
 'deni tōnē zi Eliya te, “Di
 mī lōṅgō lijē nime mogba
 ma 'bama ga 'deni zō di
 yīmo kuluku 'butē bi 'butē
 dōmosowō (7,000) ame ga
 kinza kulōmu kpēnnī dē zi
 akoro Bala ne.”

V Kina 'deni gbī tara mī
 kada nime tōne, kōsō Yis-
 arele ma ndō te mo ga ēdī

ame Bōko'ba koweli 'deni
 yaga gō mī kēyī abo. VI Ne
 kina me dōdō toweli mo kēdī
 'deni ḡge gō mī kēyī, inza
 kpe nati gō ndōbō ko'do.
 Rōmōyī dōdō kinza tara mī
 kēyī abo inza kpe nati gō bi
 mo rō mī kēyī.

VII Tine gō diya 'bōwu
 tondo ga gomo nati? Wa mo
 tōnē lijē Yisarele koloma rō
 toma mo ne lijē ebe ko'ja dē
 'bōwu, tine ma Bōko'ba kow-
 eli di mī lōṅgō lijē mo naga
 na ḡge ko'ja. Tine ma 'bēnnī
 lijē ma laki mo naga nime
 minyi 'bēnnī 'deni ḡgī kōzō
 ma tōnē kugu mī buku 'ba
 Bōko'ba kiya te, VIII “Bilaka
 naga nime, dō ti dōki'dī
 ma kinza ko'do ndōbō na
 Bōko'ba ki'di 'deni ḡgī zinnī,
 kina me 'deni ḡbō kōmō
 mī kada nime tōne kōmōnnī
 o'ja gō bi dē, mbili nni uwō
 lende dē gbī.” IX Kina me
 gbī tōnē 'dō Dawidi kiya te,
 “Ee, Bōko'ba kodō karama
 tō kpe dōnnī. Nbele 'bēnnī
 nima kuyī rōnnī tō kpe yaga
 zinnī rō ḡgōwo ko'ba lijē.
 X Kiyōlu kōmōnnī nima tō
 kpe yaga kinza lijē ko'ja gō bi
 ra. Odi gōnnī nima tō ḡburu
 lijē kō'bō tombi gomō 'bēnnī
 ga nduwē rō kōmō lēndō.”

XI Kina i'dike mititi gbī te,
 “Me tōnē lijē Yudayi kōcō
 yaga ne na kōrō ḡgī rō la'ba
 ma ḡburu zinnī?” Inza du te
 tara. Lende kirasi 'bēnnī na
 me ko'de kōnyi ḡgī zi ma rō
 bō lōwō ni. Rōmōyī 'dō ki'di
 lijē Yudayi kuti gbī to'ja mo
 kōzō 'ba bō lōwō. XII Ne kina
 me dōdō lende kēnyē 'bēnnī
 'ba Yudayi mo tōnē na kēdī

ko'de yëyi ma do kiteli 'deni mi doayai, toco yaga 'benni na keddi ko'de yëyi ma do kiteli 'deni zi bo lowo tara tine, todo'bo lijë Yudayi ro gomo mo, yëyi mo ti keddi ngi kulowo tondo ga na te?

Konyi 'Ba Bo Lowo

XIII Meddi miya ame 'deni ziye kpe ma ro bo lowo ni. Kina kozo ame ma na 'deni ro bo laja ziye ne tara, ti moyo roma ti go laja koja ma XIV go ki'di Yudayi ma 'beze mo tone ga kebe kuti ti gomo, go komo moto ga 'jaa yayi. XV Me odo bo Boko'ba kilagi di ronni na bo ko'do pori ngi ti bilaka lesi pili, odo bo kuti 'deni donni lijë Yudayi kada moto yayi ti keddi ngi tondo? Omba kina ti keddi ngi ro yëyi ma lobu kozo tididi toku.

XVI Kina kozo ame odo dandende 'ba wa na kulomu 'deni zi Boko'ba, omba kozo mo nima 'deni pili ro abo. Kina odo kulomu ngira'da lijë Yudayi mo na 'deni zi bo, omba dngila mo ga 'deni pili ro abo. XVII Ngëri ma bo Boko'ba kidiyë mo tone na me koke dandende ma kunzi mo ga 'deni yaga konzo 'ba ngëri 'ba mokö teyi. Kpe bo lowo ni na 'deni ro dngila ma konzo mo naga 'do keddike ti tigo do kiteli 'ba ngira'da nime. XVIII Tine kpe kinza kebe kudolike lijë dngila ma koke 'deni yaga mo naga de. Kpe go kebe kudolike lijë ro ma to- tondo? Ye na keddi kogbo ye

kpe dngila, ngira'da na de keddi kogbo ye?

XIX Tine ma 'do kiyake na te, "Oke dngila mo 'deni yaga 'do konzo ma domo." XX Omba kina ngi te ro ma laka, tine oke lijë 'deni yaga go lende kinza ti'di do gomo 'benni. Ne ma 'beye Boko'ba onzo ye 'deni domo go ti'di doye go lende abo. Kina kinza kolomake de ti do kombi, olomake ti tikere. XXI Me odo lijë Yudayi ame mo ga ro dngila ma kotu timo mo ga na ko'o romo de tara, ma komerike 'beye iyake te kpe na ti bo ko'o roye tegë?

XXII Bine do'jake 'deni ma mi keyi ti mi kata abo 'ba Boko'ba na tondo. Mi kata abo ngi kulowo ro ame ga ko'do lende kenyë ne. Tine kpe mi keyi abo nge ziye odo ko'böke mi kori mo. Odo ko'böke de tara bo ti koke ye gbi yaga. XXIII Kina odo lijë Yudayi mo naga nima konyö de ngi nduwë go lende 'ba kinza ti'di donni go lende abo nime, bo ti konzo lijë ngi kileki teyi. Romöyi bo Boko'ba na ti tigo mo 'do tonzo lijë kileki 'böwu teyi. XXIV Me odo kpe ma kotuke mokö naga na bo kebe koke 'deni konzo do ngira'da ma kidiyë nima kinza ro ma kotu tiye mo ne, tonzo lijë dngila ma kotu timo naga nima kileki go bi mo na ti konya do bo?

Mi Keyi 'Ba Boko'ba

XXV Kpe löndö ma ga, mo'doko ziye kinza kolo-make de ngi kulöwö ti meri mo te, ikalike wa 'deni ro do kiteli. Tine 'jo 'ba wa ma ro ma kusu naga ti mileme 'deni ziye. Minyi nime inza kö'bö nburu tara. Inda'ba do kapa Yisarele ma konzi 'deni nge timo nbö lijë bo löwö ma bo koweli 'deni naga kako pili zi bo Boko'ba. XXVI Kina 'do komo lijë Yisarele pili ngi ti yaga kozo ma tönë kiya te, "Bo kedi kako tomo wa di mi tolë ti kodo 'deni di mi Yerosalema. Bo na ti kona lende kënyë 'deni 'doyi yaga di mi kupö Yakoba. XXVII Ma Boko'ba, ti mo'do lömu ma nime tinni odo mombi lende kënyë 'bënni 'deni yaga."

XXVIII Kina me Boko'ba 'deni ro ya ti lijë Yudayi go kokonyi ye kpe bo löwö römöyï lijë ma 'bënni i'di dönni de go laja laka abo. Tine 'bu nni löbu ga na ro ma bo koweli mo kina me ako'o abo gba gönni. XXIX Römöyï odo bo Boko'ba koweli abo 'deni to'do yeyi domo bo uyï yimo de. XXX Tine kpe ma 'beye bo löwö, tönë pa bine uwöke do bo de. Kina me ma le'jete kpe na ko'jake mi këyï abo 'ba Boko'ba 'deni römöyï lijë Yudayi mo ga ebe kuwö do bo de kpe. XXXI Ma le'jete lijë ebe kuwö do bo de kpe römöyï go lijë ko'ja mi këyï koto nima ko'jake ne gbï nati. XXXII Römöyï Boko'ba na me kodo kpa bilaka 'deni pili me kuwö do bo de 'do bo na ko'do mi këyï abo 'jaa

zinni pili.

XXXIII Ongoke ti yayi. Yeyi ti akikali abo 'ba Boko'ba na ngi ro do kiteli. Boto moto o'bo de tiyëti go burë ko'do abo ala ko'bo tiyari go ndobo ko'do abo. XXXIV Kina kozo ma tönë kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tara, ame kiya te, "Yë na ti ko'bo tikali meri 'ba do Boko'ba? Yë na ti ko'bo ti'di lende zi bo? XXXV Yë na ki'di wa ra zi bo kiteri 'böwu 'do bo kopi bi mo teyi?" XXXVI Wa pili bo na me ko'ba. Wa pili naga nime bo na me ki'di 'do kedi kina 'do kedi zi bo. Ro löbu kedi ti zi bo Boko'ba ro nburuñburu. Amini.

XII

Loma Ma Laka

I Kina me 'deni ti ziye kpe löndö ma ga, moma'jo roma ziye go mi këyï 'ba Boko'ba nime zize ne. I'dike roye kedi koto laka ro kpa közi zi Boko'ba 'do loma 'be këyëyi döki'di bo. Ame kina ro motu ma laka ziye to'do mo zi bo. II Kinza ki'dike roye de ngi kedi yaga kozo wa 'ba dolingo nime. I'dike Boko'ba kuyi ye yaga mi meri la'ja. Römöyï 'do kikalike ako'doko 'ba Boko'ba go lende ko'do 'be pili këyëyi döki'di bo.

III Mi'di ame 'deni ziye pili te ti mi këyï nime bo ki'di 'deni zo ne. Ni moto kinza komeri röyï de kiya te ni na 'deni ngi kulöwö laka ro do kiteli. Tine ma laka mo oloma le këyï mi meri 'bi. Laka 'bi 'ba bo moto na ro ti'di döyï go lende

'ba Yësu Kurisitö kɔzɔ ame Boko'ba ki'di 'deni ziyi ne. ^{IV} Römöyî kɔzɔ ame mi yida rɔ kɔtɔ kapa 'ba yida rɔ ngî nbanji ti ndɔbɔ mo ga pili rɔ 'beri'beri ne, ^V kina gbî tara ze pele rɔ ma konzi nime mi rɔ kodɔ'bo ti Kurisitö ze pili rɔ yida rɔ kɔtɔ. Kina rɔ gɔze nime pili rɔ kotokotɔ, ze kapa 'ba yida rɔ kɔtɔ ze nime na.

^{VI} Kina Boko'ba i'di kpa közi 'deni zize pili rɔ 'beri'beri gɔ mi këyi abo. Kina do'dɔke ndɔbɔ mo ti. Mɔtɔ o'dɔ ti ma 'bëyi ma ki'di 'deni ziyi mo. Ɔdɔ kpa közi 'bëyi 'ba bɔ mɔtɔ kedi rɔ tumë lende, o'dɔ ti gɔ ma bo ki'di 'deni ziyi ki'di döyi gomo mo nima. ^{VII} Ɔdɔ ma 'bëyi kedi rɔ ndɔbɔ mi kanisa mo, o'dɔ ti. Ne ɔdɔ kedi rɔ akiyandi, iyandi ti. ^{VIII} Ala ɔdɔ kedi rɔ toɔ mi keddî, oɔ ti. Ni ame kedi ki'di ma 'bëyi rɔ aki'di zi bɔ lisa ni ne i'di ti, ti mi kɔtɔ. Ala ɔdɔ ma 'bëyi kedi rɔ közi kakpa mo ogbo röyi laka teyi. Ne ɔdɔ ma 'bëyi kedi rɔ to'dɔ mi konmi o'dɔ ti, ti lonɔ mo.

Akɔ'ɔ Ma Laka

^{IX} I'dike akɔ'ɔ 'be kedi ti, ti doki'di kɔtɔ. O'jike lende kënyë. Lende laka na kinda'bake kitigɔ. ^X Ɔ'ɔke rɔye rɔ gɔ rɔye kɔzɔ löndö kɔtɔ mi Kurisitö. Kpe, ö'böke ti nburu kitigɔ mi toro rɔye rɔ gɔ rɔye.

^{XI} Inda'bake ndɔbɔ kitigɔ kinza ni mɔtɔ ko'dɔ tikëpi dë. Tine ogboke rɔye laka toja laja zi nɛre Kurisitö.

^{XII} Kina iliyake ti mi kɔmo ki'di 'be gɔ yëyi abo 'ba Boko'ba. Mi gomo 'be ga pili olomake ti mi keddî nburu ti mötu ko'dɔ. ^{XIII} Okɔnyike löndö ame ga rɔ leri ne ti wa ma keddike timo. I'dike linɔ 'be ga kpamo kedi nburu yaga rɔ gbönɔ zi bɔ löwö.

^{XIV} Ya ame ga ko'dɔ közi kasi ziye ne ititike Boko'ba ko'dɔ yëyi dɔmo. Yëyi na kititike bo gomo bo ko'dɔ dönni kinza kititike bo dë tusönö lijë. ^{XV} Olomake rɔ lonɔ ti ya ame ga rɔ lonɔ ne. Uduke kɔtɔ ti ame ga kedi kudu ne. ^{XVI} Kinza ko'dɔke geli dë mi löngö ye. Kinza ko'dɔke dɔ kombi dë. Ilekike rɔye liya bëri toja laja rɔ gɔ rɔye. Kinza ko'dɔ röyi dë kulöwö kiya te ni na rɔ bɔ lende kikali.

^{XVII} Kinza kebe kilekike dɔ lende kënyë dë ti lende kënyë. I'dike ako'dɔ 'be kedi rɔ ame bilaka pili kuti gomo ne. ^{XVIII} Ogbo röyi ti'di lende këyi na 'dɔ kedi mi löngö yi ma ti bilaka ma laki pili.

^{XIX} Kpe ame ga mɔ'ɔ ye ne, kinza kebeke dë topi dɔkolo. Ola zi bo Boko'ba 'dɔ bo ko'dɔ gɔ ya abo. Römöyî mi buku abo 'ba Boko'ba bo iya 'deni te, "Ma na ti mopi dɔkolo. Monda nima ma na ti mileki dɔmo." ^{XX} Kina gbî kɔzɔ ma tönë kugu ne tara, "Ɔdɔ ko'ja bɔ ya 'bî kedi rɔ 'bö i'di akonyo teyi. Ɔdɔ ko'ja bo kedi rɔ koda mini i'di mini zi bo. Römöyî ti to'dɔ mo kɔzɔ a nime te na ti ko'de dɔ kulu'buti zi bo."

XXI Nī kinza kola rōyī dē zi lende kēnyē ka'da yī. Tine a'da lende kēnyē yaga ti lende laka ko'do 'bī.

XIII

Tuwō Dō Turu

I Kina ti kpe rō gōye pili uwōke dō turu 'ba mī dōyayi 'be. Rōmōyī kōzī kakpa 'ba wa pili ako di zi Bōko'ba. Kina me kōzī kakpa nime le'jete mī dōyayi 'be ne bo na ki'di. II Bō ame kilagi tuwō dō turu ne, ndose 'ba Bōko'ba na bo kilagi 'deni. Kina bōto ame ko'do tara ne ti ko'de karama 'ba Bōko'ba ngī timo dōnī. III Rōmōyī bilaka ame ga rō bō lende laka na dē kēdī kere bō dōnnī ga, tine bō lende kēnyē na kēdī kere.

Nī o'dōko 'dō dōkī'dī yī kō'bō nburu rō ma kōpu di zi bō kōzī kakpa? Ne o'do ko'doko dē, o'do wa ma laka 'dō mī bo kēyī rōyī. IV Rōmōyī bo na 'deni rō bō laja 'ba Bōko'ba bine tokōnyī yī. Ne o'do nī kīkali rōyī 'deni rō bō kirasi lende kinza ki'di dōmbēlī yī kolōdō dē rōmōyī turu nima ki'di dō bo ne i'di dē rō ma sari. Ndōbō abo na rō todo ya 'ba Bōko'ba dō bō lende kirasi. V Kina me nī mōto zīyī tuwō dō turu, tine inza nge gō ame 'dō kōmō timo di kpa ya 'ba Bōko'ba ne, o'do gō kēdī rō lende laka zīyī.

VI Gō kō'du mo na gbī ki'di kēddī kopike awada ne rōmōyī lijē turu na 'deni rō bō laja abo 'ba Bōko'ba mī ndōbō nime. VII Kina opike

wali 'ba gōye ga ti pili yaga zīnnī rō gō dōkomali awada pili ti lende koro ti rō koyo mo.

Ɔ'ō Lēpī Yī

VIII Kinza kolake wali 'ba a mōto dē kēdī gōye, tine 'dō wali 'ba ako'ō na nge ki'dike kēdī gōye. Rōmōyī nī ame kō'ō lēpī yī mōto ne, kō'du ki'di abo 'ba Bōko'ba na me 'deni gbī pili ko'do. IX Rōmōyī kō'du ki'di iya 'deni tōnē bine te, "Kinza ko'do yērī dē. Kinza ko'do rōyī dē rō bō kōzī roma. Kinza ko'do 'bōgō dē. Kinza ko'do mī kombi dē." Kina kō'du ki'di naga nime ti mōto ga pili o'ō 'deni dō ame kiya te, "Ɔ'ō bilaka lesi lēpī yī mōto gbī kōzo ame kō'ō yida rōyī ne tara." X Ako'ō i'di kirasi lende dē zi lēpī mōto, omba kina kote gō kō'du ki'di pili 'ba Bōko'ba.

XI Kina o'doke ti te rōmōyī ikalike 'deni kada mo na yala. Kada 'ba tongō bi yaga di bi 'ba tō'dō na me kōmō 'deni. Rōmōyī ma le'jete kada abo 'ba tōmō ze mo tōnē 'deni noli rōze di rō ma tōnē gba bine di'dike dōze gōmo ne. XII Korōndo ēdī kote rōnī yaga girī nime kada na 'deni noli tize. Kina i'di du'duke ako'do 'ba bi kōlu ti yaga mōkō dusuke rō jama 'ba ya 'ba mī kada na rōze. XIII Kina di'dike rōze ti kēdī yaga laka rō bilaka 'ba mī kada. Kinza di'dike rōze dē kēdī rō 'ba ndōrō tuwē layi rō dō kōzī kēnyē, to'do yērī, to'do 'dirī ala mī kombi. XIV Tine jama 'ba ya 'ba nere

Yësu Kurisitö na kinda'bake, kolake gɔ lende kënyë 'ba yida rɔ yaga ti ako'doko mo ga.

XIV

Kinza Kilende Dë Rɔ Bɔtɔ

^I Kpe kinza ko'doke kowasa dë ti bilaka ame ga kitigɔ dë gba laka mi ti'di dönñi gɔ lende 'ba Kurisitö ne. Tine o'deke lijë kako mi löngö ye. ^{II} Römöyï 'ba bɔ mɔtɔ ti'di dɔ bo gɔ lende 'ba Kurisitö i'di bo ngi konyo wa pili rɔ gomo. Tine ma 'ba bɔ mɔtɔ ame bo kitigɔ dë gba laka yimo ne i'di bo ngi nge konyo ma 'ba bo rɔ möku. ^{III} Kina kinza bɔ ma konyo mo nima kebe dë tudöli bɔ ma koro tonyo mo nima. Kina kinza bɔ ma koro mo nima kebe dë tilende rɔ bɔ ma konyo 'deni mo nima römöyï Boko'ba uti 'deni dönñi kpaki rɔ 'ba bo ga. ^{IV} Ni yë na kebe ngi tilende rɔ bɔ laja 'ba bɔ mɔtɔ tara? Löbu abo na nge këdi kiya laka ti kënyë 'ba ndɔbɔ abo. Kina ti bo ko'dɔ ngi laka römöyï Kurisitö löbu ze mo ɔ'bɔ ngi 'dɔ ti'di bo ko'dɔ tara.

^V Bɔ mɔtɔ omeri 'ba bo tégë kada ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ na koro kulöwö rɔ dɔ kiteli di dɔ mɔtɔ. Tine bɔ mɔtɔ omeri ma 'ba bo tégë kada pili rɔ gomo rɔ ma koriya. Ne ma laka mo ni mɔtɔ 'béyï mo nima i'di lende mo kɔdɔ laka mi döyï. ^{VI} Bɔ ama komeri lende 'ba kada ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ na ngi kulöwö ne, bo o'dɔ 'deni toro Kurisitö nere ze timo. Kina bɔ ama

konyo ma 'ba bo dɔkomali wa 'doyi rɔ gomo ne o'dɔ 'deni gbï toro Kurisitö nere ze timo römöyï bo ileki yëë'di mo ngi zi Boko'ba. Kina bɔ ame koro tonyo wa mɔtɔ ga ne, o'dɔ 'deni gbï toro Kurisitö nere ze timo kina bo kileki yëë'di mo ngi zi Boko'ba. ^{VII} Römöyï ma kɔtɔ mɔtɔ di mi löngö ze nime bine oloma dë nge toro gbagba bo ala tölë gɔ toro gbagba bo. ^{VIII} Tine ɔdɔ dolomake bine, loma ze pili toro bo Kurisitö nere ze. Kina ɔdɔ dölëke, ti dölëke toro bo. Kina me ɔdɔ ze dölëke ala dolomake, ze pili rɔ 'ba bo 'ba Kurisitö nere ze.

^{IX} Gɔ kö'du mo na me 'dɔ ki'di Kurisitö kako kolë bine kɔdɔ yaga di mi tölë ne 'dɔ bo këdi rɔ nere zi bɔ loma ni gbï ti töku ni. ^X Tine ni ëddi kilende rɔ löndö yï mɔtɔ gɔ wa'di? Ni mɔtɔ mo ëddi kudöli löndö yï mɔtɔ gɔ wa'di? Ze nime pili dëdi dari dɔrɔke kɔmɔ kitï 'ba burë 'ba Boko'ba. ^{XI} Römöyï ugu 'deni ame tönë bo nere Boko'ba kiya te, "Kɔzɔ didi ma, rɔ gɔ bilaka lesi pili ti kolɔdɔ ngi bëri kɔmɔ ma. Kina ti lijë kuti ngi kiya te ma na rɔ Boko'ba." ^{XII} Kina rɔ goze nime pili mɔtɔ ni na ti kiyëti gɔ lende ti ako'dɔ 'bi zi Boko'ba.

Kinza Kirasi Mi Meri 'Ba Bɔtɔ Dë

^{XIII} Kina ti, i'dike dolake gɔ tilende rɔ lëpi ze ga yaga. Ma laka mo kinza debe duruwöke a 'ba la'ba dë këdi yaga mi kori zi lëpi ze mɔtɔ

ga ame kēdi ki'di lēpī yī kila'ba ngī mī lende kēnyē ne. ^{XIV} Gō ame ma 'deni rō akōtō ti Yēsu Kurisītō ne mikali ngī akonyo mōtō inza ame ki'di bilaka rō ti'da kōmō Bōko'ba. Ne odo nī bō mo na komeri ē'bi kiya te a mōtō nima ti ki'di yi kēdi rō ti'da, ti ko'dō rōnī ngī tara ziyī. ^{XV} Kina me odo wa ame kēddī konyo ne kebe ko'dō lēpī yī mōtō dē kpe kele omba nī inza ē'bi kpe nati mī kori 'ba akō'ō. Tine nī kinza ki'di wa ame kēddī konyo ne dē kebe kirasi ma kōtō ame Kurisītō kōlē 'deni bine gō lende mo ne.

^{XVI} Kinza kebe ki'di wa ame koza 'deni yaga ziyī rō ma laka ne dē kinda ngī rō lende kēnyē zi lēpī yī mōtō. ^{XVII} Rōmōyī tēdi mī nēre löbu 'ba Bōko'ba inza gō wa ma kēddī konyo ala kuwē, tine nge gō ame Nyī Kōtō Laka ki'di yi 'deni laka kōmō Bōko'ba tōloma mī lende kēyi ti lōjō. ^{XVIII} Bō ame koja laja ngī zi Kurisītō kōzō a nime te ne na rō ma Bōko'ba ko'dōkō kina bilaka lesi kuti gbī gōmo.

^{XIX} Kina di'dike kōmōze ti gō wa ame ga kēdi ko'de lende kēyi gbī ti tigo zi lēpī ze ga ne. ^{XX} Kina kinza kebe kirasike ndōbō 'ba Bōko'ba dē ngī yaga gō lende 'ba akonyo. Wa pili rō gōmo rō ma kele rō akonyo. Tine odo nī mōtō kebe ki'di lēpī yī mōtō kebe kila'ba di mīnī gō wa ma kēddī konyo, na rō ma kēnyē mo. ^{XXI} Tine ma laka mo a mōtō ame kēdi ki'di löndō yī mōtō kila'ba di

mīnī ne, kinza ko'dō dē lipo odo kēdi pele rō tonyo yida ala tuwē layi ni pili ti a mōtō ga.

^{XXII} Meri 'bī nima kēddī timo gō lende 'ba akonyo naga nime ne, i'di kēdi nge mī lōnggō ye kpe ti bo Bōko'ba. Nī ame kodōrō bīcī lende dē rōyī gō wa ma kikali kinza rō ma laka ne na ti yēyī. ^{XXIII} Tine nī ama konyo wa ma dōyī rō ma kilikō gōmo nima Bōko'ba ti kodō karama mo ngī dōyī rōmōyī o'dō dē du mī ti'di dōyī gō lende abo. Wa ame ga pili kēddī ko'dō kinza ki'di dōyī dē gōmo kēdi rō lende 'ba Bōko'ba ne, 'doyi rō gōmo rō lende kēnyē.

XV

Omeri Lende 'Ba Lēpī Yī

^I Ze ma ditigōke 'deni mī ti'di dōze gō lende 'ba Kurisītō mo naga nime, ma laka mo zize 'dō tombi gōmo 'ba ya ma kinza ti tigo naga. Tine kinza ze dō'bōke dē nge tūyēyī dōki'di ze. ^{II} Nī mōtō ziyī tomeri lende 'ba lēpī yī 'dō ko'dō rō wa ame gō kēdi rō ma kiyēyī dōki'di bo kiyēddī mī bo ne. ^{III} Rōmōyī Kurisītō tōnē bine ne dōki'di bo na dē bo kiyēyī. Kina kōzō ma tōnē kugu bine mī buku 'ba Bōko'ba ne tara, ame kiya te, "Ti'ja mo tōnē kiti'ja yi Bōko'ba timo ne ileki 'deni pili rōma." ^{IV} Wa pili naga nime kugu mī buku 'ba Bōko'ba ne, ugu 'deni tiyandi ze timo 'dō dēdike ti

kɔmɔ ki'di liya ti mi kɛddi gɔmo.

^V Bo Bɔko'ba bɔ dɔ loma liya ti mi kɛddi ki'di ye tɔ kpe ko'dɔke kɔzɔ 'ba Yɛsu Kurisitɔ kolomake ti meri kɔtɔ mi lɔngɔ ye. ^{VI} Kina 'dɔ kpe pili kilɛluke Bɔko'ba 'ba Yɛsu Kurisitɔ ɲere ze ame gbɛ rɔ 'bu bo ne ti pili rɔ gɔye ti birɔ kɔtɔ.

^{VII} Kina ti kpe o'dɔke lɛpɛ ye mɔtɔ ga gbɛ laka kɔzɔ lɔndɔ, kɔzɔ ma Kurisitɔ ko'dɔ ye tara 'dɔ ma konzi kilɛlu Bɔko'ba ti gɔmo.

^{VIII} Miya ziye, Kurisitɔ ileki rɔ bo 'deni rɔ bɔ laja zi Yudayi tileme mo zɛnni Bɔko'ba ti ko'dɔ yɛyɛ zi ma kɔdɔ ɲgɛ di mi yɛ lɔngɛ 'bɛnni mo nima gɔ lɔmu mo tɔnɛ bo ko'dɔ 'deni zɛnni, ^{IX} kina gbɛ 'dɔ ma rɔ bɔ lɔwɔ mo ga kilɛlu Bɔko'ba ti gɔ mi kɛyɛ abo nime kɔzɔ ma tɔnɛ kugu mi buku 'ba Bɔko'ba bine kiya te, "Kina ti, ti milɛlu yi ɲgɛ mi lɔngɔ bɔ lɔwɔ ni. Ti moba ɲgala mo ɲgɛ milɛlu mɔyɛ yi." ^X Kina gbɛ ti ma tɔnɛ kiya te, "Kpe ma rɔ bɔ lɔwɔ ni iliyake ti kɔtɔ tɛnni lijɛ bilaka abo ga 'ba Bɔko'ba." ^{XI} Mɔtɔ na gbɛ kiya te, "Kpe bɔ lɔwɔ pili ilɛluke bo ɲere Bɔko'ba. Kpe bilaka 'ba dɔlɔɲɔ pili ilɛluke bo."

^{XII} Kina tɔnɛ Yesaya kiya gbɛ bine te, "Kupɔ Yisayi ti kɔdɔ 'deni, ti ki'di bo ɲgɛ kɛdi rɔ bɔ dɔ bɔ lɔwɔ ni. Lijɛ ti kɛdi ɲgɛ ti kɔmɔ ki'di gɔ yɛyɛ abo." ^{XIII} Bɔko'ba bɔ dɔ kɔmɔ ki'di gɔ mi kɛyɛ abo mo nime ki'di ye tɔ kpe kiliyake kɛddike lɔ ti lɔɲɔ mi ti'di

dɔye gɔmo. Kina 'dɔ kɔmɔ ki'di 'be gɔmo koto tɛyɔbu ti nduwɛ ti tigo 'ba Nyi Kɔtɔ Laka.

Rɔ Koyo 'Ba Pɔlo

^{XIV} Lɔndɔ ma ga, ma di zɔ bine kpe indake ɲgɛ lɔ ti lende laka ti dɔkomali akikali, kɛddike 'deni tiyandi lɛpɛ ye mɔtɔ ga gbɛ. ^{XV} Tine mi akugu nime moja kpama 'deni mbowa ziye mi wa tɔnɛ ga bine ne kinza kudɔlu di dɔye. Moja kpama 'deni tara gɔ mi kɛyɛ tɔnɛ Bɔko'ba ko'dɔ 'deni zɔ ^{XVI} ki'di ma rɔ bɔ laja 'ba Yɛsu Kurisitɔ ziye kpe bɔ lɔwɔ ne. Mi tuwɔwɔ laja 'ba Kurisitɔ nime ma 'deni ɲgɛ kɔzɔ bɔ akumu 'ba Bɔko'ba 'dɔ mo'de ye bɔ lɔwɔ zi bo rɔ kpa kɔzi ma laka ma bo kutɛ dɔmo kulɔmu 'deni ti Nyi Kɔtɔ Laka.

^{XVII} Kina kɔzɔ ame ma 'deni rɔ akɔtɔ ti Kurisitɔ ne, ti moyo rɔma ɲgɛ gɔ ɲdɔbɔ ma mo'dɔ zi Bɔko'ba. ^{XVIII} Tine ma minza milaɲa rɔma tilende gɔ wa ame ga Kurisitɔ ko'bo'bi dɛ tɔ ne, gɔ ki'di bɔ lɔwɔ tuwɔ dɔ Bɔko'ba. Bo o'dɔ 'deni ti lende kiya gbɛ ti ako'dɔ ma ^{XIX} gbɛ ti tigo 'ba Nyi Kɔtɔ Laka mi gɔ koto ma konzi. Mi lingere ma nime kisasi mɔlo di Yerosalema ɲbɔ kɔmɔ Iloriko ne, laja laka 'ba Kurisitɔ na muwɔwɔ 'deni pili teyi. ^{XX} Akiteri ma nduwɛ tuwɔwɔ laja 'ba Kurisitɔ nime mi gɔ bi ame ga lɛbi mo kɔmɔ dɛ gba teyi ne. Rɔmɔyɛ kinza mebe mo'ba ma 'bama ra

do gbondo kujë 'ba bo moto. ^{XXI} Kina kozo ma tönë mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "Lijë ame ga kiya lende abo de zinni ne ti ko'ja ngi. Kina lijë ame ga kuwö de ne ti kikali ngi."

Teri 'Ba Pölo Gö Tari Romo

^{XXII} Gö kö'du mo na me kedï kota ma 'deni nduwë mi konzi kinza tömö ziye yayi ne. ^{XXIII} Tine le'jete ndobo ma mi kapa gö bi moto naga nime bine mote 'deni. Kina kozo ame miteri 'deni kulöwö 'do tari ziye yayi komo koo mo konzi ne, ^{XXIV} miteri 'do to'ja ye mi tari ma Sepaniya. Kina 'do kpe na ki'dike ma 'jaa gö kori di yayi odo moloma 'deni ngi mbowa miliya roma tiye laka. ^{XXV} Tine ma giri nime medï gba mari Yerosalema toto a 'ba konyi zi bilaka 'ba Boko'ba ama ga yayi ne. ^{XXVI} Römöyï kanisa ma mi Makedoniya ti ma Giriki bine omeri lende 'ba bo lisa ma mi löngö bilaka 'ba Boko'ba ma mi Yerosalema 'deni kina me lijë koja kpa közi 'do toto mo zinni. ^{XXVII} Lijë na ngi kiteri ë'bënni to'do mo. Tine ro ma laka edi ngi ro wali zinni topi mo tara römöyï lijë bo löwö ni o'ja yeyi 'ba Boko'ba 'deni di zi Yudayi. Kina ma laka mo na ngi zinni lijë ma ro bo löwö tokonyi Yudayi tara ti wa ma lijë kedï timo.

^{XXVIII} Tine odo mote ndobo nime 'deni mi'di kpa közi nime 'deni zinni, ti mudö kebe ziye yayi mala nduwë

Sepaniya. ^{XXIX} Kina mikali ngi tömö ma ziye yayi ti kedï ngi lo ti yeyi 'ba Kurisito.

^{XXX} Kpe löndö ma ga, kozo ame ze 'deni ro akoto mi nere ze Yësu Kurisito ne, moma'jo roma ziye, odo'bake roye koto tö mi motu ko'do goma, mi akoto 'ba Nyi Koto Laka. ^{XXXI} Umötuke goma 'do Boko'ba kokonyi ma kitata ma di zi ma kinza ki'di dönni de gö lende abo ga di mi doyyayi 'ba Yudayi ne. Kina gbi gö bo ki'di bilaka abo ga ma mi Yerosalema kogba kpa közi nime medï moto ne ti mi këyi. ^{XXXII} Kina gö mako ti ziye lo ti loho kina odo kedï ngi ro ako'doko abo 'ba Boko'ba gö mindawo roma titi mbowa ziye yayi. ^{XXXIII} Boko'ba bo lende këyi koloma to kpe koto tiye pili. Amini.

XVI

Akumötö 'Ba Pölo

^I Ma na me medï moja lemï ze Poyibe kari ziye. Loko na ro bo ndobo 'ba kanisa ma mi Kenjoriya. ^{II} Inda'bake ni laka ro 'ba Kurisito nere ze, kpe bilaka 'ba Boko'ba okonyike ni ti wa ma loko ko'doko di ziye. Römöyï loko o'do konyi 'deni zi ma konzi gbi ti gbagba ma.

^{III} Umötoke Purisikila ni ti Akowila bo ndobo lepï ma ga mi Yësu Kurisito. ^{IV} Lijë na tönë kilaja rönni gö lende ma ame ma na de nge koto medï mileki yë'di mo zinni, tine ro gö bilaka 'ba kanisa

pili ma rɔ bɔ lɔwɔ mo ga ne. ^V Kina umötöke bilaka 'ba kanisa ame ga pili kedi kotɔɔ kpenni bi motu liɔɔ 'benni ne.

Umötöke Epaneto ame mo'ɔ kulöwö ne. Bo na rɔ dɔndende 'ba bilaka ma ki'di donni gɔ lende 'ba Kurisito dɔgba di mi dɔyayi 'ba Asiya. ^{VI} Umötöke Mariya. Loko ma ko'dɔ ndɔɔ kulöwö ziye mo tönë. ^{VII} Umötöke Andonika ni ti Yuniya, lijë ma rɔ wado ma mo tönë ga koloma ga tö mi maboso ne. Lijë na rɔ ma kilëbi kulöwö di mi lɔngö bɔ laja 'ba Kurisito kina lijë na gbï ki'di donni gɔ lende 'ba Kurisito dɔgba di zö.

^{VIII} Umötöke Ambolato ame rɔ 'ba Kurisito mo'ɔ bo kulöwö ne. ^{IX} Umötöke Orobano lepï ze mi ndɔɔ 'ba Kurisito. Kina umötöke Sitakiso ame mo'ɔ kulöwö ne gbï. ^X Umötöke Apele, bo ame kilagi toga kpa bo gɔ Kurisito ne. Umötöke bilaka liɔɔ 'ba Aritobolo ga. ^{XI} Umötöke wado ma Erodionyona. Umötöke bilaka 'ba nɛre Kurisito ame ga liɔɔ 'ba Narokiso ne.

^{XII} Umötöke Turupina ni ti Turupösa, lijë ma ko'dɔ ndɔɔ 'ba nɛre Kurisito mo naga tönë ne, gbï ti Pero-sisi ame mo'ɔ kulöwö ko'dɔ ndɔɔ 'ba nɛre Kurisito kulöwö ne. ^{XIII} Umötöke Rupusa, bo ame ngï rɔ ma laka rɔ 'ba nɛre Kurisito ne. Kina umötöke ma bo gbï, loko ma tönë ko'dɔ ma ngï kulöwö kɔzɔ kole 'benni ne. ^{XIV} Umötöke Asunurito ni ti Pelegono ti Erome ti

Pataroba ti Eroma ti löndö ame ga tinni ne. ^{XV} Umötöke Pilologo ni ti Yuliya gbï ti Nerewo ni ti lëmi bo ti Olomba ti bilaka 'ba Boko'ba ame ga pili kedi koloma tinni ne.

^{XVI} Umötöke rɔye rɔ gɔ rɔye ti közi riyö. Kanisa 'ba Kurisito ame ga pili bine ne umötö ye pili.

Ndose Ma Nburunburu

^{XVII} Löndö ma ga, moma'jo rɔma ziye, i'dike komoye kandi laka di zi lijë bilaka naga nima kedi kiyandi a motɔ tɔ ne ga 'beri di gɔ ma kiyandi ye timo lijë kedi ko'de rɔ koza mi kanisa ki'di ya motɔ ga kɔzɔ yaga di mi kori 'ba Boko'ba. Kinza kodo'bɔke dɔye dë tinni. ^{XVIII} Römöyi lijë ama ga tara ne inza kpe rɔ toja laja 'ba Kurisito nɛre ze, a 'ba gɔ kömönni na lijë kedi e'benni rɔ to'dɔ mo. Lende konmi 'benni nima lijë kedi kinene ne na lijë ku'bölu ma kinza ngï lipo ti lende ɔtɔ naga ngï timo. ^{XIX} Ne ma 'beye lëbi 'be ame kpe ti doki'di kɔzɔ mi laja nime ne, ma konzi pili uwö 'deni. Go kö'du mo na ma 'deni ngï ti mi këyi gɔ lende 'be. Tine mo'dɔkɔ ye gɔ këddike ti akikali mi lende laka, tine lipo tara rɔ rumö zi lende kënyë. ^{XX} Kina ti bo Boko'ba bɔ lende këyi kiyannmi Satani ngï yaga ku'du bëri bi ndiye.

Lende këyi 'ba Yësu nɛre ze koloma tiye.

XXI Timatiyo bo ndobo lep̄i ma umötö ye pili. Wado ma ga Lukiyö ni ti Yasona ti Sosipata umötö ye gb̄i pili.

XXII (Ma Terotiyo bo ma ki'di tugu waraga mo nime ne, mumötö ye pili mi möyi nere Kurisitö.)

XXIII-XXIV Gayo bo ma, ma Pölo med̄i moloma lin̄o mo bilaka 'ba kanisa ked̄i kototo kpenni bi mötu lin̄o abo ne umötö ye pili. Eraseto bo kikeki yamo 'ba turu ma mi gawo mo nime umötö ye. Löndö ze Korato umötö ye gb̄i pili.

XXV Dilekike yee'di ti zi bo Boko'ba ame tigo abo ki'di ye 'deni koroke kitigo mi ti'di d̄oye go laja laka 'ba Yesu Kurisitö mo tön̄e muwöwö ziye ne. Ame kina nḡi ko ro laja mo tön̄e pa ro ma kusu komo koo mo konzi ne, kina me kileme 'deni 'jaa nati yaga. XXVI Ileme 'deni yaga bi kopo ti akugu 'ba bo kum̄e lende 'ba Boko'ba ga. Kina bo Boko'ba ma ro nburunburu mo tön̄e na me ki'di kö'du mo 'deni zi bilaka 'ba d̄oyayi nime pili tikali mo go lij̄e ki'di dön̄ni gomo ko'do pili. XXVII Ro löbu ked̄i zi bo Boko'ba ame bo na koto kpöki ro bo akikali ne nduw̄e ro nburunburu ti möyi Yesu Kurisitö. Amini.

Akugu Ma Dɔgba 'Ba Pɔlo Zi Kanisa Ma KORINITO

I Ma Pɔlo mo ame Bɔko'ba kigeli ma 'deni gɔ ako'dɔko abo rɔ bɔ laja 'ba Yɛsu Kurisitɔ ne, ze ti Sɔsetene bɔ lɔndɔ ze, dumɔtɔ ye pili. II Mɛdi mugu ame ziye kpe kanisa 'ba Bɔko'ba ma mi Korinito, kpe ame ga Bɔko'ba kidɛki ye 'deni rɔ 'ba bo ga rɔ akɔtɔ ti Yɛsu Kurisitɔ gbɛ mi rɔ kodɔ'bo ti ma konzi mɔtɔ ga ame mi dɔliɲɔ nime pili kɛdi kumɔtu ti mɔyi bo Yɛsu Kurisitɔ ɲere 'bɛnni ame kina gbɛ rɔ ɲere ze ne.

III Lende kɛyi ti yɛyi abo 'ba Bɔko'ba 'bu ze ti 'ba ɲere ze Yɛsu Kurisitɔ koloma kɔtɔ tiye.

Yɛyi Ti Kurisitɔ

IV Mɛdi nduwɛ rɔ to'dɔ yɛɛ'di mo zi bo Bɔko'ba ma gɔ lende 'be gɔ mi kɛyi nime bo ko'dɔ 'deni ziye kpe ma rɔ akɔtɔ ti Yɛsu Kurisitɔ ne. V Bo odo mɔri 'deni doye ki'di akikali gbɛ ti kpa kikali lende 'deni ziye. VI Kina gbɛ ɲgira'da 'ba laja 'ba Kurisitɔ alo 'deni ɲgi miye, VII kɔcɔke dɛ du te di dɔ yɛyi ma Bɔko'ba kɛdi ko'dɔ pili ziye naga mi kɔmɔ ki'di 'be gɔ tako 'ba ɲere ze Yɛsu Kurisitɔ tileme rɔ bo. VIII Bo na ɲgi ti kogbo ye kɔ'bɔke ti mi kɛddi ɲbɔ kɔmɔ mi kada ma rɔ ɲburunburu 'ba

dɔliɲɔ nime kota ye kinza bɔti mɔtɔ roye mi kada 'ba tako abo nima. IX Bo Bɔko'ba na me kidɛki ye 'deni mi rɔ kodɔ'bo ti kole abo Yɛsu Kurisitɔ ɲere ze nime kina bo bɔ tuyi mi lende abo na dɛ.

Lamo Ti Rɔ Koza

X Kpe lɔndɔ ma ga, mɛdi mi'di ame ziye ti kɔzi kakpa 'ba ɲere ze Yɛsu Kurisitɔ. Utike dɔ lende 'be bi kɔtɔ kinza rɔ koza yimo. Odo'bɔke miye ɲburu kɔtɔ mi meri 'be gbɛ ti lende kiya 'be ga. XI Rɔmɔyi muwɔ lɛbi mo bine e'be Kulɔwɛ ga iyɛti zɔ tɛgɛ lamo ɛdi 'deni mi lɔɲgɔ ye yayi. XII Kpe lende 'be pili rɔ goye, ya mɔtɔ ga ebe tiya mo te, "Ma 'bama mɔsɔ gɔ Pɔlo," ya mɔtɔ ga iya 'bɛnni te, "Ma 'bama rɔ 'ba Apolo," mɔtɔ ga tɛgɛ, "Ma 'ba Pitɔrɔ na," tine ya mɔtɔ ga iya 'bɛnni te, "Ma 'ba Kurisitɔ na." XIII Wa'di ga na tara? Kurisitɔ mo ebe koza mini 'deni? Pɔlo na me kutɔti kɔlɛ bine dɔ ɲgɛri goye ne? Obapatisi ye rɔ bo kɔsɔ gɔ Pɔlo ga?

XIV Yɛɛ'di kɛdi zi Bɔko'ba, 'bama mobapatisi ama bɔtɔ dɛ di mi lɔɲgɔ ye yayi. Bilaka ma mobapatisi na ɲge rɔ Kurisipɔ ni ti Gayo. XV Kina kinza bɔtɔ mɔtɔ kebe kiya dɛ te obapatisi bo rɔ bo kɔsɔ gɔma. XVI Tine mɔtɔ e'be Setepana ga na ɲge mobapatisi. Momeri 'bama bɔtɔ mɔtɔ ma mobapatisi 'bɔwu di gɔ ame inza kpe. XVII Kurisitɔ oja ma dɛ tobapatisi bilaka, tine oja

ma tuwöwö laja laka abo. Kina bo oja ma dē gbī 'do tuwöwö mo ti akikali 'ba mi dō bilaka lesi kinza kuburu bi 'ba tutōtī Yēsu nime ra yaga.

Akikali Ma Laka

XVIII Römöyī tölē 'ba Kurisitō dō ngērī nime ma di zinnī lijē ma 'deni rō a 'ba tölē naga nima inda ngī kōzō lende sari. Ne ma di zize ze ame kēdi kōmō ze ne ileme ngī rō tigo 'ba Boko'ba. XIX Mī buku 'ba Boko'ba yayi iya te, "Ti mirasi mī akikali 'ba bō lende kikali ni yaga. Kina ti milikō mī kōmō kandi 'ba bō kōmō kandi ni yaga."

XX Ne dō kina kēdi 'deni te tine lijē bō lende kikali ni ēdi 'deni yala nati? Kina gbī lijē ma rō bō kōmō kiyandi 'ba kō'du ki'di mo tōnē ga lijē ēdi 'deni yala nati? Lijē bō kpa kitigo mo tōnē ga ēdi 'deni yala nati? Kina me Boko'ba kileme 'deni bine akikali 'ba dōliṅṅ nime ka ngī rō wa sari. XXI Römöyī bō Boko'ba ti akikali dō kiteli abo i'di tikali bō 'deni konya dōnnī lijē bilaka lesi ti akikali ma 'bēnnī mo tōnē. Tine ma ki'di dōnnī gō laja rumō abo nime dēdi duwöwö kōzō akiya 'bēnnī 'ba laki ni ne na Boko'ba kēdi kōmō. XXII Yudayi iteri ma 'bēnnī rō gō koto rō akileme mo, tine Giriki oma 'bēnnī rō gō akikali mo. XXIII Tine ma 'beze duwöwö eze nge rō lende 'ba tutōtī Kurisitō ame koja kako di mitōrō ne. Kina me 'bōwu Yudayi omba ma 'bēnnī za

rō gōnnī teyi, tine ma di zi bō lōwō ni ngī rō wa sari. XXIV Na ma di zinnī lijē Yudayi ni ti Giriki ame ga Boko'ba kīdēki 'deni ne, Kurisitō mo na me ngī dēdi duwöwö. Bo na rō tigo 'ba Boko'ba gbī rō akikali mo. XXV Römöyī wa ame kēdi kiya rō rumō 'ba Boko'ba ne ebe akikali 'ba bilaka lesi. Kina wa ame kēdi kiya rō tikenme 'ba Boko'ba ne ebe tigo 'ba bilaka lesi.

XXVI Kpe löndō ma ga, omerike te ma tōnē Boko'ba kīdēki ye ne. Ma konzi di mī lönggō ye inza rō bō akikali 'ba dōliṅṅ nime. Ma konzi inza gbī rō bō tigo ala rō kole 'ba löbu ni. XXVII Tine Boko'ba igeli abo rō wa ame ga bilaka 'ba dōliṅṅ nime kīdēki rō rumō ne 'dō kōdō rō kaya rōnnī lijē bō lende kikali ni. Bo igeli abo rō wa ame dōliṅṅ kīdēki rō ma kenme naga ne 'dō kōdō rō kaya rōnnī lijē bō tigo ni. XXVIII Bo igeli abo rō wa ame ga dōliṅṅ kindiri kudōli kiya rō wa ma yawa ne 'dō kuburu lijē bō rō löbu ni. XXIX Bo Boko'ba o'dō kōzō a nima tara kinza bōtō kari kebe ra tonyo koso mo zi bo. XXX Bo Boko'ba na kō'de ye 'deni rō akōtō ti Yēsu Kurisitō. Kina me bo i'di Kurisitō 'deni rō akikali zize. Ti Kurisitō na ki'di ze 'deni rō ma laka kōmō Boko'ba gbī rō 'ba bo ga kutē gōze 'deni yaga. XXXI Kina 'deni kōzō ma tōnē mī buku 'ba Boko'ba kiya te, "I'dike lijē ame ga kō'dōkō tonyo koso ne konyo

ti gɔ wa ma Boko'ba ko'do."

II

Laja 'Ba Kurisitö

^I Ne ma 'bama, löndö ma ga, me tönë mari ziye yayi tuwöwö a ma Boko'ba kusu dömo 'deni pa naga ne, muwöwö dë ti kpa kitigo ala ti akikali 'ba bilaka lesi. ^{II} Mi kada ma mëdi tiye yayi nima mi'di döma kudölu ngi di gɔ wa pili, Kurisitö na nge mi'di kɔmɔ ma tuwöwö mo ziye gbi ti lende 'ba tutöti bo. ^{III} Mi kada nima ma ngi du kinza tigo mo, roma kö'bö tilë'di di zi tikere. ^{IV} Kina laja ma ti lende kiya ma ngi du kinza lende kikali mo, tine rɔ akileme tigo 'ba Nyi Kɔtɔ Laka. ^V Tine ti'di dɔye gɔ lende 'ba Kurisitö inza gɔ akikali 'ba dɔ bilaka lesi. Tigo 'ba Boko'ba na.

Akikali Ma Rɔ 'Ba Boko'ba

^{VI} Ne ma di zi ya ame ga kandi 'deni mi lende 'ba Boko'ba ne lende kikali mo na me dëdi duwöwö. Ne tine inza rɔ akikali ma 'ba dɔliŋɔ nime ala 'ba nɛre mo ga ame këdi kiteli ë'bëni ngi yaga ne. ^{VII} Akikali nime dëdi duwöwö ne 'ba Boko'ba na. Bo na kusu abo dömo 'deni di zi bilaka. Bo iteri 'deni molo di bi tisaki mo 'dɔ do'ja rɔ löbu timo.

^{VIII} Nere 'ba dɔyayi nime ma kɔtɔ mɔtɔ te ikali akikali nime dë. Ma lijë këdi kikali ra dëne lijë inza kutöti Kurisitö nɛre 'ba dɔ wa pili. ^{IX} Tine kɔzɔ ma tönë mi buku 'ba Boko'ba ne iya

te, "Wa ame kɔmɔ ko'ja dë mbili kuwö dë gbi dök'i'di bɔtɔ komeri dë ne na rɔ wa ma Boko'ba kileŋo 'deni dömöyï ya ma kɔ'ɔ bo naga." ^X Tine Boko'ba i'di Nyi Kɔtɔ Laka 'deni kugbë'du gɔmo zize. Römöyï Nyi Kɔtɔ Laka na rɔ bɔ kote gɔ lende 'ba Boko'ba ame ga pele nɔbɔ rɔ ma kusu bitɔ ga yayi ne. ^{XI} Kina gbi kɔzɔ ame ni mɔtɔ dök'i'di yï na nge rɔ bɔ kikali gɔ lende 'bi ga 'doyi ne, kina gbi tara Nyi Kɔtɔ Laka abo 'ba Boko'ba na nge rɔ bɔ kikali gɔ lende abo ga 'doyi. ^{XII} Kina ma 'beze a 'ba dɔliŋɔ nime na dë ki'di rönï zize. Nyi Kɔtɔ Laka abo 'ba Boko'ba na bo ki'di zize tikali kpa közi abo ma bo ki'di zize.

^{XIII} Kina me dinza kpe dilende ti akikali ame rɔ meri 'ba bilaka ne. Tine dëdi dilende ti wa ame ga Nyi Kɔtɔ Laka na kiyandi ze timo ne, tÿyëti gɔ lende mo zi ame ga bo këdi 'deni yïmo ne. ^{XIV} Bɔ ame kinza Nyi Kɔtɔ Laka yïmo ne o'ja a mɔtɔ rɔ kpa közi nime kako di zi Nyi Kɔtɔ Laka ne dë du te. Ikali dë gbi inda ngi rɔ lende sari di zi bo. Römöyï todɔrɔ bïci lende mo nge ti Nyi Kɔtɔ Laka. ^{XV} Kina bɔ ame ti Nyi Kɔtɔ Laka ne na rɔ bɔ kodɔrɔ bïci lende pili, tine bɔtɔ ɔ'bo dë todɔrɔ bïci lende abo. ^{XVI} Kina kɔzɔ ma tönë mi buku 'ba Boko'ba ne iya te, "Yë na kikali meri 'ba Boko'ba? Yë na kɔ'bo ti'di lende zi bo?" Tine na rɔ ze mo. Ze na ki'di akikali 'ba

Kurisitö 'deni zize.

III

Tiyöbu Mi Laja 'Ba Kurisitö

I Ne kpe löndö ma ga, mo'bo dë tilende ziye kozo tilende zi ya ame ga 'deni ti Nyi Koto Laka naga tara. Milende 'deni ziye kozo tilende zi bilaka 'ba dolinjo nime römöyï kpe gba ro kole kuru mi ti'di doye go lende 'ba Kurisitö. II Mba na go mi'di kpeye. Mi'di akonyo ma kitigo dë ziye römöyï o'boke dë gba tonyo mo. Kpe gba o'boke dë tonyo wa. III Kpe e'be ngi gba kozo bilaka ma 'ba dolinjo nime. Me mi kombi ni ti kpa kogba kedï gba mi löngö ye ne kpe 'ba dolinjo nime na dë gba ya? Kpe gba ngi nburu mi loma 'ba dolinjo nime. IV Me odo ya moto ga kënyï kiya 'bënni te, "Mösö 'bama go Polo," moto ga iya te, "Mösö 'bama go Apolo," ne lende 'ba dolinjo nime na dë?

V Apolo mo bo ro wa'di? Kina Polo mo bo ro wa'di ga? Ze eze ka ngi ro bo ndobo 'ba Boko'ba ziye ti'di doye go lende 'ba Yesu Kurisitö. Ze nime kpaki riyö moto ndobo ma nere Yesu ki'di 'deni ziyi na me keddi ko'do. VI Midiyë ma 'bama 'deni ro kupö mo kina Apolo ako ma 'ba bo 'deni kodo ro mini domo. Tine Boko'ba na ki'di 'deni kiyöbu. VII Kina me bo ma kidiyë mo ti bo ma kodo mini domo pili inza ro a ma kembe. Boko'ba bo ki'di

kiyöbu mo nima bo na ro do kiteli. VIII Bo kidiyë mo ti bo kodo mini domo lijë kpaki riyö ro ma koriya. Ze nime moto Boko'ba edï ki'di bi gomo 'ba royi ziyi kozo ma ko'do. IX Ze ro lepï mi ndobo abo 'ba Boko'ba kina kpe na ro nyaka abo mo ga. Kina kpe na gbi ro rö abo 'ba Boko'ba.

X Ti mi këyï nime Boko'ba ki'di ra zö ne ma ngi ro ajonyi 'ba to'ba rö mugë gbondo mo 'deni kina me bo moto kedï 'deni ro to'ba domo teyi. Tine ni moto ongo royi laka di bi to'ba mo. XI Römöyï Kurisitö Yesu na nge koto kpöki Boko'ba kugë 'deni ro gbondo rö nime. Gbondo moto ma 'do kugë 'beri di go ame inza kpe. XII Kina ya moto ga ti kubö domo 'deni teyi ti yamo köbököbö ti sitëri ti doku ma kele kulöwö naga. Kina moto ga ti kubö ma 'bënni 'deni ti ngëri ni ti molï ti koloko. XIII Tine tetenji 'ba ndobo mo ti kinda 'jaa mi kada 'ba tileme Kurisitö. Römöyï mi kada mo nima pa'do ma löbu ti kako ku'dö'dö go ndobo ko'do 'bi 'ba moto kileme kinë mo yaga. XIV Odo a 'beyi 'ba moto ame kubö do gbondo nima ne konya do pa'do ti ko'ja kpa közi 'bi ngi. XV Ne odo 'beyi 'ba moto na kilarma yo o'ja oto dë kpe gomo. Ni mo na nge ti komo e'bi ngi kozo a ma komo di mi pa'do.

XVI Ikalike 'deni ro ma laka kpe na ro rö löbu

'ba Boko'ba kina Nyi Koto Laka abo edi koloma miye. ^{XVII} Kina me odo bo mo kebe kirasi ro 'ba Boko'ba nime Boko'ba ti kirasi bo mo to nima gbi. Romoyi ro lobu abo 'ba Boko'ba ro a ma koro, kina me 'deni ro kpe.

^{XVIII} Kinza boto moto kebe ku'bolu ro bo de kpe. Bo ame komeri ro bo tegē bo bo lende kikali na go akikali 'ba dolingo nime ne, i'dike bo kuyi ro bo ti yaga ro rumo go bo kedī ro bo lende kikali ma laka. ^{XIX} Romoyi wa ame bilaka 'ba dolingo nime kedī kideki ro akikali ne ka ngi ro lende yawa di komo Boko'ba. Kozo ma tone kugu mi buku abo ne iya te, "Boko'ba o'ba lijē bo lende kikali ni 'deni lijē kila ma mi komo kandi 'benni ga." ^{XX} Kina moto gbi iya te, "Nere Boko'ba ikali meri 'ba bo akikali ni nima do oto mo inza." ^{XXI} Kina kinza ni moto kidewo boto moto de ka ndeni. Wa pili ziyi ro e'bi ga. ^{XXII} Polo ni ti Apolo ti Pitoro ti dolingo nime ti didi ni ti tole ti wa ma giri naga nime gbi ti ma 'jaa kowo yayi naga ro gonni lijē wa naga nime pili e'bi ga na. ^{XXIII} Tine ni ro 'ba Kurisito kina Kurisito ma 'ba bo ro 'ba Boko'ba.

IV

Bo Ndobo 'Ba Kurisito

^I Ma 'beze ma laka mo na go kongoke ze kozo bo ndobo 'ba Kurisito ga bo konggo go a 'ba Boko'ba mo tone ga pa ro ma kusu ne. ^{II} Tine wa ma ko'doko di zi bo konggo go

wa na ro tonggo gomo laka. ^{III} Ne ma 'bama ame go kpe ala bilaka moto kodoro bici lende roma go ndobo ko'do ma ne, o'do oto de zo. Ma pele modoro bici lende mo de gbi. ^{IV} Ma di zo ma ro ma kopo mi ndobo ma, ne tine ileme de du te ma 'deni ngi ro ma laka. Nere Yesu na ti kodoro bici lende ma. ^V Kina kinza kodoro ke bici lende 'ba boto moto de ngi gba toti tara kota kinza ma kada mo komo titi. Bure ma nburunburu pili edi koda tako 'ba nere Yesu titi nbō. Bo na ti koja wa pili ma ro ma kusu naga pili yaga kpaki ti meri 'ba mi doki'di bilaka. Kina ti ni moto ko'ja ro koyo ame koriya tiyi ne ngi di zi Boko'ba.

^{VI} Kina me londō ma ga, wa naga nime pili dongala mo ga miyari 'deni tize, ze ti Apolo 'do kutuke roye go lende ko'do ze. Kina gbi go kikalike mi 'jo 'ba lende mumē tone kiya te, "Mi akiyeni oroke go ame kugu ne." Kina kinza ni moto kombi doyi de kubi go ya moto ga tine kebe kudoli moto ga. ^{VII} Ni, ye na ki'di yi mbiri do lepi yi ga? Tara ne e'bi naga nima Boko'ba na de pili ki'di? Ne go wa'di na keddi kombi doyi timo kozo i'di de ro ti'di ziyi tara gomo?

^{VIII} Kpe, eddike 'deni ti wa ma ko'doko ke mo naga? Kina kpe 'deni ro bo mori mo nati? Kpe 'deni ro nere mo nati ko'ja dedi 'beze gba ro bo sari? Ne ma kiya te keddike ra 'deni ngi ro

ɲere mo dēne ēdī kele ɲgī sowa go dēdī gbī rɔ ɲere kɔtɔ tiye. ^{IX} Tine ma di zō bine inda kɔzɔ iya te Boko'ba i'di ze bɔ laja abo ga tēdī ɲgī wōtī titiyi bēri kɔzɔ bilaka ame kodɔ karama 'deni dɔmo tupɔ mo yaga kɔmɔ bilaka pili te ne tara 'dɔ kɔmɔ dɔlɲɔ lɔbu nime ti malayika ni pili ko'ja rɔ kaya ze. ^X Ze ma 'beze 'deni ɲgī yaga rɔ rumō dōmōyī Kurisītō, tine kpe ma 'beye na 'deni rɔ bɔ akikali. Deɲme ma 'beze 'deni ɲgī du yaga, tine kpe na 'beye rɔ ma kitigo. Kpe koro ye 'beye kubī goye, tine kudōlī ze ma 'beze. ^{XI} Molo tōnē bine ɲbō kōmō mī kada nime tōne ze ɲgī rɔ 'bō ti koda mini kinza bɔɲgo rɔze kēdī koto tomba ze dulē dote go bi ti yida rɔze, ^{XII} do'do ndɔbɔ ti kōzize ti tende. Ɔdɔ kogbaki ze do'do ɲgī rɔ yēyī zi bilaka mo ga. Ɔdɔ kodɔ gomɔ rɔze dombi ɲgī. ^{XIII} Ɔdɔ kumu kpa pele goze dileki dɔmo ɲgī rɔ ma kēyī. Molo nime ze ɲgī kɔzɔ yēri naga tara zi dɔlɲɔ pili.

^{XIV} Wa naga nime mēdī mugu ne, minza mugu ziye 'dɔ ki'di rɔye kaya. Tine mugu ziye tiyandi ye timo rōmōyī kpe kole ma ga ma mo'ɔ kulōwō na. ^{XV} Kpe 'deni le'jete ti bɔ koɲgo goye ga ɲbaɲi mī kɔri 'ba Kurisītō nime, tine 'bu ēdī ɲge kɔtɔ. Ma na 'deni ɲge rɔ 'bu ziye mī kɔri 'ba Kurisītō nime rōmōyī ma na muwōwō laja laka mo ziye. ^{XVI} Kina me mēdī miya ziye ogbake görō

dɔma. ^{XVII} Go kō'du mo na me mēdī moja Timatiyo kari ziye yayi ne. Bo na rɔ kole ma ame mo'ɔ kulōwō ne. Bo bɔ ndɔbɔ ma laka 'ba ɲere ze Kurisītō mo na. Bo ti ki'di ye 'deni ɲgī komerike go akiyandi mo ga ame mo'dɔ kote mī kanisa naga nime mī go bi lɔbu nime pili ne.

^{XVIII} Ya mɔtɔ ga ubōtō ga rōnnī 'deni ɲgī yayi nime te, lijē omeri 'bēnnī tēgē minza mako kpe tori ye. ^{XIX} Ne ɔdɔ ɲere Yēsu Kurisītō ko'dɔkɔ ɲgī zō ti mōmō girī naga nime yayi. Kina ti mako muwō, moɲgo a lɔbu tɔ nima lijē bɔtɔ bɔ kubōtō rōnnī naga nima kēdī ko'dɔ ne. ^{XX} Rōmōyī ɲere lɔbu 'ba Boko'ba inza ɲge rɔ lende kiya, tine kina rɔ tigo. ^{XXI} Kina me ma yala na ko'dɔkɔke? Go mako ziye ti nyɔ'bo? Ala go mako ti ako'ɔ ti dōki'di kēyī?

V

Lende Kēnyē Mī Kanisa

^I Mi'di ame te ziye, lēbī mo ēdī kiya rōnī kako zō bine tēgē yēri ko'dɔ ma kēnyē ame ya ma kinza kikali Boko'ba dē naga pele kɔ'bo dē to'dɔ mo ne ēdī 'deni ko'dɔ rōnī mī lōɲgō ye yayi. Bɔ mɔtɔ kebe kō'dō ti 'ja 'ba 'bu bo. ^{II} Ne ma tara ne 'dɔ koyoke rɔye tondo ga? O'ja dēne 'dɔ kuduke kogake bo bɔtɔ bɔ ko'dɔ mo nima yaga di mī lōɲgō ye. ^{III-IV} Ne ma 'bama ame yida rɔma pele ɲbō rɔ ma kɔwɔ di rɔye ne, mēdī tiye mī meri. Kina me

mī möyī Yēsu Kurīsītō ɲere ze, modɔ karama mo 'deni dɔ bɔɔ bɔ ko'dɔ lende nime kɔzɔ yida rɔma ēdī tiye yayi. Mī kpa kotɔɔ 'be ti mēdī ɲgī tiye mī meri. Kina ti tigo 'ba ɲere Yēsu ^V oɔke kpa bɔ nima zi Satani 'dɔ kupō yida rɔ bo mo nima yaga tine gɔ ɲere Yēsu kɔmɔ didi bo 'jaa mī kada ame 'deni rɔ 'ba bo 'ba ɲere ne.

^{VI} Dɔ kombi 'bī 'ba mɔɔ ileki aa rōyī. Ikalike lende mumē tōnē kiya te, "Laɲga titiyi pele i'di ruzu ma lōbu ɲgī kō'bu." ^{VII} Kina ti otɔɔke laɲga ma molo 'ba lende kēnyē ti yaga di mī lōngō ye 'dɔ kēddike ti yaga 'doyi rɔ wa la'ja kɔzɔ maɲgolɔ'bo 'ba Pasaka ame kinza laɲga gɔmo ne tara. Rɔ ma laka kpe na 'deni ɲgī tara rōmōyī Kurīsītō kamōlō 'ba karama 'ba Pasaka ze mo tōnē umu 'deni. ^{VIII} Kina donyoke karama ze ti. Tine kinza donyoke dē ti maɲgolɔ'bo ma ti laɲga molo tōnē ga gɔmo ame rɔ dɔkomali lende kēnyē ne. Donyoke ti maɲgolɔ'bo ma laka ma kinza laɲga gɔmo ame kina rɔ lende kodɔrɔ ni ti dōkī'dī kɔɔ ne.

^{IX} Mī waraga ma tōnē mugu ziye ne miya 'deni ziye kinza kodɔ'bɔke dɔye dē ti bɔ yēri. ^X Tine miya dē te kinza kodɔ'bɔke dɔye dē ti bɔ yēri ma gba kinza kikali Bɔko'ba dē naga ti bɔ tomɔmi wa ni ti bɔ 'bōgō ni ti bɔ akoro ni. Todɔ'bo dɔye dē tinnī mo omba kina rɔ tēnyī tari ɲburu mī kɔɔ

yaga di mī dɔliɲɔ nime. ^{XI} Tine 'jɔ 'ba lende ma mi-teri mo, ya ame ga ɲgī kēdī kīdēkī rōnnī 'deni zize rɔ lōndō tine kēdī gba to'dɔ yēri rɔ bɔ tomɔmi wa rɔ bɔ kulōmu kpēnnī zi akoro rɔ bɔ ti'ja rɔ bɔ layi gbī rɔ bɔ 'bōgō ne na gɔ kodɔ'bɔke dɔye dē tinnī. Bilaka ma kɔzɔ a nime te pele rɔ akonyo kinza konyoke dē gbī timo bi kɔɔ.

^{XII-XIII} Tine todɔ karama dɔ ya ma kinza rɔ 'ba kanisa naga nima ndɔbɔ ma na dē. Bɔko'ba na ti kodɔ karama dōnnī. Ne gɔ wa'di na kpe kodɔke karama dē dɔ lēpī ye ga ame tiye mī kanisa ne? Mī buku 'ba Bɔko'ba yayi iya 'deni te, "Ogake bɔ lende kēnyē yaga di mī lōngō ye."

VI

Burē Mī Lōngō Bilaka 'Ba Bɔko'ba

^I Gɔ wa'di na ɔɔɔ nī mɔɔ kēddike ti lende mbowa mī lōngō ye ti lōndō yī mɔɔ kebe kogba lende mo za koto kari zi bilaka ma yaga kola bilaka 'ba Bɔko'ba? ^{II} Nī, ikali dē du bilaka 'ba Bɔko'ba na kēdī ko'dɔ burē 'ba dɔliɲɔ nime pili kada mɔɔ? Ne ɔɔɔ kpe na kēddī ko'dɔke burē 'ba dɔliɲɔ 'deni, gɔ wa'di na kɔ'bɔke dē tileɲɔ lende ma titi naga nime? ^{III} Ikalike dē du ma ze na dēdī do'dɔke burē 'ba malayika ni kada mɔɔ? Ma tara ne kina dē kirindī kebe lende 'ba loma ze bine? ^{IV} Ne kina me 'bōwu ɔɔɔ lende ma te ga ko'dɔ

rönni, gɔ wa'di na kebe kotoke za zi ya ma kinza rɔ ɔto mi kanisa naga? ^V Laja roye. Kpe nima pili bɔto ma kɔto mɔto te inza mi löngö ye nima rɔ bɔ kikali lende ame gɔ kɔ'bo tote burë 'ba mi löngö ma löndö? ^{VI} Kina me ngi 'deni ni mɔto kogba löndö yi ngi koto za zi ma kinza ki'di dönni gɔ lende 'ba Boko'ba naga na ko'do burë mo.

^{VII} Me këddi kari koroke 'deni za kɔmɔ burë te ne, o'ja Satani na ka'da ye 'deni 'di? Ma laka mo dëne kolake ra ngi gbɔ kirasi lende ziye kolo e'be ga kinza lende gɔmo? ^{VIII} Ne ame kpe ma tönë mo 'deni ko rɔ löndö ne na kënyike za aa 'böwu tirasi lende tolo wa rɔ gɔ roye.

^{IX} Ikalike dë du? A mɔto rɔ bɔ lende kënyë 'do kɔdo mi nɛre löbu 'ba Boko'ba inza du te. Kinza ki'dike ku'bölu ye dë. Bɔ rɔnyɔ ni ti bɔ tulömu kpënni zi akoro ni ti bɔ yëri ni ti bɔtoni ma këdi ki'di kö'dö tinni naga ^X ti bɔ 'bögö ni ti bɔ tomomi wa ni ti bɔ layi ni ti bɔ ti'ja ni ti bɔ akolo ni, lijë nime pili a mɔto rɔ todo zinni mi nɛre löbu 'ba Boko'ba inza du te. ^{XI} Ya mɔto ga di mi löngö ye nima bina kina gbɔ pa tönë kɔzo a nime te. Tine urögö ye 'deni di mi lende kënyë. O'de ye 'deni zi Boko'ba ki'di ye 'deni yaga rɔ ma laka kɔmɔ bo ti möyi nɛre ze Yësu Kurisito gbɔ ti Nyi Koto Laka abo 'ba Boko'ba ze.

I'di Yida Röyi Zi Kurisito

^{XII} Ni mɔto ti kiya te, "Ma rɔ do ngölö bi to'do wa pili." Ne ti mileki ziyi te, "Yëë, tine wa pili inza rɔ yëyi ziyi." Ma gbɔ rɔ do ngölö bi to'do wa pili. Tine mola roma dë zi a mɔto kuyi ma rɔ atoli 'bëni. ^{XIII} Ne ɔdo ni mɔto kiya te, "Akonyo zi mi kina mi zi akonyo," ti miya te, "Yëë, ne tine kada mɔto Boko'ba ti kote dɔmo kpaki riyö yaga." Yida rɔ nima i'di dë zi bilaka 'do to'do yëri timo, tine i'di 'do toja laja 'ba nɛre Kurisito timo. Kina bo na gbɔ këdi koja gɔ wa pili zi yida rɔze. ^{XIV} Boko'ba ombi Kurisito 'deni koja yaga di mi tölë kina ti bo ko'do gbɔ tara zize ti tigo abo nime.

^{XV} Kpe ikalike dë du yida rɔze nime na rɔ kapa yida rɔ Kurisito? Tine 'do kebe kogba kapa yida rɔ Kurisito nime 'böwu tondo ga ko'do rɔ kapa yida rɔ bɔ rɔnyɔ? Kinza kpe du tara lipo. ^{XVI} Kpe, ikalike dë? Ni bilaka ame kinda'ba döyi 'deni ti bɔ rɔnyɔ ni 'deni rɔ akoto tini. Buku 'ba Boko'ba iya lende nime 'deni te, "Lijë nima kpaki riyö 'deni rɔ yida rɔ koto." ^{XVII} Kina me bo ame kodo'bo roni 'deni ti Kurisito 'deni rɔ akoto ti Kurisito.

^{XVIII} Kpe, otoke roye yaga di rɔ yëri. Lende kënyë ma laki naga nima pele pili ëdi 'bënni yaga di mi yida rɔ. Tine bɔ ame ko'do yëri ne irasi lende 'deni mi yida rɔ bo. ^{XIX} Ikalike dë du yida roye na rɔ rö 'ba Nyi Koto Laka ame Boko'ba ki'di 'deni ziye këdi koloma miye

ne? Kpe, inzake kpe rɔ 'ba gbagba ye, tine kpe 'deni yaga rɔ 'ba Boko'ba. XX Bo ugò ye 'deni rɔ tugò. Kina i'dike yida rɔye ti kileme rɔ lɔbu abo 'ba Boko'ba.

VII

Lende 'Ba Togbe 'Ja

I Gɔ lende 'ba wa ma tònè ga kuguke zò bine ne, dɔgba mo miya te ele zi bɔtɔni 'dɔ kosa a mɔtɔ rɔ 'ja dè. II Ne gɔ ame yèrì ko'dɔ kèdì 'deni ngì kulòwò te ne, ma laka mo zìyì nì bɔtɔni kogbe 'ja 'bì zìyì, gɔ 'ja gbì yɔ mɔtɔ kèdì ti mè'dè yì. III Kina gɔ nì mè'dè kinda'ba 'ja 'bì laka. Kina 'ja gbì tara loko kinda'ba mè'dè nì laka. IV 'Ja loko inza ti kòzì kakpa dɔ yida rònì, a 'ba mè'dè nì na. Kina bɔtɔni gbì inza ti kòzì kakpa dɔ yida rɔ bo, a 'ba 'ja abo na. V Kinza kebeke dè toza mì rò, tine nge ɔdɔ kpe na kutike e'be dɔ lende mo 'deni 'dɔ toloma titi mbowa tara mì tò'dò dɔ ndò bi to'dɔ mòtu. Di pòtò mo ileki kodɔ'bòke dɔye kinza Satani ko'ja kpa kòri ra di rɔye ti akiyɔzɔ mì togbo dɔ yida rɔye nima.

VI Miya ama 'deni nge tara, tine inza rɔ kò'du ki'di. VII Miteri 'bama dène gɔ kèddike ra pili kɔzɔ ma te. Ne ongo, Boko'ba oza loma 'deni pili zize rɔ gege nì mɔtɔ ti 'bèyì ama gbì ti 'ba bo.

VIII Tine zi ya ma kinza kogbe rònì dè gba naga ti makuru'bè ni, ma laka mo zìnnì gɔ lijè koloma è'bènnì kò'bò nburu kutu nnì tara

kɔzɔ 'bama te. IX Ne ɔdɔ nì mɔtɔ kò'bò dè togbo dɔ yida ròyì, ogbe 'bèyì zìyì. Togbe mo na laka kinza ako'dòkò 'ba yida rɔ kogba dòyì ra.

X Tine ziye kpe ame ga kogbeke rɔye 'deni ne, wa nime mèdì miya ne lende ma na dè, tine 'ba nɛre ze Yèsu na. Kinza 'ja kebe kènyì dè di gɔ mè'dè nì. XI ɔdɔ nì 'ja mo kènyì, oloma ngì nburu tara mɔtɔga kileki zi mè'dè yì mo nima. Kina kinza nì bɔtɔni kebe koga 'ja 'bì dè gbì.

XII Ziye kpe ma laki mo ga, ame mèdì miya ziye ne ma 'bama na, 'ba nɛre Yèsu na dè. ɔdɔ nì lòndò mɔtɔ kèddì ti 'ja ame gba ki'di dònì dè gɔ lende 'ba Yèsu ne, kinza koga ni dè ɔdɔ loko kutì toloma tìyì. XIII Kina gbì tara nì 'ja ame kèddì ti mè'dè ma kinza ki'di dònì dè gɔ lende 'ba Boko'ba ne, kinza kènyì dè di gɔ bo ɔdɔ bo kutì toloma tìyì. XIV Ròmòyì bɔtɔni ma kinza ki'di dònì dè pele gba gɔ lende 'ba Yèsu nima ti ko'ja yèyì 'ba Boko'ba gɔ lende 'ba 'ja abo. Kina 'ja ma kinza ki'di dònì ti ko'ja yèyì gbì gɔ lende 'ba mè'dè nì. ɔdɔ kinza tara kole 'be ga ti kèdì ngì rɔ ti'da kòmò Boko'ba. Tine rɔ ma laka lijè rɔ 'ba bo. XV Ne ɔdɔ kiya te ma kinza ki'di dònì dè mo nima ko'dòkò tìyèyì gbe 'bènnì nima, i'dike lijè koza gònì ngì. Ròmòyì a mɔtɔ inza bine ame kudòdu lòndò ti lèmi nime rɔ akòtò. Boko'ba idèki ye toloma mì lende kèyì. XVI Nì 'ja, ikali

tondo ma kēdī kōmō mē'dē yī di mī tōlē? Kina nī bōtōni, ikali tondo ma kēdī kōmō 'ja 'bī?

Ndose 'Ba Pōlo Zi Kanisa

^{XVII} Tine ndose ame mola zi kanisa pili na me. Nī mōto oloma kō'bō gō loma 'bī ame ṅere Kurisītō ki'di 'deni ziyī Boko'ba kidēki yi teyi ne. ^{XVIII} Nī ame dēki kōmō ziyī ko'ja kilele yi 'deni ne, kinza kebe dē kpe 'dō tīyōlu kpa mbero mo tēgē yaga. Kina nī ame dēki kōmō ziyī ko'ja kilele yi dē gba ne kinza kebe koma gō a mōto rō akilele dē kpe. ^{XIX} Rōmōyī tilele mo ala kilele dē pele nima inza rō lende kembe. A ma rō dō kiteli mo na rō tuwō dō kō'du ki'di 'ba Boko'ba.

^{XX} Nī mōto ziyī toloma kōzo ame dēki abo 'ba Boko'ba kota yi ne tara. ^{XXI} Nī ame dēki kota yi kēddi rō atōli ne kinza kind'a'ba meri mo dē. Ne odo ko'ja kori 'ba 'dō tōdo yaga di yimo tēdi rō dō ṅōlō, laka o'dō ṅī. ^{XXII} Rōmōyī atōli ame kidēki 'deni rō akoto ti bo Kurisītō ne bo ope 'deni yaga rō dō ṅōlō. Kina gbī tara ma kidēki kēdī rō dō ṅōlō naga 'deni yaga rō atōli zi Kurisītō. ^{XXIII} Boko'ba ugō ye 'deni rō tugō kina kinza kebe ki'dike roye dē kpe rō atōli zi bilaka mōto. ^{XXIV} Löndō ma ga, nī mōto oloma kō'bō kōzo ma tōnē dēki kota yi ne tara kōmō Boko'ba.

Lende 'Ba Paraṅa Ni Ti Makuru'bē

^{XXV} Gō lende 'ba ya ame ga gba kosa a mōto rō, rō kogbe dē ne, minza ti ndose mōto ma Kurisītō kose zō gōmo. Tine ma ame mo bo ki'di ma 'deni ti mī kēyī abo 'dō ki'dike dōye gō lende ma ne, ma na mēdi mo'de ame 'deni ziyē ti meri ma. ^{XXVI} Kōzo ame ze 'deni le'jete mī gōmō ne, ma laka mo ṅgī ziyī nī mōto toloma ē'bī ṅgī tara. ^{XXVII} Nī ame kēddi ma 'bēyī 'deni ti 'ja kinza koma kori mōto dē kpe rōmo toga mo yaga. Nī ame kogbe dē gba ne kinza koma ē'bī dē. ^{XXVIII} Ne odo nī bōtōni kogbe inza rō lende kēnyē. Kina odo kogbe yi nyiti inza rō lende kēnyē. Ne tine mo'doko tokōnyi ye kpe ma 'beye di zi gōmō löbu nima lijē bo kogbe rōnni ni kēdī kusu kpēnni yimo rō kōmō lēndō ne.

^{XXIX} Löndō ma ga, kada ze mī dōlṅō bine gōmo owo dē kpe. Kina kisasi di mī kada nime tōne ma kogbe 'ja 'deni pele naga koloma kōzo inza ti 'ja. ^{XXX} Ma ti tōlo kōmōnī, koloma kōzo inza rō meri. Ma kēdī kōgō koloma kōzo inza rō lōṅō. Ma kugō wa naga koloma kōzo inza rō ē'bēnni. ^{XXXI} Ma kēdī kōmōmī mōri 'ba dōlṅō nime kōṅgō yaga kōzo ndōbo abo na dē. Rōmōyī dōlṅō nime dēdi dōṅgōke ne ēdī kiteli pili yaga gīrī naga nime.

^{XXXII} Kina mo'doko ye gō kolomake kinza dōki'di kombi. Bo ame gba kogbe 'ja dē ne, meri mo o'bō ṅgī

ɲburu ɔɔ ndɔɔɔ 'ba ɲere Yēsu 'dɔ tɪyēyī dōkī'dī mo. XXXIII Ne bɔ ame ti 'ja ne mī bo ɔ'bo rɔ ma kombi ɔɔ a 'ba dɔlɪɲɔ nime tɪyēyī dōkī'dī 'ja abo timo. XXXIV Kina dōkī'dī bo ɔ'bo ɲɔɔ ɲburu rɪyō. Lɪjē ame ga kinza ti mē'dē ne, meri 'bēnnī ɔ'bo ɲɔɔ ɲburu ɔɔ ndɔɔɔ 'ba ɲere Yēsu. Lɪjē i'di ma 'bēnnī rōnnī ɲɔɔ kpaki ti meri 'ba mīnnī kēdī lipo rɔ ma laka zi bo. Tine 'ja ma kogbe 'deni meri mo ɔ'bo ɲɔɔ ɲburu ɔɔ a 'ba dɔlɪɲɔ nime. Rōmōyī loko o'dɔkɔ tɪyēyī dōkī'dī mē'dē nī. XXXV Minza miya nime 'dɔ to'jɔɲɔ ye di rɔmo. Tine mo'dɔkɔ tokɔnyī ye to'dɔ lende laka toja laja 'ba ɲere ze Yēsu nime ti dōkī'dī kɔɔ.

XXXVI Kpe ame ga kilibōke rɔye 'deni ne, ɔɔɔ kɔɲɔ lende ko'dɔ 'bī kari dē laka tɪnī tine ako'dɔkɔ 'ba yida rɔ ka'da yi 'deni ɲɔɔ to'dɔ mo, o'dɔ kɔɔɔ ma kiteri kogbeke rɔye. Kina inza rɔ lende kēnyē. XXXVII Tine nī ame kinda'ba dōkī'dī yī kɔɔ mī libō 'bī kogbɔ dɔ yida rōyī ɲburu laka a mɔɔ ka'da yi dē komeri 'deni tara dōyī tola loko koloma tōtī ko'doko'do ne, ele gbī. XXXVIII Bɔ ama kogbe ma 'ba bo ɲɔɔ ne, o'dɔ 'deni gbī laka. Kina nī ma kola 'bēyī tara nima o'dɔ 'deni laka gbī rɔ dɔ kiteli.

XXXIX Nī ame kogbe mē'dē 'deni ne, inza rɔ dɔ ɲɔlō. Tine ɔɔɔ mē'dē yī kōlē 'deni yaga nī ē'bī ɲɔɔ nati rɔ dɔ ɲɔlō bi togbe mē'dē mɔɔ

ma ko'dɔkɔ. Kina 'dɔ mē'dē mo kēdī rɔ ma ki'di dōnī 'deni ɔɔ lende 'ba Yēsu. XL Tine ma momeri 'bama ma laka mo zɪyī toloma tara kinza togbe mē'dē mɔɔ. Ma, ma Pɔlo momeri ma 'bama na tara kina mikali ɲɔɔ mēdī ti Nyī Kɔɔ Laka.

VIII

Yida 'Ba Akoro

^I Ti miya ame ziye ɔɔ lende 'ba yida ma kēdī kumu zi akoro naga. Dikalike 'deni rɔ ma laka ze pili ti akikali kɔɔɔ ma kiya rōnī. Tine akikali na kēdī ko'de dɔ kombi. Akɔ'ɔ na rɔ a ki'di tɪɔ. ^{II} Bɔ ame komeri tēgē bo ikali wa ne, bo ikali ɔɔ dē gba laka. ^{III} Tine bɔ ame kɔ'ɔ Bɔko'ba ne na ɲge Bɔko'ba kikali.

^{IV} Kina ɔɔ lende 'ba tonyo wa ma kumu zi akoro ti miya te ze dikalike 'deni rɔ ma laka akoro inza rɔ ɔɔ. Bɔko'ba ɲge kɔɔ mītɔɔ, a mɔɔ inza. ^V Kina kɔɔɔ ame pele ya mɔɔ ga kēdī kiya te, Bɔko'ba mɔɔ ga ēdī mītɔɔ, mɔɔ ga mī yayi bēri ne, ɔɔ Bɔko'ba tɔ mo naga nima ti ɲere 'ba dɔ mītɔɔ mo tɔ naga nima kēdī pele yayi ^{VI} ma 'beze dikali Bɔko'ba ɲge kɔɔ ame bo na rɔ 'bu ze ne. Bo na me ko'ba wa pili ki'di ze me dolomake mī laja abo ne. Kina ɲere 'ba dɔ mītɔɔ gbī ɲge kɔɔ ame bo na rɔ Yēsu Kurisītō. Bo na me ki'di ze ti wa pili 'ba dɔlɪɲɔ nime kɔɔɔ ame dēdike ne.

^{VII} Tine ya mɔɔ ga di mī lɔɲɔɔ ze bine ikali ma 'bēnnī

lende nima dē. Toro akoro na 'deni za kikali rōnni. Pele giri nime ɔɔɔ lijē konyo akonyo mo tēgē lijē onyo wa koro 'deni. Meri 'bēnni itigɔ dē gba na tonyo a nima kirasi yimo ngi yaga. VIII Tine akonyo o'dɔ ɔɔɔ dē zize kɔmɔ Boko'ba. ɔɔɔ donyoke dē, iyēnyē ze dē ngi buju kɔmɔ bo. Kina ɔɔɔ kiya te donyoke pele ileŋo ze dē ngi lipo kɔmɔ bo.

IX Ni rɔ dɔ ngölö tonyo mo, tine kinza ki'di dē kēdi yaga rɔ a 'ba la'ba zi ma meri mo ga kitigɔ dē gba naga. X Römöyī ɔɔɔ kiya te bɔ ame meri mo kitigɔ dē gba ne ko'ja yi ni bɔ lende kikali mo tōnē na kēddi 'deni tonyo wa di mī rō 'ba akoro, rɔ ma tondo na 'dɔ koco bo dē tonyo wa ma kumu zi akoro? XI Omba bine akikali 'bi mo tōnē na aa 'böwu kupō bɔ nima 'deni za yaga. Bine bo gbī rɔ löndö ziyi Kurisitō kölä 'deni gbī gɔ bo. XII Lende kēnyē ame ko'dɔ zi löndö ma gba meri mo kitigɔ dē kɔzɔ a naga nime te ne, Kurisitō na ko'dɔ lende kēnyē 'deni teyi.

XIII Ne kina me ɔɔɔ kiya te a tōnē monyo ne na ki'di löndö ma 'deni kila'ba mī lende kēnyē kɔzɔ a nima tara, a mɔɔ rɔ yida minza monyo kpe kinza ma na mebe mɔɔ ra rɔ bɔ közi, ti'di löndö ma kila'ba mī lende kēnyē.

IX

Bɔ Laja 'Ba Yēsu

I Onḡoke di rɔma, ma gbagba ma rɔ dɔ ngölö. Ma rɔ bɔ laja 'ba Yēsu. Mo'ja kinē ŋere ze Yēsu ti kɔmɔ ma. Kina kpe na rɔ kinē 'ba ndɔbɔ ma mī tigo 'ba ŋere Yēsu. II Kina kɔzɔ ame ma konzi mɔɔ ga kiya pele te minza rɔ bɔ laja ne, ma di ziye ma ngi rɔ bɔ laja 'ba Yēsu. Römöyī tēdi 'be rɔ akɔɔ ti ŋere ze Yēsu na kileme 'deni Boko'ba na koja ma.

III Tine gɔ 'ba ya ma kiya kpēnni rɔma naga nima ti miya zinni te, IV "Ma di ziye kpe nima, inza rɔ ma laka gɔ kokɔnyi ze ti mini ni ti akonyo 'ba kpeze? V Inza rɔ ma laka zize gɔ togbe 'ja di mī yitō ame ga 'deni mī kanisa ne tilingere timo kɔzɔ ma 'ba Pitörö ni ma ti bɔ laja mɔɔ ga 'ba ŋere Yēsu ti löndö bo ga tara ya? VI Gɔ wa'di na ze ma 'beze ti Baranaba na ŋge gɔ do'dɔ ndɔbɔ 'ba kpeze ti közize? VII Yē na ko'dɔ ndɔbɔ 'ba bɔ kanya ra mɔlo ti yamo 'ba gbagba bo? Yē na kidiyē ŋgērī ra ngi tara kinza konyo ma kana mo? Yē na koda sa ra ngi tara kinza ma kuwē wī mo?"

VIII Minza miyari ŋge gɔ 'ba bilaka lesi. Kö'du ki'di iya gbī te. IX Ugu mī kö'du ki'di 'ba Musa bine iya te, "ɔɔɔ ki'di sa tomba nyönyu kinza kudödu kpamo dē teyi." Tara ne lende 'ba sa na kɔ'ɔ kulöwö rɔ Boko'ba? X Rɔ ma laka wa nima bo iya gɔ lende ze. Römöyī bɔ korɔ'dɔ mo ti bɔ komba

mo mi koma ki'di 'ba ndobo 'benni lijē ti konyo ngi di yimo. ^{XI} Kina me duli kupō 'ba Nyi Koto Laka 'deni miye. Ne go wa'di na 'do do'ja 'ba tulu yida ro de gomo di ziye?

^{XII} Me kedī ro ma laka zinni lijē moto mo naga nima titeri mo di ziye ne, o'ja dene go ma 'beze na kedī ro do kiteli 'di? Ne ongo ze donyo eze kori mo de. Dosa eze ngi pili roze kinza kebe kuruwō rōni ra mi kori 'ba laja laka 'ba Kurisitō nime. ^{XIII} Ikalike 'deni laka bo ndobo 'ba mi rō lobu 'ba Boko'ba edi konyo kpenni di yayi. Kina bo akumu ni gbi ogba kapa 'ba yida ma kumu naga ro akonyo zinni. ^{XIV} Kina me gbi tara nere ze Kurisitō ose 'deni 'do bo kuwōwō laja laka abo ga konyo kpenni timo.

^{XV} Ne ongo 'bama monyo ama lende mo de. Kina minza mugu lende nime gbi te bine zō ro kpati. Ma laka mo zō 'do tolē ngi titi du yaga di do ame 'do bo moto na kari koyoyo ro bo do wa ma 'do moyo roma gomo mo tōnē ne. ^{XVI} Rōmōyi tuwōwō laja laka 'ba Boko'ba na de ro wa ma 'do moyo roma timo. Ndobo ma, ma Boko'ba kose zō na. Bu'bu zō do kiya te muwōwō de. ^{XVII} Do muwōwō ngi go ako'doko mo ti mo'ja bi gomo 'ba roma ngi. Tine mo'do ngi kozo ndobo ma ki'di ma teyi go ame Boko'ba kolo 'deni doma ne. ^{XVIII} Ne tine 'do wa'di na mo'ja ro bi gomo

'ba roma? Omba kina ro laja laka 'ba Kurisitō nime zō tuwōwō mo ro ma sari kinza boto kopi oto de zō gomo, zō to'jongo roma yaga di bi to'ja bi gomo 'ba roma.

^{XIX} Di mi ame pele minza ro atoli 'ba boto ne mileki roma 'deni yaga ro atoli zi bilaka pili ro buru 'do mokonyi ma konzi ti'di dōnni go lende 'ba Yesu. ^{XX} Zi ma ro Yudayi mo ga mileki roma gbi yaga ro Yudayi 'do tokonyi lijē. Di mi ame minza pele bīci kō'du ki'di 'ba Musa ne mileki roma gbi yaga tara mi ndobo ma tinni go mokonyi lijē. ^{XXI} Kina gbi tara zi ma ro bo lōwō naga mileki roma yaga ro bo lōwō 'do mokonyi lijē ame ga kinza bīci kō'du ki'di 'ba Musa ne. Tine inza de du te moro kō'du ki'di 'ba Boko'ba de. Kō'du ki'di 'ba Kurisitō mbiri doma. ^{XXII} Mi lōngō ma kinza meri mo kitigo de naga mileki roma gbi kozo lijē tara 'do mokonyi lijē. Mileki roma yaga mo'do wa pili ro ma koriya go loma 'ba bilaka lesi zō tōmo lijē yaga. ^{XXIII} Mo'do wa pili 'deni tara go laja 'ba Kurisitō 'do mo'ja yeyi ma gomo.

^{XXIV} Ikalike 'deni mi riña dōli bilaka ro ma konzi. Tine pele bo ma koto na nge kedī kari ko'ja kpa kōzimo. Kina ti ni moto iriña ti ro ma kembe mi loma 'bi 'do ko'ja kpa kōzi 'ba gomo. ^{XXV} Mi lēyē pili moto ogbo do yida ro bo laka go bo ko'ja kpa kōzi. Ro kupō ma 'benni nime le ka go kpa kōzi kinza

kigabi to. Tine kpa kōzi ma 'beze nime dēdi dupō roze gōmo ne o'bō 'bēni ngi ro ṅburuṅburu. ^{XXVI} Kina me mēdi miriṅa 'deni ro ma kodoro milapo bi tote mo. Ma 'deni ngi kozo bilaka ame komba mabo abo dē ngi sowa mi lili yayi ne tara. ^{XXVII} Monzo yida roma ga 'deni 'do moro njo kitigo romoyi kinza kebe ko'joro ma, ma bo kuwowo laja laka 'ba Kurisitō mo tōnē ra ti kpa kōzimo kada moto yayi.

X

Akiyandi Gō Lende 'Ba Akoro

^I Lōndō ma ga, mo'doko ziye 'do komerike wa ma ko'do rōni zi 'bu ze lōbu tōnē ga kari ti Musa ne. Lijē nima pili poli itata 'deni kumu do Yōpō Kasi ti ndinni. ^{II} Obapatisi lijē pili 'deni ro bo kōsō gō Musa ga mi poli ti mini lōbu nima. ^{III} Lijē pili onyo akonyo koto nima Nyi Koto Laka ki'di zinni ne. ^{IV} Lijē pili uwē mini koto nima Nyi Koto Laka koja zinni di mi doku mo nima kō'bō nduwē tinni ne. Omba kina ro Kurisitō. ^V Tine pele tara gba dōki'di Boko'ba eyi dē ro ma konzi moto mo ga. Kina tōku lijē kileke ngi yi mōkō.

^{VI} Wa naga nime pili o'do rōnni ro akileme zize kinza debeke ra titeri lende kēnyē kozo 'bēnni ma lijē ko'do ^{VII} ala dulōmuke kpeze gbī zi akoro kozo ma 'bēnni. Kozo ma kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tara iya te, "Lijē

oloma ngi bi tonyo karama tuwē wa lijē kēnyē bi tusi ṅgala." ^{VIII} Kinza debeke dē gbī to'do yēri kozo ma 'ba ya ē'bēnni moto ga ame ki'di ma kuluku 'butē bi 'butē sowo dōomu dōokoto (23,000) kolē ngi pili kada koto ne. ^{IX} Kina kinza debeke dē gbī tiyozo ṅere ze Boko'ba kozo ma 'ba ya ma 'bēnni moto ga ame ki'di murē koloma tupō lijē ne. ^X Kinza debeke dē gbī tonboro roze kozo ma 'ba ya ma 'bēnni moto ga ame ki'di malayika 'ba tolē kupō lijē ne.

^{XI} Wa naga nime pili o'do rōnni 'deni zinni te 'do kēdi ro akileme zi ya moto ga. Kina me kugu 'deni 'do ki'di komo kandi mo zize. Rōmoyi dēdike ma 'beze nime 'deni ngi mi komo koo ame 'deni ngi ro 'ba tako 'ba ṅburuṅburu 'ba dolinjo nime ne. ^{XII} Kina me boto ame komeri ro bo tēgē bo ēdi ro ma koro toro ne, bo ki'di komo bo kandi laka kinza bo kila'ba ra. ^{XIII} Akiyozo ame ga pili kēdi kōmō ziyi ne na gbī kōmō zi ya ma laki tara. Boko'ba oro ṅburu ti mi kēyi gō lende abo kina bo ola akiyozo dē ko'do rōni ziyi moto kebe do tigo 'bi. Mi akiyozo bo ti ki'di kori 'ba tolo ro ngi ziyi. Bo ki'di tigo mo ziyi togbo rōyi kpano.

^{XIV} Kina me 'deni ti, kpe lōndō ma ame ga mō'ō ye ne, kinza ko'doke oto dē kpe ti akoro. ^{XV} Mēdi miya ziye kpe ma kikalike lende 'deni igelike ma laka ti ma kēnyē

mo 'jaa di yïmo. ^{XVI} Kõsu tönë dulõmu dileki yë'di mo zi Boko'ba duwëke di yïmo ne na rɔ, rɔ kodɔ'bo zize mi roma Kurisitõ. Kina gbï mangolɔ'bo mo tönë donye yïmo donyoke ne na rɔ, rɔ kodɔ'bo zize mi yida rɔ Kurisitõ. ^{XVII} Ze pili donyoke 'deni di mi mangolɔ'bo kɔtɔ nima. Kina me ze pele rɔ ma konzi nime ze pili 'deni ngi rɔ akɔtɔ.

^{XVIII} Ongɔke Yudayi ni te, ame ga pili konyo yida 'ba akumu ne odɔ'bo ngi pili mi yëyi 'ba akumu nima. ^{XIX} Tine wa'di ga na me mēdi miya bine ne? Tara ne akumu zi akoro ni ti akoro mo rɔ a løbu? ^{XX} Inza tara. Tine miya te, akumu ma 'ba bɔ kinza kikali Boko'ba ni naga nima lijë ēdi kumu zi Satani. Inza zi Boko'ba. Tine ma mo'dɔkɔ dē ziye 'dɔ kodɔ'boke rɔye ti Satani. ^{XXI} Rɔ ma tondo mo ga na gɔ kuwëke gbï di mi kōsu 'ba Kurisitõ ɲere ze kebe kilekike 'böwu kuwëke di mi 'ba Satani? Rɔ ma tondo mo ga na 'dɔ konyoke di dɔ tarabiza 'ba Kurisitõ ɲere ze kebe kilekike 'böwu konyoke di dɔ 'ba Satani? ^{XXII} Gɔ wa'di? Do'dɔkɔke gɔ dōki'di bo Kurisitõ ɲere ze kombi rɔze? Ala domerike 'deni ditigɔke kebe bo?

Wa Pili Inza Rɔ Yëyi

^{XXIII} Ti ni mɔtɔ kebe kiya te, "Ma rɔ dɔ ngölö bi to'dɔ wa pili." Ti miya ziyi te, "Ele. Ne tine wa pili inza rɔ yëyi ziyi." Ze rɔ dɔ ngölö bi to'dɔ wa pili rɔ gɔmo. Tine lijë

wa mo naga nima itigɔ wa dē pili. ^{XXIV} Kinza ni mɔtɔ ko'dɔ wa dē ɲge tokɔnyi gbagba yi timo, tine o'dɔ tokɔnyi lēpi yi ga timo.

^{XXV} Ni rɔ dɔ ngölö tonyo yida ame pili kugö ē'bi ne kinza akititi teyi tikali mo. ^{XXVI} Römöyi ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba, iya te, "Dolinɔ nime ti amo ga pili a 'ba ɲere Boko'ba na."

^{XXVII} Dɔ bɔ ma kinza kikali Boko'ba dē kose yi tari liɲɔ 'bēni, wa ame ko'de kōmōyi ne onyo ngi. Kinza kititi dē. ^{XXVIII} Ne dɔ bɔtɔ mɔtɔ kiya 'deni molo ziyi te, "Wa nima umu zi akoro," kinza konyo dē. Römöyi bo omeri lende 'deni ti mi bo rɔ akonyo nima. ^{XXIX} Ni na dē komeri 'dɔ tikali mo, tine bɔ nima na.

Tine mɔtɔga ti kiya te, "Gɔ wa'di na 'dɔ lende 'ba bɔ mɔtɔ kota ma di bi tonyo wa ame ma rɔ dɔ ngölö tonyo mo ne? ^{XXX} Dɔ mileki yë'di mo 'deni zi Boko'ba 'dɔ bɔ mo kiya kpēni rɔmo tondo?"

^{XXXI} Ne rɔ ma laka ɔtɔ ame ko'dɔ ala konyo kuwë gbï ne, o'dɔ pili zi Boko'ba kilëlu bo gɔmo. ^{XXXII} Kinza ki'di loma 'bi dē kebe ko'de lende zi ma rɔ Yudayi gbï ti ma rɔ bɔ löwö mo ga ala zi kanisa 'ba Boko'ba. ^{XXXIII} O'dɔ kɔzɔ ma mo'dɔ, miteri tūyëyi dōki'di ma konzi pili ti wa ame ga mēdi mo'dɔ ne. Mo'dɔ dē zi gbagba ma, tine mo'dɔ zinni ma konzi pili 'dɔ kɔmɔ lijë di mi tölë.

XI

I Kpe ogbake görö dōma gbī kōzo ma 'bama ame mogba görö dō Kurisītō ne.

Toro Kurisītō

II A nime ki'di mēdi mubi gōye ne rōmōyi ēddike nduwē rō tomeri ma, kōsōke gō akiyandi ma mo tōnē moto ziye ne. III Ne mo'dōko ziye 'dō kikalike ame gbī laka, Kurisītō na mbiri dō bōtōni. Kina mē'dē na mbiri dō 'ja. Kina Bōko'ba na mbiri dō Kurisītō. IV Kina me bōtōni ame kēdi kumōtu ala kiya lende 'ba Bōko'ba ti wa dō bo ne odo laja 'deni rō Kurisītō ame kina mbiri dō bo ne. V Kina gbī 'ja ame kumōtu ala kiya lende 'ba Bōko'ba rō dō sari ne odo laja 'deni rō bō ame mbiri dōni ne. Ti kēdi zīni rō, rō kaya ma lōbu. Lōko 'deni kōzo 'ja ame kopō dōmo yaga ne. VI Odo 'ja mo ko'dōko tudōdu wa dē dōni ma laka mo lōko kingenḡe gbō yaga. Ne kōzo ame dō kingenḡe ni ti dō kopō rō, rō kaya zi 'ja ne, ma laka mo lōko kudōdu wa dōni.

VII A mōto inza ame 'dō ki'di bōtōni kudōdu wa dō bo rōmōyi bo rō akileme kinē rō lōbu 'ba Bōko'ba. Tine 'ja 'bēni rō akileme rō lōbu 'ba bōtōni. VIII Rōmōyi bōtōni na dē ko'ba di mī yida rō 'ja, tine 'ja na ko'ba di mī yida rō bōtōni. IX Kina o'ba bōtōni dē gbī gō lende 'ba 'ja, tine 'ja na ko'ba gō lende 'ba bōtōni. X Gō kō'du mo na mī mōtu ala mī tiya lende 'ba Bōko'ba zi 'ja 'dō kudōdu dōni teyi rō akileme 'ba kōzi

kakpa 'ba mē'dē nī di kōmo malayika.

XI Tine ma di zize ze ma rō akōto ti Kurisītō ḡere ze nime, bōtōni odo dē di rō 'ja kina 'ja odo dē gbī di rō bōtōni. XII Kōzo ame pele ko'ba 'ja di mī yida rō bōtōni ne, 'ja na 'deni le'jete kēdi kōyō bōtōni. Kina wa pili ako di zi Bōko'ba.

XIII Tine kpe na gō kiyake e'be ti yayi. Odo tara ne ēdi rō ma laka zi 'ja 'dō kumōtu rō dō sari? XIV Akikali iyandi wa 'deni timo te, odo sunē dōyi nī ame rō bōtōni ne kidakpa kulōwō nima laja na. XV Ne ma 'ba 'ja, odo sunē dōnni kidakpa kulōwō nima tele na. Bōko'ba i'di sunē kidakpa nima 'deni zīnni 'ja rō bi 'ba akudōdu dō. XVI Ne odo bō mo kebe kowasa lende ma 'beze nime, dōlētī ma 'beze ti 'ba kanisa 'ba Bōko'ba na me ḡe diya 'deni.

Akonyo 'Ba Nere

(MT 26:26-29; MK 14:22-25; LK 22:14-20)

XVII Tine mī ndose naga nime a mōto mubi gōye dē. Rōmōyi odo kotōjike dōye mī mōtu 'be mo tōnē 'dō kēdi rō ma laka ne, tine uyike za 'bōwu yaga rō a kēnyē. XVIII Ma dōgba mo muwō tēgē mī mōtu 'be 'ba kanisa rō koza ebe kusu rōni za yimo. XIX Momeri ti kēdi ḡi tara rōmōyi gō kileme ma dōki'di Bōko'ba kēyi rōmo mo ga.

XX Mī kpa kototo 'be 'dō konyoke ḡi tō rō, rō kodō'bō 'ba Kurisītō ḡere ze mo

ne inza yɔ. ^{XXI} Römöyī di bi tonyo mo mɔɔ ile'de ngī mɔlo tōtī rɔ akonyo ma 'bēyī. Ya mɔɔ ga kari ma 'bēnnī ngī ti 'bō, tine mɔɔ ga konyo 'bēnnī 'deni ngī kītēkpē, layi kupō mɔɔ ga. ^{XXII} Wa'di ga na tara? Inzake ti liɲɔ tonyo kpeye tuwē wa di teyi? E'be nima kanisa 'ba Boko'ba na ko'dɔkɔke titi'ja mo todɔ laɲa rɔ bɔ lisa mo ga? Wa'di na kiterike gɔ miya ziye gɔmo? Tēgē 'dɔ mubī gɔye? Lipo, mubī gɔye ɔɔ dē.

^{XXIII} Römöyī akiyandi nime ako zō di zi Yēsu Kurisītō ɲere ze na me mēdī mololɔ ziye. Mī korɔndɔ nima ki'di kōzī bo zi turu teyi ne, bo ogba maɲgolɔ'bo ngī ^{XXIV} kileki yēē'dī mo zi Boko'ba bo konye yīmo kiya te, "Ame na rɔ yida roma ame ki'di 'deni gɔye. Kina ti o'dɔke nduwē te tomeri ma timo." ^{XXV} Kina gbī 'bōwu di pōtō akonyo 'deni na bo kogba kōsu ngī kiya te, "Akuwē nime na rɔ lōmu ma la'ja 'ba Boko'ba ma korɔ 'deni dɔ roma ma. Kina ti ɔɔ kēddī kuwēke, o'dɔke nduwē te tomeri ma timo." ^{XXVI} Kina ɔɔ kotoke tonyo maɲgolɔ'bo nima kuwēke gbī nduwē te di mī kōsu nima ēddike rɔ tuwōwō lende 'ba tōlē 'ba ɲere Yēsu timo ɲbō bo kileki kako dɔliɲɔ bine.

^{XXVII} Kina nī bɔ ame kēddī konyo maɲgolɔ'bo 'ba ɲere Yēsu kuwē di mī kōsu abo nime ngī tara kinza lende koro mo ne, yida rɔ bo ti roma mo nime na kēddī ē'bī

'deni ka rɔ tuburu bi mo. ^{XXVIII} Nī mɔɔ omeri kongɔ rōyī titi na 'jaa 'dɔ konyo kuwē di mī kōsu nime. ^{XXIX} Römöyī nī bɔ ame kēddī konyo 'bēyī kuwē ngī tara di mī kōsu nime kinza meri ma kodɔɔ mo ne, burē na ka kēddī ko'de ē'bi dōyī. ^{XXX} Gɔ lende mo na ma, ma konzi 'beye mɔɔ ga 'deni ngī rɔ korɔ'bo rɔ, rɔ kɔ'ɔ mɔɔ ga kōlē 'deni ne. ^{XXXI} Ma kiya te dēdī dodɔɔke bīcī lende ra rɔze laka dēne Kurisītō inza kodɔɔ bīcī mo rɔze. ^{XXXII} Ne tine bo odɔɔ bīcī lende 'deni rɔze bo kodɔ karama yaga dɔze kinza Boko'ba kodɔ'bo ze ra kɔɔ kote dɔze ti dɔliɲɔ nime.

^{XXXIII} Kina me mēdī miya ziye löndō ma ga, ɔɔ kotɔɲike dɔye 'deni tonyo akonyo 'ba ɲere Yēsu, oduke rɔye. ^{XXXIV} Ne ɔɔ nī mɔɔ kēddī rɔ 'bō onyo kpēyī mɔlo di liɲɔ 'bī kinza Boko'ba kari kodɔ karama ra dōyī gɔ tako mī kpa kotɔɔ nima. Tine lende mɔɔ naga nima ti modɔɔ gɔmo 'jaa ɔɔ mömō 'deni ziye yayi.

XXII

Kpa Kōzī Ki'di 'Ba Nyī Kɔɔ Laka

^I Kina ame ziye kpe löndō ma ga, wa nime rɔ kpa kōzī ki'di 'ba Nyī Kɔɔ Laka ne, mo'dɔkɔ ziye 'dɔ kikalike laka. ^{II} Ikalike 'deni tōnē gba bine kinza ki'dike dɔye dē gɔ lende 'ba Boko'ba ne, a ma yawa naga a'da ye ngī ki'di ye toro akoro ni ame ga ngī rɔ tōku kinza kilende dē

ne. ^{III} Kina me mēdi miya ziye bɔ ame kēdi kilende ti tigo 'ba Nyi Kɔto Laka ne inza kebe kpe kogbɔki kiya te, "Jɔ kɔmɔ nima dōyi ne Yēsu." Kina gbī bɔto inza kɔ'bo tiya mo te, "Yēsu na rɔ ɲere," tine ɲge ti tigo 'ba Nyi Kɔto Laka.

^{IV} Bine kpa kōzi ki'di 'ba Nyi Kɔto Laka ēdi pili rɔ 'beri'beri, tine bo Nyi Kɔto Laka ma ki'di mo ɲge kɔto. ^V Kori 'ba laja 'ba Kurisito ɲere ze nime gbī pili rɔ 'beri'beri. Tine bo Kurisito ɲere ze mo ɲge kɔto. ^{VI} Tigo 'ba to'do ndɔbo pili rɔ 'beri'beri. Tine bo Boko'ba bɔ ki'di mo zi bilaka pili nime ɲge kɔto.

^{VII} Ziyyi ni mɔto Boko'ba i'di rɔ Nyi Kɔto Laka abo ame ɲgi kɔ'bo tokonyi bilaka 'ba kanisa abo ga pili ne. ^{VIII} Nyi Kɔto Laka i'di ziyyi mɔto rɔ akikali tuwōwō lende. Tine ma 'bēyi mɔto bo kɔto mo nima i'di ziyyi rɔ tiyēti mo laka. ^{IX} Ma 'bēyi mɔto bo i'di ziyyi rɔ ti'di dōyi laka gɔ lende 'ba Kurisito. Tine ma 'bēyi mɔto bo kɔto mo nima i'di ziyyi rɔ tigo 'ba akileɲo. ^X Ma 'bēyi mɔto bo i'di ziyyi rɔ to'do gɔ kɔto. Tine ma 'bēyi mɔto bo kɔto mo nima gbī i'di ziyyi rɔ tumē lende 'ba Boko'ba. Kina bo kɔto mo nima na gbī kēdi ki'di yi ni mɔto tikali lende ma yala na rɔ 'ba Boko'ba tine ma yala na kinza rɔ 'ba Boko'ba. Ma 'bēyi mɔto bo i'di ziyyi rɔ tilende rɔ kpa lōwō. Tine ma 'bēyi mɔto bo kɔto mo

nima i'di ziyyi rɔ tiyēti mī 'jɔ 'ba lende mo. ^{XI} Tine bo Nyi Kɔto Laka kɔto kpōki nime bo na me pili kɔ'do wa naga nime ne. Bo i'di kpa kōzi nime pili rɔ 'beri'beri zi bilaka rɔ kɔtokɔto kɔzo ma bo kɔ'doko.

Kapa 'Ba Yida Rɔ

^{XII} Tine Kurisito ēdi kɔzo yida rɔ ame pele kɔto kapa mo ga ɲbanji ne tara. Kapa nima konzi pele ɲbanji tara nima lijē pili yida rɔ kɔto nima na. ^{XIII} Kina gbī tara ze nime pili, Yudayi ni ti bɔ lōwō mo ga ti atoli ni ti ma kinza rɔ atoli ni pili, obapatisi ze 'deni ti bo Nyi Kɔto Laka tēdi rɔ yida rɔ kɔto. Ze pili duwēke 'deni di mī bo Nyi Kɔto Laka kɔto nime.

^{XIV} Kɔzo ma konɲoke yida rɔ inza ɲge kɔto, kapa mo ga ɲbanji. ^{XV} Me ɔdo ndi kēnyi kebe kiya te, "Minza ama rɔ kapa 'ba yida rɔ rōmōyi ma kōzi na dē." Tara ne lende nime ti ki'di bo ɲgi yaga kinza kpe rɔ kapa 'ba yida rɔ? ^{XVI} Ala ɔdo mbili kēnyi kebe kiya te, "Minza ama rɔ kapa 'ba yida rɔ rōmōyi ma kɔmɔ na dē." Tara ne lende nime ti ki'di bo ɲgi yaga kinza kpe rɔ kapa 'ba yida rɔ? ^{XVII} Me ɔdo yida rɔ pili na kēdi ɲge kɔto rɔ kɔmɔ ti kuwō lende tondo? Ala ɔdo kēdi ɲge pili rɔ mbili ti kumē wa tondo? ^{XVIII} Tine Boko'ba iyija kapa 'ba yida rɔ naga nime pili te gɔ ako'doko abo. ^{XIX} Ma kiya te kapa ma kɔto

na nge pili kēdi dēne a mōto kīdēkī rō yida rō inza.

XX Kina kōzo ame donḡoke, kapa pele nḡaḡi tine yida rō kōto nima na.

XXI Kina me kōmō inza kikali tiya mo zi kōzi te, "Ari yayi mo'dōko yi dē." Kina dō inza kikali tiya mo gbī zi ndī te, "Nī, ari yayi mo'dōko yi dē."

XXII Tine kapa 'ba yida rō naga nime pili dēdi diyake te inza rō a kembe ne, odo liḡe kinza yida rō inza kō'bo to'do odo. XXIII Tine kapa ame mo ga tōnē donḡoke kinza rō a bota odo ne kina debe doroke za 'bōwu yaga rō dō kiteli. Kapa ma tōnē mo ga kinē mo ga kaya rō ne na za 'bōwu donḡoke dōmo kulōwō.

XXIV Tine kapa ma yaga kele naga nime bōto onyo lende mo dē.

Bōko'ba odo'bo kapa 'ba yida rō 'deni na ma ki'di koḡo dō ma kinza rō a bota odo mo ga, XXV kinza ndo'ji kēdi ra yaga mī lōḡḡo yida rō. Tine ḡo liḡe kapa mo naga nima pili kō'ō ga rōnnī rō akōto. XXVI Kina odo a mōto ko'do kapa mōto 'deni kapa ma laki naga nime pili gbī yaga rō ma kō'ō. Odo kilēlu kapa mōto kapa ma laki naga nima pili ēnyī gbī bi tiliya.

XXVII Kina me kpe na rō yida rō Kurisītō. Tine kpe pili nī mōto rō kapa bo mōto. XXVIII Kina me Bōko'ba kiyija ye 'deni tara mī kanisa abo. Dōgba mo bo i'di bō laja mo ga. Riyō mo bo i'di bō kumē lende ni. Mota mo bo i'di bō

kōmō kiyandi ni kina ki'di bō to'do ḡo koto ni. Kina bo kebe nḡi tiyija ya ama ga nati, bō akileḡo ni ti bō to'do kōnyi ni ti bō dō kanisa ni ti bō tilende rō kpa lōwō ni. XXIX Kpe pili inzake nge rō bō laja ala rō bō kumē lende ala rō bō kōmō kiyandi. Kpe pili inzake ti kōzi kakpa 'ba to'do ḡo koto XXX ala 'ba tilenḡo rōkō'ō ala 'ba tilende rō kpa lōwō ala 'ba tūyētī mī 'jo 'ba lende mo.

XXXI Kpe, laka miye nḡi mbiri rō ma kombi ḡo kpa kōzi ame ga kulōwō rō dō kiteli ne. Tine a mōto ma kulōwō rō dō kiteli mo ti mileme 'deni nḡi ziye, bo na rō akō'ō.

XIII

Akō'ō

I Kina me nī mōto odo kikali pele tilende kpa bilaka lesi ti kpa malayika, tine nī nḡi rō ma sari kinza akō'ō ti kēddi ē'bi ka nḡi kōzo biro lalaḡa ni ti kaliseye ma kudu kulōwō naga tara. II Odo kēddi pele ti tigo 'ba tumē lende 'ba Bōko'ba kēddi pele ti akikali 'ba wa pili kikali wa ma rō ma kusu naga, meri 'bī kō'bo pele tiyese dōku ma lōbu naga, tine odo kiya te kinza ti akō'ō, inza du te rō odo. III Odo koza ē'bi ga pele pili yaga ki'di yida rōyi gbulunḡu dōmo rō akonḡa, odo kiya te kinza ti akō'ō inza ko'do odo lipo te ziyi.

IV Akō'ō na rō lende kēyi ni ti lende laka. Akō'ō inza ti mī kombi ala dō kombi ni ti

tubötö rɔ. ^V Akɔ'ɔ ɪnziri dɛ. Yimo ututu dɛ. Dɔkɪ'di mo apa dɛ gbɪ. Akɔ'ɔ inda'ba tiyeli dɛ. ^{VI} Kina bo inza gbɪ rɔ lɔŋɔ ti lende kɛnyɛ, tine lɔŋɔ abo nge ti lende ma kodɔrɔ. ^{VII} Akɔ'ɔ ombi ma 'ba bo gomɔ 'ba wa pili kɔ'bɔ ti'di dɔni ti kɔmɔ ki'di ti mi kɛddi mo pili.

^{VIII} Akɔ'ɔ ɔtɛ rɔni dɛ kɔzɔ 'ba kpa kɔzi naga nima. Tumɛ lende ni ti kiteli. Tigɔ 'ba tilende rɔ kpa lɔwɔ ni ti kiteli. Kina akikali ni gbɪ ti kote rɔnni. ^{IX} Rɔmɔyi akikali ma 'beze nime ti tumɛ lende mo ga kpaki ti bɔti rɔmo. ^X Tine ɔɔɔ kiya te ma laka kinza bɔti rɔmo mo kɔmɔ yɔ kina ma ti bɔti rɔmo tɔnɛ ga ti kɔlu nɔgi yaga.

^{XI} Tɔnɛ mɛdi gba rɔ kole titi ne, meri ma ti lende ma pili kɔzɔ 'ba kole titi. Tine ɔɔɔ kɔmɔ ma kɔpɔ 'deni mola gɔ lende dɔ kole titi nɔgi pili yaga. ^{XII} Kina me ma giri nime dɛdike gba rɔ tɔŋgɔ Bɔko'ba nyuru kɔzɔ di mi mandara. Tine yayi ti dɔŋgɔke bo 'deni te di dɔ kɔmɔ di dɔ kɔmɔ. Ma giri nime gbɪ mikali bo nge gba mbowa, tine yayi ti mikali bo 'deni nɔgi pili kɔzɔ ame bo Bɔko'ba kikali ma pili ne.

^{XIII} Kina me miya 'deni ziye lijɛ wa mota naga nime ti'di dɔ gɔ lende 'ba Bɔko'ba ti kɔmɔ ki'di mo ti akɔ'ɔ ti kɔ'bɔ nɔgi nɔburu. Tine ma rɔ dɔ kiteli mo kina rɔ akɔ'ɔ.

XIV

Tilende Rɔ Kpa Lɔwɔ

^I Akɔ'ɔ na ki'dike kɛdi dɔgba kɔmɔye. Kina i'dike miye gbɪ kɛdi mbiri gɔ kpa kɔzi mɔtɔ ga 'ba Nyi Kɔtɔ Laka, ma rɔ dɔ kiteli mo 'ba tigɔ 'ba tumɛ lende abo 'ba Bɔko'ba nima. ^{II} Bɔ ame kɛdi kilende rɔ kpa lɔwɔ ne inza kilende zi bilaka lesi, tine nge zi Bɔko'ba rɔmɔyi bɔtɔ mɔtɔ uwɔ mi kpa bo dɛ. A ma kinza kikali naga na ma Nyi Kɔtɔ Laka kɛdi ki'di bo kiya. ^{III} Tine bɔ ma kumɛ ma 'ba bo lende 'ba Bɔko'ba nima ɛdi kilende 'ba bo zi bilaka lesi ki'di kɔnyi kɔzɔ mi kɛddi teyi. ^{IV} Bɔ ame kɛdi kilende rɔ kpa lɔwɔ ne okɔnyi 'bɛni nge rɔ gbagba bo. Tine ma kumɛ 'ba bo lende 'ba Bɔko'ba nima okɔnyi bilaka 'ba kanisa nɔgi pili.

^V Kina me mo'dɔkɔ ye pili 'dɔ kilendeke rɔ kpa lɔwɔ. Tine a ma mo'dɔkɔ ziye rɔ dɔ kiteli mo na rɔ lende kumɛ. Bɔ ame kumɛ lende 'ba Bɔko'ba ne, bo na mbiri di dɔ ma kilende rɔ kpa lɔwɔ. Tine nge ɔɔɔ bɔ mɔtɔ kiyɛti mi 'jɔ 'ba lende mo 'dɔ kokɔnyi bilaka pili 'ba kanisa.

^{VI} Lɔndɔ ma ga, me tɔnɛ mako ziye yayi ne, ma mɛdi milende ra rɔ kpa lɔwɔ dɛne ti mokɔnyi ye tondo ga? O'ja mo'dɛ nɔgi rɔ akileme mo ti akikali mo ti lende kumɛ mo gbɪ ti akiyandi mo 'di. ^{VII} Me a ma kinza didi naga nime pele kɔzɔ more ni ti tomo ni ne, ɔɔɔ kingelo yimo dɛ laka yɛ na ti kuwɔ yimo? ^{VIII} Me ɔɔɔ bɔ kanya kome tɔtɔti dɛ

laka yē na ti kileŋo rōnī ndō koda dō ya? ^{IX} Kpe na gbī tara. Ɔdō kebe kilende rō kpa lōwō bilaka kuwō yīmo dē 'dō lijē kikali tondo? Ēddi kilende ē'bi ka ŋgī mī lili.

^X Mī doliŋo bine kpa bilaka na me ga pili ŋbaŋi rō gege ti 'jo 'ba lende mo ga. ^{XI} Tine ɔdō muwō mī 'jo 'ba lende mo dē ma 'deni rō bō lōwō zi bō kiya mo tō nima. Kina bo 'deni gbī yaga rō bō lōwō zō. ^{XII} Ne dēne kozo ma 'beye nime kiterike kpa kōzi 'ba Nyī Koto Laka kulōwō ne, ma laka mo 'dō kogboke roye tokonyi bilaka 'ba kanisa.

^{XIII} Kina me nī ame kēddi kilende rō kpa lōwō ne, ititi Boko'ba ki'di yi gbī tīyētī mī 'jo 'ba lende mo. ^{XIV} Rōmōyī ma 'bama ɔdō mumōtu rō kpa lōwō dōki'di ma na ŋge kēdi kumōtu, tine meri 'ba dōma o'ja ɔtō dē di teyi. ^{XV} Ne tine gō mo'dō tondo? Ti mumōtu ti dōki'di ma gbī ti meri 'ba dōma. Ti moba ŋgala ti dōki'di ma gbī ti meri 'ba dōma. ^{XVI} Me ɔdō kileki yēē'di mo ŋge ti dōki'di yī zi Boko'ba 'dō bilaka ama ga yayi ne ko'dō "Amini" tondo gōmo kinza ma bo kikali wa ma kēddi kiya mo dē? ^{XVII} Mōtoga mōtu 'bī nima ti kēdi rō ma laka, tine bō ama tīyī ne o'ja ɔtō dē di teyi.

^{XVIII} Ne ma 'bama mileki yēē'di zi Boko'ba gō ame milende kpa lōwō kebe ye. ^{XIX} Tine ma di mī kanisa tilende mbowa ti meri 'ba dōma ti kpa ma kuwō yīmo naga na mo'doko tiyandi ya

mōto ga timo. Ame na rō dō kiteli zō di dō tilende kulōwō rō kpa lōwō.

^{XX} Lōndō ma ga, kinza komerike lende dē kozo kole titi. Tine ilekike roye ŋge rō boyi titi zi lende kēnyē. Meri 'be i'dike kēdi rō 'ba bulōbu. ^{XXI} Mī buku 'ba Boko'ba iya 'deni te, "Ti moja bō lōwō tilende zīnnī lijē bilaka ma naga nime. Ti milende zīnnī rō kpa lōwō. Tine pele lijē inza kuwō dōma."

^{XXII} Kina me dikalike 'deni tilende rō kpa lōwō nima i'di rō akileme zi ma kinza ki'di dōnnī dē gō lende 'ba Boko'ba naga. Tine inza zi ma ki'di dōnnī 'deni. Kina tumē lende i'di rō akileme zi ma ki'di dōnnī gō lende 'ba Boko'ba naga, inza zi ma ki'di dōnnī dē mo ga. ^{XXIII} Me ɔdō kpe bilaka 'ba mī kanisa pili kebeke ŋgī bi tilende rō kpa lōwō na bō mōto ame kinza rō 'ba kanisa ne kako kōdō yayi, bo ti kiya dē te kpe nōki na? Ne bō ame ki'di dōnī dē gba gō lende 'ba Boko'ba ne ^{XXIV} ɔdō bo kōdō ko'ja kpe pili kēddike tumē lende 'ba Boko'ba, wa ame ga bo kuwō ne ēdi komba dōki'di bo ŋgī bo komeri gō lende kēnyē abo ga. Lende ma bo kuwō nima na ti kote burē abo ŋgī ^{XXV} koja lende kēnyē ma dōki'di bo pili yaga bi kōpō, bo ti kolōdō bēri tumōtu Boko'ba kiya te, "Boko'ba ēdi ŋgī mī lōngō ye."

A Ma Kodoro Mī Kanisa

^{XXVI} Lōndō ma ga, a ma miteri ziye na me. Ɔdō

kotɔŋike dɔye 'deni mi mɔtu nima mɔto koba ŋgala, mɔto kiyandi wa, mɔto kiyɛti go akileme ma kɛdi ko'do rɔni, mɔto kilende ro kpa lowo, mɔto kiyɛti mi 'jo 'ba lende mo. Tine i'dike ko'do wa pili ro konyi ro go ro. ^{XXVII} Ne odo mɔto ga kɛdi kilende ro kpa lowo, i'dike lijɛ kɛdi ŋge kɔzo riyɔ ala mota tara. Kina 'do lijɛ kilende gbɛ ro kotokoto ki'dike bo mɔto kiyɛti mi 'jo 'ba lende mo. ^{XXVIII} Ne odo bo kiyɛti kpenni kinza i'dike lijɛ kudumɔ ma 'benni ŋgi, lijɛ kilende ŋge ti minni zi Boko'ba. ^{XXIX} I'dike ma riyɔ ala mota ame ga ro bo kumɛ lende 'ba Boko'ba ne na kilende mɔto ga kuwo ma 'benni ŋge tara kitemo gomo. ^{XXX} Ne odo Boko'ba ki'di lende abo ŋgi mi bo mɔto di mi kpa kototo yayi, bo ma kɛdi kilende dogba mo nima kudumɔ ma 'ba bo ŋgi gbo yaga. ^{XXXI} Kina ti kpe pili kiyɛtike lende 'ba Boko'ba ro kotokoto 'do kiyandi ma konzi pili ki'di mi kɛddi teyi. ^{XXXII} Bo kumɛ lende ni ko'bo titi togbo do a ma kɛdi kodo di kpenni. ^{XXXIII} Romoyi bo Boko'ba inza ro bo akirasi. Bo ro bo lende keyi.

Kina me mi kpa kototo 'ba bilaka 'ba Boko'ba pili ^{XXXIV} kinza 'ja kusɛ dɛ ti lende. Kola lijɛ dɛ kilende romoyi ko'du ki'di 'ba Musa iya 'deni tonɛ bine te, "A mɔto ro 'ja kinza mbiri do botoni." ^{XXXV} Odo lijɛ ko'doko tikali a mɔto lijɛ kari kititi mɛ'dɛ nni ga 'jaa di

liɔ. Odo 'ja mo kusɛ ti lende mi kpa kototo 'ba kanisa loko odo ro kaya 'deni rɔni.

^{XXXVI} Mikali dɛ, e'be nima go ame lende 'ba Boko'ba kisasi kako di ziye ne? Ala go ame e'be kako ŋge ziye ne? ^{XXXVII} Ne odo ni mɔto kiya royi tɛgɛ ro bo kumɛ lende ro bo kɛdi ti kpa kɔzi 'ba Nyi Koto Laka ikali a nime mugu ne na ŋgi ro ko'du ki'di 'ba Kurisitɔ ŋere ze. ^{XXXVIII} Boto ame kuwo do ko'du ki'di nime dɛ ne kinza ni mɔto kuwo do bo dɛ.

^{XXXIX} Kina me ti londɔ ma ga, tumɛ lende mo na ki'dike doki'di ye gomo. Tine kinza ko'jonoke go tilende ro kpa lowo dɛ. ^{XL} Wa pili o'doke ro kpa koriya.

XV

Todo 'Ba Kurisitɔ Di Mi Tole

^I Kina me ti londɔ ma ga, mo'doko tileki tiya go laja laka tonɛ muwowo 'deni bine ne gbɛ ziye. Ame kina kinda'bake 'deni koroke kitigo timo mi meri 'be ne. ^{II} Ama kina ro laja koto laka mo ma muwowo ziye. Kina ti komo ye ŋgi timo di mi tole odo kinda'bake ki'dike dɔye laka gomo. Ne odo kinza tara, omba i'dike e'be dɔye 'deni ka ŋgi gomo ro beti.

^{III} Ma ro do kiteli mo ma muwo mololo gomo miya ziye mo na me, Kurisitɔ ole 'deni go lende kenyɛ ze ga kozo ma kugu molo mi buku 'ba Boko'ba tara. ^{IV} Usu bo 'deni tine bo enyi 'deni kodo yaga di mi tole mi to'do do

mota kɔzɔ ma kugu yayi. ^V Kina bo ɔɔɔ 'deni kileme rɔ bo zi Pītōrō. Bo ileme rɔ bo gbī zi bɔ laja abo ga ma 'butē dɔmōrīyō. ^{VI} Kina bo kɔɔɔ gbī kileme rɔ bo zi bɔ kuwō lende abo ga ma konzi kɔzɔ kuluku 'butē (500) tara pili bi kɔɔɔ, ame ma konzi mɔɔɔ mo ga kēdī gba ti kōmōnnī ko'ja kabate ne. Ala ɔɔɔ mɔɔɔ ga ti kōlē 'deni pele. ^{VII} Kina bo ɔɔɔ kileme rɔ bo zi Yakoba, gbī zi bɔ laja abo mɔɔɔ ga pili. ^{VIII} Tine ma rɔ ŋburuŋburu mo pili na bo kari kɔɔɔ ŋgī zō ma ame rɔ kole kōyō kinza ko'de bi dɔ ɔɔɔ dē mo nime.

^{IX} Ma na 'bama ŋgī wōtī rɔ bɔ laja ame mo du kinza rɔ ɔɔɔ ne. Mo'bo dē 'dɔ kīdēkī ma rɔ bɔ laja 'ba Kurīsītō. Rōmōyī moloma pa rɔ to'dɔ kōzī kasi zi kanisa 'ba Bɔko'ba. ^X Ne tine ti mī kēyī 'ba Bɔko'ba na me ma 'deni te ne. Kina gbī mī kēyī nima ilikō dē ŋgī tara rɔ yawa, rōmōyī ma na mo'dɔ ndɔbɔ ŋgī kebe bɔ laja ma laki pili. Tine ndɔbɔ ko'dɔ ma na dē. Mī kēyī 'ba Bɔko'ba na ko'dɔ ndɔbɔ tō. ^{XI} Kina me ɔɔɔ kēdī pele rɔ ma kako di zō ala di zīnnī lījē ma rɔ bɔ laja mɔɔɔ mo naga nime kina kpaki rɔ wa ma duwōwō mo ame ki'dike dɔye 'deni gomo ne.

Tɔɔɔ 'Ba Tōku Di Mī Tōlē

^{XII} Kina me laja pili ma duwōwō iya te Kurīsītō ɔɔɔ 'deni yaga di mī tōlē. Ne rɔ ma tondo mo na ya ma 'beye mɔɔɔ ga kēdī kiya 'bēnnī 'bōwu te tōku inza kindiŋi

kpe? ^{XIII} Ne ɔɔɔ kēdī rɔ ma laka, omba Kurīsītō indinji dē du. ^{XIV} Kina ɔɔɔ kindiŋi Kurīsītō dē gbī yaga di mī tōlē a mɔɔɔ inza kpe ame gɔ duwōwō. Kina a mɔɔɔ inza kpe gbī ziye ti'di dɔye gomo. ^{XV} Kina ma rɔ dɔ kiteli mo ti kileme ze ŋgī dunnō bētī 'deni kpa Bɔko'ba. Rōmōyī diya 'deni te Bɔko'ba indinji Kurīsītō 'deni yaga di mī tōlē. Ne ɔɔɔ kēdī 'deni rɔ ma laka tōku kindiŋi dē indinji Kurīsītō dē ma? ^{XVI} Rōmōyī ɔɔɔ kindiŋi tōku dē indinji Kurīsītō dē gbī. ^{XVII} Kina ɔɔɔ kindiŋi Kurīsītō dē meri 'be ame ki'dike dɔye gomo ne 'deni ka ŋgī bi sari, wali 'ba lende kēnyē 'be ēdī gba dɔye. ^{XVIII} Kina lījē ame ga kō'dō 'deni mī Kurīsītō ne ōlu 'deni gbī. ^{XIX} Kina me ɔɔɔ kɔmɔ ki'di ze gɔ Kurīsītō nime kēdī 'deni ŋge gɔ loma 'ba dɔlinɔ nime, lisa ma 'beze na ŋgī 'deni kulōwō nati.

^{XX} Ne lende ma rɔ ma kodɔɔɔ mo na me, indinji Kurīsītō 'deni di mī tōlē. Bo na 'deni rɔ dɔndende 'ba tɔɔɔ di mī tōlē zi ame ga pili kēdī kōlē ne. ^{XXI} Rōmōyī kɔzɔ ame bilaka lesi na ko'de tōlē ne, kina me 'deni gbī bilaka lesi na ko'de tɔɔɔ di mī tōlē. ^{XXII} Kina kɔzɔ ame ma konzi kōlē 'deni kɔɔɔ ti Adama ne tara ma konzi ti kɔɔɔ gbī yaga di mī tōlē kɔɔɔ ti Kurīsītō. ^{XXIII} Mī tumu ame mo ŋgī rɔ ma kodɔɔɔ zīyī mɔɔɔ ne, Kurīsītō na 'deni rɔ kole dɔndende 'ba tɔɔɔ di mī tōlē. Kina 'jaa 'dɔ kiyija ame ga

ro 'ba bo 'ba Kurisitö ne ti mi kada 'ba tako abo. XXIV Kina nburunburu 'ba dolinjo mo tonë ti komö ngi nati. Kurisitö ti ka'da wa pili ma ro löbu do dolinjo nime ti ma ti közi kakpa ti bo tigo mo ga ngi pili kogba nere löbu ki'di zi Boko'ba 'bu. XXV Römöyi bo Kurisitö na Boko'ba ki'di 'deni molo 'do kedi ro bo do dolinjo nime nbö bo ka'da bo ya abo ga ngi pili.

XXVI Tine bo ya ma nburunburu ma 'do ka'da mo tonë na ro tolë. XXVII Buku 'ba Boko'ba iya 'deni te, "Boko'ba i'di bo ka'da wa pili 'deni." Tine wa pili nime kiya te bo a'da ne, Boko'ba inza yimo. Römöyi Boko'ba na ki'di bo ka'da wa pili mo naga nima. XXVIII Kina odo bo ka'da wa pili 'deni bo kole gbi ti kileki ro bo beri bi ndi Boko'ba ame ki'di wa pili 'deni bi ndi bo beri ne. Kina go Boko'ba na kedi ngi nati ro bo do wa pili.

XXIX Ne go wa'di na bilaka kedi ko'do bapatisi ti möyi töku 'benni ga gomo? Ma kiya te tado di mi tolë kinza yo ti ko'do bapatisi ti möyi töku ni go wa'di? XXX Ne kina me go wa'di na dilaja 'beze roze ngi nburu tombi gomo? XXXI Löndö ma ga, ma 'bama ngi ro komo lëndö mi tolë. Do kombi ma goye mi loma ze mi Kurisitö nere ze na me kedi ki'di ma miya wa naga nime pili te ne. XXXII Ma medii ra nge ro yida ro 'ba doiyayi nime dene ti mo'do

ya ti kuruku 'ba mökö naga nime di Epeso bine ne ka go wa'di? Wa'di ga na ti mo'ja di gomo? Odo kiya te töku ni kindinji de kpe kodo yaga donyoke eze kpeze ti tone duweke romöyi tilendö dedii dolëke kozo ma tonë kiya ronni ne.

XXXIII Kpe, kinza koluke lende de. Ro ma laka kozo lende mumë tonë, lëpi kënyë edi kirasi lende laka 'bi. XXXIV Ilekike komerike doye kolake go lende kënyë yaga. Medii miya nime ro laja roye romöyi ya moto ga yayi ikali Boko'ba de.

Kinë Ma Kedi Kodo Timo Di Mi Tolë

XXXV Ya moto ga ti kileki kiya te, "Ti töku ni kodo tondo mo ga? Kinë ma tondo mo ga na 'do lijë kodo timo?" XXXVI Ti miya te, ni rumö nime, kupö odo kogba kidiyë mi yayi, edi kolë titi gba na 'jaa kötu. XXXVII Tine ma kidiyë mo tonë inza ro ma kötu mo nima pili. Kupö na nge ngi kidiyë e'bi ro silinji. Motoga bo abo ro 'jo nyönyu ala 'jo 'ba a moto. XXXVIII Kina Boko'ba kogba kinë ame bo ko'doko abo ne ki'di zi kupö nima kötu timo. Kupö pili ro gomo bo i'di kinë teyi ro ame ga koriya timo ne.

XXXIX Kina me kinë wa ame ga pili ti didi yimo ne inza koto. Bilaka lesi ti kinë ma 'benni 'beri. Yeri ti ma 'benni 'beri. Yali gbi ti ma 'benni 'beri. Kina kenze ni gbi ti ma 'benni ga 'beri. XL Kina me kinë a ma mitoro 'beri. Kinë ma mi doiyayi

bine gbì 'beri. Kina tele 'ba a ma mìtoro 'beri, ma 'ba mì dɔyayi bèrì bine gbì 'beri. ^{XLI} Kada ti tele ma 'bèni, nyepe gbì ti ma 'bèni kina kèlu ni gbì ti tele ma 'bènnì ga. Tine pele di mì lõnggò kèlu naga nima tele mo ga èdì gbì pili rò gege.

^{XLII} Kinè tele nime na ti kèdì tara zi tòku ame ga kòdo di mì tölè ne. Tòku ame kèdì kusu 'deni ne ngì rò yida 'ba yayi, tine odo kòdo 'deni yaga enme dè kpe. ^{XLIII} Mì tusu mo ènyè è'bèni 'deni ngì yaga tigo mo tò kinza kpe. Tine odo kòdo 'deni ele ngì nburu ti tigo rò mbembè. ^{XLIV} Mì tusu mo rò yida rò ma sari nime, tine odo kòdo 'deni ngì rò 'ba Nyì Kòto Laka.

Kina kòzo ame dikalike yida rò ma sari nime kèdì ne, omba yida rò 'ba Nyì Kòto Laka èdì gbì tara. ^{XLV} Ròmöyì buku 'ba Bòko'ba iya 'deni te, "Bilaka ma dɔndende mo tònè rò Adama ne o'ba 'deni ti didì yimo." Tine Adama ma nburunburu mo na 'ba bo rò bo ti'di didì. ^{XLVI} Dɔngoke 'deni bine yida rò ma Nyì Kòto Laka ki'di na dè titi kako dɔgba, tine yida rò ma sari nime na kako dɔgba. ^{XLVII} Adama ma dɔndende nima o'ba di mì lupu 'ba dɔyayi. Tine Adama ma rò mì riyö mo ako ma 'ba bo di mìtoro. ^{XLVIII} Kina me ya ame ga mì dɔlɔnɔ ne ngì kòzo bo ma ko'ba di mì lupu nima. Tine ya ame ga mìtoro ne ngì kòzo bo ma kako di

toro mo nima. ^{XLIX} Kina kòzo ame doloke kinè 'ba bilaka ma ko'ba di mì lupu 'deni rɔze ne, kina gbì tara yayi ti doloke kinè 'ba bilaka 'ba dɔyayi 'ba mìtoro 'deni rɔze.

^L Løndö ma ga, wa ame mèdì miya ziye ne na me. Wa ame ga ko'ba kèdì ti roma ti yida rò ne inza ti go bi mì nɔere löbu 'ba Bòko'ba. Kina ame rò yida 'ba yayi ne inza ti go bi mì dɔlɔnɔ ma kote rönì dè kò'bò rò nburunburu nima.

^{LI-LII} Uwöke lende kusu nime tò ma. Ze nime pili dinza dölèke ngì 'doyi yaga. Tine odo birò tɔtɔti ma nburunburu mo tònè na kudu yò ngì kpilɔnɔ kòzo kòmöyì ame komba ne te na ze nime pili dèdì duyike rɔze ngì yaga welo. Ròmöyì odo birò tɔtɔti nima kudu yò na tòku ni kèdì kòdo ngì ti yida rò ame kenme dè kpe ne. Kina kèdì kuyì ze ngì pili. ^{LIII} Wa ma tònè ga rò yida 'ba yayi ne èdì kolo yida rò ma kenme dè ne ngì rönni. Wa ma tònè ga kèdì kölè ne èdì kolo yida rò ma kinza kölè ngì rönni. ^{LIV} Kina me odo wa ma rò yida 'ba yayi ni na kèdì kolo yida rò ma kenme dè 'deni, wa ma kèdì kölè naga kèdì kolo yida rò ma kinza kölè 'deni tara tine, omba èdì 'deni ngì ko rò ma laka kòzo ma tònè buku 'ba Bòko'ba kiya ne. Ame kiya te, "A'da tölè 'deni, iyölu kpa bo 'deni yaga. ^{LV} Nì tölè, aka'da 'bì èdì yala? Nì tölè, 'dì yì mo tònè èdì yala?" ^{LVI} 'Dì abo 'ba tölè ame bo

kēdī ko'be wa timo ne na rɔ lende kēnyē. Kina bi tigo 'ba lende kēnyē na ti kō'du ki'di 'ba Musa. ^{LVI} Ne tine yēē'di kēdī zi bo Boko'ba gɔ ame bo ki'di aka'da 'deni zize ti ɲere ze Yēsu Kurisitō ne.

^{LVIII} Kina me ti ziye kpe lōndō ma ga ma mō'ɔ kulōwō nime, ɔ'bōke kitigo ti mī kēddi ogbōke rɔye ɲburu mī ndɔbɔ 'ba ɲere Yēsu Kurisitō. Rōmōyi kɔzɔ ame kikalike 'deni a mɔtɔ ame ko'dɔ dōmōyi bo ɲere ne ilikō dē ɲgī du tara rɔ yawa.

XVI

Akireke

^I Mēdi mi'di ame ziye tikali mo gɔ lende 'ba gīrīsī ame 'dɔ kireke tokonyi bilaka 'ba Boko'ba ma mī Yudayi timo ne. Ziye gbī 'dɔ to'dɔ mo kɔzɔ ma mose zi kanisa ma Galatiya. ^{II} Rɔ gɔ kada lōbu pili nī mɔtɔ ogba gīrīsī gɔ tigo 'bi ki'di bēri 'dɔ kireke dōnī. Rōmōyi ɔdɔ mōmō kinza kēnyī 'jaa 'bōwu tireke mo di rōma.

^{III} ɔdɔ mōmō yayi bilaka ame ga kɔɲgɔke 'deni ne na ɲgī ti moja ti waraga kari ti kpa kōzī ki'di 'be nima Yerosalema. ^{IV} Ne ɔdɔ kinda gbī laka zō 'dɔ mari, ti dilingere kɔtɔ tinnī.

Akumötö

^V Ti mōmō 'jaa ziye ɔdɔ mudō 'deni titi kebe Make-doniya. Rōmōyi mo'dɔkɔ titi tudō kebe yayi. ^{VI} Mēdi mari nime 'dɔ toloma titi mbowa tiye yayi. Mɔtɔga ti mote lɔwa nime pili tiye

yayi. Kina 'dɔ ki'dike ma 'jaa gɔ kɔri tari dɔgba mī lingere ma di yayi tari gɔ bi mɔtɔ ame zō 'dɔ tari teyi ne. ^{VII} Mo'dɔkɔ dē 'dɔ tɔɲgɔ ye ɲge rɔ kɔrɔkɔrɔ titeli ɲgī dɔmo. Momeri 'dɔ migabi titi mbowa tiye kɔzɔ ako'dɔkɔ abo 'ba Kurisitō ɲere ze tara.

^{VIII} Tine ti moloma titi ɲbō kada 'ba Penitikɔsi kota ma Epeso bine. ^{IX} Bi 'ba tiliya rɔ gɔ ndɔbɔ ma laka mo tōnē na me 'jaa bine ne. Tine a mo ɲgoro titi mɔtɔ ga ēdi ɲbaɲi bine tonyo burutu ma.

^X ɔdɔ Timatiyo kōmō yayi i'dike bo koloma dōmbēli bo kolɔdɔ bēri rōmōyi bo ēdi rɔ to'dɔ ndɔbɔ 'ba ɲere Yēsu kɔzɔ 'bama. ^{XI} Kina kinza bɔtɔ mɔtɔ kebe dē kudōli bo. Ojake bo kari mī kɔri abo liya ti yēyi mo, bo kileki kako zō bine. Rōmōyi mēdi ɲgī bine ti kɔmɔ ki'di gōnni lijē ti lōndō mɔtɔ ga.

^{XII} Tine ma 'ba bɔ lōndō ze ame rɔ Apolo ne, ma na mɔcɔ 'deni zi bo kulōwō 'dɔ bo kari ti lōndō naga nime kōmō tɔɲgɔ ye yayi. Tine inza gɔ ako'dɔkɔ abo na 'dɔ tari gīri nime. Bo ti kari ɲgī ɔdɔ bo ko'ja kɔri mo.

^{XIII} I'dike kɔmɔye kēdī kilegbe kɔrɔke kitigo mī a ma ki'dike dɔye gomo. Olomake kinza tikere ti mī kēddi. ^{XIV} O'dɔke wa pili ti ako'ɔ.

^{XV} Lōndō ma ga, ika-like 'deni bilaka lijɔ 'ba Setepana na ki'di dōnni dɔgba gɔ lende 'ba Yēsu di Giriki yayi. Kina lijē na gbī ki'di rōnni 'deni 'dɔ to'dɔ

ndɔɔ 'ba tokɔnyi bilaka 'ba Boko'ba ga. Kina me mēdi miya ziye, ^{XVI} lījē ma kɔɔ a nime te naga nime na gɔ kuwōke dōnni gbī ti lēpī nni mɔɔ ga ame kopi rōnni mī ndɔɔ nime ne. ^{XVII} Miliya ngi kulōwō gɔ tako 'ba Setepana ni ti Pɔtonato ti Akayiko ame lījē kako kōmō ngi zō bine ne. Lījē ngi kɔɔ iya te kpe mo na 'deni tara. ^{XVIII} Lījē idinga dɔma ngi yaga gbī kɔɔ ame lījē kidinga dɔye ra ne. Lījē bilaka ma kɔɔ a naga nime te o'dɔkɔ gɔ lende 'bēnni na kinda'ba.

^{XIX} Kanisa ame ga pili mī dɔyayi 'ba Asiya bine ne umōtō ye pili. Akowila ni ti Purisika ti bilaka 'ba kanisa ma kēdi tinni liɔ naga umōtō ye rɔ mbēmbē mī mōyi ɲere Kurisitō. ^{XX} Löndö ma bine naga nime umōtō ye pili. Kina umōtōke rɔye rɔ gɔ rɔye ti kōzi riyō mī mōyi Boko'ba.

^{XXI} Ma Pɔlo na me mugu mōtō nime ti kōzō. Mōtō ma ziye pili.

^{XXII} Bɔɔ ame kinza ti akɔ'ɔ 'ba Kurisitō ne sōnō kēdi dɔmo.

ɲere ze, ileki ti kako.

^{XXIII} Lende kēyi 'ba Yēsu Kurisitō ɲere ze koloma tiye. ^{XXIV} Akɔ'ɔ ma koloma tiye mī mōyi Yēsu Kurisitō.

Akugu Ma Mi Riyö 'Ba Pölo Zi Kanisa Ma KORINITO

I Ma Pölo ma rö bö laja 'ba Yësu Kurisitö gö ako'döko 'ba Böko'ba mo tönë, ze ti bö löndö ze ma kidëki rö Timatiyo na me dëdi dugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba kanisa ame ga mi Korinito gbï ti bilaka 'ba Böko'ba ma mi döyayi 'ba Giriki pili.

II Yëyi ti lende këyi abo 'ba Böko'ba 'bu ze ti 'ba nere ze Yësu Kurisitö koloma tiye.

Pölo Ni Ieki Yë'di Zi Böko'ba

III I'di dilekike yë'di ti zi bo Böko'ba 'bu 'ba Yësu Kurisitö nere ze. Bo na ti mi këyi, kënyi ze pili ako di zi bo. IV Bo na kënyi ze 'deni di mi dökomali gomo ze ga pili 'do dökönyike möto ga ame këdi ti gomo ne gbï ti kinë kënyi köto nime do'jake 'deni di zi bo ne. V Kina közo ame dombike gomo 'deni kulöwö köto ti Kurisitö ne, ti bo na gbï ti do'jake kënyi löbu 'ba Böko'ba nime.

VI Tine ze ma 'beze ödo dombi gomo na ti këdi ngi rö kënyi ziye tömo ye. Kina ödo bo kënyi ze ti ko'de kënyi ki'di tigo 'ba tombi gomo mo gbï ziye közo 'beze. VII Diyëni ngi bine rö ma laka közo ame kpe 'deni gbï rö lëpi zize mi tombi gomo nime ne ti këkönyi ye 'deni gbï tara.

VIII-IX Löndö ze ga, do'döko ye 'do kikalike gomo nima tönë dombi di mi döyayi 'ba Asiya ne. Gomo nima a'da ze ngi lipo. Domeri a möto dë kpe rö tömo di yimo tine 'deni ngi rö tölë zize. Dëmba bine iyandi ze timo kinza di'di döze dë kpe gö gbagba ze, tine bo Böko'ba ame rö bö tididi töku ni ne na gö di'di döze nge gomo. X Bo na me këmo ze 'deni di mi tölë nime kina ti bo koto tömo ze ngi nduwë tara. Bo na di'di këmöze 'deni dömo 'do këmo ze XI ödo kpe gbï këkönyike ze ti mötu. Kina ti bo kuwö mötu 'ba ma konzi nima ngi kina ma konzi ti kileki yë'di ngi zi bo gö yëyi nime bo ko'do zize ne.

Meri 'Ba Pölo

XII A möto inza ma 'do kaya röze römöyi mi döliño bine lende ko'do ze pili rö ma laka. Kina me dëdi do'do gbï ziye köto laka közo ma 'ba bo 'ba Böko'ba. Inza gö akikali 'ba döyayi tine ti lende këyi abo 'ba Böko'ba. XIII-XIV Mi akugu ze ga ziye dugu a möto dë tine nge rö wa ame ga kidëkike kikalike mi 'jo 'ba lende mo ne. Kina közo ame le'jete kikalike lende ze 'deni gba mbowa ne, do'döko ziye 'do kikalike pili kinza röye kebe kaya ze ra gbï közo ame röze kaya ye dë ne tara mi kada 'ba tako 'ba Kurisitö kada möto dayi.

XV Mikali ëdi ngi tara rö ma laka kina me mo'döko 'do tari pa titi dögba ziye yayi 'do këddike ti yëyi rö

mbëmbë, rɔ mbëmbë mī rīyō 'do. ^{XVI} Miteri 'dɔ tudō tonɔɔ ye ɔdɔ mēdī mari Makedoniya. Kina mɔtɔ gbī ɔdɔ kiya te mēdī muyī dɔma 'deni di yayi gɔ mudō gbī tonɔɔ ye. Kina 'dɔ ki'dike ma 'jaa gɔ kɔri tari nduwē mī lingere ma dɔgba di yayi mī dɔyayi 'ba Yudayi.

^{XVII} Mī meri ma nime ma di ziye minda ngī kɔzɔ ngɔ'dɔ naga tara? Ala akiteri ma mo ga na kɔzɔ 'ba bilaka 'ba dɔliɔ nime tutī dɔmo tilagi mo gbī aa kpaki yayi? ^{XVIII} Rɔ ma laka kɔzɔ ame bo Bɔko'ba na nge kɔtɔ rɔ ma kodɔrɔ ne, lende ma nime ziye ne inza rɔ ma 'dɔ kuyī yimo te. ^{XIX} Römöyī Yēsu Kurisītō kole 'ba Bɔko'ba ame duwōwō lende mo tōnē ziye ze ti Silibano ni ti Timatiyo ne, bo inza rɔ ame 'dɔ kebe kuyī te. Kina bo u'bōlu bɔtɔ dē gbī. ^{XX} Römöyī lömu 'ba Bɔko'ba ame ga pili bo kiya te, "Ti mo'dɔ," ne o'dɔ rōnnī pili ti Yēsu Kurisītō. Kina me ki'di do'dɔke "Amini" ze pili ti möyī bo tilēlu rɔ löbu 'ba Bɔko'ba.

^{XXI} Bɔko'ba na kogbo ze 'deni tiye rɔ akɔtɔ ti Kurisītō. Bo na kigeli ze 'deni tiye rɔ 'ba bo ga. ^{XXII} Bo na ko'dɔ kinē abo 'deni me rɔze bo kodo Nyī Kɔtɔ Laka abo 'deni mī dōki'di ze rɔ akileme 'ba wa ma bo kikeki 'deni mitorɔ koda ze. ^{XXIII} Midēki bo Bɔko'ba rɔ bo kodɔrɔ ndi lende ma. Lende nime ki'di mebe mako dē tori ye kpe Korinito ne mo'dɔkɔ dē gɔ kaya rɔye.

^{XXIV} Ze na dē rɔ nɔere dɔ meri 'ba miye. Kpe ɔrɔke 'deni mɔlo kitigɔ mī ti'di dɔye. Tine ame dēdi do'dɔke kɔtɔ tiye ne rɔ lonɔ mo ziye.

II

^I Kina me ki'di 'dɔ momeri dɔma 'deni miya te tari ma ziye ma di gɔ ame kinza kpe rɔ lingere kpa kɔ'ɔ. ^{II} Römöyī me ɔdɔ mebe mi'di ye 'böwu kēddike rɔ meri, yē ga na ti kola kpe 'böwu zō rɔ bo tidinga dɔma? O'ja kina ngī aa rɔ kpe mo 'di. ^{III} Gɔ lende mo na ma ki'di mugu waraga ma dɔgba tōnē ziye 'dɔ ɔdɔ mömō ziye kpe bo tūyēyī dōki'di ma mo tōnē ga kinza ki'dike ma ra 'böwu mebe mēdī rɔ meri. Miyēnī ma 'bama bine, ɔdɔ mēdī rɔ lonɔ omba kpe gbī pili rɔ lonɔ. ^{IV} Ama tōnē mugu 'deni ngī ziye ti meri ma kidari 'deni kotopa dōki'di rɔ kɔmɔ tɔlo. Tine inza 'dɔ ti'di ye kēddike rɔ meri. Mo'dɔkɔ gɔ kikalike akɔ'ɔ ma ame kulōwō gɔye ne.

Lende Kirasi

^V Ne ɔdɔ mɔtɔ kebe ma 'ba bo ki'di bilaka kēdi rɔ meri, ama bo o'dɔ dē zō. Bo o'dɔ ziye na, mɔtɔga ala nge mbowa ziye. Tine mo'dɔkɔ dē 'dɔ topɔtɔ bo kulōwō. ^{VI} Karama nima kpe ma konzi kodɔke 'deni dɔ bo ne ɔ'bo 'deni tara. ^{VII} Tine olake bo gbɔ gomo ki'dike mī kēddi zi bo kinza meri mo kɔsɔsɔ bo. ^{VIII} Ma miya ziye na me, ilemeke akɔ'ɔ laka zi bo.

^{IX} Kina ma mugu waraga tönē ziye, mo'doko tiyozo ye tongo mo odo eddike ngi tuwö dōma mi wa pili na ya. ^X Kina boto ame kolake 'deni go lende kirasi mo ne, ma gbi ti mola bo mo to nima. Wa ame odo mola 'deni ngi nima omba mola 'deni go lende 'be kōmo Kurisito. ^{XI} Römöyī kinza Satani kebe kogogo ro bo ra doze, dangala abo naga nime dikali 'deni pili.

Ro 'Boki, Tine Ro Bo Aka'da

^{XII} Tönē mömō Torowa tuwöwö laja 'ba Kurisito ne, nere Boko'ba ope dōmo ngi zō. ^{XIII} Tine pele dōki'di ma olodo dē römöyī mo'ja bo löndö ma Tito dē di yayi. Kina mēnyī ngi dōmo di yayi mumötö lijē ngi gbo mari nduwē mi Makedoniya.

^{XIV} Ne tine yēē'di kēdi zi bo Boko'ba go ame bo kö'bō toja ze ma ro akoto ti Kurisito nime yaga kozo 'boki ma ka'da ne. Bo i'di ze 'deni dinzanza lēbi 'ba Kurisito nime kote go bi kozo akato kele ma kinzanza tara. ^{XV} Ze na 'deni ro akato kele ma Kurisito kinzanza zi Boko'ba do ma kōmo 'deni di mi tölē mo ga gbi ti ma kölu naga. ^{XVI} Zinni lijē ma kölu 'deni naga ngi ro tato ma 'do kupō wa kölē yaga. Tine ma zi ma kōmo 'deni naga ngi ro tato 'ba didi.

Me yē na ti kö'bo a ma te? ^{XVII} Dinza ma 'beze kozo laki ma konzi moto ga ame kēdi kindaba lende 'ba Boko'ba nime ngi do közinni kozo wa

sari tugö mo ne tara. Ma 'beze mo bo Boko'ba na koja ze, na me dēdi diya 'deni ti mi koto kōmo bo kozo bo laja 'ba Kurisito.

III

Bo Laja 'Ba Boko'ba

^I Ti kinda ziye bine te dēdi 'deni 'böwu ro tubi go ndobo ko'do ze? Omerike te dēdi kozo ya moto naga nima titeri waraga tileme ze ziye ro bilaka laka? Ala go diteri ye go kuguke waraga ze zi bilaka ma laki? ^{II} Tine kpe gbagba ye mo nima na 'deni ro waraga ma kugu di mi dōki'di ze zi ma konzi pili tidēki mo tikali mo. ^{III} Kina ileme 'deni gbi kpe na ro waraga kugu 'ba Kurisito ame kina koja ze 'deni timo ne. Waraga nime ugu dē ti galama tine ugu 'deni ti Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba bo didi. Ugu dē do lere 'ba doku tine ugu 'deni mi dōki'di bilaka lesi.

^{IV} Ame na 'deni ro matikpēri ze ma doro gomo mi Boko'ba ti Kurisito. ^V A moto inza ame go dēbi roze timo diya te ti do'bo to'do ndobo mo. Tigō ze pili ako di zi Boko'ba. ^{VI} Bo na me ki'di ze 'deni do'bo toja laja 'ba lömu la'ja abo nime. Ame ro lömu kinza kugu bēri tine Nyi Koto Laka na kudödu dōmo. Römöyī lömu ma kugu bēri nima bo na me ko'de tölē tine Nyi Koto Laka o'de ma 'bēni ro didi.

^{VII} Lömu nima ugu 'deni ro tugu do lere 'ba doku kina ro löbu 'ba Boko'ba kodo ngi mi

ti'di mo nima. Ame ki'di kpa dɔ Musa kɔbɔ kebe kɔlu pele 'jaa yaga ne, tilaka mo pa ngi kulɔwɔ ki'di Yisarele koŋɔ bi dɛ dɔ bo. Ne me ɔdɔ lɔmu ame ngi nge rɔ 'ba to'de tɔlɛ ne na kako 'deni ti rɔ lɔbu ma kɔzɔ a nime te tine, ^{VIII} rɔ lɔbu ame rɔ ndɔbɔ 'ba Nyi Kɔtɔ Laka ne ti kiyɔbu ma 'bɛni 'deni kulɔwɔ tondo ga yayi? ^{IX} ɔdɔ rɔ lɔbu 'ba lɔmu kɔdɔ karama dɔ bilaka nime na kɔbɔ 'deni kulɔwɔ tara, ma kileme lende laka ti kɔbɔ ma 'bɛni 'deni ngi kulɔwɔ rɔ dɔ kiteli tondo ga yayi na? ^X Kina ti diyake te rɔ lɔbu ame kɛdi kɔbɔ 'deni kulɔwɔ rɔ dɔ kiteli giri nime ne iteli ma dɔgba tɔnɛ bine kɔbɔ ngi kulɔwɔ ne 'deni yaga. ^{XI} Me ɔdɔ lɔmu ma ki'di toloma nge mbowa nima na 'deni ti rɔ lɔbu tara omba ma nburunburu ti kɛdi ngi ti rɔ lɔbu rɔ dɔ kiteli.

^{XII} Mi kɔmɔ ki'di ze gɔ rɔ lɔbu nime na me dɔze ngi rɔ ma kitɛwu. ^{XIII} Dinza kpe kɔzɔ 'ba Musa tɔnɛ koloma tolo dɔ kɔmɔ bo teyi ti bɔŋɔ kinza Yisarele ko'ja dɔ kɔmɔ kɔbɔ kebe kɔlu 'jaa abo mo tɔnɛ ne. ^{XIV} Kina ngi lende ɔtɔ ɔdɔ dɛ du te dɔnni. Rɔmɔyi nɔbɔ kɔmɔ mi kada nime tɔne bɔŋɔ kolo nima na ku'bɛ kpa kori 'ba dɔku dɔnni 'deni ngi teyi. ɔdɔ lijɛ kidɛki akugu 'ba lɔmu ma mɔlo nima pele bɔŋɔ kolo nima ombi rɔni dɛ ma titi te yaga. Rɔmɔyi iyese 'deni nge yaga zi ma rɔ akɔtɔ ti Kurisitɔ. ^{XV} Kina ngi nduwɛ tara ko'ja mi kada nime tɔne ɔdɔ lijɛ kidɛki akugu 'ba

Musa nima pele bɔŋɔ kolo nima utu'bɔ rɔni ngi nɔbuku dɔnni. ^{XVI} Tine ɔdɔ kiya te bilaka mo kuyi kɔmɔni 'deni zi nɛre Bɔko'ba bɔŋɔ kolo nima ombi rɔni ngi yaga.

^{XVII} Kina me nɛre Bɔko'ba na rɔ Nyi Kɔtɔ Laka. Kina Nyi Kɔtɔ Laka abo na ki'di dɔ ngɔlɔ zize. ^{XVIII} Kina me ze pili dɔze kɛdi kɔbɔ kilaka 'deni ngi ti rɔ lɔbu 'ba nɛre Bɔko'ba kinza a mɔtɔ ma kutu'bɔ rɔni dɔmo. Bo nɛre ze mo ame rɔ Nyi Kɔtɔ Laka ne kuyi ze ti mi kinɛ abo mi rɔ lɔbu ame kulɔwɔ rɔ dɔ kiteli ne.

IV

Tigɔ 'Ba Bɔko'ba

^I Kina kɔzɔ ame bo Bɔko'ba ko'dɔ mi kɛyi 'deni zize koja ze mi laja abo nime ne, dɔki'di ze idaki dɛ kpe di gɔmo. ^{II} Lijɛ dɔkomali wa ma kaya rɔ kɛdi ko'dɔ rɔ kusu naga duli 'deni pili mɔkɔ. Do'dɔ ɔtɔ dɛ kpe ti 'bɔlu ni ala duyi mi lende 'ba Bɔko'ba. Tine ngi mi tileme wa nime kiya rɔ lende kɔdɔrɔ mo tɔnɛ ne ti dinda ngi rɔ ma laka kɔmɔ bilaka pili kina gbɛ rɔ ma laka kɔmɔ Bɔko'ba.

^{III} Ne ɔdɔ kiya te laja nime duwɔwɔ ne na kɛdi 'deni ngi rɔ kusu ti kɛdi nge rɔ kusu zinni lijɛ ama ga kɛdi kɔlu ne. ^{IV} Lijɛ ama ga ilagi Bɔko'ba rɔmɔyi Sati nɛre 'ba dɔliŋɔ nime na kiyɔlu kɔmɔnni 'deni di bi to'ja bi kɔpɔ lɔbu 'ba laja laka 'ba Kurisitɔ nime

ame kina rɔ kinē Bɔko'ba ne. ^V Römöyī lende 'ba gbagba ze ga na dē dēdī duwōwō, ɲere Yēsu Kurisītō mo na dēdī duwōwō kina ze rɔ bɔ laja ziye mī ndɔbɔ abo. ^{VI} Römöyī bo Bɔko'ba na tōnē kiya te, "I'di bi kɔpɔ koyi rōnī ti mī mandōlu," kina bo na me gbī koja bi kɔpɔ abo 'deni koyi mī dōkī'dī ze 'dɔ ko'de akikali 'ba rɔ löbu abo zize ame kina ma kēdī 'deni rɔ tōbō kpa dɔ Kurisītō ne.

^{VII} Tine rɔ löbu kulōwō rɔ dɔ kiteli nime i'di ɲgī mize ame ka rɔ kete korɔ'bo ne. Kina ame 'dɔ kileme tigɔ dɔ kiteli mo nima eze na dē, a 'ba Bɔko'ba na. ^{VIII} Gomɔ iyaya ze ra ma, tine itikɔ ze dē. Mɔtɔ ga kilikō dɔze pele, tine dōkī'dī ze idaki dē. ^{IX} Kuruku 'ba rɔze ga onzi ɲgī ɲbanjī. Tine bo bɔ pɔri ɔɔ dē di zize. Kina ame ko'dɔ ze pele 'bowa, tine upō ze dē. ^X Mī loma ze pili dombi tölē 'ba Yēsu tōnē ɲgī mī yida rɔze tine 'dɔ didī mo kinda gbī di rɔze. ^{XI} Mī kada 'ba loma ze, ze ɲgī ɲburu mī gomɔ 'ba tölē dömöyī Yēsu 'dɔ kinē didī abo kinda di mī yida rɔ 'ba yayi ze nime. ^{XII} Kina me ze ma 'beze 'deni ɲgī rɔ yida 'ba tölē, tine 'dɔ kēdī ziye rɔ didī.

^{XIII} Buku 'ba Bɔko'ba iya 'deni te, "Milende römöyī mi'di dɔma gɔ lende 'ba Bɔko'ba." Kina Nyī Kɔtɔ Laka i'di ze 'deni gbī di'di dɔze gɔ lende 'ba Bɔko'ba kina me dilende 'deni yaga. ^{XIV} Dikali 'deni rɔ ma laka bo bɔ kindiɲi ɲere ze Yēsu di

mī tölē nime ti kindiɲi ze ti Yēsu ko'de ze kɔtɔ tiye kako kɔmɔ bo. ^{XV} Mo'dɔ a naga nime pili gɔ lende 'be 'dɔ lende kēyī 'ba Bɔko'ba kōmō nduwē zi ma konzi lijē pili kileki yēē'dī mo rɔ mbēmbē zi Bɔko'ba kilēlu rɔ löbu abo.

Loma Ti Mi Kēddī

^{XVI} Gɔ kō'du mo na ma kinza ki'di rɔze kunzō dē ne. Yida rɔ 'ba yayi ze nime kēdī kenme ē'bēnī ɲgī pele tine didī ēdī kiyōbu ma 'bēnī ɲgī nduwē mize rɔ kɔmɔ lēndō. ^{XVII} Gomɔ ma mbowa 'ba tō'dō dɔ ndō nime dēdī dombi ne ti ko'de rɔ löbu ma dɔ kiteli ame rɔ ɲburuɲburu ne 'deni ɲgī zize. Ame kina mbiri löbu kebe bo gomɔ mo nima ne. ^{XVIII} Römöyī kɔmɔ ki'di ze inza dɔ wa ame ga kēdī ko'ja ti kɔmɔ ne, tine gɔ wa ma kinza ko'ja kinē mo dē naga. Wa ma ko'ja kinē mo naga nima oloma ɲge mbowa tine ma kinza ko'ja kinē mo ga na kō'bō ma 'bēnī ɲgī ɲburu.

V

^I Römöyī dikali ɔdɔ kiya te kiyēyī yida rɔ mira nime 'deni di mī dɔliɲɔ bine rō ma ɲburuɲburu ēdī ɲgī mitorɔ ame Bɔko'ba na kubō kinza rɔ kpa kōzī bilaka lesi ne. ^{II} Ma gīrī nime ti dileri di kpa gomɔ ti kɔmɔ ki'di gɔ rō nima mitorɔ ne. ^{III} Römöyī 'dɔ ɔdɔ dɔdɔ 'deni yimo dinza kpe rɔ bɔ kulē. ^{IV} Ame dēdī gba tōtī mī mira mo nime dɔliɲɔ bine ne, ti dileri di kpa gomɔ ma kīrīndī. Tine inza tēgē dēdī do'dɔ

'deni t̄yölu bo yida 'ba yayi nime yaga. Tine yida r̄o 'ba d̄oyayi 'ba m̄itoro na do'doko tolo mo r̄oze. Römöȳi ḡo didi kindiȳo wa ma r̄o a 'ba d̄oyayi nime pili yaga. ^V Bo Boko'ba na kileŋo 'do tuyi ze k̄ozo a nime te. Kina me bo ki'di Nyi K̄oto Laka abo 'deni zize r̄o akileme 'ba wa t̄onē ga pili bo kiyija 'deni d̄ömöȳi ze ne.

^{VI} Kina me ze ŋḡi ŋburu ti m̄i k̄eddi. Dikali ame d̄edi gba m̄i mira nime d̄olin̄o bine ne ze gba r̄o ma k̄owo di r̄o lin̄o 'ba ŋere Ȳesu. ^{VII} Römöȳi didi ze ōro 'deni d̄o ti'di d̄oze ḡo lende 'ba Boko'ba inza ḡo wa ma ko'ja ti k̄om̄o. ^{VIII} Ze 'deni ŋḡi ti m̄i k̄eddi. Ma laka mo ŋḡi ka zize tola yida r̄o nime dari ŋḡi m̄i lin̄o nime 'd̄e ti ŋere Ȳesu ne. ^{IX} Tine a ma r̄o d̄o kiteli zize mo ame ze pele gba r̄o ma k̄owo bine ala di m̄i lin̄o mo yayi ne, d̄oki'di bo na do'doko t̄iȳeyi mo. ^X Römöȳi ze nime pili d̄edi dari d̄oroke k̄om̄o kiti 'ba burē abo 'ba Kuris̄it̄o. Kina 'd̄o ni m̄oto ko'ja kpa k̄oz̄i 'bi ŋḡi ko ḡo nd̄obo ko'do 'bi ame koloma pa r̄o to'do mo m̄i yida r̄o bine, r̄o ma laka ala r̄o ma k̄enyē ne.

P̄ori Zi Boko'ba

^{XI} Kina me ḡo tere bo Boko'ba na ki'di 'deni d̄edi doc̄o ti'di d̄o ḡo lende 'ba Kuris̄it̄o zi ma konzi. Bo Boko'ba na kikalima d̄edi do'do ŋḡi ti d̄oki'di k̄oto. Kina miya 'bama kpe gb̄i ikalike 'deni laka. ^{XII} Bine dinza kpe 'böwu tubi ḡoze

ziye tine d̄edi dilen̄o ḡomo laka ziye 'd̄o k̄eddike ti, ti d̄o kombi ḡoze. Kina ḡo kikalike gb̄i tileki d̄o lende zi ya ma k̄edi kombi d̄onni za kul̄ow̄o ḡo yida r̄o ma yaga nime kola m̄i d̄oki'di ne.

^{XIII} Odo kiya te dilende r̄o d̄o rum̄o, dilende 'deni zi Boko'ba. Tine odo dilende laka, ele sowa ḡo lende 'be. ^{XIV} Ako'bo abo 'ba Kuris̄it̄o na kogbo ze 'deni römöȳi dikali 'deni laka bo k̄oto na k̄olē 'deni ḡo bilaka löbu nime pili. Omba tine kina r̄o ame bilaka löbu nime k̄olē 'deni kpaki k̄oto ti bo ne. ^{XV} Bo ölē 'deni ḡo bilaka pili 'd̄o ame mo ga k̄om̄o ne koloma d̄e kpe nati ḡo d̄onni tine r̄o 'ba bo bo k̄olē gönni k̄enyi k̄odo di m̄i t̄olē mo nima.

^{XVI} Kina kinza debe tod̄oro bic̄i lende d̄e kpe r̄o b̄oto m̄oto ḡo akikali 'ba bilaka lesi. Odo dod̄oro bic̄i lende ra pele pa t̄onē bine r̄o Kuris̄it̄o ḡo akikali 'ba bilaka lesi do'do d̄e kpe tara. ^{XVII} Römöȳi bo ame 'deni r̄o ak̄oto ti Kuris̄it̄o ne 'deni yaga r̄o wa la'ja. Bo ma m̄olo mo t̄onē iteli 'deni ma la'ja na kako 'deni 'bato. ^{XVIII} Wa naga nime pili a ko'do abo 'ba Boko'ba na. Na me ti Kuris̄it̄o bo uyi ze 'deni yaga r̄o bo p̄ori zi bo di m̄i ma t̄onē ze pa r̄o bo ya zi bo ne. Kina me bo ki'di nd̄obo löbu nime 'deni zize to'de ma konzi m̄oto ga gb̄i kako m̄i p̄ori nime ti bo ne. ^{XIX} Kina r̄o laja 'beze, Boko'ba o'do p̄ori ti bilaka pili nime ḡo lende 'ba Kuris̄it̄o. Boko'ba ikeki wali 'ba lende k̄enyē d̄e

kpe gɔ bilaka abo ga. Bo na me ki'di laja abo 'ba to'do pɔri tinnɪ lijɛ bilaka abo ga nime 'deni zize me tuwɔwɔ mo.

^{XX} Kina me dɛdɛ diya lende 'ba Kurisitɔ 'deni ŋɔ me kɔzɔ iya te bo Bɔko'ba mo na kɛdɪ kilende 'deni ti kpeze tara. Ti mɔyɪ Kurisitɔ doma'jo rɔze ziye i'dike Bɔko'ba kuyɪ ye yaga rɔ bo pɔri zi bo. ^{XXI} Kurisitɔ ŋɔ lipo rɔ ma kɔpɔ kinza a mɔtɔ rɔ lende kɛnyɛ. Tine gɔ kɔ'du ze na Bɔko'ba ki'di bo 'deni konyɔnyɔ rɔ bo mɪ lende kɛnyɛ ze rɔmɔyɪ 'dɔ ze gbɪ dɛdɪke rɔ akɔtɔ ti bo rɔ bo lende laka abo ga 'ba Bɔko'ba.

VI

Kada 'Ba Kɔnyɪ

^I Mɪ ndɔbɔ nime kɔtɔ ti bo Bɔko'ba doma'jo rɔze ziye kinza kolake lende kɛyɪ 'ba Bɔko'ba nime dɛ kilikɔ ŋɔ rɔ yawa. ^{II} Uwɔke 'deni tɔnɛ bo Bɔko'ba kiya bine te, "Mɪ tɔ'dɔ ame mo ŋɔ rɔ ma laka mo ne mɔwɔ monɔ 'bɪ 'deni. Kina mɪ kada ame mo ŋɔ rɔ ma laka mo ne mokɔnyɪ yi 'deni." Kina me kada 'ba to'ja mɪ kɛyɪ abo 'ba Bɔko'ba na me 'deni. Kada 'ba to'ja kɔnyɪ abo na me 'deni tɔne.

^{III} Ze didɛyɪ mudu dɛ gɔ kɔri zi bɔtɔ kinza kɔ'ja bi ŋɔrɔ ra di rɔ laja kɔja ze. ^{IV} Tine mɪ wa pili ma do'dɔ dileme 'deni ŋɔ ze rɔ bo laja 'ba Bɔko'ba. Rɔmɔyɪ dombi gomɔ ma gege 'deni pili ti mɪ kɛddɪ. ^V Omba

ze, koboso ze, kɔ'dɔ ayayi rɔze, ki'di ze mɪ ndɔbɔ ma kirindɪ naga. Tɔ'dɔ kinda'ba kɔmɔze dɛ, ze rɔ 'bɔ. ^{VI} Tine gɔ ame ze ŋɔ lipo rɔ ma laka mɪ akikali mo ti mɪ kɛddɪ ti lende laka kɔ'dɔ ne ileme ze 'deni rɔ bo laja 'ba Bɔko'ba ti Nyɪ Kɔtɔ Laka gbɪ ti akɔ'ɔ ma kodɔrɔ mo ^{VII} ti lende laka mo gbɪ ti tigɔ 'ba Bɔko'ba. Lende laka kɔ'dɔ ze na 'deni rɔ jama zize to'dɔ ya timo gbɪ titata rɔze timo. ^{VIII} Lijɛ mo tɔnɛ ga oro ze kebe 'bɔwu kopɔtɔ ze. Iti'ja ze kebe kilɛlu ze. Iya ze rɔ bo bɛtɪ tine lende ze rɔ ma kodɔrɔ. ^{IX} Kɔ'dɔ kɔpɔni rɔze kɔzɔ bilaka ma kinza kikali tine kebe kikali ze. Kɔ'dɔ ze ŋɔ kɔzɔ a ma 'dɔ kɔlɛ yaga tine ze gba 'biri rɔ ma kididɪ. Odɔ gomɔ pele kulɔwɔ rɔze tine upɔ ze dɛ. ^X O'dɔ ze pele gɔ dɛdɪ rɔ meri tine ze ŋɔ ŋburu rɔ lɔŋɔ. Dinda rɔ lisa kinza ɔtɔ tine do'dɔ mɔri ŋɔ rɔ mbɛmbɛ zi ma konzi. Dinda ŋɔ kɔzɔ ɔtɔ inza lipo zize tine ze ŋɔ ti dɔkomali wa naga nima pili.

^{XI} Kina ma ti ziye kpe lɛpɪ ze ga ame mɪ Korinito ne, diya wa 'deni pili yaga bi kɔpɔ ziye. Dodɔ dɔkɪ'dɪ ze 'deni ŋɔ pɔ mɪ kɔtɔ ziye. ^{XII} Ze dotomo kpa dɔkɪ'dɪ ze dɛ teyi di ziye tine kpe na kɛdɪ kotomoke kpa dɔkɪ'dɪ ye teyi di zize. ^{XIII} Mɛdɪ milende 'deni ŋɔ ziye kɔzɔ iya te kpe kole ma ga tara. Kina ti o'dɔke ze gbɪ kɔzɔ ame dɛdɪ do'dɔ ye ne. Odɔke dɔkɪ'dɪ ye ti gbɪ pɔ zize.

Kinza Kodɔ'bo Rɔyɪ Dɛ

Tinnī

^{XIV} Kinza kodo'boke roye de koto ti ya ma kinza ki'di donni go lende 'ba Kurisitö naga nima. Römöyī tara o'de rōnī dē. Ti wa ma laka ni ti ma kēnyē kodo'bo donni tondo ga? Ti bi kopo ni koloma koto ti bi kōlu tondo ga? ^{XV} 'Do Kurisitö kuti do lende bi koto ti Satani tondo ga? A moto inza ame kodo'bo ma ki'di doni go lende 'ba Kurisitö ti ma kinza ki'di doni ne. ^{XVI} Wa'di na go ki'di rō löbu 'ba Boko'ba ni kodo'bo doni koto ti akoro? Ze na ro rō löbu 'ba Boko'ba bo didi kozo ame bo kiya abo ne tara, ame bo kiya te, "Ti moloma minni milingere tinni. Ti medī ro nere Boko'ba 'benni kina ti lijē kedī ro bilaka ma ga."

^{XVII} Kina ma 'do bo Boko'ba kiya te, "Odoke yaga di mi löngö lijē go keddike e'be 'beri. Kinza kosake wa ame ga di zō ro ti'da ne dē kina ti minda'ba ye ngi ro 'bama ga. ^{XVIII} Ti medī ro 'bu ziye. Kina ti keddike ngi ro kole ma ga gbī ro yitōti ma ga." Akiya abo 'ba Boko'ba tigo do kiteli na.

VII

^I Kina me 'deni ziye kpe lepī ma ga ma mo'ō kulōwō naga nime, yeyī naga nime pili Boko'ba ulōmu 'deni zize. Kina ti dilenoke roze ti ro ma kopo di mi wa ma kēnyē ame ga pili kedī ki'di yida ro ti didi ze ga kedī ro ti'da komo Boko'ba ne. Tikere abo 'ba Boko'ba na dolomake timo mize.

Lōŋo 'Ba Pōlo

^{II} Odoke miye pō zize. Ze bo tirasi lende zi boto na dē. Du'bōlu boto dē kina do'bali wa 'ba boto dē gbī. ^{III} Tine minza miya nime ro ma kēnyē roye. Römöyī kozo ma tōnē miya molo bine ne tara, ze do'ō ye kulōwō go do'bō nburu ro akoto tiye mi didi ala pele ro tölē. ^{IV} Mikali dōki'di ye laka, ma ro do kombi nime go lende 'be. Mi gomō mbēmbē ze naga nime pili ma ngi ti dōki'di kēddi. Lōŋo na koso 'deni ngi lo yimō dōmōyī ye.

^V Di pōtō tōmō ze Make-doniya bine bi 'ba ro kin-dawo inza zize. Gomō na ngi kurē doze timo. Lamo ututu 'beni ngi ti yida roze ma yaga nime kina mi ma 'beni ngi lo ti tikere. ^{VI} Tine bo Boko'ba bo tiyeyi dōki'di ame ga ngi mi lisa ne iyeyi dōki'di ze 'deni ti tako 'ba Tito. ^{VII} Tine inza nge go tako abo, ma kulōwō mo na ro lēbi 'be ame bo kako timo zize ti ame gbī kpe kiyeyike dōki'di bo ne. Bo iyēti 'deni zize ma keddike ti meri mo kulōwō 'do tonjo ze, ma kpe gbī ro monō go lende kēnyē 'be, ti teri 'be ame kpe ndō 'do toro tō ne bo iya 'deni gbī zize. Na me ma 'deni ngi le'jete kulōwō ro lōŋo ro mbēmbē gomo.

^{VIII} Tine ame odo waraga ma tōnē mugu yayi ne kiya rōnī pele ro ma kata ziye kodo dōki'di ye minza kpe pōri gomo. Monjo bine waraga nima odo ngi dōki'di ye sowa ame tō'dō mo pele

dɔ ndö ne. IX Tine lɔŋɔ ma inza gɔ ame mi'di ye rɔ meri, ma rɔ lɔŋɔ römöyɪ meri nime i'di ye 'deni keddɪ kotɔke dɔye. Bɔko'ba o'dɔ ndɔbɔ abo 'deni ti meri nima. Dɛmba tine wa nima do'dɔ ziye ne inza rɔ ma kɛnyɛ. X Römöyɪ meri ame Bɔko'ba ko'dɔ ndɔbɔ abo 'deni timo ne ɛdɪ ko'de dɔ kotɔ kɔmɔ wa di mi tölɛ. Kina a mɔtɔ rɔ tɛdɪ pörɪ gɔmo inza mi ama. Ne meri ame rɔ 'ba dɔlɪŋɔ ne o'de ma 'bɛnɪ ngɪ rɔ tölɛ. XI Kina ɔŋgɔke ma Bɔko'ba ko'dɔ meri 'be nime ziye te? ɔŋgɔke ma ki'di rɔye ngɪ kɔŋmi mi ndɔbɔ abo te? ɔŋgɔke ma ki'di tigɔ ziye kileme laka 'be te? ɔŋgɔke ma ki'di miye ngɪ kɛdɪ löbu gɔ lende laka te? ɔŋgɔke ma kiyöti ye te? ɔŋgɔke ma ki'di meri 'ba tonɔgɔ ma ziye te? ɔŋgɔke ma ki'di kodɔke miye gɔ ndɔbɔ abo te? ɔŋgɔke ma ki'di ye ngɪ ndö 'dɔ todɔ karama dɔ bɔ kirasi lende te? Ileme ye 'deni ngɪ lipo mi wa nime kinza bɔti mɔtɔ rɔye.

XII Kina kɔzɔ ama pele mugu waraga nime ne inza gɔ lende 'ba bɔ ma kirasi lende nima ala gbɪ gɔ lende 'ba bɔ ma kirasi lende teyi mo nime. Tine mugu 'dɔ kikala yaga bi kɔpɔ ziye kɔmɔ Bɔko'ba ma kodɔke dökɪ'di ye 'deni ngɪ pö mi kɔtɔ zize. XIII Kina me ki'di kiyeyɪ dökɪ'di ze.

Tine inza nge gɔ ame kiyeyɪ dökɪ'di ze, ma rɔ dɔ kiteli mo gɔ lɔŋɔ ame

do'ja di rɔ Tito gɔ kɔnyɪ ma ko'dɔke zi bo kidɪŋgake dɔ bo ngɪ bo koloma kinza tomeri a mɔtɔ ne. XIV Kina me wa ma tönɛ ga miya zi bo mubɪ gɔye kulöwö ne inza kaya kpe roma römöyɪ 'deni pili rɔ ma laka. Kina kɔzɔ ame lende kiya ze ziye pili rɔ ma kodɔrɔ ne tara na me ma dubɪ gɔye zi Tito 'deni gbɪ rɔ ma laka. XV Le'jete ako'ɔ abo gɔye ngɪ rɔ dɔ kiteli. Bo ɛdɪ nduwɛ komeri ma kpe ngɪ ndö tuwö dɔ lende abo gbɪ ti ma tönɛ kinda'bake bo laka ti tikere Bɔko'ba ti rɔ kilɛ'di mo ne. XVI Ma mɛdɪ miliya ngɪ nati römöyɪ le'jete dökɪ'di ma olɔdɔ 'deni ngɪ mi kɔtɔ gɔ ndɔbɔ ko'dɔ 'be.

VIII

Kpa Közi Ki'di Mi Kanisa

I Löndö ze ga do'dɔkɔ ziye 'dɔ kikalike wa ma lende kɛyɪ 'ba Bɔko'ba ko'dɔ mi kanisa ma Makedoniya. II Akiyɔzɔ 'ba gomo o'dɔ rönɪ ngɪ zinnɪ rɔ dɔ kiteli. Tine lijɛ onya dɔmo ngɪ, lɔŋɔ 'bɛnnɪ kɔ'bö ngɪ rɔ mbɛmbɛ. Kina lijɛ ngɪ rɔ dɔ ngölö mi kpa közi ki'di 'bɛnnɪ pele di mi lisa nime lijɛ kɛdɪ yimo ne.

III Rɔ ma laka mɛdɪ miya ziye lijɛ i'di wa ngɪ kebe dɔ ame dɛne gɔ lijɛ ki'di ne. IV Ti ako'dɔkɔ 'bɛnnɪ na lijɛ koloma ngɪ rɔ toma'jo rönɪ zize rɔ atiri gɔ dutɪ dɔmo zinnɪ lijɛ kodɔ'bo rönɪ gbɪ mi to'dɔ kɔnyɪ nime zi bilaka 'ba Bɔko'ba ma Yudayi. V Miya ziye aki'di 'bɛnnɪ ebe

ame domeri 'do ko'do rōni ne ngi. Dogba mo yida rōnni na lijē ki'di ngi zi n̄ere Boko'ba. Kina me go ako'doko 'ba Boko'ba na lijē ki'di gbagba nni ngi gbi zize.

^{VI} Kina me ze doco Tito bo kisaki tototo kpa kōzimo nime ne 'deni 'do bo koto to'do mo nduwē tokonyi ye tote ndobo 'ba Boko'ba nime. ^{VII} Ma 'beye yayi kpe 'deni ngi ro m̄ori ti dokomali wa naga nime pili. Kpe 'deni ngi ro m̄ori mi ti'di do go lende 'ba Kurisito, mi lende kiya 'be, mi akikali, mi ti'di ro to'do konyi gbi mi ako'o 'be goze. Kina do'doko gbi ziye 'do keddike ro do ngolo tara mi kpa kōzi ki'di nime.

^{VIII} Tine minza tudodu mo beri ro lomu ziye. Mileme nge ro ame moto ga kodo doki'di nni 'deni po mi kpa kōzi ki'di nime ne. Mo'doko tikali mo ako'o 'be edi kulowo tondo. ^{IX} Rōmōyi kpe ikalike lende keyi 'ba Yesu Kurisito n̄ere ze 'deni. Di mi m̄ori mbembē nime pele bo koloma yimo ne bo ebe kileki ro bo yaga ro lisa go lende 'be 'do lisa abo nima kodo m̄ori d̄oye.

^X Tine meri ma 'bama go ndobo mo nima na me. Ma laka mo ziye 'do koteke wa ma kisakike ti koo ene tōnē nima yaga. Rōmōyi kpe na ro d̄ondende 'ba tēnyi ti ndobo nima. Tine inza nge ro tēnyi timo kpe na gbi ro d̄ondende 'ba bilaka ame ga ki'di rōnni ngi to'do mo ne. ^{XI} Kina ti otoke nduwē tari timo koteke ndobo mo yaga.

I'dike lende 'ba 'do tote mo kedi lobu ziye kozo ame tōnē kisakike timo ne. Kina ma 'deni ziye o'doke ti, ti wa ame ga keddike timo. ^{XII} Jodo ni na ko'doko ngi ti doki'di yi 'do ti'di mo Boko'ba ti kuti ngi do kpa kōzi ki'di 'bi nima kozo ame ki'di ne tara. Tine ame kinza timo bo ikali gbi.

^{XIII} Tine ame minza miya tiketi ya moto ga timo go bi kirindi mo koloko nge koto d̄oye. ^{XIV} Tine rōmōyi kozo ame keddike timo n̄bani giri nime ne ma laka mo na ziye 'do tokonyi ya ame ga kedi ro leri mo ne. Kina odo kiya te kpe gbi keddike ro leri kada moto yayi lijē kedi timo 'do lijē kokonyi ye gbi. Omba te na ti ki'di ako'do kedi pili laka ro ma koriya. ^{XV} Kozo ame buku 'ba Boko'ba kiya ne tara, ame kiya te, "Ni ame kut'odu pele kulowo ne inza timo ro do kiteli. Kina ni ame kut'odu nge mbowa ne inza nge timo woti kulowo titiyi."

Ako'o 'Ba Bilaka 'Ba Kanisa

^{XVI} Ze dilekike yē'di ro mbembē zi Boko'ba go ame bo ki'di Tito 'deni ngi kodo mini po ziye kozo ma 'beze ne. ^{XVII} Tine inza nge go ame bo kuti go lende ze, bo gbagba bo molo ndo 'do tari ziye go ako'doko abo gba kinza ma diya. ^{XVIII} Kina me dedi doja londō ze ma koro kulowo mi kanisa pili mi ndobo abo 'ba tuwōwō lende 'ba Boko'ba nime 'deni kari koto ti Tito ziye yayi.

XIX Kina mato gbī kanisa na konḡo bo ki'di bo tilingere tize mi ndobo 'ba kpa kōzi ki'di nime ḡo kileme ako'ɔ ze ti ro löbu 'ba ḡere Yēsu.

XX Tine ze dēdi dokɔ rɔze laka to'do mo kinza kebe ko'de lende ra. XXI Do'doko to'do a ma kodoro komo Boko'ba gbī komo bilaka lesi.

XXII Kina me dēdi doja löndö mato kari koto tinni. Do'ja 'deni ḡi mi konzi di ro bo ma bo kodɔ mi bo 'deni ḡo ndobo nime. Kina me ma le'jete bo odo mi bo 'deni ḡi gomo römöyī dōki'di bo olodo 'deni ḡi mi koto ḡo ndobo ko'do 'be. XXIII Tine ma 'ba Tito bo ro lēpi zō mi ndobo ma ziye. Kina löndö ama ga kēdi kari ti bo ne lijē na ro komo kanisa to'de ro löbu kēdi zi Kurisito. XXIV Ilemeke ako'ɔ 'be zinni 'do ki'di kanisa ma laki kikali ḡi timo omba dēdi dubi ḡoye gbī nime ro ma laka.

IX

Konyi 'Ba Bilaka 'Ba Kanisa

I Tine zō dē ka 'do tugu wa naga nime ziye ḡo lende 'ba a 'ba konyi ame ḡo koja zi bilaka 'ba Boko'ba ma mi Yudayi. II Mikali ḡi kpe o'dokoke kulöwö tokonyi lijē. Kina ki'di mubi ḡoye gomo kulöwö zi ya ma Makedoniya miya te, "Löndö ame ga mi Giriki ne ēdi 'deni molo ndö ti koo ene to'do konyi." Kina akiteri kulöwö 'be nima oco ma konzi 'deni ḡi gbī to'do mo.

III Kina me mēdi moja löndö naga nime kari ziye yayi kinza tubi nime dubi ḡoye kulöwö ne kari kilikö ra ḡi ro yawa, tine ḡo kpe kēddike ndö kozo ame miya ne tara. IV Römöyī matoga bilaka mato di Makedoniya bine ti kako koto to 'do ki'di ko'ja ye 'deni ḡi ndö kozo ma miya zinni. Me odo kiya te kako ko'ja ye dē ḡi ndö tara o'ja ti kēdi ro laja ma löbu rɔze 'di, ḡo tubi nime ze dubi ḡoye ra kulöwö ne. Kina ti kēdi gbī ro laja ma löbu rɔye. V Kina ma momeri 'do ki'di moja löndö naga nime kari tōti dogba komo ma yayi. Römöyī 'do lijē kiyija kpa kōzi löbu mo tōnē ga kiyake ti'di mo ne kēdi molo ndö. Wa naga nima ti'di mo kēdi molo ndö koda doma yayi ḡi ro kpa kōzi ame ni mato ki'di ḡo ako'doko 'ba miyi ne tine kinza ro ame ki'di ḡi gbō yayi ne.

VI Kpe omerike lende nime. Bo ame kuli kupö mo ḡe mbowa ne umu gbī ḡi ḡe mbowa. Kina bo ame kuli kupö mo mbiri ne umu gbī mbiri. VII Kina ti ni mato ziyi ti'di mo kozo ame miyi ko'doko ne tara. Tine kinza ro ame ki'di 'do kebe ko'do bu'bu 'böwu gomo ne, ala gbī ḡo ame kēdi 'deni ḡi kozo wali naga tara göyi ni mato ne. Römöyī bo ame ki'di ti loḡo mo ne na Boko'ba ko'ɔ. VIII Kina bo o'bo gbī ti'di mo nduwē ziyi ro do kiteli 'do kēdi ti wa

ame ga ko'doko zi gbagba yi ne. Kina ti bo ki'di gbi ziyi ro do kiteli go ndobo ko'do laka 'bi ga pili. ^X Kozo ame buku 'ba Boko'ba kiya ne tara, ame kiya te, "Boko'ba uli 'deni kpaki kote go bi zinni lijje bo lisa ni. Lende laka abo na ko'bo 'deni ro nburunburu."

^X Kina me bo Boko'ba bo ti'di kupo zi bo kuli mo naga nima, bo bo ti'di akonyo mo tone ti ki'di wa ame ga pili ko'dokoke ne ngi ziye. Bo ti ki'di domo koyo teyi 'do lende laka 'be ga konzi gbi. ^{XI} Bo ti ko'bo ngi ti'di mo ziye 'do ki'dike gbi nduwē zi bo lisa. Kina ti yee'di mo kedī zi bo ro mbembē go kpa kōzi nime dedī doto ne. ^{XII} Rōmōyi ndobo nime inza ko'doke nge tokonyi bilaka abo ga 'ba Boko'ba tine edī ko'de yee'di ma lobu gbi zi bo. ^{XIII} Kpa kōzi ki'di 'be nime ti kileme tuwō do Boko'ba 'be gbi ti ma ki'dike dōye go laja laka 'ba Kurisitō. Kina ma konzi ti kilēlu ro lobu 'ba Boko'ba ngi gomo, gbi go mi keyi 'be zinni ti ya moto ga pili. ^{XIV} Kina ti lijje komeri goye kumotu do moyi ye go lende keyi 'ba Boko'ba nime kileme rōni 'deni tiye ne. ^{XV} Yee'di kedī zi bo Boko'ba go kpa kōzi lobu do kiteli abo nime.

X

Polo Iya Go Ndobo Abo

^I Kina me ma Polo medī moma'jo roma ziye ti mi keyi ti tiliya ro abo 'ba Kurisitō.

Ma bo ame laki kiya te do medī mi lōngō ye kpama ro ma konmi mo tone, tine do moto goma 'deni yaga na 'jaa mebe tiya wa ziye ne. ^{II} Kina me medī moma'jo roma ziye kinza ki'dike ma de mebe tiya wa ro ma kata ziye do mako. Rōmōyi ro ma laka lijje bilaka naga nima kedī kiya te dedī do'do ndobo nime ka go yida ro 'ba dōyayi nime ne ti mikali ngi tiya wa zinni. ^{III} Rōmōyi kozo ame dedī pele doloma dōyayi ne dinza to'do wa 'ba dōyayi. ^{IV} Jama 'ba ya ze nime inza ro 'ba dōyayi, tine kina ro ame tigo mo ngi ro 'ba Boko'ba ko'bo titiko wa ma kitigo naga ngi 'doyi. ^V Kowasa ni ti kinē 'ba do kombi pili ame ga kedī ko'doko tikiti mugu nni ti akicali 'ba Boko'ba ne dicaca domo 'deni 'doyi yaga. Kina meri 'ba mize 'doyi dogbo domo 'deni 'do domeri nge koto ro lende 'ba Kurisitō. ^{VI} Kina me ze 'deni ngi ndo todo karama do ya ma gba ro minyi naga do kpe kuwōke do lende abo 'ba Boko'ba 'deni.

^{VII} Kpe kapa ma yaga naga nime na nge keddi kongoke e'be. Tine do bo moto kedī ti mi keddi bo kiya te bo 'ba Kurisitō na i'dike bo komeri do bo laka ze gbi ro 'ba Kurisitō. ^{VIII} Rōmōyi a moto inza kpe 'do kedī ro, ro kaya zo do kiya te mubi go kōzi kakpa nime bo ki'di zize ne ra pele kulowō. Ame kina ro 'ba tokonyi mo kinza ro 'ba

tirasi mo ne.

^{IX} Bine mo'doko dē 'do kinda kozo iya te mēdi mo'doko tiyere ye ti waraga nime. ^X Römöyī ya mōto ga ti kiya te, "Waraga kugu abo ga irindī kata koso mo kileki dē. Tine odo gbagba bo mo na kēdi bine bo iya wa dē kulōwō zi bilaka kozo a nime te, lende abo ga le ro ma kēyī." ^{XI} Tine i'dike lijē bilaka to naga nima kikali laka, wa ame ga dēdi dugu mī waraga ne odo dēdi bi mo to nima na gbī dēdi do'do ko tara.

^{XII} Ro ma laka ma 'beze dilaṅa roze dē todoro bicī lende roze ala tiyari roze ti lijē bo kēdi kilēbē rōnni kulōwō naga nima. Lijē wa rumō naga nima. Lijē ebe ti'di gbagba lijē na ro a 'ba tiyari rōnni timo todoro bicī lende 'bēnni ṅgī kinza do odo mo yo. ^{XIII} Tine ma 'beze ti doyo roze ṅge go wa ma do'do mī maga nime Boko'ba ki'di zize ame kpe gbī kebe yimo ne. ^{XIV} Kina kozo ame kpe ma 'beye mīyō ma dayi ne tōnē dari yayi ne dumu dē gōnyī maga ma 'dē mī kada nima doto laja laka 'ba Kurisitō ziye ne. ^{XV} Go kō'du mo na 'beze dilēbē roze dē do ndobo ko'do 'ba bilaka mōto ga ame lijē ko'do 'deni ṅbō kala gōnyī maga ma Boko'ba ki'di zize tōnē ne. Tine diyēni bine kpe ti kō'bōke nduwē ro do kiteli ti'di dōye go lende 'ba Kurisitō go do'do wa ma kinza kiya naga nduwē mī lōṅgo ye mī maga abo nime

ne. ^{XVI} Kina ti dari duwōwō laja laka nime ṅgī mī dōliṅo mōto ga ame kebe gōnyī ye yayi ne kinza dilēbē roze ra do ndobo ame ya mōto ga ko'do 'deni mī go bi ma ki'di zinnī ne.

^{XVII} Tine kozo ma tōnē buku 'ba Boko'ba kiya ne tara, ame kiya te, "I'dike lijē ame ga ko'doko tonyo koso ne konyo ti go wa ma Boko'ba ko'do." ^{XVIII} Römöyī laka 'ba bilaka lesi ēdi kinda ṅge odo ṅere Boko'ba na komeri kiya te bo mo ēdi laka. Tine inza ro wa ame 'do nī mōto na komeri rōyī kiya te ēddi laka.

XI

Polo Ni Ti Bo Laja Do Kindendē Mōto Ga

^I Momeri bine kpe ti kinda'bake mīye koto to pele di mī lende do rumō ma nime. Moma'jo roma ziye kina 'do ko'doke ṅgī tara. ^{II} Römöyī ma bine ti mī kombi go kō'du 'be kozo ma Boko'ba gbī ti mī kombi gōye ne tara. Kpe ma ro dōti do ko'do milibō 'deni zi bo ma koto ame kina ro Kurisitō ne. ^{III} Ma ro meri bine kozo ma tōnē Satani ku'bōlu Awa ti dōṅgala 'ba kōmo kandi abo ne bo ti kebe kuyī meri 'ba dōye gbī mōkō tara di mī kori 'ba ti'di ro ṅgī ro ma laka koto zi Kurisitō nime. ^{IV} Römöyī moṅgo odo kiya te boto mōto kako kuwōwō lende 'ba Yēsu mōto to ne 'beri ziye di do ma 'beze nime na kutike e'be za dōmo kinda'bake Nyī Koto Laka mo kpaki ti laja mo ga.

^V Tara ne ma di ziye ma 'deni ngi kulöwö wöti du bëri di zi bo laja löbu 'be to mo naga nima? ^{VI} Ɔdo kiya te lende kiya na mikali de pele tine medi ngi ti akikali mo. Kina me mileme 'deni laka ziye mi akiyandi pili.

^{VII} A nime kinza miteri girisi de di ziye mi kada nima medi muwöwö laja 'ba Boko'ba ziye ne na kileki ma 'deni yaga ro bo lende kënyë ziye? Mo'do tara tileki roma titi go kpe na këddike löbu. ^{VIII} Mi kada naga nima moloma go girisi ma kako di mi kanisa moto ga. Mebe ngi ro tolo wa di zinni tokonyi ye timo. ^{IX} Kina ma 'do ki'di mi kada naga nima medi tiye yayi ne doo leri 'ba a moto ko'do ma pele mo'doko de toma'jo ye kinza mebe medi ra yaga ro kpanbiri ma löbu ziye. Tine konyi ma ga, löndö ma kako di Makedoniya naga na ko'de. Kina kozo ma tonë mo moko roma ne ti mö'bö nduwë toko roma tara kinza mebe medi ra ro kpanbiri ma löbu ziye. ^X Ro ma laka kozo ame lende kodoro abo 'ba Kurisitö këdi yimö ne ro koyo ma nime inza kuburu röni ma titi te mi doyayi 'be 'ba Giriki yayi pili. ^{XI} Go wa'di na ki'di miya tara? Mo'ö ye de ro to'ö? Tine inza du tara. Boko'ba ikali ngi mo'ö ye.

^{XII} Ti mö'bö nduwë to'do mo kozo ma dogba tara kinza lijë boto bo laja moto to naga nima kebe ra tilëbë rönni tégë lijë o'do ndobo

nime gbi kozo ma 'beze. ^{XIII} Römöyi lijë ma 'bënni nima bo laja do kindëndë bo 'bölu mi ndobo ko'do na lijë këdi kuyi kinë nni tégë ro bo laja 'ba Kurisitö. ^{XIV} Tine a ma 'do kigayi wa na de. Römöyi Satani pele ebe gbi tuyi kinë ni go bo kinda kozo malayika 'ba bi kopo. ^{XV} Kina inza ro a ma kembe doo kiya te bo laja 'bëni ga kuyi kinë nni kinda kozo bo laja 'ba lende laka. Mi nburunburu 'bënni lijë edi kari ko'ja kënyë mo ko kozo wa ma lijë koloma to'do mo bine nima.

Gomo 'Ba Polo

^{XVI} Kina me medi mileki 'deni gbi miya gomo ziye. Kinza boto moto komeri de kiya te ma rumö na. Ne doo kiya te kpe kutike 'deni pele domo te ma rumö na, uwöke do lende ma 'do medi gbi ti a moto mbowa toyo roma gomo. ^{XVII} Tine ame medi miya ne ma kako di zi nere Yesu na de. Go lende 'ba ro koyo ma nime na ki'di ma 'deni ngi ko medi milende kozo rumö. ^{XVIII} Kina kozo ame ma konzi këdi koyo rönni 'deni kulöwö go a 'ba dolingo nime ne ma gbi ti mo'do tara. ^{XIX} Römöyi le'jete kpe ma gbagba ye mo tonë kikalike wa kulöwö ne ebe kinda'bake do lende 'ba bo rumö 'deni za. ^{XX} Boto ame ko'doko pele to'do ye ro atoli, kuyi ye, kotori kpeye, kudöli ye ala kokoso komöye ne ebe kinda'bake lende mo ngi aa yayi. ^{XXI} Ma 'bama a ma tara ga tiya mo aya za

rōma. A ma tara ga aga za rōze.

Tine ɔɔɔ bɔ mo kilanja rɔ bo tilēbē rɔ bo dɔ a mɔtɔ kina me ki'di mēdī milende 'deni ŋgī ko rɔ dɔ rumō. Kina ti ma gbagba ma mo'dɔ gbī tara. ^{XXII} Lijē mo nima tēgē di mī kupō yē mo ga? Lijē Yudayi mo ga na? Ma gbī rɔ Yudayi. Lijē Yisarele mo ga na? Ma gbī rɔ Yisarele. Lijē kupō Abarayama mo ga na? Ma gbī rɔ kupō Abarayama. ^{XXIII} Ala tēgē lijē bɔ ndɔbɔ 'ba Kurisitō mo ga na? Ne ɔɔɔ kiya te kēdī rɔ ama mo tine ma na rɔ mī teri mo. Mo'dɔ ndɔbɔ mo 'deni kebe lijē nima pili. Mɔdɔ 'deni mī maboso mī konzi gɔ kō'du mo kebe 'bēnnī. Omba ma gɔmo ti nyɔ'bo mī konzi kebe 'bēnnī. Mɔmɔ pe di kpa tōlē mī konzi gɔmo kebe 'bēnnī. ^{XXIV} Nyɔ'bo komba kpa 'butē mota dōomu dɔmosowɔ 'ba Yudayi naga onyo ma ra ŋbō mī muyi 'do. ^{XXV} Turu 'ba Romo omba ma ra mī mota 'do. U'du ma 'deni mī kɔtɔ ti dōku. Sorope otopa ra tō mī mota 'do mī zana mini lōbu. Mukōrī ra mō'dō gonyi dɔ kɔtɔ mī mini. ^{XXVI} Mī lingere mbēmbē ma naga nima ma ŋgī mī lōŋgō ŋbaka ni ma ti lēŋbē di kpa kōzī mini koso ni ma ti bɔ akolɔ, di zi Yudayi ze mo ga ti bɔ lōwō 'bēnnī mo ga, di mī gawo kpaki kebe yī mōkō pili kebe dɔ mini lōbu ni, kina gbī di zi bɔ laja lēpī ze mɔtɔ ga ame rɔ bɔ laja dɔ kindēndē ne. ^{XXVII} Ndɔbɔ ni

ti gomo na ŋgī kɔdɔ rōma tō'dō kinda'ba kɔmɔ ma dē, rɔ 'bō ti koda mini, rɔ leri 'ba akonyo ni ti bɔŋgɔ, ma gbī kinza mbēli 'ba dɔma.

^{XXVIII} Tine kola gomo mɔtɔ ga ame kinza kitētē dē ne, ma ŋgī ŋburu rɔ kɔmɔ lēndō rɔ meri gɔ kanisa pili. ^{XXIX} ɔɔɔ mɔtɔ kidaki 'deni ŋgī tigɔ mo kinza kpe, ma ŋgī gbī tara. ɔɔɔ kiya te mɔtɔ kila'ba mī lende kēnyē ma ŋgī dɔ meri.

^{XXX} ɔɔɔ kiya te gɔ moyo rōma ti moyo rōma ŋgī gɔ wa ame kileme tikerjme ma mo ne. ^{XXXI} Boko'ba 'bu 'ba ŋere ze Yēsu Kurisitō ame akilēlu kēdī ti mōyī bo rɔ ŋburunburu ne ikali ŋgī ma mo'dɔ bētī dē. ^{XXXII} Kina tōnē di Damaseke turu 'ba bɔ doliŋɔ Aretasi i'di koda bi toko yoki gawo 'dɔ tinda'ba ma. ^{XXXIII} Tine i'di ma ŋgī mī kee koja ma ti kowe kebe bi gbōŋɔ 'ba tēli 'ba rɔ gawo nima miriŋa mɔmɔ ŋgī di kpa kōzī bo.

XII

Rɔ Koyo 'Ba Pɔlo

^I Kina me 'deni zō ti moto nduwē tubī goma ame pele kinza mo'ja ɔtɔ dē gomo ne. Ne i'dike 'bato mebe rɔ tīyētī gɔ nyī ti akileme 'ba ŋere Yēsu ma ko'dɔ zō. ^{II} Mikali bɔ mɔtɔ ame rɔ 'ba Kurisitō pa tōnē bine kɔmɔ kɔɔ mo iteli 'deni 'butē dɔmosowɔ. Ombi bɔ nima ŋgī kari tɔrɔ kɔdɔ ŋbō mītɔrɔ. Tine mikali dē ɔɔɔ wa ne ŋgī rɔ ma laka ala nyī na ya, ama Boko'ba na kikali. ^{III-IV} Mikali

ogba bɔ nima ngi kari mi dolinɔ 'ba Boko'ba. Tine gbi mikali de odo wa ne ro ma laka ala nyi na ya, ama Boko'ba na kikali. Di yayi na bo koloma ngi ro tuwo wa ame ga kinza kiya bɔto ko'bo de tombi kpɛni gomo ne. ^V Kina ma ti mubi go bo nima. Tine ma 'ba gbagba ma mo 'do mubi goma na ko'do ronni ro a ma kinza, ti mubi nge ro go tikenme ma mo. ^{VI} Ne odo mo'doko pele tubi goma minza medii ngi ro rumo, romoyi medii miya ro a ma kodoro. Tine mola kinza to'do mo tara romoyi mo'doko 'do kodoro lende ma nge go a ma mo'do ko'ja di yida roma ala kuwo gbi di kpama.

^{VII} Tine 'do togbo ma kinza toyo roma ra kulowo go a lobu naga nime mo'ja ne na kusu a ma ko'ɔ 'deni mi yida roma. Kina 'deni ngi kozo bo laja 'ba Satani mi yida roma tomba ma nburu kinza moyo roma ra. ^{VIII} Moma'jo roma 'deni nbɔ mi mota zi nɛre Boko'ba 'do bo kogba a nime yaga di mi yida roma. ^{IX} Tine bo ileki kiya zo te, "Lende keyi ma ti ki'di yi ko'bo tombi wa pili. Tikenme 'bi i'di tigo ma ngi kedii ro do kiteli." Go ko'du mo na ti medii ngi ti mi keyi ro mbembɛ toyo roma go tikenme ma nime. Romoyi go tigo 'ba Kurisitɔ kedii to. ^X Dɔmoyi Kurisitɔ ma ngi ti mi keyi di mi tikenme ma, di mi ti'ja, di mi gomo, di mi kɔzi kasi ma ko'do zo.

Romoyi odo kiya te menme kina mitigo ngi yaga.

Ndose 'Ba Polo Zi Korinito
^{XI} Ma 'deni ngi du ro rumo mo go bi mo nati. Kpe na ki'dike ma 'deni mila'ba yimo. Dene 'do kpe na kubike goma. Tine kozo ame ma minza pele ro oto ne, minza ngi woti du beri di zi bo laja lobu 'be to mo naga nima. ^{XII} Wa ame kileme ma ro bo laja ma laka ne na ma kedii ko'do ronni 'deni mi longo ye yayi ti mi kedii ne, kina gbi ti go koto mo ti ndobo mo ame ngi kulowo ro do kiteli ne. ^{XIII} Tine ro ma tondo na mo'do ye de ro ma koriya ti kanisa ma laki? Kina de nge ro ma tone moma'jo ye de mi'di akirindi dɔye ne? Tine kpe olake ma gbo go lende kirasi ma nime.

^{XIV} Bine mi mota mo na 'deni me ma medii ndo 'do tari ziye yayi. Tine minza medii ro akirindi dɔye romoyi e'be ga na de medii moma, tine gbagba ye mo na medii moma gomo. Romoyi kole na de 'do ki'di wa zi 'bu, tine 'bu na kedii ki'di wa zi kole. ^{XV} Ma ti mi keyi tote wa ame ga medii timo ne pili go ko'du 'be mi'di yida roma gbulungu domo. Kina kozo ame mo'ɔ ye 'deni kulowo ne 'do ko'oke ma gbi nge mbowa gomo?

^{XVI} Ro ma laka ikalike 'deni ma mi'di roma de yaga ro akirindi ziye. Tine moto ga ebe 'benni tiya mo te, ma Polo ro bo dangala medii ro to'ba ye ti beti. ^{XVII} Mogogo roma dɔye nyanya ga mi

ndose ma moja bɔ laja timo naga? ^{XVIII} Ma na mi'di Tito ma 'dɔ kari yayi. Kina ma moja löndö mɔtɔ ame rɔ 'ba Kurisitö ne kari kɔtɔ ti bo. Tine iyake ra te Tito ogogo rɔ bo dɔye? Ndɔbɔ ze ma ze ti bo na kari dë kari kɔtɔ?

^{XIX} Kpe äddike molo nime rɔ tomeri mo te dëdi do'dɔkɔ titata rɔze yaga di kɔmɔye? Inza du tara. Ziye kpe ma mɔ'ɔ kulöwö naga nime, dëdi dilende ziye nime pili mi Kurisitö kɔmɔ Boko'ba 'dɔ kulu ye. ^{XX} Römöyï ma mēdi mere bine mɔtɔga ti mako mo'ja za kinzake kɔzɔ ma mo'dɔkɔ. Kina kpe gbï yɔ ti ko'jake ma minza kɔzɔ wa ma ko'dɔkɔke. Mɔtɔga lamo ni na za ti kēdi ti mi kombi ti 'diri ti mi kututu ti ngɔngɔ ti kore ti rɔ kote gbï ti lende kirasi. ^{XXI} Momeri gbï ɔdɔ mari 'böwu Boko'ba ma ti kileki ma bēri di kɔmɔye. Kina ti mudu ngï rɔ ma kënyë gɔ lende 'ba ya ame ga nbanjï mi löngö ye ko'dɔ lende kënyë tönë bine koto ga dönni dë di yïmo ne. Lijë ma kinza koto dönni dë yɔ di mi lende ko'dɔ ti'da 'bënni naga nima ti yēri ni ti ndörö 'ba gɔmo mo ne.

XIII

Ndose Ma Nburunburu

^I Ame na 'deni rɔ mi mota ma 'ba tako ziye yayi. Lende mɔtɔ ame kēdi o'dɔkɔ gɔ kiya ti bɔ kodɔrɔ ndimo ga teyi riyö ala mota kɔzɔ ma buku 'ba Boko'ba kiya tara. ^{II} Mi'di ame te zïnni lijë bɔ ko'dɔ lende kënyë tönë ga

yayi ti ya mɔtɔ mo naga nima ne, ɔdɔ mako di gɔ ame bɔtɔ mɔtɔ inza kɔmɔ di kpa karama mo. Ma pele rɔ ma kɔwɔ nime mēdi miya gbï kɔzɔ ma tönë miya 'deni molo ziye mi tari ma, ma rɔ mi riyö mo tönë ziye yayi ne. ^{III} Kpe ti kikalike 'deni ngï rɔ ma laka bo Kurisitö na kēdi kilende tō. Mi ndɔbɔ abo tiye bo inza rɔ ma keŋme tine tigo abo ngï kulöwö rɔ mbëmbë. ^{IV} Römöyï tikenme mo na tönë kutötï bo yïmo ne, na me bo kodɔ 'deni di mi tölë mi tigo 'ba Boko'ba. Mi rɔ kodɔ'bo ti bo ze ngï rɔ ma keŋme, tine mi to'dɔ ndɔbɔ mo tiye dɔdɔ ngï dididi ti bo mi tigo 'ba Boko'ba.

^V Iyɔzɔke rɔye 'dɔ kikalike laka ɔdɔ ki'dike dɔye ra ngï laka gɔ lende 'ba Kurisitö. Ikalike dë Kurisitö ädi ngï miye? ɔdɔ kiya te kpe mo na kirasike rɔye 'deni na nge. ^{VI} Ma 'beze momeri 'bama ti kikalike ngï dirasi rɔze dë. ^{VII} Kina dumötu Boko'ba gɔye ki'di ye tɔ kpe kirasike lende dë. Tine inza gɔ ame kiya te ze na 'deni lipo rɔ ma laka mo ne. Ne tine nge 'dɔ ko'dɔke wa ame rɔ ma laka ne ɔdɔ kiya te ze mo na dinda 'deni pele dirasi rɔze. ^{VIII} Römöyï ze dɔ'bo dë to'dɔ ɔtɔ ame kutï döni dë ti lende kodɔrɔ ne. A ma kodɔrɔ na nge dëdi do'dɔ.

^{IX} Ze ti mi këyï gɔ ame ze ma 'beze rɔ ma keŋme tine kpe na rɔ ma kitigɔ ne. Wa ma 'beze ma dëdi dumötu gɔmo bine 'dɔ kpe kiyöbuke

laka mboloro mi wa pili.
^X Mēdi mugu ame tōti ko'ja
 mēdi gba rɔ ma kowɔ 'dɔ
 ɔdɔ mōmō yayi kinza miya
 wa ra ziye mi kōzi kakpa
 nime n̄ere Yēsu ki'di zō ne.
 Rōmōyi i'di 'deni zō rɔ 'ba
 totɔtɔ mo tine inza rɔ 'ba
 tiyēyi yimo.

^{XI} Tine ma rɔ n̄burun̄buru
 mo ziye kpe lōndō, mōtō
 gbɔ ziye. Kpe i'dike r̄oye
 kēdi laka mi wa pili, kuwōke
 dɔma. Utike dɔ lende rɔ gɔ
 r̄oye kolomake ti lende kēyi.
 Kina ti bo Boko'ba 'ba akɔ'ɔ
 ni ti lende kēyi mo ti koloma
 n̄gi n̄buru tiye.

^{XII} Umōtōke r̄oye rɔ gɔ
 r̄oye ti kōzi r̄iyō mi mōyi
 Boko'ba. ^{XIII} Bilaka 'ba
 Boko'ba ame ga pili bine ne
 umōtō ye.

^{XIV} Lende kēyi 'ba Yēsu
 Kurisitō n̄ere ze ti akɔ'ɔ 'ba
 Boko'ba ti rɔ kodɔ'bo 'ba Nyi
 Kɔtɔ Laka koloma kɔtɔ tiye
 pili.

Akugu 'Ba Polo Zi Kanisa Ma GALATIYA

I Ma Polo bo laja 'ba Kurisitö ame bilaka lesi na de koja ma ala go ako'doko 'ba boto tine bo Yesu Kurisitö gbagba bo mo na koja ma lijë ti Boko'ba 'bu bo koja bo di mi tolë ne. II Ze ti löndö ame ga tö bine ne dugu waraga nime ziye kpe kanisa ma mi doyyayi 'ba Galatiya. III Lende keyi ti yeyi 'ba Boko'ba 'bu ze ti 'ba Yesu Kurisitö nere ze koloma koto tiye. IV Bo na ki'di didi bo 'deni goze bine 'do kola ze go lende kenyë ze ga 'do bo komo ze di mi lende konya 'ba doyyayi nime. Ame kina ro ako'doko 'ba Boko'ba 'bu ze. V Akilëlu kedï zi bo nduwë nbö ro nburunburu. Amini.

Lende 'Ba Laja Laka

VI Kpe pele lende 'be igayi ma 'deni. Kpe ame mo tonë Boko'ba kidëki ye 'deni ti lende keyi 'ba Kurisitö ne kpe na keddi kolake bo 'deni ngi ngala kari kutike za go a moto to ne ga ame kidëki gbï tégë ro laja laka 'ba Kurisitö ne. VII Tine laja laka 'ba Kurisitö nge koto. Medï miya nime go lende 'ba ya moto ga ame kedï kilikö doye 'do tuyi mi laja laka 'ba Kurisitö nime ne. VIII Kina me miya ziye, odo pele ro ze ala ro malayika di mitoro na kako kuwöwö a moto 'beri di

go ame, ee, sönö 'ba Boko'ba kedï do bo. IX Kozo ma tonë miya pa ziye bine ne kina me gbï medï mileki gomo 'deni miya ziye odo bo mo kako kuwöwö laja moto ziye 'beri di go ame ki'dike doye 'deni gomo ne, ee, sönö 'ba Boko'ba kedï do bo.

X Mi lende ma nime inda kozo medï tuyeyi doki'di bilaka roma? Inza tara. Boko'ba na mo'doko tuyeyi doki'di mo. Minza miya 'do tuyeyi doki'di bilaka timo. Ne ma medï ra gba mo'do tuyeyi doki'di bilaka timo dene minza kpe ro bo laja ma laka 'ba Kurisitö.

Polo Ro Bo Laja

XI Löndö ma ga, mo'doko ziye 'do kikalike lende nime laka. Laja laka nime muwöwö ziye ne lende 'ba bilaka lesi na de. XII Mogba de di zi boto kina boto na de gbï kiyandi ma timo. Tine Yesu Kurisitö na ki'di mi ro kileme abo zo tonë.

XIII Uwöke 'deni tonë moworo kulöwö bine mi kö'du ki'di ze 'ba Yudayi to'do közi kasi zi kanisa 'ba Boko'ba toboso mo 'do toro mo yaga. XIV Mö'bö ti'di roma to'do kö'du ki'di 'ba 'bu ze löbu ga ro do kiteli kebe 'ba läpi ma ga pili. XV Dëmba tine pele molo gba kinza köyö ma de Boko'ba oweli ma 'deni ti mi keyi abo ro 'ba bo. XVI Kina me mi kada mo ame bo kö'doko 'deni tine na bo kileme kole abo ngi zo 'do muwöwö laja laka mo zi bo löwö ni pili. Tine menyï mileki de kpe 'böwu zi bilaka lesi moto

tiyija gɔ lende mo. ^{XVII} Mari dɛ kpe gbɛ Yerosalema 'do dilende gɔmo ti ya ma tɔnɛ mo ga 'deni mɔlo rɔ bɔ laja 'ba Yɛsu Kurisitɔ yayi ne. Mɛnyɛ ngɛ mari moloma mɛ dɔyayi 'ba Arabi kina di pɔtɔ mo na mileki Damaseke.

^{XVIII} Di pɔtɔ mo ko'dɔ kɔmɔ kɔɔ 'deni mota tine na mileki mari Yerosalema dari dikali rɔze ti Pitɔrɔ mo'dɔ tɔ'dɔ nge dɔ 'butɛ dɔɔmu ti bo yayi. ^{XIX} Tine bɔ laja 'ba Kurisitɔ ga ma kɔtɔ mɔtɔ mo te mo'ja dɛ du te di yayi, lɔndɔ bo Yakoba na nge mo'ja. ^{XX} Rɔ ma laka miya ziye kɔmɔ Boko'ba wa naga nime mɛdɛ mugu ziye ne bɛti na dɛ.

^{XXI} Di pɔtɔ mo na mari Suriya ni ti Kilikiya. ^{XXII} Mi kada nima bilaka 'ba kanisa ame ga mɛ Yudayi ne ikali kinɛ ma dɛ gba, ^{XXIII} lijɛ uwɔ gba nge rɔ lende ma ame kiya te, "Bɔ tɔnɛ koloma pa rɔ to'dɔ kɔzɛ kasi zize ne ileki 'deni tuwɔwɔ laja laka 'ba Yɛsu Kurisitɔ tɔnɛ bo kiteri toboso mo pa 'dɔ kɔrɔ yaga ne." ^{XXIV} Kina lijɛ kilɛlu Boko'ba ngɛ gɔ lende ma.

II

Pɔlo Ni Ti Bɔ Laja Mɔtɔ Ga

^{I-II} Kina ɔdɔ kɔmɔ kɔɔ mo kiteli 'deni 'butɛ dɔmosowɔ tine na Boko'ba kileme ngɛ zɔ 'dɔ mɛnyɛ ti gbɛ mari Yerosalema. Kina dɛnyɛ ngɛ dari ti Baranaba mogba Tito gbɛ tɔ. Mi kpa kɔtɔtɔ ze ame nge rɔ dɔze ti lɔbu 'ba kanisa mo ga ne na miyɛti

gɔ lende 'ba laja laka ma muwɔwɔ zi bɔ lɔwɔ ngɛ zɛnnɛ rɔmɔyɛ mo'dɔkɔ dɛ 'dɔ ndɔbɔ ma tɔnɛ ga mo'dɔ pa bine gbɛ ti ma mɛdɛ mo'dɔ giri naga nime kilikɔ ra rɔ yawa. ^{III} Tine lijɛ utɛ ngɛ gɔ akiyandi ma zi bɔ lɔwɔ. Tito ame pele rɔ Giriki tɔ ne lijɛ utɔrɛ dɛ ko'dɔ dɔlɛti 'ba akilele 'ba Yudayi kɔzɔ ma laki mɔtɔ ga kiteri. ^{IV} Lende 'ba akilele nima iya rɔnɛ 'deni nge tara gɔ lende 'bɛnnɛ lijɛ bɔ ko'dɔ rɔnnɛ rɔ lɔndɔ zize lijɛ kako 'deni mɛ lɔngɔ ze naga nima. Tine lijɛ ako rɔ mali rɔze tikali gɔ dɔ ngɔlɔ ze ame 'deni rɔ akɔtɔ ti Yɛsu Kurisitɔ di mɛ lende 'ba kɔ'du ki'di 'bɛnnɛ ga 'ba Yudayi gɔ lijɛ kobili ze gbɛ 'bɔwu kileki yɛmo. ^V Ne dutɛ dɛ gɔ lende 'bɛnnɛ nima kɔtɔ te rɔmɔyɛ kinza kolo laja laka 'ba Boko'ba nime ra yaga di ziye.

^{VI} Ne tondo lijɛ ame mo ga rɔ lɔbu 'ba kanisa mo ga ne kiya ɔtɔ dɛ gɔ laja nime mɛdɛ muwɔwɔ ne? (Midɛki lijɛ tara tine kɔzɔ ma tɔnɛ lijɛ kɛdɛ pele pa mɔlo bine ne inza rɔ ɔtɔ zɔ rɔmɔyɛ Boko'ba o'dɔ geli dɛ mɛ lɔngɔ bilaka.) ^{VII} Tine lijɛ ikali ngɛ Boko'ba na ki'di ndɔbɔ lɔbu 'ba tuwɔwɔ laja laka abo zi bɔ lɔwɔ nime zɔ gbɛ kɔzɔ ma bo ki'di zi Pitɔrɔ tari tuwɔwɔ mo zi Yudayi tara. ^{VIII} Rɔmɔyɛ tigo abo na ki'di ze do'dɔ wa naga nime. ^{IX} Kina me lijɛ Yakoba ni ti Pitɔrɔ ti Yowani lijɛ ame mo ga kidɛki lijɛ rɔ lɔbu 'ba kanisa ne, mɛ

kada nima lijë kikali ngi lende këyi 'ba Boko'ba na me koja ma mi ndobo nime ne lijë iyaya közize ngi ze ti Baranaba go dëdi ro lepï tinni mi ndobo nime, go dëdi 'beze ti Baranaba mi löngö bo löwö tine go lijë këdi 'bënni mi löngö Yudayi. ^X A ma nge lijë kose gomo zize na ro tokonyi Yudayi ma lisa naga kozo ame mo'doko 'deni tonë molo to'do mo ne.

Polo Amo Do Pitörö

^{XI} Tine mi kada ma tonë bo Pitörö mo kako Anitakiya ne mamodo bo kozo a nime te go wa ame bo ko'do kinda ro ma koco ne. ^{XII} Römöyï ma dogba pa bo oloma tonyo kpa bo ti bo löwö bi koto tine 'bowu mi kada nima bo ko'ja ya moto ga ame kako di zi Yakoba 'deni komo yo na bo kere ngi go lende 'ba laki naga nima këdi kiya te bilaka 'ba kanisa pili 'do këdi ti dölëti 'ba akilele ne. Kina bo kebe ngi tilagi tonyo kpa bo bi koto ti bo löwö ^{XIII} ki'di löndö moto ga ame ro Yudayi ne koloma ngi ro to'do ndobo ti doki'di riyöriyo go lende abo ki'di Baranaba pele gbï kila'ba di mi bo go lende 'bënni. ^{XIV} Kina odo mongo 'deni lende 'bënni nima ko'de lende laka 'ba Boko'ba de kpe ame ro laja laka mo ne tine na milende ngi zi Pitörö di komo bilaka 'ba kanisa pili kozo a nime te, miya te, "Ni Pitörö, ni ame ro Yudayi ame koloma 'deni kozo bo löwö kinza to'do dölëti 'ba Yudayi ne go wa'di na këddi kiteri 'do ti'di

bo löwö naga nime 'do ko'do dölëti 'ba Yudayi?"

Lende 'Ba Yudayi Ni Ti Bo Löwö

^{XV} Ne 'beze ze ame mo ga ro Yudayi ne dinza ro bo löwö bo lende kënyë ni ^{XVI} dikali 'deni toro kö'du ki'di i'di boto de du te ro ma laka komo Boko'ba, tine nge koto go ti'di do go lende 'ba Yësu. Kina me ze gbï di'di doze 'deni go lende 'ba Yësu Kurisitö 'do meri ze mo na ki'di ze ro ma laka komo Boko'ba. Tine inza go toro kö'du ki'di römöyï ugu 'deni molo iya te, "Toro kö'du ki'di i'di boto de du te këdi ro ma laka komo Boko'ba."

^{XVII} Iya rönï 'deni te ze ame ga 'deni ro akoto ti Kurisitö ne odo debeke gbï toma 'do tedi ro ma laka komo Boko'ba kozo a nima tara, ze 'deni gbï ro bo lende kënyë kozo 'ba bo löwö naga nima koro kö'du ki'di de ne. Ne odo këdi 'deni tara tine Kurisitö mo na 'deni këdi koto ze kori löwö mi lende kënyë? Inza du tara. ^{XVIII} Ne odo ma mo tonë mongo kö'du ki'di 'deni pa kozo wa sari ne na mënyï 'deni mi'di kö'du ki'di këdi mbiri ro do kiteli di doma, ro ma laka mo'do roma 'deni ro bo lende kënyë. ^{XIX} Mi kö'du ki'di ma 'deni ro töku kina kö'du ki'di inza kpe mbiri doma tine mididi 'deni Boko'ba na mbiri doma. ^{XX} Kö'du ki'di nima bo na me kupö ma 'deni kutöti ma ti Kurisitö. Loma ma mëdi yimo nime inza kpe ro 'bama tine 'ba bo 'ba Kurisitö na römöyï didi

Kurisitö na 'deni rɔ akɔtɔ tö. Loma ma nime pele mi yida rɔ ne tine ti'di dɔ gɔ lende 'ba kole 'ba Boko'ba na kitigɔ ma 'deni. Bo na kɔ'ɔ ma 'deni bo kilanɔ gɔ didi bo gɔ kö'du ma. ^{XXI} Kina me ɔdɔ tedi rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba na kedii 'deni gɔ toro kö'du ki'di, Kurisitö öle 'deni ka ngi bi sari. Ame ngi 'dɔ ki'di mi këyi 'ba Boko'ba kulë rɔ yawa ne ma 'bama muti dë gomo.

III

Ti'di Dɔ Gɔ Laja Laka Na Rɔ Dɔ Kiteli

^I Kpe Galatiya rumö naga nime, yë na ko'dɔ dɔ gege roye? Gɔ wa'di na ki'dike dɔye dë kpe gɔ lende 'ba tutöti Kurisitö ame tönë kiyeti rönii 'deni laka yaga ziye ne? ^{II} Akɔtɔ nime na nge mo'dɔkɔ tikali mo di ziye. Wa'di na ko'de Nyi Kɔtɔ Laka dɔye, toro kö'du ki'di ala ti'di dɔ gɔ laja laka 'ba Boko'ba nime kuwöwö ziye kuwöke ne?

^{III} Ne gɔ wa'di na kpe ngi rɔ rumö tara gomo? Isakike 'deni ti Nyi Kɔtɔ Laka, ne gɔ wa'di na kebe kuyike kpeye 'böwu ti'di dɔye gɔ tigo 'be 'ba bilaka lesi? ^{IV} Ombike gomɔ 'deni kulöwö gɔ lende 'ba Kurisitö. Tine a nime pili inza rɔ ɔtɔ ziye? Kinza tɔ kpe du tara. ^V O'jake 'deni ma Boko'ba koja Nyi Kɔtɔ Laka abo ziye gɔ ko'dɔ gɔ kɔtɔ ma konzi mi löngö ye. Me bo koja ziye ne gɔ toro kö'du ki'di 'be ala gɔ ti'di

dɔye gɔ laja laka abo nime kuwöke ne?

^{VI} Onɔoke Abarayama te, bo i'di dɔ bo gɔ lende 'ba Boko'ba kina ki'di bo ngi kedii rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba. ^{VII} Gɔ kö'du mo na dikali ngi lijë ame ga ki'di dönni rɔ ma laka gɔ lende 'ba Boko'ba ne lijë na rɔ kupö Abarayama mo ga. ^{VIII} Römöyi Boko'ba ileme 'deni molo 'dɔ bo ki'di bo löwö ni kpaki kedii rɔ ma laka kɔmɔ bo mi ti'di dɔ gɔ lende abo. Kina ma 'dɔ kuwöwö zi Abarayama mi laja laka kiya te, "Tiyi na ti mo'dɔ yëyi ma laka pili dɔ bilaka 'ba dɔyayi." ^{IX} Kina ti Boko'ba ko'dɔ yëyi 'deni ngi dönni lijë ame ga pili ki'di dönni gɔ lende abo ne gbii kɔzɔ ma bo ko'dɔ zi Abarayama ame ki'di dɔ bo gomo ne.

^X Ne 'bënni lijë laki bo kiya te toro kö'du ki'di na ti ki'di lijë kedii rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba naga nima sönö 'ba Boko'ba ti koriya tinni. Römöyi ugu 'deni molo mi buku 'ba Boko'ba iya te, "Lijë ame ga pili kö'bö dë rɔ to'dɔ wa naga nime kugu mi buku 'ba kö'du ki'di 'doyi ne ti sönö 'ba Boko'ba koriya tinni." ^{XI} Rɔ ma laka to'dɔ kö'du ki'di i'di bɔtɔ dë rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba römöyi ugu 'deni gbii iya te, "Lijë ame ga rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba gɔ ti'di dönni gɔ lende abo ne lijë na ti kedii ti didi ma laka." ^{XII} To'dɔ kö'du ki'di nima lende mo ëdi gbii 'beri

römöyî ugu 'deni iya te, "Bo ame ko'do wa ame ga kö'du ki'di ko'doko 'doyi ne ti ko'ja didi ma laka ngi."

XIII Ne go ame sönö 'ba Boko'ba koriya 'deni tize ne na me Kurisito utë goze 'deni yaga di yimo go koriya ti gbagba bo. Römöyî ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, "Bo ame kutoti 'deni do ngeri ne sönö 'ba Boko'ba koriya timo." XIV Bo o'do tara 'do bilaka pili 'ba doyai nime ko'ja yeyi kozo ame bo Boko'ba kose gomo 'deni molo zi Abarayama ne. Go kö'du mo na me 'do ki'di Nyi Koto Laka kako zize ze ame ga di'dike doze 'deni go lende abo ne.

Kö'du Ki'di Ni Ti Lömu

XV Löndö ma ga, ti mileme lende nime ziye ti wa 'ba dolingo nime. Ame do kiya te ni moto ko'do lömu 'deni boto moto o'bo de kpe tiyeyi yimo ala konzo domo teyi. XVI Kina gbi tara kozo ame kugu mi buku 'ba Boko'ba bo Boko'ba kiya te bo ti ko'do yeyi do Abarayama kpaki ti kupö mo ne. Tine inza ngi ro go do kupö Abarayama mo ga kpaki ro buru, omba kupö bo ma koto ro Kurisito nime na.

XVII Kina me medii miya ziye Boko'ba o'do lömu nima 'deni molo zi Abarayama, tine nbö di potö komo koo kuluku modomota kodo domo 'butë mota (430) 'deni tine na 'jaa bo koja kö'du ki'di nima zi bilaka. Tine kö'du ki'di nime inza kikali tiyeyi mi lömu ma molo

nime bo ko'do 'deni ne ala kiyese yeyi mo mbowa yaga. XVIII Ne go wa'di na kebe kiyake te Boko'ba ti ko'do yeyi do bilaka go toro kö'du ki'di? Ma do kedii 'deni tara lömu abo nime inza kpe ro oto. Ne dikali 'deni Boko'ba o'do yeyi do Abarayama go lömu abo 'ba Boko'ba.

XIX Ne Boko'ba i'di kö'du ki'di go wa'di? Ti miya ziye bo i'di kö'du ki'di 'deni 'do bilaka kikali wa ame ga ro lende kenyë ne timo 'do kitata bilaka toti koda kupö Abarayama mo tonë bo ki'di kö'du mo 'deni molo 'do to'do yeyi timo ne. Bo i'di kö'du ki'di abo 'deni zi malayika ko'de zi Musa bo kpëri 'ba goze ko'de kako zize bilaka lesi. XX Bo i'di lömu abo de ti boto bo kpëri tine gbagba bo koto mo na kiya abo zi Abarayama.

XXI Ne do kedii 'deni tara kö'du ki'di uti doni de kpe ti lömu mo tonë bo ko'de ne ma? Ne ti miya ziye inza tara. Boto moto ikali de ma 'do ko'do kö'du ki'di pili ro gomo 'do kedii ro ma laka komo Boko'ba. Ma toro kö'du ki'di na kedii 'deni kozo lömu nima ti'di bilaka kedii ti didi ma laka dene ti ki'di lijë gbi kedii ro ma laka komo Boko'ba. Ne inza tara. XXII Ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te dolingo nime bo domo ro lende kenyë. Kina me yeyi abo 'ba Boko'ba mo tonë bo kulömu 'deni molo 'do ti'di mo zi ma ki'di donni go lende abo ne bo ti ki'di zinni lijë ma ki'di donni 'deni go lende 'ba Yesu Kurisito naga

nime.

^{XXIII} Tine gba kinza ti'di do go lende 'ba Boko'ba nime kako de ko'du ki'di na koboso ze pa me mi maboso abo nbö Boko'ba kileme ti'di do go lende 'ba Kurisitö. ^{XXIV} Ko'du ki'di na toné koloma ro bo kokoko ze nbö Kurisitö kömö 'do di'dike doze go lende abo go dedike ro ma laka komo Boko'ba. ^{XXV} Ne kina me kori 'ba ti'di do go lende 'ba Kurisitö mo toné na 'deni me. Go ko'du mo na bo bo kokoko ze nima bo inza kpe ti közi kakpa doze nati.

Akoto Ti Kurisitö

^{XXVI} Kina me ziye pili, ni moto odo ki'di doyi 'deni go lende 'ba Yesu Kurisitö ni 'deni ro akoto ti bo ro kole 'ba Boko'ba. ^{XXVII} Obapatisi yi 'deni mi ro kodobö ti Kurisitö kolo bo 'deni ro bonjo royi. ^{XXVIII} A moto inza kpe 'beri ro Yudayi ala ro bo lowö, atöli ala ma kinza ro atöli, botoni ala 'ja, kpe 'deni pili ro ma koriya ro akoto ti Yesu Kurisitö. ^{XXIX} Kina me kpe ma 'deni ro 'ba Kurisitö naga nime na 'deni ro kupö Abarayama 'do Boko'ba ko'do yeyi ti doye kozo ma toné bo kiya 'deni molo ne tara.

IV

^I Onjoke toma kozo ame kole na pele ro bo kinda'ba apötö ne, dogba mo bo gbi kozo atöli tara, ko'ja bo na ngi kedí kari koloma ro bo do wa naga nima pili. ^{II} Ko'ja bo kedí gba mbowa bo moto na koloma ro tonjo go a bo

ga ti'di lende zi bo. Bo oloma tara nbö kömö mi kada mo ame 'bu bo konjo bo 'deni ko'bo tedí ro bo do wa pili ne. ^{III} Kina ze gbi tara ma toné bine dikalike Kurisitö de gba ne, ze ngi ro atöli zi dölétí ni ti ko'du ki'di 'ba 'bu ze löbu ga. ^{IV} Tine odo kömö 'deni mi kada mo ame Boko'ba ko'doko ne na me bo koja kole abo ngi kako zize dolinjo bine. Bilaka lesi na gbi köyö bo bicí kö'du ki'di ma molo toné ga ^V 'do tuté goze ame ga bicí kö'du ki'di ne go dedike ti ro kole 'ba Boko'ba.

^{VI} Kina me kpe 'deni ro kole 'ba Boko'ba na ma bo koja Nyi Koto Laka 'ba kole abo 'deni mize. Nyi Koto Laka nima na me kedí kiya te, "Baba, 'bu ma," mi motu ze ga ne. ^{VII} Kina me inzake kpe ro atöli. Kpe 'deni ro kole 'ba Boko'ba. Kina bo Boko'ba ti ki'di mori abo ngi ziye romöyi kpe 'deni ro kole abo ga.

Ndöse 'Ba Polo Zi Galatiya

^{VIII} Toné gba bine kinza kikalike bo Boko'ba de ne kpe ngi ro atöli zi akoro ni ame ga tigo mo kinza gbi yo kozo 'ba Boko'ba ne. ^{IX} Ne ma le'jete ikalike Boko'ba 'deni ro 'bu ye, tine ma laka mo ti miya te Boko'ba na kikali ye 'deni ro kole abo ga. Ne go wa'di na keddi ko'doke 'bowu tileki to'do dölétí ni ti ko'du ki'di ma yawa naga nima kozo 'ba 'bu ye löbu ga? Go wa'di na keddi ko'doke 'bowu tileki

roye ro atoli zi wa naga nima gomo?

X Go wa'di na kebeke za 'böwu ti'di komoye go 'do to'do karama 'ba kpa dokikeri ni ti kpa dolili ti kpa nyepe ni gbi ti komo koo la'ja ni gomo? XI Ma ti mi kombi go lende 'be romoyi inda kozo gomo lobu nime mupo roma kulowo timo go lende 'be ne 'deni ka ngi ro ma sari.

XII Moma'jo roma ziye londö, o'doke roye gbi kozo ma romoyi ma 'deni gbi ro do ngolö kozo 'beye tara. Töne molo bine o'doke lende kenyé oto de zö. XIII Kozo ma kikalike rako'o na ko'de ma töné dogba ziye 'do ki'di moloma ngi ro tuwöwö laja laka 'ba Kurisitö ziye ne.

XIV Mi kada nima rako'o i'di ma ngi ro akirindi ma lobu doye ne pele tara o'doke riti ma ngi sowa botö o'ji ma de yo. O'doke ma ngi kozo iya te ma mo na ro malayika 'ba Boko'ba naga tara, ngi gbi kozo ma na 'deni ro Yesu Kurisitö mo mi tako ma ziye. XV Kpe ngi ro lono ro mbembé. Ne wa'di na komö 'deni 'böwu le'jete? Miya 'bama mi kada naga nima yayi ma kiya te komo kedí ra ro a toto roni, déne iyagbake komoye ga 'deni ki'dike zö 'do mokonyi roma timo. XVI Tara ne lende laka 'ba Boko'ba nime medí miya ziye ne na kebe kuyi ma 'deni le'jete yaga ro bo ndo'ji ziye?

XVII Ne 'benni 'ba laki naga nima töné lijé ko'doko ye

go keddike ti doki'di keyi ronni ne lende laka oto inza du te zinni. Lije o'doko ye go kozake roye yaga di roma keddike ti doki'di keyi ronni. XVIII Ne ma do kiteli mo tedi ti doki'di keyi ro bo ame kedí kiya lende laka ne na laka oto medí pele tiye ala minza.

XIX Kpe kole ma ga, ma 'deni 'böwu do mi koo 'be kozo 'ja ame kedí ko'do toyö ne nbö 'jaa oto ngira'da 'ba Kurisitö kogbo ronni 'deni miye. XX Lende 'be ilikö 'deni ngi doma sowa. Mo'doko ngi 'do mako ra roye tilende ziye ti lende keyi.

Akileme Ti Agara Ni Ti Sara

XXI I'di mititi ye kpe bo kiterike to'do roye ro atoli zi ko'du ki'di naga nime te. Uwöke wa nime kugu mi buku 'ba ko'du ki'di 'ba Boko'ba ne de? XXII Ugu yayi iya te, Abarayama ti kole riyö, ma kotö Agara 'ja ma ro atoli mo na köyö tine motö mo Sara 'ja ma kogbe abo mo na köyö. XXIII Kole ma köyö 'ba 'ja atoli nima öyö ngi kozo löyö ma laki, tine ma köyö 'ba 'ja ma kogbe mo nima öyö 'deni go lende 'ba kpa Boko'ba.

XXIV Kina me lende nime edi 'deni ro dongala roze. Romoyi 'ja riyö naga nime ileme lömu riyö. Lömu ma dogba mo töné ki'di di do doku Sinayi ne kina me kileme 'deni ti Agara 'ja ma köyö kole atoli töné.

XXV Agara na 'deni kɔzɔ dɔku Sinayi mo tɔnɛ mi dɔyayi 'ba Arabi ne, kina lɔko na 'deni rɔ akileme 'ba Yerusalemama ma le'jete mo nime ngi rɔ atoli zi kɔ'du ki'di pili ti bilaka mo ga ne. XXVI Tine Yerusalemama ame mo mitɔrɔ ne lɔko na rɔ dɔ ngɔlɔ. Kina lɔko na rɔ mɔze. XXVII Kɔzɔ ame kugu mi buku 'ba Bɔko'ba kiya te, "Ni kɔtɔ kinza kikali tɔ'ɔ 'ba lɔyɔ dɛ tɔnɛ ɛnyɔ ti tiliya konyo kiyɛyɔ koba ngala rɔmɔyɔ ni ame tɔnɛ pa kola yi rɔ kɔtɔ kutu yi ne ni na ti kɛddi ti kole kebe lɔko bɔ koloma ti mɛ'dɛ nima."

XXVIII Kina me lɔndɔ ma ga, kpe na 'deni kɔzɔ Yisika rɔ kole 'ba Bɔko'ba di mi lɔmu ma laka mo. XXIX Tine mi kada nima yayi kole ma tɔnɛ mo kɔyɔ bo kɔzɔ lɔyɔ ma laki ne ebe 'bɔwu tɔdɔ gomɔ rɔ kole ma kɔyɔ ti tigɔ 'ba Nyi Kɔtɔ Laka nima. Lende nima na me 'deni gbɛ kɔzɔ ma le'jete naga nime. XXX Tine ugu 'deni mi buku 'ba Bɔko'ba iya te, "Oga 'ja atoli nima yaga ti kole 'bɛni nima. Rɔmɔyɔ kinza kole 'ba 'ja atoli nima kinda'ba apɔtɔ ra gbɛ kɔtɔ ti kole 'ba 'ja ma kogbe nima." XXXI Kina me mɛdi miya ziye lɔndɔ ma ga, ze kole 'ba 'ja atoli mo na dɛ. Ze kole 'ba 'ja ma kogbe rɔ togbe mo na.

V

Dɔ Ngɔlɔ

I Kurisito utɛ gɔze 'deni gɔ dɛdike yaga rɔ dɔ ngɔlɔ. Kina ti ɔrɔke kitigɔ kinza

kolake rɔye dɛ kpe rɔ atoli zi a mɔtɔ.

II Uwɔke doma ma Pɔlo mɛdi milende ziye, ɔdɔ kebe kolake rɔye 'bɔwu zi bilaka kilele ye Kurisito inza kpe lipo rɔ ɔtɔ ziye. III Kɔzɔ ma tɔnɛ miya 'deni pa ziye bine kina me mɛdi mileki 'deni gbɛ miya gɔmo ziye. Ni mɔtɔ ame kola rɔyɔ kilele yi 'deni ni 'bɛyɔ nima 'deni rɔ bɔ 'dɔ tɔ'dɔ kɔ'du ki'di 'ba Yudayi pili kinza tola ma kɔtɔ mo.

IV Kpe ame ga kɔ'dɔkɔke tɛdi rɔ ma laka kɔmɔ Bɔko'ba gɔ ndɔbɔ 'be 'ba tɔ'dɔ kɔ'du ki'di ne, onyeke rɔye 'deni yaga di rɔ Kurisito. Kina lende kɛyɔ 'ba Bɔko'ba inza kpe rɔ ɔtɔ ziye. V Ne ma 'beze mi ti'di dɔ gɔ lende 'ba Kurisito na me Nyi Kɔtɔ Laka ki'di ze 'deni ti kɔmɔ ki'di 'dɔ dɛdi rɔ ma laka kɔmɔ Bɔko'ba. VI Rɔmɔyɔ ma di zize ze ame ga 'deni rɔ akɔtɔ ti Yɛsu Kurisito ne ya ma kinza kilele naga nima gbɛ kɔzɔ ma kilele 'deni naga nima tara. A ma rɔ dɔ kiteli zize na rɔ ti'di dɔ gɔ lende 'ba Yɛsu ame kina kodɔ'bɔ ze 'deni mi akɔ'ɔ ne.

VII Tɔnɛ bine olomake ngi rɔ tɔ'dɔ lende 'ba Kurisito rɔ ma laka ne wa'di na kɔmɔ 'bɔwu le'jete kɔ'jɔɔ ye di bi tɔ'dɔ lende laka 'ba Bɔko'ba? VIII Inza rɔ bo Bɔko'ba mo na kɔ'jɔɔ ye di bi tɔ'dɔ mo rɔmɔyɔ bo na tɔnɛ kidɛki ye yimo mɔlo bine ne. IX Tine ame ɛdi 'deni kɔzɔ lende mumɛ ma tɔnɛ kiya te, "Lanɔa titiyi pele i'di ruzu lɔbu ngi

kö'bu." ^X Ne ze ma ze tiye 'deni ro akoto mi n̄ere Yēsu Kurisitō kina me ki'di ma 'deni ti mi kēddi goye kinza komerike lende mōto kpe 'böwu 'beri roma. Boto nima kēdi kilikō doye ne Boko'ba ti kodo karama domo odo bo kēdi pele ro yē to ne.

^{XI} Ne ma 'bama löndö ma ga, ma mēdi mö'bö ra nduwē tuwöwö mo miya te ko'do dölēti 'ba akilele dēne ti Yuda yi ni kēdi ko'do kōzi kasi gba zö kodo gomō roma go wa'di? Ma kēdi ra tara dēne tutōti Yēsu nime mēdi muwöwö zinni ne lijē inza gba kilagi. ^{XII} Ne 'bēnni lijē boto bo kēdi kososo ye 'do kilele ye naga nima ma laka mo gbo zinni dēne 'do lijē könyö ti lende 'bēnni nima n̄bö kore lijē timo yaga ro kpēzö.

^{XIII} Ne kpe ma 'beye löndö ma ga, Boko'ba idēki ye 'deni mi do ngölö. Ne kinza ki'dike do ngölö 'be nime dē kindēndē ye kebeke to'do ako'doko 'ba yida ro. Zize n̄ge tēdi ti ako'c gbi ti konyi ro go rōze. ^{XIV} Römöyi kö'du ki'di pili 'ba Boko'ba na me kototo kpēnni 'deni koro domo tara, ame kiya te, "C'c bilaka lesi lēpi yi mōto gbi kozo ame ko'c yida röyi ne tara." ^{XV} Ne odo kebeke za togba görö do kuruku tonyo lēpi ye ga tirica mo, on̄goke roye laka ēdi kari 'deni tiye tiyēnyē ye.

Nyi Koto Laka Ni Ti Ako'doko 'Ba Yida Ro

^{XVI} Kina me mēdi miya ziye, olomake ti Nyi Koto

Laka kinza kujēke do ako'doko 'ba yida ro ra ^{XVII} römöyi lijē ro bo ya ti ako'doko 'ba Nyi Koto Laka. Kina Nyi Koto Laka ro ya tinni kinza ko'doke dē n̄ge ro ako'doko 'be ga. ^{XVIII} Odo kö'böke n̄ge ti to'do ndobo 'ba Nyi Koto Laka inzake kpe ro atoli zi kö'du ki'di.

^{XIX} Dikalike 'deni laka ndobo ko'do 'ba ako'doko 'ba yida ro na ro yēri ni ti lende ko'do do rumö ni kinza ro kaya ^{XX-XXI} ti kpa kulömu zi akoro ni ti tata ti ndo'ji ti lamo ti mi kombi ti 'diri ti mi kututu. Kina gbi ma kēdi ko'de ro koza toloma ro bo ya ti mi kata tuwē layi ro do rumö go kupö wa yaga 'do ki'di kebe to'do wa ma kēnyē naga. Miya 'deni tonē ziye bine kina me gbi mēdi mileki miya gomo ziye, lijē ame ga kēdi ko'do wa naga nime mōdo zinni mi n̄ere löbu 'ba Boko'ba inza du te.

^{XXII} Tine ndobo 'ba ako'doko ame ro 'ba Nyi Koto Laka ne na ro ako'c ni ti lonjo ti mi kēyi ti loma liya ti lende kēyi ti lende laka ti mi kēddi ^{XXIII} ti lende liya gbi ti togbo do yida ro. Wa naga nime pili kö'du ki'di mōto inza ame kota gomo. ^{XXIV} Lijē ame ga ro 'ba Kurisitō ne upö ako'doko ma molo ame ro 'ba yida ro ne 'deni pili yaga ti do gege mo ga. ^{XXV} Nyi Koto Laka na ki'di didi 'deni zize kina loma ze ga kö'bö ti n̄buru go ndobo abo. ^{XXVI} Kinza dö'böke dē kpe tubötö rōze ala toma kpa lēpi ze ga go kēnyē ro 'diri kina kinza

do'doƙe mi kombi de gbi kpe.

VI

Tomo Lepi Di Mi Lende Kenye

^I Londo ma ga, odo lepi yi moto kilaka mi lende kenye kpe ame ga ti tigo 'ba Nyi Koto Laka ne otake bo liya yaga kodoroƙe bo go kori ma laka. Tine ongoko roye laka kinza kilakake ra gbi mi lende kenye. ^{II} Kpe pili ombike gomo 'ba lepi ye ga, to'do mo te na ro to'do ko'du ki'di 'ba Kurisitö ko kari do 'bö mo. ^{III} Romöyi ze bilaka lesi pili ro a sari. Ne odo ni moto kebe tudöli lepi yi ga ko'do royi ro wa löbu, u'bolu royi 'deni.

^{IV} Ni moto omeri ndobo ko'do 'bi toma. Ne odo kedii laka oloma ti, ti loho kinza do kombi tudöli lepi yi ga. ^V Romöyi ni moto ni na keddi kombi ako'do 'bi.

^{VI} Tine ni ame kedii kiyandi yi ti lende 'ba Boko'ba ne ozake mi e'bi ga kpe ti bo komo kiyandi 'bi nima.

^{VII} Kinza ku'bolu royi de. Boto moto o'bo de to'do komo kandi zi Boko'ba. A nime edi kozo kupö, odo kuli mi nyaka kumu gbi te ro kiné mo ne tara. ^{VIII} Kina gbi tara, ni bo ame kuli 'beyi ro kupö 'ba lende kenye ne ti kumu 'deni dayi ro tolé. Tine bo ame kuli 'beni ro kupö ko'do 'ba Nyi Koto Laka ne ti kumu 'beni 'deni ngi dayi ro didi ma nburunburu. ^{IX} Kina ti, dotoke nduwé to'do lende

laka kinza dasike de di romo romöyi odo donyöke nduwé gomo to'do mo ti dumuke 'deni ngi ro a ma laka mi kpa dolili mo. ^X Kina kozo ame dedike 'deni ti go kele zize to'do lende laka zi bilaka ma laki ma do kiteli mo zize to'do lende laka zi lepi ze ga ame ki'di donni 'deni go lende 'ba Yesu ne.

Ndoso Ma Nburunburu

^{XI} Ma na me medii mugu lende naga nime ziye ti kozo. Ongoko akugu 'jo ngurogbo ma naga nime.

^{XII} Ti miya ziye, lijé laki naga nime kedii kutöri 'do to'do doléti 'ba akilele ziye ne lijé o'doko tilébé ronni ro bo to'do doléti 'ba bilaka lesi. Lijé o'doko de kinza bilaka kodo gomo ra ronni go lende 'ba tolé 'ba Yesu. ^{XIII} Ne pele lijé ma kilele mo to naga nima oro ko'du ki'di 'ba Boko'ba de gbi yo. Kina lijé kedii kiteri gbi 'do kilele ye go lijé kilébé ronni doye go doléti ma ko'do roye.

^{XIV} Ne ma 'bama mo'doko de tilébi ti oto, tolé 'ba nere Yesu Kurisitö ame kutöti do ngéri ne na nge ro a ma 'do milébi timo. Romöyi ti tolé abo wa pili 'ba dolihö nime 'deni ro toku zo kina gbagba ma 'deni gbi ro toku zi dolihö. ^{XV} Lende 'ba tilele ro ala kilele de pele nima inza ro a kembe. Wa ma ro do kiteli mo ze 'deni 'bowu le'jete ro wa la'ja. ^{XVI} Ee, lende keyi ti mi keyi koloma tinni lijé ame ga koro lende nime kinda'ba kitigo ne. Lijé na ro ma laka ro 'ba Boko'ba.

XVII Nburunburu 'ba lende ma na me, kinza boto kodo gomɔ dē kpe roma römöyī kpa mbero naga nime roma ne ileme ma 'deni ro atoli 'ba Kurisitö.

XVIII Lende këyī 'ba Yēsu Kurisitö nere ze koloma tiye pili löndö ma ga. Amini.

Akugu 'Ba Pɔlo Zi Kanisa Ma EPESO

I Ma Pɔlo, ma ame Bɔko'ba kigeli ma 'deni gɔ ako'dɔkɔ abo rɔ bɔ laja 'ba Yɛsu Kurisitɔ ne, mɛdɪ mugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba Bɔko'ba ame ga mi Epeso ne, kpe ame ki'dike dɔye 'deni gɔ lende 'ba Yɛsu Kurisitɔ ne. II Lende kɛyɪ ti yɛyɪ 'ba Bɔko'ba 'bu ze ti 'ba Yɛsu Kurisitɔ nɛre ze koloma kɔtɔ tiye.

Yɛyɪ Ti Nyɪ Kɔtɔ Laka

III Dilekike yɛɛ'di zi bo Bɔko'ba 'bu 'ba Yɛsu Kurisitɔ nɛre ze ame bo na gbɪ rɔ Bɔko'ba nɛre abo ne. Bo Bɔko'ba na ko'dɔ yɛyɪ 'deni zize ti wa pili 'ba mitɔrɔ ti Nyɪ Kɔtɔ Laka gɔ tɛdɪ ze rɔ akɔtɔ ti Kurisitɔ. IV Gba kinza ko'ba dɔlinɔ nime dɛ Bɔko'ba igeli ze 'deni mɔlo rɔ 'ba bo rɔ akɔtɔ ti Yɛsu Kurisitɔ gɔ dɛdike ngɪ lipo kɔzɔ 'ba bo kinza a ma kɛnyɛ mɔtɔ mize kɔmɔ bo. Ti akɔ'ɔ abo gɔze na me V bo koja Yɛsu Kurisitɔ 'deni kako dɔlinɔ bine to'de ze rɔ kole abo ga. Ame na rɔ ako'dɔkɔ abo ma kalo mi dɔki'di bo.

VI Dilɛluke bo ti gɔ lende kɛyɪ lɔbu abo nime bo ko'dɔ zize ze ma 'deni rɔ akɔtɔ ti kole abo ame bo kɔ'ɔ kulɔwɔ ne. VII Rɔmɔyɪ roma Kurisitɔ na kope ze 'deni rɔ dɔ ngɔlɔ tola ze gɔ lende kɛnyɛ ze ga. Lende kɛyɪ nime bo ko'dɔ

zize ne ngɪ rɔ dɔ kiteli. VIII Ti akikali dɔ kiteli abo IX bo i'di ze 'deni tikali wa ame ga pa rɔ ma kusu, bo kiteri zi Kurisitɔ to'dɔ mo ne. X Akiteri abo nime kada mo ɔdɔ kɔmɔ 'deni na Kurisitɔ ti kuyɪ wa pili 'ba mitɔrɔ ni ma ti dɔyayi ngɪ yaga rɔ akɔtɔ ti bo gɔ bo na kɛdɪ rɔ bɔ dɔmo.

XI Wa pili ɛdɪ ko'dɔ rɔnnɪ gɔ akiteri abo 'ba Bɔko'ba. Bo na kiteri abo 'deni mɔlo zize gɔ dɛdɪ rɔ bilaka abo ga rɔ akɔtɔ ti Kurisitɔ. Kina me le'jete bo koza ze 'deni rɔ 'ba bo ga, XII gɔ ze ma rɔ dɔndende 'ba ti'di dɔ gɔ tako 'ba Kurisitɔ mo tɔnɛ ga dilɛlu rɔ lɔbu abo ti.

XIII Kina kpe 'deni gbɪ tara rɔ akɔtɔ ti Kurisitɔ rɔmɔyɪ uwɔke laja laka 'ba Bɔko'ba ame bo kɔmɔ ye di mi tɔlɛ ne 'deni. I'dike dɔye gɔmo na me Bɔko'ba ki'di Nyɪ Kɔtɔ Laka 'deni ziye kɔzɔ ma bo kiya mɔlo gɔ kileme ye rɔ 'ba bo ga. XIV Nyɪ Kɔtɔ Laka na ki'di ze ame 'deni rɔ 'ba Bɔko'ba ne tikali mo ti do'jake wa pili ame kose zize ne ngɪ kina gbɪ ti kope ze rɔ dɔ ngɔlɔ. Kina dilɛluke rɔ lɔbu abo ti.

Mɔtu 'Ba Pɔlo

XV Kina me mɔlo tɔnɛ muwɔ ki'dike dɔye 'deni gɔ lende 'ba nɛre ze Yɛsu kɛddɪ kɔ'ɔke bilaka 'ba Bɔko'ba 'deni gbɪ pili ne XVI ma bine mɔlɔ'bo dɛ di bi tileki yɛɛ'di zi Bɔko'ba gɔ lende 'be. XVII Mi mɔtu ma pili mititi bo Bɔko'ba 'ba Yɛsu Kurisitɔ nɛre ze, 'bu bɔ tigɔ dɔ kiteli ki'di Nyɪ Kɔtɔ Laka abo 'ba

akikali ziye 'dɔ kiyandi ye kikalike bo Boko'ba laka.

^{XVIII} Akikali 'be kēdī ti kulōwō gɔ kikalike wa ame ga bo komeri to'dɔ mo ziye kpe ma bo kidēki ye 'deni ne. Kina gɔ kikalike yēyī laka abo ma 'dɔ bo ki'di zi bilaka abo ga pili ^{XIX} gbī ti tigo dɔ kiteli abo ame bo kokonyi ze ma di'dike dɔze gɔ lende abo 'deni timo ne. ^{XX} Ti tigo dɔ kiteli abo nime na bo ki'di Kurisitō kēnyī kɔdɔ di mī tölē kari koloma dɔ dōri bo mitorɔ. ^{XXI} Kurisitō na 'deni yayi rɔ ɲere mbiri dɔ löbu ni ti bo tigo bo közi kakpa ni 'ba mī dɔyayi ma le'jete nime gbī ti dɔyayi ma kēdī kako nime 'dē. ^{XXII} Römöyī Boko'ba i'di wa pili 'deni kēdī bēri bicī közi kakpa abo 'ba Kurisitō. Kina ko'dɔ bo 'deni rɔ ɲere 'ba dɔ wa pili rɔ bo dɔ bo meri abo ga. ^{XXIII} Kanisa na rɔ yida rɔ bo Kurisitō kina bo ɔɔ dē di yimo gbī kɔzɔ ame bo kɔzɔ dē di mī a ma kɔtɔ mɔtɔ ame ko'ba mī dɔlɔɲɔ bine ne.

II

Didi Ti Kurisitō

^I Ma mɔlo tönē bine kpe ɲgī rɔ tōku gɔ kö'du 'ba kinza tuwō dɔ Boko'ba kolomake za rɔ to'dɔ lende kēnyē. ^{II} Kori 'ba a 'ba dɔlɔɲɔ nime na za kösöke gɔmo tuwō dɔ Satani, ɲere 'ba nöki, ame bo na rɔ bo dɔ ya ma kinza kuwō dɔ Boko'ba dē naga. ^{III} Dēmba ze nime pili gbī kɔzɔ lijē tara, dolomake eze ɲgī pa gɔ ako'dɔkɔ 'ba dɔlɔɲɔ nime to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba yida rɔze

ga ti ma domerike naga. Ze gbī kɔzɔ lijē tara, ya 'ba Boko'ba udōdu ze 'deni kpaki.

^{IV} Ne mī kēyī abo 'ba Boko'ba rɔ dɔ kiteli. Bo ɔɔ ze 'deni kulōwō. ^V Kina me ze pele rɔ tōku gɔ lende kinza tuwō dɔ bo, bo ebe kīdīdī ze 'deni 'böwu yaga rɔ ma la'ja ti Kurisitō. Mī kēyī abo 'ba Boko'ba na me kɔmɔ ze 'deni. ^{VI} Bo oja ze 'deni di mī tölē kombi ze 'deni mitorɔ tolima yayi rɔ akɔtɔ ti Yēsu Kurisitō. ^{VII} Bo o'dɔ 'deni te 'dɔ kileme a ma bo ko'dɔ gɔze ti Yēsu Kurisitō 'dɔ löbu 'ba mī kēyī abo kinda ti yaga zi bilaka pili mī kada ma kēdī kako naga nime 'dē. ^{VIII} Römöyī ti mī kēyī abo na me kɔmɔ ye 'deni gɔ ti'di dɔye gɔ lende abo. Ako'dɔ abo 'ba Boko'ba na, ^{IX} tigo 'bi 'ba bɔtɔ na dē. Kina kinza ni mɔtɔ kēbi rōyī dē timo. ^X Boko'ba na ko'ba ze 'deni rɔ ma la'ja. Bo i'di ze 'deni rɔ akɔtɔ ti Yēsu Kurisitō gɔ do'dɔke lende laka ame bo kileɲɔ 'deni mɔlo ndö zize to'dɔ mo ne.

Akɔtɔ Ti Kurisitō

^{XI} Kpe ame ga mɔlo köyö ye rɔ bo löwō, lijē Yudayi bo kilele ni kēdī kidēki ye rɔ ya ma kinza kilele dē naga. Tine akilele nima dölētī na ka toke kpa 'bana 'ba rɔ yaga. ^{XII} Omerike ma tönē kēddike gba ɲbö rɔ ma kɔwɔ di rɔ Kurisitō ne te. Inzake e'be rɔ kupō Yisarele. Kina lömu 'bēnnī ma Boko'ba ko'dɔ tinnī 'dɔ tɔmɔ lijē di mī tölē ne inza

ziye, e'běnni nge koto zinni yayi. Tōnē bine olomake e'be mī doliṅo nime kinza Boko'ba gbī kinza kōmo ki'di go yēyī mo. ^{XIII} Tine ame kpe 'deni ro akoto ti Kurisitō ne, kpe ma tōnē pa ṅbō ro ma kōwo yaga ne roma Kurisitō o'de ye 'deni ṅgī ṅgosi 'de ro Boko'ba.

^{XIV} Bo na ro bo lata ze. Bo na me kodo'bo ze Yudayi 'deni le'jete ro akoto tiye kpe bo lōwō. Reki lōbu 'ba ndo'ji tōnē mī lōṅgō ze tiye ne inza kpe, bo urō 'deni bēri ti yida ro bo nime bo ki'di kupō ne. ^{XV} Kō'du ki'di ma molo 'ba Yudayi mo tōnē ga bo i'di 'deni yaga kinza kpe ro oto rōmōyī 'do kodo'bo ye tize ro a la'ja. Kina me bo kodo'bo lata 'deni gōmo mī lōṅgō ze. ^{XVI} Bo i'di 'deni kutōti bo do ṅgērī bo kōlē 'do kiyēyī kpa ndo'ji nime mī lōṅgō ze ne yaga go kodo'bo ze kpaki ro akoto zi Boko'ba.

^{XVII} Kina me bo Kurisitō mo tōnē kako 'deni kuwōwō laja laka 'ba lata nime ziye kpe bo lōwō ame gba ṅbō ro ma kōwo di ro Boko'ba ne kina gbī zize Yudayi mo ga ma ṅgosi ro bo mo tōnē ga. ^{XVIII} Ti bo Kurisitō na me ki'di ze pili 'deni dēdi ti Nyi Koto Laka to'de ze zi Boko'ba 'bu.

^{XIX} Kina me 'deni inzake kpe ro bo lōwō, kpe 'deni ro bo do yayi gbī kozo 'beze ze bilaka 'ba Boko'ba. ^{XX} Kpe 'deni ro dōku ma ko'ba rō 'ba Boko'ba timo, ame gbōndo mo na ro bo laja ni ti bo kumē lende 'ba Boko'ba ne, tine Yēsu Kurisitō na ro

dōku ma do kiteli 'ba go dōgali mo. ^{XXI} Bo na kogbo dōku ama ga 'deni pili tōro gbī ro ma koro zi Boko'ba. ^{XXII} Kina me kpe ame 'deni ro akoto ti bo ne o'ba ye 'deni gbī ro bi loma 'ba Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba.

III

Polo Ti Bo Lōwō

^I Kina me ma Polo, ma koboso go lende 'ba Yēsu Kurisitō ma moto ziye kpe bo lōwō, mumōtu Boko'ba goye. ^{II} Mikali 'deni laka uwōke yēyī ma Boko'ba ko'do zō ki'di ma to'de mo ziye nima 'deni. ^{III} Bo Boko'ba na kileme akiteri abo ame ro ma kusu ne 'deni yaga zō. Mugu lende mo 'deni tōnē molo bine mbowa ziye. ^{IV} Odo kidēkike ti ko'jake wa ma mikali di mī akiteri 'ba Boko'ba ame ro ma kusu zi Kurisitō to'do mo ne ṅgī. ^V Molo mī kada 'ba 'bu ze lōbu tōnē ga bine boto ikali a ma te dē. Tine Boko'ba ileme 'deni le'jete yaga ti Nyi Koto Laka abo zi bo laja ni ti bo kumē lende abo ga ame bo kigeli 'deni ne. ^{VI} A nime na me mī laja koto laka abo kpe bo lōwō ni 'deni ro akoto tize Yudayi mī Kurisitō Yēsu ro 'ba Boko'ba to'ja kpa kōzi ma bo kose mo tōnē gbī koto tize.

^{VII} Mī kēyī abo 'ba Boko'ba na me ki'di ma ro bo ndobo 'ba laja laka abo nime ti tigo abo. ^{VIII} Ma ame pele kulōwō wōti bēri di mī lōṅgō bilaka abo ga ne bo o'do mī kēyī zō koja ma tuwōwō laja

abo ziye kpe bo löwö. Kina gbī 'do tileme yēyī löbu do kiteli abo nime ziye. ^{IX} Bo oja ma gbī 'do ti'di bilaka pili kikali akiteri kusu abo tönē na tondo. Römöyī bo Boko'ba bo ko'ba wa pili 'ba doliŋo nime usu do a nime 'deni molo tönē bine mi kada 'ba 'bu ze löbu ga ^X 'do kanisa na kileme 'jaa kozo a nime te tōne zi malayika ame ga lijē na ro löbu mitoro ne, bo Boko'ba na ro 'bu 'ba akikali pili. ^{XI} Boko'ba o'do a nime 'deni go akiteri abo ame molo di bi tisaki mo zi Yēsu Kurisitō nere ze ne.

^{XII} Kina me ze ma ze tiye mi ti'di do go lende 'ba Yēsu Kurisitō gbī ro akoto ti bo ti ki'di ze ro do ngölō tako komo bo Boko'ba ti mi kēddi. ^{XIII} Go lende mo na me miya ziye, kinza kolomake dē ro meri go gomo nime mēdi yimo bine go lende 'be ne. Tine na 'do koyoke roye gomo.

Ako'ɔ 'Ba Kurisitō

^{XIV} Go kö'du mo na molodo bēri komo Boko'ba 'bu moma'jo roma zi bo. ^{XV} Bo na ro 'bu ma koto laka zi bilaka pili 'ba mi doliŋo nime kpaki ti malayika 'ba doyayi 'ba mitoro. ^{XVI} Moma'jo roma zi bo Boko'ba bo ko'do yēyī to kpe doye ti Nyi Koto Laka ti tigo mo ki'di mi kēddi ziye ^{XVII} Kurisitō kö'bō ti ŋburu miye kpe ma ki'dike doye 'deni go lende abo naga nime, ako'ɔ abo kidiyē rōni ti kitigo miye ^{XVIII} 'do kpe

gbī pili ti bilaka abo ga 'ba Boko'ba kikalike go löbu ti talo 'ba ako'ɔ 'ba Kurisitō nime gbī ti tigo do kiteli mo. ^{XIX} Kina do kiya te kēddike 'deni ti ako'ɔ nime boto kikali dē 'doyi ne, loma 'be ti kēdi nati kozo 'ba Boko'ba. ^{XX-XXI} Akilēlu ti ro löbu kēdi zi bo Boko'ba nduwē ro ŋburunburu go Yēsu Kurisitō gbī ti kanisa abo. Römöyī Boko'ba bo i'di tigo abo 'deni ŋgī kulowō zize to'do ndobo müze kebe ma dititike ti ma dikalike naga.

IV

Lende Laka

^I Ma bo koboso ma 'deni go lende 'ba Kurisitō nere ze mo tönē, mēdi milende ziye, i'dike loma 'be kēdi ro ma laka go ako'doko abo 'ba Boko'ba ame kidēki ye ne. ^{II} Ni moto oto e'bi doyi le bēri kiliya royi ko'ɔ lepī yi ga ti komo kele mo pele do ko'do yi dē laka. ^{III} Ogo royi toloma kinza ndo'ji mi löngö yi ti lepī yi moto kinza mi kata römöyī kpe 'deni ro akoto mi Nyi Koto Laka. ^{IV} Nyi Koto Laka nge koto kina ze 'deni ro yida ro koto gbī kozo ame meri ze 'deni nge koto go wa ma Boko'ba kidēki ze teyi ne. ^V Nere ze mo nge koto, a ma di'dike doze gomo nge koto kina bapatisi ze gbī nge koto. ^{VI} Boko'ba nge koto ro 'bu 'ba bilaka pili. Bo na ro nere 'ba do wa pili bo na gbī müze ko'do ndobo pili tize.

^{VII} Tigo i'di rōni 'deni ro 'beri'beri zize. Römöyī bo

Kurisitö na rö bö ki'di kpa közi ma laka. ^{VIII} Eädi 'deni közo ma tönë kiya rönï mi akugu te, "Bo ari ñbö tōro ti 'böki ñbanji kina bo ki'di kpa közi ñgi zi bilaka." ^{IX} Tine 'jo 'ba lende 'ba tari ñbö tōro nima omba kina rö tako abo ame titi mi dölinjo bëri bine ne. ^X Kina bo Kurisitö közo mo tönë kako bëri bine ne bo na me gbï kari 'deni ñbö gönyï poli tōro 'do bo kote go bi pili ti yida rö bo. ^{XI} Bo na me ki'di tigo zi ya mōto ga tēdi rö bö laja, mōto ga rö bö kumë lende, mōto ga rö bö tuwōwō laja laka, mōto ga rö pasita tine mōto ga rö bö kömō kiyandi. ^{XII-XIII} Bo o'do te 'do kiyija ze bilaka 'ba Böko'ba ndö rö akōto ti Yēsu Kurisitö mi ndōbo abo. Kina ti'di döze go lende kiya 'ba kole 'ba Böko'ba gbï ti tikali bo kodō'bo ze ti rö akōto tiye dandike mi tigo ma laka 'ba Kurisitö.

^{XIV} Kina ödō kēdi 'deni tara tine dinzake kpe rö kole titi 'do döngala 'ba akiyandi 'ba bö 'bölu ni kuyi kpeze ñgi welo mökö di go kori közo sorope ma di zi piwu naga tara. ^{XV} Tine dönyöke go lende kodōro ti akō'ö kina ti dēdike ñgi rö akōto ti Kurisitö ame bo na rö bö döze ne. ^{XVI} Ze pili rö kapa 'ba yida rö bö ga ame bo na konzo ze 'deni pili rö köto köto kogbo ze mi lēri 'ba yida rö bö. Kina yida rö bö ti kiyöbu ñgi kogbo rönï laka ödō kiya te ze kapa mo naga nime dinda'bake akō'ö laka rö go röze.

Loma Ma La'ja Rö 'Ba Böko'ba

^{XVII} Kina me mi'di ame ziye mi möyi ñere ze Yēsu Kurisitö, kinza kolomake dē kpe to'do lende közo 'ba ya ma kinza rö 'ba Böko'ba naga tara. Lijë 'bēnni nima meri 'bēnni pili dö öto mo inza kina gbï kinza akikali. ^{XVIII} Lijë ñgi kinza didi 'ba Böko'ba minni römöyi lijë ñgi rö bilaka minyi ga kinza mbili. Lijë bö kilagi akikali 'ba Böko'ba naga nima. ^{XIX} Lijë ödo minni ñgi pö kinza rö kaya go to'do dökomali lende kënyë.

^{XX} Lende 'ba Kurisitö mo ame kiyandi ye timo ne ēdi tara? ^{XXI} Mikali rö ma laka loma abo 'ba Yēsu iya gömo 'deni ziye. Lende ma kodōro 'ba Böko'ba ame mo bo kileme zize ne iyandi ye 'deni timo. ^{XXII} Kina ti, olake go loma 'be ma mölo tönë ga yaga. Römöyi bo bö ma mölo nime ti ndörö abo ga ēdi koto ye mi tölë. ^{XXIII} Meri 'ba döye ti döki'di ye i'dike ti kēdi yaga rö ma la'ja. ^{XXIV} Ödōke mi loma ma la'ja ame rö 'ba Böko'ba rö ma koro köto laka rö ma kodōro ne.

^{XXV} Kina me ti, a mōto rö bēti kinza kpe. Ni mōto lende ma kodōro na kiya zi lēpi yi. Römöyi ze pili 'deni rö kapa 'ba yida rö Kurisitö. ^{XXVI} Ödō ni mōto kënyï rö 'diri tine kinza kola 'diri 'bi nima dē koto yi mi lende kënyë. Kina kinza koloma dē gbï ti 'diri miyi ñbö kada

kösö dōmo. ^{XXVII} Römöyī kinza ki'di bīci lende dē yaga rōyī zi Satani.

^{XXVIII} Nī ame kēddī rō bō 'bōgō ola gō 'bōgō yaga kileki to'dō ndōbō 'bī ti kōziyī 'dō kokōnyi bō lisa gbī timo. ^{XXIX} Kinza kō'bō dē tumu kpēyī zi bilaka. Tine wa ame ga rō ma kēyī rō 'ba tileṇo mī lōngō bilaka ne na kiya gō ki'di lende kiya 'bī kokōnyi ya ame ga kēdī kuwō ne. ^{XXX} Kina kinza ki'di Nyī Kōtō Laka 'ba Bōko'ba dē kēdī rō meri. Römöyī Nyī Kōtō Laka i'di 'deni ziye rō kinē 'ba 'dō tope ye yaga mī kada mo yayi rō dō ṅgölō rō 'ba Bōko'ba.

^{XXXI} Kinza ki'dike a mōtō rō mī kombi ala tiyeli ala 'dirī ni ti ti'ja dē kpe kēdī mī lōngō ye. A mōtō rō ndo'ji kinza kpe. ^{XXXII} Tine olomake ti mī kēyī to'dō lende laka zi lēpī ye ga. Kina 'dō kolake lēpī ye ga gbī gō lende kēnyē kōzō ame Bōko'ba ki'di Kurīsītō 'deni dōliṇo bine tola ye gō lende kēnyē ne.

V

Loma Mī Bi Kōpō

^I Kpe ame 'deni rō kole 'ba Bōko'ba bo kō'ō ye 'deni kulōwō ne, inda'bake loma abo nima. ^{II} O'dōke wa pili ti akō'ō kōzō 'ba Kurīsītō ame kō'ō ze ki'di dīdī bo gōze kōzō akumu ame koṅma zi Bōko'ba 'dō tato kele mo kiyēyī dōki'di bo ne.

^{III} Kpe 'deni rō 'ba Bōko'ba, tine kinza ki'dike ama kōzō

yērī ni ti a pili ma rō ti'da naga 'doyi ti mī kombi ni kīdēkī mōyī mo dē kpe mī lōngō ye. ^{IV} Kinza kiyake lende dō rumō ti a ame ga rō ti'da ne dē kpe römōyī lende mo o'de ye kpe ame ga rō bilaka 'ba Bōko'ba ne dē kpe. Tine yēē'dī na 'dō kō'bōke ti'di mo zi Bōko'ba. ^V Rō ma laka miya ziye tikali mo, bō yērī ni ti lījē bō to'dō wa 'doyi ma rō ti'da naga nima ti mī kombi ni inza ti gō bi kōtō te mī ṅere lōbu 'ba Kurīsītō nī ame ti Bōko'ba ne. Römöyī mī kombi nima toro akoro na.

^{VI} Kinza ki'dike bōtō ku'bōlu ye dē ti wa naga nime. Römöyī gō lende mo ya 'ba Bōko'ba ēdī kako dō kole kinza koro lende abo. ^{VII} Kina kinza nī mōtō kodō'bō rōyī dē tinnī. ^{VIII} Römöyī mōlo nime kpe 'deni mī bi kōlu. Tine le'jete kpe 'deni rō 'ba Kurīsītō rō bi kōpō zi bilaka. Kina olomake ti kōzō kole 'ba bi kōpō tara. ^{IX} Römöyī bi kōpō na kēdī koja 'bēnī rō lende laka ni ti lende ma kodōrō 'ba Bōko'ba ^X Wa ame Bōko'ba ko'dōkō ziyī mōtō 'dō ko'dō ne oṅgō te. ^{XI} Kinza kodō'bō rōyī dē kpe ti ako'dōkō 'ba bi kōlu, lende kinza dōmo kōdō dē 'bēnnī naga nima. Tine oja lījē yaga mī bi kōpō. ^{XII} Wa ma laki kēdī ko'dō rō kusu mo naga nima tiya mo yaga aga za kpa bilaka. ^{XIII} Tine a ame yaga mī bi kōpō na kina laka mo kinda. ^{XIV} Wa ame kileme yaga ne bo na 'deni rō bi kōpō. Kina me 'dō ki'di

kiya te, "Ni bo tö'dö nime, indiŋi yaga. Ɖdo yaga di mi tölä. Kina Kurisütö ti koyi bi döyi."

XV Kina ti, i'dike komoye kandi laka go loma 'be. Kinza koloboke de ngi ro ndako tine olomake kozo bo lende kikali. XVI Wa ame koja gonö 'deni ziyi moto inda'ba ndimo laka romöyi doyyai le'jete ele de kpe. XVII Kinza kolomake de ro rumö, ongoke a ma Boko'ba ko'doko ziye to'do mo.

XVIII Kinza koboke de ngi tupö roye ti layi ame bo 'ba bo ngi ro tirasi ye yaga ne. Tine Nyi Koto Laka na 'do ki'dike koso lo miye. XIX Ɖdo kiya te kotonike doye 'deni nima ngala ti akilölu ame ro 'ba Nyi Koto Laka ne na kobake, kilöluke nere Boko'ba ti mi koto, XX ö'böke tileki ye'di 'ba wa pili zi Boko'ba 'bu ti möyi Yesu Kurisütö nere ze.

'Ja Ni Ti Më'dë

XXI I'dike roye ti tuwö do lepi ye ga toro Kurisütö.

XXII Kpe 'ja, uwöke do më'dë ye ga kozo Kurisütö tara. XXIII Römöyi më'dë bo na ti közi kakpa do 'ja abo gbi kozo 'ba Kurisütö ame këdi ti közi kakpa do kanisa ne. Kurisütö na ro doze, ze 'deni ro yida ro bo römöyi bo na komo ze 'deni di mi tölä. XXIV Kina ti kpe 'ja ni uwöke do më'dë ye ga laka mi wa pili kozo ame kanisa kuwö do Kurisütö laka ne tara.

XXV Kina ti kpe më'dë, ɔ'oke 'ja 'be ga ti kozo 'ba

Kurisütö ame kɔ'ɔ kanisa ne. Bo ilaŋa didi bo 'deni go lende ze kanisa abo ga XXVI 'do ti'di ze ro 'ba bo. Bo i'di lende abo 'deni zize kurögö ze kopɔ ti mini 'ba bapatisi XXVII 'do ko'de ze kanisa abo zi bo ro ma kele kozo 'ja la'ja romo mboloro kinza tirigbili moto do 'bana 'ba romo, tine ngi lipo koto laka kinza lende kënyë ɔto.

XXVIII Kpe më'dë, ni moto ɔ'ɔ 'ja 'bi kozo yida röyi. Ni ame kɔ'ɔ 'ja 'bi 'deni, gbagba yi na ma 'deni gbi kɔ'ɔ. XXIX Boto moto ame ngi ko'ji yida röni ne na ro ye? Ni moto yida röyi ö'bö tulu mo konggo gomo laka gbi kozo 'ba Kurisütö ame këdi konggo go kanisa abo ne. XXX Römöyi ze na 'deni ro kapa 'ba yida ro bo ga. XXXI Kozo ame kugu mi buku 'ba Boko'ba ne, iya te, "Go kö'du mo na botoni ti kololo di yoki 'bu bo ni ti ma bo kari kodɔ'bo ro bo ti 'ja abo kina lɔjɛ kpaki riyö 'deni ro akoto." XXXII Lende löbu nime 'jo mo ma mongo bine moto ma ro ma kusu mo tönë kileme 'deni yaga ne edi kiya röni zi Kurisütö ti kanisa abo. XXXIII Tine moto mo edi kiya röni ziye ti 'ja 'be ga 'do kpe më'dë ni pili, ni moto kɔ'ɔ 'ja 'bi kozo yida röyi kina kpe 'ja pili gbi tara, ni moto koro më'dë yi.

VI

Kole Ni Ti 'Bu Nni Ga

I Kpe kole titi, ame kpe 'deni ro akoto ti Kurisütö ne, ndobo ma laka ro do kiteli

ziye na me. Ni mato uwö do 'bu yi ni ti möyi. ^{II} Boko'ba ose 'deni molo tönë bine iya te, "Oro 'bu yi ni ti möyi." Di mi kö'du ki'di abo ga pili ame na dogba bo kulömu gomo teyi kiya te, ^{III} "Do a ma laka na kurë döyi ti yëyi mo koloma göyi kowo mi dayayi bine."

^{IV} Kina ti, kpe bo kole ni kinza ko'doke lijë de ro ma kënyë ki'di minni kata roye. Tine uluke lijë laka mi akiyandi 'ba Kurisito nere ze ki'dike komo kandi mo zinni.

Atoli Ni Ti Bo Dönni Ga

^V Kpe atoli ni, oroke bo doye ga ti tikere ti ro kilë'di kuwöke dönni ti mi koto kozo ma kuwöke do Kurisito. ^{VI} Kina kinza kebeke de nge to'do mo odo lijë kedii tiye tongo goye 'do tu'bölu komonni. Ama ele de. Ma laka mo ziye tuwö dönni nburu romöyi ako'doko 'ba Boko'ba na kina kpe 'deni gbi ro atoli 'ba Kurisito ga. ^{VII} Kina ti, o'do ndobo 'ba atoli 'bi nima ro do ro konmi kozo eddi ko'do zi Kurisito, tine inza zi bilaka lesi. ^{VIII} Ikali 'deni bo na ro bo ti'di kpa kosi zi bilaka pili ro buru, atoli kpaki ti ma kinza ro atoli go ndobo laka 'bi 'ba mato.

^{IX} Kpe bo do atoli ni, o'doke lijë gbi laka tara kinza kpa kose. Ikalike 'deni nere edii nge koto mitoro ame bo na mbiri do atoli ni gbi do bo domo ga ne. Bo o'do 'ba bo geli de mi longo mo.

Jama 'Ba Ya 'Ba Boko'ba

^X Lende ma ro nburunburu mo ziye na me nati, kpe ame ga 'deni ro akoto ti Kurisito ne i'dike tigo do kiteli abo kogbo ye kitigo. ^{XI} Inda'bake jama 'ba ya 'ba Boko'ba ame ki'di 'deni ziye ne teyi kitigo titata roye timo di zi dongala kënyë 'ba Satani. ^{XII} Ya ma 'beze nime dinza do'doke ti bilaka lesi tine ti malayika kënyë 'ba Satani ga ame lijë na 'deni ti kosi kakpa do bilaka 'ba bi kolu nime pili ne.

^{XIII} Kina ti, inda'bake jama 'ba ya 'ba Boko'ba ti ndo tiye le'jete romöyi 'do odo kada kënyë mo nima komo 'deni dayi 'do kogboke roye timo kinza kirinake ra di zinni bo ya 'be mo naga nima tine di potö mo pele koroke nburu kitigo. ^{XIV} Udöduke lende kodoro 'ba Boko'ba 'bömbö ye ro gasi. Oloke lende laka 'ba Boko'ba roye 'do kitata kpa dongo'do ye di zi komo 'ba bo ya. ^{XV} Usume laja laka 'ba lende keyi 'ba Boko'ba ro wari ndiye togbo roye timo. ^{XVI} Ombike ti'di do go lende 'ba Kurisito nduwë tiye ro maketi tiketi kpa pa'do 'ba komo 'ba Satani timo yaga di roye. ^{XVII} Akomo abo 'ba Boko'ba nime bo ko'do zize di mi tole ne na 'do kinda'bake teyi titata doye timo. Lende 'ba Boko'ba ame Nyi Koto Laka kuwöwö 'deni ne na 'do kogbake ro mbele ziye.

^{XVIII} Tine mi ya nime oböke ti motu. Ititike bo Boko'ba go bo kokonyi ye. Mi wa pili ogboke roye ti

mötu kɔzɔ ma Nyi Kɔtɔ Laka ki'di ziye. Umötuke gbï nduwë gɔ bilaka 'ba Bɔko'ba ga. ^{XIX} Kina umötuke gbï gɔma 'dɔ bo ki'di lende kikali zö ɔdɔ kada 'ba lende ma kômö 'dɔ miya laja laka abo rɔ dɔ kitëwu zi ya ame ga mɔlo kikali dë ne. ^{XX} Ma pele ti zingiri nime ndö mi maboso bine ma gba tuwöwö laja laka nime. Kina umötuke gɔmo 'dɔ Bɔko'ba ki'di ma tiya laja abo nime rɔ dɔ kitëwu kɔzɔ ma bo ko'dɔkɔ zö.

Akumötö

^{XXI} Tukikö, löndö ma dɔ'ɔ kulöwö bɔ kinda'ba ndɔbɔ 'ba Kurisitö laka nime ti kiya gɔ a ma ko'dɔ rönï zö pili 'jaa ziye 'dɔ kikalike gbï mëdï tondo. ^{XXII} Mëdï moja bo 'dɔ tari ti lende ma 'beze bine pili tiyëti mo ziye yayi gɔ dökï'di ye këyi.

^{XXIII} Ee, Bɔko'ba 'bu ti Yësu Kurisitö nere ze ki'di ye kpe löndö ama ga yayi ne kö'böke ti'di dɔye gɔ lende abo ti akɔ'ɔ ti mi këyi. ^{XXIV} Lende këyi 'ba Bɔko'ba këdï tinnï lijë ame ga pili ti akɔ'ɔ ma nburunburu 'ba Yësu Kurisitö nere ze ne.

Akugu 'Ba Pölo Zi Kanisa Ma PİLİPÖYİ

Mötu 'Ba Pölo

I Ma Pölo mugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba Boko'ba ame ga pili mi Pilipöyü ame kpe 'deni ro akoto ti Yësu Kurisütö ne. Mugu ziye ti ya ma löbu 'be ga pili, kpaki ti ya ame ga ro bo ndobo mi kanisa ne. Ze ti Timatiyo lepü ma bo ndobo 'ba nere ze Yësu Kurisütö dumötö ye pili. II Yëyi ti lende këyi 'ba Boko'ba 'bu ze ti 'ba nere ze Yësu Kurisütö koloma tiye.

III Mi kada pili ma momeri go lende 'be mo'do yë'di zi bo Boko'ba bo konjo goma. IV Mi mötu ko'do ma goye pili ma ro lonjo, V römöyü eddike nduwë tokonyi ndobo 'ba tuwöwö laja laka 'ba Boko'ba koto tö kisaki molo di mi kada ma tonë ki'dike doye go lende 'ba Yësu nbö kömö mi kada nime tane. VI Mikali 'deni Boko'ba isaki to'do lende laka abo 'deni miye, kina bo ti kö'bö gbü nduwë to'do mo tara nbö kömö mi kada 'ba tileki 'ba Yësu Kurisütö kako dolinjo nime bine.

VII Kpe na ro ya ma kiyëyi doki'di ma kulöwö kina ma laka mo na 'deni zö 'do miya lende te go kö'du 'be pili. Tine pele ko'ja medü mi maboso bine ala ma tonë kota ma gba medü ro tiyëti lende

'ba laja laka 'ba Boko'ba zi bilaka 'do ki'di dönü gomo ti mi keddü ne, odo'boke roye gbü tö to'do ndobo nime Boko'ba ki'di zize to'do mo ti mi këyi abo ne. VIII Boko'ba ikali medü miya lende ma kodoro ame miya te mo'ö ye pili gbü kozo ma Yësu Kurisütö ko'ö ze ne tara.

IX Mi mötu ma goye mititi bo Boko'ba ki'di ye kotoke to'ö roye ro do kiteli kikalike bo gbü ti kori 'ba lende abo. X Ame na ti ki'di ye tikali toza wa ma laka 'ba Boko'ba. Kina do Yësu Kurisütö kedü kileki 'deni kako dolinjo nime bine tine, ti keddike 'deni ngü lipo kinza wali 'ba lende kënyë XI römöyü bo i'di ye 'deni nge tö'bö to'do wa ma laka. Kina ti ko'do yë'di 'deni ngü zi bo Boko'ba kilëlu bo go kö'du mo.

Loma Ti Kurisütö, Mi Didü Gbü Mi Tölë

XII Löndö ma ga, mo'doko gbü ziye tikali mo gomo nime medü yimo bine ne i'di bilaka ma konzi 'deni le'jete kuwö laja laka 'ba Boko'ba. XIII Bo kanya ame ga pili kedü koda linjo 'ba bo dolinjo ma löbu bine kpaki ti ya moto mo ga uwö 'deni oboso ma bine dömöyü Kurisütö. XIV Bilaka 'ba kanisa ma konzi o'ja konyi abo 'ba nere Yësu 'deni di roma ma medü mi maboso, kina go kö'du mo lijë ikali 'deni ngü bo ti kokonyi lijë gbü. Kina me lijë kedü 'deni ro tiya lende abo le'jete ro do ngölö kinza tikere.

XV Ya mato ga ombi doki'di nni roma ko'ji ma kina ma lijê kedi ro tuyeti lende 'ba Kurisitö. Tine ya mato ga edi kiya 'benni ngi kodo di mi zana 'ba lende laka. XVI Lijê o'o ma, na me lijê ikali ndobo ma Boko'ba ki'di zo na ro tuyeti laja laka abo. XVII Ya ma laki naga nima o'doko to'do ronni mbiri lobu kebe ma. Go ko'du mo na lijê iya lende 'ba Kurisitö de do mi koto. Lijê o'doko ti'di gomo mato doma di mi maboso bine. XVIII Ne pele o'do oto de zo. Ame ya ma kedi ko'do 'benni do mi koto naga kpaki ti ma kedi ko'do 'benni do mi riyö naga kedi 'deni ro tuwöwö lende 'ba Kurisitö ne, ma 'deni ngi ti mi keyi.

Kina ti mö'bö nduwë ti mi keyi tara XIX römöyî mikali eddike tititi Boko'ba goma tokonyi ma. Tine Yesu Kurisitö ti ki'di Nyi Koto Laka abo ngi konggo goma 'do wa pili ko'do ronni laka zo. XX Kina mi'di doma 'deni ngi ti doki'di koto gomo Boko'ba inza kola ma kodo ro kaya roma, tine bo ti ki'di ma medi ro do kitewu kozo ma dogba, kina gbi 'do odo medi pele gba ti komo ma te ala odo molë pele, lebî ma ti ki'di bilaka ngi kubî go Kurisitö.

XXI Ne ma 'bama ame ma pele gba ti komo ma ne medi koto ti Kurisitö. Kina odo molë 'deni yayi tine ti medi ngi ti bo ro do kiteli. XXII Ne odo moloma gba ti komo ma ti mo'do ndobo ngi zi Kurisitö ro

do kiteli, tine go ko'du mo na mikali de ma yala na 'do mo'doko, 'do toloma gba ala 'do tolë. XXIII Wa riyö naga nime edi gba kilaka ma. Ne ma mo'doko mo na 'do tolë go mari toloma ti Kurisitö, römöyî ama na ro ma laka zo. XXIV Ne 'do toloma gba bine edi gbi ro ma laka römöyî go mokonyi ye. XXV Ame na ro do kiteli go ko'du mo mikali medi moloma gba titi ti komo ma. Ti mö'bö nduwë tokonyi ye 'do ki'dike doye go lende 'ba Boko'ba ro do kiteli kina gbi ti lonjo go ko'du mo. XXVI Kina odo mileki 'deni ziye yayi ti kubike go Yesu Kurisitö 'deni ngi go ame ma gba tiye ne.

XXVII Tine ma ro do kiteli mo na me medi miya ziye, o'doke nge ro lende laka mi loma 'be ga pili römöyî kpe 'deni ro 'ba laja laka 'ba Kurisitö. Ne kina me odo mako pele tonggo ye ala muwö pele nge ro lebî 'be di bi kowo mo'doko tikali mo ma keddike nduwë ti mi keddi gbi ti mi koto 'do kogboke roye laka tö'bö to'do lende 'ba laja laka 'ba Kurisitö kinza toga kpeye gomo. XXVIII Odo kiya te kereke de kpe di zi bo kedi ki'di mugu nni roye naga nima ti kedi ngi ro akileme zinni ma Boko'ba kedi ku'du lijê mi pa'do 'ba Gehena, tine bo ti komo ye di mi tolë. XXIX Ti kedi ngi tara römöyî mi keyi abo 'ba Boko'ba ame ki'di ye ki'dike doye 'deni go lende 'ba Kurisitö ne i'di

ye 'deni gbí tombi gomo mo. ^{XXX} Kina me kèddi kopike røye 'deni nduwè tombi gomo ame ga bilaka kèdi rø todo mo røye 'deni gbí kòzo ma tònè ko'jake lijè koloma rø to'do mo zø ne. Kina me uwøke 'deni gbí ma lijè kèdi gba rø to'do mo zø tara.

II

Rø Löbu 'Ba Kurisütø

^I Ze ma ze tiye ame 'deni rø 'ba Kurisütø ne, gø docøke mi kèddi dè kpe nati rø gø røze? Tara ne ze kinza akø'ø tüyèyi døkí'di lépí ze ga ya? Dinzake rø akøto ti Nyí Køto Laka tomeri kø'du 'ba lépí ze ga ya? ^{II} Ne ødo kèdi 'deni tara, kina me miya ziye, olomake pili ti meri køto 'do ki'dike ma rø løjø rø do kiteli. Ø'øke røye pili rø gø røye kinza komo geli yimo. Kina 'do ki'dike do lende kuti 'be kèdi kinza do kudu teyi. ^{III} Tine kinza kebeke dè to'do wa ame ga 'do to'do røye timo rø wa løbu gbí ti rø kubötø. Ilekike røye bèri, omerike lende 'ba lépí ye ga na laka kebe 'beye. ^{IV} Ni møto kinza kø'bø dè nge tokonyi gbagba yi, tine gbí nduwè ziyi tokonyi ya møto ga.

^V I'dike meri 'be kèdi kòzo 'ba Yèsu Kurisütø. ^{VI} Bo ø'bø nduwè gbí kòzo Bøko'ba, tine bo omeri inza rø ma laka zi bo 'do tonyø gø løbu do kiteli nima tedi rø ma koriya ti Bøko'ba. ^{VII} Gø kø'du mo na me bo kola løbu do kiteli nima bo kileki rø bo bèri kòzo bo laja zi

bilaka. Øyø bo 'deni rø bilaka lesi, bo koloma døyayi bine kòzo bilaka ma sari. ^{VIII} Bo ileki rø bo bèri tuwø do Bøko'ba mi wa pili pele di mi tölè. Bo i'di rø bo zi bilaka kutøti bo do ngèri kupø bo. ^{IX} Gø kø'du 'ba do kuwø na Bøko'ba kogba bo 'deni mitorø ki'di bo rø løbu 'ba do wa pili, ^X 'do ya ma mitorø pili ti ma mi døyayi nime kpaki ti ya ma 'deni bicí yayi bèri naga koro bo ^{XI} gbí ti tilèlu bo, kiya te, "Yèsu Kurisütø na rø nere." Kina akilèlu ti kèdi ngi zi Bøko'ba 'bu gø kø'du mo.

Bi Kòzo Mi Dølijø

^{XII} Kina ti kpe ame ga mø'ø ye ne, kòzo ame kø'bøke 'deni tuwø do Bøko'ba ko'ja mèdi tiye yayi ne, kina me ma 'deni rø ma kowø uwøke do bo gbí rø do kiteli. Oroke bo ti tikere, kodøke røye gø ndøbo nime rømöyi kpe na bo komo 'deni di mi tölè. ^{XIII} Bo na ki'di ye to'døko kø'du abo bo ki'di tigo ziye to'do mo. ^{XIV} Ne kinza kø'døke wa møto dè ti rø konboro ala gbí ti kpa kuri. ^{XV} Kina ya ma laki pili ti konjø ngi wa ma kënyè møto inza mi loma 'be rømöyi èddike 'deni kinza lende kënyè kòzo kole 'ba Bøko'ba mi löngø bo lende kënyè ma kilagi bo naga nima. Kina ti kèddike ngi zinni kòzo kèlu ame kèdi kiyøpo bi mi mandølu ne tara, ^{XVI} rømöyi øzake lende 'ba Bøko'ba ame rø kori 'ba didi ne 'deni zinni. Ødo kø'bøke nduwè to'do mo te,

mí tileki 'ba Kurisítò kako dólínḡ nime bine ti mēdi ḡḡi ti mí kēyí, rómöyí monḡḡo 'deni ndóbo nime mopi róma to'do mo mí lónḡḡo ye ne ilikó dē ró yawa.

XVII-XVIII Kina me mótoga bilaka ti kupö ma gírí nime. Ne ódo kēdi pele tara yayi ti mēdi ró lónḡḡo gó kó'du mo. Kina kpe gbí 'do kēddike ró lónḡḡo gó kó'du mo, rómöyí ti mēdi ḡḡi kózo roma ame kumu zi Boko'ba, kina ti'di dōye gó lende abo ti kēdi gbí ró akumu zi bo. Kina ti mozoli róma kózo ti akumu ma 'beye nima. Gó kó'du mo olomake ti, ti mí kēyí kózo tò.

Akiteri 'Ba Pólo

XIX Ódo ḡere Yésu ko'doko zó momeri toja Timatiyo kari ziye gírí naga nime, 'do bo kileki ti lēbí 'be zó gó dōma kitēwu yaga. XX Bo na mēdi moja kari ziye rómöyí bótó mótó ma bine komeri kó'du 'be ḡḡi ró mbēmbē kózo 'bama te ne inza du te ḡge ró bo. XXI Kó'du 'ba tokonyi gbagba lijē ga na ḡge kó'ó rónni, lijē onyo a mótó ró lende 'ba Yésu Kurisítò dē. XXII Kina me ikalike gbí Timatiyo na kileme ró bo 'deni ró bilaka ma laka, ko'do ndóbo 'ba tuwówó laja laka 'ba Boko'ba nime kózo tò kózo kole ní ma ti 'bu ní tara. XXIII Ódo mikali wa ma kēdi ko'doko to'do róni zó 'deni, momeri 'do toja bo welo kari ziye yayi. XXIV Kina ódo ḡere Yésu ko'doko zó, miteri 'do tari gbí ti gbagba ma welo ziye yayi.

XXV Momeri bine ma laka mo na 'do moja bó lóndó ze Epapodito kari ziye gírí nime. Bo na ró bó ame ko'do ndóbo 'ba Boko'ba nime kózo tò kózo bó kanya riyó ma kítaka rónni kpa ya tara. Kpe na tónē kojake bo, na me bo okonyi ma 'deni XXVI bo o'doko 'do tileki ziye yayi. Dóki'dí bo ró ma kombi gó kó'du 'be rómöyí lēbí mo ari ziye yayi tēgē rókó'ó o'do bo sowa. XXVII Ró ma laka rókó'ó o'do bo ḡgosi 'deni 'do tölē. Ne Boko'ba o'do mí kēyí 'deni ró bo gbí róma kómó bo, kinza mēdi ra kulówó ró meri. XXVIII Gó kó'du mo na me mo'doko toja bo kari gírí nime ziye 'do to'ja kinē bo 'bówu ki'di ye kēddike ti mí kēyí. Kina ti ki'di ma 'jaa moloma kinza tēdi ró meri. XXIX Tine ódo bo kómó ziye yayi olomake ró lónḡḡo ti bo, o'doke bo laka ró 'ba ḡere Yésu. Ma laka mo na 'do koroke bilaka ma kózo bo tara XXX rómöyí bo pa ḡgosi 'do tölē mí ndóbo 'ba Kurisítò nime. Bo ilaḡa gó didí bo ti'di konyi ame kó'boke dē ti'di mo ne zó.

III

Ti'di Dó Gó Laja Laka Na Ró Dó Kiteli

I Lóndó ma ga, olomake ti mí kēyí rómöyí kpe 'ba ḡere Yésu ga na. Ne 'bama 'do tileki tugu a mótó ame mugu 'deni dōgba ziye bine ne embe dē zó, kina ti kokonyi ye ḡḡi.

II Kina me mēdi miya ziye i'dike kómoye kandi laka di

zi bi naga nima. Ya bo lende kënyë naga nima këdi kënyö ti dölëti 'bënni 'ba akilele to nima ro yawa. ^{III} Lijë 'bënni nima inza du koto te ro 'ba Boko'ba, ze ame dumötu bo ti tigo 'ba Nyi Koto Laka dubi go ako'do 'ba Yësu Kurisito ne ze na nge ro 'ba bo ga. Kina dikali 'deni ro ma laka lende 'ba bilaka lesi na de ti ki'di ze ro 'ba Boko'ba.

^{IV} Ne do kiya te dölëti na pele këdi ki'di wa ro 'ba Boko'ba, ti këdi gbi ro ma laka zo, ti ki'di ma gbi medii ro 'ba Boko'ba ro do kiteli di do ya ma laki pili.

^V Iele ma molo mi tö'do do modomota di potö ma köyö ma. Ma ro Yisarele di mi kupö Benyimona, kupö ze na molo ro Yudayi kako di zi 'bu ze löbu ga. Ma ro Parosi, bo kënyö toro kö'du ki'di 'ba bilaka ze ga. ^{VI} Moworo tonë bine kulöwö todo gomö ro bilaka 'ba kanisa. Boto motö ame ngi go kiya te mola wa ma koto motö kinza toro mo di mi kö'du ki'di 'do tedi ro ma laka komo Boko'ba ne inza du te.

^{VII} Ne wa ma molo naga nima pili kozo mori ko'do ni ne, mongö 'deni ngi le'jete kozo wa ma yawa go wa ame Kurisito ko'do ne. ^{VIII} Ro ma laka mongö dölëti ni 'deni ngi pili kozo wa ma yawa romöyö tikali Yësu Kurisito ro ngera ma na mbiri ro do kiteli. Mola go wa naga nima 'deni pili go wa ma bo ko'do zo. Mongö lijë pili 'deni ngi kozo yöri tara ^{IX} 'do medii ro akoto ti Kurisito go ndobo abo ki'di ma ro ma

laka komo Boko'ba. Mi'di doma 'deni go lende 'ba Kurisito go kö'du mo na Boko'ba ko'do ma 'deni ro ma laka komo bo. Ne tine inza go ako'do laka ma 'ba toro kö'du ki'di abo. Boko'ba i'di ma 'deni medii ro ma laka komo bo romöyö mi'di doma go lende 'ba Kurisito. ^X Wa ma mo'doko na nge ro tikali Kurisito. Bo na kodo 'deni di mi töle, go kö'du mo mo'doko 'do tedi ti tigo abo kina gbi kozo 'ba bo tara tombi gomö ti töle. ^{XI} Kina Boko'ba ti koja ma ngi yaga di mi töle.

Riña Ro Ma Kodoro

^{XII} Tine minza tiyeni mo giri nime te mikali Kurisito 'deni lipo mi koto, kina minza gbi ro tiya mo te Boko'ba i'di ma 'deni mi koto kinza a ma kënyë yimö. Medii gba ro togbo roma 'do tikali Kurisito ngi lipo mi koto, romöyö go kö'du mo na me Yësu Kurisito koza ma ro 'ba bo.

^{XIII} Löndö ma ga, ro ma laka mikali Kurisito de ngi gba lipo mi koto. Medii gba mi riña doli kozo bilaka ame di mi riña doli abo ko'ba nalo 'ba wa ma bo kiteli 'deni naga de nera. ^{XIV} Tine mi'di roma 'deni tirina ro ma kodoro tari tömö bi 'ba tote mo 'do mo'ja kpa közi. Mo'do 'deni tara 'do mo'ja kpa közi ame Boko'ba koja Yësu tidëki ma domöyö mo ne, kina ro loma ti bo mitoro.

^{XV} Ya ma komo kopo mi kö'du 'ba Boko'ba naga ti

kutü gbî gɔ lende ma nime. Ne ɔɔ kutike dē pele gɔmo Boko'ba ti kileme 'jaa ziye 'dɔ tikali mo laka. ^{XVI} Ma dɔ kiteli mo wa ame ga Boko'ba kileme 'deni zize pili rɔ kɔtɔkɔtɔ to'dɔ mo ne, na gɔ do'dɔke nduwē darike timo.

^{XVII} Löndö ma ga, ö'böke nduwē toloma kɔzɔ 'bama kina i'dike kɔmɔye gɔ ya naga nima mī löngö ye yayi kēdi koloma kɔzɔ ma tönē ko'jake ze doloma ne tara. ^{XVIII} Ya mɔtɔ ga ēdī 'deni ame loma 'bēnnī ga kileme lijē rɔ bɔ ndo'ji 'ba lende 'ba tölē 'ba Kurisitö nime. Kina miya 'deni tönē molo bine ziye 'dɔ ki'dike kɔmɔye kandi laka di zinnī. Kina me mēdi mileki 'deni gbî miya ziye rɔ kɔmɔ tɔɔ. ^{XIX} Ya naga nima ŋburunburu 'bēnnī na mī Gehena, römöyī wa ma lijē koro na ŋge rɔ ako'dɔkɔ 'ba yida rönni ga, kina lijē ŋgī rɔ dɔ kombi gɔ wa ame ga dēne gɔ lijē ki'di lende mo ra kaya rönni ne. Meri 'ba wa 'ba dolinɔ nime na lijē ki'di ŋgī ŋge kö'bö dönni. ^{XX} Ne ze 'beze ma ze tiye nime gɔ bi 'beze na rɔ dɔyayi 'ba mitorɔ. Kina me dēdi 'deni rɔ toda dɔ tileki 'ba ŋere ze Yēsu Kurisitö di yöyī tɔmɔ ze yaga di mī tölē. ^{XXI} Kina ti tigɔ mbēmbē abo kuyī yida rɔ 'ba dɔyayi ma 'beze nime 'deni ŋgī gɔ kēdi kɔzɔ ma kele köbö 'ba bo 'ba mitorɔ nima tara, römöyī tigɔ nima i'di wa pili 'deni kuwö dɔ bo.

IV

^I Kpe löndö ma ga ame mɔ'ɔ ye kulöwö ne, lende 'be ɔ'ɔ roma sowa römöyī kpe na 'deni ki'di ma rɔ löŋɔ, kina kpe na gbî rɔ akileme laka 'ba laja ma zi Boko'ba. Gɔ kö'du mo na miya ziye 'dɔ tö'bö tuwö dɔ lende nime ti tigo 'ba ŋere Yēsu.

Tocɔ To'dɔ Lende Laka

^{II} Kpe Ewodiya ni ti Sundukē, mocɔ ziye tuti dɔ lende rɔ gɔ rɔye kɔzɔ ame ŋere Yēsu ko'dɔ ye 'deni rɔ lēmī ne. ^{III} Tine nī ame ko'dɔ ndobɔ nime rɔ ma laka tö ne, milende ziyī 'dɔ kokonyi 'ja naga nime 'dē tuti dɔ lende rɔ gɔ rönni, römöyī lijē na kogbo rönni 'deni laka tiya laja laka 'ba Boko'ba kɔtɔ tö gbî ti Kilemeneti ni ti ya mɔtɔ ga, Boko'ba ugu möyī lijē 'deni pili mī buku abo ame bo kugu möyī ya ma ti dīdī ma ŋburunburu naga 'deni yimo ne.

^{IV} Kpe pili 'dɔ kö'böke nduwē rɔ löŋɔ römöyī kpe 'deni rɔ 'ba ŋere Yēsu. Kina me mēdi mileki gbî mose ziye, ö'böke rɔ löŋɔ. ^V I'dike 'dɔ bilaka kikali ako'dɔ 'be ga ēdī pili rɔ ma laka römöyī tako 'ba ŋere Yēsu ɔwɔ dē kpe. ^{VI} Kinza kolomake dē ti kɔmɔ kilē'di gɔ wa mɔtɔ. Ne ɔɔ kiya te kēddike ti gomɔ umötuke Boko'ba ko'dɔke yēē'di zi bo kiyētike gɔ wa ame ga pili ko'dɔkɔke ne zi bo. ^{VII} Kina bo ti kiyēyī dōki'di ye 'deni ŋgī römöyī kpe 'ba Yēsu Kurisitö ga na. Mī këyī abo ame rɔ dɔ kiteli

kebe wa pili ne ti kitata ye kinza kɔmɔ kilê'dî ti tikere konɓenɓe ye ra.

^{VIII} Ma ɔ ɳburuɳburu mo na me miya ziye löndö ma ga, ö'böke ɳge tomeri lende laka ame bilaka pili kedi kubî gomo ne. Meri 'ba lende laka ame kinza wa mɔɔ ma yawa yimo ne na 'dɔ keddike timo, ti lende ma kele kinza wa mɔɔ ma kënyê yimo ti wa ame ga 'dɔ kokonyi bilaka kinza wa mɔɔ ma kirasi mo ne. ^{IX} Kina o'dɔke wa tönê ga ko'jake moloma ɔ to'dɔ mo kuwöke gbî moloma ɔ tiya kö'du mo ne. Wa naga nime na ɔdɔ ko'dɔke 'deni Boko'ba ti kiyeyî dökî'dî ye ɳgî bo kö'bö tiye.

Yëë Ma

^X Ma ti mi këyî ɔ mbëmbë mileki yëë'dî mo zi ɳere Yësu römöyî ilenoke kpa kori 'ba akɔ'ɔ 'be ma goma 'deni 'böwu teyi di pötö ame tönê gomo kigabi 'deni sowa ne. Mikali ɳgî ɔ ma laka ëddike tomeri ma, tine kori na kinza ziye 'dɔ kilemeke zö. ^{XI} Minza miya nime gɔ leri 'ba roma. Toloma ɳge gɔ wa ame ga 'dɔ ko'dɔ rönni zö ne ikali roma 'deni. ^{XII} Mandi 'deni mi loma 'ba tedi ɔ leri gbî ti ame ti wa ɔ ma konya ne. Miyandi roma 'deni molo laka ti 'jo 'ba lende 'ba 'dɔ toloma liya di mi gɔ bi ame ga pili medi teyi ne. Tedi ti akonyo ɔ ma konya ala pele ɳgî ɔ 'bö kpaki ɔ ma koriya zö. Kina gbî ma 'dɔ tedi ti wa ɔ ma konzi ala ɔ leri kpaki

ɔ ma koriya zö. ^{XIII} Kurisito i'di tigo 'deni zö ta'da wa naga nime timo. ^{XIV} Ne kpe gbî o'dɔke 'deni laka ame kokonyike ma di mi gomo nime ne.

^{XV} Kpe löndö ma ga ame mi Pilipöyî, ikalike 'deni tönê mari dɔgba tiya laja laka 'ba Boko'ba ziye ne kpe na ɳge kɔɔ kokonyike ma. Mi tönyî ma di Make-doniya bilaka 'ba kanisa ma laki okonyi ma dë ti wa ma kɔɔ girisi, tine kpe na ɳge ki'dike zö. ^{XVI} Pele tönê ko'ja medi Tesalonika ojake wa ame ga medi ɔ leri mo ne gbî zö mi konzi. ^{XVII} Minza miya nime gɔ ma mo'dɔkɔ kpa közi 'be, tine miya tara römöyî mo'dɔkɔ 'dɔ Boko'ba kileki gɔ bi mo ziye ɔ yeyî ma laka. ^{XVIII} Wa ame ga pili kojake ne ömö 'deni zö ki'di ma 'deni ɔ bo wa. Epapodito i'di 'deni zö minza kpe ɔ leri. Lijê 'deni kɔɔ akumu ame konma zi Boko'ba 'dɔ tato kele mo kiyeyî mi bo ne. ^{XIX} Bo Boko'ba ma na ɔ bo wa ma dɔ kiteli. Bo ti ki'di Yësu Kurisito 'deni ɳgî koja gɔ wa ame ga pili keddike ɔ leri mo ne ziye.

^{XX} Akilëlu kedi zi bo 'bu ze nduwê ɔ ɳburuɳburu. Amini.

Akumötö

^{XXI} I'dike mötö ma zi ya ame ga pili ɔ 'ba Yësu Kurisito ne. Löndö ame ga tö bine ne umötö ye pili laka. ^{XXII} Bilaka 'ba Boko'ba ma bine pili, ma kulöwö mo ya ma liɳɔ 'ba

bo doliŋo ma löbu umötö ye
pili. ^{XXIII} Lende këyî 'ba ɲere
Yësu Kurisitö koloma tiye.

Akugu 'Ba Pɔlo Zi Kanisa Ma KOLOSE

^I Ma Pɔlo mo ame Boko'ba kigeli ma 'deni gɔ ako'doko abo rɔ bɔ laja 'ba Yɛsu Kurisitɔ ne, ze ti lɔndɔ ze Timatiyo na me ^{II} dɛdɛ dugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba Boko'ba ame ga mi Kolose ne, kpe ame ga 'deni rɔ lɔndɔ ma ki'di dɔnni gɔ lende 'ba Kurisitɔ ne. Yɛyi ti lende kɛyi 'ba Boko'ba 'bu ze koloma kɔtɔ tiye.

Mötu Ti Yë'di

^{III} Dɛdɛ nduwɛ dileki yë'di kembe zi bo Boko'ba 'bu 'ba Yɛsu Kurisitɔ nɛre ze mi mötu ko'dɔ ze gɔye. ^{IV} Römöyi duwɔ lende mo 'deni ma ki'dike dɔye gɔ ko'du 'ba Yɛsu Kurisitɔ, ko'oke bilaka 'ba Boko'ba pili ^V mi kɔmɔ ki'di gɔ yɛyi nime kikeki 'deni dömöyi ye mitorɔ ne. Lende mo ga na kuwöke 'deni tönɛ mi kada ma gogo laja laka 'ba Boko'ba mo kɔmɔ ziye. ^{VI} Laja laka ɛdi kita'ba 'deni ngi kana kote mi dɔliɔ kɔzɔ ma kɛdi kana gbɛ mi löngö ye yayi kisasi mɔlo di mi kada mo tönɛ dɔgba kuwöke teyi kikalike gɔ yɛyi 'ba Boko'ba laka ne. ^{VII} Epapora bɔ laja lɛpi ze ma dɔ'ɔ kulöwö ne na kiyandi ye timo. Bo inda'ba laja 'ba Kurisitɔ 'deni dɔ mi kɔtɔ bo kiyandi ye. ^{VIII} Ako'ɔ nima

Nyi Kɔtɔ Laka ki'di ziye ne bo na kiya gɔmo zize.

^{IX} Gɔ kö'du mo na me dɛdi dumötu 'deni nduwɛ gɔye mɔlo tönɛ duwɔ lende 'be ne. Dititi bo Boko'ba kɔdɔ akikali 'ba ako'doko abo lɔ miye kɛddike ti akikali pili mi Nyi Kɔtɔ Laka. ^X Kina 'dɔ loma 'be kɛdi ko laka rɔ 'ba bilaka abo 'ba nɛre Boko'ba ko'bo tɛyɛyi doki'di bo, lende ko'dɔ 'be ga pili kɛdi rɔ ma laka ti akikali mo nduwɛ rɔ dɔ kiteli. ^{XI} Dumötu bo Boko'ba tigo löbu dɔ kiteli abo kogbɔ ye tɔ kpe kitigo, kombike gomɔ ti doki'di kɛddi ti löɔ, ^{XII} kilekike yë'di zi bo römöyi bo ileɔ ye 'deni tinda'ba wa tönɛ ga kikeki zi bilaka abo ga mi nɛre löbu abo 'ba bi kɔpɔ ne. ^{XIII} Bo na kɔmɔ ze 'deni kolo ze di mi tigo 'ba nɛre 'ba bi kolu ko'de ze mi nɛre löbu 'ba kole abo nime bo ko'ɔ kulöwö ne. ^{XIV} Ti bo kole mo na me kutɛ gɔze 'deni kola ze gɔ lende kɛnyɛ ze ga.

Yɛsu Na Rɔ Kinɛ Boko'ba

^{XV} Kinɛ Boko'ba botɔ o'ja dɛ, tine kole abo na rɔ kinɛ bo mo ame kileme 'deni zize. Bo na rɔ kole dɔndende 'ba Boko'ba rɔ bɔ dɔ wa pili. ^{XVI} Römöyi ti bo na me wa pili 'ba mitorɔ ni ti dɔyayi ko'ba rɔnni, ma ko'ja kinɛ mo kpaki ti ma kinza ko'ja kinɛ mo dɛ naga, pili rɔ gɔ malayika ni ti wa ma ti közi kakpa ti tigo naga. Ti bo na me wa pili ko'ba rɔnni 'deni toro bo. ^{XVII} Gba kinza wa naga nime ko'ba rɔnni dɛ bo ɛdi 'deni mɔlo yayi. Ti bo na me wa naga nime pili kɛdi

mī gɔ bi mo ga ne. ^{XVIII} Kɔzɔ ame dɔ na dɔ yida rɔ ne tara, bo na rɔ dɔ kanisa. Bo na rɔ tisaki mo, bo na rɔ dɔndende 'ba tɔdɔ di mī tölē 'dɔ bo na kēdī rɔ löbu dɔ kiteli dɔ wa pili. ^{XIX} Gɔ akiteri abo 'ba Boko'ba na ma bo koweli kole abo nime kolɔ kinē bo pili teyi. ^{XX} Ti bo kole na me Boko'ba ko'de wa pili 'ba mī dɔyayi ni ti mītorɔ 'deni kinda'ba mīnnī kɔtɔ ti bo gɔ lende 'ba roma kole abo nime kulöwu bine dɔ ngērī ne.

^{XXI} Ne ma 'beye, tönē pa bine kpe rɔ ma kɔwɔ di rɔ Boko'ba rɔ bɔ ya abo ga. Meri 'be ti lende ko'dɔ 'be ga pili rɔ ma kēnyē. ^{XXII} Ne pele tara bo ēnyī ko'de ye 'deni tinda'ba mīye kɔtɔ ti bo ti tölē 'ba kole abo ame yida rɔmo kolē bine ne. Bo o'de ye 'deni gɔ kēddike zi bo kɔtɔ laka kinza a ma kēnyē mɔtɔ kɔmɔ bo. ^{XXIII} Tine ziye ti tō'bō mī kɔri 'ba ti'di dɔ gɔ lende abo, kinza kebe kuyike kpeye dē kpe 'böwu yaga di rɔ yēyī mo tönē kēddike ti kɔmɔ ki'di gɔmo mī kada ma laja laka 'ba Boko'ba kōmō ziye ne. Laja laka uwöwö rōnī 'deni kote mī dɔyayi, ame ma Pɔlo gbī rɔ bɔ laja mo ne.

Pɔlo Bɔ Laja

^{XXIV} Kina me le'jete ma ngī rɔ lɔŋɔ gɔ gomɔ nime mēdī mombi gɔ lende 'be ne. Ti mo'dɔ ngī ndɔ mote kɔsɔ gomɔ 'ba Kurisītō ma kileke gba nime mī yida rɔma gɔ kō'du 'ba yida rɔ bo ame rɔ kanisa ne. ^{XXV} Ma 'deni rɔ

bɔ laja 'ba kanisa. Boko'ba na ki'di ma 'deni kpamo 'dɔ tuwöwö laja laka abo pili ziye. ^{XXVI} Mī kada 'ba 'bu ze löbu tönē ga pa bine laja laka nime oloma 'deni rɔ ma kusu. Tine ma le'jete ileme 'deni yaga zi bilaka abo ga. ^{XXVII} Ako'dɔkɔ abo 'ba Boko'ba na 'dɔ lijē kikali 'jɔ 'ba lende kusu abo tönē ame yēyī ma löbu kēdī zi ma kinza kikali bo mɔlo naga. Omba lende ma kusu mo tönē na me, Kurisītō ēdī 'deni mīye. Kina ti kēddike ngī ti kɔmɔ ki'di gɔ löbu abo mo tönē.

^{XXVIII} Lende 'ba Kurisītō na me dēdī duwöwö zi bilaka pili. Di'di kɔmɔ kandi mo 'deni diyandi wa 'doyi ti akikali mo ga 'dɔ ko'de yi mɔtɔ kōmōyī kɔpɔ yaga rɔ akɔtɔ ti Kurisītō kɔmɔ Boko'ba. ^{XXIX} Gɔ 'dɔ to'dɔ mo na me mēdī mulö dɔma mogbɔ rɔma ti tigɔ ame pili Kurisītō ki'di zō mī ndɔbɔ abo nime ne.

II

^I Mo'dɔkɔ ziye 'dɔ kika-like dɔ kulö ma nime laka ame mēdī mulö dɔma gɔye kpe bilaka 'ba Kolose ni ti Lodikiya gbī ti ma konzi mɔtɔ ga ame kinza ko'ja kinē ma dē ne. ^{II} Mēdī mocɔ mīye gɔ kinda'bake dōkī'dī ye ti kɔtɔ mī akɔ'ɔ 'dɔ kēddike rɔ mɔri mī akikali ma laka tikali gɔ a 'ba Boko'ba tönē pa rɔ ma kusu, ame kina rɔ Kurisītō ne. ^{III} Bo Kurisītō na ki'di mɔri mbēmbē 'ba Boko'ba nime 'deni ziye rɔ lende kikali abo.

IV Mēdī miya ziye nime kinza kowasa ma kindili mōto ga kebe koto ye ra yaga di mī kori nime. V Kozo ame pele yida roma kinza tiye yayi ne mēdī tiye mī meri. Tine ma ro loṅo di bi tonḡo mo ma kēddike ti mī koto ki'dike dōye 'deni ḡburu laka ḡo lende 'ba Kurisitō.

Loma Ro Akoto Ti Kurisitō

VI Kina kozo ame kindabake Yēsu Kurisitō 'deni miye ro ḡere ne, olomake ti ro akoto ti bo. VII Ogbōke ḡgira'da ye kalo mī bo kubōke roye ti bo. Ogbōke roye kitigō mī ti'di dōye ḡo lende abo kozo ma kiyandi ye timo kinza kilikōke dōye dē. Ō'bōke ti tileki yē'di ro do kiteli zi Boko'ba.

VIII Onḡoke laka kinza bōto koto ye ra yaga di mī kori nime ti akiyandi rumō ro bētī naga nima. Ame ka ḡgī ro 'ba doliṅo nime ro kō'du ki'di ni ti dōlētī ma molo ne. Tine inza du te ro ma kako di zi Kurisitō. IX Boko'ba na ma pili mī yida ro Kurisitō. X Kina me kpe 'deni ro akoto ti bo ne kpe na 'deni ti didī ma laka mo tōnē. Bo Kurisitō na ro bo do malayika ni pili ti wa ame ga kēdī ti kōzi kakpa ne.

XI Tine tēdī 'be ro akoto ti Kurisitō na kilele ye 'deni inza ro akilele ame ro 'ba yida ro 'ba bilaka lesi ne. Akilele ma 'beye ro 'ba Kurisitō ame koke lende kēnyē ku'du 'deni piri mōkō. XII Mī bapatisi usu ye 'deni koto ti

bo. Kina me kōdōke 'deni ḡbī koto ti bo di mī tōlē mī ti'di dōye ḡo tigo 'ba Boko'ba ame koja bo di mī tōlē ne.

XIII Tōnē pa bine kpe ḡgī ro tōku mī lende kēnyē 'be ga kinzake ro 'ba Boko'ba. Ne ma le'jete Boko'ba ididī ye 'deni ti Kurisitō. Bo ola ze 'deni ḡo lende kēnyē ze ga pili. XIV Kogba wali lōbu tōnē goze ne bo upupu 'deni pili yaga. Bo ogba 'deni ḡgī kō'do ti kabi romo kutōti ti Yēsu do ḡgērī. XV Ti tōlē 'ba Kurisitō do ḡgērī na ka'da tigo lōbu ni ti wa ma ti kōzi kakpa naga 'deni pili. Oja lijē 'deni yaga bi kopo ḡo koḡḡo ma bo Boko'ba ka'da lijē 'deni.

XVI Kina me kinza bōto mōto kebe tilende dē kpe tiye ḡo wa ma kēddī konyoke ala kuwēke. Kinza bōto mōto ki'di kō'du dē kpe ziye ḡo lende 'ba kada ma koro ala karama 'ba nyepe la'ja ni ti kada 'ba ro kindawo. XVII Lijē wa naga nima pili do mbēli 'ba wa ma kēdī kō'do rōni naga nime na ka, ame Kurisitō na ro gogo mo ne. XVIII Kinza ki'dike bōto mōto kudōli ye dē kiya te uburuke roye 'deni ḡo kinza tumōtu malayika kozo 'bēnnī. Ōdo kēdī pele ro akileme na bo kiya te bo o'ja, do kombi abo nima ka ro ma sari. Meri kēnyē abo ma mī bo na ka'da bo 'deni. XIX Bo ope kōzi bo 'deni di ḡo Kurisitō ame kina ro do kanisa ne. Do na kēdī kogbo yida ro pili bi koto ḡo kpa dōmoso mo ga tiyōbu kozo ma Boko'ba kiteri.

Tölë Tididi Ti Kurisitö

^{XX} Kpe, öleke 'deni koto ti Kurisitö kope ye ro do ngölö di mi dölëti ni ti kö'du ki'di. Ne go wa'di na keddä kilekike roye gba 'böwu kozo iya te kpe 'ba dolinjo? ^{XXI} Kö'du ki'di naga nime kiya te, "Kinza ko'do oto de ti a ma te. Kinza konyo a ma te de. Kina kinza kosa ro a ma te de gbi," ne. Eddi kuwoke domo gba go wa'di?

^{XXII} Wa naga nime guti mo odo ko'do 'deni yo na kote ebëni roni ngi aa bina. Lije nima pili dongala ni ti kö'du 'ba bilaka lesi na ka, kinza ki'dike e'be doye de gomo. ^{XXIII} Laka, lije inda ngi ro akikali mi toco wa go kedä ro ma kitigo mi motu gbi ti toto do beri ti gomo mo ma ko'do yida ro kpamo ko'o. Tine pele okonyi boto de koto te ta'da ako'doko kenyë 'ba yida ro.

III

Ya 'Ba Boko'ba

^I Oja ye 'deni yaga di mi tolë mi didi ti Kurisitö. Kina i'dike doki'di ye ti go wa ame ga mitoro ti Kurisitö bi ame bo koloma 'deni ro bo domo do dori Boko'ba ne. ^{II} A 'ba mitoro na 'do kiterike, kinza kiterike 'ba dolinjo nime de. ^{III} Römöyi öleke 'deni tine eddike 'deni ro tolo ma ti Kurisitö komo Boko'ba. ^{IV} Kina odo koja Kurisitö bo tididi ye 'deni kedä kileme yaga ti kodoke koto ti bo mi lobu abo.

^V Kina wa ame ga pili miye ro 'ba dolinjo nime ne upoke ti koteke domo 'doyi yaga. Lije yeri ni ti ndoro mo ti komo kil'di ma kenyë, ti kodi ti mi kombi ni ame na ro tumotu a ma yawa kinza ro Boko'ba ne. ^{VI} Ame go lende mo ya 'ba Boko'ba kedä kako do kole ma kinza koro lende abo ne. ^{VII} Töne pa bine kpe olomake gbi yimo to'do mo.

^{VIII} Tine ma le'jete iyeseke lije pili yaga, 'diri ni ti doki'di kenyë ti go'de'de ti dokosi ti kpa kumu. ^{IX} Kinza kunzoke beti de kpe zi lepi moto. Römöyi kinë ma molo tone oloke 'deni yaga ti a ma kenyë mo ga. ^X Tine le'jete oloke kinë ma la'ja 'deni roye. Boko'ba na ko'ba abo kina me bo kedä kilejo ye 'deni nduwë tö'bö nburu kozo kinë bo tikali bo ro ma laka. ^{XI} Kina me a moto inza kpe ziye ro bo lowo ala Yudayi, ma kilele ala ma kinza kilele, ma koloma ngi kozo a 'ba moko naga tara ala ma kinza meri, atoli ala ma kinza ro atoli. Tine ma ro do kiteli mo Kurisitö na 'deni pili miye.

^{XII} Kpe na ro bilaka 'ba Boko'ba ame ga bo ko'o kigeli 'deni ro 'ba bo ne. Kina oloke kinë ma la'ja 'ba mi keyi ni ti komo kele ko'do ti, ti loma liya kinza do kombi ti lende liya. ^{XIII} Osake lende konya 'ba lepi ye ga le roye kolake lije go wa ma lije kirasi ziye. Boko'ba ola ye 'deni go lende kenyë kina 'do kolake lepi ye ga

gbī tara. ^{XIV} Ma rɔ dɔ kiteli mo inda'bake akɔ'ɔ rɔmɔyī akɔ'ɔ na kodɔ'bo wa pili mī kɔtɔ.

^{XV} Lende këyī 'ba Kurīsītō nime bo ki'di ne kokɔkɔ ye rɔmɔyī gɔmo na me bo kidēki ye 'deni ko'de ye rɔ kupō kɔtɔ. Ō'bōke ti tileki yēē'dī zi Boko'ba. ^{XVI} I'dike laja 'ba Kurīsītō koloma kalo miye kiyandike rɔye rɔ gɔ rɔye ti akikali mo ki'dike kɔmɔ kandi mo ti toba ngala ti akilēlu ame rɔ 'ba Nyī Kɔtɔ Laka ne. Ilēluke Boko'ba ti mī kɔtɔ kilekike yēē'dī zi bo. ^{XVII} Wa pili ame ga kēddī ko'dɔke ala pele rɔ ndɔbɔ ala bo rɔ lende kiya, o'dɔke ti mɔyī nɛre Yēsu kilekike yēē'dī mo zi 'bu ze Boko'ba gɔ lende abo.

Loma Ma Laka

^{XVIII} Kpe 'ja, uwōke dɔ mē'dē ye ga. Rɔmɔyī na tara ziye kpe ame 'deni rɔ akɔtɔ ti Kurīsītō ne.

^{XIX} Kpe mē'dē, ɔ'ɔke 'ja 'be ga. Tine kinza kō'bō dē ti mugu kinyawo.

^{XX} Kpe kole ni, uwōke dɔ bo kōyō ye ga mī wa 'doyi. Rɔmɔyī ziye 'dɔ to'dɔ mo te na ti kiyēyī dōki'dī Kurīsītō nɛre ze.

^{XXI} Kpe 'bu, kinza kog-bake dōki'dī kole dē kulōwō, kinza dōki'dī nni kidaki ra.

^{XXII} Kpe atɔli, uwōke dɔ bo dɔye ga ame mī dɔliɲɔ bine ne nduwē. Kinza ko'dɔke ndɔbɔ dē nge di rōnni tu'bōlu kōmōnni timo. Tine o'dɔke ti dōki'dī ye pili toro Boko'ba. ^{XXIII} Mī ndɔbɔ 'bi o'dɔ ti dōki'dī kɔtɔ kɔzɔ

ēddī ko'dɔ zi Kurīsītō, tine inza zi bilaka lesi. ^{XXIV} Kina bo na ti kopi bi gomo 'ba rɔyī ziyī rɔ yēyī mo tōnē Boko'ba kose molo ne. Rɔmɔyī Kurīsītō na rɔ nɛre bo dɔye pili. ^{XXV} Bo ame rɔ bo lende kënyē ne ti ko'ja kpa kōzī 'ba gɔmo gbī. Rɔmɔyī Boko'ba ēdī ko'dɔ burē 'ba bilaka pili rɔ ma koriya.

IV

^I Kpe bo dɔ atɔli ni, o'dɔke atɔli 'be ga laka rɔmɔyī kpe ēddike gbī ti bo mɔtɔ mbiri dɔye rɔ nɛre mitoro.

Tocɔ To'dɔ Lende Laka

^{II} Kpe pili ō'bōke nburu ti mōtu ko'dɔ ti bi koda ti tileki yēē'dī zi Boko'ba. ^{III} Kina ititike Boko'ba gɔze 'dɔ ki'di do'ja kɔri 'ba 'dɔ tuwōwō lende kusu 'ba Kurīsītō nime kileme ra zize ne. Gɔ kō'du mo na me le'jete ma mī maboso. ^{IV} Kina ititike bo gbī gɔma 'dɔ miya lende nime rɔ ma kodɔrɔ rɔmɔyī ndɔbɔ ma 'bama mo na.

^V Mī ndɔbɔ ko'dɔ 'be mī lōngō bilaka ma kinza rɔ 'ba kanisa naga nima o'dɔke ti lende kikali mo. Tine ɔdɔ kari kila'ba ra ziyī mɔtɔ kɔzɔ gɔ kele naga tara iyētī lende 'ba Boko'ba liki zinni. ^{VI} Ilende rɔ ma koŋmi zinni tine i'di tikɔ'dɔ kpēyī kina ti kikalike ngi tileki dɔ akititi mo ga laka.

Ndose Ma Nburunburu

^{VII} Bo lōndō ze Tukikō ma dɔ'ɔ kulōwō nime ti kari kiyētī lende ma 'jaa pili ziye. Bo na ko'dɔ ndɔbɔ nime 'deni kɔtɔ tize mī toja

laja 'ba Kurisitö ñere ze ti dök'i'di koto. ^{VIII} Gɔ kö'du mo na me mēdi moja bo kari ziye towawa dɔ mbili ye tiya mo ziye ma dēdi tondo kina gbī toco ye mī lende 'ba Boko'ba. ^{IX} Onesimo bo löndö ze moto ame rɔ lēpi ye dɔ'ɔ gbī kulöwö kēdi ko'do ndobo nime ti mī këyi ne ēdi kari koto ti Tukikö. Lijē ti kiyēti wa ame ga pili kēdi ko'do rönni bine ne ziye.

^X Aritaroko ame kēdi tö mī maboso bine ne umötö ye gbī pili. Marako bo lano 'ba Baranaba ni tönē umötö ye gbī. Momeri 'bama ndose abo ti kömō 'deni ziye yayi ame gɔ konɔke gɔ bo laka ko'doke nba rɔ bo ɔdo bo kömō ziye yayi ne. ^{XI} Yēsuwa ame kideki gbī rɔ Yoseto ne umötö ye gbī. Lijē ya mota naga nime na nge rɔ Yudayi ma kēdi ko'do ndobo tö mī tiyandi lende 'ba ñere löbu 'ba Boko'ba. Lijē nime ogbo ma ngi sowa.

^{XII} Epapora ma tönē rɔ lēpi ye bo ndobo 'ba Kurisitö ne umötö ye pili. Bo ö'bö nburu tumötu gɔye tititi Boko'ba 'dɔ kokonyi ye tɔrɔ kitigɔ kandike mī to'do ako'doko 'ba Boko'ba ti dök'i'di koto. ^{XIII} Topi rɔ bo nime kulöwö gɔye gbī ti bilaka 'ba Lodikiya ni ti 'ba Irapoli ne mo'ja ngi.

^{XIV} Luka bo kikali dɔ wowo ze ma dɔ'ɔ kulöwö nime umötö ye pili lijē ti Dema.

^{XV} Ma 'bama na me, umötöke löndö ma Lodikiya pili gbī ti Nyamba ti bilaka ame ga pili kēdi kototo

kpenni bi mötu liɔ 'bēni ne.

^{XVI} ɔdo kidēkike waraga nime 'deni kote ojake gbī kari Lodikiya 'dɔ kari kideki zi kanisa ma yayi. Kina ti lijē koja waraga ma 'benni gbī kako ziye. ^{XVII} Iyake ndose ma nime zi Akipo te, "Omeri ndobo löbu nime Kurisitö ñere ze ki'di yi kpamo 'dɔ koto ko dɔ 'bö mo ne."

^{XVIII} Ma Pɔlo mugu mötö ma nime ziye ko ti közö. Kinza ki'dike lende 'ba toboso ma nime dē kudölu di dɔye. Lende këyi 'ba Boko'ba koloma tiye.

Akugu Ma Dɔgba 'Ba Pɔlo Zi Kanisa Ma TESALONIKA

Pɔlo Ileki Yēē'dī

^I Ze Pɔlo ni ti Silibano ti Timatiyo dugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba kanisa ma mi Tesalonika, kpe ame 'deni rɔ 'ba 'bu ze Bɔko'ba ti nɛre ze Yēsu Kurisitō ne. Dumōtō ye, dititi Bɔko'ba 'dɔ bo ki'di yēyi ziye kolomake ti mi kēyi.

^{II} Dēdi nduwē rɔ to'dɔ yēē'dī zi Bɔko'ba gɔye pili. Dolɔ'bo dē di bi tititi bo 'dɔ tokonyi ye. ^{III} Do'dɔ yēē'dī zi 'bu ze Bɔko'ba gɔ ame ti'di dɔye gɔ lende abo ki'di ye 'deni kuyike to'dɔ lende ma laka. Yēē'dī kēdi gbī zi bo gɔ ame tɔ'ɔ rɔye rɔ gɔ rɔye ki'di ye 'deni kogbɔke rɔye laka tokonyi rɔye rɔ gɔ rɔye. Do'dɔ yēē'dī gbī zi bo gɔ ame ti'di dɔye gɔ tileki 'ba nɛre ze Yēsu Kurisitō ki'di ye 'deni kēddike ti dōki'di kēddi.

^{IV} Löndö ze ga, do'dɔ yēē'dī zi Bɔko'ba römöyī dikali 'deni bo ɔ'ɔ ye kigeli ye rɔ 'ba bo ga. ^V Dikali a nime 'deni römöyī mi kada ma tönē do'de laja laka abo ziye ne, duwōwō dē nge ti lende 'ba kpeze tine ti tigo 'ba Nyi Kɔto Laka. Kina di'di dɔze gbī gɔ laja laka nime ti dōki'di kɔto. Ikalike loma ze ma tönē doloma mi löngö ye ne di'di rɔze 'dɔ tokonyi ye.

^{VI} Mi kada naga nima yayi olomake gbī rɔ to'dɔ mo kɔzo 'beze ma ti nɛre ze Yēsu. Ö'böke ti'di dɔye gɔ lende abo gomɔ kēdi kɔdɔ pele rɔye rɔ mbēmbē. Tine Nyi Kɔto Laka i'di ye ngi kolomake rɔ löngö. ^{VII} Gɔ kö'du mo na me ya ame ga pili mi Make-doniya ni ti Giriki ki'di dönni 'deni gɔ lende 'ba Yēsu ne o'dɔkɔ 'deni gbī 'dɔ tēdi ti dōki'di kēddi kɔzo 'beye tara. ^{VIII} Lende 'be i'di bilaka ma konzi 'ba mi dɔyayi naga nime 'deni kuwö dɔ lende 'ba nɛre ze Yēsu. Bilaka pili uwö 'deni ma ki'dike dɔye gɔ lende 'ba Bɔko'ba. Wa mɔto inza kpe kulöwö ma 'dɔ diya zinni gɔ lende 'be. ^{IX} Lijē ēdi 'deni rɔ tiya lende 'ba mi kada ma tönē dari dɔgba mi löngö ye ne rɔ gɔ rönni. Lijē ēdi gbī rɔ tiya mo ma kolake gɔ akoro 'deni kilekike toja laja 'ba Bɔko'ba ma ti didi ame bo na nge kɔto kpöki 'dɔ bilaka koro ne. ^X Bilaka naga nime pili ēdi gbī tiya mo ma kēddike 'deni ndö toda dɔ tako 'ba Yēsu kole 'ba Bɔko'ba ma bo kēdi kako di mitɔto. Bo na Bɔko'ba ki'di 'deni kēnyi kɔdɔ yaga di mi tölē. Kina me bo kɔmo ze 'deni di zi ya 'ba Bɔko'ba ame kēdi kako dɔ bilaka ne.

II

Ndɔbo 'Ba Pɔlo Di Tesalonika

^I Löndö ze ga, ikalike 'deni lingere ze ma tönē dari dɔgba ziye bine ne ilikö dē ngi rɔ yawa. ^{II} Ikalike közi

kasi ma tönë ko'do zize di Pilipöyï kiti'ja ze kulöwö gba kinza dari ziye yayi ne 'deni. Ne Boko'ba ame ro bo konjo goze ne i'di tigo ngi zize diya laja laka abo ziye ro do ngölo ya moto ga kedï kiya kpa pele roze.

III Tönë dedï toco mo ziye 'do ti'di doye go lende 'ba Boko'ba ne lende ze pili ro ma laka kinza ama kënyë moto yimo. Kina du'bölu botö de gbi. IV Boko'ba na kikala ze 'deni ro ma laka 'do diya laja laka abo zi bilaka. Kina me dedï diya 'deni ko tara. Lende naga nime dinza diya tiyeyi döki'di bilaka timo roze. Tine dedï diya kozo ma Boko'ba ko'doko zize 'do tiya mo. Bo na ro bo ame kedï kiyozo meri ze ga kikali gomo gbi pili.

V Ikalike 'deni tönë dedï tiya laja laka 'ba Boko'ba ziye bine ne, diya kpa konmi de 'do tu'bölu ye timo. Kina Boko'ba ikali gbi dindendë ye de 'do to'ja wa moto di ziye. VI-VII Kozo ame ze ro bo laja 'ba Kurisito ga ne, ma dedï didëki wa ra pele di ziye dene inza gbi ro ma kënyë. Ne di'di ye, ala bilaka moto ga de 'do koro ze. Diliya roze ngi ziye kozo ma ame kedï kilëlu do kole 'beni ga ne tara. VIII Do'co ye ngi ro do kiteli go kö'du mo na di'di gbagba ze 'deni goye. Do'doko tiya laja laka 'ba Boko'ba ziye gbi togbo roze ti tigo pili 'do tokonyi ye.

IX Löndö ze ga, diya

lende nime römöyï omerike ndobo ma do'do ti tende 'ba roze 'deni. Mi kada ma dedï ro tuwöwö laja laka 'ba Boko'ba ziye naga do'do ndobo 'ba gbagba ze ti közize kote kada kote korondo römöyï kinza dedï ra ro kpanbiri ma löbu ziye.

X Kpe 'beye ikalike 'deni ma do'do ye ro ma laka kpe ame ga ki'dike doye go lende 'ba Yësu ne, dirasi wa moto de gbi ziye. Boko'ba ikali lende nime gbi. XI Römöyï ikalike 'deni ma do'do ye pili laka kozo 'bu ame kedï ko'do kole 'ba gbagba bo ga ro ma laka ne tara. XII Dö'bö nduwë ro toco mo ziye 'do ki'di kolomake ti mi këddi kinza tikere. Kina dose 'deni gbi tönë ziye 'do koroke Boko'ba mi loma 'be ma mi dolinjo nime römöyï bo ti kidëki ye 'deni ngi ro 'ba bo ga mi kada ame bo kedï kako 'deni kada moto ro nere ma löbu 'ba do wa pili ne.

XIII Wa moto ma do'do yë'di nduwë gbi ro mbëmbë zi Boko'ba gomo na me, römöyï mi kada ma tönë diya lende 'ba Boko'ba ziye uwöke ngi ro ma laka ki'dike doye gomo. I'dike doye ngi gomo de nge kozo lende 'ba bilaka, ne tine ngi lipo ro lende 'ba Boko'ba mo bi mo. Ro ma laka lende 'ba Boko'ba na ngi, kpe ame ga ki'dike doye gomo ne i'di ye 'deni këddike ro ma laka.

XIV Löndö ze ga, eddike 'deni gbi tombi gomo ti mi këddi kozo 'ba bilaka 'ba kanisa 'ba Boko'ba ame ga mi doyyai 'ba Yudayi ne

tara. Lijë 'deni rɔ 'ba Yësu Kurisitö kina me Yudayi këdi 'deni rɔ todo gomo rönni gbï kɔzɔ ma tönë bilaka 'ba dɔyayi 'be yayi koloma to'do mo ziye ne. ^{XV} Yudayi tönë ga na, lijë bɔ kupö nɛre ze Yësu gbï ti bɔ kumë lende 'ba Boko'ba ma molo naga, lijë na gbï tönë koga ze yaga di mi gawo moto ga. Wa ko'do 'bënni ga i'di dök'i'di Boko'ba 'deni kata rönni. Kina lijë kö'bö ngi rɔ ya ti bilaka pili. ^{XVI} Lijë oma tota ze di bi tiya lende ziye kpe ma kinzake rɔ Yudayi naga kinza kɔmɔ ye ra yaga di mi tölë. Kina me wa nime i'di ndi lende kënyë 'bënni ga 'deni ngi këddi. Ma rɔ nburunburu mo tine ya 'ba Boko'ba ëdi 'deni dönni.

Meri 'Ba Pɔlo

^{XVII} Ne 'beze löndö ze ga, tönë ya moto ga ki'di ze dënyï mbowa yaga di mi löngö ye ne dëdi tomeri mo 'do tileki tonɔ ye gbï. Dëdi nduwë rɔ topi rɔze 'do tileki tari ziye yayi. Tine ame do'ja kinë ye dë pele ti kɔmɔze kö'du 'be ɔ'ɔ rɔze sowa. ^{XVIII} Ze pili do'doko 'do tileki tari ziye yayi. Ma Pɔlo mopi rɔma 'deni mi konzi 'do tileki yayi tine Satani ola ze dë. ^{XIX} Do'doko 'do tari tori ye römöyï bɔto moto inza ma kebe ye ti ti'di dök'i'di ze këddi rɔ löɔ 'do ki'di ze dëdi rɔ dɔ kombi gɔ ndɔbɔ ze kɔmɔ nɛre ze Yësu mi kada 'ba tileki abo kako dɔlɔɔ nime bine. ^{XX} Kpe

na ti këddike rɔ lëbi ma do kiteli zize 'do ki'di ze dëdi rɔ löɔ.

III

^I Kina ma rɔ nburunburu mo tine meri 'ba 'do to'ja kinë ye na kupö ze 'deni ngi rɔ tupö. Gɔ kö'du mo na diya te ma laka mo zi Timatiyo 'do kola ze kutu ze mi Ateniya bine, ^{II} gɔ doja bo kari ziye yayi. Bo na rɔ löndö ze ame ko'do ndɔbɔ 'ba tiya laja laka 'ba Kurisitö nime gbï bi kɔto tize. Do'doko 'do bo kari kikëti ye ti'di dɔye gɔ lende 'ba Boko'ba ti mi këddi ^{III} kinza bɔto moto kileki ra yi'böwu di zi tikere 'ba gomo ame këdi ko'do ye ne. Kpe gbï ikalike 'deni rɔ ma laka wa ma Boko'ba ko'doko di zize na ma 'do dombike gomo ti mi këddi. ^{IV} Tönë dëdi gba tiye yayi ne diya 'deni molo ma 'do dombike gomo mo kɔzɔ a nime te. Kina me kikalike 'deni këdi ko'do rönni tara. ^V Gɔ kö'du 'ba meri 'be ame kupö ma 'deni ngi rɔ tupö ne na me moja Timatiyo 'do kari tonɔ mo ɔdɔ ëddike ngi nduwë ti'di dɔye gɔ lende 'ba Boko'ba. Ma ti meri mo bine motoga Satani ti kususu dɔye 'deni ki'di ndɔbɔ ze nime kilikö rɔ yawa.

Lɔɔ 'Ba Pɔlo

^{VI} Ne kina me Timatiyo kileki kako di ziye dayi kiya te ëddike nduwë rɔ ma kitigɔ mi meri 'be ti'di dɔye gɔ lende 'ba nɛre Yësu gbï tɔ'ɔ rɔye rɔ gɔ rɔye, ze 'deni rɔ löɔ rɔ mbëmbë gɔ lende

mo. Bo ako gbī kiya zize ma kēddike nduwē ti mī kēyī tomeri gōze 'dɔ to'ja kinē ze gbī kɔzɔ ame dēdī timo bine ne tara.

^{VII} Lōndō ze ga, lende 'be ame kēddike nduwē rɔ ma kitigɔ mī meri 'be ti'di dɔye gɔ lende 'ba Yēsu ne, i'di ze 'deni ŋgī ti mī kēddī pele di mī gomɔ mbēmbē nime kēdī ko'dɔ ze ne. ^{VIII} Ame dikali 'deni kō'bōke rɔ akɔtɔ ti ŋere ze Yēsu ne lende mo idīdī ze 'deni ŋgī rɔ ma laka.

^{IX} Gɔ kō'du mo do'dɔ yēē'dī rɔ mbēmbē zi Boko'ba gɔ lende 'be. Bo i'di lɔŋɔ ma lōbu rɔ dɔ kiteli 'deni zize gɔ lende 'be. ^X Dēdī nduwē toma'jo rɔze zi bo kote kada kote korɔndɔ 'dɔ bo ki'di ze tɔ kpe do'ja kinē ye ti kɔmɔze. Kina gbī 'dɔ diyandi ye ti wa ame ga kikalike dē gba mī loma 'ba ti'di dɔ gɔ lende 'ba Yēsu Kurīsītō nime ne.

^{XI} 'Bu ze Boko'ba ti ŋere ze Yēsu kokɔnyi ze tɔ kpe tari ziye yayi. ^{XII} Ŋere ze Yēsu ki'di akɔ'ɔ ma dɔ kiteli abo kēdī tiye tɔ'ɔ rɔye rɔ gɔ rɔye gbī tɔ'ɔ bilaka pili nduwē rɔ mbēmbē kɔzɔ ame dɔ'ɔ ye ne tara. ^{XIII} Ɔdɔ akɔ'ɔ ma dɔ kiteli kēdī 'deni tiye kɔzɔ a nime te ti kēddike ŋgī ti mī kēddī. Kina ti kɔrɔke 'deni ŋgī rɔ ma kɔpɔ kinza lende kēnyē mɔtɔ kɔmɔ 'bu ze Boko'ba mī kada ma ŋere ze Yēsu kēdī kileki 'deni kako dolɔŋɔ nime ti ya ame ga rɔ 'ba bo ne.

IV

Ako'dɔkɔ 'Ba Boko'ba

^I Lōndō ze ga, do'dɔkɔ tiya mo gbī ziye 'dɔ kō'bōke to'dɔ wa ame ga Boko'ba ko'dɔkɔ ne. Ze na tōnē diyandi ye ti wa naga nima kina me kēddike 'deni rɔ to'dɔ mo. Ne do'dɔkɔ tɔcɔ mo ziye ti kōzī kakpa 'ba ŋere ze Yēsu to'dɔ mo rɔ dɔ kiteli. ^{II} Ikalike ndose 'ba ŋere ze Yēsu naga nime 'deni laka.

^{III} Wa ma Boko'ba ki'di kō'du mo 'dɔ ko'dɔke na rɔ lende laka abo kinza yēri ko'dɔ. ^{IV} Kpe bɔtɔni pili ziye tikali togbɔ dɔ yida rɔye ga mī kɔri mo ame rɔ ma koro zi Boko'ba ne. ^V Kinza ki'dike kō'du 'ba tō'dō ti rɔ dē koso dɔye kɔzɔ 'ba ya ma kinza kikalike Boko'ba dē naga. ^{VI} Togbɔ dɔ yida rɔ kɔzɔ a nime te na ti ki'di kolomake kinza ko'dɔke kɔmɔ riyō zi lōndō ye ga ala gbī tirasi wa mɔtɔ teyi gɔ kō'du 'ba 'ja.

Tōnē molo bine diya 'deni yaga ziye kinza ko'dɔke lende kēnyē naga nime dē rōmōyī ya ame ga pili ko'dɔ ne Boko'ba ēdī kɔdɔ karama dɔmo. ^{VII} Ma tōnē bo kīdēkī ye ti'di dɔye gɔ lende abo ne bo idēkī ye dē 'dɔ to'dɔ lende kēnyē ma kɔzɔ yēri ni. Tine lende laka abo na bo kīdēkī ye to'dɔ mo. ^{VIII} Ya ame ga kilagi lende ze nime ne lende 'ba bilaka lesi na dē lijē kēdī kilagi, lende 'ba Boko'ba ame ki'di Nyī Kɔtɔ Laka 'bēnī ziye ne na.

^{IX} Tine gɔ lende 'be wa mɔtɔ inza kpe ma 'dɔ diya ziye gɔ lende 'ba tɔ'ɔ rɔye rɔ gɔ rɔye rōmōyī Boko'ba na kiyandi ye 'deni to'dɔ mo.

X Kina me keddike 'deni ro to'ɔ bilaka 'ba kanisa ame ga pili mi doyyayi 'ba Make-doniya yayi ne. Ne pele deddi doco 'deni nduwë ziye 'do ko'oke lijë ro do kiteli.

XI Diya 'deni gbï tönë ziye 'do kogboke roye laka toloma le kinza to'do go'de'de mi lende 'ba ya moto ga. O'doke ndobo 'be ga ti köziye kozo ma tönë diya molo ziye ne XII kinza keddike ra ro bo go közi ya moto ga. Ma te na ti ki'di ya ma kinza ki'di dönni go lende 'ba Yësu naga kiya ye 'jaa ro bilaka ma laka.

Tölë

XIII Löndö ze ga, do'doko tiya ame ziye go lende 'ba ya ame ga kölä 'deni ne. Do'doko ziye tikali mo ro ma kodoro go kö'du 'bënni kinza kudoku ra kulöwö kozo 'ba ya ma kinza ki'di dönni go todo 'ba töku yaga di mi tölä naga. XIV Ne ze 'beze ma ze tiye dikalike Yësu ölä 'deni kënyï 'böwu kodo yaga di mi tölä. Kina go di'dike dze gbï gomo tara kada moto Boko'ba ëdi ki'di ya ma ki'di dönni go lende 'ba Yësu lijë kölä 'deni naga kodo di mi tölä kari koloma ti Yësu.

XV Wa nime deddi diyandi ye timo ne, lende ma nere ze Yësu kiya na. Mi kada ma bo këdi kileki kako dolinjo bine ze ame ga gba ti komoze ne dinza darike titi dogba zi bo di zi ya ame ga kölä 'deni molo ne. XVI Mi kada mo nima ti duwöke biro tapi 'ba Boko'ba ti biro 'ba

mugu 'ba bo ma ro löbu 'ba do malayika gbï ti tudu 'ba tototi 'ba Boko'ba. Tine na nere Yësu ti kako bëri di mitoro. Kina dogba mo tine ya ma ki'di dönni go lende abo ame ga kölä 'deni ne ti kodo yaga di mi tölä. XVII Kina Boko'ba ti kogba ze ya ame ga gba ti komoze ne 'deni kodo'bo tinni tari mi poli toro turë do nere Yësu mi löngö mitoro ni ti doyyayi. Di yayi tine na ti dolomake nburu ti bo. XVIII Kina me lende nime mo'doko ziye 'do kotoke nduwë tiya mo ro go roye 'do ki'di döki'di këddi ziye.

V

Loma Ti Bi Koda

I Löndö ze ga, wa moto inza kpe ma 'do diya ziye go lende 'ba kada ma wa naga nime këdi ko'do rönni yimo, II römöyi kpe gbï ikalike 'deni boto moto inza kikali kada ma nere Yësu këdi kileki kako timo dolinjo nime bine. Kada mo ëdi kömö ngi tugu'du kozo tako 'ba bo 'bögo ro mi korondo naga tara. III Ddo bilaka kiya te, "Go bi pili ëdi laka," tégë me tondo te yo na kada 'ba gomo ma löbu ku'du röni ngi zinni kozo mi ko'ɔ 'ba löyö ame këdi kömö do 'ja ne tara. Tine boto moto inza kokpe di mi gomo nima.

IV Ne kpe 'beye löndö ze ga, inzake mi bi kölu kina tako 'ba nere Yësu inza kiyere ye ngi kozo tako 'ba bo 'bögo

naga tara. ^V Kpe pili rɔ bi-laka ma kēdī ko'do wa yaga mī kada. Ze 'beze ma tiye nime dinzake kpe rɔ 'ba bi kōlu. ^{VI} Gɔ kō'du mo kinza dō'bōke dē nduwē tō'do kɔzɔ 'ba ya ma laki. Zize tēdī rɔ ma kɔŋɔ bi togbo do yida rɔze ga. ^{VII} Mī korɔndo na bilaka kēdī kō'do, kina mī korɔndo na gbī bilaka kēdī kitiri rōnnī ti layi ŋbō kupō wa. ^{VIII} Ne ze 'beze 'deni rɔ bo to'do wa yaga mī kada kina gɔ dogboke do yida rɔze ti. Zize gɔ dō'bōke ti'di dɔze gɔ lende 'ba Boko'ba ti tɔ'ɔ lēpī ze ga 'do dēdike ti wa 'ba titata yida rɔze timo di zi kɔmo 'ba Satani. Dō'bōke gbī ti'di dɔze gɔmo ma Yēsu kēdī kɔmo ze di mī tōlē 'do dēdike ti wa 'ba titata dɔze timo di zi kɔmo 'ba Satani.

^{IX} Rōmōyī Boko'ba igeli ze dē 'do todo karama dɔze. Tine bo igeli ze 'do ki'di nɛre ze Yēsu Kurisītō kɔmo ze di mī tōlē. ^X Kina me Yēsu kōlē 'deni tokonyi ze 'do mī kada ma bo kēdī kako yīmo nima ɔdo dēdike gba ti kɔmɔze ala dōlēke 'deni pele gɔ dēdike ti didī ma ŋburuŋburu kɔto ti bo. ^{XI} Kina me lende nime otoke nduwē tiya mo rɔ gɔ rɔye 'do kɔɔ mī kēddī ziye kɔzɔ ame kēddike rɔ to'do mo ne.

Ndose Ma Nburuŋburu

^{XII} Diya ame ziye lōndō ze ga, oroke ya ame ga kēdī ko'do ndɔbo 'ba Boko'ba mī lōŋgō ye ne. Nɛre Yēsu na ki'di lijē 'deni 'do tonɔgɔ gɔye gbī tiyandi ye. ^{XIII} Gɔ kō'du mo 'do kɔ'oke, koroke lijē gbī rɔ mbēmbē gɔ ndɔbo ma lijē

kēdī ko'do nima. Kina gɔ kolomake ti, ti mī kēyī rɔ gɔ rɔye.

^{XIV} Kina ame gbī ziye lōndō ze ga, ziye 'do tamo do ya ma tikēpī naga. Ocoke ya ma dōki'di kōkōbō naga gɔ kēdī ti mī kēddī. Okonyike ya ma korɔ'bo naga kina 'do kēddike ti kɔmo kele do bilaka pili. ^{XV} Kinza kebeke dē tileki do lende kēnyē ti lende kēnyē. Tine i'dike rɔye to'do lende laka rɔ gɔ rɔye gbī zi bilaka pili.

^{XVI} Ziye tō'bō rɔ lɔŋɔ ^{XVII} ti mōtu ko'do zi Boko'ba ^{XVIII} kina 'do kō'bōke to'do yēē'di nduwē zi bo mī kada 'ba wa pili. Ame na rɔ wa ma Boko'ba ko'doko ziye 'do to'do mo rōmōyī kpe 'deni rɔ akɔto ti Yēsu Kurisītō.

^{XIX} Kinza kilagike tuwō wa ame ga Nyī Kɔto Laka kēdī kiya ziye ne dē. ^{XX} Kinza kudōlike kō'du 'ba bo kumē lende dē gbī, ^{XXI} tine iyɔzoke pili kina 'do koroke ma laka mo ga ame rɔ 'ba Boko'ba ne ^{XXII} tine gɔ kilagike ma kēnyē mo ga pili yaga.

^{XXIII} Boko'ba na kēdī ki'di ze pili toloma ti mī kēyī. Bo ki'di ye nduwē to'do lende laka abo 'do ɔdo nɛre ze Yēsu Kurisītō kēdī kileki 'deni kako dōlɔŋɔ nime 'do kɔroke kɔmo bo rɔ ma kɔpɔ kinza wa ma kēnyē mɔto du te mī loma 'be. ^{XXIV} Boko'ba na kidēki ye 'deni bo ti ko'do wa naga nime gbī pili ziye rōmōyī bo ēdī nduwē ko'do wa ame ga bo kiya to'do mo ne.

^{XXV} Ititike Boko'ba gbī gɔze, lōndō ze ga.

XXVI Umötöke löndö ma yayi naga nima pili ti közi riyö mi möyi Boko'ba.

XXVII Mi'di kö'du mo ziye ti közi kakpa 'ba nere Yësu tidëki waraga nime zi bilaka 'ba kanisa pili.

XXVIII Lende këyi 'ba nere ze Yësu Kurisitö koloma tiye.

Akugu Ma Mi Riyö 'Ba Pölo Zi Kanisa Ma TESALONIKA

Pölo Ileki Yëë'di

^I Ze Pölo ni ti Silibano ti Timatiyo, dugu waraga nime ziye kpe bilaka 'ba kanisa ma mi Tesalonika kpe ame 'deni rö 'ba 'bu ze Boko'ba ti nere ze Yësu Kurisitö ne. ^{II} Dumötö ye, dititi 'bu ze Boko'ba ti nere ze Yësu Kurisitö ko'do yëyi döye ki'di ye kolomake ti mi këyi.

^{III} Löndö ze ga, ma laka mo na 'do dö'bö nduwë to'do yëë'di zi Boko'ba go kö'du 'be römöyi ëddike 'deni ti'di döye go lende abo rö mbëmbë këddike 'deni gbï t'ö röye rö go röye rö do kiteli. ^{IV} Go kö'du mo na dëdi 'deni rö tubi goye zi bilaka 'ba kanisa mato ga go ame gomo këdi ko'do ye pele rö ma kënyë kö'böke ngi ti'di döye go lende 'ba Yësu ti mi këddi ne.

^V Wa naga nime ileme 'deni Boko'ba ti ko'do burë 'ba bilaka pili rö ma kodoro. Kina bo ti koweli ye 'deni ngi t'ö tedi rö 'ba nere löbu abo nime, römöyi kö'du go lende 'ba nere löbu abo nime na me ki'di këddi kombike gomo le'jete. ^{VI} Ne tine bo ti ko'do wa ngi pili rö ma kodoro. Bo ti ki'di gomo gbï ko'do bo këdi kodo gomo röye naga nima. ^{VII} Kina bo ti kiyëyi doki'di ye kpe

ya ma ti gomo naga nima 'deni gbï koto tize. Bo ti ko'do te mi kada ma bo këdi kileme nere Yësu 'deni tako di mitoro ti malayika abo ga ame ti tigo do kiteli. ^{VIII} Nere ze Yësu ëdi kako ti pa'do köbö todo karama do ya ma kilagi Boko'ba ko'doko dö ti'di dönni go lende 'ba laja laka abo 'ba Yësu naga nima. ^{IX} Kina bo ti kodo karama mo dönni rö tolë ma nburunburu. Bo ti koga lijë nbö yaga di rö bo gbï di rö bi kopö do kiteli abo rö nburunburu. ^X Mi kada mo nima ya ame ga pili ki'di dönni go lende abo 'deni rö 'ba bo ga ne, ti kilëlu bo ngi kikali bo rö löbu 'ba do wa pili. Kina kpe na ti këddike gbï mi löngö ya naga nime römöyi i'dike döye 'deni go lende tönë ga diya ziye ne.

^{XI} Go kö'du mo na dëdi 'deni nduwë tititi Boko'ba ze 'do bo ki'di ye nduwë kö'böke to'do lende laka abo römöyi kpe 'ba bo ga na, bo ki'di tigo abo gbï këdi tiye to'do wa ma laka ame ga pili ko'dokoke to'do mo ne römöyi i'dike döye 'deni go lende 'ba Yësu. ^{XII} Ma te na ti ki'di bilaka kilëlu nere ze Yësu go kö'du 'be, kina lijë ti kilëlu ye gbï römöyi kpe 'deni rö 'ba bo ga. Mi këyi 'ba Boko'ba ti 'ba nere ze Yësu Kurisitö na ti ko'do wa naga nime.

II

Nere 'Ba Lende Kënyë

^I Löndö ze ga, uwöke wa ma diya ziye go kada

'ba tileki 'ba n̄ere ze Ȳesu Kuris̄it̄o ma bo k̄edi kileki kako m̄i d̄oliŋo nime bine, kina gb̄i ti ame 'do bo kototo ze tari t̄edi ti bo ne. ^{II} Odo bilaka kiya te kada mo om̄o 'deni kinza ki'dike d̄oye kilik̄o d̄e m̄i lende mo kina kinza ki'dike d̄oki'di ye kombi d̄e gb̄i. Odo komeri pele kiya te lende ma Nyi Koto Laka kileme zize na, ala lende 'ba akiyandi ze, ala pele ro lende ma dugu m̄i waraga mot̄o ga, kinza ki'dike d̄oye d̄e gomo. ^{III} Kinza ki'dike bot̄o mot̄o ku'b̄olu ye d̄e ti lende nime, rom̄oyi ikalike 'deni kada nima inza kom̄o titi gba kota ame kinza bilaka ma konzi kilagi Boko'ba gb̄i ti ame 'do bo ma ro n̄ere 'ba lende k̄enȳe nima kod̄o kileme ron̄i z̄inni. Bo na ro bo ma Ȳesu Kuris̄it̄o k̄edi ku'du m̄i pa'do 'ba Gehena. ^{IV} Ne ma dogba mo bo ti ko'do kpa toga titi ro wa ame ga pili bilaka koro ko'b̄o tulomu kp̄enni teyi ne. Bo ti ko'do ro bo ro wa ma lobu ro do kiteli di d̄onni pili, kina bo ti kari kut̄e kit̄i abo m̄i ro lobu 'ba Boko'ba kiya ro bo ro Boko'ba.

^V Omerike d̄e ma t̄on̄e m̄edi tiye yayi miya ko'du 'ba wa naga nime ziye? ^{VI} Kina me ikalike 'deni wa ma k̄edi kota wa naga nima gba di bi to'do ron̄ni ki'di kinza bo ma ro n̄ere 'ba lende k̄enȳe nima kileme ron̄i titi zi bilaka, tine 'do 'jaa n̄bo m̄i kada mo ma kigeli 'deni zi bo ne. ^{VII} Tiḡo abo 'ba bo nima na me k̄edi

'deni m̄olo le'jete ki'di bilaka kilagi ko'du ki'di 'ba Boko'ba tine lij̄e ikali gomo d̄e. Ne bo inza kileme ro bo titi zi bilaka, tine 'jaa n̄bo odo kiyese bo ma k̄edi kota bo nima 'deni yaga. ^{VIII} Kina odo bo kileme ro bo yo na n̄ere Ȳesu k̄edi kako kup̄o bo nḡi yaga ti tawo ro bo ki'di bi kop̄o do kiteli kiyop̄o bi di ro bo.

^{IX} Satani na k̄edi koja bo nima kako d̄oliŋo bine, kina k̄edi ki'di tiḡo ma do kiteli nḡi teyi to'do lende 'ba go koto 'do tu'b̄olu bilaka. ^X Kina bo nima ti k̄ind̄end̄e bilaka nḡi ro ma k̄enȳe. Ya ma bo k̄edi k̄ind̄end̄e naga na ro lij̄e ma kilagi lende kod̄oro 'ba Boko'ba, go ko'du mo na Boko'ba inza kom̄o lij̄e di m̄i t̄ol̄e. ^{XI} Ne kina ma 'deni tara, Boko'ba ti ki'di lij̄e kilik̄o yaga di m̄i k̄ori abo lij̄e ki'di d̄onni go wa ma ro bet̄i naga, ^{XII} 'do bo kod̄o karama do bo kinza ki'di d̄onni go lende kod̄oro abo naga nima lij̄e ko'doko 'b̄enni n̄ge ro to'do wa ma k̄enȳe ne.

Ro Ma Laka Ti Nyi Koto Laka

^{XIII} Ne kpe 'beye lond̄o ze ga ame n̄ere ze Ȳesu ko'o ye ro mb̄emb̄e ne, ma laka mo na zize 'do d̄o'b̄o to'do ȳe'd̄i zi Boko'ba go ko'du 'be, rom̄oyi Boko'ba igeli ye 'deni m̄olo 'do kom̄o ye di m̄i t̄ol̄e, kina me ki'dike d̄oye go lende laka abo nime, Nyi Koto Laka abo i'di ye 'deni ro bilaka ma laka abo ga.

XIV Gɔ lende mo na ma bo ki'di ze tiya laja laka abo ziye 'do keddike ro lobu kada moto ti nɛre ze Yɛsu Kurisitɔ mitɔro.

XV Kina laka lɔndɔ ze ga, ɔ'bɔke kinza ki'dike bɔto kilikɔ doye dɛ, i'dike wa ma laka naga nima diyandi ye timo ne gbɛ kɔ'bɔ doye. Diyandi ye 'deni ti wa naga nime kpaki mɛ kada ma tɔnɛ ga dɛdɛ tiye gbɛ ti waraga ma dugu ziye tɔnɛ doɔba bine ne.

XVI-XVII Nɛre ze Yɛsu Kurisitɔ ti 'bu ze Bɔko'ba ki'di mɛ keddɛ ziye 'do kɔ'bɔke nburu ti lende laka. Bo ɔ'ɔ ze ma ze tiye ni 'deni ko'do mɛ kɛyɛ zize ti togbo ze ti'di doze gomo ma bo kɛdɛ ki'di didi ma nburunburu zize.

III

Mɔtu

I Lɔndɔ ze ga, do'doko ziye 'do kititike Bɔko'ba gbɛ goze, 'do bo kokonyi ze ki'di bilaka ma konzi kuwɔ do lende 'ba nɛre ze Yɛsu nime gbɛ ti kɔ'du koro mo kɔzo 'beye tara, II kina gbɛ 'do bo kitata ze di zi ya ma ro wa kɛnyɛ naga, rɔmɔyɛ ya mɔto ga ɛdɛ ame lijɛ ko'ji akiyandi ze nime.

III Tine ma 'beye dikali 'deni ro ma laka nɛre ze Yɛsu Kurisitɔ inza kola kpe bilaka abo ga ro doye. Bo ti ki'di mɛ keddɛ ziye kitata ye di mɛ akiyari. IV Kina me bo i'di 'deni dikali ma keddike ro to'do wa ma dose gomo ziye tɔnɛ ga, ne ti kɔ'bɔke

ngɛ nduwɛ to'do mo tara. V Bo ki'di ye tɔ'bɔ tikali ako'ɔ abo laka, gbɛ 'do tombi gomo ti tigo abo 'ba Kurisitɔ.

Tikɛpɛ

VI Lɔndɔ ze ga, di'di kɔ'du ame ziye ti kɔzi kakpa 'ba nɛre ze Yɛsu Kurisitɔ, 'do konyeke roye yaga di ro ya ma tikɛpɛ naga nima mɛ lɔngɔ ye yayi ne, ame lijɛ ko'doko 'bɛnnɛ dɛ tuwɔ do lende ma tɔnɛ ga dose gomo zinni ne. VII Kpe gbɛ ikalike 'deni 'do kogbake goro 'ba loma ze ma tɔnɛ doloma mɛ lɔngɔ ye yayi. Do'do tikɛpɛ dɛ, VIII kina donyo wa 'ba bɔto dɛ gbɛ ro ma sari kinza topi go bi mo teyi. Mɛ kada naga nima dɛdɛ tiye yayi ne, dɔ'bɔ nduwɛ to'do ndɔbo ze ga ti kɔzize ro ma kitigo ti tende 'ba roze kote kada pili kinza dɛdɛ ra ro kpanbiri ma lobu moto ziye. IX Dɛdɛ ngɛ ti kɔzi kakpa 'ba 'do tidɛki akonyo di ziye, ne tine do'do ma tara dɛ, go kɔ'du mo do'doko 'do kongoke di go loma ze nima go ko'doke gbɛ tara. X Mɛ kada ma tɔnɛ ga dɛdɛ tiye yayi ne dɔ'bɔ nduwɛ tiya mo ziye te, "Bo ame ko'doko dɛ to'do ndɔbo ne 'do ki'di dɛ konyo kpɛni."

XI Diya lende nime te rɔmɔyɛ duwɔ kɔ'du mo ya ma tikɛpɛ mɔto ga ɛdɛ mɛ lɔngɔ ye yayi, ame lijɛ ko'doko 'bɛnnɛ dɛ to'do ndɔbo, lijɛ kandi nge ro to'do go'de'de mɛ ndɔbo 'ba ya mɔto ga.

XII Kina me dɛdɛ dilende zinni bilaka naga nima ti

közi kakpa 'ba ɲere ze Yësu Kurisitö 'dɔ lijë kënyï to'dɔ ndɔbɔ 'bënni ga liya to'ja akonyo 'ba kpënni timo.

^{XIII} Ne kpe 'beye mɔɔ mo naga nima löndö ze ga, ziye tö'bö to'dɔ lende laka kinza tola gomo. ^{XIV} Tine ɔɔ kiya te bɔ mɔɔ kuwö dɔ lende naga nime dugu bine ne dë, ziye pili 'dɔ ti'di bɔ mo tɔ nima kindä yaga, kina kinza kodɔ'bɔke rɔye dë kpe ti bo 'dɔ lende mo kaya rɔ bo. ^{XV} Ne kinza ko'dɔke bo dë kɔzɔ bɔ ya tara, tine iyandike bo rɔ löndö.

Ndose Ma Nburunburu

^{XVI} Yësu Kurisitö ɲere 'ba mi këyi ki'di lende këyi abo nduwë ziye rɔ mbëmbë bo koloma kö'bö tiye.

^{XVII} Ma Pɔlo mugu mötö nime ziye ko ti közö kɔzɔ ma mugu mi waraga ma ga pili. Wa kugu ma na kɔzɔ a nime te. ^{XVIII} Lende këyi 'ba ɲere ze Yësu Kurisitö koloma tiye pili.

Akugu Ma Dogba 'Ba Polo Zi TIMATIYO

^I Ma Polo bo laja 'ba Yësu Kurisitö, mugu waraga nime ziyi Timatiyo. Boko'ba bo tomo ze di mi tolë gbï ti Yësu Kurisitö na ki'di ma mi ndobo nime. Bo na ro bo ame di'di doze 'deni gomo 'do kokonyi ze nduwë.

^{II} Ni Timatiyo na kozo kole 'ba gbagba ma mi ti'di do go lende 'ba Yësu. 'Bu ze Boko'ba ti nere ze Yësu Kurisitö ko'do yëyi ziyi ti lende këyi ti mi këyi.

Ndose 'Ba Polo Zi Timatiyo

^{III} Mo'doko yi 'do koloma Epeso yayi kozo ma tonë moco molo ziyi mi tari ma Makedoniya. Ya mato naga nima yayi këdi tiyandi bilaka 'ba kanisa ti wa ame ga ro beti ne, mo'doko ziyi 'do ki'di lijë kola gomo yaga. ^{IV} Kina 'do kiya zinni kinza lijë kö'bö de tiyija go möyi gögö 'ba 'bu nni löbu naga nima ti ndobo mo ga. Lende naga nima na kö'bö ngi to'de kpa kogba mi löngö lijë ki'di lijë kola go laja ti'di do go lende 'ba Boko'ba.

^V Miya go ki'di kö'du nime zinni lijë koja laja ti doki'di koto ti meri laka 'ba minni ti ti'di donni laka go lende 'ba Boko'ba. Wa naga nime na ti ki'di ako'o ma laka zinni. ^{VI} Ne kina me lijë kola wa naga nime 'deni

lijë koco za 'böwu yaga tiya lende ma yawa. ^{VII} Lijë o'doko to'do ronni tégë ro bo komo kiyandi, tiyandi bilaka ti kö'du ki'di 'ba Boko'ba. Tine lijë ikali mi 'jo 'ba lende mo ga ti wa ma lijë këdi kiyandi kulöwö naga de gbi yo.

^{VIII} Dikali ngi tomeri go kö'du ki'di 'ba Boko'ba edi ro ma laka odo kiya te meri mo këdi ngi ro ma kodoro. ^{IX} Ne bo ma komeri gomo o'doko 'do bo kikali Boko'ba i'di kö'du ki'di abo nime de domöyi bo lende laka. Bo i'di go kö'du 'ba ya ma kinza kuwo do bo, ti bo ko'do ya ti bo, ti ya ma kinza koro bo, ti bo lende kënyë, ti ya ma kinza ko'doko lende abo, ti bo ti'ja ni, kina gbï go lende 'ba ya ma kupö 'bu nni ga ti mönni ga, ti ya ma ro bo akupö naga, ^X ti bo yeri ni, ti ya ma ro bo tö'dö ti botoni lepï nni naga, ti bo 'bögö kole ni, ti bo beti ni, ti bo to'do lömu ro beti ni, ti ya ma këdi ko'do wa mato ga ame lende ma kodoro kota gomo ne. ^{XI} Ame na ro laja laka 'ba Boko'ba bo do wa pili. Bo na nburu ti yëyi. Laja laka nime na bo koja ma tuwöwö mo.

Mi Këyi 'Ba Boko'ba

^{XII} Mileki yë'di zi nere ze Yësu Kurisitö, go tigo ma bo ki'di 'deni zo to'do ndobo nime timo. Mo'do yë'di zi bo go ame bo ko'ba njalo ma 'deni ki'di ma toja laja zi bo ^{XIII} ko'ja moloma pele tonë tiya kpa kënyë ro bo todo gomo ro bilaka

abo ga, moworo tudöli bo. Ne Boko'ba ti mi këyi roma römöyi mi'di doma de gba go lende 'ba Yesu Kurisitö, kina ki'di mikali wa ma medii mo'do naga nima de. XIV Tine mi nere ze Yesu Kurisitö eyi 'deni ngi ro mbembë roma, kina bo ki'di ma 'deni ro akoto ti bo ti'di doma nduwë go lende abo gbi to'o bilaka abo ga.

XV Kina me miya ziye, Yesu Kurisitö ako dolingo nime 'do tomo bo lende kënyë di mi tolë. Lende nime na ro ma laka kina 'do bilaka pili ki'di dönni gomo. Tine ma 'bama na ro bo lende kënyë ma do kiteli. XVI Ne kina me Boko'ba ko'do mi këyi 'deni roma. Bo i'di Yesu Kurisitö 'deni kileme ako'o do kiteli abo ame kikali tote roni de ne ti tomo ma bo lende kënyë do kiteli nime, 'do ki'di bilaka ma konzi ko'ja, go ki'di dönni go ko'du abo 'do lijë ko'ja didi ma nburunburu. XVII Kina ti dilëluke bo bo ma 'do koro, nere löbu abo kö'bö ro nburunburu, bo köle de, ma kinza ko'ja kinë mo, ame bo na nge koto ro Boko'ba ne. Dilëluke doroke bo ti ro nburunburu. Amini.

Ndose 'Ba Polo Zi Timatiyo

XVIII Ni kole ma Timatiyo, mo'doko yi 'do kiya ndose ma nime zi bilaka naga nima. Ame go kedii kozo a ma tone bo kume lende 'ba Boko'ba kiya 'deni molo bine go ko'du 'bi ne tara. Omeri lende naga nime laka

'do kedii kozo jama 'ba ya ziyi to'do ya timo laka ti bo ya 'ba Boko'ba ga. XIX Kina 'do kö'bö ti'di döyi go lende 'ba Boko'ba kina 'do ko'do wa ame ga kikali kedii ro wa ma laka ne. Ya moto ga ola go to'do wa ame ga ngi lijë kikali kedii ro ma laka ne 'deni. Kina go kö'du mo lijë i'di dönni de kpe go lende 'ba Boko'ba. XX Ya moto mo ga na ro Omenayo ni ti Alesandoro ame modo karama 'deni dönni ti ti'di lijë mi komo közi Satani, 'do wa nime kiyandi lijë ki'di lijë kola go tiya kpa kënyë ro Boko'ba.

II

Mötu 'Ba Bilaka 'Ba Kanisa

I Wa ma dogba ma moco ziyi na me, bilaka 'ba kanisa kö'bö tititi Boko'ba ti mötu 'do kokonyi bilaka pili. Lijë kö'bö to'do yë'di zi bo go yeyi abo. II Lijë kö'bö tititi bo gbi go bo dolingo ti bo gomo ga pili 'do bo Boko'ba kokonyi lijë go dolomake nburu ro do ngölö to'do lende laka komo Boko'ba gbi komo bilaka lesi. III Mötu ma te na laka, kina gbi ro ma Boko'ba ko'doko. Bo na komo ze 'deni di mi tolë, IV kina bo o'doko gbi tomo bilaka pili yaga di mi tolë lijë kikali lende laka abo.

V Boko'ba nge koto ame 'do bilaka koro, kina Yesu Kurisitö na gbi nge koto ro bo ame kod'o bilaka lesi 'deni koto ti Boko'ba. Bo oloma 'deni dolingo bine ro bilaka lesi, VI tine bo i'di ro

bo 'deni 'dɔ tutɛ ɔ bilaka pili di mī tölɛ. Ndɔbo 'ba Yɛsu nime ileme 'deni zi bilaka mī kada ma laka mo, Bɔko'ba o'dɔkɔ tɔmɔ bilaka di mī tölɛ. VII Ame na rɔ wa ma bo koja ma bɔ laja abo tuwöwö mo zi bilaka. Munzö dɛ rɔ bɛti, lende ma laka na mɛdi miya. Bo oja ma 'deni tiyandi bɔ löwö ti lende ma kodɔɔ ame 'dɔ lijɛ ki'di dönni ɔmo.

VIII Mī kanisa pili mo'dɔkɔ ɔ bɔ kinda'ba mötu kɛdi nge rɔ bɔtɔni ame ga rɔ bɔ ko'dɔ lende 'ba Bɔko'ba ne. Kina ɔdɔ lijɛ kɛdi kombi közinni tɔrɔ tɔ'dɔ mötu kinza lijɛ ki'di 'diri, ala tiyeli dɛ kɛdi minni.

IX Kina gbī tara mo'dɔkɔ dɛ ɔ 'ja kebe tote rönni ti tusu bɔngɔ ma kele kulöwö naga. Lijɛ kodɔ rönni liya kinza lijɛ kö'bö dɛ nge tomeri 'dɔ tiyada rönni ti dɔ ku'jɔ, kina gbī ti wa 'ba tele ame ga kileɔ di mī yamo ma köbököbö ne ti nyileki ni, gbī ti bɔngɔ ma ndögö mo ga kitigɔ kulöwö naga. X Rɔ kiyada 'benni o'dɔkɔ 'dɔ kɛdi rɔ lende ko'dɔ laka. Ame na rɔ, rɔ kiyada ma laka 'ba 'ja ame ga kiya te lijɛ oro Bɔko'ba 'deni ne. XI Tine lijɛ kudumö koje mbili nni tuwö lende 'ba Bɔko'ba. Kina 'dɔ lijɛ kuwö dɔ löbu 'ba dɔ kanisa. XII 'Bama mola 'ja dɛ 'dɔ kiyandi bilaka ti lende 'ba Bɔko'ba. Kina mi'di közi kakpa dɛ gbī zinni tɛdi mbiri dɔ bɔtɔni. Tine 'dɔ lijɛ kudumö 'benni kotomo kpenni teyi di mī

kanisa. XIII Römöyī Adama na Boko'ba ko'ba dɔgba, di ɔmo tine na 'jaa ko'ba Awa. XIV Kina Adama ne dɛ gbī Satani ku'bölu. Tine 'ja abo Awa na Satani ku'bölu ki'di kiyeyi mī kö'du ki'di 'ba Boko'ba.

XV Tine o'dɔkɔ 'dɔ 'ja kodɔ rönni liya ti'di dönni ɔ lende 'ba Boko'ba, kina gbī to'dɔ mo 'dɔ tɔ'ɔ lɛpi nni ga. ɔdɔ lijɛ ko'dɔ nɔgi te mī kada 'ba löyö Boko'ba ti komɔ lijɛ nɔgi di mī tölɛ.

III

Löbu 'Ba Kanisa

I Kina ɛdi nɔgi rɔ ma laka kɔzɔ ame kiya ne, bɔ ame kiteri tɛdi rɔ löbu 'ba dɔ kanisa ne a ma laka na bo kiteri 'deni.

II Kina me mɛdi miya ziyi, bɔ ame rɔ löbu 'ba dɔ kanisa ne o'dɔkɔ 'dɔ bo kɛdi rɔ bɔ ame kinza a mɔtɔ ma 'dɔ bilaka ko'ja bi nɔgɔɔ timo di rɔ bo. Bo kɛdi nge ti 'ja kɔtɔ bo kogbɔ dɔ yida rɔ bo gbī kinza to'dɔ wa ame ga rɔ dɔ rumö ala rɔ 'ba laja ne. Bo kɛdi rɔ bɔ ko'dɔ nba, kina gbī rɔ bilaka ame kikali tiyandi wa laka. III Kinza bo kɛdi dɛ rɔ bɔ kitiri röni ti layi, rɔ bɔ 'diri, tine ɔ bo kɛdi rɔ bilaka ame liya rɔ bɔ lende këyi ne, dɛ rɔ bɔ mī löbu ɔ yamo.

IV Kina me mɛdi miya ziyi, bɔ ame rɔ löbu 'ba dɔ kanisa ne 'dɔ bo kɛdi rɔ bɔ ame kikali togbɔ dɔ bilaka 'ba mī liɔ abo ga, gbī rɔ bɔ ame kiyandi kole abo ga kö'bö tuwö dɔ bo koro bo laka ne. V Römöyī bilaka ame kikali

dē togbo dō bilaka 'ba mī liṅo abo ga ne, inza kikali gbī tonḡo gō bilaka 'ba Boko'ba. VI Kina kinza bo kēdī dē gbī rō bilaka ame kako rō 'ba Kurisitō 'jaa rō ma la'ja ne. Römōyī ɔdɔ bo kēdī tara, motoga bo ti kebe tubötō rō bo. Kina Boko'ba ti kodɔ karama dō bo kɔzɔ ame bo kodɔ dō Satani gō tubötō rō ne tara. VII Kina gbī bilaka ame rō löbu 'ba dō kanisa ne 'dō kēdī rō bilaka ame laki pili kiya te bo na laka ne, kinza rō bo kari kaya ra bo kilaka mī ṅɔwo 'ba Satani.

Bo Ndɔbo Mī Kanisa

VIII Ya ame ga rō bo ndɔbo mī kanisa ne gbī tara. 'Dō lijē kēdī rō bilaka ame ga kēdī ko'do wa pili rō ma kodɔrɔ bilaka kō'bō tubī gomo ne. Dē rō bo dō kindēndē. Dē gō lijē kēdī rō bo tuwē layi rō mbēmbē, ala rō bo ko'do mī löbu gō wa. IX Tine gō lijē kēdī rō ya ame ga ki'di dönñi gō lende ame Boko'ba kileme 'deni ne ti meri laka 'ba minñi. X Kina ma dɔgba mo 'dō kiyɔzɔ lijē titi, ɔdɔ ko'ja a ma kēnyē motɔ dē di mī loma 'bēnni, kina gō ki'di lijē rō bo ko'do ndɔbo mī kanisa. XI Kina 'ja 'bēnni ga 'dō kēdī gbī rō bo to'do lende ma kodɔrɔ rō ma laka ame ga bilaka kēdī kubī gomo ne. Kinza lijē kinza dē gbī rō bo kore, tine 'dō lijē kēdī laka togbo dō yida rōnni rō ma bilaka pili ki'di dönñi gō lende mo ga.

XII Kina botoni mo naga nima ṅge rō ya ame ga kēdī ti 'ja koto ne. Kina gō lijē

kēdī rō bilaka ame ga kikali togbo dō kole 'bēnni ga laka pili ti bilaka ma kēdī koloma mī liṅo 'bēnni ga. XIII ɔdɔ lijē ko'do ndɔbo 'ba kanisa 'deni laka bilaka pili ti kiya lende 'bēnni rō ma laka. Kina lijē ti kēdī ṅgī rō dō ṅgölō tiya mo ma lijē ki'di dönñi 'deni gō lende 'ba Yēsu Kurisitō.

Lende Löbu

XIV Tine ma 'bama mo'doko tari giri nime ziye yayi. Ne kina me mēdī mugu ndose naga nime tōtī ziyī XV ɔdɔ wa motɔ ga kilikō dɔma 'dō kikali loma 'ba mī lōṅgō bilaka 'ba Boko'ba. Römōyī lijē bilaka 'ba kanisa na rō 'ba Boko'ba ame rō bo dō didi ma ṅburuṅburu ne. Lijē na kēdī ki'di lende kodɔrɔ 'ba Boko'ba nime kō'bō dɔyayi kɔzɔ lɔsɔ ma kēdī kogbo mata tara.

XVI Tine botɔ motɔ inza ame 'dō kandi gomo kiya te wa ma Yēsu kileme zize naga nime inza rō wa ma löbu. Ma löbu mo na me bo ileme rō bo 'deni rō bilaka lesi. Kina Nyi Koto Laka ileme bo 'deni gbī rō ma laka kɔmɔ Boko'ba, kina malayika 'ba Boko'ba o'ja bo 'deni. Kina laja abo uwöwö rōni 'deni toko zi bilaka 'ba dɔyayi nime. Kina ma konzi di mī doliṅo bine i'di dönñi 'deni gomo. Kina me kogba bo 'deni mī löbu mitɔrɔ.

IV

Akiyandi 'Ba Satani

I-II Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba ileme 'deni njo mī kada ma ṅburuṅburu

'ba doliŋo nime bilaka ti koga kpenni go lende 'ba Boko'ba. Lijë ti ki'di donni go akiyandi 'ba Satani ame bo ki'di noki abo ga 'deni tindendë bilaka timo. Noki abo ga na ki'di ya ma ro bo beti naga 'deni tu'bolu wa ti akiyandi abo nime romoyi lijë 'benni ikali de kpe toza wa ma laka di ro ma kenyë. III Ya naga nime lijë ebe tiyandi bilaka tegë kinza kogbe 'ja de, kina gbi tegë kinza konyo wa moto ga de. Tine Boko'ba o'doko 'do ya ame ga ki'di donni 'deni go laja kodoro abo nime kikali 'deni laka ne, go ko'do yë'di mo zi bo kina go lijë konyo wa naga nima bo ko'ba ne.

IV Wa naga nime Boko'ba ko'ba ne pili ro ma laka. A moto inza ame go dilagike di romo. Tine zize tuti gomo ti to'do yë'di mo zi bo. V Romoyi lende 'ba Boko'ba ti yë'di ko'do ze i'di wa naga nime 'deni laka ro a 'ba Boko'ba.

Ba Laja Ma Laka 'Ba Kurisitö

VI Ndose nime odo koto ngi zi bilaka 'ba kanisa ti keddi ngi ro bo laja ma laka 'ba Yesu Kurisitö. Romoyi ni iyandi yi 'deni laka ti lende 'ba Boko'ba keddi 'deni gbi to'do mo laka ki'di tigo ziyi mi ndobo nime. VII Kina 'do kilagi yaga di ro lende ma yawa 'ba bulöbu ma molo naga, ame nge ro lende 'ba doliŋo nime ne. Tine ma laka mo 'do kutu royi to'do lende 'ba Boko'ba. VIII Lijë

ma kutu ronni kitigo mi yida ro, okonyi ronni mbowa. Tine ze ma dutuke roze 'deni mi lende 'ba Boko'ba nime ti dokonyike roze ngi ro mbembë. Romoyi dikalike 'deni dedike ti didi ma laka giri nime kina gbi ro nburunburu. IX-X Kina me do'doke ndobo 'deni ti tigo ze ga gbi ti tende 'ba roze, go ame dikalike 'deni Boko'ba edi kokonyi ze. Bo na ro bo ame ti didi ma nburunburu ne. Bo na ko'bo tokonyi bilaka pili di mi tolë, tine pele bo okonyi ya ma ki'di donni go lende abo naga 'deni molo. Lende nime na ro ma laka kina 'do bilaka pili ki'di donni gomo.

XI Kina oto ndose nime zi bilaka 'ba kanisa 'do kiyandi lijë timo. XII Kinza ki'di boto kudöli yi de go titi 'ba royi. Tine loma 'bi na 'do ki'di ko'bo ro ma laka 'do bilaka 'ba kanisa kogba gorö 'ba wa ma keddi ko'do ti ma keddi kiya kina gbi ti ako'o 'bi ma go lepï yi ga. Kina 'do lijë ki'di donni go lende 'ba Boko'ba to'do mo gbi nge kinza a ma kenyë moto kozo 'beyi tara. XIII Kina 'do ki'di royi gbi tidedi buku 'ba Boko'ba zi bilaka. Kina 'do kuwöwö laja nime zinni go kiyandi lijë to'do mo nbö mako. XIV Kinza kuburu bi 'ba tigo nime Boko'ba ki'di ziyi ne de, ame ki'di 'deni ziyi mi kada ma tonë bo kumë lende abo moto ga kumë lende go kö'du 'bi kina löbu 'ba do kanisa ki'di közi 'deni döyi 'do to'do ndobo nime ne. XV Kina 'do ki'di

röyī ti to'do ndobo nime go boto pili konjo ma keddī ko'do ro ma laka. ^{XVI} Tine i'di komöyī kandi laka di mi wa ame ga keddī ko'do ne, gbī ti ma keddī kiyandi. Ö'bö nduwē to'do wa naga nime miya 'deni ziyī ne. To'do mo te na ti ki'di yi gbī ti ya ame ga kēdī kuwō lende 'bī ne komo di mi tölē.

V

Bilaka 'Ba Kanisa

^I Kinza kamo dē do bulöbu ma mi kanisa. Tine ileki lende zinnī kozo 'bu yi ga tara. Kina 'do kilende zi yobi mo ga kozo löndö yi ga tara, ^{II} kina zi 'ja löbu 'ba mi kanisa kozo möyī ga tara, tine zi 'ja titi mo ga kozo lēmi yi ga tara kinza a ma kēnyē mōto.

^{III} Okonyi makuru'bē ame ga ro lisa ne. ^{IV} Tine odo makuru'bē mo kēdī ti kole ala kole 'ba kole 'bēnī ga, lijē na 'do kutu rönni toro Boko'ba ti tonjo go lijo 'bēnni ga. Zinnī to'do mo te tileki mo zi bo kulu lijē ga. Ame na ro wa ma Boko'ba ko'doko di zinnī.

^V Makuru'bē ame ga kola 'deni ro lisa go dönni kinza kole, lijē ki'di dönni 'deni gomo Boko'ba na kēdī kokonyi lijē tine lijē ö'bö 'deni kote kada kote korondo tumötu zi Boko'ba tititi bo tokonyi lijē. ^{VI} Tine makuru'bē ame ga ki'di rönni 'deni to'do ako'doko 'ba gbagba lijē ga ne, lijē 'bēnni nima 'deni ka ro töku pele lijē kēdī gba ro ma kīdīdī nima. ^{VII} Kina 'do

koto ndose nime zi bilaka 'ba kanisa kinza boto mōto ko'ja bi ngoro mōto ra di rönni. ^{VIII} Römyōyī boto ame ko'ba njalo 'ba wado dē, konjo go bilaka 'ba mi lijo abo dē laka ne, andi 'deni go lende 'ba Boko'ba. Bo 'ba bo 'deni ngi ro ma kēnyē ro do kiteli di do ya ma kinza ki'di dönni go lende 'ba Boko'ba naga.

^{IX} Makuru'bē ame ga nje komo koo mo kebe kuluku koto kodo dōmo 'butē 'deni ne na 'do kugu möyī mo mi waraga 'ba tugu möyī makuru'bē 'ba mi kanisa. Kina 'do lijē kēdī gbī ro 'ja löbu ame ga ko'do yeri dē di do mē'dē, ^X ame lende ko'do laka 'bēnni kikali gomo pili. Kina lijē konjo go kole 'bēnni ga 'deni kiyöbu laka, kina lijē gbī ro bo tota bo löwö ro njaba mi lijo 'bēnni ga, toja laja mi kanisa kina gbī tokonyi ya ma ro gomo naga, kina 'do lijē kēdī ro ya ame ga ki'di rönni 'deni to'do lende laka ne.

^{XI} Tine kinza kugu möyī makuru'bē ame ga gba ro 'ja titi ne dē mi waraga nima. Mōtoga yayi ndobo 'ba toja laja 'ba Kurisitö nime inza konmi kpe rönni lijē ko'doko ē'bēnni togbe mē'dē mōto 'böwu, ^{XII} kina Boko'ba ti kodo karama ngi dönni go tiyeyi mi lömu ame lijē ko'do 'deni ne. ^{XIII} Mōtoga lijē ti koloma ro tikēpi tilaki ro go lijo kinza to'do ndobo, za to'do kore ti go'de'de mi lende 'ba ya mōto ga, kina gbī tiya lende ma kēnyē naga. ^{XIV} Go kö'du mo

mo'doko 'do makuru'bē ame ga gba rɔ 'ja titi ne kogbe mē'dē gɔ lijē köyö kole 'do lijē konɔ gɔmo. Kinza ya ma ko'ji ze naga ko'ja a mɔto ra rɔ ma kɔɔ tiya kpa kēnyē gɔmo rɔze. ^{XV} Römöyī makuru'bē naga nima mɔto ga ɔɔ 'deni mɔlo di mī kori 'ba Kurisitō kōsō 'deni gɔ Satani.

^{XVI} Kina me ɔɔ 'ja ame rɔ bilaka 'ba Kurisitō ne kēdi ti makuru'bē linɔ 'bēni loko na 'do konɔ gɔ makuru'bē naga nima kinza ki'di lijē dē kō'bō rɔ akirindī dɔ bilaka 'ba kanisa. Tine bilaka 'ba kanisa 'do konɔ nge rɔ gɔ makuru'bē ame ga kola 'deni gɔ dōnni ne.

^{XVII} Kina löbu 'ba kanisa ame ga ko'do ndɔɔ 'deni laka ne ko'do konyi teyi rɔ mbēmbē. Römöyī lijē ogbɔ rōnni 'deni tiyandi wa gbī tuwōwō lende 'ba Boko'ba. ^{XVIII} Tokonyi lijē römöyī ugu 'deni mɔlo mī buku 'ba Boko'ba, iya te, “Ɔɔ ki'di sa tomba nyönyu tine kinza kudödu kpamo dē ndinī teyi.” Kina ugu 'deni gbī, iya te, “Bɔ ndɔɔ ɔ'bo ngi to'ja bi gomɔ 'ba rɔ bo.”

^{XIX} Tine ɔɔ bo mɔto kako kususü löbu naga nime ma kɔto mɔto ziyi, kinza ki'di döyī dē titi gɔmo. Tine ɔɔ bo mo ko'de ya mɔto ga riyö ala mota ti bo rɔ bo ngila bo kina nge 'do kuwö lende mo. ^{XX} Ɔɔ löbu naga nime kirasi a mɔto, ileki lende zinni di kɔmo bilaka 'ba kanisa pili 'do löbu mɔto ga kēdi gbī rɔ

tikere di bi to'do mo kɔɔ 'bēnni tara.

^{XXI} Mēdi mose ndose nime ziyi kɔmo Boko'ba gbī ti njeze Yēsu Kurisitō kina gbī ti malayika abo ga ame bo kigeli 'deni toja laja zi bo ne. Ndose naga nime o'do rɔ ma kodɔ kinza kɔmo geli teyi. ^{XXII} Kinza koza bilaka mɔto dē ngi welo ti'di köziyi dɔmo to'do mo rɔ löbu 'ba dɔ kanisa. Inza laka 'do toza bilaka mɔto ngi welo, mɔto ga ti kodɔ'bo yi mī lende kēnyē abo. Onye röyī kɔwo yaga di rɔ lende kēnyē.

^{XXIII} Tine kinza kō'bō dē kpe nge tuwē mini, udölö yimo mbowa ti layi gɔ kēdi rɔ wɔwo zi miyi. Römöyī ö'bō nduwē tönē bine rɔ rɔkɔ'ɔ.

^{XXIV} Kina gɔ lende 'ba ya mɔto ga, pele gba kinza konɔ kō'du mo dē, lende kēnyē mo ga inda ngi yaga bi kɔɔ. Tine 'ba ya mɔto ga lende kēnyē 'bēnni ga ēdi ko'ja nge ɔɔ konɔ kō'du 'bēnni 'deni. ^{XXV} Kina gbī tara lende laka mɔto ga ēdi kinda gbī yaga bi kɔɔ, tine mɔto ga ɔɔ ko'ja dē pele inza kusu dōni ngi nburu yaga.

VI

^I Bilaka 'ba kanisa ame ga rɔ atoli ne 'do kō'bō laka toro bo dōnni ga, kinza bilaka kiya kpa kēnyē ra rɔ Boko'ba, gbī ti akiyandi ze nime. ^{II} Atoli ame ga bo dɔmo rɔ 'ba Kurisitō ne kinza lijē kose dɔmo dē gɔ ame lijē 'deni rɔ löndö zinni

ne. Tine 'dɔ lijɛ komeri ŋɔi bo dɔnni naga nima 'deni rɔ 'ba Kurisitɔ ame Bɔko'ba kɔ'ɔ ne. Kina 'dɔ lijɛ koja laja laka zinni rɔmɔyi ti kokonyi lijɛ.

Mɔri Ma Laka

Kina me 'dɔ koto ndose nime kuwɔwɔ zi bilaka 'ba kanisa kiyandi lijɛ timo. III Ya ma kɛdi kiyandi 'benni wa ma 'beri koriya dɛ ti lende kodɔrɔ 'ba nɛre ze Yɛsu Kurisitɔ nime koriya dɛ gbɪ ti to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba Bɔko'ba ne, IV lijɛ 'benni nima ulu'buti 'deni ŋɔi ti rɔ kote kikali a mɔtɔ dɛ kpe. Lijɛ ome 'benni rɔnni 'deni ŋɔi go to'dɔ kowasa ti tamo go kɔ'du 'ba lende. Kina wa naga nime ko'de mi kombi ŋɔi ti 'diri ti ti'ja kina gbɪ ti susu ma kɛnyɛ. V Lijɛ ɔ'bɔ nburu rɔ kowasa rɔmɔyi dɔnni irasi rɔni 'deni, lijɛ ikali wa ma laka dɛ kpe. Kina ma lijɛ komeri 'benni tɛgɛ to'dɔ lende 'ba Bɔko'ba nime ɛdi rɔ wa 'ba to'ja yamo. VI Tine ɛdi ŋɔi tara, bo ame ko'dɔ lende 'ba Bɔko'ba ɔdɔ bo kikali ŋɔi toloma nge go wa ame ga 'dɔ ko'dɔ rɔni zi bo ne, bo ti ko'ja wa ma keke ŋɔi rɔ mbɛmbɛ.

VII Rɔmɔyi mi kada ma kɔyɔ ze do'deke a mɔtɔ dɛ mi dɔlinɔ bine. Kina ɔdɔ dɔlɛke dinza dogbake a mɔtɔ gbɪ darike timo di mi dɔlinɔ nime. VIII Kina laka ɔdɔ dɛdike 'deni ti akonyo ti bɔŋɔ 'ba yida rɔze go di'dike lende mo kɔ'bo ze. IX Ne lijɛ ya ma ko'dɔkɔ

tɛdi ti wa rɔ mbɛmbɛ naga nima Satani ususu dɔnni 'deni to'dɔ lende kɛnyɛ kina lijɛ kilaka 'deni mi ŋɔwo abo. Lijɛ iteri 'benni tomomi wa ŋɔi rɔ dɔ rumɔ, tine wa naga nima inza kokonyi lijɛ, ɛdi koto lijɛ ŋɔi mi tɔlɛ. X To'dɔkɔ tɛdi ti wa rɔ mbɛmbɛ na rɔ ŋgira'da 'ba tisaki 'ba lende kɛnyɛ. Ya mɔtɔ ga ɛdi ti meri mo kina ki'di lijɛ kɔkɔ 'deni di mi kori 'ba Kurisitɔ nime. Kina ko'de gomɔ ma kɛnyɛ 'deni ŋɔi dɔnni.

Tocɔ To'dɔ Lende Laka

XI Tine ni 'bɛyi ame rɔ 'ba Bɔko'ba ne, onye rɔyi yaga kɔwɔ di rɔ lende kɛnyɛ naga nima. Ogbɔ rɔyi to'dɔ lende laka 'ba Bɔko'ba gbɪ toro bo, ti'di dɔyi go lende 'ba Kurisitɔ. Kina 'dɔ kogbɔ rɔyi gbɪ tɔ'ɔ lɛpi yi ga, tine gbɪ togbɔ rɔyi laka tɔrɔ kpa gomɔ mo ti dɔki'di kɛddi. Kina 'dɔ tɛdi ti kɔmɔ keke dɔ bilaka pili. XII Loma 'ba bilaka ame ki'di dɔnni 'deni go lende 'ba Kurisitɔ nime ɛdi kɔzɔ riŋa dɔli tara. Kina go kirija ti rɔ ma kembe ti tigo 'dɔ ko'ja kpa kɔzi 'ba gomɔ, ame rɔ didi ma nburunburu ne. Wa nime na Bɔko'ba kidɛki yi gomɔ mi kada ma tɔnɛ kumɔ yimo ti kpɛyi di kɔmɔ bilaka ma konzi kiya te i'di dɔyi 'deni go lende 'ba Kurisitɔ ne.

XIII Kina me mose ziyi kɔmɔ Bɔko'ba ame ki'di didi mi wa pili, gbɪ kɔmɔ Yɛsu Kurisitɔ ame kiya lende laka 'ba Bɔko'ba kɔmɔ Pɔnitiyo Pilato ne. XIV Miya ziyi 'dɔ

kuwö dö ndose naga nime kedi kiya roni ne nbö komo mi kada 'ba tileki 'ba nere ze Yesu Kurisitö kako mi dolinö nime, kinza botö motö kiya ra te irasi a motö. ^{XV} Boko'ba na ti ki'di Kurisitö kileme rö bo mi kada ma laka mo. Bo na nburu ti yeyi nge kotö rö löbu dö dolinö pili, dö bö dolinö pili kina gbi dö nere ni pili. ^{XVI} Bo na nge rö bö ame köle dö ne. Bi loma abo mi bi kopö ma köbököbö dö kiteli ame botö kö'bö dö tari njöli romo. Botö motö o'ja bö dö kina botö o'bö dö gbi ma 'dö kö'ja bo. Ti dilölu tigo abo nduwé rö nburunburu. Amini.

^{XVII} Iya zinni lijé ame ga rö bö mori ne, kinza lijé kombi dönni dö. Kina kinza lijé komeri dö gbi tégé wa mbembé 'benni naga nima ti kö'bö nduwé tokonyi lijé. Römöyi wa nime rö mori kö'dö ne ö'bö dö ngi nduwé nburu. Tine 'dö lijé kikali laka Boko'ba na ti kokonyi lijé. Bo na rö bö ki'di wa pili zize ame gö ki'di ze dedike rö lonö. ^{XVIII} Ma laka mo 'dö lijé kö'bö to'dö lende laka ame 'dö kedi rö mori kö'dö 'benni ne. 'Dö lijé kö'bö gbi tokonyi ya motö ga ti wa 'benni ga. ^{XIX} Wa nime na ti kedi rö mori kö'dö 'benni ame gö kulu doni 'dö kokonyi lijé mi kada ma kedi kako ki'di didi ma laka zinni.

^{XX} Timatiyo, medii miya ziyi, ongo gö wa naga nime Boko'ba ki'di yi 'deni mbiri domo ne laka. Onye röyi köwo yaga di rö lende yawa

ti kowasa mo naga nima bö 'bölu ni kideki rö akikali ne. ^{XXI} Ya motö ga iya te, lijé edi 'deni ti akikali nima. Gö kö'du mo na lijé köcö 'deni yaga di mi kori 'ba Yesu Kurisitö.

Lende këyi 'ba Boko'ba koloma tiye pili.

Akugu Ma Mi Riyö 'Ba Pölo Zi TIMATIYO

^I Ma Pölo, gɔ ako'dɔkɔ 'ba Boko'ba rɔ bɔ laja 'ba Yësu Kurisitö mugu waraga nime ziyi Timatiyo. Bo Boko'ba oja ma 'deni tiyëti mo ame bo kedi ki'di didi ma laka zi ya ma kedi 'deni rɔ akɔtɔ ti Yësu Kurisitö naga.

^{II} Ni Timatiyo na rɔ kole ma ame mo'ɔ kulöwö ne. 'Bu ze Boko'ba ti nere ze Yësu Kurisitö ki'di yëyi ti lende keyi ti mi keyi ziyi.

Ndose Ti Akocɔ 'Ba Pölo

^{III} Mëdi mo'dɔ yë'di nduwë göyi zi Boko'ba mi mötu ko'dɔ ma. Bo na mëdi moja laja mo 'deni ti meri laka 'ba yimö kɔzɔ 'ba 'bu ma löbu ga tara. Mö'bö 'deni tumötu bo göyi kote kada kote korɔndɔ. ^{IV} Ma rɔ mbembë mo mo'dɔkɔ 'dɔ to'ja kinë yi römöyi mëdi nduwë tomeri gɔ monɔ 'bi tönë. To'ja yi di gɔ ame ti ki'di ma ngi mëdi rɔ lɔŋɔ. ^V Mëdi gbï nduwë tomeri mo ma ki'di döyi 'deni gɔ lende 'ba Yësu Kurisitö ti mi kɔtɔ kɔzɔ 'ba möyi Yunisi gbï kɔzɔ 'ba möyi löbu Loyisi ame lijë koloma to'dɔ mo bine. Mikali 'deni i'di döyi 'deni gbï gomo kɔzɔ 'bënni tara. ^{VI} Kina me mëdi möle yimo 'deni teyi 'dɔ kö'bö nduwë tome kpa ndɔbɔ 'ba Boko'ba nime ti tigo abo tönë bo ki'di ziyi mi kada ma

mi'di kɔzɔ döyi mi ndɔbɔ abo nime ne. ^{VII} Römöyi Nyi Kɔtɔ Laka nime Boko'ba ki'di zize ne i'di ze dë rɔ tikere. Tine i'di tigo ti akɔ'ɔ gbï ti togbo dɔ yida rɔ zize.

^{VIII} Kina kinza ki'di röyi kaya tiyëti lende 'ba nere ze Yësu Kurisitö dë, kinza röyi kaya ma dë gbï gɔ ame mëdi mi maboso gɔ lende abo ne. Tine i'di röyi 'dɔ tombi gomɔ tɔ gɔ kö'du 'ba laja laka 'ba Yësu nime. Römöyi Boko'ba ti ki'di tigo ngi ziyi tombi gomɔ nima timo. ^{IX} Bo na me kɔmɔ ze 'deni di mi tölë ki'di kidedi ze rɔ bilaka abo ga. Tine dëki abo nime inza gɔ lende laka ze, bo o'dɔ 'deni gɔ ako'dɔkɔ abo ti lende keyi abo ame gɔze ne. Bo o'dɔ lende keyi nime 'deni zize ti Yësu Kurisitö mölo di bi tisaki mo. ^X Kina me bo kileme 'deni zize ti toja Yësu Kurisitö kako mi dɔliŋɔ nime 'dɔ kɔmɔ ze di mi tölë. Yësu Kurisitö na rɔ bɔ ka'da tölë kina bo kileme didi ma nburunburu 'deni zize ti laja laka abo.

^{XI} Ame na rɔ laja laka ma Boko'ba koja ma tuwöwö mo zi bilaka gbï tiyandi mo. ^{XII} Gɔ kö'du mo na 'deni me mëdi mombi gomɔ. Tine rɔma aya gomɔ nime dë römöyi mikali Yësu Kurisitö ame mi'di dɔma gɔ lende mo ne 'deni. Kina mikali ngi bo ti kɔŋgɔ gɔ ndɔbɔ 'ba laja laka abo nime bo kose zö ne nɔbö kômö mi kada mo ame bo kedi kileki yimo mi dɔliŋɔ nime ne. ^{XIII} Gɔ kö'du mo na 'dɔ kö'bö ti nduwë tiya lende

laka 'ba Boko'ba zi bilaka ko kɔɔɔ ame kuwö di zö ne tara. Kina 'dɔ kó'bö rɔ akileme zinni ti ti'di döyí gɔ lende 'ba Yésu Kurisitó tɔ'ɔ bilaka ti tigo abo. ^{XIV} Boko'ba i'di lende laka abo nime 'deni ziyi kina 'dɔ konɔ gɔmo ti, ti tigo 'ba Nyi Kɔtɔ Laka ame koloma 'deni mize pili ne.

^{XV} Ikali 'deni bilaka 'ba kanisa ma mi döyayi 'ba Asiya pili oga kpenni 'deni gɔma, kina Pugelö ni ti Ero-mogene na 'deni gbí tinni. ^{XVI} Nere ze Yésu Kurisitó ki'di mi bo keyi rɔ bilaka 'ba Onesiporo, römöyí Onesiporo iyéddi yimö 'deni dɔ konzi. Pele médi mi maboso nime rɔ bo aya ma dë gbí. ^{XVII} Mi kada ma bo kómö Roma bine, bo i'di ngi toma gɔma nbö bo kari ko'ja ma. ^{XVIII} Kina ikali 'deni gbí laka ma bo kokonyi bilaka 'ba kanisa di mi Epeso yayi. Ee, nere Yésu ki'di mi bo keyi rɔ Onesiporo mi kada 'ba tileki abo doliɔ bine.

II

Tuwö Dɔ Boko'ba

^I Tine ni 'bëyi kole ma, oloma kö'bö rɔ ma kitigo gɔ lende keyi nime Yésu Kurisitó ki'di 'deni ziyi ne. ^{II} Uwö lende 'ba Boko'ba 'deni mɔlo di zö kina bilaka ma konzi uti 'deni gbí gɔmo kiya te edi rɔ ma kodɔɔ. Kina 'dɔ koto toza lende nima nduwë zi ya ma kinza kari kola dë ngi kilikö rɔ wa yawa naga, lijë ame ga kikali tiyandi mo gbí dɔgba zi ya mɔtɔ ga ne.

^{III} I'di röyí tombi gomo kɔtɔ tó gɔ lende 'ba Yésu Kurisitó kɔɔɔ bɔ kanya ame kedi ko'dɔ ndɔbɔ abo rɔ ma laka ti to'ja gomo teyi ne tara. ^{IV} Bo o'jɔɔ rɔ bo 'deni di rɔ wa ame ga ya ma laki kedi ko'dɔ ne. Römöyí bo o'dɔkɔ tiiyëyi doki'di bɔ ame mbiri di dɔ bo ne. ^V Kina 'dɔ keddí kɔɔɔ bɔ riɔa doli ame kedi kuwö dɔ kö'du ki'di 'ba riɔa nima gɔ bo ko'ja kpa közimo ne tara. ^{VI} Kina 'dɔ keddí gbí kɔɔɔ bɔ nyaka ma ko'dɔ ndɔbɔ rɔ mbëmbë ame bo na rɔ dɔgba 'ba tonyo wa la'ja 'ba mi nyaka ne. ^{VII} Omeri gɔ lende ma naga nime, kina Boko'ba ti kokonyi yi ngi tikali mo pili.

^{VIII} Omeri gɔ lende 'ba Yésu Kurisitó ame di mi kupö Dawidi kënyí kɔdɔ yaga di mi tolë ne. Ame na rɔ laja laka ma médi miya zi bilaka. ^{IX} Gɔ kö'du mo na me médi mombi gomo 'deni ku'du ma mi maboso kudödu ndö ti zingiri bine kɔɔɔ bɔ 'bögö. Ne lende 'ba Boko'ba udödu ndimo dë kɔtɔ te. ^X Tine masi dë di bi tombi gomo naga nime 'dɔ tokonyi bilaka ame ga Boko'ba kigeli 'deni rɔ 'ba bo ne. Ame 'dɔ Yésu Kurisitó kɔmɔ lijë di mi tolë ki'di lijë koloma rɔ nburunburu mitɔɔ.

^{XI} Kina lende nime edi rɔ ma laka, ame kiya te, "Dɔ dölëke 'deni ti bo, ti dididike 'deni 'böwu gbí ti bo. ^{XII} Dɔ dasike dë di bi tombi gomo kɔtɔ ti bo, ti dedike ngi gbí rɔ nere kɔtɔ ti bo. Dɔ

dilagike di rɔ bo, bo ti kilagi ɲɣi gbī di rɔze. XIII Ɔɔɔ do-gake kpeze gɔ bo, tine bo oga 'ba bo kpa bo dē. Römöyī bo ikali dē ma 'dɔ tuyī mī lende abo."

Kpa Kogba

XIV Lende naga nime oto tiyētī mo zi bilaka 'ba kanisa. Kina iya zinni kɔmɔ Bɔko'ba kinza lijē kogba kpēnni dē gɔ kō'du 'ba lende. Römöyī kpa kogba gɔ kō'du 'ba lende okɔnyi bɔtɔ dē, tine ēdī kirasi mī ya ma kuwö naga. XV Tine ogbo rōyī tēdī rɔ ma laka kɔzɔ ma Bɔko'ba ko'dɔkɔ zīyī. İyētī lende 'ba Bɔko'ba kɔ rɔ ma kodɔɔ kɔzɔ bɔ ndɔbɔ ame rɔmo kaya ndɔbɔ abo ma bo ko'dɔ dē ne tara.

XVI Kinza kodɔ'bɔ rōyī dē mī lende rumö ma yawa naga nima. Römöyī bɔ kowasa rumö naga nima ɔɔ 'deni ɲbö kɔwɔ yaga di mī kɔri 'ba Bɔko'ba. XVII Lende 'bēnni ga irasi wa ɲɣi kɔzɔ 'böɲö madɔwukö ame kēdī konyo yida rɔ bilaka ne tara. Omenayo ni ti Pileto na rɔ bɔ kiya lende naga nime. XVIII Lijē ɔɔ 'deni ɲbö yaga di mī kɔri 'ba lende kodɔɔ 'ba Bɔko'ba. Lijē ebe kiya te tēnyī tɔɔ yaga di mī tölē 'ba ya ame ga rɔ 'ba Kurisitö ne o'dɔ rōni 'deni mɔlo. Lende 'bēnni nime na me ki'di ya mɔtɔ ga dē kpe ki'di dönni laka gɔ lende 'ba Bɔko'ba. XIX Tine lende 'ba Bɔko'ba ɔɔ 'bēni 'deni ɲɣi ndiɲi kɔzɔ döku ma löbu ame kidēyī 'deni mī gbɔndɔ 'ba rō ne tara. Ame bɔtɔ

mɔtɔ kɔ'bɔ dē gbī tiyaya mo. Tine ugu lende 'deni dɔmo, iya te, "Nere Bɔko'ba ikali bilaka abo ga," kina gbī, "Bɔ ame kiya rōni 'deni rɔ 'ba Bɔko'ba ne 'dɔ bo kola gɔ to'dɔ lende kēnyē yaga."

XX Bilaka 'ba kanisa ēdī kɔzɔ jama 'ba mī rō 'ba bɔ wa ame kinē mo pili rɔ gege. Mɔtɔ ga rɔ ma kele kileɲo di mī yamo, mɔtɔ ga rɔ gberi ni ti kete. Ma kele naga nima ēdī ko'dɔ ndɔbɔ ma rɔ miri timo, tine mɔtɔ mo ga to'dɔ wa ma ene naga timo. XXI Kina gbī tara, ya ma kilagi kō'du 'ba bɔ lende yawa naga Bɔko'ba ti ki'di ndɔbɔ ma rɔ miri gbī zinni römöyī lijē wa ma laka abo ga na. Ame bo kikali ɲɣi to'dɔ ndɔbɔ timo lijē kō'bö 'deni ndö toda dɔ wa ame ga pili bo ko'dɔkɔ to'dɔ mo ne.

XXII Kina ni 'bēyī 'dɔ kola gɔ to'dɔ wa ame ga pili rɔ ma kari gɔ dökī'di yɔbi ne yaga. Tine lende laka 'ba Bɔko'ba na 'dɔ kogbɔ rōyī to'dɔ mo ti'di döyī gɔmo gbī ti akɔ'ɔ ti lende kēyī kɔtɔ ti ya ame ga pili 'deni ti dökī'di kɔtɔ kopapa Bɔko'ba 'deni tokɔnyi lijē ne. XXIII Kina 'dɔ konye rōyī ɲbö yaga rɔ ma kɔwɔ di rɔ bɔ kowasa rumö naga nima lijē kikali wa ma lijē kēdī ko'dɔ kowasa mo naga dē yɔ. Ikali 'deni wa naga nima na kēdī ko'de 'dirī. XXIV Tine inza rɔ ma laka zīyī bɔ laja 'ba Bɔko'ba 'dɔ ko'dɔ 'dirī. Ni bɔ laja oloma liya rɔ ma laka ti bilaka pili. Kina

'do kikali laka tiyandi bilaka kinza tēnyī rō 'dirī. ^{XXV} Ɔdo koloma liya tūyētī lende 'ba Boko'ba zi ya ma kēdī kiya kpa kēnyē rōmo naga nima, mōtoga Boko'ba ti ki'di lijē koto dōnnī kikali lende laka abo. ^{XXVI} Kina ḡgī lijē ti kindiḡi yaga lijē komo di mī ḡgowo 'ba Satani ame lijē kilaka 'deni yīmo ki'di lijē to'do ako'doko ame ga rō 'ba bo 'ba Satani ne.

III

Kada Ma Nburunburu

^I Kina me mēdī miya zīyī tikali mo rō ma laka. Mī kada mo ame 'deni rō ḡburunburu 'ba doliḡo nime ne ti kēdī rō kada ma kēnyē rō do kiteli zi bilaka 'ba Boko'ba. ^{II} Bilaka ti kēdī ḡge rō bo to'ɔ gbagba lijē ga, rō bo to'ɔ ḡirīsī, rō bo dōlī, rō bo do kombi, rō bo ti'ja koro 'bu ni ma ti ma ni dē, lijē ti kēdī rō bo tuyī do giliti kuruku zi bilaka. Kina lijē ti kilagi gbī to'do lende laka 'ba Boko'ba, ^{III} tine lijē ti kēdī rō bo ndo'ji kodɔ'bo rōnnī dē gbī ti bilaka ma laki, rō bo do kosi toworo to'do a ma kēnyē ko'doko lende ma laka dē, ^{IV} rō bo susu to'do wa kozo kuruku ma kēnyē kina lijē ti kulu'butī ḡgī ti rō kote. Ako'doko 'ba gbagba lijē ga na lijē ki'di kebe ako'ɔ 'ba Boko'ba. ^V Lijē ti kidewo rōnnī rō bo tumōtu Boko'ba tine ola ḡo bi dē zi tigo 'ba Boko'ba 'do kēdī mīnnī.

Kina 'do konye rōyī yaga kowō di rō bilaka ma kozo a nime te. ^{VI} Rōmōyī kō'du

'bēnnī mōto tu'bōlu bilaka 'do kota lijē rō ḡba tine 'do lijē kebe toco 'ja ma rumō mo ga 'do kōsō ḡōnnī. 'Ja naga nime lijē na rō ya ma kēdī ti dōki'di kombi ḡo lende kēnyē ma mbēmbē 'bēnnī ga kina meri gege 'bēnnī ga ki'di lijē ḡgī ko'do lende kēnyē. ^{VII} Lijē ēdī nduwē ti komo ki'di 'do tutu rōnnī to'do lende laka ma kodoro tine lijē ɔ'bo dē.

^{VIII} Bo 'bōlu naga nime o'doko tirasi mī lende kodoro 'ba Boko'ba nime kozo 'ba Yane ni ti Yambore ma tōnē koma tirasi mī lende 'ba Musa molo bine ne tara. Tine bo 'bōlu naga nima dōnnī irasi rōnī 'deni kina Boko'ba kilagi lijē 'deni rōmōyī lijē i'di dōnnī dē ḡo lende abo. ^{IX} Kina bilaka pili ti koḡḡo lende 'bēnnī ḡgī rō kō'du yawa kozo 'ba Yane ni ti Yambore tōnē tara. Kina lijē inza ko'bo tirasi mī lende 'ba Boko'ba.

Toco Mī Kēddī

^X Ne 'bēyī ikali akiyandi ma ti loma ma kina gbī ti wa ma mo'doko to'do mo 'deni laka. Ikali ma mi'di dōma ḡo lende 'ba Boko'ba 'deni kina gbī ti ame mo'ɔ bilaka pili mo'do 'dirī dē ti boɔ. ^{XI} Kina gbī ikali 'deni ma mōro kpa gomō ti mī kēddī. Ame tōnē bilaka kodō gomō ma kinza kiya rōma di Anitokiya ni ti Ikoniya ti Lusētura. Ne mogbo rōma ḡgī kpamo na Boko'ba ɔmo ma gbī 'deni di yīmo pili. ^{XII} Rō ma laka miya zīyī lijē ame ga pili ko'doko tēdī rō akoto ti Yēsu Kurīsītō gbī to'do lende laka

mo ne ti kodo gomo ngi rönni. ^{XIII} Tine ya ma ro wa kënyë naga ti bo 'bölu ni ti koto nduwë to'do ndobo 'bënni ga kari timo ro do kiteli. Satani ti ku'bölu lijë kina lijë ti ku'bölu ya moto ga gbi.

^{XIV} Tine ma 'bëyi 'do kö'bö ti'di döyi go lende 'ba Boko'ba ame kiyandi yi 'deni molo timo ki'di döyi gomo ne. Ikali 'deni bo komo kiyandi 'bi ga iyandi yi timo ro ma kodoro. ^{XV} Kina pele molo tönë këddi gba ro kole titi ne ikali lende 'ba mi buku 'ba Boko'ba 'deni. Lende 'ba mi buku 'ba Boko'ba na ti ki'di komo kandi ziyi 'do ki'di döyi go lende 'ba Yësu Kurisito kina ti komo yi ngi di mi tolë. ^{XVI} Römöyi wa ame ga pili mi buku 'ba Boko'ba ne Nyi Koto Laka na ki'di zi bilaka mo ga tugu mo. Kina pili ro ma laka tiyandi wa ma kodoro, toro'bo go wa ma ro ma koro, tileki ze mi kori 'ba ako'doko 'ba Boko'ba. Kina gbi tutu bilaka mi loma ma laka. ^{XVII} Bo Boko'ba i'di lende naga nime 'deni te mi buku abo 'do bo laja abo ga pili këdi ti akikali 'ba to'do lende laka ame ga pili ro 'ba bo ne.

IV

^I Mëdi mose gomo 'deni ziyi komo Boko'ba gbi ti Yësu Kurisito. Römöyi bo ëdi kileki kada mato kako dolingo bine koloma ro bo dolingo, to'do burë 'ba ya ma gba ti komonni naga gbi ti toku ni. ^{II} Kina me mose

gomo 'deni ziyi 'do koto nduwë tuwöwö laja laka 'ba Boko'ba zi bilaka. Do lijë ko'doko ala ko'doko de pele i'di kpëyi kitigo nduwë tiya mo. Oloma ndo tileki dönni todoro go lende kënyë 'bënni ga. Kina mi akiyandi 'bi iliya röyi toco lijë to'do lende 'ba Boko'ba. ^{III} Kina me mëdi mose gomo ziyi römöyi kada mato yayi bilaka ti kilagi akiyandi ma laka, tine lijë ti kebe za tomomi bo komo kiyandi ma konzi ame ga këdi kiya nge ro wa ma go minni ga ne. Römöyi lijë o'doko ë'bënni nge to'do ako'doko 'bënni ga. ^{IV} Go kö'du mo na lijë ko'doko de kpe toje mbili nni tuwö do lende ma kodoro, tine lijë o'doko ë'bënni nge ro 'ba bilaka lesi. ^V Tine ni 'bëyi isiki röyi nburu kitigo kina gbi 'do tombi gomo. Ö'bo nduwë tuwöwö laja laka 'ba Boko'ba to'do ndobo ame ga pili bo ki'di 'deni ziyi ne.

^{VI} Tine 'bama kada 'ba 'do toja didi ma timo owo de kpe. Ne didi ma ti këdi ngi ro kpa közi zi Boko'ba. ^{VII} Mi loma ma bine ëdi 'deni koro riña doli, ame bo mo kogbo roni 'deni nbö komo bi 'ba tote mo ne. Kina me mogbo roma 'deni tara mi laja koja ma zi Boko'ba mo'do wa ame ga bo kose zo ne 'deni pili kote kinza toga kpama go lende abo. ^{VIII} Kina ti mo'ja wa ma laka mo ngi gomo di zi Yësu Kurisito koro bo riña doli ame kololo wa 'deni ne tara. Mi kada 'ba burë nere

Yësu bo to'do burë ro ma kodoro ti ki'di kpa kôzi ma laka ngi zô römöyï mo'do lende laka abo 'deni. Bo inza ki'di nge koto zô tine gbi zi ya ame ga pili kedi ti komo ki'di go tileki abo mi dolingo nime ne.

Zi Timatiyo

^{IX} Tine opi röyï to kpe ndo kako welo zô bine. ^X Dema ola ma 'deni. Wa 'ba dolingo nime na koto 'deni kulowo ro bo, kina bo kënyï 'deni kari Tesalonika. Koresekene ari 'ba bo 'deni Galatiya, kina Tito ari 'deni Dalomatiya. ^{XI} Luka na nge kileke to bine.

Kina do keddi kako o'de Marako tiyi, bo ti kedi ngi ro konyi ma löbu zô mi ndobo ma. ^{XII} Moja Tukiko 'deni kari Epeso. ^{XIII} Kina do keddi kako o'de bonggo 'ba bi keyi ma nima mola Torowa yayi ro 'ba Karopo ne. Kina 'do ko'de buku ma ga gbi, ma do kiteli mo buku ma laka ro kilaka naga nima.

^{XIV-XV} Kina i'di komoyi kandi laka di zi Alesandoro bo tapini nima. A nime bo ko'do zô bine ne kpamo do ngi koto oto. Ne Boko'ba ti kodo karama mo 'basi do bo. Kina 'do ki'di komoyi gbi kandi laka di zi bo, römöyï bo o'ji lende ze nime ngi ro mbembë.

^{XVI} Mi kada ma dogba ame koto ma komo burë tiyeti lende ma ne, boto ma koto moto ro de to. Ola ma nge ro do kutu ma. Ne bo Boko'ba kola lijë gomo. ^{XVII} Tine nere Yësu ro 'deni to ki'di tigo zô miyeti lende

abo bo löwo pili kuwo. Bo okonyi ma 'deni koto wa ame komo di kpa tabiyö ne. ^{XVIII} Mikali 'deni bo ti kokonyi ma nduwë momo di kpa wa ma kënyë pili nbo bo kogba ma mitoro mi nere löbu abo yayi. Yëe'di kedi zi bo nduwë ro nburunburu. Amini.

Akumoto

^{XIX} Umoto Purisika ni ti Akowila gbi ti bilaka 'ba Onesiporo ga. ^{XX} Eraseto oloma 'deni Korinito, tine Turöpimö edi do koto kina mola bo 'deni Mileto. ^{XXI} Tine opi röyï to kpe ndo 'do komo zô bine gba kota kinza kpa dolili komo. Yubulo ni ti Pudeni to Linö ti Kolawodiya umoto yi pili. Kina löndö moto ga umoto yi gbi pili.

^{XXII} Nere Boko'ba koloma kobö tiyi. Lende keyi abo koloma tiye pili.

Akugu 'Ba Pɔlo Zi TITO

I Ma Pɔlo mugu waraga nime z̄iyi Tito. Ma bɔ ndɔbɔ 'ba Bɔko'ba gb̄i bɔ laja 'ba Ȳesu Kur̄isit̄o. Bo Bɔko'ba i'di ma 'deni to'dɔ ndɔbɔ abo nime 'dɔ tokonyi ya ame ga bo kigeli 'deni ne 'dɔ ki'di d̄onni gɔ lende kodɔɔ abo, kina gb̄i tikali loma ame bo Bɔko'ba ko'dɔkɔ z̄inni ne. II M̄edi mo'dɔ r̄om̄oyi ma 'deni ti k̄om̄o ki'di gɔ d̄idi ma n̄burun̄buru ma bo k̄edi ki'di zize. Bo Bɔko'ba o'dɔ b̄eti d̄e, bo iya 'deni m̄olo di bi tisaki mo 'dɔ ti'di d̄idi ma n̄burun̄buru zi bilaka abo ga. III Kina ame na 'deni rɔ kada ma laka mo, bo ileme lende 'ba d̄idi abo t̄on̄e 'deni zize. Lende 'ba d̄idi nime Bɔko'ba bɔ t̄om̄o ze di m̄i t̄ol̄e i'di 'deni z̄o, kose ḡomo 'dɔ muw̄ow̄o zi bilaka ma laki.

IV Ni Tito na rɔ kole 'ba gbagba ma m̄i ti'di dɔ gɔ lende 'ba Ȳesu Kur̄isit̄o. 'Bu ze Bɔko'ba ti Ȳesu Kur̄isit̄o bɔ t̄om̄o ze di m̄i t̄ol̄e ko'dɔ ȳeyi d̄oyi ki'di lende k̄eyi koloma t̄iyi.

Tito Bɔ Laja Mi Dɔyayi 'Ba Kur̄et̄e

V Mola yi m̄i Kur̄et̄e 'dɔ kileŋo gɔ ndɔbɔ 'ba kanisa laka kina gb̄i 'dɔ ki'di l̄obu 'ba dɔ kanisa m̄i d̄oliŋo mo ga pili. Kina k̄ozɔ ma mose z̄iyi tikali mo laka gɔ lende 'ba ti'di l̄obu 'ba dɔ kanisa. VI L̄obu 'ba dɔ kanisa 'dɔ k̄edi rɔ bilaka ame kinza bi

nḡorɔ 'ba lende m̄oto r̄omo. Kina 'dɔ bo k̄edi gb̄i nge ti 'ja k̄oto, rɔ bɔ ame kole abo ga kuw̄o dɔ bo laka ki'di d̄onni gɔ lende 'ba Ȳesu Kur̄isit̄o, tine gb̄i kinza wa m̄oto ame 'dɔ bilaka kususu lij̄e t̄imo m̄i loma 'b̄enni ne. VII L̄obu 'ba dɔ kanisa 'dɔ k̄edi rɔ bɔ ame kinza bi nḡorɔ m̄oto r̄omo ne r̄om̄oyi bo na rɔ bɔ k̄on̄gɔ gɔ bilaka 'ba Bɔko'ba. Kina 'dɔ bo k̄edi rɔ bilaka ame kinza rɔ bɔ to'dɔ m̄i l̄obu, rɔ bɔ t̄enyi welo rɔ 'diri. Kina kinza bo kinza gb̄i rɔ bɔ layi, rɔ bɔ ko'dɔ ya ala gb̄i rɔ bɔ to'ja yamo ti k̄ori ma k̄enȳe. VIII Tine 'dɔ bo k̄edi rɔ bɔ ko'dɔ n̄ba, ko'dɔkɔ nge rɔ lende ma laka. Bo k̄edi rɔ bɔ ma ko'dɔ lende d̄e rɔ dɔ rum̄o, tine rɔ bɔ togbɔ dɔ yida rɔ bo nge to'dɔ lende laka ame Bɔko'ba ko'dɔkɔ ne. IX Kina 'dɔ bo k̄edi rɔ bɔ ame kinda'ba laja laka 'ba Bɔko'ba k̄ozɔ ma miyandi yi t̄imo. K̄ori nime na ti ki'di bo nḡi k̄'bo toco bilaka 'ba kanisa ti akiyandi ma kodɔɔ kina ti lende abo kodowe d̄okonyo ya ma kinza ko'dɔkɔ lende 'ba Bɔko'ba d̄e naga nima nḡi.

X L̄obu 'ba dɔ kanisa na 'dɔ k̄edi k̄ozɔ a nime te, r̄om̄oyi ma konzi m̄oto ga uw̄o dɔ lende 'ba Bɔko'ba d̄e, nḡi rɔ bɔ 'b̄olu bɔ lende yawa. Bo 'b̄olu naga nime ma konzi mo ga di m̄i Yuda-yi. XI Lij̄e i'di kpa goli ma konzi m̄oto ga 'deni k̄oco yaga di m̄i k̄ori 'ba lende 'ba Bɔko'ba. Tine z̄iyi 'dɔ

koboso kpa akiyandi kënyë 'bënni nima kɔɔ yaga, ame lijë kedi ko'do nge to'ja yamo timo ne. ^{XII} Römöyï bo 'bösi 'bënni mɔto 'ba Kurëtë iya 'deni tönë te, "Bilaka 'ba Kurëtë lijë ngi rɔ bo bëti, bo kpa gbörö, bo tikëpi rɔ kuru ma kënyë." ^{XIII} Lende nime ëdi rɔ ma laka, kina miya ziyi 'do kilende zinni rɔ ma kitigo 'do lijë kö'bö ti'di dönni gɔ lende 'ba Boko'ba, kinza lijë koga kpënni dë gomo. ^{XIV} Tine kinza lijë ki'di dönni dë gbï gɔ lende yawa 'ba Yudayi naga nima. Kina kinza lijë kuwö do kö'du ki'di 'ba bo kilagi lende kodɔɔ 'ba Boko'ba naga nima dë.

^{XV} Lende ma rɔ dömöyï bilaka naga nima na me. Bo ame 'deni rɔ ma kɔɔ kɔmɔ Boko'ba, wa mɔto 'ba doliɔ nime inza kpe ma 'do ki'di bo rɔ ti'da di kɔmɔ Boko'ba. Tine ya ma kinza ki'di dönni dë gɔ lende abo naga nima 'deni pili rɔ ti'da di kɔmɔ bo. Lende 'bënni ga 'deni kpaki rɔ ti'da kina dönni irasi roni 'deni lijë ikali lende ma laka dë kpe. ^{XVI} Lijë idewo rönni rɔ bo tikali Boko'ba tine ndɔbo 'bënni ga ileme ngi lijë ikali bo Boko'ba dë du te. Lijë uwö do Boko'ba dë tine lijë ebe gbï to'do wa ma bo ko'ji naga. Kina ngi lijë ɔ'bo dë kpe to'do wa mɔto rɔ ma laka.

II

Akiyandi Ma Laka

^I Tine ni 'bëyi iyandi lijë to'do wa ame kuti döni ti akiyandi laka 'ba Boko'ba nime ne. ^{II} Ilende zi bilaka 'ba kanisa ame ga rɔ bulöbu ne 'do lijë kogbo do yida rönni, ko'do a ma kodɔɔ tine dë to'do wa ma rɔ do rumö. Kina 'do lijë ki'di dönni gɔ lende 'ba Boko'ba ti doki'di koto gbï to'ɔ bilaka kina tombi gomo kinza tola gomo.

^{III-IV} Kina 'do kilende gbï zi 'ja löbu mo ga, lijë 'ba Boko'ba na, loma 'bënni kö'bö rɔ ma laka. Kinza lijë kö'bö dë rɔ bo kore ala rɔ atoli 'ba layi. Tine zinni tiyandi 'ja titi ti lende laka to'ɔ më'dë nni gbï ti kole 'bënni ga. ^V Kina 'do lijë 'ja titi kogbo do yida rönni ti kinza to'do yëri. Gɔ lijë ko'do ndɔbo 'ba do liɔ 'bënni ga na rɔ ma laka ti mi këyi gbï ti tuwö do më'dë nni ga. Ame na ngi ti ki'di bilaka kiti'ja lende 'ba Boko'ba dë kpe.

^{VI} Kina ilende gbï zi yobi mo ga togbo do yida rönni ga laka. ^{VII} Tine ni 'bëyi 'do kö'bö rɔ bo kileme lende laka mi ako'do 'bi pili. Akiyandi 'bi i'di kedi kinza 'bölu kina gbï kinza lende yawa yimo. ^{VIII} Mi akiyandi pili ö'bö ti lende laka ame kinza bilaka ko'ja bi ngɔɔ mɔto 'do kusus yï timo. 'Do bo kilagi lende ze naga nima rɔmo kaya ngi kikali dë kpe tiya a ma kënyë mɔto ti möyï ze.

^{IX} Kina 'do kilende gbï zi bilaka 'ba kanisa ame ga rɔ

bo ndobo zi ya moto ga ne. Kina laka 'do lijē kuwō do bo dönñi ga gbī to'do ako'doko mo ga pili kinza lende moto teyi. ^X Kina kinza lijē ko'bali wa mo ga dē gbī. Tine 'do lijē ko'do wa ame ga go kileme lijē ro bilaka laka zi bo dönñi ga mī ndobo ko'do 'bēnni ne. Kina ti kileme ngi akiyandi 'ba Boko'ba bo tamo ze di mī tölē nime ēdi ro lende laka.

^{XI} Miya te rōmōyi Boko'ba i'di lende keyi abo 'deni zi bilaka pili koyi bi koro bi koro tara. Rōmōyi ti lende keyi abo na me bo koro dokomali bilaka lesi 'deni pili di mī tölē. ^{XII} Bo ose 'deni zize 'do dodoke roze ti bēri di mī ako'do ti ako'doko 'ba dolijo nime. Tine zize toloma mī dolijo nime togbo do yida roze. Kina gbī 'do do'doke lende laka toro Boko'ba. ^{XIII} Rōmōyi dēdike 'deni ti koro ki'di ti bi koda go kada laka ame 'do Yēsu Kurisitō kileme ro bo ro löbu 'ba do wa pili ne. Bo na ro Boko'ba ze ame ro do kiteli, bo koro ze 'deni yaga di mī tölē ne. ^{XIV} Bo öle 'deni tute goze di mī lende kēnyē pili ti'di ze ro ma koro ro 'ba gbagba bo ga nge tonyo go lende ko'do laka.

^{XV} Oto ndose naga nime zi bilaka 'ba kanisa. Rōmōyi Boko'ba i'di kōzi kakpa 'deni ziyi toco lijē mī lende laka tamo dönñi go lende kēnyē. Tine ni kinza ki'di boto moto kudōli yi dē.

III

Loma 'Ba Bilaka 'Ba

Kanisa

^I Iya zi bilaka 'ba kanisa kinza lijē kola go tuwō do turu ni ti ya ma ti kōzi kakpa naga dē. Ma laka mo na 'do lijē koro ya naga nime. Kina 'do lijē kō'bō nburu ndō to'do a ma laka ame ga kēdi kiya zinni to'do mo ne. ^{II} Kinza lijē kiti'ja boto dē, ko'do 'diri dē gbī. Tine 'do lijē kokonyi bilaka pili gbī toloma ti koro kele.

^{III} Rōmōyi pa molo bine gba kinza dēdike ro 'ba Kurisitō dolomake 'deni to'do lende do rumo doroke bilaka dē kina do'doke lende laka oto dē gbī yo. Dō'bōke eze nge to'do dokomali wa ame ga ro ako'doko 'ba yida roze ga ne. Dolomake 'deni bine ro bo ko'do lende kēnyē, ti mī kombi. Bilaka o'ji ze, kina ze gbī tara do'jike bilaka. ^{IV} Tine kina me Boko'ba kileme ako'o abo 'deni gbī ti yēyi mo ame 'do bo koro ze di mī tölē. ^V Bo o'do 'deni go mī keyi abo tine inza du te go lende ko'do laka ze ga. Nyi Koro Laka abo urögō ze 'deni ro ma koro yaga di mī lende kēnyē ze ga ki'di ze 'deni tēdi ro wa la'ja. ^{VI} Bo i'di Kurisitō koro ze 'deni yaga di mī tölē, bo koja Nyi Koro Laka abo 'deni kulōwō kako kila'ba doze. ^{VII} Lende keyi abo zize ro mbēmbē kina me bo ki'di ze 'deni 'do dēdike ro ma laka koro bo. Go kō'du mo na dikalike 'deni ti do'jake dēdi ma nburunburu ngi ro apötō. ^{VIII} Lende naga nime ro ma laka kina 'do koto tiya mo nduwē zi bilaka

'ba kanisa, kinza kudölu ra di do ya ma ki'di dönni 'deni go lende 'ba Boko'ba naga nima lijë könyö nduwë go to'do ndöbö ma laka mi loma 'bënni ga ame 'do kokönyi bilaka mato ga gbi ro apötö.

X Tine ni 'bëyi kinza konyonyo röyi de mi kowasa yawa naga nima ti lende 'ba titete möyi bulöbu ma molo naga ro gögö. Kina gbi kinza kodo'bo röyi de ti bo kedï kamo ko'do 'diri go kö'du ki'di 'ba Musa naga nima. Lende naga nima pili ro kö'du yawa okönyi boto de koto te. X Ödo bo mato kedï ame kedï ki'di bilaka 'ba kanisa ko'do lamo ro go rönni, ilende zi bo mo kola go to'do mo yaga. Ödo bo kola gomo de ileki kiya gbi zi bo. Tine ödo bo kö'bö nduwë to'do mo kinza kodo'bo röyi de kpe ti bo. XI Ikali 'deni, lijë bilaka ma kozo wa naga nima tara, ölu 'deni yaga di mi kori 'ba Boko'ba kina ako'do 'bënni ga ileme lijë 'deni ro bo lende kënyë.

Ndose Ma Nburunburu

XII Mëdi mo'do toja Arotema matoga Tukikö kari ziyi yayi. Ödo bo kömö 'deni opi röyi ndo kako zo Nikopoli. Römöyi mëdi mo'do tari toloma yayi mi kada 'ba bi këyi. XIII Kina 'do kopi röyi gbi tokönyi Zena bo toweli mi burë ni lijë ti Apolo. Ödo lijë kedï ko'do tönyi di ziyi yayi ongo gönni laka 'do lijë kedï ti wa pili ma 'do kokönyi lijë mi lingere nima.

XIV Iyandi bilaka ze ga 'ba kanisa laka to'do ndöbö 'do lijë kokönyi ya ma kedï ro leri 'ba wa. Kina gbi kinza loma 'bënni kedï ra ngi ro yawa mi doling nime.

XV Löndö ame ga pili tö bine ne, umötö yi laka. Kina 'do kumötö ya ama ga yayi ro bo ki'di dönni go lende 'ba Kurisitö kozo ze kulöwö ne.

Lende këyi 'ba Boko'ba koloma tiye pili.

Akugu 'Ba Pɔlo Zi PILEMONA

I Ma Pɔlo bɔ koboso gɔ lende 'ba Yɛsu Kurisitɔ mo tɔnɛ, ze ti Timatiyo na me dɛdi dugu waraga nime ziyi Pilemona, ni lɛpi ze ma dɔ'ɔ kulɔwɔ, II gbɪ ti lɛmi ze Apiya ni ti Akipo bɔ ya lɛpi ze, kina gbɪ ti bilaka 'ba kanisa ame ga kɛdi kotɔtɔ dɔnni liɲɔ 'bi yayi ne.

III Lende kɛyi ti yɛyi 'ba Bɔko'ba 'bu ze ti 'ba Yɛsu Kurisitɔ ɲere ze koloma kɔtɔ tiye.

Akɔ'ɔ 'Ba Pilemona

IV Mi mɔtu ma pili mɔ'bɔ tileki yɛɛ'di gɔyi zi Bɔko'ba ma V rɔmɔyi ti'di dɔyi gɔ lende 'ba ɲere ze Yɛsu muwɔ 'deni gbɪ ti akɔ'ɔ 'bi ma zi bilaka 'ba kanisa lɛpi ze ga pili. VI Mumɔtu Bɔko'ba ki'di rɔ kodɔ'bo ze mi ti'di dɔze gɔ lende 'ba Kurisitɔ nime ko'de ɲgira'da 'ba akikali ma kalo ziyi mi wa ma laka naga pili ame kina 'deni zize 'dɔ to'dɔ mo dɔmɔyi Kurisitɔ ne.

VII Lɔndɔ ma, akɔ'ɔ 'bi i'di ma 'deni ɲgi mɛdi lɔ ti lɔɲɔ bi tiliya gɔ ame ni na kocɔ bilaka 'ba Bɔko'ba 'deni le'jete kulɔwɔ mi lende laka.

Ndose 'Ba Pɔlo Zi Pilemona

VIII Gɔ lende mo na ma bɔ lɔndɔ yi mi Kurisitɔ, dɛne 'dɔ mɛdi ɲgi rɔ dɔ kitɛwu ti'di kɔ'du mo ziyi 'dɔ to'dɔ wa ame ga gɔ ko'dɔ ne. IX Ne tine akɔ'ɔ i'di ma 'deni 'dɔ

moma'jo rɔma ziyi. Ma Pɔlo ame ma 'deni pele rɔ bulɔbu, kina ma rɔ dɔ kiteli mo ma 'deni mi maboso gɔ lende 'ba Kurisitɔ ne, ti mo'dɔ ɲgi tara. X Moma'jo rɔma ziyi gɔ lende 'ba Onesimo kole ma nime mɛdi moja kari ziyi yayi ne. Di dɔ zɲgiri nime mɛdi dɔmo mi maboso bine ne mileki ɲgi yaga rɔ 'bu zi bo. XI Kina kɔzɔ ma tɔnɛ pa bo kinza pele mɔlo ziyi rɔ ɔtɔ ne, tine le'jete bo 'deni yaga rɔ a ma laka ziyi gbɪ zɔ.

XII Toja bo kari ziyi yayi nime ɲgi kɔzɔ kapa ma na 'deni kari. XIII Mo'dɔkɔ 'dɔ ti'di bo koloma gbɔ gɔ bi 'bi tɔ bine tokɔnyi ma di mi maboso nime mɛdi 'deni yimo gɔ lende 'ba laja laka 'ba Kurisitɔ ne. XIV Tine kinza ma muwɔ lende 'bi gba titi mo'dɔkɔ dɛ to'dɔ a mɔtɔ kinza lende ko'dɔ laka 'bi kɛdi ra ɲge gɔ ndose ma. Tine mo'dɔkɔ 'dɔ ni na ko'dɔ ɛ'bi gɔ miyi. XV Kina mɔtɔga gɔ ame bo kese 'deni titi mbowa yaga di rɔyi ne bo kileki gbɔ koloma nati ɲburu tiyi, XVI dɛ kpe nati rɔ atolɪ tine 'deni yaga rɔ dɔ kiteli rɔ lɔndɔ. Bo 'deni ɲgi rɔ ame mɔ'ɔ kulɔwɔ ne. Kina ti kɛdi gbɪ tara ziyi rɔmɔyi bo di liɲɔ 'bi tine 'deni gbɪ yaga rɔ lɔndɔ mi Kurisitɔ.

XVII Kina me ɔdɔ kiya te kikali ma ɲgi rɔ lɛpi yi, inda'ba bo kɔzɔ ma na kinda'ba. XVIII ɔdɔ bo kirasi a mɔtɔ ziyi ala bo ko'dɔ wali mɔtɔ momba dɔɲgo'do ma 'deni teyi, ti mopi ziyi.

XIX Ma Pɔlo mēdī mugu a nime zīyī te ti kōzō, “Ti mopi zīyī.” Dēne nī Pilemona na gɔ kopi zō gɔ dīdī yī, ne miya dē tara.

^{XX} Lōndō ma, mo'dɔkɔ yi 'dɔ ko'dɔ kɔzɔ a nime ɛ zō mī mōyī ɲere Yēsu. İyēyī dōkī'dī ma kɔzɔ lōndō mī Kurīsītō tara. ^{XXI} Mikali ɲgī rɔ ma laka kɔzɔ ame mugu waraga nime zīyī ne ti ko'dɔ ɲgī tara kina gbī rɔ dɔ kiteli. ^{XXII} Kina mɔtɔ gbī ileɲo rō zō ndō koda ma yayi. Rōmōyī mɔtɔga Bɔko'ba ti kuwō mōtu 'be kileki ma ziye yayi.

^{XXIII} Epapora ame gbī tō mī maboso bine gɔ lende 'ba Yēsu Kurīsītō ne, oja mōtō abo zīyī. ^{XXIV} Bɔ ndɔbɔ lēpī ze ga Marako ni ti Aritaroko ti Dema ti Luka umōtō yi gbī.

^{XXV} Lende kēyī 'ba Yēsu Kurīsītō ɲere ze koloma kɔtɔ tiye pili.

Akugu Zi EBERE

Lende 'Ba Boko'ba

^I Pa tönē molo bine Boko'ba oloma 'deni rɔ tilende gɔ a ma gege zi 'bu ze löbu ga mī konzi ti bɔ kumē lende ni. ^{II} Tine ma giri nime mī kada ame 'deni rɔ ɳburuɳburu mo ne, kole abo ame bo ki'di 'deni rɔ bɔ dɔ wa pili ne na bo koja 'deni kako kilende zize. Ti bo na me Boko'ba ko'ba wa pili 'ba dɔliɳɔ nime. ^{III} Bo na rɔ bi kɔpɔ ma löbu 'ba Boko'ba, kinē bo rɔ kinē Boko'ba. Tigo 'ba lende abo na me ki'di wa pili 'deni kēdī kō'bō mī gɔ bi mo ga. Bo ako 'deni kurögō ze yaga di mī lende kényē ze ga na me bo kari 'deni mītɔrɔ koloma dɔ dōrī Boko'ba tigo dɔ kiteli. ^{IV} Bo na Boko'ba ki'di 'deni mbiri löbu di dɔ malayika ni kɔzɔ möyī ma ki'di dɔ bo rɔ kole, ame kina mbiri di dɔ möyī malayika ne.

^V Me malayika ma yala na Boko'ba kilende ra teyi kiya te, "Ni na rɔ kole ma. Tɔne ma na 'deni rɔ 'bu yī"? Me tönē 'dɔ bo kiya gbī te, "Ti mēdī rɔ 'bu zi bɔ kina ti bo kēdī rɔ kole ma," ne bo iya dē gɔ lende 'ba malayika ma kɔtɔ mɔtɔ.

^{VI} Mī kada nima bo Boko'ba kēdī ko'dɔ 'deni toja kole dɔndende abo nime kako mī dɔliɳɔ bine ne, bo iya gbī te, "Malayika ma ga pili ti kilēlu bo."

^{VII} Lende 'ba malayika abo ga 'ba Boko'ba na bo kiya kɔzɔ a nime te, "Boko'ba i'di lijē malayika abo ga rɔ lili, lijē bɔ laja abo ga rɔ pa'do."

^{VIII} Tine lende ma bo kiya gɔ kō'du 'ba kole abo na te, "Ni Boko'ba, kitī 'bī ti kō'bō rɔ ɳburuɳburu, ko'dɔ lende laka ɳburu mī ɳere löbu 'bī.

^{IX} Ako'dɔkɔ 'bī rɔ lende laka, o'ji lende kényē. Gɔ kō'du mo na me bo Boko'ba 'bī ko'dɔ yi mbiri löbu ti lɔɳɔ mo kebe 'ba lēpī yī ga."

^X Boko'ba iya gbī te, "Nere, nī o'ba wa pili 'deni di bi tisaki mo, dɔyayi ni ti mītɔrɔ kōziyī na ko'ba.

^{XI} Lijē pili ti kote rōnnī tine nī 'bēyī ti kō'bō ɳburu. Lijē ti kōndē kɔzɔ bɔɳgɔ, ^{XII} ti kuköku lijē kɔzɔ bɔɳgɔ ɳgɔrɔ, kutē lijē ti ma la'ja. Tine nī 'bēyī ö'bō te gɔ bi mo, loma 'bī ote rōnī dē."

^{XIII} Malayika ma yala na Boko'ba kiya ra teyi te, "Oloma dɔ dōrī ma bine ɳbō mi'di yi ka'da bɔ ya 'bī ga"? ^{XIV} Ne tine ndɔbɔ 'ba malayika ni 'deni rɔ wa'di? Lijē na rɔ bɔ ndɔbɔ zi Boko'ba, tokɔnyi ame ga kēdī kɔmɔ di mī tölē ne.

II

Kɔnyi Löbu 'Ba Boko'ba

^I Gɔ kō'du mo nati zize 'dɔ dogbɔke rɔze laka gɔ lende laka naga nime duwōke ne kō'bō dɔze kinza debe dɔcɔke ra. ^{II} Dɔɳgɔke 'deni kō'du ki'di 'ba Boko'ba ma tönē ga malayika kuwōwō zi 'bu ze löbu ga ne rɔ ma

kodoro. Kina me lijē ame ga pili kinda'ba dē ala kuwō dōmo dē ne ndoro mo asi 'deni rōnni. ^{III} Tine ze ma 'beze ti dōmoke tondo odo kiya te debe dilagike konyi löbu 'ba Boko'ba nime bo komo ze 'deni ti kole abo di mi tölē ne ra yaga? Nere Yēsu na kuwōwō lende nime 'deni dōgba. Kina me lijē ya ma kuwō di kpa bo mo ga ileme 'deni zize ma kēdi ro ma kodoro. ^{IV} Kina Boko'ba ileki gōmo 'deni gbī teyi, ēdi ro ma kodoro. Bo o'do go koto ma konzi 'deni, bo koza Nyi Koto Laka abo zize kozo ma bo kiteri.

Bo Doliŋo

^V Tine malayika na dē bo ki'di ro bo doliŋo nime 'dē kēdi kako ne, ame mēdi mugu lende mo ziye ne. ^{VI} Rōmōyī ugu 'deni mi go bi moto mi buku 'ba Boko'ba yayi, iya te, "Bilaka lesi mo ga lijē wa'di ga na yo 'do ni Boko'ba komeri lende 'bēnni, ki'di k'o'ō rōyī? ^{VII} Tondo kileki tigo 'bēnni ngi nge tōti titiyi di zi 'ba malayika ni? Tine odo ro löbu 'deni dōnni ti lende koro mo, ^{VIII} ki'di lijē ro bo do wa pili."

Iya rōni 'deni bine tēgē, "Boko'ba i'di bilaka lesi 'deni ro löbu 'ba do wa pili," kinza kola ma koto yaga. Ne ma giri nime dongo 'deni bilaka lesi inza ti kōzi kakpa do oto pili na me nati. ^{IX} Tine Yēsu na do'ja 'deni kinda'ba ro löbu ni ti lende koro mo go gomō nime bo kombi mi tölē abo ne. Tondo te yo na Boko'ba kileki bo ngi nge

tōti titiyi di zi malayika ni ngi kinza tigo 'do bo kōlē goze bilaka pili.

^X Bo Boko'ba na ko'ba wa pili ki'di gbī kēdi koloma kō'bō mi go bi mo ga. Kina ēdi ngi ro ma laka 'do bo ki'di Yēsu kinda'ba ro löbu ma laka abo ti tombi gomō. Rōmōyī Yēsu omo kole ma konzi 'ba Boko'ba 'deni ko'de kako mi löbu abo. ^{XI} Bo na ki'di ze 'deni ro ma kopo ro bilaka 'ba Boko'ba. Kina me ze pili 'deni ro kole 'ba 'bu koto ti bo. Go lende mo na tūdēki ze ro löndō inza kaya ro bo. ^{XII} Kozo ame bo kiya te, "Boko'ba, ti miya lende 'ba löbu 'bi zi löndō ma ga. Ti milēlu yi mi kpa kototo 'bēnni." ^{XIII} Bo iya gbī te, "Ti mi'di dōma go lende 'ba Boko'ba." Kina bo kiya gbī te, "Ma na me bine ti kole ame ga Boko'ba ki'di 'deni zō ne."

^{XIV} Tine kozo ame ze kole mo ga nime ro bilaka lesi yida roze te ti roma teyi ne, go kō'du mo na me Yēsu kako 'deni ro bilaka lesi kozo ze te 'do bo kōlē go bo kicaca do tigo 'ba Satani bo do tölē tönē yaga ^{XV} 'do kope ze yaga ro do ngölō di mi loma tō'bō nburu ro atoli ze nime bine di zi tikere 'ba tölē ne. ^{XVI} Dikalī 'deni malayika na dē bo kokonyi. Rōmōyī ugu 'deni mi buku 'ba Boko'ba iya te, "Kupō Abarayama ga na bo kokonyi."

^{XVII} Omba kina me ki'di 'do bo kako gbī kozo kinē ze löndō bo ga te ne 'do bo kēdi ti mi kēyī ti mi koŋmi

to'do ndobo 'ba Boko'ba laka ro bo akumu ma löbu 'do ki'di Boko'ba kola bilaka abo ga go lende kënyë. ^{XVIII} Bo ti ko'bo tokonyi ma Satani këdi kiyari naga 'deni ngi römöyü iyari gbagba bo 'deni gbi tara bine bo kombi gomo mo.

III

Yësu Ni Ti Musa

^I Kina ti kpe löndö ma ga ame pili Boko'ba kidëki ye 'deni ro 'ba bo ga ne, omerike lende 'ba Yësu nime Boko'ba koja 'deni zize ro bo akumu ma löbu dutike 'deni go lende mo ne. ^{II} Ndobo ame Boko'ba ki'di bo teyi ne bo o'do 'deni laka kozo 'ba Musa ame ko'do lijo 'ba Boko'ba ne tara. ^{III} Tine ro löbu ma 'ba bo mbiri kebe 'ba Musa kozo ame ro löbu 'ba bo kubö rö na mbiri kebe 'ba rö mo ne tara. ^{IV} Rö pili ëdi ti bo kubö mo ga teyi. Tine Boko'ba na ki'di wa pili mi dolijo nime.

^V Musa o'do ndobo 'deni laka kozo 'ba bo laja tara lijo 'ba Boko'ba bo kileme wa ma Boko'ba këdi kuwöwö kada moto. ^{VI} Tine Kurisitö o'do ma 'ba bo 'deni laka kozo kole 'ba bo lijo ame bo na mbiri do lijo nima ne. Kina ze na ti dedike ngi mi lijo abo odo kiya te dö'böke ngi ti mi këddi ti'di doze gomo ma dedä do'jake yeyi di zi Boko'ba.

Lömu 'Ba Boko'ba

^{VII} Kina kozo ma tönë Nyi Koto Laka kiya te, "Mi kada nime tone odo kuwöke mugu bo Boko'ba kilende ziye ^{VIII} kinza kö'böke dö ro

minyi kozo 'ba 'bu ye löbu tönë ga bine kilagi Boko'ba di yi mökö kudöli bo ne. ^{IX} Boko'ba iya 'deni te, 'Lijë o'ja wa ma mo'do zinni mi komo koo 'butë sowo pele tine lijë udöli ma 'biri. ^X Go lende mo na yimö kata rönni miya te, "Lijë uwö doma dö, lijë kö'bö ngi nburu ro toco yaga di mi kori ma." ^{XI} Kina yimö kata ngi mulömu ro döki'di kata miya te, "Lijë inza kodo du te mi bi 'ba ro kindawo ma." "

^{XII} Kina me ti löndö ma ga, ongoko roye laka kinza ni moto kinda'ba döki'di kölu dö, ame këdi ki'di yi ni moto kö'bö ngi kinza ki'di döyü kpe go lende 'ba Boko'ba kebe za kangi mökö di ro Boko'ba bo didi ne. ^{XIII} Ro komo löndö löbu nime pili odo këddike gba mi kada mo tönë Nyi Koto Laka këdi kidëki ro "Tone" ne, ö'böke toco mi këddi ro go roye tö'bö mi kori 'ba Boko'ba kinza lende kënyë koto yi ni moto ra kowo yaga ki'di yi ro minyi.

^{XIV} Di bi tisaki mo di'dike doze 'deni ngi go lende 'ba Boko'ba kinza a moto ma ro ma kilikö yimo. Kina odo dö'böke ngi nduwë tara ro nburunburu mo dedike 'deni ro lepü ma laka zi Kurisitö. ^{XV} Lende nime iya röni 'deni te, "Mi kada nime tone odo kuwöke mugu bo Boko'ba kilende ziye, kinza kö'böke dö ro minyi kozo 'ba 'bu ye löbu tönë ga bine kilagi lende 'ba Boko'ba ne."

^{XVI} Tine yë mo ga na ro

bo kuwö lende 'ba Boko'ba mo naga nime kebe kilagi ne ya? Lijë na ro ya ame ga pili Musa kokoko koja yaga di Ezipeto ne. ^{XVII} Yë ga na mi Boko'ba kata romo komo koo mo 'butë sowo ne ya? Lijë bilaka kotokoto naga nime na. Go lende kënyë 'bënni na lijë kolë ngi pili kote dönni yi mökö yayi. ^{XVIII} Ne ame Boko'ba kulömu lijë kiya te, "Lijë inza kodo mi doyayi ma ame 'do mi'di lijë kindawo rönni di teyi ne," yë ga na bo këdi kiya? Lijë bilaka kotokoto naga nime na gbï römöyï lijë uwö do bo dë.

^{XIX} Kina me dikalike 'deni a ma kota lijë kinza ki'di lijë kodo dë mi yayi nima na ro tilagi ti'di dönni go lende 'ba Boko'ba.

IV

^I Kina me Boko'ba kose 'deni zize bine te bo ti ki'di ze doko mi bi 'ba ro kindawo. Kina ti ongoke roye laka kinza ni moto kari kolo'bo 'bëyi ra kari kinza ma kodo yimo. ^{II} Römöyï ze duwöke lende 'ba Boko'ba 'deni gbï kozo 'bënni 'ba 'bu ze löbu tonë ga. Tine tuwö mo nge tara okonyi lijë dë römöyï lijë i'di dönni dë gomo. Kina me lijë mo nime ömö ga dë mi bi 'ba ro kindawo mo tonë. ^{III} Ze ma di'dike dze go lende abo 'ba Boko'ba naga ze na dömöke 'deni teyi, kozo ma bo kiya tonë te, "Yimö ata rönni mulömu lijë te, 'Lijë inza kodo mi doyayi ma ame 'do

mi'di lijë kindawo rönni di teyi ne.' " Tine bo ote ndobo abo ga 'deni pili mi kada 'ba to'ba dolinjo. ^{IV} Römöyï ugu 'deni mi go bi moto mi buku 'ba Boko'ba yayi go kö'du 'ba tö'dö do modomoriyö iya te, "Mi tö'dö do modomoriyö Boko'ba indawo ro bo 'deni di pötö ndobo pili abo ga." ^V Kina me kileki kiya go lende 'ba ro kindawo nime 'böwu gbï te, "Lijë inza kodo mi doyayi ma ame 'do mi'di lijë kindawo rönni di teyi ne."

^{VI} Lijë ma dogba mo naga nime kuwöwö lende naga nime zinni ne odo ga dë du te mi go bi 'ba ro kindawo nima go lende kinza kuwö 'bënni. Ola 'deni zi ya moto ga na 'do kodo teyi. ^{VII} Kina me Boko'ba koza kada moto 'deni kidëki möyï mo ro "Tone" ki'di Dawidi kilende gomo tonë bine di pötö komo koo konzi 'deni kiya te, "Mi kada nime tone odo kuwöke mugu bo Boko'ba kilende ziye, kinza kö'böke dë ro minyi."

^{VIII} Ne ma kiya te Yësuwa këdi kokoko bilaka naga nima ra komo mi go bi 'ba ro kindawo mo nime dëne Boko'ba inza kiya lende 'ba kada moto kpe. ^{IX} Dëmba tine, go bi 'ba ro kindawo 'ba Boko'ba ëdi ë'bëni ka ro ma sari koda ma 'ba bo ga. ^X Bo ame kari 'deni kodo teyi ne ti kindawo rönni ngi di pötö ndobo pili kozo 'ba Boko'ba.

^{XI} Kina ti dogboke roze laka 'do dömöke go bi nima tindawo roze kinza ni moto

kebe kɔɔ ra yaga ɔ lende kinza kuwɔ kɔɔ 'ba 'bu ze löbu ga tönë bine ne. ^{XII} Römöyï lende 'ba Boko'ba na rɔ didi kitigɔ kiteli kulu ma kapa ame kedi kirati bi ngi koke mɔɔ 'ba mi ti kpa domoso ni pili yaga ne. Bo ote ɔ meri ti ako'dɔkɔ 'ba mi doki'di bilaka 'doyi. ^{XIII} A mɔɔ inza di mi löngö wa naga nime bo ko'ba ne rɔ ma kusu di komɔ bo Boko'ba. Wa pili yaga bi kopɔ zi bo. Bo na ti kari kititi kpeze pili ɔ ni mɔɔ kiyeti ɔ ako'dɔ 'bi.

Bɔ Akumu Ma Löbu

^{XIV} Ne kinza dolake ɔ wa ame di'dike dɔze 'deni gomo ne de kpe. Römöyï le'jete dedike 'deni ti bɔ akumu ma löbu ame kari 'deni nbö mitorɔ zi Boko'ba, omba kina rɔ kole abo Yesu. ^{XV} Bo bɔ akumu ma löbu 'beze inza ngi tara komeri a mɔɔ rɔ tikenme ze de. Tine dedike 'deni ti bɔ akumu ma löbu ame Satani kopi roni 'deni gomo kiyɔɔ konya doni, ko'dɔ a mɔɔ rɔ lende kenyë de ne. ^{XVI} Kina dakoke ti rɔ dɔ ngölö komɔ bo Boko'ba 'dɔ bo konɔ lisa 'ba rɔze, ko'dɔ mi keyi zize kokonyi ze mi kada mo ame dɔ komö 'deni dɔze.

V

^I Bɔ akumu ma löbu pili igeli di mi löngö bilaka lesi ki'di to'dɔ ndɔbo 'ba Boko'ba ɔ ya ma laki pili, to'de kpa közi ti akumu tonma mo zi Boko'ba ɔ lende kenyë 'benni ga. ^{II} Lijë gbï rɔ bilaka

kinza tigo, tine lijë ikali gbï tiliya rönni zi ma rumö kölu 'deni kinza kikali a mɔɔ rɔ lende 'ba Boko'ba de naga. ^{III} Lijë bɔ akumu ma löbu ni gbï rɔ bɔ lende kenyë kina lijë kedi ko'de akumu gbï ɔ lende kenyë ma 'benni ga kɔɔ ti 'ba bilaka ma laki. ^{IV} Bɔɔ mɔɔ i'di roni de ɔ doni rɔ bɔ akumu ma löbu. Boko'ba na kedi kideki wa mi ndɔbo nime kɔɔ ame bo kideki Arona ne tara.

^V Kina gbï tara Kurisito na de ki'di rɔ bo mi löbu nime tedi rɔ bɔ akumu ma löbu. Tine Boko'ba na kiya zi bo te, "Ni na rɔ kole ma. Töne ma na 'deni rɔ 'bu yi." ^{VI} Mi akugu mɔɔ gbï yayi bo iya te, "Ti kö'bö rɔ bɔ akumu ma nburunburu kɔɔ 'ba Malekisedeke."

^{VII} Mi kada 'ba loma abo 'ba Kurisito mi doliɔ bine bo oma'jo rɔ bo 'deni zi Boko'ba rɔ ma kembe ti monɔ römöyï Boko'ba na kö'bɔ tomɔ bo di mi tolë. Akititi abo ga Boko'ba uwö 'deni ngi römöyï bo uwö dɔ Boko'ba. ^{VIII} Bo pele rɔ kole 'ba Boko'ba tine mi gomo nime na bo kikali ngi tuwö dɔ Boko'ba na tondo. ^{IX} Kina dɔ bo kikali 'deni laka tara tine bo na 'deni kileki yaga nati rɔ ngira'da 'ba tomɔ di mi tolë ma nburunburu zi ma kuwö dɔ bo naga. ^X Kina me Boko'ba kideki bo 'deni rɔ bɔ akumu ma löbu kɔɔ 'ba Malekisedeke.

Lende 'Ba Dɔ Koto

^{XI} Medi ti lende nbani 'dɔ tiya mo ziye ɔ kö'du nime tine a mo bi 'ba tiyeti mo ziye pele inaja ma

'deni römöyī kpe dōye irīndī kulōwō. ^{XII} Dēne a nime tōnē mōlo bine ne kpe na 'deni le'jete kēddī kiyandike ya mōto ga 'bato. Ne 'bōwu o'dōkōke gba 'dō bilaka na kiyandi ye ti bi tisaki 'ba lende 'ba Boko'ba nime. Kpe 'deni ngī ka rō kole kuru ame kikali tonyo a ma kitigō dē kēdī kulu ma 'bēnī gba rō mba ne. ^{XIII} Bō ame gba rō kole kuru kēdī kulu 'bēnī nge rō mba ne ikali a ma laka dē mī loma 'bēnī. ^{XIV} Tine akonyo ma kitigō nge zi bulōbu ame kinene dō wa naga nime 'deni 'doyi mī loma abo kikali ma laka ti ma kēnyē mo ne.

VI

^I Kina ti, dolake dōzoli 'ba akiyandi 'ba Kurīsītō tōnē ga tōtī titi gōze de-seke te mbowa dōgba mī 'ba bulōbu. Akiyandi ma dōgba tōnē kiya rōnī bine rō dō koto di mī lende ma yawa ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba ^{II} ti bapatisi ni ti kōzī ki'di 'ba yēyī mo ti tōdō 'ba tōku yaga di mī tōlē ti kada 'ba burē ma rō nburunburu ne minza kpe mileki miyandi gōmo teyi ziye. ^{III} Tine de-seke mbowa dōgba. Kina odo Boko'ba ko'dōko ngī zize wa nime na ti do'dōke.

^{IV} Ne 'bēnnī lījē ame ga kebe koga kpēnnī 'deni gō Kurīsītō ne kōri mōto inza kpe zinnī toto dōnni timo. Römöyī pa tōnē bine lījē oloma 'deni mī bi kōpō 'ba Boko'ba. Kpa kōzīmo ga lījē o'ja 'deni gbī, kodo Nyī

Koto Laka dōnnī koto tize. ^V Lījē kikali laka 'ba lende 'ba Boko'ba 'deni gbī yaga ti tigō 'ba nere lōbu abo ame kēdī kako ne. ^{VI} Tine pele te lījē ebe 'bōwu koga kpēnnī gōmo yaga rō dō domo. Kōri mōto inza kpe zinnī nati ma 'dō lījē koto dōnnī timo, lījē na 'deni kēdī rō tutōtī kole 'ba Boko'ba kēdī kodo laja rōmo.

^{VII} Ikalike 'deni, yayi ame kēdī kuwē mini 'ba tōrō ma kēdī ka'di koja akonyo zi bilaka ma korō'dō mo ga ne na ti yēyī di zi Boko'ba. ^{VIII} Ne yayi ame kebe koja ma 'bēnī rō kono ni ti wuru ne ngī rō a yawa. Usōnō 'deni konma yaga ti pa'do.

^{IX} Ne kpe lōndō ma ga ma mō'o ye kulōwō naga nime, kōzo ame dēdī dugu wa naga nime pele kulōwō rō ma kata ziye te ne dikali ngī kpe ēddī karike ti kōri ma laka ame rō 'ba tōmō di mī tōlē ne. ^X Burē ko'dō abo 'ba Boko'ba na rō ma kodōrō. Bō inza ki'di kōnyī 'be tōnē ko'dōke zi bilaka abo ga nduwē gba ko'ja kabate ne kudōlu di dō bo römöyī ileme ngī o'ōke bo. ^{XI} Ma diteri 'beze kulōwō ziye nī mōto ōnyō nburu gōmo kōzo a nime te 'dō kari ko'ja kpa kōzīmo tōnē ga kēddī ti kōmō ki'di gōmo ne ngī pili. ^{XII} Kinza ko'do tikēpī dē, oloma kōzo ya ma ki'di dōnnī 'deni gō lende 'ba Boko'ba ti mī kēddī naga tara ame lījē na ko'ja yēyī tōnē Boko'ba kulōmu mōlo ti'di mo 'deni ne.

Yēyī 'Ba Boko'ba

XIII Mi kada nima Boko'ba kiya te bo ti ko'do yeyi zi Abarayama ne bo o'do lömu 'deni teyi. Tine a moto inza mbiri di do bo Boko'ba 'do bo kulömu ro bo timo. Go kö'du mo na bo kulömu ti möyi bo Boko'ba. XIV Bo iya te, "Ti mo'do yeyi ma laka ziyi. Kupö yi kara konzi." XV Tine Abarayama oloma ngi gomo kowo liya ti mi keddi nbö bo ko'ja yeyi nima Boko'ba kulömu zi bo ne.

XVI Kina me ma 'beze 'ba bilaka odo dede do'doke lömu möyi ame mbiri löbu di doze ne na debeke tulömu roze timo tote lende pili. XVII Kina Boko'ba kulömu ro bo gbi tara go wa ame ga bo kiya ne 'do lijje ame ga pili keddi ko'ja yeyi abo ne kikali ngi bo inza kpe kuyi mi lende abo. XVIII Kina me 'deni yeyi 'ba Boko'ba ileme roni 'deni nati laka ti wa riyö, lende kiya ni ti lömu abo 'ba Boko'ba. Wa riyö naga nime beti inza yimo kina bo uyi yimo de gbi. Kina me ze ma dirinake 'deni toma konyi di zi bo Boko'ba naga oco mi keddi 'deni zize to'bo ti komo ki'di go yeyi nima.

XIX Ze 'deni ti komo ki'di go yeyi nime Boko'ba kiya te bo edi ki'di zize ne. Komo ki'di ze gomo na 'deni ro losi ame kosi didi ze romo kinza darike ra kpe bito di ro bo Boko'ba. Komo ki'di ze nime na kinda'ba ze 'deni ngi koto ze nbö gonyi bonjo 'ba mi rö löbu 'ba Boko'ba tado mi bi ma koro kulowo mo. XX Römöyi bo moto ari 'deni molo dogba komoze yayi. Omba bo na ro Yesu

ame 'deni ro nburunburu ro bo akumu ma löbu kozo 'ba Malekisedeke ne.

VII

Malekisedeke, Bo Akumu

I Malekisedeke nime na tone molo bine ro nere 'ba Salema kina bo gbi ro bo akumu 'ba Boko'ba ma mitoro. Bo ari kure do Abarayama ko'ja Abarayama keddi kileki di bi ta'da nere moto ga bo ko'do yeyi zi Abarayama. II Kina Abarayama koza kapa ma 'bute 'ba wa ma bo kolo di mi ya nima ngi ki'di zi Malekisedeke. Möyi Malekisedeke nime 'jo mo tegé, "Nere 'ba lende laka." Kina bo gbi ro nere 'ba Salema ame kiya te, "Nere 'ba lende keyi." III Bo ngi kozo kole 'ba Boko'ba tara kobö ro bo akumu ro nburunburu. 'Bu bo ni ti ma bo lende mo iya roni de boto kuwo gbi ti 'ba 'bu bo löbu ga. Töyo bo ti tole abo boto ikali de gbi.

IV Ikalike 'deni Malekisedeke ro löbu ma do kiteli romöyi Abarayama yi lingi ze i'di kapa ma 'bute 'ba wa ma bo kolo di mi ya teyi. V Tine kupö e'be Lewe ame ga 'deni ro bo akumu ne lijje na kö'du ki'di 'ba Musa kigeli 'deni 'do kireke kapa ma 'bute 'ba wa di zi Yudayi lepi nni ga. Kina ma lijje koloma ro tireke wa di zi bilaka ame ga ngi ro löndö lijje ga ne ko'ja lijje pili aa ro kupö koto 'ba Abarayama nime. VI Tine Malekisedeke ame kinza 'ba

bo rɔ kupö e'be Lëwë ga ne ogba kapa ma 'butë 'ba wa di zi Abarayama, bo ko'do yëyi zi Abarayama mo tönë Boko'ba kiya to'do yëyi teyi ne.

^{VII} Ne dikalike 'deni rɔ ma laka bɔ ko'do yëyi na mbiri kebe bɔ ma ko'do yëyi teyi.

^{VIII} Ne ma 'ba bɔ akumu ni lijë ame gbì rɔ yida 'ba tölë ne na këdi kireke wa di zi lëpì nni ga. Ma 'ba Malekisedeke mo tönë bo kogba kapa ma 'butë 'ba wa di zi Abarayama ne, ugu yayi iya te, bo ö'bö ñgì rɔ ñburunburu. ^{IX} Tine ti kiya rönì te, kapa ma 'butë 'ba wa nima Abarayama ki'di ne lijë kupö e'be Lëwë ame ga rɔ bɔ akumu këdi kireke wa di zi bilaka ne kopi 'ba gbagba lijë ga gbì zi Malekisedeke. ^X Römöyì

mì kada nima Abarayama kondɔɔ ti Malekisedeke ne öyö 'bu nni löbu Lëwë dë gba, tine Lëwë ëdi gba rɔ 'bö mì yida rɔ Abarayama.

Bɔ Akumu Mɔto Gbì Kɔzo Malekisedeke

^{XI} Boko'ba i'di kö'du abo zinni Yudayi ti bɔ akumu naga nime di mì kupö lijë e'be Lëwë ne. Ne ma kiya te a mɔto kɔmɔ dë gba mbowa yaga di mì ndɔbɔ 'bënnì lijë bɔ akumu naga nime dëne Boko'ba inza koja bɔ akumu mɔto kpe 'beri di gɔ dɔtumu ma 'ba Arona ni e'be Lëwë mo naga nima. Ne oŋgɔ bo oja kako kɔzo Malekisedeke.

^{XII} Kina me dikalike 'deni kɔzo ame koja bɔ akumu ma la'ja 'deni ne omba kö'du

ki'di ma la'ja ako 'deni gbì. ^{XIII} Römöyì ñere ze mo nime kugu lende naga nime gɔ kö'du mo ne, bo abo di mì dɔ kupö mɔto 'beri. Kupö lijë inza mɔlo rɔ bɔ akumu. ^{XIV} Ikali 'deni pili laka bo di mì kupö e'be Yuda. Dɔ kupö nime tönë mì ti'di bɔ akumu ni bine ne Musa iya möyì mo dë.

^{XV} Kina me kowasa tönë ikala rönì 'deni laka mo kinda yaga gɔ ame bɔ akumu ma kɔzo Malekisedeke mo tönë kako 'deni ne. ^{XVI} I'di bo dë rɔ bɔ akumu gɔ dɔ kupö bo tine gɔ tigo 'ba didi abo ame kote rönì dë ne. ^{XVII} Römöyì ugu 'deni iya te, "Ti kö'bö rɔ bɔ akumu ma ñburunburu kɔzo 'ba Malekisedeke."

^{XVIII} Kö'du ki'di ma mɔlo tönë inza ti tigo kina me kiyese 'deni yaga. ^{XIX} Römöyì kö'du ki'di ma mɔlo 'ba Musa mo nime ileŋo ɔto dë. Tine na me Boko'ba ki'di a ma laka 'deni zize ti'di kɔmɔze gɔmo ame kina ko'de ze 'deni ñgosi 'de rɔ Boko'ba ne.

^{XX} Kina a mɔto ëdi 'deni gbì bine rɔ lömu 'ba Boko'ba. Lömu ma te inza mì ti'di lijë bɔ akumu ma laki naga nima tönë bine ne. ^{XXI} Tine i'di Yësu 'deni rɔ bɔ akumu ti lömu ame kulömu kiya te, "Ma ñere Boko'ba mo'do lömu ma 'deni kina minza kpe muyi yimo. Ti kö'bö rɔ bɔ akumu ma ñburunburu."

^{XXII} Na me lömu ame Boko'ba ko'do 'deni tize gɔ Yësu ne ebe ma tönë bo ko'do ti ya ma dɔgba tönë ga bine ne 'deni.

XXIII Kina mɔto gbɛ lijɛ bo akumu ma tɔnɛ ga bine ne ngɛ nbanɔ rɔmɔyɛ mɔto ga ɔ'bɔ tɔlɛ ngɛ nduwɛ koto gɔ ndɔbo mo dɛ kɔwɔ yɔ. XXIV Ne ma 'ba Yɛsu bo ɔ'bɔ ngɛ rɔ nburunburu, bo olɔbo ndɔbo pɔtɔ bo dɛ ki'di zi bɔto mɔto. XXV Kina me bo ɔ'bɔ 'deni ngɛ ndɔ 'do tɔmo ame ga pili kako 'deni zi Bɔko'ba gɔ kɔ'du abo ne. Bo oloma 'deni ngɛ kɔ'bɔ nburu tititi Bɔko'ba gɔnnɛ.

XXVI Tine Yɛsu na 'ba bo rɔ bo akumu ma lɔbu ame kɔ'bɔ ngɛ 'do tokɔnyɛ ze mɛ kɔto yaga. Rɔmɔyɛ bo na kɔto laka a mɔto rɔ lende kirasi inza mɛ bo. Loma abo 'beri di gɔ ma 'beze, ze bo lende kɛnyɛ ni. Kina me koja bo 'deni di mɛ tɔlɛ kari koloma mɛtɔrɔ. XXVII Bɔ akumu ma lɔbu ma laki pili ɔ'bɔ tumu akumu rɔ kɔmɔ lɛndɔ zi Bɔko'ba. Akumu ma dɔgba mo gɔ lende kɛnyɛ ma 'ba gbagba lijɛ ga tine ma di gɔmo na 'jaa gɔ lende kɛnyɛ 'ba bilaka ma laki. Ne ma 'ba Yɛsu inza mɛ riyɔ tara. Bo umu akumu ma 'ba bo nge mɛ kɔto nburu rɔ yida rɔ bo gɔ lende kɛnyɛ 'ba bilaka pili. XXVIII Kɔ'du ki'di ma 'ba Musa tɔnɛ i'di ma kinza tigo naga ngɛ rɔ bo akumu ma lɔbu. Tine ma di pɔtɔ mo na Bɔko'ba kɔ'dɔ kole abo ngɛ rɔ bo akumu ma lɔbu ti lɔmu. Bo na koja kole abo ame ngɛ mɛ kɔto rɔ ma laka rɔ nburunburu ne.

VIII

Yɛsu, Bɔ Akumu Ma Lɔbu

I Ame na rɔ 'jo 'ba wa ame ga pili mɛdɛ miya ziye ne. Ze le'jete dɛdike 'deni ti bo akumu ma lɔbu ame kari 'deni koloma mɛtɔrɔ dɔ dɔri Bɔko'ba tigo dɔ kiteli. II Bo na rɔ Yɛsu. Bo ɛdɛ kɔ'dɔ ndɔbo ma 'ba bo mɛ rɔ ame mo ngɛ ko rɔ 'ba Bɔko'ba ne. Nere Bɔko'ba na ko kubɔ abo, inza rɔ ma kɔ'dɔ 'ba bilaka lesi.

III Bɔ akumu ma lɔbu pili i'di lijɛ 'do kɔ'de akumu ti kpa kɔzɛmo ga zi Bɔko'ba. Kina me dikalike 'deni bo bo akumu ma lɔbu ma 'beze ɛdɛ gbɛ ti a mɔto ti'di mo zi Bɔko'ba. IV Ma bo kɛdɛ koloma ra kɔ'bɔ mɛ dɔlinɔ bine dɛne bo inza rɔ bo akumu rɔmɔyɛ bo akumu mɔto ga ɛdɛ 'deni gbɛ mɔlo bine, ame kɛdɛ kɔ'de kpa kɔzɛ ki'di zi Bɔko'ba kɔzɔ ma kɔ'du ki'di mo kiya ne. V Tine ndɔbo ma 'bɛnnɛ 'ba bo akumu ame ga bine ne dɔ mbɛli 'ba ame 'dɛ mɛtɔrɔ ne na ka kɔzɔ 'ba Musa tɔnɛ ne. Mɛ kada nima 'do Musa kɔ'dɔ rɔ kilaka zi Bɔko'ba ne, Bɔko'ba iya zi bo te, "Onɔgɔ laka 'do kɔ'dɔ kɔzɔ wa ma tɔnɛ mileme ziyɛ di dɔ dɔku bine ne." VI Tine ma 'ba Yɛsu ndɔbo 'ba bo akumu nime ki'di zi bo ne na mbiri rɔ dɔ kiteli di dɔ 'ba bo akumu mɔto ga nima gbɛ kɔzɔ ame lɔmu 'ba Bɔko'ba ame bo kɔ'dɔ zize na kulɔwɔ mbiri di dɔ ma tɔnɛ 'ba Musa ne tara. Rɔmɔyɛ ɔrɔ 'deni pili dɔ yɛyɛ dɔ kiteli ma 'do Bɔko'ba kɔ'dɔ zize.

VII Ne ma kiya te a mɔto kɔmɔ dɛ mbowa di mɛ lɔmu ma dɔgba nima bo ti kɔ'de ma la'ja nime gbɛ 'bɔwu gɔ

wa'di? ^{VIII} Tine ɲere Boko'ba o'ja lende ma kɔmɔ di zinni lijɛ bilaka abo ga na ma 'dɔ ki'di bo kiya lende rɔnni te, "Kada mo ti kɔmɔ 'deni ame gɔ mo'dɔ lɔmu ma, ma la'ja tinni lijɛ bilaka ma ga Yisarele gbɪ ti e'be Yuda. ^{IX} Tine ame inza kpe kɔzɔ lɔmu ma tɔnɛ mo'dɔ bine ti 'bu nni lɔbu ga ne, mi kada ma minda'ba kɔzinni moja lijɛ yaga di Ezipeto. Lɔmu ma ame mo'dɔ tinni ne lijɛ ebe kɔrɔ dɛ dɔmo na milagi lende 'bɛnni ɲgɪ yaga. ^X Tine lɔmu mo tɔnɛ 'dɔ mo'dɔ tinni lijɛ Yisarele kada mɔtɔ ne na me. Ti mi'di kɔ'du ki'di ma kɔdɔ dɔnni koloma mi dɔki'di lijɛ. Ti mɛdi rɔ Boko'ba 'bɛnni kina lijɛ ti kɛdi rɔ 'bama ga. ^{XI} Bɔtɔ mɔtɔ inza kiyandi lɔndɔ ala lɛpi ni mɔtɔ kpe 'dɔ tikali ma Boko'ba. Rɔmɔyɪ lijɛ pili rɔ gɔnni, ma titi ti ma lɔbu pili rɔ gɔmo ti kikali ma ɲgɪ. ^{XII} Kina ti mola lijɛ gɔ lende kɛnyɛ 'bɛnni ga dɔma kudɔlu yaga di gɔ lende kirasi 'bɛnni ga pili."

^{XIII} Mi lende kiya 'ba Boko'ba gɔ lɔmu ma la'ja nime bine i'di lɔmu ma dɔgba tɔnɛ ɲgɪ kinda yaga rɔ ma mɔlo. Kina me wa ame 'deni yaga rɔ ma mɔlo kɔndɛ 'deni ne ɛdi kɔlu ɲgɪ yaga.

IX

Bɔ Akumu Ni Ti Rɔ Lɔbu

^I Lɔmu ma dɔgba tɔnɛ ga bine ɛdi gbɪ ti kɔ'du ki'di mo ga 'ba mɔtu ko'dɔ ti rɔ mo ma bilaka kubɔ teyi. ^{II} Rɔ

kilaka ma tɔnɛ mo ko'dɔ ne oke yimo 'deni riyo kɔzɔ a nime te. Mi ma yaga mo ame kɛdɛki rɔ bi ma koro mo ne na ti a 'ba tidɛyi lamba mo ti tarabiza 'ba maɲgolo'bo ma kɛdi ki'di zi Boko'ba mo teyi. ^{III} Tine mi ama kebe gɔ bɔɲgɔ ma miyo mo nima yayi ne na kɛdɛki rɔ bi ma koro rɔ dɔ kiteli mo. ^{IV} Kina ti bi 'ba toɲma akumu ma di mi yamo kɔbɔkɔbɔ mo tɔnɛ teyi toɲma akato kele dɔmo. Kina ti sandu 'ba lɔmu mo tɔnɛ komba rɔmo ti yamo kɔbɔkɔbɔ ne teyi. Sandu nime na ti lere riyo mo tɔnɛ ga kugu lɔmu mo dɔmo ne yimo gbɪ ti pɛri 'ba Arona mo tɔnɛ kebe kunzi 'deni ne ti kete 'ba akɛdɛki rɔ mani mo tɔnɛ gbɪ di mi yamo kɔbɔkɔbɔ ne yimo. ^V Dɔ sandu mo nima tɔrɔ na kɛdɛyi sasa riyo mo tɔnɛ ga kileme bi loma 'ba Boko'ba ne teyi kakala mo ga kutu'bo gɔ bi ame bo kɛdi kola wa gɔ lende kɛnyɛ di teyi ne. Tine ame kada 'ba tiyɛti gɔ wa naga nime rokpe na dɛ.

^{VI} Kina kiyija wa naga nime pili tara. Kina bɔ akumu ni kɛdi kari nduwɛ rɔ kɔmɔ lɛndɔ mi rɔ ma yaga mo nima to'dɔ ndɔbɔ 'bɛnni mo ga. ^{VII} Tine bɔ akumu ma lɔbu mo na ɲge kɛdi kɔdɔ mi rɔ ma miyo mo nima mi kɔtɔ kpɔki mi kɔmɔ kɔɔ kɔtɔ. Tɔdɔ abo yayi ɲge ti roma ame bo kumu 'deni gbɪ gɔ lende kɛnyɛ ma 'ba bo ti 'ba bilaka ma laki ame lijɛ ko'dɔ ra liwo yayi kinza ma lijɛ kikali gɔmo ne. ^{VIII} Tine timo na Nyi Kɔtɔ

Laka kiya 'deni yaga bi kɔpɔ te, kpadōrī 'ba bi loma 'ba Boko'ba gba urögö dē yaga ɔdɔ rō ma yaga nime kēdī gba kɔrɔ tɔrɔ. ^{IX} Ēdī 'deni gbī rɔ akileme zize mī kada ma 'beze nime. Römōyī kpa kōzī ki'di ni ti roma ma kumu naga nime ɔ'bo dē turögö mī dōkī'dī kɔpɔ. ^X Tine lijē ka nge rɔ a 'ba yida rɔ kɔzɔ akonyo ni ma ti akuwē ti dōlētī 'ba kōzī kurögö. Wa naga nime pili rɔ dōlētī zi bilaka tɔrɔ tōtī gomo nbo Boko'ba ko'dɔ wa pili rɔ ma la'ja.

Roma Ti Akumu

^{XI} Tine Kurīsītō ako 'deni rɔ bo akumu ma löbu nati to'dɔ lende laka zize. Rō ma 'ba bo ame bo koja laja yimo ne na mbiri löbu rɔ dɔ kiteli. Bilaka lesi na dē kubō ti kōzinnī, inza gbī rɔ wa 'ba doliŋɔ nime. ^{XII} Kina me bo kari kɔdɔ 'deni mī bi ma koro rɔ dɔ kiteli mo tōnē nburu mī kɔtɔ. Bo ɔdɔ ma 'ba bo dē ti roma banya ala roma sa. Tine bo ɔdɔ ti roma 'ba gbagba bo tutē gɔze pili timo nburu di mī lende kēnyē ze ga. ^{XIII} Bɔ akumu ma 'ba doliŋɔ nime ulī 'bēnnī rɔ roma banya ni ti roma sa ti buruku 'ba kole sa ame koŋma 'deni ne rɔ bilaka ame ga rɔ ti'da di kɔmɔ Boko'ba ne turögö mo yaga rɔ ma kɔpɔ. ^{XIV} Ne ɔdɔ kēdī 'deni tara roma Kurīsītō ame kulōwō rɔ dɔ kiteli di dɔmo ne ti kurögö dōkī'dī ze nḡi kɔpɔ yaga 'doyi. Römōyī Nyī Kɔtɔ Laka abo na rɔ nburunburu ki'di

bo 'deni rɔ akumu ma laka zi Boko'ba gɔze. Roma bo ti kurögö dōkī'dī ze nḡi di mī lende yawa 'dɔ dojake laja zi bo Boko'ba bo dɔ didi.

^{XV} Kina me bo Kurīsītō na 'deni rɔ bo kpērī ame ko'de lömu ma la'ja 'deni 'dɔ ame ga Boko'ba kēdī kīdēkī ne ko'ja yēyī ma nburunburu mo tōnē Boko'ba ki'di kō'du mo 'deni molo ne. Römōyī tölē 'ba Kurīsītō utē gönñī 'deni di mī lende kēnyē ma molo tōnē ga lijē ko'dɔ ko'ja lijē kēdī gba bīcī lömu ma molo bine ne.

^{XVI} Kina kɔzɔ ame kɔrɔ 'deni dɔ ndose 'ba 'dɔ to'dɔ mo di pötö mo ne ti ko'dɔ rōnī nḡi 'jaa di pötö tölē. ^{XVII} Römōyī ɔdɔ bo bo kose mo kēdī gba ti kɔmɔ bo tara inza ko'dɔ rōnī titi tine 'jaa di pötö tölē abo. ^{XVIII} Kina me ki'di 'dɔ lömu ma dɔgba tōnē ko'dɔ 'bēnī rōnī 'deni ti roma. ^{XIX} Dɔgba mo tōnē Musa iyētī kō'du ki'di 'ba Boko'ba 'deni pili zi bilaka. Bo ogba roma sa kudölō yimo ti mini, bo kogba kuyu kudōdu ti kabi kasi kusu yimo kulī rɔ buku 'ba lömu gbī rɔ bilaka naga nima. ^{XX} Kina bo kiya te, "Ame na rɔ roma ma kudōdu lömu 'ba Boko'ba ame bo ki'di 'deni zize tuwō dɔmo." ^{XXI} Kina bo kulī roma gbī tara rɔ rō mo tōnē ti jama mo ga pili. ^{XXII} Mī kō'du ki'di nima wa pili ti kēdī nge rɔ ma kɔpɔ ti roma. Kina ti kola wa gbī nge gɔ lende kēnyē ɔdɔ kiya te roma kulōwu 'deni titi du bēri.

XXIII Wa naga nime pili rɔ dɔ mbēli 'ba wa 'ba mī dɔyayi 'ba mītɔrɔ. Tine tilenɔ lijē gɔ kēdi rɔ ma kɔpɔ kɔmɔ Boko'ba na pili te. Ne ma laka mo nime rɔ 'ba dɔyayi 'ba mītɔrɔ ne o'dɔkɔ rɔ akumu ma laka. XXIV Römöyī bi ma koro mo nima Kurīsītō kɔdɔ teyi ne inza rɔ ame bilaka lesi na ko'dɔ ti kōzinnī nge ka rɔ dɔ mbēli mo ne. Bo ɔdɔ ma 'ba bo 'deni ko mītɔrɔ bo kɔrɔ 'deni le'jete kɔmɔ Boko'ba tilende ti bo gɔ lende ze. XXV Bɔ akumu ma löbu ni ö'bö ma 'bēnnī tɔdɔ mī bi ma koro rɔ dɔ kiteli 'bēnnī mo nima rɔ kɔmɔ kɔɔ pili ti roma yērī ame kumu ra ne. Tine Kurīsītō ö'bö ma 'ba bo dē tɔdɔ ti'di roma abo mī konzi kɔzɔ a nima tara. XXVI Ma kiya te kēdi ra tara dēne bo ēdī kisaki tombi gɔmo mɔlo di bi ti-saki 'ba dɔlinɔ. Ne kina me 'deni le'jete mī kada ame 'deni rɔ nɔburunburu mo ne na bo kako 'deni ti'di rɔ bo rɔ akumu mī kɔtɔ nɔburu tombi lende kēnyē 'ba bilaka. XXVII Bilaka nime pili, nī mɔtɔ ēddī kōlē nge mī kɔtɔ. Di pötö mo na ngī rɔ burē 'bī ma Boko'ba kēdi ko'dɔ. XXVIII Kina gbī tara umu Kurīsītō 'deni nge mī kɔtɔ rɔ akumu tombi lende kēnyē 'ba bilaka konzi nime pili. Kina bo ti kɔdɔ 'böwu di gɔmo tine inza kpe 'dɔ tombi lende kēnyē, tine 'deni 'dɔ tɔmɔ ame ga pili ti kɔmɔ ki'di gɔ bo ne di mī tölē.

X

Kö'du Ki'di 'Ba Musa

I Dēmba kö'du ki'di 'ba Musa nima ka rɔ dɔ mbēli 'ba wa ame Boko'ba kēdi kiteri to'dɔ mo ne. Inza rɔ ma laka mo. Kina me akumu mo ga ö'bö ngī rɔ to'dɔ mo nduwē rɔ kɔmɔ kɔɔ. Tine akumu mo nima ti kurögö bilaka tondo rɔ ma kɔpɔ kɔmɔ Boko'ba? II Ne ma kiya te kēdi kurögö lijē mo ra ngī yaga kɔpɔ di mī lende kēnyē 'bēnnī mo ga dēne lijē inza komeri rōnnī kpe rɔ bɔ lende kēnyē. Dē me pele kpa akumu oke rōnī 'deni gbī. III Tumu akumu nduwē rɔ kɔmɔ kɔɔ nime laka mo na rɔ ti'di bilaka tomeri gɔ lende kēnyē ko'dɔ 'bēnnī ga. IV Römöyī roma banya ni ti sa ɔ'bo dē tombi lende kēnyē.

V Gɔ kö'du mo na me 'dɔ mī kada ma bo Kurīsītō kēdi ko'dɔ 'deni tako dɔlinɔ bine bo kiya zi Boko'ba te, "O'dɔkɔ a mɔtɔ rɔ akumu ni ti kpa kōzī ki'di dē. Tine ilenɔ yida rɔ 'deni zö. VI Inza ti mī kēyī gɔ akumu ma konɔma pili gbī ti 'ba tombi lende kēnyē. VII Kina me miya te, 'Boko'ba, ma na me bine to'dɔ ako'dɔkɔ 'bī kɔzɔ ame kugu rōnī 'deni tara ne gɔ lende ma mī buku 'bī.' "

VIII Dɔgba mo Kurīsītō iya 'deni te, "O'dɔkɔ a mɔtɔ rɔ kpa kōzī ti akumu ala akonɔma ti ame ga 'ba gɔ lende kēnyē ne dē. Inza ë'bī ti mī kēyī gɔmo." Tine pele wa naga nime pili kēdi ko'dɔ ne ɔdɔ di mī kö'du ki'di. IX Kina me bo kiya te, "Boko'ba, ma na me

bine to'do ako'doko 'bi." Di bine inda ngi bo oke kpa akumu ma molo tone ga 'deni yaga 'do to'do ako'doko 'ba Boko'ba na kinda'ba potomo ti 'bato. ^X Go ako'doko abo 'ba Boko'ba nime tumu Yesu Kurisitö urögö ze pili 'deni ngi yaga ro ma kopö nati nburu mi koto ngi.

^{XI} Bo akumu ni obö ma 'benni tari ro komo lendö toro mi rö löbu 'ba Boko'ba to'do ndobo mo, ame kina ro tumu roma ne nduwë zi Boko'ba. Tine 'do kombi lende kënyë oto ngi ne inza du te. ^{XII} Ne tine Kurisitö i'di 'ba bo ro bo 'deni mi koto kombi lende kënyë nburu yaga, bo kari koloma 'deni toro do dori Boko'ba. ^{XIII} Bo oloma 'deni toda domo ma Boko'ba kedä ki'di bo ka'da bo ya abo ga. ^{XIV} Tumu bo Kurisitö nime nge 'deni mi koto ne urögö ya ma ro 'ba Boko'ba naga 'deni ngi ro ma kopö nburu yaga di mi lende kënyë.

^{XV} Kina koto ma tone Nyi Koto Laka kiya zize bine, dogba mo bo iya te, ^{XVI} "Nere Boko'ba iya te, 'Lömu ma mo tone 'do mo'do tinni kada moto ne na me. Ti mi'di kö'du ki'di ma kodo donni koloma mi doki'di nni.'" ^{XVII} Kina moto gbi bo iya te, "Ti mi'di doma kudölu yaga di go lende kënyë gbi ti lende kirasi 'benni ga pili."

^{XVIII} Ne oto kina Boko'ba kola ze 'deni go lende kënyë koto a nime te tine a moto ro akumu tombi lende kënyë inza kpe nati.

Tömö Zi Boko'ba

^{XIX} Kina me ti löndö ma ga, roma Kurisitö i'di do ngölö 'deni zize tari zi Boko'ba. ^{XX} Bo unyë kpa kori ma la'ja 'ba didi 'deni zize nbö kala gönyi bonjo koro 'ba mi rö löbu 'ba Boko'ba mo tone ti ti'di yida ro bo. ^{XXI} Dedi ke 'deni gbi ti bo akumu ma löbu ame mbiri ro bo doze mi ljo 'ba Boko'ba. ^{XXII} Kina i'di dakoke ti ngosi ro Boko'ba ti doki'di koto ti ti'di doze go lende abo. Doki'di ze 'deni yaga ro ma kopö, urögö roze 'deni ti mini ma kopö.

^{XXIII} Kina ti, dönyöke ti nduwë go ti'di doze go lende laka nime duwöwöke ne. Römöyi Boko'ba ame kiya 'do ti'di wa naga nime pili zize ne lende abo bo uyi yimo de. ^{XXIV} Kina i'di dolomake ti, ti meri 'ba lepi ze ga 'do do'oke roze do'doke lende laka ro go roze. ^{XXV} Kinza dolake go kpa kototo ze ga de gbi koto ma 'ba ya moto ga. Tine zize 'do toco mo nduwë zi lepi ze ga na laka. Römöyi koto ma konjoke kada 'ba bure mo tone na me komo ebenni 'deni ngosi.

^{XXVI} Ze ame ga dikalike lende 'ba Boko'ba 'deni ne oto debe diterike 'bowu to'do lende kënyë ro do domo, a moto ro akumu inza kpe nati ngi lipo go lende kirasi ze ga. ^{XXVII} A moto inza kpe nati zize tine 'deni nge ngi ro toda do karama 'ba pa'do löbu 'ba Boko'ba gbo ngi ti tikere ame kedä kako 'deni tonja bo kilagi lende

abo ga ne. ^{XXVIII} Onḡoḡe 'deni boto ame kilagi kō'du ki'di 'ba Musa ne 'ba bo ḡḡi rō tōlē, a mōto rō mī kēyī inza kpe rō bo ɔdo bo kodoro bīci lende rō bo kēdī 'deni riyō ala mota. ^{XXIX} Ne bo ame kopoto ma 'ba bo Kurisītō kole 'ba Boko'ba ne 'ba bo ti kēdī tondo nati yayi? Lijē bo kindiri roma Kurisītō ame kina ḡḡi kurōḡō lijē 'deni yaga rō ma koro lōmu 'ba Boko'ba koro 'deni dōmo ne kina gbī tinnī lijē bo kiti'ja Nyī Koto Laka ame kina ḡḡi ko'de yēyī ra zinnī naga nima 'bēnnī ti kēdī tondo? ^{XXX} Dikalike 'deni bo bo kiya te, "Ma na ti mopi dokolo. Monda nima ma na ti mileki dōmo," tōnē bo na me gbī kiya te, "Nere Boko'ba ti ko'do burē 'ba bilaka abo ga." ^{XXXI} Tine tikere 'ba kinza tila'ba mī kōmo kōzī Boko'ba bo dīdī na 'do di'dike kēdī kulōwō.

^{XXXII} Omerike ḡḡo kada ma doḡba tōnē ga bi koro 'ba Boko'ba koyi ye ne te. Mī kada nima ombike gomō 'deni rō ma kēnyē tine a'da ye dē yō. ^{XXXIII} Mōto ga kiti'ja ye kōmo bilaka ma konzi ko'do ye rō ma kēnyē, kēnyī kodo'bōke rōye ḡḡi ti ya mōto ga ame kēdī ko'do gbī tara ne. ^{XXXIV} Ombike gomō koto ti ya ame ga mī maboso ne. Kina ɔdo kolo e'be ga pele kpe ḡḡi le ti mī kēyī, ikalike 'deni ma kēddike ti a mōto ame rō ḡburuḡburu ne.

^{XXXV} Kina me kinza kebe kolo'bōke dē 'do ko'jake bi

gomō 'ba rōye. ^{XXXVI} Oḡbōke dōki'di ye kitigō to'do ako'doko 'ba Boko'ba kina ti ko'jake yēyī abo ame bo kēdī ko'do ne ḡḡi. ^{XXXVII} Koro ame tōnē mī akugu kiya te, "ḡge mbowa te yō na bo ma ko'doko tako mo tōnē ti kōmō ḡḡi. Bo inza kigabi. ^{XXXVIII} Kina bo lende laka ma ga ti kīdīdī ḡḡi ḡḡo ti'di dōnnī ḡḡo lende ma. Ne ɔdo mōto kileki koga kpēnī ḡoma yīmō inza kēyī kpe rōmo."

^{XXXIX} Dinzake kpe rō bilaka ame 'do kileki 'bōwu koga kpēnnī ḡḡo bo kebe kōlu yaga ne. Di'dike doze 'deni ḡḡo lende abo kina bo ti kōmo ze ḡḡi yaga di mī tōlē.

XI

Meri

I Ti'di do ḡḡo lende 'ba Boko'ba na rō tikali wa ame ga dēdike ti kōmo ki'di ḡomo ne, kina tikali mo gbī wa ame ga gba kinza ko'ja kinē mo dē ne ēdī ḡḡi rō ma laka. II ḡḡo kō'du 'ba ti'di do ḡḡo lende 'ba Boko'ba na ki'di bo Boko'ba ḡḡi ti mī kēyī rō 'bu ze lōbu ga ma tōnē bine ne.

III Ti'di do ḡḡo lende 'ba Boko'ba na me ki'di 'do dikalike Boko'ba na ko'ba wa pili naga nime ti lende 'ba kpa bo. Wa ame ga kinza ko'ja kinē mo dē ne bo o'do kinda yaga ko'ja ti kōmo.

IV Ti'di do ḡḡo lende 'ba Boko'ba na ki'di Abele ko'de kpa kōzī ki'di ma laka zi Boko'ba kebe 'ba Kayina. Kina Boko'ba ḡḡi ti mī kēyī ḡḡo kpa kōzī ki'di abo koḡḡo bo rō bo lende laka. Ti'di

dɔ ɔ lende 'ba Boko'ba na me ki'di lende 'ba Abele kedi gba kiyandi ze ko'ja bo kole abo 'deni molo.

^V Ti'di dɔ ɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di tole kupo Enoka de tine kogba bo tara ro ma kididi kari toro zi Boko'ba, kine bo kinda de kpe mi doyayi bine. Romoyi mi akugu yayi iya te gba kinza kogba bo de Boko'ba edi ti mi keyi ro bo. ^{VI} Tine boto moto o'bo de ma 'do kiyayi doki'di Boko'ba ngi tara kinza ma bo mo ki'di doni go lende 'ba Boko'ba. Romoyi bo ame kedi kumotu bo Boko'ba o'doko ki'di doni ngi gomo ro ma laka Boko'ba edi kina ti ki'di bi gomo 'ba romo ngi.

^{VII} Ti'di dɔ ɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di 'do Nowa kuwo ma Boko'ba kose kpa bilaka 'deni ti wa ame gba ro ma kowo bo ko'ja kine mo de ne, ki'di bo ko'do sorope lobu tomo ronni yimo ti bilaka abo ga. Ti'di dɔ abo 'ba Nowa na kileme ma laki ngi pili ro bo lende kenyi kina ki'di Boko'ba kongo bo ro bo lende laka.

^{VIII} Ti'di dɔ ɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di Abarayama kuwo dɔ Boko'ba kenyi di mi doyayi 'benni kari mi go bi ame 'do Boko'ba kari ki'di 'jaa zi bo ro yayi abo ne. Bo enyi ngi di mi doyayi 'benni bo kari kinza ma bo kikali bi ma bo kedi kari teyi mo.

^{IX} Go ti'di dɔ ɔ lende 'ba Boko'ba Abarayama oloma 'deni mi ro kilaka kozo bo lowo mi yayi nima Boko'ba kiya 'deni ti'di mo zi bo

ne. Yisika ni ti Yakoba oloma 'deni gbi yayi tara kozo bo lowo ko'ja Boko'ba kiya ra ngi te yayi nima ti kedi ro e'benni. ^X Romoyi Abarayama edi ti komo ki'di go toloma mi gawo ame bo kiteri mo ti bo kubo mo na ro nere Boko'ba ne go ko'bo ngi nburu go bi mo.

^{XI} Ti'di dɔ ɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di Abarayama keke koyo kole ko'ja Sara koro ra pa tara ro koto bo kondi abo 'deni kote. Bo omeri ngi wa ame Boko'ba kose 'deni zinni ne ti ko'do roni ngi ro ma laka. ^{XII} Go lende mo na me Abarayama koto kpoki mo tone kondi 'deni yaga ro toku ne kupo mo kenyi kara ngi konzi kozo keli 'ba mitoro ni ti yayi lida 'ba kpa mini lobu ame boto ko'bo de titete mo ne tara.

^{XIII} Lije bilaka naga nime ole ga 'deni pili mi meri 'benni mi ti'di donni go lende 'ba Boko'ba gba kinza ma lije ko'ja yei lobu mo tone Boko'ba kiteri 'deni 'do ti'di mo zi bilaka abo ga ne. Tine lije o'ja 'deni nge tara ro ma kowo na lije ngi ti mi keyi gomo. Ronni aya de di bi tdeki lije ro bo lowo mi loma 'benni mi doyayi nime bine ^{XIV} ame kinda ngi lije edi toma yayi moto ame go kedi zinni ro e'benni ne. ^{XV} Doyayi ame lije kola 'deni gonni ne na de kpe lije kedi komeri. Ma kiya te na lije kedi komeri lende mo ra deni lije ti kenyi kuyi donni kileki kari teyi. ^{XVI} Tine lije

o'dokɔ dɔyayi ma laka ame kina rɔ dɔyayi 'ba mitorɔ ne. Kina rɔ Boko'ba aya dɛ gbɪ di zɪnnɪ gɔ ame lijɛ kɛdɪ kɪdɛkɪ bo rɔ Boko'ba 'bɛnnɪ ne rɔmɔyɪ bo ilɛŋɔ gawo 'deni zɪnnɪ koda lijɛ.

XVII-XVIII Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di Abarayama ko'de Yisika torɲma mo rɔ akumu zi Boko'ba. Boko'ba iya 'deni molo zi bo te, "Ti Yisika na ti mi'di yi kɛddɪ rɔ 'bu lɔbu zi ma konzi." Tine pele tara ɔdɔ Boko'ba kɛnyɪ kiyɔzɔ meri abo bo ilagi dɛ di bi to'de kole kɔtɔ kpɔkɪ abo nima rɔ akumu zi Boko'ba. XIX Bo iyɛnɪ ngɪ Boko'ba ti kɔ'bo toja Yisika yaga di mɪ tɔlɛ. Kina me kɔzɔ dɔŋgala mo ngɪ tara Boko'ba oja Yisika 'deni yaga zi bo di mɪ tɔlɛ.

XX Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Boko'ba na me ki'di Yisika kose gɔ yɛyɪ ame ga Boko'ba kɛdɪ ko'dɔ zi kole abo ga Yakoba ni ti Esawu kada motɔ ne.

XXI Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di Yakoba ko'dɔ yɛyɪ dɔ kole rɪyɔ 'ba Yesepa ga mɪ kada 'ba tɔlɛ abo. Bo ɛnyɪ 'deni kogbɔ rɔ bo ti pɛrɪ abo bo kumɔtu Boko'ba.

XXII Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di Yesepa ɔdɔ bo kɔ'bo tɔlɛ 'deni kiya tɔdɔ 'ba Yisarele di Ezipeto bo kose zɪnnɪ 'dɔ lijɛ kombi kilɪŋba bo kari timo.

XXIII Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di 'bu 'ba Musa ni ti ma bo kusu dɔ bo ŋbɔ nyepe mo mota mɪ kada

ma kɔyɔ bo ne. Lijɛ ŋŋɔ bo rɔ kole ma kele kina ngɪ i'di lijɛ kere rɔnnɪ dɛ kpe di zi lende 'ba bɔ dɔlɪŋɔ.

XXIV Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di Musa kilagi kinza kɪdɛkɪ bo dɛ rɔ kole 'ba nyiti 'ba bɔ dɔlɪŋɔ 'ba Ezipeto nima ko'ja bo kiyɔbu 'deni yaga ne. XXV Bo oza abo rɔ tombi gomɔ ti bilaka 'ba Boko'ba di dɔ ame 'dɔ bo koloma ŋge mbowa rɔ lɔŋɔ mɪ lende kɛnyɛ. XXVI Bo omeri 'deni ngɪ tombi gomɔ 'ba ti'ja kɔzɔ 'ba Kurɪsitɔ ame Boko'ba kɛdɪ koja ne na laka di dɔ mɔrɪ mbɛmbɛ 'ba mɪ dɔyayi 'ba Ezipeto. Rɔmɔyɪ bo ɛdɪ ti kɔmɔ ki'di 'dɔ to'ja bi gomɔ 'ba rɔ bo di zi Boko'ba.

XXVII Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di Musa kɛnyɪ kola Ezipeto. Bo ere a motɔ rɔ dɔki'dɪ kata 'ba bɔ dɔlɪŋɔ nima dɛ kpe. Bo ɔ'bɔ ngɪ ti mɪ kɛddɪ kɔzɔ iya te bo o'ja kɪnɛ Boko'ba kinza ko'ja dɛ mo nime 'deni tara. XXVIII Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di Musa kiyɪja gɔ to'dɔ karama 'ba Pasaka zi Yisarele. Bo iya zɪnnɪ gɔ lijɛ kuli roma gɔ kpadɔrɪ 'bɛnnɪ ga kinza malayika 'ba tɔlɛ kɔdɔ kupɔ kole dɔndende 'bɛnnɪ ga ra.

XXIX Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di Yisarele ngɪ kumu dɔ Yɔpɔ Kasi kebe mɪ dɔyayi ma kɛlɛ. Tine ɔdɔ Ezipeto kɔdɔ ma 'bɛnnɪ yɔ na mini kileki ngɪ pi'di kote dɔmo pili yaga.

XXX Ti'di dɔ gɔ lende 'ba Boko'ba na ki'di tɛlɪ

'ba Yereko kulöru ko'ja Yisarele kilingere 'deni kuru dōmo ḡbö tō'dō mo dō modōmorīyō. XXXI Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di Raba 'ja bō rōnyō tōnē kōmō ḡḡi kinza kupō nī dē kōtō ti bō kinza kuwō dō Boko'ba naga nima. Rōmōyī loko na kota bō kore 'ba Yisarele rō ḡba.

XXXII 'Dō mīlērī nduwē timo? Tine kada ɔ'bo ma dē kpe 'dō mīyētī gō lende 'ba Gideni ni ti Baraka ti Samosona ti Yepete ti Dawidi ti Samölē ḡbī ti bō kumē lende 'ba Boko'ba mōtō ga. XXXIII Mī ti'di dōnnī gō lende 'ba Boko'ba lijē o'dō ya 'deni ti bō dōlḡɔ pili lijē ka'da. Lijē o'dō lende laka 'deni lijē ko'ja yēyī mo tōnē Boko'ba kose zīnnī ne. Lijē otomo kpa tabiyō ni 'deni teyi, XXXIV lijē kiyōlu pa'do ma löbu naga, lijē kōmō di kpa kulu. Lijē rō ma keḡme tine lijē ebe kitigō yaga. Lijē embe kōzō ɔtō di mī ya lijē ka'da bō kanya 'ba bō löwō ni ḡḡi lijē koga kirija. XXXV Ti'di dō gō lende 'ba Boko'ba na ki'di 'ja mōtō ga kogba bilaka 'bēnnī ga ame pa rō tōku ne kindiḡi kidīdī yaga zīnnī. Tine mōtō ga ilagi 'bēnnī dō ḡḡölō na kōlē ḡḡi mī aḡḡi 'dō koja lijē 'jaa mī lōḡɔ ma laka di pōtō tōlē. XXXVI 'Ba ya mōtō ga opōtō komba. Kudōdu mōtō ga ti zḡḡiri ku'du mī maboso. XXXVII U'du lijē ti dōku kotopa mīnnī riyō kupō lijē ti mbele. Lijē kulē ḡḡi tara rō gō

ḡbululu ḡḡe ti kilaka banya ni ti kamölō na ḡōnnī kōzō bō lisa kodō gomō rōnnī ko'dō kḡḡi rōnnī nime te. XXXVIII Doyayi ma kele kō'bō tīnnī inza. Lijē koloma ḡḡi rō tulē kebe yī mōkō kebe mī lōḡḡō dōku ni. Bi 'ba loma 'bēnnī kō'bō ḡḡi mī ti'börō ni ti gō.

XXXIX Ti'di dōnnī gō lende abo 'ba Boko'ba i'di bo ḡḡi ti mī kēyī rōnnī. Tine pele yēyī mo tōnē Boko'ba kose ne lijē o'ja dē ḡba. XL Rōmōyī Boko'ba iteri a ma laka 'deni zize 'dō to'dō ze pili rō löbu kōtō tīnnī.

XII

Loma Dō Dōri Boko'ba

I Ma 'beze tine lijē bō laja ma konzi tōnē ga dōḡba bine ne na kēdī 'deni nati rō tidayi ze. Kina ti, donake wa ame ga kēdī kirakpa rōnnī kpa kōri zize ne ti pili yaga. Dopepeke rōze yaga di zi lende kēnyē nime kōnyō 'deni ḡḡi ḡōze ne. Dōḡbōke rōze laka 'dō dōlōḡke di mī riḡa dōlī nime mī loma ze. II Di'dike kōmōze ti kō'bō ḡburu dō Yēsu ame bo na kodōrō kōri 'deni zize ti'di dōze gō lende abo kokōnyī ze 'deni ḡbī yīmo ne. Pele mī tutōtī bo tōnē bo asi dē yaga di rō ndōbō abo. Lende 'ba lōḡɔ nime kēdī koda bo i'di rō bo ḡḡi kaya dē di bi tōlē dō ḡḡērī. Kina me le'jete bo kēdī koloma 'deni dō dōri Boko'ba.

III Omeri gō gomō nime Yēsu kombi di kpa kōzī bō ndō'ji bō lende kēnyē ni ne

te. Kina kinza ki'di dōkī'dī yī kombi dē kidaki ṅgī. ^{IV} Rō kopi 'bī mī lende kēnyē ōmō dē gba mī tōlē. ^V Lende 'ba dōkī'dī kēddī tōnē kiya zize bine kōzō kole tara ne udōlu 'deni di dōye? Ame kiya te, "Kole ma, ɔɔ bo Boko'ba kileki ndoro 'bī dōyī kinza keṅge dē yaga di rōmo. Kina ɔɔ bo kamo dōyī kinza koto dē ṅgī kporo. ^{VI} Rōmōyī ya ame ga pili bo kō'ɔ ne na bo kēdī kamo dōmo tara molo. Ame ga bo kō'ɔ rō kole abo ga ne bo ēdī kiyandi molo tara bo kō'do yida rōmo."

^{VII} Ombi gomo 'bī ga ti pili ti mī kēddī rōmōyī 'bu na kēdī rō tiyandi yī. Gomo nime i'di 'deni ṅgī kinda Boko'ba na kēdī rō tiyandi yī nī kole abo. Tara ne kole mōto ēdī ame 'bu mo kiyandi dē kō'do yida rōmo? ^{VIII} ɔɔ kiya te kōmō ma 'bēyī ṅgī du di mī gomo nime kinza ma kō'ja yī dē kōzō 'ba kole ma laki, nī ma 'bēyī nima ti kinza rō kole ma laka ɔto. Nī kole mī maṅba na ka. ^{IX} 'Bu ze ga ma mī dōliṅo nime bine iyandi ze kō'do yida rōze kō'ɔ na doroke lijë. Ne 'bu yī ma lōbu nime mītoro ne ebe koro bo dē gō wa'di 'dō kō'ja didī ma ṅburuṅburu? ^X 'Bu ze ga ma mī dōliṅo nime bine iyandi ze ti to'do yida rōze kō'ɔ gō wa ame ga lijë kō'dokō gō kō'do laka zīnnī ne. Ne ma 'ba Boko'ba bo ēdī kō'do rō lende laka zize gō dēdike gbī rō ma laka kōzō 'ba bo. ^{XI} ɔɔ akiyandi kōmō ziyī mōto ebe kinda za yaga

'bōwu rō gomo kinza kpe rō lōṅo. Tine ame ga kiyandi 'deni laka timo ti kō'ja kpa kōzimo ṅgī rō lende kēyī 'ba bo lende laka ni.

^{XII} Kina ti, ombi kōnyo yī ma kilada 'deni mo nima tōro kogbo ndiyī ma kidaki nima yaga kitigo. ^{XIII} Ileno kōri kodoro zi ndiyī kinza ma ka'bo naga keṅme ra bēri, tine kilenjo lijë yaga.

Loma Ti Lende Kēyī

^{XIV} Ogbō rōyī toloma mī lende kēyī ti ya ma laki pili to'do mo ṅge rō lende laka 'ba Boko'ba. Rōmōyī ɔɔ kō'do dē tara to'ja Boko'ba ziyī na ti kinza nati. ^{XV} Oṅgō rōyī laka kinza kebe kōzō ra yaga di mī kōri 'ba lende kēyī 'ba Boko'ba. Nī mōto oṅgō laka kinza kebe konza ṅgira'da ma kata ne ra kebe tirasi bilaka. ^{XVI} Oṅgō laka kinza kēddī ra rō bo yēri ala kōzō Esawu bo kinza koro Boko'ba tōnē kugō rō lōbu abo 'ba kole dōndende ṅgī dō lebe koto 'ba akonyo ne. ^{XVII} Ikali 'deni, di pōtō mo 'bōwu bo ileki tēgē 'dō 'bu bo kō'do yēyī zi bo. Tine ilagi ṅgī yaga di zi bo rōmōyī ɔ'bo dē kpe zi bo tuyī yimo bo koma pele ti tōlo kōmō bo.

^{XVIII} Inzake kōzō 'ba Yis-arele tōnē ga lijë kako kōmō ṅgī dō wa ame lijë kō'ja ti kōmōnnī kuwō gbī ne. Lijë ako 'deni kōmō dō dōku 'ba Sinayi ti pa'do kōbō gbī ti mandōlu ti lili ma kembe ^{XIX} ti birō tapi 'ba totōti ti mugu Boko'ba ma kilende. Kina ɔɔ lijë kuwō 'deni tara

tine lijë oma'jo rönni zi bo kinza ki'di bo kilende dë kpe zinni. ^{XX} Römöyï kö'du ki'di abo mo ga itigö ra kulöwö. Ame kiya te, "Ɔdö a ma kozo banya ni ti kamölö ni pele kosa rö dökü nima ku'du ngi kupö yaga ne." ^{XXI} Kinë mo i'di bilaka kere kulöwö, Musa kiya ngi te, "Ma rö tikere. Roma ëdi kilë'di."

^{XXII} Tine kpe ma 'beye ömöke 'deni dö dökü 'ba Ziyona, gawo Yerosalema ame mo mitöro, lijö 'ba Boko'ba bö didi ne, ti tindï 'ba malayika ma konzi. ^{XXIII} Ömöke 'deni mi nbele 'ba kole döndende 'ba Boko'ba ame ga kugu möyï mo 'deni mi buku 'ba didi ne. Ömöke 'deni zi Boko'ba bö to'dö burë kodöro dö bilaka pili, gbï zi bö lende laka ma molo tönë ga bo ki'di lijë 'deni këdi kozo bo gbï tara ne. ^{XXIV} Ömöke 'deni gbï zi Yësu bö kö'de lömu la'ja zize, roma bo kuli 'deni röze turögö ze. Roma nime udu dë kozo 'ba Abele, tine udu 'ba bo gö wa ma laka zize.

^{XXV} Onjöke röye laka kinza kebe kilagike lende 'ba Boko'ba ame bo këdi kilende ziye ne dë. Ya ma dögba tönë ga kilagi lende abo di dö dökü bine ne, lijë okpe dë du te yaga di mi gomö mo. Ne ödö dilagike ma 'beze lende ame di mitöro ne, ti döpuke yala di kpa gomö mo? ^{XXVI} Mi kada nima yayi mugu bo ma kudu iyaya yayi 'deni. Kina me le'jete bo iya te, "Ti miyaya

doyayi ni ti mitöro nge mi köto nati." ^{XXVII} Tine ame bo iya te, "Nge mi köto nati." Omba kina me kileme 'deni wa naga nime pili ko'ba ne ti kiyaya gomö 'deni ngi kona yaga, tine 'dö ma kinza kiyaya mo ga na nge koloma.

^{XXVIII} Kina dolomake ti, ti mi këyi. Böko'ba ëdi ki'di ngerë löbu abo zize ame kinza kiyaya dë ne. Doroke bo Böko'ba ti dumötuke bö kozo ako'doko abo. ^{XXIX} Römöyï bö Böko'ba ze na rö pa'do ma kitene wa kudi 'doyi.

XIII

Ndose

^I Ö'böke ti nburu tö'ö löndö ye ga. ^{II} Kinza kolake gö tota bö löwö rö nba dë. Römöyï ya mato ga pele ota malayika 'deni rö nba kinza ma kikali gomö. ^{III} Omerike ya ma tönë ga koloma mi maboso ne te, ngi kozo iya te kpe na mi maboso tinni tara. Omerike ya ma tönë ga mi gomö ne te, ngi kozo iya te kpe na 'deni mi gomö kozo 'bënni tara.

^{IV} Rö kogbe ki'di lende mo këdi rö ma koro. Më'dë ni ti 'ja kinda'ba ga lende mo laka. Römöyï Böko'ba ëdi kodo karama dö bö yeri ni kada mato.

^V Kinza kö'bö dë tombi döki'di yi gö lende 'ba girisi. Wa ame këddi 'deni timo i'di lende mo kö'bo yi. Römöyï Böko'ba iya 'deni te, "Minza mola yi. Minza milagi di röyi." ^{VI} Kina dolomake ti, ti

mī kēddi gɔ diyake te, "Nere Boko'ba na rɔ bɔ kɔnyi ma. Minza mere kpe. Bilaka lesi inza kɔ'bo to'do ɔto zō."

^{VII} Omerike bɔ dɔ kanisa ma mɔlo tɔnɛ ga koloma rɔ tiya laja 'ba Boko'ba ziye ne te. Loma 'benni ga ti tɔlɛ mo, omerike te. Kina 'dɔ kinda'bake gbī kɔzɔ ma 'benni tara mī ti'di dɔye gɔ lende 'ba Boko'ba. ^{VIII} Römöyī Yēsu Kurisitō uyi rōni dē. Bo ɔ'bō 'deni tara tipiyara ene gbī tara tone nduwē nbō rɔ nburunburu.

^{IX} Kinza kolake dɔ kupō akiyandi ma lōwō mɔto ga dē koto ye yaga di mī kɔri. A ma 'dɔ ki'di dōki'di kēddi ziye na rɔ lende kēyī 'ba Boko'ba. Dölētī gɔ lende 'ba akonyo naga nima okɔnyi lijē bɔto bɔ koro mo ga dē du te.

^X Ma 'beze dēdike 'deni ti kpa kōzī ki'di zi Boko'ba ame lijē bɔ akumu mo tɔnɛ ga mī rō mo yayi ne kosa akonyo mo dē du te kpenni.

^{XI} Bɔ akumu ma löbu 'benni mo ga ɔ'bō to'de roma yēri na mī gɔ bi ma koro mo rɔ kpa kōzī ki'di zi Boko'ba gɔ lende kēnyē 'ba bilaka. Tine yida mo oŋma nbō yaga mōkō di mī taya 'benni mo. ^{XII} Kina me 'deni gbī tara, Kurisitō ölē 'deni nbō mōkō yaga di mī gawo 'dɔ roma bo kurögō bilaka pili yaga kɔpɔ.

^{XIII} Kina ti, dēnyike dɔdɔke yaga di mī taya 'ba bɔ mo ga darike zi bo 'dɔ laŋa tɔnɛ kodɔ rɔ bo ne kodɔ gbī rɔze.

^{XIV} Römöyī dinzake ti gawo ma nburu mī dɔyayi bine.

Dēdike rɔ toma gawo ame kēdi kako 'jaa kada mɔto ne.

^{XV} Kina ti, gɔ lende 'ba Yēsu dō'bōke ti nburu tilēlu Boko'ba. Akilēlu na rɔ kpa kōzī ki'di 'beze 'ba ya ma kēdi kidēki bo rɔ nɛre naga. ^{XVI} Tine kinza kola gɔ to'do lende laka ti tokɔnyi bilaka dē römöyī kina rɔ kpa kōzī ma kiyēyī dōki'di Boko'ba.

^{XVII} Ya ame ga mbiri rɔ bɔ dɔye mī kanisa ne, uwōke dɔmo. Lijē na kēdi kɔŋgɔ gɔye römöyī lijē na ti kiyētī gɔ lende 'be ga kada mɔto kɔmɔ Boko'ba. I'dike lijē ko'do ndɔbɔ nime ti mī kēyī kinza meri gɔ lende 'ba kinza tuwō dōnni. Römöyī ma tara inza kokɔnyi ye.

^{XVIII} Umōtuke nduwē gɔze. Dikali ŋgī dinza rɔ to'do lende kēnyē, tine do'dɔkɔ loma ze gɔ kō'bō rɔ ma laka.

^{XIX} Kina ma rɔ dɔ kiteli mo mititi ye pili 'dɔ kumōtuke gɔma gɔ Boko'ba kileki ma welo ziye yayi.

Mötu

^{XX} Ee, bo Boko'ba bɔ lende liya kokɔnyi ye. Bo na kombi Yēsu nɛre ze bɔ kɔnyi ma löbu koja yaga di mī tɔlɛ gɔ lende 'ba roma Yēsu ame lömu ma nburunburu abo kɔrɔ 'deni nburu dɔmo ne.

^{XXI} Bo ki'di lende laka abo ti pili ziye to'do ako'dɔkɔ abo. Bo ki'di Yēsu Kurisitō ko'do ndɔbɔ mize 'dɔ diyēyike dōki'di bo. Rɔ löbu kēdi zi bo Yēsu nduwē rɔ nburunburu. Amini.

^{XXII} Löndö ma ga, mugu wa naga nime 'deni ti'di dōki'di

këddi timo ziye. Moma'jo
 roma ziye, uwöke domo ti
 mi këyi römöyi lende mo ka
 le ngi mbowa. ^{XXIII} Mi'di
 ame ziye tikali mo, ope
 löndö ze Timatiyo 'deni yaga
 di mi mabošo. Ɔdo bo kömö
 giri naga nime zö bine, ti
 dari koto ti bo ziye yayi.

^{XXIV} Umötöke bo do kanisa
 ma yayi naga nima pili
 ti möyi ma ti bilaka 'ba
 Boko'ba pili. Bilaka ma
 Italiya umötö ye.

^{XXV} Lende këyi 'ba Boko'ba
 koloma tiye pili.

Akugu 'Ba YAKOBA

^I Ma Yakoba bo koja laja 'ba Boko'ba kina gbi 'ba nere Yesu Kurisitö, mumötö ye kpe bilaka 'ba Boko'ba ame ga kiyeyike roye 'deni mi dolinjo nime pili ne.

Gomo Ti Akiyari

^{II} Löndö ma ga, odo akiyari 'ba gomo ma gege moto ga ko'ja ye olomake ro lono ro mbembé go lende mo. ^{III} Miya ziye, odo konyake do gomo mo naga nima 'deni ti ti'di doye ngi ro ma laka go lende 'ba Yesu ti ko'böke 'deni ngi nduwé di pötö mo ro bo mi keddí. ^{IV} Ö'böke nduwé ti mi keddí kinza koga kpeye ra go lende nime 'do keddike ro bilaka ma laka zi Boko'ba kinza a ma kényé moto kedí ra miye.

^V Ne odo kiya te ni bo moto keddí ro lisa 'ba akikali, ititi Boko'ba, kina bo ti ki'di yi 'deni ngi kikali wa. Römöyi Boko'ba na ro bo ki'di wa ro ma sari zi bilaka kinza do kose teyi. ^{VI} Kina odo kiya te kititi Boko'ba go wa moto, ziyi ti'di döyi gomo ro ma laka Boko'ba édi ki'di ngi ziyi. Kina kinza ki'di lende mo de kilikö döyi. Bilaka ame kedí ki'di lende nime kilikö döní ne bo édi 'ba bo kozo surupu 'ba do mini löbu ame lili kedí kome nduwé kilaki timo ne tara. ^{VII-VIII} Bo inza ti meri ma kodoro mi bo kina ma ki'di bo ko'bö ngi nduwé tuyi kori

abo ne. Kina 'do bo kikali ngi ro ma laka Boko'ba inza ki'di wa ma koto moto du te zi bo.

Bo Lisa

^{IX} Kpe bilaka 'ba Kurisitö ame ga ro lisa ne, olomake ti mi keyi römöyi éddike 'deni ro wa ma mbiri di komo Boko'ba. ^X Kina gbi tara, kpe bilaka 'ba Kurisitö ame ga ro bo wa ne, olomake ti mi keyi römöyi éddike 'deni ro wa ma titiyi di komo bilaka 'ba dolinjo nime. Römöyi bo wa ni ti kote rönni kada moto ti wa 'benni ga kozo döwöru 'ba ngéri ame lili kedí kome kote yaga ne tara. ^{XI} Kada odo di beri ti tututu 'beni konma ngéri ngi kututu yaga. Kina döwöru mo ga kilayi ngi me yaga tele mo kirasi róni ngi. Kina gbi tara, bo wa ti kolé 'deni gbi di do wa 'beni ga tara.

Mi Keddí

^{XII} Ne odo ni bo moto ki'di miyi ngi keddí zi gomo, koloma kinza koga kpeyi de go lende 'ba Yesu, Boko'ba ti ko'do ye yi ma laka 'deni ngi döyi ti didi ma nburunburu. Kozo ame bo Boko'ba bo kiya 'deni moto ti'di didi ma nburunburu zi ya ame ga ko'bo ne tara.

^{XIII} Ne odo ni bo moto gomo kedí 'deni ko'do yi, kinza kiya de te, "Boko'ba na me 'deni kedí ki'di gomo nime ko'do ma 'do mari mo'do lende kényé." Inza du tara, wa moto inza ame 'do ki'di Boko'ba ko'do lende kényé, kina bo i'di gomo de gbi ko'do bilaka 'do ki'di

lijë kari to'do lende kënyë.
 XIV Meri kënyë 'bënni 'ba
 bilaka lesi na kindëndë lijë
 'deni kinda'ba lijë, kina ma
 ki'di lijë ko'doko ngi ro to'do
 lende kënyë. XV Kina meri
 kënyë 'bënni ga kënyi koma
 ngi köyö ro lende kënyë.
 Kina odo lende kënyë nima
 kulu roni 'deni na köyö 'bëni
 ngi ro tolë.

XVI Kpe löndö ma mo'o
 kulowö naga nime, kinza
 kiliköke doye dë. XVII Wa
 ame ga pili Boko'ba këdi
 ki'di zize ne kina 'do ro wa
 ma laka kina gbi nge ro wa
 ma kele. Bo na me ko'ba
 kada ni, ti nyepe ni gbi ti
 këlu 'ba mitoro. Ne bo ö'bö
 dë tiyese ro bo yaga kozo 'ba
 kada ame këdi kiyese roni
 yaga 'do ki'di go bi këdi kölu
 doyayi nime ne tara, kina bo
 uyi ro bo dë gbi. XVIII Bo
 o'doko ze 'do dedike ro wa
 ma kele ro do kiteli di mi
 longö wa pili ame ga bo
 ko'ba dolinjo nime bine ne,
 kina me bo kuwöwö lende
 kodoro abo 'deni zize 'do
 ki'di ze dididike yaga ro ma
 lolowö.

Mbili Ni Ti Kpa

XIX Kpe löndö ma mo'o
 kulowö naga nime, ziye
 tikali lende naga nime laka.
 I'dike mbili ye kapa tuwö
 lende ne tine, i'dike kpeye
 këdi ro ma kirindi di bi tiya
 mo. Kina kinza kënyike dë
 gbi welo ro 'diri ti bilaka
 moto, XX römöyi bilaka
 ame 'deni ro 'diri ne inza
 kikali to'do wa ma laka
 ame ga Boko'ba ko'doko ne.
 XXI Olake go lende kënyë pili,

kinza ko'doke mi kombi dë
 kpe. Ojeke mbili ye laka go
 lende 'ba Boko'ba. Bo i'di
 lende naga nima 'deni miye
 'do ki'di tigo ziye 'do koma
 ye di mi tolë.

XXII-XXIII Ne kinza kö'böke
 dë tuwö lende 'ba Boko'ba
 nge ro tuwö, ziye gbi 'do tari
 to'do mo. Bo ame këdi kuwö
 'bëni lende 'ba Boko'ba nge
 ti mbili ni kinza bo ko'do dë
 ne, bo edi 'ba bo ka ku'bölu
 ro bo ro tu'bölu. Bo edi
 'ba bo kozo bilaka ame këdi
 kongö roni di mi mandara
 ne tara. XXIV Bo ongo ro
 bo laka di mi mandara ne
 odo bo kari 'deni mbowa
 yaga kinë bo tonë udölu ngi
 yaga di do bo. XXV Ne
 bo ame kinda'ba kö'du ki'di
 'ba Boko'ba ko'do ki'di kinza
 kudölu di do bo ne, bo na
 ti këdi ti yeyi ma laka mi
 ako'do abo, römöyi kö'du
 ki'di 'ba Boko'ba na pili ro
 ma laka ki'di ze gbi dedike
 ro do ngölö.

XXVI Ni bo moto ma di ziyi
 iya te ni bo ko'do motu na?
 Ne odo kiya te kogbo do
 donde'de yi dë beri di bi tiya
 lende, eddi e'bi ka ku'bölu
 röyi ro tu'bölu. Kina motu
 ko'do 'bi naga nima edi ka
 ngi ro wa sari zi Boko'ba.
 XXVII Römöyi motu ma laka
 ame 'bu ze Boko'ba ko'doko
 di zize ne, kina ro tokonyi
 kiri'bala ni ti makuru'bë
 ame ga ro lisa ne di mi
 gomo 'bënni ga, kina gbi
 'do dongoke roze laka di zi
 lende konya 'ba dolinjo naga
 nime.

Kɔmɔ Geli

I Kpe löndö ma ga ame ki'dike dɔye 'deni gɔ lende 'ba ɲere ze Yësu Kurisütö löbu 'ba dɔ wa pili ne, kinza ko'dɔke kɔmɔ geli dë zi bilaka. II Ɔdɔ kiya te bilaka ma riyö mɔtɔ ga kako mi bi 'ba mötu 'be, bɔ mɔtɔ rɔ bɔ wa ti bɔɲgɔ ma keke rönɪ ti wa 'ba dɔkole közi ma keke, kina bɔ mɔtɔ 'bëni rɔ bɔ lisa ti bɔɲgɔ ɲgɔrɔ rönɪ kako gbɪ, kinza ko'dɔke geli dë mi löngö lijë. III Ne ɔdɔ kiya te bɔ ama ti bɔɲgɔ ma keke rönɪ ne na kënyike ɲge kumötöke rɔ ma laka kiyake teyi, kiya te, "Ako koloma dɔ kitɪ ma laka nime bine." Kina keke kënyɪ kuyike kɔmɔye dɔ bɔ ma ti bɔɲgɔ ɲgɔrɔ rönɪ nima kiyake te, "Ni, ɔrɔ 'bëyi yayi, ala ako koloma bëri mi yayi bi ndize bine." IV Irasike kö'du 'deni römöyi ebeke 'deni za kozake mi bilaka ti to'dɔ burë 'ba bilaka rɔ ma kënyë.

V Kpe löndö ma mɔ'ɔ kulöwö naga nime, uwöke lende nime laka. Bɔ lisa 'ba dɔliɲɔ naga nime lijë na Bɔko'ba koza 'deni 'dɔ ki'di dönni gɔ lende 'ba Yësu. Kina lijë na ti këdi kɔzɔ bɔ wa tara kɔmɔ bo. Bo ëdi ko'dɔ yëyi zinni ti wa ma laka 'ba mitorɔ kɔzɔ ame bo kiya 'deni molo to'dɔ yëyi zi ya ame ga kɔ'ɔ bo ne tara. VI Ne kina me kpe kebeke za 'böwu titi'ja bɔ lisa. Ma kikalike 'beye, yë mo ga na këdi konbenbe ye ne? Bɔ wa na dë? Bɔ wa naga nima lijë na këdi kitɪɲi gɔye kɔmɔ

kitɪ 'ba burë. VII Ikalike dë, lijë na gbɪ tönë koloma bine rɔ tiya kpa kënyë rɔ ɲere ze Yësu Kurisütö ame kpe rɔ bilaka mo ga ne?

VIII Kö'du ki'di 'ba ɲere ze Bɔko'ba ame kugu mi buku abo ne, iya te, "Ɔ'ɔ lëpi yi mɔtɔ gbɪ kɔzɔ ame kɔ'ɔ yida röyi ne tara." Ɔdɔ kiya te ko'dɔke 'deni ɲgi tara o'dɔke lende ma laka 'deni. IX Ne ɔdɔ keke ko'dɔke geli 'deni mi löngö bilaka, o'dɔke lende kënyë 'deni kina inzake gbɪ kpe rɔ bɔ koro kö'du ki'di 'ba Bɔko'ba. X Römöyi kö'du ki'di 'ba Bɔko'ba nime ɔdɔ koro 'deni me kina keke kënyɪ 'böwu kirasi ɲge rɔ ma kɔtɔ mɔtɔ, irasi lijë nima 'deni pili rɔ gɔmo. XI Kö'du ki'di 'ba Bɔko'ba mɔtɔ iya 'deni te, "Kinza ko'dɔ yëri dë." Kina mɔtɔ iya 'deni gbɪ te, "Kinza kupö bilaka dë." Ne ɔdɔ kiya te ko'dɔ yëri dë pele, kina ɔdɔ kupö bilaka 'deni irasi kö'du ki'di 'ba Bɔko'ba 'deni kina inza kpe rɔ bɔ koro mo.

XII Kina me miya 'deni ziye, i'dike lende ko'dɔ 'be ga ti lende kiya 'be ga kö'bö pili rɔ ma laka. Römöyi kö'du ki'di 'ba Bɔko'ba i'di ye 'deni kolomake rɔ dɔ ɲgölö. Kina i'dike lende mo këdi dɔye, Bɔko'ba ëdi ko'dɔ burë 'be kada mɔtɔ ti lende naga nime. Ɔdɔ kiya te o'dɔke ala o'dɔke dë pele. XIII Mi kada 'ba burë mo nima yayi Bɔko'ba inza ki'di mi bo këyi kpe rɔ bilaka ame ga ko'dɔ mi këyi dë gbɪ zi lëpi nni ga ne. Bo ti kodo karama ɲgi

dönni. Ne ya ame ga rɔ bo mi këyi ne inza koloma rɔ tikere mi kada mo nima.

To'do Lende Laka

^{XIV} Löndö ma ga, ɔdo ni bo mɔto kiya te i'di döyi 'deni go lende 'ba Yësu Kurisitö, ne ɔdo kiya te ko'do lende laka mo de lende 'bi naga nima edi ka ngi rɔ wa sari. Kina gbi ti'di döyi nge go lende 'ba Yësu Kurisitö nima inza kikali tɔmɔ yi di mi burë 'ba Boko'ba. ^{XV} ɔdo kiya te ni bo mɔto kari ko'ja löndö yi ti lëmi yi mɔto ga kedï rɔ leri 'ba bɔngɔ ala 'ba wa mɔto ame go lijë konyo ne, ^{XVI} kina kënyi kiya zinni, kiya te, "Boko'ba ki'di yëyi laka abo koloma dɔye, koja go akonyo ziye go konyoke, ki'di bɔngɔ 'ba bi këyi ziye." Ma komeri 'bëyi lende 'bi nima ti ko'do wa'di zi bilaka naga nima? Rɔ ma laka ɔdo kiya te ki'di wa mo tɔ nima lijë kedï rɔ leri mo ne de zinni, lende 'bi naga nima inza ko'do wa mɔto du te zinni. ^{XVII} Kina gbi tara, bo ame kedï kingele 'beni nge kiya te bo i'di döni 'deni go lende 'ba Yësu Kurisitö kinza bo ko'do lende laka 'ba Boko'ba mo de ne, lende kiya abo naga nima edi ka rɔ töku.

^{XVIII} ɔdo bo mɔto kënyi 'ba bo kiya te, "Bo nime na ki'di döni 'deni rɔ ma laka go lende 'ba Yësu Kurisitö, kina bo ame na rɔ bo ko'do lende laka 'ba Boko'ba." Ti mënyi mititi bo mo nima miya te, "Ïyëti zö te, bilaka mɔto ti kikali 'ba bo nge ti'di döni

go lende 'ba Yësu Kurisitö rɔ ma sari kinza ma bo ko'do lende laka mo totondo mo ga?" Ne 'bama ndɔbo ko'do ma na ti kileme rɔ ma laka ziye mi'di doma 'deni go lende 'ba Yësu Kurisitö. ^{XIX} I'dike dɔye 'deni gɔmo Boko'ba edi nge kɔto. Tine ele sowa. Ne nöki ame gbi rɔ bo koja laja 'ba Satani ne lijë ikali lende nima gbi kɔzo wa nima tara, kina rönni ki'di ngi tilë'di di zi tikere go kö'du mo.

^{XX} Ni bo do kirindï nime, mëdi mileme ziyi rɔ ma laka. ɔdo bo mɔto kiya te bo i'di döni 'deni go lende 'ba Yësu Kurisitö kina ɔdo bo ko'do lende laka 'ba Boko'ba de, lende abo naga nima edi ka rɔ wa sari. ^{XXI} Onɔoke 'bu ze löbu Abarayama te. Wa'di na ki'di Boko'ba kidëki Abarayama rɔ bo lende laka? Lende ko'do laka 'ba Abarayama ame bo kilagi de 'do tumu kole abo Yisika rɔ roma zi Boko'ba ne, kina ma ki'di 'do Boko'ba kidëki bo rɔ bo lende laka ne. ^{XXII} Kina donɔoke te, Abarayama i'di do bo go lende 'ba Boko'ba kina bo ko'do lende mo rɔ ma laka. Kina ndɔbo abo naga nime ki'di bo ngi kikali lende 'ba Boko'ba rɔ ma laka. ^{XXIII} Lende nime o'do röni 'deni kɔzo lende ma tönë kugu molo mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "Abarayama i'di do bo 'deni go lende 'ba Boko'ba kina me ki'di Boko'ba kidëki Abarayama rɔ bo lende laka ne." Kina ma 'do kiya te Abarayama rɔ bo pori ma laka 'ba Boko'ba ne.

XXIV Kina me dikalike 'deni lende ko'do laka 'ba bilaka na kedi ki'di Boko'ba kideki lijé ro bo lende laka. Inza nge go lende 'ba ti'di donni go lende abo. XXV Kina gbi kozo lende 'ba Raba ma tone ro 'ja bo ronyo mi kada 'ba 'bu ze lobu ga bine ne tara. Boko'ba ideki loko 'deni ro bo lende laka go lende laka 'beni ame loko ko'do zi bo kore ze ga 'ba Yisarele ame koja kari bi tongo mi dolingo 'beni ne, ame loko kota lijé koloma lingo 'beni kina loko kokonyi lijé ki'di kirina kebe go kori moto ne. XXVI Kina gbi tara bo ame kiya te bo i'di doni 'deni go lende 'ba Yesu Kurisito ro ma sari kinza bo ko'do lende laka 'ba Boko'ba de ne, lende abo nima edi ka ro toku kozo yida ro ame 'deni kinza didi yimo ne tara.

III

Donde'de

I Löndö ma ga, kinza bilaka ma konzi 'beye moto ga koloma de me ro bo komo kiyandi 'ba lende 'ba Boko'ba. Römöyí dikalike 'deni ze ame ga ro bo komo kiyandi ne, ze na Boko'ba kedi kodoro bici lende roze ro do kiteli di do 'ba ya ma laki pili. II Ze bilaka lesi pili dirasike lende ma konya. Ne do bo moto kirasi lende ma koto moto de ti tiya lende ma kenyé, bo na ro ma laka ro ma koro, kina bo na gbi ti kikali togbo do yida ro bo ga pili beri.

III Dongoke kosani te, ze bilaka lesi di'dike yamo kpamo kina dosike kabi yoki mo 'do ki'di kuwo doze, ame 'do dikalike tuyi kpamo go kori ame ga dedi do'dokoke tari teyi ne. IV Kina dongoke lende 'ba sorope ame ga kedi kilingere kebe do mini lobu ne gbi te. Sorope naga nima iyöbu 'beni ngi ro do kiteli ame lili ma kembe na nge kedi kitini gomo 'do kari. Ne bilaka ebe tuyi kpamo ti ngeri ma titiyi kari go kori ame lijé kedi ko'doko tari teyi ne. V Dönde'de ze bilaka lesi nime na gbi tara. Bo na ma le titiyi, tine bo ebe tibi ro bo ti tiya lende ma lobu naga.

Dongoke pa'do te, pa'do ma titiyi do kogba kusu mi lindi 'ba mali ma lobu edi konma tara kote yaga. VI Dönde'de ze bilaka lesi nime edi gbi kozo pa'do tara, bo na ro mi zana 'ba lende kenyé 'ba dolingo nime. Kina me bo gbi ro kapa 'ba yida roze moto kina bo ki'di lende kenyé ngi kita'ba kote roze pili. Kina me dönde'de kusu pa'do ma lobu 'ba Gehena 'deni ngi ro didi ze ga 'do kirasi loma ze ga pili yaga.

VII Ze bilaka lesi dikalike ti'di dokomali yeri 'ba yi mökö, ti yali ni, ti wa ma titi ma kedi kele kebe beri naga, ti kenze ni kedi mi komo közize. VIII Ne boto ma koto moto ikali de ma 'do kogbo do dönde'de ni beri. Dönde'de 'beni ngi ro wa ma kenyé ame kikali de toloma le, bo oso 'beni ngi lo ti

wɔwɔ ma kata ame ga kēdi kupö bilaka ngi kɔzɔ wɔwɔ 'ba murē tara ne.

^{IX} Kina me dēdi dilēluke nere Boko'ba ame rɔ 'bu ze ne ti dɔnde'de ze ga kina debe duyike 'böwu gbī tulömu bilaka lēpi ze ga ame Boko'ba ko'ba 'deni gbī kɔzɔ bo tara ne timo. ^X Akilēlu ma laka ni ti lömu ma kēnyē naga ēdi kɔdɔ kpaki di mi kpa kɔtɔkɔtɔ nima. Löndö ma ga, lende nima ele dē, kinza do'dɔke dē tara. ^{XI} Daa kɔtɔ ikali dē ma 'dɔ kulöwu mini ma kindili gbī ti mini ma kata di kɔmɔ kɔtɔkɔtɔ nima. ^{XII} Ngērī kēlu ikali dē ma 'dɔ kana kɔlɔ kina ngērī maa ikali dē gbī ma 'dɔ kana kēlu. Kina gbī tara daa ame kēdi kulöwu 'bēni rɔ ma konzɔrɔ ne ikali dē ma 'dɔ kulöwu mini ma laka.

Akikali Ma Laka

^{XIII} Nī bɔ mɔtɔ ɔdɔ kēddi rɔ bɔ kikali lende, oloma rɔ bɔ ko'dɔ lende laka 'dɔ lende kēyi 'bi na kileme akikali 'bi nima. ^{XIV} Ne ɔdɔ kēddi rɔ bɔ mi kombi, rɔ bɔ mi kata, kina gbī rɔ bɔ mi kututu, kinza kebe dē tēbi rōyi gɔ dōyi kiya te ni bɔ kikali lende na. Nī bɔ ame kēddi kiya tara ne lende 'bi nima inza du te rɔ ma kodɔrɔ. ^{XV} Kina akikali 'bi nima inza gbī rɔ ma Boko'ba ki'di. Akikali 'ba Satani ni ti 'ba bilaka 'ba dɔliŋɔ nime na ka. ^{XVI} Römöyi mi kombi ni ma ti mi kututu na kēdi ki'di bilaka kebe to'dɔ lamo ni ti lende ma kēnyē mɔtɔ ga.

^{XVII} Ne bilaka ame ga Boko'ba na ki'di akikali 'bēni teyi ne lijē o'dɔ 'bēnni wa

pili rɔ ma kodɔrɔ. Lijē o'dɔ 'dirī dē ti bɔtɔ kina lijē o'dɔ kɔmɔ kēnyē dē gbī dɔ bilaka. Kina lijē o'dɔ mbili minyi dē gbī, lijē ö'bö 'bēnni ti mi kēyi, kina lende ko'dɔ 'bēnni ga kö'bö ngi pili rɔ ma laka. Ya ame ga 'deni te ne o'dɔ kɔmɔ geli dē zi bilaka, meri 'bēnni pili rɔ ma laka. ^{XVIII} Lijē na rɔ bɔ lata mi löngö ya ma konzi, ame lende kēyi 'bēnni ki'di bilaka 'deni 'dɔ koloma kö'bö to'dɔ lende laka 'ba Boko'ba.

IV

Mi Kombi

^I Wa'di ga na kēdi ki'di ye kamoke ko'dɔke 'dirī rɔ gɔ rɔye? Meri gɔ ako'dɔkɔ ma kēnyē 'ba yida rɔye ga na kēdi ko'de lende naga nima. Römöyi meri naga nima ö'bö ngi rɔ to'dɔ ya miye 'dɔ kogbɔ ye bēri. ^{II} O'dɔkɔke wa mɔtɔ ga, kina ɔdɔ ko'jake dē yɔ kina miye kēnyē kombi ngi rɔ lēpi ye ga. Kina mi kombi 'be ga kodɔ ngi rɔ lamo ni ti 'dirī ziye 'dɔ tupö lēpi ye ga yaga.

Ne wa mo naga nima ko'dɔkɔke ne o'jake dē römöyi ititike Boko'ba dē su gɔ lende mo. ^{III} Ne ɔdɔ kititike Boko'ba gɔ lende 'ba wa mo naga nima bo inza ki'di gbī ziye römöyi akititi 'be ga ele dē. Eddi kititike wa naga nima ɔdɔ ki'di 'deni ziye 'dɔ ki'dike nge koloma rɔ wa 'ba löŋɔ 'ba gbagba ye ga.

^{IV} Kpe bilaka ebeke toga kpeye gɔ lende 'ba Boko'ba

kɔɔɔ 'ja ame kēdī ko'do yēri di do mē'dē nī ne tara. Ikalike dē su tɔ'ɔ wa 'ba doliɔɔ nime na ro wa ame kēdī ko'do ya ti Boko'ba? Bilaka ame ga kiya rōnni ro bo kɔ'ɔ wa 'ba doliɔɔ nime kulōwō ne lijë na ko'do rōnni 'deni ro bo ko'do ya ti Boko'ba. ^V Ikalike dē, lende tōnē kugu mī buku 'ba Boko'ba ne ēdī ŋgī ro ma laka, ame kugu kiya te, dōki'di nime Boko'ba ki'di mize ne ŋgī ro dōki'di 'ba mī kombi? ^{VI} Tine Boko'ba mī bo ēyī roze sowa kina me bo ki'di tigo ame ro do kiteli di do mī kombi ze ga ne. Ēdī 'deni gbī kɔɔɔ lende ma tōnē kugu molo mī buku 'ba Boko'ba kiya te, "Boko'ba ēdī ro ya ti bilaka ame ga kō'bō tubōtō rōnni ne. Mī bo ēdī kēyī ŋge ro ya ame ga koto ē'bēnni dōnni le bēri ne."

^{VII} Kina me mēdī miya ziye lende 'ba Boko'ba na kuwōke dōmo. Ilagike yaga di ro 'ba Satani 'do ki'di bo kirija yaga di roye. ^{VIII} Akoke zi Boko'ba kina bo ti kako gbī ziye. Kpe bo lende kēnyē naga nime, olake go lende kēnyē yaga. Kpe bo dōki'di riyo naga nime, i'dike dōye go lende 'ba Boko'ba ti dōki'di koto. ^{IX} Uduke molo te di zi lende kēnyē 'be ga. Kinza kōgōke dē kpe, o'bōke ro monɔ. Kinza kolomake dē kpe ro loɔɔ, ne tine o'bōke ro meri. ^X Ilekike roye titiyi bēri kōmɔ Boko'ba kina bo ti ki'di ye 'deni ŋgī kēddike mbiri.

^{XI} Lōndō ma ga, kinza

kiti'jake lēpi ye ga dē. Nī bo ame kēddī kiti'ja lēpi yī ga ame 'deni ro 'ba Kurisitō ne, kiya lijë ro ma kēnyē, kō'du ki'di 'ba Boko'ba na ma 'deni kiti'ja kiya ro ma kēnyē ne. Kina inza ē'bi kpe ro to'do kō'du ki'di 'ba Boko'ba, ēddī ē'bi 'deni za ro to'do burē mo. ^{XII} Tine Boko'ba bo na ŋge koto kpōki ro bo ko'do burē, kina bo na gbī ŋge ro bo ki'di kō'du ki'di. Bo na ŋge ti tigo 'ba tomo bilaka di mī tōlē, kina bo ēdī gbī ti tigo 'ba tupō bilaka timo. Ne nī 'bēyī o'doko 'deni to'do rōyī ro yē, odo kebe gbī bi to'do burē 'ba ro lēpi yī ga?

Tudōli Boko'ba

^{XIII} Uwōke dōma te, kpe bilaka ame ga kēddī kiyake te, "Tilēndō dēdī dari do gawo ma te 'do dari doloma yayi kōmɔ koo koto bi tugō ndōgō 'do do'ja yamo." ^{XIV} Ikalike lende 'ba bi kēzē ma tilēndō ra? Kina ikalike lende 'ba loma 'be ga ra gbī yo? Ro ma laka loma 'be ga ēdī ŋge kɔɔɔ matutu tara. Oloma ŋge mbowa kina koya ŋgī yaga. ^{XV} Lende 'beye ame 'do kō'bōke ro tiya mo ne kina me, iyake te, "Odo kiya te ŋere Boko'ba ko'doko zize ki'di go bi kēzē laka doze tilēndō 'do dari do'doke wa ma te." ^{XVI} Dēne lende kiya 'be naga nima ti kēdī ka ro dōli. Kina dōli ma kɔɔɔ wa nima tara ēdī ro lende kēnyē.

^{XVII} Kina me le'jete ikalike lende laka 'deni, ne odo ko'doke dē o'doke lende ma kēnyē 'deni.

V

Bɔ Wa

^I Kpe bɔ wa ni, uwōke dɔma. Uduke konyoke kōkō mɔlo te di zi gomɔ löbu nime kēdī ko'dɔkɔ todɔ mo dɔye ne. ^{II} Wa mbēmbē 'be naga nima ēdī kirasi rōnnī, kina kulōrō ēdī konyo bɔŋgɔ kele 'be naga nima gbī. ^{III} Rɔ yamo 'be naga nima ēdī koromaro, kina ɔdɔ rɔmo koromaro 'deni kirasi rōnī tine, ti kileme lende 'ba yida rɔye 'deni ŋgī. Ti koŋma yida rɔye 'deni ŋgī kɔzɔ pa'do tara. Römöyī kada ame rɔ ŋburuŋburu 'ba dɔliŋɔ nime ne kina 'deni me, ne kina kēddike 'beye za gba bi totɔtɔ wa rɔ mbēmbē.

^{IV} Oŋgɔke bɔ ndɔbɔ ame ga kēdī kumu nyōnyu di mī nyaka 'be ga ne te. Opike girisī 'bēnnī ga dē yɔ, kina me lijē 'deni ŋgī ti monɔ rɔ ma kēnyē gɔ lende mo. Monɔ 'bēnnī ōmō 'deni ŋbō mbili Boko'ba bɔ tigɔ dɔ kiteli. ^V Ne 'beye kpe ŋgī rɔ lɔŋɔ di dɔliŋɔ nime bine ti wa ŋbanj. Kina ki'dike yida rɔye 'deni ŋgī kɔnɔ kɔzɔ kamölö ame kēdī ko'dɔkɔ 'deni 'dɔ tari tumu mo ne tara. ^{VI} Oɔke karama 'deni dɔ bilaka ma laka naga kina kupōke mɔtɔ ga 'deni gbī ŋgī yaga rɔ ma sari kinza ma lijē ko'dɔ wa mɔtɔ ziye.

Loma Ti Kɔmɔ Ki'di

^{VII} Löndö ma ga, olomake liya ti kɔmɔ ki'di ŋbō kōmō mī kada 'ba tako 'ba ŋere ze Yēsu Kurisitō ame bo kēdī kileki kako dɔliŋɔ nime bine

ne. Oŋgɔke bɔ nyaka ni ma kēdī koloma ē'bēnnī ga le liya ti kɔmɔ ki'di gɔ tɔrɔ ŋbō kōmō mī kpa dɔlili te. Lijē oloma ti kɔmɔ ki'di ŋbō lijē ko'ja wa ma laka di mī nyaka 'bēnnī ga mī kada 'ba kpa dɔlili. ^{VIII} Kina 'dɔ kolomake gbī tara ti kɔmɔ ki'di ti mī kēddi römöyī kada 'ba tako 'ba ŋere ze Yēsu Kurisitō ɔwɔ dē kpe.

^{IX} Löndö ma ga, gomɔ ame ga kēdī ko'dɔ ye ne kinza kuduke monɔ mo dē ti lēpī ye mɔtɔ ga. ɔdɔ kebeke tudu monɔ mo ti lēpī ye ga, Boko'ba ēdī kodo karama dɔye gomɔ mī kada 'ba burē abo. Kina me 'deni kada mo ɔwɔ dē kpe.

^X Löndö ma ga, oŋgɔke lende ko'dɔ 'ba bɔ kumē lende 'ba Boko'ba ma mɔlo tōnē ga koloma rɔ tiya lende 'ba Boko'ba zi bilaka ne te. Lijē oloma ti mī kēddi kina lijē kogbɔ rōnnī ŋgī kɔrɔ kpa gomɔ mo. Kina 'dɔ ko'dɔke gbī kɔzɔ 'bēnnī tara. ^{XI} Lijē ogbɔ dōki'di nni kina me dēdī diyake te Boko'ba o'dɔ yēyī ma laka zinnī ne. Kina ikalike di gɔ lende 'ba Eyobo ame bo koloma ti mī kēddi rɔ gɔ kɔwɔ ne, kina ikalike 'deni gbī ma Boko'ba kokonyi bo di pötö gomɔ abo römöyī Boko'ba bo ēdī ti mī kēyī rɔ mbēmbē rɔ bilaka abo ga.

Ndose Ma Ŋburuŋburu

^{XII} Löndö ma ga, lende ame rɔ dɔ kiteli ne kina me mēdī miya ziye. Kinza kulömuke rɔye dē ti mitɔrɔ

ala ti dɔyayi ala ti wa mɔtɔ. Ɔɔɔ kuti 'deni gɔ lende mo tɔ nima, iya te, "Yëë." Ne ɔɔɔ kilagi ë'bi 'deni, iya te, "Ee." Ɔɔɔ ko'dɔ 'deni pili tara, Bɔko'ba inza kpe kodɔ karama dɔyɪ.

XIII Nɪ bɔ mɔtɔ ɔɔɔ kɛddɪ ti gomɔ ititi Bɔko'ba 'dɔ bo kokɔnyi yi. Nɪ bɔ mɔtɔ ɔɔɔ kɛddɪ rɔ lɔŋɔ ilɛlu Bɔko'ba ti ŋgala koba. XIV Nɪ bɔ mɔtɔ ɔɔɔ kɛddɪ dɔ rɔkɔ'ɔ idɛki bilaka ma lɔbu 'ba kanisa kako zɪyɪ 'dɔ lijɛ kondi 'bu rɔyɪ kititi Bɔko'ba ti kɔzɪ kakpa 'ba ŋere ze Yɛsu Kurisitɔ gɔ bo kilenɔ yi. XV Lijɛ i'di dɔnnɪ 'deni gɔ lende 'ba Bɔko'ba, kina bo ti kileki dɔ akititi 'bɛnnɪ nima ŋgɪ kilenɔ yi di dɔ rɔkɔ'ɔ 'bɪ nima. Kina ɔɔɔ kiya te ko'dɔ lende kɛnyɛ mɔtɔ ga 'deni pele mɔlo, Bɔko'ba ɛdɪ kola yi ŋgɪ gɔmo.

XVI Kina o'dɔkɔ ziye 'dɔ kodɔke kpeye gɔ lende kɛnyɛ 'be ga rɔ gɔ roye, kina 'dɔ kititike Bɔko'ba gbɪ gɔ lende 'ba lɛpɪ ye ga 'dɔ bo kokɔnyi lijɛ. Kina Bɔko'ba ti kilenɔ ye ŋgɪ di dɔ rɔkɔ'ɔ 'be ga rɔmɔyɪ akititi 'ba bɔ lende laka ɛdɪ ti tigɔ rɔ dɔ kiteli. XVII Dɔŋgɔke Eliya te, bo gbɪ rɔ bilaka lesi kɔzɔ ze te. Bo ititi Bɔko'ba ti dɔki'di kɔtɔ 'dɔ ko'jɔŋɔ tɔrɔ kinza ka'di mɪ dɔyayi 'ba Yisarele. Kina kada keze ŋgɪ ŋbɔ kɔmɔ kɔɔ mota kodɔ dɔmo nyepe modɔkɔtɔ. XVIII Kina bo kileki kititi Bɔko'ba 'bɔwu 'dɔ ki'di tɔrɔ ka'di kina tɔrɔ ka'di ŋgɪ rɔ

ma kɛnyɛ, dɔkomali wa 'ba dɔyayi pili kɛnyɪ kɔtu yaga.

XIX Lɔndɔ ma ga, i'dike lende nime kɛdɪ laka dɔye. Ɔɔɔ bɔ mɔtɔ di mɪ lɔŋgɔ ye nima kɛnyɪ kɔɔ yaga di mɪ kɔri 'ba lende laka 'ba Bɔko'ba kina ɔɔɔ bɔ mɔtɔ kari ko'de bo 'deni 'bɔwu mɪ kɔri nima, XX bilaka mo nima bo olɔ lɛpɪ bo nima ko'dɔ lende kɛnyɛ ne 'deni yaga di mɪ tɔlɛ. Kina Bɔko'ba ti kola bilaka mo nima ŋgɪ gɔ lende kɛnyɛ ma konzi ame ga bo ko'dɔ ne.

Akugu Ma Dɔgba 'Ba PĪTÖRÖ

I Ma Pītörö bɔ laja 'ba Yēsu Kurīsītō mēdi mugu waraga nime ziye kpe ame ga Boko'ba kigeli ye 'deni kēddi kolomake ngi kɔzɔ bɔ lōwō tara rɔ kɔtɔkɔtɔ mi dɔyayi 'ba Pɔnito ti Galatiya ti Kapadokiya ti Asiya ti Bituniyō pili ne. II Bo oza ye 'deni gɔ akiteri abo 'ba Boko'ba 'bu ame bo kiteri 'deni mɔlo, ki'di Nyi Kɔtɔ Laka ko'dɔ ye 'deni rɔ ma laka rɔ 'ba bo tuwō dɔ Yēsu Kurīsītō ame roma mo ki'di ye 'deni kēddike rɔ ma kɔpɔ ne.

Yēyi ti lende kēyi mo kēdi tiye rɔ dɔ kiteli.

Mi Kēyi 'Ba Boko'ba

III Do'dɔke yēē'di zi Boko'ba 'bu 'ba ɲere ze Yēsu Kurīsītō gɔ mi kēyi nime bo ko'dɔ 'deni zize rɔ mbēmbē, bo ki'di Yēsu Kurīsītō kɔdɔ 'deni yaga di mi tōlē 'dɔ ki'di ze mi didi la'ja ne. Kina gɔ kō'du mo dikalike 'deni ngi Boko'ba ti ko'dɔ yēyi ma laka zize kada mɔtɔ ti wa ma laka IV ame bo kikeki 'deni mitɔrɔ kēdi kɔda bilaka abo ga ne, ame kikali tote rōni dē gbī, kato dē gbī, kina kirasi rōni dē gbī ne. V Bo ti kitata ye kpe ame ga ki'dike dɔye 'deni gɔ lende abo ne nduwē ti tigɔ abo ɲbō kōmō mi kada ma ɲburuɲburu 'ba dɔliɲɔ nime 'dɔ kileme zi bilaka ma bo kɔmɔ ye 'deni di mi tōlē.

VI Olomake ti lɔɲɔ gɔ lende naga nime ɔdɔ kēddike pele rɔ meri gīri naga nime gɔ lende 'ba gomo ma gege ame ga kēdi ko'dɔ ye ne. Gomo naga nime inza koloma gomo kɔwɔ, VII ēdi ɲge kiyɔzɔ ye ɔdɔ inda'bake lende abo 'ba Boko'ba 'deni ngi rɔ ma laka. Kina kɔzɔ ma kɔɲgɔke yamo kōbōkōbō ame pele rɔ wa 'ba dɔliɲɔ nime ne, bilaka ēdi kiyɔzɔ titi dɔgba ti pa'do 'dɔ kikali laka mo. Kina gbī tara, meri 'be ame rɔ dɔ kiteli di dɔ yamo kōbōkōbō ne na me 'deni gbī kēdi rɔ tiyari mo, 'dɔ ɔdɔ Yēsu Kurīsītō kēdi kileki 'deni kada mɔtɔ dayi 'dɔ mi Boko'ba kēyi rɔye ko'dɔ ye rɔ a löbu. VIII Yēsu Kurīsītō nime kina kɔzɔ ame ko'jake bo dē pele mɔlo ne, tine ɔ'ɔke bo. Kina gbī kɔzɔ ame ko'jake bo dē pele gīri nime, ne tine i'dike dɔye gɔ lende abo. 'Dɔ kēddike ti lɔɲɔ ma löbu ame bɔtɔ kikali dē tiya mo ne IX rōmōyi ikalike bo Yēsu Kurīsītō ame ki'dike dɔye gɔ lende abo ne na me kēdi kɔmɔ ye le'jete di mi tōlē.

X Mi kēyi nime Boko'ba ko'dɔ ziye ne na tōnē bɔ kumē lende abo ga koloma mɔlo rɔ tiya lende mo bine zi bilaka ne. Lijē ti meri mo Boko'ba ti kolo bilaka tondo ga di mi tōlē. XI Kina ki'di lijē ngi koloma rɔ toma kɔri 'ba lende 'ba Boko'ba 'dɔ lijē kikali ɔdɔ bo ti kɔmɔ bilaka totondo ga kina kada mo ti kēdi gbī nyanya mo ga ya. Tine Nyi Kɔtɔ

Laka 'ba Kurisitö edī minni kileme gomo ame ga kēdi ko'do rōni zi Kurisitö gba kinza Boko'ba ko'do bo ro löbu 'ba do wa pili ne ngi zinni. ^{XII} Ne tine Boko'ba ileme 'deni zinni go wa naga nime lijē kumē lende mo ne, inza ko'do rōnni mi kada 'bēnni, ne tine edī ko'do rōnni 'jaa mi kada ma 'beye. Kina me Nyi Koto Laka ame Boko'ba koja kako di mitoro ne ki'di bilaka ame ga kēdi kiya lende 'ba laja laka nime ne kēdi 'deni gbī ro tiyēti gomō ziye. Kina me wa ame ga malayika 'ba Boko'ba ko'doko tikali mo ne ikalike 'deni.

Togbo Do Yida Ro

^{XIII} Kina go lende mo o'bōke ti laka mi laja 'ba Boko'ba. Ogbōke do yida roye ga kolomake laka ti komo ki'di go yēyi löbu nime Boko'ba kēdi ko'do ti'di mo ziye mi kada 'ba tileki 'ba Yēsu Kurisitö ne. ^{XIV} Olomake ro bo kuwō do Boko'ba kinza kilekike dē kpe mi lende kēnyē ma tōnē ga pa ko'oke to'do mo kulōwō bine gba kinza kikalike Boko'ba dē ne. ^{XV} Bo bo kidēki ye mo na nge koto laka kina kpe gbī tara 'do kēddike ro ma laka. ^{XVI} Lende nime edī 'deni kozo ma tōnē kugu molo mi buku 'ba Boko'ba kiya te, "Ma na nge koto laka kina kpe gbī 'do ko'dake nge ro lende laka."

^{XVII} Mi mötu 'be eddi kidēkike bo Boko'ba ro 'bu. Tine bo na ro bo ko'do burē pili ro ma kodoro kinza

to'ba'bo go a ko'do 'bi 'ba moto. Kina olomake ti, ti lende koro ro do kiteli zi bo mi kozo loma 'be nime. ^{XVIII} Ongōke tutē nime bo kutē goye di mi dōlētī yawa 'ba 'bu ye löbu ga ne te. Bo utē dē ti yamo 'ba doliṅo nime ame kēdi kirasi rōni ne. ^{XIX} Bo utē goye 'deni ti tolē kpa ko'co 'ba Kurisitö kole abo ame roma mo 'deni kozo roma kamölō laka kinza oto ma kēnyē romo ma kumu ne. ^{XX} Molo gba kinza Boko'ba ko'ba doliṅo nime dē bo iteri 'deni molo zi Kurisitö tako tolē kozo a nime te. Kina me bo ko'de Kurisitö 'deni ziye mi kada ame ga 'deni ro ḡburunḡburu 'ba doliṅo nime ne. ^{XXI} Römōyi kö'du go lende 'ba Kurisitö na me ki'di ye 'do ki'dike doye go lende 'ba Boko'ba ne. Boko'ba i'di bo 'deni kēnyī kodo yaga di mi tolē ki'di bo ro löbu 'ba do wa pili. Go lende mo na me ki'dike doye 'deni ro ma laka go lende 'ba Boko'ba, komo ki'di 'be 'deni pili do Boko'ba.

^{XXII} Kina kozo ame kuwōke do lende 'ba laja laka nime 'deni, konake meri ma kēnyē 'deni yaga di mi dōki'di ye ne, o'oke lepī ye ga ame 'deni gbī ro 'ba Kurisitö ne ti ngi ro ma laka. Kina me mēdi miya ziye 'do ko'oke lepī ye ga ro mbēmbē. Ako'co ame 'do kö'bō kinza kote rōni ne. ^{XXIII} Römōyi bilaka lesi ame ro yida 'ba tolē ne na dē ki'di ye mi didi la'ja nime tine Boko'ba ame kēdi koloma 'bēni ngi ḡburu kinza kolē

ne, bo na. Bo ïdidi ye 'deni ti lende abo ame kedi kö'bö ngi ro nburunburu ne. ^{XXIV} Eädi 'deni kozo lende ma tonë kugu molo mi buku 'ba Boko'ba, kiya te, "Lijë bilaka lesi ngi kozo moli. Tigo 'benni nge kozo döwöru. Ututu ngi welo köle kilayi yaga. ^{XXV} Ne lende 'ba Boko'ba ö'bö 'benni 'deni ngi ro nburunburu." Kina ma kuwöwö 'deni ziye.

II

Döku 'Ba Didi

^I Kina ti, olake go meri kënyë ti pili yaga. Kinza ko'doke beti de kpe, kina kinza ko'doke komo kandi de gbi zi lepi ye ga. Kinza ko'doke mi kombi de, kina kinza ko'doke kpa de gbi. ^{II} Olomake nge ro bo ko'doko lende 'ba Boko'ba kozo kole kuru ame ko'doko ebenni nge ro tulu mba ne tara. Lende 'ba Boko'ba na ti kulu ye kolomake ro ma kitigo nbö komo mi kada ame 'do Boko'ba komo ye di mi tolë. ^{III} Römöyï o'jake mi këyï 'ba nere ze 'deni ti komoye.

^{IV} Akoke 'deni zi nere ze Yësu Kurisito bo didi, bilaka ilagi 'deni di ro bo kozo döku ame bo ko'ba rö ni kilagi pa di romo ne, tine Boko'ba i'di bo 'deni mbiri löbu. ^V Kina me kpe ame bo kididi ye 'deni ne, i'dike roye ti zi Nyi Koto Laka 'do kodobö ye ro akoto to'ba rö löbu 'ba Boko'ba timo. Bo ko'do ye ro bo akumu zi Boko'ba 'do Yësu Kurisito ki'di ye ko'doke lende laka

ame ro ako'doko 'ba Boko'ba ne. ^{VI} Ugu lende mo 'deni molo mi buku 'ba Boko'ba, iya te, "Migeli döku ma laka 'deni 'do midëyi mi gbondo rö ma mi Yerosalema. Bilaka ame ga ki'di dönni 'deni go lende abo ne kö'du mo inza kaya kpe rönni."

^{VII} Kina ziye kpe ame ga ki'dike döye 'deni go lende 'ba Yësu Kurisito ne, bo edi 'deni ro wa ma laka ro do kiteli ziye. Ne ya ame ga ki'di dönni de gomo ne, ti kedi zinni kozo lende ma tonë kugu molo kiya te, "Döku tonë bo ko'ba rö ni kilagi pa di romo ne na kileki 'deni ro döku ma laka ro do kiteli mi gbondo 'ba rö."

^{VIII} Eädi 'deni gbi kozo lende moto ame kugu kiya te, "Döku nime na ti kokpe ndinni 'do ki'di lijë kila'ba." Kina me ya ame ga ki'di dönni de go lende 'ba Boko'ba ne ila'ba 'deni, römöyï Boko'ba iya lende nime 'deni molo go kö'du 'benni.

^{IX} Ne tine, kpe 'beye na 'deni ro kpa goli ame Boko'ba kigeli 'deni ne. Kpe na 'deni ro bo akumu 'ba nere ze Boko'ba gbi ro do kupö ame ga bo kigeli 'deni ro 'ba bo ne, 'do kuwöwöke lende laka abo zi bilaka ma laki pili. Bo na me kidëki ye 'deni di mi bi kölu kako mi bi kopö do kiteli abo nime. ^X Ma tonë pa bine inzake ro 'ba Boko'ba, ne ma le'jete kpe 'deni ro bilaka abo ga. Ma tonë pa bine ikalike mi këyï 'ba Boko'ba de, ne kina

me le'jete bo o'do mi këyi 'deni ziye.

Bɔ Laja 'Ba Boko'ba

XI Kina me ti ziye kpe ya ame ga mo'ɔ ye 'deni ne, olomake ti mi doliŋɔ nime bine kɔzɔ bo löwö tara, ilagike yaga di ɔ ako'dokɔ 'ba yida ɔ, römöyɪ lijɛ na këdi molo ɔ to'do ya ti didi. XII I'dike lende ko'do 'be ga kö'bö ŋburu ɔ ma laka 'do ya ame ga ki'di dönni de go lende 'ba Boko'ba ne ko'ja di roye. 'Do ɔdo kiya te lijɛ kari kususu ye kiya ye ɔ bo lende kënyɛ, 'do lijɛ ko'ja lende ko'do 'be ga ŋgi pili ɔ ma kele. Kina ɔdo Boko'ba këdi kako 'deni bi to'do burɛ 'benni tine lijɛ ti kileki 'deni ŋgi kilɛlu bo.

XIII O'doke kö'du ki'di 'ba ya ame ga ɔ turu 'ba doye ne römöyɪ Yɛsu Kurisito o'do gbi tara. Oroke ŋere ma löbu ame ɔ bo do yayi pili ne, XIV gbi ti bo ame koja 'deni 'do këdi ɔ turu 'ba do doliŋɔ ne. Ndoɔbo 'benni na ɔ todo karama do ya ame ga kirasi lende ne, kina gbi ɔ to'do yë'di zi ya ame ga ko'do lende ma laka ne. XV Lende ame Boko'ba ko'dokɔ ne na me, o'doke ɔ lende laka kinza ya ame ga kikali lende 'ba Boko'ba de ne kari kususu ye ra ŋgi ɔ ma sari. XVI Olomake ti ɔ do ŋgölö, ne kinza kuyike do ŋgölö 'be nima de ɔ a 'ba to'do lende kënyɛ römöyɪ kpe 'deni ɔ bo laja 'ba Boko'ba. XVII Oroke bilaka pili kina ɔ'oke ya ame ga 'deni ɔ 'ba Kurisito ne.

Ereke Boko'ba kina oroke ŋere ma löbu ame ɔ bo do do yayi pili ne.

Gomo Kɔzɔ 'Ba Yɛsu

XVIII Ni ame këddi ko'do ndoɔbo zi bo mo'ɔ ne, oro bo döyɪ mo nima kuwö do bo. Kina o'do wa ame ga pili bo këdi kiya ne, ɔdo kiya te bo ko'do yi pele ɔ ma laka ala ɔ ma kënyɛ. XIX ɔdo gomo këdi kodo pele röyɪ ɔ ma sari kinza lende kënyɛ mo, udumö le römöyɪ ikali lende 'ba Boko'ba 'deni. Kina Boko'ba ti ko'do yeyi ma laka 'deni ŋgi döyɪ. XX ɔdo kiya te kudumö le di kpa lamba ame këdi komba yi go lende kirasi 'bi ne kina de ɔ a ma 'do këbi röyɪ timo. Ne ɔdo kiya te kudumö le di kpa közi gomo ame këdi ko'do yi go lende laka 'bi ne, Boko'ba na 'jaa ti ko'do yeyi ma laka ziyi.

XXI Lende ame Boko'ba kidëki ye gomo ne kina me 'do gomo ko'do ye gbi kɔzɔ a nima tara. Römöyɪ gomo nime o'do Yɛsu 'deni gbi molo go lende 'ba tokonyi ye. Kina me bo kileme kori mo 'deni ziye 'do ko'doke gbi kɔzɔ 'ba bo tara. XXII Bo o'do lende kënyɛ ɔto de kina bo iya beti de gbi. XXIII ɔdo kiti'ja bo pele bo ileki domo de gbi ti ti'ja. Kina ɔdo këdi kodo gomo pele ɔ bo, bo ote kpa bo de gbi. Bo i'di abo ɔ bo ŋge zi Boko'ba ame këdi kiya burɛ pili ɔ ma kodɔɔ ne.

XXIV Bilaka utoti Kurisito 'deni do ŋgeri, bo kombi lende kënyɛ ze ga 'deni

pili rɔ bo, 'dɔ ki'di dinzake kpe rɔ bɔ lende kɛnyɛ gɔ dolomake ɲburu nati rɔ bɔ ko'dɔ lende laka. Gomɔ 'ba Kurisitö nime na me 'deni kileŋo ye. ^{XXV} Tönɛ pa bine, kpe ɲgɪ kɔzɔ kamölö ame ga kölu 'deni ne tara. Ne le'jete Kurisitö o'de ye 'deni kako zi bo. Bo na rɔ bɔ koda ye gbɪ rɔ bɔ kitata ye.

III

'Ja Ni Ti Më'dë

^I Kina gbɪ tara ziye 'ja, uwöke dɔ më'dë ye ga 'dɔ ɔdɔ nɪ mɔtɔ më'dë yɪ ki'di dönɪ dɛ gɔ lende 'ba Boko'ba 'dɔ bo ko'ja ɲgɪ di rɔ lende laka 'bɪ gɔ bo kɔtɔ dɔ bo ɲgɪ kinza ma nɪ na kiya ra zi bo. ^{II} Bo ti kikali ɲgɪ lende ko'dɔ 'bɪ ga ëdɪ rɔ ma laka kina ëddɪ 'deni gbɪ toro Boko'ba.

^{III} Tine ziye kinza kö'böke dɛ ɲge tomeri gɔ a 'ba tele tiyada rɔye timo, dɔ ku'jö nɪ ti garatili nɪ ti akano ti bɔɲgɔ ma kele naga. ^{IV} Ama rɔ dɔ kiteli mo miye na 'dɔ ki'dike kɛdɪ rɔ ma kele. Wa ma kele ame kɛdɪ kö'bö 'bɛnɪ ɲgɪ rɔ ɲburuɲburu ne kina rɔ loma le ti to'dɔ kɔmɔ kele dɔ bilaka. Lende nime na Boko'ba kiya rɔ wa ma kele rɔ dɔ kiteli. ^V Tele ma laka ma tönɛ 'ja löbu ze ga 'ba Yudayi ma mɔlo tönɛ ga bine ko'dɔ mɪ ti'di dönɪ gɔ lende 'ba Boko'ba ne kina te, lijɛ uwö dɔ më'dë nnɪ ga. ^{VI} Kina Sara gbɪ tara, löko uwö dɔ më'dë nɪ Abarayama, löko kɪdɛkɪ bo rɔ ɲere 'bɛnɪ. Kina kpe

ma le'jete nime gbɪ tara, ɔdɔ ko'dɔke lende laka kolomake kinza kereke dɛ di zi a mɔtɔ, kpe 'deni rɔ yitötɪ 'ba Sara ga.

^{VII} Kina gbɪ tara ziye kpe më'dë. Olomake laka ti 'ja 'be ga kɔzɔ ame kika-like lijɛ itigɔ dɛ kɔzɔ 'beye tara ne. Tine oroke lijɛ römöyɪ Boko'ba ëdɪ ki'di didɪ ma ɲburuɲburu gbɪ zɪnnɪ kɔtɔ tiye. Lende naga nime na ko'dɔke kinza a mɔtɔ kuruwö rönɪ ra mɪ akɪtiti 'be ame kɛdɪ kititike di zi Boko'ba ne.

To'dɔ Lende Laka

^{VIII} Tine ma ɲburuɲburu mo na me. Kpe ame ga 'deni rɔ 'ba Boko'ba ne kinza kebeke dɛ togba kpeye rɔ gɔ rɔye. Olomake ti mɪ këyɪ rɔ gɔ rɔye kɔ'oke rɔye kɔzɔ löndö kɔtɔ. O'dɔke lende laka rɔ gɔ rɔye kinza dɔ kombi teyi. ^{IX} ɔdɔ kiya te bilaka mɔtɔ ko'dɔ lende kɛnyɛ pele ziye kinza kilekike dɔmɔ dɛ gbɪ ti lende kɛnyɛ. Kina kinza kilekike dɔ ti'ja dɛ gbɪ ti ti'ja. Tine ititike Boko'ba ko'dɔ yɛyɪ ma laka dönɪ. Römöyɪ Boko'ba o'dɔ ye 'deni rɔ bilaka abo ga 'dɔ ko'dɔke yɛyɪ zi ya ma laki kina bo ti ko'dɔ yɛyɪ ma laka 'deni ɲgɪ gbɪ ziye.

^X Ëdɪ 'deni kɔzɔ lende tönɛ kugu kiya te, "Bö ame kɔ'ö didɪ ko'dɔkɔ to'ja kada 'ba löɲɔ ne, bo kɔtɔ dɔndɛ'de bo yaga di mɪ lende kɛnyɛ kpa bo kiya bɛtɪ dɛ kpe. ^{XI} Bo ko'dɔ ɲge rɔ lende laka tine bo kilagi lende kɛnyɛ, bo ki'di lende këyɪ na 'dɔ koso

mī bo. ^{XII} Römöyī ya ame ga rɔ bɔ ko'dɔ lende laka ne na Bɔko'ba kēdī rɔ tɔŋgɔ gɔmo, kina gbī bo kēdī kuwō akititi mo ga. Tine bo rɔ ya ti bɔ lende kēnyē.”

^{XIII} Ne kpe 'beye ɔdɔ kolo-make 'deni ŋburu rɔ bɔ ko'dɔ lende laka bɔtɔ mɔtɔ inza ko'dɔ lende kēnyē kpe ziye. ^{XIV} Ne ɔdɔ kiya te bilaka kodɔ gomɔ pele rɔye gɔ lende laka 'ba Bɔko'ba bo ti ko'dɔ yēyī ma laka 'deni ŋgī ziye gɔ lende mo. Kina kinza kereke dē di zi bilaka kinza ki'dike rɔye kilē'di dē gbī. ^{XV} Oroke Kurīsītō ŋere 'be ti dōkī'di kɔtɔ. Ō'bōke ŋburu ndō tileki dɔ lende zi ya ma kēdī kititi ye gɔ ti'di dɔye gɔ lende 'ba Bɔko'ba naga. Ne tine kinza ki'dike dɔ lende kileki 'be ga dē kēdī rɔ ma kisili, ^{XVI} römöyī ikalike 'deni lende laka na. Kina ɔdɔ bilaka kiya kpa kēnyē rɔye, kpe ame ga rɔ 'ba Kurīsītō ne, 'dɔ lende kiya 'bēnnī ga kileki za kaya rōnnī. ^{XVII} Kina gɔ lende mo i'dike 'dɔ gomɔ ko'dɔ ye ŋge gɔ lende laka ko'dɔ 'be ga ɔdɔ kiya te Bɔko'ba ko'dɔkɔ ziye. Kina laka di dɔ ame 'dɔ gomɔ ko'dɔ ye gɔ lende kēnyē ko'dɔ 'be ga ne. ^{XVIII} Onḡoke te, Kurīsītō ame rɔ bɔ lende laka ne ölē 'deni tutē gɔze bɔ lende kēnyē mī kɔtɔ yaga di mī lende kēnyē ze ga to'de ze kako zi Bɔko'ba. Bilaka upō yida rɔ bo 'deni, ne tine Bɔko'ba i'di bo 'deni kēnyī kidīdī 'böwu rɔ ma la'ja ti Nyī Kɔtɔ Laka.

^{XIX} Nyī Kɔtɔ Laka i'di bo 'deni kari gbī tuwōwō lende nime zi ya ame ga kōlē 'deni mɔlo Bɔko'ba koboso 'deni mī pa'do 'ba Gehena ne.

^{XX} Ya naga nime lijē na rɔ ma tōnē ga kilagi Bɔko'ba bo kidabi lijē liya 'dɔ lijē kɔtɔ dōnnī di mī lende kēnyē, mī kada ma tōnē ga Nowa kēdī rɔ tose sorope ne. Mī kada nima yayi bilaka ma modɔɔmota na ŋge kēkī mī sorope löbu nima, kina lijē na ŋge kɔmɔ di zi tölē 'ba mini koso nima. Sorope nima iyökō koloma rɔ tilingere tinnī kebe dɔ mini koso nima kote dɔ bilaka ma laki pili ne. ^{XXI} Kina me 'deni gbī ziye tara le'jete nime mini 'ba bapatisi ɔmɔ ye 'deni yaga di mī tölē. Tɔdɔ 'ba Yēsu Kurīsītō ame bo kēnyī kɔdɔ yaga di mī tölē ne kina me ki'di mini 'ba bapatisi 'deni kɔmɔ ye. Bapatisi nima inza rɔ 'ba turögō ti'da 'ba rɔye ma yaga nime. Ēdī rɔ wa 'ba tititi Bɔko'ba 'dɔ kileme urögō dōkī'di ye 'deni rɔ ma kɔpɔ. ^{XXII} Kurīsītō ari 'deni koloma dɔ dōrī Bɔko'ba mītɔrɔ rɔ bɔ dɔ malayika ti közi kakpa 'ba dɔ wa 'ba dɔyayi 'ba mītɔrɔ pili.

IV

Ako'dɔkɔ 'Ba Bɔko'ba

^I Kɔzɔ dikalike gomɔ o'dɔ yida rɔ Kurīsītō 'deni, kina me bo kōlē 'deni. Tine kpe gbī tara 'dɔ kilenoke rɔye ti ndō ti mī kēddī kɔtɔkɔtɔ 'ba Kurīsītō nima. Römöyī lijē ame ga pili kombi gomɔ

kölë 'deni gbî ne osa a môtô rɔ lende kënyë dë kpe. ^{II} Kina kisaki di mî kada nime tɔne kari nduwë dɔgba kinza ko'dɔke ako'dɔko 'ba yida rɔ dë kpe. Ako'dɔko 'ba Boko'ba na nge ko'dɔke mî kɔsɔ loma 'be nime mî dɔyayi bine ne. ^{III} Tönë molo bine ö'böke 'deni to'do lende kɔzɔ 'ba bɔ kinza kikali Boko'ba dë naga, rɔ bɔ ndörö gɔ rɔnyɔ tö'bö totɔto dɔ tuwë layi nɔbö kupö wa yaga, tulömu kpa nɔburu zi akoro ti lende ma Boko'ba ko'ji naga. ^{IV} Ne kina me le'jete lende 'be igayi lijë 'deni römöyî o'dɔkɔke dë kpe todo'bo rɔye tinnî mî lende ko'dɔ ma yawa naga nima. Kina lijë kënyî ngî bi titi'ja ye. ^V Ne kada môtô Boko'ba ti kititi kpennî 'deni 'dɔ gɔ lijë kiyëtî gɔ lende ko'dɔ 'bënnî ga zi bo. Bo na 'deni ndö to'do burë 'ba ya ma gba ti kômönnî naga gbî ti tōku ni. ^{VI} Kina ma ki'di 'dɔ kuwöwö laja laka 'ba Yësu Kurisitö nime 'deni gbî zinnî tōku ni ne römöyî 'dɔ ɔdɔ burë ko'dɔ rönî pele rɔ ma koriya gɔ ako'dɔ 'bî 'ba môtô 'dɔ lijë këdî gbî kɔzɔ 'ba Boko'ba mî loma 'bënnî ti tigo 'ba Nyî Kɔto Laka.

Akɔ'ɔ

^{VII} Nɔburunɔburu 'ba wa pili ɔwɔ dë kpe. Kina olomake ti liya ti mî këddî ti mötu ko'dɔ zi Boko'ba. ^{VIII} Lende ma rɔ dɔ kiteli mo na me, ö'böke tɔ'ɔ lëpî ye ga. Römöyî ako'ɔ na këdî kiyëyî kpa lende kënyë ma konzi.

^{IX} I'dike kpa linɔ 'be ga këdî nɔburu rɔ gbönö zi bilaka tari teyi kinza tonɔboro rɔ yîmo. ^X Boko'ba i'di tigo 'deni pili ziye rɔ kɔtɔkɔto 'dɔ ko'dɔke ndɔbo abo ga me timo rɔ 'beri'beri. Kina ti, o'dɔke ti mî lönögö ye ti tigo mo nima kɔzɔ bɔ laja ma laka tara. ^{XI} Nî môtô ɔdɔ Boko'ba ki'di 'bëyî ziyî rɔ tigo 'ba tiya lende, iya nge rɔ lende 'ba Boko'ba. ɔdɔ nî môtô ki'di 'bëyî ziyî rɔ ndɔbo, o'dɔ ti, ti tigo nima bo ki'di ziyî ne. O'dɔke wa naga nime 'dɔ ki'di bilaka kubî gɔ Boko'ba timo dömöyî Yësu Kurisitö. Löbu 'ba dɔ wa pili ti tigo dɔ kiteli na rɔ bo Boko'ba rɔ nɔburunɔburu. Amini.

Akiyɔzɔ

^{XII} Kpe ame ga mɔ'ɔ ne, kinza ki'dike lende 'ba gomo löbu nime këdî ko'dɔ ye ne dë kilikö dɔye. Èdî ko'dɔ rönî ziye tiyɔzɔ meri 'be timo, ɔdɔ i'dike dɔye 'deni ngî rɔ ma laka gɔ lende 'ba Boko'ba nime ya. Tine kinza ki'dike lende mo dë kilikö dɔye, ^{XIII} olomake rɔ lɔnɔ römöyî gomo 'be nime ëdî 'deni gbî kɔzɔ ma tönë ko'dɔ Kurisitö ne. Kina 'dɔ ɔdɔ kômö 'deni mî kada ame bilaka pili këdî konɔgɔ bo 'deni këdî kako bëri ti tigo dɔ kiteli abo tine, 'dɔ lɔnɔ 'be këdî ngî rɔ dɔ kiteli.

^{XIV} Kpe ame ga ɔdɔ kiti'ja ye dömöyî Kurisitö ne na laka. Bo ti ki'di tigo löbu 'ba Nyî Kɔto Laka abo 'deni ngî koloma tiye. ^{XV} Kinza ki'dike gomo dë za ko'ja ye

gɔ lende kënyë ko'do 'be ga, gɔ tupö bilaka, gɔ 'böggö ala gɔ go'de'de ko'do mi lende 'ba ya mɔto ga. ^{XVI} Ne ɔdo kiya te gomɔ kedi ko'ja ye römöyï kpe 'ba Kurisitö ga na, kinza ki'dike lende mo de kaya roye. O'doke yë'di zi Boko'ba gɔ möyï Kurisitö nima kidëki dɔye ne.

^{XVII} Kada ame Boko'ba kedi kisasi tiya burë 'ba bilaka yimo ne na me 'deni tɔne. Ze ya ame ga ro 'ba bo ne na kedi kiya burë ze dogba. Ne tine ɔdo burë nima na kedi kisasi roni 'deni tize kɔzo a nima tara, wa'di na ti ko'do roni zi ya ma kinza ki'di dönni de gɔ laja laka 'ba Boko'ba nime ne ya? ^{XVIII} Ti kedi 'deni ngi zinni kɔzo lende tönë kugu molo, kiya te, "Ne ɔdo tokonyi bo lende laka na 'deni ro ma kitigo tara tine, wa'di na ti ko'do roni zi bo lende kënyë bo kilagi lende 'ba Boko'ba ni ya?"

^{XIX} Kina me medï miya ziye, ɔdo Boko'ba ko'doko ziye 'do gomɔ ko'do ye, ö'böke nduwë to'do lende laka 'do ki'dike roye zi bo. Bo na ko'ba ye, kina bo inza kikali tola ye ro wa ma kulë.

V

Kamölö 'Ba Boko'ba

^I Medï milende ziye kpe löbu 'ba kanisa ama ga yayi kɔzo ma te ne. Gomɔ tönë ko'do Kurisitö ne mo'ja ngi ti kɔmo ma. Kina ti medï ngi kɔto ti bo kada mɔto ɔdo Boko'ba kedi kileme bo 'deni ro löbu 'ba do wa pili.

^{II} Kina me medï miya 'deni ziye 'do kongoke gɔ kamölö naga nime Boko'ba ki'di ziye ne. Ne kinza ko'doke de kɔzo wa ame kedi kutöri ye to'do mo. Tine o'doke ti mi këyï römöyï ako'doko 'ba Boko'ba na. Kinza ko'doke de gɔ lende 'ba girisï tine o'doke ti doki'di koto. ^{III} Kinza ko'doke roye de ro a löbu do kamölö naga nime Boko'ba ki'di 'deni ziye 'do kongoke gomɔ ne. Tine o'doke wa pili ro ma kodɔro 'do lijë kogba görö dɔye gbï. ^{IV} ɔdo kö'böke ngi nduwë to'do mo te, Yësu Kurisitö nere 'ba do bo koda kamölö ni ti kileki 'deni kako kada mɔto ki'di ye ti bo ro löbu ma do kiteli. Löbu ame kö'bö ngi ro nburunjburu ne.

^V Kina me gbï medï miya ziye kpe ame ga ro yobi ne, uwöke do ya ame ga 'deni ro bulöbu ne. 'Do ki'di kpe ya ame ga 'deni ro 'ba Boko'ba ne kojake laja ro gɔ roye kinza do kombi teyi. Römöyï ugu 'deni molo, iya te, "Boko'ba edi ro ya ti bilaka ame ga kö'bö tubötö rönni ne. Mi bo edi këyï nge ro ya ame ga koto ë'bënni dönni le bëri ne."

^{VI} Ilekike roye titiyi bëri kɔmo bo Boko'ba bo tigo mbëmbë gɔ bo ki'di ye 'jaa löbu kada mɔto, ^{VII} kinza kolomake de kpe ro meri römöyï bo na kedi kongoke dɔye.

^{VIII} Olomake ndö ro ma kitigo ti bi koda römöyï bo ya 'be Satani edi ko'doko tako to'do ya tiye. Bo

ëdī kilīngere kɔzɔ mōnō
 tabiyō ame kēdī kilaki ti
 monɔ toma yida ame 'dɔ
 bo konyo ne. ^{IX} I'dike dɔye
 laka gɔ lende 'ba Bɔko'ba
 kina o'doke ya ti Satani.
 Kɔzɔ ame kikalike lēpī ye
 mɔtɔ ga ame gbī rɔ 'ba
 Bɔko'ba mī doliŋɔ nime
 bine ne, gomo kɔtɔkɔtɔ
 nime ëdī gbī ko'dɔ kɔzɔ
 'beye tara. ^X Ne ɔdɔ gomo
 naga nima ko'dɔ ye 'deni
 mbowa yayi tine Bɔko'ba ti
 kileŋɔ ye di yīmo. Bo ëdī
 nduwē ko'dɔ mī kēyī ziye
 kina me bo kīdēkī ye 'deni
 'dɔ kako koda'bɔke rɔye ti
 Kurīsītō 'dɔ kēddike rɔ lōbu
 kɔtɔ ti bo rɔ ŋburuŋburu.
 Bo na kēdī ki'di tigo ziye
 kinza a mɔtɔ ka'da ye ra.
^{XI} Yēē'dī kēdī rɔ mbēmbē
 zi bo Bɔko'ba ame tigo
 abo na kēdī kō'bō ŋgī rɔ
 ŋburuŋburu ne. Amini.

Akumötö

^{XII} Akugu mbowa ma nime,
 Silibano na kokonyi ma ti
 tugu mo ziye. Bo na rɔ löndö
 ma laka ame mikali dōkī'dī
 mo. Miya lende naga nime
 'deni 'dɔ gɔ ki'di mī kēddī
 laka ziye kikalike ŋgī rɔ ma
 laka mī kēyī 'ba Bɔko'ba na
 kɔzɔ a nime te. Kina i'dike
 dɔye ti gomo rɔ ma laka ti
 dōkī'di kɔtɔ.

^{XIII} Lēpī ye ame ga Bɔko'ba
 kigeli 'deni gbī rɔ 'ba
 Kurīsītō mī Babele bine ne
 umötö ye pili laka. Kole
 ma Marako umötö ye gbī
 laka. ^{XIV} Kina kpe gbī 'dɔ
 kumötöke rɔye kiramoke
 rɔye ti akɔ'ɔ.

Lende kēyī koloma tiye
 kpe ame ga pili rɔ 'ba
 Kurīsītō ne.

Akugu Ma Mi Riyö 'Ba PĪTÖRÖ

I Ma Simona Pītörö bo ndoɔɔ gbi bo laja 'ba Yēsu Kurisitō, mēdi mugu waraga nime ziye kpe ame ga ki'dike dɔye 'deni gbi go lende 'ba Yēsu Kurisitō nime kɔɔɔ 'beze te ne. Bo na nduwē rɔ bo ko'dɔ lende laka kina me bo ki'di ze 'deni di'dike dɔze go lende abo. Bo na rɔ Boko'ba, bo ongo goze 'deni laka kina bo ɔmo ze 'deni gbi pili di mi tölē. II Yēyi ti lende kēyi mo kēdi rɔ dɔ kiteli tiye kpe ma kikalike Boko'ba 'deni gbi ti nere ze Yēsu Kurisitō.

Dēki 'Ba Boko'ba

III Boko'ba ame rɔ löbu dɔ kiteli gbi kɔɔ laka ne bo na kideki ze 'deni tēdi rɔ 'ba bo. Kina me go ame dikalike bo 'deni ne ididi ze 'deni yaga ti tigo abo 'ba Boko'ba, bo i'di tigo nima 'deni zize 'dɔ do'dɔke ako'dɔko abo ga pili. IV Kina me bo ko'dɔ yēyi ma laka 'deni dɔze kɔɔɔ ma tönē bo kiya kö'du mo molo bine ne. Bo o'dɔ 'deni tara 'dɔ ki'di loma 'be kēdi kɔɔɔ 'ba bo 'ba Boko'ba 'dɔ kɔmɔke di mi tölē nime ndörö ko'dɔ 'ba bilaka go lende kēnyē ko'de 'deni mi doliɔ ne.

V Go kö'du mo na kpe ame ga ki'dike dɔye 'deni go lende 'ba Yēsu Kurisitō ne, ogboke rɔye ti, ti meri laka. O'dɔke lende laka kina ogboke rɔye gbi laka tikali lende 'ba Boko'ba. VI Ne

kinza kolomake dē nge rɔ bo kikali lende 'ba Boko'ba, tine ogboke rɔye gbi laka togbo dɔ yida rɔye ga bēri. Ogboke dɔ yida rɔye ga bēri kina olomake gbi ti mi kēddi. Ne kinza kolomake dē nge rɔ bo mi kēddi, tine ogboke rɔye gbi laka to'dɔ ako'dɔko 'ba Boko'ba. VII O'dɔke ako'dɔko 'ba Boko'ba, kina ogboke rɔye gbi laka to'ɔ rɔye rɔ go rɔye kɔɔɔ löndö kɔɔ. Ne tine kinza kɔ'ɔke rɔye dē nge rɔ go rɔye, tine ogboke rɔye gbi laka to'ɔ bilaka pili. VIII ɔdɔ kiya te kö'böke nduwē to'dɔ lende naga nime rɔ dɔ kiteli ti kēddike 'deni ngi rɔ bilaka ma kandi 'dɔ kikalike nere ze Yēsu Kurisitō ti rɔ mbēmbē. IX Ne bo ame kinza ko'dɔko 'ba bo dē to'dɔ lende naga nime ne, bo ēdi 'ba bo kɔɔɔ bilaka ame kɔmɔ mo kēdi kudömu 'deni ne tara. Bo 'deni ngi kɔɔɔ bo kɔmɔ kölu dɔ bo udölu 'deni di go tola nime Boko'ba kola bo go lende kēnyē abo ga ma molo ame ga bo ko'dɔ, ki'di bo 'deni rɔ ma kɔɔ ne.

X Go kö'du mo na me miya ziye löndö ma ga, ogboke rɔye ti laka to'dɔ wa ame ga 'dɔ kileme tigeli 'be ame Boko'ba kigeli ye 'deni rɔ 'ba bo ga ne zi bilaka. ɔdɔ ko'dɔke ngi te inza kɔɔke kpe yaga di mi kori 'ba lende 'ba Boko'ba. XI Kina Boko'ba ti ki'di ye 'deni ngi ti mi kēyi dɔ kiteli abo kēddike kɔɔ ti nere ze Yēsu Kurisitō rɔ löbu 'ba dɔ wa pili. Bo na me kɔmɔ ze 'deni di mi tölē.

XII Kina mēdi mo'dɔ tiya

lende naga nime nduwë te ziye kinza kudölu ra di döye. Ne kina kozo ame kikalike lende naga nime 'deni pele molo, könyöke 'deni go lende kodoro ame ga kiya 'deni ziye ne. ^{XIII} Momeri 'bama ma laka mo na zo go mö'bö nduwë tole mi lende nime ziye ko'ja medä gba ti komo ma kozo a nime te. ^{XIV} Römöyü mikali 'deni medä mola yida ro 'ba döyayi nime giri nime, kozo lende tönë nere ze Yësu Kurisito kiya molo zo bi kopö ne tara. ^{XV} Ne ti mogbo roma ti'di kpa kori 'ba lende nime kedä yaga ro gbönö ziye 'do ki'di kö'böke nduwë tomeri lende naga nime di pötö ma bine.

Rö Löbu 'Ba Kurisito

^{XVI} Tako 'ba nere ze Yësu Kurisito ame diya lende mo ziye diya te bo edä kileki kako dolinq nime bine ti tigo do kiteli abo ne, lende ma kozo komo ko'do 'ba bilaka na de. Dikali edä ro ma laka römöyü do'ja tigo löbu do kiteli abo ame kozo 'ba Boko'ba tara ne 'deni ngi ti komoze. ^{XVII-XVIII} Ze na ti bo do doku 'ba Boko'ba yayi mi kada mo nima 'bu bo Boko'ba kileme bo ro löbu tigo do kiteli ne. Kina biro kudu kako di zi Boko'ba di mi bi kopö do kiteli, iya te, "Bo na ro kole ma ame mo'ö kulöwö ne, ma 'deni ti mi keyi go lende abo." Biro nima kudu kako di mitoro ne duwö 'deni ti mbili ze.

^{XIX} Kina lende nime i'di ze 'deni dikali ngi ro ma laka lende tönë ga bo kumë lende ni kiya ne edä ko'do rönö ngi.

Kina laka omerike go lende kiya 'ba bo kumë lende naga nime, römöyü ti kedä 'deni ngi ziye kozo pa'do ame kedä koyi go bi mi bi kolu ne tara nbo Yësu Kurisito kileki kako ziye kada moto. Bo ti kedä 'deni ngi ziye kozo toro bi kezë ni ma ti bi kezë tara, kina bo ti ki'di ye 'deni ngi kikalike wa laka.

^{XX} Ne kina me medä miya a ma ro do kiteli mo 'deni ziye. Akiya 'ba bo kumë lende naga nima bilaka lesi inza kikali tiyëti 'jo 'ba lende mo ga ngi go dönni ro ma laka. ^{XXI} Römöyü lijë iya de kozo lende kiya 'ba bilaka lesi tara. Nyi Koto Laka 'ba Boko'ba na ki'di lijë kiya ro wa ame ga kako di zi Boko'ba ne.

II

Bo Kumë Lende Do Kindëndë

^I Tine mi kada ma molo tönë ga bine bo kumë lende ma do kindëndë moto ga oloma gbi ro tündëndë bilaka. Kina me 'deni gbi tara le'jete ya moto ga ti kënyü 'deni gbi ko'do rönni ro bo komo kiyandi 'ba lende 'ba Boko'ba mi löngö ye bine. Kina lijë ti ku'bölu ma konzi moto ga 'deni ti akiyandi 'bënni ga ame kedä koto bilaka mi tolë ne. Kina lijë ti kebe 'deni gbi bi toga kpënni go Yësu Kurisito ma tönë bo na ngi kutë gönni 'deni di mi lende kënyë 'bënni ga ne. Kina go lende mo Boko'ba

ti kote dönñi 'deni ngi yaga giri naga nime.

II Bilaka ma konzi mato ga ti kebe 'deni gbi kogba gorö dönñi ti lende ko'do kenyé 'benni naga nima, kina go kö'du mo ya mato ga ti kenyi 'deni ngi bi tiya kpa kenyé ro kori 'ba lende 'ba Boko'ba nime. III Bilaka naga nima lijé o'bö 'benni ngi ro bo mi kombi. Kina lijé ti ku'bölu ye 'deni ti beti 'benni naga nima 'do lijé komomi girisi timo di ziye. Ne Boko'ba odo karama mo 'deni molo dönñi, kina bo o'dö de gbi. Bo edi le'jete ndö bi 'ba tako tote dönñi pili yaga.

IV Dikalike 'deni ro ma laka malayika mato ga 'ba Boko'ba ma dogba toné ga bine ko'do lende kenyé ne, Boko'ba odo karama 'deni domo. Bo i'di 'deni ku'du lijé mi Gehena kina kudödu lijé 'deni ti nyori 'do lijé koloma mi bi kölu nima yayi nbö koda kada 'ba buré abo. V Kina dikalike 'deni gbi laka Boko'ba odo karama 'deni do bilaka 'ba do yayi nime pili toné mi kada 'ba Nowa. Mi kada nima yayi bilaka lesi pili ilagi lende 'ba Boko'ba 'deni kina bo ki'di mini koso ngi kote dönñi pili yaga. Ne tine bo okonyi Nowa 'deni ti bilaka ma modomoriyö mato ga. Nowa na ro bo ame koloma tuwöwö lende laka 'ba Boko'ba zi bilaka naga nima mi kada naga nima yayi. VI Kina dikalike 'deni gbi ro ma laka Boko'ba odo karama 'deni gbi toné bine do bilaka 'ba Sodomoni ti

Gomora. Bo odo pa'do 'deni dönñi konma lijé pili yaga ti lijo 'benni ga 'do kedí ro akileme zi bilaka pili ame ga kilagi lende abo ne. VII Kina dikalike 'deni gbi bo omo Lotö ame ro bo ko'do lende laka abo ne 'deni di mi tolé nima. Mi kada nima yayi Lotö oloma 'deni ngi ro meri di zi ndörö ko'do go lende kenyé 'ba bilaka 'ba dolinjo nima. VIII Römöyi bo edi koloma mi longö lijé kina ro komo kada löbu nime pili komo bo edi nduwé ko'ja lende kenyé ame ga bilaka naga nima kedí ko'do ne, mbili bo kedí kuwö gbi. Lende ko'do 'ba bilaka naga nima i'di bo koloma ngi ro kponji.

IX Kina go kö'du mo dikalike 'deni nere Boko'ba ikali ngi tomo bilaka ame koro bo ne di mi gomö 'benni nima. Kina bo ikali gbi todo karama do bo lende kenyé 'do lijé koloma nbö koda kada 'ba buré abo, X ma do kiteli mo lijé ame ga kö'bö 'benni nge bi to'do lende kenyé 'ba ako'doko 'ba yida rönñi ga lijé kilagi 'deni yaga di ro lende 'ba nere löbu 'ba Kurisitö nime ne.

Bo do kindendé naga nima ko'do rönñi ro bo komo kiyandi 'ba lende 'ba Boko'ba ne, lijé 'benni ngi ro bo mbili minyi, lijé ere oto de gbi. Kpenñi aga de gbi yo di bi titi'ja malayika ame ga ro wa löbu mi do yayi 'ba mitoro ne. XI Ne tine malayika ame pele ti tigo ro

do kiteli di dönni ne ususu rönni de ti ti'ja zi Boko'ba kozo a nima tara. XII Ma 'benni wa ame ga lijje kikali 'jo 'ba lende mo de ne lijje ebe ngi titi'ja mo. Lijje ebe za to'do lende ro do rumo kozo yeri 'ba moko naga tara. Ne 'ba yeri 'ba moko o'ja oyö lijje nge zi bilaka ro a 'ba tinda'ba mo kupö yaga. Kina Boko'ba ti kupö lijje bo do kindende naga nima gbi tara kada moto. XIII Bo ti ki'di gomö naga nime lijje keddi kodo kulowo ro bilaka moto ga ne 'deni gbi ko'do röni zinni tara kada moto.

Bo do kindende naga nima wa 'benni ame lijje ko'doko ro do kiteli ne kina ro tolama tonyo bi ti tuwe layi pele mi zana kada ma kata naga. Kina lende ko'do 'benni ga kileki kodo ro kaya ngi za yaga roye. Odo lijje konyo akonyo bi koto tiye lijje ebe aa 'bowu bi tu'bölu ye kina lende mo konmi ngi minni. XIV Lijje o'bö 'benni ngi nduwë ro bo ko'do yeri kina lijje o'doko go lijje ko'do lende kenyë 'benni naga nima ngi nduwë kari timo ro kperikperi. Lijje ebe bi tususu do ya ame ga ki'di dönni 'deni go lende 'ba Yesu Kurisitö kinza mi keddi ne go kari bi to'do lende kenyë. Lijje o'bö 'benni ngi nburu ro bo mi kombi. Ee, Boko'ba kusönö lijje. XV Lijje ola kori ma kodoro 'ba lende 'ba Boko'ba nime 'deni za caki yaga. Kina lijje kebe 'deni za bi to'do lende kozo lende ko'do 'ba Balama kole 'ba Bora ma tonë koloma

ro to'do mo molo bine ne. Balama bo ro bo kumë lende 'ba Boko'ba, ne bo ebe kuti 'deni do to'do lende kenyë go mi kombi 'ba girisi. XVI Ne tine Boko'ba amo do bo go lende kenyë nima ki'di akaca abo ame pele ro yeri ma kinza kikali tilende de ne kenyi kilende zi bo ro kpa bilaka lesi koro bo di bi to'do lende kenyë nima.

XVII Bo do kindende naga nima lijje 'benni ngi kozo daa ame kulöku 'deni ne tara. Lijje ngi ro wa ma yawa kozo poli ame ga lili keddi kome yaga ne. Ne Boko'ba ilejo go bi 'benni 'deni molo mi bi kölu 'ba Gehena. XVIII Lijje ebe bi tubötö rönni ti lende yawa tindende bilaka ame ga kirija e'benni 'deni kako giri naga nime di mi löngö ya ma kinza kikali Boko'ba de naga. Lijje indende ya naga nima 'deni 'do kenyi gbi bi to'do lende kenyë 'ba ako'doko 'ba yida rönni ga. XIX Lijje ebe tiya mo tegë lijje ti ki'di ya naga nima 'deni keddi mi do ngölö, kinza ma lijje keddi 'benni ro do ngölö yo. Lende kenyë 'benni ga na ka'da lijje 'deni ngi ro bo dönni, römöyi wa ame ka'da yi ni moto 'deni ne na ngi ro bo döyi.

XX Lijje ame ga kola lende kirasi 'ba dolijo nime 'deni lijje kako kikali nere ze Yesu Kurisitö bo tomö bilaka di mi tolë 'deni ne, odo lijje kebe kola rönni 'bowu gbi zi lende kenyë kind'a'ba lijje gomö ma 'benni na ti kenyë ngi ro do kiteli di do ma

dɔgba tōnē ga. ^{XXI} Ma laka mo dēne 'dɔ lijē kikali lende laka 'ba Boko'ba nime dē ka molo ndenī di dɔ ame 'dɔ kikali 'bōwu laka kebe kēnyī 'bōwu kuyī kpa mōkō di bi 'ba to'dɔ kō'du ki'di ame ga Boko'ba ki'di ne. ^{XXII} Lende 'bēnnī ēdī 'deni kɔzɔ a tōnē ga bilaka kēdī kiya rɔ mumē kiya te, "Bī ebe kileki 'bōwu aa kitene tē'dē 'bēnī." Kina mɔtɔ gbī tēgē, "O'dɔ ba'do kurōgō rōnī pele kɔpɔ ēnyī kileki 'bōwu kuturō rōnī mī mandɔ'dɔ."

III

Tileki 'Ba Kurīsītō

^I Kpe ame ga mɔ'ɔ ye kulōwō ne, waraga ma mī riyō mo na me 'deni mēdī mugu ziye. Mugu waraga riyō naga nime 'deni ziye 'dɔ ki'di ye kolomake mī meri 'ba laja laka 'ba Boko'ba ame kikalike 'deni molo ne. ^{II} Mo'dɔkɔ ziye 'dɔ komerike gɔ lende 'ba bɔ kumē lende abo tōnē ga molo bine ne gbī ti kō'du ki'di 'ba Yēsu Kurīsītō ɲere ze ame kɔmɔ ze 'deni di mī tōlē ne. Bo oja bɔ laja abo ga 'deni kari tiya kō'du ki'di nime ziye.

^{III} Wa ame rɔ dɔ kiteli ziye 'dɔ tikali mo ne na me. Mī kada ame 'deni rɔ ɲburuɲburu 'ba dɔliɲɔ nime ne bilaka mɔtɔ ga ti kēnyī 'deni ɲge to'dɔ ako'dɔkɔ 'ba yida rōnnī ga. Lijē ti kose dɔye ^{IV} kiya te, "Yēsu Kurīsītō mo ileki dē kako gɔ wa'di? Ne o'ja tēgē bo ēdī kileki kako dɔliɲɔ nime bine 'di? 'Bu ze ga ni ōlē 'deni

molo, ne wa pili 'ba dɔliɲɔ nime na me ga ɲgī le te gɔ bi mo ga kɔzɔ ma molo kako di bi 'ba tisaki bīcī dɔliɲɔ nime ne tara."

^V Bo dɔ kose naga nima lijē o'dɔkɔ dē tomeri mo kiya te Boko'ba na me ko'ba wa pili naga nime molo tōnē ga bine ne. Lende kiya 'ba kpa bo na me ko'ba mitorɔ ni ti dɔyayi nime. Bo i'di yayi 'deni kɔdɔ di mī mini kina bo kileɲo 'deni gbī ti mini 'ba torɔ. ^{VI} Kina tōnē gbī molo bine ti tigɔ abo bo i'di mini 'deni koso kote dɔ wa 'ba dɔliɲɔ nime pili yaga. ^{VII} Kina me bo ki'di kō'du mo 'deni gbī 'dɔ bo kako kiyēyī mitorɔ ni ti dɔliɲɔ ma le'jete nime yaga. Bo ogbo 'deni 'dɔ bo koja pa'do 'jaa kako konjma pili yaga mī kada ame bo kēdī kɔdɔ karama 'deni dɔ ya ame ga kilagi bo ne, 'dɔ kupō lijē pili yaga.

^{VIII} Kpe ame ga mɔ'ɔ ye 'deni kulōwō ne, kinza ki'dike lende nime mēdī miya ziye ne dē kudōlu di dɔye. Tō'dō dɔ kɔtɔ ēdī di kɔmɔ ɲere ze Yēsu Kurīsītō kɔzɔ kɔmɔ kɔzɔ ma konzi tara kina kɔmɔ kɔzɔ ma konzi ēdī gbī di kɔmɔ bo kɔzɔ tō'dō dɔ kɔtɔ tara. ^{IX} Rɔ bo irīndī dē rɔ tirīndī di bi to'dɔ wa ame ga bo ki'di kō'du mo 'deni 'dɔ to'dɔ mo ne kɔzɔ ame bilaka mɔtɔ ga kēdī komeri ne tara. Ne tine, mī bo na kēyī rɔ tēyī rɔye. Bo o'dɔkɔ dē gɔ bo kupō bilaka ma kɔtɔ mɔtɔ, bo o'dɔkɔ 'dɔ bilaka pili kɔtɔ dōnnī di mī lende kēnyē 'bēnnī ga.

X Rɔ ma laka miya ziye, Yēsu Kurisitō ti kileki 'deni ŋgī kako dɔliŋɔ nime bine kada mɔɔ. Ne bɔɔ ma kɔɔ mɔɔ inza kikali kada ame bo kēdi kako yimo ne, bo ēdi kōmō ŋgī tugu'du kɔɔ tako 'ba bɔ 'bögō naga tara. Mi kada mo nima yayi mitorɔ ni ti kōlu 'deni yaga ti birɔ 'ba wuruwuru. Pa'do ti konjma kada ni ti nyepe ni ti kēlu ni 'deni pili yaga kina dɔyayi ti kōlu 'deni gbī yaga kpaki ti wa ame ga dōni ne.

XI Kina gɔ lende mo o'dokɔ ziye 'dɔ komerike dɔye laka gɔ wa ame ga kēddi ko'doke ne. Olomake rɔ bɔ koro Boko'ba kina gbī rɔ bɔ ko'do lende laka mo. XII Olomake ti kōmō ki'di gɔ kada 'ba tako 'ba Boko'ba ame bo kēdi kako tiya burē 'ba bilaka pili ne. Mi kada mo nima yayi mitorɔ ni ti kilanma 'deni pili kōlu yaga kina kada ni ti nyepe ni ti kēlu ni ti kileze 'deni di zi pa'do. XIII Kina me dēdike 'deni rɔ toda dɔ lende tōnē ga Boko'ba kiya molo tēgē bo ēdi kako ko'ba mitorɔ ni ti doliŋɔ ma la'ja ame rɔ 'ba lende laka ne.

Ndose Ma Nburunburu

XIV Kpe ame ga mɔ'ɔ ye kulōwō ne, kɔɔ ame kpe ti kōmō ki'di 'dɔ Boko'ba ko'do wa naga nime ne ogbɔke rɔye ti bi to'do lende laka kinza lende kēnyē mɔɔ yimo 'dɔ ki'di mi Boko'ba kēyī rɔye. XV Kina 'dɔ komerike gbī Yēsu Kurisitō o'dokɔ tōmɔ bilaka abo ga di mi tölē kina me ki'di kinza bo kileki dē welo ne.

Bɔ löndö ze Pɔlo ame dɔ'ɔke kulōwō ne ugu lende kɔɔkɔɔ naga nime 'deni gbī te mi waraga abo ame ga bo kugu ziye ne. Boko'ba na ki'di wa kikali nima zi bo, XVI kina me bo kugu lende naga nime 'deni kpaki kɔɔ a nime te mi waraga ame ga pili bo kugu ne. Mi akugu abo nime akiyandi ma kitigɔ mɔɔ ga ēdi yayi. Kina me ŋgī ya mɔɔ ga ame kikali lende dē laka ne ti ya ame ga yimo kēddi dē ne kebe 'bēnni ŋgī bi 'ba tuyi yimo rɔ bēti gbī kɔɔ ma tōnē lijē koloma rɔ tuyi mi lende mɔɔ ga ame kugu mi buku 'ba Boko'ba ne tara. Ne Boko'ba ti kupō lijē 'deni ŋgī yaga gɔ kō'du mo.

XVII Kpe ame ga mɔ'ɔ ye 'deni kulōwō ne, ikalike lende naga nime 'deni molo gba kinza ko'do rōnni. Kina i'dike kōmoye kandi laka kinza bɔ kilagi Boko'ba naga nima ki'di ye ra kɔɔke yaga karike gbī bi to'do lende kēnyē kɔɔ 'bēnni. XVIII Tine ö'böke ti laka mi kori 'ba ŋere ze Yēsu Kurisitō bɔ tōmɔ ze di mi tölē. Lende kēyī abo kēdi tiye rɔ dɔ kiteli ki'di ye kikalike bo laka.

Dilēluke bo ti kisaki di mi kada nime tōne kari nduwē rɔ ŋburunburu. Amin.

Akugu Ma Dɔgba 'Ba YOWANI

Lende 'Ba Didī

^I Dēdī dugu waraga nime ziye gɔ kō'du abo 'ba lende 'ba didī. Bɔ nime rɔ lende 'ba Bɔko'ba ne bo ēdī 'deni molo bine di bi tisaki 'ba doliŋɔ nime. Tine duwō bo 'deni ti mbili ze do'ja bo ti kɔmɔze kōzize kosa rɔ bo gbī. ^{II} Bo na rɔ didī ma laka zi bilaka. Mī tileme bo tōnē ze na do'ja bo. Gɔ kō'du mo kina me dēdī diya ziye, bo na rɔ didī ma ŋburuŋburu. Bo gbī kɔtɔ ti Bɔko'ba kina me kileme bo 'deni zize. ^{III} Rɔ ma laka wa nime do'ja 'deni duwō gbī ne na me dēdī diya 'deni gbī ziye, rōmōyī 'dɔ kpe kodɔ'boke rɔye kɔtɔ tize. Ma 'beze dēdī 'deni mī rɔ kodɔ'bo ti Yēsu Kurisītō kole 'ba Bɔko'ba gbī kɔtɔ ti 'bu bo Bɔko'ba. ^{IV} Na ma dēdī dugu ame 'deni ziye gɔ rɔ kodɔ'bo 'be tize ki'di ze ti dēdī lɔ ti lɔŋɔ.

^V Ame na rɔ laja ma duwō di zi Yēsu kina me dēdī diya ziye. Bɔko'ba na rɔ bi kɔpɔ, ma di zi bo a mɔtɔ rɔ bi kōlu inza. ^{VI} Kina ɔdɔ diyake te dēdike 'deni mī rɔ kodɔ'bo ti bo ko'ja loma ze kēdī gba mī bi kōlu do'dɔke bētī 'deni, ako'dɔ ze ga inza du te rɔ lende ma kodɔɔ abo. ^{VII} Ne ɔdɔ loma ze ga kēdī mī bi kɔpɔ kɔzɔ ame bo Bɔko'ba kēdī mī bi kɔpɔ ne tine, ɔdɔ'bo ze 'deni ŋgī rɔ akɔtɔ.

Roma Yēsu kole 'ba Bɔko'ba urōgō ze 'deni yaga kɔpɔ di mī lende kēnyē ze ga.

^{VIII} ɔdɔ diyake te dinzake ti lende kēnyē, du'bōluke rɔze 'deni kina lende ma kodɔɔ ɔtɔ 'ba Bɔko'ba inza du te mize. ^{IX} Ne ɔdɔ dodɔke kpeze gɔ lende kēnyē ze ga na laka, Bɔko'ba ti ko'dɔ kō'du laka abo ŋgī kɔzɔ ame bo ki'di kō'du mo 'deni molo tara ne. Bo ti kola ze gɔ lende kēnyē ze ga pili bo kurōgō ze yaga kɔpɔ di yīmo.

^X Ne ɔdɔ diyake te do'dɔke lende kēnyē ɔtɔ dē du te, di'dike Bɔko'ba 'deni rɔ bo bētī. Kina a mɔtɔ rɔ lende abo inza du te mize.

II

Kurisītō Bɔ Kpērī Gɔze

^I Mēdī mugu waraga nime ziye kole ma ga kinza kari ko'dɔke lende kēnyē ra. Ne ɔdɔ nī mɔtɔ di mī lōngō ze nime bine ko'dɔ lende kēnyē, Yēsu Kurisītō na kō'bō 'deni rɔ bo kpērī ze mī lōngō ze ti Bɔko'ba 'bu. Rōmōyī bo na rɔ bo ame ko'dɔ lende laka 'ba Bɔko'ba 'deni ^{II} bo kombi laŋba 'ba lende kēnyē ze 'deni ti tōlē abo. Dē ŋge rɔze kɔtɔ tine rɔ gɔze bilaka 'ba mī dɔyayi nime pili.

^{III} Kina me miya ziye, wa ame 'dɔ kileme ze rɔ bo tikali Bɔko'ba rɔ ma laka ne na rɔ toro kō'du ki'di abo ga. ^{IV} ɔdɔ bo mo kiya te bo ikali Bɔko'ba 'deni ŋgī tara kinza ma bo koro kō'du ki'di mo ga dē yɔ, bo 'deni rɔ bo bētī, kina lende ma kodɔɔ ɔtɔ 'ba

Boko'ba inza du te mi bo. V Tine lijē ame ga pili kēdi ko'do lende 'ba Boko'ba ne lijē na ro ya ame ga ako'c 'ba Boko'ba kēdi ko'do ndobo ngi ro ma laka minni ne. Wa ame 'do kileme ma dēdi 'deni ro akoto ti Boko'ba ne na me. VI Bo ame kiya te bo o'bō 'deni ro akoto ti Boko'ba ne bo ki'di loma abo kēdi kozo 'ba Yēsu Kurisitō.

Kō'du Ki'di

VII Kpe ame ga mo'c ye ne, kō'du ki'di nime mēdi mugu ziye ne wa la'ja na dē. Kō'du ki'di molo tōnē ki'di ziye molo di bi tisaki mo ne na. Kina kō'du ki'di molo nime bo na ro laja ma tōnē kuwōke ne. VIII Tine bo na gbī ro kō'du ki'di ma la'ja. Loma 'ba Yēsu ti loma 'be na kileme la'ja mo 'deni. Rōmōyī bi kōlu ēdī 'deni kote rōnī bi kopo ma laka na 'deni kēdi kiyopo go bi.

IX Bo ame kiya te bo ēdi 'deni mi bi kopo tine bo gba ro ma ko'ji löndō ne, bo ēdi abo ka gba mi bi kōlu. X Lijē ame ga kō'c löndō nni ga ne na ro ya ma kēdi 'deni mi bi kopo. Kina a motō inza kpe ro ma kēnyē minni ame go ki'di lijē koco yaga di mi kori 'ba Boko'ba. XI Tine bo ame ko'ji löndō ni ne bo ēdi abo gba mi bi kōlu. Kina bo ēdi gba kilingere mi bi kōlu kinza ma bo kikali bi ma bo kēdi kari teyi. Rōmōyī bi kōlu iyōlu komo bo 'deni.

Tō'c Doliṅo

XII Kole ma ga, mēdi mugu wa naga nime ziye rōmōyī Boko'ba ola ye 'deni go lende

kēnyē 'be ga go kō'du 'ba Yēsu. XIII Kpe bulōbu, mēdi mugu wa naga nime ziye rōmōyī ikalike bo ma tōnē koloma molo di bi tisaki mo ne 'deni. Kpe yobi, mēdi mugu wa naga nime ziye rōmōyī a'dake Satani bo ma kēnyē ne 'deni. XIV Kpe kole ma ga, mēdi mugu wa naga nime ziye rōmōyī ikalike 'bu ze Boko'ba 'deni. Kpe bulōbu, mēdi mugu wa naga nime ziye rōmōyī ikalike bo ma tōnē koloma molo di bi tisaki mo ne 'deni. Kpe yobi, mēdi mugu wa naga nime ziye rōmōyī kpe na ro bo tigo kina lende 'ba Boko'ba o'bō 'deni gbī miye ka'dake Satani bo ma kēnyē ne 'deni.

XV Miya ziye pili, kinza ko'oke doliṅo nime dē gbī ti wa mo ga. Bo ame kō'c doliṅo nime inza kikali tō'c 'bu ze Boko'ba. XVI Rōmōyī wa pili 'ba doliṅo nime ame ga kozo ako'doko 'ba yida ro ni ti mi kombi ni ti do kombi ni naga nima inza ro 'ba Boko'ba, lijē 'ba doliṅo nime na. XVII Kina me doliṅo nime ti kote rōnī koto yaga ti wa mo naga nima bilaka kēdi ko'do ndorō gomo ne. Tine lijē ame ga ko'do ako'doko 'ba Boko'ba ne ti koloma ngi kō'bō ro ṅburunburu.

ṅburunburu 'Ba Doliṅo

XVIII Kole ma ga, kada ma ṅburunburu 'ba doliṅo nime na 'deni me. Tōnē molo bine uwōke 'deni tēgē bo ndo'ji bo ya 'ba Kurisitō ti kodo 'deni. Kina me le'jete bo

ndo'ji ma konzi bo ya 'ba Kurisitö odo 'deni. Go kö'du mo na me ki'di dikali 'deni kada mo tonë ömö 'deni. XIX Bo ndo'ji naga nime lijë ënyï 'deni konye rönni yaga di mi löngö ze. Tine lijë inza du te ro lepï ze ga, römöyï ma lijë këdi ra ngï ko ro lepï ze ga dëne lijë ëdi kö'bö tize. Tine lijë ënyï koza rönni yaga di roze kina me kileme 'deni ngï ma koto 'bënni moto inza du te ro lepï zize.

XX Ne ma 'beye Kurisitö odo Nyï Koto Laka 'deni dōye kina me kpe pili ikalike lende ma laka 'deni. XXI Tine ame mëdi mugu wa nime ziye ne, miya dë te ikalike lende ma kodoro dë. Ne mëdi mugu ziye römöyï ikalike lende ma kodoro 'deni kina ikalike 'deni gbï a moto ro bëti inza mi lende ma kodoro.

XXII Ne tine yë na ro bëti? Bëti na ro bo ame kiya te Yësu na dë ro Kurisitö ma Boko'ba koja ne. Römöyï Boko'ba 'bu gbï ti Kurisitö kole mo na ma bo kilagi 'deni. Kina me boto mo nima bo 'deni ro bo ndo'ji bo ya 'ba Kurisitö. XXIII Römöyï lijë ame ga pili kilagi ti'di dönni gomo Yësu na ro kole 'ba Boko'ba ne, lijë ikali Boko'ba 'bu 'ba Yësu dë. Ne lijë ame ga pili ki'di dönni gomo Yësu na ro kole 'ba Boko'ba ne lijë na kicali Boko'ba 'bu 'ba Yësu 'deni gbï.

XXIV Kina me ziye, ö'böke ti'di dōye go lende naga nime kuwöke 'deni molo di bi tisaki mo ne. Römöyï

odo kö'böke ti'di dōye ngï gomo ti kö'böke 'deni ngï ro akoto ti Yësu kole 'ba Boko'ba gbï ro akoto ti 'bu bo Boko'ba. XXV Tö'bö ro akoto ti Boko'ba nime na ro loma ma nburunburu mo tonë Yësu kiya 'deni molo tégë 'do bo ki'di zize ne.

XXVI Kina me mugu lende naga nime 'deni ziye go kö'du 'ba boto naga nima ko'doko tu'bölu ye ne. XXVII Ne kpe 'beye nime Kurisitö kodo Nyï Koto Laka abo 'deni dōye kö'bö 'deni miye ne, ëddi ko'dokoke 'böwu 'do bilaka lesi kiyandi ye go wa'di? Nyï Koto Laka abo nima na ti kiyandi ye ti wa pili kina akiyandi abo na ro ma kodoro, bëti inza mi bo. Kina 'do kolomake ro akoto ti Kurisitö kozo ame Nyï Koto Laka kiyandi ye ne tara.

XXVIII Kina me mëdi miya gbï ziye kole ma ga, olomake ro akoto ti Kurisitö römöyï mi kada 'ba tileki abo bine go dōze këdi ro ma kitëwu kinza debeke ra tusu dōze di zi bo ti ro kaya. XXIX Römöyï ikalike 'deni Kurisitö na ro bo lende laka. Kina 'do kikalike gbï ze ame ga pili do'doke lende laka ne öyö ze 'deni yaga ro ma la'ja ro kole 'ba Boko'ba.

III

Kole 'Ba Boko'ba

¹ Kina me o'jake akoto löbu nime Boko'ba ko'do goze ki'di kidëki ze ro kole abo ga ne 'deni. Ro ma laka ze kole abo ga na. Ne bilaka 'ba dolijö nime ikali Boko'ba

dë gɔ lende mo na ma ki'di lijë kikalì ze dë rɔ kole 'ba Boko'ba. ^{II} Kpe ame ga mɔ'ɔ ye ne, ze 'deni rɔ kole 'ba Boko'ba. Tine tēdi ze ma di dɔgba yayi mo ileme dë gba zize. Ne ma dikalike mo ɔɔ Yēsu kako 'deni kileme rɔ bo ti dēdike gbì kɔzɔ bo rōmōyī ti do'jake bo ŋgì ko kɔzɔ ame bo kēdi ne tara. ^{III} Kina me ze ame ga 'deni pili ti kɔmɔ ki'di 'dɔ tēdi kɔzɔ Kurisitō ne di'dike lende ze ga ti kō'bō ŋburu rɔ ma laka kɔzɔ 'ba bo 'ba Kurisitō tara.

^{IV} Ya ame ga kō'bō 'bēnni to'dɔ lende kēnyē ne, lijë na rɔ ma kilagi kō'du ki'di 'ba Boko'ba 'deni naga. Rōmōyī to'dɔ lende kēnyē na rɔ tilagi kō'du ki'di 'ba Boko'ba. ^V Ikalike 'deni Kurisitō ako dɔliŋɔ bine tombi lende kēnyē 'ba bilaka kina a mɔɔ rɔ lende kēnyē inza mi bo. ^{VI} Kina me bo ame kō'bō 'deni rɔ akɔɔ ti Kurisitō ne ɔ'bō dē kpe to'dɔ lende kēnyē. Tine 'bēnni 'ba bɔɔ bo ko'dɔ lende kēnyē naga nima lijë ma 'bēnni o'ja Kurisitō dē kikalì bo dē gbì yɔ.

^{VII} Kpe kole ma ga, kinza ki'dike bɔɔ mɔɔ ku'bōlu ye dē. Ya ame ga kō'bō to'dɔ lende laka ne lijë na rɔ ma laka di kɔmɔ Boko'ba gbì kɔzɔ Kurisitō tara. ^{VIII} Ne lijë ame ga kō'bō to'dɔ lende kēnyē ne lijë 'ba Satani na rōmōyī Satani isaki to'dɔ lende kēnyē 'deni mɔlo kako di bi tisaki mo. Kō'du 'ba 'dɔ tūyēyī mī ndɔbɔ kēnyē 'ba Satani nime yaga na me 'dɔ ki'di Boko'ba koja kole abo

kako gɔmo dɔliŋɔ nime bine ne.

^{IX} Bɔ ame 'deni rɔ kole 'ba Boko'ba ɔ'bō dē kpe nduwē to'dɔ lende kēnyē rōmōyī bo 'deni rɔ kupō 'ba Boko'ba. Boko'ba na rɔ 'bu ze dɔ'bɔke dē kpe to'dɔ lende kēnyē. ^X Wa nime na kēdi kileme rɔ ma laka yē ga na rɔ kole 'ba Boko'ba kina yē ga na 'bēnni rɔ 'ba Satani. Lijë ame ga pili ko'dɔ lende laka dē kɔ'ɔ löndö nni ga dē ne inza rɔ kole 'ba Boko'ba.

^{XI} Ame na rɔ lende ame kuwōke 'deni mɔlo di bi tisaki mo, zize tɔ'ɔ lēpi ze ga. ^{XII} Tine dē 'dɔ tēdi kɔzɔ 'ba Kayina ma tōnē bine kupō bo löndö bo ne. Bo 'ba bo nima rɔ 'ba Satani. Ne gɔ wa'di na bo kupō bo löndö bo? Rōmōyī lende abo ga pili rɔ ma kēnyē 'ba bo löndö bo na rɔ ma laka kɔmɔ Boko'ba.

^{XIII} Löndö ma ga, kinza ki'dike lende nime dē kilikō dɔye ɔɔ dɔliŋɔ kēdi ko'ji ye. ^{XIV} Ze 'beze ma ze tiye nime ditelike dɔ tölē 'deni dɔɔke mī didi ma ŋburuŋburu. Akɔ'ɔ ze ame dɔ'ɔke löndö ze ga ne na ki'di ze 'deni dikalike wa nime. Rōmōyī lijë ame ga kɔ'ɔ löndö nni ga dē ne ɔ'bō 'bēnni 'deni mī tölē. ^{XV} Lijë ame ga pili ko'ji löndö nni ga ne lijë bo akupō na. Kina kɔzɔ ma kikalike lijë ama ga tara ne ti kɔ'bo tēdi ti didi ma ŋburuŋburu te tondo ga?

^{XVI} Dikalike wa nime rɔ akɔ'ɔ ne 'deni rōmōyī Kurisitō ilagi dē di bi ti'di rɔ bo tölē gɔze. Kina gbì tara kinza dilagike dē di bi tölē gɔ löndö ze ga. ^{XVII} Ne

onḡoḡe te, nī mōḡo ame kēdī ti wa 'ba dōliḡo nime tine kebe kupupu dōki'dī yī ḡḡī lipo bēri di bi tokōnyi lōndō mōḡo ame rō leri mo ne, ti akō'ḡo 'ba Bōko'ba kēdī miyī totondo?

Dō Kitēwu Kōmō Bōko'ba

^{XVIII} Kole ma ga, kinza di'dike akō'ḡo 'beze kō'bō dē ḡḡe dō kpeze tine zize 'dō tokōnyi lēpī ze ga ḡḡī ko rō ma laka. ^{XIX} Ḳdō do'dōke te na ti dikalike ḡḡī lende laka 'ba Bōko'ba ēdī mīze. ^{XX} Kina ḡdō dōki'dī ze kēdī pele rō ma kombi ḡḡo kō'du 'ba lende kēnyē ze ga ti dēdike ḡḡī ti mī kēyī kōmō Bōko'ba. Rōmōyī akīkali abo 'ba Bōko'ba na rō dō kiteli kebe 'beze. Kina bo na kīkali wa pili.

^{XXI} Kpe ame ga mō'ḡo ye ne, ḡdō kēdī 'deni tara dōki'dī ze kombi dē kpe ḡḡo kō'du 'ba lende kēnyē ze ga, ti dolo-make rō dō kitēwu kōmō Bōko'ba. ^{XXII} Kina bo ti ki'dī wa pili ame ga dititike ne ḡḡī zize rōmōyī dēdī duwōke dō kō'du ki'dī abo 'deni dēdī do'dōke akō'dōkō abo ga. ^{XXIII} Wa ma bo kose zize na rō ti'di dōze ḡḡo lende 'ba kole abo Yēsu Kurīsītō kina ḡbī 'dō tō'ḡo lēpī ze ga kōzō ame Kurīsītō ki'dī kō'du mo zize ne tara. ^{XXIV} Ze ame ga pili duwōke dō ndose 'ba Bōko'ba ne ze 'deni rō akōḡo ti bo Bōko'ba kina bo 'deni ḡbī rō akōḡo tize. Nyī Kōḡo Laka abo nime bo ki'dī mīze ne na ki'dī ze 'deni dikali ma bo Bōko'ba kēdī 'deni rō akōḡo tize.

IV

Bō Kumē Lende Dō Kindēndē

^I Kpe ame ga mō'ḡo ye ne, i'dike kōmōye kandi laka, bō kumē lende dō kindēndē ma konzi ita'ba 'deni kote mī dōliḡo. Kina kinza ki'dike dōye dē ḡḡī welo ḡḡo lende 'ba bōḡo ame ga pili kēdī kiya te liḡē ēdī ti Nyī Kōḡo Laka 'ba Bōko'ba mīnnī ne. Tine ziye titi tiyōzō mo 'dō kikalike ḡdō kēdī ḡḡī rō 'ba Bōko'ba. ^{II} Tikali mo na kōzō a nime te, liḡē ame ga kēdī kiya te Yēsu Kurīsītō ako 'deni dōliḡo bine rō bilaka lesi ne liḡē na rō 'ba Bōko'ba. ^{III} Ne liḡē mōḡo ama ga pili kowasa lende nime kiya te Kurīsītō ako dē su dōliḡo bine rō kinē bilaka lesi ne liḡē inza rō 'ba Bōko'ba. Liḡē 'bēnnī 'ba bō ndo'ji bō ya 'ba Kurīsītō tōnē na. Uwōke 'deni mōlo bine iya te bō ndo'ji nima ēdī kako mī dōliḡo kina me bo kōmō 'deni.

^{IV} Kole ma ga, kpe na rō kole 'ba Bōko'ba kina a'dake bō kumē lende dō kindēndē naga nima 'deni. Rōmōyī bo Bōko'ba ame miye ne bo na mbiri di dō Satani nima mīnnī liḡē bilaka 'ba dōyayi nime ne. ^V Kina ma bō kumē lende dō kindēndē naga nima liḡē 'bēnnī rō bilaka 'ba mī dōyayi nime. Kina lende 'bēnnī ga pili rō 'ba dōyayi nime ḡḡo kō'du mo na ma bilaka 'ba dōyayi nime kēdī kuwō dō lende 'bēnnī ne. ^{VI} Ne ze 'beze ma ze tiye nime ze 'deni rō kole 'ba Bōko'ba. Kina ame ga pili kīkali Bōko'ba ne na

ti kuwö dö lende ma 'beze. Tine lijë ame ga pili kinza rɔ kole 'ba Boko'ba ne lijë uwö dö lende ze dë. Kina me bo ame ɔdɔ donɔɔ bo kuwö dö lende ze nima, omba bo na rɔ bo ame Nyi Koto Laka 'ba lende kodɔɔ 'ba Boko'ba kedi mi bo ne. Tine ma kinza kuwö dö lende ze dë naga nima ti dikali lijë ngi rɔ ma laka rɔ 'ba Satani bo beti.

Ako'ɔ

^{VII} Kpe ame ga mo'ɔ ye ne, dö'böke ti nduwë tɔ'ɔ roze. Römöyï ako'ɔ na rɔ 'ba Boko'ba. Kina me ze ame ga pili ti ako'ɔ mize ne ze na rɔ kole abo 'ba Boko'ba kina ze na gbi rɔ bilaka ame ga kikali bo ne. ^{VIII} Tine lijë ame ga 'benni kinza ako'ɔ minni lijë kɔ'ɔ lepï nni ga dë ne, lijë ikali Boko'ba dë du te römöyï Boko'ba bo na rɔ mi zana 'ba ako'ɔ. ^{IX} Boko'ba ileme ako'ɔ abo 'deni zize ti toja kole koto kpöki abo kako mi doliɔ ame ti bo na dedike 'deni ti didi ma nburunburu ne. ^X Ako'ɔ ame rɔ ma laka ne inza rɔ ma dɔ'ɔke bo Boko'ba. Ako'ɔ ma laka mo na rɔ ame bo kɔ'ɔ ze bo koja kole koto abo kako kombi lanba 'ba lende kënyë ze ga ti tolë abo ne.

^{XI} Kpe ame ga mo'ɔ ye ne, kɔzɔ ame Boko'ba kɔ'ɔ ze 'deni kulöwö ne zize gbi 'dɔ tɔ'ɔ lepï ze ga. ^{XII} Boto mɔto inza koto te ame ko'ja kinë Boko'ba. Tine ɔdɔ dɔ'ɔke lepï ze ga 'deni Boko'ba 'deni rɔ akoto tize, ako'ɔ abo edi 'deni ngi ko'do ndobo laka mize.

^{XIII} Dikalike 'deni ze rɔ akoto ti Boko'ba kina bo gbi

rɔ akoto tize go Nyi Koto Laka abo nime bo ki'di 'deni mize ne. ^{XIV} Kina gbi do'ja 'deni Boko'ba 'bu 'ba Yesu Kurisitö oja kole abo doliɔ bine tomo bilaka di mi tolë na me dedi duwöwö 'deni ti. ^{XV} Kina me lijë ame ga pili kuti gomo Yesu na ngi rɔ kole 'ba Boko'ba ne lijë na kö'bö 'deni rɔ akoto ti Boko'ba kina Boko'ba gbi rɔ akoto tinni. ^{XVI} Dikalike laka 'ba ako'ɔ 'ba Boko'ba goze 'deni. Bo na rɔ mi zana 'ba ako'ɔ. Kina lijë ame ga pili kö'bö tɔ'ɔ lepï nni ga ne lijë na 'deni rɔ akoto ti Boko'ba kina bo gbi rɔ akoto tinni.

^{XVII} Kina ɔdɔ ako'ɔ 'ba Boko'ba kedi 'deni ngi ko'do ndobo mize rɔ ma laka ti dedike ngi rɔ dɔ kitewu mi kada 'ba burë löbu nima kedi kako ne. Dɔ kitewu ze ti kedi ngi go loma ze mi doliɔ bine ame 'deni gbi ko kɔzɔ 'ba Kurisitö tara ne. ^{XVIII} Tikere ni ti ako'ɔ ɔdɔ'bo dönni dë bi koto. Kina me ɔdɔ kiya te ako'ɔ 'ba Boko'ba kedi 'deni ko'do ndobo rɔ ma laka mize ti koga tikere ngi nbo yaga. Römöyï tikere edi koloma mi bilaka go lende 'ba karama nime Boko'ba kedi kodɔ dɔ bilaka ne. Kina me lijë ame ga rɔ tikere ne ako'ɔ 'ba Boko'ba o'do ndobo dë du te laka minni.

^{XIX} Boko'ba na kɔ'ɔ ze 'deni dogba kina go kö'du mo 'dɔ dɔ'ɔke bilaka gbi. ^{XX} Ni bo ame ko'ji löndö yi ne ɔdɔ kiya te ɔ'ɔ Boko'ba ni bo beti na. Römöyï ɔdɔ kɔ'ɔ löndö yi ame keddi ko'ja kinë mo ne dë, ti kɔ'ɔ Boko'ba ame kinza ko'ja

kinë mo dë ne totondo ga?
^{XXI} Kina gbî kö'du ki'di ame
 Kurisitö ki'di zize na me lijë
 ame ga pili kö'ö Boko'ba ne
 gó lijë kö'ö löndö nni ga gbî.

V

Ta'da Dölinjo

^I Lijë ame ga pili ki'di
 dönni 'deni ngî gomo Yësu
 na ró Kurisitö ma Boko'ba
 koja ne lijë na ró kole 'ba
 Boko'ba. Kina me bó ame
 kö'ö 'bu ne ö'ö kole mo
 'deni gbî. ^{II} Gó lende mo
 na me dikalike 'deni ödo
 dö'öke Boko'ba doroke kö'du
 ki'di mo gbî, omba dö'öke
 kole abo 'ba Boko'ba 'deni.
^{III} Tö'ö bo Boko'ba na ró tö'dö
 kö'du ki'di abo. Kina kö'du
 ki'di abo inza ró gomo zize
^{IV} römöyî lijë ame ga pili ró
 kole 'ba Boko'ba ne ëdî ta'da
 wa 'ba dölinjo nime ngî pili
 ró gomo. Ti'di döze gó lende
 'ba Yësu na ró aka'da ame
 da'dake dölinjo 'deni timo mî
 koto. ^V Kina me mëdî miya
 ziye, boto moto inza ame
 ka'da dölinjo tine nge koto ró
 bó ame ki'di dönî ngî gomo
 Yësu na ró kole 'ba Boko'ba
 ne.

Lende 'Ba Yësu Kurisitö

^{VI} Yësu Kurisitö na ró bó
 ame kako 'deni dölinjo bine ti
 mini 'ba bapatisi gbî ti roma
 'ba tölë abo. Bo ileme ró
 bo dë nge ti mini tine bo
 ileme ró bo ti mini gbî ti
 roma. Kina Nyî Koto Laka
 odoro gomo 'deni yaga laka.
 Römöyî Nyî Koto Laka na ró
 bó lende kodoro. ^{VII} Kina
 me wa ëdî 'deni mota ame
 kileme laka 'ba lende 'ba
 Yësu. ^{VIII} Lijë wa mota naga

nima Nyî Koto Laka ni ti
 mini 'ba bapatisi ti roma 'ba
 tölë abo utî dö lende pili bi
 koto.

^{IX} Ongoke te, ze dutike
 gó wa ma bilaka kileme
 zize, ne 'ba Boko'ba ame bo
 kileme na ró dö kiteli di dö
 'ba bilaka lesi. Lende 'ba
 kole abo na me bo kileme
 bine. ^X Kina me lijë ame
 ga ki'di dönni 'deni gó lende
 'ba kole 'ba Boko'ba ne akileme
 abo nime ëdî 'deni
 mî dökî'di mo. Tine lijë
 ame ga pili ki'di dönni dë
 gó lende 'ba Boko'ba ne lijë
 ö'dö Boko'ba 'deni yaga ró
 bó bëtî. Römöyî lende 'ba
 Boko'ba ame bo kileme kole
 abo timo ne na ma 'deni lijë
 kilagi ti'di dönni gomo.

^{XI} Ame na gbî ró akileme
 abo mo. Bo i'di didî ma
 nburunburu 'deni zize ti
 kole abo. ^{XII} Kina me bó
 ame 'deni ró akoto ti kole
 'ba Boko'ba ne ëdî 'deni ti
 didî ma nburunburu. Tine
 bó ame kinza ró akoto ti kole
 'ba Boko'ba ne inza ti didî
 ma nburunburu.

Didî Ma Nburunburu

^{XIII} Wa naga nime mugu
 'deni ziye 'dö kikalike
 ëddike 'deni ti didî ma
 nburunburu. Römöyî kpe
 na ró ya ame ga ki'dike döye
 'deni gó lende 'ba kole 'ba
 Boko'ba. ^{XIV} Ze 'beze ma ze
 tiye nime 'deni ró dö kitëwu
 komo Boko'ba römöyî gó
 ako'doko abo ödo dititike bo
 gó wa moto bo ëdî nduwë
 tuwö dëki 'ba döze. ^{XV} Gó
 kö'du mo dikalike ngî laka
 ödo dititike a moto di zi bo

dikalike ɲgɪ dɛdɪke 'deni timo.

^{XVI} ɔdɔ ni mɔtɔ ko'ja löndö yɪ mɔtɔ kɛdɪ ko'dɔ lende kënyɛ ame kinza rɔ 'ba tölɛ ne, ititi Bɔko'ba gɔ bo. Kina bo ti ko'ja dɛdɪ ma ɲburuɲburu ɲgɪ ɔdɔ lende kënyɛ abo mo nima kinza rɔ 'ba tölɛ. Römöyɪ lende kënyɛ mɔtɔ ga ɛdɪ bina rɔ 'ba tölɛ. Kina me lende nime miya te 'dɔ kititi Bɔko'ba gɔ bɔ lende kënyɛ ne inza gönnɪ ya ame ga ko'dɔ lende kënyɛ ma te ne. ^{XVII} Lende kirasi pili rɔ gɔmo rɔ lende kënyɛ di kɔmɔ Bɔko'ba. Tine lende kënyɛ mɔtɔ ga inza rɔ 'ba tölɛ ma ɲburuɲburu.

^{XVIII} Dikalike kole ame ga rɔ 'ba Bɔko'ba ne ö'bö dɛ kpe nduwɛ to'dɔ lende kënyɛ. Römöyɪ Yɛsu kole 'ba Bɔko'ba itata lijɛ 'deni. Satani osa rönni dɛ kpe. ^{XIX} Ze pili dikalike 'deni gbɪ ze 'ba Bɔko'ba na, ne dɔlinɔ nime pili ɛdɪ közi Satani. ^{XX} Dikalike 'deni kole 'ba Bɔko'ba ako 'deni dɔlinɔ bine ti'di wa naga nime kɛdɪ njo zize 'dɔ dikalike Bɔko'ba ame ɲge kɔtɔ kpökɪ mɪtɔrɔ ne. Ze 'deni rɔ akɔtɔ ti bo Bɔko'ba römöyɪ ze 'deni rɔ akɔtɔ ti kole abo Yɛsu Kurisütö. Bo na rɔ Bɔko'ba ame kɔtɔ kpökɪ mɪtɔrɔ ne. Kina bo na rɔ bɔ dɔ dɛdɪ ma ɲburuɲburu.

^{XXI} Kina me kole ma ga, kinza kupöke rɔye dɛ ti lende 'ba akoro.

Akugu Ma Mi Riyö 'Ba YOWANI

I Ma bulöbu mēdi mugu waraga nime zīyī nī lēmī ame Boko'ba koweli yi 'deni ne gbī zi kole 'bī ga ma m'ɔ kulöwö rɔ ma laka ne. Tine ma na dē nge kɔtɔ m'ɔ ye, ya ame ga pili kikali laka 'ba lende kodɔrɔ 'ba Boko'ba nime ne ɔ'ɔ ye gbī pili. II Römöyī lende kodɔrɔ abo ö'bö 'deni mize ma ze tiye nī kina ti kö'bö nduwē tize n̄bō rɔ n̄burun̄buru.

III Dö'böke ti mī lende kodɔrɔ abo gbī mī akɔ'ɔ 'dɔ yēyī ti mī kon̄mi ti loma liya 'ba Boko'ba 'bu 'ba Yēsu Kurisitö nī ti 'ba kole abo koloma kɔtɔ tize.

Tiliya Rɔ Lɔŋɔ

IV Mēdi 'deni ngī tiliya rɔ lɔŋɔ gɔ ame mo'ja kole 'bī mɔtɔ ga 'deni kēdi ko'dɔ lende kodɔrɔ mo tönē ga ko 'bu ze Boko'ba kose gɔmo zize ne.

V Lēmī ma, wa ame 'dɔ miya zīyī ne na me, dɔ'ɔke lēpī ze ga pili. Kö'du ki'di nime mēdi mose zīyī ne ma la'ja na dē tine ma molo tönē ki'di zize molo di bi tisaki mo ne na. VI Römöyī tɔ'ɔ bo Boko'ba na rɔ tinda'ba kö'du ki'di abo. Kina gbī kö'du ki'di ame kuwöke molo di bi tisaki mo ne iya te dolomake ti akɔ'ɔ.

Bɔ 'Bölu

VII Kina me mēdi miya 'deni ziye römöyī bɔ 'bölu

ma konzi mɔtɔ ga ita'ba 'deni kote mī doliŋɔ, lijē na rɔ bɔ kēdi kiya te Yēsu Kurisitö ako dē su mī doliŋɔ bine rɔ bilaka lesi. Lijē naga nima kēdi kiya te ne, lijē na rɔ bɔ 'bölu bɔ ndo'ji bɔ ya 'ba Kurisitö. VIII Kina i'dike kɔmɔye kandi laka kinza dɔ gomɔ 'ba rɔye nime kilikö ra rɔ yawa, tine 'dɔ ko'jake kpa közi 'ba gɔmo pili di zi Boko'ba.

IX Kina me mēdi miya ziye, bɔ ame ki'di dɔ bo dē kö'bö gɔ akiyandi 'ba Kurisitö tine bo kebe tudölö yimo ti lende mɔtɔ ga ne, bo bɔtɔ mo nima inza rɔ akɔtɔ ti Boko'ba. Ne lijē ame ga pili kö'bö ti'di dön̄nī gɔ akiyandi 'ba Kurisitö ne, lijē na rɔ akɔtɔ ti Boko'ba 'bu 'ba Kurisitö gbī ti bo kole mo. X ɔdɔ bilaka mɔtɔ ga kako liŋɔ 'be ga ti akiyandi ame ga kinza rɔ 'ba Kurisitö, kinza kolake lijē dē koloma. Kina kinza kumötöke lijē dē gbī XI römöyī ya ame ga pili kēdi kumötö lijē bilaka naga nime ne, ti konyonyɔ rön̄nī ngī mī lende kēnyē 'bēnnī nima.

Ndose Ma Nburun̄buru

XII Mēdi ti lende mɔtɔ ga gba n̄ban̄i ame mo'dɔkɔ gɔ miya ziye. Tine mo'dɔkɔ dē kpe tugu mo ti galama mī waraga. Miteri 'dɔ ma mo na ngī mari ti gbagba ma 'dɔ dilendeke tiye di dɔ kɔmɔ di dɔ kɔmɔ kɔzɔ a nime te 'dɔ dēdike lɔ ti lɔŋɔ.

XIII Lēmī yī ame Boko'ba koweli 'deni bine ne kole 'bēnī ga umötö yi laka.

Akugu Ma Mi Mota 'Ba YOWANI

^I Ma bulöbu mugu waraga nime ziiyi bo pori ma Gayo. Ni ame mo'co yi 'deni ngi kulöwö ro ma laka ne.

^{II} Ni ame mo'co yi ne, Boko'ba ki'di yi kö'bö ti ro keyi, yeyi abo kedii tiyi kozo ma keddi laka komo bo.

^{III} Lende ma muwö di zi löndö ma kedii kako di ziiyi dayi naga nime i'di ma 'deni ngi medii miliya ti loho. Ame muwö 'deni kiya te önyö 'deni nduwé kö'bö go kori 'ba lende kodoro nime kozo ma tone keddi ko'do molo ne. ^{IV} Tiliya ma, ma ro do kiteli na go ame muwö 'deni kole ma ga kinda'ba kori 'ba lende ma kodoro nime 'deni ne.

Konyi

^V Ni ame mo'co yi ne, ma laka mo na ro konyi ko'do 'bi zi löndö tine ma ro do kiteli mo zi löndö ame ga ro bo löwö ne. ^{VI} Lijé iyeti go ak'co 'bi 'deni mi kanisa bine.

Kina ma laka mo ziiyi toja lijé ro ame kari go komo Boko'ba ne mi kori 'ba lingere 'benni. ^{VII} Römöyi lijé edi kari mi lingere nima mi möyi Kurisito kinza tideki oto di zi bo löwö ame ga kikali Yesu Kurisito de ne.

^{VIII} Kina zize ti 'do tokonyi lijé ma te naga nime römöyi go dedii gbi ro bo ndobo lepü zinni mi lende kodoro 'ba Boko'ba.

^{IX} Mugu waraga mbowa 'deni zi kanisa. Tine a mo Diwotepa bo koyoyo ro bo ro löbu mo nima inza kuwö do lende ze. ^X Kina odo mako 'deni ti mora go lende abo naga nima yaga zi bilaka, beti abo naga nima bo kuzo kpama gbi ti kore mbembé abo naga nima. Tine a ma kenyé kulöwö ro do kiteli mo na ro ame bo ko'doko nba 'ba kanisa de ne. Kina lende abo gbi tota gomo toga lijé ame ga kedii kota nba naga nime liho 'benni ga ne yaga di mi kanisa.

^{XI} Ni ame mo'co yi ne, kinza kogba gorö 'ba lende kenyé de tine 'ba lende laka na kogba. Römöyi bo ame kedii ko'do lende laka ne na ro 'ba Boko'ba. Tine bo ame kedii ko'do 'ba bo ro lende kenyé ne o'ja Boko'ba de.

^{XII} Bilaka pili edi kiya lende 'ba Demetoriyo ro ma laka. Kina lende laka ko'do abo ileme bo 'deni ngi ro ma laka. Kina duti 'deni gbi gomo lende abo edi ro ma laka. Kina ikali 'deni do lende kuti ze edi ro ma laka.

Akumötö

^{XIII} Medii ti lende moto ga nbanji 'do tiya mo ziiyi. Tine mo'doko de kpe tugu mo mi waraga ti galama. ^{XIV} Miteri ngi go mo'ja yi giri naga nime go dilende di do komo di do komo kozo a nime te.

^{XV} Yeyi abo kedii tiyi. Pori yi ga ame bine ne umoto yi pili. Kina 'do kumoto pori ma ga ama yayi ne me ro kotokoto.

Akugu 'Ba YUDA

^I Ma Yuda bo laja 'ba Yësu Kurisitö ame bo löndö ma na ro Yakoba ne. Mëdi mugu waraga nime ziye kpe ame ga kidëki ye, Boko'ba 'bu k'o' ye 'deni, Yësu Kurisitö kedi kitata ye ne.

^{II} Mi këyi ti lende liya ti ako' ye mo koloma tiye ro do kiteli.

Bo Kumë Lende Do Kindëndë

^{III} Kpe ame ga mo' ye 'deni kulöwö ne, ma ngi ti doki'di kombi 'do tugu lende 'ba tamo ze ma ze tiye di mi tolë nime ziye. Tine momeri ma kulöwö ro do kiteli mo go tugu mo ziye toco ye kinza kolake go lende 'ba Boko'ba nime bo ki'di 'deni nge mi koto nburu zi bilaka abo ga ne, ^{IV} romöyi ya ma kinza kere Boko'ba de moto ga iyaga 'deni liwo kodo kako mi longö ye. Lije na ro ma kedi kuyi mi lende këyi 'ba Boko'ba za yaga zinni ro a 'ba to'do lende kënye timo lije kilagi di ro Yësu Kurisitö mo ma nge koto kpöki ro nere bo doze mo ne. Ugu 'deni molo tonë kiya te 'do Boko'ba kodo karama dönni.

^V Kina kozo ame kikalike 'deni pele pili molo ne, mo'doko tiyëti gomo gbi laka ziye ma tonë bo Boko'ba komo Yisarele di mi doyayi 'ba Ezipeto, tine di potö mo 'bowu yayi bo kileki kote do

ma kinza ki'di dönni de go lende abo mo ga ngi yaga. ^{VI} Omerike gbi malayika ma tonë ga koro de go maga 'ba kosi kakpa ma ki'di zinni ne ame lije kebe kilagi go bi ma ki'di zinni mo ne. Boko'ba udödu lije ngi ti nyori ma nburunburu mi bi kolu tonë beri koda do kada löbu nime kedi kako ne 'do bo kodo karama dönni. ^{VII} Omerike gbi Sodomoni ti Gomora ti mi tiri ma ngila mo ga. Bilaka mo ga o'do lende gbi kozo 'ba malayika naga nime. Kina lije kombi gomö mo 'deni ro pa'do ma nburunburu ro akileme zi boto pili go ndoro kodo 'benni ma go yeri ti lende kirasi moto ga.

^{VIII} Kina gbi tara lije ya naga nime nyi i'di lije 'deni kirasi yida ronni lije kilagi kosi kakpa 'ba Boko'ba lije kiti'ja malayika ame ga ro löbu do kiteli ne. ^{IX} Tine Mayikolo ame pele ro bo do malayika ni ne o'do de tara mi kada ma lije kedi kamo ti Satani mi tilaka ronni go toku Musa. Bo ilaja ro bo de kogboki Satani ti ti'ja. Tine bo iya abo nge te, "Ni, Boko'ba kamo doyi." ^X Tine ma 'benni lije ya naga nime wa ma kinza lije kicali de pele naga, lije iti'ja aa ngi. Tine ma lije kicali mo naga nima akicali mo kapi ngi go doni zinni kozo 'ba yeri 'ba yi möko naga tara ne na ma 'deni kedi kote dönni.

^{XI} Bu'bu zinni, lije inda'ba kori bi ndi Kayina 'deni. Go lende 'ba girisi na lije kusu

kpënni 'deni ngi mi lende kënyë ko'do 'ba Balama tönë. Lijë aya 'deni ngi kozo 'ba bo tönë ro Kora ne. Kina kozo ma tönë kupö bo ne, na kupö lijë 'deni gbi tara.

XII Lijë ngi kozo akididi ziye mi akonyo 'ba karama 'be ga, rönni kaya de yo. Lende 'ba gbagba nni ga na nge lijë komeri. Lijë ngi kozo poli ame lili kombi kari timo toro mo ka'di de yo ne. Lijë ngi kozo ngëri ma kinza kana de naga, pele mi kpa dolili. Lijë ngi kozo ngëri ame koto 'deni beri ti ngira'da mo kututu e'benni 'deni ne. XIII Lijë ngi kozo mini ma kikagba ti surupu 'ba domo mi lende ko'do kinza ro kaya 'benni nima. Lijë ngi kozo kèlu ma kulë 'ba mitoro ame Boko'ba kilejo go bi mo 'deni mi bi kölu 'ba Gehena ne.

XIV Enoka kupö ma ro mi modokoto ma kodo kako di zi Adama na kumë lende nime 'deni go kö'du 'benni. Ame kiya te, "Onjo te, nere Boko'ba ti kako ti tindii 'ba malayika koto laka abo ga XV to'do burë 'ba boto pili, todo karama do bo kilagi Boko'ba naga nima go lende kirasi 'benni ame ga pili lijë ko'do ne gbi ti ma dunde'de lijë koja ro Boko'ba." XVI Ya naga nime lende 'benni nburu ro tonboro rönni toto kënyë kpa lepini nni ga. Ako'doko 'ba lende kënyë 'benni ga na lijë kinda'ba kori mo. Lijë ebi rönni nime te lijë ko'do kpa

konmi zi lepini nni ga to'ja kori timo zinni.

Ndose

XVII Tine kpe lepini ma ga ame mo'yo ye kulowo ne, omerike a tönë ga bo laja 'ba Yësu Kurisitö nere ze kiya molo ziye bine ne te. XVIII Lijë iya 'deni ziye te, "Odo kada ma nburunburu komo 'deni, bilaka moto ga ti kodo topoto ye. Lijë na ro ma kosö go ako'doko 'benni 'ba tilagi Boko'ba naga." XIX Lijë na ro bo kedii ko'de ro koza mo tönë ga. Ako'doko 'ba yida rönni ga na mbiri dönni, a moto ro Nyi Koto Laka inza minni.

XX Ne kpe 'beye lepini ma ga, uluke roye nduwë kiyobuke mi lende laka nime kinda'bake 'deni ne. Umotuke ti tigo 'ba Nyi Koto Laka. XXI Kina ogboke roye ti mi ako'yo 'ba Boko'ba kozo ame keddi kodake Yësu Kurisitö nere ze 'deni 'do ki'di didi ma nburunburu ziye ti mi keyi abo ne.

XXII Ilemeke mi keyi zi ma domo kiliko 'deni naga. XXIII Omoke moto mo ga tolo mo yaga di mi pa'do. Ilemeke mi keyi gbi zi ya moto ga, tine bonjo 'ba rönni mo naga nima keri kulowo di zi ndoro 'ba go lende kënyë ne na 'do ko'jike kinza kiyölu roye.

Mötu

XXIV-XXV Ro löbu ti tigo do kiteli ti közi kakpa ti tigo ma tönë mo molo gba kinza oto kisasi roni de kö'bo nduwë ko'ja kabate 'deni

rɔ ɲburuɲburu ne kɛdɪ zi
Boko'ba bo togbo ye di mi
la'ba ko'de ye kinza a ma
kɛnyɛ moto zi bo ti tiliya,
ame bo Boko'ba na ɲge
kɔto rɔ bo tomo ze ti Yɛsu
Kurisitɔ ne. Amini.

TILEME RƆ 'BA WA Zi Yowani

^I Ame na rƆ akileme 'ba Yēsu Kurisītō ame Boko'ba ki'di zi bo 'dɔ kileme wa ma kēdī ko'dɔkɔ 'dɔ to'dɔ rōnnī giri naga nime zi bo laja abo ga ne. Bo ileme gomo 'deni laka yaga ti toja malayika abo zi bo laja abo Yowani, ^{II} ame bo Yowani kiyētī gɔ wa ame ga pili bo ko'ja ne 'deni yaga. Omba kina rƆ lende 'ba Boko'ba ame Yēsu Kurisītō kodɔɔ ndimo 'deni ne.

^{III} Lijē ame ga kīdēkī lende kumē naga nime kugu bine ne ti kēdī ngī ti yēyī. Lijē ame ga kuwō kinda'ba kitigɔ mī dōkī'dī nnī ne ti kēdī ngī gbī ti yēyī rōmōyī kada mo ɔwɔ dē kpe.

Kanisa Modɔmoriyō

^{IV} Ma Yowani mugu waraga nime ziye kpe kanisa ma modɔmoriyō mī dɔyayi 'ba Asiya. Lende kēyī ti mī kēyī abo 'ba Boko'ba ame bo kēdī 'deni molo di bi tisaki mo nduwē kōmō giri nime n̄bō rƆ n̄burun̄buru ne koloma tiye gbī ti yēyī 'ba Nyī Kɔtɔ Laka modɔmoriyō ma kɔmɔ kitī 'ba Boko'ba, ^V ti yēyī 'ba Yēsu Kurisītō koloma gbī tiye. Bo na lende abo n̄buru rƆ ma kodɔɔ, kole dɔndende 'ba tɔdɔ di mī tōlē, n̄ere 'ba dɔ n̄ere ni pili.

Bo ame kɔ'ɔ ze 'deni kulōwō kōlē gɔze 'dɔ kope ze

yaga di mī lende kēnyē ze ga ti roma bo, ^{VI} ki'di ze 'deni rƆ 'ba n̄ere lōbu abo rƆ bo akumu toja laja zi Boko'ba 'bu bo ne. Akilēlu ti tigɔ dɔ kiteli kēdī zi bo nduwē n̄bō rƆ n̄burun̄buru. Amini.

^{VII} On̄gɔke te, bo ēdī kako bēri ti pōli kina bo kupō bo tōnē ga ti laki pili ti ko'ja bo ngī, dɔ kupō pili 'ba dɔlin̄ɔ ti kudu bo 'deni ngī. Yēē, kēdī ngī tara. Amini.

^{VIII} N̄ere Boko'ba ame kēdī 'deni molo di bi tisaki mo nduwē kōmō giri nime n̄bō rƆ n̄burun̄buru ne bo tigɔ dɔ kiteli iya te, "Ma Boko'ba na rƆ tisaki mo gbī rƆ tote mo."

Nyī

^{IX} Ma lōndō ye Yowani na. Ma gbī rƆ lēpī ye ame rƆ akɔtɔ ti Yēsu mī tombi gomɔ rƆ atiri gɔ n̄ere lōbu nime liya ti mī kēddī. Oga ma 'deni mēdī mī dōotu 'ba Patomosi gɔ kō'du 'ba tiyēlē lende 'ba Boko'ba ame Yēsu Kurisītō kodɔɔ ndimo 'deni ne. ^X Mī kada lōbu ma dɔ kɔtɔ mɔtɔ Nyī Kɔtɔ Laka inda'ba ma ngī mbi. Kina muwō birɔ kudu ngī kebe goma rƆ ma kembe kɔzɔ birɔ tɔtɔti naga tara, ^{XI} iya te, "Wa ame ga pili ko'ja ne ugu koja zi kanisa ma modɔmoriyō ame ga mī gawo 'ba Epeso, mī Semorona, mī Pegamona, mī Towatira, mī Saradisi, mī Piladapiya ni ti Lodikiya ne."

^{XII} Kina muyī kɔmɔ ma ngī ton̄gɔ ɔtɔ nima kēdī kilende zō ne. Kina ɔdɔ muyī kɔmɔ ma 'deni tine mo'ja ndēnjī yamo ma kōbōkōbō

modomoriyö 'ba tidëyi lamba 'deni yayi. XIII Kina mi löngö ndëñi naga nima yayi mo'ja bo mato kozo kole 'ba bilaka lesi tara kedî koro, kusu jalabiya 'deni nbö kilala yayi, kudödu kpa dongo'do bo 'deni ti gasi ma köbököbö. XIV Sunë do bo ga anmi ngi kozo alato ni ma ti buruku naga tara. Komo bo öbö kozo pa'do, XV ndi bo ga anmi kozo yamo ame kuböbö 'deni kileze yaga ne tara, mugu bo udu kozo bituru 'ba mini ma kedî kolo. XVI Bo inda'ba këlu 'ba mitoro modomoriyö közi bo ma döri, kina mbele ame kikapa kpamo 'deni kapa kpaki riyö ne kodö ngi di kpa bo. Komo bo öbö ngi kozo kada ame 'deni mi zana kada ma kata ne tara.

XVII Kina do mo'ja bo 'deni tara tine, menyî ngi mila'ba bëri ndi bo kozo töku. Tine bo ënyî ki'di közi bo ma döri roma, bo iya te, "Kinza kere dë. Ma na ro tisaki mo gbî ro tote mo XVIII Ma na ro bo didi, mölë 'deni pa ne mididi 'deni yaga ro nburunburu. Kpadöri 'ba tölë ni ti maliti 'deni pili mi közö. XIX Kina ti, wa ame ga pili ko'ja ne ugu ti, ma giri naga nime kpaki ti ma kedî ko'doko 'do to'do rönni 'jaa naga nima. XX Këlu modomoriyö naga nima ko'ja minda'ba közö ma döri ne gbî ti ndëñi yamo köbököbö modomoriyö 'ba tidëyi lamba naga nima, 'jo 'ba lende mo ga na te. Këlu modomoriyö naga

nima lijë na ro malayika 'ba kanisa ma modomoriyö naga nima. Kina ndëñi modomoriyö naga nima na ro kanisa ma modomoriyö mo tönë ga."

II

Kanisa Ma Epeso

I "Ugu kozo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Epeso.

Ame na ro ndose abo 'ba bo ame kinda'ba këlu modomoriyö közi bo ma döri, bo kedî kilingere mi löngö ndëñi modomoriyö di mi yamo köbököbö 'ba tidëyi lamba tönë ga ne. II Mikali ndobo ko'do 'be 'deni, közi kitigo 'be mi ndobo ti mi këddi 'be mikali 'deni. Mikali 'deni ma kogake roye yaga di rönni lijë bo lende kënyë naga nima. Ya ma kidewo rönni tégë lijë na ro bo laja 'ba Boko'ba naga iyozoke lijë 'deni kotake go bëti 'bënni yaga ma lijë kinza ro ma laka. III Mikali ma kogboke roye 'deni ti mi këddi tombi gomo go lende ma du kinza ma kogake kpeye goma.

IV Ne pele mëdi gba ti wa naga nime tiya mo yida roye. Mongo ye idakike 'deni di mi ako'c 'be, inzake kpe kozo ma dogba tönë bine ne. V Omerike go la'ba 'be ame kileki ye 'deni nbö nyati yi'böwu ne te. Otake doye di yimo kilekike to'do wa tönë ga kolomake pa ro to'do mo dogba bine ne. Do kotake doye dë ti mako ziye mogba

ndēñi 'ba lamba 'be nima yaga di mi go bi mo.

VI Tine ame na ro lende laka 'be ame ko'boke nburu to'ji akiyandi 'ba bilaka 'ba Nikolawo naga nima ne gbi kozo 'bama ame mo'bo to'ji akiyandi 'benni nima ne tara.

VII Kina ti, bo ame kedii ti mbili ne i'dike bo kuwo lende naga nime Nyi Koto Laka kiya zi kanisa naga nime ne. Bo ame ka'da wa 'deni ti mi'di bo tonyo dongeri 'ba didi ame mi dolijo 'ba Boko'ba ne."

Kanisa Ma Semorona

VIII "Ugu kozo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Semorona.

Ame na ro ndose abo 'ba bo ame bo ro tisaki mo gbi ro tote mo ne. Bo ame tone kole kenyi kididi 'deni 'bowu yaga ne. IX Mikali gomo 'be ti lisa 'be 'deni. Ne tine inzake lipo ro lisa, kpe ro bo mori. Kore 'ba roye muwo 'deni ma lijē bo kiya ronni ro Yudayi naga nima kedii ko'do. Lijē iya ronni tēgē lijē na ro Yudayi, dēmba lijē ka ro bo laja 'ba Satani ga. X Kinza kereke dē koto te di zi gomo ame ga 'do kombike ne, rōmōyī ro ma laka mēdi miya ziye, Satani ti ku'du ya moto ga di mi lōngō ye bina mi maboso tiyozo ye timo. Kina ti kombike gomo 'ba kōzi kasi ma kedii ko'do ziye nbo kada do 'butē. Tine onyōke nduwē gomo ti mi kēddi nbo mi tōlē kina ti mi'di kpa kōzimo ngi ziye ro didi.

XI Kina ti, bo ame kedii ti mbili ne i'dike bo kuwo lende naga nime Nyi Koto Laka kiya zi kanisa naga nime ne. Bo ame ka'da wa 'deni ne inza kinene tōlē ame ro mi riyō ne kpe."

Kanisa Ma Pegamona

XII "Ugu kozo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Pegamona.

Ame na ro ndose abo 'ba bo ame ti mbele kpa riyō ma kapa kulōwō ne. XIII Mikali bi 'ba loma 'be ame Satani kedii 'deni ti kiti lōbu abo teyi ne. Ne pele o'boke nduwē ro ma kitigo mi mōyī ma kinza toga kpeye goma. O'boke ti'di dōye go lende ma pele mi kada 'ba tupō Anitipa bo laja laka ma nime ame kupō mi gawo 'be nima Satani kedii koloma teyi ne.

XIV Ne pele tara mēdi ti lende moto ga mbowa bine yida roye. Eddike ti bilaka 'be moto ga yayi ame ki'di dōnni 'deni go akiyandi 'ba Balama ame tōnē koloma molo bine tiyandi Balaka toco bilaka 'ba Yisarele mi lende kēnyē ti tonyo wa ame ga kumu zi akoro ne gbi to'do yeri. XV Kina me 'deni gbi tara, eddike ti bilaka 'be moto ga ame ki'di dōnni 'deni go akiyandi 'ba bilaka 'ba Nikolawo ne. XVI Kina me ti otoke dōye dēne ti malo dōye giri naga nime moga lijē bilaka naga nima ti mbele 'ba kpama.

XVII Kina ti, bo ame kedii ti mbili ne i'dike bo kuwo lende naga nime Nyi Koto Laka kiya zi kanisa naga

nime ne. Bɔ ame ka'da wa 'deni ti mi'di akonyo ame kako di mitɔɔ ne zi bo. Kina ti mi'di lele kanmi gbɛ zi bo ti mɔyɛ la'ja kugu 'deni dɔmo ame bo bɔ kogba mo na nge kikali 'jɔ mo ne."

Kanisa Ma Towatira

^{XVIII} "Ugu kɔzɔ a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Towatira.

Ame na rɔ ndose abo 'ba kole 'ba Bɔko'ba, bo ame kɔmɔ bo kɔbɔ kɔzɔ pa'do, ndi bo kanmi kɔzɔ yamo ma kubɔbɔ 'deni kileze yaga ne tara. ^{XIX} Mikali ndɔbɔ ko'dɔ 'be 'deni, ako'ɔ 'be ti ti'di dɔye gɔ lende ma ti laja koja 'be gbɛ ti mi kɛddi 'be ga pili mikali 'deni. Kina gbɛ mikali 'deni ma kɛddi ko'dɔke 'deni le'jete rɔ dɔ kiteli di dɔ ma dɔgba tɔnɛ bine ne.

^{XX} Ne pele tara mɛdi gba ti wa naga nime tiya mo yida rɔye. Kpe ɔ'bɔke tujɛ dɔ 'ja nima rɔ Jezebele lɔko kiya rɔni rɔ bɔ kumɛ lende 'ba Bɔko'ba ne. Kina me lɔko ki'di bɔ laja ma ga 'deni kɔzɔ yaga ti akiyandi 'bɛni nima to'dɔ yɛri gbɛ tonyo wa ame ga kumu zi akoro ne. ^{XXI} Mola ni pele mbowa 'dɔ lɔko kɔzɔ dɔni di mi yɛri 'bɛni nima, tine lɔko o'dɔkɔ dɛ. ^{XXII} Ne ti mudɔdu lɔko bɛri dɔ laɗba ti rɔkɔ'ɔ dɔ kose. Kina ti modɔ gomɔ ma kinza kiya gbɛ dɔnni lijɛ bɔ ko'dɔ yɛri tini naga nima ɔdɔ lijɛ kɔzɔ dɔnni dɛ di mi kɔri 'ba lende 'bɛni nima. ^{XXIII} Ti mupɔ bɔ kɔsɔ gɔni ga yaga. Kina bilaka 'ba kanisa pili ti kikali nɔgi ma na rɔ bɔ

koma mi dɔki'di bilaka gbɛ ti mi meri 'ba dɔ. Kina kpe pili ti mopi nɔgi tara ziye, 'bɛyɛ 'ba bɔ mɔzɔ ko gɔ ndɔbɔ ko'dɔ 'bi.

^{XXIV} Kina me mɛdi miya 'deni zi kɔzɔ ye ama ga mi Towatira yayi, kpe ma kinza ki'dike dɔye dɛ gɔ akiyandi 'bɛni naga nima ne, ame gbɛ kiyandi ye dɛ ti ɔzɔ 'bɛnni nima lijɛ laki ni kidɛki rɔ dɔ gege 'ba Satani ne. Mi'di akirindi mɔzɔ dɛ kpe dɔye. ^{XXV} Tine wa naga nime kɛddi ko'dɔke le'jete ne na 'dɔ kɔnyɔke nduwɛ gɔmo nɔbɔ mileki mako ziye.

^{XXVI} Bɔ ame ka'da wa 'deni ko'dɔ ako'dɔkɔ ma nɔbɔ kɔmɔ mi tote mo ti mi'di kɔzi kakpa 'ba dɔ, dɔ kupɔ pili 'ba dɔliɔ nime teyi. ^{XXVII} Bo ti kɛdi ti kɔzi kakpa dɔnni pili ti pɛri yamo. Bo ti kitiko dɔnni yaga kɔzɔ kete tara. Ame ti kɛdi gbɛ kɔzɔ kɔzi kakpa ame mo'ja 'deni di zi 'bu ma ne. ^{XXVIII} Kina ti mi'di tɔro bi kɛzɛ gbɛ zi bɔ mo nima.

^{XXIX} Kina ti, bɔ ame kɛdi ti mbili ne i'dike bo kuwɔ wa naga nime Nyi Kɔzɔ Laka kiya zi kanisa naga nime ne."

III

Kanisa Ma Saradisi

^I "Ugu kɔzɔ a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Saradisi.

Ame na rɔ ndose abo 'ba bɔ ma Nyi Kɔzɔ Laka modɔmoriyɔ 'ba Bɔko'ba ti kɛlu modɔmoriyɔ tɔnɛ ga kɛdi mi kɔzi bo ne. Ndɔbɔ

ko'do 'be ga mikali 'deni. Mikali 'deni äddi kidëkike roye iyake te kpe gba ti didi miye dëmba kpe e'be 'deni ka molo ro töku. ^{II} Ne tine ënyike kindinike yaga kisikike koso ye ama keddi ko'doko 'deni gbi tulöku ne. Römöyï mongo 'deni ako'do 'be ga inza gba njo go komo Boko'ba ma. ^{III} Wa ame ga tonë kiyandi ye timo kuwöke 'deni ne, omerike gomo. Uwöke domo ti 'do kotöke doye di mi lende kënyë 'be ga. ^{IV} Odo kënyike kindinike dë yaga ti mako tugu'du ziye kozo bo 'bögo naga tara. Kina inza kikalike saa 'ba tako ma.

^V Ne pele tara äddike ti bilaka 'be moto ga mi Saradisi yayi ame lijë kuturö bongö ma 'bënni ga dë mi mand'o'do ne. Lijë ti kilingere kotö tö ti bongö kanmi rönni, römöyï lijë na laka kozo a nime te. ^{VI} Lijë ame ga ka'da wa 'deni ne ti musu bongö kanmi ngi rönni tara. Kina minza more möyï lijë kpe yaga di mi buku 'ba didi. Ti mumö möyï lijë yaga komo 'bu ma ni ti malayika abo ga, miya te, lijë 'bama na.

^{VII} Kina ti, bo ame keddi ti mbili ne i'dike bo kuwö lende naga nime Nyi Koto Laka kiya zi kanisa naga nime ne."

Kanisa Ma Piladapiya

^{VIII} "Ugu kozo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Piladapiya.

Ame na ro ndose abo 'ba bo ame kotö laka gbi nge

ro bo lende kodoro ne. Bo na kinda'ba közi kakpa 'ba Dawidi bo dolinjo 'deni. Wa ame bo kunyë kpamo 'deni yaga, boto urögö dë kpe teyi. Kina wa ame bo kurögö kpamo 'deni teyi boto unyë dë kpe yaga. ^{VIII} Wa ame ga keddi ko'doke ne mikali 'deni, kina mikali 'deni gbi tigo 'be inza mbiri. Ne pele inda'bake lende ma 'deni kitigo kogake kpeye dë goma. Murögö kpadöri 'deni yaga ziye ro gbönjo ame boto moto ko'bo dë kpe turögö mo teyi.

^{IX} Ne 'bënni 'ba boto bo beti dotumu 'ba Satani naga nima lijë keddi kiya rönni ro Yudayi ne, ti mi'di lijë kako kolodo bëri komoye. Kina ti lijë kicali ngi mo'oye. ^X Kina go ame kogboke kö'du ki'di ma 'deni kö'bö miye liya ti mi keddi ne, ti mitata ye ngi di zi gomo löbu nime keddi kako do dolinjo pili tiyozo bilaka 'ba mi doyyai ne.

^{XI} Kina 'deni mëdi mako giri nime, önyöke nduwë go wa ame ga keddi ko'doke ne kinza boto moto kebe ye ra kinda'ba kpa közi 'be. ^{XII} Bo ame ka'da wa 'deni ne ti mo'do bo ro matikperi 'ba mi rö löbu 'ba Boko'ba ma. Kina bo inza kola gomo kpe. Ti mugu möyï Boko'ba ma ro bo ti möyï gawo la'ja 'ba Boko'ba ma ame kina ro Yerosalema ma la'ja ame keddi kako bëri di mitoro di zi Boko'ba ma ne. Kina ti mugu möyï ma, ma la'ja gbi ro bo.

^{XIII} Kina ti, bo ame keddi ti mbili ne i'dike bo kuwö

wa naga nime Nyi Koto Laka kiya zi kanisa naga nime ne."

Kanisa Ma Lodikiya

XIV "Ugu kozo a nime te zi malayika 'ba kanisa ma Lodikiya.

Ame na ro ndose abo 'ba bo ame ro Amini lende abo nburu ro ma kodoro ne, bo na ro bo do wa ame ga pili Boko'ba ko'ba ne. XV Mikali ndobo ko'do 'be ga 'deni, eyi de gbi kina ututu de gbi. Miya te ti keddike ro mini ma koto moto di bine, XVI demba kpe ngi ro mure do riyö, eyi de gbi kina ututu de gbi. Ne go ko'du mo ti moto'bi ye yaga di kpama.

XVII Ebeke tiya mo te, 'Ze 'deni ro mori ti wa nbanji dileri oto de kpe.' Demba dene kpe ka ngi ro bo lisa, bo sari komo kolu ro go nbululu. XVIII Kina me mi'di komo kandi mo 'deni ziye, ako kugoke yamo ma kobokobo ame kil'di 'deni yaga ro gbagba mo ne di zo 'do keddike ro ma laka ro bo mori. Kina gbi ako kugoke bonjo kanmi 'do koloke roye kutu'böke do laja 'ba go nbululu 'be nima timo yaga. Kina gbi ako kugoke wowo 'ba komo 'do kodoke komoye go kopo yaga.

XIX Ya ame ga pili mo'o ne medii mammo domo modokarama domo. Kina ti, i'dike roye kedii ro ma kindili, kotoke doye di mi lende kenyé. XX Uwöke te, ma na me moro 'deni kpadöri medii tukoko mo. Odo bo mo kuwo doma kurögö kpadöri zo ti

modo ngi mi ro abo moloma monyo akonyo bi koto ti bo.

XXI Bo ame ka'da wa 'deni ne ti mi'di bo koloma to do kiti ma gbi kozo 'bama ame ma'da wa moloma 'deni do kiti abo 'ba 'bu ma ngila bo ne tara.

XXII Kina ti, bo ame kedii ti mbili ne i'dike bo kuwo wa naga nime Nyi Koto Laka kiya zi kanisa naga nime ne."

IV

Mitoro

I Di potö mo na mombi komo ma mo'ja kpadöri 'ba mitoro kurögö 'deni yaga ro gböngö. Kina biro toné muwo dogba kilende zo kapi kozo tototi naga tara ne, iya te, "Ako toro bine 'do mileme wa ame ga kedii ko'do ronni di potö ame ga ne ziyi."

II Kina Nyi Koto Laka kutu'bö ma ngi, na mo'ja kiti kidéyi 'deni komo ma mitoro yayi ti bo moto koloma 'deni domo. III Bo mo nima koloma do kiti yayi ne romo ese ngi kozo kiné kil'i'di 'döyi ni ma ti gbeyi ma nbowo naga tara. Kina azumuli ma kuruwo roni toko yoki kiti mo nima obö ngi kese ro tese kozo kiné biliwa naga tara. IV Kiti ma 'buté riyö domosowo moto ga edii gbi yayi kuru do ama toko teyi. Kina löbu ma 'buté riyö domosowo naga koloma 'deni domo gbi yayi. Bonjo 'ba ronni ga me ro ma kanmi, lijé ti agengi 'ba löbu ma ro yamo kobokobo donni. V Kina toro kunyi ngi nyelo di mi kiti

nima kēbī ngī kapi rɔ ma koriki. Pa'do kōbō ēdī bi modɔmoriyō kɔmɔ kītī yayi ame kina rɔ Nyī Kɔtɔ Laka ma modɔmoriyō 'ba Boko'ba ne. ^{VI} Kina gbī bi ma kɔmɔ kītī nima yayi inda ngī kɔzɔ yōpō mandara naga tara rɔ ma kilaka kɔzɔ 'dē'dī.

Mo'ja yērī sowɔ mɔtɔ ga mī zana yayi kuru dɔ kītī nima. Kɔmɔ mo ga ɔtu ngī kpaki kote yida rɔmo pili kebe gɔmo ga. ^{VII} Yērī ma dɔgba mo kɔzɔ tabiyō. Ma mī riyō mo kɔzɔ kole sa. Ma mī mota mo kɔmɔ mo kɔzɔ kɔmɔ bilaka lesi. Kina ma mī sowɔ mo kɔzɔ yagi yiri ma kēdī kōpu tara. ^{VIII} Yērī sowɔ naga nima pili ti kakala rɔ modɔkɔtɔ ti kɔmɔ kote rɔmo kpaki kebe bicī kakala mo ga. Kote kada ti korɔndɔ 'bēnī pili lijē udumō dē di bi toba mo kiya te, "Boko'ba tigɔ dɔ kiteli na kɔtɔ laka, kɔtɔ laka, kɔtɔ laka, bo na rɔ bɔ ame kēdī 'deni mɔlo di bi tisaki mo nduwē kōmō giri nime n̄bō rɔ n̄burun̄buru ne."

^{IX} Kina ɔdɔ yērī sowɔ naga nime kēdī koba ngala 'ba rɔ löbu ti lende koro gbī ti yē'dī mo 'deni zi bɔ dɔ kītī nima, bo bɔ didī ma n̄burun̄buru kinza kōlē dē nima tine, ^X na löbu 'butē riyō dɔmosowɔ tōnē ga kolɔdɔ ngī bēri kɔmɔ bɔ dɔ kītī nima kilēlu bo bɔ didī ma n̄burun̄buru kinza kōlē dē nima. Lijē u'du agēnī 'ba löbu 'bēnī ga bēri kɔmɔ kītī yayi na lijē kiya te, ^{XI} "Nere Boko'ba ze, n̄

na kɔ'bo tinda'ba rɔ löbu ti lende koro gbī ti tigɔ. Römōyī nī na kɔ'ba wa pili, kina ti ako'dɔkɔ 'bī na me kɔ'ba lijē 'dɔ kēdī ne."

V

Bɔ Dɔ Kiti

^I Tine mo'ja bɔ dɔ kītī nima kēdī ti buku löbu kōzī bo ma dōri, kugu a mo ga 'deni kebe kapa mo ga kpaki riyō, kina kora kpamo 'deni teyi ti 'boŋa n̄bō mī modɔmoriyō. ^{II} Kina mo'ja malayika ma ti tigɔ dɔ kiteli kēnyī ngī tuwōwō mo rɔ ma kembe, iya te, "Yē na ti kɔ'bo tunyē 'boŋa naga nime yaga kobenye mī buku nime?"

^{III} Tine bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ te inza ame kɔ'bo tunyē 'boŋa naga nima yaga kɔngɔ mī buku nima, pele di mī bilaka 'ba mītɔrɔ ala di mī dɔyayi bine ala di mī maliti. ^{IV} Gɔ kō'du mo na mudu ngī rɔ ma kēnyē römōyī o'ja bɔtɔ ma kɔtɔ mɔtɔ dē du te ame kɔ'bo tunyē 'boŋa naga nima yaga kɔngɔ mī buku nima. ^V Tine löbu ma kɔtɔ mɔtɔ ēnyī kiya zō te, "Kinza kudu dē, tabiyō 'ba e'be Yuda kupō dɔ kilēbī 'ba n̄ere Dawidi a'da wa 'deni. Bo na ti kunyē 'boŋa modɔmoriyō naga nima yaga kɔngɔ mī buku nima."

^{VI} Kina mo'ja kamölö 'bo'bi yayi kinda kɔzɔ umu 'deni kēdī kɔrɔ mī lōngō kītī nima ti yērī sowɔ naga nima ti löbu 'butē riyō dɔmosowɔ naga nima. Kazo mo modɔmoriyō kina kɔmɔ mo gbī modɔmoriyō, ame

kina rɔ Nyi Kɔtɔ Laka modɔmoriyɔ 'ba Bɔko'ba ame koja 'deni kari mi dɔyayi nime toko ne. VII Kina monɔɔ kamölö 'bo'bi tönë kako ngi kogba buku tönë di döri bɔ nima koloma dɔ kiti ne.

VIII Kina ɔdɔ bo kari kogba 'deni tara tine, na yeri sowɔ tönë ga gbɪ ti löbu 'butë riyö dɔmosowɔ tönë ga kënyi kolɔdɔ ngi bëri kɔmɔ bo. Löbu naga nima me ti tomo kina lijë pili inda'ba lebe yamo ma köbököbö teyi kpaki lɔ ti a ma kato kele yimo. Omba kina rɔ mötu 'ba bɔ lende laka 'ba Bɔko'ba. IX Kina lijë koloma ngi rɔ toba ngala la'ja ame kiya te, "Ni na laka kɔ'bo tinda'ba buku nima kunyë 'boja mo ga yaga, römöyɪ umu yi 'deni kina me kugö bilaka 'deni ti roma yi ko'de zi Bɔko'ba di mi dɔ kupö pili ame ga kpamo rɔ gege ne pili rɔ gɔ dɔkomali bilaka. X O'dɔ lijë 'deni rɔ 'ba nɛre löbu 'ba Bɔko'ba rɔ bɔ akumu toja laja zi Bɔko'ba ze nime kina lijë ti këdi ngi ti közi kakpa dɔ dɔyayi."

XI Kina monɔɔ, muwö birɔ 'ba malayika ame lijë ngi rɔ tindi ma kinza kiya konzi ngi rɔ dɔ kiteli ne ngi. Lijë ako kɔrɔ kuru dɔ kiti tönë ti yeri sowɔ tönë ga gbɪ ti löbu 'butë riyö dɔmosowɔ tönë ga. XII Kina lijë koloma ngi rɔ toba ngala rɔ ma kembe, kiya te, "Kamölö 'bo'bi ame kumu 'deni ne na laka kɔ'bo tinda'ba közi kakpa ti mɔri

ti akikali ti tigo ti lende koro gbɪ ti rɔ löbu ti akilëlu."

XIII Kina muwö dɔkomali wa pili ma mitɔrɔ ti ma mi dɔyayi kpaki ti ma mi maliti ti ma mi mini löbu ni, pili rɔ gɔ wa ame ga ti didi yimo ne këdi koba kiya te, "Akilëlu ti lende koro ti rɔ löbu ti tigo këdi zi bɔ ame koloma 'deni dɔ kiti ne gbɪ zi kamölö 'bo'bi nduwë nbö rɔ nburunjburu."

XIV Kina yeri sowɔ tönë ga kënyi kuti ngi gɔmo, tégë, "Amini." Kina löbu ma 'butë riyö dɔmosowɔ tönë ga kolɔdɔ ngi bëri to'dɔ mötu.

VI

Kamölö 'Bo'bi

I Kina monɔɔ te kamölö 'bo'bi tönë i'di ngi topepe 'boja ma dɔgba mo yaga di kpa buku nima ame kora kpamo 'deni timo teyi mi modɔmoriyö ne. Kina ɔdɔ bo kopepe ma dɔgba mo nima 'deni yaga tine, na muwö yeri ma dɔgba di mi löngö yeri sowɔ tönë ga kapi ngi rɔ ma kembe ti mugu ame kudu kɔzɔ tɔrɔ kapi naga nima tara, iya te, "Ako." II Monɔɔ, kina mo'ja kosani kanji kɔdɔ ngi yayi. Bɔ ma këki dɔmo ti kanya sagba közi bo, kina ki'di agëñi 'ba löbu 'deni dɔ bo, bo këki 'deni këdi kari yaga kɔzɔ bɔ aka'da ame këdi kari 'deni gbɪ ta'da wa ne.

III Kina ɔdɔ kamölö 'bo'bi kopepe 'boja ma mi riyö mo yaga tine, na muwö yeri ma mi riyö mo ngi kiya te,

“Ako.”^{IV} Kina kosani mato ro ma kasi liyi kodo ngi. Bo ma keki domo i'di kosi kakpa 'deni teyi 'do bo kogba lende keyi yaga di mi dayayi, tine 'do bo ko'de ro ya na mi dayayi go bilaka kenyi tupo ranni ro go ranni. Kina mongo te i'di kogba mbele 'deni kosi bo.

^V Kina odo kamolo 'bo'bi kopepe 'bona ma mi mota mo 'deni tine, na muwo yeri ma mi mota mo ngi kiya te, “Ako.” Mongo, kina mo'ja kosani kolu kodo 'deni yayi. Bo ma keki domo inda'ba gbere 'deni kosi bo.

^{VI} Kina muwo a mato ngi kudu kozo mugu bilaka tara, di mi longo yeri sowo naga nima, kiya te, “Bi gomo 'ba mi kada do koto nge ro akugo nyonyu gbere koto. Kina gbi nge ro akugo mana gbere mota. Tine kinza kirasi ngeri ama ga ro 'ba 'bu ti 'ba akuwe ne de.”

^{VII} Kina odo kamolo 'bo'bi kopepe 'bona ma mi sowo mo 'deni yaga tine, na muwo yeri ma mi sowo mo tone ngi kiya te, “Ako.”^{VIII} Mongo, kina mo'ja kosani kanmi yowa kodo 'deni yayi. Bo ma keki domo ideki moyi mo ro Tole, kina Maliti kedi kosi 'beni kebe gomo. Kina ki'di kosi kakpa 'ba do kapa sowo 'ba dayayi nime ngi zinni 'do lije kupo bilaka mo ga yaga ti mbele, ti seyi, ti rako'o ma kako kozo agutupowo naga nima tara, kina gbi ti'di mo 'do kuruku 'ba yi moko na kupo.

^{IX} Kina odo kamolo 'bo'bi

nima kopepe 'bona ma mi muyi mo 'deni yaga tine, na mongo te didi 'ba bo lende laka ame ga tone kupo lije go ko'du 'ba Boko'ba gbi go tuwowo mo ne edi 'deni bici bi 'ba akumu 'ba Boko'ba yayi. ^X Kina lije kedi kulori ro ma kembe, iya te, “Nere Boko'ba, ni ame koto laka gbi ro bo lende kodoro ne. Eddi kola kpa bilaka 'ba mi dayayi naga nima kunzi nbö nyanya ga kinza ma kodo karama donni kpa dokolo roma ze nime ya?”

^{XI} Kina koza bonggo kanmi ngi me zinni ro kotokoto. Kina kileki kiya zinni 'do lije koda titi mbowa kupo londö lije ti lepi nni mato ga ame 'do kupo gbi kozo 'benni tara ne titi.

^{XII} Kina mongo te kamolo 'bo'bi nima opepe 'bona ma mi modokoto mo ngi yaga. Kina kizikizi ma kinza kiya ki'di doni ngi. Kada uyi roni ngi yaga ro ma kolu kozo durö 'ba potö toku. Kina nyepe kuyi roni ngi yaga ro ma kasi kozo roma. ^{XIII} Kina keli ni ki'di ngi tilayi beri di mitoro kozo dokukuru 'ba keli ma kana ame kedi kilayi di zi lili ma kembe ne tara. ^{XIV} Kina mitoro kukoku roni ngi yaga kozo kilaka naga tara. Kina doku ma lobu naga ti dootu ni kiyese ranni ngi me yaga di bi mo ga ma molo. ^{XV} Kina ro go bilaka pili, bo dayayi ni ti turu ni ti bo do bo kanya ni ti bo mori ni ti bo tigo ni kpaki ti bilaka ma laki pili ti atoli ni kusu donni ngi

mī ti'borō, mōto ga kebe mī lōnggō dōku. ^{XVI} Kina lijē koloma ngī rō topapa dōku lōbu ni ti ma titi naga, iya te, "Akoke kila'bake dōze 'dō kutu'bōke ze yaga di kōmō bō ame koloma 'deni dō kitī dō kiteli nime ne. Kina 'dō kutu'bōke ze gbī yaga di zi ya 'ba kamōlō 'bō'bi nime. ^{XVII} Rōmōyī kada 'ba ya ma dō kiteli 'bēnnī ōmō 'deni. Tine yē na ti kō'bo torō kpamo?"

VII

Kupō Yisarele

^I Di pōtō mo na mo'ja malayika sowō kōrō 'deni dō kumu sowō 'ba dōliṅṅō nime pili. Lijē ɔrō 'deni tirakpa kpa lili yaga kinza kome ra kako di mī dō kumu sowō naga nima mī dōyayi ala yōpō ala dō ngērī ma kōtō mōtō. ^{II} Kina mōngō te malayika mōtō ōmō ngī kēdī kako di yībī. Bo na ti wa 'ba tugu mōyī Bōko'ba bō dīdī. Kina bo kīdēkī malayika ma sowō ma tōnē ga kī'di kōzī kakpa 'ba tirasi dōyayi ni ti yōpō ni yaga 'deni teyi ne ngī rō ma kembe, ^{III} iya te, "Kinza kirasike dōyayi ala yōpō ala ngērī ni dē titi, tine 'jaa ṅbō ɔdō dugu mōyī Bōko'ba 'deni kpa dō bō laja ame ga rō 'ba Bōko'ba ze ne."

^{IV} Kina muwō tēgē ya ma kugu mōyī Bōko'ba 'deni kpa dōmo mo ga tītētē mo ēdī pili kuluku kpa mota kōdō dōmo kuluku 'butē bi 'butē mota dōōmu dōōmota

(144,000). Lijē pili di mī dō kupō ma 'butē dōmoriyō 'ba Yisarele mo tōnē ga. ^V Ugu kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowō (12,000) di mī kupō Yuda, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowō di mī kupō Rubēnī, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowō di mī kupō Gada, ^{VI} kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowō di mī kupō Asera, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowō di mī kupō Napatali, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowō di mī kupō Manase, ^{VII} kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowō di mī kupō Simona, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowō di mī kupō Lēwē, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowō di mī kupō Yisakara, ^{VIII} kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowō di mī kupō Zebolona, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowō di mī kupō Yesepa, kuluku 'butē bi 'butē riyō dōmosowō di mī kupō Benyimona.

Tindī

^{IX} Di pōtō mo na mōngō te tindī 'ba bilaka ma kinza kiya ame bōtō kō'bo dē tītētē mo ɔrō 'deni kōmō kitī gbī kōmō kamōlō 'bō'bi tōnē. Tindī naga nima lijē di mī dō kupō bilaka pili 'ba dōliṅṅō nime ame ga kpamo rō gege ne pili rō gō dōkomali bilaka. Lijē 'deni me ti bōngō kaṅmi rōnnī ti mbili mbirō kōzinnī. ^X Kina lijē kulōrī ngī timo rō ma kembe, kiya te, "Tōmō ze di mī tōlē nime ako di zi bo Bōko'ba ze ame bo koloma

'deni dɔ kiti ne, kina gbɛ di zi kamölö 'bo'bi."

XI Tine malayika tönë ga yayi ne ɔɔ 'deni kuru dɔ kiti nima gbɛ ti löbu tönë ga ti yëri sowɔ mo tönë ga toko teyi, kina lijë kënyɛ ngi pili kodi dönni bëri kotomo kömönni kɔmɔ kiti yayi. Kina lijë kilëlu Boko'ba, XII iya te, "Amini. Akilëlu ti rɔ löbu ti akikali ti yëë ma mo ti lende koro ti tigo ti tedi rɔ dɔ kiteli këdi zi bo Boko'ba ze nduwë nbö rɔ nburunburu. Amini."

XIII Kina löbu ma kɔtɔ mɔtɔ kënyɛ kititi ma, iya te, "Bilaka naga nima ti bɔngɔ kaŋmi rönni ne lijë yë mo ga na? Kina lijë ako di yala?"

XIV Tine mileki dɔmo zi bo miya te, "Nere, mikali dë. Ni na kicali."

Bo iya te, "Ya naga nime lijë na rɔ ya ame ga kɔdɔ 'deni yaga lowe di mi gomɔ 'ba közi kasi mbëmbë 'ba mi dɔyayi. Kina me lijë kurögö bɔngɔ 'bënni ga 'deni yaga ko'dɔ kaŋmi nböwö ti roma 'ba kamölö 'bo'bi. XV Kina me ki'di lijë 'deni kömö kɔmɔ kiti 'ba Boko'ba toja laja zi bo mi rö löbu abo yayi kote kada kote korɔndɔ. Kina bɔ mo tönë koloma 'deni dɔ kiti ne ti kutu'bö rɔ bo ngi rɔ mbëli dönni. XVI 'Bö inza kosa rönni kpe, kina koda mini inza kosa rönni gbɛ kpe. Kada kata inza ko'be dönni kpe ala pele rɔ amomoti 'ba bi kututu mɔtɔ o'dɔ lijë dë kpe. XVII Römöyɛ kamölö 'bo'bi ame 'de dɔngila kiti ne na

'deni rɔ bɔ koda lijë. Bo ti kitata lijë koto lijë kpa daa 'ba mini 'ba didi. Kina Boko'ba ti kididi tɔlɔ 'deni ngi pili yaga di kömönni."

VIII

Malayika Modomoriyö

I Kina ɔdɔ kamölö 'bo'bi kopepe 'boja ma mi modomoriyö mo tönë yaga tine na bi kudumö ngi liwo titi di mitɔrɔ, koloma ngi yiyi gomɔ kɔwɔ titi mbowa. II Kina mo'ja malayika ma modomoriyö ame ga lijë na këdi kɔrɔ kɔmɔ Boko'ba ne ngi yayi. Kina kogba tototi modomoriyö ngi koza közinni.

III Kina malayika mɔtɔ kömö 'ba bo ngi ti kita'ba ma di mi yamo köbököbö 'ba toŋma akato kele yimo. Kina bo kako kɔrɔ ngi ngila bi 'ba akumu na kogba akato kele ngi mbiri ki'di zi bo 'dɔ bo kodɔ'bo ti mötu 'ba bɔ lende laka ni gɔ bo koŋma dɔ bi 'ba akumu ma di mi yamo köbököbö nima kɔmɔ kiti 'ba Boko'ba yayi ne. IV Kina kötu 'ba akato kele nima kanyo ngi kari tɔrɔ kɔtɔ ti mötu 'ba bɔ lende laka ni di közi malayika nima kɔmɔ Boko'ba. V Kina malayika mo nima kogba kita'ba mo tönë ngi na bo kunzö pa'do ngi lɔ yimo di dɔ bi 'ba akumu. Kina bo ku'du ngi kako bëri dɔyayi, na tɔrɔ kunyɛ ngi nyelo këbi kapi rɔ ma koriki, kina kizikizi kiyaya dɔyayi ngi.

VI Kina malayika ma modomoriyö mo tönë ga yayi ti tötöti ne kileño ga rönni ngi ndö tome mo. VII Malayika ma dogba mo ome tötöti ma 'ba bo, na 'dë'di ki'di dönü ngi ti pa'do kudölö minü ti roma. Kina kodo ngi kako bëri döyayi, na döyayi kilañma ngi gëñiyi kpaki ti ngëri mo ga ti moli ma kunzi mo ga pili.

VIII Malayika ma mi riyö mo ome tötöti ma 'ba bo, na a mato kozo doku löbu tara ame 'deni ro kololo pa'do ne na ku'du ngi mi mini löbu. Kina kuyi mini löbu ngi yaga gëñiyi ro roma. IX Kina wa 'ba mi mini löbu ni köle ngi gëñiyi, sorope löbu ni kitiko ngi gëñiyi yaga.

X Malayika ma mi mota mo ome tötöti ma 'ba bo, na kèlu löbu mato ki'di dönü ngi ro ma köbö kozo pa'do do kali naga tara na kila'ba ngi di mitoro kako bëri mi yöpö ni gëñiyi ti daa ni. XI Möyi kèlu mo nima idëki ro Kulumë. Kina mini 'ba mi yöpö ni ti daa ni kuyi rönni ngi gëñiyi yaga ro ma kata. Kina bilaka köle ngi ro ma kënyë di zi mini nima kata 'deni yaga ne.

XII Malayika ma mi sowo mo ome tötöti ma 'ba bo, na kokoso kapa 'ba komo kada ni ti nyepe ti kèlu ni ngi gëñiyi yaga 'do kapa lijë ama ga kuyi rönni yaga ro mandölu. Kina bi këzë kari ngi gëñiyi ro mandölu gbi ti korondo mo tara.

XIII Kina odo mënyï mongo tine na muwö yagi yiri

ngi kokpe mini 'deni këdi köpu kebe mi poli toro ti tulöri ro ma kembe, kiya te, "Wuwu, wuwu, kpe bilaka 'ba döyayi, ti këdi ro gomo ma kënyë ro do kiteli ziye odo koso malayika ma mota naga nime kome mi tötöti ma 'bënni ga."

IX

Mömi

I Malayika ma mi muyi mo ome tötöti ma 'ba bo kina mo'ja kèlu mato ngi kila'ba 'deni bëri mi döyayi di mitoro. Kina kogba mapata 'ba tunyë kpa gö kalo kinza kota bicü mo dë tönë ngi ki'di zi bo. II Kina odo bo kari kunyë kpamo 'deni tine na kötu kanyo ngi di yimo kozo kötu 'ba lindü naga tara, këyölu komo kada ngi komo poli kölu yaga kozo mandölu. III Kina mömi kodo ngi di mi kötu nima nati kako mi döyayi. Kina ki'di tigo ma kozo 'ba nyi naga nima tara ngi zinni. IV Tine ose zinni kinza lijë ko'do oto dë zi moli ni ti a ma kunzi naga ti ngëri ni, bilaka lesi ame ga kinza möyi Boko'ba kpa domo ne na nge 'do lijë kozi gomo. V I'di tigo 'ba tupö bilaka naga nima dë zinni, tine 'do ti'di mo nge kononji tara nbö ko'do nyepe muyi. To'o mo kozo 'ba nyi ma ko'be bilaka. VI Kina mi kada mo naga nima bilaka ti koma go töle tine inza ko'ja. Bilaka ti kiteri töle, tine töle ti kirinja ë'bëni

gbiringili bito to ne ga di zinni.

VII Momi mo naga nima ngi kozo kosani ame kiyija 'deni ndo tari kpa ya ne. Lije ti a moto ga donni kozo ageni yamo kobokobo tara, komonni o'de komo bilaka lesi. VIII Sunē 'ba rōnni idakpa kozo sunē 'ba do 'ja tara, kilinba kpenni kozo kilinba kpa tabiyō. IX Lije ti a moto kozo maketi yamo tara kpa dango'do lije. Biro kakala lije ebi kozo biro aribiya 'ba ya ma konzi ame kosani mo ga kedī koto 'deni tari kpa ya ne tara. X Lije ēdi ti do giliti ti 'di teyi kozo 'ba nyi naga nima tara. Do giliti lije nima na tigo 'benni 'ba ti'di bilaka kononji nyepe muyi tonē kedī teyi. XI Lije ēdi gbi ti bo donni, bo na ro malayika 'ba Satani ro bo do go kalo kinza kota bici mo de tonē. Moyi bo ma ro kpa Yudayi idēki ro Abadono kina ma ro kpa Giriki idēki ro Apolono, ame 'jo 'ba lende mo tēgē, "Bo tote do."

XII Gomo ma dogba oya 'deni tine ola koso mo gba riyō 'do kako.

XIII Malayika ma mi modokoto mo ome tototi ma 'ba bo, kina muwō biro kudu ngi kako di do kumu sowo 'ba bi 'ba akumu ko'ba di mi yamo kobokobo tonē komo Boko'ba yayi ne. XIV Biro nima ilende zi malayika ma mi modokoto nima ti tototi ne, iya te, "Ope do malayika sowo 'ba Satani tonē ga koboso lije 'deni kpa

yōpō do kilēbi 'ba Epurate ne."

XV Kina kope do malayika tonē ga kikeki lije 'deni le ndo yayi toda do saa nima, kada nima ti nyepe nima ti kozo nima ne ngi, 'do tupō bilaka yaga gēnyiyi. XVI Kina muwō tēgē worota mo ga ame ki'di 'deni ndo yayi ne ēdi pili kuluku kpa sowo bi 'butē mota domoriyō (200,000,000). XVII Kosani naga nima ti bilaka ma kēki domo mo ga ma mo'ja di mi nyi ma nima inda kozo a nime te. Maketi yamo 'ba kpa dango'do lije ro ma kasi liyi ro ma kese gbi ro domi'bō'bō. Kosani mo ga domo kozo do tabiyō tara. Kina pa'do ni ti kōtu ti kulugbi doku ma kedī kilanma kodo ngi di kpenni. XVIII Kina a mota naga nime kodo di kpenni ne kote do bilaka ngi gēnyiyi. XIX Bi 'ba tigo 'ba kosani naga nima na ro kpamo ti do giliti mo ga. Rōmōyi do giliti lije ngi kozo murē tara ti do teyi toga bilaka timo.

XX Tine koso bilaka lesi ame ga komo di kpa gomo lobu naga nime kupō lije de ne, oto donni de ma koto te di mi ndobo ko'do 'benni ga. Lije ola go tulomu kpenni zi akoro 'benni ga de. Kina gbi ti akoro 'benni ga ame lije kileno di mi yamo ma kobokobo, di mi sitēri, ti moto ga ma kose ro ngēri ni ti doku ni ame ga pili konjo bi de, kilende de, kilingere de gbi yo ne, lije ola go tulomu kpenni teyi de koto

te. ^{XXI} Lijë oto dönni də gbi koto te di mi ako'do kënyë 'bënni naga nima, di mi tedi ro bo közi roma, di mi tata, di mi yeri gbi di mi 'bögö.

X

Malayika Ti Buku Titi

^I Kina mo'ja malayika ma do kiteli moto ngi kedı kako beri di mitoro. Poli utu'bö ro bo toko teyi ti azumuli kebe bi do bo toro. Komö bo öbö kozo kada tara. Ndi bo ga kozo ngoriya naga nima tara tine ro pa'do. ^{II} Bo edi ti buku titi moto közi bo yimo ro ma kitenye. Kina bo kutë ndi bo ma dori ngi mi mini löbu, tine ma gali mi doyayi. ^{III} Kina bo kënyi kulöri ro ma kembe kozo birö mugu tabiyö naga nima tara. Kina odo bo kulöri 'deni tara tine na birö toro kapi ma modomoriyö tönë ga kilende ngi.

^{IV} Kina odo toro kapi naga nima kilende 'deni tine miteri tugu mo. Tine na muwö birö ngi di mitoro, iya te, "Utu'bö kpa lende naga nima toro kapi naga nima kedı kiya ne beri, kinza kugu de."

^V Kina malayika mo tönë mo'ja kedı koro yayi ndimo ma koto mi mini löbu moto mi doyayi ne kombi közi bo ma dori ngi mitoro to'do lömu. ^{VI} Kina bo kulömu ro bo ngi ti Boko'ba bo ame kö'bö 'ba bo ro nburunburu ne, bo ko'ba mitoro ni ti doyayi ni ti mini löbu ni kpaki ti wa ame ga yimo ne, bo iya te, "Kola gomo de

kpe kigabi. ^{VII} Tine mi kada mo to nima malayika ma mi modomoriyö mo kedı kome tototi ma 'ba bo ne na 'do ko'do wa 'ba Boko'ba ame ga molo ro ma kusu ne ngi ko kozo ame bo kuwöwö 'deni molo zi bo laja abo ga bo kumë lende ni ne."

^{VIII} Kina muwö birö tönë 'böwu kilende zö di mitoro, iya te, "Ari kogba buku nima yimo ro ma kitenye ne di közi malayika nima kedı koro ndimo ma koto mi mini löbu moto mi doyayi ne."

^{IX} Kina mari ngi zi malayika nima mititi 'do bo ki'di buku titi nima zö. Bo iya te, "Me, ogba konyo. Ti kuyi miyi ro ma ko'ba'ba, ne di kpëyi ti kindili kozo tagi."

^X Kina mogba buku titi tönë ngi di közi malayika nima na monyo ngi. Tine di kpama indili ngi kozo tagi tara, kina odo monyo 'deni yayi tine na yimö kuyi roni ngi ro ma ko'ba'ba. ^{XI} Kina kilende zö iya te, "Tine ti kumë lende gbi go kö'du 'ba bilaka do kupö ma konzi ame ga kpamo ga ro gege ne gbi ti bo dolinq ni."

XI

Bo Laja Ma Riyö

^I Kina ki'di peri kulöru ngi zö kozo a 'ba tiyari wa naga nima tara. Kina kose gomo zö, iya te, "Ari kiyari rö löbu 'ba Boko'ba gbi ti bi 'ba akumu mo. Kina 'do kitetë bilaka mo ga ame kedı kumötu yimo yayi ne. ^{II} Tine kinza kiyari

reki ma yaga mo nima dē, ola. Römöyī i'di 'deni zi bō lōwō. Lijē ti koloma ḡbō nyepe 'butē sowō dōmorīyō mī gawo koto laka nime tirasi mo yaga. III Tine ti mi'di tigo zi bō laja ma riyō ma ga kina lijē ti kusu bōḡḡō 'ba monō rōnnī lijē kari tiya laja 'ba Boko'ba ḡbō nyepe 'butē sowō dōmorīyō."

IV Bō laja riyō naga nima lijē na rō ḡḡērī riyō 'ba 'bu ti lamba riyō tōnē ga kēdī kōrō kōmō ḡere Boko'ba bō dōyayi yayi ne. V Ɔdō bōtō ko'dōkō tako rō ya tosa rōnnī te, na pa'do kōdō ḡḡī di kpēnnī kote dō bō ya mo tō ne naga nima yaga. Bōtō ame ko'dōkō to'dō a ma kēnyē zinnī ne oloma ḡḡī nduwē rō tōlē kōzō a nime te. VI Ya naga nime ēdī ti tigo 'ba 'dō tora kōmō pōli liyō teyi kinza tōrō ka'di ra mī dōyayi mī kada ma lijē kēdī tiya laja nima. Kina lijē ēdī ḡbī ti tigo 'ba tuyī mini timo rō roma kina ḡbī to'de dōkomali sēyī ma kēnyē naga kako mī dōyayi kōzō a ma lijē ko'dōkō tara.

VII Tine Ɔdō lijē kote tiya lende 'bēnnī nime 'deni, na kuruku mōtō ti kōdō ḡḡī di mī ḡō kalo kinza kota bīcī mo dē tōnē ko'dō ya tinnī ka'da lijē kupō yaga. VIII Tōku lijē ti koloma yaga mī gawo dō kilēbī ame mōyī mo ga ma kīdēkī rō dōḡgala rō Sodomō ni ti Ezipeto ne. Gawo nime na ḡbī kutōtī ḡere 'bēnnī yīmo. IX Mī tō'dō dō mota ti dōmo teyi bilaka

di mī dō kupō pili ame ga kpamo rō gege ne pili rō ḡō dōkomali bilaka ti kebe tḡḡḡḡḡḡ tōku lijē kota ḡōmo kinza kusu dē. X Bilaka 'ba dōyayi ti kogora ḡōnnī ko'dō ḡbele mo ti toja kpa kōzī rō ḡō rōnnī. Römöyī ya riyō naga nime i'di bilaka 'ba dōlīḡḡ nime 'deni kōḡḡḡḡ kēnyē.

XI Tine di pōtō tō'dō dō mota ti dōmo teyi na lili 'ba dīdī kako ḡḡī di zi Boko'ba kōdō mī ya riyō tōnē ga. Kina lijē kēnyī ḡḡī kōrō tōrō na tikere ma kinza kiya kindā'ba ya ame ga pili ko'ja lijē ne ḡḡī. XII Kina lijē kuwō bīrō kudu ḡḡī rō ma kembe di mītōrō kilende zinnī, iya te, "Akoke tōrō bine." Na lijē kari ḡḡī ti pōli mītōrō bō ya 'bēnnī tōnē ga kēdī kōḡḡḡḡ ḡōnnī ḡḡī nyanḡowo.

XIII Mī saa mo nima na kīzīkīzī ma kembe ki'di dōnī ḡḡī. Kina kapa ma 'butē 'ba gawo nima kulōru ḡḡī yaga. Kina kīzīkīzī nima kupō bilaka ma kuluku 'butē bī 'butē dōmosowō (7,000) ḡḡī, na kōdō tikere ḡḡī mī kōzō ga kōmō mo ga kebe tubī ḡō lōbu 'ba Boko'ba 'ba mītōrō.

XIV Gomō ma riyō mo oya 'deni, tine ola 'deni 'bato rō ma mī mota mo nati 'dō kako ḡīri naga nime.

Tōrō Kapi

XV Malayika ma mī modōmorīyō mo ome tōtōtī ma 'ba bō, na bīrō 'ba ya mōtō ga kudu ḡḡī rō ma kembe di mītōrō, iya te,

“Doliŋo nime ëdi 'deni mi koma kōzi nere Boko'ba ze lije ti Kurisito abo. Kina bo ti koloma ngi kō'bo ti kōzi kakpa 'ba dōmo nduwē ro nburunburu.”

XVI Kina löbu 'butē riyō dōmosowō mo tōnē ga koloma dō kitī 'bēnni ga koma Boko'ba yayi ne kēnyi ga ngi kodi dōnni bēri kotomo kōmōnni tilēlu Boko'ba, XVII iya te, “Dilēlu yi ni nere Boko'ba tigo dō kiteli ni ame kēdi 'deni molo di bi tisaki mo nduwē kōmō giri nime ne. Rōmōyi inda'ba tigo dō kiteli 'bi 'deni kisaki 'deni tēdi ro nere 'ba dōmo. XVIII Dō kupō ame ga kikali yi Boko'ba dē ne yimo ti kata rōyi rōmōyi kada 'ba ya 'bi ömō 'deni, kada 'ba to'dō burē 'ba tōku ni. Kada 'ba 'dō ti'di kpa kōzi zi bō laja 'bi ga bō kumē lende ni na 'deni kina gbī zi bō lende laka ni ti ya ame ga koro möyi yi ne, ma titi kpaki ti ma löbu. Kada mo ömō 'deni 'dō tote dō bō kirasi mi dōyayi tōnē ga yaga.”

XIX Kina kpa rō löbu 'ba Boko'ba ame mitoro ne kurögō rōni ngi yaga ro gbōŋō, kina ko'ja sandu 'ba lömu 'ba Boko'ba ngi kēdi mi rō löbu nima yayi. Kina toro kēbi ngi kunyi kapi ro ma koriki, kina kizikizi ti 'dē'di ma kinza kiya ki'di dōni ngi.

XII

Marongo Ni Ti 'Ja Mōto

I Kina sēgē 'ba wa ma kinza kiya kōdō ngi mitoro. 'Ja mōto bōngo 'ba rōmo ro kada ti nyepe ndini bēri. Agēni 'ba dōni kēlu 'ba dōmo n̄bō 'butē dōmoriyō. II Loko ro ma koma kindasi 'deni ngi ngosi 'dō kōyō. Kina loko kēnyi ngi tome kuwu di zi tō'ō 'ba kole. III Kina sēgē mōto kōdō ngi gbī mitoro, kogba marongo kasi mōto dōmo modōmoriyō kpaki ti agēni teyi, kazo dōmo n̄bō 'butē. IV Kina bo kona kēlu ngi gēnyi di mitoro ti dō giliti bo ku'du bēri mi dōyayi. Bo ari koro koma 'ja tōnē kēdi ko'dō tōyō ne, rōmōyi 'dō dō loko kōyō yo go bo kindiyō kole mo ngi. V Loko öyō ro kole botoni ro nere bō dō bilaka pili ame 'dō bo koloma ro bō dōmo pili ti pēri yamo ne. Kina kolo kole 'bēni tōnē ngi kari mitoro zi Boko'ba koma kitī abo. VI Kina 'ja tōnē kirinja ngi kari yi mōkō go bi ame Boko'ba kileŋo 'deni zini 'dō kongo göni di teyi n̄bō nyepe 'butē sowō dōmoriyō ne.

VII Kina ya kila'ba ngi mitoro. Mayikolo ame ro löbu 'ba dō malayika 'ba Boko'ba ne ti malayika ma 'ba bo ga ota kpēnni ngi ro ya ti marongo tōnē gbī ti malayika ma 'ba bo ga. VIII Tine marongo nima itigo dē laka, kina ka'da bo ngi ti malayika ma 'ba bo ga, koga lije ngi go lije koloma dē kpe mitoro. IX Kina kitinji kogba marongo bulöbu murē Sātani bō susu tōnē ngi bēri mi

doyayi kpaki ti malayika mo ga. Bɔ susu tönē kēdi ki'di bilaka 'ba dooyayi pili kɔɔ yaga di mī kɔri 'ba Boko'ba ne, bo na.

^X Kina muwö birɔ kudu ngi ro ma kembe di mitoro, iya te, "Kɔnyi ömō 'deni di zi Boko'ba ze. Kina tigo ti nɛre löbu abo ömō 'deni gbī ti közi kakpa 'ba Kurisitō abo. Römöyī bɔ susu tönē kö'bō tususu lēpi ze ga kote kada kote korɔndɔ zi Boko'ba ne, bo inza kpe itinji bo 'deni bēri. ^{XI} Lijē a'da bo 'deni ti roma kamölö 'bo'bi gbī ti lende kodoro ame lijē kuwöwö 'deni ne. Lijē ilaɲa go didi nni 'deni 'do tolē. ^{XII} Kina ti, kpe mitoro ni iliyake ti, ti ya ame ga pili yimo ne. Ne bu'bu ma löbu ziye dooyayi ni kpe ti mini löbu römöyī bɔ susu tönē ari 'deni bēri ziye yayi. Bo ēdi kö'bō ngi lo ti mī kata römöyī bo ikali kada abo gomo owo dē."

^{XIII} Kina ɔdo maroŋgo tönē bo koŋgo kitinji bo 'deni mī dooyayi tara tine, na bo ki'di ngi toga go 'ja tönē köyö kole bɔtoni nima ne. ^{XIV} Tine onzo kakala 'ja nima ngi kɔɔ 'ba yagi yiri naga nima tara 'do loko köpu timo kari mī go bi 'bēni tönē kileŋo 'deni zini yi mökö ne. Kina 'do koŋgo göni di yayi nduwē nbö nyepe 'butē sowo domoriyö kitata loko di zi maroŋgo nima.

^{XV} Kina ɔdo maroŋgo koŋgo 'ja nima 'deni köpu tara tine, na bo kitē'dē mini

ngi di kpa bo 'do koso do 'ja nima yaga. ^{XVI} Tine yayi okonyi 'ja nima ngi. Yayi obe kpēni ngi na kindiyɔ mini tönē maroŋgo nima kēdi kitē'dē ne ngi pili. ^{XVII} Kina mī maroŋgo tönē kata ngi kɔɔ ɔto to ne ro 'ja nima. Kina bo kapo ngi kari to'do ya ti kɔɔ do kupö 'ja nima ame ga ro bo ki'di dönni go kö'du ki'di 'ba Boko'ba ne, kina gbī ti ame ga pili kinda'ba laja laka kodoro 'ba Yēsu nime. ^{XVIII} Kina bo kari koro ngi do yayi lida 'ba kpa mini löbu.

XIII

Kuruku Di Mi Mini Löbu

^I Kina moŋgo te kuruku moto ɔdo ngi di mī mini löbu, domo modomoriyö kazo domo 'butē 'do kpaki ti agēnji teyi. Domo ga pili ro gomo ti akugu teyi ro möyī ti'ja 'ba ro Boko'ba. ^{II} Kuruku mo nima mo'ja ne o'de röni ti kagba tine ndimo ga kɔɔ ndi anburuku tara, kina kpamo kɔɔ kpa tabiyö. Kina maroŋgo ki'di tigo abo ti kitī ti közi kakpa ma do kiteli ngi zi kuruku nima. ^{III} Domo ma koto inda kɔɔ kogba wētö ame 'do kupö ngi yaga ne ēdi teyi, tine wētö mo andi 'deni. Lende abo igayi bilaka 'ba mī doliŋo nime ngi pili kina kösö ngi go bo. ^{IV} Kina bilaka koloma ngi tilēlu maroŋgo römöyī bo na ki'di közi kakpa zi kuruku nima. Kina lijē koloma gbī tilēlu kuruku nima, iya te, "Yē na

ti kēdi kɔzɔ kuruku nime?
Yē na ti kɔ'bo to'dɔ ya ti bo?"

^V I'di lende mɔtɔ ga ŋgī kpa kuruku nima tiya mo ame rɔ 'ba dɔ kombi ni ti ti'ja 'ba rɔ Bɔko'ba 'dɔ to'dɔ mo ŋbō nyepe 'butē sowɔ dɔmoriyō. ^{VI} Kina bo kebe ŋgī titi'ja Bɔko'ba tonɔɔŋɔ möyi mo ti bi 'ba loma mo ga kpaki ti ya ame ga kēdi koloma mitorɔ ne. ^{VII} I'di kōzi kakpa 'deni zi bo 'dɔ bo ko'dɔ ya ti bo lende laka ni gɔ bo ka'da lijē. Kina ki'di kōzi kakpa ŋgī zi bo dɔ, dɔ kupō bilaka pili 'ba dɔliŋɔ nime ame ga kpamo rɔ gege ne rɔ gɔ dɔkomali bilaka pili. ^{VIII} Rɔ gɔ dɔ kupō bilaka lesi pili 'ba mī dɔliŋɔ nime ti kēnyi tilēlu kuruku nime. Tine ya ame ga ŋge kugu möyi mo 'deni molo gba kinza ko'ba dɔliŋɔ nime dē mī buku 'ba didi ne na ti kilēlu bo dē. Ame na rɔ buku 'ba didi 'ba kamölö 'bo'bi ame kumu 'deni ne.

^{IX} Bɔ ame kēdi ti mbili i'dike bo kuwō lende nime.

^X Bɔ mɔtɔ ɔdɔ ki'di 'bēyi 'deni 'dɔ kinda'ba yi mī ya, ti kinda'ba yi ŋgī. Bɔ mɔtɔ ɔdɔ ki'di 'bēyi 'deni 'dɔ kupō yi ti mbele, ti kupō yi ŋgī.

Lende nime uwōwō 'deni 'dɔ bo lende laka ni kō'bō ti'di dōnni gɔ lende 'ba Bɔko'ba ti mī kēddi.

Kuruku Di Mi Yayi

^{XI} Di pötö mo 'deni tine na mo'ja kuruku mɔtɔ kɔdɔ ŋgī yaga di mī yayi, kazo dɔmo riyō kɔzɔ 'ba kamölö tara. Tine bo ilende za 'böwu kɔzɔ maroŋgo. ^{XII} Kina bo ki'di

ŋgī to'dɔ wa ame ga pili rɔ 'ba kōzi kakpa 'ba kuruku ma dɔgba tönē. Kina bo ki'di dɔyayi nime ti bilaka mo ga pili ŋgī kebe tilēlu kuruku ma dɔgba mo tönē kogba wētö mo kandi 'deni ne. ^{XIII} Kina bo kebe ŋgī to'dɔ gɔ koto ma kinza kiya naga, mɔtɔ ga bo i'di pa'do kako bēri di mitorɔ di kɔmɔ bilaka pili te ko'ja. ^{XIV} Kina bo kindēndē bilaka 'ba dɔyayi ŋgī ti lende löbu naga nime bo ko'dɔ ti kōzi kakpa 'ba kuruku ma dɔgba mo tönē ne. Bo i'di lijē ko'ba akoro 'dɔ toro kuruku mo tönē koga wētö pa dɔmo ti mbele tine kēnyi kɔmɔ 'biri ne. ^{XV} I'di tigo mo ŋgī zi bo 'dɔ bo ki'di tawo mī akoro nima gɔ kēnyi tilende 'dɔ ki'di kupō ya ame ga pili ko'dɔkɔ tilēlu mo dē ne yaga. ^{XVI} Kina bo kutōri bilaka pili ŋgī gbī 'dɔ kugu möyi bo dɔ konyɔ mo ga ma dōri mɔtɔ ga kpa dɔmo. Bo utōri löbu ni ti ya ma laki ni, bo lisa ni ti bo mōri, bo liŋɔ ni ti atoli ni ŋgī pili 'dɔ ko'dɔ a nime. ^{XVII} Tēgē bilaka ame kinza kugu möyi bo ala akitētē abo rɔmo ne gɔ kugō ndögö dē.

^{XVIII} Ame i'di 'deni toma akikali timo. Bo ame rɔ bo akikali ne bo kokɔkɔ 'jo 'ba akitētē nime. Römōyi akitētē nima kuluku 'butē dɔɔmota kɔdɔ dɔmo 'butē dōömu dɔɔkɔtɔ (666) teyi nima tēgē möyi kuruku nima rɔ möyi bilaka lesi.

XIV

Kamölö 'Bɔ'bi Dɔ Döku

'Ba Ziyona

^I Kina ɔɔ moŋɔ tine mo'ja kamölö 'bɔ'bi 'deni ŋɔ kēdi kɔɔ kɔmɔ ma yayi ɔɔ döku 'ba Ziyona, ya ma kuluku kpa mota kɔɔ ɔɔmo kuluku 'butē bi 'butē mota döömu ɔɔmota (144,000) tönē ga kēdi ti möyi bo gbī ti möyi 'bu bo ɔɔ ma kugu kpa dönni ne na ti bo yayi. ^{II} Kina muwö birɔ kudu ŋɔ di mitorɔ kɔɔ birɔ mini kolo naga tara, kɔɔ birɔ tɔɔ kapi ame ɔɔ ma kembe ɔɔ ma koriki ne. Birɔ nima muwö ne udu kɔɔ birɔ tɔmɔ ma konzi ame bɔ komba mo ga kēdi tomba mo ne tara. ^{III} Lijē ya ma ti kamölö 'bɔ'bi naga nima na kēdi koba ŋgala la'ja kɔmɔ kiti 'ba Boko'ba yayi kɔmɔ yeri sowɔ tönē ga ti löbu mo tönē ga. Bɔɔ motɔ ɔ'bo dē tikali ŋgala nime tine ŋge ɔɔ lijē ya ma kuluku kpa mota kɔɔ ɔɔmo kuluku 'butē bi 'butē mota döömu ɔɔmota (144,000) ame ga kutē gönni 'deni di mi ɔɔyayi ne. ^{IV} Lijē nime na ɔɔ ya ame ga konyɔnyɔ rönni dē mi yeri ti 'ja ne, kina me lijē kogbo rönni 'deni kö'bo ɔɔ ma kɔɔ. Lijē ösö 'deni nduwē ɔɔ kamölö 'bɔ'bi mi bi ame ga pili bo kari teyi. Lijē na ɔɔ ame ga kutē gönni 'deni di mi löngö bilaka lesi 'ba doliŋɔ nime ki'di lijē 'deni ɔɔ kpa közi ma laka zi Boko'ba ni ti kamölö 'bɔ'bi ne. ^V O'ja a mɔɔ ɔɔ bēti dē di kpēnni, lijē 'bēnni ŋɔ lipo kinza bi ŋɔɔ rönni.

Malayika Mota

^{VI} Kina mo'ja malayika motɔ kokpe mini 'deni ŋɔ kēdi köpu kebe mi poli tɔɔ. Bo ēdi ti laja laka 'ba Boko'ba ma ŋburunburu tuwöwö mo zi bilaka pili ame ga kēdi koloma mi ɔɔyayi ne, ɔɔ ɔɔ ɔɔ kupö bilaka pili ame ga kpamo ɔɔ gege ne pili ɔɔ ɔɔ ɔɔkomali bilaka. ^{VII} Bo iya ɔɔ ma kembe, tēgē, "Ereke Boko'ba, i'dike ɔɔ löbu kēdi zi bo römöyi kada 'ba burē abo ömö 'deni. Umötuke bo bɔ ko'ba mitorɔ ni ti ɔɔyayi ti mini löbu gbī ti daa ni."

^{VIII} Malayika ma mi riyo mo ozi gbī ɔɔ ma ɔɔgba nima, kiya te, "Gawo 'ba Babele ɔɔ kilēbi tönē ki'di ɔɔ kupö pili kuwē layi kata 'ba yeri 'bēni tönē ne, inza kpe, loko ulöru 'deni."

^{IX} Malayika ma mi mota mo ozi gbī ɔɔ ya ama ga, kuwöwö ɔɔ ma kembe, iya te, "Bɔ ame kilēlu kuruku nima ti akoro mo kugu möyi mo kpa döni ala ɔɔ konyɔ ni ne, ^X bo ti kinene ya kututu 'ba Boko'ba nime koti 'deni ɔɔ ma kata löwö mi kösu 'ba ya abo ne ŋɔ. Ti ki'di bɔ mo ŋɔ tonɔŋi mi pa'do ti kulugbi döku ma kēdi kilanma di kɔmɔ malayika kɔɔ laka ni te ti kamölö 'bɔ'bi. ^{XI} Ti kötu 'ba anɔŋi 'bēnni nima kanyo ŋɔ nduwē ŋbɔ ɔɔ ŋburunburu. Bo kumötu kuruku ni ti akoro mo, ti ma ti möyi mo ɔɔ bo nima, lijē 'bēnni ɔɔ kindawo inza zinni kote kada kote korɔɔɔ."

XII Ame uwöwö rönì 'deni 'dò ki'di bò lende laka ni kò'bò ti mì kèddi, lijè ame ga kuwö dò kò'du ki'di 'ba Bòko'ba 'deni lijè kò'bò ti'di dönni gò lende 'ba Yèsu ne.

XIII Kina muwö birò kudu di mìtorò, iya te, "Ugu kòzò a nime te. Ya ame ga kisasi di mì kada nime tone kèdì kolè mì laja 'ba Kurisitò ne na laka."

Nyi Kòtò Laka iya te, "Yèè, rò ma laka lijè ti kindawo rönni 'deni ngi di mì ndòbò löbu 'bènni naga nime. Römöyì kpa közi 'ba ndòbò laka 'bènni ti kozi nduwè gönni."

Tumu A 'Ba Mì Doyayi

XIV Tine monḡò, kina mo'ja pòli kaḡmi ngi dḡba kòmò ma yayi. Bò ma koloma dò pòli mo nima kòzò kole 'ba bilaka lesi. Bo ti agèḡi yamo kòbòkòbò ti yibo ma kapa közi bo. XV Kina malayika mòtò kòdò ngi di mì rò löbu 'ba Bòko'ba kiya zi bò ma koloma dò pòli tònè rò ma kembe, tégè. "Ogba yibo 'bì kumu ti, römöyì kada 'ba tumu mo òmò 'deni. A 'ba mì doyayi andi 'deni."

XVI Kina bò ma koloma dò pòli mo tònè kuwìri yibo abo ngi kari mì doyayi kina kumu wa 'ba mì doyayi ngi. XVII Kina malayika mòtò kòdò ngi gbì di mì rò löbu 'ba Bòko'ba mo nima mìtorò yayi ne. Bo gbì ti yibo ma kapa. XVIII Kina malayika ame rò bò tonḡò gò pa'do ne kako ngi di bi 'ba akumu kiya rò ma kembe zi bò ama ti yibo kapa ne, tégè, "Ogba

yibo kapa 'bì nima kari koke dòsulu 'ba döḡgèri kindili timo di doyayi römöyì lijè asi 'deni."

XIX Malayika nima uwìri yibo abo mì doyayi kina kokpekpe döḡgèri ma kana kindili mo ngi kòdò mì bi 'ba tuzi mo ame kileme ya löbu 'ba Bòko'ba ne. XX Uzi döḡgèri tònè ga ngi mì bi 'ba tuzi mo ame yaga caki di rò gawo ne. Kina roma ku'buli ngi di yimo kòzò mini 'ba yöpò ma koso tara. Gòmo ma kakpa ari ḡbò kòzò mayile kuluku mota kòdò dòmò 'butè mota (180) tara. Kina ma kalo mo ḡbò kòzò dòkòmò kumògu riyò.

XV

Sèyi Ma Nburunburu

I Kina mo'ja sègè 'ba wa ma kinza kiya ngi di mìtorò. Malayika mòtò ga modòmoriyò ti sèyi modòmoriyò ame ga rò 'ba ḡburunburu 'ba ya 'ba Bòko'ba ne.

II Kina mo'ja a mòtò ngi 'deni yayi kòzò yöpò mandara naga tara kudölò mìni ti pa'do. Tine ya ma ka'da kuruku tònè ga na kèdì kòzò kpa yöpò nima yayi. Lijè na rò ya ame ga ka'da kuruku nima 'deni ti akoro abo mo tònè gbì ti akitètè 'ba möyì bo mo tònè ne. Lijè pili ti tòmò közìnni, Bòko'ba na ki'di 'deni zìnni. III Kina lijè koloma ngi rò toba ḡgala 'ba Musa bò laja 'ba Bòko'ba, ame gbì rò ḡgala 'ba kamölò 'bò'bi.

Ame koba kiya te, "Nere Boko'ba tigo do kiteli, ndobo ko'do 'bi ga na kulowo ro mbembé ro do kiteli. Nere 'ba do bilaka nime pili, kori 'bi na njo ro ma kodoro. ^{IV} Yö nere, boto moto inza ame go kö'bö kinza kere yi de, kilélu möyi yi de gbi ne. Römöyi ni na nge koto laka. Do kupö bilaka nime pili ti kako kolodo beri komöyi tilélu yi. Römöyi lende laka ko'do 'bi kiné mo ileme roni 'deni."

^V Di pötö mo 'deni tine na mo'ja kpadöri 'ba rö löbu 'ba Boko'ba ame ro bi loma 'ba lende abo ne kurögö roni 'deni yaga. ^{VI} Kina malayika ma modomoriyö mo töné ga ti séyi mo töné ga ne kodo ga ngi yaga di yimo. Bongo kanmi ame koro ngi köbö ro töbö ne na lijé kolo 'deni me rönni, lijé kudödu kpa dongo'do nni 'deni ti gasi ma köbököbö. ^{VII} Kina yeri ma koto di mi löngö yeri sowo töné ga koza kita'ba yamo köbököbö ngi pili közinni modomoriyö me lo ti ya 'ba Boko'ba bo tö'bö ro nburunburu yimo. ^{VIII} Kina kötu 'ba löbu abo 'ba Boko'ba ti tigo do kiteli abo kanyo ngi koso mi rö löbu abo mo nima. Tine boto inza kodo kpe titi yimo tine 'jaa nbö odo séyi 'ba mi kita'ba 'ba malayika modomoriyö naga nima kote rönni 'deni.

XVI

Kita'ba Modomoriyö

^I Kina muwö birö kudu ngi ro ma kembe di mi rö

löbu 'ba Boko'ba kilende zi malayika ma modomoriyö naga nima, iya te, "Arike todo ya 'ba Boko'ba di mi kita'ba naga nima mi dolijo."

^{II} Kina malayika ma dogba mo kari ngi kodo wa 'ba mi kita'ba ma 'ba bo mi doyai. Kina 'böngö ma kényé ame to'o mo ngi ro mbembé ne kodowe ngi tonyo ya ma ti möyi kuruku töné ga rönni kilélu akoro mo ne.

^{III} Kina malayika ma mi riyö mo kari kodo wa 'ba mi kita'ba ma 'ba bo ngi mi mini löbu. Kina mini kuyi roni ngi ro roma koro roma 'ba di ro töku tara, kina wa pili 'ba mi mini kölé ngi kote dönni yaga.

^{IV} Kina malayika ma mi mota mo kari kodo wa 'ba mi kita'ba ma 'ba bo ngi mi yöpö ni ti daa kina kuyi rönni ngi me ro roma. ^V Kina muwö malayika ame ro bo tongo go mini ne ngi koloma ro tiya mo tégé, "Ni bo ame kedé giri nime, gbi molo töné di bi tisaki mo ne, odo karama 'bi nime 'deni ngi njo ro ma kodoro dönni. ^{VI} Odo 'deni ngi ko tara dönni römöyi lijé na koja roma bo lende laka 'bi ga ti bo kumé lende mo ga. Kina me ki'di roma 'deni zinni tuwé mo."

^{VII} Kina muwö birö kudu di mi bi 'ba akumu iya te, "Nere Boko'ba tigo do kiteli, buré ko'do 'bi na ngi pili ro ma kodoro."

^{VIII} Kina malayika ma mi sowo mo kari kodo wa 'ba

mī kita'ba ma 'ba bo ṅgī kōmō kada. Kina ki'di tigo ṅgī zi kada toro bilaka ti pa'do ma kututu. IX Oro bilaka naga nima ti pa'do kututu nima, kina lijē kebe ṅgī togbōki mōyī Boko'ba bo do sēyi naga nima. Tine pele lijē ilagi nduwē 'biri toto dōnni di mī lende kēnyē gbī tilēlu bo go lōbu abo nime.

X Kina malayika ma mī muyī mo kari kodo wa 'ba mī kita'ba ma 'ba bo ṅgī do kiti 'ba kuruku tōnē, kina mandōlu kutu'bō dōlīṅo 'bēni ṅgī. Kina bilaka koloma ṅgī ro tunyi kpēnni di zi wa ma kēdi ko'ō mī yida rōnni. XI Kina lijē kebe ṅgī togbōki Boko'ba ame mitoro ne, rōmōyi go to'ō 'ba yida rōnni gbī ti 'bōṅō mo ga. Tine pele lijē ilagi nduwē 'biri toto dōnni di mī lende kēnyē ko'do 'bēnni ga.

XII Kina malayika ma mī modōkoto mo kari kodo wa 'ba mī kita'ba ma 'ba bo ṅgī mī yōpō do kilēbi 'ba Epu-rate. Kina mini mo kulōku ṅgī 'doyi 'do kilēṅo kori ndō zi bo dōlīṅo ni ma kēdi kako di yibi. XIII Kina mo'ja bikoro mota ko'de rōnni ti nyo'do kodo ṅgī di mī kpa maroṅgo tōnē, gbī di mī kpa kuruku tōnē kina gbī di mī kpa bo kumē lende ma do kindēndē mo. XIV Bikoro naga nime na ro bo laja 'ba Satani ga ame kēdi ko'do go koto ne. Kina lijē kari ṅgī zi bo dōlīṅo pili 'ba mī dōyayi nime to'de lijē pili kako bi koto kpa ya ti Boko'ba tigo do kiteli mī

kada ma ṅburuṅburu abo.

XV "Ne uwōke ti, mēdi mako ṅgī tugu'du kozo bo 'bōgō naga tara. Bo ame kō'bō ro ma koṅgo bi ndō ti boṅgo abo ga ne kina laka, rōmōyi kinza bo kari ra yaga kōmō bilaka ro go ṅbululu ro, ro kaya."

XVI Kina bikoro mota tōnē ga kototo bo dōlīṅo 'ba dōyayi nime ṅgī pili mī go bi moto kidēki mōyī mo ro kpa Yudayi ro Aramegido.

XVII Kina malayika ma mī modōmoriyō mo kodo wa 'ba mī kita'ba ma 'ba bo ṅgī mī lili. Kina biro kudu ṅgī ro ma kembe di mī rō lōbu 'ba Boko'ba di mī kiti mo, iya te, "O'do 'deni kote." XVIII Kina toro kēbi ṅgī kunyi kapi ro ma koriki gbī ti kizikizi ma kinza kiya. Kinē kizikizi ma te ako dē gba bilaka ko'ja di mī dōyayi nime. Akiyaya mo ṅgī ro ma kēnyē ro do kiteli. XIX Kina gawo do kilēbi tōnē konye mini ṅgī bi mota, kina kurō gawo lōbu 'ba mī dōyayi nime ṅgī pili yaga. Lende 'ba Babele do kilēbi tōnē udōlu dē di do Boko'ba, kina bo ki'di Babele ṅgī ko kinene ya kata kozo wowo abo tōnē. XX Kina dōotu ni kote rōnni ṅgī kōlu yaga, kurungu ni ti dōku ni pili kinda dē kpe. XXI Kina 'dē'di gbōgburōgbō ki'di tila'ba ṅgī kako bēri do bilaka di mitoro. 'Jo 'dē'di mo naga nima koto tūrindi mo kilo kuluku koto. Bilaka naga nime lijē oloma ṅgī ro togbōki Boko'ba go gomō 'ba 'dē'di nima, rōmōyi gomō

mo ɛnyɛ 'deni ŋɔ̄ rɔ̄ dɔ̄ kiteli.

XVII

'Ja Yɛri Mbɛmbɛ

^I Kina malayika ma kɔtɔ di mi lɔŋgɔ ya ma modɔmoriyɔ ti kita'ba tɔnɛ ga kako kilende zɔ, iya te, "Ako 'dɔ mileme karama ma kɛdi kɔdɔ dɔ 'ja yɛri mbɛmbɛ, gawo dɔ kilɛbi tɔnɛ kpa mini lɔbu ne ziyi. ^{II} Lɔko na bɔ dɔliŋɔ 'ba mi dɔyayi nime ko'dɔ yɛri 'deni me tini. Kina me layi 'ba yɛri mbɛmbɛ 'bɛni ga komɔnɔ dɔ kupɔ bilaka 'ba mi dɔyayi nime 'deni ŋɔ̄ pili rɔ̄ gɔmo."

^{III} Kina Nyi Kɔtɔ Laka kinda'ba ma ŋɔ̄ mbi na malayika tɔnɛ kombi ma ŋɔ̄ koto ma kari yi mɔkɔ. Di yayi na mo'ja 'ja mɔtɔ ŋɔ̄ koloma 'deni gɔ kuruku kasi mɔtɔ tɔrɔ. Kuruku mo mɔyi ti'ja 'ba rɔ̄ Bɔko'ba na kugu ŋɔ̄ pili kote yida rɔmo ga. Dɔmo ŋbɔ modɔmoriyɔ, kazo mo 'butɛ. ^{IV} 'Ja mo nima usu rɔ̄ kinɛ bɔŋgɔ kasi ma kele kɔzɔ ɔtɔ 'ba ŋere naga na rɔni. Kina lɔko kiyada rɔni 'deni ŋɔ̄ ti a 'ba tele ma ko'dɔ di mi yamo kɔbɔkɔbɔ naga ti lele ma ndɔgɔ kitigɔ naga ti nyileki ni. Tine kɔsu yamo kɔbɔkɔbɔ na lɔko kinda'ba kɔzini lɔ ti a ma kɛnyɛ 'ba ndoro 'ba yɛri 'bɛni ga. ^V Kina ugu mɔyi mulugu 'deni kpa dɔni yayi kɔzɔ a nime te, "Babele dɔ kilɛbi, ma 'ba yɛri ni ti a ma kɛnyɛ 'ba mi dɔyayi nime." ^{VI} Tine

monɔgɔ 'ja mo tɔnɛ, roma bɔ lende laka ni ti roma ya ma kɔlɛ mi kɔri 'ba lende 'ba Yɛsu naga omɔnɔ lɔko 'deni ŋɔ̄ ko'dɔ lɔko kɔzɔ layi tara.

Kina ɔdɔ mo'ja lɔko 'deni tara tine, lende 'bɛni igayi ma ŋɔ̄. ^{VII} Tine malayika nima ɛnyi kititi ma, iya te, "I'di lende mo kigayi yi gɔ wa'di? Ti miyɛti mi 'jɔ 'ba lende mulugu 'ba 'ja nima ti kuruku nima kombi ni ne 'basi ziyi, kuruku nima dɔmo modɔmoriyɔ kazo dɔmo 'butɛ ne. ^{VIII} Kuruku nima ko'ja ne bo oloma pa bine tine le'jete bo inza kpe. Kina bo ti kɔdɔ 'jaa 'bɔwu yaga di mi gɔ kalo kinza kota bɛci mo dɛ tɔnɛ gɔ bo kari ŋɔ̄ mi gɔ bi ame 'dɔ kiyɔlu bo teyi ne. Bilaka lesi 'ba mi dɔyayi nime ame ga kugu mɔyi mo dɛ mi buku 'ba didi mɔlo di bi tisaki 'ba dɔliŋɔ nime ne, ti kɔtɔ ŋɔ̄ rɔ̄ gɔnni ɔdɔ lijɛ ko'ja kuruku nime. Rɔmɔyi bo oloma tɔnɛ pa bine, kina me bo inza kpe tine gɔ bo kɔdɔ 'bɔwu.

^{IX} Ame i'di 'deni toma akikali timo di mi dɔ bilaka. Dɔ modɔmoriyɔ naga nima kina rɔ̄ kurunɔgu modɔmoriyɔ ame ga 'ja nima koloma dɔmo. ^X Kina lijɛ na gbɛ rɔ̄ bɔ dɔliŋɔ ma modɔmoriyɔ. Tine ma muyi mo ga inza kpe, ma kɔtɔ na ŋge kɛdi. Ma kɔtɔ mo ako dɛ gba. Ne ɔdɔ bo kako bo ti koloma ŋge mbowa. ^{XI} Kuruku mo tɔnɛ koloma pa bine kinza kpe le'jete ne bo na rɔ̄ bɔ dɔliŋɔ ma mi modɔmota mo. Bo rɔ̄

ma koto di mi longo ma modomoroyo naga nima tine bo ari 'deni mi bi ma 'do kiyolu bo teyi.

XII Kazo 'butē naga nima ko'ja ne, bo dolinjo ma 'butē ame ga gba kinda'ba kiti de ne na. Tine kiti 'benni lijē ti kinda'ba nge ko'do saa koto ti kuruku nima. XIII Lijē ti kodo'bo rōnni koto tuti ti'di tigo ti kōzi kakpa 'benni ga zi kuruku nima. XIV Lijē ti ko'do ya ti kamōlō 'bo'bi, tine kamōlō 'bo'bi ti ka'da lijē rōmōyi bo na ro nere 'ba do nere ni, bo dolinjo 'ba do bo dolinjo ni. Kina bo kōsō go bo ga ame ga bo kigeli 'deni kō'bo ti mi kēddi ne na ti kēdi gbī ti bo mi aka'da nima."

XV Kina malayika nima kēnyi kiya zō, iya te, "Mini lōbu nima ko'ja 'ja yēri nima koloma kpamo ne na ro do kupō bilaka pili 'ba dolinjo nime ame ga kpamo ro gege ne ro go dokomali bilaka lesi pili. XVI Kazo 'butē nima ko'ja ne gbī ti kuruku mo nima ti kēnyi to'ji 'ja yēri nima. Lijē ti kolō a 'ba rōni ga me yaga kola loko ro go nbululu. Lijē ti konyo yida ni kojma loko yaga ti pa'do. XVII Rōmōyi Boko'ba na ki'di 'deni molo mi dōki'di lijē 'do to'do ako'doko abo tara ti todo'bo rōnni tuti ti'di tigo 'benni zi kuruku nima tinda'ba kiti nbo kote lende 'ba Boko'ba kōmō do 'bo mo. XVIII 'Ja nima ko'ja ne loko na ro gawo do kilēbi ame kinda'ba kōzi kakpa 'ba do bo dolinjo 'ba mi doayai nime

pili ne."

XVIII

Tuloru 'Ba Babele

I Di poto mo na mo'ja malayika moto kedī kako bēri di mitoro. Bo na ro bo kōzi kakpa ma do kiteli. Kina ro lōbu abo tōbō mo kiyoro mi doayai nime ngi pili nbenbilenbe yaga. II Kina bo kēnyi kapi ngi ro ma kembe, iya te, "Inza kpe, Babele do kilēbi tōnē loko uloru 'deni. Ola loko 'deni ngi le'jete ro ti'bōrō 'ba dokomali nōki pili, ti dokomali wa ma kēnye naga ti yali ma kēnye ame ga bilaka ko'ji kinē mo ne. III Rōmōyi do kupō bilaka 'ba dolinjo nime pili uwē layi kata mbembē 'ba yēri 'bēni nima 'deni. Bo dolinjo 'ba mi doayai pili o'dō 'deni tini. Bo ndōgō ma lōbu naga 'deni pili ro mōri di zi wa konya 'bēni ga."

IV Kina muwō birō moto 'bōwu di mitoro, iya te, "Kpe bilaka ma ga, odoke yaga di mini, kinza kebe konyonyoke roye ra gbī mi lende kēnye 'bēni naga nima. Rōmōyi kinza gomo mbembē nime kedī kodo dōni ne moto mo ga kari ko'ja ye ra gbī. V Lende kēnye 'bēni ulu dōni 'deni nbo kota mitoro. Akēnye ame ga loko ko'do ne lende mo udōlu de du koto te di do Boko'ba.

VI Kina ti kpe malayika, ilekike gbī kopike zini kozo ame loko ki'di ne tara. Opiki zini korake dōmo teyi

kpa wa ame loko ko'do ne. Orosoko wawo ma kata ro do kiteli zini mi kosu 'beni kebe ma loko koloma ti'di mo. VII Odoke gomo ro mbembé doni ti tileri kozo ro lobu ti wa konya toné ga loko koloma ti'di mo bine ne tara. Loko oloma toné bine tubötö roni tiya mo ti doki'di ni tégé, 'Ma na ro bo dolinjo. Ma makuru'bé na dé. A moto ro mono 'ba tolé minza mudu.' VIII Go kö'du mo na gomo naga nime ti kota kpéni 'deni pili mi kada koto, gomo 'ba tolé ni ti mono ti 'bö seyí. Kina ti konma loko kulötö yaga ti pa'do. Römöyí nere Boko'ba ame ko'do buré 'beni ne bo na ti tigo do kiteli."

IX Kina do bo dolinjo 'ba mi doyyayi toné ga kö'do tini lijé konyonyo rónni gbí tini tonyo wa mbembé 'beni toné ga ne ko'ja kótu 'ba doni 'deni loko kedí kilanma tine, lijé ti kudu ngi konyo kókó góni. X Tikere 'ba gomo lobu nime kodo 'deni doni ne ti kinda'ba lijé 'deni ngi lijé koro nbó caki ro ma kawo kudu kiya te, "Bu'bu, bu'bu, yö Babele gawo do kilébi gawo 'ba tigo toné, ora kpéyi 'deni ngi mi saa koto." XI Bo ndögö ma lobu 'ba mi doyyayi ni ti kudu ni römöyí boto moto inza kpe ame 'do kugö wa 'ba ndögö 'benni ga, XII ma kozo yamo köbököbö ni sitéri ni lele ma kele ndögö mo kitigo kulöwö naga ti tiyi nyileki ni ti bonjo kumöru ma kele kulöwö naga ti ma kiné 'beri'beri naga, ti ngéri ma

kato kele naga ti dokomali wa ame ga pili kilenjo di mi kpa ké'dé ni ti ngéri ma ndögö kitigo naga ti 'bilénji ni ti yamo ni ti kulugbi doku ni XIII ti dokomali wa ma kato kele naga ti layi ni ti 'bu ti ruzu ni ti nyönyu ti sa ni ti kamölö ti kosani ni ti aribiya 'ba gomo ga, gbí ti atöli ni.

XIV Kina lijé bo ndögö lobu mo naga toné ti kényi 'böwu gbí kiya zini te, "Wa toné kombi doki'di yi gomo ne inza kpe ololo yi 'deni. Wa 'ba móri 'bi ti a köbököbö 'bi toné ga inza kpe nati ololo yi 'deni, inza ko'ja komo mo kpe."

XV Bo ndögö mo toné ga kugö wa naga nime mökö ko'ja móri di zini ne, ti koro nbó mökö di zi tikere 'ba gomo nime ko'ja ni 'deni ne. Lijé ti kudu kulöri konyo kókó, XVI kiya te, "Bu'bu, bu'bu, yö gawo do kilébi, ni toné kö'bó tusu bonjo ma kele kulöwö kiné kumöru naga röyi kö'bó tilaka di zi yamo ma köbököbö ni ti lele ma ndögö kitigo naga ti tiyi nyileki ni ne. XVII Móri mbembé ma kozo a nime te kote domo ngi yaga mi saa koto?"

Bo kugé sorope 'ba do mini lobu ni ti ya ame ga pili yimo kedí kilingere kebe do mini lobu kö'bó ro bi 'ba tonyo kpenni ne ti koro caki ro ma kawo, XVIII tonjo kótu 'ba doni loko kedí ro tilanma. Lijé ti kopapa kiya te, "Gawo moto inza molo di bi ti-saki mo kozo gawo do kilébi

nime." XIX Kina lijë ti kunzö buruku kodö dönñi ti monö konyo kökö kulöri kiya te, "Bu'bu, bu'bu, ni gawo dö kilëbi tönë bö kugë sorope löbu ni kö'bö to'ja a 'ba möri di miyi to'dö rönñi timo rö bö möri ne, ni na kitiko yi ngi yaga mi saa köto te?"

XX Kina iliyake ti kogorake göni kpe mitorö ni. Kina iliyake ti kogorake göni kpe bö lende laka ni, bö laja 'ba Kurisitö ni ti bö kumë lende ni. Böko'ba odö karama 'deni kö dönñi közo köri ma tönë löko koloma to'dö ye timo ne.

XXI Di pötö mo na malayika tigo dö kiteli möto kombi toto löbu möto mbiri közo toto kuwu ndöwu ma löbu naga nima tara ngi ku'du mi mini löbu. Kina bö kiya te, "Ti kinda'ba Babele gawo dö kilëbi nima ti mi kata ma közo a nime ku'du kila'ba bëri kinë mo kinda dë kpe. XXII Inza kuwö birö ngala 'ba löngö ni ti birö tömo ti more ti tototi kpe di miyi. Inza kö'ja bö miri 'ba a möto kpe di miyi. Inza kuwö birö ndöwu kpe di miyi. XXIII Pa'do 'ba lamba inza köbö kpe miyi. A möto rö birö 'joko ni ti 'ja la'ja inza kuwö kpe di miyi. Bö ndögö 'bi ga na 'deni rö abi'dë mi döliño nime pili. 'Bosi 'bi na me kiyölu bilaka 'deni me yaga di mi köri ma laka. XXIV Löko gawo nime na kö'ja roma bö kumë lende ni ti bö lende laka ni di mini, roma bilaka ame ga pili kupö mi döliño bine ne."

XIX

Kada Löbu 'Ba Kamölö 'Bo'bi

I Di pötö mo na muwö birö kudu ngi mitorö közo birö mugu tindi 'ba bilaka ma konzi naga tara kedï kulöri kiya te, "Alëluya! Könyi ti rö löbu ti tigo na pili rö 'ba Böko'ba ze. II Burë kö'dö abo na laka rö ma kodörö. Bö odö karama 'deni dö 'ja yëri mbëmbë dö kilëbi tönë koloma tirasi mi döliño ti yëri 'bëni ne. Bö opi dökolö bö laja abo ga ame löko kupö ne 'deni kö di rönñi."

III Kina lijë kulöri 'böwu timo, kiya te, "Alëluya! Kötu 'ba pa'do ame köñma ni ne anyo 'deni nduwë kari töro rö ngburunburu."

IV Kina löbu 'butë riyö dömosowö tönë ga ti yëri sowö mo tönë ga kolödo ngi bëri tilëlu Böko'ba, bö ame koloma 'deni dö kitï ne. Lijë kulöri timo iya te, "Amini! Alëluya!"

V Kina birö kudu ngi di kömö kitï tönë, iya te, "Rö göye kpe bö laja abo ga pili ma titi ti ma löbu ame kereke bö Böko'ba ze nime 'deni ne, ilëluke bö."

VI Kina muwö birö möto ngi kudu gbi 'böwu közo birö mugu tindi ma kinza kiya naga tara, közo bituru 'ba mini ma kembe közo birö töro kapi rö ma köriki ame rö ma kembe ne tara kulöri kiya te, "Alëluya! Nere Böko'ba ze tigo dö kiteli na kinda'ba kitï 'deni. VII Kina diliyake ti, ti mi këyi dubike gö löbu dö kiteli

abo. Römöyī kada 'ba gbe 'ba kamölö 'bɔ'bi ömō 'deni. Kina 'ja la'ja mo ileŋo rōnī 'deni ndö. VIII I'di bɔŋgɔ kele ma kɔɔɔ 'deni zīnī tolo mo rōnī." (Bɔŋgɔ kele nime ileme lende laka ko'dɔ 'ba bilaka 'ba Boko'ba.)

IX Kina malayika nima kēnyī kiya zō, iya te, "Ugu lende nime, lijē ame ga kīdēkī lijē 'deni tonyo gbe 'ba kamölö 'bɔ'bi nime ne lijē na laka." Kina bo kilekī gomo gbī kiya te, "Ame na rɔ lende ma kodɔɔ 'ba Boko'ba."

X Gɔ kö'du mo na molɔɔɔ ŋgī bi ndī bo bēri tīlēlu bo. Tine bo iya zō te, "Kinza ko'dɔ dē, ma gbī rɔ bɔ laja lēpī yī gbī kɔzɔ löndö yī mɔtɔ ga ama kinda'ba lende laka 'ba Yēsu nime 'deni ne. Boko'ba na kilēlu, römöyī Nyī Kɔtɔ Laka na me ki'di lijē 'deni kinda'ba lende laka 'ba Yēsu nime kina bo na gbī ma ki'di yī tumē lende nime."

Mi Kēddī Ti Lende Laka

XI Mo'ja mītɔɔ kurögō rōnī 'deni rɔ gbōŋō kosani kaŋmi kɔɔɔ 'deni kɔmɔ ma yayi. Bɔ kēkī dɔmo möyī mo rɔ Mī Kēddī ti Lende Laka. Burē ko'dɔ abo ti ya abo pili ti lende kodɔɔ mo. XII Kɔmɔ bo öbö kɔzɔ pa'do. Bo ti agēŋī 'ba löbu ŋbanjī dɔ bo. Bo ēdī ti möyī mɔtɔ kugu yida rɔ bo ame bɔtɔ mɔtɔ kikali dē tine bo na ŋge kikali abo. XIII Bɔŋgɔ abo ma bo kolɔ rɔ bo usu 'deni mī roma kosa rōnī ŋgī kote rɔmo. Möyī bo na rɔ Lende

'ba Boko'ba. XIV Bo omōmi bɔ ya 'ba mītɔɔ 'deni gɔ bo kēkī 'deni me dɔ kosani kaŋmi ti bɔŋgɔ kaŋmi ma kɔɔɔ rōnnī. XV Kina mbele ma kapa kɔɔɔ ŋgī di kpa bo toga dɔ kupō bilaka 'ba dōliŋɔ nime pili timo bēri. Bo ti kinda'ba kītī koloma rɔ bɔ dönnī ti pēri yamo. Bo ti kuzī layi 'ba ya löbu 'ba Boko'ba tigɔ dɔ kiteli. XVI Ugu möyī 'deni rɔ bɔŋgɔ abo gbī ti gölö bo kɔzɔ a nime te, "Bɔ dōliŋɔ 'ba dɔ bɔ dōliŋɔ ni, ŋere 'ba dɔ ŋere ni."

XVII Kina mo'ja malayika mɔtɔ ŋgī kēdī kɔɔ kɔmɔ kada. Kina bo kulōrī ŋgī rɔ ma kembe kilende zi yali pili ame ga kēdī köpu kebe tɔɔ ne. Bo iya te, "Akoke, otɔtɔke rɔye rɔ akonyo löbu 'ba Boko'ba nime. XVIII Römöyī 'dɔ konyoke yida bɔ dōliŋɔ ni ti yida bɔ dɔ bɔ kanya ni, yida kosani ni ti bɔ kēkī dɔmo mo ga ti yida bilaka pili, yida kole 'ba bɔ liŋɔ ni ti atōli ni kpaki, ma löbu kpaki ti ma titi."

XIX Kina moŋgɔ te, mo'ja kuruku tönē ŋgī ti bɔ dōliŋɔ 'ba mī dɔyayi ni ti bɔ kanya 'bēnnī ga kotɔtɔ ga rōnnī 'deni tari to'dɔ ya ti bɔ kēkī dɔ kosani tönē ti bɔ kanya ma 'ba bo ga. XX Tine na kinda'ba kuruku tönē ŋgī di mī ya nima, lijē ti bɔ kumē lende ma dɔ kindēndē mo. Bɔ kumē lende nime bo na rɔ bɔ koloma to'dɔ gɔ kɔtɔ 'ba kuruku nima. Gɔ kɔtɔ naga nima na bo

ku'bölu bilaka pili ame ga ti möyi kuruku nima rönni koloma tilëlu akoro mo ne timo. Kina ku'du kuruku tönë ngi ti bo kumë lende do kindëndë abo nima ro ma kididi mi pöpö 'ba pa'do köbö ame di mi kulugbi döku ma kedi kilaŋma ne. ^{XXI} Bilaka 'bënni mo ga ote domo 'deni pili yaga ti mbele tönë kodö di kpa bo këki do kosani nima ne. Kina yali kako ngi koloma titiri rönni ti yida lijë.

XX

Nyöri Kudödu Satani

^I Kina mo'ja malayika motö ngi kedi kako beri di mitöro. Bo ti mapata 'ba kpa gö kalo kinza kota bici mo de tönë közi bo ti kogba nyöri kirindi motö. ^{II} Kina bo kinda'ba maroŋgo bulöbu murë Satani bo susu tönë ngi bo kudödu ti nyöri tönë 'do koloma ro ma kudödu nbö komo köo kuluku 'butë riyö (1,000). ^{III} Kina bo ku'du Satani ngi mi gö kalo kinza kota bici mo de tönë kulöli kpamo ndiŋi teyi, kinza bo kebe ra gbi tu'bölu bilaka 'ba mi doliŋo nime. Tine 'do kope bo 'jaa koloma nge mbowa ro do ngölö di pötö komo köo kuluku 'butë riyö (1,000) nima.

^{IV} Mo'ja kitä kiyija 'deni yayi kina ki'di közi kakpa 'ba to'do burë ngi zi ya ame mo ga koloma 'deni domo ne. Lijë na ro ya ame ga kupö lijë go lende 'ba tiyëti kpa Yësu nime gbi go

lende 'ba Boko'ba ne, gbi ti ya ame ga kilëlu kuruku nima ala akoro mo de kilagi tugu möyi mo kpa dönni ala do konyo nni ne. Lijë na kindiŋi 'deni kodö yaga di mi tölë tinda'ba kitä nime kotö ti Kurisitö 'do toloma nbö komo köo kuluku 'butë riyö (1,000). ^V Köso töku ma laki naga nima indinji de kodö yaga di mi tölë tine 'jaa nbö di pötö komo köo kuluku 'butë riyö nima do kote rönni 'deni. Ame na ro tado 'ba töku ma dogba yaga di mi tölë. ^{VI} Lijë ame ga kodö mi tado 'ba töku ma dogba nime ne lijë na ti yeyi kotö laka. Tölë ma mi riyö inza kpe ti közi kakpa dönni. Tine lijë ti koloma ro bo akumu 'ba Boko'ba gbi ro 'ba Kurisitö. Kina lijë ti kinda'ba kitä ngi koloma kotö ti bo nbö komo köo kuluku 'butë riyö (1,000).

Ta'da Satani

^{VII} Kina do komo köo kuluku 'butë riyö nima kote rönni 'deni na kedi kope Satani ngi yaga di mi maboso 'beni tönë. ^{VIII} Kina bo ti kari ngi tu'bölu bilaka 'ba mi do kumu sowo 'ba doliŋo nime pili. Do kupö naga nima bo kedi kari tu'bölu mo ne na ro bilaka 'ba Gogo ni ti Magogo, 'do bo kototo lijë ko'de kpa ya. Lijë onzi közo 'jo yayi lida 'ba kpa mini löbu. ^{IX} Lijë do kari kogba mi do yayi pili lijë kuru do taya 'ba bo kanya 'ba Boko'ba toko teyi gbi ti gawo löbu mo tönë bo köo kulöwö

ne. Tine pa'do olodo ngi kako beri donni di mitoro kina kote donni ngi pili yaga. ^X Kina kinda'ba Satani mo tone ku'bolu lije ne ngi ku'du mi popo 'ba pa'do ame keddi kobö ti kulugbi doku ma keddi kilanma ne. Pa'do tone ku'du kuruku tone ti bo kume lende do kindende mo yimo ne na. Ti ki'di lije nduwe koloma tononji yayi kote kada kote korondo jbo ro jburunburu.

Kiti 'Ba Burë

^{XI} Kina mo'ja kogba kiti lobu kanmi moto ngi yayi ti bo mo domo. Kina dayayi ni ti mitoro kirija kuturu ngi bito to ne ga di zi komo bo, ko'ja kine mo ga de kpe. ^{XII} Kina mo'ja toku ni koro 'deni komo kiti yayi, ma titi kpaki ti ma lobu. Buku ni itenje yimo 'deni yayi. Kina kiteje mi buku moto ame ro 'ba didi ne ngi. Toku pili odo karama domo 'beyi 'ba bo moto ko go ako'do 'bi ame koloma tone to'do mo kugu 'deni mi buku nima ne. ^{XIII} Kina ki'di koja toku pili ngi, mini lobu oja toku ma 'ba bo ga ame mi bo ne ngi yaga, kina tole ni ti maliti koja toku ma 'benni ga ame lije kupo keddi minni ne ngi gbi yaga. Kina koloma ngi todo karama donni 'beyi 'ba bo moto go ako'do 'bi ame koloma tone to'do mo bine ne. ^{XIV} Kina ku'du tole ni ti maliti ngi mi popo 'ba pa'do. Popo 'ba pa'do nime na ro tole ma mi ryo. ^{XV} Odo ni moto ko'ja moyi yi de

kugu 'deni mi buku 'ba didi nima, u'du yi ngi mi popo 'ba pa'do nima.

XXI

Mitoro Ti Dayayi Ma La'ja

^I Kina mo'ja mitoro ma la'ja ni ti dayayi ma la'ja ngi. Mitoro ma dogba ti dayayi ma dogba tone ga iteli 'deni. Mini lobu ni inza kpe. ^{II} Kina mo'ja gawo Yerosalema koto laka ma la'ja ngi keddi kako beri di mitoro di zi Boko'ba, kiyada 'deni kele kozo 'ja la'ja ame kiyada roni 'deni ti bonjo ma kele toda do me'de ne tara. ^{III} Muwo biro kudu ro ma kembe di komo kiti 'ba Boko'ba, iya te, "Bi loma 'ba Boko'ba na 'deni ti bilaka lesi, bo ti koloma tinni. Kina lije ti keddi ngi ro bilaka abo ga. Bo Boko'ba ti keddi ngi tinni ti gbagba bo. Kina bo ti keddi ngi ro Boko'ba 'benni. ^{IV} Bo ti kididi tolo 'doyi yaga di komonni. A moto ro tole ni ti mono ti tileri di kpa a ma k'o inza kpe nati. Romoyi lije wa ma molo naga nima iteli 'deni."

^V Kina bo koloma do kiti mo tone kenyi kiya te, "Medi mo'do wa me ro ma la'ja."

Kina bo kileki 'bowu kiya zo tegë, "Ugu wa nime beri. Romoyi lende naga nime na ro ma kodoro 'do ki'di do gomo."

^{VI} Bo iya zo te, "O'do 'deni kote. Ma na ro tisaki mo ti tote mo. Bo ame ti koda mini ne ti mi'di mini zi bo di mi mini 'ba didi bo kuwe ro ma sari kinza topi oto gomo.

VII Bọ ame ka'da wa 'deni ne bo ti kinda'ba wa la'ja naga nime ngi pili. Ti medi ngi ro Boko'ba abo kina bo ti kedii ngi ro kole ma. VIII Ne bo tikere ni ti bo kilagi lende ma ni ti bo do gege ni ti bo koi roma ni ti bo yeri ni ti bo kata ni ti bo akoro ni ti bo beti ni pili, go bi 'benni na ti kedii mi popo 'ba pa'do koboi ti kulugbi doku ma kedii kilanma nime 'de. Ame na ro tole ma mi riyi."

Yerosalema Koto Laka

IX Malayika ma koto di mi longgo ya ma modomoriyi toni ga pa ti kita'ba koinni pili lo ti sei ma nburunburu ne, ako kiya zo te, "Ako mileme 'ja la'ja 'ba kamolo 'bo'bi zii."

X Kina Nyi Koto Laka kinda'ba ma ngi mbi na malayika nima kombi ma ngi do doku lobu kakpa to ne. Kina bo koloma ngi tileme gawo Yerosalema koto laka ame kedii kako beri di mitoro di zi Boko'ba ne zo. XI Romo ilaka ngi ro tilaka di zi bi kopo 'ba lobu 'ba Boko'ba. Toboi mo ngi ro do kiteli koto 'ba nbeli ma koboi naga tara koto kinii kili'di 'doyi koboi koto 'de'di tara, XII ti kogba reki kakpa toko romo kpadori mo ga 'buti domoriyo, kina gbi ti malayika 'buti domoriyo ro bo domo ga pili ro kotokoto. Kpadori naga nima pili 'buti domoriyo ugu moyi do kupoi 'buti domoriyo 'ba Yisarele toni ga 'deni pili teyi. XIII Kpadori

naga nima ro mota mota pili go do kumu sowo naga nima. Mota kapa kari yibi, mota kapa do tugbu, mota kapa do ro'o, mota kapa do toro. XIV Reki nima o'ba ro to'ba ti doku kina doku ame ga ko'ba gbondo mo domo edi 'buti domoriyo ame kugu moyi bo laja ma 'buti domoriyo 'ba kamolo 'bo'bi toni ga 'deni domo.

XV Malayika nima kilende zo ne bo edi ti peri yamo ma kobokoboi koto a 'ba tiyari wa. Bo o'doko tiyari gawo nima ti reki mo ti kpadori mo ga timo. XVI Gawo nima ro do 'baga ro ma koriya go ma kakpa mo gbi koto gomo ma koboi. Malayika nima iyari gawo toni ngi ti peri 'ba tiyari wa timo abo nima. Go ma kakpa mo ti ma koboi mo edi mayile kuluku 'buti mota (1,500) kina takpa mo gbi tara. XVII Malayika nima iyari reki mo gbi, tine takpa mo ma kari toro edi dokomo kumogu kuluku koto koto domo 'buti go akiyari 'ba bilaka.

XVIII Reki nima o'ba di mi doku kinii kili'di 'doyi. Tine gawo mo o'ba di mi yamo ma kobokoboi ame mo ngi ko ro gbagba mo ne, koboi koto mandara tara. XIX Gbondo reki 'ba ro gawo nima iyoru ti kinii doku ma keke naga. Gbondo ma dogba mo di mi doku kinii kili'di 'doyi. Ma mi riyi mo di mi doku kinii keke. Ma mi mota mo di mi doku kinii kumoru. Ma mi sowo mo di mi doku mota kinii mo ro ma keke koto

biliwa. ^{XX} Ma mi muyi mo di mi doku mato kiné mo ro ma kumoru kilindekilinde, ma mi modokoto mo di mi doku mato kiné mo koto gbeyi ma nbowo naga. Ma mi modomoriyó mo di mi doku mato kiné mo ro domi'bo'bo. Ma mi modomota mo di mi doku mato kiné mo ro ma kese 'diki'diki. Ma mi modomosowo mo di mi doku mato kiné mo koto doworu donote tara. Ma mi 'buté mo di mi doku mato kiné mo ro ma kididi. Ma mi 'buté dokoto mo kiné mo di mi doku mato ro ma kese tiyotiyó. Ma mi 'buté domoriyó mo kiné doku mo ro ma kasi liyi. ^{XXI} Kpadóri 'buté domoriyó naga nima ose di mi nyileki pili ro gomo ro kotokoto. Kari miri 'ba mi gawo mo nima o'ba ti yamo kobokobo kilaka ngi koto mandara tara.

^{XXII} Mo'ja ro lobu 'ba Boko'ba de kinda mi gawo mo nima. Romoyi nere Boko'ba tigo do kiteli ni ti kamolo 'bo'bi na 'deni yayi. ^{XXIII} Gawo nima ititi lende 'ba kada ni ti nyepe ni de kpe 'do koyi go bi yimo. Romoyi ro lobu 'ba Boko'ba iyopo yimo 'deni ngi nbenbilenbe yaga. Kina kamolo 'bo'bi na ro lamba mo. ^{XXIV} Do kupo bilaka pili ti kilingere go bi kopo mo. Kina bo dolingo 'ba mi dayayi ni ti ko'de wa 'ba mori 'benni ga yimo. ^{XXV} Kpadóri 'ba ro gawo nima o'bo ngi nburu ro gbongó kote kada romoyi korondo inza yayi. ^{XXVI} Ro lobu 'ba bilaka pili ti mori

mo ga ti ko'de mi gawo nima. ^{XXVII} Tine wa ame ga ro ti'da ne inza koto du koto te mi gawo nima. Kina gbi bo beti ni ti bo lende kenyé ni inza koto du koto te yayi. Tine ya ame ga nge kugu moyi mo 'deni mi buku 'ba didi 'ba kamolo 'bo'bi ne na ti koto.

XXII

^I Kina malayika nima kileme yopo 'ba mini 'ba didi ngi zo. Yopo mo nima ngi ro ma kobó kilaka koto mandara tara kedí kolo di ndi kiti 'ba Boko'ba ni ti kamolo 'bo'bi ^{II} kari mi kori miri ma lobu 'ba mi gawo tone. Ngéri 'ba didi ro kebe kapa do kulongó yopo nima kpaki riyó. Ame ko'bo tana ngi nduwé ro komo nyepe. Mbili mo ga na ro a 'ba tilenjo do kupo bilaka 'ba dolingo nime. ^{III} A mato ma ti sonó inza kpe nati.

Kiti 'ba Boko'ba ni ti kamolo 'bo'bi ti kedí ngi mi gawo nima. Kina bo laja abo ga ti kumotu bo ngi. ^{IV} Lije ti kongó komo bo kina moyi bo ti kedí ngi kpa donni. ^V A mato ro korondo inza kpe. Lije inza kpe kititi go a mato ro pa'do 'ba lamba ni ala bi kopo 'ba kada. Romoyi nere Boko'ba ti kiyopo bi zinni. Kina lije ti kind'a'ba kiti ngi lije koloma ro nburunburu.

Tako 'Ba Yesu

^{VI} Malayika nima iya zo te, "Lende naga nime ro ma laka 'do ki'di do gomo. Nere Boko'ba bo ki'di Nyi Koto Laka zi bo kume lende abo ga bo na me koja malayika

abo 'deni 'dɔ kileme wa ma kēdī ko'dɔ rōnī gīrī naga nime zi bɔ laja abo ga."

^{VII} Yēsu iya te, "Uwōke, mēdī mako gīrī nime. Lijē ame ga kinda'ba lende kumē nime kugu mī buku nime bine ne na laka."

^{VIII} Ma Yowani, ma na muwō wa naga nime mo'ja gbī pili. Kina ɔdɔ muwō 'deni mo'ja gbī tara tine molɔdɔ ŋgī bēri bi ndī malayika nima kileme wa naga nime zō ne tilēlu bo.

^{IX} Tine bo ileki kiya zō te, "Kinza ko'dɔ dē. Ma gbī rɔ bɔ laja lēpī yī mɔtɔ, gbī kɔtɔ ti lōndō yī ama ga bɔ kumē lende ni ti ya ame ga pili kinda'ba lende 'ba mī buku nime ne. Boko'ba na kilēlu."

^X Kina bo kēnyī kiya zō tēgē, "Kinza kusu dɔ lende kumē naga nime mī buku nime ne dē, rōmōyī kada mo ɔwɔ dē kpe. ^{XI} Bɔ ame kēdī ko'dɔ wa ma kēnyē ne i'dike bo ko'dɔ abo nduwē. Bɔ ame rɔ ti'da ne i'dike bo kō'bō nduwē tara. Bɔ ame kēdī ko'dɔ lende laka ne i'dike bo kō'bō nduwē to'dɔ mo. Bɔ ame kɔtɔ laka ne i'dike bo kō'bō nduwē kɔtɔ laka."

^{XII} Yēsu iya te, "Uwōke, mēdī mako gīrī nime. Mēdī mo'de kpa kōzī ma ga tō ti'di mo zīyī bɔ kɔtɔ kɔzɔ wa ame nī bɔ mo ko'dɔ ne tara. ^{XIII} Ma na rɔ tisaki mo ti tote mo, dɔgba mo ti ŋburuŋburu mo."

^{XIV} Ya ame ga kurōgō bɔŋgɔ 'bēnnī ga 'deni kɔpɔ ne na laka. Lijē na ti kēdī ŋgī ti kōzī kakpa tonyo dōŋgērī 'ba dīdī nime gɔ lijē kɔdɔ di

kpadōrī kari mī gawo nime. ^{XV} Tine bɔ lende kēnyē ni na ti kēdī 'bēnnī kebe gōnyī gawo nima yaga yayi. Lijē bɔ kata ni ti bɔ yērī ni ti bɔ kōzī roma ni ti bɔ akoro ni ti ya ame ga rɔ bɔ kɔ'ɔ to'dɔ bētī ne, lijē na 'bēnnī yaga yayi.

^{XVI} "Ma Yēsu, moja malayika ma 'deni tuwōwō lende naga nime ziye mī kanisa. Ma na rɔ kupō Dawidi. Ma na rɔ tɔro bi kēzē ame kōbō kilaka kulōwō ne."

^{XVII} Nyī Kɔtɔ Laka ni ti 'ja laja tōnē iya te, "Ako."

Kina i'dike bɔtɔ ame pili kuwō lende nime ne kiya te, "Ako."

Bɔ ame ti koda mini ne i'dike bo kako. Bɔ ame ko'dɔkɔ ne i'dike bo kako kogba kpa kōzī ki'di rɔ ma sari nime ame rɔ mini 'ba dīdī ne.

Ndose Ma Ŋburuŋburu

^{XVIII} Ma Yowani, mi'di kɔmɔ kandi mo zi bɔtɔ ame ga pili kēdī kuwō lende kumē naga nime kugu mī buku nime ne. ɔdɔ bɔ mo kongo lende mɔtɔ dɔmo, Boko'ba ti konzo dɔ gomɔ ma 'ba bo gbī teyi kɔzɔ sēyī ame kugu mī buku nime bine ne. ^{XIX} Ne ɔdɔ bɔ mɔtɔ kogba 'ba bo a mɔtɔ yaga di kɔmɔ lende kumē naga nime kugu mī buku nime bine ne, Boko'ba ti kogba kōzī kakpa 'ba tonyo dōŋgērī 'ba dīdī 'ba bo ti kōzī kakpa 'ba toloma mī gawo kɔtɔ laka nime gbī yaga di zi bo kɔzɔ ame kugu mī buku nime ne tara.

XX Bo bo ma kodo kpa bo ti n̄ere Ȳesu.”
kuti gomo mo iya te, “Ȳēe, XXI Lende k̄eyi 'ba n̄ere
m̄edi mako giri nime.” Ȳesu koloma ti bilaka 'ba
Kina miya te, “Amini! Ako Boko'ba ga pili. Amini!